

Angal Heneng mbuk
Ngaoran Angal Bib Hobau
Sao ngo wi o

Angal Heneg New Testament

Contents

Matium Angal Bib Hobao Sao waeb bisao o	1
Makom Angal Bib Hobao Sao waeb bisao o	91
Lukom Angal Bib Hobao Sao waeb bisao o	149
Njonom Angal Bib Hobao Sao waeb bisao o	240
Karas tenaolom bismi sao	310
Paolom su Oromon Karas tenaol bor bas pen kisao o	394
Paolom su Kord tenaol bor bas pibnao pen kisao o	451
Paolom Kord tenaol bor bas kabo pen kisao o	499
Paolom Kalesiya tenaol bor bas ngo pen kisao o	534
Paolom Ebeses tenaol bor bas ngo pen kisao o	553
Paolom Pilipi tenaol bor bas pen kisao o	569
Paolom Kol tenaol bor bas pen kisao o	580
Paolom Tesalonaka tenaol bor bas pibnao pen kisao o	590
Paolom Tesalonaka tenaol bor bas kabo pen kisao o	598
Paolom nas Tim bor bas pibnao pen kisao o	603
Paolom nas Tim bor bas kabo pen kisao o	616
Paolom aol Tatas bor bas ngo pen kisao o	625
Paolom aol Pilimon bor bas ngo pen kisao o	631
Mondom bas ngo Nju semon Karas tenaol birismil pen kisao o	633
Njemusom bas ngo waeb bisao o	673
Pitam bas pibnao pen kisao o	685
Pitam bas kabo pen kisao o	697
Njonom bas pibnao waeb bisao o	704
Njonom bas ko kabo waeb bisao o	715
Njonom bas ko tebo pen kisao o	717
Njurom bas ngo pen kisao o	719
Karasom mabor buklaosao Njon bor kao dund bisao o	723

Angal Heneng mbuk Ngaoran Angal Bib Hobau Sao ngo wi o

The New Testament in the Angal Heneng Language of Papua New Guinea

Nupela Testamen long tokples Angal Heneng long Niugini

Language: Angal Heneng

Provided by: Wycliffe Bible Translators

This print-on-demand edition of Scripture is produced and provided at cost by the Digital Bible Society in partnership with the Bible League of Canada, Open Doors International, and other missions and translation agencies. To order additional copies of this or other Bibles, please visit www.dbs.org (USA), www.bibleleague.ca (Canada), and www.opendoors.org (Europe).

Copyright and Permission to Copy

Copyright © 1978 The Bible Society of Papua New Guinea

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0. You may share and redistribute this Bible translation or excerpts from it in any format, provided that:

You include the above copyright information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

PDF, ePub, and MOBI Bible covers and design are copyrighted 2017 by the Digital Bible Society (www.dbs.org).

PDF generated on 2017-08-24 from source files dated 2017-08-24.

eff3b79c-7b8d-57dd-887c-84e7701dc88e

ISBN: 978-1-5313-0024-1

Matiyum Angal Bib Hobao Sao waeb bisao o

Ngaorom Eben Ke Aol Njiseson ab sumb wil ngub baeben ha himismi o

Luk 3:23-38

1 Ngo wi o Ngaorom Eben Ke Aol Njiseson ab sumb wilon imbi wi. Ngo tomb Debir obu Eberhemom sem sisaol, Njises obu Debiron sem sisesa.

²Ngo tomb Eberhemom Isak maru wisesa.

Isakom Njekob maru wisesa.

Ngo tomb Njekobom Njura di nas mendbor di andub maru wisesa.

³Njuram Peres hesa Sira kab maru wisaol, mbinin am di Temar sisesa.

Peresom Hesron maru wisesa.

Ngo tomb Hesronom Erem maru wisesa.

⁴Eremom Aminarab maru wisesa.

Ngo tomb Aminarabom Nason maur wisesa.

Nasonom Salmon maru wisesa.

⁵Ngo tomb Salmonom Bowas maru wisaol, obun am di Erehab sisesa.

Bowasom Ober maur wisaol, obun am di Urur sisea.

Ngo tomb Oberom Njesi maru wisesa.

⁶Ngo tomb Njesim aol wesmbao aondao Debir maru wisesa.

Debirom Soloman maur wisaol, obun am di mbes Yurayan were sisesa.

⁷Solomanom Iriyabowam maru wisesa.

Iriyabowamom Abasa maru wisesa.

Abasam Esa maur wisesa.

⁸Ngo tomb Esam Njehosapar maru wisesa.

Njehosaporom Njoram maru wisesa.

Ngo tomb Njoram Usaya maru wisesa.

⁹Usayam Njotam maru wisesa.

Ngo tomb Njotam Ehas maru wisera.

Ehasom Heskaya maru wisera.

¹⁰Ngo tomb Heskayam Manasa maru wisesa.

Manasam Emon maru wisesa.

¹¹Emonom Njosaya maru wisesa.

Ngo tomb Njosayam Njekonaya di nas mendbor di maru wisaol,

mbini ngo baeben hasmi tomb Babilon semom Isreyel tenaol baeben mbinin su Babilon bor kemi po mao baraesmisa.

¹²Ngo tomb mbini su Babilon ngo bor ngub kemi po mao baraesmi tomb Njekonayam Salliyel maru wisesa.

¹³Salliyelom Serababel maru wisesa.

Serababelom Abayarom maru wisesa.

Ngo tomb Abayarom Elayakim maru wisesa.

Elayakimom Eso maru wisesa.

¹⁴Ngo tomb Esom Serok maru wisesa.

Serokom Ekim maru wisesa.

Ekimom Elayar maru wisesa.

¹⁵Ngo tomb Elayarom Eleyasa maru wisesa.

Eleyasam Matan maru wisesa.

Matanom Njekob maru wisesa.

¹⁶Njekobom Njoseb maru wisesa.

Ngo tomb aol Njoseb ngo nong Mariyan aoli sisesa. Ngo tomb Mariyam Njises maru wisaol, aol ngo obu Ngaorom Eben Ke Aol ora hae kismisa.

¹⁷Ngo tomb Eberhemom maru wam en en bisao o, Debirom tuma pabur sem ngo baeben maoklaopun kab oran ha himismisa. Ngo tomb Debirom maru wam aeben aeben bisao o, Babilon tenaolom mbini su Babilon bor kemi po mao baraesmi tomb di, sem maoklaopun kab mende ha himismisa. Su Babilon ngo bor kemi pismi tomb tuma pabur Ngaorom Eben Ke Aol obu ngo en anga ol pindib paesao o, sem tebo nan maoklaopun kab mend di ha himismisa.

Mariyam Eben Ke Aol Njises marisao o

Luk 2:1-7

¹⁸Eben Ke Aol Njises marisao on arman ngub wiyao. Mabor Njises marisao o nong Mariya sisaol, obu Njosebon tu-

man ke sokl kal hae birisao o, Njosebom Mariya nao taol bi hae tomb Wesao Ebe Tangarom Mariya obun kone bor hon-daesaol nongnas pangisaol hindismisa.^a ¹⁹Ngo tomb Mariya obun tuman ke di Njoseb ngo hasao o obu kone ebe wi ora sisaol, obum Mariya bor di tenaol hambunom henden, sakl mao pola menjao nao bi sub ngub hondbao pango win bao wabur nao osisao pungun muklwao ko nen sabisesa. ²⁰Ngo tomb Njosebom nong ndam ngo hondbao pango wisaon was bao nen sab ha wisaol, ko mend oran obun obam hindisao tomb Aorao Aondaon angal mini wesao bombor mend obobur kabl, Debir semon isi Njoseb o, njem njen tuman ke nong Mariya taol bun be? nao taol bun ko kone taol bu pakl pakl nao homaebe ora kisesa. Ngub kobur kabl, Pangal. Obum nongnas ngo pango wi o Wesao Ebe Tangarom ora kalaonao kisesa. ²¹Ngo tomb wabl kabl, Obum kang wen sao nas maruklaol obum tenaol hambunon kone bor kho wiyao o kunabur bu muklaong, njem obun imbi Njises kaebe kisesa.^b

²²Ngo tomb Njosebom angal hambun sao ngo obam hindisao baeben, Aorao Aondaon obum mbes man mini aol is mend bor ngub kao ko kao kalisao ub heneng ora ngo il so pind bile o ka. Man mini aol ngom ngub kisao.

²³Pangal. Nong mondom nongnas pangobur

Obum nas maruklaol

Mbinim obun imbi Manyuwel lemi ko mbes Ngaoron man mini aol is mondom waeb bu wisao ub angal mini wesao oba nda bor Njoseb kao kalisesa. Ngub kao kalisao o obun imbi ngon te, Ngaorom nao hesa haru was hayao ko karu wisao ora.

²⁴Ngo tomb Njoseb obu u paolu wisao nda teka peyobur, obum Aorao Aon-

daon angal mini wesao kisao nda ub was bubur kisaon obum nong Mariya taol bisesa. ²⁵Ngo tomb obum ngub taol bisao o, Njosebom nong Mariya biri nao pe haen was nas Njises mbes maru wisaol, Njosebom obun imbi Njises ko karu wisesa.^c

Hambun sao pange aol is tebom Njises hondokl ibismi o

2 Ngo tomb aol wesmbao Herorom su Njuriya hambun maomb bo haenbur, Njuriya and lobokl lobokl Berlehem bor nong Mariyam nas Njises marisesa. Ngub marisaol mabor saosolbaem kongon bismi on hambun sao pange aol mendbor yu ora bor hakl, Njurusalem obo tenaol hambun bor ne mubur kabl, ²Naom saosolbaem aondaon ora mend wen pindib paesao hindismao tomb Nju semon aol wesmbao aondaon ora haen ko wen maraonao ko pangobur, naom obu bor kaoya kokl obomaong obu abor pindib panao? kismisa. ³Ngo tomb ngub kismil aol wesmbao Herorom pangobur obu aondaon ora soklao ni kang ora soklao ko pangobur, obum pakl aondaon ora homo burisao po wisaol, Njurusalem tenaol hambunom di ngub burir bismisa. ⁴Ngo tomb aol wesmbao Herorom ndam Nju semon baolum aol aondaon baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di mbini hambun ora obo kiril mbaklaob kobur kisaon, aol wesmbao Herorom mbini hambun bor me mubur kabl, Ngaorom Eben Ke Aol obu su abor ora pindib paklaob? Kisesa. ⁵Ngo tomb mbinim obu bor kabl, Mbes Ngaorom man mini aol mondom obu Berlehem bor pindib paklao kobur, mbuk waeb ngub bu wisao.

⁶Su Njuriya bor paoloklme baebenon Berlehem tenaol o hakl o

^a1:18 Luk 1:27; Luk 1:35   ^b1:21 Luk 1:31; Luk 2:21   ^c1:25 Luk 2:7; Luk 2:21

Su Njuriyan tenaol maomb bo haroklme aol baeben

Aondao hayem ub ini di kang ora nao soklao.

Ngub inj ka.

Mabor ini ngo haklon maomb bo haraoklao aol

Aondao bombor mend pindib pabur

Nao Isreyel sem hambun maeb ha maomb bo haklao

ke wiyao ko, mbuk waeb bor wisao ub mbinim Heror kao kalismisa.^d

⁷Ngo tomb aol wesmbao Heror ndam saosolbaem hondo hasmi on hambun sao pange aol is teb nda kor bu ubuklub kobur, obum Njises luklwao ko sub kone mende marubur o, hambun sao pange aol is teb yu ora bor hakl ibismi nda baeben bor kakl, Saosolbaem o pindib paesao kaemnda, atomb ora pindib paesao ko? ne misesa. ⁸Ngo tomb obum hambun sao pange aol is teb nda Berlehem puklub kobur kakl, Inim pobur lemin buri palo nas kang ngo es aondao ora bibaebe. Inim obu hend waklemi tomb hend warum ko ni hae ol angal eben lowaebe. Ngo tomb nim di obu bor kaoya kokl poklwao kisesa.

⁹Ngo tomb mbinim aol wesmbao aondao ndam ngub kisaol pangaokl bir pismi tomb, mbes mbinim yu ora bor habur saosolbaem hasaol haondaokl ibismi nda was taol mi pobur kismin, saosolbaem ngom nas kang Njises maru birisao nda dund so oral hasaol hindismisa. ¹⁰Ngo tomb mbinim saosolbaem ndam ngub hasaol hondobur kismin, mbinin kone bor werek bu turi aondao ora bin was pismisa. ¹¹Ngo tomb mbinim and Njises maru birisao ndan pobur hindismil, nas kang Njises do obun am Mariya di birismil hondobur, saosolbaem hondo hasmi

on hambun sao pange aol is teb ndam tumu karu dombes ubur mbinim nas kang Njises bor kaoya kobur kismin, mbinin nu bor taoklubur mbinim Njises turi aondao ora homobur kismin han ngol di, haoroklme sao kao ebe ora pebe mend di, wel menden imbi mer ebe ora mend di ngo sao hakl Njises bisur bu kalismisa. ¹²Ngo tomb hambun sao pange aol is teb nda baeben wakl mbinim aol wesmbao Heror biri nao pen ko Ngaorom oba nda bor kao kalisaol, harer tangar menden mbinin anda wakl bokesmisa.

Njoseb Mariya kabom nas kang Njises su Isib bor mari pisbi o

¹³Ngo tomb saosolbaem hondo hasmi on hambun sao pange aol is teb nda paokl pismi tomb Njoseb bor Aorao Aondaon angal mini wesao oba nda bor kao kalobur kakl, Aol wesmbao Herorom nas kang ngo pe paen luklubur beng, ngub nao lin ub njem nas kang Njises ingiyakl kemibir su Isib bor kemi paokl pu ora kisesa. Ngub kobur kakl, Njem su Isib ngo bor bao hanin was nim nje bo wakl angal kao njuklwao ora kisesa. ¹⁴Ngo tomb Njosebom somna ora tomb nas kang Njises hesa nas kang ngon ingi Mariya kab kemibir kisaon, su Isib paokl ora pismisa. ¹⁵Ngo tomb Njoseb obu su Isib ngo bor haen was mabor aol wesmbao Heror Njises lukl bisao nda himisaol wakl su Isreyel pismil, mbes Aorao Aondaom obun man mini aol is mend bor ngub kao ko kao kalisaol ub mbuk waeb ngub wisasa.

Nao isi ngo su Isib bor bao haklao o Nim wakl ib lowao

ke wisao ub ngo tomb heneg ora il so pind bisesa.

^d2:6 Njo 7:42

**Herorom kisao ub nas wen
marismi baeben lismi o**

¹⁶Ngo tomb Herorom nen sabisaol saosolbaem hondo hasmi on hambun sao pange aol nda baebenom obu bor nas kang Njises hend warum sin kao njukl oboklmao kismi o, obu maobowakl pobur nao ibismil ko aondao ora homobur kisaon, mbinim obu bor mbes kao kalismi ub nen sabobur, obum aol mendbor Berlehem bor nas kang wen ora karasmas ukl kab nao pibi hae Njises marisao ekon marismi o su Berlehem teb sol maru buruklemi baeben lukl puklub kisaol, hambun ora sarbe lismisa. ¹⁷⁻¹⁸Ngo tomb mbes Ngaoron man mini aol Njeremayam mbuk waeb bu wisao ub heneng ora il so pind bisesa. Obum kabl,

Mbinim pangismil su Arama bor Angal aondao bu ora mend kisaol pangismi tomb Tenom de aondao ora kisaol pangismisa. De aondao ora ngo kisao o Ten Eresel* obun nongnas maru birisao baeben Pe paen lu tuwaesmil Obum hibi kho sobur de ngub kisao o Mondom sowa paen ko Obun kone bor mao dam kabl buwaesesa.

Ngo bisao sao Njeremayam ngub buklaol ko mbuk waeb bu wisao ub ngo tomb heneng ora il so pind bisesa.

**Njoseb di nas kang Njises
ingiyakl di wakl ibismi o**

¹⁹Ngo tomb aol wesmbao Heror himisao tomb Njosebom su Isib ngo bor oba bisaol, Aorao Aondaon angal mini wesao mend obobur kabl, ²⁰Aol mendbor Njises lukl bismi baeben pe paesming, njem nas kang Njises di

Mariya di ini ngubi tomb su Isreyel puklub kisesa. ²¹Ngo tomb Njosebom nas kang Njises di Mariya di kemibir mbini teb su Isreyel pismisa.

²²Ngo tomb ngub pismi o, Njosebom aol wesmbao Heroron isi, aol Akelasom obun ab Heroron wakl akl bubur Njuriya tenaolon aol wesmbao hae kismil, obum su ngo bor pebe pakl himisasa. Ngub bisaol oba nda bor Ngaorom Njoseb bor kabl, Njem su Kalili bor pu kisaol ngo bor pisasa. ²³Ngo tomb mbini ngo bor pobur kismil, su and lobokl lobokl menden imbi Nasaser kismil ngo bor bao birismi o, mbes man mini aol baebenom obu Nasarer aol ora soklao ko, ko hasmi ub ngo ora tomb il so pind bisesa.^e

**Njon Mbabtas Biyao
Aolom man ko hasao o**

Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Njo 1:19-28

3 Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aol obu su Njuriyan tenaol nao biri solo maon nan po habur kisaon, obum Ngaoron angal kao kal ha habur kabl, ²Yu heben maomb bo haraokaomon ini maeb ha maomb bo haklao ub teb seng, ini tenaol hambun kone baol monoklwaebe ko kao kalisesa.^f ³Ngo tomb aol Njon ngo obum ngub buklaol ko Ngaoron man mini aol Asayam mbes mbuk waeb ngub bu wisasa.

Su tenaol nao biri bor Aol mondom angal aondao bu ora mend kobur kabl

Aorao Aondao poklao hareron oborob ora kareyo

Mao dund sa man man bibaebe ko Asayam mbuk waeb bu wisao o heneng ora ngo tomb il so pind bisaol, aol Njon Mbabtas Biyao Aol ngo bor kisesa.

⁴Ngo tomb aol Njon ngom obun lab lab di some kamelon irim bi was samo habur, obum hakom tukunol dengi

^e2:23 Luk 2:39; Njo 1:46   ^f3:2 Mat 4:17; Mak 1:15

tanga mbabur samo hasesa. Ngub bubur kisaon obum ne di nollae nen hesa is ibao non bi kab was no hasesa. ⁵Ngo tomb Njurusalem tenaol di, tenaol su Njuriya hambun bor paolismi baeben di, tenaol mendbor su Njoran teb so bor paolismi baeben di, mbini hambun ora Njon Mbabtas Biyao Aol hasaol obo kiril mba was bu habur ⁶mbinim khorob bismi sao Njon obu bor maokl peyu kao kalismi tomb obum mbini ib Njoranol mbabtas bu hasesa.

⁷Ngo tomb Njonom hindisaol Peresi sem di Sarusi sem mendbor di mbini hambun Njonom mbabtas bin ko ibis-mil hondobur Njonom mbini bor kabl, Ini suklumb sem o hakl o, Ngaorom ini ko homo ke mao handaklao ub aem was ini ke ngo nao hondoklemi ko kao njaonaob? Kisesa.^g ⁸Wakl kabl, Ngub inj, njem oborob buklesi ub Ngaorom njen kone baol minisi ko henden, inin kone ora bor em we ebe sao por ken haklwaebe kisesa. ⁹Ngo tomb Njonom wakl kabl, Nao Eberehem obu Ngaorol hul ha hasao on isi wane hayom ol, nao ebe soklao ko nen nao saboklwaebe ora. Ngub inj, nim ini bor heneng ora kao njurukl, Ngaorom Eberehemon isi wane haklemi ub hobao sao ora ko hem kokl beyaon obum han ngo wi o baeben di Eberehemon isi wane ebe mao ingiyakl beyao kisesa.^h ¹⁰Ngo tomb Njonom ngub kobur kabl, Kuwi kakeb is te bor man man bu pa wisao o bao wiyao ora. Is mendbor il oborob nao saoklao baeben obum bobur is de bor haoruklao ora kisesa.ⁱ ¹¹Ngub kobur kabl, Nim inim kone baol menemel ibom ora mbabtas biyu o, mabor aol hobao sao mend obu oboklao on burim nao buri men mbae ora yao. Ni di kho ora hae ol,

nim obun aongao su heneg o di nao mu manaklaeb se hae kisesa. Ngub kobur kabl, Obum ini obun Wesao Ebe Tangar di is sung kabom ini mbabtas buklaol kisesa. ¹²Ngo tomb Njonom wakl kabl, Obun ki bor ang honde hesa mondolom kab* sarbe kobaraoklao is hul mend meneyaom, ang tu honde hesa mondolom kab sarbe koboklme nda ub obum ang noklme anda bor sarbe maomb kobur, mondolom baeben isaolao nao hindili dao hakol bi bor hi haoruklao ko Njon Mbabtas Biyao Aolom ngub kisesa.^j

Njonom Njises mbabtas bisao o

Mak 1:9-11; Luk 3:21-22

¹³Ngo tomb Njises obu su Kalili bor haklbir ib Njoran teb so bor pisesa. Ngo tomb obum Njon Mbabtas Biyao Aol hasaol pobur, obu Njonom mbabtas bin ko pisesa. ¹⁴Ngo tomb Njonom ni non bim obu mbabtas nao bib se hae ol nao buklwao ko nen sabobur kabl, Njem ni mbabtas buk baen ebe ora sokl baonaong, ni non bim nje mbabtas bun ko obae o asub ko obaeb? kisesa. ¹⁵Ngub kisao o Njisesom obun angal ngon ko san lubur kabl, Njem heneng ora kal o, ngubi tomb nim nje bor ngo kabl ub ni mbabtas bi ora. Yaom ngub buk-bao tomb kone ebe dund se woroklme ub ora bukbaol ebe ora saoklao kisesa. Ngub kisaol Njon obum Njisesom ngo kisao ub obun angal taolisesa. ¹⁶Ngo tomb Njonom Njises obu mbabtas bu paesao, Njises obu ib ngo tuwaklbir ib ngon marel yin ibisaol, bombor ngo tomb yu heben kebe kobabur kisaon, Ngaoron Wesao sao ebeyabukl non bi oram Njises obo men mbaesaol hindisesa.^k ¹⁷Ngo tomb yu heben bor angal bombor mend obobur kabl, Aol ngo obu

^g3:7 Mat 12:34; Mat 23:33   ^h3:9 Njo 8:33; Njo 8:39; Oro 2:28-29; Oro 4:12

ⁱ3:10 Mat 7:19; Luk 13:6-9; Njo 1:26-27; Njo 1:33; Bis 1:5   ^j3:12 Mat 13:30

^k3:16 Njo 1:32

nao Isi ora hael nim obul ora kone uruk-lul, nao kone ora bor di obu nen sabeyo tomb turi aondao ora bin hae kisesa.¹

**Seranom Njises khorob
mao baklbur bisao o**

Mak 1:12-13; Luk 4:1-13

4 Ngo tomb Njises bor Seranom khorob mao ba henden ko Ngaorom Wesaom obu su tenaol nao biri bor kemi pisesa.^m ² Ngo tomb Njises obu su tenaol nao biri ngo bor ne nao ne, hora di somna di bao hor supu hakl hakl hor makl oran bao hasaol, ma ora bor obu dem aondao ora himisesa. ³ Ngo tomb tenaol khorob mao baraoklao sao ngo Njises obu bor khorob mao bakl bisao ndam Njises hasaol teb so obobur kakl, Nje heneng ora Ngaoron Isi ora yao sin, njem han ngo wi hakl wakl palawe men aolin kao kisesa. ⁴ Ngub kisaol Njisesom ko san lubur kakl, Ngaoron mbuk waebom ke wiyao ub tenaolom su bao haklemi tomb ne noklme saon was nen nao saboklwaebe buklemi ke wiyao. Ngub inj, tenaolom haeben saroklme sao angal hambun sao Ngaor hayaol hakl ebeyao o di men hakol bu, ne sao nao ha haklwaebe ke wiyao ko Njisesom kisesa.

⁵ Ngo tomb Njisesom ngub kisaol Seran ndam Njises kemibir kisaon, su and lobokl lobokl aondao komb bi ora bor kemi pisesa. Ngub kemi pobur Ngaor Hen Moroklme Anda and hom kem yu ora bor kemi po haen kobur ⁶ obum Njises bor kakl, Ngaoron mbuk waebom ke wiyao ub nje hanom aongao lu menjao nao bin ko Ngaorom obun angal mini wesao baeben kao kaloklao, nje mbinin ki hobaol po tibanin leming, nje heneng ora Ngaoron Isi yao sin ngol habur unu ngo ora bor bonge kisesa. ⁷ Ngub kisaol

Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Ngaoron angal ukl mend di ngub ke wiyao. Njen Aorao Ngaor bor menjao mejao nao mao ba handaebe ke wiyao kisesa.

⁸ Ngo tomb Seran ndam wakl harbor aondao yu manda ora mendel kemi pobur kisaon, obum su hambun bor tangar tangaron maomb bo haroklme ub hesa mbinin osisao hambun sao ebe ebe sao su bor haraoklao sao baeben kab muwalisesa. ⁹ Ngub muwalobur obum Njises bor kakl, Njem tumu kar munu dombes ubur ni bor kaoya ko turi homae sin, yaom ngo hendeyob sao baeben hambun sao nje was njuklwao kisesa. ¹⁰ Ngo tomb Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Seran o Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao. Njen Aorao Ngaor bor ora kaoya ko, obun kongon bombor o ora bibi ke wiyaong nje pu ora kisesa. ¹¹ Ngo tomb Seran ndam Njises tuwaklbur paokl pisaol, Ngaoron angal mini wesao mendborom obobur Njises obu bisur bismisa.ⁿ

**Njisesom Kalili bor kongon
pibnao tibiya bisao o**

Mak 1:14-15; Luk 3:14-15

¹² Ngo tomb Njisesom Njon Mbabtas Biyao Aol kalabus mao palarim ke pangaoklbur kisaon obu su Kalili pisesa.^o ¹³ Obum Nasarer hakl ngub pobur kisaon su Kabenam bor po hasesa. Ngub po hasao o su Kabenam ngo ib Kalili marel sao wisaol, su ngo aol sem Sebulan hesa Naptala sem kabon su sisesa.^p ¹⁴ Ngo tomb mbes Ngaoron man mini aol Asayam waeb bu wisao ub heneng ora il so pind bisesa. Obum ngub kobur kakl, ¹⁵ Sebulan su bor di Naptala semon su bor di
Ib Kalili teb so bor di

¹3:17 Mat 12:18; Mat 17:5; Luk 9:35   ^m4:1 NjuS 2:18; NjuS 4:15   ⁿ4:11 NjuS 1:6; NjuS 1:14   ^o4:12 Mat 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20   ^p4:13 Njo 2:12

Ib Njoran kakl aeben nan paoleme
baeben di

Kalili tenaol sem tangar baeben di

¹⁶Mbini hambun em hundur wi bor was
birismi o

Bao aondao ora hondoklemi.

Mbini tenaol hambun em hundur wi bor
was burubur

Pe pae non bi birismi o

Ngubi tomb mbini hayem ol bao oboklao
ko man mini aol Asayam mbes ngub
waeb bu wisao ub ngo tomb heneng
ora il so pind bisesa.

¹⁷Ngo tomb Njisesom tenaol hambun
bor obun angal bib kao kalobur kakl,
Yu heben maomb bo haraoklaomon ini
maeb ha maomb bo haklao ub teb seng,
inin kone baol monoklwaebe kisesa.^q

**Njisesom ib wen moroklme aol is
makl bor ni taol mi ubuklub kisao o**

Mak 1:16-20; Luk 5:1-11

¹⁸Ngo tomb Njises obu ib Kalili mare
mare pisao tomb aol Simon obun imbi
wen pange mende Pita kismil, obun
haeme Andur kab wen ongon bu mu-
rukl hasbil hindisesa. ¹⁹Ngub hondobur
kisaon Njisesom mbibi bor kakl, Nim
ibim tenaol men meroklebin lowaong ni
taol mi ubuklub kisesa.^r ²⁰Ngub kisaol
Pita Andur kabom penar bu ora mbibin
wen ongon bimi sao nda hakl ngol bao u
haen kaoklbir Njises taol mi pisbisa.^s

²¹Ngo tomb kang mend aeben sao
pismi tomb Njisesom hindisaol, aol is
kab mend di Seberin isi Njemus Njon
kab mbibin ab Seberi di mbini hambun
di taokaollon burubur mbinin ib wen
moroklme sao hakl bu warakl wisbil,
Njisesom mbibi kab di ubuklub kisesa.

²²Ngo tomb ngub kisaol penar bu ora
mbibin ib taokaoll nda hakl ngol bao

u baen, mbibin ab di tuwaklbir kisbin
Njises taol mi pisbisa.

**Njisesom tenaol heme andub
ora ebe mao saesao o**

Luk 6:17-19

²³Ngo tomb Njisesom su Kalili ham-
bun bor akol bu habur kisaon, Nju se-
mon man pangoklme anda baeben ham-
bunon honda was bubur tenaol ham-
bunom pangen Ngaoron angal kao kalo,
obum Ngaorom ngub maeb ha maomb
bo hayao ko Angal Bib Hobao Sao ngo di
tenaol hambunom pangen kao kalobur,
obum tenaol sen ha wismi baeben di
mao enja peb bu, tenaol hambun sen tan-
gar tangar saom kam mundub mundub
habur tenaol mao kho saesao baeben
di wakl mao ebe saesesa.^t ²⁴Ngo tomb
Njisesom hambun sao ngo bu hasao
sao su Siriya hambun bor pangismisa.
Ngub pangobur kismin tenaol sen kam
mundub mundub hae khorob ora homo
wismi baeben di, tombao ndaon bor sam
biri baeben di, tenaol mendbor dur mao
ka sul komb hakl pub bu homo wismi
baeben di, ki aongao tibae baeben di
Njises obu hasaol was taokl obo wis-
mil obum hambun mao ebe saesesa.^u
²⁵Ngo tomb tenaol sem aondao andub
ora Kalili tenaol di, Dikapolis tenaol di,
and te and lobokl lobokl aondao Nju-
rusalem tenaol di, Njuriya tenaol di, ib
Njoran kakl aeben nan paolismi baeben
di, mbini hambunom Njises hasaol obo
kiril mba was bubur obu was taol mi pis-
misa.^v

**Njisesom yu manda bor pobur
angal ngub kao dund bisao o**

5 Ngo tomb Njisesom tenaol andub ora
dengeb dengeb kismil hondobur yu
manda bor sul po birisesa. Ngub birisaol

^q4:17 Mat 3:2 ^r4:19 Luk 5:1-11; Mat 13:47 ^s4:20 Mat 19:27

^t4:23 Mat 9:35; Mak 1:39; Bis 10:38 ^u4:24 Mak 6:55 ^v4:25 Mak 3:7-8

obun man pange baebenom obu birisaol obo kiril mbaesmisa. ²Ngo tomb obum mbini bor angal ngub kao dund bisesa.

Mendborom bimi ub nim bun sa ko nen saboklwaebe kisao o

Luk 6:20-23

³Mbinim mbinin kone bor dimb aolu boroklme hakl yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo haen hayem ngao, mbinim bimi ub nim bun sa ko nen saboklwaebe.

⁴Mbini de ko boroklme hakl Ngaorom taeki kobur el ib mao kur kakaong, mbinim bimi ub nim bun sa ko nen saboklwaebe.^w

⁵Sub boroklme hakl Ngaorom nim njuklwao kisao o heneng ora hambun sao kaloklaong, mbinim bimi ub nim bun sa ko nen saboklwaebe.

⁶Mbini oborob bimi sao dem homoklme haklon kone bor ebe no tombao hakleming, mbinim bimi ub nim bun sa ko nen saboklwaebe.

⁷Mbini tenaol mende hond homobur saongao nao maroklme hakl Ngaorom mbini bor di hond homobur saongao nao maruklaong, mbinim bimi ub nim bun sa ko nen saboklwaebe.^x

⁸Mbini kone ukl bombor u hayem haklom Ngaor hondokleming, mbinim bimi ub nim bun sa ko nen saboklwaebe.

⁹Mbini tenaol mende bor saond nao bi taeki kao kao bu baoraoklaob ko mao bararoklme hakl bor Ngaorom nao isi wane ora hayem ko bember ha peb buklaong, mbinim bimi ub nim bun sa ko nen saboklwaebe.^y

¹⁰Mbinim Ngaorom bibaebe keyao ub buklemil tangarom mao ke handak-

lemi tomb, ke hondoklemi baeben yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo haen hayem ngao, mbinim bimi ub nim bun sa ko nen saboklwaebe kisesa.^z

¹¹Ngo tomb Njisesom wkl kakl, Inim ni hem ko haklemil mendborom ini maobowa peb bu hondo ko bowes bu inin mangal di andub sao buklemi tomb, inin kone bor kho nao sen turi homo was haklwaebe.^a ¹²Inin sokl aondao ora yu heben bor wiyaong turi aondao ora homo haklwaebe. Mendborom ngo bimi ub mbes ini ngo baeben nao birismi tomb di mbini Ngaoron man mini aol baeben bor di khorob ngub was bismi ko Njisesom ngub kisesa.^b

Kunja hesa bao biyao sao kab mar kisao o

Mak 9:50; Luk 14:34-35

¹³Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakl, Kunjam ne dend mao baraoklaonda ub inim tenaol hambunon kunja sao hangaen haklwaebe. Aoh, kunja ngo dend nao bi kho sa sin inim wkl asub ora bubur mao dend baklemi? Kunja ngo kho sa sin tuwaklemil tenaol hambunom do huni hisis bu hala bowes buklemi kisesa.

¹⁴Njisesom wkl kakl, Ini tenaol hambunon hib non bi hayem. Mendborom and te el isi mandal bu haklemim, and ngo mupangokl bukwaklemi ora.^c

¹⁵Mondom laomb mao dabur be bor nao bomb pa woroklme. Ngub inj, tenaol and ngon buruklemi baeben hambun bao hael birin ko laomb mao dabur to kemol woroklme kisesa.^d ¹⁶Wkl kakl, Laomb mao dao ha win boroklme nda ub inim di tenaol hambun bor bao bin lowaebe.

^w5:4 Kao 7:17   ^x5:7 Nje 2:13   ^y5:9 1 Njo 3:2-3

^z5:10 NjuS 12:4; 1 Pit 3:14   ^a5:11 1 Pit 4:14; Nje 1:2

^b5:12 Bis 7:52; NjuS 11:32-38; Nje 5:10   ^c5:14 Njo 8:12; Njo 9:5

^d5:15 Mak 4:21; Luk 8:16; Luk 11:33

Inim ngub buklemi tomb inim oborob ngo buklemi sao hondobur mbinim inin Aorao yu heben hayao bor kaoya lemi ko Njisesom ngub kisesa.^e

Mosesom man nao tuwaklwao ko kao kalisao o

¹⁷Ngo tomb Njisesom ngub kobur kabl, Mosesom man kisaos hesa Ngaoron man mini aolom kismi ub kab nim mu tuwaklbur ibisao ko nen nao saboklwaebe ora. Nim man ngo mu tuwakl inj obowao o, nim man ngon kungni bor was ko uklu lu kang mend wakl kao dund bukl obowao kisesa.^f ¹⁸Ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, su hesa saohar kab nao bum hae bao haenbur, Mosesom man ngo ko hase on el mend hesa angal waeb ngon ukl mend kab mondom nao mu tuwaklao ora. Ngaorom hambun sao nao bu pae tomb man ngo wi aeben ora saoklao.^g ¹⁹Aol mondom man ngo tuwabur tenaol mendem di man ngo tuwaen ko buwala sin, mabor Ngaorom maomb bo haklao tomb aol ngo obu imbi nao wi kang ora soklao. Ngub inj, aol mondom man ngo nao tuwaebur tenaol mendem di man ngo nao tuwaen ko kao kala sin, yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo haklao tomb aol ngo obu imbi wi aondao ora haklao kisesa.^h ²⁰Njisesom ngub kobur kabl, Nim ini bor kao njun ub pangaoklaob. Nju semon man buwaloklme aol hesa Peresi baeben kabom Ngaorom man oborob ora men hakol nao bimi o, inim di man ngo oborob ora men hakol bu, oborob buklemi sao di aondao bu kond ba sao nao bu harim sin, inim Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor pokl buwaklemi ora ko Njisesom ngub kisesa.

Tenaol mende bor ko nao homoklwaebe ko kao kalisao o

Luk 12:57-59

²¹Njisesom ngub kobur kabl, Mbes mbinim kismi ub inim ngub pangismi. Tenaol pe paen nao libi ora. Mondom pe paen la sin obu howes pangaoklao aol buruklao teka haklao ko kam aeben aeben bismisa. ²²Inim ngub pangismi o ngubi tomb nim wakl kao njun ub pangoklaob. Mondom obun aorao haeme bor ko homa sin, howes pangaoklao aol aondao buruklao teka haen lao. Mondom obun aorao haeme bor nje kho ora hael ka sin, mbini Nju semon kansol baeben haklemi bor teka haen lao. Mondom di obun aorao haeme nor nje ne bung bi ora hael ka sin, obu Ngaorom ke mao handaraoklao is de teb sol hayao kisesa.ⁱ ²³Ngub kobur kabl, Njem Ngaor bor menjao menjao kaloklbur buklesi tomb njen haemem nje turi nao heme hae ko pangae sin,^j ²⁴njem Ngaor bor kalokl buklesi sao Ngaor bor kaloklme tol bao u mbabur njen haeme mbes penar bu taeki kaebe. Ngub taeki kao kao bu paklebi tomb njem Ngaor bor kalokl buklesi sao nda kalaebe ko Njisesom ngub kisesa.

²⁵Ngub kobur kabl, Mondom nje bor howes kokl mbao ka sin, wen harerol aol ngo nje bor howes kokl mbao lao hesa poklebi tomb njem obu bor oborob ora taeki kao kao bab kaebe. Njem ngub bab nao ke bao wabur obum nje bor ngub howes kokl kemi pen bao wari sin, obum nje howes pangaoklao aol biri kemi poklao, howes pangoklao aol ndam nje polisman munu kaloklao. Ngo tomb polismanom nje kalabus anda bor mao palaklao kisesa.^k ²⁶Njisesom wakl

^e5:16 Ebe 5:8-9; 1 Pit 2:12   ^f5:17 Mat 3:15; Oro 3:31; Oro 10:4

^g5:18 Luk 16:17; Luk 21:33   ^h5:19 Nje 2:10   ⁱ5:22 1 Njo 3:15

^j5:23 Mak 11:25   ^k5:25 Mat 6:14-15; Mat 18:34-35

kakl, Nim ini bor heneng ora kao nju-rukl, howes pangaoklao aol ndam nji lao sao baebenon hambun sao kang ora di nao kalae sin, njem kalabus anda ngo tuwaklbir njen anda pokl buwaklesi ora ko Njisesom ngub kisesa.

**Ten aol kabom paes heb nao
homoklwaebe ko kao kalisao o**

²⁷ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakl, Mbes mbinim kismi ub inim di ngub pangismi. Ten aol kabom paes nao puklwaebe ora. ²⁸ Ngub kismi o ngubi tomb nim wakl kao njun. Mondom ten elom hondobur heb homa sin obun kone bor paes kemi peyao ora kisesa.¹ ²⁹ Ngub kobur kakl, Njen el tao nanom nje saokl mao waeb so ba sin njen el ngo toklo tuwaebe. Njen toklo kang ora par hakl pa sin nje ebe haklesi o, njen toklo hambun is de bor pa sin nje khorob ora haklesi ko Njisesom ngub kisesa.^m ³⁰ Njen ki tao nanom nje saokl mao waeb so ba sin njen ki ngo pe tuwaebe. Njen ki aongao kab pe tuwabur hari sin ebe haklesi o, njen toklo hambun is de bor pa sin nje khorob ora haklesi ko Njisesom ngub kisesa.ⁿ

**Were anda pu nao kaebe
ko kao kalisao o**

Mat 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18

³¹ Njisesom ngub kobur kakl, Mbes ngub di kismi. Aol mondom obun were anda pu lowao ko nen soba sin, obun ten ngo anda pu koklbur bobae waeb buklao kismisa.^o ³² Ngub kismi o ngubi tomb nim wakl kao njun. Ten mend aol paes nao penbur obun aolim ten ngo anda pu ka sin, aol ngom obun were ngo paes mao paklao ora. Aol mondom di ten obun aolim tuwae mend buruklao o taol

ba sin, obum ten ngo di paes ora kemi poklao ko Njisesom ngub kisesa.^p

Mao nao lowaebe ko kao kalisao o

³³ Njisesom ngub kobur kakl, Mbinim mbes tenaol mende bor kao kalismi ub inim di ngub pangismi. Njem Aorao Aondao bor mao kobur nao peyaebe ora. Njem mao kobur Aorao Aondao bor nim buklwao lesi sao bib ora kismisa. ³⁴ Ngub kismi o ngubi tomb nim wakl kao njun. Nim ngub buklwao ora kobur mao nao lowaebe ora. Yu heben bor Ngaorom maomb bo haraoklao on seya non bi wiyaong, heben mao* nao lowaebe ora kisesa. ³⁵ Njisesom ngub kobur kakl, Su ngo di Ngaor obun aongao mao aolaraoklao to non bi wiyaong, su ngo mao di nao lowaebe ora. Su Njurusalem di Aol Wesmbao Aondao ndan and lobokl lobokl hayaong, su ngo mao di nao lowaebe ora kisesa.^q ³⁶ Njen wesmbao iri bombere sa sin ukl mend haek bin kokl buwaklesi. Aoh, haek bi was sa sin ukl mend bomb den kokl buwaklesing, inin wesmbao mao di nao lowaebe ora kisesa. ³⁷ Ngub inj, inin kone bor e kokl ko nen sobaem sin e ora lowaebe. Inj kokl ko nen sobaem sin, ngo inj ora lowaebe. Inim kang mend habara kaem sin, khorob mao baraoklaomon kao lao ub lemi ko Njisesom ngub kisesa.^r

**Dob was bimi nda ub
nao bibaebe kisao o**

Luk 6:29-30

³⁸ Njisesom ngub kobur kakl, Mbes mbinim kismi ub inim ngub pangismi. El kab kab dob, waonu kab kab di dob was bimao kismisa. ³⁹ Ngub kismi o ngubi tomb nim wakl kao njun. Mondom nje bor khorob ba sin njem wakl obu bor

¹5:28 2 Pit 2:14   ^m5:29 Mat 18:9; Mak 9:47; Kol 3:5

ⁿ5:30 Mat 18:8; Mak 9:43   ^o5:31 Mak 10:4   ^p5:32 1 Kor 7:10-11

^q5:35 Nje 5:12; Mat 23:22; Bis 7:49   ^r5:37 Nje 5:12

khoroob bu san nao libi. Aol mondom njen payo mende nan la sin, njem waktl payo mende nan lin ub baol minibi kisesa.^s ⁴⁰Ngub kobur kaktl, Mondom njen siyor muklbur nje bor howes ka sin, njen toklo and turub bi di bao kalaebe kisesa.^t ⁴¹Waktl kaktl, Polisman mondom di obun mbek nu nje bor kang el bombor ora mu taka ko nja sin, njem kang mend enderael sao aol sem tangar menden su unglulabur tu kalaebe. ⁴²Mondom di san luklwaong nji ka sin bao kalaebe. Mondom di ora nji ka sin ngo di bao kalaebe ko Njisesom ngub kisesa.

**Inin saond bi hond homobur
kone wibaebe kisao o**

Luk 6:27-28; Luk 6:32-36

⁴³Njisesom ngub kobur kaktl, Mbes mbinim kismi ub inim di ngub pangismi. Inim inin tenaol sango baeben was hond homobur kone wibaebe. Inim inin saond bi baeben bor hond nao hemebur ko was homoklwaebe kismisa. ⁴⁴Ngub kismi o ngubi tomb nim waktl kao njun. Inin saond bi bor di hond homobur kone wibaebe ora. Mendborom ini hondo ko bowes baem sin, tenaol ngo hakl bisur bibi ko Ngaor bor kao kaloklwaebe kisesa.^u ⁴⁵Waktl kaktl, Inim ngub buklemi tomb Ngaorom biyao ub ora buklemi, ini inin Aorao yu heben hayaon isi wane ora buruklemi. Obum obun nar di tenaol kho ebe hambunon den kesa. Obum tenaol khorob bimi baeben hesa oborob bimi baeben kab kobaranon em bor se di eben ko haraoklao kisesa.^v ⁴⁶Ngub kobur kaktl, Inim tenaol mendbor ini bor turi homo kone uklemi o bor was inim di turi homo kone u harim sin, mone takis paes habara bor bor mu khorob bimi aol baebenom di

ngub biming, Ngaorom ini asub ko turi homo bisur buklaob? kisesa. ⁴⁷Njisesom ngub kobur kaktl, Inim inin tenaol sango baeben was turi homo ki siken baem sin, man nao pange baebenom di mbini hakl hakl ngub biming inim oborob sao asao was buklemi? kisesa. ⁴⁸Waktl kaktl, Ngub inj, inin Aorao yu heben hayao om tenaol hambun bor hond homo kone dund se ukl bombor ora u hayao ub, inim di ngub bibaebe ko Njisesom ngu kisesa.

**Tenaol mendborom kaloklme ub
nao kaloklwaebe kisao o**

6 Njisesom ngub kobur kaktl, Inim Ngaor bor kaloklemi sao tenaol mendem henden ko pangobur kaloklemi hondoklwaebe. Tenaolom was henden ko pangobur kalaem sin, inin Aorao heben hayaomon inin ngon san nao luklao ora kisesa.^w ²Ngub kobur kaktl, Inim tenaol menjao nao wi boroklme baeben bor kang menjao kalaem sin, mendborom Nju semon man pangoklme anda bor di harer pobobur di ebekone pobur kaloklme nda ub, inim di tenaol mendem henden ko pangobur nao kaloklwaebe ora kisesa. Waktl kaktl, Tenaolom mbini aol hobao hae ken ko kaloklme o nim ini kao njun ub pangoklaob. Tenaolom mbini bor nje aol hobao hael lemi tomb kone bor mao haongaoklaroklme anga ngo mbinim sokl ora moroklme kisesa. ³Ngub inj, inim tenaol menjao nao wi buruklemi baeben bisur baem sin, inim menjao nen nao sabebur sub kal suba kaloklwaebe ora.^x ⁴Inim mende hond homobur ngub buklemi tomb inin Aoraom hambun sao mupango buklemi sao di hend ha was hayaol, obum inim ngo buklemi on sokl njuklao ora ko Njisesom ngub kisesa.

^s5:39 Njo 18:22-23   ^t5:40 1 Kor 6:7   ^u5:44 Luk 23:34; Bis 7:60; Oro 12:14; Oro 12:20   ^v5:45 Ebe 5:1   ^w6:1 Mat 23:5   ^x6:3 Mat 25:37-40

**Ngaor bor ngub lowaebe
ko kao kalisao o**

⁵Njisesom ngub kobur kabl, Inim Ngaor kao kaloklemi tomb tenaol maobowa ebekone puklmi baebenom bimi nda ub nao bibaebe ora. Mbinim Nju semon man pangoklme anda bor di harer pobobur di tenaol hambunom mbinim Ngaor bor lome ken ko teka haroklme. Ngub bimi o nim kao njun ub pangaoklaob. Tenaolom mbini bor nje aol hobao hael lemi tomb, know bor mao haongaoklaroklme angal ngo mbinin sokl ora moroklme kisesa.^y ⁶Wakl kabl, Ngub inj, inim Ngaor bor kao kaloklemi tomb inin anda andaon tiriyo bo mbabur lemin, inim inin Aorao nao hendebur kao kaloklwaebe. Ngo tomb Aorao ndam hambun sao mupango buklemi sao di hend ha was hayaol, obum ebe pangobur inim ngo lemi sao heneng buklo ora ko Njisesom ngub kisesa. ⁷Ngub kobur kabl, Inim Ngaor bor kao kaloklemi tomb Ngaorom man nao pange baebenom tuman ko umaol lome nda ub angal andub ko soklo nao lowaebe ora kiser. Wakl kabl, Naom angal andub sao kam sin, mbinim Ngaorom ebe pangaoklao ko nen saboklme kisesa. ⁸Ngub kobur kabl, Ngub lomeng mbinim ngo lome ub nao lowaebe ora. Inim Ngaor bor nao kao kal hae tomb di inin Aorao Ngaorom inin asao was nao wi burubur dem homo bereyem ko ora hendeyao kisesa.^z ⁹Wakl kabl, Inim Ngaor bor kao kaloklemi tomb ngub lowaebe. Naon Ab nje yu heben bor bao hael Nje nao non bi inj hael ol Njen imbi baehaemen nao lomao ora.^a ¹⁰Njen mbib tenaol hambun maeb ha

Maomb bo haki ebebe.
Heben bor njen konem nen sobale ub beme o
Sul tenaolom di ngub baomun kaebe.^b
¹¹Naon ne ngubi tomb naomun di taol bu njibi.
¹²Tenaol mendborom nao bor khorob bimi sao
Saongao nao mari tuwaroklmao nda ub Njem di naom khorob bimao sao Saongao nao mari kunaebe.^c
¹³Naon kone bor khorob bi lao tom Khorob nao baomun kaebe.
Kho hambun sao oboklao tomb nao hambun bu mibi.
Njen mbib was tenaol hambun maomb bo harili.
Njen mbib was buri palo harili.
Njen mbib was bao bi hakol bili.
Heneng ora.
lowaebe ko kao kalisesa.^d ¹⁴Ngub kobur kabl, Tenaol mendborom ini bor khorob bimi sao inim saongao nao maribur tuwarim sin, inin Aorao heben hayaomon di inim khorob bimi saon saongao nao mari kunaklao ora kisesa.^e
¹⁵Ngub inj, tenaol mendborom ini bor khorob buklemi sao saongao mar hakol bubur nao tuwarim sin, inin Ab yu heben hayaom di inim khorob bimi sao saongao mar hakol bubur nao kunaklao ora ko Njisesom ngub kisesa.

**Ngaor bor nen saboklbur ne tuwa
paoloklme ko kao kalisao o**

¹⁶Ngo tomb Njisesom ngub kobur kabl, Inim Ngaor bor nen saboklbur ne tuwa paolaem sin, mendborom ebekone pobur bimi nda ub wil nao homo wibaebe ora. Ngaor bor nen saboklbur ne tuwa paoloklme ko tenaol hambunom henden ko, mbinim wil homo taokl akol

^y6:5 Mat 23:5; Luk 18:10-14   ^z6:8 Mat 6:32   ^a6:9 Njo 17:6   ^b6:10 Mat 7:21; Mat 26:39; Luk 22:42   ^c6:12 Mat 6:14-15; Mat 18:21-35   ^d6:13 Mat 26:41; Luk 22:40; Njo 17:15; 2 Tes 3:3; 2 Tim 4:18; Nje 1:13   ^e6:14 Mak 11:25-26

akol bimi. Ngub bimi o nim heneng ora kao njurukl, tenaolom mbini bor oborob ora bili lemi tomb kone bor mao haongaoklaroklme angal ngo mbinin sokl ora moroklme kisesa.¹⁷ Ngub inj, inim Ngaor bor nen saboklbur ne tuwa pao-laem sin, inin el wil bor wes wes lubur, inim wesmbao iri bor di oborob ora kom bu perekeklemi tomb¹⁸ tenaol mENDOROM inim menjao beyem ko nen nao saboklemi. Ngo tomb inim inin Aorao nao hende haklemi o, obu bomBOROM ebe hend ha hayao. Inin Aorao ndam inim bimi sao hend ha was habur obum was inin san luklao ko Njisesom ngub kisesa.

**Hebenol osisao maru wi non bu
haklwaebe kisao o**

Luk 12:33-34

¹⁹Njisesom ngub kobur kakl, Inim su ngol osisao hambun sao nao maru u haklwaebe. Su ngol woroklme sao non aoll horom di naoklao. Kuwi i taoklao nda ub i di taoklao. Paes noklme aolom di tiriyaoko kombo paes muklemi kisesa.^f ²⁰Wakl kakl, Ngub inj, inin osisao hambun sao ebe baeben hebenol maru wi non bu haklwaebe. Heben bor uklemi sao aoll horom di nao naoklao. Kuwi i taoklao nda ub di nao taoklao. Paes noklme aolom di paes nao muklemi ora kisesa.^g ²¹Wakl kakl, Inin sul ebe sao was monDOM ini hibi lao mib biyao ndisao baebenol was kone u harim sin, inin kone di ngol bao uklaoko ko Njisesom ngub kisesa.

**Toklo ndaon bao mao
baraoklao sao kao kalisao o**

Luk 11:34-36

²²Njisesom ngub kobur kakl, Njen el njen toklon laomb ora yao. Njen el ebe

ora soklaol oborob ora hendae sin, njen toklo hambun bao bi ora soklao kisesa.²³ Ngub inj, njen el di kho sa sin njen toklo hambun di em hundur wi ora soklao. Njen toklo bao mao baraoklao saom oborob bao nao mao barob sin, em hundur waoraoklao nda ub aondao bu ora mao mur komb pae sao uklaoko ko Njisesom ngub kisesa.

**Ngaor hesa sun woroklme
sao kab kao kalisao o**

Luk 12:22-23; Luk 16:13

²⁴Njisesom ngub kobur kakl, Kongon biyao aol bomBOROM maomb bo haroklbe aol kabon kongon bukl buwaklao ora kisesa. Wakl kakl, Aol ngo obum aol mende bor turi homo kone uklaoko obum mende bor makl was homoklao. Is mende turi homo taol mi poklao o is mende makl homobur mesao kaloklao kisesa. Ngub kobur kakl, Inim Ngaor hesa mone kab kobaranol kone ukl buwaklemi ora ko Njisesom ngub kisesa.

²⁵Ngub kobur kakl, Ngubi tomb nim ini bor kao njanda ub inin mbib haklemi on nen sabobur, naom ne asao was noklmao? ib di asao was noklmao? toklol samoklme sao di asao was samoklmaob ko? inin kone bor kang sao aondao sao bin buru kho nao sen boroklwaebe ora. Ngaorom inim ne was neklemim ko ini mao hasao be? Obum inim samoklme sao was sameklemim ko ini warisao be? kisesa.^h ²⁶Ngub kobur kakl, Sao ngo pebeyem o haondaoklaob. Mbinim ne noklme sao is il we nao boklme. Mbinim and bor di ne noklemi sao hakl nao maru woroklme o, inin Aorao heben hayaomon was mbini ne taol bu kalaoklao kisesa. Wakl kakl, Ngaorom sao nao hobao sao hakl ne taol bu kalekle om, ini

^f6:19 Nje 5:1-3   ^g6:20 Mat 19:21; Luk 18:22; Kol 3:1-2

^h6:25 Pil 4:6; 1 Tim 6:6-8; NjuS 13:5; 1 Pit 5:7

tenaol hobao sao ora hayem ol daol bibir ora taol bu njuklao ko nen nao sabeyem be? kisesa.^{i 27} Wاكل kakl, Mondom obun kone kimb bubur mendborom penar bu homoklme ub nao heme, ni ngo tomb homoklwao ko ndi tibakl buwaklao ko Njisesom ngub kisesa.

²⁸Ngub kobur kakl, Asub ko inin kone bor kang sao aondao sao bin burubur inin toklol samoklme sao asao was samoklmaob ko nen sabo hem ko hayem? Inim is humb il ki kao ko saoklao nda ub nen sabaoklaob. Is ngo baebenom kongon di menjao nao bimi. Mbinim lab lab kongon di nao bimi o ²⁹nim ini kao njun ub pangaklaob. Mbes Solomon obu aol homa aondao ora habur obun lab lab di osisao hambun sao di buklhoma iri non bi maru u hasao o, is humb il ki kao ko saoklao ndam aol Solomon ngon yaor ngo bu hasao ub men mbaraoklao ora kisesa. ³⁰Wاكل kakl, Em hinim den kang kang nao hobao sao mend haraoklao ndisao haklon daol Ngaorom oborob sor mubur yaor baraoklao o, ekerana nan mondom den ngo bo den haoreyao tomb bao dao peklao ora. Ngub buklao o den nao hobao sao ngo hakl yaor mao barekle om, obum ini daol bibir maeb ha inim samoklemi sao di taol bu njuklaong, inim asub ko obul hul nao hae hayem? kisesa. ³¹Wاكل kakl, Inim ngub biming, naom ne asao was noklmao? Ib di asao was noklmaob ko? inin kone bor kang sao aondao sao bin buru kho sen nao boroklwaebe ora kisesa. ³²Ngub kobur kakl, Hambun sao ngo sao hakl sun tenaol mbinin aorao ngubi mend nao hae haroklme baebenom was asub buklwaob ko? nen sabo hem kaeb se hayem kisesa. Wاكل kakl, Ngub bimi o ini non inin Aorao

yu heben hayaom inim asao was nao wi hayem ko ora hendeyao kisesa.^{j 33} Njisesom ngub kobur kakl, Ngub beyaol inim pibnao oran ni Ngaorom maeb ha maomb bo haen ko hesa obum kone ebe dund se ukl bombor u hayao ub kab was hem ko es baem sin, obum inim tangar tangar sao ngo wa win habur hem lemi sao baeben hambun sao ebe njuklao ora kisea.^{k 34} Ngub kobur kakl, Inim ngub nen sabobur lemin, ekerana asub buklwaob ko nen sabobur inin kone bor kang sao aondao sao bin nao boroklwaebe ora. Ni ekerana ke kang mend hondoklwao saol ko and kend nao bembero wibaebe ora. Ekerana asao was buklao ko inim nao hendebur, baehaemen ora and kend bembero uklemi ko Njisesom ngub kisesa.^l

**Tenaol mende bor kho ebe
ko nao sabolaebe kisa o**

Luk 6:37-38; Luk 6:41-42

7 Njisesom ngub kobur kakl, Njem tenaol mende bor nje kho hael ebe hael ko te mao sara nao sablo haebe. Njem tenaol mende bor kho ebe ko ngub te mao sara nao sablae sin, mondom nje di te mao sara nao sabloklaos kisesa.^m ²Ngub kobur kakl, Njem tenaol menden khorob buklemi sao hondo haklesi ub Ngaorom njem buklemi sao di hondo haklao. Njem tenaol mende bor obum khorob ngub baeben ora bisao ko ya pubung lu u haklesi ub Ngaorom njem khorob buklemi sao di ya pubung lu u haklao ora kisesa.^{n 3} Wاكل kakl, And kindbarom njen elol as mba hayaol nje el kho ora hael o, njen elol ngo as mba hayao on mbes nen nao sabebur njen tenaol sangon elol huni kang ora uklao o asub hondobur mu tuwakan lesib? kisesa. ⁴Wاكل kakl, And kindbaron njen elol as mba haenbur, njem asub bubur

ⁱ6:26 Mat 10:29-31; Luk 12:6-7   ^j6:32 Mat 6:8   ^k6:33 Oro 14:17

^l6:34 Mat 6:11   ^m7:1 Oro 2:1; 1 Kor 4:5; Nje 4:11-12   ⁿ7:2 Mak 4:24

njen tenaol sango bor njen elol huni kang abo wi o mu tuwakan lesib ko Njisesom ngub kisesa. ⁵Wakl kakl, Songolol aol hobao o, njen elol and kindbar o mbes mu tuwaebe. Ngub mu tuwari sin njen tenaol sangan elol huni kang uk-lao o di ebe hondo maklesi ko Njisesom ngub kisesa.

⁶Ngub kobur kakl, Bombor sao mende hobao sao ora komb bi wa sin buklhoma nao kalaebe ora. Njem kalae sin wakl mbinim baol munubur nje noklemi ora. Njen kullmundu di njen mone andub ora tuwatur dob bising, some hae bor nao wibi. Njem some haklaol wae sin, inin kullmundu ebe ngo mbinin aongaom hala bowes buklemi ora ko Njisesom ngub kisesa.^o

**Ni obon ko tiriyao kombael lu
nga nga ko haebe kisao o**

Luk 11:9-13

⁷⁻⁸Njisesom ngub kobur kakl, Tenaol mondom Ngaor bor nji ka sin nji lao sao kaloklao. Tenaol mondom di menjao es ba sin hend waklao. Tenaol mondom di tiriyao kombael ni obom ko lu nga nga ko harob sin Ngaorom tiriyao komboklao ora. Inim Ngaor bor nji lemi tomb njuklao ora. Inim es buklemi sao di hend waklemi. Inim tiriyao kombael ni obon ko lu nga nga lemi tomb Ngaorom tiriyao komboklao ora kisesa.^p ⁹Ngub kobur kakl, Nongnason aorao o hakl o, inin isi kang mend buruklao om ne kang mend non nji ka sin inim obu han kaloklemi be? ¹⁰Nas kang ngom ib wen non nji ka sin inim obu suklumb kaloklemi be? Ngub inj ora. ¹¹Ini aol kone kho u haroklme haklom o, inin nongnas bor

oborob ora kone kimb bu kaloklme ndal, inin Aorao yu heben hayaomon daol non bibir ora tenaol mendbor obu bor kao kaloklme baeben o bor aondao bu ora hobao sao was taol bu kaloklao ora ko Njisesom ngub kisesa.^q

¹²Ngub kobur kakl, Mosesom man hambun sao kisao o hesa Ngaoron man mini aol baeben kabom kismi ub kabon man te bombor ngo lowaong pangoklwaebe. Tenaol mendborom njem turi hemenin ko bimi nda ub, inim di tenaol aebenol haklemim turi hemem sao was bibaebe ora ko Njisesom ngub kisesa.^r

**Paeb tiriyao dengbele on es
bubur puklwaebe kisao o**

Luk 13:24

¹³Njisesom ngub kobur kakl, Paeb tiriyao dengbele on puklwaebe. Ke hondokl puklmi harer on aondao baklaebele yaol, harer ngon tenaol andubom es nao bibur bao was puklmi.^s ¹⁴Haeben sakl puklmi tiriyao paeb kerob non bi yaol, harer ngon tenaol kang baoklmend es beme om was hend waroklme. Tiriyao ngon kang mendborom hend waklbur hayem ko Njisesom ngub kisesa.^t

**Isom il kho ebe kab
saoklao ko kao kalisao o**

Luk 6:43-44

¹⁵Njisesom ngub kobur kakl, Man kho mini aolom lome ub lemi o pangobur, heneng lem ko nen saboklemi hondoklwaebe. Mbini ngo baeben some sib lu noklbur buklhoma aondao deran ker sem non bi hayem o, mbinim some sib men aolubur ini maobowakl oboklemi kisesa.^u ¹⁶Ngub kobur kakl, Mbinim il

☞7:6 Mat 10:11

☞7:7-8 Mak 11:24; Njo 14:13-14; Njo 15:7; Njo 16:23-24; Nje 1:5; 1 Njo 5:14-15

☞7:11 Nje 1:17 ☞7:12 Mat 22:39-40; Luk 6:31; Oro 13:8-10

☞7:13 Njo 10:7; Njo 10:9 ☞7:14 Bis 14:22

☞7:15 Mat 24:4; Mat 24:24; Bis 20:29; 2 Pit 2:1

so pind biklemi tomb mbinim ngo sao ngo beyem ko inim mbinin kone bor wiyao ub ebe hondoklemi kisesa. Waki kabl, Saon hesmbulom timbaol saoklaol taloklme be? Buntainom ang saoklaol taloklme be? Nao saoklao orang^v ¹⁷ is ebe baebenom di il ebe was saoklao. Is kho baebenom il di kho was saoklao kisesa. ¹⁸ Ngub kobur kabl, Is ebem il kho nao saoklao nda ub is khom di il ebe sokl buwaklao ora kisesa. ¹⁹ Waki kabl, Is mondom il ebe nao sa sin, mbinim is ngo wesu haoruklemi ora.^w ²⁰ Isom il ngo saoklao nda ub man kho mini aolom bu pind biklemi sao di inim ebe hondoklemi ko Njisesom ngub kisesa.^x

**Nim ini mbes nao hondowaong
puklub lowao kisa o**

Luk 13:25-27

²¹ Ngub kobur kabl, Ni bor Aorao o Aorao o lome baeben hambun ora Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor nao poklemi ora. Ngub inj, nao Ab yu heben hayaomon keyao sao hul nao haroklme baebenom was poklemi kisesa.^y ²² Waki kabl, Bao ngo bu pindib paklao tomb mendborom ni bor Aorao o nao Aorao ka lemi. Ngub kobur lemin naom njen imbi kobur Ngaoron man kao kalismao. Sam di andub taol deraesmao. Naom njen imbi kobur, tenaolom hambun sao bukl buwaesmi sao hakl di ebe bismao lom nde lemi. ²³ Ngub lemi tomb nim ngub lowao. Inim khorob was bismil nim ini ngo baeben mbes kang ora di nao hondowaong, ni hae ol nao hae puklub ora lowae ko Njisesom ngub kisesa.^z

**Tenaolon kone bor and ukl kab
non bi bu hayem kisa o**

Luk 6:47-49

²⁴ Njisesom ngub kobur kabl, Tenaol mendbor nao angal pangobur hul nao haroklme baeben aol kone ebe wi and han kemol bi mend hasesa ubi haklemi. Aol ngom obun and han biri oral bisesa. ²⁵ Ngo tomb se aondao ora obobur ib wae aondao ora disesa. Ib wae ngub dobur kisaon popo di su and te ngo bor aondao ora ibisesa. Ngub ibisao o aol ngom obun and han biri oral han mandaemol bisaol, obun and ngol kho so kundi bowes nao bisao ora kisesa. ²⁶ Waki kabl, Tenaol mendbor nao angal pangobur o hul haroklme baeben aol mende kon nao wi ib mu kolokl barael and bi mend hasesa ubi haklemi. Aol ngom obun and su tombo taem se ib mul bisesa. ²⁷ Ngo tomb se aondao ora ibisaol, ib wae di aondao bu ora dobur posabsu di aondao bu ora ibisesa. Ngub ibisao tomb and ngo kundi taokl paokl ora pobur kisaon, sul karu tibabur khorob ora kundi hakl buri kisa o ko Njisesom ngub kisesa.

²⁸ Ngo tomb Njisesom angal ngo baeben kao paesao tomb tenaol aondao khorob ora ngo hasmi baebenom obun angal ngo kao kalisao nda pangobur burir bismisa. ²⁹ Ngo tomb Njisesom angal ebe ngo kao dund bisa o ub mbini Nju semon man buwaloklme aolom buwaloklme ub inj, obun kone kikil bi, bi make lome aolom angal buri palobur lome nda ub kobur, angal ngo kao kalisaol mbinim burir aondao ora bismisa.^a

^v7:16 Kal 5:19-22; Nje 3:12   ^w7:19 Mat 3:10; Luk 3:9; Njo 15:6

^x7:20 Mat 12:33   ^y7:21 Mat 21:31; Luk 6:46; Oro 2:13; Nje 1:22; Nje 1:25

^z7:23 Mat 10:33; Mat 13:41-42; Mat 25:41; 2 Tim 2:19

^a7:29 Mak 1:22; Luk 4:32; Njo 7:46

**Njisesom aol maollun bi is
mend ebe mao saesao o**

Mak 1:40-45; Luk 5:12-16

8 Ngo tomb Njises obu yu manda bor haktbir inin ibisaol, tenaol andub ora obun mama taol mi ibismisa. ² Ngo tomb aol maollun bi is mend hasao o, Njises obu hasaol teb so obobur tumu kar munu dombes ubur kakt, Aol aondao o njem ni ebe mao sakl ko pangal sin, njem ni ebe mao saklesi kisesa. ³ Ngub kisaol Njisesom obun kim aol ndan toklol men mbabur kakt, Nim nje ebe sen ko pangakl ol, njen toklo bor der nog biye baeben di ngubi tomb ebe saokl kisaol, bombor ngo tomb aol maollun bi nda ebe bao sisaol obun toklo songol heneng bao ibisesa. ⁴ Ngo tomb Njisesom aol ngo bor angal buriyao ora kobur kakt, Njem ni ebe mao sanao ko mendel nao kao kalaebe ora. Ngub inj, njem ngubi tomb Nju semon baolum aol bor bombor o nao songol ebe sa ko muwalokl pu. Ngub pobur lesin mbes Mosesom nje non bi baebenom bibaebe kisao ub, tenaol hambunom njen toklo songol wakl ebe sene ko henden ub njem Ngaor bor kalo mabaorao haoribi kisesa.^b

**Njisesom Orom semon maomb bo
haraoklao aolon kongon
biyao nas mao enjaesao o**

Luk 7:1-10

⁵ Ngo tomb Njises obu su Kabenam pisaol, Orom semon ami sem maomb bo haraoklao aol mondom obobur Njises bor kao deb deb bubur kakt,^c ⁶ Aol aondao o, nao kongon biyao nas sen habur nao anda bor bao u mba hayao o, obun ki aongao tibarabur tenda aondao ora no wiyao kisesa. ⁷ Ngub kisaol Njisesom obu bor kakt, Nim nas ngo ebe mao

enjakt pon kisesa. ⁸ Ngo tomb ami sem maomb bo haraoklao aol ndam obun angal ngon ko san lubur kakt, Aol aondao o, ni kho ora hae ol njem di nao anda ebeb nao se haeng, njen angalom kang menjao kokl sin nao kongon biyao nas ngo wakl mao enjaktla kisesa. ⁹ Ngub kobur kakt, Nim ngo kakt o, ni kongon bibi ko mao hasaomon ni bor di ngo sao ngo sao bibi keyao tomb biyu. Nim di nao ami baeben maomb bo haruklu o, nim nao ami ngon is mend bor ngub kakt. Nje pu kakt, ngo tomb puklao. Is mende bor ngub kakt. Nje ib kakt, ngo tomb ubuklao. Ngo tomb nao kongon biyao aol bor ngub kakt. Njem kongon ngo bibi kakt ngo tomb biyaol, njem di angalom manjao lesi tomb buklaol ora kisesa. ¹⁰ Ngub kisaol Njisesom aol ndan angal pango burir biyubur kisaon tenaol obun mama taol mi ibismi baeben bor kakt, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, aol sem tangar ngom nil ngo hul ha harekle ub Nju sem tenaol baebenon ngubi is mend nao hondowao ora kisesa.^d ¹¹ Ngub kobur kakt, Tenaol mendbor yu nan boroklme baeben di, unu nan boroklme baeben di, mbini hambun Eberehem Isak Njekob ngo baeben daol yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo haraoklao bor maomunu burubur ne no buruklemi kisesa.^e ¹² Wakl kakt, Ngub buklemi o tenaol mendbor Ngaor obum maeb ha maomb bo hayao bor eben ko nen sabisao o makl homo nao ubuklmi baeben, Ngaorom mbini dera nan em hundur aondao ora wi bor pen taol deraklaol, mbinim ngo bor saongao kengorokl no de khorob ora ko haklemi kisesa.^f ¹³ Ngub kobur Njisesom ami sem maomb bo haraoklao aol nda bor kakt, Nje anda pu. Njem nil hul ha harili ub

^b8:4 Mat 9:30; Mak 7:36; Luk 17:14   ^c8:5 Njo 4:47   ^d8:10 Mat 15:28

^e8:11 Luk 13:29   ^f8:12 Mat 22:13; Mat 25:30; Luk 13:28

menjao buklaol ko pangae sin, heneng buklaol ora kisesa. Bombor ngo tomb was ami sem maomb bo haraoklaol aol ndan ngonon biyao nas nda ebe bao sisesa.

Njisesom Pitan weren ingi di tenaol andub mendbor di ebe mao saesao o

Mak 1:29-34; Luk 4:38-41

¹⁴ Ngo tomb Njisesom Pitan anda po hondabur hindisaol, Pitan weren ingi obun toklo turub aondao ora bu sen habur u paolu wisaol hindisesa.⁸ ¹⁵ Ngub u mba hasaol Njisesom ten ndan kil waraesao tomb pob turub bu sen khorob ora ngo homo wisao nda ebe sobur kur kisaol, ten ndam Njiseson ne nen ko man baesesa.

¹⁶ Ngo tomb ombonao nar anda bombisao tomb tenaol mbinin tombao bor sam biri andub ora Njises hasaol was taokl obo kiril mbaesmil, Njisesom sam ngo tenaolon tombao bor birisao hakl obun angalom pen ko taol derabur, obum tenaol sen kam mundub mundub bi hae himismi baeben di hambun mao ebe saesesa. ¹⁷ Ngo tomb Njisesom ngub ngo bu hasao o, mbes Ngaoron man mini aol Asayam mbuk waeb ngub bu wisesa.

Obum nao tenaol kho mao saraoklaol sao baeben

Taol peyo sen menjao menjao hambun saom

Nao tenaol mao homaklaol tomb di

Obum mu tuwa peb bu ebe mao saklaol ko

Asayam mbuk waeb bu wisao ub ngo tomb heneng ora il so pind bisesa.

Mendborom baehaemen Njises taol mi pe non bismi o

Luk 9:57-62

¹⁸ Ngo tomb Njises obu hasaol tenaol andub ora ha akol bismil hondobur kakl,

Naom ib mal ngon mare mende nan mbi kisesa. ¹⁹ Ngo tomb Nju semon man buwaloklaol aol bombor mend obobur Njises bor kakl, Aol aondao o, su nje poklesi baeben hambun bor di nim nje taol mi was obobur, nje haru akol was buklwao kisesa. ²⁰ Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, Buklhoma deran ker baebenom su سوال tomb pae bor paoloklme. Sao baebenom di and bu paoloklme kisesa. Mbinim ngub bimi o Aolon Isi Ora obu haraoklaol su mend nao wiyang, njem heneng ora ni turi homo taol mi akol was buklesi be? kisesa.^h ²¹ Ngo tomb obun man pange mend ngol birisao om di Njises bor kakl, Aol aondao o nim di nje taol mi oboklwao o, nao ab mbes homoklaol tomb maol bu mbaklbir oboklwaong, njem menjao nen nao sobaebe kisesa. ²² Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, Inj ora, mbinin kone bor pe pae non bi haroklme baebenom tenaol pe pae ebe maol bukleming, njem ni taol mi ib ora kisesa.ⁱ

Njisesom posabsu aondao ora kur mao kaesao o

Mak 4:35-41; Luk 8:22-25

²³ Ngo tomb Njises obu ib taokaolon baoraoklbir pisaol, obun man pange baeben di obu taol mi pismil mbini haru pismisa. ²⁴ Ngo tomb ib mal aondao ngo bor posabsu aondao ora obobur ib aondao bu ora lu taongul taongul ko lu dengeno taokl en aeben bubur kisaon, ib taokaoll ngon ndaon bor ib do tu ndakl ke ke bisao o, Njises obu ib taokaoll ndaon ngo bor u paolu wisesa. ²⁵ Ngo tomb mbinim obu po mao tekabur obu bor kakl, Aorao Aondao o, ib ngo bor nao ngo pe barakl ke ke bu bum hayom ngao, njem nao bu mi kismisa. ²⁶ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Inim asub ko pakl hemeklem? Inim kone

kab teb marubur Ngaorol hul nao hae haroklme be? kisesa. Ngub kobur obum teka peyobur kisaon, posabu nda hesa ib ngo lu dengeno taokl en aeben bisao nda kab bor taolu lubur ngub nao bi kur kao kisaol, posabsu nda kur kisaol ib ndam di el el kang ora di nao bi sowa pae-sesa.^j ²⁷ Ngo tomb Njisesom ngub bisaol hondobur, pakl homo burisao po burir biyubur mbini hakl hakl kakl, Wao. Posabsu hesa ib kabom hul nao hae angal pangen ke aol ngo obu asub bi mend e bo? kismisa.

**Njisesom aol is kabon
sam taol deraesao o**

Mak 5:1-20; Luk 8:26-39

²⁸ Ngo tomb Njises obu ib mal aon-dao ngon mare mende nan Ngerasa semon su bor pisaol, aol mbibin tombao bor sam biri is kab mend mbibi aol maol bor and waru paolu hasbi o Njises obu hen mukl ibisbisa. Ngo tomb aol ngo kab mbibi deran ker pe non bi ora hasbil, tenaol hambunom pakl homobur mbibi kab and waru paolisbi hareron teb sol nao pibismisa. ²⁹ Ngo tomb aol nda kabom angal aondao bu ora kobur kakl, Nje Ngaoron Isi ora hael ol nje tangar aondao ora hael ngao, njem yao bor asub ko ora ke mao handakl ibil balem? kisbisa. Mbibim ngub kobur kakl, Hambun sao nao bu pae tomb njem penar bu enjo ngo bor yao ke mao handakl ibil be? kisbisa.^k ³⁰ Ngo tomb some aondao andub ora mend, kang mend enderael sao pil nao mba hasmisa. ³¹ Ngo tomb aol nda kabon tombao bor sam birismi nda baebenom Njises bor buri palo kao deb deb bubur kakl, Njem nao lu taol derak sin, naom some ngo hayem baebenom tombao bor ora taol ndaebe kismisa. ³² Ngo tomb Njisesom mbini bor kakl, Ini some ngo baebenon tombao bor

hondakl puklub kisaol, sam ngo birismi nda baebenom aol nda kab tuwaklbir some nda baebenon tombao bor bom-bokl engel was bismisa. Ngo tomb some nda baeben su bare kho ora mendbor akl was hellenj kao mi pobur ib mal aondao mend wisao bor was bongeyokl engel bismil, hambun ora ib no pe baraesmisa.

³³ Ngo tomb aol some ngo baeben kalo hasmi nda baebenom pakl khorob ora pobur kismis, mbinin su and lobokl lobokl bor po pindib pabur tenaol hambunom pangen ngo bisao hindismi sao baeben kao kalobur, aol is kab nda mbibin tombao bor mbes sam birisao o Njisesom taol deraesao on te di tenaol hambunom pangen kao kalis-misa. ³⁴ Ngo tomb su and lobokl lobokl ngo bor tenaol birismi baeben hambunom Njises hen mukl pismisa. Ngub pobur Njises obu birisaol hindismi tomb obum ngo bisao sao hondo pakl homo obu bor kao deb deb bubur kakl, Nje naon su ngol nao hae su tangar bor paokl pu ora kismisa.

**Njisesom aol aongao tibae
mend ebe mao saesao o**

Mak 2:1-12; Luk 5:17-26

9 Ngo tomb Njises obu ib taokaollon baoraoklbir wakl ib mal ngon mare mende nan bokeyobur, obun su ora bor po pindib paesesa.¹ ² Ngo tomb aol aongao tibae mend obun to bor win kobur Njises obu hasaol taokl ibismil, aol ngo baebenom Njises obul ngo hul ha ora habur, ngo bismi sao hondobur Njiseson aol aongao tibae nda bor kakl, Nao isi o, nim njen kone bor kho wiyao o kunarukl ngao, njen kone bor hul ha saor peyo haebe kisesa. ³ Ngo tomb Nju semon man buwaloklme aol mendborom mbinin kone bor nen sab nda nda bu sub kao kao bubur kakl, Aol ngom Ngaor

^j8:26 Mat 14:31; Mat 16:8   ^k8:29 Mak 1:24; Luk 4:34; Luk 4:41   ^l9:1 Mat 4:14

bor maobowa hul ha angal ngo be o kao kao bismisa. ⁴Ngo tomb mbinim ngo bu hasmi ub Njisesom ora hende sakl obum mbini bor kakl, Inim inin kone bor khorob aondao bu ora ngo nen sabeyem ub asub ko ora ngub nen sabeklem balem? kisesa. ^m ⁵Ngub kobur kakl, Inim angal awo was kend bi ko pangeyem? Aoh, nim njen kone bor kho wiyao o kunaruk kanda ub kend bi soklaol bukl buwawlwo be? be? nje tekakl pu lowao ub kend bi soklaol bukl buwawlwo ko pangeyem? kisesa. ⁶Ngub kobur kakl, Ni Aolon Isi Ora hae ol sun tenaol hambunon kone bor kho wiyao sao kuna, tenaol heme di ebe tekakl pu kaeb se hae ko hendeklemin ub kobur, aol aongao tibae ngo bor kakl, Nje teka peyo, njen to abo mu minibir njen anda pu kisesa. ⁿ ⁷Ngub kisaol teka peyaoklbir obun anda pisesa. ⁸Ngo tomb tenaol hambunom Njisesom ngo bisao sao hondobur pakl aondao ora homobur, Ngaorom obun buri ngubi tenaol bor taol bu kalekle ko nen sab heneng bubur kismin mbinim Ngaor bor kaoya kismisa.

**Njisesom Matiyu bor
ni taol mi ib kisa o**

Mak 2:13-17; Luk 5:27-32

⁹Ngo tomb Njisesom su mendel pobur hindisaol, mone takis moroklme anda menden aol mend obun imbi Matiyu birisaol hindisesa. Ngub hondobur Njisesom obu bor kakl, Njem ni taol mi ib kisaol, obum teka peyaoklbir taol mi pisesa. ¹⁰Ngo tomb Njises di obun man pange baeben di mbini aol ngon anda bor ne nklbur birismil, mone takis moroklme aol di aol mendbor khorob was bu hasmi baeben di ibismil mbini haru ne no birismisa. ¹¹Ngo tomb ngub ne no birismil, Peresi sem mendborom

hondobur mbinim Njisesom man pange aol baeben bor kakl, Inin aol aondao ngom asub ko mone takis moroklme aol baeben daol khorob bimi aol baeben di maomunu ne no bereyem? kismisa. ^o ¹²Ngo tomb Njisesom ngo kismi o pangobur kakl, Tenaol sen nao hae baebenom dokta biri nao buklmi ora. Ngub inj, tenaol sen ha wimi baebenom was dokta biri puklmi kisesa. ¹³Njisesom wakk kakl, Inim Ngaorom mbuk waebom ke wiyao ub nao hendeme be? Nim tenaolom mabaorao haoroklme ub Turi nao homaklo.

Nim tenaolom tenaol mende bor sub
kone u

Hond homoklme ub was turi homaklo ko mbuk waeb bor wisao ub Njisesom ngub kisesa. Ngub kobur kakl, Nim tenaol oborob bu haroklme baeben bor kone baol monoklwaebe kokl inj obowao ora. Ngub inj, nim tenaol khorob bimi baeben bor kone baol munu inim khorob bismi sao tuwawlwaeb kokl obowao ora kisesa. ^p

**Mendborom Ngaor bor nen
saboklbur ne tuwa paolismi o**

Mak 2:18-22; Luk 5:33-39

¹⁴Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aolon man pange aol baebenom Njises hasaol obobur mbinim Njises bor kakl, Peresi sem baeben daol naom non Ngaor bor nen saboklbur ne tuwa paoloklmao o, njen man pange aol baebenom ngub nao bi ne bao was noklme kismisa. ^q ¹⁵Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Aol mondom obun ten wen taol bubur obun tenaol sango baeben daol mbini haru bao buruklemi tomb mbinin kone bor hem ko kend bin buruklemi be? Ngub inj ka. Aol ten wen taol bi ngo obu mabor mondom su tangar bor pen

^m9:4 Mat 12:25; Luk 9:47; Njo 2:25   ⁿ9:6 Njo 5:8; Njo 17:2
^o9:11 Luk 15:2; Luk 19:7   ^p9:13 Mat 12:7   ^q9:14 Luk 18:12

laol, obun tenaol sango baeben hesa ko mende nao haklemi tomb mbinim obu hem kobur ebe ne tuwa paoluklemi kisesa.^r

¹⁶Ngo tomb Njisesom mbini bor angal mar mende di kobur kakl, Toklo and turub bi mbes pange piri mend kaollu dir wiyao tomb, dir ngo wiyao bor mange taambuluklbur mondom lab lab buri ebe wen pange on mend nao heya moroklme. Ngub inj, mondom ngub ba sin, mbes pange piri ngon dir uklaol bor manga taambuluklbur, lab lab buri ebe wen pange on mend heya muklaol tomb lab lab mbes pange kang bu dir uklaol nda di waki aondao bu men and sen lao kisesa.^s ¹⁷Ngub kobur kakl, Mondom ib waen wen pange di some songol be mbes pange bor nao kowe tu ndaroklme o, mondom ngub ba sin some songol be ngo dallmbe bowes bu kho soklao, ib waen ngo di sul ora kowe bowes buklaol ora kisesa. Ngub inj, mbinim ib waen wen pange o some songol be di wen pange bor was kowe tu ndabur humu waem sin, kobaran wen pange kab kab sakl oborob ora uklaol ko Njisesom angal mar ngub kisesa.

**Njisesom nong kang hesa ten
mend kab mao enjaesao o**

Mak 5:21-43; Luk 8:40-56

¹⁸Ngo tomb Njisesom mbini bor angal ngub bao kao kalakl hasaol, Nju semon man pangoklme anda maomb bo haraoklao aol mend Njises obu hasaol obo tumu kar munu dombes ubur kakl, Nao wane ngubi tomb ora pe parob o, njen kim obu kang mend obo waraklesi tomb obu waki enjoklao ora kisesa. ¹⁹Ngub kisaol Njises obu aol ngo hesa pisbil, Njises obun man pange baeben di mbini haru pismisa.

²⁰Ngo tomb ten is mend obu bullim anda buru kimb was bisao o, obum bao

hor hambunon ngub bao ber ha haen was karasmas duteb oran pibi hasao o, ten ngom Njiseson mesao nan teb so obobur kisaon obum Njiseson lab lab kungni bor obun kim waraesesa. ²¹Ngub waraesao o ten ngom mbes Njiseson lab labol nao waraesao tomb obun kone bor kao ndan sabur kakl, Nim Njiseson lab lab oral waraklwao tomb di nao sen ngo hae ub ebe bao soklao kisesa.^t ²²Ngo tomb Njisesom ten nda baol munu hondobur obu bor kakl, Nao wane o njen nil hul ha harili saom njen sen ngo ebe saokl ngao, njen kone bor hul ha saor peyo haebe kisesa. Ngub kisaol ten ndam bullim nda ngo buru kimb bu hasao nda ub bombor ngo tomb kur kobur ebe bao sisesa. ²³Ngo tomb Njises obu Nju semon man pangoklme anda maomb bo haraoklao aolon anda po pindib pabur hindisaol, aol mendborom ngon ngo hond homo hombara bubur poll pib menger hakl ko, tenaol mendborom di de aondao bu ora kobur wi allbob ko men mba hasmisa. ²⁴Ngub bismil hondobur Njisesom tenaol ngo baeben bor kakl, Nong kang ngo obu ora nao pe pae u paolu wing ini dera puklub kisaol, mbinim obu ora pe parob nda o le ko pangobur kismin mbinin Njises obu bor khorob ora kir ko maobowaesmisa.^u ²⁵Ngo tomb Njisesom tenaol ngo baeben puklub ko taol peyobur kisaon, obu nong kang nda u mba hasaol hondabur nong pe pae kang ngon kil men misaol tekasesa. ²⁶Ngub bisaol Njisesom ngo bisaol saon arman angal bib su ngo baeben hambun bor pib ngaesaol tenaol hambunom pangismisa.

**Njisesom aol el kho
kab mend ebe mao saesao o**

²⁷Ngo tomb Njises obu su ngol haklbir su mendel pisaol, aol el bokl mini

kab mondom Njises obu taol mi obo angal aondao bu ora kobur kakl, Nje Debir semon isi o njem yao kab hond hom kisbisa.^v ²⁸Ngo tomb obu and menden hondaesaol, aol el kho ngo kab di ngol ibisbil Njisesom mbibi bor kakl, Nim ibi ebe mao saeb se hae ko pangekleb be? kisaol mbibim obu bor kakl, Aol aondao o, e ka kisbisa. ²⁹Ngo tomb Njisesom aol nda kabon el bor obun kim men mbabur kakl, Ibim nil ngo hul ha habur heneng buklaol ko nen saboklbe ub ibi bor heneng ora buklaol kisaol ³⁰mbibin el bor bao bisesa. Ngo tomb Njisesom mbibi bor angal buriyab ora kao kalobur kakl, Obum yaon el mao ebe sanao ko tenaol mondom pangen kao kaloklebi hondoklwaebe ora kisesa.^w ³¹Ngub kisaol o aol el kho Njisesom ebe mao saesao nda kabom pobur kisbin, mbibim hul habur Njisesom ngo bisao sao tenaol hambunom pangen kisbil, su ngo baeben hambun bor pangismisa.

Njisesom aol angal nao ke mend ebe mao saesao o

³²Ngo tomb Njises obun man pange baeben di mbini hambun pismil, aol angal nao ke obun tombao bor sam biri mend kemi ibismil aol angal nao ke ndam Njises obu hasaol ibisesa. ³³Ngo tomb Njisesom aol ngon tombao bor sam ngo birisao nda taol deraesaol aol nda waki angal kisesa. Ngub bisaol tenaol mendborom ngo bisao nda hondobur burir biyu pakl homobur kakl, Mbes Isreyel tenaolon su ngo bor ngubi mend bisaol nao hindismao kao kao bismisa.^x ³⁴Ngub kismi o Peresi tenaol baebenom kakl, Obum tenaolon sam taol dera hae o, Seran semon wesmbao aondao oran burim taol dera hae kismisa.^y

Njisesom tenaol hambun ora hond himisao o

³⁵Ngo tomb Njisesom su and lobokl lobokl baeben bor di su and te kang baeben bor di akol bu habur kisaon, obum Nju semon man pangoklme anda baeben hambunon honda was bubur, Ngaoron angal bib hobao sao kao kalo Ngaorom ngub maeb ha maomb bo hayao ko tenaol hambunom pangen kao kalisesa. Obum ngub bubur kisaon tenaol mendbor sen kam mundub mundub ha homo wismi baeben di, mendbor mbinim toklo kone bor kend bin birismi baeben di ebe mao sam akol bu hasesa.^z ³⁶Ngo tomb tenaol andub ora some sib aorao nao hae non bi khorob ora habur, mondom nao bisur bib se hayao ko nen nao sabe mbinin kone bor ngil ngaol ken burubur kend aondao ora bin birismil, Njisesom obun kone bor mbini hond aondao ora himisesa.^a ³⁷Ngo tomb Njisesom ngub hondobur obun man pange aol baeben bor kakl, Aoraon em bor ne andub ora ngo bo do kimb be o, em il ngo baeben talaeb se kongon bimi aol andub nao hayem ngaol,^b ³⁸Em Aoraom aol mendbor obun em il ngo talo maemb kokl eben ken ub inim obu bor kao kal ha was haklwaebe kisesa.

Njisesom aol duteb sablo mao hasao o

Mak 3:13-19; Luk 6:12-16

10 Ngo tomb Njisesom obun man pange aol duteb ubuklub kobur kisaon, tenaolon tombao bor sam buruklao baeben taol dera, mendbor sen hae uklemi baeben di mao enja, sen mendbor mbinin toklo buri nao palebur kend bin buruklemi baeben di ebe

^v9:27 Mat 20:29-34   ^w9:30 Mat 8:4   ^x9:33 Mak 2:12

^y9:34 Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15   ^z9:35 Mat 4:23; Mak 1:39

^a9:36 Mat 14:14   ^b9:37 Mak 6:34; Luk 10:2

mao sa, mbinim ngub bin ko Njisesom mbini bor obun buri taol bu kalisesa.^c ²Ngub bisao o Njiseson angal bib hobao sao kam akol bu hasmi aol duteb ngon imbi ngo was sisesa. Pibnao oran Simon obun imbi mende Pita sisaol obun haeme Andur di, Seberin isi Njemus hesa Njon kab di, ³Pilib hesa Batolimu kab di, Tomas di, Matiyu obu mbes mone takis mu hasao aol nda di, Njemus mende Aolpason isi sisaol obu di, Tariyas di, ⁴Simon mende obu Selor sem sisaol ngo obu di, Iskeriyaor Njuras obum mabor Njises karu lubur Njises lukl bismi baeben munu kaliso aol nda di ngo baeben sisesa.

**Njisesom aol duteb Angal Bib
Hobao Sao kam puklub kisao o**

Mak 6:7-13; Luk 9:1-6

⁵Ngub tomb Njisesom aol duteb ngo baeben angal bib hobao sao ngo kam akol bukl puklub kobur kakl, Inim mbini su Tenaol Sem Tangar baeben haroklme bor nao puklwaebe. Inim su and lobokl Sameriya bor di nao puklwaebe ora.^d ⁶Ngub inj, inim Isreyel tenaol some sib aorao nao hae non bi habur bum haroklme baeben bor was puklwaebe kisesa.^e ⁷Ngub kobur kakl, Inim ngub po angal bib ngo kao kalobur lemin, mbini bor yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo haklao ub teb se ko kao kaloklwaebe kisesa.^f ⁸Wakl kakl, Inim ngub bubur lemin tenaol sen ha uklemi baeben mao ebe sa, tenaol mendbor ora pe paklemi baeben di wakl mao enja peb bu, tenaol mendbor maol-lun bi baeben di ebe mao sa songol heneng eben ko, tenaolon tombao bor sam buruklao baeben di taol deraklwaebe kisesa. Ngub kobur kakl, Nim

ini bor hobao sao ngo taol bu njurukl sao baeben di inim sokl nao bi pone was mukleming, inim mbini bor di sokl nao muklbur ngub bisur bu kaloklwaebe kisesa.^g ⁹Njisesom ngub kobur kakl, Mone ngol di mone silba di mone hundbi kang ndisao di inin nu bor kang ora di nao maroklwaebe ora kisesa.^h ¹⁰Wakl kakl, Inin nu harer poboklbur maroklme sao o di nao maroklwaebe. Siyor aongao su kab di bombor was bubur mende nao maroklwaebe. Hakla tom harer poboklbur monoklme sao di nao monoklwaebe. Ngub inj, aol kongon beme baebenom sokl mib se kongon bimil, es nao buwae ne di ebe mu noklme kisesa.ⁱ

¹¹Njisesom ngub kobur kakl, Inim su and lobokl lobokl aondao mendel di su kang mendel di poklemi tomb inim aol awom was ini turi homo heben heben bim ko ebe hondoklemi kisesa. Inim ngub hondobur lemin inim aol kone ebe ora wi ngo ini turi homo heben heben bukla o kab was bao ham ham bubur, inim su ngo tuwakl poklbur oran aol ngo tuwakl puklwaebe kisesa. ¹²Ngub kobur kakl, Inim and ngon poklemi tomb tenaol and ngon buruklemi baeben bor ini ebe soklaong as ko haklwaebe lowaebe kisesa.^j ¹³Njisesom ngub kobur kakl, Tenaol and ngon buruklemi baebenon ebe ora ini turi homo heben heben bam bam bukl bi mend bara sin, inim mbini bor as ko haklwaebe ko ngo lemi ub mbinin kone bor hondaklaol ini turi homaem sin ebe ora soklao. Ngub inj, tenaol kone ngubi wi mend nao bara sin, inim mbini bor ngo lemi ub mbinin kone bor nao hondaklaol, mbinim ini turi nao homaem sin ngub nao ke men mba bao wakl-bir paokl ora puklwaebe kisesa. ¹⁴Wakl

^c10:1 Mak 6:7; Luk 9:1   ^d10:5 Bis 13:46   ^e10:6 Mat 15:24

^f10:7 Mat 3:2; Mat 4:17; Luk 10:9; Luk 10:11   ^g10:8 Bis 20:33

^h10:9 Luk 10:4   ⁱ10:10 Luk 10:7; 1 Kor 9:14; 1 Tim 5:18   ^j10:12 Luk 10:5-6

kakl, Aol mondom ini obun anda bor ini oborob obaeming paolemin ubuklub nao ke bao wabur inin angal di nao panga sin, inim and ngo di su and lobokl lobokl ngo tuwaklbir inin aongao bor mbinin su ngon pange su huni haklao baeben di ngol tandoklo tuwaklbir paokl puklwaebe kisesa.^k ¹⁵ Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, Ngaorom tenaol hambun taol buk-lao bao o pindib paklao tomb, su and lobokl lobokl ngo bor ke aondao ora hondoklemi om, mbes su Sorom hesa Komora kab bor ke aondao ora hindismi ub men mbae ora soklao kisesa.^l

**Mabor kho hambun
sao oboklao kisa o**

Mak 13:9-13; Luk 12:12-17

¹⁶ Njisesom ngub kobur kakl, Pangeklem. Nim ini some sib non bi buklhoma aondao deran ker sem hae bor ora puklub kakl ngao, suklumbom mondom ni nao lin ko nim asub ora bun ko oborob ora kone kimb bimi nda ub, inim di oborob ora kone kimb bibaebe. Ngub bubur lemin sao ebeyabuklom sao sango bor saond nao bu kale sub oborob ora boroklme nda ub, inim di tenaol mende bor saond nao bu kal kal bi sub haklwaebe ora kisesa.^m ¹⁷ Wakl kakl, Aol mendbor ini men pae po mbinin kansol baebenon el sol mao habur howes kokl buklemi baeben, inim oborob ora hondo haklwaebe kisesa.ⁿ ¹⁸ Njisesom ngub kobur kakl, Mbinim ni men mbaklwao ko nen sabobur lemin, mbinim ini kabmanon maomb bo haroklme aol aondao baeben hesa aol wesmbao baeben

kabon el sol mao haklemi kisesa. Ngub buklemi tomb inim mbini bor di Tenaol Sem Tangar bor di inim buklemi sao hobao sao was kao kalobur, Angal Bib Hobao Sao o was kao kaloklwaebe ora kisesa.^o ¹⁹ Ngub kobur kakl, Mbinim ini men pae po howes lemi tomb inim pakl homo nen nen sabobur naom angal asao was loma? mbinim nao bor howes ngo lemi on ko san di asub was luklmaob ko nen nao saboklwaebe ora. Ngub inj, bombor ngo ora tomb Ngaorom angal ngon ngub laob ko kao njuklao ora kisesa.²⁰ Wakl kakl, Angal ngo inim inin mbib was nao lemi ora. Ngub inj, inin Ab Aondaon Wesaom inim angal oborob ora lemin lao kisesa.^p

²¹ Ngub kobur kakl, Mabor aol mendborom mbinin haeme o howes kobur karu luklemil, mbinim pe paen luklemi. Ngo tomb bombor ngub was aol baebenom di mbinin nongnas sisao ngub bi bi buklemi. Ngub buklemi tomb nongnas baebenom di mbinin ingi aorao baeben bor saond bi sao ha ha bubur lemin, mbinin ingi aorao ngo baeben karubur pe paen luklemi kisesa.^q ²² Njisesom wakl kakl, Inim nil hul ha haklemil, tenaol su hambun bor paoleme baeben hambunom ini hendaebe bakl aondao ora homobur nar wen ebe hende non buklemi kisesa. Wakl kakl, Mbinim ngub buklemi o tenaol mendbor nil hul ha saor pe was bao harim sin, Ngaorom mbini bu muklao ora kisesa.^r ²³ Ngub kobur kakl, Inim su and lobokl lobokl mendel haklemi tomb mbinim ini bor hondo ko bowes baem sin, inim su and lobokl lobokl tangar mende bor paokl

^k10:14 Luk 10:10-12; Bis 13:51; Bis 18:6   ^l10:15 Mat 11:24; Njur 7

^m10:16 Luk 10:3; Njo 10:12; Bis 20:29; Oro 16:19

ⁿ10:17 Mat 24:9; Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; Luk 21:12-15

^o10:18 Bis 25:23; Bis 27:24   ^p10:20 Njo 14:26; 1 Kor 2:4

^q10:21 Mat 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16

^r10:22 Mat 24:9; Mat 24:13; Mak 13:13; Luk 21:17; Njo 15:18-21

ora puklwaebe kisesa. Waki kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim su Isreyel and lobokl lobokl hambun bor angal bib hobao sao ngo nao kao kal pae hareklem in was, Aolon Isi Ora oboklao ora kisesa.^s

²⁴⁻²⁵Njisesom waki kakl, Tenaol sukul lome baebenom mbinin tisa men buwaloklao ub bao wa mbinin tisa men mbabur tangar ub bukl bukwaklemi ora. Ngub inj, sukul tenaol baebenom mbinin tisa non bi harim sin ngon ebe. Mende di mbini kongon bimi aol baebenom di mbinin aol aondao o men mbakl buwaklemi o, mbinin aol aondao ubi harim sin ngo di ebe ora soklao kisesa. Ngub kobur kakl, Mbinim ngo bimi ub inim ngub nen saboklwaebe. Tenaolom and aorao bor nje Seran Belsebaol hael ko imbi karu waem sin, mbinim and aorao ngon isi wane baeben bor di imbi khorob aondao bu ora karu uklemi kisesa.^t

**Inim Ngaor obu bombor ora
pakl homoklwaebe kisao o**

Luk 12:2-7

²⁶Njisesom ngub kobur kakl, Inim ngub nen sabobur mbini pakl nao homoklwaebe ora. Hambun sao tenaolom kowes bubur buklemi sao baeben mabor tenaol hambunom hondoklemi ora. Hambun sao sub hala mba uklao sao baeben di, mabor perekle pa uklaol tenaol hambunom ora hondoklemi kisesa.^u ²⁷Ngub kobur kakl, Angal nim ini bor somna sub kao njuruklu nda baeben di, inim tenaol hambunom pangen hora lowaebe. Nim angal sub kao towem kobur kakl ol inin

hal bor sub pangoklme o di, tenaol hambunom pangen and hom kemol habur lowaebe kisesa. ²⁸Waki kakl, Aol mendbor tenaol sango pe paen lib se haklemi baebenom mabor tenaolon wesao pe paen nao lib se hakleming, inim mbini pakl nao homoklwaebe ora. Ngub inj, aol mend inin toklo hesa wesao kab kobaran is de bor pen kaeb se hayao o bombor o pakl homoklwaebe ora kisesa.^v ²⁹Njisesom ngub kobur kakl, Sao kang is kab maomunu mone hundbi kang hond mondom sokl bib se haki o, inin Abom sao kang ngubi on is bombor ora di sul nao tibaen ko panga sin nao tibaklao ora kisesa. ³⁰Waki kakl, Ngub biyao o obum inin wesmbao iri baeben di ndi men payaong, ³¹sao nao hobao sao kang kang mone hundbim sokl bib se ngubi haki ndi menekle om ini daol bibir ndi menyaol, ini di is mend nao baondib munuklaong pakl nao homoklwaebe ora kisesa.^w

**Inim ni Karas sem hae ko
kao paklwaebe kisao o**

Luk 12:8-9

³²Njisesom ngub kobur kakl, Aol mondom ni Karas sem hae ko tenaol hambunom pangen kao parob sin, nim aol ngo obu ni sem ora hae ko nao Ab yu heben hayaom pangen lowao kisesa. ³³Waki kakl, Ngub inj, aol mondom tenaol hambunon el sol ni nao hende non bu mesao njubur besao kon wa sin, nim aol ngo obu di nao Ab yu heben hayaon elol nao hende non bu mesao kaloklwao kisesa.^x

^s10:23 Mat 16:28

^t10:24-25 Mat 9:34; Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 6:40; Luk 11:15; Njo 13:16

^u10:26 Mak 4:22; Luk 8:17   ^v10:28 Nje 4:12   ^w10:31 Mat 6:26; Mat 12:12

^x10:33 Mak 8:38; Luk 9:26; 2 Tim 2:12

**Njisesom saond bi sao ha ha
bin koklbur ibisao o**

Luk 12:51-53; Luk 14:26-27

³⁴ Njisesom ngub kobur kabl, Inim nim tenaol hambun bor turi homo taeki koklbur ibise ko nen nao saboklwaebe ora. Ngub inj, nim tenaol hambun bor taeki kokl inj obowao o, nim kuwi kuwinj saoll hakl mini obowao ora kisesa. ³⁵ Wabl kabl, Nim tenaolon kone bor saond bi ha ha bin koklbur obowao, nas baebenom di mbinin ab bor saond bi men koro haklemi. Nong baebenom di mbinin am bor saond bi men koro haklemi. Ten baebenom di mbinin aolin am bor saond bi men koro haklemi kisesa. ³⁶ Ngub kobur kabl, And bomboron haklemi baebenom di saond bi ha ha buklemi kisesa.

³⁷ Wabl kabl, Tenaol mendborom mbinin ingi aoraol aondao bu turi homo kone ubur mbinim nil kang bu kone waem sin, mbinim ni hae ol obokl buwaklemi ora kisesa. Ngub kobur kabl, Tenaol mendborom mbinin nongnasol aondao bu turi homo kone ubur mbinim nil kang bu kone waem sin, mbinim ni hae ol obokl buwaklemi ora kisesa. ³⁸ Njisesom ngub kobur kabl, Tenaol mendbor mbinini pe pae non bi ora ha, mbinin is pe kowal bi nao taokl ebebur ni taol mi ubuklmi baeben, mbinim ni hae ol obokl buwaklemi ora kisesa.^y ³⁹ Wabl kabl, Aol mondom obu tenaol hambunom imbi ken haklwao ko nen soba sin, obun hambun sao baondib munuklaol obu imbi nao wi kang ora haklao. Ngub inj, aol mondom ni hem ko taol mi oboklaol obu imbi nao wi kang ora harob sin, obu haeben soklao obu heneng ora imbi wi aondao ora haklao kisesa.^z

Sokl oborob ora muklemi kisao o

Mak 9:41

⁴⁰ Ngo tomb Njisesom wabl kabl, Tenaol mendborom ini bor turi homobur oborob obaeming ubuklbur ko bisur baem sin, mbinim ni bor ora turi homo oborob buklemi. Mbinim ni bor ora turi homo oborob baem sin, Ngaorom ni obon kisaol mbinim obu bor ora turi homo oborob buklemi kisesa.^a ⁴¹ Ngub kobur wabl kabl, Tenaol mondom man mini aol mend oboklao o hondobur turi homo, aol ngo obu man mini aol ora hael bisur buklwao ora ko pangobur obum oborob obaeng ib ka sin, obum man mini aolom sokl muklemi ubi was muklao kisesa. Mende di aol mondom aol kone ebe wi ora mend oboklao o hondobur turi homo, aol ngo obu aol kone ebe wi hael bisur buklwao ko nen sabobur oborob obaeng ib ka sin, obun sokl di aol ebe baeben muklemi ubi was muklao ora kisesa. ⁴² Wabl kabl, Aol mondom nao man pange baebenon tenaol ndi nao mini kang ora mend buruklaol hondobur, obun kone bor nim Njiseson man pange kang ngo bisur buklwao ko nen sabobur obum ib kong de heneng ora o nen humu kala sin di, nim ini bor heneng ora kao njurukl, aol ngo obun sokl es nao bi aondao ngol panaem ora uklaol kisesa.^b

**Njonom obun man pange aol
mendbor Njises hasaol pen kisao o**

Luk 7:18-35

11 Ngo tomb Njisesom obun man pange aol dutebom kongon bam akol buklemi on angal hambun sao ngub kao kal paesao tomb, obum su ngol haklbir su ngon and lobokl lobokl baeben bor hondabur kisaon, obum tenaol ham-

^y10:38 Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; Luk 17:33

^z10:39 Njo 12:25   ^a10:40 Mak 9:37; Luk 10:16; Njo 13:20   ^b10:42 Mat 25:40

bun bor Ngaoron angal bib hobao sao ngub wiyao ko kao kalo obum angal ngon te di tenaol hambunom pangen kao kalisesa. ²Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aol obu kalabus anda bor paolubur, Eben Ke Aolom tenaol hambun bor angal ebe ngo kao kalo kongon hambun sao ngo bu hasao ub pangisesa. Ngub pangobur kisaon Njon obun man pange aol mendbor Njises hasaol puklub kisesa. ^c ³Ngo tomb Njonon man pange aol nda baebenom Njises hasaol po obu ne mubur kabl, Naom aol mend oboklao ko hondo haroklmao nde, nje ngo obae o be? be? naom aol tangar mende wen oboklao ko bao hondo haklmaob? kismisa. ⁴Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Inim Njon obu hayaol pobur lemin, inim elom hendeklem sao baeben di pangeklem ub di Njon obum pangen kao kaloklwaebe kisesa. ⁵Ngo tomb tenaol mendbor el kho baeben di wabl el tin ko, tenaol mendbor aongao kho baeben di wabl harer peben ko, tenaol maollum bi mendboron toklo bor der bisao hakl di wabl songol heneng eben ko, hal bowe baeben di wabl hal mao komba, tenaol pe pae baeben di wabl mao enjarob lowaebe. Aoh, mbini tenaol dimb menjao nao wi boroklme baebenom di Ngaoron Angal Bib Hobao Sao pangaem lowaebe kisesa. ⁶Ngo tomb Njisesom wabl kabl, Tenaolom nil hul ha habur kone taol taol nao buklemi baeben, mbinim turi hom na was haklemi ka ko kao kaloklwaebe kisesa. ^d

⁷Ngo tomb Njonon man pange aol ngo baeben anda pismi tomb, Njisesom tenaol andub ora ngo dengeb dengeb kao mba hasmi baebenom pangen Njon Mbabtas Biyao Aolon arman kao kalobur kabl, Inim mbes su tenaol nao biri bor

pismisa ndis tomb asao was hondokl pismi? Posabsum kaemb isao ukl mend kar paesao hondokl pismi be? Ngub inj orang, ^e ⁸inim asao ora hondokl pismi? Inim aol mondom obun lab lab ebe ora was bu hasaol hondokl pismi be? Ngub di inj ora. Aol lab lab ebe was bi ngubi di aol wesmbao aondao baebenon anda bor was haroklme kisesa. ⁹Ngub biming inim asao was hondokl pismi? Inim man mini aol bombor mend hasaol hondokl pismi be? E ka. Nim ini bor heneng ora kao njurukl, Njon man mini aol ngo obum man mini aol mendbor hambun men mbayao ora kisesa. ^f ¹⁰Ngub kobur kabl, Ngaoron mbuk waebom Njonon ngub buklaio ke wiyao.

Pangeklem.

Aol bombor ngo nim mabor nao angal mini

Nje mbes pu lowao

Obum nje poklesi hareron kare

Mao dund sarukl burukl poklao ko

Ngaoron mbuk waebom ke wisao ub Njisesom kisesa. ^g ¹¹Njisesom ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, Njon Mbabtas Biyao Aol ngom, mbes tenaol sul ngo hayem baeben hambun men mbaesao ora kisesa. Wabl kabl, Ngub men mbaesao o yu heben bor maeb ha maomb bo haen haroklme haklon ndi nao mini kang bombor mondom, aol aondao Njon di ebe men mbaeb se hayem kisesa.

¹²Ngub kobur kabl, Njon Mbabtas Biyao Aol hasndis tomb di ngubi tomb di heben bor maeb ha maomb bo hayao ub men mbakl ke ke was bimi ka. Ngub bubur lomen tenaol mendborom ni di heben ngo bor pon ko nen sabobur buri palo haong lukl engel beyem kisesa. ^h ¹³Ngub kobur kabl, Aol Njon ngo pindib paesao tomb Ngaoron man mini aol

^c11:2 Mat 14:3   ^d11:6 Mat 13:57; Mat 26:31   ^e11:7 Mat 3:5

^f11:9 Luk 1:76   ^g11:10 Mak 1:2; Njo 3:28   ^h11:12 Luk 16:16

baeben hesa Moseson man kabom wen buklaol ko kismi ub ngo tomb il so pind bisaol, ¹⁴inim mbinim heneng kismi ko nen sabeyem sin, aol Njon obu aol Ilanja ngo oboklao kismi o sise ko nen saboklwaebe ora ko Njisesom ngub kisesa.ⁱ ¹⁵Ngub kobur kakl, Ini angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom angal ngo inin hal ora bor pen oborob ora pangoklwaebe kisesa.

¹⁶Ngo tomb Njisesom wakl kakl, Nim tenaol man nao pange ngubi tomb hayem baeben bor menger asao was muklwao? Mbini menger ngubi ora hayem ka. Nongnas kang kang mendborom homal ber mba habur, nongnas sango mbini bombor ubi baeben bor ubuklub kobur kakl, ¹⁷Naom non ini bor pollpib keyom o inim non we nao keyem. Naom non hond homo de keyom o inim non de di nao keyem lome ubi hayem kisesa. ¹⁸Njisesom ngub kobur kakl, Nim menger bombor ngo murukl ub mbinim Njon ibisao tomb obum ne di ib di nao nisaol hondobur ngub kismi. Aol ngo obun tombao bor san biri hae kismi kisesa.^j ¹⁹Ngubi tomb Aolon Isi Ora obobur obum ne di ib waen di neyaol hendeme tomb mbinim obu bor kakl, Haondaoklaob. Aol ngo obum ne di andub ora was no, ib waen di andub ora nekle lome kisesa. Wakl kakl, Aol ngo obu aol mendbor mone takis moroklme aol baeben hesa tenaol khorob was bu haroklme kabon tenaol sango ora hae lome o, Ngaor obum menjao bukl buwao nao bo oborob was biyao ub heneng ora ngo il so pindib paklbur be ol, Ngaor obum oborob sao was bu haraoklao ko tenaol hambunom ebe hondoklemi kisesa.^k

Su mendbor tenaol ke aondao ora hondoklbur hayem kisao o

Luk 10:13-15

²⁰Ngo tomb Njisesom su and lobokl lobokl mendbor bor tenaolom ko mend nao hindismi sao andub ora bu hasao o mbinim ora kone nao baol minismil, Njisesom mbini bor taolu lubur kakl, ²¹Ini su Korasin tenaol o hakl o, ini ke aondao ora hondoklbur hayem. Ini Bersara tenaol baeben o, ini di ke aondao ora hondoklbur hayem alem. Nim inin su bor tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di ngo bu haruklu nda ub su Taya hesa Siron kab bor bukl pokl buwaon, su Taya tenaol hesa Siron tenaol baeben kabom mbinim penar bu ora dimb men aolu lab lab kho samo, mbinim timbaol tel burubur kone baol munukl bismi o, inin kone nao baol meneyem kisesa. ²²Ngub kobur kakl, Pangeklem. Mabor Ngaorom tenaol hambun taol buklaol bao on ini ke aondao ora hondoklemim, si Taya hesa Siron kab bor ke hondoklemi ub di men mbaklao ora kisesa. ²³Wakl kakl, Ini su Kabenam tenaol baeben o, inim naon mbib yu heben bor bao poklmao ko nen sabeyem be? Pangeklem. Ini sakl polaokl polaokl is de ke hondokl puklmi on ora poklemi kisesa. Wakl kakl, Nim inin su bor tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di bu haruklu nda ub su Sorom tenaolom henden bukl buwaon, mbinin kone baol munbur su ngo bor ke aondao ora hindismi ub nao hondokl bismil, ngubi tomb di su ngo ebe was bao ukl beyao kisesa. ²⁴Ngub kobur kakl, Pangeklem. Ngaorom tenaol hambun taol buklaol bao on ini ngo baeben ke aondao ora hondoklemim, su

ⁱ11:14 Mat 17:10-13; Mak 9:11-13   ^j11:18 Mat 3:4   ^k11:19 Mat 9:14

Sorom ngo bor ke hindismi ub di men mbaklao ora kisesa.¹

Ini kone bor kend buklae baeben nim mao sisab ban ubuklwaebe kisao o

Luk 10:21-22

²⁵Ngo tomb Njisesom wakl kakl, Ab Aondao o nje yu heben hesa su ngo kabon Aorao Aondao ora habur, njem hambun sao ngo bu harili ub kone kikul bi sukul ko hambun sao pange baebenom henden muwalo pangokl di nao pangen kebur, sukul nao ke baebenom was henden muwalale^m
²⁶nim njen kone wirili ub ngo bel o kobur, Ab o nje bor tengiyu aondao ora ko hae kisesa.

²⁷Ngo tomb wakl kakl, Nao Abom nim hambun sao bu han kisaol, tenaol hambunom Aoraon Isi nao hendeyem o Aoraom was obun Isi hendeyao. Mende di tenaol hambunom Isin Aorao nao hendeyem o Isi obum was obun aorao hondobur, Isim tenaol mendbor obun Aorao henden muwalaoklao baebenom was hendeme kisesa.ⁿ

²⁸Ngo tomb Njisesom kakl, Ini tenaol mendbor kone bor kho sen burubur kend aondao ora bin haklemi baeben, nim inin kone bor sisab mao ban ub inin ni hae ol ubuklwaebe kisesa. ²⁹Wakl kakl, Nim ebekone nao pe tenaol mende bor sub was haruklu ndang, nim sisab bi sao turuklu nda ub ini buwalon ko ni hesa haru tu hab kam obae sin, njen kone bor kend nao bin sisab mao baklwao ora kisesa. ³⁰Wakl kakl, Nim turuklu ub inin tereklemin njurukl sao, inin sisab bi ngo tuklemi sao kend nao bi ebe ora soklao ko Njisesom ngub kisesa.^o

Nju semon hor boroklme bao on kongon nao bibaebe ora kismi o

Mak 2:23-28; Luk 6:1-5

12 Ngo tomb mabor Njises obu Nju semon hor boroklme bao* on wir il em hinin pibisaol, Njises obun man pange baeben dem aondao ora himismisa. Dem ngub homobur kismis mbinim wir il ngon mendbor talobur nismisa. ²Ngub bismil Peresi aol mendborom Njises bor kakl, Hend. Njen man pange aol baebenom ngo beyem ub naon manom hor boroklme bao on ngub nao bibaebe ke wiyao ub hul habur, asub ko beyem balem? kismisa. ³Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Inim mbes aol wesmbao aondao Debirom bisao sao arman mbuk waeb bor wiyao ub nao hendeme be? kisesa. Ngub kobur kakl, Nim ngo kakl o, mbes Debir obu di obu haru hasmi baeben di mbini hambun dem khorob ora himismi tomb ⁴Debir di obu haru hasmi baeben di mbini hambun Ngaor bor kaoya lome anda bor hondabur, and ngon palawe Ngaor bor kalismi o wisao, tenaol hambunom nao noklwaebe ora baolum aol baebenom was noklemi ke wisao o, mbinim bao bibir bu mu nisming, inin arman ngo mbuk waeb bor wiyao ub nao hendeme be? ⁵Wakl kakl, Mende di Mosesom mbuk waeb bu wisao ub nao hendeme be? kisesa. Ngub kobur kakl, Hor boroklme bao on baolum aol baebenom Ngaor Hen Moroklme Anda bor kongon bimi ub, mbinim man ngo men mbabur hor boroklme bao on ngub bao kongon bimi o mbinim khorob sao kang menjao nao bimi kisesa. ⁶Ngub kobur kakl, Nim ini kao njun ub pangoklwaebe. Ngaor Hen Moroklme Anda hobao sao inj, enjo

¹11:24 Mat 10:15; Luk 10:12   ^m11:25 1 Kor 1:26-29

ⁿ11:27 Mat 28:18; Njo 1:18; Njo 3:35; Njo 10:15; Njo 17:2; Pil 2:9

^o11:30 1 Njo 5:3

ngo ini hayem ol hombor sao mon-dom Ngaor Hen Moroklme Anda men mbayao kisesa.^p ⁷Wakl kakl, Ngaoron mbuk waeb bor ngub di ke wiyao.

Nim mabaorao haroklme ub was turi nao homaklo o

Tenaolm tenaol mende bor sub

Kone u hond homoklme ub turi homaklo ke wiyao ub nen sabokl bemen, inim tenaol mendborom khorob nao binbur te nao mao sarakl beme kisesa.^q ⁸Ngub kobur kakl, Aolon Isi Ora obu inin hor boroklme bao on Aorao Aondao ora yao kisesa.

Njisesom hor boroklme bao on aol ki kho mend ebe mao saesao o

Mak 3:1-6; Luk 6:6-11

⁹Ngub tomb Njises obu ngol haklbur kisaon Nju semon man pangoklme anda on pisesa. ¹⁰Ngub pisaol aol ki kho tibae mend birisaol hindisesa. Ngo tomb Njisesom mbinin hor boroklme bao* on aol ngo ebe mao sarob sin howes koklbur kismen, mbinim Njises bor ne mubur kakl, Naom hor boroklme bao on tenaol sen ha uklemi o ebe mao saklmao be? inj, naon manom asub was ke wiyao? kismisa.^r ¹¹Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Ini aol ngo haklon mondom obun some sib mend kalo hayao o hor boroklme bao on sowaol tomb pae bor hondayao tomb, aol ngom wakl men maoraoklao be? kisesa.^s ¹²Ngub kobur kakl, Tenaol hobao sao ora saoklao, some sib nao hobao sao ngo sao hakl di men mbae ora hayem ol, hor boroklme bao on di naom tenaol mende bor kone ebe ubur bisur bam sin, naon manom ke wiyao ub ora bukmao kisesa. ¹³Ngub kobur aol ki kho nda bor kakl, Njen ki abo dundukl pe kisesa. Ngub kisaol

aol ndam obun ki nda dundukl pesao tomb ebe bao sisaol, obun ki mende ebe ha birisaol ubi was sisesa. ¹⁴Ngub tomb Peresi aol birismi nda baeben tekakl po kiral mbabur mbinim Njises pe paen lem ko kao kao bismisa.^t

Njises obu Ngaorom bember pe haen ke aol hasao o

¹⁵Ngub tomb Njisesom angal ngo kismi o pangobur kisaon obu paokl ora pisesa. Ngub pisaol o tenaol andub ora obun mama taol mi ibismil, obum mbini tenaol mendbor sen ha wismi baeben ebe mao saesesa.^u ¹⁶Njisesom ngub bu habur kisaon obum ngo bu hasao sao tenaol hambunom pangen kam aeben aeben nao bin ko, obum mbini bor nim ngub bu hae ko nao lowaebe ora kobur angal buriyab ora kao kalo hasesa.^v ¹⁷Ngub tomb mbes man mini aol Asaya bor Ngaorom ngub waeb bu wi ko kao kalisaol, Asayam mbuk waeb bu wisao ub heneng ora ngo tomb il so pind bisesa. Obum kakl,

¹⁸Aol ngo obu nim ora haen kowaol Obu nao kongon biyao aol ora hae Nim obul kone u turi aondao ora homaklol

Nao kone bor obu turi aondao ora bin hae.

Nim nao Wesaom obun kone bor honda haen lowaol

Nim kone ebe u habur tenaol hambun bor

Bombor ub was taol bu kalo maeb hakl-wao ub

Obum Tenaol Sem Tangar baeben pangen kao kaloklao.^w

¹⁹Ngub kao kaloklao o

Obum ko homo angal aondao bu di nao lao.

^p12:6 Mat 12:41; Luk 11:31-32   ^q12:7 Mat 9:31   ^r12:10 Luk 14:3

^s12:11 Luk 14:5   ^t12:14 Njo 5:15   ^u12:15 Mak 3:7-10

^v12:16 Mat 8:4; Mak 3:12   ^w12:18 Mat 3:17

Obum harer to and te haki bor di tenaol kor bu

Akol bu angal aondao bu di menjao laol Mbinim nao hondoklemi ora.

²⁰Tenaol mendborom buri nao pale demi ora haklemil

Kaemb isao kang sao teklelo

Bowes bib se haklemi o

Ora teklelo bowes nao buklaol.

Mende di mendborom laomb mend sung kang bu ora

Hundi mbaeb se daoklaol nda ubi haklemi o

Obum nao hundi mbaen lao.

Tenaol mendborom sub borokleme baeben

Ke mao handa lu bowes bu harokleme ub Mbinin kone ngubi men mbaklbur

Obum tenaol hambun bor

Kone bombor ub was u maeb habur laon

Obum kone ngubi ora

Men mbaklaol ub oran tu suwaklaol.

²¹Mbini Tenaol Sem Tangar baebenom di

Obul hul ha habur

Hambun sao obum ebe mao saen ko

Bao hondo haklemi ora

Ngaorom man mini aol Asaya bor Njisesom ngub buklaol ko waeb bu wi kisao

ub ngo tomb heneng ora il so pind bisesa.

Mbinim Njises obu sam aondao mend kab haru hayeb kismi o

Mak 3:20; Luk 11:14-23

²²Ngo tomb aol mend obun tombao bor sam birisaol mbinim Njises hasaol mini ibismisa. Ngub mini ibismi o aol ngon el di kho sisaol, obu angal di nao ke pondo dengi mini sisesa. Ngubi sisaol o waki Njisesom ebe mao saesaol, aol angal nao ke ngo waki angal di ebe sisaol osisaol haki ebe hindisesa.^x

²³Ngo tomb tenaol aondao ngo hasmi

baebenom burir aondao ora biyubur mbini haki haki kaki, Wao. Aol ngo obu aol wesmbao aondao Debiron sem aol buri ora mend wen pindi paklaol ko nen saboklamaol nda, aol ngo obu ye be? nao hende ko nen sab sab bismisa. ²⁴Ngo tomb Peresi aol baebenom ngo bisao sao hondobur kismim mbini haki haki kaki, Aol ngo obum bombor sao mondom ora tenaolon tombao bor sam bereyao o taol dera hae ka. Obum Seran semon wesmbao aondao Belsebaolon buri oram tenaolon tombao bor sam bereyao o taol dera hae kismisa.^y ²⁵Ngo tomb ngo kismi ub Njisesom mbinin kone bor hondobur mbini bor kaki, Aol is bomborom maomb bo haraoklaol semom tomb kab bu taol bu kobabur saond baem sin, mbinim maomb bo harokleme ub di kho soklaol ora. Mende di su and te di and bomboron harokleme baebenom tomb kab bu taol bu kobabur saond baem sin, and ukl bombor kang baondib mini ora di nao haklaol ora kisesa. ²⁶Ngub kobur kaki, Seranom Seran sango taol derarob sin obum sem kab bu ngo taol bu kobae ong, mbinim waki asub bubur oborob ora buri palo maomb bo haklemi? kisesa. ²⁷Waki kaki, Heneng ora inim ngo keyem ub ni Belsebaolom bisur buki beyaol nim tenaolon tombao bor sam bereyao o taol deraki beyon, inin sem mendborom tenaolon tombao bor sam bereyao o taol dera ngo bu harokleme nda ub aem was bisur biyaob? kisesa. Ngub kobur kaki, Inin semom di ngub taol derarokleme ndal, inim angal ngo lem o kakla ora lem ko panaem ora hendeyom kisesa. ²⁸Njisesom waki kaki, Ngub inj, Ngaoron Wesaom ora ni bisur biyaol nim tenaolon tombao bor sam bereyao o taol deraruklung, ngubi tomb Ngaorom ini maeb ha maomb bo

^x12:22 Mat 9:32-33   ^y12:24 Mat 9:34; Mat 10:25

haklao ub ini hayem ol teb so ebene ko pangoklwaebe kisesa.^z

²⁹Ngo tomb obum angal mar mend di kao kalobur kabl, Aol mend obu buri ora harob sin, asub bubur aol mondom aol buri ngo obun anda bor honda obun osisao uklao o maobala paes muklao? kisesa. Ngub kobur kabl, Aol ngo obu paes nokl buklaomon, aol and aorao buri ngo obu mbes yam ki aongao kab tanga pa u mbarob sin, obum aol buri ngon anda bor osisao uklao sao baeben di ebe muklao kisesa.^a

³⁰Wakl takl, Tenaol mendbor ni taol mi nao ubuklmi baeben nao saond bi ora hayem. Aol mendbor nao some sib ni hae ol nao obo maembelem lome baebenom, heneng ora nao some sib ngo baeben lu taolu tuwa peb bu hayem kisesa.^b ³¹Ngub kobur kabl, Nim ngo kabl ub nen sabobur ini bor kao nju-rukl, Ngaor obum tenaolom khorob buklemi sao baeben di, tenaol mende bor maobowa peb bu hel hondo angal bu ngo hakl ub buklemi baeben non kunaklao o, mondom Ngaoron Wesao ora bor maobowa peb bu hel hondo angal ba sin ngon nao kunaklao ora kisesa.^c

³²Wakl kabl, Mondom Aolon Isi Ora bor hel hondo maobowa angal ba sin, obun kone bor kho ngo wiyao ub di kunaeb se hayao o, mondom Wesao Ebe Tangar ora bor maobowa angal ba sin, obum khorob ngo lao sao ngubi tomb di ereb ora di nao kunaklao wi aeben soklao ora kisesa.

Is khom di il kho was saoklao kisao o

Luk 6:43-45

³³Ngo tomb Njisesom kabl, Is ebe sa sin il di ebe was saoklao. Is kho sa

sin il di kho was saoklao. Ngub biyao tenaolom is ngom il saoklao ub hondoklemi tomb, is ngo ebe be? kho eb ko ebe hondoklemi kisesa.^d ³⁴Ngub kobur kabl, Ini suklumb sem o hakl o, inim khorob was bu hayem ngao inim angal ebe asub bubur lemi? Pangeklem. Tenaolon ne bor angal kao deraeme tomb mbinim kone bor wiyao ubi was kao deraroklme kisesa.^e ³⁵Wakl kabl, Tenaol kone ebe wi baebenon kone bor hambun sao ebe sao was wiyao, mbinim buklemi sao di oborob sao was buklemi. Bombor ngub was tenaol khorob bimi baebenon kone bor khorob bimi sao was wiyao, mbinim buklemi sao di khorob sao was buklemi kisesa.

³⁶Njisesom ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl. Mabor Ngaorom tenaol hambun taol buk-lao bao on tenaolom kone kimb nao bibur angal me ko haroklme on te es bu ne muklao ora kisesa. ³⁷Wakl kabl, Njen angal kale om was mabor Ngaorom nje ebe hael lao. Njen angalom was Ngaorom njem khorob bisil nje kho hael laol ke hondoklesi kisesa.

Naom nao hendemao sao mend haondaomun bi kismi o

Mak 8:11-12; Luk 11:29-32

³⁸Ngo tomb Nju semon man buwaloklme aol mendbor di Peresi aol mendbor di mbinim Njises bor kabl, Aol aondao o, njem tenaolom ko mend nao hindismi sao mend naom haondaomun ub bi hend dao kismisa.^f ³⁹Ngub kismi o obum mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Ini sun tenaol ngo baebenon Ngaorol hul ha nao hae khorob was bu habur, inim ni bor

^z12:28 Bis 10:38; 1 Njo 3:8   ^a12:29 1 Njo 4:4   ^b12:30 Mak 9:40; Luk 9:50

^c12:31 1 Tim 1:13; NjuS 6:4-6; NjuS 10:26   ^d12:33 Mat 7:16-20

^e12:34 Mat 3:7; Mat 15:18; Mat 23:33; Luk 3:7

^f12:38 Mat 16:1; Luk 11:16; Njo 6:30; 1 Kor 1:22

tenaolom ko mend nao hindismi sao mend haondaomun bi lem o, nim ini bor tenaolom ko mend nao hindismi sao bombor ora di nao muwaloklwao ora. Pangeklem. Nim tenaolom ko mend nao hindismi sao, mbes man mini aol Njona bor bisao sao bombor o inim hendeklemin muwaloklwao kisesa.^g ⁴⁰Ngub kobur kabl, Mbes Njona obu ib wen aondao oran tombao bor bao hora hor teb somna hor teb bu birisao ub, bombor ngub was Aolon Isi Ora obu di bao hora hor teb somna hor teb bu, aol wesao haroklme bor bao haklao kisesa. ⁴¹Ngub kobur kabl, Mabor Ngaorom tenaol hambun taol buklaolomb su Niniba tenaol baebenom teka habur lemin, ini tenaol ngubi tomb ngo khorob was bu hayem baeben sakl mao pola, ini ngo was hayem ko bember ha peb puklemi ora. Pangeklem. Su Niniba tenaol ngo baebenom Njonam man kisaol pangobur oborob ora kone baol minismi o, aol ngubi tomb ngo hae om Njona men mbayao ora kisesa. ⁴²Ngub kobur kabl, Mabor Ngaorom tenaol hambun taol buklaolomb, mbes maomb bo haraoklao ten mend obun su enderae ana ora bor haklbur aol wesmbao Solonom hambun sao oborob ora kone kikil bu ko hasao ub hondo pangokl ibisaomon teka habur laon, ini tenaol ngubi tomb ngo khorob was bu hayem baeben sakl mao pola, ini ngo was hayem ko bember ha peb buklaolomb ora. Pangeklem. Ten ngom su enderae ora bor haklbur hobao sao ngo kisaol ub hem ko pangokl ibisao o, Solonom hambun sao oborob ora kone kikil bu ko hasao ub di aol ngubi tomb ngo hae om men mbayao ora kisesa.^h

Tenaolon tombao bor sam wabl oboklao kisaol o

Luk 11:24-26

⁴³Ngobomb Njisesom kabl, Tenaolon tombao bor sam buruklao o taol deraklemi tomb obun su tenaol nao biri bor paokl pobur bao haklao o, obum mbes birisao ndabi mend es buwaklao tomb ⁴⁴obum ngub lao. Nim nao mbes and waru buruwao bor wabl poklwao saol lao. Ngub kobur laon obum tenaolon tombao mbes birisao nda bor hondokl poklaol, obu birisao nda bor mbinim menjao nao win oborob ora kunu bu ware haklemi hend u mbaklao kisesa. ⁴⁵Ngub hend u mbaklbur laon obum aol ngo men mba khorob aondao bu ora mao baklbur, obum sam kho buri ora is haoklao mend kaomukl poklao kisesa. Ngub kaomukl pobur mbini hambun aol ngon tombao bor hondaklemi aol ngo obu mbes khorob ora hasao ub di men mbabur, ko mende ngo tomb ora khorob aondao bu ora bu haklao kisesa. Ngub kobur kabl, Ini tenaol khorob bu haroklme ngubi tomb hayem baeben o di ngub buklaolomb ora kisesa.ⁱ

Njiseson ingi haeme hakl obu hasaol ibismi o

Mak 3:31-35; Luk 8:19-21

⁴⁶Ngobomb Njises obum tenaol hambun bor angal ngub bao kao kalakl hasaol, Njises obun ingi di haeme wil baeben di Njises obu daol angal menjao kao kao bem koklbur dera nan obo hasmisa.^j ⁴⁷Ngub obo hasmil aol is mondom Njises bor kabl, Pangal. Njen am di njen haeme wil baeben di, mbinim nje bor angal menjao kao kao bem koklbur tubu dera nan bao hayem kisesa. ⁴⁸Ngub kisaol Njisesom aol ngo obun angal ngon ko san lubur kabl, Nao am aeb? Nao

---

^g12:39 Mat 16:4   ^h12:42 Mat 12:6   ⁱ12:45 2 Pit 2:20   ^j12:46 Mat 13:55

haeme aeb hakl hayem? kisesa. ⁴⁹Ngub kobur Njisesom obun man pange ngo hasmi nda baeben obun ki hondem bember ha aol nda bor hend ko muwalobur kakl, Nao ingi haeme wil ngo hayem o kisesa. ⁵⁰Wakl kakl, Tenaol mendbor nao ab yu heben hayaomon turi homo bib ko nen sabeyao ub bu haroklme baeben, ninao ingi mbaoli haeme ora hayem ko Njisesom ngub kisesa.^k

**Aolom em we tand kisao
ko angal mar kisao o**

Mak 4:1-9; Luk 8:4-8

13 Ngo tomb bao bombor ngon Njisesom and ngo bor haklbir dera pobur kisaon, ib Kalili mare bor tenaolom Ngaoron angal pangen kao kalokbur birisesa. ² Ngo tomb tenaol andub ora obu hasol teb so obo kiril mbaesmisa. Ngub obo kiril mbaesmil Njises obum ib taokaoll mend ngol wisao bor hondabur kang mend ib wil sao birisao tomb, tenaol ngo hasmi baeben mbini hambun ib ngon mare bor bao hasmisa.¹ ³ Ngo tomb Njisesom tenaol ngo hasmi baeben bor angal mar andub ora kao kalobur kakl, Pangaoklaob. Aol mondom obun em bor em we tand kokl pisasa. ⁴ Ngub tand kokl pisao tomb em we ngon mendbor harer tol kolokl baraesao, saom obobur arer bu nismisa. ⁵ Em we ngon mendbor han kel kel su andub nao wibur unu ora bor di su oborob nao u taokl hondael tandokl baraesesaol, em we ngom penar bu ora por kisesa. ⁶ Ngub por kisao o pi oborob nao pe ora sisaol, narom hindisao tomb kaeb so bung bisesa. ⁷ Ngo tomb em we ngon mendbor den nene haen te bor kolokl baraesao, den nene hae ngo haom mu and sobur em we ngo men mbaesesaol il nao sisesa. ⁸ Ngo tomb em we ngon mendbor

su ebe oral tand kisaol oborob ora and so il sobur kisaon, mendborom supu hakl hakl hor su paklim lisesa.* Mendborom supu hakl hakl hor teb paklim lisesa. Mendborom supu kab kab hor kab paklim lisaong, ⁹ ini angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom angal ngo inin hal ora bor pen oborob ora pangoklwaebe kisesa.

**Njisesom nim ngub nen sabobur
angal mar kaklo kisao o**

Mak 4:10-12; Luk 8:9-10

¹⁰ Ngo tomb Njises obun man pange baebenom Njises obu hasaol obobur kakl, Njem asub ko tenaol hambun bor angal mar kaleb? kismisa. ¹¹ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Ini ngo baeben bor yu heben bor maeb ha maomb bo hayao on te mupango wiyao ub Ngaorom inim hendeklemin ko ngo muwale o, tenaol ngo baeben hambunom nao hondoklemi kisesa. ¹² Ngub kobur kakl, Tenaol mondom menjao u harob sin, Ngaorom obu andub ora kond ba kaloklaol obun andub ora uklao. Ngub inj, mondom menjao nao wi harob sin, obum kang mend u buruklao o di Ngaorom wakl muklao ora kisesa.^m ¹³ Ngub kobur kakl, Nim angal mar ngo ko haruklu on te, nim ngub nen sabobur ko haruklu. Mbinim elom hondoklemi o menjao hend heneng nao buklemi ora. Mbinim halom di pangoklemi o mbinim pang heneng bu nen sab heneng nao buklemi ora kisesa. ¹⁴ Ngub kobur kakl, Tenaol ngo baebenom ngub buklemi ko Ngaorom mbes man mini aol Asaya bor kao kisaol, Asayam mbuk waeb bu wisao ub heneng ora il so pind bisesa. Obum kakl, Inim pang ha was buruklemi o Ngon te nen nao saboklemi.

^k12:50 Njo 15:14; Oro 8:29 ¹13:2 Luk 5:1-3

^m13:12 Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; Luk 19:26

Inim hend ha was buruklemi o¹⁵

¹⁵Inim te nen sab heneng nao buklemi ora.

Tenaol ngo baebenon kone bor
Khorob bimi saom ora men mbayaol
Mbinin halom angal ngo pangaebe maki
homobur

Mbinin el di hundbi mbaroklme.

Mbinin ngub nao buki bemen

Mbinin el di waki tu hal di komb pa

Kone bor di oborob kimb bu

Ni bor waki nen sabo kone u bokeyoki
bemel

Nim mbini mao enjaki beyo ko
mbes Ngaorom obun man mini aol Asaya
bor kao kisaol, mbuk waeb bor wisao
ub Njisesom ngub kisesa. ¹⁶Ngub kobur
kaki, Ngub inj, ini ngo baebenom inin
elom di hondobur inin kone bor di ngo
sao ora hendeyem. Inin halom di ora
pangeyem ngao, inim turi aondao ora
homoklwaebe kisesa. ¹⁷Waki kaki, Nim
ini bor heneng ora kao njuruki, mbes
Ngaoron man mini aol hasmi baebenom
di, aol mendbor ora kone dund se wi
Ngaoron man hem ko hasmi baebenom
di, inim ngubi tomb ngo hendeyem ub
haondaomun sa ko nen sabismi o nao
hindismi ora. Inim ngubi tomb angal ngo
pangeyem ub di naom pangaomun sa ko
nen sabismi o, nao pangismi ora ko Njisesom
ngub kisesa.

**Em we angal maron
te kao dund bisao o**

Mak 4:13-20; Luk 8:11-15

¹⁸Njisesom ngub kobur kaki, Inim
pangaemnda ub aolom em bor em we
tand koki pisao on te, ¹⁹em we harerol
kolokl baraesao o saom arer bu nismi
ub menger, tenaol hambunom Ngaorom
maeb ha maomb bo hayao ub pan-

goklemi o nen sab heneng nao buk-
lemi tomb, tenaol khorob mao baraok-
lao ndam penar bu ora obobur laon
Ngaorom tenaolon kone bor angal bib
hobao sao ngo we boklao o, mbinin kone
bor nao hondaen ko lao hoki pelen lao.

²⁰Tenaol mendbor di em we ngo han
kel kel su oborob nao wil tand kisao
ndabi hayem. Mbinin wen tomb pe-
nar bu ora Ngaoron angal bib hem ko
pangobur turi aondao ora homoklemi.

²¹Ngub buklemi o mbinin kone ndaon
ora bor nao hondaen haklemi, kang
baoklme ora Ngaoron angal bib ebe
ngo hem ko nen sab hakol bu haklemi
o, mabor aol mendborom Ngaoron angal
ngo men mbaki obobur ke mao handa
mbinin kone bor kend bi sao mend buk-
lao tomb di, mbinin hul ha haklemi ub
penar bu tuwabur mbinin hul ha, ha
kimb nao buklemi ora. ²²Em we mend-
bor den nene haen te bor kolokl baraesao
nda ub menger, Ngaoron angal bib ngo
pangoklemi o sul woroklme sao hambun
sao tenaolon kone bor heb mao homa
hem mao karaoklao sao baeben, mone
momak ngo sao haklom Ngaoron angal
ebe ngo nao hondaen ko tenaolon kone
bor men mbaklao, mbinin kone bor ne
sao and nao sen haklemi ora kisesa.^P

²³Ngub kobur kaki, Em il mendbor su
ebel por kisao ub menger, tenaol mend-
borom Ngaoron angal bib ngo pangok-
lemi tomb oborob ora nen sab hakol bu
hem kobur, tenaol ngo baebenom em
il sao sen habur mendborom supu haki
haki hor su pabklim lin haklemi.* Mend-
borom supu haki haki hor teb pabklim
lin haklemi. Mendborom supu kab kab
hor kab pabklim lin haklemi ko Njisesom
angal maron te ngub kao dund bisesa.

¹⁵13:14 Njo 12:40; Bis 28:26-27   ¹⁶13:16 Luk 10:23-24

¹⁷13:22 Mat 6:19-34; Luk 12:16-21; 1 Tim 6:9-10; 1 Tim 6:17

**Em bor den kho and soklao
ko angal mar kisao o**

²⁴Ngo tomb Njisesom mbini bor angal mar mende di kao kalobur kabl, Heben bor maeb ha maomb bo haraok-laom ngub maomb bo hayao. Aol mon-dom obun em bor em we ebe ora tand kokl pisesa. ²⁵Ngub bisaol somna tenaol hambun u paol mba hasmi tomb aol em we ebe tand kokl pisao ndan saond bim sub obobur kisaon, em we ebe tand kaokl pisao nda darukl o bor den kho sem mendbor maomunu tand kao mbakl pisesa. ²⁶Ngo tomb mabor em we ebe ndam and so il soklbur bisao tomb, tenaol hambunom hindismil den kho baeben hesa maomunu and so hasmil hindismisa. ²⁷Ngo tomb em aorao ndan kongon bimi aol baebenom em aorao nda hasaol pobur kabl, Aol aondao o njem njen em bor we ebe ora tand kisi ko pangismaong, asub ko den kho ngo and seb? kismisa. ²⁸Ngub kismil em aorao ndam mbini bor kabl, Nao saond bi mondom bise kisao kisesa. Ngub kisaol obun kongon biyao aol nda baebenom kabl, Njem naom den kho ngo baeben kobo maemb kokl paomun ko nen sobal be? kismi kisesa. ²⁹Ngub kismi o em aorao ndam kabl, Inj ka. Inim den kho ngo baeben kobo maemb lemi tomb inim ne ebe bor bor maomunu koboklemi ko, inj ora kisao ko Njisesom ngub kisesa. ³⁰Em aorao ndam wabl kabl, Inim il kho ngo nao kobo tuwae, ne ebe o hesa ngub haru and sao sao bubur naeb sen waklwaebe ora kisao kisesa. Wabl kabl, Mabor em il ngo talokl buklwao ora tomb nim aol em il ngo taloklemi baeben bor ngub lowao. Inim pibnao oran den kho ngo baeben haoruklemi o is kaebis mbes bu mbabur, den kho ngo baeben kobo maemb laob lowao. Ngub bubur lemin inim em il ebe

baeben em il ebe talo woroklme anda bor talo wib lowao kisao ko Njisesom angal mar ngub kisesa.⁹

**Njisesom angal mar tomb
kab mende di kisao o**

Mak 4:30-32; Luk 13:18-21

³¹Ngo tomb Njisesom mbini bor angal mar mend di kao kalobur kabl, Heben bor maeb ha maomb bo hayao ub is il menden imbi sowar il menger maeb ha maomb bo hayao kisesa. Ngub kobur kabl, Aol mondom sowar il ngo obun emol we boweyao tomb ³²em we boklme sao baeben hambun saom sowar il ngo men mbae ora soklao kisesa. Wabl kabl, Ngub biyao o mabor sowar il ngo por ko and seyao tomb aondao bu ora sem biyaol, em il tangar tangar sao baeben kang was saoklaol sowar il ngom em il hambun ora men mbae ora, is sao sem bu and so haraoklao ora. Ngub beyaol sao sem hambunom is ngon baoklaol and bu burukl engel bimi kisesa.

³³Ngo tomb Njisesom mbini bor angal mar mend di kao kalobur kabl, Yu heben maomb bo hayaomon palawe and mao saraoklao sao yis menger maeb ha maomb bo hayao ora. Ten mondom palawe ki teb mao ha mubur yis ngo hesa maomunu pinjaom bu hereyao tomb, yis ngom palawe nda aondao bu ora and mao saraoklao nda ub menger ora maomb bo hayao kisesa.

**Njisesom angal mar
was andub kisao o**

Mak 4:33-34

³⁴Ngo tomb Njisesom tenaol aondao ngo dengebe mba hasmi baeben bor angal ngo kao kalisao baeben mbini bor angal ukl mend kao pa nao kao kalisesa. Ngub inj, obum angal ngo kao kalisao baeben angal mar was kobur kao kalis-

⁹13:30 Mat 3:12

esa. ³⁵Ngub bisao o mbes man mini aol is mend bor Ngaorom ngub kao ko kao kalisao ub ngo tomb heneng ora il so pind bisesa. Obum kakl, Nim mbini bor angal kao kaloklwao tomb

Angal mar was lowao.

Mbes angal mupango ora wisao o Mbinim pangen kao dund buklwao ko Ngaorom man mini aol is mend bor ngub kao kisaol, mbuk waeb bor wisao ub ngo tomb il so pind bisesa.

Den khon te ngub wiyao ko kao dund bisao o

³⁶Ngob tomb Njises obu tenaol ngo birismi baeben ngol bao birin kaoklbir obu and andaon hondaesesa. Ngo tomb Njises obun man pange aol baeben obu birisaol obobur mbinim Njises bor kakl, Njem emol den kho mend dalisesa kaendan te naom pangaomun kao dund bi kismisa. ³⁷Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Em bor we ebe tand kokl pisao ngo obu menger, Aolon Isi Ora obu yao kisesa. ³⁸Ngub kobur kakl, Em menger su hambun bor tenaol paoleyem baeben bor kanda. Em we ebe ora o menger, tenaol mendbor Ngaorom maeb ha maomb bo haen hayem baeben o yao kisesa. Ngub kobur kakl, Den kho menger, tenaol Seranon sem baeben o bor kanda kisesa.^r ³⁹Njisesom wakkal kakl, Saond bi mondom em we ebe darukl o bor den kho tand kisao o obu Seran. Em il naeb soklaol taloklemi kandan te, su ngo baeben hambun bor mabor bao bu kowes buklao o bor kanda. Em il ebe ora ngo taloklemi baeben Ngaoron angal mini wesao yao kisesa. ⁴⁰Ngub kobur kakl, Mbinim den kho baeben maomunubur haoruklemi on te, mabor bao bu kowes buk-

lao tomb mbinim su ngo baeben hambun bor buklemi o bor kanda kisesa.^s ⁴¹Ngob tomb wakkal kakl, Aolon Isi Oram obun angal mini wesao baeben su Ngaorom maomb bo hayao ngo baeben hambun bor puklub kobur laon, tenaol mende saokl mao waroklme baeben hambun di, tenaol mendbor khorob was bu haroklme baeben di,^t ⁴²isaolao aondao dao hakol bi ora bor pen lemi kisesa. Ngub pen lemil mbinim is de ngo bor habur saongao kengorokl no de aondao ora ko haklemi kisesa.^u ⁴³Ngob tomb tenaol Ngaoron sem oborob bimi baeben mbini nar el non bi bao bi hakol bi ora habur, mbinin Ab Aondaom maeb ha maomb bo hayao bor hakleming, ini angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom angal ngo inin hal ora bor pen oborob ora pangoklwaebe kisesa.

Mone ber pae bawis angal mar kisao o

⁴⁴Njisesom ngub kobur kakl, Menger ngub mubur inim yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo haen haklwaebe. Aol mondom tenaol tangaron su bor akol akol buklao tomb mbinim mbes mone ber pae bawis mend sowal tombo mupang mbaesmi mend, aol ngom hend waklao tomb obum turi aondao ora homobur hend subaklbir obun anda pobur laon, obun osisao uk-lao baeben tenaol mendborom dob bin mone mubur, obum su ngo mone sowal bu mbaesmi nda obun sen ko wakkal su ngo dob bukl poklao ko Njisesom angal mar ngub kisesa.^v

Momak ebe oran angal mar kisao o

⁴⁵Njisesom ngub kobur kakl, Menger mende di ngub mubur, inim yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo haen haklwaebe. Aol mon-

^r13:38 1 Kor 3:9   ^s13:40 Mat 7:16; Njo 15:6   ^t13:41 Mat 24:31; Mat 25:31-46; Mak 13:27   ^u13:42 Mat 8:12   ^v13:44 Mat 19:29; Luk 14:33; Pil 3:7

dom obun bisnis buklaol tomb obum momak ebe ora on was es bu dob bu u haklao kisesa. ⁴⁶Ngub buklaol o aol ngom aol mondom momak ebe ora, momak aeben baeben hambun ora men mbae ora mend uklaol hondobur laon, obun osisao baeben hambun sao tenaol mendborom dob bin mone mubur, obum mone ngo muklao baebenom waki momak hul ebe ora nda dob buklaol kisesa.

**Wen ongon bu moroklme
sao angal mar kiso o**

⁴⁷Njisesom kakl, Mende di yu heben hayaomon maeb ha maomb bo hayao ub, tenaolom ib wen ongon bu moroklme sao bombor mend ib ndan bor pen kobur wen tangar tangar mundub mundub bi andub ora taol nda moroklme ub menger maomb bo hayao kisesa. ⁴⁸Ngub kobur kakl, Ib wen ongon bu moroklme sao ngo bor ib wenom tumbi hayao tomb ib mare nan men mu, mbinim sul ber pabur ib wen ebe baeben sablo maemb ko u mbasker nu bor marubur, kho baeben sablo tuwaroklme ub menger maomb bo hayao kisesa.^w

⁴⁹Waki kakl, Menger ngub mubur mabor bao bu kowes buklaol tomb Ngaoron angal mini wesao baebenom su hambun bor buri kobur, tenaol kone ebe wi oborob bimi baeben darukl o bor tenaol khorob bu haroklme baeben haklemi o sablo mbaki mib bubur, ⁵⁰isaolao aondao dao hakol bi ora bor pen lemil, mbinim is de ngo bor habur saongao kengorokl no de aondao ora ko haklemi kisesa.^x

**Man mbes kismi hesa wen
pange kab wiyao o**

⁵¹Ngo tomb Njisesom mbini bor ne mubur kakl, Angal ngo kanda baeben

hambunon te ebe nen sabeyem be? kisaol, mbinim obu bor kakl, E ka. Nen sabeyom kismisa. ⁵²Ngo tomb Njisesom mbini bor kakl, Nju semon man buwaloklme aol mendborom yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo hayao on angal oborob ora pangobur hem kaem sin, mbini and aorao non bi haklemi. And aorao ngo baebenom tenaol tiyao obo paoloklme baeben bor mbinin ne woroklme panda bor uklemi o, ne mbes pange hesa wen pange kab maomunubur ebe taol bu kaloklme ora kisesa.

**Nasarer tenaolom Njises oborob
obaeng ib nao kismi o**

Mak 6:1-6; Luk 4:16-30

⁵³Ngo tomb Njisesom angal mar ngo baeben kao kal paesao tomb su ngol haklbir^y ⁵⁴obun su Nasarer bor pobur kisaon, mbinin man pangoklme anda on hondabur tenaol hambun bor Ngaoron angal bib kao kalisaol, tenaol ngo birismi baebenom burir biyu mbini hakl hakl kao kao bubur kakl, Aol ngo obum angal ngo ke ub di obum tenaolom ko mend nao hindismi sao di ngo bu hae sao hakl aebom kao kalaonao ub beb? kao kao bismisa.^z ⁵⁵Ngub kobur waki kakl, Aol ngo obu kabnda biyao aolon isi inj ye be? Wao. Obun am di Mariya inj ye sa bo? Obun haeme baeben Njemus Njoseb kab di Simon Njuras kab di ngo baeben daol obun haeme sanda ka.^a ⁵⁶Obun mbaoli baeben di enjo nao buru hayom ngao, obum ngo bu hae sao baeben aem kao kaleyao ub bu haeb? kismisa. ⁵⁷Mbinim ngub kobur kismim Njises obu makl aondao ora homo mesao kalismi o, Njisesom mbini bor kakl, Man mini aol mondom Ngaoron angal bib ko tenaol hambunom pangen kam akol bu haklao

^w13:48 Mat 22:9-10   ^x13:50 Mat 13:42; Luk 13:28   ^y13:53 Mat 7:28

^z13:54 Njo 7:15   ^a13:55 Njo 6:42

tomb su hambun bor obun imbi wi ngak-lao o, obun su and te ora bor hesa obun and ora bor kab obun imbi nao uklao ora kisesa.^{b 58} Ngo tomb mbinim Njisesol hul ha nao haesmil obum tenaolom ko mend nao hindismi sao mbinim andub ora henden nao muwalisao ora.

14¹⁻² Ngo tomb ma ora bor aol wesmbao Heror ndam Njisesom hambun sao bu hasao sao arman pangisesa. Obum ngub pangobur obun kongon bimi aol baeben bor kabl, Nim Njon Mbabtas Biyao Aol pe paen lundis o obun maol bor wakl enjaokl pobur, obum hambun sao aondao bu buri palo ngo bu haril o kisesa.

**Njon Mbabtas Biyao
Aol pe paen lismi o**

Mak 6:14-29; Luk 9:7-9

³⁻⁵ Ngo tomb aol Heror obu su ngon aol wesmbao ora habur kisaon, obun haeme Pilibon were o heb homobur obu akl ba hasaol, Njon Mbabtas Biyao Aolom Heror bor kabl, Njem njen haemen were ngo akl ba haril ub ebe inj, njem khorob aondao ora baenda ko kao kal was bisesa. Ngub kisaol ten Heroriyas ke ngom Njon ko aondao ora himisaol, ten Heroriyas ngon aoli aol wesmbao Herorom Njon Mbabtas Biyao Aol nda obun werem turi hemen ko, obu men habur kalabus anda bor hend ha ndi mbaesesa. Ngo tomb aol wesmbao Herorom Njon Mbabtas Biyao Aol nda pe paen lun ko nen sabisao o, tenaol hambunom Njon obu Ngaoron man mini aol ora hae ko ora hindismil, obum tenaol hambun pakl homobur nao lisesa.^{c 6} Ngo tomb ko mend oran maomb bo haraok-lao aol ngo obun amom obu marisao bao o pindib paesal, tenaol mendbor

andub ora ne nokl ubuklub kobur ne haorisesa. Ngo tomb ten Heroriyas ngon wane mend obobur kisaon, mbini ngo ne nao mba hasmi ndal san ponam ibisaol hondobur, aol wesmbao Herorom nong nda turi aondao ora homo heb himisesa.⁷ Ngo tomb aol wesmbao Heror ndam ngub heb homobur nong nda bor mao kobur kabl, Heneng ora njem ni bor turi homo ngo sao ora nji ko kao njuklesi sao njuklwao ora kisesa.⁸ Ngo tomb nong ndam aol wesmbao Herorom ngub ka ko obun am Heroriyas kao kalisao tomb, ten ngom obun wane bor kabl, Njem Njon Mbabtas Biyao Aolon wesmbao kaol pae peler barnao oral ubur nji kaebe ko karu mao kikil baesaol, nong ndam aol wesmbao Heror bor kabl, Njem ni Njon Mbabtas Biyao Aolon wesmbao kaol pae oran peler barnao oral ubur, pen ngo oral nji kisesa.⁹ Ngo tomb ngub kisaol aol wesmbao Heror ndam obun kone bor kho so hem aondao ora kisa o, obum aol aondao ngo ne no birismi nda baebenom di pangen obum mao kobur njem nji lesi sao bao njuklwao ora kao minisao nda nen sabobur kabl, Njem ngo kal ub nim Njonon wesmbao njuklwao ora kisesa.¹⁰ Ngo tomb aol wesmbao Herorom aol mendbor Njonon ma peyu tukl puklub kisaol,^{d 11} mbinim Njon Mbabtas Biyao Aolon ma peyu peler barnao oral ubur nong nda kalismil, nong ngom Njonon ma kaol pae nda obun am Heroriyas mini po kalisesa.¹² Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aol ngo obun man pange aol baebenom Njonon toklo tukl pobur kismin maol bismisa. Ngub maol bu mbakl bir kismin, Njon Mbabtas Biyao Aol pe paen lis-mil maol bumao ko Njises kao kalokl pismisa.

^b13:57 Njo 4:44   ^c14:3-5 Mat 11:2; Mat 21:26   ^d14:10 Mat 17:12

**Njisesom tenaol andub ora
ne taol bu kalisao o**

Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Njo 6:1-14

¹³Ngo tomb Njisesom Njon Mbab-tas Biyao Aol ngub pe paen laem ke pangaoklbir kisaon, su ngo obu hasaol haklbir ib taokaollon su tenaol nao biri ora mend sisao bor obu hungum ora pisesa. Ngub pisao o tenaol hambunom Njises obu ngub pa ke pangobur kismis, mbinin su and te ngo baeben bor tuwaklbir Njises pisao nda bor su kab kab obun mama taol mi pismisa. ¹⁴Ngo tomb mabor Njisesom ib marel po pindib pabur hindisaol, tenaol andub ora obo kiril mbaesmil hindisesa. Ngub hondobur obum mbini hond homo hem aondao ora kobur kisaon, obum mbini Ngaoron angal bib kao kalo tenaol mendbor sen ha wismi baeben di mao enja peb bisesa.^e

¹⁵Ngo tomb mbon sisaol Njiseson man pange aol baebenom Njises birisaol obobur kakl, Nao su ngo bor tenaol nao biri bor hayom ngao, tenaol ngo baeben dem homoklemi mbon seng, mbinin su tenaol biri bor pobur ne hakl dob bukl buri ken kao kismisa. ¹⁶Ngub kismi o Njisesom mbini bor kakl, Mbini asub ko ora poklemi? Inim mbini ne taol bu kalaoklaob ora kisesa. ¹⁷Ngub kisaol mbinin Njises obu bor kakl, Naon ne andub nao wi, naon palawe pao su mend ib wen is kab bu ngo ora wiyom kismisa. ¹⁸Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Inim kang ngo wimi o enjo ngo ni bere ol mini ubuklub kisesa. ¹⁹Ngo tomb mbinin ngub mini obo kalismi tomb Njisesom tenaol ngo hasmi baeben hambun den so mend sisaol was baoraoklaob kobur, obum palawe pao su nda hesa ib wen is kab nda kab mu munu, obum yu heben bor hend ya Ngaor

bor tengiyu kao peyobur obum palawe nda munu konde barabur kisaon, obum obun man pange aol nda baeben bor tenaol hambun taol bu kalaoklaob ko kalisao mbinin tenaol hambun taol bu kalismisa.^f ²⁰Ngub taol bu kalismi tomb tenaol hambunom ebe no tombao hasmisa. Ngub no tombao hasmil nokl nao bisaol bao win waesmi baeben, mbasker nu tokl duteb oran tumbi haen was mar pa wismisa. ²¹Ngo tomb aol ngo ne no birismi baeben ndi minismi tomb mbinin ten nongnas baeben nao ke aol baeben was ndi munubur, buklhoma iri non bi andub ora 5,000 oran sisesa.

**Njisesom ib hu kemol aongao
hakl hakl pibisao o**

Mak 6:45-52; Njo 6:15-21

²²Ngo tomb Njisesom obun man pange aol nda baeben bor ini mbes ib taokaollon honda baoraoklbir ib mal aondao ngon mende nan puklub kobur, mbini pismi tomb obu bombor ora bao habur kisaon, tenaol aondao ngo ne taol bu kalismi nda baeben di obum inin anda puklub kisesa. ²³Ngo tomb obum tenaol aondao ngo hasmi nda baeben ngub anda pen kaoklbir kisaon, obu hungum ora yu manda mend sisao bor yin pobur Ngaor bor kao kalokl pisesa. Ngo tomb nar anda bombisaol em hundur u mbaesao tomb obu hungum ora yu manda ngo bor bao hasesa.^g ²⁴Ngo tomb ib taokaoll Njises obun man pange aol baeben puklub kisaon nda, ib mal aondao ngon tukun ora bor pismi tomb posabsu aondao ora mbini pokl bismi nan hakl obobur kisaon, ib aondao bu ora lu taongul taongul kobur ib taokaoll nda baol munukl ke ke bisesa. ²⁵Ngub bisaol tomb wen bao buklbur hoklob kebeyam ibisao o bao ora nao bu hebe kobae em hundur bao u mba haenbur sisaol, Njises

^e14:14 Mat 9:36   ^f14:19 Mat 15:35-39; Mak 8:6-10   ^g14:23 Luk 9:28

obu obun man pange aol nda baeben pukl hasmi ndal ib hu kem kem aongao hakl hakl ibisesa.²⁶ Ngo tomb Njiseson man pange aol nda baebenom obu ib hu kem kem aongao hakl hakl ibisao nda hondobur, mbinim burisao po pakl aondao ora homobur kakl, Domo aol wesao mend ebe kismisa. Ngub kobur kismim mbinim pakl homo karaeklae aondao bu ora kismisa.^h ²⁷ Ngo tomb Njisesom mbini bor penar bu ora angal kao kalobur kakl, Ni Njises ora ebeng, inim pakl nao heme inin kone bor hul ha saor peyo ora baoraoklaob kisesa.²⁸ Ngub kisaol Pitam Njiseson angal ngon ko san lubur kakl, Aorao Aondao o heneng ora nje Njises sin, nim di ib hu kem kem aongao hakl hakl abo nje hael ol obon ub ni ib kao dao kisesa.²⁹ Ngo tomb Njisesom kakl, Nje ib kisaol, Pita obu ib taokaoll bor birisao nda ib mal ngo bor bonge peyaoklbir ib hu kem kem aongao hakl hakl pobur, Njises obu hasaol pisesa.ⁱ ³⁰ Ngub pisao o obum posabsu aondao ora ngo ibisao nda hondobur pakl himisaol, Pita nda ib ndaon bor men pae hondaklbir bisesa. Ngub bisaol Pitam kakl, Aorao Aondao o njem ni men mukl ib kisesa.³¹ Ngub kisaol Njisesom penar bu ora Pita ib ndaon hondaklbir bisaol men misesa. Ngub men mubur Njisesom Pita bor kakl, Njem nil hul ha nao haebur, asub ko njen kone bor taol taol bu kone kab mareleb? kisesa.^j ³² Ngo tomb Njises hesa Pita kab ib taokaoll nda bor honda birisbi tomb posabsu aondao ngo ibisao nda kur kao paesesa.^k ³³ Ngo tomb aol ngo ib taokaollon birismi nda baebenom Njises bor kaoya kobur kakl, Heneng ora nje Ngaoron Isi Ora e kismisa.

Njisesom Kenesarer tenaol sen hae andub ora mao enjaesao o

Mak 6:53-56

³⁴ Ngo tomb mbinim taokaollon ngub baoraoklbir ib mal aondao ngon mare mende nan su Kenesarer wisaol, su ngo pindib paesmisa.³⁵ Ngo tomb su ngo bor tenaol birismi baebenom aol ngo obu Njises e ko ora hindismil, mbinim su Kenesarer ngon teb so baeben bor tenaol sen ha wismi baeben mini ubuklub ko kam aeben aeben bismil, su ngo bor tenaol sen kam mundub mundub ha homo wismi baeben hambun ora Njises obu hasaol was mini obo kiril mbaesmisa.³⁶ Ngo tomb mbinim ngub mini obo kiril mbabur kismim, mbinim Njises bor kao deb deb bubur kakl, Tenaol andub ora e ngao, tenaol sen ha berae ngo baeben mbini wakl enjaokl pen ub mbinim njen lab lab kungni bor warakl engel bin waebe kismil, tenaol sen ha barae ngo wismi nda baebenom Njiseson lab lab kungni bor warakl engel bismi tomb mbini hambun ebe bao was sisesa.^l

Nju semom mbinin abom bismi ub was bismi o

Mak 7:1-13

15 Ngo tomb Peresi sem mendbor di Nju semon man buwaloklme aol baeben di su Njurusalem haklbir Njises hasaol obobur, mbinim Njises bor ne mubur kakl, ² Mbes naon ab sumb wilom bismi ub inin ki wes wes mbes lu warer bubur ne noklwaebe ko kam aeben aeben bismi o, njen man pange aol ngo baebenom mbinin ki wes wes lu warer nao bi ne bao was nobur, asub ko naon ab sumb wilom kismi ub hul was habur men mbayem? kismisa.^m ³ Ngub

^h14:26 Luk 24:37   ⁱ14:29 Njo 21:7   ^j14:31 Mat 8:26   ^k14:32 Mak 4:39

^l14:36 Mat 9:20-21; Mak 5:27-28; Luk 8:44   ^m15:2 Luk 11:38

kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Inim di asub ko inin mbiben saboklme ub was bu habur Ngaoron man men mba hul ha hayem? kisesa.

⁴Njisesom mbini bor ngub kobur kakl, Ngaorom ngub keyao. Njen am ab kab bor ebekone nao pe oborob ora hond homo bisur bibi. Mondom obun am ab kab bor khorob bu angal kho ka sin obu pe paen libaebe ke wiyao kisesa.

⁵Wakl kakl, Ngub wiyao o inin ngub lome. Aol mone di hambun sao maru u haeme baebenom kakl, Nao am ab kab o nim mone ngo di osisao ngo hakl ibi bisur bu njukl buwao o, nim mbes Ngaor bor kaloklwao ko kao beyawe sa lome kisesa. ⁶Ngub kobur kakl, Inim ngo lome ub kobur inin am ab kab bor bisur bu oborob sao nao bi bao waklwaebe lome kisesa. Wakl kakl, Inim ngub bu hayem ol inin ab sumbom bismi ub was hem ko bam aeben bu habur, inim Ngaoron man bibaebe ke wiyao sao baeben nao hende non bu, hala bowes ora bu hayem kisesa.

⁷Njisesom ngub kobur kakl, Ini songolol aol hobao o hakl o, mbes Ngaoron man mini aol Asayam inim heneng ora ngub buklemi ko mbuk waeb ngub bu wisao.

⁸Tenaol ngo baebenom

Mbinin ne komb pae bor ni bor kaoya lome o

Mbinin kone bor Ngaor nao honda hae Enderael haenbur lome.

⁹Mbinim aol henengon man ora ko habur o

Naom Ngaoron man ko hayom lome.

Mbinim ngub bimil

Mbinim ni bor kaoya ko hor bere ko boroklme ub

Baehaemen ora boroklme ko

mbes man mini aol Asayam mbuk waeb bu wisao ub Njisesom ngub kisesa.

Njisesom tenaol ngo saom was kho mao saraoklao kisao o

Mak 7:14-23

¹⁰Ngo tomb Njisesom tenaol hambun ni hae ol was ubuklub kobur obum mbini bor kakl, Nim ini bor angal ngo lowao o oborob ora pangobur nen sab hakol bibaebe kisesa. ¹¹Ngub kobur kakl, Hambun sao dera nan haklbir tenaolon ne bor hondaklao saom tenaol kho nao mao saklao. Ngub inj, hambun sao tenaolon kone ndaon bor baoraoklbir deran pubuklao saom ora tenaol kho mao saraoklao kisesa.ⁿ

¹²Ngo tomb Njiseson man pange aol baebenom Njises obu hasaol obobur kakl, Peresi aol baebenom njem angal ngo kaenda pangobur mbinim nje makl aondao ora hemeyem ngao, njem ngo beyem ub hendel be? kismisa. ¹³Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Nao Ab yu heben hayao o obun em mend wiyao o bor osisao hambun sao obun mbib we nao bowe, baehaemen daklam poklao baeben obum te pilao bor bor kobo tuwaklao kisesa.

¹⁴Wakl kakl, Ngub buklaong inim mbini ngub bao haen waklwaebe ora kisesa. Ngub kobur kakl, Mbini el kho habur mbinim tenaol el kho sango mende harer muwalo hayem o, tenaol el hukl bi ngubi baebenom el hukl bi sango harer muwala sin, mbibi kobaran el kho kab kab yaol ib kena bor kundukl halabur saokl uklebi ora kisesa.^o

¹⁵Ngo tomb Pitam Njiseson angal ngon ko san lubur kakl, Njem angal mar ngo kalon te naom pangaomun kao dund bi kisesa.

¹⁶Ngub kisaol Njisesom mbini bor kakl, Ini ngubi tomb di ora kon nao wi bombor ubi was hayem ol, inim di angal mar ngon te nen nao sabeyem be? kisesa. ¹⁷Ngub kobur wakl kakl, Inim

ⁿ15:11 Mat 12:34   ^o15:14 Mat 23:16; Mat 23:24; Luk 6:39; Oro 2:19

ora nen nao sabeyem be? Ne hambun sao dera nan haklbir ne ndaon bor hondaraoklao sao baeben tombao bor hondaraoklao, tombao ngo bor baoraoklbir i to anda bor hondaraoklao ko nen nao sabeyem be? kisesa. ¹⁸Njisesom ngub kobur kakl, Ngub biyao o hambun sao tenaolon kone ndaon bor baoraoklbir ne bor dera pubuklao sao baebenom tenaol kho mao saraoklao ora kisesa. ¹⁹Ngub kobur kakl, Tenaolon kone bor ngo sao was baoraokl deran pubuklao. Tenaolom khorob was nen saboklme. Tenaol pe paen lu tuwaroklme. Tenaol dobaenom paes pu pu bimi. Tenaol hambunom di paes pu pu bu, khorob ngub was heb homo bam bam bimi. Paes noklme. Tenaol mende bor kakla kao beyaroklme. Tenaol mende dobaekeyo mangal bimi kisesa.^p ²⁰Njisesom ngub kobur kakl, Ngo sao baebenom tenaol kho mao saraoklao kisesa. Ngub biyao o mbinim ini bor bibaebe lome ub, tenaolom mbinin ki wes wes nao libur ne bao noklemi tomb ngo saom tenaol kho nao mao saraoklao ora kisesa.

**Su Kenan ten mondom
Njisesol hul ha hasao o**

Mak 7:24-30

²¹Ngo tomb Njises obu su ngol haklbir kisaon, su Taya hesa Siron kab teb so bor pisesa. ²²Ngo tomb su Kenan ten is mend su Taya ngo bor obo birisao o obobur Njises bor kakl, Debir semon isi ka. Aorao Aondao o, nao wane oran obun tombao bor sam burubur khorob ora hul waru no haraoklaong, njem ni hond homo nao wane ngo bisur bi kisesa. ²³Ngub kisa o ten ndam angal ngo kisa on ukl mend ko san nao lisaol, Njiseson man pange aol baebenom Njises obu hasaol obobur kakl, Ten ngom nao

kor bu mi obobur taol mi ebeng, ngub taol mi nao eben ub njem obu bor nje pu ora kaebe kismisa. ²⁴Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Ngaorom ni pu kisaol Isreyel tenaol baebenon was some sib sao bum haklemi baeben bu muklbir obowao ora kisesa.^q ²⁵Ngo tomb ten ndam Njises hasaol obo tumu kar munu dombes ubur kakl, Aorao Aondao o, njem ni hond homo bisur bi ora kisesa. ²⁶Ngub kisaol Njisesom ten ndan angal ngon ko san lubur kakl, Naom nongnas kangon ne u buruklemi o mubur buklhoma* haklemi bor pen kam sin, ebe nao soklao kisesa. ²⁷Njisesom ngub kisa o ten ndam waki kakl, Aorao Aondao o njem heneng ora kal o, buklhoma baebenom mbinin aorao baebenom ne neme on ombo sul tibarayao baeben ebe bao mu noklme kisesa. ²⁸Ten ndam ngub kisaol Njisesom ten ngo obun angal ngon ko san lubur kakl, Ten o njem nil aondao bu ora kone ubur hul ha harilil, njem ngo hem ko bi ko nen sobal ub heneng buklao ora kisesa. Ngub kisaol bombor ngo ora tomb ten ngo obun wanen tombao bor sam birisao nda paokl ora pisaol ebe bao sisesa.^r

**Njisesom tenaol sen hae andub
ora ebe mao saesao o**

²⁹Ngo tomb Njises obu su ngol haklbir kisaon, ib Kalili mare mare was pisesa. Ngub pobur kisaon yu manda mend sisaol sul po birisasa.^s ³⁰Ngo tomb tenaol andub ora Njises obu birisao tenaol sen hae mendbor aongao kho baeben di, el kho baeben di, tenaol mendbor hul singbi kobabur mesao akl bu barae baeben di, angal nao ke baeben di, tenaol sen kam mundub mundub hae mendbor andub di Njises hasaol was

^p15:19 Mat 12:34

^q15:24 Mat 10:6

^r15:28 Mat 8:10; Mat 8:13

^s15:29 Mak 7:31

mini obobur kismil, Njiseson aongao ma teb so bor was taokl obo wismil, obum hambun ebe mao sa peb bisesa. ³¹ Ngo tomb tenaol hambunom hindismil Njisesom tenaol mendbor angal nao ke baeben wakt angal ken ko, tenaol mendbor hul singbi kobae baeben di wakt mao ebe sa, aongao kho baeben di wakt harer peben ko, el kho baeben di ebe mao sabur osisao hend heneng bin ko Njisesom ngub bisaol hondobur tenaol hambunom Isreyel tenaolon Ngaor bor was kaoya kismisa.^t

Njisesom tenaol andub ora ne ko mende taol bu kalisao o

Mak 8:1-10

³² Ngo tomb Njisesom obun man pange aol baeben ubuklub kobur kakl, Tenaol aondao ngo baeben mbini nao haru bao hor teb oran enjo ngo bor was bao harumnda o, ngubi tomb ne nao wi pond bandal nim mbini hond aondao ora homakl ol, nim mbini dem aondao ora ngub homo taoklbir anda puklub ka sin ebe nj ka. Mbinim ngub baem sin, dem homo taoklbir anda poklemi tomb harerol dem lomaokl hab hab komb hakl po u kimb buklemi kisesa.^u ³³ Ngub kisaol Njiseson man pange aol nda baebenom obu bor kakl, Nao su ngo tenaol nao biri bor hayom ngao, naom tenaol aondao andub ngo hayem baeben ubi ne taol bu kalaeb se al wiyao o taol bu kalemin? kismisa. ³⁴ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Inim palawe asub baeben ora wiyem? kisaol, mbinim obu bor kakl, Palawe pao haoklao, ib wen kang is kab teb bu wiyom kismisa. ³⁵ Ngo tomb Njisesom tenaol hambun bor sul baoraoklaob kisaol birismisa. ³⁶ Ngo tomb Njisesom palawe pao haoklao nda di ib wen nda baeben di mu munubur kisaon,

Ngaor bor tengiyu kao peyobur munu konde baraesesa. Ngub bubur obun man pange aol nda baeben bor tenaol hambun taol bu kalaoklaob kisaol, Njiseson man pange aol nda baebenom tenaol ngo birismi nda baeben taol bu kalismisa. ³⁷ Ngub taol bu kalismil tenaol hambunom ebe no tombao hasmi tomb nokl nao bisaol bao win waesmi baeben, mbasker nu tokl haoklao oran tumbi haen was mar pa wismisa. ³⁸ Ngo tomb aol ngo ne taol bu kalisao baebenon ten nongnas ndi nao mini, aol baeben was ware pe ora ndi munubur buklhoma iri non bi andub ora 4,000 oran sisesa.

³⁹ Ngo tomb Njisesom tenaol ngo baeben mbinin anda sisao puklub kisaol pismi tomb, Njises obu ib taokaollon baoraoklbir su Makaran bor pisesa.

Njises bor naom nao hendemao sao mend haondaomun bi kismi o

Mak 8:11-13; Luk 12:54-56

16 Ngo tomb Peresi sem hesa Sarusi sem kabon mendborom Njises hasaol obo, mbinim obu maobowakl-mao ko nen sabobur maobowa hondobur kakl, Njem naom nao hendemao sao yu heben pange mend haondaomun bi hend dao kismisa.^v ² Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Inim mbon sam sam beyao tomb saohar bor ingi beyao o hondobur, mabor ban ebe ora buklaol e lome kisesa. ³ Ngub kobur kakl, Inim hokloben tomb saoharol bomb do ingi beyao o hondobur kakl, Se oboklao e lome kisesa. Ngub kobur wakt kakl, Inim saoharol biyao sao menger oborob ora hondobur, se oboklao e ban buklaol e ko oborob ora taol bimi o, Ngaorom ini bor wen buklaol sao menger ngubi tomb ngo be o inim nao hendeyem ol, inin su ngo bor ngo be sao hondokl buwayem kisesa.

^t15:31 Mak 7:37

^u15:32 Mat 14:14

^v16:1 Mat 12:38; Luk 11:16

⁴Njisesom ngub kobur kabl, Ini tenaol sul bao haroklme baebenom Ngaorol hul ha nao hae khorob was bu habur, inim ni bor tenaolom ko mend nao hindismi sao mend naom haondaomun bi lem o, nim ini bor tenaolom ko mend nao hindismi sao bombor ora di nao muwaloklwao ora. Pangeklem. Nim tenaolom ko mend nao hindismi sao, mbes man mini aol Njona bor bisao sao bombor o inim hendeklemin muwaloklwao kisesa. Ngo tomb tenaol ngo baeben ngol bao haen tuwaklbir paokl ora pisesa.^w

Njisesom Peresi hesa Sarusi sem kabom tenaol kho mao sa hasmi ub kao kalisao o

Mak 8:14-21

⁵Ngo tomb Njiseson man pange aol nda baeben hambun ib Kalili malon tukun oral kombe kobabur ib mare mende nan po pindi pa hasmi o, mbinin ne noklemi o palawe kang mend nao mari pe hemem haklbir pismisa. ⁶Ngo tomb Njisesom obun man pange aol ngo baeben bor kabl, Inim Peresi sem hesa Sarusi sem kabon palawe and mao saraoklao sao yis menger wiyao ub inim hondo ora habur oborob ora hend ha was haklwaebe kisesa.^x ⁷Ngub kisaol Njiseson man pange aol nda baebenom mbini hakl hakl kabl, Naom palawe di ne menjao nao mari obamndal, obum nao bor ngub le nde kao kao bismisa. ⁸Mbinim ngub kismil Njisesom mbinin kone bor hondobur kabl, Aol o hakl, asub ko ini hakl hakl naom palawe nao mari obomesa kao kao bim? Inim nil hul nao hae ora haroklme be? kisesa. ⁹Njisesom ngub kobur kabl, Inim nao buri nao hendeme be? Mbes aol andub ora buklhoma iri non bi 5,000 oran, nim mbini palawe pao su mend taol bu kalowaol

nismndis nen nao sabeyem be? Mbinim ne ngo no tombao hasmi tomb ne ngon nokl nao bisaol bao win wasmi baeben, inim mbasker nu tokl aeker ora bao mar pa wisim bo? kisesa.^y ¹⁰Njisesom ngub kobur kabl, Nim palawe pao haoklao mend aol andub ora 4,000 oran taol bu kalondis tomb mbinim nokl nao bisaol bao win wasmi baeben, inim mbasker nu tokl aeker ora bao mar pa wisim? kisesa.^z ¹¹Ngub kobur kabl, Nim ini bor palawe heneng bor inj kاندang, inim asub ko nen nao sabeyem? Nim ini bor Peresi sem hesa Sarusi sem kabon palawe and mao saraoklao sao yis menger oborob ora hondoklwaebe kobur kanda kisesa. ¹²Ngo tomb Njisesom ngub kisaol obun man pange aol nda baebenom oborob ora nen sab heneng bismil, obum mbini bor palawe and mao saraoklao sao yis heneng bor inj, obum mbini bor Peresi sem hesa Sarusi sem kabon man buwaloklemi o oborob ora hondoklwaebe kobur kene ko nen sab heneng bismisa.

Pitam Njises Ngaorom Eben Ke Aol ora hae ko kao paesao o

Mak 8:27-30; Luk 9:18-21

¹³Ngo tomb Njises obu su Sisari Pilibi bor pobur kisaon, su ngo bor pindib pakl ke ke pismi tomb obum obun man pange aol nda baeben bor ne mubur kabl, Tenaol hambunom Aolon Isi Ora obu aeb hae lomeb? kisesa. ¹⁴Ngub kisaol mbinim obu bor kabl, Mendborom obu Njon Mbabtas Biyao Aol hae lome. Mendborom obu Ilanja hae lome. Mendborom obu Njeremaya e be? Ngaoron man mini aol mbes hasmi haklon mend ye lome kismisa.^a ¹⁵Ngub kismil Njisesom obun man pange aol ngo baeben bor kabl, Mbinim ngub ngo lome ong,

^w16:4 Mat 12:39; Luk 11:29   ^x16:6 Luk 12:1   ^y16:9 Mat 14:17-21

^z16:10 Mat 15:34-38   ^a16:14 Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8

inim ni aeb ora lemib? kisesa. ¹⁶Ngub kisaol Simon Pitam obun angal ngon ko san lubur kakl, Nje Ngaorom Eben Ke Aol ora, nje Ngaor obu haeben saraok-laon Isi ora hael kisesa.^b

¹⁷Ngub kisaol Njisesom Pitan angal ngon ko san lubur kakl, Njonan isi Simon Pita o, njem angal ngo kal o sun tenaol mondom nje bor ngub kao ko nao kao njaonao ora. Ngub inj, nao Ab yu heben hayaom ora njem angal ngo kao kaonao ub kao njaendang, njem ngubi tomb turi aondao ora hom kisesa.^c

¹⁸Wakl kakl, Pita o nim di nje bor heneng ora kao njurukl. Njen imbi ngo kakl on te nje han hubib non bi hael ol, nim han aondao ngon mandaemol ninao sem baeben mao haklwaol, tenaol mao homaraoklao sao baebenon burim nao sem ngo baeben men mbakl buwaklemi ora kisesa.^d ¹⁹Ngub kobur Njisesom Pita bor wakl kakl, Nim yu heben bor maeb ha maomb bo hayao on tiriyo ki menger nje njuklwaol, njem su ngo bor nao hesbele bao tanga mba haen waklesi sao, Ngaorom yu heben bor di nao hesbele bao tanga mba haen waklao ora. Aoh, njem su ngo bor tuwa bao waklesi sao, Ngaorom yu heben bor di tuwa bao waklao ora kisesa.^e ²⁰Ngo tomb Njisesom obun man pange aol ngo baeben bor, ni Ngaorom Eben Ke Aol hae ko tenaol hambunom pangen nao lowaebe ora kobur angal buriyab ora kao kalisesa.^f

Njisesom ni pe pan luklemi o wakl enjaokl poklwao kisa o

Mak 8:31–9:1; Luk 9:22-27

²¹Ngo tomb Njisesom obun man pange aol baebenom pangen, mabor obu Njurusalem poklao Nju semon maomb

bo haroklme aol, aol kon wi baeben di, mbinin baolum aol aondao baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, ngo baebenom obu tenda aondao ora mao nabur pe paen luklemi o, bao hor tebo nanon obu wakl enjaokl poklao on pibnao tibiyaubur kao kalisesa. ²²Ngub kisaol Pitam Njises obu isu solo mend sisao nan kemi pobur, obum Njisesom ngo kisa ub makl homobur kakl, Aorao Aondao o inj ora, Ngaorom ngub bin bao wao nao buklaol, nje bor ngo buk-lao kaenda ngub nao buk-lao ora kisesa. ²³Ngub kisaol Njisesom Pita baol munu hondobur kakl, Seran o njem ni saokl mao waklbur hael ngao, nim nje nao hondoklwaong nje pu ora. Njem ngo kal o Ngaorom nen sabeyao ub nen sabobur inj, njem aol henengom nen saboklme nda ub ora nen sabobur kal kisesa.

²⁴Ngo tomb Njisesom obun man pange aol nda baeben bor kakl, Tenaol mondom ni taol mi oba sin, obum ni imbi ken haklwao ko nen saboklao ub tuwaklbur obum obu pe pae non bi ora habur, obun is pe kowal bi taoklbur ni taol mi ebebe buk-lao kisesa.^g ²⁵Njisesom ngub kobur kakl, Tenaol mondom ni imbi ken ora haklwao ko nen soba sin, obun hambun sao baondib munuklaol obu imbi nao wi kang ora soklao. Ngub inj, tenaol mondom ni hem ko taol mi oboklao obu imbi nao wi kang ora harob sin, mabor obu imbi wi aondao ora habur haeben saklao ora kisesa.^h ²⁶Ngub kobur kakl, Tenaol mondom obu imbi wi aondao ora habur sun osisao hambun sao maru u haklao tomb obu haeben sakl buwaeb se harob sin, obun osisao ngo maru u haklao sao baebenom asub bubur obu bisur bu haeben saen laob? kisesa. Ngub kobur kakl, Obu

^b16:16 Njo 6:69   ^c16:17 Mat 17:5; Kal 1:15-16   ^d16:18 Njo 1:42; Ebe 2:20

^e16:19 Mat 18:18; Njo 20:23   ^f16:20 Mat 17:9; Mak 9:9

^g16:24 Mat 10:38; Luk 14:27   ^h16:25 Mat 10:39; Luk 17:33; Njo 12:25

haeben nao saeb se ora ba sin, obum waki asaom ora haeben saroklime sao sokl buklaob? kisesa.ⁱ ²⁷ Njisesom ngub kobur karki, Aolon Isi Ora obu obun Abom bao aondao ora bin laol angal mini wesao baeben daol haru oboklemi tomb, sun tenaol hambunom oborob di khorob di mbinim bu haklemi ub ngo ora tomb san luklaol muklemi kisesa.^j ²⁸ Njisesom ngub kobur karki, Nim ini bor heneng ora kao njuruki, tenaol ngo hayem baebenon mendbor nao heme bao haen was, Aolon Isi Ora obu aol wesmbao aondao ora men aolaokkibir oboklaol hondoklemi ora kisesa.

Njiseson songol nar el non bi men aolisao o

Mak 9:2-13; Luk 9:28-36

17 Ngo tomb mabor bao hor dowa oran pibi hasao tomb Njisesom Pita di Njemus Njon kab haemeyaki di ngo baeben kemibir kisaon, har manda yu ora hond pele mend sisao bor pobur, yu manda ngo ora bor mbini was ware pe hasmisa. ² Ngo tomb mbinin elom hindismi tomb Njiseson songol tangar ubi bao bi hakol bi ora sisaol hindismi tomb, Njiseson el wil di nar el non bi ora men aolubur kisaon, obun lab lab samo hasao baeben di nar el non bi haek bi ora men aolisaol hindismisa.^k ³ Ngo tomb mbinim oborob ora hend heneng bismil, man mini aol mbes hasbi o Moses hesa Ilanja kab obobur kisbin, Njises daol angal kao kao bi hasmil hindismisa. ⁴ Ngo tomb Pitam ngo bisao saon te nen sabokl buwabur Njises bor karki, Aorao Aondao o naom ngo bor bao harum sin ebe ora soklaong, njem di ngub turi homal sin nim and kang ukli teb mend ngol bun wao. Ukl mend

njen ukl mend Moseson ukl mend Ilanja bu, ngub baeben oran bun wao kisesa. ⁵ Ngo tomb Pitam angal ngon ngub bao karki hasaol, mulaol kombaebe pae bao bi ora mondom obobur mbini u tingi mbaesesa. Ngo tomb mulaol daruki ngo bor angal bombor mend obobur karki, Aol ngo obu nao Isi ora hael, nim obul kone u turi aondao ora homaklong, inim obun angal was pangoklwaebe kisesa.^l ⁶ Ngub kisaol Njises obun man pange aol is teb ndam pangobur pakl aondao ora homobur kismin, mbinin el wil su bor haen dombes wismisa. ⁷ Ngo tomb Njisesom mbini dombes u mba hasmi ndal teb so obo habur mbini warabur karki, Inim pakl nao heme tekaklaob kisesa. ⁸ Ngo tomb mbinim hend peb bismil, aol o hasbi nda kab di mendel ora nao hae Njises obu bombor o ora hasaol hindismisa. ⁹ Ngo tomb mbinim yu manda ngo bor haklbir wen harerol inin pukl hasmi tomb Njisesom mbini teb nda bor angal buriyab ora kao kalobur karki, Inim ngo handaem ndisao oran mabor Aolon Isi Ora obu maol bor waki enjaokl poklao ub nao bi bao haenbur oran, inim tenaol mondom pangen nao lowaebe ora kisesa.^m

¹⁰ Ngo tomb Njises obun man pange aol is teb ndam Njises bor ne mubur karki, Njem nao bor nao lowaebe ngo kal o, Nju semon man buwaloklime aol baebenom asub ko Ilanja obu mbes oboklao o, Aolon Isi Ora obu mabor oboklao lomeb? kismisa. ¹¹ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur karki, E ka. Heneng ora Ilanja obum Aolon Isi Ora eben ko hambun sao mao dund sa peb bu, obu mbes oboklao ke wisao ubⁿ ¹² Ilanja obu mbes ibisndis o, mbinim obu Ilanja e ko nen nao

ⁱ16:26 Mat 4:8-9   ^j16:27 Mat 25:31; Oro 2:6; Kao 22:12

^k17:2 2 Pit 1:16-18   ^l17:5 Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22   ^m17:9 Mat 16:20

ⁿ17:11 Mat 11:14

sabismi ora. Ngub inj, mbinim mbinin mbib nen sabismi ub was bubur kismin, mbinim Ilanja obu bor di khorob tangar tangar andub sao bismi kisesa. Wاكل kاكل, Mbinim bombor ngo bismi ub was, Aolon Isi Ora obu bor di tenda mao na khorob was buklemi kisesa.^o ¹³ Ngo tomb Njisesom ngub kisaol obun man pange aol nda baebenom oborob ora nen sab heneng bismi tomb, obum Njon Mbatas Biyao Aol bor le ko ora hindis-misa.^p

**Njisesom nas is menden
sam taol deraesao o**

Mak 9:14-29; Luk 9:37-43

¹⁴ Ngo tomb mbinim tenaol andub ora ber mba hasmil pindib paesmi tomb aol is mend Njises obu ubukl hasao ndal hen mukl obobur kisaon, Njiseson aongao ma bor tumu kar munu dombes ubur ¹⁵ obum Njises bor kاكل, Aorao Aondao o, nao isi oran obu kone nao hae non bi dur ko haraoklao ub bubur, obum hor hor was isaolao bor di ib bor di komb hاكل po wi was biyaong, njem nao isi ngo hond homo bisur bi ora kisesa. ¹⁶ Ngub kobur kاكل, Nao isi ngo ngub was biyaol, nim njen man pange aol baeben bor di nao isi ngo mao ebe saklaob kowao o, mbinim ebe mao sakl buwarim kisesa. ¹⁷ Ngo tomb Njisesom obun angal ngon ko san lubur mbini bor kاكل, Ini tenaol ngo hayem baeben o inim Ngaorol hul nao hae haroklmele, inin kone bor di kho ora hayem kisesa. Ngub kobur kاكل, Ini daol nao maomunu was haemao tomb inim nao hibi kho was mao sa hayem ngao, inim nao kone bor ngub kho mao sa hareklemi ko, ni ini daol hor asub baeben ora bao haklmao balem? kisesa. Ngub kobur kاكل, Nas ngo enjo ngo ni hae ol mini ib kisesa.^q ¹⁸ Ngo tomb Njis-

esom nason tombao bor sam ngo birisao nda bor angal buriyab ora kobur nje pu ora kisaol, nason tombao bor sam ngo birisao ndam nas nda tuwاكلbir paokl ora pisaol, bombor ngo tomb nas ndan sen ngo ha wisao o ebe bao sisesa.

¹⁹ Ngo tomb mabor Njises obu hungum ora birisao, obun man pange aol nda baebenom obobur mbinim obu bor ne mubur kاكل, Naom nas ndan tombao bor sam ngo birisao o asub ko ora taol derاكل buwame sa bo? kismisa.^r ²⁰ Ngub kismil Njisesom mbini bor kاكل, Inim Ngaorol oborob ora hul nao hae haroklmele inim sam ngo taol derاكل buwarmi ka. Nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim Ngaorol hul ha haklemi ub sowar il kang ora moklo bor baoraoklao nda ubi menger hul ha harim sin, inim harbor ngo ase o bor nje ngol nao hae kobaol hاكل pu kaem sin heneng kobaol hاكل poklao, inim tangar sao hambun sao di bukl buwa nao bi ebe buklemi kisesa.^s ²¹ Njisesom ngub kobur kاكل, Ngub inj, inim Ngaor bor nen sab ha was buru ne tuwa paolubur kao kal ha was nao harim sin, inim sam ngubi sem di taol derاكل buwaklemi ora kisesa.

**Njisesom ni pe pan luklemi
ko, ko mende kisao o**

Mak 9:30-32; Luk 9:43-45

²² Ngo tomb mbini hambun su Kalili bor pismi tomb Njisesom obun man pange aol baeben bor kاكل, Kang mend mabor aol mendborom Aolon Isi Ora obu karu lubur, obu lukl buklemi aol baeben bor men pae puklub ko kaloklemi kisesa.^t ²³ Ngub kobur kاكل, Mbinim ngub kaloklemi obu ora pe paen luklemi o, mabor bao hor tebo nanon obu wاكل enjaokl poklao ora kisesa. Ngub kisaol

^o17:12 Mat 14:10   ^p17:13 Luk 1:17   ^q17:17 Njo 14:9   ^r17:19 Mat 10:1

^s17:20 Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1 Kor 13:2   ^t17:22 Mat 16:21

obun man pange aol baebenon kone bor kend bu win was burubur hem aondao ora kao ha win birismisa.

Njisesom Ngaor Hen Moroklme Anda bor mone takis kalisao o

²⁴Ngo tomb Njises di mbini hambun su Kabenam pismil, su ngo bor Nju semon Ngaor Hen Moroklme Andan mone takis moroklme aol baeben Pita hasaol obobur mbinim Pita bor kabl, Inin aol aondao ndam naon Ngaor Hen Moroklme Andan mone takis kalaoklao be? kismisa. ²⁵Ngub kismil Pitam kabl, E ka, kalaoklao kisesa. Pitam ngub kaoklbir Njises birisao bor hondaesaol, Njisesom Pita obu bor mbes kao kalo ne mubur kabl, Pita o njem asub nen sobal? Su hambun bor aol wesmbaon mone takis moroklme aol baebenom takis mone non bi ngub meme tomb mbinim aeben mone was moroklme? Mbinim mbinin semon mone di moroklme be? mbinim tenaol tangaron mone was moroklmeb? kisesa. ²⁶Njisesom ngub kisaol Pitam kabl, Tenaol tangaron mone was moroklme kisesa. Ngo tomb Njisesom kabl, Heneng ora mbinim tenaol tangaron mone was moroklme, mbinin semom mone takis nao kaloklme ora kisesa. ²⁷Njisesom ngub kobur kabl, Mbinim ngub bimil yao Ngaon sem ora hayob ol, yaom Ngaor Hen Moroklme Andan takis nao kalaeb se hayob o, yaom ora nao kalab sin mbini mabl aondao ora mao homaklbao kisesa. Ngub kobur Njisesom Pita bor wabl kabl, Njem ib mal bor pobor lesin njem ib wen hend haroklme sao wen huk ngo mini pobur, ib ndaon bor wen menin ub pen kaebe kisesa. Wabl kabl, Njem ya ngo wabl men muklesi tomb ib wen aondao ebe ora mend men muklesing, obun ne komb

pae bor dangaebe munubur hondoklesi tomb mone mend buruklao hondoklesing, njem mone ngo mubur yao kobaranon takis ebe ngaorukl peklaong, mbini Ngaor Hen Moroklme Andan takis moroklme aol baeben kalaebe kisesa.

Heben bor maomb bo hayao ub imbi wi aondao ora aeb haeb kismi o

Mak 9:33-37; Luk 9:46-48

18 Ngo tomb Njiseson man pange aol baebenom Njises hasaol obobur kabl, Heben bor maeb ha maomb bo hayao ub nao ngo hayom haklon imbi wi aondao oran aeb haeb? kismisa.^u ²Ngub kismil Njisesom nongnas kang mend ib ko men mubur kisaon, obun man pange aol ngo baeben hasmil mao hasesa. ³Ngub mao habur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim inin kone wabl u bokeyobur nongnas kang ngubi men aolu nao harim sin, inim yu heben bor maeb ha maomb bo hayao bor pokl buwaklemi ora kisesa.^v ⁴Njisesom ngub kobur kabl, Mondom obun mbib nen sabaoklao ub tuwabur obum nongnas kang ngubi men aolu harob sin, yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo hayao ub obu imbi wi ora habur, obu bomborom mbini mendbor men mbae ora hayao kisesa. ⁵Njisesom ngub kobur kabl, Tenaol mondom ni hem kobur nongnas kang ngubi mend hem ko kone u bisur ba sin, obum ni ora hem ko kone ubur buklaok kisesa.^w

Khorob mao baraoklao saom tenaol saokl mao waraoklao kisao o

Mak 9:42-48; Luk 17:1-2

⁶Ngo tomb Njisesom kabl, Mondom njen mal han aondao ora hond mend hend ha tu ndiyabur ib mal aondao oran

^u18:1 Luk 22:24   ^v18:3 Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17

^w18:5 Mat 10:40; Luk 10:16; Njo 13:20

ndaon bor haoklu tu kobarob sin, nje ib ndaon ngo bor bao pe paklesi ub nje ke kang bu sao hondoklesi. Ngub buklesi o njem nongnas kang bombor ora mend nil hul ha haenbur saokl mao wari sin nje ke aondao bu ora hondoklesing, njem mende saokl mao waklesi hondo ora haebe kisesa.^x ⁷Tenaol mendborom tenaol mende bor saokl mao warim sin, mbini ngo tenaol mende saokl mao waklemi baeben mabor ke aondao ora hondoklemi. Heneng ora tenaol mendborom tenaol mende saokl mao woroklme o, mbini ke aondao ora hondoklbur hayem kisesa. ⁸Njisesom ngub kobur kakl, Njen ki aongao kabom nje saokl mao waeb so ba sin, njen ki aongao ngo kabon mende kab kab peyu tuwaebe. Heneng ora njen ki aongao mende kab kab pe tuwa habur haeben saroklme bor pae sin, ebe ora haeben soklesi. Ngub inj, njem njen ki aongao kabon mende kab kab nao peyu tuwae bao habaklae hari sin, Ngaorom nje isaolao nao hundili dao hakol bi ora bor penin laol nje ke hondo haeben ora soklesi kisesa.^y ⁹Njisesom ngub kobur kakl, Njen elom nje saokl mao waeb so ba sin, njen el ngo toklo tuwaebe ora. Njen el mende toklo tuwabur bombor ora tu habur haeben saroklme bor pae sin, nje ebe ora haklesi. Ngub inj, njen el kab kobarob bao tu haklesil Ngaorom nje is de ora bor penin tu warob sin, nje ke hondo haeben ora soklesi kisesa.

Some sib bum hae angal mar kisao o

Luk 15:3-7

¹⁰Ngo tomb Njisesom mbini bor kakl, Inim Ngaoron sem tenaol kang mendbor haklemi o hondobur, tenaol kang ngo hakl non ndi nao mini nao hobao sao hayem ko nen saboklemi, oborob ora hondoklwaebe kisesa. Wاكل kakl, Pangeklem. Heben bor angal mini we-

sao nao Ab hayaol haeme baebenom tenaol kang ngo baeben hor ham-bunon oborob ora maomb bo hend ha haroklme kisesa.^z ¹¹Ngub kobur kakl, Aolon Isi Ora obum tenaol mendbor bum haroklme baeben wاكل bu muklbur ora ibisaol kakl kisesa.^a

¹²Njisesom ngub kobur kakl, Inim asub ora nen sabeyem? Aol mondom obun some sib supu hakl hakl hor su oran kalo haklao o is bombor ora mend bum harob sin, obum es nao bi bao waklao be? Ngub inj, obum obun some sib supu hakl hakl hor makl hor su nanon supun teb mend di yu manda bor ngo ne no bao haklemi baeben bao haen kaokl-bir laon, obun some sib bombor ngo bum haklao nda es bukl poklao kisesa. ¹³Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, obun some sib bombor ngo bum haklao o hend wa muklao tomb obun some sib mendbor andub ora ngo bao haklemi baeben turi homaoklao nda ub inj, obun bombor ngo bum haklao o wاكل muklao tomb, nao some sib ngo ora bum hasndis o murukl kobur turi aondao ora homoklao kisesa. ¹⁴Njisesom ngub kobur kakl, Menger bombor ngub mubur, inin Ab yu heben hayaomon tenaol kang ngubi baebenon is mend bum ha, ke nao henden ko nen sabeyao kisesa.

**Njen haemem khorob ba sin ngub
nao bi ko bisur bibi kisao o**

¹⁵Ngo tomb Njisesom kakl, Njen haemem nje bor khorob ba sin, njem obu buruklao pobur obu hesa ibi hungum ora buruklebi tomb njem obu bor ni bor khorob ngo sao was bising, njem ngo bili nda ub nao bibi ko kao kalaebe kisesa. Wاكل kakl, Obum njem ngo lesi ub e ko panga sin, njem njen haeme ngom nje ko nao hemebur wاكل njen haeme

^x18:6 Luk 17:1-2

^y18:8 Mat 5:29-30

^z18:10 NjuS 1:14

^a18:11 Luk 19:10

haen ko bu muklesi ora kisesa.^b ¹⁶Wakl kabl, Ngub inj, obum njen angal nao panga sin, njem tenaol kab teb di mend hondokl pobur ibim kao kao bukledi sao oborob ora pango, mbinim obu bor man ken ub nao haru mbi kaebe kisesa.^c ¹⁷Njisesom wakl kabl, Obum mbini ngo baebenom man lemi ub di ora nao panga sin, njem Ngaoron sem hambun bor kao kalebe kisesa. Wakl kabl, Ngaoron sem baeben hambunom lemi ub di ora nao pangokl bi ora sa sin, obu man hem nao ke obu aol tangar mone takis habara maoraoklao aol non bi hae ko pangaebe kisesa.^d

¹⁸Njisesom ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim su ngo bor nao hesbele bao tanga mba haen waklemi sao di, Ngaorom yu heben bor di nao hesbele bao tanga mba haen waklao ora. Aoh, inim su ngo bor tuwa bao waklemi sao Ngaorom yu heben bor di tuwa bao waklao ora kisesa.^e ¹⁹Ngub kobur kabl, Nim ini bor wakl heneng ora kao njurukl, ini su bor tenaol hayem haklon is kab mondom mbibin kone bombor ub ubur lebin, mbibim Ngaor bor ngo sao bibi ora ko kao kalaeb sin, nao Ab yu heben hayaom mbibim lebi sao buklaol ora kisesa.^f ²⁰Njisesom ngub kobur kabl, Tenaol kang is kab teb ora mondom sa sin di mbinim ni bor hem ko kone kimb bubur mendel obo maembe baraem sin, mbini ngo buruklemi o bor ni di mbini haru obo buruklwao ora kisesa.^g

**Kongon biyao aolom obun san haen
bao wa nao bisao ko mar kisaol o**

²¹Bombor ngo ora tomb Pitam Njises hasaol obobur kabl, Aorao Aondao o nao haemem ni bor khorob buklaol tomb, nao haeme ngom ni bor khorob ngo buklaol

ub nim obu bor ko aeker ora saongao nao mari tuwaklwao? Ko haoklao oran ebe soklao be? kisesa. ²²Ngub kisaol Njisesom Pita bor kabl, Ko haoklao inj ka. Njen haemem nje bor khorob ba sin, supu hakl hakl hor haoklao ko andub ngub baeben oran saongao nao mari tuwaklwao ko kao kal was bibi kisesa.^h

²³Ngub kobur kabl, Yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo hayao ub, aol wesmbao aondao mondom obun kongon bimi aol baeben bor nao san haeme baeben lukl ubuklub lowao ko nen sabisao ubi menger, maeb ha maomb bo hayao kisesa. ²⁴Ngo tomb aol wesmbao aondao ndam obun mone san hasao on pibnao tibiya kao kao buklbur birisaol, obun kongon biyao aol is mend obun mone san buklhoma iri non bi andub ora hasao o mbinim obu birisaol kemi ibismisa. ²⁵Ngub kemi ibismi o obun kongon biyao aol ngom obun san ngo lib se mone mend nao wisaol, aol wesmbao aondao ndam makl aondao ora homobur kabl, Obun mone san hasao aol ngo di, aol ngo obu mone san hasaon ten nongnas baeben di, obun osisao wisao baeben hambun di, aol tangarom dob bin mone sokl mubur nao mone ngon san ebe muklwao kisaol kisesa. ²⁶Ngub kisaol aol wesmbao aondao ngo obun kongon biyao aol ndam, obun aol wesmbao aondao ngo hasaol teb so obo sul tumu karu munu dombes u kao deb deb bubur kabl, Nim njen san ngo baeben hambun mabor ebe luklwaong, njem ni hond homobur el mend oram bao ha kisaol kisesa. ²⁷Ngo tomb kongon biyao aol ngo obun aol wesmbao aondao ndam obun kongon biyao aol ngo hond aondao ora homobur kisaon, obum obun kongon biyao aol ngo bor di menjao nao ke bao

^b18:15 Luk 17:3; Kal 6:1   ^c18:16 Njo 8:17   ^d18:17 1 Kor 5:13

^e18:18 Mat 16:19; Njo 20:23   ^f18:19 Mak 11:24; Njo 15:7

^g18:20 Mat 28:20; Njo 14:23   ^h18:22 Luk 17:4

wa, obun mone san aondao ngo hasao nda di nje ora mbibi kobur bao waesao ko Njisesom angal mar ngub kisesa.

²⁸Ngub kobur kabl, Kongon biyao aol ndam dera pobur hindisaol, aol is mend obu hesa mbibi haru kongon bombor o bu hasbi o obun mone aol ngo kalisao o, obun san kang ora pao kab teb oran hasao nda aol ngo hasaol hondobur men ha ma dengi munu munubur kabl, Njem nao mone san nda baeben hambun li kisesa kisesa. ²⁹Ngub kisaol mbibi kongon bombor o bibi o, obun san minisao aol ndam mone aorao nda bor tumu kar munu dombes u kao deb deb bu taeki kobur kabl, Nim kang mend mabor njen mone san ngo hambun ebe luklwaong, kang mend bao ha kisesa kisesa. ³⁰Ngo tomb ngub kisesa o aol mende mbibin aol wesmabo aondao on mone san aondao andub ora buklhoma iri non bi hasao ndam, inj ora kobur mbibi kongon bombor o bu hasbi aol nda kalabus anda mini po mao palabur, njem nao mone ngo san luklesi ub oran njem kalabus anda ngo ebe tuwaki poklesi kisesa kisesa. ³¹Ngo tomb obun ngub bisaol, aol mendbor obu daol haru kongon bu hasmi baebenom ngo bisao sao hondobur mbinim makl aondao ora homobur kismin, obun ngo bisao sao baeben mbinin aol wesmbao aondao nda po kao kalismi kisesa. ³²Ngo tomb aol wesmbao aondao ndam, obun kongon biyao aol ngo obun san bao haen hond homobur paokl pisao aol nda ib kobur obu bor kabl, Nje kongon biyao aol kho ora hael. Njem pibnao oran ni de kao njisi tomb njem nao san hasi baeben baehaemen ora bao menin wandis kisesa kisesa. ³³Aol wesmbao aondao ndam ngub kobur kabl, Nim nje hond aondao ora homondis o, njem asub ko ibi kon-

gon bombor o bu haroklbe aol ngo obu di hond nao himisib? kisesa kisesa. ³⁴Ngo tomb obun aol aondao ndam ngub kobur obun kongon biyao aol ngo obun san hasao aol nda ko aondao ora homobur kisaon, aol mendbor tenaol tenda mao na ke mao handaroklme baeben bor kalabus mini puokl ko kalobur kabl, Njem nao san ngo nao lae sin, ngo bor was bao ke hondo haklesi kisesa kisesa. ³⁵Njisesom ngub kobur kabl, Inin aorao haemem ini bor khorob buklemi sao inim saongao mar hakol bubur nao tuwarim sin, nao Ab yu heben hayaom di aol wesmbao ndam ngo bise ub was, inim khorob buklemi sao di inim kone bor wiyao o nao kuna saongao maruklao ora kisesa. ^j

**Njisesom were anda pu nao
lowaebe ko kao kalisao o**

Mak 10:1-12

19 Ngo tomb Njisesom obun angal hambun sao ngub kao kal pae-sao tomb obun su Kalili ngo tuwaki bir kisaon, waki ib Njoran mende nan Njuriyan su pisesa. ²Ngo tomb tenaol andub ora Njises obun mama taol mi ibismil, su ngo bor tenaol mendbor sen ha wismi baeben Njisesom mao enja peb bisesa.

³Ngo tomb Peresi aol mendborom Njises hasaol obobur mbinim Njises obu maobowa hondobur kabl, Naon manom ke wiyao ub tenom khorob hambun sao kang bu di aondao bu di buklemi tomb obun aolim ebe anda pu was lao be? kismisa. ^k ⁴Ngo tomb Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Inim Ngaoron mbuk waeb bor ke wiyao ub nao hendeme be? Ngub ke wiyao. Mbes ora Ngaorom hambun sao warisao tomb obun ten aol kab maomunu warisao

ⁱ18:34 Mat 5:25-26   ^j18:35 Mat 6:15; Mak 11:25; Ebe 4:32; Kol 3:13

^k19:3 Mat 16:1

ora. ⁵Ngub warisaol aol mondom obun am ab kab tuwabur obun ten taol buk-laol, obun were kab maomunu ora buruklebi tomb mbibin toklo is bombor non bi ora soklao.¹ ⁶Ngub soklao mbes mbibi nongnas tomb mbibin toklo is kab non bi hasbi ub ko mende nao haklebi ora. Ngub inj, mbibin toklo is bombor non bi ora haklebing, hambun sao Ngaorom tangarob sin tenaolom nao hesbeklwaebe ora kisesa. ⁷Ngo tomb Peresi aol nda baebenom Njises bor ne mubur kabl, Njem anda pu nao lowaebe ko ngo kal o, mbes Mosesom kisao ub aol mondom obun were anda pu lowao ko panga sin, aolom ten anda pu lome bobae mend waeb bu ubur inin were ebe anda pu lemi ko waeb bu wisaong, asub ko waeb bu wisaob? kismisa.^m ⁸Ngo tomb Njisesom mbini bor kabl, Inim ebekone po awis ora hon moroklmel, Mosesom inin ten anda puklub lowaebe ko ngub kise o, pibnao Ngaorom hambun sao warisao tomb ten anda pu lowaebe ke angal ngubi mend nao wisao ora kisesa. ⁹Njisesom ngub kobur kabl, Nim ini kao njun ub pangoklaob. Aol mondom obun werem aol paes nao penbur o aolom njen anda pu kobur obum ten tangar mende taol ba sin, aol ngo obum ten tangar ngo taol buklaol o paes ora kemi poklao kisesa.ⁿ

¹⁰Ngo tomb Njises obun man pange aol baebenom obu bor kabl, Ngub sin aolom ten hesa biri tomb ngub was bukleming, aol mendbor ten nao taol bi hayem baeben non ebe ora kismisa.^o ¹¹Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Inim ngo lem on tenaol hambun bor was inj, Ngaorom tenaol mendbor mbinin kone bor kao kalaoklao ub was buklemi kisesa. ¹²Ngub kobur kabl, Pangeklem. Aol mendbor mbinin amom ten nao

taol bib se bu baeklae mari ub ten nao taol bimi. Aol mendbor di mbinim ten taol nao bin ko aol tangarom menjao bismil ten nao taol bib se haroklme. Aol mendborom di heben bor maeb ha maomb bo hayao ub hem ko Ngaorom kongon was bukbur ten nao taol biming, tenaol mendborom angal ngo pangobur ni di ngub ten taol nao bukwaob ko pangam sin, mbinim ngub ebe buklemi ora kisesa.

Njisesom nongnas kang di hond homo kone waoaklao o

Mak 10:13-16; Luk 18:15-17

¹³Ngo tomb tenaol mendborom nongnas kang mendbor Njisesom kim men mba peb bu Ngaor bor kao kalen ko nen sabobur kismil, Njises hasaol mini ibismisa. Ngub mini ibismi o Njisesom man pange aol nda baebenom obun hobao sao bukbi hakol ngub nao bib ko makl homo taolu lismisa. ¹⁴Ngub kismil hondobur Njisesom kabl, Yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo hayao bor nongnas kang ngubim kone woroklme ub u haroklme baeben was pokleming, nongnas kang ngubi baeben di ni hae ol eben ub ngub nao lowaebe ora kisesa.^p ¹⁵Ngub kobur kisaon obum mbini kim men mbabur Ngaor bor kao kalaoklbir paokl pisesa.

Aol nas homa mondom Njises hasaol ne mukl ibisao o

Mak 10:17-31; Luk 18:18-30

¹⁶Ngo tomb aol nas is mend Njises hasaol obobur kabl, Aol aondao o, nim kone ebe ora woroklme ub nim haeben ora saklbur asub ora bukwaob? kisesa. ¹⁷Ngub kisaol Njisesom obu bor kabl, Njem asub ko ni bor kone ebe woroklme sao es buwa ne miril? Is bombor ora

¹19:5 Ebe 5:31   ^m19:7 Mat 5:31   ⁿ19:9 Mat 5:32; 1 Kor 7:10-11

^o19:10 1 Kor 7:1-2; 1 Kor 7:7-9   ^p19:14 Mat 18:2-3

obu ebe ora yaong, njem haeben ora sakl ko pangae sin njem obun man hambun sao bibi ke wiyao ub hul nao haebe ora kisesa.^q ¹⁸Ngub kisaol aol ndam kakl, Man awo was hul nao haklwaob? kisesa. Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, Man ngo ngub wiyao. Njem tenaol mende pe paen nao libi. Njem ten paes nao kemi pebe. Tenaol menden hambun sao di paes nao naebe. Njem tenaol mende bor kakla nao kao beyaebe. ¹⁹Njen am ab kabom lebi sao di hul nao hae oborob ora pangaebe. Njem njen mbib was nen sabo hem kale ub njem njen tenaol sango di kone u hond homaebe kisesa. ²⁰Ngo tomb aol nas ndam Njises bor kakl, Njem ni bor ngo bibi kal sao baeben nim ukl mend nao baondib mini hambun sao biyung, nim asao ora nao bi baondib munuweb? kisesa. ²¹Ngub kisaol Njisesom nas nda bor kakl, Njem hambun sao oborob was bu, nje menjao nao baondib mini ebe ngaorukl pelen hakl sin, njen osisao hambun sao maru u harili sao baeben tenaol tangar mendborom dob bin mone mibi ora. Ngub bubur lesin njen mone ngo muklesi baeben, njem tenaol mendbor menjao menjao nao wi buruklemi baeben bisur bu taol bu kalaebe ora. Njem ngub buklesi tomb njen osisao hobao sao ora yu heben bor maru u hae non bu haklesing, njem ni taol mi ebebe kisesa.^f ²²Ngo tomb nas ndam Njisesom angal ngo kisaol o pangobur obun osisao andub ora maru u hasao o sisaol, obun kone bor Njisesom ngo le ub nao buklwao o le ko nen sabobur, kend aondao ora bin pobur paokl ora pisesa.

²³Ngo tomb Njisesom obun man pange aol baeben bor kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, aol homa osisao andub ora maru u haroklme baebenom

yu heben bor maeb ha maomb bo hayao bor poklbur es aondao ora bubur kekeb haong lib se ora yao kisesa. ²⁴Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor ko mende heneng ora kao njurukl, aol homa baebenom Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor aondao bu ora es buwa kekeb haong lib se ora yao om, some kamelom lab lab taambuloklme sao kem haolon dir bor es buwa kekeb hondakl buwatur puklmi ub di men mbaklao ora kisesa. ²⁵Ngo tomb Njisesom man pange aol nda baebenom obum angal ngo kisaol nda pangobur kismin, mbinim burir biyu pakl aondao ora homobur kakl, Ngub sin mondom haeben nao saeb se ora saol ngao, aebom was haeben saklaob? kismisa. ²⁶Ngub kismil Njisesom mbini oborob ora hend heneng bubur mbini bor kakl, Tenaol henengom mbinin mbib menjao bukl buwaklemi o, Ngaor obum bombor o hambun sao ebe biyao kisesa.

²⁷Njisesom ngub kisaol Pitam obun angal ngon ko san lubur kakl, Pangal. Nao ngo baebenom non naon hambun sao tuwaklbur naom nje was taol mi ebe-yom ngao, naom mabor asao was muklmaob? kisesa. ²⁸Ngub kisaol Njisesom mbini bor kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, mabor hambun sao wen pange was pindib paklao tomb Aolon Isi Ora obu bao bi hakol bi oram, obun maomb bo haraoklao seyul buruklao tomb, ini ngo ni taol mi ebeyem baeben di aol wesmbao maomb bo haroklme on seya duteb mendel burubur lemin, inim Isreyel tenaol sem duteb o te mao bembera sarbeklemi ora kisesa.^s ²⁹Njisesom ngub kobur kakl, Tenaol mendborom ni hem ko taol mi oboklbur obun and baeben di, obun aorao haeme di, obun ingi mbaoli di, obun nongnas di, obun su em di ngo sao baeben tuwarim sin, ma-

^q19:17 Luk 10:28   ^f19:21 Mat 6:20; Luk 12:33; Bis 2:45; Bis 4:34-37

^s19:28 Mat 25:31; Luk 22:30; Kao 3:21

bor mbini ngo baebenon san aondao bu andub ora pone haen kond bam bam bu kaloklaol, mbini di haeben ora soklemi kisesa.^t ³⁰Njisesom ngub kobur kabl, Tenaol andub ora mendbor ngubi tomb aondao hayem baeben mabor kang haklemi. Tenaol andub ora mendbor ngubi tomb kang hayem baeben mabor aondao ora haklemi ko Njisesom angal mar ngub kisesa.^u

**Aol mendbor waen il kongon
bismi ko mar kisa o**

20 Ngo tomb Njisesom angal mar kobur kabl, Yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo hayao ub, aol is mend obun waen il em kongon bin ko aol mend saond mukl pisesa ub menger maeb ha maomb bo hayao kisesa. Ngub kobur kabl, Aol em aondao ngon aorao ndam hokloben ora aol mendbor obun waen il em kongon bakl ubuklub ko saond mukl pisesa.^v ²Ngo tomb aol em aorao ngo daol obun em kongon bakl bi aol baeben daol kone ukl bombor ora u kao kao bubur, aol em aorao ndam ini bao bombor ngon mone so pao bombor ora mukleming, nao em kongon bakl puklub kisesa. ³Ngo tomb aol em aorao ndam 9 kolok nar do turi biyao nda bi tomb sisaol wakl pobur hindisaol, aol ngo haklon mendbor mbinin and te bor baehaemen hasmil hindisesa. ⁴Ngub hondobur aol ngo hasmi baeben bor kabl, Nim ini di sokl ebe njuklwaong, nao waen il em kongon bakl puklub kisaol pismisa. ⁵Ngo tomb em aorao ndam nar wesmbao tukun oral hasaol 12 kolok tomb di, mabor nar as baekyaesaol 3 kolok tomb di, aol mendbor ngo baehaemen hasmi baeben obum pibnao bisao nda ub obun waen il em kongon bakl puklub kisesa. ⁶Ngo tomb ombonao ora nar unu ora bor bom-

bokl haong haong kisaol 5 kolok tomb sao di em aorao ndam pobur hindisaol, aol mendbor mbinin and te bor baehaemen ha hasmil hondobur mbini bor kabl, Inim bao hor mend ngon hora kongon bib se tomb asub ko baehaemen harmib? kisesa. ⁷Ngub kisaol mbinim obu bor kabl, Nao aol mondom kongon ngo bibaeb ko di mend nao mu njaonaol hamao kismisa. Ngub kismil em aorao ndam kabl, Ebe ka. Ini di nao waen il em kongon bakl puklub kisesa.

⁸Ngo tomb mabor mbon ora sisa tomb aol waen il em aorao ndam obun em ngon kongon bismi aol baeben maomb bo hasao aol o bor kabl, Mbon se ngao, njem em kongon baemnda baeben ubuklub kao kisesa. Ngub kobur kabl, Njem mbinin sokl mone taol bu kaloklesi tomb njem aol mendbor mama kongon bukl obaemnda baeben mbes kalobur kalam aeben aeben bubur lesin, pibnao hokloben ora kongon bukl obaemnda baeben mbini kalo kowes ora bibi kisesa. ⁹Ngub kisaol mbinin sokl mone taol bu kalisao tomb aol mendbor ombonao ora 5 kolok tomb kongon bukl ibismi nda baeben mone so pao mend was kal kal bisaol hindismisa. ¹⁰Ngo tomb aol mendbor mbini hokloben ora kongon tibiya bismi nda baebenom nao non mone kang mend aondao bu sao muklmao ko nen sabismisa. Mbinim ngub nen sabismi o ngo nen sabismi ub inj, mbini di bombor ub was mone so pao bombor was mi mi bismisa. ¹¹Mbinim ngub mubur makl homo hem aondao ora kobur em aorao nda bor kabl, ¹²Mbini aol ngo baeben non mabor ora, nao kongon bu ham ham bi tomb obobur kongon andub nao baemnda o, naom non nar tenda bi aondao ndan kongon aondao bu kend bi ora bumaol narom nao daol khorob ora li panao o, njem naon

^t19:29 NjuS 10:34   ^u19:30 Mat 20:16; Luk 13:30   ^v20:1 Mat 21:33

sokl di mbini kalal ub was ngo njiril o alem kismisa. ¹³Ngub kismil em aorao ndam mbini ngo hasmi on aol is mend bor obun angal ngon ko san lubur kabl, Nao aol sango o, nim nje bor khorob nao banda ka. Njem nao kongon nao bi hae wen tomb nim nje sokl mone so pao bombor ora njuklwao kandang, yaom kone ukl bombor ora ubur oborob ora nao kao kobarub bo? kisesa. ¹⁴Em aorao ndam ngub kobur kabl, Nim njen sokl ngo njanda mini pu ora. Nim nje sokl bombor ngo nje njanda ub was, aol ma ora bor kongon bukl obonao ngo obu di kaloklwao ko nen sabowaong ¹⁵mone ngo ninao ora yaong, mondom ni bor ngub bi ngub bi ko man man lao be? Nim oborob ora banda o, njem aol mende bor daongirir ko makl homal be? ko em aorao ndam kisao ko Njisesom angal mar ngub kisesa. ¹⁶Ngo tomb Njisesom ngub kobur kabl, Menger bombor ngub was mubur, tenaol kang hayem baeben mabor aondao haklemi. Tenaol aondao hayem baeben mabor kang ora haklemi kisesa.^w

**Njisesom ni pe pan luklemi
ko, ko tebo kisao o**

Mak 10:32-34; Luk 18:31-34

¹⁷Ngo tomb Njises obu su Njurusalem bor yin poklbur kisaon obun man pange aol baeben di haru pismil, mbinim wen harerol pukl hasmi tomb Njisesom obun man pange aol duteb nda baeben daol mbini was ware pe ora pismi tomb mbini bor kabl, ¹⁸Pangeklem. Naom embi ngubi tomb su Njurusalem di mend ngo pukl hayom tomb ora kao njurukl ngao, aol is mondom Aolon Isi Ora karu lubur laon obum Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di ngo baeben bor men pae

puklub ko kaloklaol, mbinim obu bor te mao sara howes kobur pe paen lemin ora ko kao paklemi kisesa.^x ¹⁹Njisesom wabl kabl, Mbinim ngub kao pabur lemin Aol Sem Tangarom obu maobowa angal bu, doroklom di khorob ora lu bowes bu, obu ora pe paen is pe kowal bil nil li mbaen ko kaloklemil, mbinim pe paen luklemi o bao hor tebo nanon wabl mao enjaklao ora kisesa.

**Njemus Njon kabon ingim
Njises angal mend ne misao o**

Mak 10:35-45

²⁰Ngo tomb aol Sebirin isi kab Njemus Njon kabon amom obun isi ngo kab Njises hasaol kemi obobur, ten ndam tumu karu dombes ubur nim nje bor menjao kao njun ub bibi ora ko kao deb deb bisesa. ²¹Ngub kisaol Njisesom ten nda bor kabl, Nim njen asao ora bakan ko kal? kisesa. Ngub kisaol ten ndam Njises bor kabl, Njem mabor aol wesmbao aondao ora haklesi tomb njem nao isi ngo kab oran, is mende njen ki kowes nan is mende njen ki tao nan bu, nje buruklesi ol teb so birin kaebe kisesa.^y ²²Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kabl, Inim ni bor ngo bibi ko kao deb deb bim saon te inim oborob ora nen nao sabebur lem ngao, Njemus Njon kab ibim nim mabor kab bor ib karae bi ber pae mend noklwao ub, ibim di ebe noklbaol ko nen sabeyeb be? kisesa. Ngub kisaol mbibim Njises bor kabl, Yaom ebe naeb se hayob kisbisa.^z ²³Ngo tomb Njisesom mbibi kab bor kabl, Heneng ora nim kab bor ib karae bi ber pae ngo noklwao ub ibim di noklebi o, ibim ni bor mende aol nao ki tao nan mende aol ki kowes nan bu baoraobun kaebe kaebnda ub non, ninao kongon menjao inj sakl. Nao Ab obun

^w20:16 Mat 19:30; Mak 10:31; Luk 13:30

^x20:18 Mat 16:21; Mat 17:22-23

^y20:21 Mat 19:28; Luk 22:30

^z20:22 Mat 26:39; Njo 18:11

mbib was panda ngol aol ngom was bu-ruklaol ko mbes man man bisao kisesa.

²⁴Ngo tomb Njisesom man pange aol tobon kab mend aebenol sao hasmi nda baebenom Njemus Njon kab haemeyak-lom angal ngo kisbi nda pangobur, mbibi maki homo khorob ora taolu lismisa. ²⁵Ngub bismi o Njisesom mbini hambun obu hasaol teb so was ubuklub kobur obum mbini bor kakl, Inim di ora hendeyem ub mbini su tenaol sem tangaron aol wesmbao aondao haroklme baebenom tenaol hambun buri palobur ora maomb bo haroklme, tenaol hambunom mbinin maomb bo haroklme baebenom menjao keme tomb mbinin angal ngo keme ub was pangoklme kisesa.^a ²⁶Njisesom ngub kobur kakl, Mbinim ngub bimi o inim kone ngubi nen nao saboklwaebe ora. Ngub inj, ini ngo hayem haklon is mondom obu aol aondao imbi wi ora haklwao ko panga sin, obum inin kongon biyao aol men korobur inin bisur biyao aol ora haebe buklaol kisesa.^b ²⁷Ngub kobur kakl, Ini ngo haklon mondom di inin maomb bo haraoklaol aol haklwao ko panga sin, obum di imbi nao wi kang ora men korobur inin kongon biyao aol men koro haebe buklaol kisesa. ²⁸Njisesom ngub kobur kakl, Menger bombor ngub was Aolon Isi Ora obu tenaol hambunom obu bisur bin ko inj ibisao ka. Ngub inj, obum kongon buri ora bubur tenaol hambun bisur bukl obobur kisaon, obun mbib obu imbi wi haraoklaol ub tuwa, obu pe pabur obum tenaol andub ora bu muklbur ibisao kisesa.^c

Njisesom aol el kho is kab ebe mao saesao o

Mak 10:46-52; Luk 18:35-43

²⁹Ngo tomb Njises obu di mbini su Njeriko haklbur pismil, tenaol andub ora Njisesom mama taol mi pismisa. ³⁰Ngub pismil aol el kho is kab mend harer solol buru wisbi o, Njises obu harer ngo mbibi birisbi on ebe ke pangobur kisbin mbibim aondao bu ora kor bubur kakl, Debir semon isi o, njem yao kab hond hom ora ko kao deb deb bisbisa.^d ³¹Ngub bisbil tenaol aondao ngo ibismi nda baebenom el hukl bi kho ngubi kabom asub buklbur keyeb kobur, mbibim angal nao ke men mbaen ko buriyab ora taolu lismisa. Ngub bismi o aol el kho nda kabom aondao bu ora kor bi hakol bubur kakl, Aorao Aondao o Debir semon isi o, njem yao kab hond hom ora kisbisa. ³²Ngo tomb Njisesom nimil tu habur obum mbibi kab kor bubur kakl, Nim ibi bor asao was bun ko ni kor baebib? kisesa. ³³Ngub kisaol aol el kho nda kabom obu bor kakl, Njem yaon el ebe mao sanin ko kobao kisbisa. ³⁴Ngo tomb Njisesom mbibi kab hond homobur kisaon mbibin el kho nda bor obun kim waraesao, bombor ngo ora tomb mbibin el ebe bao sisaol mbibim osisao ebe hend heneng bisbisa. Ngo tomb mbibim Njises taol mi pisbisa.

Njises obu aol wesmbaom bimi ub Njurusalem hondaesao o

Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Njo 12:12-19

21 Ngo tomb mbinim Njurusalem teb sol sao su kang menden imbi Betpasi, har Olib manda teb sol sisaol ngol pindib paesmisa. Ngo tomb Njisesom obun man pange aol is kab mend puklub ko ²mbibi bor we kobur kakl,

^a20:25 Luk 22:25-26   ^b20:26 Mat 23:11; Mak 9:35; Luk 9:48

^c20:28 Luk 22:27; Pil 2:7; 1 Tim 2:6   ^d20:30 Mat 9:27; Mat 15:22

Ibim su isu ngo ibim hendeyeb o enderae inj teb sol ora eng, ngo oral poklebi tomb some dongi hondbao il ingiyakl mend mbinim hendom indi mbaklemil hondoklebing, ibim kolobur komae ubuklwaebe kisesa. ³Ngub kobur kakl, Some dongi ngo koloklebil mondom ibi bor menjao kaem sin ibim ngub lowaebe. Aorao Aondaom obu buruklbur yao bor some dongi ngo kab ngo komakl pu kene o lowaebe. Ibim ngub lebi tomb some dongi aorao ndam penar bu ora kemi puklub lao kisesa.^e

⁴Ngo tomb ngo bisao sao mbes Ngaoron man mini aolom mbuk waeb ngo bu wisao ub ngo tomb heneng ora il so pind bisesa. Obum kakl,

⁵Inim su Siyon tenaol bor ngub lowaebe. Hondoklaob. Inin aol wesmbao aondaonda

Ini biri abo ngo ebe o

Obum sub was haraoklao o

Obu some dongin mesaol baoraoklbur ngo ebe o

Obu some dongi hondbaon mesaol

Ngo baoraokl ebe o ka.

Mbes man mini aolom mbuk waeb bu wisao ub ngo ora tomb il so pind bisesa.

⁶Ngo tomb Njiseson man pange aol is kab ndam pobur kisbin, Njisesom mbibi bor we kisao nda ub was bisbisa. ⁷Ngo tomb mbibim some dongi hondbao hesa ingi nda kab kobaran Njises hasol kemi ibisbil, tenaol ngo hasmi nda baebenom some dongi ngon mesaol mbinin lab lab baeben tuwis hasmil Njises ngol birisesa.

⁸Ngub birisaol tenaol aondaon andub ora ngo Njiseson mama taol mi ibismi nda baebenom Njises obu pokl bisao hareron mbinin lab lab baeben tuwis mba kimb bismil, mendborom di is baoklao sandobur so hapae tuwis mba kimb bismisa. ⁹Ngub bubur kismin tenaol mendbor Njises mao tukun sabur mbini mend-

borom mbakla pen mendborom mama pobur, mbini hambunom taom bu taokl po angal aondaon bu ora kobur kakl, Debir semon isi ngo bor kaoya kem ora Ngaorom imbi wi haen kisao aol ngo obu Aorao Aondaon hayao bor hakl ebene ngao

Obu bor kaoya kem ora.

Aorao Aondaon ngo obu yubu ora yao ko Kaoya kem kobur

angal aondaon bu ora kobur kaoya kismisa.

¹⁰Ngo tomb Njises obu Njurusalem hondaesao tomb tenaol aondaon ngo su and lobokl lobokl ngo bor birismi baebenom burir aondaon ora biyubur kakl, Aol ngo obu aeb e bo? kismisa.

¹¹Ngub kismil tenaol aondaon ngo Njiseson mama taol mi ibismi nda baebenom mbini bor kakl, Man mini aol aondaon Njises obaokl ka. Obu Kalilin su Nasarer aol yao kismisa.^f

Njisesom Ngaor Hen Moroklme Anda bor osisao kolo tuwaesao o

Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Njo 2:13-22

¹²Ngo tomb Njisesom Ngaor Hen Moroklme Anda bor hondabur kisaon, tenaol andub ora Ngaor Hen Moroklme Anda ngo bor mbinin osisao baeben tenaol tangarom dob bin mone murukl wismi nda baeben di, tenaol mendbor osisao ngo hakl dob bukl ibismi nda baeben di, ngo baeben hambun ora lu taol deraesesa. Ngub bubur kisaon tenaol mendborom di mbinin mone woroklme to ngo mone ubur, mone su tangar tangar pange kab kab kowal bi bi bu, ngo bi wismi nda to ngo nda hakl baol munu bo kolo bowes bisesa. Ngub bubur kisaon tenaol mendbor sao ebeyabukl dob bi wismi nda baebenon to mbini birismi nda baeben di baol men peb bu bo nuklu bowes bisesa. ¹³Ngub

bubur kisaon Njisesom mbini bor kakl, Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao. Nao and ngo ni bor kaoya lome anda hae lemi

ke wiyao o inim and ngo paes noklme aolon mupange anda non bi men mao korarmi kisesa.

¹⁴Ngo tomb Njises obu Ngaor Hen Moroklme Anda ngo bor bao hasaol, tenaol mendbor el kho baeben di tumu kho baeben di obu hasaol was ibismil, mbini hambun ebe mao sa peb bisesa.

¹⁵Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao baeben di mbinin man buwaloklme aol baeben di mbini hambunom Njisesom oborob ngo bu hasao sao baeben hindismisa. Ngo tomb Ngaor Hen Moroklme Anda ngo bor nongnas kang ngo birismi baebenom angal aondao bu ora ne bombor ub kombobur kakl, Aol wesmbao Debir semon isi bor kaoya kem ko aondao bu ora kaoya kismil, Nju semon baolum aol aondao baeben di mbinin man buwaloklme aol baeben di mbinin ngo kismi o pangobur ko aondao ora himismisa. ¹⁶Mbinin ngub ko homobur Njises bor kakl, Mbinin angal ngo kaolim o njem pangal be? kismisa. Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, E ka. Nim pangakl ngao, mbinin ngub lemi ko mbes Ngaoron mbuk waeb bor wisao ub nao hendeme be? Mbuk waeb ngo bor ngub ke wiyao.

Njem nongnas kang angal nao kaeb se baeben di

Ora kang ora aondu ne baeben di

Njem angal ken lesil

Mbinin nje bor oborob ora kaoya lemi ke wiyao ora kisesa. ¹⁷Njisesom ngub kaoklbr kisaon mbini ngol bao haen su and lobokl lobokl ngon dera nan pobur, obum bao ngon somna su Betani bor bao hasasa.

Njisesom dullub isao bor nje il so nao haklesi kisaon o

Mak 11:12-14; Mak 11:20-24

¹⁸Ngo tomb Njises obu hokloben waki and lobokl lobokl bor poklbur pisao o obu dem himisesa. ¹⁹Ngo tomb Njisesom harer tol dullub isao mend hasaol il seyao ko pangobur hondokl pisaol, il hond bombor ora di ao sebur kisaon bae-haemen so was bu hasaol hondobur dullub isao ngo bor kakl, Njem il ko mend nao soklesi ora kisesa. Ngub kisaol bombor ngo tomb dullub isao nda kaeb sisesa.⁸ ²⁰Ngub bisaol Njiseson man pange aol nda baebenom pakl homo burir aondao ora biyubur kakl, Asub ko dullub isao ngo penar bu ora kaeb saokl bo? kismisa. ²¹Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim Ngaorol hul ha ora habur inin kone bor taol taol nao bibur kaem sin, inim di nim dullub isao bor ngo bi ub buklemi ora kisesa. Waki kakl, Inim heneng ora ngub hul ha harim sin, bombor ngo sao was inj buklemi ka. Ngub inj, inim harbor ngo ase hakl bor njem kobaol hakl pobur unu ib kunja tukun oral po saor kaem sin, heneng ngub buklo ora kisesa.^h ²²Ngub kobur kakl, Pangeklem. Inim Ngaorol hul ha ora habur Ngaor bor ngo sao bibi ko kao kalaem sin, inim ngo bibi lemi sao hambun sao heneng buklo ora kisesa.ⁱ

Mbinin Njises bor njen buri aem njisaob? kismi o

Mak 11:27-33; Luk 20:1-8

²³Ngo tomb Njises obu Ngaor Hen Moroklme Anda bor hondabur kisaon, tenaol hambunom pangen Ngaoron angal bib kao kalisesa. Ngo tomb Nju

⁸21:19 Luk 13:6   ^h21:21 Mat 17:20; Luk 17:6; Njo 14:12; 1 Kor 13:2

ⁱ21:22 Mat 7:7-11; Mat 18:19; Njo 14:13-14

semon baolum aol aondao baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di mbinim Njises hasaol obobur kakl, Njen buri ngo asub bi ora mondom ngo sao baeben bu hael? Njem ngo bu harili ub benin ko, buri ngo aebom ora taol bu njisao? Njem ngo sao baeben aem bibi ko kao njisao ub ora bu hael? kismisa.^j ²⁴Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Nim di ini bor angal kang bombor ora mend ne mun ub inim angal ngo oborob ora ko san laem sin, nim di ini bor aol ngon burim ora ngo sao baeben bu haruklu ko kao njuklwao kisesa. ²⁵Ngub kobur kakl, Njonom mbabtas bu hasao ub obum aem bibi kisaol ub ora bu hasao? Obum Ngaorom bi kisaol ub bisao be? be? baehaemen sul aol henengom bimi ub bu hasaob? kisesa. Ngub kisaol mbini hakl hakl ab saond bi bi bu, naom asub ora kem yeb kao kao bubur kakl, Naom Ngaorom bi kisaol ub bisao lo-mao tomb, obum nao bor inim asub ko Njonom ngo kisaol sao oborob ora pango angal ngol hul ha nao hasmib? lao. ²⁶Aoh, naom Njon obum sul aol henengom bimi ub baehaemen bisao lo-mao tomb di, tenaol hambunom Njon obu Ngaoron man mini aol hasao ko ora hendeyem ol naom mbini pakl hemeyom ngao, naom asub ora kem yeb? kao kao bismisa.^k ²⁷Ngub kobur mbinim Njises obun angal ndan ko san lubur kakl, Nao nao hende kismisa. Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Nim di inim ngo lem ub was, nim hambun sao ngo bu haruklu e ub aol ngon burim bu haruklu ko ini nao kao njuklwao ora kisesa.

Njisesom aol menden isi is kab menger angal mar kisaol o

²⁸Ngo tomb Njisesom mbini bor angal mar kobur kakl, Inim asub nen sabeyem?

Aol mend obun isi is kab oran hasbil, aol ngom obun isi mubao o birisaol pobur kakl, Embi njem nao waen il em bor kongon bakl pu kisaol kisesa.¹ ²⁹Ngub kisaol nas ndam obun aoraon angal ngon ko san lubur kakl, Nim njen em bor kongon ngo nao bukl poklwao kisaol o, wakt mabor nas ndam obun kone u bokey-obur kisaol obun aoraon em ngo bor kongon bakl pisao kisesa. ³⁰Ngo tomb nas is kabon aoraon ndam obun isi is mende hasaol pobur obum pibnao nas is mende bor kisaol nda ub was kisaol, nas ndam kakl, E ka. Nao ab nim njen em kongon bakl poklwao kisaol o, obum baehaemen kobur nao pisao ora kisesa. ³¹Njisesom mbini bor ngub kobur kakl, Nas is kab ngom awom ora mbibin abom kone waoraoklao ub bise saol ko pangeyem? kisesa. Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Nas mende mubao pibnao kao kalisao o kismisa. Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, aol mendbor mone takis habara moroklme aol baeben di, ten mendbor pamuk buru khorob bu hasmi baeben di, mbinim kone baol munu ini mu ma nan saoklbir mbini mbakla Ngaorom maeb ha maomb bo haen ora hayem kisesa. ³²Ngub kobur kakl, Pangeklem. Njon Mbabtas Biyao Aolom ini hasmil mbes obobur obum kone ebe woroklme ub ini muwalisao o, inim obun angal pango obum ngo kisaol saol hul ha nao hasmi kisesa. Wakt kakl, Inim ngub bismi o aol mendbor mone takis habara moroklme aol baeben di, ten mendbor pamuk buru khorob bu hasmi baeben di, mbinim Njonom ngo kisaol saol oborob ora hul ha hasmi. Ngub bismil inim di mbinim ngo bismi ub ora hindismi o, inim mabor di inin

kone u bokeyo obum ngo kisao saol hul ha nao hasmi kisesa.^m

Aol kho baebenom waen il em maeb hasmi ko mar kisao o

Mak 12:1-12; Luk 20:9-19

³³ Ngo tomb Njisesom mbini bor inim angal mar mend di pangeklemin kon kobur kakl, Aol mondom obun waen il em bobur kisaon, obum paeb bu tu nd-abur em ndaon ngo bor waen il ngo baeben hala sing biyukl bi سوال ongor sao tombo u ib mal mend win kobur, obum em ngo bor waen il em ngo maomb bo hakl bi and mend yu kem bor sao taokl tumu ora bisesa. Ngub bubur kisaon obum em ngo aol mendbor bisnis kongon bimi aol baeben bor maeb hakaklwaebe kaoklbir em aorao ngo obu su enderae ora mendel pobur ngo bor bao hasesa.ⁿ ³⁴ Ngo tomb mabor waen il ngo naeb saoklao bao o teb sisaol, aol em aorao ndam obun kongon bimi aol mendbor, waen il ngo maeb haroklme aol aondao baeben hasmil waen il ngon baoklmend obu njuklemi ko nen sabobur makl puklub kisesa. ³⁵ Ngub kisaol em aorao obun kongon bimi aol nda baeben pismi tomb waen il maeb haroklme aol nda baebenom mbini ngub ibismil hondobur kismin, mbinim is mend doroklom khorob ora lubur is mende ora pe paen lismi. Is mend di hanom lismi kisesa.^o ³⁶ Ngub bismil em aorao ndam wakl obun kongon bimi aol mendbor pibnao puklub kisao nda ub waen il mendbor makl puklub kisaol, waen il em maeb haroklme aol nda baebenom em aorao obun kongon bimi aol nda baeben bor di pibnao puklub kisao baeben bor bismi nda ub was bismi kisesa. ³⁷ Ngo tomb mbinim ngub was bismil, waen il em aorao ndam mabor obun isi kuwis akl bom-

bor ora o waen il em maeb haroklme aol nda baeben hasmil pen kobur, obun isi ngo waen il em maeb haroklme aol baeben hasmi ol pu kisao ndan abom kakl, Mabor mbinim nao isi ngon angal non ebe pangoklemil, pu kakl kisao kisesa. ³⁸ Ngub pen kisao o aol waen il em maeb hasmi nda baebenom em ngon aoraon isi nda ibisaol hondobur mbini hakl hakl kakl, Aol ngo obum obun abom wiyao sao baeben hambun sao obum was maeb habur, waen il em ngo naom maeb hayom o di obun ora soklaong, waen il em ngo di naon ora sen ub naom obu penar bu pe paen lem kismi kisesa.^p

³⁹ Mbinim ngub kobur kismin em aoraon isi nda waen il em ngon paeb dera nan pen munu haoklu turabur pe paen lismi ko Njisesom angal mar ngub kisesa.^q ⁴⁰ Ngo tomb Njisesom Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di ngo baeben bor kakl, Inim asub nen sabeyem? Mabor aol em ngon aorao ndam obobur, obun waen il em maeb haroklme aol baeben bor asub ora buklaol ko pangeyem? kisesa. ⁴¹ Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Em aorao ngom aol kho ngo baeben khorob ora ke mao handa pe beraen lubur laon, obun waen il em ngo di aol tangar mendbor obun waen il ngo naeb soklao tomb obu bor kaloklemi baebenom maomb bo haen lao kismisa. ⁴² Ngo tomb Njisesom mbini bor kakl, Inim Ngaoron mbuk waeb bor ke wiyao ub nao hendeme be? Ngub ke wiyao.

And kongon bimi aol baebenom

And ndaol tokl mend kang kho e ko nen sabobur

Tuwaesmi o wakl ngubi tomb

And pinj* tao tao aondao hobao sao ora men aolisao

^m21:32 Luk 3:12; Luk 7:29-30   ⁿ21:33 Mat 25:14   ^o21:35 Mat 22:6

^p21:38 Mat 27:18   ^q21:39 NjuS 13:12

Aorao aondaom ngub mao haesaol hendemao tomb

Oborob ora bise ko nen sabeyom ko mbuk waeb bor ke wisao ub Njisesom ngub kisesa.^r ⁴³ Njisesom wakl kakl, Nim ini bor kao njurukl, Ngaorom ini maeb ha maomb bo han ko nen sabeyao ub wakl bao wabur laon, obum tenaol sem tangar mendbor obum bibaebe lao sao hul nao haebur oborob il sen haklemi baeben was maeb ha maomb bo haklao ora kisesa. ⁴⁴ Ngub kobur wakl kakl, Aol mondom and pinj ngo bo kaolu bowes buklwao ko nen soba sin, aol ngub nen saboklao ngo obun toklo baklu bowes buklao kisesa. Mende di and pinj ngom aol is menden toklol kar hakl po tibarob sin, ngo di obun toklo lu hesu bowes ora buklao kisesa.

⁴⁵ Ngo tomb Nju semon baolum aol aondaom baeben di Peresi sem mendbor di mbinim Njisesom angal ngo kisao nda pangismi tomb, obum angal mar ngo nao bor menger mubur le ko mbinim ora hindismisa. ⁴⁶ Ngub kisaol pangobur mbinim ko aondaom ora homobur kismin, mbinim ngo ora tomb Njises bao men haklbur bismi o, tenaol hambunom obu Ngaoron man mini aol aondaom ora hae ko ora hindismil mbinim tenaol hambun pakl homobur bao wasmisa.^s

Aol aondaom mondom ne aondaom ora haorisao ko mar kisaom o

Luk 14:15-24

22 Ngo tomb Njisesom mbini bor angal mar ukl mend di kao kalobur kakl, ² Yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo hayao ub menger, aol wesmbao mondom obun isin ten taol bisaol, aol aondaom ngom ne mend haorisisa ub menger maeb ha maomb bo hayao kisesa. ³ Ngub

kobur kakl, Aol wesmbao aondaom ngom mbes ne aondaom ora haorubur kisaom, tenaol mendbor ne nokl ubuklwaebe kisesa. Ngo tomb mabor ne haoraoklao aol ndam ne haorukl bisao bao o ora pindib paesao tomb, aol wesmbao aondaom ndam obun kongon bimi aol baeben bor tenaol mendbor nim ne nokl ubuklwaebe kowao baeben kaomukl puklub kisaom o, tenaol hambunom ne ngo nokl ebebe makl himismi kisesa. ⁴ Ngo tomb ne haoraoklao aol aondaom ndam obun kongon bimi aol baeben wakl puklub kobur mbini bor kakl, Nim tenaol mendbor nao ne ngo nokl ubuklwaebe kowao baeben bor ngub lowaebe. Inim pangeklem. Nim nao ne ngo inim neklemin ko man man bu mbabur, nao some kawao tu ebe baeben di nao some kawao hondbao hobao hae aondaom baeben di mbes lu sawo, ne hambun sao mbes man man bu mbaru ngao, inim ne ngo nokl ubuklub lowaebe kisaom kisesa.^t

⁵ Ngo tomb aol aondaom ndan kongon bimi aol nda baebenom ngub kao kalismi o, tenaol hambunom angal ngo pangaebe makl homo paokl buri kobur, is mondom obun em bor pisao, is mendem di obun bisnis kongon bu njaesao bor pisao kisesa. ⁶ Njisesom ngub kobur kakl, Mbinim ngub was bubur kismin mendborom aol wesmbao aondaom ndan kongon bimi aol ngo baebenon mendbor khorob ora men ha lu bowes bubur, mbinim mendbor di ora pe paen lismi kisesa.^u ⁷ Ngo tomb aol wesmbao aondaom ndam obun kongon bimi aol o baeben lismi aol nda baeben ko aondaom ora homobur kisaom, obum obun ami aol mendbor, aol ngo obun kongon bimi aol nda baeben lismi ngo hakl hambun ora lu bowes bu, mbinim and te baeben di su tokl nao peyokl puk-

^r21:42 Bis 4:11; Oro 9:33; 1 Pit 2:6-8

^s21:46 Mat 21:26

^t22:4 Mat 21:36

^u22:6 Mat 21:35

lub kisao kisesa. ⁸Ngo tomb aol wesmbao aondao ndam obun kongon bimi aol baeben bor wakl kakl, Ne ngo man man bu u mba hae o, nim tenaol ngo mbini ne nokl ubuklub kowao baeben mbinin kone bor kho ora yaol, ne ngo nokl obokl buwaklemi ora kisao kisesa. ⁹Ngo tomb aol wesmbao aondao ndam obun kongon bimi aol baeben bor kakl, Inim harer to to tiriyao kombae kombae baeben bor pobur lemin, inim tenaol harer to to hen muklemi baeben hambun bor aol aondaom ten taol bimi bao on ne aondao ngo hereyao o nokl ubuklub lowaebe kisesa. ¹⁰Ne haoraoklao aol ndam ngub kisaol obun kongon bimi aol nda baebenom su harer to to hambun bor buri kobur kismil, mbinim tenaol kho ebe hindismi baeben obo kiril mba was bin ko kemi obobur, mbinim ne hao-raoklao aol aondao ndan anda bor hakl kang ora di nao haen tumbi hakl peben ora birismisa.

¹¹Ngo tomb tenaol hambun ngub birismil, aol wesmbao aondao ndam tenaol ngo ne noklbur birismi baeben hondabur hindisaol, aol mondom obun lab lab di samisao sao hakl yaor ebe ten taol bimi bao on bimi ubi nao bibur birisaol hindisesa. ¹²Aol wesmbao ndam ngub hondobur aol ngo birisao bor kakl, Aol sango o, njem asub ko lab lab di njen samel sao hakl yaor ebe ten taol bimi bao on bimi ubi nao bibur and ngo bor honda baraeb kisao o, aol ndam e beb nao kisao kisesa. ¹³Ngo tomb aol ndam ngub e beb nao kisao tomb aol wesmbao aondao ndam obun kongon bimi aol baeben bor kakl, Inim aol ngo obun ki aongao kab tanga pabur, and te ngon dera nan isu em hundur wi ngo ora bor tuwaklaob kisao kisesa. Ngub kobur kakl, Mbinim ngub tuwaesmil obum em hundur wi ngo ora bor saongao kengerokl no de

khoro ora ko hasao ko Njisesom angal mar ngub kisesa.^v ¹⁴Njisesom ngub kobur kakl, Heneng ora Ngaorom tenaol hambun ubuklub lao o, bombor bombor obu hem ko obul kone uklemi baeben was bember ha peb bu mbakl mib buklao ora kisesa.

Mbinim Njises bor mone takis kaloklmao be? inj ko ne mismi o

Mak 12:13-17; Luk 20:20-26

¹⁵Ngo tomb Peresi aol mendborom mbini hakl hakl kakl, Naom Njises bor oran obum angal khoro mendbor naom obu te mao saraeb se oran mendbor ken ub, inim sub kakla sowa pabur angal andub ora mundub baol baol bu, obum angal khoro kaeb se haklon ne mibaeb ko karu mao kikil paesmisa.^w ¹⁶Ngo tomb mbinim ngub kobur kismil, mbinin man pange aol mendbor di mbinin aol wesmbao Heroron tenaol sango mendbor di mbinim Njises hasaol obum khoro sao dim bib ko hondokl puklub kismil, mbinim Njises hasaol pobur kakl, Aol aondao o naom di nje ora hendeyom. Njem angal di heneng was kale. Mende di njem tenaol hambun bor heneng ora was kobur Ngaorom nen sabeyao ub was kale. Njem mbini aol aondao hayem baeben di, mbini aol aondao mend harilim ko sor nao mirili ora. Mend di njem aol aondao imbi wi hayem baeben bor angal tangar ubi ora kobur, aol mendbor imbi nao wi kang sao hayem baeben o bor kone tangar ubi u angal tangar ub kao kao nao bili ora. Ngub inj, njem tenaol hambun bor kone bombor ub was wirili ora kismisa. ¹⁷Mbinim ngub kobur kakl, Njem oborob ngub was bilil laom ngao, njem asub nen sobal? Naom Orom semon aol wesmbao aondao Sisan mone takis moroklme aol baeben bor takis

^v22:13 Mat 8:12; Mat 25:30; Luk 13:28

^w22:15 Mak 3:6

kalemin be? nao kalemin ko pangal. Naon manom asub ke wiyao? kismisa. ¹⁸Ngub kismi o Njisesom mbini kone bor khorob ngo nen sabismi ub ora hondobur kakl, Ini songolom man mini non bubur kakla lome aol o hakl o, inim ni bor kakla asub ko maobowa hendeklem? kisesa. ¹⁹Ngub kakl, Inim ni mone ngo takis kaloklme on hond mend hondon njib kisaol, mbinim obu mone hond mend henden kalismisa. ²⁰Ngub kalismil Njisesom mbini bor ne mubur kakl, Mone il ngol piksa ngo wi o hesa imbi ngo wi o kab aeben non bi eb? kisesa. ²¹Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Orom semon aol wesmbao aondao Sisa ndan non bi e kismisa. Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Ebe ka. Sisa obun sa sin obu ora kaloklwaebe. Ngub inj, Ngaoron menjao sa sin Ngaor kaloklwaebe ora kisesa.^x ²²Ngub tomb Njisesom mbini bor angal ngo kisao o pangobur, mbinim burir aondao ora biyaoklbir Njises obu ngol bao haen paokl ora pismisa.

Mbinim Njises bor tenaol pe pabur wakl enjoklmao be? inj kismi o

Mak 12:18-27; Luk 20:27-40

²³Ngub tomb bao bombor ngon was Sarusi tenaol baebenom tenaol pe paklemi baeben wakl ko mende nao enjoklemi kismi ub kobur, Sarusi sem mendbor Njises obu hasaol obobur mbinim obu bor ne mubur kakl,^y ²⁴Aol aondao o, mbes Mosesom kisao ub aol mend obun ten taol buklaol o nongnas is mend and nao senbur bao homa sin, ten weyao ngo obun haemem taol bubur obun haeme ngo homoklao on nongnas maru waklao ora ko waeb bu wisesa ko mbinim Njises kao kalismisa. ²⁵Mbinim ngub kobur kakl, Mbes aol mbini haemeyen is haoklao mend nao hasmaol hasmi o,

mubao ndam obun ten taol bisao o obum nongnas is mend nao maru wisao tomb obu bao himisaol, ten weyae ngo obun haemem taol bisao kismisa. ²⁶Ngub taol bisao o haeme kabo nan ngom di nongnas is mend nao maru wisao tomb ngub was bao himisaol, haeme is tebo nanom taol bisao. Ngub bisao o ngom di is mend nao maru wi ngub was bisaol, ten ngo obu weyae baram aeben was bisaol, mbini haemeyen is haoklao hambunon were sisao kismisa. ²⁷Ngub kobur kakl, Aol ngo baeben hambun ngub himismil, mabor ten weyae baram aeben bisaol ngo obu di himisao kismisa. ²⁸Mbinim ngb kobur Njises bor kakl, Njem di ora nen sobal ngao, ten ngo obu mbini haemeyen ngo baeben hambunon were ora sisaong, njem tenaol heme baeben wakl enjoklemi kale nda ub enjoklemi tomb ten ngo obu aeben were ora soklaob? kismisa.

²⁹Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Inim Ngaoron mbuk waeb bor wiyao ub hesa Ngaoron buri kab nao hende sakl, inim angal ngo lem o khorob ora lem kisesa. ³⁰Ngub kobur kakl, Tenaol heme baeben wakl enjoklemi tomb mbini Ngaoron angal mini wesao yu heben bor haeme ubi ora haklemil, tenom aol po aolom ten taol bu ngub nao buklemi ora kisesa. ³¹Ngub buklemi o nim ini bor tenaol heme wakl enjoklemi on ne mun kobur kakl, Angal ngo Ngaorom ini bor mbes kao njisaol mbuk waeb bor wiyao ub nao hendeme be? Obum ngub kisao. ³²Ni Eberehem di Isak di Njekob di ngo himismi baebenon Ngaor ora hae kisao o, Ngaor obu tenaol pe pabur songol bung biyao saon Ngaor inj, wesao pobur haeben soklme baebenon Ngaor ora hayao ko Njisesom ngub kisesa.^z ³³Njisesom ngub

^x22:21 Oro 13:7   ^y22:23 Bis 23:8   ^z22:32 Mat 8:11

kisaol tenaol hambunom obun angal ngo pangobur burir aondao ora bismisa.

**Njisesom Ngaoron man wiyao
baebenon hobao sao
bombor ora kisao o**

Mak 12:28-34; Luk 10:25-28

³⁴Ngo tomb mbini Sarusi aol nda baebenom angal menjao lomao ko pangismi o, Njisesom angal ngo kisao ndam ora men mbaen kisesa. Ngub bisaol Peresi aol baebenom angal ngo kisao o pangobur kismim, mbinim Njises hasaol teb so obo kiril mbaesmisa. ³⁵Ngo tomb ngo obo kiril mba hasmi darukl o bor mbinin man buwalaok-lao aol is mend habur, obum Njisesom angal khorob dim leb ko hondoklbur ne mi hondobur kabl, ³⁶Aol aondao o, Ngaoron man hambun sao wiyao on hobao sao aondao bombor oran awo wiyao? kisesa. ³⁷Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kabl, Njem njen Aorao Aondao Ngaor turi aondao ora homobur lesin, njen hibim di njen konem di njen wesao di njen Aorao Ngaorol turi homo kone wibi. ³⁸Man bombor ngo hobao sao aondao ora yao kisesa. Ngub kobur kabl, Man bombor ngo hobao sao ora yaol, man ngom Ngaoron man wiyao baeben hambun men mbayao ora kisesa. ³⁹Njisesom ngub kobur kabl, Man ngon kabo ngub wiyao. Njem njen mbib was nen sabo hem kale ub, njem njen tenaol sango mende di hem kobur hond homo kone wibi ora kisesa.^a ⁴⁰Ngub kobur kabl, Man ukl kab ngom Moseson man hambun wiyao baeben hesa mbes man mini

aol baebenom kismi ub kab kao dund bi hayao kisesa.^b

**Njisesom mbini bor Ngaorom Eben
Lao Aol aeben isi soklaob? kisao o**

Mak 12:35-37; Luk 20:41-44

⁴¹Ngo tomb Peresi aol mendbor ber mba hasmil Njisesom mbini bor ne mubur kabl, ⁴²Inim Ngaorom Eben Lao Aol obu bor asub nen sabeyem? Obu aeben isi ora soklaob? kisesa. Ngub kisaol mbinim Njises bor kabl, Obu aol wesmbao Debiron sem soklao kismisa.^c ⁴³Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Obu ngub Debir semon isi soklao sin, mbes Ngaoron Wesao Debir obun kone bor hondaesao tomb Debirom asub ko Ngaorom Eben Lao Aol bor nao Aorao Aondao kisaob? kisesa. Debirom ngub kisao.^d

⁴⁴Hambun Saon Aoraom nao Aorao Aondao bor kabl
Ngubi tomb njem nao ki tao nan bao berel o

Mabor njen saond bi baeben
Njen aongao ma bundur nan
Hala mbanin lowao kisao ko
Debirom waeb bu wisao ub Njisesom kisesa. ⁴⁵Njisesom mbini bor ngub kobur kabl, Debir obun mbib nao Aorao Aondao kisaong, mbinim asub ko Ngaorom Eben Lao Aol bor Debir semon isi heneng soklao lomeb? kisesa. ⁴⁶Ngo tomb Njisesom mbini bor angal ngo kisao on mondom ko san ora lukl buwatur, mbinim wakl ko mende menjao ne di nao mi pakl homobur bao waesmisa.

^a22:39 Mat 7:12; Oro 13:10   ^b22:40 Kal 5:14   ^c22:42 Njo 7:42

^d22:43 Mat 26:64

**Njisesom Nju semon man
buwaloklme aolom
bimi ub muwalisao o**

*Mak 12:38-39; Luk 11:43; Luk
11:46; Luk 20:45-46*

23 Ngo tomb Njisesom obun man pange baeben di tenaol aondao ngo birismi baeben di mbini hambun bor kabl, ²Mbini Nju semon man buwaloklme aol baeben hesa Peresi aol baeben kabom Mosesom mbuk waeb bu wisao ub tenaol hambun buwaloklme kisesa. ³Ngub kobur kabl, Mbinim ngub buwaloklmeng, mbinim ini bor man hambun sao kao nroroklme baeben inim pangobur hul nao haklwaebe. Aoh, ngub buklemi o inim mbinim hambun sao bu haroklme ub nao bibaebe ora. Ngub inj, mbinim tenaol hambun bor ngo sao ngo sao bibaebe lome o, mbinim mbinin mbib ngub nao bibur lome kisesa. ⁴Wakl kabl, Mbinim tenaolon pesaol kend bi sao aondao ora ngo mao taroklmel mbinim kongon buri ora bubur toroklme o, mbinim ki honde hond bombor oram di kend bi sao ngo tenaol bor tao-raoklao lome on kang mend bisur bu menya heneng ora di nao bimi kisesa. ⁵Ngo tomb Njisesom ngub kobur kabl, Mbinim hambun sao ngo bu haroklme sao baeben baehaemen tenaolom henden ko bimi kisesa. Wakl kabl, Heneng ora mbinim man men hakol bimi ken ko mbinim wanul man waeb bu pae bobae kang mend suwim so sa bu mba, mbinin lab lab saoll baebenon kungnil di mao ha peb bu ngub bimi kisesa. ⁶Ngub kobur kabl, Mbinim ne aondao mend noklbur bereme tomb di, mbinim pand tukun was mu pakl ke ke bubur mbinim mbinin man pangoklme anda bor hor burukl pobur di, tenaol hambunon el so panda

tukun ebe ol was turi homo burukl ke ke bimi kisesa. ⁷Ngub kobur kabl, Mbinim tenaol hambun obo kiril mba boroklme su o bor ebekone po, mbini bor kaoya ken ko mbinim tenaol hambunon el sol turi homo ki siken bukl nda pobobur, mbinin aol kang mend homa sao yao o bor, Aol Aondao o ko kor bubur kaoyakl ke ke was bimi kisesa. ⁸Njisesom ngub kobur kabl, Mbinim ngub lome o mondom ini bor Aol Aondao o ko kor nao buklemi ora. Ngub inj, inin Aol Aondao is bombor ora hael, inim mende kor bi bi bukbur aol sango o haeme o kao kao bu haklemi kisesa. ⁹Njisesom ngub kobur kabl, Sun aol is mend bor Ab ko kor nao bibaebe ora. Ngub inj, inin Ab is bombor ora obu yu heben hayao kisesa. ¹⁰Ngub kobur kabl, Mend di mondom ini Maeb Haraoklao Aol o ko kor nao bukklao ora. Ngub inj, inin Maeb Haraoklao Aol aondao ora Ngaorom Eben Ke Aol obu bombor ora yao kisesa. ¹¹Njisesom ngub kobur kabl, Ini ngo haklon is mondom obu imbi wi aol aondao harob sin, obum inin kongon biyao aol men aolubur obum inin bisur biyao aol ora haebe bukklao kisesa. ¹²Wakl kabl, Aol mondom obun mbib ni imbi wi ebe ora hae ko kaoya ka sin, Ngaorom obu men mbabur imbi nao wi kang ora men mao koraklao. Ngub inj, aol mend obu imbi nao win haklwao ko panga sin, Ngaorom obu imbi wi aondao ora haen lao ko Njisesom ngub kisesa. ^h

**Peresi hesa Nju semon man
buwaloklme aol kab taolu lisao o**

Mak 12:40; Luk 11:39-52; Luk 20:47

¹³Ngo tomb Njisesom kabl, Ini Nju semon man buwaloklme aol baeben o, ini Peresi aol baeben di ini ke aondao ora hondoklbur hayem. Ini songolol

^e23:5 Mat 6:1   ^f23:6 Mat 6:5; Luk 14:7

^g23:11 Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26

^h23:12 Luk 14:11; Luk 18:14

man mini non bubur angal kab ko hae aol o haki o, tenaol hambunom yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo hayao bor poklbur bimi o, mbinim nao pen ko inim pela ubur hondaen bao wa nao bimi o, inim inin mbib di makl homobur nao hondaroklme kisesa. ¹⁴Wakl kakl, Ini Nju semon man buwaloklme aol o haki o, ini Peresi aol baeben di ini ke aondao ora hondoklbur hayem. Ini songolol man mini non bubur angal kab ko hae o haki o, inim ten mendbor mbinin aoli heme baebenon and di mbinin osisao baeben di taol pe mu habur lomen, kakla inim khorob ngo beme saon pe kowes bubur tenaolom ini ebe ora hayem ken ko Ngaor bor ko soklo aondao bu ora ko haroklme, Ngaorom tenaol hambun sarbeklao tomb mendborom ke hondoklemi ub men mbabur, ini ngo baeben ke aondao ora hondoklbur hayem kisesa.

¹⁵Ngub kobur wakl kakl, Ini Nju semon man buwaloklme aol o haki o, ini Peresi aol baeben di ini ke aondao ora hondoklbur hayem. Ini songolol man mini non bubur angal kab ko hae o haki o, inim ib kunjja bor di su heneng baeben bor di tenaol mendbor inin man pange tenaol haen koklbur akol akol bu haroklme. Ngub akol bu haroklme tomb mendborom inin man pango bereme tomb inim mbini is de bor pen ko man man bu haen lomel, mbini di ini hayem ubi was haroklme. Ngub haroklme o inim mbini khorob aondao bu ora mao baroklme, inim khorob bu haroklme ub kang mend men mba sao bubur mbinim khorob aondao bu ora bu haroklme, ke aondao ora hondoklbur haeme kisesa.

¹⁶Ngub kobur kakl, Ini el kho ora habur o inim tenaol sango mende harer muwalo hayem ol, ini ke aondao ora hondoklbur hayem. Inim ngub lome.

Mondom nim Ngaor bor ngo sao buklwao kobur Ngaor Hen Moroklme Anda mao* lao o, obum mabor nao bi kor kusa sin ebe was lome. Ngub lome o mondom nim Ngaor bor menjao buklwao ora kobur Ngaor Hen Moroklme Anda bor han ngol mend wiyao o mao keyao tomb, obum ngo le ub kor nao kusi heneng ora bibi buklao ko nen saboklme kisesa.¹

¹⁷Njisesom ngub kobur kakl, Ini mbaoli tumu mari non bi kon nao wi el hukl bi o haki o, inim asao was hobao sao aondao ora e ko pangeyem? Han ngol ora aondao be? Ngaor Hen Moroklme Anda oram han ngol ngo komb bi win laong, Ngaor Hen Moroklme Anda ngo aondao ora e ko pangeyem? kisesa. ¹⁸Ngub kobur kakl, Inim mende di ngub lome. Mondom nim Ngaor bor ngo sao buklwao kobur mabaorao haroklme to imbi kobur mao lao o, obum mabor nao bi kor kusa sin ebe was lome kisesa. Wakl kakl, Inim ngub lome o mondom nim Ngaor bor menjao buklwao ora kobur, mabaorao haoroklme tol osisao mend wiyao o mao keyao tomb, obum ngo le ub kor nao kusi heneng ora bibi buklao ko nen saboklme kisesa. ¹⁹Ngub kobur kakl, Ini el hukl bi o haki o, asao was hobao sao e ko pangeyem? Ngaor bor osisao kaloklme sao hobao sao e ko pangeyem be? Mabaorao haoroklme tom osisao Ngaor bor kaloklme sao komb bi win laong, mabaorao haoroklme to hobao sao e ko pangeyem? kisesa. ²⁰Njisesom ngub kobur kakl, Pangeklem. Tenaol mondom nim ngo kakl ub buklwao ora kobur Ngaor bor mabaorao haoroklme to mao lao tomb, obum to ngo di to ngo bor wiyao sao baeben di hambun sao maomunu mao ke non bi soklao, obum mao ngo kor nao kusaeb se ora yao kisesa. ²¹Wakl kakl, Mondom di ngo sao buklwao kobur Ngaor Hen Mo-

ⁱ23:16 Mat 15:14

roklme Anda mao lao tomb, Ngaor obu di and ngo bor bao haraoklaol obu di maomunu mao ke non bi ora soklao.²² Pangeklem. Mondom di nim buklwao ora ko mao kobur yu heben mao ka sin, aol ngo obum Ngaoron maomb bo haraoklao seya on hesa Ngaor obu di seya ngo bor buruklaol obu di maomunu mao laol, obum mao ngo kor nao kusaeb se ora hayao kisesa.^l

²³ Njisesom mbinim bor wاكل kاكل, Ini Nju semon man buwaloklme sem hesa ini Peresi aol baeben kab o, ini ke aondao ora hondoklbur hayem. Ini songolol man mini non bubur angal kab lome aol o hاكل o, inim eb sembi non bi semon di ne noklme sao nao hobao sao baeben hambunon tobon kab nan o Ngaor bor was kaloklme o, inim Ngaoron man hobao sao wiyao ub tuwaroklme kisesa. Ngub kobur kاكل, Inim man ngo sao was tuwaesmi ka. Tenaol hambun bor kone bombor ub was u kone ebe ubur tenaol mende hond homoklme ub di, Ngaorol hul ha haroklme ub di, inim kone ebe ngub woroklme baeben tuwa haroklme kisesa. Wاكل kاكل, Inim Ngaoron man wiyao ub ne noklme sao hambun sao tobon kab nan o Ngaor bor kaloklwaebe ke wiyao ub ebe beyem o, nim hobao sao ora ngo kاكل o di nao tuwاكلwaebe buklemi kisesa.²⁴ Njisesom ngub kobur kاكل, Ini el kho ora habur o tenaol sango mende harer muwalokl nda pebe o hاكل o, pungun mend inin ib ber pae kab bor hondayao tomb inim no tu kobاكلwao ko hondobur oborob ora es bu mu tuwaroklme o, inim wاكل nao hendebur aondao sao some kawao non bi is mend no tu kobaroklme kisesa.

²⁵ Ngub kobur kاكل, Ini Nju semon man buwaloklme aol hاكل o, ini Peresi aol baeben di ini ke aondao ora hondoklbur hayem. Ini songolol man mini

non bubur angal kab ko hae o hاكل o, inim kab hesa peler kab dera nan oborob ora wes wes loroklme o, inin kone ndaon bor tenaol menden osisao maobala mu khorob bimi sao bao winbur, inin songolom bi keyao ub was bimi kisesa.^k ²⁶ Njisesom ngub kobur kاكل, Ini Peresi aol el hاكل bi o hاكل ka. Inim pibnao oran inin kab ngon moklo ndaon bor oborob ora wes wes li peklwaebe. Inim ngub buklemi tomb dera nan di ebe was wes li pele ora soklao kisesa.

²⁷ Ngub kobur kاكل, Ini Nju semon man buwaloklme aol o hاكل o, ini Peresi aol baeben di ini ke aondao ora hondoklbur hayem. Ini songolol man mini non bubur angal kab ko hae o hاكل o, ini aol maol dera nan dind bongna haek bi ebe ora baekeklme nda ubi menger hayem. Tenaolom dera nan hendeme tomb aol maol ngo ebe ora saoklao o, moklo ndaon bor aol hul kolokl barae di kho sao buklwaebe mba habur biyao kisesa.¹ ²⁸ Njisesom ngub kobur kاكل, Ini ngo baeben nim menger ngo murukl ubi hayem ka. Tenaolom ini toklo songol dera nan hendeme tomb mbinim ini kone dund se wi ebe ora hayem ko pangeyem kisesa. Wاكل kاكل, Mbinim ngub nen sabeyem o inin kone bor kakla lome sao di, Ngaoron man hul habur khorob bimi sao baeben hambun sao di, ngo sao was bu mba hayao ko Njisesom ngub kisesa.^m

Njisesom man buwaloklme aol ke ngub hondoklemi kisao o

Luk 11:47-51

²⁹ Njisesom ngub kobur kاكل, Ini Nju semon man buwaloklme aol o hاكل o, ini Peresi aol baeben di ini ke aondao ora hondoklbur hayem. Ini songolol man mini non bubur angal kab ko hae o hاكل o, mbes Ngaoron man mini

aol himismil tangaesmi baebenon maol o bor kundiyakl menakl bu wakl was bu habur, aol ebe himismi baeben di mbinim mbes oborob was bu hasmi kobur inim mbinin maolol oborob ora yaor mao ba hayem kisesa. ³⁰Ngub kobur kakl, Inim ngub bu habur wakl ngub lome. Naom mbes naon ab sumb wil baeben daol haru hakl bismaon, mbinim mbes Ngaoron man mini aol hasmi baeben lismi ub bukl bismi tomb nao haru lem ko, turi homo ngub nao bukl bismao ora ko hayem kisesa. ³¹Wakl kakl, Inim ngub ko hayem o inin mbib ngo ko hayem om ora, nao naon ab sumb wil ngo mbes Ngaoron man mini aol baeben pe paen lismi on sem hayom ko inin mbib kao pabur te muwalo hayem kisesa.ⁿ ³²Ngub kobur kakl, Ebe ka. Inim di inin ab sumb wil baebenom ngo bismi ub was bam bam bubur, ngub was bu mae libaebe ora kisesa. ³³Njisesom ngub kobur kakl, Suklumb sem o hakl o, ini suklumb hondbao o hakl ka. Ngaorom ini bor ngo sao was bismi ko te mao sarabur is de ora bor peklemin lao orang, inim asub bukleml? Ngaorom ini te mao sara ke mao handaklao ub nao bin ko pakl paokl poklemi be? Ngub inj ka. Ngaorom ini ke mao handaklao ub tuwakl bir ini non bim pakl paokl pokl buwaklemi ora kisesa.^o

³⁴Ngub kobur wakl kakl, Ngo kakl ub buklaong inim pangeklem. Nim ini haklemil nao man mini aol mendbor mbini kone kikil bi Ngaoron mbuk waeb oborob hende baeben eben lowao ora kisesa. Wakl kakl, Ngub eben lowao o inim ngo eben lowao haklon mendbor pe paen lubur, mendbor di is pe kowal bil pe paen nil li mba peb bukleml. Inim mbini mendbor di inin man pangoklme anda andaon doroklom luk-

lemi kisesa. Njisesom ngub kobur kakl, Inim ngub bubur lemin mbini nao man mini aol ngo baeben su and lobokl lobokl mendel haklemi o, inim mbini taol mi akol bu luklemil mbinim su and lobokl lobokl mende bor poklemi o, inim ngo bor di taol mi po luklemi ora kisesa.^p ³⁵Ngub kobur kakl, inim ngub bukleml o aol mendbor mbes kone ebe wi su ngol hasmi baeben inin ab sumb wil baebenom pe paen lismil, ini mbinin poklon ndabur ke hondoklemi kisesa. Wakl kakl, Heneng ora aol kone ebe wi Ebel di pe paen lismil, aol ebe ngubi baeben ngub homam obam obam bubur, Berekayan isi Sekaraya di Ngaoron panda komb bi ora hesa Ngaor bor kalo mabaorao haoroklme to kabon tukun bor pe paen lismi ora. Ngub lismil ngo bu haroklme baeben hambunon Ngaorom ini ngo baeben te mao saraklaol, inim mbinin poklon ndabur ke hondoklemi ora kisesa.^q ³⁶Ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim di ngub was beyem ol hambun sao khorob ngo bu hasmi on poklon ndabur, ini tenaol ngubi tomb hayem baeben mabor ke aondao ora hondoklemi ko Njisesom ngub kisesa.

**Njisesom Njurusalem tenaol hem
ko hond himisao o**

Luk 13:34-35

³⁷Ngo tomb Njisesom Njurusalem tenaol hem ko hond homobur kakl, Is alem. Njurusalem tenaol o hakl o, inim Ngaoron man mini aol baeben pe paen lu, Ngaor obum man mini aol mendbor ini haemel pu kisao baeben di hanom loroklme tenaol o hakl o, nim mbes ora di hor hor was ini ngo baeben, sao kulaom obun hondbao baeben obun bobao bundur bor maembe mbaen kobur

ⁿ23:31 Bis 7:52   ^o23:33 Mat 3:7; Mat 12:34; Luk 3:7

^p23:34 Mat 10:23; 1 Tes 2:15   ^q23:35 NjuS 11:4

men mba paolaoklao nda ub bundis o, inim turi homo nao ebe bao waesimndis kisesa.^r ³⁸Ngub kobur kakl, Pangeklem. Inin Ngaor Hen Moroklme Anda ngo hae o bor Ngaor obu nao haklaol, bae-haemen and was haklao kisesa. ³⁹Wakl kakl, E ka. Nim ini bor heneng ora kao njurukl, ini ngo baebenom ni ko mende nao hondoklemi o, ma ora bor inim ni bor kaoya kem kobur, Ngaorom imbi wi haen kisao aol ngo obu Aoraom Aondao hayao bor hakl ebene ngao

Obu bor kaoya kem ora lemi tomb inim ngo tomb ora ni ko mende hondoklemi ko Njisesom ngub kisesa.^s

**Njisesom Ngaor Hen Moroklme
Anda kundi mbaklemi kisao o**

Mak 13:1-2; Luk 21:5-6

24 Ngo tomb Njises obu Ngaor Hen Moroklme Anda ngol haklbir pisaol, obun man pange aol baebenom Njises obu hasaol obobur mbinim Njises obu bor Ngaor Hen Moroklme Anda baeben ebe ora was haeng hend ko muwalismisa. ²Ngo tomb Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Inim and ebe ngo hae hakl hendeyem be? Nim ini bor heneng ora kao njurukl, mbinim han sango menden mandaemol di hond mend baondib munu bao win wa nao buklmi ora. Ngub inj, mbinim and ngo hakl hambun ora, kundi bowes buklmi ora kisesa.^t

**Ke ngo sao was hondoklemi
ko kao kalisao o**

Mak 13:3-13; Luk 21:7-19

³Ngo tomb Njises obu har Olib manda bor birisaol, obun man pange aol baeben mbini was ware pe ora Njises obu

birisaol obobur kakl, Njem ngo buklao kaendisao baeben atomb ora buklao bor kae bo? Njem nao kao nji kismisa. Wakl kakl, Njem ngo buklao kaendisao baeben buklbur buklao tomb naom pibnao oran asao ora mbes buklaol hondobur nje wakl oboklesil, naom su ngo ora soklao bao o teb saol ko pangoklmaob? kismisa.

⁴Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Pangeklem. Tenaol mendborom ini maobowabur kakla lemi hondo ora haklwaebe kisesa. ⁵Ngub kobur kakl, Aol andub ora ini haklemil obobur mbinim ni hae non bubur lemin, ni Ngaorom Eben Ke Aol ora hae lemi kisesa. Mbinim ngub kobur lemin tenaol andub ora maobowam akol bu haklemi kisesa.^u ⁶Njisesom mbini bor wakl kakl, Teb sol sao di enderael sao di saond aondao ora mend daoklu lili buklebil, inim poboklo oboklaol pangoklemi tomb saond ngo buklebi o hondobur inim pakl homo burir nao biklwaebe ora kisesa. Ngub kobur kakl, Nim ngo kakl sa mbes buklao o mabor bao bu kowes buklao o, nao pindib pae wen soklao kisesa. ⁷Wakl kakl, Aol sem tangar mondom sem mende saond bu kaloklao. Ngo tomb kabman semom di sem mende bor saond bu kal kal buklmi kisesa. Ngub buklao tomb su mendbor de aondao ora oboklao. Su mendbor di dull bere aondao ora oboklao kisesa. ⁸Njisesom ngub kobur kakl, Tenom nongnas maruklbur beme tomb mabor tenda aondao bu buklbur o pibnao kang bu bam bam biyao nda ub menger, nim ngo kakl sao baeben mbes buklao kisesa.

⁹Njisesom ngub kobur wakl kakl, Ngo sao hakl buklao tomb inim nil hul ha haklemil, tenaol hambunom ini hendaebe makl aondao ora homobur nar wen ebe hende non buklmi. Ngo tomb

^r23:37 Bis 7:59; 1 Tes 2:15   ^s23:39 Mat 21:9   ^t24:2 Luk 19:44

^u24:5 Mat 24:23-24; Bis 5:36-37; 1 Njo 2:18

mbinin ini men pae pobur lemin, lu bowes bu tenda mao na ini pe parek-lemin di luklemi kisesa.^v ¹⁰ Njisesom waki kaku, Ngub buklemi tomb tenaol andub ora mendbor Ngaorol hul ha obul ora kone u haklemi baeben di mbinim besao kon ubur lemin, tenaol mende karu lili bubur tenaol hambunom mende bor ko was hom hom buklemi kisesa. ¹¹ Ngo tomb Ngaoron man buwale non bubur man tangar sao buwaloklme aol mendborom tenaol hambun maobowaklemi ora kisesa.^w ¹² Njisesom waki kaku, Tenaol kho mao saraoklao sao hambun sao aondao bu ora ngub and soklao, tenaol andubom Ngaor bor di tenaol mende bor di hem ko kone woroklme ub ora tuwaklemi ora kisesa. ¹³ Ngub kobur kaku, Ngub buklemi o tenaol mendbor nil hul ha saor pe was bao harim sin, Ngaorom mbini bu muklao ora kisesa.^x ¹⁴ Njisesom ngub kobur kaku, Ngaorom ngub maeb ha maomb bo hayao ko, Angal Bib Hobao Sao ngo su hambun bor tenaol hambunom pangen kao kalam akol bu paklemi tomb oran bao bu kowes buklaol kisesa.^y

**Mabor kho aondao
ora mend oboklao kisao o**

Mak 13:14-23; Luk 21:20-24

¹⁵ Ngo tomb Njisesom kaku, Inim mabor hondoklemil kho mao sakl buklaol sao ngom su enjo ngo bor kho mao saklao o, mbes Ngaoron man mini aol Daniyaolom kisao ub panda komb bi ora bor obo haklao kisao kisesa. Pangeklem. Tenaol mendbor mbuk waeb ngo bor wiyao ub hondoklesi baebenom oborob ora hondobur kone kimb bibaeb.¹⁶ Ngo tomb Njisesom waki kaku, Ngub buklaol tomb tenaol mendbor su Njuriya bor bu-

ruklemi baeben yu har ne baeben bor pakl paokl puklwaebe kisesa. ¹⁷ Ngub kobur kaku, Aol mondom njen and wil dera nan hari sin, njen osisao uklesi o mukl waki andaon nao hondaebae ora kisesa.^z ¹⁸ Waki kaku, Mende di aol mondom njen em bor hari sin, njen toklo and turub bi mukl anda nao pe, pakl paokl ora pebe kisesa. ¹⁹ Ngub kobur kaku, Is ora alem. Ngo sao buklaol tomb ten mendbor hondbao pango uklemi baeben hesa nongnas aondu ne baeben kab oran hond bu pae delib ebe ora soklao kisesa. ²⁰ Waki kaku, Pibi hon oboklao hub ingi soklao tomb hesa hor boroklme bao on kab naom pakl pokl buwaklmaong, khorob ngo sao nao eben kaebe ko Ngaor bor kao kaloklwaebe kisesa. ²¹ Ngub kobur waki kaku, Is ora alem. Ngo ora tomb ke aondao ora hondoklemi ka. Mbes Ngaorom su wen warisao tomb di, karasmas hambunon ora ngubi tomb di, khorob sao aondao ngubi mend nao hindismi ora kisesa. Ngub kobur kaku, Ke aondao ngo hondoklemi ubi mend sul bao haklemi tomb mabor di nao hondoklemi ora kisesa.^a ²² Ngub kobur kaku, Ngaorom ngo sao buklaol o bao hor andub ora nao ndi tibaklwao ko nen nao sabokl bisaon, tenaol is mend nao bu-laokl pokl beme o, Ngaorom obun tenaol mbes sablo haen kisao baeben hond homobur bao hor andub ora ndi nao tibaklwao ko nen sabisao kisesa.

²³ Njisesom ngub kobur kaku, Ngo sao baeben hambun sao buklaol tomb aol mendborom ini bor ngub lemi. Ngaorom Eben Ke Aol obu enjo ngo bor ngo hae o haondaoklaob. Aoh, obu isu ngo bor hayao leming, mbinim ini bor ngo lemi ub heneng lem ko nen nao saboklwaebe ora kisesa.^b ²⁴ Ngub kobur kaku, Mabor

^v24:9 Mat 10:22; Njo 15:18; Njo 16:2

^w24:11 Mat 24:5; Mat 24:24; 1 Njo 4:1
Mat 28:19

^z24:17 Luk 17:31

^a24:21

^x24:13 Mat 10:22   ^y24:14 Mat 10:18;
^b24:23 Mat 24:5; Mat 24:11

mendborom ni Ngaorom Eben Ke Aol ora hae, mendborom di man tangar mini obobur ni Ngaoron man mini aol hae ko tenaol hambun maobowakl obobur, mbinim tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di aondao bu ora bam akol bubur, tenaol Ngaorom sablo haen kisao baebenone kone bor di ngil ngaol mao kabur maobowa hondoklemi kisesa.^c ²⁵Njisesom ngub kobur kakl, Pangeklem. Ngo sao baeben hambun sao wen buklaol ub nim ini bor ngo kao njurukl ong, hondo ora haklwaebe kisesa.

²⁶Njisesom wakl kakl, Mbinim ini bor ngub lemi. Haondaoklaob. Ngaorom Eben Ke Aol obu su tenaol nao biri isu ngo bor hayao lemin, inim ngo bor es bukl nao puklwaebe. Mbinim ini bor ngub kobur kakl, Haondaoklaob. Eben Ke Aol obu enjo andaon ngo bor bereyao leming, mbinim ngo lemi ub inim heneng lem ko nen nao saboklwaebe ora kisesa.^d ²⁷Wakl kakl, Ngub inj, yu nan bubiyab beyao tomb unu ora bor di saohar hambun bor bu kimb biyao nda ub, Aolon Isi Ora obu di ngub oboklaol hambunom hondoklemi o,^e ²⁸su bor baoraoklao sao menjao homo wiyao bor was sao hur mesim di obo kiril mbaroklme ko Njisesom ngub kisesa.^f

Mabor Aolon Isi Ora oboklao kisao o

Mak 13:24-27; Luk 21:25-28

²⁹Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakl, Ke aondao ora ngo baeben hend paklemi tomb penar bu ora nar nao debur em hundur aondao ora uklaol, ek di nao doklao ora. Saosolbaem ngo saoharol harekle baeben di sul tol hakl ib ib buklaol, saoharol buri wiyao sao baeben di buri nao pale dur kobur demi ora men

koroklao kisesa.^g ³⁰Ngub kobur kakl, Ngo tomb Aolon Isi Ora obu oboklao on saoharol menger bombor mend buklaol hondobur, su hambun bor tenaol sem hayem baeben hambunom pakl homobur de aondao ora ko haklemi kisesa. Wakl kakl, Ngo ora tomb Aolon Isi Ora obu yu heben mulaol darukl ora bor haklbur obu buri paolaoklbur nar el sao bao bi hakol bi ora oboklaol hondoklemi kisesa.^h ³¹Ngo tomb biyukel mbel aondao ora luklaol obum obun angal mini wesao baeben su hambun bor pen kobur, yu nan di unu nan di umu nan di ana nan di su uklu lisao hakl hambun bor di, Ngaorom tenaol mbes sablo haen kisao baeben hambun ora obo kiril mbaen lao kisesa.ⁱ

Njisesom is ma biyao menger mar kisao o

Mak 13:28-31; Luk 21:29-33

³²Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakl, Inim is dullub ma biyao nda ub oborob ora nen saboklwaebe. Is baoklaol ib ib bubur ma bu kimb beyao tomb inim ngub lome. Is ma wen beneng ngubi tomb nar eben sene lome kisesa. ³³Ngub kobur kakl, Menger bombor ngub mubur inim nim o kao njandisao baeben hambun sao bam bam buklaol hendaem sin, Aolon Isi Ora obu oboklbur teb so ora tiriyo kombaek hend dera haril ko nen saboklwaebe kisesa. ³⁴Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol ngubi tomb hayem baeben nao heme bao haen was nim ini bor ngo buklaol kandisao baeben buklaol ora kisesa.^j ³⁵Ngub kobur kakl, Su di saohar di mabor hambun sao bum haklao o, nao angal bombor o nao bum

^c24:24 2 Tes 2:8-9; Kao 13:13-14   ^d24:26 Luk 17:23-24

^e24:27 Mat 24:37-39   ^f24:28 Luk 17:37   ^g24:29 2 Pit 3:10   ^h24:30 Kao 1:7; Kao 6:12-13   ⁱ24:31 1 Kor 15:52; 1 Tes 4:16   ^j24:34 Mat 16:28

hae wi aeben soklao ko Njisesom ngub kisesa.^k

Aolon Isi Ora ngo tomb oboklao ko mondom nao hende hayem kisa o

Mak 13:32-37; Luk 17:26-36

³⁶Ngo tomb Njisesom kabl, Ngo sao hora buklaob be? somna buklaob, ekerabe? ndum buklaob ko mondom nao hende ora hayem kisesa. Ngub kobur kabl, Ngaoron angal mini wesao yu heben haeme baebenom di nao hende ora haeme. Aoraon Isim di nao hende ora hayao o, Aoraon Ngaor ngo obum bombor o ora hendeyao kisesa.¹ ³⁷Njisesom ngub kobur kabl, Mbes aol Nowa hasao tomb tenaol hambunom bismi ub, Aolon Isi Ora oboklbur buklaob tomb di bombor ngo bismi ub was buklemi kisesa. ³⁸Ngub kobur wakl kabl, Mbes se obo ib wae aondao ora ngo ibisao o, nao ib hae wen Nowam ib taokaoll warisao tomb tenaol hambunom ne nao pa ib nao pa was bismi. Ngub bubur aolom di ten taol buklemi was kone wi, tenom di aol poklemi was kone wi bubur, mbinim ngub besao ko u haen was Nowa obun sem ib taokaollon hondaesmi kisesa. ³⁹Wakl kabl, Mbinim ngub was ham ham bubur mabor mbini ke hondoklemi on nen nao sabe mbinim ngub besao kon was wismil, mabor ib wae do se aondao ora obobur kisaon, tenaol ngo baeben hambun nao pesao ora kisesa. Njisesom ngub kobur kabl, Bombor ngo bisao ub was mabor Aolon Isi Ora oboklao tomb di, mbinim nao hende besao kon u bao habur mbinim burir biyu ke ngo hindismi ub was hondoklemi kisesa.^m ⁴⁰Ngub kobur kabl, Ngo tomb aol is kab mend em bor haklebi o, Ngaorom is mende men mubur is mende bao haen waklao kisesa. ⁴¹Wakl

kabl, Ten is kab mend di mbibim palawe kongon bi uklebi o, Ngaorom is mende men mubur is mende bao birin waklao kisesa.ⁿ ⁴²Njisesom ngub kobur kabl, Mabor inin Aoraon Aondao obu bao ngon oboklao ko nao hende ora hayem ngao, nim ngo kabl ub buklaong oborob ora hondo haklwaebe kisesa.^o ⁴³Ngub kobur wakl kabl, Inim ngo sao oborob ora nen saboklwaebe. Aol and aoraon baebenom bao ngon somna ora paes naoklao aolom paes nokl oboklao ko hondokl bemen, paes naoklao aol ngom mbinim anda bor tiriyao kombo paes ngub nokl eben bao wa nao bi hend ha ora hakl beme kisesa.^p ⁴⁴Wakl kabl, Aolon Isi Ora obu di bao ngon oboklao ko inim nen nao sabe haklemi tomb oboklao ngao, inim di oborob ora man man bu hend ha ora haklwaebe ko Njisesom ngub kisesa.

Kongon bimi aol sem kab hayem ko mar kisa o

Luk 12:41-48

⁴⁵Ngo tomb Njisesom kabl, Kongon biyao aol mondom obun kone bor oborob ora kimb bubur kongon oborob was ba sin, wakl obun aol aondaom obu bor njem nao kongon bimi aol baeben hambun maeb ha, mbini bor ne di ngo tomb was taol bu kalaebe lao ub taol bu kalo haklao kisesa. ⁴⁶Ngub kobur kabl, Mabor kongon biyao aol ngo obun aol aondao nda wakl obobur hondoklao tomb obun kongon biyao aol ndam obum mbes kao kaolaokl pisao nda ub bu harob sin, kongon biyao aol ngo obun mbib turi aondao ora homoklao kisesa. ⁴⁷Njisesom ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, aol aondao ngo obum obun hambun sao obun kongon biyao aol ngom was maeb haen lao

^k24:35 Mat 5:18   ^l24:36 Bis 1:7; 1 Tes 5:1-2   ^m24:39 2 Pit 3:6

ⁿ24:41 Mat 25:13   ^o24:42 Luk 12:39-40   ^p24:43 Kao 16:15

kisesa.^q ⁴⁸Wakl kakl, Ngub buklaol o aol aondaon kongon biyao aol ngom khorob bubur obun kone bor nao aol aondao penar bu nao oboklao ko nen sabobur laon,^r ⁴⁹obum obu daol mbini haru kongon bimi aol baeben lu bowes bi habur, obum aol mendbor he soklme ib noklme baeben daol haru ne nao mba he soklme ib nao mba buklaol ora kisesa. ⁵⁰Wakl kakl, Obum ngub buklaol kongon biyao aol ngo obun maomb bo haraoklao aol aondao nda mabor ko mend handam oboklao tomb, obun kongon biyao aol ndam nao maomb bo haraoklao aol aondao oboklao ko nao hondo bara sin, obum ngo tomb ebeyao saol ko nao hende haklao o obum sub obo pindib paklao kisesa. ⁵¹Wakl kakl, Aol aondao ndam ngub obobur laon obun kongon biyao aol ngo khorob ora ke mao handabur, tenaol mendbor songolol man mini non bubur kakla ko haroklme baeben pen lao bor maomunu pen laol, obum saongao kengerokl no de khorob ora ko haklao ko Njisesom ngub kisesa.^s

Nong is tobon kab menger angal mar kisao o

25 Ngo tomb Njisesom angal mar mende di kobur kakl, Yu heben bor maomb bo haraoklao om maeb ha maomb bo hakl oboklao ub menger, nong is tobon kab mondom mend bismisa ub menger maeb ha maomb bo hakl oboklao kisesa. Ngub kobur kakl, Nong menden tuman ke aol aondao mondom, nong ngo penar bu embi was taol bukl oboklwao kisaol, nong tobon kab ndam mbinin laomb di tobon kab ta peb bu maribir mbinin haeki taol bukl bi nda harerol hen mu kaomukl pismisa.^t ²Ngub pismi o nong tobon kab ngo pismi on is su mende

kon nao wi sisesa. Is su mende oborob ora kone kimb bi sisao kisesa. ³Njisesom ngub kobur kakl, Nong kon nao wi nda baebenom mbinin laomb marismi o, mbinin laombon wel keresin nao mari pismi kisesa. ⁴Wakl kakl, Ngub bismi o nong is su mende kone oborob kimb bi kon wi nda baebenom, mbinin wel keresin di mberol be bor bomb barabur, mbinin laomb baeben hesa ndi pa peb bu marismi kisesa. ⁵Njisesom ngub kobur kakl, Nong tobon kab ndam aol mbinin haeki taol bukl bi nda penar bu nao ibisaol nong nda baeben mbinin el bor enjmor ibisaol, u paol pesmi kisesa.

⁶Ngub kobur wakl kakl, Ngub paol pesmi tomb somna undum tuku ora angal mend kisaol pangismil, aol ten taol bukl bi nda ebeng, inim obu kemi ebeklemin ub harerol hen mu kaomukl puklub kisaol pangismi kisesa. ⁷Ngo tomb nong tobon kab ndam teka kaklal sobur, mbinin laomb nda baeben man man bu mao da peb bismi kisesa. ⁸Ngo tomb nong is su mende kon nao wi nda baebenom nong is su mende kone oborob ora kimb bi nda baeben bor kakl, Naon laomb nao de hundileng, inin wel keresin ngon baoklmend nao kowe njib kisesa. ⁹Ngub kismil nong is su mende kon wi nda baebenom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Inj ka. Naom naon wel keresin ngon mendbor ini kowe njam sin, naon laomb di nao de hundi mba kho sobur, inin di nao hambunon kho soklaong, ngub nao bin ub inim sitowa anda bor wel keresin dob bukl puklub kismi kisesa. ¹⁰Ngo tomb nong is su kon nao wi awis nda baeben sitowa anda bor wel keresin dob bukl pismi tomb, aol ten taol bukl bisao nda obo pindib paesesa. Ngub ibisaol nong is su mende mbinin wel keresin di maru

^q24:47 Mat 25:21; Mat 25:23   ^r24:48 Luk 12:45   ^s24:51 Mat 8:12

^t25:1 Kao 19:7; Luk 12:35

burubur laomb mao da man man bu birismi nda baeben, aol aondao ngo ten taol bukl ibisao nda daol mbini haru and ngo ten taol bukl ibisao ne haorismi anda on hondaesmil, aol aondao ngo ten taol bukl ibisao ndam tiriyaol bo tu ndaesesa.

¹¹ Ngo tomb mabor nong is su mende kon nao wi, wel keresin dob bukl pismi nda baeben obo tiriyaol lu nga nga ko habur kabl, Aol aondao o, aol aondao ka. Nao obomun ub tiriyaol komb kismi kisesa.^u ¹² Ngub kismil aol ten taol bukl ibisao ndam mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Nim heneng ora kabl, nim ini nao hendeyo ora kisao ko Njisesom angal mar ngub kisesa.^v ¹³ Njisesom ngub kobur kabl, Aol aondao ngom ngub kisaong, Aolon Isi Oran hora oboklao be? somna oboklao be? atomb oboklao ko inim nao hende ora hayem ngao, inim oborob ora hondo haklwaebe kisesa.^w

Aol mondom obun kongon bimi aol mone kalisao ko mar kisao o

Luk 19:11-27

¹⁴ Ngo tomb Njisesom angal mar bombor ngubi mende di kobur kabl, Aol aondao mondom obu su tangar mendbor poklbur kisaon, obun kongon bimi aol baeben kor bu ubuklub kobur obun osisao wisao baeben inim was maeb haklwaebe ko kaolaokl pisao kisesa.^x ¹⁵ Njisesom ngub kobur kabl, Aol aondao ndam obun kongon bimi aol ngo baebenon kone hondo, mbinin buri wiyao ub mbinin kone armend sisao u haklemi ub hondoklbur kisaon, obun kongon bimi aol ngo baeben bor mone ngom bisnis bu haklwaebe ko taol bakabur, obun kongon biyao aol is mend oran mone so 1,000 was ber pae pao su kalisesa. Ngub bubur kisaon obun kongon biyao aol is

mende mone so 1,000 was ber pae pao kab oran kalisesa. Ngo tomb obun kongon biyao aol is tebo nan di mone so 1,000 was ber pae pao bombor oran kalisaol, mbini hambun bor bisnis bu haklwaebe ko ngub kalisesa. Obun ngub taol bu kal peb bibir kisaon, obu su tangar bor paokl ora pisao kisesa.^y ¹⁶ Ngo tomb aol is mend obu mone so andub ber pae pao su misao ndam penar bu bisnis bisao tomb mone so 1,000 was ber pae pao su mende pon paen misao kisesa. ¹⁷ Ngo tomb aol is mende obu mone so andub ngub baeben was ber pae pao kab misao ndam di 1,000 was ber pae pao kab mende pon paen misesa. ¹⁸ Ngo tomb is kab ngom ngub bisbi o aol is mend obu mone so 1,000 ber pae pao bombor misao ndam obun aol aondaon mone ngo mu bowes buklwao ko nen sabobur kisaon, men pae po obum su tomb pabur su bor sowaol bu mbaesesa.

¹⁹ Ngo tomb aol aondao ndam bao ham ham bubur kisaon, ma ora bor obun kongon bimi aol ngo baeben bor obun mone ngo bisnis bu haklwaebe kaokl pisao on, mbinim asub was bu haroklmeb ko angal kao kao bem koklbur wabl ibisesa. ²⁰ Ngo tomb aol is mend obu mone so 1,000 was ber pae pao su misao ndm, wabl mone so 1,000 was ber pae pao su mende pon paen misao nda baeben mini obobur kabl, Aol aondao o hend. Njem mone so 1,000 was ber pae pao su mend njaokl pisndisom bisnis buwao tomb nim mone so 1,000 was ber pae pao su mende ngo pon paen muwe o kisao kisesa. ²¹ Ngo tomb aol aondao ndam obun kongon biyao aol ngo bor kabl, Nje kongon biyao aol ebe ora hael, njem njen kongon oborob ora hondobur bisi kisao kisesa. Obun ngub kobur obun kongon biyao aol ngo bor

^u25:11 Luk 13:25; Luk 13:27   ^v25:12 Mat 7:23   ^w25:13 Mat 24:42

^x25:14 Mak 13:34   ^y25:15 Oro 12:6

wakl kakl, Njem kang sao ngo oborob ora maeb harili ub njem nao andub sao maeb hanin lowaong, njem yao turi hom hom babon ib kisao kisesa.^z

²²Ngo tomb aol is mende mone so 1,000 was ber pae pao kab misao ndam di obobur kakl, Aol aondao o hend. Njem ni mone so 1,000 ber pae kab kab pao kab mend njaokl pisndisom bisnis buwao tomb nim mone so 1,000 ber pae kab kab pao kab mende ngo pon paen muwe o kisao kisesa.²³Ngub kisaol obun aol aondao ndam obu bor kakl, Nje kongon biyao aol ebe ora hael, njem njen kongon oborob ora hondobur bisi kisao kisesa. Obum ngub kobur obun kongon biyao aol ngo bor wakl kakl, Njem kang sao ngo oborob ora maeb harili ub njem nao andub sao maeb hanin lowaong, njem yao turi hom hom babon ib kisao kisesa.

²⁴Ngo tomb aol is tebo nan obum mbes mone so 1,000 ber pae pao bombor misao nda obu di obobur kakl, Aol aondao o nim nje ora hendeyo nda ka. Nje aol buri ora habur, njem aol menden em bor mbinin mbib we boweme hakl di njem kobale nda. Njem aol tangar mendborom mbinin is il we boweme hakl di njem talale nda kisao kisesa.²⁵Ngub kobur kakl, Njem ngub bili ndal nim nje pakl homobur, njen mone so 1,000 ber pae pao bombor mend njisndis su tombobur abo ngo sowaol bu haruklu e ong, njen ngo sao mi kisao kisesa.²⁶Ngub kisaol aol aondao ndam obun angal ngon ko san lubur kakl, Nje makl hom ha was habur nje kongon biyao aol kho ora hael kisesa. Ngub kobur kakl, Heneng ora nim aol tangarom mbinin emol we boweme sao hakl kobo, nim aol tangarom is il we boweme hakl di il seyao tomb nim talo ngub biyul hon-

dobur njem ni pakl homale sin,²⁷ nao mone ngo mendbor kond baen pone haen mun, mbeng bor asub ko nao wisil nim wakl obobur nao mone homaokl hae kang ngo was wakl murukl balem? kisao kisesa.²⁸Nggo tomb aol aondao ndam ngub kobur aol mendbor ngol hasmi baeben bor kakl, Inim mone so 1,000 ber pae homaokl bi bao mend abo ngo bao u harekle o mubur, aol is mende mone so 1,000 was ber pae pao tobon kab u harekle aol ngo was mu kalaoklaob kisao kisesa.²⁹Nggo tomb aol aondao ndam mbini bor kakl, Nim ngo bi o tenaol hambunon mondom menjao u harob sin, nim wakl tangar di kond bu kaloklwaol obun andub ora uklaol. Ngub inj, mondom menjao nao wi harob sin, obum kang mend u buruklao o di nim wakl muklwao ora kisao kisesa.^{a 30}Nggo tomb aol aondao ndam ngub kobur kakl, Inim kongon biyao aol kho abo ngo isu dera nan em hundur wi tenaol mendbor saongao kengerokl no, de khorob ora ko haroklme su ngo bor pen laob kisao ko Njisesom angal mar ngub kisesa.^b

Mabor Aolon Isi Oram tenaol hambun taol buklaol kisao o

³¹Nggo tomb Njisesom ngub kobur kakl, Mabor Aolon Isi Ora obu bao bi hakol bi ora, obun angal mini wesao baeben daol haru oboklemi kisesa. Wakl kakl, Ngo oboklemi tomb Aolon Isi Ora obu aol wesmbao aondao ora habur, obun maomb bo haraoklao on seyol buruklao tenaol su hambun bor paoloklme baeben hambun ora obu buruklao obun el sol was obo kiril mbaen lao kisesa.^c³²Ngub obo kiril mbaklemi tomb some sib maeb haroklme aolom some sib hesa meme kab taol bu kobaroklme nda ub tomb kab bu taol bu kobabur, some sib

^z25:21 Mat 24:45-47; Luk 16:10   ^a25:29 Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18

^b25:30 Mat 8:12   ^c25:31 Mat 16:27; Mat 19:28; Kao 20:11-13

baeben di maon nan haen kao, meme baeben di sabol pabur armend haen kao buklaol kisesa.^d ³³Wakl kakl, Obum ngub bubur laon some sib baeben obun ki tao nan haen kobur, meme baeben ki kowes nan haen lao kisesa. ³⁴Njisesom ngub kobur kakl, Aol Wesmbao Aondao ndam ngub bubur laon, tenaol obun ki tao nan haklemi nda baeben bor kakl, Nao Abom inim turi homeklemimin ko obum mbes pibnao ora su wen warisao tomb, nao Abom ini maomb bo haklbur obum maeb ha maomb bo haraoklao ub inin ora man man bu pa wakaesaong, ngo man man bu wakaesao bor hakl ubuklub lao kisesa. ³⁵Ngo tomb Aol Wesmbao Aondao ndam ngub kobur kakl, Mbes ni dem homo uwao tomb inim ni ne non njisimndis. Ni ib nokl homowao tomb inim ni ib di non humu njisimndis. Ni aol sem tangar ora hawao o ni inin anda bor paolemin ib ko u paolisumndis. ³⁶Ni lab lab nao wi hawao tomb inim ni lab lab di njisimndis. Ni sen ha homo uwao tomb di inim ni bisur bu maeb hasimndis. Ni kalabus paoluwo tomb di inim ni hondokl ibisimndis ol, nim ini ebel mao harukl lao kisesa. ³⁷Ngub lao tomb tenaol kone ebe wi ngo ki tao nan haklemi baebenom obun angal ngon ngub ko san luklemi. Aorao Aondao o, naom nje al dem homo wisil hondobur ne nenin njisim bo? Naom nje ib di al was nokl himisil hondobur ib nenin humu njisimao? ³⁸Nje aol sem tangar non bi atomb hasil hondobur nje naon anda bor paolemin ib kismao? Naom nje lab lab nao wi al was hasil hondobur naom nje lab lab njisim bo? ³⁹Naom nje atomb sen ha u kalabus di paolisil hondobur naom nje hondokl ibisim bo? lemi kisesa. ⁴⁰Ngub lemi tomb Aol Wesmbao Aondao ndam

mbinin angal ngon ko san ngub luklao. Nim ini bor heneng ora kao njurukl, ninao sem imbi nao wi kang ngo hayem baebenon kang is bombor ora di, inim mbini bisur bu menjao menjao kalismi ub inim ni bor ora bismi lao kisesa.^e

⁴¹Ngo tomb Aol Wesmbao Aondao ndam obun ki kowes nan haklemi baeben bor ngub lao. Ini tenaol mendbor haeben sakl puklmi bor nao pe ke hondoklbur hayem hakl o, ini ni hae ol nao hae isu isaolao nao hundili dao hakol bi ngo bor puklub ora. Isaolao dao hakol bi ngo mbes nao Abom Seran hesa Seran obun angal mini wesao baeben kabon man man bu win kaesao ora lao kisesa.^f ⁴²Njisesom wakl kakl, Aol Wesmbao Aondao ndam ngub kobur laon tenaol ngo ke hondoklemi baeben bor kakl, Mbes ni dem homo uwao tomb inim ni ne nao njisimndis. Nim ib nokl homowao tomb inim ni ib non nao humu njisimndis. ⁴³Ni aol sem tangar hawao tomb di, ni inin anda bor paolemin ib nao kisimndis. Ni lab lab nao wi hawao tomb di, inim ni lab lab mend samon nao njisimndis ka. Ni sen ha u kalabus paoluwo tomb di, inim ni bisur bu nao hondokl ibisimndis lao kisesa.

⁴⁴Ngo tomb tenaol ngo ke hondoklemi baebenom Aol Wesmbao Aondaon angal ngon ko san ngub luklemi. Aorao Aondao o, nje atomb was dem homo wisil hondobur naom nje ne nao njisim bo? Naom nje ib di atomb was nokl homo weninbur nao humu njisimao? lemi. Mbinim ngub kobur wakl kakl, Njem aol sem tangar non bi ha, lab lab nao wi ha, nje sen ha u, kalabus paoluwo ngo hakl atomb was bisi o naom nje hondobur nje bor oborob sao nao bismaob? lemi kisesa. ⁴⁵Ngub lemi tomb Aol Wesmbao Aondao ndam

^d25:32 Oro 14:10   ^e25:40 Mat 10:42; Mat 18:5; Mak 9:41

^f25:41 Mat 7:23; Kao 20:10

mbinin angal ngon ngub ko san luk-lao. Nim ini bor heneng ora kao nju-rukl, inim tenaol mendbor imbi nao wi kang ora hasmi baebenon kang is bom-bor ora di bisur bu oborob sao nao bisimndis tomb, inim ngo sao baeben hambun sao ni bor ora bisimndis lao kisesa. ⁴⁶Obum ngub kobur laon inim ngub bisming, ini ke hondoklme su bor puklub laol, ngo bor tanda aondao ora nao hakol bu haklemi ora. Ngub buklemi o tenaol mendbor kone ebe ora ubur oborob was bu haroklme baeben haeben saroklme su bor puklub laol, mbinim ngo bor pobur ko mend nao heme haeben ora soklemi ko Njisesom ngub kisesa.⁸

**Nju semon maomb bo haroklme
baebenom Njises pe paen
lemin ko karismi o**

Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Njo 11:45-53

26 Ngo tomb Njisesom obun angal hambun kao pabur kisaon, obun man pange aol baeben bor kabl, ²Inim di ora hendeyem ub Waran Aeben Bisao hor so pindib paklao o bao hor kab ora bao wi ol, mbinim Aolon Isi Ora men pae poklemil is pe kowal bil nil li mbaklemi ora kisesa.^h

³Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di mbini hambun ora baolum aol wesmbao aondao mend obun imbi Kayapason anda bor was obo kiril mbaesmisa. ⁴Ngo tomb mbinim ngub obo kiril mba burubur kismin kar mba habur kabl, Naom asub ora bubur Njises oran kakla kao beya di, men habur pe paen lem yeb ko kar mba hasmisa. ⁵Ngo tomb mbinim ngub kar mba habur kabl, Ngub bemin ora o, naom tenaol hambun kiril mba hor so boroklme ngon non ngub nao bemin ora. Naom ngo tomb Njises men

harum sin, tenaol hambunom sob aondao bu ora lemi kismisa.

**Ten mondom Njiseson wesmbaol
wel kowe beyaesao o**

Mak 14:3-9; Njo 12:1-8

⁶Ngo tomb Njises obu su Betani bor habur aol maollun bi mend obun imbi Simonon anda bor hasesa. ⁷Ngo tomb ten mondom han alpastam* wari be ebe teraebi buri ora mend sisao bor, wel sem tangar kao ebe ora pebe mend mbinim mone andub ora deng ko mu hasmil, ten ndam wel be ngo sao bor bomb hae mend mini obobur, Njises obu ne noklbur birisaol Njiseson wesmbao bor kowe beyaesesa.ⁱ ⁸Ngo tomb Njiseson man pange aol baebenom ten ndam ngo bisao sao hondobur makl aondao ora homobur mbini hakl hakl kabl, Ten ngom wel hobao sao ngo asub ko mu bowes bi bo? kao kao bismisa. ⁹Mbinim ngub kobur kabl, Ten ngom wel kao ebe ora pebe ngo kowe bowes bi ub nao bukl baonaon, obum tenaol tangarom wel ngo dob bin mone aondao bu ora mubur, obum tenaol mendbor menjao nao wi burubur dam nao bin bereyem baeben taol bu kalokl baonaon kismisa.

¹⁰Ngo tomb mbinim ngo kismi ub Njisesom mbinin kone bor hondobur mbini bor kabl, Ten ngom ni bor oborob ora bing, inim asub ko ten ngo obun kone bor kend mao ba kho mao sareklem? kisesa. ¹¹Njisesom ngub kobur kabl, Inim tenaol mendbor menjao nao wi burubur dam nao bin boroklme baeben hesa non ini daol hor hor was haklemi o, ni non ini daol nao hor hor bao ha kimb was nao bukmao ora kisesa. ¹²Ngub kobur kabl, Ten ngom nao toklol wel ebe ngo kowe beyaraokl o, mabor mbinim ni pe pan luklemil nao maol bor ni tangaklbur man man

⁸25:46 Njo 5:29   ^h26:2 Mat 20:18   ⁱ26:7 Luk 7:37-38

buklemi ub ngo bi o kisesa. ¹³Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, nim bu haruklu sao baeben hesa mbinim ni bor buklemi sao baeben kabon arman Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol hambunom pangen su hambun bor kam akol buklemi darukl o bor, ten ngom ngo bi ub di haru kam akol buklemil ngo sao di tenaol hambunom nen saboklemi kisesa.

**Njurasom nim Njises karu
luklwao ko sub kisao o**

Mak 14:10-11; Luk 22:3-6

¹⁴Ngo tomb Njiseson man pange aol baebenon duteb nan o Iskeriyaor Njuras, obum Nju semon baolum aol aondao baeben birismil pobur^j ¹⁵obum mbini bor kakl, Nim inim aol Njises ke ngo men pae puklub ka sin, inim ni asao ora njuklemib? kisesa. Ngub kisaol mbinim obu mone il han silba was ware pe, hond du bellengpun kab oran kalismisa. ¹⁶Ngub kalismil ngo ora tomb Njuras obum Njises men pae puklub lao on, bao awon ora men pae puklub lowao saol ko kone kimb bu birisesa.

**Njises obun man pange aol
baeben daol Waran Aeben
Bisao bao on ne nisimi o**

*Mak 14:12-21; Luk 22:7-14;
Luk 22:21-23; Njo 13:21-30*

¹⁷Ngo tomb Nju semon palawe and mao saraoklao sao yis nao haru noklme bao o pindi paesol, Njiseson man pange aol baebenom obu birisaol obobur kakl, Naom Waran Aeben Bisao bao on ne nemin ko njem abor ora man man baomun ko nen sobal? kismisa. ¹⁸Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, And lobokl

lobokl ora bor pobur aol mend ngol bu-ruklaol bor ngub lowaebe. Aol aondaom nim su ngo tuwaklwao o teb sal, nao man pange aol baeben daol haru njen anda bor Waran Aeben Bisao bao on ne noklmao ka lowaebe kisesa.^k ¹⁹Ngo tomb Njiseson man pange aol nda baebenom obum kisaol nda ub was bubur kismil, mbinim Waran Aeben Bisao hor son ne noklemi on man man bismisa.

²⁰Ngo tomb mabor somna Njises obun man pange aol duteb nda baeben di ne nao mba hasmi tomb ²¹Njisesom obun man pange aol ngo baeben bor kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, ini ngo bereyem haklon is bombor ora mondom ni karu luklao ora kisesa. ²²Ngub kisaol obun man pange aol ngo baebenom aem ngub buklaol bor leb ko nen sabobur kismil, mbinin kone bor kho so hem aondao ora kobur mbinim armend sisao Njises bor ne mi mi bubur kakl, Aorao Aondao o ni bor kal be? kao kao bismisa. ²³Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Aol enjo ngo yao bomborol buburbur ndis bor ne ngo mib bu nakl wi om ni karu luklao ora kisesa. ²⁴Njisesom wakk kakl, Heneng ora Aolon Isi Ora obu non Ngaoron mbuk waebom ngub buklaol ke wiyao ub mbinim obu heneng ora luklemil, obu harer ngon poklao ke wiyao on poklao o, aol ngo obu Aolon Isi Ora karu luklao aol o ke aondao bu ora hondoklaong, obun amom aol ngo obu hel nao marukl bisaon, ebe ora sokl bisao kisesa. ²⁵Ngo tomb aol Njuras ke ngo Njises karu lisao ndam, Njiseson angal ngon ko san lubur kakl, Aol aondao o, njem ngo kal o ni bor kal be? kisaol, Njisesom obu bor kakl, Njen mbib ngo kal o kisesa.

**Njisesom obun toklo ibao
kab ngub taol bu kalisao o**

*Mak 14:22-26; Luk
22:15-20; 1 Kor 11:23-25*

²⁶Ngo tomb mbini hambun ne ngub nao mba hasmil Njisesom palawe mend mubur kisaon, obum Ngaor bor mbes tengiyu kao pesao tomb obum munu konde barabur obun man pange aol nda baeben taol bu kalobur kabl, Palawe ngo nao toklo njurukl ngao, naoklaob kisesa.¹
²⁷Ngo tomb Njisesom wabl ib waen ber pae kab mend mubur obum Ngaor bor tengiyu kao peyobur, kab ib waen ber pae ngo obun man pange aol baeben bor ini hambun no kalam aeben aeben bib ko kalisesa. ²⁸Ngub kalobur kabl, Nim ini ngo njurukl o nao ibao ora njurukl ol, Ngaorom nim tenaol hambun heneng ora bu muklwao kisao ub nao ibao ngom tenaol hambunom khorob bismi sao mbinin kone bor wiyao o kunaklbur peben karukl kisesa. ²⁹Ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, naom waen il ibao ib ngo naoklaom on nim ko mende nao ne bao han was, mabor ini di haru nao Abom maeb ha maomb bo hayao bor ib waen wen pange oran ko mende noklmao ora kisesa.^m
³⁰Ngo tomb mbinim we ukl mend kaoya kao peyaoklbur kismin, dera bongedera peb bibir har Olib manda bor yin pismisa.ⁿ

**Njisesom Pita bor njem ni
nao hendeyo lesi kisao o**

*Mak 14:27-31; Luk
22:31-34; Njo 13:36-38*

³¹Ngo tomb Njisesom obun man pange aol baeben bor kabl, Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao. Nim

some sib maeb haraoklao aol pe paen luklwaol some sib baeben pakl buri lemi ke wiyao ub embi somna il so pindib paklaol, mbinim ni bor buklemi sao haondaoklbur ini hambunom nil hul ha haroklme nda ub tuwaklbur pakl buri lemi kisesa.^o ³²Ngub kobur kabl, Mbinim ni ngub pe pan luklemi o ni wabl mao enjaklaol, ni mbes su Kalili poklwaol ini nao mama oboklemi kisesa.^p ³³Ngo tomb Pitam obun angal ngon ko san lubur kabl, Mbini hambunom njel hul ha haroklme ub tuwakl paem sin, nim bombor o nje nao tuwae njel hul ha, ha kimb was buklwao kisesa. ³⁴Ngub kisaol Njisesom Pita bor kabl, Nim nje bor heneng ora kao njurukl, bao somna ngon sao kulao angal nao bi haen was njem ko teb oran nim Njises nao hendeyo lesi kisesa.^q ³⁵Ngub kisaol Pitam Njises bor wabl kabl, Ni di yao haru ora homabon ko hael, nim nje nao hendeyo nao lowao ora kisesa. Ngo tomb Njiseson man pange aol ngo birismi nda baeben hambunom di ngub was kismisa.^r

**Njisesom em obal Kersemani bor
Ngaor bor kao kalokl pisao o**

Mak 14:32-42; Luk 22:39-46

³⁶Ngo tomb Njises obu obun man pange aol baeben di haru su em obal menden imbi Kersemani bor pismisa. Ngub pobur Njisesom obun man pange aol baeben bor kabl, Ni kang mend isu ngol sao Ngaor bor kao kalokl pukl ngao, ini ngol bao ber mba haklwaebe kisesa. ³⁷Ngo tomb obum Pita di Seberin isi kab Njemus Njon kab di, is teb ngo haru pismisa. Ngo tomb Njises obun kone bor ke di kab po kend aondao ora bin birisesa. ³⁸Ngo tomb Njisesom obun man pange

¹26:26 Mat 14:19   ^m26:29 1 Kor 10:16   ⁿ26:30 Luk 22:39; Njo 18:1

^o26:31 Njo 16:32   ^p26:32 Mat 28:7; Mat 28:16   ^q26:34 Mat 26:69-75

^r26:35 Mat 26:56

aol is teb nda bor kاكل, Nao kone bor ke di kab po kend aondao ora bubur ni pe pae non bi saol ngao, inim ngol ngub habur ni di naom oborb ora hend ha haemin kisesa.^s ³⁹Ngo tomb Njises obu kang mend aeben sao pobur kisaon, obun el wil unu su nan haen dombes ubur Ngaor bor kao kalobur kاكل, Ab o njem ebe soklao ko pangal sin, njem ni ke hondoklwao ib karae bi ber pae kab ngo mu tuwaebe ora kisesa. Wاكل kاكل, Njem ngub mu tuwaebe o njem nim nen sobاكل ub inj bibi ora. Ngub inj, njen mbib nen sabele ub ora bibi kisesa.^t

⁴⁰Ngo tomb Njises obu obun man pange aol is teb nda birismil pobur hindisaol, mbinim enjmor kobur u paol pesmisa. Ngub bismil Njisesom Pita bor kاكل, Inim asub was bim? Inim ni daol nao haru kang el bombor ora mend hend peb bu haem nao lemi be? kisesa. ⁴¹Njisesom ngub kobur obun man pange aol is teb ngo bor wاكل kاكل, Inin kone bor non nim oborob was buklwao ko nen saboklemi o songolom bi lao ub ini saokl mao waraklaong, ini bor khorob mao bakl buklao saom ini khorob nao mao baen ub inim oborob hend ha habur Ngaor bor kao kalaoklaob kisesa.^u

⁴²Ngo tomb Njisesom pibnao Ngaor bor kao kalisao nda bor wاكل ko mende pobur obum Ngaor bor kao kalobur kاكل, Ab o, nim ke hondoklwao ib karae bi ber pae kab ngo noklwao ub nao non ko mu tuwاكل buwaebe se soklao, njem ni bao ke hondon ko nen sobal sin, ebe ka. Njen kone oram nen saboklesi ub was bibi kisesa. ⁴³Ngub kao kal peyaoklbir wاكل obun man pange aol nda baeben birismil obo hindisaol, mbinin el bor enjmor aondao ora ibisaol mbinim u paol pe wismisa.

⁴⁴Ngo tomb Njisesom ngub haondaoklbir kisaon, mbini ngub bao paolu win wاكل Ngaor bor ko tebo kao kalokl pisesa. Obum Ngaor bor ngo kao kalisao o pibnao kao kalisao nda ub was wاكل kao kalisesa.^v ⁴⁵Ngo tomb ngub kao kal peyaokl obobur obun man pange aol nda baeben bor kاكل, Inim ngo bor hor so bu-rukl obaemil u was bao paol pe wiyem be? Pangeklem. Mondom Aolon Isi Ora obu karu lubur khorob bimi aol baeben bor obu men pae puklub ko kaloklao o mbes teb se kisesa. ⁴⁶Ngub kobur kاكل, Nao paokl mbin ub ini tekaklaob kisesa. Wاكل kاكل, Aol ni luklbir karaonao aol o mbes isu ngo ebe bor kang haondaoklaob kisesa.^w

Njurasom Njises karu lisao o

Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Njo 18:3-12

⁴⁷Ngo tomb Njisesom obun man pange aol baeben bor angal ngub bao kao kalاكل haen was, Njuras obu man pange aol duteb nan o obu sisao o, aol aondao andub ora ngo ibismi nda darukl o bor obu di haru ibismil hindismi tomb, aol aondao ngo ibismi nda baebenom kuwi kuwinj di kam dorokl hakl taokl taokl bombokl ibismil hindismisa. Ngub ibismi o ngo ibismi baeben Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di ngo baebenom Njises men hakl puklub kismil ibismisa. ⁴⁸Ngo tomb aol Njuras ngo Njises karu lisao ndam wen aebenol ibismi tomb aol aondao ngo Njises men hakl ibismi nda baeben bor kاكل, Nim aol mend men habur nunu ka sin aol ngo obu Njises ora soklaong, inim obu men haklwaebe ko karu mao kikil baesaol paongaokl ibismisa. ⁴⁹Ngo tomb Njurasom buklwao kisaon nda ub obum Njises birisaol penar bu ora

^s26:38 Njo 12:27   ^t26:39 NjuS 5:7-8

^u26:41 Mat 6:13; NjuS 2:14; NjuS 4:15

^v26:44 2 Kor 12:8

^w26:46 Njo 14:31

obobur kakl, Aol aondao o nje ebe soklaong as ko haebe kobur kisaon, obum Njises nunu kisesa.⁵⁰ Ngub bisaol hondobur Njisesom obu bor kakl, Aol sango o njem bukl obae sao penar bu ora bi ka kisesa. Ngo tomb Njises obu men haklbur ibismi nda baebenom obu birisaol teb so obobur mbinim obu men hasmisa.

⁵¹ Ngo tomb aol is mend Njises obu daol haru hasmi on mondom obun kuwi kuwinj mend hak bor marisao o mubur, obum Nju semon baolum aol aondao oran kongon biyao aol mend sisao on hal taokl bo kobaesesa.^x ⁵² Ngub bisao o Njisesom aol ngo Nju semon baolum aol wesmbao aondao oran kongon biyao aol o lisao nda bor kakl, aol mendborom kuwi naol beme tomb mbini di kuwim nao pa woroklaong, njen kuwi kuwinj ngo njen hak bor marae ub waktl mar kisesa.^y ⁵³ Ngub kobur kakl, Njem aol ngo liril o njem te oborob nen nao sabebur sakl bil, nim saond bukl ko nen sabokl buwaon nim nao Ab kao kalokl buwaol, obum penar bu ora obun angal mini wesao andub ora ami sem duteb kang ngo men mbaeb se ora eben kokl baonao kisesa. ⁵⁴ Njisesom waktl kakl, Ngub bukl buwao o mbes Ngaoron mbuk waebom ngub buklaol ke wisao ub waktl asub bubur il soklaob? kisesa. Waktl kakl, Mbuk waebom ngo sao ngub buklaol ke wisao ub ora ngo be o kisesa.

⁵⁵ Ngub kobur bombor ngo tomb was Njisesom aol aondao ngo obu men hakl ibismi nda baeben bor kakl, Inim kuwi kam dorokl mini mini obobur inim aol menden osisao taol pe mu haraoklao aol mend men haklbur sao ubuklim be? kisesa. Ngub kobur waktl kakl, Nim hor hambunon Ngaor Hen Moroklme Anda bor honda ha was burubur tenaol hambun pangen Ngaoron angal kao dund

bu haruklu nda tomb inim ni nao men haroklme nda kisesa.^z ⁵⁶ Ngub kobur kakl, Ngub bimi nda o ngubi tomb non, mbes Ngaoron man mini aolom ngub buklaol ko mbuk waeb bu wismi o ngo il so pind bile ol sakl, embin hambun sao ngo beyem o kisesa.^a

Ngo tomb Njiseson man pange aol nda baeben hambun Njises ngub bismil haondaoklbur pakl paokl pismisa.

**Njises Nju semon kansol
baebenon el sol teka haen kismi o**

*Mak 14:53-65; Luk 22:54-55; Luk
22:63-71; Njo 18:13-14; Njo 18:19-24*

⁵⁷ Ngo tomb aol aondao ngo Njises men hakl ibismi nda baebenom Njises obu Nju semon baolum aol wesmbao aondao ora mend obun imbi Kaya-pason anda mini pismil, Nju semon man buwaloklme aol baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di ngo baeben hambun baolum aol wesmbao ngon anda bor was ber mba hasmisa. ⁵⁸ Ngo tomb Pita obu mbinim Njises mini pismi bor mama taol mi pisao o, obu wen kang mend enderael sao pisesa. Ngub pobur kisaon obum baolum aol wesmbao aondao ngon anda saond paeb mbuklu tunda ngo oral po pindib paesesa. Ngub bubur kisaon obum paeb ndaon hondabur, mbinim Njises bor asub was bu mae lereklem ko hondoklbur polisman baeben birismi bor obu di haru birismisa. ⁵⁹ Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao baeben di mbinin kansol baeben di mbini hambunom, Njises obum bu hasao sao baebenon obu te mao sara obu pe paen lib se oran, aol aem ora Njisesom ngo sao ngo sao bisao ko oborob ora kakla kao beyaraokl ko es bu ne mam akol bismisa. ⁶⁰ Ngub bismi tomb

^x26:51 Njo 18:26

^y26:52 Kao 13:10

^z26:55 Luk 19:47; Luk 21:37

^a26:56 Mat 26:31

aol andub ora obobur Njises obum ngo sao ngo sao bisao ko mbini kao kalismi o, mondom te Njises obu pe paen lib se oran mend nao mao bemberaesmil, ma ora bor aol is kab ora mend ibisbisa.⁶¹ Ngub obobur kisbin mbibim Njises bor kakla kao beyabur kakl, Aol ngom Ngaor Hen Moroklme Anda ngo kundi mbabur lowaon, nim bao hor teb oran bao burubur wakl ebe wen pange mend buklwao kisaol pangisbao kisbisa.^b

⁶² Ngo tomb Nju semon baolum aol wesmbao aondao ndam teka habur Njises bor kakl, Njem angal ngon ukl mend ko san nao luklesi be? Mbibim nje bor ngo te mao sararekleb ub asub buklbur bib ko pangal? kisesa. ⁶³ Ngub kisao o Njises obum e beb nao kisaol, baolum aol wesmbao aondao ndam Njises bor wakl kakl, Nim nje bor heneng ora Ngaor aondao yubu haeben saraoklaon imbi bor ne murukl ngao, nje Ngaoron Isi Eben Ke Aol ora hael be? inj, njem nao kao nji kisesa.^c ⁶⁴ Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, Njem ngo kal ub ni ora hae o, nim ini bor heneng ora kao nju-rukl, inim ngubi tomb non Aolon Isi Ora obu hambun sao buri palo bu haraoklao Ngaor aondao oran ki tao nan buruklaol hondoklemi ora. Mabor di obum yu heben mulaol darukl ora bor hakl-bir oboklaol hondoklemi kisesa.^d ⁶⁵ Ngo tomb Njisesom ngub kisaol, baolum aol wesmbao aondao ndam ko aondao ora homobur, obun lab lab samisao on kang mend munu kaoll kobabur kakl, Aol ngo obum Ngaoron mangal bu hel hondo angal ngo be o ka. Naom di obum khorob was ko haraoklao ub ngo le ol ora haondaoklaom ngao, naom aol tangar mend aol ngo obum khorob bu haraoklao ub njem hendeleb ko, ko mend ne nao mem ora. Ngub inj, obum Ngaor bor maobowa

angal baonao ub inim ngubi tomb ngo pangeklem ong,^e ⁶⁶ inim asub ora nen sabeyem? kisesa. Ngub kisaol mbinim obun angal ngon ko san lubur kakl, Obum angal khorob aondao bu ora ngo le ol pangaoklaom tomb obum homokl san ora ngo be o kismisa.^f

⁶⁷ Ngo tomb mbinim ngub kobur kismim, Njiseson el wil bor ne maeke tokl beyabur khorob ora lu bowes bismisa. Ngo tomb mendborom di obun el wil bor ki hobaom lubur ⁶⁸ mbinim obu maobowabur kakl, Ngaorom Eben Ke Aol o, nje aebom was leyem? Njem mao bembera handale nda ub hend kismisa.

Pitam nim Njises nao hendeyo kisao o

Mak 14:66-72; Luk 22:56-62;

Njo 18:15-18,25-27

⁶⁹ Ngo tomb Pita obu andaon nao biri deral birisao o, obu baolum aol wesmbao aondao ndan anda saond paeb mbuklu tundae bor birisesa. Ngub birisaol kongon biyao nong is mend Pita obu birisaol teb so obobur kakl, Nje di Kalili aol Njises hesa haru haroklbe kisesa. ⁷⁰ Ngub kisao o Pitam tenaol hambunom di pangen inj ora kobur kakl, Njem ngo kal o ni nao hende ora kisesa. ⁷¹ Ngo tomb Pita obu kang mend dera pobur paeb tiriyao kombae dera nan bao hasaol, kongon biyao nong is mendem di Pita hondobur tenaol ngo Pita obu hasaol teb so hasmi baeben bor kakl, Aol ngo hae o obu di Nasarer Njises obu kab haru haroklbe o hae kisesa. ⁷² Ngub kisaol Pitam ko mende di kowes bu mao kobur kakl, Nim aol ngo obu nao hendeyo ora kisesa. ⁷³ Ngo tomb kang mend mabor sao aol mendbor Pita obu hasaol teb so hasmi baebenom obobur mbinim Pita obu bor kakl, Heneng ora njen angal abo kal ol panaem ora saol

^b26:61 Njo 2:19-21   ^c26:63 Mat 27:12   ^d26:64 Mat 24:30

^e26:65 Mat 9:3; Njo 10:33; Bis 14:14   ^f26:66 Njo 19:7

ngao, nje Njises obun sem ora hael kismisa. ⁷⁴Ngub kismil Pitam mao ko angal buriyab ora kobur kakl, Nim aol ngo nao hendeyo ora. Nim kakla ka sin Ngaorom ni ke mao handaklao ora kisesa. Ngo tomb Pitam ngub kao peyaki birinbur oran sao kulao angal bao bisesa. ⁷⁵Ngo tomb Njisesom Pita obu bor njem sao kulao angal nao bi haenbur ko teb oran njem ni nao hendeyo lesi kisao nda mao takl bisaol, Pita obum dera pobur kisaon hibi kho so de aondao ora kisesa.⁸

Njises Paleron elol teka haen kismi o

Mak 15:1; Luk 23:1-2; Njo 18:28-32

27 Ngo tomb bao bisaol hokloben Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di mbini hambunom Njises pe paen luklemi on oborob ora kar paesmisa. ²Ngo tomb mbinim ngub kar pabur kismin, mbinim Njiseson ki kab yam tanga pa men pae pobur mbinin kabman maomb bo haraoklao aol aondao Paler kalismisa.

Njuras pe paesao o

Bis 1:18-19

³Ngo tomb aol Njuras obu Njises karu lisao aol ndam mbinim Njises pe paen lin ko te mao sara howes aondao bu ora kismil hondobur, obun kone wakl u bokeyo hem kobur kisaon, obum Nju semon baolum aol baeben hesa mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben kabon mone il han silba hond du bellengpun kab nda mbinin wakl kalokl mini pisesa.^h ⁴Ngub mini pobur obum mbini bor kakl, Aol ngo obum menjao nao binbur o nim ora khorob buwe sal, mabor obu pe paklao ye alem kisesa. Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Ngo sao naom inj, njen mbib ora bisi kismisa. ⁵Ngub kismil Njurasom obun kone bor

ko so hem aondao ora kobur, mone il nda baeben Ngaor Hen Moroklme Anda andaon koloklo tu ndaklbir obum obun mbib obun mal hend ha pabur, is ma bor indi mbabur kisaon obun ma pe kobabur pe paesesa.

⁶Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao baebenom mone il ngo Ngaor Hen Moroklme Anda bor koloklo tu ndakl pisao nda mubur mbini hakl kakl, Mone ngo aol pe paen lukl bi menden paoraolao is bi sandang, naon manom ke wiyao nda ub naom mone ngo Ngaor bor kale mone wi o hesa maomunu nao wemin kismisa. ⁷Ngo tomb mbinim mone ngom ngub bem ko kao pabur kismin, kab peler waraoklao aol is menden su mend wisao o, tenaol mendbor tiyao obo haklemi baeben homoklemi o maol bukl bi dob bubur win kismisa. ⁸Ngo tomb mbinim ngub dob bu wismil, su ngon imbi Sul Ibao Wi ko karu wismil su ngon imbi ngub was bao wisasa.

⁹Ngo tomb ngo bismi sao mbes Ngaoron man mini aol Njeremayam mbuk waeb bu wisao ub heneng ora ngo ora tomb il so pind bisesa. Obum kakl, Su Isreyel tenaol mendborom aol ngo obun mone sokl ngub baeben kalemin ko kao paesmi ub mbinim mone il han silba hond du bellengpun kab oran ndi men paesmi o, ¹⁰Aorao Aondaom ni kao njisao ub mbinim mone ngom kab peler waraoklao aol is menden su mend dob bismi ke wisao o, ngo ora tomb il so pind bisesa.

Palerom Njises ne misao o

Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Njo 18:33-38

¹¹Ngo tomb mbinim Njises obu bor howes koklbur mbinin kabman maomb bo haraoklao aol aondao Paleron el sol teka haen kismil, aol Palerom Njises

⁸26:75 Mat 26:34   ^h27:3 Mat 26:14-15

bor ne mubur kakl, Nje Nju semon aol wesmbao aondao ora harili be? kisesa. Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Njem ngo kal o kisesa. ¹²Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao baeben hesa mbinin aol kon wi ngo baeben kabom di Njises obu bor kakla kao beya te mao sarabur, obum ngo sao ngo sao bisaol hindismao ko howes andub ora kismi o, Njises obum angal ngo haklon ukl mend ko san nao lisesa.ⁱ ¹³Ngub bisaol hondobur maomb bo haraoklao aol Palerom Njises bor kakl, Mbinim nje bor te mao sara howes andub ora ngo keyem o nao pangal be? kisesa. ¹⁴Palerom ngub kisaol tomb di obum angal ngo kisaol haklon ukl mend ko san nao lisaol, maomb bo haraoklao Palerom baehaemen ora inj e kobur burir biyu nimil nimil tu wisesa.^j

**Palerom Njises is pe kowal
bil nil lukl puklub kisaol o**

*Mak 15:6-15; Luk
23:13-25; Njo 18:39-19:16*

¹⁵Ngo tomb karasmas hambunon Nju semon Waran Aeben Bisao bao o pindi pa was bisao tomb, Nju sem ngo baebenom mbinin kabman maomb bo haraoklao aol Paler bor njem naon sem kalabus bisi on is mend ngo ora eben kaebe ko, mbinin mbib bember ha imbi kao hasmi o mbinim ngo kismi ub Palerom is mend anda pen kao was bisao bao on sisesa. ¹⁶Ngo tomb Nju sem ngo haklon aol is mend obun imbi Barabas, obum khorob aondao ora bisao ub tenaol hambunom di hindismil, Palerom kalabus mao paolaesao o obu ngo tomb di kalabus bao paolinbur sisesa. ¹⁷Ngo tomb Nju sem tenaol hambun ora obo kiril mbaesmil Palerom mbini bor kakl, Nim inin sem kalabus paoleyem baebenon inin aol

aeb ora kalabus wakl hesbeyon ko nen sabeyem? Nim Barabas hesbeyon be? Njises Ngaorom Eben Ke Aol hae lome o anda pu kon ko pangeyem? kisesa. ¹⁸Ngo tomb ngub kisaol o maomb bo haraoklao aol Palerom ora mao bembera hindisaol, tenaol hambunom Njises was turi homo taol mi bismil mbinim Njises hendaebe makl aondao ora homobur howes kismil hindisesa.^k

¹⁹Ngo tomb Paler obu howes pangoklubur birisaol, obun werem angal mend kao kalokl puklub ko kao weyabur kakl, Nim somna obam aol Njises ke ngo hondobur oba mend buwe sal, nao kone bor hem ko kho sen ora bereng, aol kone dund se wi ngo bor njem buri palo sao oran menjao nao bibi ora kisesa.

²⁰Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin maomb bo haroklime aol, aol kon wi baeben di ngo baebenom mbinin tenaol baeben hambun bor kao ung bubur, Paler njem naon Barabas eben kabur njem Njises pe paen libi lowaebe ko kao ung bismisa. ²¹Ngo tomb kabman maomb bo haraoklao aol Palerom mbini bor kakl, Aol is kab ngo Njises hesa Barabas ngo hayeb on, is mende aeb ora inin wakl eben kon ko pangeyem? kisesa. Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Barabas ora eben kaebe kismisa. ²²Ngo tomb Palerom mbini bor kakl, Nim Barabas ngub eben kobur aol ngo obu Njises Ngaorom Eben Ke Aol lome o bor asub bukwaob? kisesa. Ngub kisaol mbinim obun angal ngon ko san lubur kakl, Njem obu is pe kowal bil pe paen nil libi ora kismisa. ²³Ngub kismil Palerom mbini bor wakl kakl, Inim asub ko ora lem? Obu pe paen lib se obum khorob oran asao ora bisaol lem? kisesa. Ngub kisaol o mbinim ne bombor ub kombo angal aondao bu ora kobur kakl, Obu is pe kowal bi bor pe

ⁱ27:12 Mat 26:63   ^j27:14 Njo 19:9   ^k27:18 Njo 11:47-48; Njo 12:19

paen nil libi ora kismisa. ²⁴ Ngo tomb Palerom tenaol hambunon kone bor ora hindisaol, obum mbinin angal ngo kismi ub men mba Njises anda pu ko menjao nao bib se ora, mbinim sob aondao bu ora mao kaeb se sisaol, obum aol ngo nim inj lurukl ol nao kil ibao nao hae ora ko menger mubur, obum ib kang mendhumubur kisaon tenaol hambunom henden obun ki wes wes lisesa. Obum ngub bubur mbini bor kakl, Aol ngo nim inj pe paen lurukl. Ngub inj, inin mbib ora lereklem kisesa.¹ ²⁵ Ngo tomb Nju sem tenaol hambunom obun angal ngon ko san lubur kakl, Naom ngo bim on, nao bor di naon nongnas bor di menjao ba sin ngo hakl nao bor ora buklmaong, ngo hakl ngub bin ub bao luklmao ora kismisa.^m ²⁶ Ngo tomb mbinim kismi nda ub Palerom Barabas kalabus hesbeyo mbinin anda pen kabur, obum obun ami nda baeben bor inim Njises doroklom mbes lu mao homabur, is pe kowal bil nil li mbakl puklub kisesa.

**Ami aol baebenom Njises
bor maobowa angal bismi o**

Mak 15:16-20; Njo 19:2-3

²⁷ Ngo tomb Palerom ngub kisaol obun ami nda baebenom Njises men pae pobur kismim mbinim kabman maomb bo haraoklao aol aondao baoraoklao and on men pae hondabur, mbini ami baeben hambun ora obo kiril mbaklaob kismisa. ²⁸ Ngub obo kiril mbaesmi tomb mbinim Njiseson lab lab samisao nda kolobur kismim, mbinim obu maobowa yaor mao babur lab lab ingi bi ebe mend mao somaesmisa.ⁿ ²⁹ Ngub bubur kismim mbinim aol wesmbao baebenom teng ebe ora ndibiklme ub menger, mbinim obu maobowa tenda mao nabur ya nene hae mend di pab bu pabur, Njiseson wesmbaol teng sao ndibiyakaesmisa.

Ngub bubur kismim mbinim obun ki tao nanon is hul saoll mend tom sao minin karu mao manabur, mbinim Njises maobowabur obu bor kaoya ke non bu tumu kar munu dombes ubur kakl, Nju semon aol wesmbao aondao o, nje ebe soklaong as ko haebe kismisa. ³⁰ Ngo tomb mbinim ngub bubur kismim obu ne maeke tokl beyabur, mbinim is hul saoll mend mao manaesmi nda mubur Njiseson wesmbaol khorob ora lismisa. ³¹ Ngo tomb mbinim obu bor maobowa angal bu ngo hakl ub bu paesmi tomb lab lab ingi bi mend Njises mao somaesmi nda kol mubur kismim, obun pibnao samisao nda wakl mao somaesmisa. Ngub bubur kismim mbinim obu is pe kowal bil nil li mbakl mini pismisa.

**Mbinim Njises is pe
kowal bil nil lismi o**

*Mak 15:21-32; Luk
23:26-43; Njo 19:17-27*

³² Ngo tomb mbinim Njises ngub men pae pismil, aol is mend obun imbi Simon obu su Sirini aol sisao o harerol ubukl hasaol, mbinim obu bor buri palobur njem Njises nil lukl bi is pe kowal bi ngo ti ora ko mao taesmisa. ³³ Ngo tomb mbinim pobur kismim su menden imbi Kolkota kismil, su ngon imbi ngo karu wismi on te wesmbao hul kismil, mbinim yu manda ngol po pindi paesmisa. ³⁴ Ngo tomb mbinim ib waen hesa marsin karae aondao bu ora bi mend kab maomunu singbi bombobur Njises nen kalismisa. Ngub kalismil Njises obum kang mend nao hindisao o nao ne bao waesesa.

³⁵ Ngo tomb mbinim Njises is pe kowal bil nil li mbabur kismim, mbinim Njiseson lab lab kol barae wisao hakl taol bu kaob kaob bu mubur, bombor mend pon pae bao wisao o pone uklao om min

¹27:24 Mat 27:4   ^m27:25 Mat 23:35; Bis 5:28   ⁿ27:28 Luk 23:11

ko mbinim han ngoll pile bimi nda ub menger, pile kang mend bismisa.³⁶ Ngo tomb ngub bubur kismin mbinim su ngo bor Njises nil li mbabur bao hondo birismisa.³⁷ Ngo tomb is pe kowal bi ngo Njises obu nil li mbaesmi ndan yu kungni ora, mbinim obu bor ngub te mao sara howes kismi ko bobae waeb ngub bu wismisa. *OL NJISES KE NGO OBU NJU SEMON AOL WESMBAO AON-DAO ORA YAO* ko waeb bu wismisa.³⁸ Ngo tomb aol is kab mend mbibim tenaol menden osisao taol pe mu hasbil, mbinim is mende aol Njiseson ki tao nan is mende aol ki kowes nan bu nil li mbaesmisa.

³⁹ Ngo tomb tenaol harer ngon en aeben bismi baebenom Njises is pe kowal bil ngub nil li mba hasaol hondobur, mbinim obu maobowa peb bu wil sara sara bubur kakl,⁴⁰ Nje Ngaor Hen Moroklme Anda kundi mbabur bao hor tebon wakl wen pange bukl bi aol ngo ka. Nje heneng Ngaoron Isi ora yao sin, njem njen mbib buri palo bongeyaokl penin ub njem is pe kowal bi ngo tuwaklbir sul hond ha kismisa.^o ⁴¹ Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di, mbini ngo baebenom di Njises bor maobowa angal bubur kakl,⁴² Obum tenaol mende bor non ebe bisur bu, bu muklao o obum obun mbib bongeyaokl pokl buwaklao kismisa. Ngo tomb mbinim obu maobowabur kakl, Obu su Isreyel tenaolon aol wesmbao aondao ora yao be? Ngon ebe ka. Obum is pe kowal bi ngo tuwaklbir sul hond harob sin, naom di obul hul ha hakl-mao kismisa.^p ⁴³ Ngo tomb mbinim wakl kakl, Obum ni Ngaoron Isi ora hae lao nda ub, obum heneng ora Ngaorol hul ha habur lo beyaon Ngaorom obu turi aon-

dao ora homokl beyaol, obu ngubi tomb ebe bisur bukl baonao kismisa.⁴⁴ Ngo tomb aol is kab mend mbibim tenaol menden osisao taol pe mu hasbil mbinim Njises obu daol haru nil li mbaesmi nda kabom di, mbinim ngo kismi ub was Njises bor maobowa angal bisbisa.

Njises pe paesao o

Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Njo 19:28-30

⁴⁵ Ngo tomb aond hora haklu nar wesmbao tukun oral hasao tomb nar el nda tokl mubur kisaon, su hambun bor em hundur aondao ora u mbabur nend kisaol, ngub bao nend kao mba haen was 3 kolok ora pangobur, nar nubu ngo ora bor as deyaesao tomb oran wakl bao bisesa.⁴⁶ Ngo ora tomb 3 kolok ngub pangisao tomb Njisesom angal aondao bu ora kobur kakl, *Ila Ila lema sabaktani?* kisesa. Ngub kisao o Njisesom ngo kisao on te angal heneng kobur ngub wiyao. Ab Ngaor o nao Ab Ngaor ka. Njem ni asub ko maru tuwaril? kisesa.⁴⁷ Ngo tomb tenaol mendbor Njises nil li mba hasaol teb so hasmi baebenom ngo kisao nda oborob pang heneng nao bibur kakl, Aol ngo obum ilanja kor be kao kao bismisa.⁴⁸ Ngo tomb ngub kismil aol ngo hasmi on is mondom akl was pobur kisaon, obum is kuwimb menger mendel ib waen karae bi dand bu pabur, is hul saoll mendel dukl bu pa mini obo Njises nen ko menyabur mao na hindisesa.⁴⁹ Ngub bisao o aol mendborom aol ngo Njises bor is kuwimb dand bu mao naesao nda bor Njises maobowabur kakl, Ngub nao bi. Ilanjam obu bu mukl obaokl be? nao obaokl ko hendemin ub kang mend bao hondo haem kismisa.⁵⁰ Ngo tomb Njisesom ko mende angal aondao bu ora ko, e kobur kisaon ora pe pa wesao pisesa.

⁵¹ Bombor ngo ora tomb Ngaor Hen Moroklme Anda bor and tubal komb bi ora ndan lab lab aondao saoll ora mend manga tunda hasao nda tukun oral tomb kab bu, kaollu taokl yu nu bu pesesa. Ngub bubur kisaon su dull bere aondao ora obobur, han aondao ora wisao baeben di ha komb kob kob bisesa.⁴ ⁵² Ngo tomb tenaol Ngaoron sem andub ora mbes himismil tangaesmi baebenon maol bor tiriyao komb bara kimb bisaol, wakl enjobur teka kimb bismisa. ⁵³ Ngo tomb ngub enjaokl enjaokl pobur kismin, mabor Njises obu di wakl enjaokl pisao tomb mbini su and lobokl lobokl Njurusalem bor hondasmil tenaol andubom ora hindismisa.

⁵⁴ Ngo tomb ami sem maomb bo haraoklao aol aondao is mend di, ami aol mendbor di mbini Njises nil li mbabur maomb bo hondo hasmi nda baebenom, dull bere obo andub sao ngo bisao nda baeben hondobur mbinim burisao po pakl aondao ora himismisa. Mbinim ngub pakl homobur kakl, Heneng ora aol ngo obu Ngaoron Isi ora sene kismisa. ⁵⁵ Ngo tomb ten mendbor andub ora mbini Kalili haklbir Njises obu bisur bukbur taol mi ibismi baeben di, mbinim Njises nil li mba hasaol teb sol nao hae kang mend enderael sao habur bao hondo hasmisa.^r ⁵⁶ Ngo tomb ten ngo hasmi baebenon is mend obun imbi Maktala Mariya kismil obu di, Njemus hesa Njoseb kabon ingi Mariya mende di, aol Seberin isi kab Njon hesa Njemus mende kabon ingi di, ten andub mendbor di ngo baeben sisesa.^s

Njosebom Njiseson toklo han te bor maol bisao o

Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Njo 19:38-42

⁵⁷ Ngo tomb mbon sisaol aol homa mend obun imbi Njoseb kismil, obun su di Nju semon su bor was su Ari-matiya sisaol, aol ngo obu di Njiseson angal bib ebe nda hem ko pangisao o ibisesa. ⁵⁸ Ngo tomb obum ngub obobur kisaon, maomb bo haraoklao aol Paler birisaol pobur Njiseson toklo tangakl pon ko kao kalisaol, Palerom obun ami baeben bor Njiseson toklo tangakl pu lowaebe kisesa. ⁵⁹ Ngo tomb Njosebom Njiseson toklo mu pabur kisaon, obum lab lab ebe wen pange haek bi ora mon-dom tanga paesesa. ⁶⁰ Ngub tanga pa taokl pobur Njoseb obun han te wen pange mend waru u mbaesao bor Njiseson toklo ngo bor maol bu mbabur, han aondao ora mend ngol wisao ndam pere taokl obobur, han te ngo Njises tangaesao on dir komb pae o bor manga mbakl-bir paokl pisesa. ⁶¹ Ngo tomb Maktala Mariya hesa Mariya mende kab mbibim Njiseson maol teb so ngol bao hondo birisbisa.

Ami aol mendbor Njiseson maol bor maomb bo hasmi o

⁶² Ngo tomb embi ub kongon wes wes sisao o nend kisaol, ekeran nan Nju semon baolum aol aondao baeben di Peresi aol baeben di mbini hambun mbinim kabman maomb bo haraoklao aol Paler birisaol was obo kiril mbaesmisa. ⁶³ Ngo tomb mbinim ngub obo kiril mbabur kakl, Aol aondao o, aol kakla ko hae Njises ke ngo maol baemndam, obu nao li bao hasao tomb obum ngub kisao. Nim bao hor tebo nanon wakl enjaokl pokl-

wao kisaol ubuklum kismisa.^t ⁶⁴Mbinim ngub kobur kakl, Ngub kisaong Njises obun man pange aol baebenom tenaol hambun maobowabur obum wakl enjaokl bene ko, obum mbes kakla nim wakl enjaokl poklwao kisao ub heneng ora bene ko, mabor mao heneng ora saklbur mbinim obun toklo sub tukl oboklemi ora. Ngub bukleming mbinim ngub nao bin ub, bao hor teb oran njem ami mendborom oborob ora maomb bo haen kae sin ebe ora soklao kismisa. ⁶⁵Ngo tomb maomb bo haraoklao aol Palerom kakl, Ebe ka. Ami aol mendbor abo ngo hayem aong, inim ngo kaemnda ub aol maol ngo bor buri palobur ora maomb bo haen lowaebe kisesa. ⁶⁶Ngub kisaol mbinim han te aol maol ngo bor pobur kismim, Njiseson maol han mangaesmi dir komb pae nda bor mondom hondarmib ko, ko hondoklbur soweb bi ha simen non bi sao mondom, han aondao ngon nomboklo nan para mba peb bu oborob ora ko u mbaesmisa. Ngub bubur kismim mbinim ami aol nda baeben maomb bo haen kaoklbur anda pismisa.

Njises wakl enjaokl pisao o

Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Njo 20:1-10

28 Ngo tomb Nju semon hor boroklme bao* on hor ber paesmil, Nju semon kongon mubaon hokloben wen nar pol bam ibisao tomb Maktala Mariya hesa Mariya mende kab mbibim Njiseson maol bor wakl hondokl pisbisa. ²Ngub bisbil penar bu ora bombor ngo tomb su dull bere aondao ora ibisao tomb, Aorao Aondaon angal mini wesao mend yu heben haklbur bonge hasesa. Ngub bonge habur kisaon Njiseson maol bor han aondao mend tiriyo bo mbaesmi

nda munu pere tu aeben sabur, han ngon mandaemol obu obo birisesa. ³Ngo tomb ten nda kabom hindisbil angal mini wesao ngo obun el wil bor bubiyab sao bi haen birisaol, obun lab lab samisao o di nar el non bi bao bi hakol bi haek bi ora sisaol hindismisa.^u ⁴Ngo tomb ngub birisaol hondobur ami ngo Njiseson maol bor maomb bo hasmi nda baebenom Ngaoron angal mini wesao nda hondobur kismim, pakl aondao ora homo burisao po dur kobur, tenaol pe paroklme nda ub menger sul komb hakl buri ko po ubur kone nao hae ora wismisa.

⁵Ngub bismi o angal mini wesao ndam ten nda kab bor kakl, Ni hende ora ibim aol Njises obu mbinim is pe kowal bi bor nil li mbaesmi o es bukl obaebing, ibim pakl nao homaoklaob kisesa. ⁶Angal mini wesao ndam ngub kobur wakl kakl, Aol ngo obu enjo ngo obun maol bor bao nao wi, obum ni wakl enjaokl poklwao ko ini mbes kao njisao ub enjaokl pa ka. Obun maol ngo obun toklo waonao bor nao wi ngong, hondokl ubuklub kisesa.^v ⁷Ngo tomb Ngaoron angal mini wesao ndam ten nda kab bor wakl kakl, Ibim ngubi tomb penar bu ora pobur, Njiseson man pange aol baeben bor Njises obu su Kalili bor enjaokl po hayaong, inim Kalili poklemi tomb obu ngo bor haklaol hondokleming, Njises obu wakl enjaokl pene ko nao angal ngo orang, kao kalokl puklub kisesa.^w ⁸Ngo tomb ten nda kabom mbibin kone bor pakl himisbi o kone mende bor turi aondaora homaokl homaokl, Njiseson man pange aol baeben kao kalokl akl ora pisbisa.

⁹Ngo tomb ten nda kab ngub pukl hasbil penar bu ora Njises obu harerol obo pindib pabur mbibi bor kakl, Ibim

^t27:63 Mat 12:40; Mat 16:21; Njo 2:19-21   ^u28:3 Mat 17:2; Bis 1:10

^v28:6 Mat 12:40; Mat 16:21   ^w28:7 Mat 26:32

as ko ora haklwaebe kisesa. Ngo tomb ten nda kabom obu hasaol teb so pobur kisbin, mbibim Njiseson aongao ma bor men habur mbibim obu bor turi homo kaoya kisbisa. ¹⁰Ngo tomb Njisesom mbibi bor kakl, Ibim pakl nao hemebur, ninao haeme nda baeben bor inim Kalili poklemi tomb ni hondoklemi ka ko kao kalokl puklub kisesa.^x

Ami baebenon arman wiyao o

¹¹Ngo tomb ten nda kab harer bor pisbi tomb ami mendbor Njiseson maol bor maomb bo hasmi nda baeben su and lobokl lobokl Njurusalem bor wakt pobur, mbinim Njiseson maol bor bisao sao hindismi nda baeben Nju semon baolum aol aondao baebenom pangen kao kalismisa. ¹²Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao ngo baeben di, mbinim maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di mbini hakl hakl obo kiril mbabur, mone andub ora ami baeben kalem ko kao kao bismisa. ¹³Ngo tomb mbinim ngub kao kao bu pabur ami nda baeben bor kakl, Inim tenaol hambun bor ngub ora lowaebe. Njises obun man pange aol baebenom sup mupango obo hondo habur, naom u kang mend paol pemaol tomb somna Njiseson toklo sub taokl paemisa lowaebe ko karu mao kikil baesmisa.^y ¹⁴Mbinim ngub kobur kakl, Inim maomb bo haraoklao aol aondao ndam inim angal ngo lemi o pangoklao tomb obum ini bor asub ko u pao-laemib kobur, ini bor ko homo menjao nao bin ko naom obu bor angal mendbor ebe kao kaloklmao ora kismisa. ¹⁵Ngo tomb mbinim ngub kismil ami nda baebenom mone kalismi nda baeben

mubur, mbinim ngo kismi ub hul nao hae mbinim angal taolubur ngub was kismisa. Ngub kismil Nju semon angal ngo su hambun bor kam aeben aeben bismil, ngubi tomb di ngub was lome.

Njiseson man pange baebenom obu enjaokl ibisaol hindismi o

*Mak 16:14-18; Luk 24:36-49;
Njo 20:19-23; Bis 1:6-8*

¹⁶Ngo tomb Njiseson man pange aol tobon teb nda su Kalili pobur kismil Njisesom puklwaebe ko kao kalisao ub mbinim yu manda bor pismisa.^z ¹⁷Ngub pismi tomb mbinim Njises obu hasaol hondobur kismil mbinim turi aondao ora homobur obu bor kaoya kismi o, mendborom obu Njises heneng ora e be? baehaemen eb ko kone taol taol bismisa. ¹⁸Ngo tomb Njisesom mbini hasmil teb so obobur kakl, Nao Ab Ngaorom yu heben hesa su ngo kab buri palo maomb bo han ko obun buri hambun sao taol bu njisao kisesa.^a ¹⁹Ngub kobur wakt kakl, Ngub bisaong inim di pobur inim tenaol hambun nao man pange tenaol was haen kobur lemin, Ab di Isi di Wesao Ebe Komb Bi ora nda di Ngaorombombor ngo obu ora yaong, mbinim obul hul ha habur obun sem ora haen ub inim mbini mbabtas bibaebe kisesa.^b ²⁰Ngub kobur kakl, Tenaol hambunom nim ini bor mbes angal hambun sao kao njuruklu nda baeben, hul nao hae men hakol bin ub kao kaloklwaebe kisesa. Ngub kobur kakl, Pangeklem. Bao bu kowes nao bi haenbur nim ini nao maru tuwae bao hor hambunon ini haru akol was bu haklwao ora kisesa.^c

^x28:10 NjuS 2:11   ^y28:13 Mat 27:64

^z28:16 Mat 26:32; Mat 28:7; Mat 28:10

^a28:18 Mat 11:27; Njo 13:3; Ebe 1:20-22

^c28:20 Njo 14:23; Bis 18:20

^b28:19 Mak 16:15-16; Bis 1:8

Makom Angal Bib Hobao Sao waeb bisao o

Njon Mbabtas Biyao Aolom Ngaoron angal bib kao kalo hasao o

Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Njo 1:19-28

1 Angal ngo Ngaoron Isi Eben Ke Aol Njises obun Angal Bib Hobao Sao ora yaong pangoklwaebe ka. ²Pibnao oran Angal Bib Hobao Sao ngo Ngaoron obun man mini aol Asaya bor kao kalisao ub Asayam ngub waeb bu wisao.

Pangeklem.

Aol bombor ngo nim mabor nao angal mini

Obu mbes pu lowao

Obum nje poklesi harer on kare

Mao dund sarukl burukl buklaora.^d

³Su tenaol nao biri bor

Aol mondom angal aondao bu ora kobur kakl

Aorao Aondao poklao harer on

Oborob ora kareyo

Mao dund sa man man bibaebe ko

Ngaoron obun man mini aol Asaya kao kalisao ub Asayam ngub waeb bu wisesa.

⁴Ngo waeb bu wisao ub Njon mbabtas biyao aol obu su tenaol nao biri bor po habur kisaon, obum tenaol hambun bor kakl, Ini hambunom inin kone baol monoklwaebe ora. Inim ngub kone baol manaem sin, inim khorob bismi sao inin kone bor wiyao o Ngaoron kunaklaol nim ini mbabtas buklwao ko kao kalo hasesa.^e ⁵Ng tomb Njuriya tenaol hambunon mendbor di, Njurusalem tenaol baebenon mendbor di, mbini hambun ora Njonom man kisao ub pangokl

pobur, mbinim khorob bismi sao Njon obu bor maokl peyu kao kalismi tomb Njonom mbini ib Njoranol mbabtas bu hasesa.

⁶Ngo tomb aol Njon ngom obun lab lab di some kamelon irim bi was samo habur, some songol hakom obun paklo paklol tengi tanga mba samo hasesa. Ngub bubur kisaon obum ne di nollae nen hesa is ibao non bi sem mend kab was no hasesa.^f ⁷Ngo tomb Njon obum tenaol hambun bor man kao kalobur kakl, Ni kang nao hobao sao ora hae o, aol hobao sao aondao ora mabor oboklao ora. Ni di aol kho ora hae ol, nim sul ber munubur obun aongao su heneng o di nao kolaklaeb se ora hae kisesa.^g ⁸Ngub kobur kakl, Nim ini ibom ora mbabtas bu hae o, obum ini Wesao Ebe Tangarom mbabtas buklaora ko kao kalo hasesa.

Njonom Njises mbabtas bisao o

Mat 3:13-17; Luk 3:21-22

⁹Ngo tomb ko mend oran Njises obu su aondao Kalilin and lobokl lobokl Nasarer bor haklbir Njonom obu ib Njoranol mbabtas bin ko ibisaol, Njonom obu ib Njoranol mbabtas bisesa. ¹⁰Ngub bisaol Njises obum ib ngo obu mbabtas bisao nda tuwaklbir ib ngon marel yin ibisao tomb, penar bu ora bombor ngo tomb yu heben bor saohar kebe kobaesesa. Ngub kebe kobaesao tomb Ngaoron Wesao sao ebeyabukl non bi oram Njises obo men mbaesaol hindisesa. ¹¹Ngo tomb yu heben bor angal mend obobur kakl, Nje nao Isi ora hael ol, nim njel kone uruklul nao kone bor di turi aondao ora bin hae kisesa.^h

^d1:2 Mat 11:10   ^e1:4 Bis 13:24; Bis 19:4   ^f1:6 Mat 11:8; Bis 13:25

^g1:7 Bis 13:25   ^h1:11 Mat 12:18; Mak 9:7

**Seranom Njises khorob mao
baklbur bi hindisao o**

Mat 4:1-11; Luk 4:1-13

¹² Bombor ngo tomb Ngaoron Wesaom Njises obu su tenaol nao biri bor kemi pisesa. ¹³ Ngub kemi pisaol Njises obu buklhoma some dera ker sem baeben daol haru, bao hor supu kab kab hor kab oran bao hasaol, Seranom obu bor khorob mao baklbur bisesa. Ngub bisao o angal mini wesao baebenom Njises obu ororob ora maeb ha bisur bu hasmisa.

**Njisesom Kalili bor kongon
pibnao tibiya bisao o**

Mat 4:12-17; Luk 4:14-15

¹⁴ Ngo tomb mbinim mabor Njon Mbabtas Biyao Aol kalabus mao palaesmi tomb Njises obu su Kalili bor pobur, tenaol hambunom pangen Ngaoron Angal Bib Hobao Sao kao kalisesa.ⁱ ¹⁵ Ngub kao kalobur kabl, Ngaorom ini maeb ha maomb bo haklao ub ngubi Ora tomb ngo teb sam sam bu pindi pae ong, inin kone baol munubur Angal Bib Hobao Sao ngo kao njurukl ol hul ha haklwaebe ko kao kalisesa.^j

**Njisesom ib wen moroklme aol is
makl bor ni taol mi ubuklub kisao o**

Mat 4:18-22

¹⁶ Ngo tomb Njises obu ib Kalili mare mare was pisao tomb aol Pita hesa Andur kab mbibi haemeyakl hasbil hindisao, mbibi kab ib wen moroklbe aol habur mbibim wen ongon bu murukl wisbil hindisesa. ¹⁷ Ngub hondobur kisaon Njisesom mbibi bor kabl, Nim ibim tenaol men meroklebin lowaong, ni taol mi ubuklub kisesa.^k ¹⁸ Ngub kisaol Pita Andur kabom penar bu ora mbibin wen

ongon bimi sao nda hakl ngol bao u haen kaoklbur Njises taol mi pisbisa.

¹⁹ Ngo tomb kang mend aeben sao pismi tomb Njisesom hindisao, aol is kab mend di Seberin isi kab Njemus Njon kab haemeyakl mbibin ib taokaoll bor burubur, mbibin ib wen ongon bimi sao ndan dir wisao hakl bu waru taombulakl wisbil hindisesa. ²⁰ Ngub hondobur obum mbibi kab di ubuklub kisaol, mbibim mbibin ib taokaoll nda hesa mbibin ab Seberi kab di, mbibin kongon bimi aol baeben di, ib taokaoll ngo bor bao buru haen kaoklbur mbibim Njises taol mi pisbisa.

**Njisesom aol umubaoli menden
sam taol deraesao o**

Luk 4:31-37

²¹ Ngo tomb mbini hambun su and lobokl lobokl Kabenam bor honda hasmi tomb Nju semon hor boroklme bao* o pindib paesao, Njisesom Nju semon man pangoklme anda bor hondabur obum Ngaoron angal bib tenaol hambunom pangen kao kalisesa.^l ²² Ngo tomb Njisesom angal bib ngo kao kalisao o, tenaol hambunom pangismi tomb Nju semon man buwaloklme aolom buwaloklme ub inj, obum kone kibil bi, bi make lome aolom angal buri palobur lome nda ub kobur kao kalisao mbinim burir aondao ora bismisa.^m

²³ Ngo tomb aol umubaoli samom men pae akol bu hae obun tombao bor sam biri mend mbinin man pangoklme anda ngo bor birisao ndam, Njises bor kaong lu angal aondao bu ora kobur kabl, ²⁴ Nasarer Njises o, njem nao bor asub ora buklbur obae balem? Nje Ngaoron komb bi aol ora hael ol nim nje ora hendeng, njem nao khorob ora lu bowes bukl obae be? kisesa.ⁿ ²⁵ Ngub kisaol

ⁱ1:14 Mak 6:17   ^j1:15 Mat 3:2; Kal 4:4   ^k1:17 Mat 13:47; Luk 5:1-11

^l1:21 Mat 4:13   ^m1:22 Mat 7:28-29   ⁿ1:24 Mak 5:7

Njisesom sam ngo aolon tombao ndaon bor birisao nda bor buriyab ora taolu lubur kabl, Njem aol ngon tombao bor angal ko nao biri dera pib ora kisesa.

²⁶Ngo tomb sam ngo aolon tombao bor birisao ndam aol nda khorob ora mao dur ka komb hakl po win ko, aondao bu ora karaklae kao peyaoklbir kisaon dera pibisesa.^o ²⁷Ngub bisaol tenaol ngo hasmi nda baebenom burisao po burir aondao ora biyubur mbini hakl hakl kao kao bubur kabl, Wao. Naom nao hindis-mao sao mend bang, ngo sao asao e? Obum angal wen pange ora mend le ka. Aol ngo obum aol aondao bi make lome aolom angal lome ub kaonao tomb, Seran baebenom di obun angal hul nao hae pangaoklbir paokl paemnda kismisa. ²⁸Ngub bisaol penar bu ora Njisesom ngo bisao sao tenaol hambunom pangen kam aeben aeben bismil su Kalili ngo bor paolismi baeben hambunom pangaesmisa.^p

**Njisesom Pitan weren
ingi ebe mao saesao o**

Mat 8:14-15; Luk 4:38-39

²⁹Ngo tomb tenaol hambun hor bao-raoklbir buri kismi tomb Njises di Pita hesa Andur kab di Njemus Njon kab di, mbini hambun Pita Andur kabon anda pismisa. ³⁰Ngo tomb Pitan weren ingi sen khorob ora ha pob turub bu homobur, obun to bor was bao u mba hasaol, mbinim penar bu ora Njises kao kalismisa. ³¹Ngub kao kalismil Njisesom ten nda u mba hasaol pobur, ten ngon kil men mubur mao tekaesesa. Ngub bisao tomb ten nda pob turub bubur homo wisao nda penar bu ora ebe bao sisaol, ten ngom mbinin ne noklemi on man man bisesa.

**Njisesom tenaol andub mendbor
di mao ebe saesao o**

Mat 8:16-17; Luk 4:40-41

³²Ngo tomb ombonao nar anda bombisao tomb mbini tenaol sen hae homo wismi baeben hesa umubaoli tombao bor sam biri baeben kab, mbinim Njises obu hasaol was taokl obu ukl engel bismisa. ³³Ngo tomb tenaol su and lobokl lobokl aondao ngo bor paolismi baebenom, obum ngo bisao sao hondoklbur and ngo Njises hasao on tiriyao kombae bor tenaol andub ora dengeb dengeb kobur hondo hasmisa. ³⁴Ngo tomb Njisesom tenaol sen kam mundub mundub hae ngo taokl ibismi nda baeben mao ebe sa peb bubur, obum tenaol umubaoli ngo baebenon tombao bor sam birisao baeben di taol dera mao ebe sa peb bisesa. Ngub bisaol sam ngo tenaolon tombao bor birisao o taol deraesao nda baebenom di Njises obu Ngaoron Isi ora hae ko ora hindismil, Njisesom mbini angal nao ke paokl was pen kisesa.^q

**Njisesom su Kalili bor Angal Bib
Hobao Sao kao kalisao o**

Luk 4:42-44

³⁵Ngo tomb ekeran nan bao buklbur hoklob kebeyam ibisao tomb Njises obu hungum dera pobur kisaon, obum tenaol nao biri mend sisao bor pobur Ngaor bor kao kalo birisesa.^r ³⁶Ngo tomb mabor bao bu hebe kobaesao tomb Pita di aol ngo mbini haru akol bismi nda baeben di mbinim Njiseson mama obu es bu mi pismisa. ³⁷Mbinim ngub es bam pobur kismil, obu hasaol hend wabur mbinim obu bor kabl, Tenaol hambunom nje es beyem kismisa. ³⁸Ngub kismil obum mbini bor kabl, Aoh, nim su mende bor

^o1:26 Mak 9:26   ^p1:28 Mat 4:24   ^q1:34 Mak 3:11-12

^r1:35 Mat 14:23; Mak 6:46

hakl bir tenaol hambun bor angal bib ngo ora kao kalokl obandang, su Kalili ngon tangar tangar hambun bor ngub angal bu kao kalon ub nao haru mbi ora kisesa. ³⁹Ngub kobur kisaon Njises obu su Kalili hambun bor akol bu habur, obum Nju semon man pangoklme anda baeben hambun bor honda was bubur, tenaol hambunom pangen Ngaoron angal bib kao kalo, obum tenaolon tombao bor sam birisao baeben di taol deram akol bu hasesa.⁵

Njisesom aol maollun bi is mend ebe mao saesao o

Mat 8:1-4; Luk 5:12-16

⁴⁰Ngobombor aol maollun bi is mend hasao o, obum Njises hasaol obo tumu karu dombes ubur obu bor kao deb deb bubur kakl, Njem ni ebe mao sakl ko pangal sin, njem ni ebe mao saklesi ora kisesa. ⁴¹Ngub kisaol Njisesom aol ngo hond aondao ora homobur kisaon, obun kim men mbabur obum aol ngo bor kakl, Nim nje ebe sen ko pangakl ol, njen toklo bor der ngo biye baeben di ngubi tomb ebe saokl kisesa. ⁴²Ngub kisaol bombor ngo ora tomb aol maollun bi nda ebe bao sisaol, obun toklo bor der bisao nda hakl di songol heneng bao ibisesa. ⁴³Ngobombor Njisesom aol nda bor nje penar bu njen anda pu ora ko, angal buriyab ora kobur ⁴⁴aol ngo obu bor kakl, Njem ni ebe mao sanao ko mendel kao kaloklesi hendaebe ora. Ngub inj, Nju semon baolum aol bor bombor o nao songol ebe sa ko muwalokl pu. Ngub pobur lesin mbes Mosesom nje non bi semom bibaebe kisaon ub tenaol hambunom njen toklo songol wakl ebe sene ko henden ub, njem Ngaor bor kalo mabaorao haoribi kisesa. ⁴⁵Ngub kisaon o aol ngo obun songol wakl ebe sisao ndam ko ko was tenaol hambunom pan-

gen kisaol, mbinim Njises obu turi homomondom was munu baklu taokl poklemi ko, Njises obu su and lobokl lobokl tenaol biri baeben bor nao pisesa. Ngub bubur obum dera dera tenaol nao biri bor was bao hasaol, tenaol su ngo bor paolismi baeben hambunom Njisesom ngo bu hasao sao turi homo hondoklbur, Njises obu hasaol was obo kiril mbaesmisa.

Njisesom aol aongao tibae mend ebe mao saesao o

Mat 9:1-8; Luk 5:17-26

2Ngobombor mabor bao mendbor pibi hasao tomb Njises obu su Kabenam and lobokl lobokl aondao bor wakl pisao tomb, tenaol andubom ora Njises obu, obu paolaonao anda on bao bereyao kismil pangismisa. ²Ngobombor tenaol andub ora obo kiril mbabur and ngo Njises obu hasao nda di tumbi hakl peben ora hasmil, ora isu tiriyaokombae ora bor di hakl kang ora di nao hasesa. Ngub bisaol tenaol andub ora dengeb dengeb kao mba hasmil, Njisesom tenaol aondao ngo dengebe mba hasmi nda baebenom pangen Ngaoron angal bib kao kalisesa. ³Ngobombor obum ngub kao kalakl hasaol, aol is makl mondom aol aongao tibae mend taokl ibismisa. ⁴Mbinim ngub taokl ibismi o and ngo Njises hasaon dan tenaol andubom ora tiriyaokombael dengeb dengeb kismil, mbinim andaon Njises hasaol teb so taokl hondakl buwaesmisa. Ngub hondakl buwabur kismin mbinim aol aongao tibae nda and hom kem nan taokl yin pobur, Njises obu ora hasao dund so nan and ngon hom kebe kobaen kobur, aol aongao tibae ngon to obu u mba hasao nda bor bor, yam hend ha pabur unu Njises ora hasaon dal sub munu tibam tibam bismisa. ⁵Ngobombor Njisesom aol is makl

⁵1:39 Mat 4:23; Mat 9:35

ndam obul hul ha ora habur ngo bismi sao hondobur, obum aol aongao tibae nda bor kabl, Nao isi o, nim njen kone bor kho wiyao o kunarukl kisesa.^t

⁶Ngo tomb Nju semon man buwaloklme aol mendbor and ngon birismi nda baebenom mbinin kone bor nen sab nda nda bu sub kao bubur kabl, ⁷Aol ngo obum asub ko ngub le bo? Tenaolon kone bor khorob bimi ub aol mondom kunakl buwaklao ora. Ngaor obum bombor o kunaeb se hayao o, obum ngo le ub Ngaor bor maobowa angal bu, hel hondo angal ngo bi o kismisa.^u ⁸Ngub nen sabismil Njisesom obun konem mbinim ngo nen sabismi sao mbinin kone bor mao bembera hondobur, obum mbini bor kabl, Inim inin kone bor asub ko khorob ngub nen sabeklem balem? kisesa. ⁹Njisesom ngub kobur kabl, Nim angal awo ora kend bi ka bo? Nim njen kone bor kho wiyao o kunarukl kanda ub kend bi soklaol bukl buwaklwao be? be? nim aol aongao tibae ngo obu bor nje ebe sang, njen to abo mu mini, njen anda pu lowao ub kend bi soklaol bukl buwaklwaob ko pangeyem? kisesa. ¹⁰Ngub kobur kabl, Ni Aolon Isi Ora hae ol, sun tenaol hambunon kone bor kho wiyao sao kuna, tenaol heme di ebe tekakl pu kaeb se hae ko hendeklemin ub kobur, obum aol aongao tibae ngo bor kabl, ¹¹Nje teka peyo njen to abo daol mu minibir njen anda pu ora kisesa. ¹²Ngub kisaol obum tenaol aondao ngo ber mba hasmi ndan el so oral teka peyobur kisaon, obum penar bu ora obun to nda mu minibir pisesa. Ngub pisaol tenaol aondao ngo ber mba hasmi nda baebenom burir biyu pakl aondao ora homo, mbinim Ngaor bor kaoya kobur mbini hakl hakl kabl,

Naom ngo haondaoklaom ubi oran mbes mend bisaol dim nao hindismao ora kismisa.^v

**Njisesom Libae bor
ni taol mi ib kisaol o**

Mat 9:9-13; Luk 5:27-32

¹³Nggo tomb Njises obu wakl ib mal aondao ndan mare mare bor po hasaol, tenaol andub ora Njises obu hasaol obo kiril mbaesmil, obum tenaol ngo baeben bor Ngaoron angal bib ebe nda pangen kao kalisesa. ¹⁴Ngub kao kal peyaoklbir kang mend aeben sao pobur hindisaol, Aolpason isi Libae obu takis mone moroklme anda bor birisaol hondobur Njisesom Libae bor kabl, Njem ni taol mi ib kisaol, obum teka peyaoklbir taol mi pisesa.^w

¹⁵Nggo tomb Njises di obun man pange aol ngo obu haru pibismi nda baeben di mbini Libaen anda bor ne noklbur birismil, tenaol ngubi baeben andubom ora ko ko was Njises obu taol mi po hasmi ub, mone takis moroklme aol andub ora di, khorob was bu haroklme aol andub ora di, Njises obu haru obun man pange aol baeben daol ne noklbur birismisa. ¹⁶Ngub birismil Peresi semon man buwaloklme aol mendborom, Njises obum mone takis moroklme aol baeben hesa khorob was bu haroklme aol baeben kab daol maomunu ne no birismil hondobur, mbinim obun man pange aol baeben bor ne mubur kabl, Obum asub ko mbini mone takis moroklme aol ngo baeben hesa mbini tenaol khorob bimi kab daol maomunu ne no bereyem? kismisa.^x ¹⁷Ngub kismil Njisesom pangobur mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Tenaol sen nao hae baebenom dokta biri nao puklmi ora. Ngub inj, tenaol sen ha homo wimi

^t2:5 Luk 7:48   ^u2:7 1 Njo 1:9   ^v2:12 Mat 9:33   ^w2:14 Njo 1:43

^x2:16 Mat 11:19; Luk 15:1-2

baebenom was dokta biri puklmi kisesa. Njisesom ngub kobur kakl, Nim tenaol kone dund se wi oborob bu haroklme baeben bor kone baol monoklwaebe kokl inj obowao ora. Ngub inj, nim tenaol khorob bimi baeben bor kone baol munu, inim khorob bismi sao tuwaklwaebe kokl obowao ora kisesa.

Mendborom Ngaor bor nen saboklbur ne tuwa paolismi o

Mat 9:14-17; Luk 5:33-39

¹⁸Ngo tomb ko mend oran Njon Mbatas Biyao Aolon man pange aol baebenom di Peresi semom di mbinim Ngaor bor nen saboklbur beyom kobur, ne nao ne tuwa paolismisa. Ngub bismil tenaol mendborom Njises hasaol obo kao kalobur kakl, Njonon man pange aol baeben hesa Peresi semon man pange aol baeben kabom mbinim ne tuwa paoloklmeng, njen man pange aol baebenom asub ko ne tuwa nao paoloklmeb? kismisa. ¹⁹Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Aol mondom obun ten wen taol bubur, obun tenaol sango baeben daol mbini haru turi hom hom bu bao buruklemi tomb mbinim ne nao ne tuwa paoluklemi be? Ngub inj ora. Aol ten wen taol bi ngo obu obun tenaol sango baeben daol maomunu bao haklemi aeben anga tomb ne tuwa nao paoluklemi ora kisesa. ²⁰Ngub kobur kakl, Aol ten wen taol bi ngo obu mabor mondom obu su tangar bor pen lao bao o pindib paklaol, obun tenaol sango baeben daol maomunu nao haklemi tomb mbinim obu hem kobur ebe ne tuwa paoluklemi kisesa.

²¹Ngo tomb Njisesom angal mar mende di kobur kakl, Toklo and turub bi mbes pange piri mend kaollu dir wiyao tomb, dir ngo wiyao o bor manga taombuluklbur mondom lab lab buri ebe wen pange on mend nao heya moroklme. Ngub inj, mondom ngub ba

sin, mbes pange piri ngon dir uklao bor manga taombuluklbur lab lab buri ebe wen pange on mend heya muklao tomb, lab lab mbes pange ngo kang bu dir uklao nda di waki aondao bu men and sen lao ora kisesa. ²²Ngub kobur kakl, Mondom ib waen wen pange di some songol be mbes pange bor nao humu woroklme o, mondom ngub ba sin some songol be ngo dallmbe bowes bu kho soklaol, ib waen ngo di ora sul kowe bowes buk-lao ora kisesa. Ngub inj, mbini bimi ub ib waen wen pange sa sin, mbinim some songol be di wen pange bor was humu woroklme ko Njisesom angal mar ngub kisesa.

Nju semon hor boroklme bao on kongon nao bibaebe ora kismi o

Mat 12:1-8; Luk 6:1-5

²³Ngo tomb Njises obu Nju semon hor boroklme bao* bombor menden wir il em hinin pibisao tomb, Njises obun man pange baeben di Njises obu daol haru akol bu habur kismil, obun man pange baeben ndam wir il ngon mendbor taolismisa. ²⁴Ngub bismil Peresi aol mendborom Njises bor kakl, Hend. Njen man pange aol baebenom ngo beyem ub naon manom hor boroklme bao on ngub nao bibi ke wiyao sao hul habur asub ko beyem balem? kismisa.

²⁵Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Inim aol wesmbao aondao Debirom bisao sao arman mbuk waeb bor wiyao ub nao hendeme be? kisesa. Ngub kobur kakl, Nim ngo kakl o non mbes Debirom obu di obu haru hasmi baeben di, mbinin ne nao wisaol dem khorob ora himismi tomb ²⁶Debirom Ngaor bor kaoya lome anda bor hondabur and ngon palawe Ngaor bor kalismi o wisaol, tenaol kho ebe hambunom nao noklwaebe ora, baolum aol baebenom was noklemi ke wisao o, aol Abayata obu Nju semon baolum aol aondao ora haen-

bur Debirom palawe ngo bao bibir bu mu nisao ora. Ngub mu nobur obu haru hasmi baeben di kalisaol, mbini hambunom bao nising, arman ngo mbuk waeb bor wiyao ub nao hendeme be? kisesa.

²⁷ Ngo tomb Njisesom mbini bor waki karki, Ngaor obum tenaol warisaol, hor boroklme bao o was hem ko mao sor maen ko inj warisao ka. Ngub inj, obum tenaol ora hem kobur, hor boroklme bao ngo win kisao om tenaol bisur bin ko win kisaol, ²⁸ Aolon Isi Ora obu di hor boroklme bao ngon Aorao Aondao ora yao kisesa.

**Njisesom aol ki tibae
mend ebe mao saesao o**

Mat 12:9-14; Luk 6:6-11

3 Ngo tomb Njises obu Nju semon man pangoklme anda andaon waki hondabur hindisaol, aol ki kho tibae mend birisaol hindisesa. ² Ngo tomb Nju semom mbinin hor boroklme bao* on Njises obum aol ki kho ngo ebe mao sarob sin, mbinin ngol mao bembera obu bor te mao sara howes koklbur sub hondo hasmisa. ³ Ngo tomb Njisesom aol ki kho nda bor karki, Nje tukun oral teka ha kisesa. ⁴ Ngub kisaol aol ndam ngub teka hasao tomb Njisesom Nju sem nda baeben bor karki, Naom hor boroklme bao on naon kone ebe ora u haklmao ub tenaol mende bisur bukmao be? be? naom mbini bor khorob bukmao? Naom tenaol mende oborob ora haen ko bisur bukmao be? be? naom mbini pe paen lu tuwaklmao? Manom asao was ke wiyao? kisao o, mbinin e beb kang ora di nao kismisa.^y ⁵ Ngo tomb Njisesom mbini hambun hondo akol bisaol, mbinin kone bor hul ha tundaesmil hondobur obum hem aondao ora ko, mbini ko homobur aol ki kho nda bor karki,

Njen ki abo dundukl pe kisaol, aol ndam obun ki dundukl pesao tomb ebe bao sisesa.^z ⁶ Ngo tomb mbini Peresi sem ngo birismi nda baebenom ko homobur, penar bu ora hi pa taokl dera pobur, mbinin maomb bo haraoklao aol aondao Heroron sem baeben hesa maomunu kiril mba burubur naom Njises pe paen lem ora ko karismisa.^a

**Tenaol andub ib mal teb so Njises
hasao bor obo kiril mbaesmi o**

⁷ Ngo tomb Njises di obun man pange baeben di mbinin su ngo mbini hasmi ol haklbur ib Kalili mal aondao mend wisao on teb so bor po hasmil, tenaol aondao andub ora Njises obu taol mi ibismisa. Ngub ibismi o tenaol aondao ngo ibismi baebenon mendbor su Kalili bor hakl di, mendbor su Njuriya hakl di, ⁸ mendbor su and lobokl lobokl Njurusalem hakl di, mendbor su Irumiya hakl di, mendbor ib Njoran mende nan hakl di, mendbor su and lobokl lobokl Taya hesa Siron kab bor paolismi baeben hambun ora di, mbini su ngo baeben bor haklbur Njisesom hambun sao ngo bu hasao saon arman kam aeben aeben bismil pangaoklbur, tenaol aondao ngo baeben obu hasaol ngub obo kiril mbaesmisa.^b ⁹⁻¹⁰ Ngub obo kiril mbaesmi tomb Njisesom tenaol andub ora sen ha wismi baeben ebe mao sa peb bisaol, tenaol sen kam mundub mundub hae andubom ora mbinin Njiseson toklol waraklemi tomb mbinin sen waki ebe sen ko warakl engel bubur dengeb dengeb aondao ora kismisa. Ngub dengeb dengeb kismil Njisesom obu ora dengi mbaen lemi ko nen sabobur obun man pange baeben bor karki, Tenaol andub ora ngo dengeb dengeb keyem om ni hes mbaklemi, ni ib taokaollol burun ub ib taokaoll mend

^y3:4 Luk 14:3   ^z3:5 Njo 11:33   ^a3:6 Mat 22:15-16   ^b3:8 Mat 4:25

maenae obo wib kisesa.^c ¹¹Ngo tomb sam ngo tenaolon tombao bor birismi nda baebenom Njises hondobur, mbinim obun aongao ma bor obo dombes ubur mbinim karaklae ko, obu bor angal aondao bu ora kobur kakl, Nje Ngaoron Isi ora hael kismisa.^d ¹²Ngub kismil Njisesom mbini bor ni Ngaoron Isi ora hae ko, tenaol hambunom nao pang doklaen ko buriyab ora taolu lisesa.^e

Njisesom aol duteb sablo mao hasao o

Mat 10:1-4; Luk 6:12-16

¹³⁻¹⁴Ngo tomb Njisesom aol mendbor obun man pange aol mao ha peb bukl ko nen sabobur kisaon, obum yu manda bor pisesa. Ngub pobur kisaon obum aol ngo obun angal bib hobao sao kam akol bimi aol mao haklwao ko nen sabisao baeben, obu hasaol ubuklub kisaol ibismisa. Ngo tomb obum aol is duteb oran obu daol haru was bao haen ko mao habur kisaon, obum aol duteb ngom su hambun bor Ngaoron angal bib ebe ngo kao kalam akol bin ko mao ha peb bubur, ¹⁵mbinim tenaolon tombao ndaon bor sam bu-ruklao baeben taol deraen ko di buri taol bu kalisesa. ¹⁶Njisesom aol duteb ngon imbi ngo was mao hasao. Simon obun imbi mende Njisesom Pita ko karu wisaol obu di, ¹⁷Seberin isi kab Njemus Njon kab sisaol mbibin imbi wen pange Njisesom Bonesis kisao o, imbi ngo karu wisao on te ibi har kull lao nda ubi ora hayeb kisaol, mbibi ngo kab di,^f ¹⁸Andur di, Pilib Batolimu kab di, Matiyu hesa Tomas kab di, Aolpason isi Njemus di, Tariyas di, Simon mende obu Selor sem sisaol ngo obu di, ¹⁹Iskeriyaor Njuras obum mabor Njises karu lubur Njises lukl bismi baeben munu kalisao aol nda di, ngo baeben sisesa.

Mbinim Njises obu sam aondao mend kab haru hayeb kismi o

Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; Luk 12:10

²⁰Ngo tomb Njises obu and obu paolisao o bor pisesa. Ngub pisao tomb tenaol andub ora Njises obu hasaol waktl obo kiril mbaesmil, obum mbini bor Ngaoron angal bib nda was kao kal hakol bisao tomb Njises obu di obun man pange baeben di mbinin ne naeb se ko kang mend nao wisaol ne nao nismisa. ²¹Ngo tomb mbinim ne ngo nao nismi nda, tenaol mendborom hondobur kam aeben aeben bismil, Njiseson am semom angal ngo pangobur mbini hakl hakl kakl, Njises obu he sene saol ngao, naom obu men hakl mbi kaoklbr Njises hasaol obo men hakl ibismisa.^g

²²Ngo tomb Nju semon buwaloklme aol mendbor Njurusalem hakl ibismi baebenom mbini hakl hakl kakl, Aol ngo obu Seran sem aondao ora Belsebaol kab habur, Seran semon wesmbao aondao ora ngon burim ora, tenaolon tombao bor sam bereyao o taol dera hae kao kao bismisa. ²³Ngub kismil Njisesom tenaol ngo hasmi baeben bor ubuklub kobur, obum mbini bor angal mar ko angal mend kao kalobur kakl, Seran obum obun mbib was ebe taol deraklao ko pangeyem be? kisesa. ²⁴Njisesom waktl kakl, Aol is bomborom maomb bo haraoklao semom tom kab bu taol bu kobabur saond baem sin, mbinin maomb bo haroklme ub di kho soklao ora kisesa. ²⁵Ngub kobur kakl, Mende di su and te di and bomboron haroklme baebenom di tom kab bu taol bu kobabur saond baem sin, and ukl bombor kang baondib mini ora di nao haklao ora kisesa. ²⁶Ngo tomb Njisesom waktl kakl, Seranom mbinin mbib tom kab bu taol bu kobabur saond

^c3:9-10 Mat 14:36; Mak 4:1; Luk 5:1-3   ^d3:11 Luk 4:41   ^e3:12 Mak 1:34

^f3:17 Luk 9:54; Njo 1:42   ^g3:21 Mat 9:34; Mat 10:25; Njo 10:20

baem sin, mbinim oborob nao haklemi ora. Ngub inj, mbini hambun hom peyo, ora bum haklemi ko Njisesom angal mar ngub kisesa.

²⁷Ngub kobur kakl, Aol mondom aol buri ora menden anda bor obum hond-abur, aol buri ngo obun osisao uklao sao baeben bao mukul buwaklao ora. Ngub inj, aol ngo paes nokl buklaol om aol and aorao buri ngo obu mbes yam ki aongao tanga pa u mbarob sin, obum aol buri ngon anda bor osisao uklao sao baeben di ebe muklao ora ko Njisesom angal mar mend di ngub kisesa.

²⁸Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, Ngaorom tenaol hambunom khorob bu haroklme sao baeben di, menden mangal bu maobowa peb bu haroklme ub di, hambun sao ebe kunaklao ora. ²⁹Ngub buk-lao o tenaol mendbor Wesao Komb Bi Tangar Aondao ora bor maobowa an-gal buklemi baeben non, mbinim khorob aondao ora ngo lemi sao oran Ngaorom nao kunaklaol, ngubi tomb sao di ereb ora di mbinin kone bor khorob sao ngo lemi ub bao wi aeben ora soklao ko Njisesom ngub kisesa. ³⁰Angal ngo, mbes Njises obu bor samom obu bisur beyaol, tenaolon tombao bor sam bereyao o taol dera hae kismil kisesa.

**Njiseson ingi haeme hakl
obu hasaol ibismi o**

Mat 12:46-50; Luk 8:19-21

³¹Bombor ngo tomb Njises obun ingi di haeme wil baeben di mbini dera nan obo habur, mbinim tenaol ngol hasmi baeben bor Njises obu kao kalaoklaob kobur kakl, Naom nje daol angal kang mend kao kao bemin ub dera ib lem laob kismisa. ³²Ngo tomb tenaol andub ora Njises obu mao tukun sabur, aondao ngo buru pab bu mba hasmi baeben ngub

ber mba haenbur mendborom Njises bor kakl, Pangel. Njen am di njen haeme wil baeben di mbini dera nan obo habur nje ib lem kismisa. ³³Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Nao ingi haeme ngo hakl aeb hakl hayem? kisesa. ³⁴Ngub kobur kisaon obum tenaol aondao ngo buru akol bu mba hasmi nda baeben elom hondo akol bubur obum mbini bor kakl, Haon-daoklaob. Ngo bereyem baeben nao ingi haeme wil ora bereyem kisesa. ³⁵Ngub kobur kakl, Tenaol mendbor Ngaorom turi homo bib ko nen sabeyao ub men hakol bu, bu haroklme baeben, ninao ingi maboli haeme ora hayem kisesa.

**Aolom em we tand kisao
ko angal mar kisao o**

Mat 13:1-9; Luk 8:4-8

4 Ngo tomb Njisesom ib Kalili mare bor pobur, tenaol hambun bor wakl Ngaoron angal bib ebe nda kao kalokl pisaol, tenaol aondao khorob ora Njises obu hasaol obo kiril mbaesmisa. Ngub obo kiril mbaesmil Njises obu ib taokaoll mend ngol wisao bor honda burubur, obu kang mend moklo ib wi ol sao ib mandaemol birisao tomb tenaol aondao ngo hasmi nda baeben ib mal ngon mare teb sol was bao ha mba hasmisa.^h ²Ngo tomb Njisesom mbini bor Ngaoron an-gal andub ora, angal mar was ko kao kalobur kisaon obum mbini bor ngub kao kalisesa.ⁱ ³Inim oborob ora pangokl-waebe. Aol mondom obun em bor em we tand kokl pisesa. ⁴Ngub tand kokl pisao tomb em we ngon mendbor harer tol kolokl baraesaol, sam obobur arer bu nismisa. ⁵Em we ngon mendbor han kel kel su aondao bu nao wibur, unu ora bor di su oborob nao u taokl hondael tandokl baraesesa. Ngub bisaol em we ngom pe-nar bu ora por kisao o ⁶pi oborob nao

^h4:1 Mak 3:7-9; Luk 5:1-3   ⁱ4:2 Mat 13:34; Mak 4:33-34

pe ora sisaol, narom hindisao tomb kaeb so bung bisesa. ⁷Ngo tomb em we ngon mendbor den nene haen te bor kolokl baraesao, den nene hae ngo ora haom mu and sobur, em we ngo men mbaesaol il nao sisesa. ⁸Ngo tomb em we ngon mendbor su ebe oral tand kisaol, aondao bu ora sem bu and sobur il andub ora pabklim lisesa. Ngub pabklim lubur kisaon mendborom supu kab kab hor kab pabklim lisesa.* Mendborom supu hakl hakl hor teb pabklim lisesa. Ngub bubur mendborom supu hakl hakl hor su pabklim lisao ko Njisesom angal mar ngub kisesa. ⁹Obum ngub kobur mbini bor wakl kakl, Ini angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom, angal ngo inin hal ora bor pen oborob ora pangoklwaebe kisesa.

**Njisesom nim ngub nen sabobur
angal mar kaklo kisa o**

Mat 13:10-17; Luk 8:9-10

¹⁰Ngo tomb mabor Njises obu hungum hasao tomb obun man pange aol duteb nda di, Njises obun man pange tenaol mendbor obu haru hasmi baeben di, mbinim obu bor njem angal mar ngo kaendan te kao dund bi ko ne mismisa. ¹¹Ngub ne mismil obum mbini bor kakl, Ini ngo baeben bor Ngaorom maeb ha maomb bo haraoklao on te mupango wiyao ub hendeklemin ko ngo muwale o, tenaol aeben ngo Ngaorom maeb nao haen hayem baebenom angal mar was andub ora pangoklemi o, mbinim te nen nao saboklemi ora kisesa. ¹²Ngub buklemil nim angal mar ngub ko haklwao tomb mbuk waeb bor ke wiyao ub, Mbinim elom hondoklemi o Mbinim menjao hend heneng nao buklemi ora. Mbinim halom di pangoklemi o

Mbinim pang heneng bu Nen sab heneng nao buklemi ora. Ngub nen sabokl buwaklemi tomb Mbinin kone di nao baol munuklemil Mbinim khorob bimi sao mbinin kone bor wiyao ub Ngaorom nao kunaklao ora ko Njisesom ngub kisesa.^j

**Em we angal maron
te kao dund bisao o**

Mat 13:18-23; Luk 8:11-15

¹³Ngo tomb Njisesom obun man pange nda baeben bor kakl, Nim angal mar ngo kandan te ora nen sabokl buwayem be? Inim angal mar ngo nda ngub ora nen nao sobaemi sin, mabor angal mar ngub tangar andub ora lowao hakl di, inim asub ora bubur nen saboklemib? kisesa. ¹⁴Wakl kakl, Pangeklem. Nim aol mondom em we tand kokl pisao kandan te, obum Ngaoron angal bib tenaol hambunon kone bor tand kokl pisao o menger mubur kanda kisesa. ¹⁵Ngub kobur kakl, Tenaol mendbor harerol em we kolokl baraesao nda ubi hayem. Mbinim angal bib ngo pangoklemil, Ngaorom obun angal ebe ngo mbinin kone bor we boklbur bukla o, bombor ngo ora tomb Seranom mbinin kone bor angal bib ngo wi heneng nao bin lao hokl pelen lao ora. ¹⁶Tenaol mendbor di em we ngo han kel kel su oborob nao wil tand kisaol ndabi hayem. Mbinim wen tomb penar bu ora Ngaoron angal bib hem ko pangobur turi aondao ora homoklemi. ¹⁷Ngub buklemi o mbinin kone ndaon ora bor nao hondaen haklemil, kang baoklmend oran Ngaoron angal bib ngo hem ko nen sab hakol bu haklemi o, mabor aol mendborom Ngaoron angal ebe ngo men mbakl obobur ke mao handaklemi tomb di, mbinin kone bor kend bi sao mend

^j4:12 Njo 12:40; Bis 28:26-27

buklao tomb di, mbinim hul ha haklemi ub penar bu tuwabur mbinim hul ha, ha kimb nao buklemi ora.^{k 18} Em we mendbor den nene haen te bor kolokl baraesao nda ub menger, Ngaoron angal bib ebe ngo pangoklemi o,¹⁹ sul woroklme sao hambun sao tenaolon kone bor heb mao homa hem mao karaoklao sao baeben, mone momak di ngo sao haklom Ngaoron angal ngo nao hondaen ko tenaolon kone bor men mbaklao ora. Ngub buklaol mbinin kone bor ne sao and nao sen haklemi ora kisesa.^{1 20} Ngub kobur kabl, Tenaol mendbor em we su ebe oral tand kisao ndabi hayem. Mbinim Ngaoron angal bib ngo pangoklemi tomb oborob ora nen sab hakol bu hem aondao ora kobur, tenaol ngo baebenom mbinin kone bor em il sao sen habur, mendborom supu kab kab hor kab pabklim lin haklemi. Mendborom supu hakl hakl hor teb pabklim lin haklemi.* Mendborom supu hakl hakl hor su pabklim lin haklemi ko Njisesom angal maron te ngub kao dund bisesa.

Mondom laomb mao dabur nao mupangoklme ko angal mar kisao o

Luk 8:16-18

²¹ Ngo tomb Njisesom mbini bor kabl, Mondom laomb mao dabur be bor bomb pa u, to bundur bor di mupango woroklme be? Ngub inj, laomb ngo mao dabur to mandaemol ora woroklme kisesa.^{m 22} Ngub kobur kabl, Hambun sao mupang mba haklao sao baeben di mabor tenaol hambunom hondoklemi. Mbinim hambun sao kowes bu bimi sao baeben di, mabor Ngaorom tenaol hambunom henden muwaloklao ora kisesa.^{n 23} Obum ngub kobur kabl, Ini angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom,

angal ngo inin hal ora bor pen oborob ora pangoklwaebe kisesa.

²⁴ Njisesom mbini bor wabl kabl, Inim angal ngo pangeklem o oborob ora nen sab hakol bu haklwaebe ora. Njem tenaol mende bor obum khorob ngub baeben ora bisao ko ya pubung lu u haklesi ub, Ngaorom njem khorob buklesi sao di ya pubung lu u haklao o, obum baoklmend kond babur sao ya pubung lu u haklao ora kisesa.^{o 25} Ngub kobur kabl, Tenaol mondom menjao u harob sin, Ngaorom obu andub ora kond bu kaloklao ora. Ngub inj, mondom menjao nao wi harob sin, obum kang mend u bu-ruklao o di Ngaorom wabl muklao ora kisesa.^p

Njisesom em we angal mar mend di kisao o

²⁶ Ngo tomb Njisesom wabl kabl, Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub aol mondom obun em bor em we mend tand kisao ub menger maomb bo hayao ora kisesa.^{q 27} Obum ngub kobur kabl, Aol ndam em bor em we tand kao mbabur, somna u paol was, bao bisao tomb tekabur hora besao kon u bao was hasesa. Ngub bubur kisaon obun em bor ne ngo tand kao mbaesao o di, asub was bubur and so hayao ko nao hende ora hasesa.^{q 28} Obum ngub nao hende ora hasao o su obun mbib em il ngo por mao ka and mao saesao ora. Ngub por kisao tomb pibnao oran so mbes marisao. Ngub bubur mabor aondao bu ora and sisao tomb il pabklim lisao ora. Ngub il sisaol em il ngo aondao bu ora and sobur naeb soklao tomb,²⁹ aol em il ngon aorao ndam obun em il ngo kuwim taloklao ko angal mar mend di ngub kisesa.

^k4:17 Mat 26:31   ^l4:19 Mat 19:23-24   ^m4:21 Mat 5:15

ⁿ4:22 Mat 10:26; Luk 12:2   ^o4:24 Mat 7:2   ^p4:25 Mat 13:12   ^q4:27 Nje 5:7

**Njisesom sowar il menger
angal mar kisao o**

Mat 13:31-32; Luk 13:18-19

³⁰ Ngo tomb Njisesom waki kaku, Inim oborob ora nen sabeklemin ko, nim Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub oran nim asub ora menger muklwao? Nim angal mar di asao ora menger mubur lowaob? kisesa. ³¹ Ngub kobur waki kaku, Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub is il menden imbi sowar il menger maeb ha maomb bo hayao kisesa. Ngub kobur kaku, Sowar il ngo sul wen we boweme tomb sowar il ngo Kao Dund 14:15 kang ndaon inj ora saoklaol, sul we boklme sao baeben hambun saom sowar il ngo men mbae ora saoklao kisesa. ³² Waki kaku, Ngub biyao o mabor sowar il ngo por ko and seyao tomb aondao bu ora sem biyaol, em il tangar tangar sao baeben kang was soklaol, sowar il ngom em il hambun ora men mbae ora and soklao ka. Sowar ngom baoklao ke ke bubur sem andub ora biyaol, sao sem hambunom sowar ngon so kumbaem beyao bor and bu burukl engel bimi ko Njisesom angal mar ngub kisesa.

³³ Ngo tomb Njisesom tenaol hambun bor angal mar andub ora kobur, Ngaoron angal bib ebe ngo mbinim turi homo pangismi ub was kao kalisesa. ³⁴ Ngo tomb obum tenaol hambun bor angal bib ngo kao kalisao baebenon ukl bombor ora mend kao pa nao kao kalisesa. Ngub inj, obum angal mar was kobur kao kalo habur kisaon, mabor obun man pange baeben daol mbini was ware pe birismi tomb obum mbini bor angal mar ngo kisao baebenon te kao dund bi was bu hasesa.

**Njisesom posabsu aondao
ora kur mao kaesao o**

Mat 8:23-27; Luk 8:22-25

³⁵ Ngo tomb bao bombor ngon ombonao sao nend kam kam bisao tomb Njisesom obun man pange baeben bor kaku, Naom ib mal aondao ngon mende nan mbi kisesa. ³⁶ Ngo tomb Njises obu di obun man pange baeben di, mbinim tenaol aondao ngo hasmi nda baeben ngol bao haen ib taokaoll ngo Njises obu honda bisao nda bor, obun man pange baeben di mbini hambun baoraoklbir pismil, ib taokaoll tangar mendbor di mbini haru pismisa. ³⁷ Ngub pismi tomb ib mal aondao ngo bor posabsu aondao ora obobur kisaon, ib aondao bu ora lu taongul taongul ko, lu dengeno taokl en aeben bisao ndam ib taokaoll ngon ndaon bor ib aondao bu ora lu dengno tu ndabur, tumbi haki ke ke bisesa. ³⁸ Ngo tomb Njises ib taokaoll ngon kungni nan o bor obun wesmbao kand ubur u paol pe wisao nda, mbinim obu mao tekabur kaku, Aol aondao o, nao ngubi tomb ora ngo ib no pe baraki ke ke bu bum hayom ngao, njem nao hem nao kal be? kismisa. ³⁹ Ngo tomb Njises obu teka peyo, posabsu aondao ngo ibisao nda makl homo taolu lubur, ib aondao ngo lu dengno taokl en aeben bisao nda bor kaku, Ngub nao bi kur kao ora kisesa. Ngub kisaol posabsu aondao ngo ubukl hasao nda kur kao paesal, ib aondao ngo lu dengno taokl en aeben bisao ndam di, ora kang ora di el el nao bi sowa paesesa. ⁴⁰ Ngo tomb Njisesom obun man pange nda baeben bor kaku, Inim asub ko ngub pakl hemeklem? Inim Ngaorol hul nao hae haroklme be? kisesa. ⁴¹ Ngo tomb obun man pange baebenom Njises obum ngo bisao sao hondobur, burir biyu pakl aondao ora homobur mbini haki haki kaku, Wao. Posabsu hesa ib kabom hul nao hae an-

gal pangen ke aol ngo obu aeb e bo? kao kao bismisa.

**Njisesom aol umubaoli menden
sam taol deraesao o**

Mat 8:28-34; Luk 8:26-39

5 Ngo tomb Njises di obun man pange aol nda baeben di, mbinim ib mal aondao ngon mare mende nan, aol sem Ngerasa semon su bor po pindib paesmisa. ²Ngo tomb mbinim ngub pindib paesmi tomb Njises obu ib taokaoll nda ngol bao win sul hond hasao tomb, aol umubaoli obun tombao bor sam biri mend obum aol maol bor and waru paolam akol bu hasao o, penar bu ora Njises hen mukl ibisesa.[†] ³Aol umubaoli ngo obu aol maol bor was and waru paolu hasaol, aol mendborom obu sen yam di ki aongao kab munu tangaesmi o, ngo hakl lokl pe win paokl was pisaol, mondom obu ora mao pao kabl buwaesmisa. ⁴Ngub bisaol hondobur mbinim aol umubaoli ngo hor hor was sen yam di hankabom di ki aongao kab munu tangaesmi o, obum sen ya ngo di hankab ngo hakl di, ya demi sao munu loklo bowes bu u mbakl bir paokl was pobur, obu buri ora sisaol mbinim obu men hakl buwaesmisa. ⁵Ngo tomb aol umubaoli ngo obum hora di somna di aol maol bor hesa harbor manda bor kab was akol bu habur, obum kaong aondao bu ora lubur kisaon, obun mbib obun toklol arem heya kaob kaob bu ke bu mango hasesa.

⁶⁻⁸Ngub bu hasao o Njises obu wen enderael sao ibisaol hondobur, aol umubaoli ngo obun tombao bor sam biri ndam akl was Njises hen mukl ibisesa. Ngub ibisaol Njisesom kabl, Sam sokoll o nje kho ora berel ngao, aolon tombao ndaon bor nao biri dera pib ora kisesa. Ngub kisaol aol umubaoli ngo

obun tombao bor sam biri ndam akl was Njises hasaol teb so obo dombes ubur, obum Njises bor angal aondao bu ora kobur kabl, Njises o nje Ngaor aondao yubu oran Isi hael ngao, njem ni bor asub ko ora ke mao handakl ibil balem? Nim Ngaor aondao heneng heneng was laon imbi bor ora kabl ngao, njem ni bor tenda mao na khorob nao bukl ib alem kisesa. ⁹Ngub kisaol Njisesom obu bor ne mubur kabl, Njen imbi aeb kisaol, aol obun tombao bor sam biri ndam kabl, Nao sam sem ndi nao minib se andub ora bereyom ol, ninao imbi Ndi Nao Minib Se kisesa. ¹⁰Ngo tomb aol umubaoli ndam sam ngo obun tombao bor birisao om kao kisao ub Njises bor buri palo kao deb deb bubur kabl, Njem mbini su tangar bor oran nao pen kaebe ora kisesa.

¹¹Ngo tomb harbor manda kang mend teb sol sao wisao on some sem aondao andub ora mend pil nao mba hasmil hondobur, ¹²sam ngo aolon tombao bor birismi nda baebenom Njises bor wakl was kao deb deb bubur kabl, Naom some aondao ngo pil nao mba hayem baebenon tombao bor haondaomun ub, njem nao some ngo baeben hayem o bor ora puklub kaebe kismisa. ¹³Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Ebe ka. Inim ngo lem ub bib kisaol, sam aondao ngo aolon tombao bor birismi nda baebenom aol ndan tombao bor baoraokl bir kismil, some nda baebenon tombao bor was hondakl engel bismisa. Ngub bismil some buklhoma iri non bi andub ora 2,000 ngo hasmi nda baeben su bare kho ora mendbor akl was hel-lenj kao mi pobur, ib mal aondao mend wisao o bor was bongeyokl engel bismil, hambun ora ib no pe baraesmisa.

¹⁴Ngo tomb aol some ngo baeben kalo hasmi nda baebenom ngo bisao

[†]5:2 Mak 1:23

sao haondaokl bir pakl khorob ora akl was pobur kismil, mbinin su and lobokl lobokl aondao baeben bor di, su and te kang kang baeben bor di, mbinim ngo hindismi sao tenaol hambunom ora pangen kam buri kismil, tenaol hambun su ngo baeben bor birismi baebenom ngo bisao sao hondokl ibismisa.¹⁵ Ngo tomb tenaol hambunom Njises hasaol ngub obobur kismil, mbinim aol ngo mbes obun tombao bor sam birisao nda hindismi tomb wakl obun kone anda ibisaol, obum oborob lab lab hakl bombo as ko birisaol hondobur, burisao po pakl aondao ora himismisa.¹⁶ Ngo tomb mbini tenaol ngo aolon tombao bor sam birisao o Njisesom taol deraesaol hindismi nda baebenom, tenaol aondao ngo wen ibismi nda baeben pangen ko sam taol deraesaon arman di, some aondao nda baeben ib no pe baraesmi on arman di hambun sao kao kalismisa.¹⁷ Ngub kismi tomb tenaol aondao ngo obo hasmi nda baebenom angal ngo pangobur, mbinim pakl aondao ora homobur Njises bor kabl, Aol o, nje naon su ngol nao hae su tangar bor paokl pu ora ko kao deb deb bismisa.

¹⁸ Ngub kismil Njises obu paokl poklbur ib taoklaoll on hond ya birisao tomb, aol ngo obun tombao bor mbes sam birisao ndam Njises bor ni yao haru poklbaor ora ko kao deb deb bisesa.¹⁹ Ngub kisao o aol umubaoli o wakl ebe mao saesao ndam ngo kisao ub Njisesom e nao ke inj kobur obu bor kabl, Njem njen anda njen sem baeben haeme bor pobur lesin, Aorao Aondaom nje hond aondao ora homobur banda ub di, nje bor hambun sao bandisao baeben tenaol hambunom ora pangen ub kao kalam pu ora kisesa.²⁰ Ngo tomb aol obun tombao bor sam birisao o wakl ebe sisao ndam pobur kisaon, obum su and lobokl lobokl aon-

dao menden imbi Dikapolis bor pobur, Njisesom obu bor bisao sao hambun sao tenaol hambunom pangen kao kalisaol, tenaol hambunom arman ngo pangobur kismil burir aondao ora bismisa.⁵

Njisesom nong kang hesa ten mend kab mao enjaesao o

Mat 9:18-26; Luk 8:40-56

²¹ Ngo tomb Njises obu ib taokaoll on honda baoraokl bir ib mal aondao ngon tukunol kombe kobabur, wakl ib mare mende nan po pindib aesao tomb tenaol andub ora Njises obu ngo obo pindib paesao ol obo kiril mbaesmisa.²² Ngo tomb aol bombor mend obun imbi Njaras, obu Nju semon man pangoklme anda maomb bo haraoklao aol hasao o obu di obobur, obum Njises hondobur kisaon Njiseson aongao ma teb so ora bor obo tumu kar munu dombes wisesa.²³ Ngub dombes ubur obum Njises bor taeki ko kao deb deb bubur kabl, Nao wane kang mend yao o ngubi tomb ora penar bu pe pakl ke ke bi bereyao ora. Ngub beyaong njen kim obu waraklesi tomb obu sen ngo ha wiyao ub di wakl ebe soklaol obu enjaokl poklaong, njem nao wane kang ngo njen kim men mbanin ub nje nao anda mbao ora kisesa.^t ²⁴ Ngub kisaol Njises obu Njarason anda mbibi haru pisbil, tenaol andub ora Njises taol mi obobur kismil, mbinim Njises obu dengi mbaen ora dengeb dengeb kao mi ibismisa.

²⁵ Ngo tomb ten is mend obu bulim anda buru kimb was bisao o, obum bao hor hambunon ngub bao ber ha haen was karasmas duteb oran pibi hasesa.²⁶ Ngub buru hasao tomb ten ngom dokta baebenom obun sen ngo hasao ub ebe mao saen ko dokta ngo baeben bor obun mone di andub ora kalisao o, mondom obun sen ngo ebe

nao mao saesao tomb obun kone bor kho so kend bin was birisesa. Ngub bisaol ten ngo obun sen ngo hasao ub di aondao bu and sam sam was bisesa.²⁷ Ngub bisao o ten ngo obum Njisesom bu hasao sao arman pangobur kisaon, obum Njises hasaol obobur tenaol aondao ngo dengeb dengeb kao mi pubukl hasmi darukl o bor obu di ibisesa. Ngub obobur kisaon obum Njiseson mesao nan obobur²⁸ obun kone bor kao ndan sabur kakl, Nim Njiseson lab lab oral waraklwao tomb di nao sen ngo hae ub ebe bao soklao kisesa.^u ²⁹Ten ndam ngub ora nen sabisao o sisaol, obum Njiseson lab labol ngub waraesao tomb penar bu ora bombor ngo ora tomb obun bullim nda ngo ber kimb was bu hasao nda bao kur kisaol, ten ngom obun toklol sisab bu misesa. Ngub bisaol nao sen ngo ora sa ko bao mao bemberaesesa.³⁰ Ngo tomb Njisesom obun toklo bor mao bemberaesao, obun buri mendbor ten ngo Njises obun lab labol waraesao ndan toklo bor pisao ub mao bemberabur kisaon, obum tenaol aondao ngo hasmi nda daruklol obun mesao nan hasmi baeben baol munu hondobur kakl, Nao lab labol aebeom waraeb? kisesa.^v ³¹Ngub kisaol Njises obun man pange baebenom obu bor kakl, Hend. Tenaol aondao andub ora nje hael ol ngo dengeb dengeb kao mba hayem ngao, njem asub ko nao lab labol aebom waraeb kal? kismisa. ³²Ngub tomb Njisesom obun lab labol ngo waraesao ub aebom ora beneb ko hondoklbur, obun elom tenaol hambun ora hondo sa kam akol bisesa. ³³Ngub tomb ten ndam Njiseson lab labol waraesao tomb obun sen ngo ebe sisao ub ora hindisaol, nim mupangokl buwaklwao ko nen sabobur kisaon, obum pakl homo dur kobur Njiseson aongao ma teb so bor

obo dombes ubur, obum nim ora buwao ko kao pa obun arman hambun sao Njisesom pangen kao kalisesa. ³⁴Ngub kao kalisaol Njisesom ten nda bor kakl, Nao wane ka, njem nil hul ha harili saom ora njen sen ngo ebe saokl ngao, njen sen ngo di ebe sandal ko mende nao homoklesing, njen kone bor sub tibaen as kor ora pebe kisesa.^w

³⁵Ngub tomb Njises obum angal ngub bao kakl haen was, aol mendbor Nju semon man pangoklme anda maomb bo haraoklao aol ngon anda hakl obobur, mbinim aol Njaras ngo bor kakl, Njen wane nda ora pe parob ngao, njem aol aondao ngo obu baehaemen harer haeb asub ko kemi poklbur bil? kismisa. ³⁶Ngub kismi o Njisesom mbinim angal ngo kam ibismi ub nao pange non bubur, obum aol Njaras ngo bor kakl, Njem burir biyu hem nao ke nil hul ha haebe kisesa. ³⁷Ngub tomb Njises obum ngub kobur kisaon, tenaol aondao ngo hasmi nda baeben obu haru mbi nao ke ini hambun ora bao haklwaebe kaoklbur obum Pita di Njon Njemus kab haemeyakl di, ngo baeben ora Njises obu haru pismisa. ³⁸Mbinim ngub pobur Nju semon man pangoklme anda maomb bo haraoklao aol ndan anda po pindib paesmi tomb Njisesom hindisaol, tenaol mendbor nong kang ngo himisao o hombara ber mba hasmi baebenom angal erer ko de aondao bu ora wi allbob ko men mba hasmisa. ³⁹Ngub tomb Njises obu andaon hondobur obum tenaol ngo de kao mba hasmi nda baeben bor kakl, Nong kang ngo obu ora nao pe pae u palu wing, inim asub ko angal erer aondao bu ora ko de aondao bu ora kao mba harmib? kisesa.^x ⁴⁰Ngub kisaol tenaol ngo hombara birismi nda baebenom nong ngo

^u5:28 Mat 14:36   ^v5:30 Luk 6:19   ^w5:34 Mak 10:52; Luk 7:50; Luk 17:19

^x5:39 Njo 11:11

obu ora pe parob nda o le ko pangobur kismín, mbinim Njises obu bor khorob ora kir ko maobowaesmisa. Ngub bismi o Njisesom tenaol ngo baeben hambun dera puklub ora ko taol derabur kisaon, obum nong kang ngo himisao ndan ingi aorao kab di, obun man pange aol is teb o haru ibisao nda baeben di, obum ngo baeben oran haru and tubal ngo nong pe pae ngo u mba hasao nda bor hon-daesmisa.⁴¹ Ngub hondaesmi tomb Njisesom nong kang ngo pe pa wisao ndan kil men mubur nong pe pae ngo bor kabl, *Talita kumi* kisaol, angal ngon te naom angal heneng kobur, nong kang ngo e, nim nje bor kabl ngao nje teka ora kisesa.⁴² Ngub kisaol nong kang ndam penar bu ora teka peyobur harer pibisesa. Ngub bisao o nong kang ngo obu obun amom obu marisao o di karasmas duteb sisao tomb, nong kang ngo obu pe paesao o Njisesom obu ngo wakl mao enjaesao nda ub hondobur, mbinim pakl aondao ora homo burisao po u pismisa.⁴³ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal buriyab ora kobur kabl, Pangeklem. Nim ngub baonao ko tenaol tangar mondom pangen nao kao kaloklwaebe ora kisesa. Obum mbini bor wakl kabl, Nong kang ngo obu ne kang mendbor nen kalaok-laob kisesa.^z

**Nasarer tenaolom Njises oborob
obaeng ib nao kismi o**

Mat 13:53-58; Luk 4:16-30

6 Ngo tomb Njises obu su ngol hakl-bir obun su Nasarer bor pisaol, obun man pange baeben di obu taol mi ibis-mil mbini haru pismisa.² Mbinim su ngo bor po hasmi tomb Nju semon hor boroklme bao on Njises obum mbinin man pangoklme anda bor hondabur

kisaon, obum tenaol hambun bor Na-gaoron angal bib ebe nda kao kalisaol, tenaol andubom ora obum mbini bor angal ngo kao kalisao nda pangobur burir biyubur mbini hakl hakl kao kao bubur kabl, Wao. Aol ngo obum angal ngo le o, obu aebom ko kalaonao ub le bo? Obum kone oborob ora kibil bimi ngubi di aeben kone o maonao? Obum asub ora bubur tenaolom ko mend nao hindismi sao ngubi ngo bu hae bo? kao kao bismisa.^a ³ Mbinim ngub kobur kabl, Aol ngo obu kabnda biyao aol inj ye be? Wao. Obun am di Mariya inj ye sa bo? Obun haeme baeben Nje-mus Njoses kab di, Njuras hesa Simon kab di, ngo baeben daol obun haeme sanda ka. Obum mbaoli baeben di enjo nao buru hayom ngao, obum asub ko man ko ngub beb kobur kismín, mbinim Njises obu makl aondao ora homo mesao kalismisa.^b ⁴ Ngub kismi o Njisesom mbini bor kabl, Man mini aol mondom Ngaoron man tenaol hambunom pangen kam akol bu haklao tomb su hambun bor obun imbi wi ngaklao o, obun su and te ora bor di, obun sem ora baeben haeme ol di, obun anda ora ol di ngo baeben bor obun imbi nao uklao ora kisesa.^c ⁵ Ngo tomb obun sem ora ngo baebenom obul ngub hul ha nao hasmil, Njises obum tenaolom ko mend nao hindismi sao di su ngo bor tenaolom henden nao bi, obum mbini asub ora bisur bukl inj sisaol bao wabur kisaon, obum tenaol mendbor bombor bombor sen ha wismi baeben, obun kim men mba peb bubur mao enja was bisesa.⁶ Ngo tomb mbinim obul ngub hul ha nao haebur obun angal di ngub nao pangismil, obum mbinim asub ko bim ko nen sabokl buwaesesa.

^y5:41 Luk 7:14   ^z5:43 Mak 1:44; Mak 7:36   ^a6:2 Njo 7:15   ^b6:3 Njo 6:42
^c6:4 Njo 4:44

**Njisesom aol duteb Angal Bib
Hobao Sao kam puklub kisaon o**

Mat 10:5-15; Luk 9:1-6

Ngo tomb obum su bombor ngon was and te tangar tangar wisao baeben bor akal akal bubuk, obum tenaol hambun bor Ngaoron angal bib ebe ngo kao kalisesa. ⁷Ngub bubuk kisaon obum obun man pange aol duteb nda baeben ubuklub kobur, mbinim tenaolon tombao bor sam buruklao hakl di taol dera peb bin ko, mbini bor obun buri taol bu kalisesa.^{d 8-9} Ngo tomb Njisesom mbini bor kakl, Inim harer poboklbur mini pubuklmi sao baeben oran kang ora di nao mini puklwaebe ora. Pangeklem. Inim ne noklme sao di inin nu di mone di ngo sao hakl man man bu nao marakl wi paokl ora puklwaebe. Aoh, inim aongao su di bombor was bu mbaklbur inin hakla tom di ta peb bu munubur lemin, siyor di mende nao mari bombor bu haklemi o was bu taokl puklwaebe ora kisesa.^e ¹⁰Njisesom mbini bor wakl kakl, Inim su and te mendel poklemi tomb mondom ini turi homobur ini nao anda bor paolemin ubuklub kaem sin, inim su ngo bor bao haklemi anga tomb and ngon was bao haklwaebe ora kisesa. ¹¹Inim su hambun bor akal akal buklemi tomb tenaol su and te mendbor buruklemi baebenom ini oborob obaeming ubuklub ko, mbinin anda bor ini paolemin ubuklub ko ngub nao bibur mbinim inin angal di nao pangaem sin, inin aongao bor su huni haklao o di mbinim mabor ke aondao ora hondoklemi ub menger, mbinin su and te ngo bor bao win tandoklo tuwaklbur inim su ngo di tuwakl paokl ora puklwaebe kisesa.

¹² Ngo tomb aol duteb ndam su ngol haklbur kismis, mbinim su tangar tan-

gar bor buri kobur, tenaol hambun bor inim khorob bimi sao tuwabur inin kone baol monoklwaebe ko kao kalam akal bismisa.^{f 13} Ngub bubuk kismis mbinim tenaol andub oran tombao bor sam birisao baeben di taol dera peb bismisa. Mbinim tenaol andub ora mendbor sen aondao bu ora ha homo wismi baeben di mbinin wesmbaol wel sulabur kismis mao enja peb bismisa.^g

¹⁴⁻¹⁶ Ngo tomb ma ora bor Njisesom hambun sao bu hasao sao tenaol hambunom kam aeben aeben bismil, su hambun bor ora obun arman pib ngaesesa. Ngub bisaol tenaol mendborom Njisesom hambun sao ngo sao baeben bu hayao ko nen nao sabebur kismis, Njon Mbabtas Biyao Aol obum mbes hambun sao bu hasndis ub, ngubi tomb obun maol bor wakl enjaokl pobur obum hambun sao aondao bu buri palo bu hae ko kam aeben aeben bismil, aol wesmbao Heror ndam di pangisesa. Ngub kismi o tenaol mendborom kakl, Aol ngo obu Ngaoron man mini aol mbes hasao o obu Ilanja ye kismi o mendborom kakl, Obu Ngaoron man mini aol mbes hasmi ubi mend pindib panao ye kismisa. Ngo tomb aol wesmbao Heror ndam Njisesom bu hasao sao ngub kam aeben aeben bismil pangobur kakl, Nim mbes Njon Mbabtas Biyao Aol ngo obu pe paen lundis o, ngubi tomb obun maol bor wakl enjaokl pene saol kisesa.^h

**Njon Mbabtas Biyao
Aol pe paen lismi o**

Mat 14:1-12; Luk 3:19-20; Luk 9:7-9

¹⁷⁻²⁰ Ngo tomb aol Heror obu su ngon aol wesmbao ora habur kisaon, obum obun haeme Pilibon were Heroriyas heb aondao ora homobur obu akl ba hasesa. Ngub bisaol Njon Mbabtas Biyao

^d6:7 Luk 10:1   ^e6:8-9 Luk 10:4-11   ^f6:12 Bis 13:51   ^g6:13 Nje 5:14

^h6:14-16 Mat 16:14; Mak 8:28

aolom aol wesmbao Heror ngo bor kakl, Njem njen haemen were ngo akl ba haril ub ebe inj, njem khorob aondao ora baenda ko kao kal was bisaol, ten Heroriyasom Njon Mbabtas Biyao Aol ko aondao ora homobur, aol Njon ngo mondom pe paen mao laklwao ko nen sabisesa. Ngub nen sabisaol aol wesmbao aondao Heror ngom obun polisman mendbor ubuklub kobur mbini bor kakl, Inim Njon Mbabtas Biyao Aol obu men habur kalabus anda bor hend ha ndi mbakl puklub kisesa. Ngo tomb ten Heroriyasom ngom Njon ngub lu tuwaen ko nen sab sab bisaol o, aol wesmbao Heror aondao ngo obum Njon Mbabtas Biyao Aol obu kone dund se wi, Ngaorom komb bi hae ora hae ko nen sabobur obum Njon Mbabtas Biyao Aol ngo pe paen libi pakl himisaol, ten Heroriyasom ngom Njon Mbabtas Biyao Aol pe paen lukl buwaesesa. Ngo tomb aol wesmbao Heror ngom ngub nen sabobur, obum Njon Mbabtas Biyao Aol kalabus anda bor di oborob was maeb habur kisaon, aol wesmbao Heror ngo obu bor Njonon man mendbor kao kalisao tomb obum pakl homo burir biyubur obun kone bor taol taol bisaol o, Njon Mbabtas Biyao Aolom angal ngo kisaol sao baeben hem ko wakl was pangisesa.

²¹ Ngo tomb mabor ten Heroriyasom Njon Mbabtas Biyao Aol pe paen luklao on ib ngub mao paesesa. Ko mend oran aol wesmbao Heror obun amom obu marisao bao o pindib paesao, obum aol aondao mendbor Heror obu daol haru maomb bo haroklme aol aondaol baeben di, ami sem maomb bo haroklme aol mendbor di, su Kalili aol homa aondao mendbor di, ngo baeben daol haru noklbur ne bombor mend harubur kisaon, ne ngo nemin ubuklub kisesa. ²² Ngo tomb ten Heroriyason wane is mend birisao ndam mbini ngo ne nao mba hasmi ndal san ponam ibisaol, aol wesmbao Heror

aondao ngo obu di, aol aondao ngo obu daol haru ne nao mba hasmi nda baeben di, mbinim nong ngo turi aondao ora homobur heb himismisa. Ngub heb homobur aol wesmbao Heror ngom nong nda bor kakl, Heneng ora njem ni bor turi homo ngo sao ora nji ko kao njuklesi sao njuklwao ora kisesa. ²³ Ngo tomb obum nong nda bor wakl mao kobur kakl, Heneng ora njem ni bor bombor sao mend ngo sao ora nji ko kao njuklesi sao bao njuklwao ora ka. Pangal. Njem ni bor su keklaeb mende nan baeben hambun bao tom u nji kae sin di, ngub bao njuklwao ora kisesa.

²⁴ Ngo tomb nong ndam ngub san pono haklbir kisaon, obum am Heroriyasom nda birisaol pobur obun am ngo bor kakl, Aol wesmbao Heror ndam ni bor ngub kang, nim obu bor asao ora nji lowaob? kisesa. Ngub kisaol ten Heroriyasom obun wane ngo bor karu mao kikil babur kakl, Njem obu bor Njon Mbabtas Biyao Aolon ma kaol pae ora nji kaebe kisesa. ²⁵ Ngo tomb nong ndam aol wesmbao Heror aondao nda birisaol penar bu ora obobur obu bor kakl, Njem penar bu ngubi ora tomb Njon Mbabtas Biyao Aolon wesmbao kao pae oran peler barnao oral ubur nji ora kisesa. ²⁶ Nong ndam ngub kisaol, aol wesmbao Herorom obun kone bor kho so hem aondao ora kisaol o, aol aondao ngo ne no birismi nda baebenom di pangen obum mao kobur, njem nji lesi sao bao njuklwao ora kao minisao nda ub nen sabobur, obum nong ngon angal nao peklwao ora ko nen sabisesa. ²⁷ Ngo tomb Herorom ngub nen sabobur kisaon penar bu ora polisman is mend bor kakl, Njem Njonon Wesmbao kaol pae mini ebenin ub ma peyu tukl pu kisesa. Ngub kisaol polisman ndam kalabus anda bor pobur kisaon, Njon Mbabtas Biyao Aolon ma pesesa. ²⁸ Ngub ma peyubur kisaon Njonon wesmbao kaol

pae nda peler barnao mendel u mini obobur nong nda kalisaol, nong ndam obun am mini po kalisesa.²⁹ Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aolon man pange aol baebenom Njon ngub ma peyaem ke pangobur, mbinim Njonon toklo tukl pobur maol bismisa.

**Njisesom tenaol andub ora
ne taol bu kalisao o**

Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Njo 6:1-13

³⁰ Ngo tomb aol mendbor Ngaoron angal bib kam akol bukl pismi nda baeben waki obobur kismim, Njises daol maomunu burubur mbinim tenaol hambun bor angal bib hobao sao ngo kao kalam akol bismi ub di, mbinim bismi sao baeben hambun sao Njisesom pangen arman kao kalismisa.ⁱ ³¹ Ngo tomb tenaol andub ora pukl akl barukl bu dengeb dengeb was kismil, Njises di obun man pange aol ngo baeben di mbinim ne winbur o, ne naeb se ko kang mend nao wisaol mbinim ne nokl buwaesmisa. Ngub nokl buwabur Njisesom obun man pange nda baeben bor kakl, Nao was ware pe ora su tenaol nao biri bor pobur, inim Ngaoron angal bib hobao sao kam akol bu kongon was bu hakl obaemndang, inim mesao dundukl peb bu kang mend hor so bereklemin ub mbi ora kisesa.^j ³² Ngo tomb Njises di obun man pange aol nda baeben di mbini was ware pe ora ib taokaoll on baoraoklbir su tenaol nao biri ora mend sisao o bor poklbir kismim pismisa.

³³ Ngub pismi o tenaol aondao andub ora su and lobokl lobokl hambun bor hakl ibismi baeben hambunom, Njises di obun man pange baeben di ngo pismi nda ub mbini ngo baeben ora ngo beyem o ko hondobur kismim, tenaol andub ora ngo nda baebenom mbini mbes su kang ngo Njises obu pokl bisao

nda bor po kiril mba birismisa.³⁴ Ngo tomb Njisesom ib marel po pindib pabur hindisaol tenaol andub ora some sib aorao nao hae menger hasmil hondobur, obum mbini hond homo hem aondao ora kobur, obum tenaol aondao ngo bu mba hasmi nda baeben bor Ngaoron angal bib ebe andub ora kao kalisesa.^k ³⁵ Ngo tomb ombonao nar anda hondaesao tomb Njisesom man pange aol nda baebenom Njises birisaol obobur mbinim obu bor kakl, Nar anda hondaeng naom su ngo bor tenaol nao biri bor ora hayom ngao,^l ³⁶ tenaol aondao ngo hayem baeben mbini dem homoklemi, su and he tenaol biri sisao mbinim ne hakl es bu dob bam buri ken kao kismisa.³⁷ Ngub kismil Njisesom mbinim angal ngon ko san lubur kakl, Inim mbini ne taol bu kalaoklaob ora kisesa. Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Wao. Naom tenaol aondao ngo hayem baeben mone so andub ora, supu hakl hakl hor tobon kabom palawe dob bukl pobur nen taol bu kalaomun ko kal be? kismisa.³⁸ Ngub kismil Njisesom obun man pange ngo baeben bor kakl, Inim palawe asub baeben ora waemib ko hondokl puklub kisaol, mbinim haondaokl obobur kakl, Naon palawe pao su mend di, ib wen is kab bu ngo ora wiyom kismisa.

³⁹ Ngub kismil Njisesom obun man pange aol nda baeben bor kakl, Tenaol aondao ngo baeben hambun, homa naom so ebe mend sisaol mbini ti tom tom bu buru lobokl bin laob kisesa.⁴⁰ Ngo tomb tenaol hambun sul baoraokl baoraokl pismil ndi minismi tomb ti tom mend lobokl bu birismi baeben supu hakl hakl hor dowa birismisa. Ti tom mende lobokl bu birismi on supu kab kab hor kabol hor tebo nan on tobon kab was birismisa.⁴¹ Ngub ber mba hasmi tomb Njisesom palawe pao

ⁱ6:30 Luk 10:17   ^j6:31 Mak 3:20   ^k6:34 Mat 9:36   ^l6:35 Mak 8:1-9

su nda hesa ib wen is kab nda kab mu munu, obum yu heben bor hend ya Ngaor bor tengiyu kao peyobur, obum palawe nda munu konde barabur kisaon, obum obun man pange aol nda baeben bor tenaol hambun taol bu kalaoklaob ko kalisesa. Ngub bubur kisaon ib wen is kab nda di bombor ngub was munu konde barabur tenaol hambun taol bu kalisesa.^m ⁴²Ngub taol bu kalisesa tomb tenaol hambunom ebe no tombao hasmisa. ⁴³Ngub no tombao hasmil palawe nda hesa ib wen nda kabon nokl nao bisao bao win waesmi baeben, mbasker nu tokl duteb oran tumbi haen was mar pa wismisa. ⁴⁴Ngo tomb aol palawe ngo nismi baeben ndi minismi tomb buklhoma iri non bi andub ora 5,000 oran sisesa.

**Njisesom ib hu kemol aongao
hagl hagl pibisao o**

Mat 14:22-23; Njo 6:15-21

⁴⁵Bombor ngo tomb Njisesom obun man pange aol nda baeben bor, inim penar bu ora ib taokaollon honda baoraokl-bir ib mal aondao ngon mende nan su Bersara mbin ub ini mbes pukl baoraoklaob kobur, mbini pismi tomb obu bombor ora bao habur kisaon tenaol aondao ngo ne taol bu kalismi nda baeben di obum inin anda puklub kisesa. ⁴⁶Ngo tomb obum tenaol aondao ngo hasmi nda baeben ngub anda pen kaokl-bir kisaon, obu hungum ora yu manda mend sisao bor yin pobur Ngaor bor kao kalokl pisesa.ⁿ ⁴⁷Ngo tomb nar anda bombisao em hundur u mbaesao tomb ib taokaoll ngo Njises obun man pange aol baeben puklub kisao nda, ib mal aondao ngon tukun ora bor pismi tomb Njises obu yu manda ngol bao hasesa. ⁴⁸Obum

ngub habur hindisaol ib taokaoll ngo obun man pange baeben baoraokl pismi nda hindisao tomb, posabsu aondao ora ibisao ndam ib taokaoll nda baol munukl ke ke bisaol, mbinim ib oborob aebeoykl buwaesmil hindisesa. Ngo tomb wen bao buklbur hoklob kebeyam ibisao o bao ora nao bu hebe kobae em hundur bao u mba haenbur sisaol, Njises obu obun man pange aol nda baeben pukl hasmi ndal ib hu kemol aongao hagl hagl obo, mbini ubukl wismi o baondib pakl pibi hasesa. ⁴⁹Ngo tomb Njiseson man pange aol nda baebenom obu ib hu kem kem ngub aongao hagl hagl pibi hasaol hondobur, mbinim domo aol wesao mend e ko nen sabobur kismin, mbinim karaklae aondao ora ko ki aongao ha peb bu u pismisa.^o ⁵⁰Mbini hambunom ngub bisaol hondobur, ora pakl homo burisao kab po u pismil, Njises obu wakl baol maonaokl obo mbini bor penar bu ora angal kao kalobur kakl, Ni Njises ora ebeng, inim pakl nao heme inin kone bor hul ha saor peyo ora baoraoklaob kisesa. ⁵¹Ngub kobur kisaon obum ib taokaoll ndaon hondabur, obun man pange aol nda baeben daol haru birismi tomb posabsu aondao ngo ibisao nda kur kisesa. Ngo tomb Njiseson man pange aol nda baebenom mbinin kone bor pakl aondao ora homobur burisao po u pismisa.^p ⁵²Mbinim ngub pakl bu mba haen was birismi o, Njises obum palawe pao su tenaol andubom ngaorukl pelen, nao nao ngaeb se mend tenaol hambunom no makl hemen taol bu kalisesa nda ub oborob nen sab hakol bu, obum hambun sao ebe bib se hae ko nen nao sabe kone awis ora birismil, mbinim pakl ngub bao hom hakol bismisa.^q

^m6:41 Mak 7:34   ⁿ6:46 Mak 1:35; Luk 5:16; Luk 6:12; Luk 9:28

^o6:49 Luk 24:37   ^p6:51 Mak 4:39   ^q6:52 Mak 8:17

Njisesom Kenesarer tenaol sen ha homo wi andub ora mao enjaesao o

Mat 14:34-36

⁵³Ngo tomb mbinim taokaollon ngub baoraoklbir ib mal aondao ngon mare mende nan su Kenesarer wisao, su ngon teb so bor ib marel po pindib pabur ib taokaoll nda di ib mare ngol bao u mbaesmisa. ⁵⁴Mbinin taokaoll ngub bao u mbaesmi tomb tenaol hambunom obu Njises ora ebe ko haondaoklbir kismin, ⁵⁵mbinim akl was su Kenesarer ngo bor su wisao baeben hambun bor buri kobur, tenaol sen kam mundub mundub ha homo wismi baeben Njises obu abor ora haeb kam kam bubur, obum mbini mao enjaen ko obu hasao was kab bu bara taokl obo ukl engel bismisa. ⁵⁶Ngo tomb su and te kang baeben hambun bor di, su and lobokl lobokl aondao baeben hambun bor di, ora su hambun Njises obu akol bu hasao baeben bor, tenaol sen kam mundub mundub ha homo wismi baeben hambun mbini taokl obobur homa tukunol was tu ukl engel bismisa. Ngub bubur kismin mbinim Njises bor kao deb deb bubur kakl, Tenaol andub ora e ngao, njem tenaol sen ha berae ngo baebenom mbini waki enjaokl pen ub njen lab lab kungni bor warakl engel bin waebe kismisa. Ngub kismil tenaol sen ha barae ngo wismi nda baebenom Njiseson lab lab kungni bor warakl engel bismi tomb mbini hambun ebe bao was sisesa.^f

Nju semom mbinin ab sumbom bismi ub was bismi o

Mat 15:1-9

7 ¹⁻⁴Ngo tomb Peresi sem di Nju sem baeben hambun di mbini ngo baeben hambunom mbinin ab sumbom bismi ub mbinin ki wes wes mbes

lu, oborob warer bubur was ne no haroklme. Mbinin ab sumbon manom bibi ora ke wisao ub ki wes wes nao li sin, mbinim de bu winbur di ne nao noklme. Mbinim maker hakl anda obobur di, mbinin abon man bu paolismi ub mbinin ki wes wes mbes nao libur sa sin ne ora nao noklme. Mbinin abon man andub mendbor di bismi ub mbinin sosben di kab peler di ngo sao hakl wes wes lu oborob ora warer bubur was no haroklme. Ngub bu haroklme o mbini Peresi sem ngo baebenon mendbor di, Nju semon man buwaloklme aol baebenon mendbor di, Njurusalem bor haklbir Njises obu hasao obo kiril mbaesmisa. Ngub ibismi tomb Njiseson man pange aol baebenom mbinin ki wes wes lu warer nao bibur ne bao nismil hindismisa.^s

⁵Ngub hondobur Peresi aol nda baeben hesa Nju semon man buwaloklme aol nda baeben kabom Njises bor ne mubur kakl, Njen man pange aol ngo baebenom asub ko naon ab sumbon man hul habur, mbinin ki wes wes lu warer nao bi ne bao was no haroklme? kismisa. ⁶Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Ini songolol aol hobao o hakl o, mbes Ngaoron man mini aol Asayam inim heneng ora ngub buklemi ko mbuk wae ngub bu wisao.

Tenaol ngo baebenom mbinin ne komb pae bor

Ni bor kaoya lome o

⁷Mbinin kone bor Ngaoron nao honda hae Enderael haenbur lome.

Mbinim aol henengon man ora ko habur o

Naom Ngaoron man ko hayom lome.

Mbinim ngub bimil

Mbinim ni bor kaoya ko hor bere ko boroklme ub

Baehaemen ora boroklme ko mbes man mini aol Asayam mbuk waeb bu wisao ub Njisesom ngub kisesa. ⁸Ngo tomb Njisesom wakl kabl, Inim aol henengon man non oborob ora men hakol bimi o, Ngaorom bibi keyao ub nao bibur hul was haroklme ka.

⁹Inim inin ab sumbom bismi ub turi homo ora bu habur, Ngaoron man wiyao sao nao hende non bubur khorob ora hala mba hayem alem kisesa. ¹⁰Njisesom ngub kobur kabl, Ngaorom Moses bor kao kisao ub Mosesom ngub kisao. Inin am ab kab bor ebekone nao pe oborob ora hond homo bisur bibaebe. Ngub inj, mondom obun am ab kab bor khorob bu angal kho ka sin, obu ora pe paen libaebe ke wiyao kisesa. ¹¹Njisesom ngub kobur kabl, Ngub ke wiyao o inim ngub lome. Aol mone di hambun sao maru u haeme baebenom kabl, Nao am ab kab o, nim mone ngo di osisao ngo hakl ibi bisur bu njukl buwao o, nim mbes Ngaor bor kaloklwao ko kao beyawe sal, ¹²nim ibi bisur bu nao njuklwao ora lome. Ngub kobur mbinin ingi aorao kab bor bisur bu oborob sao nao bimi kisesa. ¹³Njisesom ngub kobur kabl, Inim ngub bu hayem ol inin ab sumbom bismi ub was hem ko bam aeben bu hayem ka. Ngub was bu habur inim Ngaoron man bibaebe ke wiyao sao baeben nao hende non bu hala bowes bubur, inim khorob hambun sao ngo kanda ub was bu hayem ko Njisesom ngub kisesa.

**Njisesom tenaol ngo saom was
kho mao saraoklao kisao o**

Mat 15:10-20

¹⁴Ngo tomb Njisesom tenaol hambun ni hae ol was ubuklub kobur obum mbini bor kabl, Nim ini bor angal ngo lowao o oborob ora pangobur nen sab

hakol bibaebe kisesa. ¹⁵Ngub kobur kabl, Hambun sao dera nan haklbir tenaolon tombao bor hondaklao saom, tenaol mao kho sakl buwaklao ora. Ngub inj, hambun sao tenaolon kone ndaon bor baoroaklbir deran pubuklao saom ora tenaol kho mao saraoklaong, ¹⁶ini angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom angal ngo inin hal ora bor pen oborob ora pangoklwaebe kisesa.

¹⁷Ngo tomb tenaol aondao ngo hasmi nda baeben ngol bao haen, Njises obu and obu paolisao on pisesa. Ngub pisaol obun man pange aol nda baebenom obu ne mubur kabl, Njem angal mar ngo kaendan te kao dund bi kismisa. ¹⁸⁻¹⁹Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Ini di ora kon nao wi hayem ol, inim di angal mar ngon te nen nao sabeyem be? Ne hambun sao dera nan haklbir tenaolon tombao ndaon hondaklao saom tenaolon kone bor nao poklao ora. Ngub inj, ne ngo dera nan hakl anda hondaraoklao sao baeben i men aoluklaol, mabor i to anda bor hondaraoklaol, ne noklme saom tenaol kho nao mao saraoklao ora kisesa. Ngub kisaol obum angal ngo kisao ub tenaolom ne hambun sao bao noklwaebe kobur kisesa. ²⁰Ngo tomb Njisesom ngub kobur kabl, Ngub biyao o tenaolon kone ndaon bor baoroaklbir dera pubuklao sao baebenom ora tenaol kho mao saraoklao kisesa. ²¹⁻²²Ngub kobur kabl, Tenaolon kone bor baoroaklbir tenaol kho mao saraoklao sao ngo deran pubuklao kanda, ngo sao was deran pubuklao. Tenaolom khorob nen saboklme. Tenaol dobaenom paes pu pu bimi. Tenaol hambunom di paes pu pu bu, khorob ngub was heb homo bam bam bimi. Tenaol pe paen lu tuwaroklme. Osisao paes noklme. Osisao hambun sao heb aondao ora homoklme. Khorob

tangar tangar hambun sao buklemi on was nen saboklme. Tenaol mende bor maobowam akol bubur khorob was bimi. El ti ti ko khorob was bukl ke ke bimi. Tenaol mende bor nar wen ebe hende non bubur ko hom ha was haroklme. Tenaol mende dobaekleyo mangal bimi. Ebekone puklmi. Kone awis aondao ora haroklme kisesa. ²³Ngub kobur kabl, Khorob bimi sao hambun sao ngo baeben tenaolon kone ndaon bor baoraokl dera pobobur, tenaol kho mao saraoklao bor kanda ko Njisesom ngub kisesa.

**Sem tangar Ngirik ten mondom
Njisesol hul ha hasao o**

Mat 15:21-28

²⁴Ngo tomb Njises obu su ngol haklbir kisaon su and lobokl lobokl aondao Taya teb so bor pisesa. Ngub pobur obum su ngo bor and mend hasao on hondabur kisaon, obum ni tenaol mondom ngo hae ko nao henden mupango was haklwao ko nen sabisao o, tenaol hambunom obu Njises e ko ora hindismil obu mupangokl buwaesesa. ²⁵Ngub mupangokl buwaesaol su ngo bor ten is mend birisao o, ten ngo obun wanen tombao ndaon bor sam birisaol ten ngom Njisesom bu hasao sao pango birisao o, Njises obu su Taya enjo ngo bor obo hae ke pangisesa. Ngub pangobur kisaon ten ngo nongon tombao bor sam biri ndan ingim penar bu ora Njises hasaol obobur Njiseson aongao ma bor tumu karu dombes wisesa. ²⁶Ten ngo obu sem tangar Ngirik ten sisao o, obu su Siriyan and lobokl lobokl aondao Pinisiya bor birisao o sisaol, ten ngom Njises bor kao deb deb bubur kabl, Njem nao wanen tombao bor sam bereyaong taol derakanin ora kisesa. ²⁷Ngo tomb Njisesom ten nda bor kabl, Naom nongnas kang bor mbes ne kalam sin ebe ora

soklao ka. Ngub inj, naom nongnas kangon ne u buruklemi mubur buklhoma* haklemi bor pen kam sin ebe nao soklao ora kisesa. ²⁸Ngub kisaol o ten ndam Njises obun angal ngon ko san lubur kabl, Aorao Aondao o njem heneng ora kal o, buklhoma baebenom nongnas kang baebenom mbinin ne neme on ombo sul tibarayao baeben ebe bao mu noklme kisesa. ²⁹Ngub kisaol Njisesom ten nda bor kabl, Njem oborob ora ngo kal ub heneng ora kal ngao, njen wanen tombao bor sam ngo bereyao o ngubi tomb ora njen wanen tombao bor nao biri paokl pang, nje njen anda wabl boke ora kisesa. ³⁰Ngub kisaol ten ndam obun anda wabl bokeyobur obun wane nda hindisaol, sam ngo nongon tombao bor birisao nda paokl ora pisaol, nong nda obun to bor as ko ora u paolu wisao hindisesa.

**Njisesom aol angal nao ke hal
bowe mend ebe mao saesao o**

³¹Ngo tomb Njises obu su Taya ngol haklbir kisaon su Siron pibi ha su Dikapolis on kombe kobaklbir, ib mal aondao Kalili teb so bor po pindib pae-sesa.^u ³²Ngo tomb aol hal bowe angal oborob ko kombo nao ke is mend obu hasaol mini ibismisa. Ngub mini obobur mbini aol ngo mini ibismi baebenom, aol hal bowe angal oborob nao ke ngo njen kim obu men mbabur ebe mao sa ko kao deb deb bismisa. ³³Ngo tomb Njisesom tenaol aondao ngo hasmi nda baeben ngub bao haen, aol hal bowe angal nao ke nda bombor kemibir solo maon nan pobur kisaon, mbibi hungum ora hasbi tomb Njisesom obun ki hondem aol hal bowe angal ngo ke ndan hal dir bor pen kobur kisaon, obun ki hondel was ne maeke tokl beyabur, aol hal bowe angal nao ke ndan hekel obun

ke honde ne maeke hapae ndam waraesesa.^v ³⁴Ngub bubur obum yu heben bor hend yabur kisaon, obun kone ora bor aol ngo hond aondao ora homobur hem ko, is kao peyobur obum aol nda bor kakl, *Epata* kisaol, ngo kisao on te angal heneng kobur, komb pa kisesa.^w ³⁵Ngub kisaol aol hal bowe angal nao ke ngo obun hal wakl komb paesao tomb penar bu ora obun heke di baol baol kisaol, angal oborob ora kisesa. ³⁶Ngo tomb Njisesom wakl tenaol nda baeben hasmil obobur, obum mbini bor nim aol ngo ebe mao sanao ko tenaol mondom pangen nao lowaebe ora kisesa. Obum mbini bor ngub nao lowaebe ora ko buriyab ora kisao o, mbinim buri palobur tenaol hambunom pangen aondao bu ora kam aeben aeben bismisa.^x ³⁷Ngub bismil tenaol Njisesom ngo bisao sao pangismi baebenom burisao po burir aondao ora biyubur kakl, Obum hambun sao bu hae sao baeben oborob was bu hae ka. Heneng ora obum tenaol hal bowe baeben di wakl hal mao komba peb bu, angal nao ke baeben di obum wakl angal mao ka peb bu hae kao kao bismisa.

Njisesom tenaol andub ora ne ko mende taol bu kalisao o

Mat 15:32-39

8 Ngo tomb mabor tenaol andub ora Njises hasaol ko mende obo kiril mbaesmisa. Ngub obo kiril mbaesmi o mbinin ne nao wi pond bisaol, Njisesom obun man pange aol nda baeben ubuklub kobur obun mbini bor kakl, ²Tenaol aondao ngo baeben mbini di nao haru bao hor teb oran enjo ngo bor was bao harumnda o, ngubi tomb ne pond bandal mbinin ne nao wil, nim mbini hond aondao ora homakl kisesa.^y ³Ngub kobur kakl, Nim mbini dem aondao ora ngub

bao homo taoklbir inin anda puklub ka sin tenaol mendbor daol su enderael sao haklbir ibisimndis ol, dem lomaokl hab hab mbini harerol komb hakl po u kimb buklemi kisesa. ⁴Ngub kisaol Njiseson man pange aol nda baebenom obun angal ngon ko san lubur kakl, Nao su ngo tenaol nao biri bor hayem ngao, naom palawe di ne as bor ora mubur tenaol aondao ngo baeben taol bu kalemin ba? kismisa. ⁵Ngub kismil Njisesom obun man pange aol nda baeben bor kakl, Inin palawe asub baeben ora wiyem? kisaol, pao haoklao ora wiyom kismisa.

⁶Ngub kismil Njisesom tenaol aondao ngo hasmi nda baeben hambun sul baoraokl baoraokl puklub kisaol, sul birismi tomb obum palawe pao haoklao nda mu munubur obum Ngaor bor tengiyu kao peyobur kisaon, obum munu konde barabur obun man pange aol nda baebenom tenaol aondao ngo ber mba hasmi nda baeben taol bu kalen ko kalisaol, obun man pange aol nda baebenom tenaol hambun bor taol bu kalismisa. ⁷Ngo tomb mbinim ib wen kang was is bombor bombor mendbor di marismil, ngo di Njisesom mu munubur Ngao bor tengiyu kao peyobur kisaon, ngo di bombor ngub was obun man pange aol nda baeben bor tenaol hambun taol bu kalaoklaob kisaol taol bu kalismisa. ⁸Ngub taol bu kalismil tenaol hambunom ebe no tombao hasmi tomb nokl nao bisaol bao win waesmi baeben, mbasker nu tokl haoklao oran tumbi haen was mar pa wismisa. ⁹Ngo tomb Njisesom tenaol ngo ne taol bu kalisao baeben, buklhoma iri non bi andub ora 4,000 oran sisesa. Ngo tomb Njisesom tenaol aondao ngo baeben hambun mbinin anda puklub kisesa. ¹⁰Ngub pismi tomb Njises obu ib taokaoll on

^v7:33 Mak 5:23; Luk 4:40; Luk 13:13   ^w7:34 Mak 6:41; Njo 11:41

^x7:36 Mak 1:43-45   ^y8:2 Mak 6:34-44

baoraoklbir obun man pange aol nda baeben di mbini hambun su Dalmanuta bor pismisa.

Njises bor naom nao hendemao sao mend haondaomun bi kismi o

Mat 16:1-4

¹¹Ngo tomb Peresi sem mendbor Njises hasaol obobur mbinim obu bor ab saond bu kalobur kismis, mbinim obu maobowa hondobur kabl, Njem naom nao hendemao sao yu heben pange mend haondaomun ub bi hend dao kismisa.^z ¹²Ngub kismil Njisesom hibi kho so obun kone bor hem aondaora kobur kabl, Ini tenaol ngubi tomb su bor hayem baeben hambunom ni bor naom ko mend nao hindismao sao mend haondaomun bi keyem ka. Ngub keyem o nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol khorob was bu haroklme mendbor ngubi tomb hayem baebenom henden, nim tenaolom ko mend nao hindismi sao oran kang bombor ora di nao muwaloklwao kisesa.^a ¹³Ngub kobur kisaon obum tenaol aondaora ngo baeben ngol bao haen, obum ib taokaoll nda bor wakhonda baoraoklbir ib mal aondaora ngo wisao ndan mende nan pisesa.

Njisesom Peresi sem hesa Heror kab bor angal mar kisao o

Mat 16:5-12

¹⁴Ngub pismi tomb Njiseson man pange aol nda baebenom heman habur kismis, mbinin ne noklemi sao mend nao mari pismi o, palawe pao bombor ora mend ib taokaoll ndaon bor win pismisa. ¹⁵Ngo tomb Njisesom obun man pange aol nda baeben bor ngo sao oborob ora hondoklwaebe kobur kabl, Inim Peresi sem hesa Heror kabon palawe and mao saraoklao sao yis

menger wiyao ub inim hondo ora habur, oborob ora hend ha was haklwaebe kisesa.^b ¹⁶Ngub kisaol Njiseson man pange aol nda baebenom mbini hakl hakl kabl, Naom palawe di ne menjao nao mari obamndal, obum nao bor ngub le nde kao kao bismisa. ¹⁷Ngub kismil Njisesom mbinin kone bor hondobur mbini bor kabl, Inim ini hakl hakl asub ko naom ne palawe di menjao nao mari obamndal le kao kao bim? Inim ne noklemi on ngo kao mba hayem ub, nao buri mend inim hendeklemin muwalaklo nda ub inim nen sab hakol nao bimi be? Inim ora kone tuwa haroklme be? Inim kone bor han hul non bi buri ora ngaorukl pesao be? kisesa.^c ¹⁸Njisesom ngub kobur kabl, Nim ngo biyu nda ub inin el abo teyem om nao hendeme be? Inim hal abo hayem om nao pangeme be? Heneng ora nim ngo biyu nda ub inim nen sab hakol nao bi kone tuwaesmi ba? kisesa.^d ¹⁹Ngub kobur kabl, Nim ko mend palawe pao su mend tenaol andub ora buklhoma iri non bi 5,000 oram nen munu konde barabur taol bu kalondis tomb, palawe ngon tenaol hambunom nokl nao bisaol bao win waesmi baeben, inim mbasker nu tokl aeker ora mar pa wisim bo? kisaol, mbinim obu bor kabl, Tokl duteb bao mar pa wisumndis kismisa.^e ²⁰Ngub kismil obum wakhabl, Nim ko mende di tenaol andub ora buklhoma iri non bi 4,000 oram nen palawe pao haoklao mend taol bu kaolaokl obanda tomb di, mbinim nokl nao hae bao win warmi baeben oran mbasker nu tokl aeker ora bao mar pa waem bo? kisaol, mbinim obu bor kabl, Tokl haoklao bao mar pa wamnda kismisa.^f ²¹Ngub kismil obum mbini bor wakhabl, Inim ngo hakl nen sab hakol was nao bi hayem be? kisesa.

^z8:11 Mat 12:38   ^a8:12 Luk 11:29   ^b8:15 Luk 12:1   ^c8:17 Mak 6:52

^d8:18 Mak 4:12; Bis 28:26   ^e8:19 Mak 6:41-44   ^f8:20 Mak 8:6-9

**Njisesom su Bersara bor aol el
kho mend ebe mao saesao o**

²² Ngo tomb Njises di obun man pange aol nda baeben di mbinim su Bersara bor po pindib paesmi tomb tenaol mendborom aol el kho mend Njises obu hasaol mini ibismisa. Ngub mini obobur mbinim Njises bor aol el kho ngo njen kim men mba kismisa. ²³ Ngo tomb Njisesom aol el kho ndan kil men pae and te ngon dera nan kemi pobur kisaon, obum aol el kho ngon el bor ne maeke kang mend tokl beyabur, obun kim aol ngon toklol men mbabur obum aol el bokl mini ngo bor ne mubur kabl, Njen elom osisao ebe hendel be? kisesa. ²⁴ Ngub kisaol aol el kho ngom hend peb bubur kabl, Nim hondokl non tenaol mendbor handakl o nim oborob ora nao hende, nim tenaol ngo baeben mbini is isao non bi harer pebeyem ol handakl kisesa. ²⁵ Ngub kisaol Njisesom aol el kho ngon el bor obun kim wakl men mbaesao tomb aol ndam buriyab ora el ti pe hindisaol, obun el nda ebe ora bao sisaol obum hambun sao oborob ora hend heneng bisesa.⁸ ²⁶ Ngo tomb Njisesom aol nda bor kabl, Njen el abo Njisesom wakl ebe mao sane ko, tenaol aondao ngo hayem baebenom nao henden ub njem wakl and te isu ngo bor nao pe njen anda paokl ora pebe kisesa.

**Pitam Njises Ngaorom Eben Ke
Aol ora hae ko kao paesao o**

Mat 16:13-20; Luk 9:18-21

²⁷ Ngo tomb Njises obu obun man pange aol nda baeben di mbini haru su Sisari Pilibi poklbur wen harerol pismi tomb Njisesom obun man pange nda baeben bor ne mubur kabl, Tenaol hambunom ni aeb ora hae lomeb? kisesa. ²⁸ Ngub kisaol mbinim obu bor kabl,

Tenaol mendborom nje Njon Mbabtas Biyao aol hael lome. Mendborom nje Ilanja hael lome. Tenaol mendborom nje Ngaoron man mini aol mbes hasmi haklon mend hael lome kismisa.^h ²⁹ Ngub kismil Njisesom obun man pange aol nda baeben bor ne mubur kabl, Mbinim ngub ngo lome ong inim ni aeb ora lemib? kisesa. Ngub kisaol Pitam obun angal ngon ko san lubur kabl, Nje Ngaorom Eben Ke Aol ora hael kisesa.ⁱ ³⁰ Ngub kisaol Njisesom obun man pange aol nda baeben bor angal buriyab ora kobur kabl, Inim ni Ngaorom Eben Ke Aol ora hae ko tenaolom pangen lemi hondoklwaebe ora kisesa.^j

**Njisesom ni pe pan luklemi o wakl
enjaokl poklwao kisao o**

Mat 16:21-28; Luk 9:22-27

³¹ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol baebenom pangen angal ngo pibnao tibiya kao kalobur kabl, Ni Aolon Isi Ora hae ol, nim tenda no ke hondoklbur hae ka. Heneng ora mabor Nju semon maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di, mbinin baolum aol aondao baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, ngo baebenom ni makl homo mesao njubur mbinim ni tenda mao nabur pe pan luklemi ora. Ngub buklemi o nim bao hor tebo nanon wakl enjaokl poklwao ora kisesa. ³² Ngo tomb Njisesom angal ngo mbini bor kowes nao bi bao kao pa ora kao kalisaol, angal ngo kisao ub Pitam makl homobur kisaon obum Njises isu solo mend sisao nan kemi pobur kabl, Njem ngo kaenda ub nao buklaol ora o nen sobakl o, njem baehaemen kaenda kisesa. ³³ Pitam ngub kisaol Njisesom obun mesao nan baol munu, obun man pange aol nda baeben hondobur obum Pita taolu lubur kabl, Seran o nim nje nao hondoklwaong nje

pu ora kisesa. Ngub kobur kakl, Njem ngo kal o Ngaorom nen sabeyao ub nen sabobur inj, njem aol henengom nen saboklme nda ub ora nen sabobur kal kisesa.

³⁴ Ngo tomb Njisesom tenaol aondao ngo hasmi nda baeben di, obun man pange aol nda baeben di, hambun ora ni hae ol was ubuklub kobur obum mbini bor kakl, Tenaol mondom ni taol mi oba sin, obum ni imbi ken haklwao ko nen saboklao ub tuwaklbir, obum obu pe pae non bi ora habur obun is pe kowal bi taoklbir ni taol mi ebebe buk-lao kisesa.^k ³⁵ Njisesom ngub kobur kakl, Tenaol mondom ni imbi ken ora haklwao ko nen soba sin obum hambun sao baondib munuklaol, obu imbi nao wi kang ora soklao. Ngub inj, tenaol mondom ni hem kobur nao Angal Bib Hobao Sao o ora taol mi oboklaol obu imbi nao wi kang ora harob sin, mabor obu imbi wi aondao ora habur haeben saklao ora kisesa. ³⁶ Ngub kobur kakl, Tenaol mondom obu imbi wi aondao ora habur sun osisao hambun sao maru u haklao tomb obu haeben sakl buwaeb se harob sin, obun osisao ngo maru u haklao sao baebenom asub bubur obu bisur bu haeben saen laob? kisesa. ³⁷ Ngub kobur kakl, Obu haeben nao saeb se ora sa sin obum wakl asaom ora haeben saroklme sao sokl buklaob? kisesa. ³⁸ Ngub kobur kakl, Sun tenaol ngubi tomb ngo hayem baebenom Ngaor hem nao ke tuwabur khorob was bu hayem kisesa. Wakl kakl, Ngub beyem o mbini tenaol ngo baeben darukl o bor haklao mondom nao angal pango, ni taol mi ebebe on sakl men men ba sin, Aolon Isi Ora obu obun Ab Ngaoron angal mini wesao komb bi baeben di Ngaoron buri aondao bao bi o bor bor oboklemi tomb, Aolon Isi Ora obum di tenaol ngo baeben bor sakl

men men buk-lao ora ko Njisesom ngub kisesa.¹

9 Obum mbini bor ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol ngo hayem baebenon mendbor nao heme bao haen was Ngaorom buri palobur maeb ha maomb bo hayao ub hondoklemi ora kisesa.^m

**Njiseson songol nar el
non bi men aolisao o**

Mat 17:1-13; Luk 9:28-36

² Ngo tomb mabor bao hor dowan oran pibi hasao tomb Njisesom obun man pange aol Pita di Njon Njemus kab di ngo baeben oran kemibir kisaon, har manda yu ora hond pele mend sisao bor pobur kismin, mbini ngo pismi baeben o was ware pe ora hasmil, mbini is teb ndan el so oral Njiseson songol tangar ubi bao bi hakol bi ora men aolisao hindismisa. ³ Ngub hindismi tomb obun lab lab di obun samo hasao sao baeben bao bi hakol bi nar el non bi ora sisaol, sun tenaol hayem baebenon mondom lab lab haekl bi hakol bi ngo hindismi ubi men aolin wes wes nao luklemi ubi ora sisaol hindismisa. ⁴ Ngo tomb mbinim oborob ora hend heneng bismil, man mini aol mbes hasbi o Ilanja hesa Moses kab obobur Njises daol haru habur angal kao kao bi hasmil hindismisa. ⁵⁻⁶ Ngo tomb mbini is teb ndam pakl homo burir aondao ora bismi tomb Pitam ngo bisao saon te nen sabokl buwabur, nim angal asub ora kon yeb kobur obum Njises bor kakl, Aol aondao o naom ngo bor bao harum sin ebe ora soklaong, naom and kang ukl teb mend ngol baomun wao. Ukl mend njen ukl mend Moseson ukl mend Ilanjan bu, ngub baeben oran baomun wao kisesa. ⁷ Ngub kakl hasaol mulaol kombabe pae ora mondom mbini u tingi mbaesao tomb mulaol darukl ngo

^k8:34 Mat 10:38-39   ^l8:38 Mat 10:33

^m9:1 Mak 13:30

bor angal bombor mend obobur kabl, Aol ngo obu nao Isi ora hae ol nim obul ora kone uruklung, inim obun angal was pangoklwaebe kisesa.^{n 8} Ngub kisaol bombor ngo ora tomb man pange aol is teb ndam penar bu ora hend peb bismil, Njises daol aol is kab ngo angal kabl hasbi nda kab di mendel nao hae Njises obu bombor o mbini is teb o daol ub ora hasmil hindismisa.

⁹ Ngo tomb mbini yu harbor manda ngo bor hakl bir wen harerol inin pukl hasmi tomb Njisesom mbini teb nda bor angal buriyab ora kao kalobur kabl, Inim ngo handaem ndisao oran, mabor Aolon Isi Ora obu obun maol bor wakl enjaokl poklao ub nao bi haenbur oran, inim tenaol mondom pangen nao lowaebe ora kisesa.^{o 10} Ngo tomb Njisesom man pange aol is teb ndam obum mbini bor angal ngo kisao ub oborob ora nen sab hakol bubur, naom ngo le ub bemin ko nen sabobur mbini hakl hakl kao kao bubur kabl, Obun maol bor wakl enjaoklao ke ngon te asao bor le bo? kao kao bismisa. ¹¹ Ngub kobur kismin mbinim Njises bor ne mubur kabl, Nju semon man buwaloklme aol baebenom asub ko llanja obu mbes oboklao o Aolon Isi Ora obu mabor oboklao lomeb? kismisa. ¹² Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, E ka. Heneng ora llanja obum Aolon Isi Ora eben ko hambun sao mao dund sa peb bu obu mbes oboklao ke wisao ora o, Ngaoron mbuk waeb bor ngub di wiyao. Mbinim Aolon Isi Ora makl homo mesao kalo tenda aondao ora mao naklemi ke wiyaong, angal ngo asub ko ora ngub wiyaob? kisesa. ¹³ Njisesom ngub kobur kabl, Ngub wiyao o nim ini bor oborob ora kao njun ub pangoklwaebe ka. Heneng ora llanja obu mbes ibisao o, Ngaoron mbuk waeb bor di

ke wiyao ub tenaol hambunom mbinim mbib nen sabismi ub was bu habur kismin, mbinim llanja obu bor khorob tangar tangar andub sao bismi kisesa.^p

Njisesom nas menden sam taol deraesao o

Mat 17:14-21; Luk 9:37-43

¹⁴ Ngo tomb Njises di obun man pange aol is teb ngo obu haru hasmi baeben di, mbini makl ngo Njises obun man pange aol nda baebenon mendbor ber mba hasmil pismisa. Ngub pobur hindismil tenaol andub ora Njisesom man pange aol nda baeben hasmil obo kirilu ber mba hasmil hindismi tomb, Nju semon man buwaloklme aol baeben di tenaol aondao ngo obo hasmi nda darukl o bor obo habur Njisesom man pange aol baeben hesa per ab saond bi wismil hindismisa. ¹⁵ Ngo tomb tenaol aondao ngo ha mba hasmi nda baebenom Njises ngub ibisao hondobur mbinim burir aondao ora biyubur kismin, obu ngo ibisao ol akl pobur mbinim obu turi homo heben heben bismisa. ¹⁶ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol mendbor Nju semon man buwaloklme aol baeben daol per ab saond bi wismi nda baeben bor ne mubur kabl, Mbini daol ngo kabl harmi sanda, asao was kabl harmib? kisesa. ¹⁷ Ngub kisaol tenaol aondao andub ora ngo dengeb dengeb kao mba hasmi nda baebenon is mondom Njisesom angal ngon ko san lubur kabl, Aol aondao o nao isi ngo obun tombao bor sam mend bereyao om obun pondo dengi munu waoraoklao, obum angal di nao ke was baoraoklao, nim obu nje hael ol ngo kemi ubukl o kisesa. ¹⁸ Aol ngom wakl kabl, Sam ngo nao isin tombao bor bereyao om ko ko was obu buriyab ora akl mbokl menyao tomb sul

^{n9:7} Mat 3:17; Bis 3:22; 2 Pit 1:17-18

^{o9:9} Mat 12:16; Mak 8:30

^{p9:13} Mat 11:14

khoroob ora komb hakl pub biyao ora. Ngub biyaol obum saongao kengorokl no ne kelom kobur, obun ne bor howar maeke non bi hakl lao hakl pib pib biyao ora. Ngub biyaol obun toklo di ha peyo akl mbokl pe was haraoklao kisesa. Aol ndam ngub kobur kakl, Nao isi ngo ngub was bu haraoklao, nim obu njen man pange aol ngo baeben bor sam ngo taol deraklao ko mbini harmil mini obowao o, mbinim taol derakl buwarim kisesa.

¹⁹Ngub kisaol Njisesom angal ngo pangobur mbini bor kakl, Ini tenaol ngo hayem baeben o, inim Ngaorol hul nao hae ora haroklme kisesa. Ngub kobur kakl, Ini daol nao maomunu was haemao tomb inim nao hibi kho was mao sa hayem ngao, inim nao kone bor ngub kho mao sa hareklemin ko, ni ini daol hor asub baeben ora bao haklmao balem? kisesa. Ngub kobur kakl, Nas ngo enjo ngo ni hae ol mini ib kisesa.

²⁰Ngub kisaol mbinim nas nda Njises obu birisaol mini ibismi tomb sam ngo nason tombao bor birisao ndam Njises hondobur kisaon, penar bu ora nas nda komb hakl po win kisaol sul khorob ora komb hakl po ubur perel biyagl wisaol, nas ngon ne bor howar maeke non bi hakl lao hakl pib pib bisesa.

²¹Ngo tomb Njisesom nas ndan ab bor ne mubur kakl, Nas ngo obun tombao bor sam ngo birise ub pibnao oran atomb tibiya birisaob? kisaol, nas ndan abom kakl, Nas kang ora tomb bisao kisesa. ²²Aol ndam ngub kobur kakl, Sam ngo nas ngon tombao bor ngo bere om nas ngo obu ora pe paen ko mao dur kabur, is de bor di haoklu haoru ib bor di haoklu tu kobaroklao o, njem yao hond homobur nas ngo ebe mao saklwao ko pangal sin, njem yao hond homo nas ngo ebe mao sa bisur bi ora kisesa. ²³Ngub kisaol Njisesom aol nda bor kakl, E ka.

Njem ni bor njem nas ngo ebe mao saklesi sin kal ub inj, mondom nil heneng ora hul ha habur obum ebe buklaol ora ko nen saboklao tomb obum ngo bi ko nen saboklao sao baeben hambun sao ebe buklaol, njem di nil hul ha ora habur obum ebe buklaol ko pangae sin heneng buklaol ora kisesa.⁹ ²⁴Ngo tomb nas ngo tombao bor sam birisao ndan aoraom angal buriyab ora kobur kakl, Nim njel hul ha haruklu ub oborob ora hul ha nao haeng, nim njel aondao bu ora hul ha han ub njem ni bisur bi kisesa.^f

²⁵Ngo tomb Njisesom tenaol aondao andub ora obu ibisao o hondokl obo kiril mbam mbam bismil hondobur, obum penar bu ora nason tombao bor sam ngo birisao nda taolu lu, angal buriyab ora kobur kakl, Nje sam angal nao ke hal bowe o nim nje bor kakl ngao, nje nas ngon tombao bor nao biri pu ora. Njem obun tombao bor wakl ko mende nao hondaebe ora kisesa. ²⁶Ngub kisaol sam ngo nason tombao bor birisao ndam aondao bu ora e kobur kisaon, nas nda wakl was aondao bu ora mu tukl hakl po win kaoklbir paokl ora pisaol, nas nda ora pe pae non bi u mba hasaol, tenaol andubom ora nas nda ora pe parob kao kao bismisa.^s ²⁷Ngub kismi o Njisesom nas ndan kil menya mao tekaesaol teka hasesa.

²⁸Ngo tomb mabor Njises and obu paoliao on po birisao tomb Njises obun man pange baeben was ware pe burubur mbinim Njises bor ne mubur kakl, Naom nas ndan tombao bor sam ngo birisao o asub ko taol derakl buwame sa bo? kismisa. ²⁹Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Heneng ora inim hor hor was Ngaor bor nen sab ha burubur kao kal ha nao harim sin, inim sam ngubi sem taol derakl buwaklemi ora kisesa.

**Njisesom ni pe pan luklemi
ko, ko mende kisao o**

Mat 17:22-23; Luk 9:43-45

³⁰⁻³¹ Ngo tomb mbini su ngol haklbir kismis, su Kalilin tukun ora bor pismisa. Ngub pismi o Njisesom obun man pange baeben bor mabor obu luklemi on di hambun sao mbini bor kao kaloklbir kisaon, obu tenaol mondom ngo bor haril ko nao henden ora sub mupang pang bu was pismisa. Ngub pismi tomb obum obun man pange aol baeben bor kakl, Aol mendborom Aolon Isi Ora obu karu lubur, obu lukl buklemi aol baeben bor men pae puklub ko kaloklemil, mbinim obu pe paen luklemi ora. Ngub ora pe paen luklemi o mabor bao hor tebo nan on obu wakl enjaokl poklao ora kisesa.^t ³² Ngub kisao o mbinim obum angal ngo ngub ora puwi pen leb ko nen sabokl buwaesmil, obu bor wakl ne di nao mi pakl homobur bao waesmisa.^u

**Aol aondao imbi wi
oran aeb haeb? kismi o**

Mat 18:1-5; Luk 9:46-48

³³ Ngo tomb mbini su Kabenam po pindib pabur, and mbini paolukl bismi on honda birismi tomb Njisesom obun man pange baebenon kone bor harerol kismi sao hondobur mbini bor ne mubur kakl, Inim harer obaemi bor angal asao was ko harmib? kisesa. ³⁴ Ngub kisao o obun man pange aol nda baebenon harer ibismi bor, mbini hakl hakl nao ngo baebenon aol aondao imbi wi oran aeb ora soklaob? kao kao bismi o sisaol, mbinim sakl polobur e beb nao kismisa.^v ³⁵ Ngub e beb nao kao kao bismil Njisesom sul ber pabur, obun man pange aol

duteb nda baeben ubuklub kobur obum mbini bor kakl, Mondom nje aol imbi wi aondao ora hakl ko pangae sin, njem dimb men aolubur njem tenaol hambunon bisur biyao aol haebe kisesa.^w ³⁶ Ngo tomb obum nongnas kang mend men mubur mbinin el wilol teka mao hasesa. Ngub bubur kisaon obun nongnas kang ngo hibi mu munu habur obum mbini bor kakl, ³⁷ Tenaol mondom ni hem kobur nongnas kang ngubi mend hem ko kone u bisur ba sin, obum ni ora hem ko kone ubur buklaol. Obum heneng ora ni bor hem ko kone ubur oborob ba sin ni inj, nao Abom ora ni pu kisaol, obum nao Ab bor ora hem ko kone ubur buklaol kisesa.^x

**Mondom ini bor saond nao bu
nja sin sem soklao kisao o**

Luk 9:49-50

³⁸ Ngo tomb Njonom Njises bor kakl, Aol aondao o, aol mondom njen imbi kobur tenaolon tombao bor sam bereyao o taol dera harekle sal hondomao kisesa. Wakl kakl, Naom ngub hondobur naom aol ngo obu daol nao haru nao haroklmao ndal, naom obu bor njem ngo bili ub nao bibi ora komao kisesa. ³⁹ Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, Inim obu bor njem ngub nao bibi ko ngo kaemi ub nao lowaebe ora. Pangeklem. Mondom ninao imbi kobur tenaolom ko mend nao hindismi sao ngub bu harob sin, obum penar bu nao mangal bu ni bor maobowa angal ngo buklaol ora kisesa.^y ⁴⁰ Njisesom ngub kobur kakl, Aol mondom nao bor saond nao bu nja sin obu naon sem ora soklao kisesa.^z ⁴¹ Wakl kakl, Tenaol mondom ini buru uklemil hondobur obun kone bor nim Eben Ke Aolon sem ngo bisur buklwao ora ko nen

^t9:30-31 Mak 8:31; Mak 10:32-34; Njo 7:1   ^u9:32 Luk 9:45; Luk 18:34

^v9:34 Luk 22:24   ^w9:35 Mat 20:25-27; Mak 10:43-44   ^x9:37 Mat 10:40

^y9:39 1 Kor 12:3   ^z9:40 Mat 12:30; Luk 11:23

sabobur, obum ini bor ib ora heneng o neklemu humu nja sin di, nim ini bor angal ngo heneng ora kao njurukl obun sokl aondao ngol es nao bi panaem ora uklaol kisesa.^a

Khorob mao baraoklao saom tenaol saokl mao waraoklao kisao o

Mat 18:6-9; Luk 17:1-2

⁴²Ngo tomb Njisesom kabl, Mondom njen mal han aondao ora hond men hend ha tu ndiyabur ib mal aondao oran ndaon bor haoklu tu kobarob sin, nje ib ndaon ngo bor bao pe paklesi ub ke kang bu sao hondoklesi. Ngub buklesi o njem nongnas kang bombor ora mend nil hul ha haenbur saokl mao wari sin nje ke aondao bu ora hondoklesing, njem mende saokl mao waklesi hondo ora haebe kisesa. ⁴³Ngo tomb Njisesom ngub kobur kabl, Njen kim nje saokl mao waeb so ba sin, njen ki mende pe tuwaebe. Heneng ora njen ki bombor ora haem haeben saroklme bor pae sin ebe ora haeben soklesi. Ngub inj, njen ki kab kobaran bao habaklae haklesil, Ngaorom nje ke hondoklme su isaolao nao hundili dao hakol bi ora bor penin ka sin, nje ke hondo haeben ora soklesi kisesa.^b ⁴⁴Wakl kabl, Ke hondoklme su ngo bor aol hemem toklo bor baoraoklao him di nao heme ber aeben ora saraoklao. Is de di nao hundili dao ha u kimb ora biyao kisesa. ⁴⁵Ngub kobur kabl, Mende di njen aongaom nje saokl mao waeb so ba sin, njen aongao mende pe tuwaebe. Njen aongao bombor ora haem haeben saroklme bor pae sin ebe ora haeben soklesi. Ngub inj, njen aongao kab kobaran bao habaklae haklesil Ngaorom nje ke hondoklme su bor ora penin ka sin, nje ke hondo haeben ora soklesi kisesa. ⁴⁶Wakl kabl, Ke hon-

doklme su ngo bor aol hemem toklo bor baoraoklao him di nao heme ber aeben ora saraoklao. Is de di nao hundili dao ha u kimb ora biyao kisesa. ⁴⁷Njisesom ngub kobur kabl, Njen elom nje saokl mao waeb so ba sin, njen el mende toklo tuwaebe. Njen el hond bombor ora tu hari sin, njem Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor ebe ora po haklesi. Ngub inj, njen el kab kobaran bao tu haklesil Ngaorom nje ke hondoklme su bor penin tuwarob sin, nje ke hondo haeben ora soklesi kisesa.^c ⁴⁸Wakl kabl, Ke hondoklme su ngo bor aol hemem toklo bor baoraoklao him di nao heme ber aeben saraoklao. Is de di nao hundili dao ha u kimb ora biyao kisesa.

⁴⁹Heneng ora kunjam ne osisaol tandokl hakl po ha ngaraoklao nda ub isaolaom tenaol hambun bor tandokl hakl po dao ngaklao ora kisesa.

⁵⁰Wakl kabl, Kunja hobao sao ora saoklao o, kunja ngo dend nao bi kho sa sin, inim wakl asub ora bubur mao dend baklemib? kisesa. Ngub kobur kabl, Inin kone ora bor kunjam dend bi sao win turi was homo habur lemin, inim tenaol hambun bor turi was homo heben heben bu was haklwaebe ora kisesa.^d

Njisesom were anda pu nao lowaebe ko kao kalisao o

Mat 19:1-12; Luk 16:18

10 Ngo tomb Njises obu su ngol haklbir kisaon su Njuriya pobur, obum ib Njoran mende nan di pisesa. Ngub pisao tomb su ngo bor tenaol andub ora obu hasaol wakl was obo kiril mbaesmil, Njises obum bu hasao ub tenaol ngo baebenom pangen Ngaoron angal bib hobao sao ngo kao kalisesa.

²Ngo tomb Peresi aol mendborom Njises hasaol obobur mbinim Njises obu

^a9:41 Mat 10:42   ^b9:43 Mat 5:30   ^c9:47 Mat 5:29

^d9:50 Mat 5:13; Luk 14:34; Kol 4:6

maobowa hondobur kabl, Naon manom asub was ke wiyao? Aol mondom obun were anda pu kokl ko panga sin, ebe anda pu lomao be? kismisa. ³Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Mosesom man kisao ub inim asao was bibaebe ke wiyao? kisesa. ⁴Ngub kisaol mbinim obu bor kabl, Mosesom ngub kisaol. Mondom obun were anda pu lowao ko panga sin, aolom ten anda pu lome bobae mend waeb bu ubur inin were ebe anda pu lemi kisao kismisa.^e ⁵Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Inim ebekone po awis ora hon mismil Mosesom inim ngub bibaebe ko waeb bu wise o, ⁶mbes ora Ngaorom hambun sao warisao tomb obum ten aol kab maomunu warisao ora. ⁷Ngub warisaol aolom obun am ab kab tuwabur obun ten taol buklaol, obun were kab ora maomunu buruklebi tomb^f ⁸mbibin toklo is bombor non bi ora buruklebi. Ngub buruklebi mbes mbibi nongnas tomb mbibin toklo is kab non bi hasbi ub ko mende nao haklebi ora. Ngub inj, mbibin toklo is bombor non bi haklebing, ⁹hambun sao Ngaorom tangarob sin tenaolom nao hesbeklwaebe ora kisesa.

¹⁰Ngo tomb mabor Njises di obun man pange baeben di mbini hambun and mbini paolukl bismi on honda birismi tomb Njiseson man pange ngo baebenom obum angal ngo kisao ndan wabl ne mismisa. ¹¹Ngub ne mismil Njisesom mbini bor kabl, Aol mondom obun were o njen anda pu kobur ten tangar mende taol ba sin, obum obun were bor khorob ora bubur ngub buklaol, obum ten mende ngo taol buklaol o paes ora kemi poklao kisesa.^g ¹²Wabl kabl, Ten mondom di obun aoli haen tuwabl pobur obum aol tangar pa sin, obum di aol ngo paes ora poklao kobur kanda kisesa.

Njisesom nongnas kang di hond homo kone waoraoklao o

Mat 19:13-15; Luk 18:15-17

¹³Ngo tomb tenaol mendborom mbinin nongnas kang baeben Njisesom kim men mba peb bin ora ko nen sabobur kismil, obu hasaol was mini obo kiril mbaesmi o, Njiseson man pange aol nda baebenom obun hobao sao bukl bi hakol ngub nao bib kobur makl homo taolu lismisa. ¹⁴Ngub kismil Njisesom ngo kismi o hondobur obun kone bor hem kobur obum mbini bor kabl, Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor nongnas kang ngubim kone woroklme ub u haroklme baeben was pokleming, nongnas kang ngubi baeben di ni hae ol eben ub ngub nao lowaebe ora kisesa. ¹⁵Njisesom ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol mendbor nongnas kang ngubi men aolubur mbini Ngaorom maeb ha maomb bo haen nao harim sin, mbinim Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor pokl buwaklemi ora kisesa.^h ¹⁶Ngub kobur kisaon obum nongnas kang nda baeben turi homo hibi mib bu munubur, obum mbini kim men mba peb bu Ngaor bor nongnas kang ngo baeben bisur bu werek taol bu kalaebe ko kao kalisesa.

Aol nas homa mondom Njises hasaol ne mukl ibisao o

Mat 19:16-30; Luk 18:18-30

¹⁷Ngo tomb Njises obu su tangar mende bor poklbur harerol pukl hasaol, aol mondom Njises obu hen mukl akl was obobur obum tumu kar munu dombes ubur Njises bor ne mubur kabl, Aol aondao o nje ebe ora hael ngao, asub ora buklwao tomb ni haeben saklwaob? kisesa. ¹⁸Ngub kisaol Njisesom obu bor

^e10:4 Mat 5:31   ^f10:7 Ebe 5:31   ^g10:11 Mat 5:32   ^h10:15 Mat 18:3

kakl, Njem asub ko ni bor nje aol ebe ora kal? Pangal. Ngaor obu bombor o ora ebe hayao kisesa.¹⁹ Ngo tomb Njisesom wakl kakl, Njem man hambun sao wiyao ub ora pangeleng, njem tenaol mende pe paen nao libi. Ten paes nao kemi pebe. Tenaol menden hambun sao di paes nao naebe. Njem tenaol mende bor kakla nao kao beyaebe. Njem tenaol mende maobowa peb bu obun osisao nao mibi. Njen am ab kab lebi sao di hul nao hae oborob ora pangaebe kisesa.²⁰ Njisesom ngub kisaol aol ndam wakl kakl, Aol aondao o nim mbes nas kang ora hawao tomb di ngubi tomb di njem ni bor man ngo bibi kal baebenon ukl mend nao baondib mini, hambun sao bu haruklu ora kisesa.²¹ Ngub kisaol Njisesom aol nas nda elom hondobur hond aondao ora himisesa. Ngub hond homobur obu bor wakl kakl, Njem bombor sao ora mend nao bising, njen osisao hambun sao maru u harili sao baeben tenaol tangar mendborom dob bin mone mibi ora. Ngub mubur lesin njem mone ngo muklesi baeben tenaol mendbor menjao menjao nao wi buruklemi baeben bisur bu taol bu kalaebe ora. Njem ngub buklesi tomb njen osisao hobao sao ora yu heben bor maru u hae non bu haklesing, njem ni taol mi ebebe kisesa.²² Ngub kisaol aol ndam Njisesom angal ngo kisa o pangobur obun osisao andub ora maru u hasao o sisaol, obun kone bor Njisesom ngo le ub nao buklwao o le ko nen sabobur obum wil homo hena waoklbur paokl ora pisesa.

²³ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol baeben hondo akol bubur obum mbini bor kakl, Aol homa osisao andub ora maru u haroklme baebenom Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor poklbur es aondao ora bubur, kekeb haong lib se ora yao kisesa.^k ²⁴ Ngub

kisaol Njiseson man pange aol nda baebenom Njisesom angal ngo kisa o pangobur mbinim burir bismi o, Njisesom mbini bor wakl oborob ora kao dund bubur kakl, Nao isi hakl o mbini tenaol mendborom Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor poklwao ko nen sobaem sin, mbinim es aondao ora bubur kekeb haong lubur peb se ora yao kisesa.²⁵ Ngub kobur kakl, Aol homa baebenom Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor aondao bu ora es buwa kekeb haong lib se ora yao om, some kamelom lab lab taombuloklme sao kem haolon dir bor es buwa kekeb hondakl buwabur puklmi ub di men mbaklao ora kisesa.²⁶ Ngub kisaol Njiseson man pange aol nda baebenom burir aondao ora biyubur mbini hakl hakl kao kao bubur kakl, Ngub sin mondom haeben nao saeb se ora saol ngao, aebom was haeben saklaob? kismisa.²⁷ Ngub kismil Njisesom mbini oborob ora hend heneng bubur kakl, Tenaol henengom mbinin mbib menjao bukl buwaklemi o, Ngaor obum bombor o hambun sao ebe bib se hayao kisesa.

²⁸ Ngo tomb Pitam Njises bor angal ukl mend kobur kakl, Pangal. Nao ngo baebenom non naon hambun sao ora tuwaklbur nje was taol mi ibisumndis kisesa.²⁹ Ngo tomb Njisesom mbini bor kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol mondom ni hesa nao Angal Bib Hobao Sao ora kab hem ko taol mi oboklbur obun su and te di, obun aorao haeme di, obun ingi mbaoli di, obun nongnas di, obun em osisao hambun sao di ngo sao baeben tuwarob sin,³⁰ Ngaorom obu bor wakl san lubur aorao haeme di, ingi mbaoli di, nongnas di, su em and di obu sul bao haklao tomb wakl was taol bu kalobur, obum ko ko was hor su mao ha oran taol bu kalok-

ⁱ10:19 Nje 5:4   ^j10:21 Mat 10:38; Mak 8:34   ^k10:23 Mak 4:19; 1 Tim 6:17

lao ora kisesa. Waki kaku, Aoh, heneng ora obu sul ngub bao haklao tomb aol mendborom obu bor khorob buklemil ke di kang mend hondoklao o, mabor obu haeben ora soklao kisesa.¹ ³¹ Njisesom ngub kobur kaku, Tenaol andub ora mendbor ngubi tomb aondao hayem baeben mabor kang haklemi. Tenaol andub ora mendbor ngubi tomb kang hayem baeben mabor aondao ora haklemi kisesa.

Njisesom ni pe pan luklemi ko, ko tebo kisao o

Mat 20:17-19; Luk 18:31-34

³² Ngo tomb Njises di obun man pange baeben di mbini Njurusalem yin poklbur wen harerol pismi tomb Njises obu mbakla pisaol, Njiseson man pange aol nda baebenom pakl homaokl homaokl kang mend mama sao pismisa. Ngub pismil tenaol mendbor mbini mama taol mi pismi nda baebenom di pakl himismisa. Ngo tomb Njisesom waki obun man pange aol duteb nda baeben was ware pe sub ubuklub kobur, Njises obu luklbur ngub was buklemi ko kao kalisesa.^m ³³ Ngub kao kalobur kaku, Pangeklem. Naom embi ngubi tomb su Njurusalem di mend ngo pukl hayom tomb ora kao njurukl ngao, aol is mondom Aolon Isi Ora karu lubur laong, obum Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, ngo baeben bor men pae puklub ko kaloklao ora. Ngub buklaol mbinim obu bor te mao sarakl engel bu howes kobur pe paen lemin ora ko kao pabur lemin, Aol Sem Tangarom obu pe paen lin ko kaloklemi ora kisesa. ³⁴ Waki kaku, Ngub kaloklemil Aol Sem Tangar ngo baebenom obu maobowa angal bu, ne maeke haki tokl beya peb bu, doroklom

di khorob ora lu bowes bubur obu ora pe paen luklemi o, bao hor tebo nan on obu waki enjaokl poklao ora kisesa.

Njemus Njon kabom Njises bor angal mend ne misbi o

Mat 20:20-28

³⁵ Ngo tomb Seberin isi kab Njon Njemus kabom Njises hasaol obohur obu bor kaku, Aol aondao o njem menjao bombor sao oran mend benin ko kao njaobun ub, yaom nje bor ngo kao njuklbao sao njem bibi ora kisbisa. ³⁶ Ngub kisbil Njisesom mbibi bor kaku, Nim ibin asao ora ban ko nen sabobur leb? kisesa. ³⁷ Ngub kisaol mbibim Njises bor kaku, Mabor nje aol wesmbao aondao bao bi ora haklesi tomb njem yao ngo kab oran bember peyobur, is mende aol njen ki tao nan is mende aol ki kowes nan bu baoraobun kaebe kisbisa. ³⁸ Ngub kisbi o Njisesom mbibi bor kaku, Ibim ni bor ngo bibi ko kao deb deb bib saon te ibim oborob ora nen nao sabebur leb ngao, ibim nim mabor kab bor ib karae bi ber pae mend noklwao ub ibim di ebe noklbao ko nen sabeyeb be? Ni mbabtas ngo buklwao ub di ibim ebe buklebi be? kisesa.ⁿ ³⁹ Ngub kisaol mbibim obu bor kaku, Yaom ebe bib se hayob kisbisa. Ngub kisbil Njisesom mbibi bor kaku, Heneng ora nim kab bor ib karae bi ber pae ngo noklwao ub ibim di ebe noklebi. Ni mbabtas buklwao ub ibi di ebe mbabtas buklebi ora kisesa.^o ⁴⁰ Njisesom waki kaku, Ibim ngub buklebi o ibim ni bor mende aol nao ki tao nan, is mende aol nao ki kowes nan bu baoraobun kaebe kaebnda ub non, ninao kongon menjao inj saku, Ngaor obun mbib was panda ngol aol ngo obum was buruklao ko mbes man man bisao kisesa.

¹10:30 Mat 20:16; Luk 13:30   ^m10:32 Mak 8:31; Mak 9:31

ⁿ10:38 Mak 14:36; Luk 12:50   ^o10:39 Bis 12:2; Kao 1:9

⁴¹ Ngo tomb Njisesom man pange aol tobon kab mend aebenol sao hasmi nda baebenom, Njemus Njon kabom angal ngo kisbi nda angobur mbibi makl homo khorob ora taolu lismisa. ⁴² Ngub bismi o Njisesom mbini hambun obu hasaol teb so was ubuklub kobur obum mbini bor kabl, Inim di ora hendeyem ub mbini su Tenaol Sem Tangaron aol wesmbao aondao haroklme baebenom tenaol hambun buri palobur ora maomb bo haroklmel, tenaol hambunom mbinin maomb bo haroklme baebenom menjao keme tomb mbinin angal ngo keme ub was pangoklme kisesa.^p ⁴³ Njisesom ngub kobur kabl, Mbinim ngub bimi o inim kone ngubi nen nao saboklwaebe ora. Ngub inj, ini ngo hayem haklon is mondom obu aol aondao imbi wi ora haklwao ko panga sin, obum inin kongon biyao aol men korobur inin bisur biyao aol ora haebe buklaol kisesa.^q ⁴⁴ Ngub kobur kabl, Ini ngo haklon mondom di inin maomb bo haraoklao aol haklwao ko panga sin, obum di imbi nao wi kang ora men korobur ini hambunon kongon biyao aol men koro haebe buklaol kisesa. ⁴⁵ Njisesom ngub kobur kabl, Menger bombor ngub was Aolon Isi Ora obu tenaol hambunom obu bisur bin ko inj ibisao ka. Ngub inj, obum kongon buri ora bubur tenaol hambun bisur bukl obobur kisaon, obun mbib obu imbi wi haraoklao ub tuwa, obu pe pabur obum tenaol andub ora bu muklbur ibisao kisesa.^r

**Njisesom aol el kho
mend ebe mao saesao o**

Mat 20:29-34; Luk 18:35-43

⁴⁶ Ngo tomb mbini su Njeriko pobur kismim, wabl su Njeriko ngol haklbur

Njises di obun man pange nda baeben di tenaol aondao andub ora su ngol hasmi baeben di Njises daol haru pismisa. Ngub pismil Batimas obu Tima-son isi sisao o, obun el kab bokl mini moklom harer solol buru ubur, tenaol harer ngon pibismi baeben bor mone di menjao menjao njib was ko kao deb deb bu birisesa. ⁴⁷ Ngub bu birisao o obum Nasarer Njises obu kang mend aebenol sao obo hae ke pangobur, obum Njises bor kor bi handam handam bu angal aondao bu ora kobur kabl, Njises nje Debir semon isi o njem ni hond hom ora kisesa.^s ⁴⁸ Ngub kisaol tenaol aondao ngo ibismi nda baebenom aol el hukl bi kang nda bor njem angal nao kao kobur taolu lismisa. Ngub bismi o aol el kho ndam angal aondao bu ora ko, kor bi hakol bubur kabl, Debir semon isi o njem ni hond hom ko, aondao bu ora kisesa. ⁴⁹ Ngo tomb Njises obu teb sol sao obo habur kabl, Inim aol ngo obu bor ib laob kisaol, mbinim aol el bokl mini nda bor kabl, Obum nje bor ib leng, njen kone bor hul ha saor peyaoklbur nje pen tekabl ib ora kismisa. ⁵⁰ Ngo tomb aol el kho ndam obun lab lab obun toklo mbukl pa birisao o di u haen tuwaklbur kisaon, penar bu ora teka peyaoklbur Njises hasaol ibisesa. ⁵¹ Ngo tomb Njisesom aol el kho nda bor kabl, Nim nje bor asao ora bun ko ni kor baeb? kisesa. Ngub kisaol aol el bokl mini ndam kabl, Aol aondao o njem ni wabl el tun kao kisesa. ⁵² Ngub kisaol Njisesom aol nda obu bor kabl, Njem nil hul ha ora harili saom nje wabl ebe saokl ngao, harer pib kisesa. Ngub kisaol bombor ngo ora tomb ebe bao sisaol, obum osisao hend heneng bisesa. Ngo tomb obum Njises pisao harer on obu taol mi pisesa.^t

^p10:42 Luk 22:25-26   ^q10:43 Mat 23:11; Mak 9:35   ^r10:45 1 Tim 2:5-6

^s10:47 Mat 9:27; Mat 15:22   ^t10:52 Mak 5:34

**Njises obu aol wesmbaom bimi ub
Njurusalem hondaesao o**

Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Njo 12:12-19

11 Ngo tomb mbinim Njurusalem teb sol sao su kang kab menden imbi Betpasi hesa Betani kab, har Olib manda teb sol sao sisaol ngol pindib paesmisa. Ngo tomb Njisesom obun man pange aol is kab mend ubuklub ko ²mbibi bor we kobur kabl, Ibim su isu ngo ibim hendeyeb o enderae inj teb sol ora eng, ibim su and te ngo bor hondaklebi tomb ibim penar bu ora some dongi hondbao aondao and so so mend ngol ndi mba haklaol hondoklebing, mbes aol mondom di nao ber hende yaong, ibim kolobur komae ubuklwaebe kisesa. ³Ngub kobur kabl, Tenaol mondom ibim asub buklbur ngub bib? kaem sin ibim ngub ora lowaebe. Aorao Aondaom some ngo penar bu ora waki inin eben kablbur o, obu buruklbur ngo komakl pu kene o lowaebe kisesa. ⁴Ngobomb Njiseson man pange aol nda kab pisbisa. Ngub pobur hindisbil some dongi hondbao aondao wen and so so mend, and menden tiriyao kombael hend saoll bu indi mbaesmi o harer tol obo hasaol hondobur kisbin kolisbisa. ⁵Ngobomb tenaol mendbor some ngo kolakl hasbi ndal teb so habur kabl, Ibim asub buklbur some dongi hondbao aondao ngo kolekleb? kismisa. ⁶Ngub kismil mbibim Njisesom lowaebe kisao nda ub kao kalisbi tomb mbinim some dongi hondbao ngo ebe kemi puklub kismisa. ⁷Ngobomb mbibim some dongi hondbao nda Njises hasaol kemi ibisbi tomb, mbinim Njises obu birin ko mbinin lab lab baeben some dongi ndan mesaol tuwis mbaesmisa. ⁸Ngobomb tenaol andubom ora Njises obu some dongin mesaol baoraokl pisao harer ngon ebel pen ko mbinin lab lab baeben tuwis mba kimb bismi tomb, tenaol mendborom di

em obal wen ebe mend sisao baebenon is so hae bo sando taokl taokl obobur tuwis mba kimb bismisa. ⁹Ngobomb tenaol aondao ngo baebenom Njises mao tukun sabur mendbor mbakla pen mendborom mama pobur, mbini hambunom turi homo taom bu taokl po angal aondao bu ora kobur kabl, Ngaoromb imbi wi haen kisao aol ngo obu Aorao Aondaom hayao bor hakl ebene ngao

Obu bor kaoya kem ora ko kaoya kismisa. ¹⁰Ngub kobur kabl, Mbes naon ab sumb Debirom Maeb ha maomb bo hasao ub Ngubi tomb ngo maomb bo hakl ebe ol Ngaoromb tenaol mendbor Obumb maomb bo haen haklemi baeben bor

Turi homo werek taol bu kaloklao ora. Aorao Aondaom ngo obu yubu ora yao ko Kaoya kem kobur turi homo taom bu taokl pismisa.

¹¹Ngobomb Njises obu su Njurusalem and lobokl lobokl aondao ora bor po pindib paesao tomb obumb Ngaor Hen Moroklme Anda andaon hondabur hambun sao hondo akol bisao o, mbon sam sam bubur nar anda hondakl ke ke bisesa. Ngub bisaol Njises obu obun man pange aol duteb nda baeben haru su Betani ke kang mend teb sol sao wisaol ngo bor pismisa.

**Njisesom dullub isao bor
nje il so nao haklesi kisao o**

Mat 21:18-19

¹²Ngobomb ekera nan Njises di obun man pange aol nda baeben di mbini hambun su Betani ngo bor haklbur kismil, harer bor ubukl wismi tomb Njises obu dem himisesa. ¹³Ngobomb obumb dem ngub homobur hindisaol dullub isao mend kang mend enderael sao so bu hasaol haondaoklbur kisaon, il di mend seneb ko talo noklbur kisaon dul-

lub ngon te bor hondokl pisesa. Ngub hondokl pisao o ek ngon dullub ma bu il nao saoklao ekon sisaol, il kang hondombor ora di nao sebur so was bu hasaol hindisesa.^u ¹⁴Ngub sisaol hondobur Njisesom dullub isao nda bor kabl, Is njem haom mu il nao so haklesi ora kisaol, angal ngo kisao o Njises obun man pange aol nda baebenom pangis-misa.^v

Njisesom Ngaor Hen Moroklme Anda bor osisao kolo tuwaesao o

Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Njo 2:13-22

¹⁵Ngobombor mbinim Njurusalem and lobokl lobokl aondao nda bor po pindib paesmi tomb Njises obu Ngaor Hen Moroklme Anda bor hondabur kisaon, tenaol andub ora Ngaor Hen Moroklme Anda ngo bor, mbinin osisao baeben tenaol tangarom dob bin mone murukl wismi nda baeben di, tenaol mendbor osisao ngo hakl dob bukl ibismi nda baeben di, ngo baeben hambun ora lu taol deraesesa. Ngub bubur kisaon tenaol mendborom di mbinin mone woroklme to ngo mone ubur, mone su tangar tangar pange kab kab kowal bi bi bu ngo bi wismi nda, to ngo nda hakl baol munu bo kolo bowes bisesa. Ngub bubur kisaon mendborom di sao ebeyabukl dob bi wismi nda baebenon to, mbini birismi nda baeben di bo nuklu bowes bisesa. ¹⁶Ngub bubur kabl, Ini tenaol hambunom Ngaor Hen Moroklme Anda ngon andaon menjao menjao nao men pae hondaklwaebe ora kisesa. ¹⁷Njisesom ngub kobur tenaol hambunom pangen angal aondao bu ora kobur kabl, Ngaorom mbuk waebom ngub ke wiyao.

Tenaol su ngo hambun bor Paoleme baeben hambunom

Nao and ngo ni bor kaoya lome anda hae lemi

ke wiyao o, inim and ngo paes noklme aolon mupange anda non bi men mao korarmi kisesa. ¹⁸Ngub kisaol Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, mbinim Njisesom ngo bisao sao pangobur kismim, Njises ko aondao ora homobur mbinim Njises obu ib mao pa luklemi on kar mba hasmisa. Ngub bismi o Njisesom burir biklme sao di ngo bu hasao sao baeben tenaol hambunom ora hondobur, obum hambun sao ngo buri palo bu hae o kobur obum ngo bu hasao ub pakl homo burir bismi o sisaol, mbinim Njises obu pe paen bao libi o pakl himismisa.^w ¹⁹Ngobombor ngo ombonao Njises di obun man pange aol nda baeben di mbini hambun and lobokl lobokl Njurusalem ngol haklbir su tangar mende bor pismisa.

Mbinim dullub isao kaeb so wisaol hindismi o

Mat 21:20-22

²⁰Ngobombor waki ekerana hokloben Njisesom dullub isao makl himisao harer ndan waki bokeyobur, dullub isao ngo kaeb sao mba hasaol hindismi tomb dullub ndan pi di homaokl homaokl pobur so baeben di kaeb so kimb bu mba hasaol hindismisa.^x ²¹Ngobombor Pitam Njises obum dullub isao ngo bor ngo kisao nda ub nen sabo bokeyobur obum Njises bor kabl, Aol aondao e njem mbakla dullub isao ngo bor njem il so nao haklesi kaenda, ngo kaeb so wi ong hend kisesa. ²²Ngobombor Njisesom Pitam angal ngon ko san lubur kabl, Inim Ngaorol hul ha ora haklwaebe kisesa. ²³Njisesom ngub kobur waki kabl, Heneng ora mondom Ngaorol hul ha ora habur obum kone taol taol nao bi nim ngo kabl ub buk-

^u11:13 Luk 13:6

^v11:14 Mak 11:20

^w11:18 Mak 14:1

^x11:20 Mak 11:14

lao ora ko nen sabobur, harbor aondao ngo ase hakl bor kakl, njem kobaol hakl pobur unu ib kunja tukun oral po saor ka sin, heneng ngub buklaol ora kisesa.^y ²⁴Ngub kobur kakl, Nim ini bor angal ngo heneng ora kao njurukl ol, inim Ngaor bor kao kaloklemi tomb obul hul ha ora habur nim Ngaor bor ngo kao kalakl ub buklaol ora ko nen sobaem sin, nim ini bor heneng ora kao njurukl inim ngo lemi ub buklaol ora kisesa.^z

²⁵Njisesom ngub kobur kakl, Inim teka habur Ngaor bor kao kaloklemi tomb, inin kone bor tenaol mondom ini bor khorob bismi baeben bor saongao bao mar hakol nao bi tuwabur Ngaor bor lowaebe ora. Ngub buklemi tomb inin Ab yu heben hayaom di inin kone bor kho uklaol sao saongao nao maribur kunaklaol ora kisesa.^a ²⁶Wakl kakl, Heneng ora inim tenaol mendem ini bor khorob buklemi sao saongao mar hakol bubur nao tuwarim sin, inin Ab yu heben hayaom di inim khorob bimi sao saongao mar hakol bubur nao kunaklaol ora kisesa.

**Mbinim Njises bor njen buri
aem njisaob? kismi o**

Mat 21:23-27; Luk 20:1-8

²⁷Ngo tomb mbinim wakl Njurusalem po pindib paesmi tomb Njises obu Ngaor Hen Moroklme Anda andaon pisaol, Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di ngo baeben hambun ora Njises obu hasaol was obo kiril mbaesmisa. ²⁸Ngub obo kiril mbaer mbinim Njises bor kakl, Njen buri ngo asub bi ora mondom ngo sao baeben bu hael? Njem ngo bu harili ub benin ko, buri ngo aebom ora taol bu njisao? Njem ngo sao baeben aem bibi ko kao

njisao ub ora bu hael? kismisa. ²⁹Ngo tomb Njisesom mbini bor kakl, Nim di ini bor angal kang bombor ora mend ne mun ub inim angal ngo oborob ora ko san laem sin, nim di ini bor aol ngon burim ora ngo sao baeben bu haruklu ko kao njuklwao ora kisesa. ³⁰Ngub kobur kakl, Njonom mbabtus bu hasao ub Ngaorom bi kisao ub bu hasao be? be? obum baehaemen sul aol henen-gom bimi ub bu hasao? Inim nao an-gal ngon ko san lib ora kisesa. ³¹Ngub kisaol mbini hakl hakl ab saond bi bi bu, naom asub ora kem yeb kao kao bubur kakl, Naom Ngaorom bi kisao ub bisao lomao tomb obum nao bor inim asub ko Njonom ngo kisao ub oborob pango, man ngol hul ha nao hasmib? lao. ³²Aoh, naom Njon obum sul aol henen-gom bimi ub bisao di kokl buwaklmao ora kismisa. Mbinim ngo kismi ub tenaol hambunom Njon obu Ngaorom man mini aol hasao ko ora hindismil, mbinim pakl homobur kismisa. ³³Mbinim ngub nen sabokl buwabur Njises obun angal ndan ko san lubur kakl, Nao nao hende kismisa. Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Nim di inim ngo lem ub was, nim hambun sao ngo bu haruklu e ub aol ngon burim bu haruklu ko ini nao kao njuklwao ora kisesa.

**Aol kho baebenom waen il em
maeb hasmi ko mar kisao o**

Mat 21:33-46; Luk 20:9-19

12 Ngo tomb Njisesom mbini bor angal mar mendbor kao kalobur kakl, Aol mondom obun waen il em aondao mend bobur kisaon, obum paeb bu tundabur em ndaon ngo bor waen il ngo baeben hala singbiyukl bi sowaol ongor sao tombo u, ib mal mend win kobur obum em ngo bor waen il em ngo maomb bo hakl bi and mend yu

kem bor sao taokl tumu ora bisesa. Ngub bubur kisaon obum em ngo aol mendbor bisnis kongon bimi aol baeben bor maeb hakaklwaebe kaoklbir, em aorao ngo obu su enderae ora mendel pobur ngo bor bao hasesa. ²Ngob tomb mabor waen il nda naeb sisao tomb aol em aorao ndam obun kongon biyao aol is mend obun waen il em ngo maeb haroklme aol nda baeben hasmil, obun waen il ngon mendbor waklemi ko nen sabobur makl pu kisesa. ³Ngub pu kisaol pisao tomb waen il em kongon bimi nda baebenom obu men habur doroklom khorob ora lubur kismin, waen il ndan mend em aorao ngon nao wae baehaemen pu kismisa. ⁴Ngub bismil em aorao ndam wakl obun kongon biyao aol is mende obun waen il ngon mendbor makl pu kisaol, mbinim obu khorob ora wesmbao kakl lao peb bu hondo ko bowes bismisa. ⁵Ngub bismi o em aorao ndam obun kongon biyao aol is tebo di mbini hasmil pen kisaol, mbinim obu pe paen lu tuwaesmisa. Ngo tomb wakl waen il em aorao ndam obun kongon bimi aol andub ora mendbor di wakl was nao waen il ngon mend njin makl puklub ko pen kao was bisao o, waen il em maeb haroklme aol nda baebenom waen il aoraon kongon bimi aol ngo baebenon mendbor doroklom lubur, mendbor ora pe paen li was bismisa. ⁶Ngob tomb waen il em aorao nda obun kongon bimi aol pu kisao nda baeben hambun bor ngub was bismil, is bombor ora mend bao ware ha hasaol, is bombor ora ngo obun isi kuwis akl kone waoraoklao o sisao kisesa. Bombor ngo sisao o em aorao ndam kakl, Mbinim nao isi ngon angal non ebe pangoklemi ora kobur kisaon, obum obun isi kone wisao bombor ngo obun waen il em maeb haroklme aol nda baeben hasmil pen kisesa. ^b ⁷Ngub

pen kisao tomb aol waen il em maeb hasmi aol nda baebenom mbini hakl hakl kao kao bubur kakl, Aol ngo obum obun abon wiyao sao baeben hambun sao obum was maeb habur, waen il em ngo naom maeb hayom o di obun ora soklaong, waen il em ngo naon ora sen ub naom obu pe paen lem kismi kisesa. ⁸Ngob tomb Njisesom ngub kobur kakl, Aoraon waen il em maeb haroklme aol nda baebenom ngub kobur kismin, mbinim em aoraon isi ngo di men ha pe paen lubur kismin, waen il em ngon paeb dera nan lu turaesmisa. ^c

⁹Njisesom ngub kobur kakl, Waen il em aorao ngom waen il em maeb haroklme aol ngo baeben bor asub ora buklaol ko pangeyem? kisesa. Ngub kobur kakl, Em aorao ndam obobur laon obun waen il em maeb haroklme aol ngo baeben pe paen lu tuwabur, obum obun waen il em ngo aol tangar mendborom maeb haen lao ko Njisesom angal mar ngub kisesa. ¹⁰Ngob tomb Njisesom wakl kakl, Inim Ngaoron mbuk waeb bor ke wiyao ub nao hendeme be? Ngub ke wiyao.

And kongon bimi aol baebenom
And ndaol tokl mend kho kang e ko nen sabobur

Tuwaesmi o wakl ngubi tomb
And pinj* tao tao aondaol hobao sao ora men aolisao.

¹¹Aorao Aondaom ngub mao haesaol hendemao tomb

Oborob ora bise ko nen sabeyom ko mbuk waeb bor ke wisao ub Njisesom ngub kisesa. ¹²Ngob tomb Nju semon baolum aol aondaol baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi hasmi baeben di, ngo hasmi nda baebenom angal mar ngo obum nao bor ora le ko ora hondobur kismin, mbinim

^b12:6 Mat 3:17   ^c12:8 NjuS 13:12

Njises obu bao men haklbur bismi o tenaol andub ora Njisesom angal ngo kisaol ub pangokl obo kiril mba birismi baeben pakl homobur nao men hae bao waklbir kismin, Njises obu ngol bao haen mbini paokl ora pismisa.

Mbinim Njises bor mone takis kaloklmao be? inj ko ne mismi o

Mat 22:15-22; Luk 20:20-26

¹³Ngo tomb mbinim Peresi aol mendbor di, mbinin aol wesmbao Heroron sem mendbor di ngo baeben oran Njises hayaol puklub kobur kakl, Inim Njises obum angal khorob mendbor naom obu te mao saraeb se oran mendbor ken ub, inim sub kakla sowa pabur angal andub ora mundub baol baol bu, obum angal khorob kaeb se haklon ne mibaebe ko karu mao kikil baesmisa.^d ¹⁴Ngub karu mao kikil baesmil mbinim Njises hasaol obobur obu bor kakl, Aol aondao o naom di nje ora hendeyom. Njem angal di heneng was kale. Njem mbini aol aondao hayem baeben di mbini aol aondao mend harilim ko sor nao mirili ora. Mend di njem aol aondao imbi wi hayem baeben bor angal tangar ubi kobur, aol mendbor imbi nao wi kang sao hayem baeben o bor kone tangar ub u angal tangar ub kao kao nao bili ora. Ngub inj, njem tenaol hambun bor kone bombor ora u heneng was kobur Ngaorom nen sabeyao ub was kao kalo hariling, njem asub nen sobal? Naom Orom semon aol wesmbao aondao Sisam nao bor mone takis nji lao ub kalam sin ebe be? kho. Naom kalemin be? nao kalemin ko pangal? Naon manom asub ke wiyaob? kismisa. ¹⁵Ngo tomb mbinim Njises obu maobowabur ngo kismi ub obum mbinin kone bor ora hondobur obum mbini bor kakl, Inim asub ko ni maobowa hendeklem balem? Pangeklem. Inim mone

il hond mend hondon ub mini ubuklub kisesa. ¹⁶Ngub kisaol mbinim obu ngub mone il hond mend mini obo kalismi tomb obum mbini bor ne mubur kakl, Mone il ngol piksa ngo wi o hesa imbi ngo wi o kab, aeben non bi eb? kisesa. Ngub kisaol mbinim Njises bor kakl, Orom semon aol wesmbao aondao Sisa ndan non bi e kismisa. ¹⁷Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Ebe ka. Sisa obun sa sin obu ora kaloklwaebe. Ngub inj, Ngaoron menjao sa sin Ngaor kaloklwaebe kisesa. Ngub kisaol mbinim angal ngo pangobur burir aondao ora bismisa.^e

Mbinim tenaol pe pabur wakl enjoklmao be? inj kismi o

Mat 22:23-33; Luk 20:27-40

¹⁸Ngo tomb Sarusi tenaol baebenom tenaol pe paklemi baeben wakl ko mende nao enjoklemi kismi ub kobur, Sarusi sem ngo baebenon mendbor Njises obu hasaol obobur mbinim obu bor ne mubur kakl,^f ¹⁹Aol aondao o Mbes Mosesom nao bor angal ukl mend ngub bibaebe ko waeb bu wisao ka. Aol mend obun ten taol buklaol o nongnas is mend and nao senbur bao homa sin, ten weyae ngo obun haemem taol bubur obun haeme ngo homoklaol on nongnas maru waklaol ora ko waeb bu wisasa ko mbinim Njises kao kalismisa. ²⁰Mbinim ngub kobur wakl kakl, Mbes aol mbini haemeyaen is haoklaol mend hasmi o, mubao ndam obun ten taol bisao o obum nongnas is mend nao maru wisao tomb obu bao himisaol, ²¹ten weyae ngo obun haeme kabo nanom taol bisao o kabo nan ngom di nongnas is mend nao maru wisao tomb bao himisesa. Ngub bisaol haeme tebo nan ndam taol bisao o, ngom di is mend nao maru wi tomb bombor ngub was bisesa. ²²Ngo

^d12:13 Mak 3:6   ^e12:17 Oro 13:7   ^f12:18 Bis 23:8

tomb ten ngo obu nongnas is mend and nao se weyae baram aeben was bisaol, ten weyae baram aeben bisao ngo mbini haemeyae is haoklao hambunom taol bismi o, ngo baeben hambunon nongnas is mend and nao sen was hambun himismil, ma ora bor ten ngo obu di homo kowes bisao kismisa. ²³Mbinim ngub kobur kakl, Njem di ora nen sobal ub ten ngo obu mbini aol is haoklao haemeyae ngo baeben hambunon were ora birisaong, njem kale nda ub mabor tenaol heme baeben enjaokl enjaokl poklemi tomb ten ngo obu aeben were ora buruklaob? kismisa.

²⁴Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Inim Ngaoron mbuk waeb bor wiyao ub hesa Ngaoron buri kab nao hende sakl, inim angal ngo lem o khorob ora lem kisesa. ²⁵Ngub kobur kakl, Tenaol heme baeben mbinin maol bor wkl enjoklemi tomb mbini Ngaoron angal mini wesao yu heben bor haeme ubi ora haklemil, tenom aol po aolom ten taol bu ngub nao buklemi ora kisesa. ²⁶Wakl kakl, Ngub buklemi o tenaol heme wkl enjoklemi ub mbes Moses bor Ngaorom is hini sung disao nda darukl o bor kao kalisaol, mbuk waeb bu wisao ub nao hendeme be? Arman ngo Ngaorom Moses bor kao kalisao ub ngub wiyao. Ni Eberehem di Isak di Njekob di ngo himismi baebenon Ngaor ora hae kisa o, ²⁷Ngaor obu tenaol pe pabur songol bung biyao saon Ngaor inj, wesao pobur haeben soklme baebenon Ngaor ora hayaol, inim angal ngo lem o khorob ora lem ko Njisesom ngub kisesa.

**Njisesom Ngaoron man wiyao
baebenon hobao sao
bombor ora kisa o**

Mat 22:34-40; Luk 10:25-28

²⁸Ngo tomb Nju semon man buwalaoklao aol mend obobur pangisaol, Njises daol Sarusi aol nda baeben daol engelom kao kao bi wismi tomb Njisesom mbini bor angal oborob ora ngo ko san lisao nda pangobur, obum Njiseson angal ngon ko san lubur kakl, Ngaoron man hambun sao wiyao on hobao sao aondao bombor oran awo wiyaoob? kisesa.⁸ ²⁹Ngo tomb Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Man hobao sao oran ngo ora yaong, ini Isreyel tenaol baebenom angal ngo oborob ora pangoklwaebe. Naon Aorao Aondao Ngaor obu bombor naon Ngaor aondao ora hayao. Aorao mende nao hae kisesa. ³⁰Ngub kobur kakl, Njem njen Aorao Aondao Ngaor bor turi aondao ora homobur lesin, njen hibim di njen konem di njen wesao di njen burim di njen Aorao Ngaorol turi homo kone wibi kisesa. ³¹Ngub kobur kakl, Man ngon kabo ngub wiyao. Njem njen mbib was nen sabo hem kale ub njen njen tenaol sango mende di hem kobur hond homo kone wibi kisesa. Ngub kobur kakl, Man ukl kab ngo hobao sao aondao ora yaol, Ngaoron man tangar wiyao baeben hambunon bombor mondom man ukl kab ngo nao men mabayao ora kisesa.

³²Ngo tomb Nju semon man buwaloklao aol ndam Njises bor kakl, Aol aondao o, e ka. Heneng ora Ngaor obu bombor o aondao ora hayao. Kaoya kaeb se aondao ora mende nao hae, njem heneng ora kal kisesa. ³³Aol ndam ngub kobur kakl, Heneng ora naon hibim di naon konem di naon burim di naon Aorao Ngaorol

---

⁸12:28 Luk 10:25-28

turi homo kone ubur, man ukl mende di naom naon mbib nen sabo hem lo-mao nda ub naom tenaol mendel hem kobur hond homo kone u ngub bam sin, man ukl kab ngom Ngaoron man hambun di ora men mbayao kisesa. Ngub kobur kabl, Ngaor bor kalobur mabaorao kao ebe pebe mend haoroklme nda ub di, Ngaor bor mabaorao tangar tangar kaloklme ub di, man ngom ora men mbayao ub ora kal kisesa. ³⁴ Ngo tomb aol ndam Njises obun angal oborob ora, aol kone kikil bim lome nda ub ora kobur ko san lisaol pangobur Njisesom aol nda bor kabl, Nje Ngaorom maeb ha maomb bo hayaol teb so ora hael kisesa. Ngo tomb tenaol ngo hasmi baebenom Njises bor angal tangar mendbor wabl ko mende ne di menjao nao mi pakl homobur bao waesmisa.

Njisesom mbini bor Ngaorom Eben Lao Aol aeben isi soklaob? kisa o

Mat 22:41-46; Luk 20:41-44

³⁵ Ngo tomb Njises obum Ngaor Hen Moroklme Anda ngo bor bao habur, tenaol hambunom pangen Ngaoron Angal Bib Hobao Sao nda kao dund bubur obum mbini bor kabl, Nju semon man buwaloklme aol baebenom, asub ko Ngaorom Eben Lao Aol o obu aol wesmbao Debir semon isi soklao lomeb? kisesa. ³⁶ Ngub kobur kabl, Mbes Ngaoron Wesaom aol wesmbao aondao Debir ngo obun kone bor hondaesao tomb Debirom ngub kisa o.

Hambun Saon Aoraom nao Aorao Aondao bor kabl

Ngubi tomb njem nao ki tao nan bao berel o

Mabor njen saond bi baeben

Njen aongao ma bundur nan hala mbanin lowao

kisa o ko Debirom waeb bu wisao ub Njisesom kisesa. ³⁷ Njisesom mbini bor wabl

kabl, Debir obun mbib nao Aorao Aondao kisaong, mbinim asub ko Ngaorom Eben Lao Aol bor Debir semon isi heneng soklao lomeb? kisesa. Ngub kisaol tenaol aondao ngo hasmi baebenom obun angal ngo kisa o ub turi homo pangismisa.

Njisesom Nju semon man buwaloklme aolom bimi ub muwalisao o

Mat 23:1-36; Luk 11:37-54; Luk 20:45-47

³⁸ Ngo tomb Njisesom mbini bor oborob ora ko mao dund bam bam bubur obum mbini bor kabl, Mbini Nju semon man buwaloklme aol ngo baebenom lab lab ebe saoll saoll on was samobur ebekone po akol akol bukl nda pobo haroklme. Ngub bubur lomen mbinim tenaol hambun obo kiril mba boroklme su o bor ebekone po, mbini bor kaoya ken ko mbinim tenaol hambunon el sol ki siken buklemi on was turi homo haroklmeng, inim oborob hondo ora haklwaebe kisesa. ³⁹ Ngub kobur kabl, Mbini ngo baebenom mbinin man pangoklme anda bor tenaol hambunon el so panda tukun ebe ol was turi homo bu-rukl nda pobobur, mbinim ne aondao mend noklbur bereme tomb di mbinim panda tukun was mu pakl ke ke bimi kisesa. ⁴⁰ Ngub kobur kabl, Mbinim ten mendbor mbinin aoli heme baebenon and di mbinin osisao baeben di taol pe mu habur lomen, kakla mbinim khorob ngo beme saon pe kowes bubur, tenaolom mbini ebe hae ken ko Ngaor bor ko soklo aondao bu ora ko haroklme. Mbinim ngub bimil Ngaorom tenaol hambun sarbeklao tomb mendborom ke hondoklemi ub men mbabur, mbini ngo baeben ke aondao bu ora hondoklbur hayem ko Njisesom ngub kisesa.

**Ten weyae mone hundbi kang
mend Ngaor bor kalisao o**

Luk 21:1-4

⁴¹Ngo tomb Njises obu Ngaor Hen Moroklme Andan mone tundaroklme be wisao teb sol burubur, tenaol hambunom Ngaor bor kalo mone tundaroklme be ngo bor tundakl engel bismil hindisao tomb homa tenaol baebenom mone aondao andub ora tundakl engel bismil hindisesa. ⁴²Ngo tomb ten weyae obun aoli heme kang mondom obun mone kang ora di nao wi birisao o, mone kang hond kab mend tundaesao ub toya bombor menger, mone hundbi kang ndisao kab mend sisesa. ⁴³Ngo tomb Njisesom obun man pange aol nda baeben ubuklub kobur mbini bor kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, ten weyae mango biri obun aoli heme kang ngom mone hundbi kang ngo tundaraokl om, tenaol hambunom mone aondao ngo Ngaor bor kalaemnda baeben hambun men mbaraokl kisesa.^h ⁴⁴Njisesom ngub kobur kakl, Tenaol aondao ngo baebenom mbinin mone andub ora maru u habur, naom aondao ngo maru u hayom sao kobur mendbor Ngaor bor kalaemnda o, ten weyae mango biri kang ngo obum non, obum mone nao wi ora burubur o obun kang mend u baoraoklao baeben oran, obun ne dob bu nokl bi di kang mend nao baondib mini hambun ora ngo tundaraokl o kisesa.

**Njisesom Ngaor Hen Moroklme
Anda kundi mbaklemi kisao o**

Mat 24:1-2; Luk 21:5-6

13 Ngo tomb Njises obu Ngaor Hen Moroklme Anda ngol haklbir pisaol, obun man pange aol is mondom Njises obu bor kakl, Aol aondao o hend, mbinim han aondao aondao was

om and ngo baeben oborob ora bismil, and ebe was ngol haen hend dao kisesa. ²Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san ngub lisao. Njem and ebe aondao ngo hae hakl hendel be? Mbinim han sango menden mandaemol di hond mend baondib munu bao win wa nao buklemi ora. Ngub inj, mbinim and ngo hakl hambun ora bo kobaolu bowes buklemi ora kisesa.¹

**Ke ngo sao was hondoklemi
ko kao kalisao o**

Mat 24:3-14; Luk 21:7-19

³Ngo tomb Njises obu har Olib manda bor burubur Njurusalem bor Ngaor Hen Moroklme Anda hasao o hakl hen men sa peb bu birisaol, Pita di Njemus Njon kab haemeyakl di, Andur di mbini ngo baeben ora ware pe Njises birisao ndal obobur mbinim obu bor ne mubur kakl, ⁴Njem ngo buklaol kaendisao baeben atomb ora buklaol bor kae bo? Njem nao kao nji kismisa. Ngub kobur kakl, Njem ngo buklaol kaendisao baeben bukbur buklaol tomb, naom pibnao oran asao mbes buklaol hondobur njem ngo buklaol kal sao baeben teb saol ko pangoklmaob? kismisa.

⁵Ngo tomb Njisesom mbini kao kalobur kakl, Pangeklem. Tenaol mendborom ini maobowabur kakla lemi hondo ora haklwaebe kisesa. ⁶Ngub kobur kakl, Aol andub ora ini haklemil obobur mbinim ni hae non bubur lemin, ni Ngaorom Eben Ke Aol ora hae kobur mbinim tenaol andub ora maobowam akol bu haklemi kisesa. ⁷Njisesom mbini bor wakl kakl, Teb sol sao di enderael sao di saond aondao ora mend daoklu li li buklibil, inim poboklo oboklaol pangoklemi tomb inim pakl homo burir nao biklwaebe ora kisesa. Ngub kobur kakl, Nim ngo

^h12:43 2 Kor 8:12   ¹13:2 Luk 19:44

kakl sao mbes bukla o, mabor bao bu kowes bukla o nao pindib pae wen soklao kisesa. ⁸Wakl kakl, Aol sem tangar mondom sem mende saond bu kaloklao. Ngo tomb kabman semom di sem mende bor saond bu kal buklemi kisesa. Ngub bukla o tomb su mendbor su dull bere aondao ora oboklao. Su mendbor di de aondao ora oboklao kisesa. Ngub kobur kakl, Tenom nongnas maruklbur beme tomb mabor tenda aondao bu ora bukbur o, pibnao kang bu bam bam biyao nda ub menger, nim ngo kakl sao baeben mbes bukla o kisesa.

⁹Ngub kobur wakl kakl, Ngo sao hakl bukla o tomb mbinim ini mbinin kansol baebenon el sol men pae po mao habur howes leming, hondo ora haklwaebe ka. Mbinim ngub bubur lemin ini mbinin man pangoklme anda andaon bor doroklom luklemi kisesa. Ngub kobur kakl, Mbinim ni men mbaklwao ko nen sabobur lemin, mbinim ini aol wesmbao baebenon el sol mini po mao habur, kabmanon maomb bo haroklme aol aondao baebenon el sol di mini po mao haklemi ora. Ngub bukleming inim ninao imbi wib se sao on was kao kalobur Angal Bib Hobao Sao o was mbini hambunom pangen lowaebe ora kisesa.^j ¹⁰Njisesom wakl kakl, Hambun sao ngub bukla o pangeklem. Inim su hambun bor nao Angal Bib Hobao Sao mbes tenaol hambunom pangaen kao kaloklemi kisesa. ¹¹Ngub kobur kakl, Mbinim ini men pae pobur howes lemi tomb, inim mbini bor angal asub was ko san luklwaob kobur pakl nao homo wibaebe ora. Pangeklem. Bombor ngo ora tomb mbinim ini bor angal ngo lemi baebenon ko san lereklemin ko, Ngaorom inin kone bor kao njuklao ub

was lemil, inim inin mbib was habur inj lemi ka. Ngub inj, inim Ngaoron We-sao oram kao lao ub was lemi kisesa.^k ¹²Wakl kakl, Ngub bukla o tomb mabor aol mendborom mbinin haeme o bor howes ko karu luklemil mbinim pe paen luklemi. Ngo tomb bombor ngub was aol baebenom di mbinin nongnas sisao ngub bi bu buklemi. Ngub buklemi tomb nongnas baebenom di mbinin ingi aorao baeben bor saond bi sao ha ha bubur lemin, mbinin ingi aorao ngo baeben pe paen karu luklemi kisesa.^l ¹³Njisesom wakl kakl, Inim nil hul ha haklemil tenaol hambunom ini hendaebe makl aondao ora homobur nar wen ebe hende non buklemi kisesa. Ngub kobur kakl, Mbinim ngub buklemi o tenaol mendbor nil hul ha saor pe was bao harim sin, Ngaorom mbini bu muklao ora kisesa.^m

**Mabor kho aondao
ora mend oboklao kisao o**

Mat 24:15-28; Luk 21:20-24

¹⁴Ngo tomb Njisesom kakl, Inim mabor hondoklemil kho mao sakl bukla o sao ngom su enjo ngo bor kho mao saklao o, mbinim kho ngo sao nao haeb se hobao sao o haraoklao ol akl bu mao haklemi kisesa. Pangeklem. Tenaol mendbor mbuk waeb ngo bor wiyao ub hondoklesi baebenom oborob ora hondobur kone kimb bibaebe. Ngo tomb Njisesom wakl kakl, Ngub bukla o tomb tenaol mendbor su Njuriya bor buruklemi baeben yu har ne baeben bor pakl paokl puklwaebe kisesa. ¹⁵Ngub kobur kakl, Aol mondom njen and wil dera nan hari sin, njen osisao uklesi o mukl wakl andaon nao hondaebe ora kisesa.ⁿ ¹⁶Wakl kakl, Mende di aol mondom njen em bor hari sin, njen toklo and turub bi mukl anda nao pe pakl paokl ora pebe

^j13:9 Mat 10:17-20   ^k13:11 Luk 12:11-12   ^l13:12 Mat 10:21; Mat 10:22

^m13:13 Njo 15:21   ⁿ13:15 Luk 17:31

kisesa. ¹⁷Ngub kobur kakl, Is ora alem, ngo sao buklaol tomb ten mendbor hondbao pango uklemi baeben hesa nongnas aondu ne baeben kab oran hond bu pae delib ebe ora soklao kisesa. ^o ¹⁸Ngub kobur kakl, Pibi hon oboklaol hub ingi soklao on oran khorob ngo sao nao eben kaebe ko Ngaor bor kao kaloklwaebe kisesa. ¹⁹Ngo tomb Njisesom waki kakl, Is ora alem, bao ngo pindib paklao tomb ke aondao ora ngo hondoklemi ka. Mbes Ngaorom su wen warisao tomb di, karasmas hambun ora ngubi tomb di, ke khorob sao aondao ngubi mend nao hindismi ora kisesa. Ngub kobur kakl, Ke aondao ngo hondoklemi ubi mend sul bao haklemi tomb mabor di nao hondoklemi ora kisesa. ^p ²⁰Ngub kobur kakl, Ngaorom ngo sao buklaol o bao hor andub ora nao ndi tibaklwao ko nen nao sabokl bisaon tenaol is mend nao bu-laokl pokl beme o, Ngaorom mbes obun tenaol sablo haen ko komb bi ora haen kisaol baeben hond homobur, bao hor andub ora ndi nao tibaklwao ko nen sabisao kisesa.

²¹Njisesom ngub kobur kakl, Ngo sao baeben hambun sao buklaol tomb aol mendborom ini bor ngub lemi. Ngaorom Eben Ke Aol obu enjo ngo bor ngo hae o haondaoklaob. Aoh, obu isu ngo bor hayaong haondaoklaob leming, mbinim ini bor ngo lemi ub heneng lem ko nen nao saboklwaebe ora kisesa. ²²Ngub kobur kakl, Mabor mendborom ni Ngaorom Eben Ke Aol ora hae. Mendborom di man tangar mini obobur ni Ngaorom man mini aol hae ko tenaol hambun maobowakl obobur, mbinim tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di bam akol bubur, tenaol Ngaorom sablo haen kisaol baebenon kone bor di ngil

ngaol mao kabur maobowa hondoklemi kisesa. ^q ²³Njisesom waki kakl, Nim ini bor ngo sao baeben hambun sao wen buklaol ub ngo kao njurukl ong, inim oborob hondo ora haklwaebe kisesa.

Mabor Aolon Isi Ora oboklao kisaol o

Mat 24:29-31; Luk 21:25-28

²⁴Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakl, Ke aondao ngo baeben hend paklemi tomb penar bu ora nar nao debur em hundur aondao ora uklaol, ek di nao doklao ora. ^r ²⁵Saosalbaem ngo saoharol harekle baeben di sul tol hakl ib ib buklaol, saoharol buri wiyao sao baeben di buri nao pale dur kobur demi ora men koroklao kisesa. ²⁶Ngub kobur kakl, Ngub buklaol tomb mbinim Aolon Isi Ora mulaol darukl oral oboklaol hondoklemi, obu buri paolaoklbir nar el sao bao bi hakol bi ora oboklaol hondoklemi kisesa. ²⁷Njisesom waki kakl, Ngub oboklao tomb obum obun angal mini wesao baeben su hambun bor pen kobur, yu nan di unu nan di umu nan di ana nan di su uklu lisao hakl hambun bor di Ngaorom tenaol mbes sablo haen kisaol baeben hambun ora obo kiril mbaen lao kisesa. ^s

Njisesom is ma biyao menger mar kisaol o

Mat 24:32-35; Luk 21:29-33

²⁸Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakl, Inim is dullub ma biyao nda ub oborob ora nen saboklwaebe. Is baoklaol ib ib bubur ma bu kimb beyao tomb inim ngub lome. Is ma wen beneng, ngubi tomb nar eben sene lome kisesa. ²⁹Ngub kobur kakl, Menger bombor ngub was mubur inim nim o kao njandisao baeben hambun sao bam bam buklaol handaem sin, Aolon Isi Ora

^o13:17 Luk 23:29

^p13:19 Kao 7:14

^q13:22 Kao 13:13

^r13:24 Kao 8:12

^s13:27 Mat 13:41

obu oboklbur teb so ora tiriyaol kombael hend dera haril ko nen saboklwaebe kisesa. ³⁰Obum ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol ngubi tomb hayem baeben nao heme bao haen was nim ini bor ngo buk-lao kandisao baeben buk-lao ora kisesa. ³¹Ngub kobur kabl, Su di saohar di ma-bor hambun sao bum haklao o, nao angal bombor o nao bum hae wi aeben soklao ko Njisesom ngub kisesa.

Aolon Isi Ora ngo tomb oboklao ko mondom nao hende hayem kisao o

Mat 24:36-44; Luk 17:26-30; Luk 17:34-36

³²Ngö tomb Njisesom kabl, Ngo sao hora buk-lao be? somna buk-lao, ekerä be? ndum buk-lao ko mondom nao hende ora hayem kisesa. Ngaoron angal mini wesao yu heben haeme baebenom di nao hende ora haeme. Ab aondaon Isim di nao hende ora hayao o, Ab aondaon obum bombor o ora hendeyao kisesa. ³³Ngub kobur kabl, Inim obu ngo tomb obo pindib paklaob ko nao hende ora hayem ngao, enjmor nao ke oborob hend ha ora haklwaebe kisesa. ^t ³⁴Ngö tomb obum angal mar mend di kobur kabl, Aol aondaon mondom obu su tangar mendbor poklbur kisaon, obun kongon bimi aol baeben bor obun hambun sao maeb haklwaebe kobur obum mbini bor kongon di armend sisao taol bu kalisesa. Ngub bubur kisaon obun tiriyaol kombael maeb haroklao aol bor di njem oborob ora hondo haebe kisao kisesa. ³⁵Wakl kabl, Nim mar ngo kabl ub menger mubur, and aorao ndam ombonao oboklao be? somna undum tuku oboklao be? sao kulao angal buk-lao tomb oboklao be? hokloben obok-lao be? atomb ora oboklaob ko ini nao hende hayem ngao, oborob hondo ora

haklwaebe kisesa. ^u ³⁶Ngub kobur kabl, Inim obu penar bu ora oboklao ko nen nao sabe, enjmor kobur u paol pe uk-lemi tomb oboklaong hondoklwaebe ora kisesa. ³⁷Njisesom ngub kobur kabl, Nim ini bor angal ngo kao njurukl ub tenaol hambun bor di kao kalakl. Inim besao kon nao wi oborob hend ha ora haklwaebe kisesa.

Nju semon maomb bo haroklme baebenom Njises pe paen lemin ko karismi o

Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Njo 11:45-53

14 Ngo tomb Nju sem Waran Aeben Bisao hor so hesa mbinin palawe and mao saraoklao sao yis nao haru noklme hor so kab* pindib paklbur, bao hor kab ora bao wisao tomb Nju semon baolum aol aondaon baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, ngo baebenom kar mba habur kabl, Naom asub ora bubur Njises oran kakla kao beya di men habur pe paen lem yeb ko kar mba hasmisa. ^v ²Mbinim ngub kar mba habur kabl, Ngub bemin ora o naom tenaol hambun kiril mba hor so boroklme bao ngon non ngub nao bemin ora. Naom ngo tomb Njises men harum sin tenaol hambunom sob aondaon bu ora lemi kismisa.

Ten mondom Njiseson wesmbaol wel kowe beyaesao o

Mat 26:6-13; Njo 12:1-8

³Ngö tomb Njisesom obu su Betani bor habur aol maollun bi menden imbi Simonon anda bor hasao o, ko mend oran ne noklbur birisao tomb ten mondom han alpastam* wari be ebe teraebi buri ora mend sisao bor, wel sem tangar kao ebe ora pebe mend mbinim mone andub ora deng ko mu hasmi on imbi nar wel* kismil, ten ndam wel ngo sao ber pae

^t13:33 Mat 25:14

^u13:35 Luk 12:38

^v14:1 Mak 11:18

mend mini obobur, Njises obu ne noklbur birisaol han be ngo kom munubur kisaon, Njiseson wesmbaol kowe beyaesesa.^w ⁴Ngub bisao o aol mendborom ten ndam ngo bisao ub mbinin kone bor makl aondao ora homobur mbini hakl hakl kakl, Ten ngom nar wel ebe ngo asub ko kowe bowes bi bo? kao kao bismisa. ⁵Mbinim ngub kobur kakl, Ten ngom nar wel ebe ngo kowe bowes bi ub nao bukl baonaon, obum tenaol tangarom wel ngo dob bin mone andub ora pao 300 di menjao mubur, obum tenaol mendbor menjao nao wi burubur dam nao bin bereyem baeben ebe taol bu kalokl baonaon kobur kismin, mbinim ten nda makl homo khorob ora taolu lismisa. ⁶Ngub bismi o Njisesom mbini bor kakl, Ten ngom ni bor oborob ora bin ngub bin wa ora. Inim asub ko ten ngo obun kone bor kend mao ba kho mao sareklem? kisesa. ⁷Ngo tomb obum wakl kakl, Inim tenaol mendbor menjao nao wi burubur dam nao bin boroklme baeben hesa non ini daol hor hor was haklemi. Ngub buklemil inim mbini bisur bukmao ko nen sobaem sin ebe bisur buklemi o, ni non ini daol hor hor bao ha kimb was nao bukmao ora kisesa. ⁸Ngub kobur kakl, Ten ngom ebe bibi wi ub ora beng, ngub bin wa ora. Ten ngom nao toklol nar wel ngo kowe beyaraokl o, mabor mbinim ni pe pan luklemil nao maol bor ni tangaklbur man man buklemi ub ngo bi o kisesa.^x ⁹Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, nim bu haruklu sao baeben hesa mbinim ni bor buklemi sao baeben kabon arman Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol hambunom pangen kam akol buklemi darukl o bor, ten ngom ngo bi ub di haru kam akol buklemil ngo sao di tenaol hambunom nen saboklemi kisesa.

Njurasom nim Njises karu luklwao ko sub kisao o

Mat 26:14-16; Luk 22:3-6

¹⁰Ngo tomb Njiseson man pange aol baebenon duteb nan o Iskeriyaor Njuras obum Njises karu luklbur kisaon, Nju semon baolum aol aondao baeben birismil obum Njises men pae puklub lao on karukl pisesa. ¹¹Ngo tomb Njurasom ngub kisaol pangobur kismin, Nju semon baolum aol nda baebenon turi aondao ora homobur, mbinim Njuras mone mendbor kaloklemi on di naom ngub baeben ora kalemin ko kao paesmisa. Ngub bismil ngo ora tomb Njurasom Njises men pae puklub lao on, bao awon ora men pae puklub lowao saol ko kone kimb bu birisesa.

Njises obun man pange aol baeben daol Waran Aeben Bisao bao on ne nismi o

*Mat 26:17-25; Luk 22:7-14;
Luk 22:21-23; Njo 13:21-30*

¹²Ngo tomb Nju semon palawe and mao saraoklao sao yis nao haru noklme hor so pindib paesaol, bao ngo pindib payao tomb Waran Aeben Bisao bao on di some sib hondbao lu sa ha was bismi bao on sisaol, Njises obun man pange baebenon Njises bor kakl, Naom Waran Aeben Bisao bao on ne nemin ko njem abor ora man man bukl paomun ko nen sobal? kismisa. ¹³Ngub kismil Njisesom obun man pange aol is kab mend puklub kobur mbibi bor kakl, Ibim su and lobokl lobokl ora bor poklebi tomb aol is mend obun ib be aondao mend taokl-bir ibi hen mukl harerol ubukl haklaong, ¹⁴ibim aol ngo obun mama was taol mi puklwaebe kisesa. Ngub kobur kakl, Aol ngo obu and menden hondaklao tomb ibim and aorao ngo bor ngub

ora lowaebe. Aol aondaom nje bor nao man pange aol baeben daol haru Waran Aeben Bisao hor son ne noklmao o ninao and tubal awon noklmaob? ka lowaebe kisesa. ¹⁵Wakl kabl, Ibim ngub lebi tomb obum and tubal yu mandaem nan o bor, panda nao buruklmao on di hambun sao oborob ora man man bu mbae aondaora mend ibi muwaloklaong, ibim and tubal ngo oran ne nemin ub man man bibaebe ora kisesa. ¹⁶Ngo tomb Njiseson man pange aol is kab ndam pobur kisbin, su and lobokl lobokl nda bor po pindib paesbi tomb Njisesom mbibi bor kao kalisao nda ub hend wabur kisbin, Waran Aeben Bisao bao ngon ne noklemi on man man bu mbaesbisa.

¹⁷Ngo tomb mabor somna Njises obun man pange aol duteb nda baeben daol haru obobur, ¹⁸tol buru kimb bu ne nao mba hasmi tomb Njisesom obun man pange aol ngo baeben bor kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, ini ngo bereyem haklon is mondom ni karu luklaol, aol ngo obu enjo ngo ni hesa bomborol ne no bereyob om ora buklaol kisesa. ¹⁹Ngub kisaol obun man pange aol ngo baebenom aem ngub buklaol bor leb ko nen sabobur kismin, mbinin kone bor kho so hem aondaora kobur mbinim Njises bor ni bor kal be? ko, armend sisao ne mi mi bismisa. ²⁰Ngo tomb Njisesom mbini bor kabl, Ini ngo man pange aol duteb ngo baebenon aol is mend ngo obu ni hesa yao bomborol burubur, obun ndis ngo bor ne ngo mib bu nakl wi om ora buklaol kisesa. ²¹Njisesom ngub kobur kabl, Heneng ora Aolon Isi Ora obu non Ngaoron mbuk waebom ngub buklaol ke wiyao ub mbinim obu heneng ora luklemil obu harer ngon poklao ke wiyao on poklao o, aol ngo obu Aolon Isi Ora karu luklaol aol o ke aondaora bu ora hondoklaong,

obun amom aol ngo obu hel nao marukl bisaon ebe ora sokl bisao kisesa.

Njisesom obun toklo ibao kab ngub taol bu kalisao o

Mat 26:26-30; Luk 22:15-20; 1 Kor 11:23-25

²²Ngo tomb mbini hambun ne ngub nao mba hasmil Njisesom palawe mend mubur kisaon, obum Ngaor bor mbes tengiyu kao pesao tomb obum munu konde barabur obun man pange aol nda baeben taol bu kalobur kabl, Palawe ngo nao toklo njurukl ngao, mib kisesa. ²³Ngo tomb Njisesom wakl ib waen ber pae kab mend mubur obum Ngaor bor tengiyu kao peyobur, kab ib waen ber pae ngo obun man pange aol baeben kalisaol mbini hambunom mende no kalam aeben aeben bismisa. ²⁴Ngub kalobur kabl, Nim ini ngo njurukl o nao ibao ora njurukl ol, Ngaorom nim tenaol hambun bor heneng ora bisur bukwaol kisaol ub nao ibao ngom tenaol hambun bu muklbur peben karukl kisesa.^y ²⁵Ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, naom waen il ib ngo naoklaom ub nim ko mende nao ne bao han was, nim Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor pobur ib waen wen pange noklwao ora kisesa. ²⁶Ngo tomb mbinim we ukl bombor mend kaoya kao peyaoklbur kismin, dera bongedera pebibir har Olib manda bor yin pismisa.

Njisesom Pita bor njem ni nao hendeyo lesi kisaol o

Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Njo 13:36-38

²⁷Ngo tomb Njisesom obun man pange aol baeben bor kabl, Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao. Nim some sib maeb haraoklao aol pe paen luklwaol, some sib baeben pakl buri lemi

ke wiyao ub heneng ora il so pindib paklaol, ini hambunom nil hul ha haroklme nda ub tuwaklbir pakl buri lemi kisesa.^z ²⁸Ngub kobur kakl, Mbinim ni ngub pe pan luklemi o ni wakt mao enjaklaol, ni mbes su Kalili poklwaol ini nao mama oboklemi kisesa.^a ²⁹Ngo tomb Pitam obu bor kakl, Mbini hambunom njel hul ha haroklme ub tuwakl paem sin, nim bombor o nje nao tuwae njel hul ha, ha kimb was buklwao ora kisesa. ³⁰Ngub kisaol Njisesom Pita bor kakl, Nim nje bor heneng ora kao njurukl, bao somna ngon sao kulao angal ko kab nao bi haen was njem ko teb oran nim Njises nao hendeyo lesi kisesa. ³¹Ngub kisao o Pitam Njises bor nim ngub nao buklwao ora ko angal buriyab ora kobur kakl, Ni di yao haru homabon ko ora hael, nim nje nao hendeyo nao lowao ora kisesa. Ngo tomb Njisesom man pange aol ngo birismi nda baeben hambunom di ngub was kismisa.^b

**Njisesom em obal Kersemani bor
Ngaor bor kao kalokl pisao o**

Mat 26:36-46; Luk 22:39-46

³²Ngo tomb Njises obu obun man pange aol nda baeben di mbinim su em obal menden imbi Kersemani kismil, ngo bor po pindib paesmi tomb Njisesom obun man pange aol nda baeben bor kakl, Ni kang mend isu ngol sao Ngaor bor kao kalokl pukl ngao, ini ngol bao ber mba haklwaebe kisesa.^c ³³Ngo tomb obum Pita di Njemus Njon kab di, is teb ngo haru pisesa. Ngo tomb Njises obun kone bor ke di kab po kend aondao ora bin birisesa. ³⁴Ngo tomb Njisesom obun man pange aol is teb nda bor kakl, Nao kone bor ke di kab po kend aondao ora bubur ni pe pae non bi saol ngao, inim ngol ngub habur oborob ora hend

ha haklaob kisesa.^d ³⁵Ngo tomb Njises obu kang mend aeben sao pobur kisaon obum sul dombes ubur Ngaor bor kao kalobur kakl, Njem ni bor ngo buklbur be sao nao bi ebe baondib paen kaeb sa sin, ni bor ngub nao bin kaebe kisesa. ³⁶Ngub kobur kakl, Nao Ab o, njem hambun sao menjao bukl buwa nao biling, njem ebe soklao ko pangal sin njem ni ke hondoklwao ib karae bi ber pae kab ngo mu tuwaebe ora kisesa. Ngub kobur kakl, Aoh, njem nim nen sobakl ub inj bibi ora. Ngub inj, njen mbib nen sabele ub ora bibi kisesa.^e

³⁷Ngo tomb Njises obum obun man pange aol is teb nda birismil pobur hindisaol, mbinim enjmor kobur u paol pesmisa. Ngub bismil Njisesom Pita bor kakl, Simon o inim u paol pe wiyem be? Inim ni daol nao haru kang el bombor ora mend hend peb bu haem nao lemi be? kisesa. ³⁸Njisesom ngub kobur obun man pange aol is teb ngo bor wakt kakl, Inin kone bor non nim oborob was buklwao ko nen saboklemi o, songolom bi lao ub ini saokl mao waraoklaong, ini bor khorob mao bakl buklao saom ini khorob nao mao baen ub inim oborob hend ha habur Ngaor bor kao kalaoklaob kisesa.

³⁹Ngo tomb ngub kaoklbir kisaon obum wakt pobur, obum Ngaor bor ngo kao kalisao o pibnao kisao nda ub bombor ngo was wakt ko mende kao kalisesa. ⁴⁰Ngub kao kal peyaoklbir kisaon, wakt obun man pange aol nda baeben birismil obo hindisaol, mbinin el bor enjmor aondao ora ibisaol u paol pe wismisa. Ngub u paol pe ubur mbinim obu bor angal asao ora kokl inj sisaol, obu bor menjao ko san nao li bao waesmisa. ⁴¹Ngo tomb Njises obu kang mend mabor sao obun man pange aol nda baeben biris-

^z14:27 Mak 14:50   ^a14:28 Mat 28:16; Mak 16:7   ^b14:31 Njo 11:16   ^c14:32 Njo 18:1   ^d14:34 Njo 12:27   ^e14:36 Mak 10:38; Njo 6:38; Oro 8:15; Kal 4:6

mil wakl ko tebo obobur mbini bor kabl, Inim ngo bor hor so burukl obaemil u was bao paol pe wiyem be? Ngon ngubi tomb ngo ora ka. Pangeklem. Mondom Aolon Isi Ora obu karu lubur, khorob bimil aol baeben bor obu men pae puklub ko kaloklao o mbes teb sa kisesa. ⁴²Ngub kobur kabl, Nao paokl mbin ub ini tekaklaob kisesa. Wabl kabl, Aol ni luklubur karaonao aol o mbes isu ngo ebe bor kang haondaoklaob kisesa.

Njurasom Njises karu lisao o

Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Njo 18:3-12

⁴³Ngobombur Njisesom obun man pange aol baeben bor angal ngub bao kao kalakl haen was, Njuras obu man pange aol duteb nan o obu sisao o, aol aondao ngo ibismil nda darukl o bor obu di haru ibismil hindismil tomb, aol aondao ngo ibismil nda baebenom kuwi kuwinj di kam dorokl hakl taokl taokl bombokl ibismil hindismisa. Ngub ibismil o ngo ibismil baeben Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di ngo baebenom Njises men hakl puklub kismil ibismisa. ⁴⁴Ngobombur aol Njuras ngo Njises karu lisao ndam wen aebenol ibismil tomb, aol aondao ngo Njises men hakl ibismil nda baeben bor kabl, Nim aol mend men habur nunu ka sin aol ngo obu Njises ora soklaong, inim obu men haklwaebe. Ngub bubur obu paokl poklao inim oborob ora hend hakol bubur lemin, inim obu men pae puklwaebe ko karu mao kikil baesaol paongaokl ibismisa.

⁴⁵Ngobombur aol Njurasom bukluwo kisaon nda ub obum Njises birisaol penar bu ora obobur kabl, Aol aondao o kobur kisaon obum Njises nunu kisesa. ⁴⁶Ngub bisaol hondobur kismil mbinin Njises men hasmisa. ⁴⁷Ngub bismil tomb aol is mend ngol hasao om obun kuwi kuwinj

mend hak bor marisao o mubur, obum Nju semon baolum aol wesmbao aondao oran kongon biyao aol mend sisao on hal taokl bo kobaesesa. ⁴⁸Ngobombur tomb Njisesom aol aondao ngo obu men hakl ibismil nda baeben bor kabl, Inim kuwi kam dorokl mini mini obobur, inim aol menden osisao taol pe mu haraoklao aol mend men haklbur sao ubuklim be? kisesa. ⁴⁹Ngub kobur kabl, Nim hor hambunon Ngaor Hen Moroklme Anda bor honda ha was burubur, ni ini daol nao haru boroklmao nda tomb di tenaol hambunom pangen Ngaoron man hambun sao kao dund bu haruklu nda tomb inim ni nao men haroklme nda o, embi non Ngaoron mbuk waeb bor bukluo ke wiyao ub heneng ora ngo il so pind bile ol sakl, embin ngo beyem o ora kisesa. ⁵⁰Ngub kisaon tomb Njiseson man pange aol nda baeben hambun Njises ngub bismil hondaoklbir pakl paokl pismisa.

⁵¹Ngobombur aol ngub pakl buri kismil tomb Njises obu daol haru hasmi ndan nas is mend obun lab lab haek bi tokl bombor ora sam hae mend Njises obu men pae pismi bor mama taol mi ibisaol, aol aondao ngo Njises men pae pismi nda baebenom obu men hasmi o, ⁵²kundukl munubur obun lab lab haek bi ngo samo taokl ibisaon nda kol mismil, lab lab haek bi ngo mao manaklbir toklo bube pakl paokl ora pisesa.

Njises Nju semon kansol baebenon el sol teka haen kismil o

Mat 26:57-68; Luk 22:54-55; Luk 22:63-71; Njo 18:13-14; Njo 18:19-24

⁵³Ngobombur aol mbinin Njises obu Nju semon baolum aol wesmbao aondao oran anda mini pismil, Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di ngo baeben hambun baolum aol wesmbao aondao ngon anda bor was obo kiril

mba birismisa. ⁵⁴Ngo tomb Pita obu mbinim Njises mini pismi bor mama taol mi pisao o obu kang mend enderael sao wen pisesa. Ngub pobur kisaon obum baolum aol wesmbao aondao ngon anda saond paeb mbuklu tundae ngo oran hondabur, polisman baeben birismi ol is mend ngol do hasaol, obu di ngol hub sabo birisesa. ⁵⁵Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao baeben di mbinin kansol baeben di mbini hambunom Njises obum bu hasao sao baebenon obu te mao sara, obu pe paen lib se oran aol aem ora leb ko hondoklbur aol hambun ubuklub ko ne misimi o, obu pe paen lib se obum khorob bisao sao oran mend nao mao bemberaesmisa. ⁵⁶Ngo tomb aol andubom ora Njises obu bor ngo sao ngo sao bisao ko, kakla kao beya pe paen luklbur andub sao te mao sarakl engel bismisa. Ngub bismi o mondom obum khorob ora bisao sao oran mend ngo sao bisao ko mao bemberakl buwabur kismin, mbinim angal bombor ub taokl taokl eben nao ke armend sisao was ko wi wi bismisa.

⁵⁷Ngo tomb aol mendborom teka habur Njises bor kakla kao beyabur kakl, ⁵⁸Naom aol ngo obum ngub kisaol pangismao ka. Nim Ngaor Hen Moroklme Anda aolon kim bi ngo kundi mbabur lowaon, nim bao hor teb oran bao burubur nim and ngo wakl wen pange mend buklwao o, tenaolom and bimi ub inj buklwao kisaol pangismao kismisa. ⁵⁹Ngub kismi o angal ngo di aol hambunom armend sisao ngo kismi nda ubi was sisesa.

⁶⁰Ngo tomb Nju semon baolum aol wesmbao aondao ndam tukunol teka habur Njises bor ne mubur kakl, Njem angal ngo haklon ukl mend ko san nao luklesi be? Mbinim nje bor ngo te mao sareklem ub asub buklbur bim ko pan-

gal? kisesa. ⁶¹Ngub kisao o Njisesom obun angal ngo kisao on di ukl mend ko san di nao libur e beb nao kisesa. Ngub e beb nao kisaol baolum aol wesmbao aondao ndam Njises bor wakl kakl, Nje Ngaor aondao yubu ora hayao ko kaoya lome ndan Isi obum Eben Ke Aol ora hael be? inj kisesa. ⁶²Ngub kisaol Njisesom kakl, Ngo ni ora hae. Pangal. Ngubi tomb non Aolon Isi Ora obu hambun sao buri palo bu haraoklao Ngaor aondao oran ki tao nan buruklao hondoklemi ora. Mabor di obum yu heben mulaol daruklol oboklao hondoklemi kisesa. ⁶³Ngo tomb Njisesom ngub kisaol, baolum aol wesmbao aondao ndam ko aondao ora homobur obun lab lab samisao on kang mend munu kaoll kobabur kakl, Naom di obum khorob was ko haraoklao ub ngo le ol ora haondaoklao ngao, naom aol tangar mend aol ngo obum khorob bu haraoklao ub njem hendeleb ko, ko mend ne nao mem ora. ⁶⁴Ngub inj, obum Ngaor bor maobowa angal banda ub inim ngubi tomb ngo pangeklem ong, inim asub ora nen sabeyem? kisesa. Ngub kisaol mbini hambunom Njises bor ngub bemin ko kao pabur, baolum aol wesmbao aondao ngo obun angal ngon ko san lubur kakl, Obum angal khorob aondao bu ora ngo le ol pangaoklao tomb obum homokl san ora ngo be o kismisa.

⁶⁵Ngo tomb mendborom Njises ne maeke tokl beyabur kismin, mbinim obun el bor lab labom tanga tingi mbabur lu bowes bu, obu bor maobowa angal bubur kakl, Nje aebom was leyem? Njem mao bembera handale nda ub hend kobur, khorob ora lu bowes bismisa. Ngo tomb polisman baebenom di Njises men mubur obun el wil bor ki hobaom khorob ora lu bowes bismisa.

Pitam nim Njises nao hendeyo kisao o*Mat 26:69-75; Luk 22:56-62;**Njo 18:15-18; Njo 18:25-27*

⁶⁶Ngo tomb Pita obu Nju semon baolum aol wesmbao aondao ngon anda saond paeb mbuklu tundae ngon unu ibilao bor birisaol, baolum aol wesmbao aondao ngon kongon biyao nong is mend obobur kisaon, ⁶⁷Pita obu is de teb sol hub sabo birisaol hindisesa. Kongon biyao nong ndam ngub oborob ora hend heneng bubur Pita bor kabl, Nje di Nasarer Njises kab haru haroklbe kisesa. ⁶⁸Ngub kisao o Pitam inj ora kobur obum kabl, Ni nao hende ora. Njem ni bor ngo kal on te di asub ko ora kal ko nim nen sabokl buwarukl kaoklbr kisaon, obum penar bu bombor ngo ora tomb saond paeb mbuklu tundae ngon tiriyao kombae nan bonge derarukl haenbur sao kulao angal mend bao bisesa. ⁶⁹Ngo tomb kongon biyao nong ndam Pita hondobur obum ko mende tenaol ngo Pita obu hasaol teb so hasmi nda baeben bor kabl, Aol ngo hae o obu di mbini sem bombor on ora hae kisesa. ⁷⁰Ngub kisao o Pitam wabl ko mende kabl, Inj ora kisesa. Ngo tomb bombor ngo tomb was o kang mend mabor sao tenaol mendbor ngo Pita obu hasaol teb so hasmi nda baebenom wabl Pita bor kabl, Heneng ora nje di mbinin sem nje Kalili aol ora hael kismisa. ⁷¹Ngub kismil Pitam mao ko angal buriyab ora kobur kabl, Inim ni bor aol ngo lem o nao hendeyo ora. Nim kakla ka sin Ngaorom ni ke mao handaklao ora kisesa. ⁷²Ngo tomb Pitam ngub kao peyabl birinbur oran sao kulao angal ko mende bao bisaol, Njisesom Pita obu bor njem sao

kulao angal ko kab nao bi haenbur ko teb oran njem ni nao hendeyo lesi kisao nda mao takl bisaol, Pita obun kone bor kho sisaol hem ko de aondao ora kisesa.

Njises Paleron elol teka haen kismi o*Mat 27:1-2; Mat 27:11-14; Luk**23:1-5; Njo 18:28-38*

15 Ngo tomb bao bisaol hokloben baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, mbini Nju sem ngo baebenon kansol baeben di hambun ora mbinin Njises obu bor buklemi saon ngub bemin ko kar paesmisa. Ngub kar pabur kismil mbinin Njiseson ki kab yam tanga pa men pae pobur, mbinin kabman maomb bo haraoklao aol aondao Paler kalismisa.^f ²Ngo tomb Palerom Njises bor ne mubur kabl, Nje Nju semon aol wesmbao aondao ora harili be? kisesa. Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kabl, Njem ngo kal o kisesa. ³Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao nda baebenom Njises obu bor kakla kao beya te mao sarabur, obum ngo sao ngo sao bisaol hindismao ora ko howes andub ora kismisa. ⁴Ngub kismil kabman maomb bo haraoklao aol Palerom Njises bor ko mende ne mubur kabl, Pangal. Mbinin nje bor te mao sara howes andub ora ngo keyem ong, njem angal ngo haklon ukl mend ko san nao luklesi be? kisesa. ⁵Ngub kisao tomb di Njisesom obun angal ngo kisao haklon ukl mend ko san nao lisaol, maomb bo haraoklao aol Palerom baehaemen oran inj e kobur burir biyu nimil nimil tu wisesa.^g

^f15:1 Luk 22:66   ^g15:5 Mak 14:61

**Palerom Njises is pe kowal
bil nil lukl puklub kisao o**

*Mat 27:15-26; Luk
23:13-25; Njo 18:39-19:16*

⁶Ngo tomb karasmas hambunon Nju semon Waran Aeben Bisao bao o pindib pa was beyao tomb, Nju sem ngo baebenom mbinin kabman maomb bo haraoklao aol Paler bor njem naon sem kalabus bisi on is mend ngo ora eben kaebe ko, mbinin mbib member peyo imbi kao hasmi o mbinim ngo kismi ub Palerom is mend anda pen kao was bisao bao on sisesa. ⁷Ngo tomb aol is mend obun imbi Barabas di obu daol haru mbinim kabman kab kab saond mao babur aol mend pe paen lismil, Palerom mbini kalabus mao palaesaol kalabus paolismi tomb sisesa. ⁸Ngo tomb tenaol aondao ngo hasmi nda baebenom maomb bo haraoklao aol Paler hasaol obobur kakl, Embi Waran Aeben Bisao hor so eng, njem embi di nao bor mbes bili nda ub bi kismisa. ⁹⁻¹⁰Ngub kismi o tenaol hambunom Njises was turi homo taol mi pismil, Nju semon baolum aol aondao baebenom Njises hendaebe makt aondao ora homobur mbinim obu bor howes koki ibismi nda ub Paler obum ora hondobur o, obum mbinin kone hondoklbur mbini bor kakl, Nim ini Nju semon aol wesmbao aondao ngo wakl eben kon ko pangeyem be? kisesa. ¹¹Ngub kisao o Nju semon baolum aol aondao nda baebenom tenaol hambun bor, inim Paler bor njem naon Barabas ora eben kaebe lowaebe ko karu mao kikil baesmi ub, tenaol hambunom Barabas ora eben kaebe kismisa.^h ¹²Ngub kismil Palerom tenaol hambun bor wakl kakl, Nim Barabas obu inin ngub wakl eben kobur, inim aol ngo obu ini Nju semon

aol wesmbao lome ngo obu bor asub bukwaob? kisesa. ¹³Ngub kisaol tenaol hambunom obu bor angal buriyab ora kobur kakl, Obu is pe kowal bi bor pe paen nil libi ora kismisa. ¹⁴Ngub kismil kabman maomb bo haraoklao aol aondao Palerom mbini bor kakl, Asub ko ora lem? Obu pe paen lib se obum khorob oran asao ora bisaol lem? kisesa. Ngub kisao o mbinim ne bombor ub kombo angal aondao bu ora kobur kakl, Obu is pe kowal bil pe paen nil libi ora kismisa. ¹⁵Ngub kismil Palerom obun kone bor tenaol aondao ngo hasmi baebenom mbinin kone bor turi hemen ko nen sabobur kisaon, mbinim kismi nda ub obum Barabas kalabus hesbeye mbinin wakl anda pen kabur, obum obun ami baeben bor inim Njises doroklom mbes lu mao homabur is pe kowal bil nil li mbakl puklub kisesa.

**Ami aol baebenom Njises
bor maobowa angal bismi o**

Mat 27:27-31; Njo 19:2-3

¹⁶Ngo tomb Palerom ngub kisaol, ami nda baebenom Njises kabman maomb bo haraoklao aol aondao o baoraoklao anda on paeb mbuklu tundae o bor men pae hondabur kismil, ami baeben hambun ora obo kiril mbaklaob kismisa. ¹⁷Ami baeben hambun ora obo kiril mbaesmi tomb mbinim Njises obu maobowa yaor mao babur, lab lab ingi bi ebe ora mend mao somaesmisa. Ngub bubur kismil aol wesmbao baebenom teng ebe ora ndibiklime ub menger, mbinim obu maobowa tanda mao na, ya nene hae mend di pab bu pabur Njiseson wesmbaol teng sao ndibiyakaesmisa. ¹⁸Ngub bubur kismil mbinim obu bor kaoya ke non bu maobowabur kakl, Nju semon aol wesmbao aondao o, nje ebe soklaong as ko haebe kismisa. ¹⁹Ngub

^h15:11 Bis 3:13-14

kobur kismis mbinim obun wesmbaol kuwinj saoll mondom lu, mbinim obu bor ne maeke tokl beya peb bubur, kakla obu bor kaoya ke non bu, mbinim tumu kar munu obun aongao ma bor dombes ubur turi homo kaoya lao non bu kaoya kismisa.²⁰ Ngo tomb mbinim obu bor maobowa angal bu ngub bu paesmi tomb lab lab ingi bi mend Njises mao somaesmi nda kol mubur kismis, obun lab lab pibnao samisao nda waki mao somaesmisa. Ngub bubur kismis mbinim obu is pe kowal bil nil li mbaklbur mini pismisa.

**Mbinim Njises is pe
kowal bil nil lismi o**

*Mat 27:32-44; Luk
23:26-43; Njo 19:17-27*

²¹ Ngub mini pismil aol is mend obun imbi Simon obu Aleksanda hesa Urupus kabon aorao sisaol, obu su irini aol sisaol o obu su and lobokl lobokl aondao ngo bor poklbur ubokl hasao o, obu harerol hen mismisa. Ngub hen mubur kismis mbinim aol ngo bor buri palobur njem Njises nil lukl bi is pe kowal bi ngo ti ora ko mao taesmisa.ⁱ ²² Ngo tomb su menden imbi Kolkota kismil, su ngon imbi ngo karu wismi on te wesmbaol hul kismil, mbinim Njises su ngo bor men pae pismisa.²³ Ngo tomb mbinim ib waen hesa marsin mend kab maomunu singbi bombobur, Njisesom nen ko nen sabobur kal hindismi o Njises obum naonisesa.²⁴⁻²⁵ Ngo tomb hokloben nar do tanda biyao ndabi tomb mbinim Njises is pe kowal bil nil li mbabur kismis, mbinim Njiseson lab lab kol barae wisao hakl taol bu kaob kaob bu mubur, bombor mend pon pae bao wisao o pone uklaol om min ko, mbinim han ngoll pile bimi nda ub menger pile kang mend bismisa.²⁶ Ngo tomb is ngo Njises obu

nil li mbaesmi ndan yu kungni oral, mbinim obu bor ngub te mao sara howes kismi ko bobae waeb ngub bu wismisa. A *OL NGO OBU NJU SEMON AOL WESMBAO AONDAO ORA YAO* ko waeb bu wismisa.²⁷ Ngo tomb aol is kab mend mbibil tenaol menden osisao taol pe mu hasbil, mbinim is mende aol Njiseson ki tao nan, is mende aol ki kowes nan bu nil li mbaesmisa.²⁸ Ngo tomb ngo bisao sao Ngaoron mbuk waeb bor buklaol ke wisao ub ora bisao, ngub ke wisesa. Mbinim khorob bimi aol bor buklemi ub Obu bor di buklemi ke wisao ub ngo ora tomb heneng ora il so pind bisesa.

²⁹ Ngo tomb tenaol harer ngon en aeben bismi baebenom Njises is pe kowal bil ngub nil li mba hasaol hondobur, mbinim obu maobowa peb bu wil sara sara bubur kakl, Ye e, nje Ngaor Hen Moroklme Anda kundi mbabur bao hor tebon waki wen pange buk bi aol ngo ka.^j ³⁰ Njem njen mbibil buri palo bongeyaokl po, njem is pe kowal bi ngo tuwaklbir sul hond ha kismisa.³¹ Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao baeben hesa mbinin man buwaloklme aol baeben kabom di Njises maobowabur mbini hakl hakl kakl, Obum tenaol mende bor non ebe bisur bu, bu muklaol o obum obun mbibil non bongeyaokl pokl buwaklaol kismisa.³² Ngo tomb mbinim obu bor maobowa angal was bubur kakl, Obu Ngaorom Eben Ke Aol su Isreyel tenaolon aol wesmbaol aondao ora yao be? Ngon ebe ka. Njem is pe kowal bi ngo tuwaklbir sul hond haklesil handam sin, naom di nje heneng Eben Ke Aol ora sene ko hondoklmaol kismisa. Ngo tomb khorob bisbi aol is kab mend is pe kowal bil Njises obu daol haru nil li mbaesmi nda

ⁱ15:21 Oro 16:13   ^j15:29 Mak 14:58

kabom di, bombor ngub maobowa angal was bisbisa.

Njises pe paesao o

*Mat 27:45-56; Luk
23:44-49; Njo 19:28-30*

³³Ngo tomb aond hora haklu nar wesmbao tukun oral hasao tomb nar el nda tokl mubur kisaon, su hambun bor em hundur aondao ora u mbabur nend kisaol, ngub bao nend kao mba haen was 3 kolok ora pangobur nar nubu ngo ora bor as deyaesao tomb oran wakti bao bisesa. ³⁴Ngo ora tomb 3 kolok ngub pangisao tomb Njisesom angal aondao bu ora kobur kakt, *Ila Ila lema sabaktani* kisesa. Ngub kisao o Njisesom ngo kisao on te angal heneng kobur ngub wiyao. Ab Ngaor o nao Ab Ngaor ka, njem ni asub ko maru tuwaril? kisesa. ³⁵Ngo tomb tenaol mendbor Njises nil li mba hasaol teb so hasmi baebenom ngo kisao nda oborob pang heneng nao bibur kakt, Pangeklem. Obum Ilanja kor be kao kao bismisa. ³⁶Ngo tomb ngub kismil aol is mondom akl was pobur kisaon, obum is kuwimb menger mendel ib waen karae bi mend dand bu pabur, is hul saoll mendel dukl bu pa mini obo Njises nen ko menyabur mao na hindisesa. Ngub bubur kisaon obum Njises maobowabur kakt, Ilanjam obu bisur bu wakti bu mubur sul hond haen kokl obaokl be? asub bib ko hendemin ub kang mend bao hondo haem dao kisesa. ³⁷Ngo tomb Njises obum wakti angal aondao ora ko, e kobur kisaon obu ora pe paesesa.

³⁸Ngub pe paesao bombor ngo ora tomb Ngaor Hen Moroklme Anda bor and tubal komb bi ora ndan lab lab aondao saoll ora mend manga tundaesmi o, tukun ora tomb kab bu kaollu taokl yu nu bu pesesa. ³⁹Ngo tomb ami sem maomb bo haraoklao aol aondao mend

obum Njises nil li mba hasaol teb so hondo haenbur, Njises obu pe paesao tomb ngo bisao sao hondobur kakt, Heneng ora aol ngo obu Ngaoron Isi ora sene kisesa. ⁴⁰Ngo tomb ten mendbor di mbinim Njises nil li mba hasao oral teb so nao hae kang mend ender-ael sao habur bao hondo hasmi o, ten ngo hasmi baebenon is mend obun imbi Maktala Mariya kismil obu di, nas Njemus ke mend hesa Njoses kabon ingi Mariya mende di, ten is mend obun imbi Salomi di ngo baeben sisesa.^k ⁴¹Ngo baeben sisao o mbes Njises obu su Kalili bor hasao tomb ten is teb ngo di ten andub mendbor mbinim Njises bisur was bubur obu haru akol bu hasmi baeben di mbini ngo baeben hambun Njises obu Njurusalem yin ibisao bor taol bi ibismi o, Njises nil li mba hasaol hem ko ngub bao hondo hasmisa.

Njosebom Njiseson toklo han te bor maol bisao o

*Mat 27:57-61; Luk
23:50-56; Njo 19:38-42*

⁴²⁻⁴³Ngo tomb aol mend obun imbi Njoseb kismil, obun su di Nju semon su bor was su Arimatiya sisaol, obu Nju semon kansol hasao o tenaol hambunom obu aol ebe ora hae ko hindismisa. Aol ngo obum Ngaorom maeb ha maomb bo hakl oboklao ub di bao hondo hasao o sisesa. Ngub hasao o bao ngon ekeran Nju semon hor so boroklme bao* o pindib paklao kobur osisao man man bimi bao on sisaol, mbon sisao tomb aol Njoseb ngom obobur obum pakl nao heme, maomb bo haraoklao aol Paler birisao bor hondabur obun elol teka habur kakt, Nim Njiseson toklo tangakl pukl kisesa. ⁴⁴Ngub kisaol Palerom obu heneng ora bao pe pane ye ko nen sabo burir biyubur kisaon, obum ami semon

^k15:40 Luk 8:2-3

maomb bo haraoklao aol bor ib ko ne mubur kabl, Njises obu heneng ora penar bu bao pe pane be? kisesa. ⁴⁵Ngo tomb Palerom ami semon maomb bo haraoklao aol ndam heneng ora Njises obu pe parob kisao ub pangobur kisaon, Njoseb bor Njiseson toklo ebe taokl pebe kisesa. ⁴⁶Ngo tomb aol Njoseb ngom lab lab haek bi ebe ora mend dob bubur kisaon, Njiseson toklo sul mu pabur lab lab haek bi ndam Njiseson toklo tanga pa taokl pobur, mbes obum han te mend waru u mbaesao o bor maol bisesa. Aol Njoseb ndam ngub bubur kisaon han te aondao ngon dir komb pae o bor han aondao ora mend pere taokl obobur tu manga mbaesesa. ⁴⁷Ngub maol bisao tomb ten Maktala Mariya hesa Njiseson ingi Mariya mende kab, mbibi kab di Njosebom Njises ngo maol bisao hakl oborob ora hondo hasbisa.

Njises wakl enjaokl pisao o

Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Njo 20:1-10

16 Ngo tomb Nju semon hor boroklme bao* on hor ber paesmi tomb Maktala Mariya di, Salomi di, Njemuson ingi Mariya mende di mbinim wel kao ebe ora pebe hakl Njiseson toklol sulakl poklbur man man bu dob bu wismisa. ²Ngo tomb Nju semon kongon mubaon hokloben wen nar pol bam ibisao tomb Njiseson maol bor pismisa. ³Ngub pobur kismis ten nda baebenom mbini hakl hakl kabl, Naom Njiseson toklol wel ngo sulaomun ko, han aondao ngo Njiseson maol bor tu manga mba harob nda han ngo kang inj aondao ora, mondom pereyaeb nao se ora sandang, aebom ora nao bisur bu pere aeben saklao yeb? kao kao bismisa. ⁴Ngub kao peyaoklbur kang mend aeben sao pobur hindismil, Njiseson maol han te ngon dir o bor han

aondao ngo tu manga mbaesmi nda, ngub bao nao manga mba hae armend pere hakl po wisaol hindismisa. ⁵Ngo tomb mbinim Njiseson maol han te ngo bor hondabur hindismil, mbinin ki tao nan o bor aol nas lab lab haek bi saoll ora same mend birisaol hondobur mbinim pakl homo burir aondao ora bismisa. ⁶Ngo tomb nas ngo birisaon ndam mbini bor kabl, Inim pakl homo burir nao biklaob ka. Inim Nasarer Njises obu is pe kowal bi bor pe paen nil lismi aol nda es bukl ubuklim o, aol ngo obun maol bor bao nao wi obu enjaokl paonaol, mbinim obun toklo waemi bor nao wi ngong haondaoklaob kisesa. ⁷Ngub kobur kabl, Inim penar bu ora wakl bokeyobur Pita di Njiseson man pange baeben hambun di mbini ngo baeben bor ngub lowaebe. Njisesom ini bor obum mbes ngub buklwao ko kao njisao ub Njises obu enjaoklbur obu mbes su Kalili bor po hayaol, inim su Kalili ngo bor obu haklaol hondoklemi ko kao kalokl puklub kisesa. ¹ ⁸Ngo tomb ten is teb nda han te ngon andaon haklbur deran pobur kismis, mbinin kone bor burisao po dur kobur pakl aondao ora homaoklbur pakl akl was pismisa. Mbinim pakl homobur kismis mbinim Njiseson maol bor ngo hindismisao tenaol mondom pangen nao kao kalismisa.

Maktala Mariyam Njises hindisao o

Mat 28:9-10; Njo 20:11-18

⁹Ngo tomb Njises obu ngo wakl enjaokl pisao o Nju semon kongon mubaon wen bao buklbur hoklob ora kebeyam ibisao tomb enjaokl pobur kisaon, Njisesom pibnao oran ten Maktala Mariya hasaol obo pindib pabur ni wakl ngo enjaokl powe o ko muwalisaol, ten ngo obu mbes obun tombao bor sam is

¹16:7 Mat 26:32; Mak 14:28

haoklao birisaol Njisesom taol deraesao ten nda sisesa.^m ¹⁰ Ngo tomb ten Maktala Mariya ngom ngub haondaoklbir kisaon, obum tenaol mendbor Njises obu daol haru akol bu hasmi nda baebenom hem aonda ora kobur hibi kho so de kao mba hasmil, mbinim pangen kao kalokl pisesa.ⁿ ¹¹ Ngo tomb Maktala Mariyam ngub pobur mbini bor kabl, Njises obu waki enjaokl po hanaol nim hondowao ora ko kao kalisao o, tenaol nda baebenom ten ndam ngo kisao ub heneng ora le ko nen nao sabismisa.

Man pange aol is kabom harer to mendel Njises hindisbi o

Luk 24:13-35

¹² Ngo tomb kang mend mabor sao Njiseson man pange aol is kab mend su mendel poklbur harerol pukl hasbil, Njises obu aol tangar mend ebe non bubur, obum ni waki ngo enjaokl po hae o ko mbibi pukl hasbi ndal po pindib paesesa. ¹³ Ngub bisaol mbibim Njiseson man pange nda baeben birismil waki bokeyaokl obobur, mbibim ngo hindisbi ub mbini hambunom pangen kao kalisbi o, mbibim Njises enjo hanaol nao hendebur baehaemen leb ko nen sabismisa.

Njiseson man pange baebenom obu enjaokl ibisaol hindisbi o

*Mat 28:16-20; Luk 24:36-49;
Njo 20:19-23; Bis 1:6-8*

¹⁴ Ngo tomb mabor Njiseson man pange aol tobon teb nda baeben mbini ne noklbur ber mba hasmil Njises obu obo pindib paesesa. Ngub obo pindib pabur kisaon, tenaol mendbor Njises obu enjaokl po hasao ub pibnao hondobur naom Njises obu waki enjaokl po hanaol hondomao ko kao kalismi o, mbinin kone bor buri han hul non bi sisaol

mbinim heneng lem ko nen nao sabismi nda ub nen sabobur, obum mbini ngo baeben taolu lisesa.^o ¹⁵ Ngo tomb Njisesom mbini bor kabl, Inim su hambun bor buri kobur lemin, nao Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol hambunom pangaen kao kaloklwaebe kisesa.^p ¹⁶ Ngub kobur kabl, Tenaol mendbor nao Angal Bib Hobao Sao ngol hul ha habur mbabatas buklemi baeben, Ngaorom mbinin kone kho kunabur mbini bu muklaol haeben ora saklemi. Ngub inj, tenaol mendbor nao Angal Bib Hobao Sao ngol hul nao hae haklemi baeben, Ngaorom mbinin kone bor kho uklao o nao kunaklaol mbini ke hondo haeben ora saklemi kisesa.^q ¹⁷ Ngub kobur kabl, Ngaorom tenaol mendbor Angal Bib Hobao Sao ngol hul ha haklemi baebenom tenaolom ko mend nao hindisbi sao mendbor, tenaolon tombao bor sam buruklao o taol dera peb bin lao ora. Ngub bubur laon obum tenaol ngo nil hul ha haklemi baebenom angal heneng tangar wen pange tenaol mendem pang pang nao bib se di mend ken lao kisesa.^r ¹⁸ Ngub kobur kabl, Mbinim ngub nil hul ha haklemi tomb non, mbinin kim suklumb men haklemi tomb di mbini nao noklao ora. Mbinim maokl tom menger tenaol pe paroklme ib tangar mendbor naem sin di mbini nao pe paklemi ora. Aoh, mbini ngo baebenom tenaol mendbor sen ha uklemi baeben kim men mbaklemi tomb di, mbinin sen ngo ebe bao soklao ora kisesa.^s

Ngaorom Njises yu heben bor men misao o

Luk 24:50-53; Bis 1:9-11

¹⁹ Naon Aorao Aonda Njisesom mbini bor angal ngo baeben kao kal paesao tomb Ngaorom obu yu heben bor

^m16:9 Luk 8:2   ⁿ16:10 Mat 28:10   ^o16:14 1 Kor 15:5   ^p16:15 Bis 1:8

^q16:16 Bis 2:38   ^r16:17 Bis 2:4; Bis 8:7; Bis 10:46   ^s16:18 Luk 10:19; Bis 28:3-6

men misaol, obum Ngaoron ki tao nan po ber paesesa.^t ²⁰Ngo tomb Njiseson man pange nda baeben su ngol haklbir kismis, mbini su hambun bor buri kobur Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol hambunom pangen kao kalam pismisa. Ngub kao kalam akol bismi tomb Aorao Aon-

dao obum di mbini haru habur mbini buri mao palabur kisaon, mbinim angal bib ebe ngo kao kalam akol bu hasmi baeben tenaol hambunom heneng ora lem ko nen saben ko, tenaolom ko mend nao hindismi sao andub ora bam akol bu haen kisesa.^u

Lukom Angal Bib Hobao Sao waeb bisao o

Lukom Njisesom bisao sao arman aol Tiyopilas bor waeb bu pen kisao o

1¹⁻²Aol aondao Tiyopilas o, su ngo nao hayom o bor hobao sao mend bisaol tenaol mendborom ngo bisao sao mbinin elom hondobur, mbes di ngubi tomb di mbinim hindismi ub angal bib ngo tenaol hambunom pangen kao kalam aeben aeben bubur, naom di pangaomun kao njismi ka. Ngub bismil tenaol mendbor andubom ngo bisao sao arman mbuk waeb buklwao ko nen sabismi ub^v ³nim di ngo bisao sao mbes ora te dubi mao bemberawaol, arman ngo bisao sao hambun sao mbuk waeb bor oborob ora uklwao ko nen sabowao ora. ⁴Ngubi tomb ngo bisao sao kang mend pangisi o, njem hambun sao bisao sao te oborob ora pangenin ko nim mbuk ngo waeb bi ka.

Angal mini wesao Sekaraya bor Njon Mbabtas Biyao Aol maruklesi ko kao kalisao o

⁵Mbes ora kabmanon aol wesmbao Heror ke ndisom su Njuriya maomb bo hasndis tomb Nju semon baolum aol mend obun imbi Sekaraya kismil, aol Abasan sem maomunu baolum aol kongon bimi baebenon is mend obu sisesa. Ngo tomb obun weren imbi Ilisaber kismil, aol Eron obu ten ngo obun ab sumb sisaol, obu di baolum aol semon wane sisesa. ⁶Ngub burubur kisbin mbibi tobaklom kone ebe u oborob was bu hasbil, Ngaorom hindisao tomb di Aorao Aondaom bibaebe keyao sao di obun man hambun sao di hul nao haebur khorob sao kang mend nao bisbisa.

⁷Ngub bisbi o ten ngom nongnas nao mari hapele was bao habur, mbibi tobakl hungi sam sam bisbil mbibin nongnas is mend and nao sisesa.

⁸Ngo tomb baolum aol baebenom akl akl bismi nda ub aol ngon semom Ngaoron kongon akl akl bu, bu hasmi tomb ⁹Nju semom bismi ub embi kongon aebom was buklaob ko ne mi mi bubur hondo mao bemberaesmil, kao ebe ora peben haoroklme sao embi aol Sekarayam haoruklao ko mao bembera hindismisa. Ngub bismil aol ngom kao pebe sao mend Ngaor bor kalo haoruklbur, Aorao Aondao Hen Moroklme Anda andaon hondaesesa. ¹⁰Ngub hondaesaol Nju semom kao pebe sao ngub haorismi tomb, mbinim bismi ub tenaol hambunom Ngaor bor kao kaloklbur and ngon dera nan kiril mba ber mba hasmisa. ¹¹Ngo tomb and ngon andaon Aorao Aondaon angal mini wesao mend obo pindib pabur, kao pebe sao haoroklme to ndan ki tao nan hasaol aol Sekaraya ngom hindisesa. ¹²Ngub hondobur kisaon aol ngom pakl aondao ora homo burisao po wisesa.

¹³Ngo tomb angal mini wesao ndam obu bor kakl, Sekaraya o, njem Ngaor bor kao kalale ub obum pango hayao ko kao njukl ubukl ngao, pakl nao hom ka. Njen were Ilisaber ke ndam njen isi mend maru waklaong, obun imbi Njon ko karu wibi. ¹⁴Nas ngo obu obun amom maruklao tomb njem di werek bubur turi homoklesil, tenaol mendbor hambunom di turi aondao bu ora homoklemi. ¹⁵Aorao Aondao obum nen sabeyao ub obu aondao imbi wi ora soklao. Nas ngo obum ib waen di he soklme ib buri ngubi hakl di nao noklao ora. Obu wen mar paklao ora tomb di obun kone bor Wesao Ebe Tangar nda hae ora maru uklao. ¹⁶Nas ngom su Isreyel tenaol mendbor

andub ora mbinin Aorao Aondaog Ngaor hayaol waki kone baol maonaoklbiir pen lao. ¹⁷Obu Ngaoron man mini aol ora soklaol, Wesao Ebe Tangarom man mini aol Ilanjan kone bor hondabur buri mao palaesao ub buklaol, obu di Ilanjam kone u hasao ubi u haklao. Nas ngom mbini aol baebenom di waki kone u bokey-obur mbinin nongnasol kone win lao. Obum mbini hul ha kone awis haroklme baeben di waki kone u bokelen ko, kone dund se wi oborob bimi baebenom kone woroklme ub win lao. Nas ngo obum Aorao Aondaog eben ko obun sem hambun man man bu mao baraklao ko angal mini wesao ngub kisesa.^w

¹⁸Ngub kisaol Sekarayam angal mini wesao nda bor kaki, Wao. Yao tobaki hungi ora inj e bo? Nim asub buklaol hondobur njem heneng kal ko ne sabokl-waob? kisesa. ¹⁹Ngub kisaol angal mini wesao ndam obu bor ko san lubur kaki, Pangal. Ninao imbi Ngeberiyel ora ubuki ol, ni Ngaor hayaol bao haruklu ka. Obum ora angal bib ebe ngo njem pangenin ko kao kalokl pu kaonaol ubuki ol,^x ²⁰nim kao njanda ub heneng ora buklaol o, njen kone taol taol bu heneng ora buklaol ko nen nao sobal ol nje e beb nao ke was haklesi. Ngub was habur mabor nim ngo kao njanda ub buklaol tomb oran, njem waki angal lesi ora ko angal mini wesao ngub kisesa.^y

²¹Ngo tomb tenaol dera hasmi nda baebenom Sekaraya ngubi tomb pen dera oboklao ko nen sabismi o, obu Ngaor Hen Moroklme Anda ngon andaon bor bao habur pen dera nao ibisao tomb mbinim burir bismisa. ²²Ngub bismil mabor obu dera ibisao tomb obun pondo pe minisaol, obum angal kokl buwaesao hondobur, obum andaon bor obam sao menjao haondaonaol bene ko

nen sabismisa. Ngub nen sabismil obun kim was menger mu habur, e beb nao ke was bao hasesa. ²³Obum bao hor kab teb ngub was bao bu haklbiir kisaon, mabor aol Sekaraya ngom Ngaoron kongon ngo bu paesao tomb obun anda pisesa.

²⁴Ngo tomb mabor obun were Ilisaberom nongnas sen homobur, obu hungum ek ukl su oran mupango sub was burubur kaki, ²⁵Aorao Aondaom ngubi tomb ni hond aondaog ora homobur oborob ora bi ol, nao tenaol bor ni ko mende sakl nao poloklwao kisesa.

Angal mini wesao nong Mariya bor Njises maruklesi ko kao kalisao o

²⁶Ngo tomb mabor ten Ilisaber nda nongnas sen homo win ek ukl dowo oran pibi hasao tomb, Ngaorom obun angal mini wesao Ngeberiyel ke mend nje and lobokl lobokl Nasarer su Kalili bor pu kisesa. ²⁷Ngub kisaol nong is mend obun imbi Mariya kismil, su ngo bor birisao o obu nas Njoseb ke mend hasao on sokl kal hae burubur obun anda biri non bi sisaol, nas Njoseb ngo obu di Debir semon isi hasesa.^z ²⁸Ngo tomb angal mini wesao ndam nong Mariya ngo birisaol obobur kaki, Aorao Aondaom nje haru habur bisur aondaog ora baonaong, njen kone bor sub tibaen as ko ora biribi kisesa. ²⁹Ngub kisaol pangobur nong Mariya ndam burisao po burir aondaog ora biyubur, obum angal ngon te asub ko leb ko obun kone taol taol bu nen aondaog ora sabisesa. ³⁰Ngub bisaol angal mini wesao ndam nong nda bor waki kaki, Mariya o, Ngaorom njel kone u turi aondaog ora homeyaong, nje pakl nao homaebe ora. ³¹Pangal. Nje nongnas sen homobur isi maruklesing, obun imbi Njises ko karu wibi.^a ³²Nas ngo obu aol aondaog imbi wi ora haklao, mbinim

^w1:17 Mat 17:11-13   ^x1:19 NjuS 1:14   ^y1:20 Luk 1:45

^z1:27 Mat 1:16-18; Luk 2:5   ^a1:31 Mat 1:21-23

obu Ngaor Aondao yubu oran isi hae lemi. Obun ab sumb Debirom aol wesmbao aondao ora habur buri palo maeb ha maomb bo hasao ub, naon Aorao Aondao Ngaorom aol ngo obum di ngub buri palo maeb ha maomb bo haen lao. ³³Ngub buklaol obun ab sumb Njekob sem hambun maeb ha maomb bo habur laon, obum ngub maomb bo ha kimb ora buklaol kisesa.

³⁴Ngub kisaol nong Mariyam angal mini wesao nda bor kabl, Wao. Nao aoli nao hae ni nong ora bereng, nim asub bubur maruklwao? kisesa. ³⁵Ngub kisaol angal mini wesao ndam obu bor ko san lubur kabl, Ngaoron Wesao Ebe Tangarom njen hibi umu bor hondabur, Ngaor Aondao yubu ora ndan burim nje men mbaklao tomb njem nas ngo maruklesi. Ngub maruklesil Ngaorom nas ngo obu komb bi ora haen kisao o ora yaol, obu Ngaoron Isi ora hae lemi kisesa.^b

³⁶Ngub kobur wakl kabl, Pangal. Njen bab hungi Ilisaber ke nda mbinim obu ten habele nongnas nao marib se ora bere lome o, obu nongnas pango win ngubi tomb ek ukl dowa oran pibi har-naol, ten heyao ngo obum di isi maruklao ora. ³⁷Ngub buklaol Ngaor obum menjao bukl buwa nao bib se ora hayao ko angal mini wesao ndam ngub kisesa. ³⁸Ngub kisaol nong Mariya ngom obu bor kabl, Pangal. Ni Aorao Aondaon kongon biyu nong ora bereng, njem ngo kao njiril ub ba sin di ebe was kisesa. Ngub kisaol angal mini wesao ndam paokl pisesa.

**Nong Mariyam ten
Ilisaber hondokl pisao o**

³⁹Ngo tomb nong Mariya obun su ngol baoraoklbir Njuriyan su and te mend yu manda bor wisaol, ngo bor penar bu ora pisesa. ⁴⁰Ngub pobur kisaon obu

aol Sekarayan anda hondabur, aol ngon were obun bab Ilisaber nda bor, nao bab ko turi homo taeki kisesa. ⁴¹Ngub kisaol ten ndam nong Mariyan angal ngo pangisao tomb nongnas ngo obun tombao ndaon bor birisao ndam el bu nuklu taokl en aeben bu pesesa. Ngo tomb Wesao Ebe Tangarom ten Ilisaber ndan kone bor aondao bu ora hondaesao,^c ⁴²ten ndam nong Mariya bor angal buriyab ora kobur kabl, Ngaorom nje turi homo njel aondao bu ora kone wao-raoklao om mbini ten kone ebe wi aeben o bereyem baeben turi homaoklao ub di men mbayao ora. Njem nas ngo maruklesi o di Ngaorom obul aondao bu ora kone u turi hom ha was haklao. ⁴³Ngub buklaong nao Aorao Aondaon am ngom ni non bi ngo asub ko saor mu hondokl obaokl balem? ⁴⁴Pangal. Njem ni taeki kaenda pangowao tomb nongnas ngo nao tombao ndaon bor beremon werek bu, el bu aondao bu ora nuklu taokl en aeben ba kisesa. ⁴⁵Ngub kobur kabl, Aorao Aondaom nje bor kao njaonao ub njem heneng ora buklaol ko nen sabobur obul hul ha ora hael ngao, njem werek bu turi aondao bu ora homaebe ko ten Ilisaberom ngub kisesa.^d

**Nong Mariyam we ko
Ngaor bor kaoya kisao o**

⁴⁶⁻⁴⁹Ngobomb nong Mariyam kabl, Ni Ngaoron kongon biyu nong Kang ndi nao mini ora bere o Obum ni non bi ngo turi homo kone wiyao!
Nao konem Aorao Aondao bor Aondao bu kaoya kao was lao. Ngaor nao bu maoraoklao aol ndam Ni non bi ngo turi homo kone wiyao!
Nim obu di turi homo
Nao kone bor werek aondao ora bin beraklo.

^b1:35 Mat 1:20   ^c1:41 Luk 1:15   ^d1:45 Luk 1:20

Ngaor obu buri pon pae aondao ora nda
Obun imbi ebe komb bi ora yao.

Obum ni bor hobao sao aondao ora ngo
be o

Tenaol sem hambunom maru wam
aeben buklemim

Nong ngo obul kone u turi mao homae-
sao lemi.^e

⁵⁰Mbes mari baeben di wen maruklemi
baeben di

Ngo hakl hambunon obu pakl homo hak-
lemi baeben

Obum hond homo bu mukalo.

⁵¹Ebekone puklmi baebenom

Naom ngo sao ngo sao buklmao ko nen
saboklme o

Obun burim ngo baeben

Lu taol peyo buri ken kisao.

⁵²Buri palobur maomb bo haroklme
baebenom di

Ngub nao maomb bo haen

Obum men kang mao saesao.

Imbi nao wi men kang so boroklme
baeben

Obum aondao ora mao hasao.

⁵³Obum dem homo boroklme baeben
bor

Hobao sao ora ngaorukl pelen taol bu
kalisao.

Andub sao u haroklme baeben bor

Obum menjao nao wi ki hobaol birin
kobur

Menjao nao mini ora pen kisao.

⁵⁴⁻⁵⁵Naon ab sumb wil baeben bor

Buklwao ko kao kalisao ub kone nao
tuwae

Obun kongon biyao aol Isreyel di

Ki taokl kalo bisur bisao.

Naon sumb Eberhem di

Obum maru wam aeben aeben bisao
hakl di

Ngo baeben bor nim buklwao ora kisao
ub

Aokl nao hemen beyabur

Hond homo bisur bi aeben saraoklao ko
nong Mariyam ngub kisesa.

⁵⁶Ngo tomb nong Mariya Ilisaber hesa
ek ukl teb mend bao baoraoklbir wkl
obun anda pisesa.

Njon Mbabtas Biyao Aol marisao o

⁵⁷Ngo tomb ten Ilisaber nda nongnas
marukl peb se tomb sisaol obum nas
marisesa. ⁵⁸Ngub marisaol ten ngon sem
baeben di obu tenaol sango baeben di,
Aorao Aondaom ten Ilisaber nda hond
homo bisur aondao ora bisaol hondobur,
mbini hambunom turi homo werek bis-
mil, ten ngo obum di turi aondao ora
himisesa.

⁵⁹Mabor bao hor duklab oran pibi
hasao tomb mbinim nas kang ngo soweb
bi ha songol pe hakl obobur, obun abon
imbi Sekaraya kismi ub nas ngon imbi di
Sekaraya lomao ko nen sabismi o,^f ⁶⁰nas
ndan amom inj ora kobur kakl, Obun
imbi Njon ora lomao kisesa.^g ⁶¹Ngub
kisaol mbinim ten nda bor kakl, Nje se-
mon aol is mend Njon ke mend nao
hasaong, asub ko kal? kismisa. ⁶²Ngub
kobur kismim mbinim nas kang ngon
ab bor ne muklbur imbi aeb lomaob
ko, kim was menger mubur kao kalo
hasmi nda ub kao kalismisa. ⁶³Ngub bis-
mil aol ndam kim menger mu mbini
bor bobae mend njib kobur, bobae ngo
bor obun imbi Njon ora ko waeb bisaol,
mbini hambunom burir aondao ora bis-
misa. ⁶⁴Ngub bisaol bombor ngo ora
tomb wkl obun heke baol baol kisaol,
obum angal oborob kobur Ngaor bor
kaoya kisesa. ⁶⁵Ngo tomb mbibin tenaol
sango ngo hasmi nda baeben hambunom
pakl homo burisao pobur kismim, ngo
bisao saon arman hambun sao su Njuriya
ngon yu manda hakl bor di kam aeben
aeben bismisa. ⁶⁶Ngub bismil angal ngo
pangismi baebenom Aorao Aondaom

obun buri nas ngo obu bor taol bu kalenesal ko mao bemberabur kismin, mbinim ngo pangismi saon was nen sab hakol bu burir biyubur kakl, Nas ngo and so haklao tomb obu asub bi mend sok-laob? kismisa.

**Sekarayam Ngaorom wen ngo
sao buklao kisao o**

⁶⁷ Ngo tomb Ngaoron Wesao Ebe Tangarom nas kang ngon ab Sekarayan kone bor aondao bu ora hondaesaol, Ngaorom wen ngo sao buklao kobur kakl,

⁶⁸ Isreyel semon Aorao Aondao Ngaorom Obun tenaol bisur bu, bu muklbur ibisaong

Naom obu bor kaoya kem ora.^h

⁶⁹ Obun kongon biyao aol Debirom Maru wam aeben aeben bisao on is mend ngo

Naon bu maoraoklao aol buri ora eben karaokl.

⁷⁰ Mbes obun man mini aol komb bi hasmi haklon ne bor

Obun angal ngub kao deraesao.

⁷¹ Inin saond bi baebenom ini nao lin ko Bu muklwao ora kisao.

Ini ko homoklme haklom ini nao men mbaen ko

Bisur buklwao ora kisao.

⁷² Naon sumb wil baeben bor

Ini hond homo ki taokl njuklwao ora kisao.

Nim hobao sao ora mend buklwao kisao ub

Obum nen sab hakol ora beyao.

⁷³⁻⁷⁴ Naon ab sumb Eberhem bor

Nim buklwao ora ko mao kobur Njem maru wam aeben aeben buklesi baeben

Mbinin saond bi baebenom nao lin

Bu muklwao kisao ub nao bor ora kisaol

Naom pakl nao heme

Obun kongon bi hakol ora baomun ko kisao.

⁷⁵ Nao obun sem komb bi hamun kisaol Nao nao heme sul bao haklmao tomb Obum naom oborob dund se ub was bu hamun ko

Eberhem bor ngub kisaol.ⁱ

⁷⁶ Nao isi o nje Ngaor aondao yubu oran Man mini aol hael lemi.

Njem Aorao Aondao poklao hareron Bu ware haklesi tomb obu mama oboklao.^j

⁷⁷⁻⁷⁸ Njem mbini obun sem baeben bor Inim khorob bismi sao inin kone bor wiyao o

Naon Aorao Ngaor obu naol kone u Hond hom ha hayao ndam waki kunabur Ini bu muklao ora ko mbinim pango birin

Kao kaloklesi ora.

Obum nao hayom ol bao yu heben bor hakl

Bu taokl eben kam kam bubur

Nao bu muklao ora.

⁷⁹ Nao hambun em hundur wi bor habur Pe paklbur haroklmao o

Naom kone bor tibaen puklmi hareron

Sub as ko paomun ko

Bao ngub eben lao ora ko

Sekarayam ngub kisesa.^k

⁸⁰ Ngo tomb nas kang nda obun toklo ebe ora and sisao ub obun kone bor di oborob ora haru and sao sao bisao o, obum pibnao su Isreyel tenaol bor Ngaoron angal kao kalo hasao nda ub nao bi aeben anga tomb, obu hungum su tenaol nao biri bor bao hasesa.^l

Nong Mariyam nas Njises marisao o

Mat 1:18-25

2 Ngo tomb mabor Orom semon aol wesmbao aondao ora aol Okastasom tenaol hambun ndi munu bobae lun

^h1:68 Luk 7:16   ⁱ1:75 Tat 2:12-14   ^j1:76 Mat 3:3   ^k1:79 Mat 4:16

^l1:80 Mat 3:1; Luk 2:40

ko nen sabobur, su hambun bor bobae lukl puklub ko kao kalisesa. ²Ngo tomb mbinim bobae ngub ko mend nao lismi o, aol Sarinias su Siriyen maomb bo haenbur mbinim pibnao tibiya bobae lukl pismisa. ³Ngub bubur kismen tenaol hambun mbinim su and te sisao bobae lin ko pu pu bismisa.

⁴Ngo tomb nas Njoseb obu aol wesmbao Debirom maru wam aeben aeben bisao on is mend sisaol, aol Debirom obu su and lobokl lobokl Berlehem sisesa. Ngub sisaol nas Njoseb obu paolisao su o di su Kalili bor and lobokl lobokl Nasarer bor paolisao o, su ngo bor haklbir su Njuriya and lobokl lobokl Berlehem bor pisesa. ⁵Ngub pisao tomb obu sokl kal hae nong Mariya nda di mbibi haru mbibin ab sumb Debirom su Berlehem ngo bor bobae lukl pisbi o, nong ngo obu nongnas sen homo ubur nongnas marukl tir tomb pisbisa.^m ⁶Ngub sisaol mbibi su ngo bor hasbi tomb nong Mariya nda nongnas maruklbur kilwaki bu misesa. ⁷Ngo tomb and tenaol harer pebem dob bu paolaokl en aeben bismi anda on hakl nao hasaol, obum obu nas mubao ngo mar paesao tomb obum nas kang ngo lab lab kang mondom hoba pabur, some kawaon ne nen kaloklme panda bor mao waesesa.ⁿ

Some sib maeb haroklme aol hasmil angal mini wesao ibismi o

⁸Bao somna bombor ngon su ngon teb so bor some sib maeb haroklme aol mendborom somna dera bor mbinim some sib maomb bo hasmisa. ⁹Ngo tomb mbini hasmil Aorao Aondaon angal mini wesao mend pindib paesao tomb Aorao Aondaon bao aondaora ibisao ndam mbini mao tukun saesaol, burisao po pakl aondaora himismisa. ¹⁰Ngub bismil angal mini wesao ndam mbini bor

kakl, Pangeklem. Ini bor angal bib hobao sao mend tenaol hambunom turi homo werek aondaora bin ko kao njukl ubukl ngao, pakl nao homoklwaebe. ¹¹Embi somna ngubi ora tomb aol wesmbaonda Debirom su and lobokl lobokl isu ngo bor, inin Bu Maoraoklao Aorao Aondaora Karas maraondaora. ¹²Nas kang ngo lab labom hoba pabur obu some kawaon ne kaloklme panda bor mao wayao o hondoklme tomb, o kanda heneng ora ngo sene ko hondoklme kisesa. ¹³Ngo tomb angal mini wesao ndam ngub kakl haen was penar bu ora, angal mini wesao andub ora ndi nao minib se yu heben haklbir angal mini wesao ngo obu hasao ndal was obo pindi pa hasmisa. Ngub habur mbinim Ngaor bor we aondaora bu ora kaoya kobur kakl, ¹⁴Ngaor obu yu heben bor

Bao bi pon pae aondaora hayaong
Obu imbi wi aondaora hayao ko
Kaoya kem ora.

Tenaol obum turi homo
Kone waoraoklao baebenon kone bor
Su ngo bor di
Sub tibaen as ko buruklme ko
angal mini wesao baebenom we ngub kismisa.^o

¹⁵Ngo tomb mbini ngol bao haen angal mini wesao ngo baeben yu saohar bor wakl bokesmil, some sib maeb haroklme aol ngo baebenom mbini hakl kakl, Menjao baondaora ko Aorao Aondaom naom paongaomun ko kao njanda ub isu Berlehem bor hondokl mbi kismisa. ¹⁶Ngo tomb mbini penar bu ora hondokl pobur kismen mbinim Mariya Njoseb kab hend wabur, nas kang ngo some kawaon ne nen kaloklme panda bor mao waesao nda hend waesmisa. ¹⁷Ngub hondobur kismen some sib maeb haroklme aol nda baebenom nas kang ngon arman angal mini wesao kisaol

pangismi ub mbibim pangen kao kalismisa. ¹⁸ Ngo tomb angal ngo kam aeben aeben bismil pangobur, tenaol hambunom burir biyu nen aondao ora sabismisa. ¹⁹ Ngub bismi o nong Mariyam non ngo bisao sao hambun sao obun kone bor win was birisaol, menjao nen nao sabe birisesa. ^p ²⁰ Ngo tomb some sib maeb haroklme aol nda baebenom hambun sao angal mini wesao kao kalisaol pangismi ub di, mbinim elom hindismi nda ub di, ngo sao baeben nen sabobur mbinin kone bor turi homo Ngaor bor aondao bu ora we ko kaoya kaoklbur mbinin anda waki bokesmisa.

**Mbibim nas kangon imbi
Njises ko karu wisbi o**

²¹ Ngo bomb mabor bao hor duklab pibi hasaol, mbini Nju semom bimi ub mbinim nas kang ngon songol pe ha soweb bi hasmisa. Ngo tomb nong Mariyam nas kang ngo sen nao hom hae tomb angal mini wesao kao kalisaol nda ub, mbibim obun imbi Njises ko karu wisbisa. ^q

**Mbibim nas Njises Ngaorom komb bi
haen ko Njurusalem mari bisbi o**

²²⁻²³ Ngo tomb nongnas sobes haen ingi birisaol ub ora sisaol, ngub ora sene ko henden ko, Moseson manom bibaebe ke wisao ub Njoseb Mariya kab Njurusalem yin pisbisa. Ngub pobur kisbin Aorao Aondaon manom ke wisao ub nas mubao maruklemi baeben di, kalo haroklme sao baebenon hondbao tu mubao maruklao baeben di, Aorao Aondaom komb bi haen lao ke wisao ub mbibim nas kang nda Ngaorom komb bi hae haen ken ko mari pisbisa. ²⁴ Ngub pobur kisbin man ngom ke wisao ub sao huk is kab mend sa sin di, sao ebeyabukl hondbao is kab mend sa sin di, ngo sao

kab ora kaloklwaebe ke wisaol, mbibim sao is kab lu haorubur Ngaor bor kaoya ko kaloklbur pisbisa.

²⁵ Ngo tomb aol is mend obun imbi Simiyon kismil, aol ngo obu su Njurusalem ngol obo hasesa. Al ngo obun kone ebe dund se wi ora hasaol, obum Ngaorom man hem aondao ora ko Ngaor bor pakl hom mu sao habur kisaon, mabor Isreyel tenaol bu muklao ko hem ko bao hondo hasesa. Ngub bisaol Wesao Ebe Tangarom obun kone bor honda habur ²⁶ Wesao ngom obu bor kakl, Aorao Aondaom mbes ini bu muklbur aol mend eben lowao kisao ub, Eben Lao Aol ngo obu njem njen elom nao hende haninbur nje nao pe paklesi ora ko, obun kone bor ngub kao kalisesa. ²⁷ Aol ngo obu ngubi hasao o Wesao ndam obun kone bor pu kisao ub pobur, obu Ngaor Hen Moroklme Anda bor hondaesesa. Ngo tomb Njoseb tobaklom manom bibaebe ke wisao ub bukklbur nas kang Njises mari and ngon hondaesbi o ²⁸ aol Simiyon ndam nas kang ngo hondo kim hibi mu munu habur, Ngaor bor turi homo tengiyu ko kaoya kobur kakl,

²⁹⁻³² Nao Aorao Aondaon o Njem naon Bu Maoraoklao Aolom Tenaol hambun bu min ko man man bubur Tenaol hambunom henden ebe karil ka. Tenaol Sem Tangar baebenom di Njen harer henden ko obum bao eben lao.

Obum bao ngub eben kobur Njen tenaol Isreyel sem di Imbi aondao ora win lao. Nao Aorao Aondaon o Njem hondoklesi ko kao njisndis ub Ngubi tomb hondon kal ka. Ni njen kongon biyu aol ora hae ol Ngo sao elom hend parukl ngao Ni sisab bi pon waebe.

Aol Simiyon ndam Ngaor bor ngub kao kalisesa.^f

³³Ngub kisaol nas ngon ingi aorao kabom mbibin isim ngub buklaol kisaol pangobur, mbibim burir aondaol ora bis-bisa. ³⁴⁻³⁵Ngo tomb Ngaorom mbini teb ngon kone bor werek mao ba bisur bin ko aol Simiyon ngom Ngaor bor kao kalobur, nas kang ngon am Mariya bor kabl, Pangal. Ngaorom nas kang ngo Isreyel tenaol andub ora, mendbor ke hondoklemi hesa men muklaol kab tuma kobaen ko eben kisao ora. Nas ngo obum hambun sao bu haklaol tomb, obu hayao ub menger muwalaoklaol saom mbini tenaol andub oran mbinin kone bor wiyao ub di panaem ora henden muwalobur, mbinim obu bor angal kho ko nar wen ebe hende non buklemi. Mbinim ngub buklemil njen kone bor di isaolaom sao dao ha uklaol ora, aol Simiyon ndam ngub kisesa.^s

³⁶Ngo tomb ten hungi is mend obu Ngaoron man mini ten ora birisao o obun imbi Ana sisaol, obun abon imbi di Panuwel kismil obu Asa sem sisesa. Ten ngo obu pibnaol aol pisao o, karasmas ukl haoklaol ora obun aoli hesa birisbi tomb obun aoli ngo bao himisesa. ³⁷Ngo tomb obu ten weyae burubur hungi sam sam bisaol, obu marisao o karasmas supu hakl hakl hor makl hor su nanon ukl makl oran pibi hasesa. Ngo tomb hora di somna di ten ngo obum Ngaor Hen Moroklme Anda nao tuwae Ngaor bor nen sabo kao kal ha was buru ne tuwa paolubur, obum ngub kaoya kao kal ha was birisesa.^t ³⁸Bombor ngo tomb ten hungi ngo mbini hasmil obobur, obum Ngaor bor tengiyu ko kaoya kobur, Ngaorom mbini Njurusalem tenaol wen bu muklaol ub hem ko bao hondo haroklme

baebenom pangen nas kang ngon arman kao dund bisesa.

Njoseb tobakl wakl mbibin su Nasarer pisbi o

³⁹Ngo tomb mbibim Aorao Aondaon manom bibaebe ke wisao ub bu paklbur wakl mbibin anda su Kalilin and lobokl lobokl Nasarer bor pisbisa.^u ⁴⁰Ngo tomb nas kang Njises buri palo oborob ora and sobur obu kone and wi ora and sisaol, Ngaorom obul kone u turi aondaol ora homobur bisur was bu hasesa.

Nas Njises Ngaor Hen Moroklme Anda hondaesao o

⁴¹Ngo tomb Njiseson ingi aorao kabom karasmason was Waran Aeben Bisao hor so buruklbur yu Njurusalem bor pu ha was hasbisa. ⁴²Ngub bisbi o mabor Njises marisao o karasmas ukl duteb oran pibi hasao tomb mbibim bu hasbi nda ub Njises di haru pismisa. ⁴³Hor so ngo ber paesmi tomb mabor mbibin anda wakl bokesbil, nas Njises obu Njurusalem bor bao hasao o obun ingi aorao kabom nao hendebur ⁴⁴nas ngo tenaol tangar mendbor daol haru peme ko nen sabisbisa. Ngo tomb bao hor bombor harerol paolisbi tomb mbibin sem pismi baeben bor di, tenaol sango pismi baeben bor di, ne mu nas ngo es bisbi o ⁴⁵es buwabur kisbin, wakl Njurusalem bor es bam bokesbisa. ⁴⁶Ngub bubur kisbin bao hor teb oran pibi hasao tomb nas nda Ngaor Hen Moroklme Anda andaon Nju semon man buwaloklme aol baeben daol maomunu birismil hend waesbisa. Ngub hindisbil obum aol ngo haklon angal pango burubur kisaon, obum mbini bor di menjao menjao ne misaol kao kao bismisa. ⁴⁷Ngub bismil obun angal

^f2:29-32 Luk 3:6; Tat 2:11   ^s2:34-35 Mat 21:42; 1 Kor 1:23; 1 Pit 2:8

^t2:37 1 Tim 5:5   ^u2:39 Mat 2:23; Luk 1:80; Luk 2:52

pangismi baebenom obum oborob ora kone kikil bubur kisao ub hesa obum mbinin angal oborob ora ko san lisao nda ub kab hondobur burir aondao ora bismisa.⁴⁸ Ngo tomb obun ingi aorao kabom obu hen waesbi tomb mbibin kone bor taol taol bu, burir aondao ora biyubur obun amom obu bor kabl, Wao. Nas o, njen ab hesa yaon kone bor hem ko kang sao aondao sao bin ora burubur nje es aondao ora bubaong, njem yao asub ko maobaolari balem? kisesa.⁴⁹ Ngub kisaol Njisesom mbibi bor kabl, Ibim ni asub ko es bu harbi? Nao Aoraon anda bor hayao ko nen nao sobaebi be? kisao o^v ⁵⁰obum angal ngo kisaon te mbibim nen sabokl buwaesbisa.

⁵¹ Ngo tomb obum mbibin angal hul nao haebur mbini haru Nasarer waki inin pismisa. Ngub pismi tomb obun am Mariyam ngo bisao sao hambun sao obun kone bor win was birisaol, menjao nen nao sabe birisesa.^w ⁵² Ngo tomb nas Njises obun toklo and sisao ub obun kone bor di and sam sam bisaol, Ngaorom di tenaol hambunom di obu turi homo kone u hasmisa.^x

**Njon Mbabtas Biyao Aolom angal
bib hobao sao ko hasao o**

Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Njo 1:19-28

3 Ngo tomb Orom semon aol wesmbao aondao ora obun imbi Tabiriyas kismil, obum su aondao ngo hambun bor karasmas maoklaopun teb oran maomb bo hasesa. Ngo tomb su ngo baebenon Njuriyan maomb bo haraoklao aol Pondiyas Paler obu sisaol, aol Heror obu su Kalilin maomb bo haraoklao aol sisesa. Ngo tomb Heroron haeme Pilib sisaol, aol ngo obum di su Ituriya hesa Terekonatis kab maomunu maomb

bo hasesa. Ngo tomb aol Laseniyas obu di su Abilinin maomb bo haraoklao aol sisesa.² Ngo tomb aol Anas hesa Kaya-pas kab di Nju semon baolum aol wesmbao aondao ora haenbur sisesa. Ngo tomb mbini aol ngo baebenom ngub maomb bo haenbur aol Sekarayan isi Njon obu su tenaol nao biri bor po hasaol, Ngaorom obun angal aol ngo bor eben kisesa.^y ³ Ngub bisaol obum su Njoran hambun bor pobur kisaon, obum tenaol hambun bor kone baol munubur mbabtas bibaebe kisesa. Inim ngub buklemi tomb khorob bismi sao inin kone bor wiyao o Ngaorom kunaklao ko kao kalisesa.^z ⁴ Ngub bisaol angal ngon mbes Ngaoron man mini aol Asayam di mbuk waeb ngub bu wisao.

Su tenaol nao biri bor

Aol mondom angal aondao bu ora mend
kobur kabl

Aorao Aondao poklao hareron oborob
ora kareyo

Mao dund sa man man bibaebe.

⁵ Harer mendbor kuwis ha taol ha bi uk-
lao haki

Taemb soklwaebe.

Su aolu muyae kang sao baeben di

Inim harbor aondao baeben di

Tombo hond ber peb bibaebe.

Harer mendbor kul maongul bi baeben
di

Dund mao sa peb bibaebe.

Harer mendbor han biri luklao baeben di
Kobo tuwa peb bu ebe mao saklwaebe.

⁶ Ngaorom obun sem ngo bu muklbur be
ko

Tenaol hambunom hondoklemi ko
Asayam waeb bu wisao ub Njonom
kisesa.

⁷ Ngo tomb tenaol andub ora Njonom
mbini mbabtas bin ko obo kiril mbaesmil
Njonom mbini bor kabl, Ini suklumb sem

^v2:49 Njo 2:16   ^w2:51 Luk 2:19   ^x2:52 Luk 1:80   ^y3:2 Luk 1:80

^z3:3 Bis 13:24; Bis 19:4

o hakl o, Ngaorom ini ko homo ke mao handaklao ub, aem was ini ke ngo nao hondoklemi ko kao njaonaob? kisesa.^a
⁸Wakl kakl, Ngub inj, njem oborob buklesi ub Ngaorom njen kone baol minisi ko henden, inin kone ora bor em we ebe sao por ken haklwaebe kisesa. Ngo tomb Njonom wakl kakl, Nao Eberhem obu Ngaorol hul ha hasao on isi wane ora hayom ol, ebe soklao ko nen nao saboklwaebe. Ngub inj, nim ini bor heneng ora kao njurukl, Ngaorom Eberhemon isi wane haklemi ub hobao sao ora ko hem kokl beyaon, obum han ngo wi o baeben di Eberhemon isi wane ebe mao ingiyakl beyao kisesa.^b ⁹Ngo tomb Njonom ngub kobur kakl, Kuwi kakeb is te bor man man bu pa wisao o bao wiyao ora. Is mendbor il oborob nao saoklao baeben obum bobur is de bor haoruklao kisesa.^c

¹⁰Njonom ngub kisaol tenaol nda baebenom Njon bor naom kone baol munuklbur asub ora bukmaob ko? ne mismisa. ¹¹Ngub kismil Njonom mbinin angal ngon ko san ngub lisesa. Ini ngo hayem haklon mondom njen siyor kab wae sin, mende njen tenaol sango siyor nao wi buruklao o bao kalaebe. Nje aol mondom ne kang mend andub sao wae sin, njem di ngub bibi kisesa. ¹²Ngo tomb mone takis moroklme aol mendbor Njonom mbini mbabtas bin ko obo hasmi baebenom di Njon bor ne mubur kakl, Aol aondao o, naom kone baol munuklbur asub bukmaob? kismisa.^d ¹³Ngub kismil Njonom mbini bor kakl, Inim mone takis muklemi tomb kabmanom ngub baeben mibaebe ko kao njuklao ub ora mibaebe. Inim

mone mendbor baehaemen habarabur nao mibaebe ora kisesa. ¹⁴Ngo tomb mbini mendbor ami aol obo hasmi baebenom di Njon mbabtas biyao aol bor ne mubur kakl, Naom di kone baol munuklbur asub was bukmaob? kismisa. Ngub kismil obum mbini bor kakl, Inim aol mende lu bowes bu mbini maobowa, baehaemen mbinin mone muklbur howes ko ngub nao bibaebe ora. Inin sokl muklemi o makl homo hem was nao lowaebe kisesa.

¹⁵Ngo tomb tenaol ngo hasmi baebenom turi aondao ora homobur, mbinin kone bor aol ngo obu Ngaorom Eben Lao Aol mend oboklao lomao nda ye ko nen sab sab bismisa. ¹⁶Ngub nen sabismil Njon Mbabtast Biyao Aolom mbini bor kakl, Nim ini ibom ora mbabtast biyu o mabor aol hobao sao mend oboklao. Aol ngo obun burim nao buri men mbae ora yao. Ni di kho ora hae ol nim obun aongao su di nao kolakaeb se ora hae kisesa. Ngub kobur kakl, Obum ini obun Wesao Ebe Tangar di is sung kabom ini mbabtast buklaol kisesa. ¹⁷Ngub kobur kakl, Obun ki bor ang honde hesa mondolom kab sarbe kobaraoklao is hul mend meneyaom, ang tu honde hesa mondolom kab* sarbe koboklme nda ub obum ang noklme anda bor sarbe maemb kobur, mondolom baeben isaolao nao hindili dao hakol bi bor hi haoruklao kisesa.

¹⁸Ngo tomb Njon Mbabtast Biyao Aolom tenaol ngo hasmi baebenon kone mao komba angal tangar tangar andub ora kao kalobur kisaon, tenaol hambun bor Angal Bib Hobao Sao ngo oborob ora kao dund bisesa.

^a3:7 Mat 12:34; Mat 23:33   ^b3:8 Njo 8:33; Njo 8:39   ^c3:9 Mat 7:19

^d3:12 Luk 7:29

Njonom Njises mbabtas bisao o

Mat 3:13-17; Mak 1:9-11

Herorom Njon kalabus mao palaesao o

¹⁹⁻²⁰Ngub bisao o mbinin kabmanon maomb bo haraoklao aol Herorom khorob andub sao was bubur kisaon, obun haemen were ten Heroriyas di obu akl ba habur, aol Heror ngom khorob tangar sao di andub ora bisesa. Ngub bisaol Njon Mbabtas Biyao Aolom aol Heror ngo bor ngub nao bibi ko taolu lisesa. Ngo tomb aol Heror ngom khorob ngub was bu hasao ub khorob aondao bu ora mend di kond ba bubur kisaon, obum Njon Mbabtas Biyao Aol nda di kalabus mao palaesesa.^e

²¹⁻²²Ngo tomb Njonom tenaol hambun mbabtas bisao ub Njises di mbabtas bisesa. Ngub bu peyobur Njisesom Ngaor bor kao kalakl hasaol, yu heben kebe kobabur Ngaoron Wesao obu sao ebeyabukl non bim obobur kisaon, Njises obo men mbaesaol hindismi tomb yu heben bor angal mend obobur kakl, Nje nao Isi ora hael ol, nim njel kone uruklul nao kone bor di turi aondao ora bin hae kisesa.^f

Njiseson ab sumb wil ngub baeben ha himismi o

Mat 1:1-17

²³Ngo tomb Njises marisao o karasmas supu hor mend hor kabo nanon tobon kab be? menjao pibi hasao tomb Njisesom obun kongon hobao sao bukl ibisao nda ub tibiya bisesa. Ngub bisao o mbini tenaolon kone bor non Njises obu Njosebon isi ora e ko nen sabismisa. Ngo tomb Njoseb obu Hilaen isi sisesa.^g

²⁴Hilae obu Mataton isi sisesa.

Matat Libaen isi sisesa.
Libae Melkaen isi sisesa.
Melkae Njanaen isi sisesa.
Njanae Njosebon isi sisesa.
²⁵Njoseb Matatayason isi sisesa.

Matatayas Emoson isi sisesa.
Emos Neyamon isi sisesa.
Neyam Eslaen isi sisesa.
Esloe Nakaen isi sisesa.

²⁶Nakae Mayaton isi sisesa.
Mayat Matatayason isi sisesa.
Matatayas Semenon isi sisesa.
Semen Njosekon isi sisesa.

Njosek Njoran isi sisesa.
²⁷Njora Njonanon isi sisesa.

Njonan Eresan isi sisesa.
Eresa Serababelon isi sisesa.
Serababel Salliyelon isi sisesa.
Salliyel Neraen isi sisesa.

²⁸Nerae Melkaen isi sisesa.
Melkae Eraen isi sisesa. Erae Kosamon
isi sisesa.

Kosam Elmaramon isi sisesa.
Elmaram Eron isi sisesa.

²⁹Er Njosuwan isi sisesa.
Njosuwa Eliyesan isi sisesa.
Eliyesa Njorimon isi sisesa.
Njorim Mataton isi sisesa.

Matat Libaen isi sisesa.
³⁰Libae Simiyonon isi sisesa.

Simiyon Njuran isi sisesa.
Njura Njosebon isi sisesa.
Njoseb Njonamon isi sisesa.
Njonam Elayakimon isi sisesa.

³¹Elayakim Meliyan isi sisesa.
Meliya Menan isi sisesa.
Mena Matatan isi sisesa.
Matata Netanon isi sisesa.

Netan Debiron isi sisesa.
³²Debir Njesin isi sisesa.
Njesi Oberon isi sisesa.

Ober Bowason isi sisesa.
Bowas Salmonon isi sisesa.

^e3:19-20 Mat 14:3-4; Mak 6:17-18   ^f3:21-22 Mat 17:5; Luk 9:35; Njo 1:32
^g3:23 Luk 4:22; Njo 6:42

Salmon Nasonon isi sisesa.

³³ Nason Aminarabon isi sisesa.

Aminarab Arminon isi sisesa.

Armin Anaen isi sisesa.

Anae Hesronon isi sisesa.

Hesron Pereson isi sisesa.

Peres Njuran isi sisesa.

³⁴ Njura Njekobon isi sisesa.

Njekob Isakon isi sisesa.

Isak Eberhehemon isi sisesa.

Eberhehemon Teran isi sisesa.

Tera Nehoron isi sisesa.

³⁵ Nehor Serukon isi sisesa.

Seruk Ereyun isi sisesa.

Ereyu Pelekon isi sisesa.

Pelek Eberon isi sisesa. Eber Selan isi sisesa.

³⁶ Sela Kenanon isi sisesa.

Kenan Apaksaron isi sisesa.

Apaksar Semon isi sisesa.

Sem Nowan isi sisesa.

Nowa Lamekon isi sisesa.

³⁷ Lamek Metuselan isi sisesa.

Matusela Inokon isi sisesa.

Inok Njereron isi sisesa.

Njerer Mahalalelon isi sisesa.

Mahalalel Kenanon isi sisesa.

³⁸ Kenan Enoson isi sisesa.

Enos Seron isi sisesa.

Ser Aramon isi sisesa.

Aram obu Ngaoron isi sisesa.

**Seranom Njises khorob
mao baklbur bisao o**

Mat 4:1-11; Mak 1:12-13

4 Ngo tomb Njises obun kone bor We-sao Ebe Komb Bi ndam aondao bu ora honda hasao tomb, ib Njoran mari ngol haklbir obu wاكل bokesesa. Ngub po hasao tomb Wesao Ebe Tangar ndam Njises obu su tenaol nao biri mend sisao bor kemi pisesa. ² Ngub bisaol Njises obu su tenaol nao biri ngo bor bao hor supu kab kab hor kab oran bao hasaol Ser-

anom Njises obu khorob mao baklbur bisesa. Ngo tomb Njises obu bao ngo pibi hasao baeben hambunon obu ne nao ne was hasaol, mabor obu dem aondao ora himisesa. ³ Ngo tomb Seranom Njises obu bor kاكل, Nje heneng ora Ngaoron Isi yao sin, han ngo wi hاكل wاكل palawe men aolin kao kisesa. ⁴ Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kاكل, Ngaoron mbuk waebom ke wiyao ub tenaolom sul bao haklemi tomb ne noklme saon was nen nao saboklwaebe buklemi ke wiyao kisesa.

⁵ Ngo tomb Seranom Njises yu manda mend sisao bor kemi pobur kisaon, bombor ngo ora tomb su hambun bor tangar tangarom maomb bo haroklme ub Njises henden muwalisesa. ⁶ Ngub bubur kisaon Seran ndam Njises bor kاكل, Yaom hambun sao ebe ngo hendeyob sao baeben nje njubur, ninao buri di nje was taol bu nju hambun sao njem was maomb bo hanin lowao kisesa. Ngub kobur kاكل, Hambun sao ngo wi baeben nim was maomb bo han njisaol ninao was wi kisesa. Wاكل kاكل, Nim ngo baeben aol is mend kaloklwao ko nen soba sin, nim ebe kaloklwao ora kisesa. ^h ⁷ Ngub kobur kاكل, Njem tumu kar munu dombes ubur ni bor kaoya kae sin, yaom ngo hendeyob sao baeben hambun sao njen was uklao kisesa. ⁸ Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kاكل, Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao. Njen Aorao Ngaor bor ora kaoya ko, obun kongon bombor o ora bibi ke wiyao kisesa.

⁹⁻¹¹ Ngo tomb Seran ndam Njises su Njurusalem kemi pobur kisaon, obu Ngaor Hen Moroklme Anda and hom kem yu ora bor kemi po haen kobur obum Njises bor kاكل, Ngaoron mbuk waebom ke wiyao ub nje hanom aongao lu menjao nao bin ko, Ngaorom obun

^h4:6 Mat 28:18

angal mini wesao baeben kao kalok-laol nje mbinin ki hobaol po tibanin-leming, nje heneng ora Ngaoron Isi yao sin ngol habur unu ngo ora bor bongekisesa. ¹²Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kabl, Ngaoron angal ukl mend di ngub ke wiyao. Njen Aorao Ngaora bor menjao menjao nao mao ba hendaebe ke wiyao kisesa.ⁱ ¹³Ngo tomb Seranom Njises obu bor khorob hambun sao ngub mao baklbur bisao o, mao bakl buwaesao tomb obum mabor ko mende bi hondoklwao ko nen sobaoklbur Njises tuwaki paokl ora pisesa.^j

**Njisesom Kalili bor kongon
pibnao tibiya bisao o**

Mat 4:12-17; Mak 1:14-15

¹⁴Ngo tomb Njises obu Ngaoron Wesao Ebe Tangar ndam buri mao palaesao ub obu su Kalili wakl bokesesa. Ngo tomb Njisesom bisao sao arman kam aeben bismil, su ngo hambun bor pangam aeben aeben bismisa. ¹⁵Ngo tomb Njisesom Nju semon man pangoklme anda hambunon hondabur Ngaoron angal bib ebe kao kalo hasaol, tenaol hambunom obu turi homo kaoya kismisa.

**Nasarer tenaolom Njises oborob
obaeng ib nao kismi o**

Mat 13:53-58; Mak 6:1-6

¹⁶Ngo tomb Njises obu su Nasarer obu nas kang tomb hasao bor pisesa. Ngo bor ngub po hasao tomb Nju semon hor boroklme bao o pindib pisesaol, mbinim bismi ub obu di man pangoklme anda ngon hondaesesa. Hondabur kisaon obum mbuk waeb bor hondoklbur teka hasao tomb ¹⁷mbinim Njisesom mbes man mini aol Asayam mbukl waeb bu wisao ub hondobur ken

ko mbuk ngo kalismisa. Ngub kalismil Njises obum mbuk nda bor taongaokl bu es bu hindisao tomb ngub wisao hindisesa.

¹⁸Aorao Aondaon Wesao nao kone bor honda hayaol

Obum nim tenaol dimb baeben bor Angal bib hobao sao kao kalon ko mao hasao.

Seranom men mba waoraoklao baeben Nim wakl kur mi pon ko obum ni obon kisaol.

El kho baeben di wakl el mao tan lao. Tenaol mendbor men mba ke mao handaroklme

Mbinin kone bor dam nao bin boroklme baeben di

Bu mun ko obum ni obon kisaol.

¹⁹Bao ebe ngon

Aorao Aondaom obun tenaol men muklao ko

Kao kalon ko ni obon kisaol ko Asayam mbuk waeb bu wisao ub Njisesom ngub kisesa.

²⁰Ngo tomb Njisesom mbuk nda wakl hoba munubur, maomb bo haraoklao aol nda obun wakl kalobur kisaon tol ber paesesa. Ngub bisaol man pangoklme anda ngon tenaol ngo ber mba hasmi baebenom, Njises obum angal ngo mbuk waeb ngo bor wisao on te asao was leb ko sub hondo ber mba hasmisa.

²¹Ngo tomb Njisesom mbini bor angal ngon te kao kalobur kabl, Angal ngo wi ub inim ngubi tomb ngo pangoklme ol, Ngaoron mbuk waebom wen ngo buk-lao ke wisao ub embi ngubi tomb ora ngo il so pind biyaokl o kisesa. ²²Ngo tomb tenaol ngo birismi baebenom Njisesom angal di oborob was kisaol nda ub pangobur, mbinim burir aonda bu ora bismisa. Ngub bubur mbinin kone bor turi aonda ora homobur kabl, Aol ngo obu Njosebon isi ora inj ye sa bo? kao

ⁱ4:12 1 Kor 10:9   ^j4:13 NjuS 2:18; NjuS 4:15

kao bismisa.^k ²³Ngub kismil Njisesom mbini bor kاكل, Ni hende ora inim ni bor angal mar kobur ngub lemi. Dokta o, njem njen mbib mao ebe sa lemi kisesa. Wاكل kاكل, Inim ni bor ngub di lemi. Njem su Kabenam bor bisi ub naom ora pangismaong, njem njen su enjo ngo bor di ngo bisi ub bi lemi kisesa.^l ²⁴Obum ngub kobur kاكل, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, Ngaoron man mini aol baebenom mbinin su and te sisao bor man lemi ub mbinin semom mاكل homobur nao pangoklemi kisesa.^m ²⁵Wاكل kاكل, Pangeklem. Mbes man mini aol Ilanja hasao tomb se nao eben ko saohar bor tiriyao bo peyaesaol, karasmas ukl teb di ek ukl dowe mend di ngub baeben oran se nao ibisaol, su ngo baeben hambun bor de aondao ora ibisesa. ²⁶Ngub bisao tomb su Isreyel bor Nju sem ten weyae andub ora birismi o, Ngaoron Ilanja obu ten ngo baeben birismi on is mend nao bisur bu pen kebur, Tenaol Sem Tangar ten, ten weyae is mend obu su Siron bor and te Sarepar bor birisaol, obu ngo bor ora pu kisao. ²⁷Mende di mbes Ngaoron man mini aol mende Ilasa hasao tomb di su Isreyel bor aol maollun bi andub ora birismi o, aol ngo baebenon is mend ebe nao mao saesao ora. Aoh, obum su Siriya aol obu aol sem tangar Neman, aol maollun bi ngo obu ora ebe mao saesao ora ko Njisesom ngub kao kalisesa. ²⁸Ngub kisaol Nju sem ngo man pangoklme anda ngon birismi baeben hambunom, angal ngo kisao nda pangobur ko aondao ora himismisa. ²⁹Ngub ko homobur kismin mbinim Njises and lobokl lobokl dera nan munu lenge taokl and te ngon manda bor men pae yin pobur, bare kho ora mend sisao bor haoklu tu kobaklmao ko nen sabismisa. ³⁰Ngub

nen sabobur kismin tenaol andub ora pismi o, obu tenaol aondao ngo hasmi darukl o bor sub bongeyaokl paokl ora pisesa.

Njisesom aol is menden sam taol deraesao o

Mak 1:21-28

³¹Ngob tomb Njises obu su Kalili and lobokl lobokl Kabenam bor pisesa. Ngub pobur kisaon Nju semon hor boroklme bao o pindib paesao tomb obum tenaol hambun bor Ngaoron angal bib ebe ngo kao kalisesa.ⁿ ³²Ngub kisaol mbinim pangismi tomb obum oborob ora kone kikel bi, bi make lome aolom lome nda ub angal buri ora kisaol pangobur, burir aondao ora bismisa.^o ³³Ngob tomb aol is mend obun tombao bor sam kho ora biri mend man pangoklme anda ngo bor birisao om kaong aondao bu ora lubur kاكل, ³⁴Wao. Nasarer Njises o, njem nao bor asub ora buklbur obae balem? Nje Ngaoron komb bi aol ora hael ol nim nje ora hendeng, njem nao khorob ora lu bowes bukl obae be? kisesa.^p ³⁵Ngub kisaol Njisesom sam ngo aolon tombao ndaon bor birisao nda bor buriyab ora taolu lubur kاكل, Njem aol ngon tombao bor angal ko nao biri dera pib ora kisesa. Ngub kisaol sam ngo aolon tombao bor birisao ndam aol nda mbini ber mba hasmi ngol sul komb hakl po win kaoklbir, aol ngo obu bor menjao nao bi paokl ora pisesa. ³⁶Ngub pisaol tenaol ngo hasmi baebenom pakl homo burisao pobur kismin mbini hakl hakl kاكل, Obum angal ngo asub bi mend ko hae bo? Obum aolon tombao bor sam beraemi baeben bor bi make lao aolom angal buriyab ora lome ub keyao tomb, mbinim obun angal hul nao hae paokl was puklmi kismisa. ³⁷Ngob tomb Njis-

^k4:22 Luk 3:23; Njo 6:42   ^l4:23 Mat 4:13; Njo 2:12   ^m4:24 Njo 4:44   ⁿ4:31
Luk 4:23   ^o4:32 Mat 7:28-29; Njo 7:46   ^p4:34 Mat 8:29; Luk 8:28; Njo 6:69

esom ngo bisao saon arman su ngo hambun bor kam aeben aeben bismil, tenaol hambunom pangaesmisa.

Njisesom Pitan weren ingi di tenaol andub mendbor di ebe mao saesao o

Mat 8:14-17; Mak 1:29-34

³⁸Ngo tomb Njises obu man pangoklme anda ngo tuwaklbir kisaon, aol Simon Pitan anda hondaesesa. Ngub hondaesao tomb aol Simon Pitan weren ingi obun toklo pob turub bu sen aondao bu ora ha wisaol, mbinim Njises bor ten ngo bisur bu ebe mao saki ko kao kalismisa. ³⁹Ngo tomb Njises obu ten nda u mba hasaol teb so po habur kinkl, Sen kho ngo njem ten ngo obu nao mao homaklesi ora kisesa. Ngub kisaol ten nda obu pob turub bu ngo homo wisao ub ebe bao sisaol, ten ndam penar bu teka peyobur kisaon, tenaol ngo birismi baeben ne taol bu kaloklbur man man bisesa.

⁴⁰Mabor ombonao nar anda bombisao tomb su ngo bor tenaol andub ora sen kam mundub mundub hae homo wismi baeben, Njises obu hasaol was taokl obo kiril mbaesmisa. Ngub taokl obo kiril mbaesmil obun kim tenaol ngo sen ha wismi baeben men mbaesao tomb mbini hambun ebe sisesa. ⁴¹Ngub bisaol tenaolon tombao bor sam bisao nda baebenom paokl was pobur, e ko karaklae aondao bu ora kobur kinkl, Nje Ngaoron Isi ora hael kismisa. Mbinim obu ngub Ngaorom Eben Ke Aol ora hae ko hindismil, obum mbinin angal ngo kismi ub ken wa nao bi, mbini e beb nao ke paokl was pen kisesa.^q

Njisesom su Njuriya bor angal bib hobao sao kam akol bu hasao o

Mak 1:35-39

⁴²Ekeran nan bao bu hebeyam ibisao tomb Njises obu su and te ngoklbir kisaon, su tenaol nao biri mendborom pisesa. Ngub pisao o tenaol mendborom obu es bu hend wabur obu hasaol ibisemisa. Ngub obobur kismim mbinim obu bor kinkl, Njem nao tuwaklbir su tangar mende bor nao poklesi ora ko kao deb deb bismisa. ⁴³Ngub bismi o Njisesom mbini bor kinkl, Ngaorom nim obun kongon hobao sao ora ngo bun ko obon kisaol, nim obun Angal Bib Hobao Sao ora obum maeb ha maomb bo hayaon on, mbini tenaol su and lobokl lobokl aeben o bor bereme baeben hambunom di pangen kao kalam akol poklwao ora kisesa.^r ⁴⁴Ngo tomb obum Nju semon man pangoklme anda hambunon hondabur, angal bib hobao sao ngo kao kal ha was hasesa.^s

Aol mendborom Njises taol mi pismi o

Mat 4:18-22; Mak 1:16-20

5 Ngo tomb Njises obu ko mend oran ib mal Kenesareron mare bor hasaol, ngo obu hasao bor tenaol andub ora Ngaoron angal bib ebe ngo hem ko pangoklbur obo dengeb dengeb kao mba hasmisa.^t ²Ngoklombombor Njises obum hindisaol, ib mal ngon marel ib taokaoll kang tokl kab mend wisaol hindisesa. Ngub hindisao tomb ib wen moroklme aol baebenom mbinin taokaoll kab ngo ngoklbao win kaoklbir, ib wen ongon bu moroklme sao ib dand bukl pismil hindisesa. ³Ngoklombombor Njises obu Simon Pitan ib taokaoll bombor mend wisao bor honda burubur, tenaolombombor obu hasaol dengeb dengeb lemi ko nen

^q4:41 Mat 8:29; Mak 3:11-12   ^r4:43 Luk 8:1   ^s4:44 Mat 4:23

^t5:1 Mat 13:1-2; Mak 3:9-10; Mak 4:1

sabobur Pita bor kakl, Njem ib taokaoll ngo kang mend moklo ib wil sao munu soklmen sa kisesa. Ngo tomb Njisesom tenaol aondao ngo dengbe mba hasmi baeben bor Ngaoron angal bib ebe nda kao kalisesa.

⁴Ngub kao kal pesao tomb mabor Simon Pita bor kakl, Njem wakl ib taokaoll ngo moklo ib tukunol abeyo kang mend men sao pobur, inin wen ongon bu moroklme sao abo unu ib ndaon bor pen kobur inim ib wen mib kisesa.^u ⁵Ngub kisaol Pitam obun angal ngo kisao on ko san lubur kakl, Aol aondao o, naom embi bao somna ngon kongon buri ora bu-mao o naom wen is mend nao mumaong, njem kal ub non nim wen ongon bu moroklme sao ngo unu ib ndaon bor pen kao hondon wa ye kisesa. ⁶Ngub tomb mbinim ngub bismil wen ongon bimi sao nda bor ib wen aondao was andub ora birisaol, wen ongon bimi sao nda kend aondao ora bubur eyo lokl kobaeb se sisaol pe kobaklao ko nen sabismisa. ⁷Ngub bisaol mbinin aol sango mbini wen mu hasmi aol mendbor ib taokaoll menden birismi baeben bor, nao bisur bu wen ngo men menin ubuklub ko ki pun kar mib bismisa. Ngub bismil ibismi tomb wen nda baeben mubur, ib taokaoll tokl kab kobaran bor mari pismil, ib taokaoll nda kab wen aondao ngo marismi o kend tiril ib ndaon bor ponde men pae hondaesesa. ⁸Ngub tomb Simon Pitam ngo bisao sao hondobur kisaon, obum Njiseson aongao ma teb so bor tumu karu dombes ubur Njises bor kakl, Aorao Aondao o ni khorob biyu aol ora hae ngao, njem ni tuwakl pu ora kisesa. ⁹Pitam ngub kisao o obu di mbini haru hasmi baebenom di, ib wen andub ora ngo mismi o hindismi tomb burisao po pakl aondao ora himismisa. ¹⁰Ngub tomb aol Sebirin isi kab Njon hesa Njemus kab

di, Simon Pita obu daol mbini haru kongon bombor sao bu hasmi o mbibi kab di burir bisbisa. Ngub bismil Njisesom Pita bor kakl, Njem pakl nao homaebe. Njem ngubi tomb sao ol non tenaol men muklesi ora kisesa.^v ¹¹Ngub tomb mbinim ib taokaoll ngo moklo ib tukunol sao wisao nda wakl ib marel en obobur, taokaoll ngo ib mare ngol bao u mba, mbinin hambun sao wismi sao hakl di bao u haen tuwakl bir mbinim Njises was taol mi pismisa.^w

Njisesom aol maollun bi is mend ebe mao saesao o

Mat 8:1-4; Mak 1:40-45

¹²Ngub tomb Njises obu su and lobokl lobokl mendel hasaol, su ngo bor aol maollun bi is mend obun toklo hambun bor derom pe taokl pe mend hasao om Njises hondobur kisaon, Njises hasaol dombes ubur obu bor kakl, Aol aondao o, njem ni ebe mao sakl ko pangal sin, ebe mao saklesi ora ko kao deb deb bisesa. ¹³Ngub bisaol obun kim aol ndan toklol men mbabur kakl, Aol o nim nje ebe sen ko pangaklol, njen toklo bor der ngo biye baeben di ngubi tomb ebe saokl kisaol, bombor ngo tomb obun toklo hambun bor der ngo bisao nda ub ebe bao sisesa. ¹⁴Ngub tomb Njisesom aol ngo bor angal buriyab ora kobur kakl, Njem ni Njisesom ebe mao sanao ko mendel nao kao kalaebe. Ngub inj, njem ngubi tomb Nju semon baolum aol bor bombor o nao songol ebe sa ko muwalokl pu. Ngub pobur lesin mbes Mosesom nje non bi semom bibaebe kisao ub, tenaol hambunom njen toklo songol wakl ebe sene ko henden ub Ngaor bor menjao kalo mabaorao haoribi kisesa. ¹⁵Ngub kisao o Njisesom hambun sao ngo bu hasao sao su hambun bor pangaesmil, tenaol andub ora obu hasaol was dengeb dengeb

^u5:4 Njo 21:3-8   ^v5:10 Mat 13:47   ^w5:11 Mat 19:27

kobur obum angal ebe ngo kisao nda ub pango, obum mbini sen ha wismi baeben di mao ebe saen ko obo kiril mba was bismisa. ¹⁶Ngub bismi o obum Ngaor bor kao kaloklbur su tenaol nao biri bor pu was bu hasesa.^x

**Njisesom aol aongao tibae
mend ebe mao saesao o**

Mat 9:1-8; Mak 2:1-12

¹⁷Ngo tomb ko mend oran Njisesom tenaol hambun Ngaoron angal bib ebe nda kao dund bi hasaol, Peresi aol mendbor di Nju semon man buwaloklme aol mendbor di, mbinin su Kalili di Njuriya di Njurusalem di ngo hakl bor haklbir obo birismisa. Ngo tomb Aorao Aondaon burim Njises obu men mbaesaol, obum tenaol sen ha wismi baeben di ebe mao sa was bisesa. ¹⁸Ngo tomb aol mendborom aol aongao tibae mend obun to bor bor is ha pa taokl obobur, Njises hasaol tu uklbur bismi o ¹⁹and ngo Njises obu hasao on tiriyaol kombae bor tenaol andub ora dengeb dengeb was kismil, aol aongao tibae ngo Njises hasao bor taokl hondakl buwaesmisa. Ngub hondakl buwabur kismin mbinim and ngon hom kemol hond ya and hom munu kebe kobabur, aol aongao tibae nda obun to bor bor unu tenaol ber mba hasmi ndal, Njiseson el dund sol yam hend ha tu kobaesmisa. ²⁰Ngo tomb Njisesom aol ngo baebenom obul hul ha ora habur ngo bismi sao hondobur, obum aol aongao tibae nda bor kاكل, Aol o nim njem khorob bisi sao njen kone bor wiyao o kunarukl kisesa.^y ²¹Ngub kisaol pangobur Nju semon man buwaloklme aol baeben di Peresi aol mendbor di mbini hakl hakl makl homo sub kao kao bubur kاكل, Aol ngo obum Ngaor bor maobowa angal bu, hul ha angal ngo be o ka. Aol tenaolon kone bor kho

wiyao o kunaeb se mend nao hae, Ngaor obu bombor ora hayao ko kao kao bismisa.^z ²²Ngub kismil Njisesom mbinin kone hondo angal ngo kismi on ko san lubur kاكل, Inim inin kone bor asub ko khorob ngub nen sabeklem? kisesa. ²³Ngub kobur wakl kاكل, Inim angal awo was kend bi ko pangeklem? Aoh, nim njen kone bor kho wiyao o kunarukl kanda ub kend bi soklaol bukl buwaklwao be? be? nim nje tekakl pu lowao ub kend bi soklaol bukl buwaklwao ko pangeyem? kisesa. ²⁴Ngub kobur kاكل, Ni Aolon Isi Ora hae ol, sun tenaol hambunon kone bor kho wiyao sao kuna, tenaol heme di ebe tekakl pu kaeb se hae ko hendeklemin ub kobur, obum aol aongao tibae ngo bor kاكل, Nje teka peyo, njen to abo daol mu minibir njen anda pu ora kisesa.^a ²⁵Ngub kisaol aol ndam bombor ngo ora tomb tenaol ngo ber mba hasmi baebenon el sol teka peyobur, obun paolaoklao to nda taokl-bir Ngaor bor tengiyu ko kaoya kobur obun anda pisesa. ²⁶Ngo tomb tenaol ngo birismi baebenom ngo bisao sao hondobur burir aondaol ora biyu, mbinin kone bor di pakl hom mubur kismin mbinim Ngaor bor turi homo kaoya kismisa. Ngub kobur kاكل, Naom ebe ngubi ko mend nao hindismao sao ora bandal handamnda kismisa.

**Njisesom Libae bor
ni taol mi ib kisaol o**

Mat 9:9-13; Mak 2:13-17

²⁷Ngo tomb mabor Njisesom takis maoraoklao aol mend obun imbi Libae obu takis moroklme anda bor birisaol hindisesa. Ngub hondobur Njisesom Libae bor kاكل, Njem ni taol mi ib kisesa. ²⁸Ngub kisaol takis maoraoklao aol ndam obun hambun sao tuwakl-bir kisaon, obum Njises taol mi pisesa.

^x5:16 Mak 1:35   ^y5:20 Luk 7:48   ^z5:21 Luk 7:49   ^a5:24 Njo 5:8

²⁹Ngo tomb takis maoraoklao aol ndam Njiseson ne aondao ora mend obun anda bor haorakaesaol, takis moroklme aol mendbor di aol tangar mendbor di mbini hambun takis maoraoklao aol Libae hesa Njises kab daol haru ne no birismisa. ³⁰Ngub bismil Peresi sem hesa Peresi aol mendbor man buwaloklme baeben kabom, Njiseson man pange aol baeben bor makl homo ne mubur kabl, Inim asub ko mone takis moroklme aol hesa khorob bimi aol baeben kab daol Njises haru ne no bereyem? kismisa.^b ³¹Ngub kismil pangobur Njisesom mbini angal ngon ko san lubur kabl, Tenaol sen nao hae baebenom dokta biri nao puklmi ora. Ngub inj, tenaol sen ha homo wimi baebenom was dokta biri puklmi kisesa. ³²Ngub kobur kabl, Nim tenaol oborob bu haroklme baeben bor kone baol monoklwaebe kokl inj obowao ora. Ngub inj, nim aol khorob bimi baeben bor kone baol munu inim khorob bismi sao tuwaklwaebe kokl obowao ora kisesa.

Mendborom Ngaor bor nen saboklbur ne tuwa paolismi o

Mat 9:14-17; Mak 2:18-22

³³Ngo tomb tenaol mendborom Njises bor kabl, Mbes Njon Mbabtas Biyao Aolon man pange baebenom mbini ko andub ora Ngaor bor nen saboklbur ne di nao ne tuwa paolismi. Mende di Peresi semon man buwaloklme aol baebenom di ngub was bimi o, njen man pange baebenom ne di ib di asub ko bao was noklme? kismisa. ³⁴Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Aol mondom obun ten wen taol bubur, aol ngo obun tenaol sango baeben di mbini haru turi homo buruklmi tomb ne nao ne buruklmi be? kisesa. Ngub inj ka.^c ³⁵Aol ten wen taol bi ngo obu mabor mondom obu su

tangar bor pen lao bao o pindib paklaol, obun tenaol sango baeben daol maomunu nao haklmi tomb mbini obu hem kobur ebe ne tuwa paoluklmi kisesa. ³⁶Ngo tomb Njisesom mbini bor angal mar mend di kao kalobur kabl, Toklo and turub bi mbes pange piri mend kaollu dir wiyao tomb, dir ngo wiyao o bor manga taambuluklbur mondom toklo and turub bi ebe wen pange mend heya bowes nao bimi ora. Ngub inj, mondom ngub ba sin obum toklo and turub bi ebe wen pange ngon heya pae kang ngom, toklo and mbes pange on dir uklaol bor manga mba taambuluklao ub di, toklo and ngo kab bombor ubi inj sakl, kengi nao bi ub baemaen mu bowes ora buklaol. Ngub buklaol toklo and turub bi wen pange ngo di heya bowes ora buklaol, kobaran ora mu bowes buklaol kisesa. ³⁷Ngub kobur kabl, Mondom ib waen wen pange di some songol be mbes pange bor nao kowe tu ndaroklme o, mondom ngub ba sin ib waen wen pange ngom some songol be ngo dallmbe kobaen laol, ib waen ngo di ora kowe bowes buklaol ora kisesa. ³⁸Aoh, mbini bimi ub ib waen wen pange sa sin, mbini some songol be di wen pange bor was birin lome kisesa. ³⁹Njisesom ngub kobur kabl, Aol mendbor ib waen mbes pange neme baebenom ib waen wen pange turi nao hemebur, ib waen mbes pange ebe ora saoklao lome ko Njisesom mbini bor angal mar ngub kao kalisesa.

Nju semon hor boroklme bao on kongon nao bibaebe ora kismi o

Mat 12:1-8; Mak 2:23-28

6 Ngo tomb Njises obu Nju semon hor boroklme bao* bombor menden wir il em hinin pibisao tomb, obun man pange aol nda baebenom wir il mendbor

^b5:30 Luk 15:1-2   ^c5:34 Njo 3:29

talobur, subu dab hakl pen ko mbinin kim peb sokl men peb bubur nismisa. ²Ngub bismil Peresi aol mendborom mbini bor kakl, Inim hor boroklme bao on naon manom nao bibaebe ke wiyao sao asub ko bim? kismisa. ³Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngo kismi on ko san lubur kakl, Inim mbes aol wesmbao aondao Debirom bisao sao arman mbuk waeb bor wiyao ub nao hendeme be? kisesa. Ngub kobur kakl, Nim ngo kakl o mbes Debir obu di obu haru hasmi baeben di mbini hambun dem khorob ora himismi tomb ⁴Debir obu Ngaor bor kaoya lome anda bor hondabur, and ngon palawe Ngor bor kalismi o wisaoI tenaol hambunom nao noklwaebe ora, baolum aol baebenom was noklemi ke wisao o, Debir obum di mu nobur kisaon obu haru hasmi baeben di kalisao ke wiyang, inim arman ngo mbuk waeb bor wiyao ub nao hendeme be? kisesa. ⁵Njisesom mbini bor wakl kakl, Pangeklem. Aolon Isi Ora obu hor boroklme bao on Aorao Aondao ora yao kisesa.

Njisesom hor boroklme bao on aol ki kho mend ebe mao saesao o

Mat 12:9-14; Mak 3:1-6

⁶Ngob tomb hor boroklme bao o mende pindib paesaoI, Njises obu Nju semon man pangoklme anda hondabur tenaol hambun bor Ngaoron angal bib ebe nda kao kalisesa. Ngo tomb obum hindisaol, aol is mend obun ki tao nan o kho tibae ora birisaol hindisesa. ⁷Ngob tomb Nju semon man buwaloklme aol mendbor di Peresi aol mendbor di, mbinim Njisesom hor boroklme bao* on obum tenaol sen ha uklemi o ebe mao sarob sin, mbinim obu bor ngol mao bembera howes koklbur sub obum asub was bib ko bao hondo hasmisa.^d ⁸Ngub bismi o mbinim ngo bu hasmi sao obum ora hende sakl,

aol ki tibae nda bor kakl, Nje tekabur tukun oral ha kisaol teka hasesa.^e ⁹Ngub bubur kisaon Njisesom mbini hambun bor angal mend ne mun kobur kakl, Naom hor boroklme bao on naon kone ebe ora u haklmao ub tenaol mende bisur bukmao be? be? naom mbini bor khorob bukmao? Naom tenaol mende oborob ora haen ko bisur bukmao be? be? naom mbini pe paen lu tuwaklmao? Manom asao was ke wiyao? kisesa. ¹⁰Ngub kobur kisaon obum mbini hambun elom hondo akol bubur aol ki tibae nda bor kakl, Njen ki abo dundukl pe kisaol, aol ki kho ndam ngub bisao tomb obun ki wakl ebe bao sisesa. ¹¹Ngub bisaoI Nju sem nda baebenom ngo hondobur kismim, mbinin kone bor kho so ko aondao bu ora homobur, mbini hakl hakl sub kao kao bubur kakl, Naom Njises obu bor oran asub ora bem balem? kismisa.

Njisesom aol duteb sablo mao hasao o

Mat 10:1-4; Mak 3:13-19

¹²Ngob tomb Njisesom yu harbor manda mend sisao bor pobur, Ngaor bor kao kalokl pisesa. Ngub pobur kisaon obum bao somna ngon Ngaor bor was kao kalo baram baram bubur bao bu kobaen kisesa. ¹³Ngub bubur kisaon nar do hebe peb bisao tomb obun man pange tenaol baeben ubuklub kobur, obum aol duteb oran sabol peb bu mao habur, ini nao angal bib hobao sao kam akol bu haklemi aol hayem kisesa.^f ¹⁴Ngob tomb aol ngo haklon is mend obun imbi Simon sisao o, Njisesom imbi tangar karu ubur Pita kisesa. Ngo tomb Simon Pita ngon haeme Andur di, Njemus Njon kab di, Pilib hesa Batolimbu kab di, ¹⁵Matiyu Tomas kab di, Aolpason isi Njemus di, Simon mende obu Selor sem sisaol ngo obu di, ¹⁶Njemus menden isi Njuras

^d6:7 Luk 14:1   ^e6:8 Luk 5:22; Luk 9:47   ^f6:13 Njo 6:70

di, Njuras mende Iskeriyaor Njuras mabor Njises karu lubur Njises lukl bismi baeben munu kalisao aol nda di, Njisesom ngo baeben sablo haen kisesa.

**Njisesom tenaol heme andub
ora ebe mao saesao o**

Mat 4:23-25

¹⁷Ngo tomb Njises obu yu harbor manda bor haklbir aol duteb nda baeben daol haru wakl inin pobur kismil, mbinim unu su hond pae oral po pindib paesmi tomb, ngol obun man pange tenaol andub ora obo ha mba hasmisa. Ngub hasmil tenaol andub ora su Njuriya tenaol di, Njurusalem tenaol di, ib kunjateb so bor paoloklme tenaol mendbor su Taya hesa Siron kab bor paolismi baeben di, ngo baeben hambun ora obo hasmisa. ¹⁸Mbinim Njisesom angal ebe ngo kisao nda ub pango, mbinin tenaol sen ha wismi baeben di obum wakl ebe mao saen ko ngub obo hasmil, Njises obum tenaol mendboron tombao ndaon sam birisao baeben di taol dera ebe mao sa was bisesa. ¹⁹Ngo tomb Njises obun burim tenaol hambun ngub ebe mao saesao hondobur, tenaol hambunom di mbinin sisao nim Njiseson toklol waran ko nen sab sab bismisa.

**Ini de ko dem homo boroklme
haklom turi homo haklwaebe kisa o**

Mat 5:1-12

²⁰Ngo tomb Njisesom obun man pange tenaol baeben hondo akol bubur kakl, Ini tenaol menjao nao wi burubur dam nao bin boroklme hakl o ini Ngaorom maeb ha maomb bo hayabor po hakleming
Inim turi hom ha was haklwaebe.

²¹Ini ngubi tomb dem homo boroklme hakl o inim mabor ne ebe no tombao ha was hakleming

Inim turi homo haklwaebe.

Ini ngubi tomb de ko boroklme hakl o inim mabor kir kao ha was hakleming

Inim turi homo haklwaebe

Njisesom ngub kisesa.⁸

²²Ngub kobur kakl, Inim Aolon Isi Ora obu hem ko taol mi poklemil, mbinim ini bor makl homo nar wen ebe hende non bubur, ini bor angal kho ko ini ngol nao hae puklub ko lu taoluklemi. Mbinim ni maobowa peb bu inin imbi di kho tangar tangar sao hakl menger mu imbi karu ukleming,^h ²³ini mabor haklemi ub nen sabobur lemin turi hom ha was haklwaebe. Heneng ora inin sokl aondao ora yu heben bor wiyaong, turi homo taom bu haklwaebe kisesa. Pangeklem. Mbes di mbini ngo baebenon ab sumb wil baebenom Ngaoron man mini aol mbes hasmi baeben bor di ngub was bismi ko, Njisesom obun man pange nda baeben bor ngub kao kalisesa.

²⁴Ngub kobur kakl, Ini aol aeben o mone aorao o hakl o, inim ngubi tomb mone sokl mubur turi hom ha was ngo hayem ub inin sokl mbes mu pele non bi ora hayem ol, ini mabor menjao nao mi ke hondokleming hondo ora haklwaebe.

²⁵Ini mendbor ne andub ora no tombao ha haroklme hakl o, ini di ke aondao ora hondobur mabor ini dem homokleming inim hondo ora haklwaebe kisesa. Ini ngubi tomb kir ko ngallaeb bu haroklme o hakl o, ini ke aondao ora hondobur mabor ini de aondao bu ora leming, hondo ora haklwaebe kisesa. ²⁶Ini aol mendbor tenaol mendem kaoya ken haroklme hakl o, ini ke aondao ora hondokleming inim hondo ora haklwaebe. Mbes inin ab sumb wil baebenom di man kho tan-

gar mini aol baeben bor ngub was kaoya kismi ko Njisesom mbini hambun bor ngub kao kalisesa.

**Inin saond bi hond homo
kone wibaebe kisao o**

Mat 5:38-48

²⁷ Ngo tomb Njisesom mbini bor waki kakt, Ini tenaol ngo ninao angal pango bereyem o hakl o, inin saond bi bor hond homobur kone wibaebe ora. Inim tenaol mendbor ini bor ko homoklme baeben bor di, inim waki oborob sao was bibaebe ora kisesa. ²⁸ Ngub kobur kakt, Inim tenaol mendbor ini bor hondo ko bowes bu mao kho sa angal buklemi baeben bor di, inim mbini bor turi haen sao was bibaebe. Tenaol mendbor ini bor maobowa peb bu lu bowes buklemi baeben bor di, tenaol ngubi baeben Ngaor bor bisur bibi ko kao kaloklwaebe kisesa. ²⁹ Ngub kobur kakt, Aol mondom njen payo mende nan la sin, njem njen payo mende nan lin ub baol minibi kisesa. Mende di aol mondom njen toklo and turub bi kur ma sin, njen siyor hesa toklo and turub bi kab kobaran mao nao hae bao kalaebe kisesa. ³⁰ Njisesom ngub kobur kakt, Aol mondom nje bor menjao nji ka sin, njem obu bao kalaebe. Aol mondom di njen menjao uklesi o mi pa sin, njem obu bor nao waki nji ko penj nao bibi ora kisesa. ³¹ Mende di tenaol mendborom njen turi hemenin ko bimi nda ub, inim di tenaol aebenol haklemim turi hemen sao was bibaebe kisesa.¹

³² Njisesom ngub kobur kakt, Inim tenaol mendbor ini bor turi homo kone uklemi o bor was inim di turi homo kone u harim sin, nim oborob biyu ko nen sobal be? kisesa. Ngub inj, tenaol khorob bimi baebenom di mbini hakl hakl ngub kone wi wi bimi o, mbinim Ngaorom turi hemen inj bimi kisesa. ³³ Waki kakt, Inim

tenaol ini bor oborob buklemi baeben o bor was oborob bu bisur baem sin, tenaol khorob bimi baebenom di ngub was biming, njem oborob sao oran asao ora buklesil Ngaorom nje bisur buklaol? kisesa. ³⁴ Ngub kobur kakt, Inim tenaol mende osisao kaloklemi tomb inin waki san lib se baeben was sarbe kalaem sin, mbini tenaol khorob bimi baebenom di mbini poklemi on el tubur ngub was biming, Ngaorom nje asub ko turi homo bisur buklaol? kisesa. ³⁵ Ngub inj, inim inin saond bi hem ko kone ubur, inim mbini bor bisur bu oborob was bibaebe. Inim tenaol mende bor menjao kaloklemi tomb, obum ninao waki san lin ko nen nao sabebur ora kaloklwaebe. Inim ngub ora buklemi tomb mabor inin sokl di aondao ora mubur, ini Ngaor aondao yubu oran isi wane buruklemi kisesa. Ngub kobur kakt, Ngaorom tenaol obu bor turi homo tengiyu nao lome baeben bor di, tenaol khorob bimi baeben bor di hond was hemeyao kisesa. ³⁶ Ngub ora biyaong, inin Ab Aondaom tenaol hambun hond hom ha was hayao ub inim di tenaol mende hond homoklwaebe ora ko Njisesom ngub kisesa.

**Tenaol mende bor kho ebe ko
nao sablaebe kisao o**

Mat 7:1-5

³⁷ Njisesom ngub kobur kakt, Njem tenaol mende bor nje kho hael ebe hael ko, te mao sara nao sablo haebe. Njem tenaol mende bor kho ebe ko ngub te mao sara nao sablae sin, mondom nje di te mao sara nao sabloklaol kisesa. Mende di njen njen konem tenaol mende makl homobur te nao mao sarari sin, Ngaorom nje di makl homo te nao ma saraklaol ora kisesa. Ngub kobur kakt, Inim tenaol mendbor ini bor khorob bimi baeben bor saongao nao maraem sin, Ngaorom inin

¹6:31 Mat 7:12

khoro bismi sao di saongao nao mari kunaklao kisesa.^j ³⁸Inim tenaol mende bor mbinim wa win haklemi sao oborob ora bisur bu kaloklwaebe. Ngub buklemi tomb Ngaorom ini bor di aondao bu kond babur sao tumbi hakl di poboklao, men ning ning kobur ora mar pa njuklao. Heneng ora inim tenaol mende bor aondao bu haoklu sao kalaem sin di, kang dub bu sao kalaem sin di, Ngaorom ini bor menger bombor ngub was taol bu njuklao ora kisesa.^k

³⁹Ngo tomb Njisesom mbini bor angal mar di bombor mend kao kalobur kakl, Tenaol el kho mondom tenaol el kho sango mende harer nao muwaloklme. Ngub inj, obum ngub ba sin mbibi kobaran el kho kab kab sakl, ib kena bor kundukl halabur saokl uklebi ora kisesa.^l ⁴⁰Ngub kobur kakl, Tenaol sukul lome baebenom mbinin tisam buwaloklao ub bao wa, mbinim mbinin tisa men mbabur tangar ub bukl buwaklemi. Ngub inj, mbini mabor sukul kao paklemi tomb mbinim mbinin tisa hesa bombor ubi soklao kisesa.^m ⁴¹Mende di and kindbarom njen elol as mba hayaol nje el kho ora hael o, njen elol ngo as mba hayao on mbes nen nao sabebur, njen tenaol sangon elol huni kang ora ukla o asub hondobur mu tuwakan lesib? kisesa. ⁴²Wakl kakl, Njem njen elol and kindbar aondao ora as mba hayao nao hendebur, njem asub bubur njen tenaol sango bor nao haeme o, njen elol huni kang abo wi o mu tuwakan lesi? Songolol aol hobao o, njen elol and kindbar o mbes mu tuwaebe. Ngub mu tuwari sin, njen tenaol sangon elol huni kang ngo ukla o di ebe hondo maklesi ko Njisesom ngub kisesa.

Is khom di il kho was saoklao kisao o

Mat 7:17-20; Mat 12:33-35

⁴³Ngo tomb Njisesom kakl, Is ebem il kho nao saoklao. Is khom di il ebe nao saoklao kisesa. ⁴⁴Ngub kobur kakl, Tenaolom is isao ngo ebe be? kho eb ko ebe hondoklemi kisesa. Wakl kakl, Inim saon hesmbulom timbaol saoklao nao taloklme. Bundenom di ang saoklao nao taloklme. ⁴⁵Ngub inj, tenaol kone ebe wi baebenon kone bor hambun sao ebe sao was wiyaol, mbinim buklemi sao di oborob was buklemi. Bombor ngub was tenaol khoro bimi baebenon kone bor khoro bimi sao was wiyaol, mbinim buklemi sao di khoro sao was buklemi. Tenaolon ne bor angal kao draeme tomb mbinin kone bor wiyao ubi was kao deraroklme inim ebe hondoklemi kisesa.

Tenaolon kone bor and ukl kab non bi bu hayem kisao o

Mat 7:24-27

⁴⁶Njisesom wakl kakl, Inim nao angal pango ni taol mi nao ebebur, asub ko ni bor Aorao o Aorao o was lomeb? kisesa.ⁿ ⁴⁷Aol mondom nao angal hul nao hae pangobur ni taol mi oboklao tomb, obum ngo bukla ub inim oborob ora nen sabeklemin kao dund bun pangoklwaebe kisesa. ⁴⁸Ngub kobur kakl, Aol ngo obu aol and oborob bi mend hasesa ubi soklao. Obum and pinj saoruklao bor سوال unu han wi anga bor pen tombobur, simenom han ngo hesa kimb bu pelen kobur bisaol, mabor ib wae aondao ora disao tomb obum and ngo oborob ngub ora bisaol, kundi taokl nao pisao kisesa. ⁴⁹Ngub kobur kakl, Aol mondom di nao angal pangobur o hul habur ni taol mi nao oba sin, aol mende

^j6:37 Mat 6:14   ^k6:38 Mak 4:24   ^l6:39 Mat 15:14   ^m6:40 Mat 10:24-25

ⁿ6:46 Mat 7:21

and su demil bi mend hasesa ubi soklao. Aol ngo obun and bisao tomb obum and pinj saorukl bi bor di simenom oborob han kab kimb nao bu pelen kebur bisaol, ib wae aondao ora disao tomb and ngo penar bu kundi bowes bu khorob ora kundi hakl buri kisao ko Njisesom ngub kisesa.

Njisesom Orom semon maomb bo haraoklao aolon kongon biyao nas mao enjaesao o

Mat 8:5-13

7 Ngo tomb Njisesom tenaol hambun bor angal ngo kao kal paklbir kisaon, su Kabenam po pindib paesesa. ²Ngo tomb su ngo bor Orom semon ami sem maomb bo haraoklao aol mend hasaol, aol ngo obun kongon biyao nas mend obum kone aondao bu ora wisao o sen khorob ora ha ubur kisaon, ora pe pakl ke ke bi birisesa. ³Ngo tomb ami sem maomb bo haraoklao aol ndam Njises hae ke pangobur kisaon, Nju semon maomb bo haroklme aol, aol kon wi baebenon mendbor Njises biri puklub kobur kakl, Obum nao kongon biyao nas ngo sen ha wi o ebe mao saen ub ib lowaebe kisesa. ⁴⁻⁵Ngo tomb mbinim Njises hasaol pobur taeki kobur kakl, Ami sem maomb bo haraoklao aol ngom nao Nju sem baeben hond aondao ora homobur, obun mbib naon and man pangoklme anda di bisaol, obu aol ebe ora yaol njem obu hond homo bisur bib se ora yao ko kao deb deb bismisa. ⁶⁻⁷Ngo tomb Njises obu di aol ngo Njises obu kaomukl ibismi nda baeben di mbini haru pismisa. Ngub pobur ami semon maomb bo haraoklao aol ndan anda teb sol sao pismi tomb, aol ndam obun aol sango mendbor bor Njises kao kalokl puklub kobur kakl, Aol aondao o, ni aol kho ora nje hael ol nao ebeb se ora hae ol, aol ebe nje non bi di nao anda bor nao ebeb se ora yao ka. Ngub yaong

nje enjo ngol baehaemen kem homoklbur nao ebe, njem abo ngol habur njen angal oram nao kongon biyao nas ngo wakl mao enjakao kisesa. ⁸Ngub kobur kakl, Nim ngo kakl o, ni kongon bibi ko mao hasaomon ni bor di ngo sao ngo sao bibi keyao tomb biyu. Nim di nao ami baeben maomb bo haruklu o, nim nao ami ngon is mend bor ngub kaklo. Nje pu kaklo, ngo tomb puklao. Is mende bor ngub kaklo. Nje ib kaklo, ngo tomb ubuklao. Ngo tomb nao kongon biyao aol bor ngub kaklo. Njem kongon ngo bibi kaklo ngo tomb biyaol, njem di angalom menjao lesi tomb buklaol ora kisesa. ⁹Ngub kisaol Njisesom aol ndan angal pango burir biyubur kisaon, obun ma nan baol munu hondobur tenaol andub ora ngo obu haru ibismi nda baeben bor kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, aol sem tangar ngo obum nil ngo hul ha harekle ub Nju sem tenaol baebenon ngubi is mend nao hondowao ora kisesa. ¹⁰Ngo tomb ami aolon angal mini pismi nda baebenom ami aol ngon anda wakl ibismi tomb nas nda ebe sisaol hindismisa.

Njisesom nas mend mao enjaesao o

¹¹Ngo tomb kang mend mabor sao Njises obu su and lobokl lobokl Nen pisesa. Ngo tomb obun man pange aol baeben di tenaol andub mendbor di obu haru pismisa. ¹²Ngo tomb su and lobokl lobokl Nen ngon saond paeb te tiriyao komba oral pindib paesmi tomb aol pe pae mend taokl ibismil hindismisa. Ngub hindismi tomb nas ngo pe paesao o obun ingin nongnas is mende di nao biri bombor ngo ora, ten ngo obun aoli di nao hae heme ora sisesa. Nas pe pae nda taoklbir nas ngon ingi di su and lobokl lobokl ngon tenaol baebenon andub ora mendbor di mbini haru ubukl hasmisa. ¹³Ngub ubukl hasmil Aorao Aondaom ten kang nda hondobur hond

aondao ora himisesa. Ngub hond homobur kisaon Njisesom ten kang nda bor kabl, Njem de nao kao kisesa.^o ¹⁴Ngub kobur kisaon obum nas pe pae ngo is ha taokl ibismi to ndal men hindisao tomb, mbini aol mendbor nas ngo taokl ubukl hasmi nda baebenom di bao nimil tu hasmil Njisesom kabl, Nas o nim nje bor kabl ngao, nje teka kisesa.^p ¹⁵Ngub kisaol nas pe paesao nda teka burubur kisaon, angal hakl ko birisesa. Ngub birisaol hondobur Njisesom nas ndan kil men mubur obun am kang nda kalisesa.¹⁶ Ngo tomb tenaol hambunom Njisesom ngo bisao sao hondobur, mbinim burir aondao ora biyu burisao pobur Ngaor bor was kaoya kismisa. Ngub kaoya kobur kabl, Man mini aol aondao ora mend enjo nao hayom ol ngo obo pindib paraokl o kismisa. Ngub kobur wakl kabl, Ngaorom obun tenaol ngo bu mukl obaokl o kao kao bismisa.^q ¹⁷Ngub bisaol Njisesom aol heme ngo mao enjaesao on arman su Njuriya di su hambun bor kaom aeben aeben bismil tenaol hambunom pangaesmisa.

Njonom obun man pange aol is kab Njises hasaol pen kisa o

Mat 11:2-19

¹⁸ Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aolon man pange tenaol baebenom Njisesom ngo bisao saon arman hambun sao Njon Mbabtas Biyao Aolom pangen kao kalismisa. Ngub kismil pangobur Njon Mbabtas Biyao Aol ndam obun man pange aol is kab mend ubuklub kobur, ¹⁹ Aorao Aondao hasaol angal bombor mend kaom puklub ko kao kalobur kabl, Naom aol mend oboklao ko hondo haroklmao nde, nje ngo obae o be? be? naom aol tangar mend wen oboklao ko bao hondo haklmaob ko,

Njises ne mukl puklub kisesa.^r ²⁰ Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aolon man pange aol is kab nda Njises hasaol po pindib pabur kabl, Yao kab Njon Mbabtas Biyao Aolom nje biri puklub kobur obum ngub ka. Naom aol mend oboklao ko hondo haroklmao nde, nje ngo obae o be? be? naom aol tangar mend wen oboklao ko bao hondo haklmaob? ka ko kao kalisbisa. ²¹ Ngo tomb bao bombor ngon Njisesom tenaol sen kam mundub mundub hae andub ora mao ebe saesesa. Obum tenaolon tombao bor sam biri di taol deraesesa. Obum el bokl mini baeben di wakl el tin kisesa. ²² Njisesom ngub bubur Njonon man pange aol nda kab bor mbibin angal kisbi ndan ko san lubur kabl, Ibim Njon obu hayaol pobur lebin, nim hambun sao buwao sao ibim handaebnda ub di pangaebi ub di ibim Njon obum pangen kao kaloklwaebe. Tenaol mendbor el kho baeben di wakl el tin ko, tenaol mendbor aongao kho baeben di wakl harer peben ko, tenaol mendbor maollun bi mendboron mbinin toklo bor der bisao hakl di songol heneng eben ko, hal bowe baeben di wakl hal mao komba, tenaol pe pae baeben di wakl mao enjarob lowaebe. Mbini tenaol dimb menjao nao wi boroklme baebenom di Ngaoron Angal Bib Hobao Sao pangaem lowaebe kisesa. ²³ Ngub kobur kabl, Tenaolom nil hul ha habur kone taol taol nao buklemi baeben, mbinim turi was hom ha haklemi ka ko kao kaloklwaebe kisesa.^s

²⁴ Ngo tomb aol is kab Njon Mbabtas Biyao Aolon angal mini ibisbi nda kab anda pisbi tomb, Njisesom tenaol andub ora ngo dengeb dengeb kao mba hasmi baebenom pangen Njon Mbabtas Biyao Aolon arman kao kalobur kabl, Inim mbes su tenaol nao biri bor pismisa

^o7:13 Luk 8:52   ^p7:14 Luk 8:54   ^q7:16 Luk 1:68; Luk 19:44

^r7:19 Kao 1:8   ^s7:23 Luk 4:18

tomb inim asao was hondokl pismi? Pos-
absom kaemb isao ukl mend kar paesao
hondokl pismi be? ²⁵ Inj ka. Inim asao
ora hondokl pismi? Aol mondom obun
lab lab ebe ora was bu hasaol hondokl
pismi be? Ngub di inj ora. Aol lab lab
ebe same di hambun sao ebe sao was wi,
aol ngubi baeben aol wesmbao aondao
baebenon anda bor was haroklme kisesa.
²⁶ Ngub biming inim asao was hondokl
pismi? Inim man mini aol bombor mend
hasaol hondokl pismi be? E ka. Nim
ini bor heneng ora kao njurukl, Njon
man mini aol ngo obum man mini aol
mendbor hambun men mbayao kisesa.^t

²⁷ Ngub kobur kakl, Ngaoron mbuk wae-
bom Njonon ngub buklaol ke wisao.
Pangeklem.

Aol bombor ngo nim mabor nao angal
mini

Obu nje mbes pu lowao.

Obum nje poklesi hareron

Kare mao dund sarukl burukl poklaol ko
Ngaoron mbuk waebom ke wisao
ub Njisesom ngub kisesa. ²⁸ Ngub
kobur kakl, Njon obum tenaol sul
hayem baeben hambun men mbayao
o, Ngaorom maeb ha maomb bo haen
haroklme haklon ndi nao mini kang
bombor mondom, aol aondao Njon di
ebe men mbaeb se hayem kisesa.

²⁹ Mbini takis moroklme aol mendbor
di tenaol mendbor hambun di, mbini
hambunom Ngaorom ngo bibaebe kisao
ub oborob dund se ora kise ko pan-
gobur, mbinin kone baol munu Ngaor
bor turi homo kaoya kobur Njonon
mbini mbabtas bin pismisa.^u ³⁰ Ngub
bismi o mendbor Peresi sem di Nju se-
mon man buwaloklme aol baeben di
Ngaorom mbini harer ebe muwalisao o,
nao hende non bu mesao kalobur mbini
Njonon mbabtas bin nao ibismisa.^v

³¹ Njisesom ngub kobur kakl, Nim
tenaol man nao pange ngubi tomb
hayem baeben bor menger asao was
muklwao? Mbini asub bi was hayem?
kisesa. ³² Pangeklem. Mbini ngo baeben
nongnas kang kang mendborom mbinin
homal ber mba habur, nongnas sango
mbini bombor ubi baeben bor ubuklub
kobur kakl, Naom ini bor pollpib keyom
o, inim non we nao keyem. Naom non
hond homo de keyom o, inim non de
di nao keyem lome ubi hayem kisesa.
³³ Ngub kobur kakl, Nim menger bom-
bor ngo murukl ub Njon Mbabtas Biyao
Aol ndam di obu ne nao ne paolubur
ib waen di nao nisao o, inim Njon
obun tombao bor sam biri hae kismi
kisesa. ³⁴ Ngub kobur kakl, Ngubi tomb
Aolon Isi Ora obobur, ne di ib waen
di neyaol hendeme tomb inim obu bor
kakl, Haondaoklaob. Aol ngo obum ne
di andub ora was no, ib waen di andub
ora nekle lome kisesa. Wاكل kakl, inim
aol ngo obu aolmendbor mone takis mo-
roklme aol baeben hesa tenaol khorob
was bu haroklme kabon tenaol sango ora
hae lome.^w ³⁵ Ngub lome o Ngaor obun
kone u haraoklaol ub heneng ora ngo il
so pindib paklbur be ol, Ngaor obum
oborob sao was bu haraoklaol ko tenaol
hambunom ebe hondoklemi kisesa.

Khorob was biyao ten mondom Njiseson aongaol wel sulaesao o

³⁶ Ngo tomb Peresi aol mondom Njises
nao anda bor ne nokl ib ko hondokl
pisaol, Njises obu Peresi aol ngon anda
bor ne noklbur obo birisesa.^x ³⁷ Ngo
tomb su and lobokl lobokl ngo bor
ten khorob was bu hasao mend birisao
ndam, Njises obu Peresi aol menden
anda bor ne no bere ke pangisesa.
Ngub pangobur kisaon ten ndam han

^t7:26 Luk 1:76   ^u7:29 Luk 3:12   ^v7:30 Mat 21:32   ^w7:34 Luk 15:2

^x7:36 Luk 11:37

alpastam* wari be ebe teraebi buri ora mend sisao bor wel ber pae mend minibir Njises birisaol ibisesa.^y ³⁸Ten ndam ngub mini obobur kisaon Njiseson mesao nan aongao ma teb so bor obo habur de kisaol, ten ngo obun delibom Njiseson aongaol po hasesa. Ngub po hasaol ten ndam obun wesmbao irim Njiseson aongaol obun delib po hasao nda kunaesesa. Ngub bubur kisaon obum Njiseson aongao ma bor nunu aondao ora bubur, obum Njiseson aongao bor wel tangar ebe ora mondom sulaesesa. ³⁹Ngo tomb Peresi aol ngo Njises bor ne nokl ib kisao ndam, ten ndam Njiseson aongaol ngo baesao sao hondobur obum ngub nen sabisesa. Ten ngom khorob was bu haraoklao ndal, heneng ora aol ngo obu Ngaoron man mini aol ora sokl baonaon, ten ngo obun aongaol wararaokl om bu haraoklao ub di obun kone bor wiyao sao di ebe mao bembera hondokl baonao ko, Peresi aol ndam ngub nen sabisesa. ⁴⁰Ngub nen sabisaol Njisesom Peresi aol ndan kone bor hondobur obu bor kabl, Simon o nim nje bor angal kang mend kao njun ko pangakl kisaol, Simonom kabl, Aol aondao o ebe ka. Njen angal kao kisesa. ⁴¹Ngo tomb Njisesom mar kobur kabl, Aol is kabom aol is menden san, mende aolom mone supu hakl hakl hor su aondao ora haklao tomb, mende aolom kang tobon kab bu haklebi. ⁴²Ngub buklebi o mbibin menjao nao uklebil san lukl buwaeb se haklebi tomb, aol mone aorao ndam obun mone ngo san lib nao ke bao warob sin, aol ngo kabom mone aorao nda san kang bu haklaomon turi homo aondao bu obul kone uklaob? be? mende aol aondao bu munu haklaomon turi homo aondao bu kone uklaob? kisesa. ⁴³Ngub kisaol Simonom

angal ngon ko san lubur kabl, Nim nen sobakl tomb, aol mende obu mone san aondao bu ora munu haklaomon mone aorao ngol kone uklaob saol ko nen sobakl kisesa. Ngub kisaol Njisesom kabl, Njem oborob ora nen sobal kisesa. ⁴⁴Ngo tomb Njisesom ten nda birisaol nan baol munu hondobur Simon bor kabl, Njem ten ngo hendel be? Nim njen anda andaon hondawao tomb njem nao aongao wes wes lun ko ib nao humu njaenda o, ten ngo obun delibom nao aongao wes wes labur, obum hoboll ken ko obun wesmbao irim kunarobnda kisesa. ⁴⁵Ngub kobur kabl, Njem ni nunu nao kaenda o, ten ngom ni wen njen and ngo bor hondarunda tomb ora nunu ko harobnda ub, ngubi tomb di nunu was ngo ke o kisesa. ⁴⁶Mende di njem nao wesmbaol wel nao sularinda o, ten ngo obum wel tangar ebe ora nao aongao bor sularobnda kisesa. ⁴⁷Wakl kabl, Nim nje bor ngo kabl o non ngub nen sabobur kabl ka. Ngaorom aol mend obun kone bor kho kang bu sao uklaob o kunaklao tomb aol ngo obum Ngaorol kang bu sao kone uklaob. Ngub buklaob o ten ngo obum non khorob aondao bu ora bu hasao o, obum ngubi tomb nil kone aondao bu ora wao-raokl saom ora bi ko, njem di hendenin obun kone bor kho ngo wao-raoklao ub kang ora di nao win ora mu tuwa kunarukl kisesa. ⁴⁸Ngub kobur Njisesom ten nda bor kabl, Nim njem khorob bisi sao kunarunda kisesa.^z ⁴⁹Ngub kisaol tenaol ngo mbini haru ne nao mba hasmi nda baebenom burir biyubur mbini hakl kabl, Aol ngo obu aebom tenaolom khorob bimi sao kunaklbur leb? kao kao bismisa. ⁵⁰Ngo tomb Njisesom ten nda bor kabl, Njem nil hul ha haril saom nje bu maoraokl ngao, njen kone bor subtibaen as ko ora pebe kisesa.^a

^y7:37 Mat 26:7; Mak 14:3; Njo 12:3   ^z7:48 Luk 5:20-21

^a7:50 Luk 8:48; Luk 17:19; Luk 18:42

**Ten mendborom di
Njises haru akol bismi o**

8 Ngo tomb kang mend mabor sao Njises obu su and lobokl lobokl aon-dao baeben bor di kang kang baeben bor di akol bu habur kisaon, obum tenaol hambun pangen Ngaorom ngub maeb ha maomb bo hayao ko, Angal Bib Hobao Sao ngo kao kalam akol bu hasesa. Ngub bu hasao tomb obun man pange aol duteb nda baeben di hambun haru akol was bu hasesa.^b ² Ngo tomb mbini ten mendbor di Njises daol haru pismil, mbini ten ngo baeben mbes Njisesom mbinin toklo ndaon sam birisaol taol deraesao baebenon mendbor di, mendbor sen ha wismil ebe mao saesao nda baebenon mendbor di ngo baeben sisesa. Ten ngo baebenon is mend Mak-tala Mariya kismil, mbes Njisesom ten ngon tombao bor sam is haoklao oran birisaol taol deraesao o obu di,^c ³ aol wesmbao Heroron and di osisao maeb haraoklao aol Susan were ten Njowana di, ten Susana di, ten tangar mendbor andub di mbini ngo baeben Njises daol haru akol bu hasmisa. Ngub pobur kismin ten ngo baebenom Njises di obun man pange aol baeben di mbinim wa win hasmi sao hakl bisur bu kal was bismisa.

**Aolom em we tand kisaon
ko angal mar kisaon o**

Mat 13:1-9; Mak 4:1-9

⁴ Ngo tomb tenaol andub ora su and lobokl lobokl tangar tangar wisao baeben hambun bor hakl obobur, Njises hasaol was obo kiril mbaesmisa. Ngub obo kiril mbaesmil Njisesom mbini ngo baeben hambun bor angal mar mend ngub kisesa. ⁵ Aol mondom obun em bor em we tand kokl pisaol, mendbor harer tol kolokl baraesao, tenaolom

hala bowes bismil saom arer bu nis-misa. ⁶ Em we ngon mendbor di han kel kelol kolokl baraesao, por kisao o su ibao nao biri han kel kelol sisaol kaeb so bung bisesa. ⁷ Em we ngon mendbor den nene haen te bor kolokl baraesao, den nene hae hesa haru and sao sao bubur kisaon, den nene hae ngo haom mu and sobur men mbaesao il nao sisesa. ⁸ Em we ngon mendbor su ebe oral kolokl baraesao, oborob ora por ko and sobur il andub ora supu hakl hakl hor su was pabklim lisao ko Njisesom ngub kisesa. Njisesom waktl angal aon-dao bu ora kobur kakl, Ini angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom angal ngo inin hal ora bor pen oborob ora pangoklwaebe kisesa.

**Njisesom nim ngub nen sabobur
angal mar kaklo kisaon o**

Mat 13:10-17; Mak 4:10-12

⁹ Ngo tomb Njises obun man pange aol baebenom angal mar ngo kisaon te asub wiyaob ko? ne mismisa. ¹⁰ Ngub kismil Njisesom kakl, Ini ngo baeben bor Ngaorom maeb ha maomb bo haraoklao on te mupango wiyao ub inim hendeklemin ko ngo muwale o, mbini tenaol tangar mendborom angal mar was andub ora pangoklemi o mbinim te nen nao saboklemi. Mbinim elom di hondoklemi o hend heneng nao buklemi. Mbinim halom di pangoklemi o pang heneng bu nen sab heneng nao buklemi kisesa.

**Em we angal maron
te kao dund bisao o**

Mat 13:18-23; Mak 4:13-20

¹¹ Njisesom ngub kobur kakl, Angal mar ngon te ngub wiyao. Em we ngo Ngaoron angal ora yao kisesa.^d ¹² Ngub kobur kakl, Em we harerol kolokl baraesao o saom arer bu nismi ub menger,

^b8:1 Luk 4:43   ^c8:2 Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49   ^d8:11 1 Pit 1:23

tenaol mendborom Ngaoron angal bib ebe ngo pangoklemi tomb Ngaorol hul ha haklemil, Ngaorom mbini men muklao ko Seranom angal bib ngo mbinin kone bor nao pen lao hokl pelen lao.

¹³Tenaol mendbor em we han kel kelol por kisao ndabi hayem. Mbinim wen tomb Ngaoron angal bib ngo hem ko oborob ora pangobur turi homoklemi o, angal ngo mbinin kone ndaon ora bor nao hondaen habur, mbinim ke kang ora mend hondoklemi tomb mbinim hul ha, ha kimb nao bi wakl besao kon uklemi.

¹⁴Tenaol mendbor em nene hae hesa maomunu and se non bi hayem. Mbinim Ngaorom angal bib ebe ngo pangaokl-bir aeben peme tomb, mbinin kone bor hem lome sao bor was men pae buklaos saom di, mone momak sem di, mbinin kone bor heb homo turi mao homaraoklao sao sem di, sul woroklme sao ngubi baebenom angal ebe ngo mbinin kone bor por ko and nao sen men mbaraoklao ora. ¹⁵Ngub buklaos o aol mendbor su ebel em il por kisao ndabi hayem. Mbinim angal ebe ngo pangeme tomb angal ngo hul nao hae men hakol ora bimil, mbinin kone bor di ebe dund se ora habur ne sao and sakl haen hayem ko Njisesom angal maron te ngub kao dund bisesa.

Mondom laomb mao dabur nao mupangoklme ko angal mar kisao o

Mak 4:21-25

¹⁶Njisesom ngub kobur kakl, Mondom laomb mao dabur, be bor bomb pa u to bundun bor di mupango nao woroklme. Ngub inj, tenaol and ngon oboklemi baebenom di henden ko, laomb ngo to mandaemol tenaol hambunon el isil woroklme kisesa.^e ¹⁷Ngub kobur kakl, Hambun sao mupang mba haklao sao

baeben di mabor tenaol hambunom hondoklemi. Mbinim hambun sao kowes bu bimi sao baeben di mabor Ngaorom tenaol hambunom henden muwaloklao kisesa.^f

¹⁸Ngub kobur kakl, Inim ngo pangeklem ub oborob ora hondo haklwaebe kisesa. Wakl kakl, Tenaol mondome njao u harob sin, Ngaorom obu andub ora kond ba kaloklao. Ngub inj, tenaol mend obu menjao nao wi harob sin obum obun kone bor kang mend u hae ko nen sabo haklao o di, Ngaorom wakl muklao ko Njisesom ngub kisesa.^g

Njiseson ingi haeme hakl obu hasaol ibismi o

Mat 12:46-50; Mak 3:31-35

¹⁹Ngub tomb Njiseson ingi di obun haeme wil baeben di Njises hasaol ibismisa. Ngub obo hasmi o tenaol andub ora Njises hasao bor dengeb dengeb kismil, mbinim Njises hasaol teb so pokl buwaesmisa. ²⁰Ngub tomb tenaol ngo hasmi baebenom Njises bor kakl, Njen am di njen haeme wil baeben di ngo baeben nje hondokl obaemi o, mbini tubu dera nan bao hayem kismisa. ²¹Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Pangeklem. Tenaol mendbor Ngaorom keyao sao hem ko pangobur men hakol bimi baeben ninao ingi haeme wil ora hayem kisesa.

Njisesom posabsu aondao ora kur mao kaesao o

Mat 8:23-27; Mak 4:35-41

²²Ngub tomb ko mend oran Njises obu ib taokaollon baoraokl-bir obun man pange aol baeben di mbini haru pismisa. Ngub pismi tomb Njisesom obun man pange aol nda baeben bor kakl, Nao ngo peyom o ib mende nan mbin ko

^e8:16 Mat 5:15; Luk 11:33   ^f8:17 Mat 10:26; Luk 12:2

^g8:18 Mat 25:29; Luk 19:26

peyom ngao mbi kisaol pismisa. ²³Ngo tomb ib taokaoll ndan pismil Njises obu ib taokaoll ngon ndaon u paol pesesa. Ngo tomb posabsu buri ora mend ib mal ngo bor obobur kisaon, ib taokaoll nda bor ib do tundabur mbini hambun ib no pe barakl ke ke bismisa. ²⁴Ngub bisaol hondobur kismin mbinim Njises po mao tekabur kakl, Aol aondao o, nao hambun ngubi tomb ib no pe barakl ke ke beyom kismisa. Ngo tomb Njisesom teka peyobur kisaon, posabsu aondao ngo ibisao nda hesa ib aondao ngo lu taongul taongul kisao nda kab bor taolu lisaol, posabsu aondao ngo ibisao nda hesa ib aondao ngo lu dengen taokl en aeben bisao nda kab, kur kao mbabur sowa paesesa. ²⁵Ngo tomb Njisesom mbini bor kakl, Inim Ngaorol hul nao hae haroklme be? kisesa. Ngo tomb mbinim ngub bisaol hondobur, pakl homo burisao po burir biyubur mbini hakl hakl kakl, Wao. Posabsu hesa ib kabom hul nao hae angal pangen ke aol ngo, obu aeb e bo? kao kao bismisa.

**Njisesom aol umubaoli menden
sam taol deraesao o**

Mat 8:28-34; Mak 5:1-20

²⁶Ngo tomb mabor mbinim taokaollon ngub pam pam bubur su Ngerasa po pindib paesmisa. Ngub bismi o su Kalili ib ngon mare mende nan wisao o mbini hakl pismi su nda sisesa. ²⁷Ngo tomb Njises obu ib taokaollon birisao o ib mare su henengol hond hasesa. Ngub bisaol aol is mend obu su and lobokl lobokl ngo bor hakl bir Njises obu hasaol ibisesa. Aol ngo obun tombao bor sam andub ora birisaol, obu mbes ora lab lab di nao same was habur and heneng bor di nao paolisesa. Obum aol maol bor was and waru paolu mango hasao o ²⁸⁻²⁹Njises ibisaol hondokl ibisesa. Ngo tomb Njisesom aol ngon tombao ndaon bor sam birisao nda bor nje pu ora

kisaol, obum kaong aondao bu ora lubur Njiseson aongao ma teb so bor dombes wisesa. Ngub dombes u mba habur angal aondao bu ora kobur kakl, Njises o nje Ngaor aondao yubu oran Isi hael ol, nje tangar aondao ora hael ngao, njem ni bor asub ko ora ke mao handakl ibil balem? kisesa. Ngub kobur wakl kao deb deb bubur kakl, Saongao noklwao ora ni ke nao mao hendaebe kisesa. Ngub bisao o mbinim mbes aol umubaoli ngo hor hor was sen yam di hankabom di ki aongao kab munu tanga pa ubur oborob ora maomb bo hasmi o, sam ngom obu buriyab ora akl mbokl minisao tomb ya ngo hakl lokl pe win paokl was po hasesa. Ngub bubur samom obu su tenaol nao biri bor was men pae po hasao o sisesa. ³⁰Ngo tomb Njisesom aol nda bor ne mubur kakl, Njen imbi aeb? kisaol, aol ndam obun tombao ndaon bor sam andub ora bukhloma iri non bi birismi o nen sabobur kakl, Ninao imbi Ndi Nao Minib Se kisesa. ³¹Ngo tomb aolon tombao bor sam birismi nda baebenom Njises bor buri palobur kakl, Njem nao is de bor nao paomun kaebe ora ko kao deb deb bismisa. ³²Ngo tomb harbor manda kang mend teb sol sao wisao on some aondo andub ora mend pil nao mba hasmil hondobur, sam ngo aolon tombao bor birismi nda baebenom Njises bor wakl was kao deb deb bubur kakl, Njem nao some aondao ngo pil nao mba hayem baebenon tombao bor haondaomun waebe kismisa. Ngub kismil Njisesom mbini ngub hondaen waesesa. ³³Ngo tomb sam aondao ngo aolon tombao bor birismi nda baebenom aol ndan tombao bor baoraokl bir kismin, some nda baebenon tombao bor was hondakl engel bismisa. Ngo tomb some nda baebenom hellenj kao mibir kismin, su kho ora bare ib mal wi mend sisao bor akl was pobur, ib mal aondao ngo

bor was bongeyokl engel bismil hambun ora ib no pe baraesmisa.

³⁴Ngo tomb aol ngo some nda baeben kalo hasmi baebenom ngo bisao sao haondaoklbir pakl khorob ora akl was pobur kismil, mbinin su and lobokl lobokl aondao baeben bor di su and te kang kang baeben bor di mbinim tenaolom pangen kam buri kismil, su ngo hambun bor pangaesmisa. ³⁵Ngo tomb tenaol hambunom ngub pangobur kismil, mbinim Njisesom ngo bisao sao hondokl pismisa. Ngub pobur Njises hasaol po hindismil, aol mend mbes obun tombao bor sam birisao nda obun tombao bor sam ngo birisao nda hakl paokl pismil, wakl obun kone anda ibisaol obum oborob lab lab hakl bombo as ko burubur kisaon, obu Njiseson aongao ma teb so bor birisesa. Ngub bisaol hondobur tenaol ngo ibismi baebenom burisao po pakl aondao ora himismisa.

³⁶Ngo tomb mbini tenaol ngo aolon tombao bor sam birisao o taol deraesaol hindismi baebenom, tenaol aondao ngo wen ibismi nda baeben pangen ko, mbes aol ngon tombao bor sam birisao o Njisesom taol derabur ngub ebe mao sarob ko arman kao kalismisa. ³⁷Ngo tomb tenaol su Ngerasa nan paolismi baeben hambunom mbinim naom nao hende-mao sao mend banda kobur, mbinim pakl aondao ora homobur Njises bor kakl, Nje enjo ngo nao hayom ol nao hae, nje paokl pu ora kismisa. ³⁸Ngub kismil Njises obu poklbur taokaollon birisao tomb, aol ngo obun tombao bor mbes sam birisao ndam Njises bor ni yao haru poklbaor ora ko kao deb deb bisesa. Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, ³⁹Njem njen anda wakl bokeyobur lesin, Ngaorom nje bor bandisao baeben tenaol hambunom pangen kaebe kisesa. Ngub kisaol aol ndam wakl pobur kisaon obun su and lobokl lobokl bor pobur,

Njisesom obu bor bisao sao tenaol hambunom pangen kao kalisesa.

Njisesom nong kang hesa ten mend kab mao enjaesao o

Mat 9:18-26; Mak 5:21-43

⁴⁰Ngo tomb Njises obu ib mende nan pisaol, tenaol hambunom obu ebeyao ko hondo burubur obu turi aondao ora homo, mbini hambunom nje oborob obaeng ib kismisa. ⁴¹Ngo tomb aol bom-bor obun imbi Njaras, obu Nju semon man pangoklme anda maomb bo haraok-lao aol hasao o Njises hasaol ibisesa. Ngub obo pindib pabur obum Njiseson aongao ma teb so ora bor obo tumu kar munu dombes ubur obum Njises bor kakl, Nje nao anda mbao ko kao deb deb bisesa. ⁴²Ngub bisao o aol ngo obun wane is mend birisaol, nong ngo obun amom obu marisao o karasmas duteb sisao tomb obu sen ubur ora pe pakl ke ke bi birisesa.

Ngobombor Njises obu Njarason anda poklbur pisaol, tenaol andub ora obu pisaol bor dengeb dengeb kao mi pismisa. ⁴³Ngo tomb ten is mend obu bullim anda buru kimb was bisao o, obum bao hor hambunon ngub bao ber ha haen was karasmas duteb oran pibi hasesa. Ngub buru hasao tomb ten ngom dokta baebenom obun sen ngo hasao ub ebe mao saen ko, obun mone wisao baeben di kal was bubur hambun ora pond bu paen kisaol o, monom ebe nao mao saesmisa. ⁴⁴Ngub bu hasao o tenaol hambun dengeb dengeb kao mi pismi nda bor ten ngo obu di Njiseson mesao nan sub pukl habur, obun kim Njiseson lab lab kungni bor waraesesa. Ngub bisaol bombor ngo ora tomb penar bu ora ten ndam bullim nda ber kimb bisao nda kur kisesa. ⁴⁵Ngo tomb Njisesom kakl, Aebom ni waraeb? kisesa. Ngub kisaol tenaol ngo hasmi baeben hambunom ni nao hende kao kao bismisa.

Ngo tomb Pitam kakl, Aol aondao o, tenaol andub ora nje pel o bor ngo dengeb dengeb kao mi peyem o kisesa. ⁴⁶Ngub kisao o Njisesom wakl kakl, Is bombor ora mondom ni waranao tomb nao buri kang mend obu bor pilal mao bemberawao ora kisesa. ⁴⁷Ngub kisaol ten ndam nim mupangokl buwaklwao ko nen sabobur kisaon dur ko pakl homobur, obum Njiseson aongao ma teb so bor obo dombes wisesa. Ngub burubur kisaon tenaol ngo hasmi baebenon el sol obum Njiseson lab labol waraesao on te kao kalobur kakl, Nim obu warawao tomb penar bu ora nao sen ebe bao saonao kisesa. ⁴⁸Ngub kisaol Njisesom ten ngo obu bor kakl, Nao wane ka, njem nil hul ha haril saom ora njen sen ngo ebe bao saokl ngao, njen kone bor sub tibaen as ko ora pebe kisesa.^h

⁴⁹Ngo tomb Njises obu angal ngub bao kakl haen was, aol is mend Nju semon man pangoklme anda maomb bo haraoklao aol Njaras ndan anda hakl obobur obum Njaras bor kakl, Njen wane nda ora pe parob ngao, njem aol aondao ngo obu baehaemen harer haeb nae kemi pebe kisesa. ⁵⁰Ngo tomb aol ndam ngub kisaol Njisesom Njaras bor kakl, Njen wane ngo ebe soklaong, njem burir biyu hem nao ke nil hul ha ora haebe kisesa. ⁵¹Ngo tomb Njises obu maomb bo haraoklao aol Njaras ndan anda pobur kisaon, obum tenaol ngo birismi nda baeben di hambun and ndaon nao haru hondaem nao ke, ini hambun ora deral bao haklaob kaoklbur obum Pita Njon kab di, Njemus di, nong pe pae ngon ingi aorao kab di, mbini ngo baeben ora Njises obu daol haru hondaesmis. ⁵²Ngo tomb tenaol andub ora wi allbob ko de kao mba hasmi o Njisesom mbini bor kakl, Nong ngo obu ora nao pe pae u paolu wing, inim de

nao laob kisesa.ⁱ ⁵³Ngub kisaol tenaol ngo hombara birismi nda baebenom nong ngo obu ora pe parobnda o le ko pangobur kismim, mbinim Njises obu bor khorob ora kir ko maobowaesmis. ⁵⁴Ngub kismi o Njisesom nong pe pae ndan kil men mubur kakl, Nao wane o nje teka kisesa.^j ⁵⁵Ngo tomb nong ngo pe pa wisao nda obun wesao wakl anda bomobur tekasesa. Ngub bisaol Njisesom mbini bor kakl, Inim obu ne kang mendbor nen kalaoklaob kisesa. ⁵⁶Ngo tomb nong ngon ingi aorao kabom ngo bisaosao hondobur burisao po pakl aondao ora himisbil, Njisesom mbibi bor angal buriyab ora kao kalobur kakl, Ibim ngo saos tenaol mendem pangen nao lowaebe ora kisesa.^k

**Njisesom aol duteb Angal Bib
Hobao Sao kam puklub kisao o**

Mat 10:5-15; Mak 6:7-13

9 Ngo tomb Njisesom obun man pange aol duteb ubuklub kobur mbinim tenaolon tombao bor sam buruklao hakl taol derabur, mendbor sen kam mundub mundub ha, homo uklemi hakl di mao enja peb bin ko obun buri taol bu kalobur, mbini ngo baeben mao ha peb bisesa. ²Ngub bubur kisaon obum Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub tenaol hambun pangen kao kalam akol bu, tenaol mendbor sen ha uklemi baeben di mao enja peb bukl puklub kisesa. ³Ngub kobur obum mbini bor wakl kakl, Inim harer poboklbur mini pubuklmi sao hakl hambun sao, hakla tom di inin nu di mone hesa noklme sao kab di nao maroklwaebe. Inin siyor di kab nao mari puklwaebe ora kisesa. ⁴Ngub kobur kakl, Tenaol mendborom ini oborob obaeming ubuklub kaem sin, inim and bombor ngo pibnao hondak-

^h8:48 Luk 7:50   ⁱ8:52 Luk 7:13   ^j8:54 Luk 7:14   ^k8:56 Mak 7:36; Luk 5:14

lemi on was bao haklwaebe.¹ ⁵Inim mabor and te menden poklemi tomb ini mbinin anda bor oborob obaeming paolukl mbin ubuklub nao kaem sin, inim and te ngo tuwaklbir dera nan poklemi tomb, inin aongao bor su huni haklao o di mbinim mabor ke aondao ora hondoklemi ub menger, mbinin su and te ngo bor win tandoklo tuwaklbir, inim su ngo di tuwaklbir paokl ora poklwaebe kisesa.^m ⁶Ngo tomb mbinim su and te hambun bor akol bu, Ngaoron Angal Bib Hobao Sao tenaol hambunom pangen kao kalam akol bubur kismis, su hambun bor sen ha wismi baeben di ebe mao sam akol bismisa.

**Aol wesmbao Herorom Njisesom
bisao sao arman pangisao o**

Mat 14:1-2; Mak 6:14-16

⁷Ngo tomb aol wesmbao Herorom Njisesom hambun sao ngo bu hasao sao pangisao tomb hesa tenaol mendborom Njon Mbabtas Biyao Aol obu waki enjaokl pene kismi ub kab pangobur, aol wesmbao Herorom ngo obun kone bor kang sao aondao sao bu bu-raeb kao mba haen ora birisesa.ⁿ ⁸Ngo tomb tenaol mendborom kakl, Ilanja wakl obo hayao ye? kismisa. Mendborom kakl, Aoh, Ngaoron man mini aol mbes hasmi haklon is mend wakl enjaokl obo hayao ye? kismisa. ⁹Ngub kismil Herorom kakl, Nim Njon Mbabtas Biyao Aol obu mao peyundis o ngubi tomb angal ngubi ngo aebom ko hayaob kobur, obum nim aol ngo hondoklwao ko nen sabisesa.^o

**Njisesom tenaol andub ora
ne taol bu kalisao o**

Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Njo 6:1-13

¹⁰Ngo tomb Njises obun angal bib hobao sao kam akol bu haroklme aol nda baeben wakl anda obobur kismis, mbinim bam akol bu hasmi sao baeben hambun sao Njisesom pangen kao kalis-misa. Ngo tomb obum mbini tenaol aeben baeben bao birin, obun angal bib hobao sao kam akol bimi aol nda baeben ora ware pe, su and lobokl lobokl menden imbi Bersara bor kemi pisesa. ¹¹Ngo tomb tenaol hambunom mbinim ngo bismi ub ora hindismil, mbinim Njises obun mama taol mi pismisa. Ngub pobur mbinim obu hasaol pindib paesmi tomb obum menjao nao ke oborob ora ubuklim ko pangobur, obum tenaol ngo baeben hambunom pangen Ngaorom ngub maeb ha maomb bo hayao ko kao dund bubur kisaon, obum tenaol mendbor sen ha wismi baeben di mao enja peb bisesa.

¹²Ngo tomb mbon sisaol aol duteb ndam Njises obu birisaol obobur kakl, Naom su ngo bor tenaol nao biri bor hayom ngao, njem tenaol ngo baeben dem homoklemi, mbini and hae tenaol biri sisao ne es bu no paolam buri ken kao kismisa. ¹³Ngub kismi o Njisesom mbini bor kakl, Inim ora mbini ne taol bu kalaoklaob kisesa. Ngub kisaol mbinim Njises bor kakl, Wao. Naon ne andub nao wi, palawe pao su mend di ib wen is kab bu ngo ora wiyom ngao, njem tenaol ngo hayem baeben hambunon ne naom was dob bakl paomun ko pangal be? kismisa. ¹⁴Ngo tomb aol andub ora 5,000 buklhoma iri non bi ora hasmisa. Ngub hasmil Njisesom obun man pange aol ngo baeben bor kakl, Mbinim

¹9:4 Luk 10:4-11   ^m9:5 Luk 10:11   ⁿ9:7 Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19

^o9:9 Luk 23:8

tenaol ngo baeben bor supu kab kab hor kabol hor tebo nanon tobon kab was ber ber bin laob kisesa. ¹⁵Ngo tomb Njisesom man pange aol nda baebenom ngub bubur kismis, tenaol hambun ngub birin kismisa. ¹⁶Ngo tomb Njisesom palawe pao su nda hesa ib wen is kab nda kab mu munubur, obum yu heben bor hend ya Ngaor bor tengiyu kao peyobur, obum palawe nda hesa wen kang nda kab konde berabur kisaon, obum obun man pange aol nda baeben bor tenaol aondao ngo baeben taol bu kalaok-laob ko kalisesa. ¹⁷Ngub bisaol mbinim ngub taol bu kalismi tomb tenaol hambunom ebe no tombao hasmisa. Ngub no tombao habur nokl nao bisaol bao win waesmi baeben, mbinim mbasker nu tokl duteb oran mar pa wismisa.

Pitam Njises Ngaorom Eben Ke Aol ora hae ko kao paesao o

Mat 16:13-19; Mak 8:27-29

¹⁸Ngo tomb ko mend oran Njises obu hungum habur kisaon Ngaor bor kao kalo birisaol, obun man pange aol baeben di obo hasmisa. Ngo tomb Njisesom obun man pange aol ngo baeben bor ne mubur kabl, Tenaol hambunom ni aeb ora hae lomeb? kisesa. ¹⁹Ngub kisaol mbinim obun angal ngon ko san lubur kabl, Mendborom nje Njon Mbab-tas Biyao Aol e lome. Mendborom nje Ilanja hae lome. Mendborom di nje man mini aol mbes hasmi on mend wabl enjobur hae lome kismisa. ²⁰Ngub kismil Njisesom obun man pange aol ngo baeben bor kabl, Mbinim ngub ngo lome ong, inim ni aeb ora lemib? kisesa. Ngub kisaol Pitam obun angal ngon ko san lubur kabl, Nje Ngaorom Eben Ke Aol ora hael kisesa. ⁹

Njisesom ni pe pan luklemi o wabl enjobur kisaon o

Mat 16:20-28; Mak 8:30-9:1

²¹Ngo tomb Njisesom mbini bor kabl, Inim ni Ngaorom Eben Ke Aol hae ko tenaol mendem pangen nao lowaebe ora kisesa. ²²Njisesom ngub kobur kabl, Ni Aolon Isi Ora hae ol, nim tenda no ke hondoklbur hae ka. Heneng ora mabor Nju semon maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di, mbinin baolom aol aondao baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, ngo baebenom ni mesao njubur mbinim ni tenda mao na pe pan luklemi ora. Ngub buklemi o nim bao hor tebo nanon wabl enjobur kisaon o. ¹

²³Ngo tomb Njisesom mbini hambun bor wabl kabl, Mondom ni taol mi obae sin, ni tenaolom imbi ken haklwao ko nen saboklao ub tuwablbur obum obu pe pae non bi habur, obun is pe kowal bi bao hor hambunon ti hakol bubur ni taol mi ebebe buklaol kisesa. ²⁴Tenaol mondombom ni imbi ken ora haklwao ko nen soba sin, obun hambun sao baondib munuklaol obu imbi nao wi kang ora soklao. Ngub inj, tenaol mondombom ni hem ko taol mi oboklaol obu imbi nao wi kang ora harob sin, mabor obu imbi wi aondao ora habur haeben saklao kisesa. ¹

²⁵Ngub kobur kabl, tenaol mondombom obu imbi wi aondao ora habur sun osisao hambun sao maru u haklao tomb obu haeben sakl buwaeb se harob sin, obun osisao ngo maru u haklao sao baebenom asub bubur obun imbi win ko haeben saen laob? kisesa. ²⁶Ngub kobur kabl, Mondombom nao angal pango ni taol mi ebebe on sakl men men ba sin, Aolon Isi Ora obu bao bi ora habur obu obun Ab Ngaoron angal mini wesao komb

⁹9:19 Luk 9:7-8   ⁹9:20 Njo 6:68-69   ¹9:22 Luk 9:44; Luk 18:32-33

⁹9:23 Mat 10:38; Luk 14:27   ¹9:24 Mat 10:39; Luk 17:33; Njo 12:25

bi baeben di mbini Ngaoron buri aondao bao bi o bor bor oboklemi tomb, Aolon Isi Ora obum di tenaol ngo baeben bor sakl men men buklaol ora kisesa.^u ²⁷Ngub kobur wakl kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, ini tenaol ngo hayem baebenon mendbor nao heme bao haen was Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub hondoklemi ora kisesa.

Njiseson songol nar el non bi men aolisao o

Mat 17:1-8; Mak 9:2-8

²⁸Njisesom angal ngo kao paesao tomb mabor bao hor duteb be? menjao pibi hasao tomb Pita Njon kab di Njemus di ngo baeben kemibir kisaon yu manda bor Ngaor bor kao kalokl pisesa. ²⁹Ngub pobur Ngaor bor kao kalisao tomb obun el wil bor tangar ubi bao bi hakol bi ora men aolisaol, obun lab lab samo hasao o baeben di haek bi ora nar el non bi men aolisesa. ³⁰Ngo tomb mbinim hindismil, aol is kab mend Njises daol angal kakl hasmil hindismi tomb Moses hesa Ilanja kab sisaol hindismisa. ³¹Ngub hindismil Moses Ilanja kab mbibi Ngaoron bao aondao ora o bor bor obobur kisbin, Njisesom Njurusalem bor buklaol saon di, obum pe paklbir su ngo tuwakl poklao on di kao kao bi hasmil hindismisa.^v ³²Ngub bismi o Pita di obun aol sango mbini haru hasmi nda kab di kang mend enjmor ko u paol pesmi o, wakl el ti pesmi tomb mbinim Njises di aol is kab ngo obu daol haru hasmi nda kab di, mbini bao bi nar el non bi ora hasmil hindismisa.^w ³³Ngo tomb aol o hasbi nda kab Njises ngol bao haen mbibi kab pisbi tomb Pitam ngon te nen sabokl buwabur Njises bor kakl, Aol aondao o nao enjo ngo bor bao harum sin ebe ora soklaong, naom and kang ukl teb

mend ngol baomun wao. Ukl mend njen ukl mend Moseson ukl mend Ilanja bu, ngub baeben oran baomun wao kisesa. ³⁴Ngo tomb Pitam angal ngon ngub bao kakl hasaol, mulaol kombaebe pae mend obobur mbini u tingi mbaesesa. Ngub u tingi mbaesaol Njiseson man pange aol is teb ndam pakl aondao ora himismisa. ³⁵Ngo tomb mulaol darukl ngo bor angal bombor mend obobur kakl, Aol ngo obu nao Isi ora hael, nim ora obu haen kowaong inim obun angal was pangoklwaebe kisesa.^x ³⁶Angal ngo ngub kao paesao tomb hindismil, Njises obu hungum ora hasaol hindismisa. Ngub bisaol mbinim ngon te nao ke men mbabur, mbinim ngo hindismisao penar bu tenaol mendem pangen nao kao kalismisa.

Njisesom nas menden sam taol deraesao o

Mat 17:14-21; Mak 9:14-29

³⁷Ngo tomb ekera nan yu har ne ngo bor haklbir wakl inin pismil, tenaol andub ora harerol Njises hen mukl ibismisa. ³⁸Ngub ibismil tenaol aondao ngo ibismi darukl o bor aol bombor mend obobur Njises bor kao deb deb bubur kakl, Aol aondao o nim nje bor kao njurukl ngao, ninao nas is bombor ngo ora yaong njem nao isi ngo hend kisesa. ³⁹Ngub kobur kakl, Nas ngon tombao bor sam bombor mend bereyao om nas ngo men hakol ora biyaol, obum penar bu kaong aondao bu ora laoraoklao. Ngo tomb nas ngo sul khorob ora dur ko komb hakl po win keyao tomb nas ngo obun ne bor howar maeke hakl lao kobeyaraoklao. Heneng ora nas ngo obu khorob ora tenda mao homaraklao, sam ngom nas ngo penar bu nao tuwaeb se ora yao kisesa. ⁴⁰Ngub was

^u9:26 Mat 10:33; Luk 12:9; 2 Tim 2:12   ^v9:31 Luk 9:22; Luk 13:33

^w9:32 Njo 1:14; 2 Pit 1:16-18   ^x9:35 Luk 3:22

bu haraoklaol, nim njen man pange aol baeben bor aondao bu ora kao deb deb bubur, sam ngo taol deraklaob kowao o, mbinim taol derakl buwarim kisesa. ⁴¹Ngub kisaol Njisesom angal ngon ko san lubur mbini bor kabl, Ini tenaol ngo hayem baeben o, inim Ngaorol hul nao hae haroklmel inin kone bor di kho ora hayem kisesa. Ngub kobur kabl, Ini daol nao maomunu was haemao tomb inim nao hibi kho was mao sa hayem ngao, inim nao kone bor ngub kho mao sa hareklemine ko ni ini daol hor asub baeben ora bao haklmao balem? kisesa. Ngub kobur aol nda bor njen isi abo mini ib kisesa. ⁴²Ngo tomb nas obun tombao bor sam biri nda ubukl birisaol, sam ngo nason tombao bor birisaol ndam khorob ora dur mao ka sul komb hakl po win kisesa. Ngub bisao o Njisesom nas ngon tombao bor sam ngo birisaol o taolu lu taol dera, nas ngo wakl ebe mao sabur obun ab kaom kalisesa. ⁴³Ngub bisaol tenaol ngo hasmi baebenom Ngaoron burim ngo bisao sao hondobur mbinim burir aondao ora bismisa.

**Njisesom ni pe pan luklemi
ko, ko mende kisaol o**

Mat 17:22-23; Mak 9:30-32

Ngo tomb mbinim Njisesom hambun sao ngo bisao on was burir biyu nen sab ha bao wisimil, Njisesom obun man pange aol baeben bor kabl, ⁴⁴Nim ini bor angal ngo kao njun ub inin hal ora bor pen pangoklwaebe kisesa. Mabor sao aol mendborom Aolon Isi Ora karu lubur, obu lukl buklemi aol baeben bor men pae puklub ko kaloklemi ora kisesa. ⁴⁵Ngub kisaol o mbinim angal ngo ngub puwi pen leb ko pangokl buwaesmil, angal ngon te di nen sabokl buwabur njem angal ngon te asub nen sabobur kal ko,

obu bor wakl ne di nao mi pakl homobur bao waesmisa.^y

**Aol aondao imbi wi
oran aeb haeb? kismi o**

Mat 18:1-5; Mak 9:33-37

⁴⁶Ngo tomb Njisesom man pange aol baebenom mbini hakl hakl aol aondao imbi wi nje haklesi ni haklwao kao kao bubur arer bu ab saond bismisa.^z ⁴⁷Ngo tomb Njisesom mbini hakl hakl ngo kismi sao mbinin kone bor hondobur kisaol, obum nongnas kang mend mini obobur obu hasao teb sol obo mao hasesa. ⁴⁸Ngub mao habur obum mbini bor kabl, Tenaol mondom ni hem kobur nongnas kang ngubil kone u hem ko bisur ba sin, obum ni ora hem ko kone ubur buklaol. Obum heneng ora ni bor hem ko kone ubur oborob ba sin, obum ni pu kisaol o nao Ab bor ora hem ko kone ubur buklaol kisesa. Ngub kobur kabl, Ini ngo hayem haklon is mondom obu imbi nao wi kang ora men koro haraoklao sin, obu imbi wi aondao ora hayao kisesa.^a

**Mondom ini bor saond nao bu
nja sin sem soklao kisaol o**

Mak 9:38-40

⁴⁹Ngo tomb Njonom Njises bor kabl, Aol aondao o, aol mondom njen imbi kobur tenaolon tombao bor sam bereyao o taol dera harekle sal hondomao kisesa. Wakl kabl, Naom ngub hondobur aol ngo obu daol nao haru nao haroklmao ndal, naom obu bor njem ngo bili ub nao bibi ora komao kisesa. ⁵⁰Ngub kisaol Njisesom obu bor kabl, Inim obu bor njem ngub nao bibi ko ngo kaemi ub nao lowaebe ora kisesa. Mondom ini saond nao bu nja sin inin sem ora soklao kisesa.^b

^y9:45 Luk 9:22; Luk 18:34   ^z9:46 Luk 22:24   ^a9:48 Mat 10:40

^b9:50 Mat 12:30; Luk 11:23

**Sameriya tenaolom Njises
mbinin su nao ebe pu kismi o**

⁵¹ Ngo tomb Ngaorom Njises wakl yu heben bor men muklao o teb sisaol, Njisesom obu su Njurusalem pen pon ko nen sabobur poklbur pisesa.^c ⁵² Ngo tomb Njisesom obun man pange aol mendbor ini mbes su Sameriya puklub kobur kakl, Ni daol nao su ngo bor paolukl oboklmaong, inim su ngo bor nao paoluklmao on man man bi urukl puklub kisesa. ⁵³ Ngub kisaol mbinim ngub bismi o aol su ngol hasmi baebenom Njises obu su Njurusalem poklbur pebe ko ora hindismil, obu makl homobur naon anda bor nao menda u paoluklmao ko nen sabismisa.^d ⁵⁴ Ngo tomb Njiseson man pange aol Njon Njemus kabom mbinim ngo kismi sao pangobur mbibim Njises bor kakl, Aorao Aondao o, naom yu heben bor isaolao eben kobur, tenaol ngo baeben hambun dao pelen kem be? kisbisa. ⁵⁵ Ngub kisbi o Njisesom mbibi kab baol munu hondobur taolu lisesa. ⁵⁶ Ngo tomb mbini hambun and te tangar mende bor paokl pismisa.

**Mendborom baehaemen Njises
taol mi pe non bismi o**

Mat 8:19-22

⁵⁷ Ngo tomb mbini harerol pukl hasmil aol mondom Njises bor kakl, Su nje poklesi baeben hambun bor di nim nje taol hakol was bubur, nje haru akol was buklwao kisesa. ⁵⁸ Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, Buklhome ker baebenom su sowal tomb pae bor paoloklme. Sao baebenom di and bu paoloklme kisesa. Mbinim ngub bimi o Aolon Isi Ora obu haraoklao su mend nao wiyaong, njem heneng ora ni turi homo taol mi akol was buklesi be? kisesa. ⁵⁹ Ngub kobur obum aol tangar mende bor kakl, Njem ni taol

mi ebebe kisesa. Ngub kisaol aol ndam obu bor kakl, Aol aondao o nim di nje taol mi oboklwao o, nao ab mbes homoklao tomb maol bu mbaklbir oboklwaong, njem menjao nen nao sobaebe kisesa. ⁶⁰ Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, Inj ora. Mbinin kone bor pe pae non bi haroklme baebenom tenaol pe pae ebe maol bukleming, njem Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub tenaol hambunom pangen kao kalokl pu kisesa. ⁶¹ Ngo tomb aol mendem di Njises bor kakl, Aol aondao o nim di nje taol mi oboklwao o, nao sem baeben bor mbes bao boroklwaebe ko ki siken bukl pon ub njem menjao nen nao sobaebe kisesa. ⁶² Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, Tenaol mondom obum mendel poklbur kone kab maru mesao nan hondo baol baol kao hae pa sin, Ngaorom ngubi baeben turi nao homoklao obum maeb ha maomb bo hayao bor ubuklub nao lao kisesa.

**Njisesom aol dowapu hakl
hakl hor teb Ngaoron angal
bib kam buri ken kisa o**

10 Ngo tomb mabor Aorao Aondaom aol dowapu hakl hakl hor teb sablo haen kobur, obum mbini mbes pen koklbur is kab was pu pu bib kisesa. Obum ngub bubur kisaon su and lobokl lobokl baeben di, su kang kang baeben bor di, mabor su obu poklao baeben hambun bor puklub kisesa.^e ² Ngub puklub kobur Njisesom mbini bor kakl, Aoraon em bor ne andub ora bo do kimb be o, kongon bimi aol em il ngo baeben talaeb se aol andub ora nao hayem ngao, Em Aoraom aol mendbor obun em il ngo talo maemb kokl eben ken ub inim obu bor kao kal ha was haklwaebe kisesa.^f ³ Ngo tomb ini puklub kobur kakl, Pangeklem. Nim ini some sib

^c9:51 Mak 10:32   ^d9:53 Njo 4:9   ^e10:1 Mak 6:7   ^f10:2 Mat 9:37-38; Njo 4:35

hondbao non bi buklhoma aondao deran ker sem hae bor ora puklub kabl ngao, hondo ora haklwaebe kisesa.^g ⁴Ngub bing inim inin mone di nu di aongao su di ngo sao hakl nao mari puklwaebe ora kisesa. Inim tenaol harerol hen muklemi baeben bor di angal kowar mib bu nao hae paokl ora puklwaebe kisesa.^h ⁵Inim and bombor menden hondaklemi tomb inim ngub lowaebe. Ini tenaol and ngon buruklemi baeben Ngaorom inin kone bor sub tibaen as ko bereklemine lao ko kao kaloklwaebe kisesa. ⁶Inim ngub buklemi tomb and ngon aorao obun kone bor sub tibaen haraoklao mondom inim ngo lemi ub turi homa sin, Ngaorom obun kone bor heneng ora sub tibaen as ko birin lao ora. Ngub inj, aol kone ngubi wi mend nao harob sin, inim obu bor ngo lemi ub obun kone bor nao hondaklao obun ini turi nao homa sin, inim obu bor ngo lemi ub wakl kar maonaoklbir inin kone bor hondaklao ora kisesa. ⁷Ngub kobur kabl, Inim ngo buklemi ub sokl mib se kongon bukleming, mbinim ini ne noklme sao di ib di njuklemi ub noklwaebe ora kisesa. Wakl kabl, Inim and ukl bombor ngo haklemi on was bao habur, inim ko mend and menden paol was nao bibaebe kisesa.ⁱ ⁸Njisesom wakl kabl, Inim su and te mendel po pindib paklemi tomb mbinim ini oborob obaeming ubuklub kaem sin, ne di mbini ngo baebenom taol bu njuklemi o was noklwaebe kisesa.^j ⁹Inim ngub bubuk lemin, su ngo bor tenaol sen ha uklemi baeben di mao ebe sabur, inim tenaol hambunom pangen Ngaorom ngubi tomb ini hayem ol di maeb ha maomb bo haraokl ko kao kaloklwaebe kisesa. ¹⁰Ngub bubuk inim su and lobokl lobokl mendel hondaklemi

tomb mbinim ini oborob obaeming mbin ubuklub ko mbinin anda bor nao u pao-laem sin, inim su and te ngon harerol pobobur mbini bor ngub lowaebe. ¹¹Inim su ngo pange naon aongao su bor huni paranao o naom ha taokl nao poklmaol, inim ke hondoklemi ub menger wakl ini hayem ol ngo taondoklo tu men saraoklao ong, inim Ngaorom nao maeb ha maomb bo haklbur bene o bene ko nen saboklwaebe lowaebe ko Njisesom ngub kisesa.^k ¹²Ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl. Mabor Ngaorom tenaol hambun taol buk-lao bao o pindib paklao tomb su ngo bor ke aondao ora hondoklemi om, su Sorom tenaolom mbes ke aondao ora hindismi ub men mbae ora soklao ko Njisesom ngub kisesa.^l

**Su mendbor tenaol ke aondao ora
hondoklbur hayem kisao o**

Mat 11:20-24

¹³Njisesom kabl, Ini su Korasin tenaol o hakl o, ini ke aondao ora hondoklbur hayem. Ini Bersara tenaol baeben o, ini di ke aondao ora hondoklbur hayem alem. Nim inin su bor tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di ngo bu haruklu nda ub su Taya hesa Siron kab bor bukl pokl buwaon, su Taya tenaol hesa Siron tenaol baeben kabom mbinim penar bu ora tenaol dimb men aolu lab lab kho samo, mbinim timbaol tel burubur kone baol munukl bismi o, inin kone nao baol meneyem kisesa.^m ¹⁴Ngub kobur kabl, Mabor Ngaorom tenaol hambun taol buk-lao tomb ini ke aondao ora hondoklemi om, su Taya hesa Siron kab bor ke hondoklemi ub di men mbaklao ora kisesa. ¹⁵Njisesom ngub kobur kabl, Ini su Kabenam tenaol

^g10:3 Mat 10:16   ^h10:4 Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5

ⁱ10:7 1 Kor 9:6-14; 1 Tim 5:18   ^j10:8 1 Kor 10:27

^k10:11 Bis 13:51; Bis 18:6   ^l10:12 Mat 10:15; Mat 11:24   ^m10:13 Mat 11:21-23

baeben o, naon mbib yu heben bor pokl-mao ko nen sabeyem be? Pangeklem. Ini sakl paolaokl paolaokl is de ke hondokl puklmi on ora poklemi kisesa.

¹⁶Ngo tomb Njisesom obun man pange aol baeben bor kakl, Tenaol mendborom inin angal hul nao hae pang-goklemi. Ngub inj, tenaol mendborom inin angal nao pangebur ini mesao nju besao kon waem sin, mbinim ni bor ora buklemi o ni bor di inj, ni obon kisao o bor ora buklemi kisesa.¹

Aol dowapu hakl hakl hor teb Njises hasaol wakl ibismi o

¹⁷Ngo tomb Njiseson man pange aol dowapu hakl hakl hor teb nda mbinim Njises hasaol wakl obobur, Ngaorom mbini bisur bisao nda ub nen sabobur turi homo werek aondao bu ora bismisa. Ngub turi homobur mbinim Njises bor kakl, Aorao Aondao o, naom njen imbi kobur tenaolon tombao bor sam birisao o taol deraesmao tomb, sam baebenom di naon angal hul nao hae paokl ora paem kismisa. ¹⁸Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, E ka. Yu saohar bor bu-biyab penar bu biyao nda ub Seran obu saokl khorob ora u paokl bisaol, nim hondowao ora kisesa.^o ¹⁹Ngub kobur kakl, Pangeklem. Nim ini nao buri taol bu njundisol, inim suklumb di wanggalae di hambun sao Seranom ini bor saond bu njin lao sao baeben inim hala bowes bubur ebe men mbaklemil, ini menjao mondom ke nao mao handaklao ora kisesa.^p ²⁰Njisesom wakl kakl, Heneng ora inim ngub bib se ora hayem o, inim tenaolon tombao bor sam bereyao haklom di naon angal hul nao haraokl ko nen sabobur turi nao homoklwaebe.

Ngub inj, Ngaorom ini sablo haen kobur, obum inin imbi yu heben bor waeb bu wiyao ub nen sabobur ora turi homo haklwaebe kisesa.^q

Njisesom Ngaor bor turi homobur tengiyu kisao o

Mat 11:25-27; Mat 13:16-17

²¹Ngo tomb Ngaoron Wesao Komb Bi ora ndam Njiseson kone bor turi aondao bu ora mao homaesaol, Njisesom kakl, Ab Aondao o, nje yu heben hesa su ngo kabon Aorao Aondao ora habur, njem hambun sao ngo bu harili ub kone kikil bi sukul ko hambun sao pange baebenom henden muwalo pangokl di nao pangen kebur, sukul nao ke baebenom was henden muwalelel, nim njen kone wirili ub ngo bel o kobur, Ab o nje bor tengiyu aondao ora ko hae kisesa. ²²Obum wakl kakl, Nao Abom nim hambun sao bu han kisaol, tenaol hambunom Aoraon Isi nao hendeyem o, Aoraom was obun Isi hendeyao. Mende di tenaol hambunom Isin Aorao nao hendeyem o, Isi obum was obun Aorao hondobur, Isim tenaol mendbor obun Aorao henden muwaloklao baebenom was hendeme kisesa.^f ²³⁻²⁴Ngo tomb Njisesom obun man pange aol baeben baol munu hondobur mbini bor wakl kakl, Pangeklem. Mbes Ngaoron man mini aol hasmi baebenom di, aol wesmbao aondao hasmi baebenom di, inim ngubi tomb ngo hendeyem ub haondaomun sa ko nen sabismi o nao hindismi ora. Inim ngubi tomb angal ngo pangeyem ub di naom pangaomun sa ko nen sabismi o mbinim nao pangissing, inim ngo sao baeben hambun sao ora hendeyem ngao, inim turi aondao bu ora homoklwaebe kisesa.^s

¹10:16 Mat 10:40; Luk 9:48; Njo 5:23   ^o10:18 Njo 12:31; Kao 12:8-9

^p10:19 Mak 16:18   ^q10:20 Mat 7:22; Pil 4:3; Kao 3:5

^r10:22 Njo 3:35; Njo 10:15   ^s10:23-24 Mat 13:16-17; 1 Pit 1:10

Sameriya aol mondom obun saond bi hond himisao ko mar kisao o

²⁵ Ngo tomb Nju semon man buwaloklao aol mondom Njises hasaol obobur obu maobowaklwao ko nen sabo ne mubur kabl, Aol aondao o, nim haeben ora saklbur asub ora buklwaoob? kisesa.^t

²⁶ Ngub kisaol Njisesom aol nda bor kabl, Ngaoron mbuk waeb bor asub was wiyao? Njem asao was hendeleb? kisesa. ²⁷ Ngub kisaol obum Njiseson angal ngon ko san lubur kabl, Njem njen Aorao Aondao Ngaor turi aondao ora homobur lesin, njen hibim di njen we-saom di njen burim di njen konem di, njen Aorao Ngaorol turi homo kone ubur lesin, njem njen mbib was nen sabo hem kale ub njem njen tenaol sango mende di hem kobur hond homo kone wibi ora ke wiyaol hendeyo kisesa. ²⁸ Ngub kisaol Njisesom aol nda bor kabl, Heneng ora njem nao angal ngon san oborob ora liril ngao, njem ngo kal ub bae sin nje haeben soklesi ora kisesa.^u

²⁹ Njisesom ngub kisao o Nju semon man buwaloklao aol ngom tenaol ngo hasmi baebenom obum oborob le ken ko nen saben ko, obun mbib mu nu savor sao bubur Njises bor kabl, Njem nao tenaol sango mend ngo hond homaebe kal o aeb? kisesa. ³⁰ Ngub kisaol Njisesom angal mar ko obun angal ngon ngub ko san lisesa.

Aol is mend obu Njurusalem haklbir Njeriko poklbur pisesa. Ngub pisaol aol el kaol kaol ko paes noklme aol mendborom aol ngo obun lab lab di obun osisao marisao hakl kur mubur, khorob ora lu u mbakl pismil peyabl birisesa. ³¹ Ngo tomb Nju semon baolum aol is mend harer ngon pisaol, aol ngo lu u mbakl pismi nda hindisao o obum nao

hende non bibir, el kosaom haondaokl haondaokl harer solo mende nan paokl pisesa. ³² Ngo tomb aol ngo lu u mbakl pismi o obun sem was Libae* sem is mend di harer ngon obobur, aol li pae nda hindisao o obum di nao hende non bibir harer solo mende nan paokl pibi hasesa. ³³ Ngub bisbi o aol li pae ngo obun saond bi su Sameriya aol mend harer ngon pobur, aol lu u mbakl pismi nda hondobur obun kone bor aol li pae ngo hond aondao ora himisesa. ³⁴ Ngub hond homobur kisaon obum aol pe pae ngo u mba hasaol teb so pobur, obum aol ngo lismi on mung wisao nda hakl bor wel hesa ib waen kab kowe beyabur, sub tanga mba peb pisesa. Ngub bubur kisaon obum aol nda obun some dongin mesaol mao wabur, and tenaol harer pebem dob bu paolaokl en aeben bu hasmi mend hasao on mari po u paolisesa. ³⁵ Ngub bubur kisaon ekera nan bao bisao tomb Sameriya aol ndam and dob bu paolaokl en aeben bimi ngon aorao mone pao kab mend kalobur kabl, Njem aol ngo oborob ora maeb ha sen minibi. Njen mone mendbor aol ngol pond ba sin, nim wakl oboklwao tomb njen mone ngon san luklwao kisao ko Njisesom Nju semon man buwaloklao aol nda bor angal mar ngub kao kalisesa. ³⁶ Ngub kobur kabl, Njem asub nen sobal? Aol el kaol kaol ke mendborom aol ngo lu u mbakl pismi harer ndan aol is teb ngo ngub pising, aol is teb ngon is mend, aol li pae ngon aol sango oran awo ora sise saol ko pangal? kisesa. ³⁷ Ngub kisaol Nju semon man buwaloklao aol ndam kabl, Aol li pae ngo hond homobur bisur bisao o kisesa. Ngub kisaol Njisesom aol nda bor kabl, Njen anda pu, njem di obum ngo bise saol ub bibi ora kisesa.

^t10:25 Mat 22:35-40; Luk 18:18   ^u10:28 Oro 10:5; Kal 3:12

Njises ten Mata hesa Mariya kabon anda pisao o

³⁸ Ngo tomb Njises di obun man pange baeben di mbini haru pismil, Njises obu su and te mendel pindib paesao tomb su ngo bor ten is mend obun imbi Mata ke mend birisao om obun anda bor Njises kemi pisesa. ³⁹ Ngo tomb Mata obun haeki is mend obun imbi Mariya birisao, ten Mariya ngom obobur kisaon obum Aorao Aondao Njiseson aongao ma teb so bor sul obo burubur, obum angal ebe ngo kisao o pango birisesa.^v ⁴⁰ Ngub bisao o Mata obum ne noklemi on man man bu obum kongon buri ora bubur, obun kone bor tangar tangar sao bor mi pen was kongon bi ubur kisaon, obum Njises hasaol obobur kakl, Aorao Aondao o, nao haeki ngom ni hungum kongon bi un paokl obonaol, ni hungum kongon buri ora bubur ne man man be o, njem di ngub nen nao sobae be? Njem obu bor ni bisur bu ne kongon bukl pu kao kisesa. ⁴¹ Ngub kisao o Aorao Aondaom obun angal ngon ko san lubur kakl, Mata o, njem njen kone bor dekel dekel andub ora bilil, njem hambun sao nen sabo kang sao aondao sao bin barale kisesa. ⁴² Ngub kobur kakl, Njem ngub bili o, hobao sao mend Mariyam ngo me on njem hem nao kale o, obum hobao sao ngo me ub obun kone bor mondom nao kur muklao ora ko Njisesom ngub kisesa.^w

Ngaor bor ngub lowaebe ko kao kalisao o

Mat 6:9-15; Mat 7:7-11

11 Ngo tomb Njises obu su mendel Ngaor bor kao kalakl hasao o, kao kal paesao tomb mabor sao obun man pange aol mondom obu bor kakl,

Aorao Aondao o, mbes Njon Mbabtas Biyao Aolom obun man pange tenaol baeben bor kao dund bisao ub, njem naom Ngaor bor kao kaloklmao saon di ngub lowaebe ko kao nji kisesa.^x ² Ngub kisaol obum mbini bor kakl, Inim Ngaor bor lemi tomb ngub lowaebe.

Nao Ab o nje nao non bi inj hael ol Njen imbi baehaemen nao lomao ora. Njen mbib tenaol hambun maeb ha Maomb bo haki ebebe.

³ Njem bao hor hambunon naon ne di Taol bu nju haebe.

⁴ Tenaol mendborom nao bor khorob bimi sao

Saongao nao mari tuwaroklmao nda ub Njem di naom khorob bimao sao Saongao nao mari kunaebe.

Naon kone bor khorob bi lao tomb Khorob nao baomun kaebe ko

Ngaor bor ngub kao kaloklwaebe kisesa.

⁵ Njisesom mbini bor waki kakl, Ini ngo haklon mondom njen aol sango mend buruklao somna undum tuku ora pobur, njen aol sango ngo bor kakl, Nao haeme ka, njem ni palawe pao teb mend nji. ⁶ Nao aol sango is mend su enderae bor haki obaonao o, nim ne kang mend nao wi buruwao tomb obang nji lesi tomb ⁷ aol ngo andaon buruklao om njen angal ngon ko san lubur, njem ninao u paolukl bi bor ni nao mao teka ora. Pangal. Nao nongnas baeben di nao mbes tiriyao bo u paolumel, nim waki ko mende teka nje menjao menjao nao njuklwaong, pu lao ko nen sabeyem be? kisesa. ⁸ Waki kakl, Nim oborob ora kao njun ub pangoklaob. Obum nje nao aol sango inj saol ko pangobur nao nja sin di, njem ora ko ko was kor buklesi tomb obum tekabur laon, njem nji lesi sao njuklao ora kisesa.^y ⁹⁻¹⁰ Njisesom waki kakl, Nim ini bor heneng ora kao nju-

^v10:39 Njo 11:1; Njo 12:2-3   ^w10:42 Mat 6:33   ^x11:1 Luk 5:33

^y11:8 Luk 18:5

rukl, tenaol mondom Ngaor bor nji ka sin ngo nji lao sao kaloklao. Tenaol mondom di menjao es ba sin hend waklao. Tenaol mondom di tiriyao kombael ni obon ko lu nga nga ko harob sin Ngaorom tiriyao komboklao ora. Inim Ngaor bor nji lemi tomb njuklao ora. Inim es buklemi sao di hend waklemi. Inim tiriyao kombael ni obon ko lu nga nga lemi tomb Ngaorom tiriyao komboklao ora kisesa. ¹¹Njisesom wakl kabl, Ini ngo haklon isi kang mondom ib wen non nji ka sin, obun aoraom suklumb kaloklao be? ¹²Obun ab bor sao hobao non nji lao tomb obum waongaetae kaloklao be? Ngub nao buklaora kisesa. ¹³Wakl kabl, Ini aol kone kho u haroklme haklom o, inin nongnas bor oborob ora kone kimb bu kaloklme ndal, inin Aora yu heben hayaomon daol non tenaol mendbor obu bor nji ko kao kaloklme baeben o bor bibir ora obun Wesao Ebe Tangar nda taol bu kaloklao ko Njisesom ngub kisesa.

Mbinim Njises obu sam aondao mend kab haru hayeb kismi o

Mat 12:22-30; Mak 3:20-27

¹⁴Ngo tomb Njisesom aol samom pondo pe mini menden tombao bor sam ngo birisao o taol deraesaol, sam ngo paokl pisao tomb aol ndam as ko angal ko birisesa. Ngub bisaol tenaol hambunom ngo bisao sao hondobur burir aondao ora bismisa. ¹⁵Mbinim ngub burir biyubur mendborom kabl, Seran semon wesmbao aondao Belsebaolon burim ora, tenaolon tombao bor sam bereyao o taol dera hae kismisa.^z ¹⁶Ngo tomb aol mendborom Njises obum heneng bib ko hondoklbur obu maobowabur kabl, Njem naom nao hendemaosao heben pange mend haondaomun bi hend dao ko kao kalismisa.^a

¹⁷Mbinim ngub kismi o Njises obum mbinin kone hende sakl, obum mbini bor mar kobur kabl, Aol bomborom maomb bo haraoklao semom tom kab bu taol bu kobabur saond baem sin, mbinim tom bombor mao sa buri palo maomb bo haroklme ub di haongaokl berae su su uklaora. Ngub buklaol and ukl bombor o bo kundi mbaklemi om, wakl and sango aeben o haklao baeben di lu kundi mbam aeben bubur, ora su tokl nao pe uklaora kisesa. ¹⁸Njisesom ngub kobur kabl, Inim ni bor Seran sem aondao Belsebaolon burim tenaolon tombao bor sam bereyao o taol dera hae kaemnda ub, heneng ora Seran kab tom kab bu taol bu kobabur saond baeb sin, mbinin maomb bo haroklme ub asub bubur oborob uklaob? kisesa. ¹⁹Ngub kobur kabl, Heneng ora inim ngo keyem ub ni Seranom bisur bukl beyaol, nim tenaolon tombao bor sam bereyao o taol derakl beyon, inin sem mendborom tenaolon tombao bor sam bereyao o taol dera ngo bu haroklme nda ub aem was bisur biyaob? kisesa. Ngub kobur kabl, Inin semom di ngub taol deraroklme ndal, inim angal ngo lem o kakla ora lem ko panaem hendeyom kisesa. ²⁰Njisesom wakl kabl, Ngub inj, Ngaoron burim ni bisur biyaol nim tenaolon tombao bor sam bereyao o taol deraruklung, ngubi tomb Ngaorom ini maeb ha maomb bo haklao ub ini hayem ol teb so ebene ko pangoklwaebe kisesa.

²¹Ngo tomb Njisesom wakl mar mend di kobur kabl, Aol buri ora mondom sub obun aol hul tom hesa obun anda tiriyao kombael oborob ora maeb harob sin, obun anda bor obun osisao uklaora di menjao nao bi oborob ora bao uklaora kisesa. ²²Wakl kabl, Ngub buklaora o paes naoklao aol buri llekeb ora mend obobur laon, aol ngo obun anda

^z11:15 Mat 9:34; Mat 10:25   ^a11:16 Mat 12:38

paeb tiriyo kombal maeb haklao nda men mba, obun hul ha haklao sao obun sendaol ne sendaol isao nda kab di hambun kur mi poklao. Ngub bubur laon paes naoklao aol llekeb ndam and aorao obun saond bu kaloklao sao ngo baeben tenaol mende bor taol bu kaloklao ko Njisesom mar ngub kao kalisesa.^b

²³ Njisesom ngub kobur kabl, Tenaol mendbor ni taol mi nao ubuklmi baeben nao saond bi ora hayem. Aol mendbor nao some sib ni hae ol nao obo maembelen lome baebenom, heneng ora nao some sib ngo baeben lu taolu tuwa peb bu hayem kisesa.^c

**Tenaolon tombao bor sam
waki oboklao kisa o**

Mat 12:43-45

²⁴ Ngo tomb Njisesom kabl, Tenaolon tombao bor sam buruklao o taol deraklemi tomb obum su tenaol nao biri bor paokl pobur bao haklao o, obum mbes birisao ndabi mend es buwaklao tomb obum ngub lao. Nim nao mbes and waru buruwao bor waki poklwao saol lao. ²⁵ Ngub kobur laon obum tenaolon tombao mbes birisao nda bor hondokl poklaol, obu birisao nda bor mbinim oborob ora kunu bu ware haklemil hend u mbaklao kisesa. ²⁶ Ngub hend u mbakl-bir laon obum aol ngo men mba khorob aondao bu ora mao baklbur, obum sam kho buri ora is haoklao mend kaomukl poklao kisesa. Ngub kaomukl pobur mbini hambun aol ngon tombao bor hondaklemil, aol ngo obu mbes khorob ora hasao ub di men mbabur, ko mende ngo tomb ora khorob aondao bu ora haklao kisesa.^d

Turi ha haroklme on te wiyao o

²⁷ Ngo tomb Njisesom angal ngo kisa o tomb tenaol andub ora hasmil, ngo hasmi darukl o bor ten is mend habur kabl, Ten ngom nje marubur nje aondu di njisaol, obum turi aondao ora homoklao kisesa.^e ²⁸ Ngub kisaol Njisesom kabl, Ngub inj ka. Tenaol mendbor Ngaorom bibaebe keyao sao pangobur hul nao haroklme baebenom was turi homo haklemi kisesa.^f

**Naom ko mend nao hindismao
sao haondaomun bi kismi o**

Mat 12:38-42; Mak 8:12

²⁹ Ngo tomb tenaol andub ora obo kiril mbam mbam bismil Njisesom mbini bor kabl, Tenaol andub ora ngubi tomb sul bao hayem baebenom khorob was bu habur, mbinim ni bor naom tenaolom ko mend nao hindismao sao mend di haondaomun ub bi keyem o, nim mbini bor bombor ora di nao muwaloklwao ora. Pangeklem. Nim tenaolom ko mend nao hindismi sao mbes man mini aol Njona bor bisao sao bombor o mbinim henden muwaloklwao kisesa.^g ³⁰ Ngub kobur kabl, Mbes Ngaorom bisao sao Njonam su Niniba tenaolom henden muwalisao ub, Aolon Isi Oram di tenaol ngubi tomb hayem baebenom henden muwaloklao kisesa. ³¹ Ngub kobur kabl, Mabor Ngaorom tenaol hambun taol buklaol tomb, mbes maomb bo haraoklao ten mend obun su enderae ana ora bor hakl-bir aol wesmbao Solonom hambun sao oborob ora kone kibil bu hasao ub hondo pangokl ibisaomon teka habur laon, ini tenaol ngubi tomb ngo khorob was bu hayem baeben sakl mao pola, ini ngo was hayem ko bember ha

^b11:22 Kol 2:15   ^c11:23 Luk 9:50   ^d11:26 Njo 5:14

^e11:27 Luk 1:28; Luk 1:42; Luk 1:48   ^f11:28 Luk 8:15; Luk 8:21

^g11:29 Mat 16:4

peb buklaol ora. Pangeklem. Ten ngom su enderae ora bor haklbir hobao sao ngo kisao ub hem ko pangokl ibisao o, Solomonom hobao sao oborob ora kone kikil bu ko hasao ub di, aol ngubi tomb ngo hae om Solomon men mbayao ora kisesa. ³²Ngub kobur kakl, Mabor Ngaorom tenaol hambun taol buklaol tomb su Niniba tenaol baebenom di teka habur lemin, ini tenaol ngubi tomb ngo khorob was bu hayem baeben sakl ma polara, ini ngo was hayem ko bember ha peb buklemi ora. Pangeklem. Su Niniba tenaol ngo baebenom Njonam man kisao o pangobur mbinim oborob ora kone baol minismi o, aol ngubi tomb ngo hae om Njona di men mbayao ora kisesa.

Laomb menger angal mar kisao o

Mat 5:15; Mat 6:22-23

³³Njisesom ngub kobur kakl, Mondom laomb mao dabur wakl menjao mondom tingi mba, be bor di nao bomb pa woroklme kisesa. Ngub inj, and ngon tenaol oboklemi baebenom di henden ko mbinim to mandaem el isi oral woroklme kisesa.^h ³⁴Ngub kobur kakl, Njen el njen toklon laomb ora yao. Njen el ebe ora soklaol oborob ora hendae sin, njen toklo hambun bao bi ora soklao kisesa. Ngub inj, njen el di kho sa sin, njen toklo hambun bor di em hundur wi ora soklao kisesa. ³⁵Ngub kobur kakl, Inim ngub nen sabobur lemin, inin kone bor laomb non bi bao bi ora wiyao ub wakl em hundur nao win hondo ora haklwaebe kisesa. ³⁶Njisesom ngub kobur kakl, Njen toklo hambun bor bao ha ngabur maon nan em hundur kang mend nao wa sin, laomb henengom bao bu kimb biyao nda ub njen toklo hambun bor bao bu kimb bi ora soklao kisesa.

Peresi sem hesa Nju semon man buwaloklme aol kab taolu lisao o

Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47

³⁷Ngub tomb Njiseson angal ngo kao paesao tomb Peresi aol mondom Njises bor nje nao anda bor ne nokl mbao kisesa. Ngub kisaol Njises obu and ngon hondabur ne no birisesa.ⁱ ³⁸Ngub tomb mbini Nju semom bimi ub Njisesom ki was was nao li ne bao nisaol, Peresi aol ndam hondobur burir aondaora bisesa. ³⁹Ngub bisaol Aorao Aondaom obu bor kakl, Ini Peresi baebenom kab hesa peler kab dera nan oborob ora wes wes loroklme o, inin kone ndaon bor tenaol menden osisao maobala mu khorob bimi sao bao winbur hayem kisesa. ⁴⁰Ini kon nao wi mbaoli tumu mari non bi o hakl o, Ngaorom menjao menjao dera nan warisao tomb moklo ndaon bor di nao warisao be? kisesa. ⁴¹Ngub kobur kakl, Inim inin kab peler ndaon bor birin lemi sao baeben tenaol menjao nao wi buruklemi baeben bisur bu kaloklwaebe. Inim ngub buklemi tomb inin kab peler di inin kone ndaon bor di hambun sao dol nao hae ebe kun pele ora uklao kisesa.

⁴²Njisesom wakl kakl, Ini Peresi sem o, ini ke aondaora hondoklbur hayem. Inim eb sembi non bi semon di ne noklme sao nao hobao sao baeben hambunon tobon kab nan o Ngaor bor was kaloklme o, inin tenaol hambun bor di kone bombor ub u oborob was nao bibur lomen, Ngaorol di oborob kone nao wibur bu haroklme. Ngub inj, inin Ngaoron man wiyao ub ne noklme sao hambun sao tobon kab nan o Ngaor bor kaloklwaebe ke wiyaol inin ngub ebe beyem o, nim hobao sao ora ngo kaklo di nao tuwaklwaebe buklemi kisesa.

^h11:33 Mak 4:21; Luk 8:16

ⁱ11:37 Luk 7:36; Luk 14:1

^j11:42 Mat 15:2

⁴³Njisesom wakl kabl, Ini Peresi sem o hakl o, inin man pangoklme anda bor tenaol hambunon el so panda tukun ebe ol was turi homo burukl ndao pubuklmi. Inim ngub bubur tenaol hambun obo kiril mba boroklme su o bor, ebekone po ini bor kaoya ken ko, inim tenaol hambunon el sol turi homo ki siken bukl aondao pubuklmi, ini ngo baeben ke aondao ora hondoklbur hayem kisesa. ⁴⁴Ini Peresi sem ngo baeben oran unu su ndaon bor aol maol mupango haenbur tenaolom yu mandaemol pobo hae non bi hayem ol, inim ke aondao ora hondoklbur hayem kisesa.

⁴⁵Ngo tomb Nju semon man buwaloklao aol is mondom Njisesom angal ngo kisaon on ko san lubur kabl, Aol aondao o njem ngub kal tomb njem nao man buwaloklmao aol baeben bor di angal kho ngo kal o kisesa. ⁴⁶Ngub kisaol Njisesom kabl, Ini Nju semon man buwaloklme aol o hakl o, ini di ke aondao ora hondoklbur hayem. Inim inin tenaol baeben kend bi sao aondao ora mao taroklme, mbinim kongon buri ora bubur toroklme o, inim mbini ki honde hondomborom di kend bi sao ngo teme o kang mend menya bisur nao bimi kisesa. ⁴⁷Ngub kobur kabl, Mbes inin ab sumb wil baebenom Ngaoron man mini aol baeben di pe paen lismil, inim man mini aol ngo baeben hem keyaol beyom kobur, mbinin maol bor kundiyakl manakl bu wakl was bu hayem o, ini ke aondao ora hondoklbur hayem kisesa. ⁴⁸Ngub kobur kabl, Mbes inin ab sumb wilom man mini aol ngo baeben di pe paen lu tuwaesmil, inim mbinin maol bor kundiyakl menakl bu wakl was ngo bu hayem saom, inin ab sumb wil baebenom ngo bismi ub inim turi homo, mbinim oborob ora bu hasmi kobur beyem ko panaem ora muwaleyao ko Njisesom ngub kisesa. ⁴⁹Njisesom wakl kabl, Inim di inin ab sumb wil

baebenom ngo bimi ub was bimil, Ngaoru obu hambun sao oborob ora pange sakl, obum mbes ngub kisaon. Nim nao man mini aol baeben hesa nao man pange aol baeben kab bor mbini buruklmi man kam puklub lowaol, mbinim ngo baeben lu taolu bowes bu mendbor di pe paen luklemi kisaon ko Njisesom Peresi aol ngo baeben kao kalisesa. ⁵⁰Ngub kobur kabl, Pangeklem. Ngaoron pibnao tenaol warisao tomb di ngubi tomb di mendborom obun man mini aol baeben lu tuwaesmil, ini ngubi tomb hayem baeben mbinin poklon ndabur ke hondoklemi kisesa. ⁵¹Njisesom wakl kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, mbes aol Ebel hasao o pe paen lismil, Ngaoron man mini aol ngubi baeben ngub homam obam obam bubur, wakl aol Sekaraya hasao o di obu Ngaoron mabaorao haoroklme to hesa Ngaoron panda komb bi ora kabon tukun bor pe paen lismil, ini ngubi tomb hayem baeben mbini ngo baeben hambunon poklon ndabur ke aondao ora hondoklemi kisesa.

⁵²Njisesom ngub kobur kabl, Ini Nju semon man buwaloklme aol o hakl o, ini ke aondao ora hondoklbur hayem. Inim hobao sao pangokl puklmi hareron tiriyaon ki maru haroklme o, inin mbib turi homo tiriyaon kombo nao hondabur lomen, inim mbini tenaol tangar mendbor hondaklbur bimi baeben di nao hondaen ko pela woroklme ko Njisesom ngub kisesa.

⁵³Njisesom ngub kao peyaoklbur kisaon and ngon baoraoklbur dera pisao tomb Nju semon man buwaloklme aol baeben di Peresi sem di mbinim Njises ko aondao bu homobur kismim, mbinim obu bor ab saond bu kalo andub sao ne mismisa. ⁵⁴Ngub bubur kismim mbinim obu bor te mao sara howes kaeb se kang mend khorob sao oran mend leb

ko, mbinim obu maomb bo hondo hasmisa.^k

Songolol man mini tenaol non bi haklemi hondoklwaebe kisao o

Mat 10:26-27

12 Ngo tomb su mendel tenaol andub ora buklhoma iri non bi dengeb dengeb kobur, tenaol menden aongao ma bor pe hala hala bismisa. Ngub bismi tomb Njisesom obun man pange aol baeben bor mbes kao kalobur kabl, Peresi semom palawe and mao saraoklao sao yis menger, mbinin kone bor wiyao ub inim di songolol man mini non bu haklemi hondoklwaebe kisesa.¹ ²Ngub kobur kabl, Hambun sao tenaolom kowes bubur buklemi sao baeben mabor tenaol hambunom hondoklemi ora. Hambun sao sub hala mba uklao sao baeben di mabor perekle pa uklao, tenaol hambunom ora hondoklemi kisesa.^m ³Ngub buklao inim angal hambun sao somna sub lome sao baeben di hora tenaol hambunom pangen lemi. Inim angal hambun sao sub ora andaon bor kao towem kobur lome sao baeben di, wabl mbinim and hom kemol habur tenaol hambunom pangen kaoya lemi kisesa.

Inim Ngaor obu bombor ora pakl homoklwaebe kisao o

Mat 10:28-31

⁴ Ngo tomb Njisesom nao tenaol sango hakl o, nim ini bor angal kang mend kao njun kobur kabl, Aol mendbor tenaol sango pe paen lib se haklemi baebenom mabor mbinim menjao bukl buwakleming, inim mbini pakl nao homoklwaebe kisesa. ⁵Wabl kabl, Ngub inj, nim heneng ora inim aol pakl homoklemi o ini muwalon kobur kabl, Ngaor obu

tenaol khorob bimi baeben pe paen lib se aol ora habur, mabor obum tenaol mendbor ke mao handaklao is de ora bor pen lao aol o hayao kisesa. Ngub kobur kabl, Nim ini bor ngo kao njurukl ub obu ngubi ora hayaong, inim obu bombor o ora pakl homoklwaebe kisesa.

⁶ Njisesom wabl kabl, Inim di ora hendeyem. Tenaolom sao kang is su maomunu mone hundbi kang hond kabom sokl bib se ngubi baeben di Ngaorom aokl nao hemen hae ndi men pae ora yao kisesa. ⁷Ngub kobur kabl, obum inin wesmbao iri baeben di ndi men payaong, sao nao hobao sao kang kang mone hundbim sokl bib se ngubi hakl ndi menekle om ini daol bibir ndi menyaol, ini di is mend nao baondib munuklaong pakl nao homoklwaebe ora kisesa.ⁿ

Inim ni Karas sem hae ko kao paklwaebe kisao o

Mat 10:32-33; Mat 12:32; Mat 10:19-20

⁸ Ngo tomb Njisesom kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, aol mondom ni Karas sem hae ko tenaol hambunom pangen kao parob sin, Aolon Isi Ora obum di aol ngo obu nao sem ora hae ko, Ngaoron angal mini wesao baebenon el sol kao paklao kisesa. ⁹Wabl kabl, Ngub inj, aol mondom tenaol hambunon el sol ni nao hende non bu mesao njubur besao kon wa sin, nim aol ngo obu di Ngaoron angal mini wesao baebenon el sol nao hende non bu mesao kaloklwao kisesa.^o

¹⁰ Njisesom ngub kobur kabl, Mondom Aolon Isi Ora bor hel hondo maobowa angal ba sin, obun kone bor kho ngo wiyao ub di kunaeb se hayao o, mondom Ngaoron Wesao Ebe Tangar ora bor maobowa angal ba sin, obun kone bor

^k11:54 Luk 20:20   ¹12:1 Mat 16:6   ^m12:2 Luk 8:17

ⁿ12:7 Luk 12:24; Luk 21:18; Bis 27:34   ^o12:9 Luk 9:26

kho ngo uklao o nao kunaklaol wi aeben soklao ora kisesa.

¹¹ Njisesom wakl kakl, Ini mbinin man pangoklme anda bor mini pobur mbini ngo baebenom man tangar keyem ko te mao saraklemi tomb di, kabman hesa maomb bo haroklme aol baeben kabon el sol mao haklemi tomb di, nim mbini bor angal asub ora ko san luklwaob ko nen sabo, angal asao ora kon kobur pakl nao homoklwaebe kisesa.^p ¹² Ngub kobur kakl, Bombor ngo ora tomb We-sao Ebe Komb Bi ora ndam inim angal ngon ngub ko san lib ko kao njuklao ora kisesa.

**Sombe naol bimi aolon
angal mar kisao o**

¹³ Ngo tomb tenaol andub ora ngo hasmi on is mondom Njises bor kakl, Aol aondao o, njem nao haeme kao kalobur yaon abon osisao baeben taol bu kobabur, tom mende ni njin ub ni kal kao kisesa. ¹⁴ Ngub kisaol Njisesom kakl, Aol o ka, asub ko kal? Ni aebom ibi taol biyao aol mao ha, ibin osisao taol baraoklao aol mao hasaob? kisesa. ¹⁵ Obum ngub kobur mbini hambun bor wakl kakl, Inim osisaol was kone u heb homo hae soklaong, inim oborob hondo ora haklwaebe kisesa. Wakl kakl, Aol mondom obun osisao andub ora maru u haroklao tomb obun osisao ngom obu oborob mao haraoklao sao inj yaol, obu haeben nao mao saklao kisesa.^q

¹⁶ Ngo tomb obum mbini bor angal mar bombor mend di kao kalobur kakl, Aol obum osisao andub ora maru u haklao menden em bor ne andub ora and soklao kisesa. ¹⁷ Ngub kobur kakl, Aol osisao andub ora maru u haklao ngom obun kone bor nen sabobur, is, ngubi tomb nao em bor ne andub ora and seng, nao ne ngo baeben maru wib se

nao and aondao mend nao haeng, nim ngubi tomb asub ora bun yeb ko nen sab sab buklaol kisesa. ¹⁸ Obum ngub nen sabobur ngub lao. Nao and ne u no baraklo mbes pange kang ngo baeben kundi tuwabur lowaon, nim and aon-dao aondao was bubur, nao ne baeben di nao osisao hambun sao ebe ebe sao baeben and ngo baeben on was uklwao. ¹⁹ Ngub bubur nao umu bor ngub lowao. Umu o aol hobao nje. Njen hambun sao ebe sao was andub ora wi ol, karasmas andub ora pond nao bi ebe soklaong, njem kongon di nao bi, hor so ne di ib di ngo sao hakl nao pa peb bu, turi was homo ber lowao lao kisesa. ²⁰ Ngo tomb Ngaorom aol ngo bor ngub lao. Nje kon nao wi mbaoli tumu mari non bi hael ngao, embi somna was nje pe paklesi tomb njen osisao ngo man man bu wil baeben aem muklaob? lao kisesa. ²¹ Njisesom angal mar ngon kao kowes bubur kakl, Aol osisao andub ora maru u haroklme baebenon mendbor aol ngom kone ngo wise ubi u haklemi baeben bor, aol ngo obu bor ngo bise ub was buklaol, mbini ngubi baeben Ngaorom hendeyao tomb dimb ora hayem kisesa.^f

**Inin kone bor kang sao aondao sao
bin nao boroklwaebe kisao o**

Mat 6:25-34

²² Ngo tomb Njisesom obun man pange baeben bor kakl, Ngubi tomb nim ini bor kao njanda ub inin mbib haklemi on nen sabobur naom ne asao was nokl-mao? Naon samoklme sao di asao was samoklmaob ko inin kone bor kang sao aondao sao bin buru kho nao sen boroklwaebe kisesa. ²³ Njisesom ngub kobur kakl, Ngaorom inim ne was neklemin ko nao mao hasao. Obum inim samoklme sao was sameklemin ko inin toklo di nao warisao kisesa. ²⁴ Wakl kakl, Inim sao se-

mom bimi ub nen saboklwaebe. Mbinim ne noklme sao is il we nao boklme, mbinim ne noklemi o di nao maru woroklme kisesa. Ngub kobur kabl, Sao ngo baebenom mbinin and ne ukl bi di mbinin osisao ukl bi and di nao bimi o, Ngaorom ora mbini taol bu kalaoklaong, sao nao hobao sao hakl ne taol bu kalekle om, ini tenaol hobao sao ora hayem o daol bibir ora taol bu njuklao kisesa.^s ²⁵ Njisesom kabl, Mondom obun kone kimb bubur mendborom penar bu homoklme ub nao heme, ni ngo tomb homoklwao ko ndi tibakl buwaklao ora kisesa. ²⁶ Wabl kabl, Inim kang kang ngubi sao haklon menjao bukl buwaeb se ora harim sin, inim asub ko tangar saon was nen aondao bu ora sab hakol bu, inin kone bor kang sao aondao sao bin buruklemib? kisesa. ²⁷ Ngub kobur kabl, Inim is humb il ki kao ko saoklao nda ub nen sabaoklaob. Is ngo baebenom kongon di menjao nao bimi. Mbinim lab lab kongon di nao bimi o nim ini kao njun ub pangoklaob. Mbes Solomon obu aol homa aondao ora habur, obun lab lab di obun osisao hambun sao di buklhoma iri non bi maru u hasao o, is humb il ki kao ko soklao ndam aol Solomon ngon yaor ngo bu hasao ub men mbaraoklao ora kisesa. ²⁸ Wabl kabl, Em hinin den kang kang nao hobao sao mend haraoklao ndisao haklon daol Ngaorom oborob sor mubur yaor baraoklao o, ekeran nan mondom den ngo bo den haoreyao tomb bao dao peklao ora. Ngub biyao o den nao hobao sao ngo hakl yaor mao barekle om, obum ini daol bibir maeb ha inim samoklemi sao di taol bu njuklaong, inim asub ko obul hul nao hae hayem? kisesa. ²⁹ Wabl kabl, Pangeklem. Naom ne asao was noklmao? Ib di asao was noklmaob ko inin kone bor kang sao aondao sao bin buru hem nao lowaebe

ora. ³⁰ Hambun sao ngo sao hakl mbini sun tenaol baebenom was asub buklmaob ko nen sabo hem kaeb se hayem. Ngub bimi o ini non inin Ab Ngaorom inim asao was wa win hayem ko ora hendeyao. ³¹ Ngub beyaong inim tangar tangar sao ngo wa win habur hem lemi sao hakl di obum ebe taol bu njuklaong, inim Ngaorom obum maeb ha maomb bo hayao bor ora poklbur hem ko es bu haklwaebe ko Njisesom ngub kisesa.

**Hebenol osisao maru wi non bu
haklwaebe kisa o**

Mat 6:19-21

³² Ngo tomb Njisesom obun man pange baeben bor kabl, Ini some sib non bi sem kang o hakl o, inin Aoraom obum maeb ha maomb bo haraoklao ub obum ini di nao haru turi homo maomb bo haklmao ora ko man man bu hayaong, inim pakl pakl homo menjao nen nao saboklwaebe ora kisesa.^t ³³ Ngub kobur kabl, Inin osisao baeben mone mubur lemin, tenaol mendbor mone nao wi burubur dam nao bin buruklemi baeben bisur bu kaloklwaebe kisesa. Wabl kabl, Inim ngub buklme tomb inin mone bawis ebe wi aeben ora saeb se di, inin osisao hambun sao ebe ngubi baeben yu heben ngo inin menjao menjao nao bum haeb se ol ora maru wi non bu haklemi kisesa. Heben ngo bor paes noklme aol di nao hayao. Aoll horom di nao noklao ora kisesa.^u ³⁴ Njisesom wabl kabl, Inin sul ebe sao was mondom ini hibi lao mib biyao ndisao baebenol was kone u harim sin, inin kone di ngol bao uklao ora kisesa.

**Njisesom aol aondaon kongon bimi
aol baeben bor mar kisa o**

³⁵ Njisesom ngub kobur kabl, Inim bao ngon ngo sao buklao ko nao hende

^s12:24 Luk 12:7   ^t12:32 Luk 22:29; Kao 1:6   ^u12:33 Luk 18:22

bereyem ngao, inin lab lab samo hak ya di munu kere mba samobur, inin laomb hakl kena u man man bu ora boroklwaebe kisesa.^{v 36} Ngo tomb obum mar kobur kakl, Kongon bimi aol baebenom mbinin aorao ngo obum su enderae ora bor ne haraklemi o no hakl bir oboklao ko hondo haroklme ub, inim di ngub oborob hend ha ora haklwaebe. Mbinin aorao aondaogom obobur obun kongon bimi aol ngo baeben bor ni obon ko tiriyaol lu nga nga lao tomb mbinim penar bu ora tiriyaol komboklemi.³⁷ Ngub buklemil aol ngom kongon bimi aol ngo baebenom u nao paol pele ngub man man bu ora haklemil hondoklao tomb, mbini kongon bimi aol ngo baebenom turi aondaogora homoklemi kisesa. Wاكل kakl, Nim ini bor heneng ora kao nju-rukl, aol aondaogobum obun lab lab hakl sam mbabur, mbini bor inin ne taol bu njun ub baoraoklaob kobur laon ne taol bu kaloklao kisesa.^{w 38} Njisesom ngub kobur kakl, Aol aondaogobum somna undum tuku oboklao be? be? sao kulao angal mubao biyao nda bi tomb oboklao be? obum ngub obo pindib pabur hondoklao tomb obun kongon bimi aol ngo baebenom u nao paol pe wisim sin, mbinim turi aondaogora homoklemi kisesa.³⁹ Ngub kobur kakl, Inim ngo sao oborob ora nen saboklwaebe. Aol and aorao baebenom baogon somna ora paes naoklao aolom paes nokl oboklao ko hondokl bemen, paes naoklao aol ngom mbinin anda bor tiriyaol kombo paes ngub nokl eben bao wa nao bi hend ha ora hakl beme kisesa.^x ⁴⁰ Wاكل kakl, Aolon Isi Ora obu di baogon oboklao ko inim nen nao sabe ora haklemi tomb oboklao ngao, inim di oborob ora man man bu hend ha ora haklwaebe ko Njisesom ngub kisesa.

Kongon bimi aol sem kab hayem ko mar kisao o

Mat 24:45-51

⁴¹ Ngo tomb Pitam Njises bor ne mubur kakl, Aorao Aondaogojem angal mar ngo kal o, nao njen man pange aol baeben bor was kal be? be? tenaol hambun bor di nen sabobur kal kisesa.⁴² Ngub kisaol Aorao Aondaogokakl, Kongon biyao aol mondom obun kone bor oborob ora kimb bubur kongon oborob was ba sin, wاكل obun aol aondaogobu bor njem nao kongon bimi aol baeben hambun maeb ha, mbini bor ne di ngo tomb was taol bu kalaebe lao ub taol bu kalo haklao kisesa. Njisesom ngub kobur kakl, Kongon biyao aol ngubi nje hael be? aol tangar kisesa.⁴³ Ngub kobur kakl, Mabor kongon biyao aol ngo obun aol aondaogonda obu wاكل obobur hondoklao tomb, obun kongon biyao aol ndam obum mbes kao kaolaokl pisao nda ub bu harob sin, kongon biyao aol ngo obum turi aondaogora homoklao kisesa.⁴⁴ Wاكل kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, aol aondaogobum obun hambun sao obun kongon biyao aol ngom was maeb haen lao kisesa.^y ⁴⁵ Ngub buklaogoaol aondaogokongon biyao aol ngom obun kone bor nao aol aondaogopendar bu nao oboklao ko nen sabobur laon, obum obu haru kongon bimi tenaol baeben lu bowes bu obum ne was na ha burubur, he soklme ib no he sakl haklao kisesa.⁴⁶ Ngub kobur kakl, Obum ngub buklaogotomb kongon biyao aol ngo obun maomb bo haraoklao aol aondaogonda mabor ko mend handam oboklao tomb, obun kongon biyao aol ndam nao maomb bo haraoklao aol aondaogoboklao ko nao hondo biri awis ora harob sin, obum ngo tomb oboklao ko

^v12:35 Mat 25:1-13; Mak 13:33-36; 1 Pit 1:13   ^w12:37 Njo 13:4

^x12:39 Mat 24:43-44; 1 Tes 5:2   ^y12:44 Mat 25:21; Mat 25:23

nao hende haklao o obum sub obo pindib paklao kisesa. Wاكل kakl, Aol aondao ndam ngub obobur laon obun kongon biyao aol ngo khorob ora ke mao hand-abur, tenaol mendbor obul hul nao hae haroklme baeben pen lao bor maomunu pen lao kisesa.

⁴⁷Njisesom wاكل kakl, Aol aondaon kongon bimi baebenom mbini maeb haraoklao aolon kone ora hondoklemi o mbinim mbinin kone bor man man bu, mbini maeb haraoklao aol ngom bibaebelao ub nao baem sin, obun kongon bimi ngo baeben obum doroklom aondao bu ora luklao kisesa.^z ⁴⁸Ngub inj, aol aondaon kongon bimi ngo baebenon mendborom mbini maeb haraoklao aolon kone nao hendebur mbini maeb haraoklao aol o kang mend ko mao homarim sin, ngon mbini doroklom kang bu sao luklao kisesa. Ngub biyaol Ngaorom aol is mend bor hambun sao andub ora taol bu kala sin, aol ngom obu bor di andub ora njuklao ko nen sabeyao. Ngaorom aol is mende bor di ora aondao bu pone haen kond ba ora taol bu kalaoklao tomb di, aol ngom di obu bor aondao bu kond ba sao buklaol ko nen sabeyao.

Njises obu tenaol hambun armend sisao tuma bara win koklbur ibisao o

Mat 10:34-36

⁴⁹Ngo tomb Njisesom kakl, Nim su ngo baeben hambun bor isaolao tib paklbur obowaol, isaolao ngo penar bu ngubi tomb ora do pindib pakl baonaon nim turi aondao ora homokl buwao kisesa. ⁵⁰Wاكل kakl, Ni mbabtas bukhwao o kang mend wen sao bukhwao, nao bu pae bao hae aeben anga tomb nao kone bor kend aondao ora bin hae kisesa.^a ⁵¹Ngub kobur kakl, Inim nim tenaol hambun bor turi was homo taeki kokl ibisao ko nen sabeyem be? Aoh, nim

ini bor oborob ora kao njun ub pan-gaoklaob. Nim ini tenaol hambun armend sisao was dikla kaob kaob bu bereklemin koklbur obowao ora kisesa. ⁵²Wاكل kakl, Ngubi tomb tuma pa aeben anga ol non tenaol is su mend mbini and bombor on buruklemi baebenom di wاكل dikla kobabur, is kab mend is teb aolon saond bi haklebi. Is tebom di is kabon saond bi haklemi kisesa. ⁵³Njisesom ngub kobur kakl, Mbinim ngub tuma kaob kaob bubur lemin aol baebenom mbinin nas maru wi baeben saond bu kaloklemil, nas baebenom di mbinin ab sisao saond bu kal kal buklemi. Ngo tomb ten baebenom di mbinin wane maru wi sisao saond bu kal kal buklemil, nong baebenom di mbinin am sisao saond bu kaloklemi kisesa. Ngub buklemi tomb aol menden ingim aol ngon were bor saond bu kaloklao. Ten ngo obum di ten obun esao ngo bor saond bu kaloklao kisesa.

Ngaorom bu haraoklao sao mendborom nen nao sabismi o

Mat 16:2-3; Mak 8:11-13

⁵⁴Ngo tomb Njisesom tenaol hambun bor di kao kalobur kakl, Inim unu nan saohar bor mulaol mend ebeyao o hondobur inim penar bu ora ngub lome. Se oboklbur be lome. Ngub keme tomb heneng ora se bao ubuklao kisesa. ⁵⁵Wاكل kakl, Inim posabsu ana naon hakl ebeyao o hondobur inim ngub lome. Nar tanda bi aondao ora doklbur be lomel, heneng ora ngo di ngub biyao kisesa. ⁵⁶Ngub kobur kakl, Ini songolol ma mini non bi o hakl o, inim su ngon menger hesa saohar kabon menger oborob ora hendeyem ngao, inim ngubi tomb Ngaorom tenaol hambun bor bu hae sao asub ko oborob nao hendeyem? kisesa.

^z12:47 Nje 4:17   ^a12:50 Mat 26:38; Mak 10:38-39; Njo 12:27

Howes nao kao hae tomb ko helbeklwaebe kisao o

Mat 5:25-26

⁵⁷ Ngo tomb Njisesom mbini bor waktl kaktl, Inim inin mbib inin kone bor asub ko ngo sao kho ngo sao ebe e ko nen sabo taol buwaroklmeb? kisasa. ⁵⁸ Ngub kobur kaktl, Aol mondom nje bor howes kokl mbao ka sin, wen harerol aol ngo nje bor howes kokl mbao lao hesa poklebi tomb njem obu bor oborob ora kao kao bab ko kao kalaebe. Njem ngub bab nao ke bao wabur obum nje howes kokl kemi pen bao wari sin, obum nje howes pangaoklao aol biri mini poklaol, howes pangaoklao aol ndam nje polisman munu kaloklao. Ngo tomb polismanom nje kalabus anda bor mao palaklao kisasa. ⁵⁹ Njisesom waktl kaktl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, howes pangaoklao aol ndam nje bor nji lao sao hambun sao kang ora di nao kalae sin, njem kalabus anda ngo tuwaklbir anda pokl buwaklesi ora ko Njisesom ngub kisasa.

Tenaol kone nao baol munuklemi baeben ke aondao ora hondoklemi o

13 Ngo tomb tenaol ngo hasmi baebenom Njises bor kaktl, Kalili aol mendborom Ngaor bor mabaorao haoru some sibon ibao kalismi tomb mbini ngub bismi ngo baeben Palerom bao bombor ngon pe paen lisao ko kao kalismisa. ² Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kaktl, Kalili aol ngo pe paen lismi baeben, Kalili tenaol mendborom khorob ngo bu hayem ub men mbabur mbinim khorob aondao bu ora bu hasmil, Ngaorom ngub pe paen lin waesao ko nen sabeyem be?^b ³ Ngub inj ka. Nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim di inin kone nao

baol menaem sin, ini bor di ngo bise ub was buklaol ora kisasa. ⁴ Waktl kaktl, Mbes aol supun kab mend su Silaom bor and saoll mend kundi mbabur pe paen lisao baebenom, Njurusalem tenaol mendborom khorob bimi ub men mbabur mbinim khorob aondao bu ora bu hasmil, Ngaorom ngub bin kisao ko nen sabeyem be? ⁵ Aoh, nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim inin kone nao baol menaem sin ini bor di ngub was buklaol kisasa.

Is il nao saoklao baebenon angal mar wiyao o

⁶ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal mar bombor mend kao kalobur kaktl, Aol mondom obun emol is pik il* we bobur laon mabor il seneb ko talokl oboklao o, is ndam il di nao se bao haklaol hondoklao kisasa. ^c ⁷ Ngub buklaol is il ngon aorao ndam obun em kongon biyao aol bor ngub lao. Nim karasmas ukl teb baeben oran nim is il ngon mend seneb ko talokl ib ha was hawao o il nao sokl bi ora seneng, baehaemen ora su ibao nao nao paen ub bo tuwaebe lao kisasa. ^d ⁸ Ngub lao o em kongon biyao aol ndam ngub ko san luklao. Aol aondao o, karasmas ukl mend ngo bomboron bao haen ub nim is ngon te bor su hakl tomb bara, some kawaon i hakl aso u hum kal hondon wa. ^e ⁹ Aoh, nim karasmas ukl menden non is ngom il soklao ko pangakl ngao, ora il nao sokl bi sa sin njem isao bo tuwanin ora lao ko Njisesom angal mar ngub kisasa.

Njisesom hor boroklme bao on ten mend ebe mao saesao o

¹⁰ Ngo tomb Njises obu Nju semon hor boroklme bao on man pangoklme anda menden hondabur, tenaol hambunom pangen Ngaoron angal bib ebe ngo kao

^b13:2 Njo 9:2   ^c13:6 Mat 21:19   ^d13:7 Luk 3:9   ^e13:8 2 Pit 3:9; 2 Pit 3:15

kalisesa. ¹¹ Ngo tomb ten obun tombao bor sam biri is mend birisesa. Ten ngo obun tombao bor sam ngo birisao ndam obun mesao ndobol munubur anda mao beraesaol, obu karasmas supun kab oran ngub bao sen ha u hasesa. Ngub bisaol ten ngo obun mesao hul o ora karokl pae ora sisaol, obum dund so teka hakl buwaesesa. ¹² Ngo tomb Njisesom ten nda hondo ib kobur ten ngo bor kakl, ten o nim njen sen ngo mao ebe sarukl kisesa. ¹³ Ngub kobur kisaon obun kim ten nda men mbaesao tomb, ten nda bombor ngo tomb obum oborob dund so teka habur kisaon, Ngaor obu aondao ora hayao ko tengiyu ko kaoya kisesa. ¹⁴ Ngub bisaol o man pangoklme anda ngon maomb bo haraoklao aol aondao om, Njisesom Nju semon hor boroklme bao* on ten ngo obu sen ha wisao nda ub ebe mao saesaol hondobur, Njises ko aondao ora homobur obum tenaol hambun bor kakl, Inim bao hor dowan was kongon bibaebe. Inin tenaol sen ha uklemi baeben di mao ebe saen ko panggaem sin, inim kongon bimi bao on was ubuklwaebe. Inim naon hor boroklme bao o pindib paklao tomb nao ubuklwaebe ora kisea.^f ¹⁵ Ngub kisaol Aorao Aondaom obun angal ngon ko san lubur kakl, Ini songolol man mini non bi o hakl o, inin hor boroklme bao o pindib pa was beyao tomb ini hambunom inin some kawaon anda bor pobur, inin some kawao baeben di dongi baeben di ib nen ko kol bara kemi po haroklme kisesa.^g ¹⁶ Ngub bimi o ten ngo obu Eberemon sem ora yao o obu Seranom karasmas supun kab oran men ha wisao, nim hor boroklme bao on ten ngon toklol toben ya sao ngo kaol mba haraoklao o, ngo hesbe paru nda ub nao bibi bene ko nen sabeyem be? kisesa.^h ¹⁷ Ngub kisaol pangobur obu bor saond bi sao hasmi

baebenom sakl khorob ora polismisa. Ngo tomb tenaol ngo hasmi baeben hambunom Njises obum hambun sao oborob was bu hasao nda ub hondobur turi aondao ora himismisa.

**Njisesom angal mar tomb
kab mende di kisao o**

Mat 13:31-33; Mak 4:30-32

¹⁸ Ngo tomb Njisesom angal mar mend kobur kakl, Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub asao ora non bi yao? Nim menger asub ora muklwaob? kisesa. ¹⁹ Ngub kobur kakl, Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub is il menden imbi sowar il menger maeb ha maomb bo hayao. Aol mondom sowar il ngo obun emol we boweyao tomb por ko aondao bu ora is sao sem bubur and so hayaol, sao sem hambunom sowar ngon so kumbaem beyao bor and bu burukl engel bimi ko angal mar ngub kisesa.

²⁰ Njisesom angal mar mende kobur kakl, Nim Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub asao ora menger muklwaob? kisesa. ²¹ Ngub kobur kakl, Ngaorom maeb ha maomb bo haraoklao ub palawe and mao saraoklao sao yis menger maomb bo hayao. Ten mondom palawe ki teb mao ha mubur yis ngo hesa maomunu pinjaom bu hereyao tomb, yis ngom palawe nda aondao bu ora and mao saraoklao nda ub menger ora maomb bo hayao kisesa.

**Haeben sakl puklmi and tiriyaol
dengbele non bi yao kisao o**

Mat 7:13-14; Mat 7:21-23

²² Ngo tomb Njises obu su ngol hakl-bir obum Njurusalem poklbur kisaon, su and te tangar tangar su aondao baeben bor di su kang baeben bor di su hambun bor Ngaoron angal bib ebe nda kao kalaokl kalaokl was pisesa, ²³ Ngo tomb

^f13:14 Luk 6:7; Njo 5:16   ^g13:15 Luk 14:5   ^h13:16 Luk 19:9

aol mondom Njises bor kabl, Aol aondao o, Ngaorom tenaol bombor bombor was bu muklao be? kisesa. Ngub kisaol Njisesom mbini bor kabl,²⁴ Inim buri pal peyaoklbir and tiriyao dengbele kang oran hondaklwaebe kisesa. Ngub kobur kabl, Tenaol andubom ora and tiriyao kang ngon ora pon ko pangoklemi o, kang dengbele ora yaol hondakl buwaklemi ora kisesa.¹

²⁵ Njisesom wabl kabl, Mabor and aoraom teka peyobur and tiriyao ngo wabl bo mbaklao tomb, inim mabor and tiriyao ngon dera nan lu nga nga ko obo habur lemin ngub lemi. Aol aondao o, nao obaomun ub tiriyao komb lemi. Ngub lemi tomb obum inin angal ngon ko san lubur kabl, Ini abor tenaol was hayem? Nim ini nao hendeyo lao kisesa.^j ²⁶ Ngub lao tomb inim obu bor ngub lemi. Nao nje daol maomunu burubur ne no ib no birisumndis. Njem naon and te teb so harerol habur, njem nao bor Ngaoron angal ebe nda kao njisndis baeben inj hayom bo? lemi kisesa.

²⁷ Inim ngub lemi o obum wabl ini bor ngub lao. Ini abor tenaol e nim ini nao hendeyong, ini tenaol khorob bimi sem ora hayem ngao, ini ni hael nao hae puklub ora lao kisesa. ²⁸ Wabl kabl, Inim Eberehem di Isak di Njekob di mbini man mini aol hasmi baeben di mbini ngo baeben hambun Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor haklemil hondoklemi o, inim mbini haklemi bor nao pe dera nan was bao habur, inim inin saongao kengorokl no de khorob ora ko haklemi kisesa.^k ²⁹ Wabl kabl, Ngub buklemi tomb mbini tenaol mendbor yu nan paoloklme baeben di, unu nan paoloklme baeben di, umu nan paoloklme baeben di, ana nan paoloklme baeben di, mbini hambun

Ngaorom maeb ha maomb bo haraoklao bor obo maomunu burubur ne no buruklemi kisesa.¹ ³⁰ Njisesom wabl kabl, Heneng ora ngubi tomb tenaol mendbor kang hayem baeben mabor aondao ora haklemi. Tenaol mendbor ngubi tomb mbini aondao hayem baeben mabor kang ora haklemi kisesa.^m

Njisesom Njurusalem tenaol hem ko hond himisao o

Mat 23:37-39

³¹ Ngo tomb bombor ngo ora tomb Peresi aol mendbor obobur mbinim Njises bor kabl, Aol wesmbao Herorom nje lu tuwaklbur beng, nje su ngol nao hae nje su tangar mendbor pu kismisa. ³² Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Inim ngubi tomb pobur buklhoma dera ker* ngo bor ngub lowaebe. Embi hesa eker kab nim tenaolon tombao bor sam biri baeben taol dera, tenaol mendbor sen ha uklemi baeben mao enja ngub beng, bao hor tebon nan on nao kongon bu kowes buklwao ka ko kao kalokl puklub kisesa. ³³ Ngub kobur kabl, Aoh, mbinim Ngaoron man mini aol mend su tangar bor nao luklemi o Njurusalem bor was luklemil, nim embi eker ndum pam aeben bubur ebe poklwao ora kisesa.

³⁴ Ngo tomb Njisesom Njurusalem tenaol hem ko hond homobur kabl, Is alem. Njurusalem tenaol o hakl o, inim Ngaoron man mini aol baeben pe paen lu, Ngaor obun man mini aol mendbor ini haemel pu kisao baeben di hanom loroklme tenaol o hakl o, nim mbes ora di hor hor was ini ngo baeben sao kulaom obun hondbao baeben obun bobao bundur bor maembe mbaen kobur men mba paolaoklao nda ub bundis o, inim turi homo nao ebe bao waesimndis kisesa. ³⁵ Ngub kobur kabl, Pangeklem.

ⁱ13:24 Pil 3:12   ^j13:25 Mat 25:10-12

^l13:29 Luk 14:15   ^m13:30 Mat 19:30

^k13:28 Mat 8:11-12

Inin Ngaor Hen Moroklme Anda ngo hae o bor Ngaor obu nao haklaol baehaemen and was haklao kisesa. Wاكل kاكل, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, ini ngo baebenom ni ko mende nao hondoklemi o ma ora bor inim ni bor kaoya kem kobur,

Ngaorom imbi wi haen kisao aol ngo obu Aorao Aondao hayao bor hakl ebene ngao

Obu bor kaoya kem ora

lemi tomb inim ngo tomb ora ni ko mende hondoklemi ko Njisesom ngub kisesa.

**Njisesom aol sen hae
mend ebe mao saesao o**

14 Ngo tomb Nju semon hor boroklme bao o pindib paesao, bao ngon Njises obu Peresi semon maomb bo haraoklao aol menden anda bor ne nokl pisesa. Ngo tomb mbini Peresi tenaol mendborom mbinin manom nao bibi ke wiyao ub Njisesom khorob menjao bib ko hondo hasmisa.ⁿ ²Ngub bismi tomb aol sen hae obun toklo bombo tibae mend Njises obu birisao teb sol obo hasaol hindisesa. ³Ngub obo hasaol Njisesom aol ngo hondobur, obum Nju semon man buwaloklme aol baeben di Peresi aol mendbor ni ngol birismil, Njisesom mbini hambun bor ne mubur kاكل, Naon manom nao bibaebe ke wiyao nda o, naom hor boroklme bao* on tenaol sen ha uklemi o ebe mao saklmao be? inj kisesa.^o ⁴Ngub kisao o mbinim e beb nao ke nimil was tismil, obum aol sen hae nda kil men mubur ebe mao sabur pu kisesa. ⁵Ngub bubur Njisesom mbini bor kاكل, Ini aol ngo hayem haklon mondom inin nas kang hesa inin some kawao kabon mend hor boroklme bao

on har sowl bor kundukl dombabur hondaklao tomb, inim penar bu ora nao men muklemi be? kisesa.^p ⁶Ngub kisaol mbinim angal ngon ko san lukl buwaesmisa.^q

**Njen mbib nen sobale ub tuwabur
dimb aolu haebe kisao o**

⁷ Ngo tomb Njises obum hindisaol aol ngo ne nokl ibismi baeben hambunom pand tukunol was mu pa birismisa. Ngub bismil hondobur mbini bor angal mar bombor mend kao kalobur kاكل,^r kisesa.

⁸ Aol mondom obun wane aol pen ko ne aondao mend haorubur nje bor ne ngo nokl ib kila sin, njem panda tukunol nao mu pa biribi. Njem ngub bae sin ne hao-raoklao aol ngom aol aondao ora nje di men mbae mend ne ngo nokl ib laol, obum njen imbi men mbaklao kisesa. ⁹Ngub kobur kاكل, Ne hao-raoklao aol ngom aol imbi wi aondao nda hesa ibi ne nokl ubuklub laol poklebi tomb, nje panda tukun ebe ora ndal buruklesil, ne hao-raoklao aol ndam nje bor aol imbi wi aondao ora ngo panda tukun abo ngo nje berel ol birin ub nje isu ngo solo nan hakl bor ber laol, njem sakl aondao ora polobur aol aondao ngon mesao nan buru uklesi ¹⁰Wاكل kاكل, Ngub inj, aol mondom nje ne nokl ib laol poklesi tomb njem pand tukun mbes nao mu pae sub ora pobur, solo hakl bor sao buru wibi kisesa. Njem ngub buklesi tomb ne hao-raoklao aol ndam nje buruklesil obobur, nao aol sango ka, nje pand tukun ebe ngol ber lao. Obum ngub buklaol aol ngo ne nokl oboklemi baebenon el sol njen imbi aondao ora win lao kisesa. ¹¹Njisesom ngub kobur kاكل, Tenaol mendbor mbinim mbib ni imbi wi ebe ora hae ko kaoya lome baeben, Ngaorom mbini men mbabur imbi nao wi kang mao sak-

ⁿ14:1 Luk 11:37   ^o14:3 Luk 6:9   ^p14:5 Mat 12:11; Luk 13:15

^q14:6 Mat 22:46   ^r14:7 Mat 23:6

lao. Ngub inj, mbini tenaol mendbor ni imbi nao win haklwao ko pangaem sin, Ngaorom mbini ngo baeben imbi wi aondao ora haen lao kisesa.^s

Njen wakt san lin ko tenaol ebe was nao sarbe kalaebe kisa o

¹²Ngo tomb Njisesom aol ngo ne haorisao nda bor kakl, Njen anda bor tenaol ko mend ne nokl ubuklub lesi tomb njen tenaol sango baeben di, njen aorao haeme baeben di, njen sem ora baeben di, inin tenaol sango mone andub ora maru u haroklme baeben di, mbini ngo baeben bor ne nokl ubuklub nao kaebe kisesa. Njem ngub bae sin, mabor mbinim di njen ne ngon san wakt naon anda bor ne nokl ebebe lemi kisesa. ¹³Wakt kakl, Aoh, njem ne aondao ngub haoruklesi tomb tenaol dimb menjao nao wi buruklemi baeben di, mbini ki aongao tibae baeben di, tumu kho baeben di, el kho baeben di ngubi baeben bor ora ne nokl ubuklub kaebe kisesa. ¹⁴Wakt kakl, Tenaol ngubi baebenom njen ne ngon san nao lib se haklemi o, Ngaorom tenaol kone dund se u oborob was bimi o homoklemi baeben mao enjaklao bao on, obum ora njen ne ngon san lubur turi mao homaklao ora kisesa.^t

Aol mondom ne aondao ora haorisao ko mar kisa o

Mat 22:1-10

¹⁵Ngo tomb Njisesom ngub kisaol aol ngo ne no birismi on bombor mondom Njises bor kakl, Tenaol mendbor Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor ne no buruklemi baebenom turi aondao ora homo haklemi kisesa.^u ¹⁶Ngub kisaol Njisesom aol ngo bor mar ngub kisa o. Mbes aol mondom ne aondao ora

haorubur kisaon obum tenaol andub ora ne nokl ubuklwaebe kisesa. ¹⁷Ne hao-raoklao aol ndam obun ne ngo haoruklao bao o ora pindib paesao tomb aol aondao ndam obun kongon biyao aol o bor tenaol hambun ne nokl eben kao mukl pu kobur kakl, Nim mbes tenaol ne nokl ubuklwaebe kowao baeben bor ne hambun sao man man bu u mba haeng, ini hambun ubuklub ko kao-mucl pu kisesa. ¹⁸Ngub kisaol obun kongon biyao aol ndam hondokl pisao tomb tenaol ngo baebenom inj ko obokl buwaklmao was kobur, aol is mondom obu bor kakl, Nim nao em mend wen tomb uwao o hondokl poklwaol, nim njen ne ngo nokl obokl buwaklwaong njem menjao nen nao sobaebe kisesa. ¹⁹Ngo tomb aol is mendem di obu bor kakl, Nim nao some kawao tobon kab mend dob bu mbayol, nao some ngo baebenom sowal tombo nao em kongon ebe buklemi eb ko hondokl poklwaol, aol ebe o nim njen ne ngo nokl obokl buwaklwaong njem menjao nen nao sobaebe kisesa. ²⁰Ngo tomb aol mondom di obu bor kakl, Nim ngubi tomb nao ten wen ora taol buwaol, njen ne ngo nokl obokl buwaklwao kisesa.^v ²¹Mbinim ngub was kismil kongon biyao aol ndam obun aol aondao ne haoraoklao aol o birisaol wakt obobur, tenaol hambunom ngo kismi ub kao kalisaol, ne haoraoklao aol ndam obun hibi kho so ko aondao ora homobur obun kongon biyao aol nda bor kakl, Njem su and lobokl lobokl ngo bor wakt pobur, harer to aondao baebenon di harer to kang kang baebenon di hambun bor akol bubur lesin, tenaol dimb menjao nao wi boroklme baeben di, ki aongao tibae baeben di, el kho baeben di, tumu kho baeben di hambun nao anda kemi

^s14:11 Mat 23:12; Luk 18:14   ^t14:14 Njo 5:29   ^u14:15 Luk 13:29

^v14:20 1 Kor 7:33

ebebe kisesa. ²²Ngo tomb kongon biyao aol ndam waki obobur karki, Aol aondao o, njem kaenda ub nim njen angal taoluwao o, panda mendbor tenaol hambun nao buru ngaorukl pele ngo bao hae o kisesa. ²³Ngub kisaol ne haoraoklao aol aondao ndam obun kongon biyao aol bor karki, Nao and ngon tenaol andub ora tumbi haen ora birin ko pangaki ngao, njem waki harer to aondao baebenon di em baebenon keberer di akol bubur, tenaol mendbor dera isaobu bor and bu boroklime baeben di hambun oa kemi ebebe kisesa. ²⁴Ngub kobur karki, Nim nje bor heneng ora kao nju-rukl, nim tenaol mendbor mbini mbes ne nokl ubuklub kowao o hul harimnda baeben, nao ne ngon kao heneng ora o di nao tuklemi ora kisao ko Njisesom angal mar ngub kisesa.

**Oborob ora kone kimb bubur ni
taol mi ebebe kisao o**

Mat 10:37-38

²⁵Ngo tomb tenaol andub ora Njises daol haru harer mendel pukl hasmil obum tenaol hambun baol munu hondobur karki, ²⁶Tenaol mondom ni hae ol oboklao tomb obum obun ingi aorao hesa di, obun were di, obun nongnas di, obun mbaoli di, obun haeme di, obun mbib nen saboklao sao hesa di, obum ngo baeben bor makl homo saond bi non bi nao harob sin, obum ninao man pange tenaol burukl buwaklao ora kisesa.^w ²⁷Ngub kobur karki, Tenaol mondom di obu pe pae non bi ora ha, obun is pe kowaol bi nao taokl ebebur ni taol mi oba sin, obum di nao man pange tenaol haki buwaklao ora kisesa.^x

²⁸Waki karki, Ini ngo hayem haklon mondom obum and saoll aondao ora mend buklwao ko nen soba sin, obum sub kone kimb bu nen mbes sabo bu-

rubur, and ngon sokl asub baeben ora soklao ko oborob ora kone kimb bu buruklao kisesa. Obum ngub nen sabo burubur nim and ngo buklbur andol haraoklao sao dob buklwao ub, nao mone ebe ngaorukl peklaob be? nao ngaorukl peklaob ko kone kimb bu buruklao kisesa. ²⁹Njisesom ngub kobur karki, Ngub inj, obum andol haraoklao sao mbes man man bu nao wibur su munu and pinj mbes saor mbarob sin, obun and saoll ngo penar bu nao bu tingi mbaklao tomb tenaol mendborom ngo bu nja haklao o hondobur aol ngo dobaekeklemi kisesa. ³⁰Mbinim obu bor ngub kir ko maobowabur lemin aol ngom and ngo buklbur bu njaese o, obum penar bu nao bu tingi mbarekle lemi kisesa.

³¹Njisesom waki karki, Ami semon aol wesmbao aondao mondom su tangaron ami sem maomb bo haraoklao aol aondao mende kab saond bukl poklwao ko nen sabobur man man buklao tomb, pibnao oran obum oborob ora kone kimb bu buruklao. Ngub buklao tomb obun ami aol buklhoma is bomboron iri non bi soklao tomb, ami sem maomb bo haraoklao aol mende o obun buklhoma is kabon iri non bi haru oba sin, nim obu ebe saond bu kalobur mbini ebe taol pe luklwao be? nao luklwaob ko kone kimb mbes bu buruklao kisesa. ³²Ngub kobur karki, Obum ngub kone kimb bi hondoklao tomb nim obu men mba lukl buwaklwao ko nen soba sin, obun saond bi ngo enderael so bao haklao tomb obum aol mendbor puklub kobur, saond nao bi bao wabon ka ko kao kalokl puklub lao kisesa. ³³Waki karki, Menger bombor ngub was mubur, ini ngo hayem haklon mondom inin tangar tangar sao hambun sao nao tuwarim sin, inim nao man pange tenaol haki buwaklemi ora kisesa.

**Kunja dend nao bi menger
angal mar kisao o**

Mat 5:13; Mak 9:50

³⁴Njisesom ngub kobur kakl, Kunja hobao sao dend bi ora saoklao o, kunja ngo dend nao bi kho sa sin naom asub ora bubur waktl mao dend baklmaob? kisesa. ³⁵Waktl kakl, Kunja dend nao bi ngubi, em bor ne osisao and sen ko some kawaon im hum kaloklme nda ub di nao bib se ora yaol, mbinim baehaemen kolo bowes buklemi ora kisesa. Inim angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom angal ngo inin hal ora bor pen oborob ora pangoklwaebe kisesa.

Some sib bum hae angal mar kisao o

Mat 18:12-14

15 Ngo tomb mone takis moroklme aol baeben di, khorob bimi tenaol baebenon mendbor di, mbinim Njises hasaol teb so obobur Njisesom Ngaorom angal bib ebe nda kisao ub pango birismisa. ²Ngub bismil Peresi aol baeben di Nju semon man buwaloklme aol baeben di mbinim makl aondao ora homobur mbini hakl hakl kakl, Aol Njises ke ngo obu khorob bimi tenaol baeben hesa tenaol sango habur, ne di mbini haru no boroklme kismisa.^y ³Ngub kismil Njisesom mbini bor angal mar kao kalobur kakl,

⁴Ini ngo hayem haklon mondom obun some sib supu hakl hakl hor su kalo haklao o, some sib ngon bombor mend bum haklao tomb supu hakl hakl hor makl o di hor su nan on supun teb mend di, ngo nao bum hae ne no haklemi baeben ngo haklemi bor bao haen kaoklbir, some sib aorao ndam bombor bum haklao nda es aondao bu ora buklaos kisesa. Obum ngub es aondao ora bubur laon, hend

wa muklao ub oran es bu tu sowaklao kisesa.^z ⁵Ngub kobur kakl, Obum hend wa muklao tomb obum turi aondao ora homobur pesaol taoklbir ⁶anda poklao kisesa. Waktl kakl, Obun anda taokl po pindib paklao tomb obun sem di obun tenaol sango baeben di kor bu obo kiril mbaklaob kobur, obum mbini bor ngub lao. Nao some sib ngo mbes bum hasao o nim es aondao ora bubur waktl hend wa muwaong, naom turi homo werek aondao bu ora bem lao kisesa. ⁷Ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao nju-rukl, bombor ngub was menger mubur, tenaol hor su kone ebe ora wi haeme baeben non yu heben haeme baebenom kang bu sao turi homoklemi. Aoh, tenaol is mend obu kone nao baol mini haklao o waktl wen kone baol munuklao tomb, yu heben bor haeme baebenom turi aondao bu ora homoklemi kisesa.

Mone il bum hae angal mar kisao o

⁸Njisesom angal mar mend di kobur kakl, Ten mondom obun mone il tobon kab oran wisao o bombor mend bum hasaol, obum laomb kena ubur kisaon obun anda bor huni hi derabur es aondao ora bisao. Ngub es bubur kisaon mabor hend wa misao ko Njisesom kisesa. ⁹Ngub kobur kakl, Ngub hend wa misao tomb obun sem di obun tenaol sango baeben di kor bu obo kiril mbaklaob kobur, mbini bor kakl, Nao mone il ngo bum hasao o ngubi tomb waktl hend wa mang, naom turi homo werek aondao bu ora bem kisao ko Njisesom ngub kisesa. ¹⁰Ngub kobur kakl, Bombor ngub menger mubur, tenaol khorob was bimi on mondom waktl kone baol munuklao tomb, Ngaoron angal mini wesao baebenom werek bu turi aondao ora homoklemi kisesa.

^y15:2 Luk 5:30   ^z15:4 Luk 19:10

**Nasom obun aorao tuwaki
pisao ko mar kisao o**

¹¹Ngo tomb Njisesom angal mar mende di kobur kakl, Aol menden isi is kab oran hasbi kisesa. ¹²Ngub hasbil nas naongao nan ndam obun ab bor kakl, Ab o, njen osisao hambun sao yaon taol bakl ko nen sobale sin, njem ngubi tomb taol bu kobakabur ni njukl buklesi baeben pen ngubi tomb nji kisesa. Ngub kisaol aol ndam obun mone di hambun sao obun isi nda kabon taol bu kobakasesa. ¹³Ngo tomb kang mend mabor sao nas naongao nan ndam obun osisao baeben hambun sao mu maembeyo, tenaol mendborom dob bin mone mibir su enderae ora mendel po hasesa. Ngub po habur su ngo obu hasao bor obum khorob was bu habur kisaon, obun mone nda baeben di mu bowes was bisesa. ¹⁴Ngo tomb mabor obun mone hambun ora mu bowes bisaol pond bu paesao o su ngo bor de aondao bu ora ibisaol, obun hambun sao mari pisao nda baebenon di kang menjao nao wisesa. ¹⁵Ngub bisaol nas ndam aol mend su ngol hasao on kongon ban kisaol, aol ngom obun su bor obun some baeben kala hakl pu kisesa. ¹⁶Ngo tomb some ngo baebenom kor subu was no hasmil, somem kor subu ngo nismi o hondobur nas ngo dem aondao ora homobur, obum ne maeke no tu kaob kaob bu birisao o, mondom obu ne di nao kalismisa. ¹⁷Ngo tomb nas ndam obun kone bor oborob ora mao kombaesao kakl, Nao abon kongon bimi aol baebenom daol non ne andub ora mu bowes bu no haeme o, ni oran ngo bor dem khorob ora ngo homo wi o alem kisesa. ¹⁸Ngub kobur kakl, Ni hende ora. Nim ngubi tomb wakl nao aorao hayaol pobur nim obu bor ngub lowao. Aorao o, nim Ngaor hesa ibi bor khorob was

buwaol, ¹⁹njem ni bor nje nao isi ora hael kaeb nao se kho ora haeng, njem ni njen kongon biyao aol men mao koraebe lowao kisesa. ²⁰Ngo tomb nas ndam wakl obun aorao hasaol poklbur pisaol, nas ngo obun aoraom obun isi ngo mbes bum hasao nda kang mend enderael sao ibisaol hondobur kisaon, obun kone bor hond aondao bu ora himisesa. Ngub hond homobur kisaon obum akl was po obun isi nda men ha hibi nunu bisesa. ²¹Ngub bisaol nas ndam obun aorao bor kakl, Nim Ngaor hesa ibi bor khorob was buwaol, njem ni bor nje nao isi ora hael nao kaeb se kho ora hae kisesa. ²²Ngub kisao o obun aorao ndam obun kongon bimi aol baeben bor kakl, Inim nao lab lab saoll ebe ora nda mini obo nas ngon somakabur lemin, yaor ebe ora iring mend uwe o di obun ki hondel mao ta, aongao su mend uwe o di inim obu kalaoklaob kisesa. ²³⁻²⁴Ngub kobur kakl, Nao isi ngo obu mbes pe pae non bi sisao o ngubi tomb obu wakl enjaokl pene. Obu ora bum hasao o naom obu wakl ngo haondaoklaom ngao, nao some kawao hondbao hobao hae aondao nda lu sabur, turi homo werek bu ne nemin ub kemi ubuklub kisesa. Ngo tomb mbinim turi aondao bu ora homo werek bubur ngub bismisa.^a

²⁵Ngo tomb aol ngo obun isi mende mubao nda obu obun em bor hasao o anda obobur kang mend anda teb sol sao obo habur pangisaol, mbinim we ko is maol minismil pangisesa. ²⁶Nas ndam ngub pangobur obun aoraon kongon biyao aol mend ib ko ne mubur kakl, Abo anda bor asao was beyem? kisesa. ²⁷Ngub kisaol obun aoraon kongon biyao aol ndam kakl, Njen haeme mend mbes bum hasndis wakl obaonaol, aoraom obun isi ngo mbes bum hasndis o obu ora nao bum hae wakl ebe

^a15:23-24 Ebe 2:1; Ebe 2:5; Ebe 5:14

obaokl kobur, obun some kawao hondbao hobao hae aondao ora nda daol lu sawo ne hararob kisesa. ²⁸Ngub kisaol nas mubao ndam obun kone bor ko aondao ora homobur, obu mbini ngo ne no turi homo birismi bor nao hondaesesa. Ngub bisaol obun aorao ndam obu hasaol dera pobobur, obu bor angal oborol ora ko mao hebeyabur, nje andaon ib kisesa.^b ²⁹Ngub kisaol o nas ndam obun aoraon angal ngon ko san lubur kabl, Pangal. Nim karasmas andub ora baehaemen was njen kongon bu habur, njem ni bor kongon hambun sao bibi kisi sao kang ora di hul nao hawao o, njem ni bor asao was njis bo? Njem some meme hondbao kang is bombor ora di mend nao tenaol sango baeben bor turi homo lu sowaomun nao njisndis kisesa. ³⁰Ngub kobur kabl, Njen nas naongao nan ngom non njen osisao o kalisndis baeben di hambun mi pobur, ten pamuk kalo mu bowes bu hakl obaokl o, njem obu turi homobur some kawao hondbao hobao hae aondao nda ngo lu ne hararil o ka kisesa. ³¹Ngo tomb obun aoraom obun isi mubao ngo bor kabl, Nao isi o, nje non bum ha di menjao nao bi yao was bao haroklbao ndal, nao hambun sao wiyu sao baeben njen was wi kisesa. ³²Ngub kobur kabl, Njen haeme ngo obu non mbes pe pae non bi sisao o ngubi tomb obu wakl enjaokl pene. Obu ora bum hasao o naom obu wakl ngo haondaoklaom ol, naom ngubi tomb werek bu turi aondao bu ora homaeb se hayom ub, ne haoru naon kone bor turi aondao bu ora ngo homoklaom o kisaol ko Njisesom angal mar ngub kisesa.

**Mone maeb haraoklao aol
mondom kone kab marisao
ko angal mar kisaol o**

16 Ngo tomb Njisesom obun man pange aol baeben bor angal mar kao kalobur kabl, Aol homa menden mone maeb haraoklao aol mend hasesa. Ngub hasaol aol mendborom aol homa aondao nda hasaol obobur mbinim aol homa ngon mone maeb haraoklao aol ndam bisao sao kao kalobur kabl, Njen mone maeb haraoklao aol ndam njen mone osisao baeben mu bowes bu harob kismisa. ²Ngub kismil aol homa ndam obun mone maeb haraoklao aol nda ib kobur obu bor kabl, Nim njem bu hari sao mend enjol pangokl on asub ko bu harib balem? Pangal. Njem nao mone maeb ha nao kongon di ko mende nao buklesing, njem ngubi tomb ora pobur lesin ninao hambun sao njem warili sao baeben nim hondon ub mu kiril mbabur, ndi munukl pu kisesa. ³Ngub kisaol aol homa ndan mone maeb haraoklao aol ndam kone kimb bu burubur kisaon, ninao aol aondaom ni maeb haraoklao aol haruklu nda ub nao hae ngo pu ke o, nim su tombo kam sabor minibi di nao buri mend nao wing, nim tenaol mende bor ne njib was ko no buruklwao tomb di ni sakl ora bu pae soklaong, nim asub ora bukwaob ko? nen sabisesa. ⁴Ngub nen sabobur kisaon obun kone ndaon bor ngub nen sab ndaesao. Bombor sao mend nim ora hende. Nao aol aondaom ni bor nao mone ko mende nao maeb haklesing pu lao tomb, tenaol hambunom ni mbinin anda bor kemi po ne hakl njin ko nim ngub ora bun kobur kisaon, ⁵tenaol mendbor obun aol homa ndan san haen birismi baeben hambun bombor was ib ib bib kisaol, mbinim obu hasaol ibismisa. Ngo tomb aol is

^b15:28 Luk 15:2

mend pibnao ibisao bor mbes ne mubur kabl, Njem nao aol aondaon san asub baeben ora haleb? kisesa. ⁶Ngub kisaol aol ndam obu bor kabl, Wel ndaram tokl supu hakl hakl hor su oran hayao kisesa. Ngub kisaol aol homa ndan mone maeb haraoklao aol ndam kabl, Njem njen san ngon bobae kang ngo mubur lesin, penar bu nje tol burubur njen san andub hayao kaenda ub kunubur, nao san supu kab kab hor kab hor tebo nan on tobon kab ora hayao ko bobae waeb bu wi kisesa. ⁷Ngo tomb aol mende ibisao bor mone maeb haraoklao aol ndam ne mubur kabl, Njem nao aol aondaon san asub baeben haleb? kisesa. Ngub kisaol aol ndam kabl, Wir il mar pae mbek nu tokl andub ora 1,000 oran hayao kisesa. Ngub kisaol aol homa ndan mone maeb haraoklao aol ndam obu bor kabl, Njem njen san ngon bobae kang ngo nju-rukl om njen san andub hayao kaenda ub kunubur, penar bu nao san baokl-mend ora mbek nu tokl 800 ora hayao ko waeb bi kisesa. ⁸Ngo tomb mabor aol aondaon mone ndan aorao ndam obun mone maeb haraoklao ngo obu maobalaoraoklao aol ndam, obu mabor haklaon oborob kone kimb bu man man bisaol hondobur, aol homa aondaon ngom njem oborob kone kimb bae kobur kaoya kisesa. Ngub kobur kabl, Sul woroklme saol was kone u haroklme baebenom mbini mabor haklemi on oborob ora kone kimb bu man man bimi ub, Ngaoron sem bao bi haroklme baebenom kone kimb bubur man man bimi ub di men mbaroklme kisao ko Njisesom angal mar ngub kisesa.^c

⁹Ngo tomb Njisesom ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim tenaol menjao nao wi boroklme baeben kab tenaol sango habur lemin, mbini

bor sul woroklme sao maru u haklemi baeben taol bu kaloklwaebe ora. Inim oborob ngub buklemi tomb mabor inim mone osisao u haklemi o tuwakl poklemi bao mend buklaol tomb, mbinim ini haeben saroklme su ebe mendel oborob obaeming ubuklub ko mao be-raklemi kisesa.^d ¹⁰Wakl kabl, Tenaol mondom kang sao mend oborob hondobur ora bu harob sin, obum aondaon sao di oborob hondobur ora bu haklao kisesa. Ngub inj, tenaol mondom kongon kang sao o oborob nao ba sin, obum kongon aondaon sao o di oborob bukl buwaklao kisesa.^e ¹¹Ngub kobur kabl, Inim su ngol woroklme sao, mone kho haeben nao mao saraoklao ngo oborob maeb nao harim sin, hobao sao ora o di ini bor mondom maeb haklaob ko nao kao njuklao ora kisesa. ¹²Ngub kobur kabl, Inim aol menden osisao oborob ora nao maeb harim sin, menjao menjao inin ora o di aebom was bao njuklaob? kisesa. ¹³Ngub kobur kabl, Kongon biyao aol bomborom maomb bo haroklbe aol kabon kongon bukl buwaklao ora kisesa. Wakl kabl, Aol ngo obum aol mende bor turi homo kone uklaol o obum mende bor makl was homoklao. Is mende turi homo taol mi poklao o is mende makl homobur mesao kaloklao kisesa. Ngub kobur kabl, Inim Ngaor hesa mone kab kobaranol kone ukl buwaklemi ora ko Njisesom ngub kisesa.^f

**Ngaorom maeb ha maomb bo
hayao on te kao dund bisao o**

*Mat 11:12-13; Mat
5:31-32; Mak 10:11-12*

¹⁴Ngo tomb Peresi tenaol baebenom mone turi aondaon ora himismi o, Njisesom angal hambun sao ngo kisao nda

^c16:8 Ebe 5:8; 1 Tes 5:5   ^d16:9 Mat 6:20; Luk 14:14   ^e16:10 Luk 19:17-26

^f16:13 Mat 6:24

baeben pangobur mbinim Njises bor kir ko maobowaesmisa.^g ¹⁵Ngub bismi o Njisesom mbini bor kakl, Tenaolom ini ebe ora hayem ken ko mbinin el sol teka haroklme o, Ngaorom inin kone ndaon bor wiyao sao ora hendeyao. Tenaolom hobao sao e ko kaoya lome sao hakl di Ngaorom hendeyao tomb bung bi kho hendaebe makl bi ora wiyao kisesa.^h

¹⁶Njisesom ngub kobur kakl, Man mini aol mbes hasmi baebenom di Mosesom di man bombor o was kismil, mabor Njon Mbabtas Biyao Aol hasndis tomb di tenaol hambunom man bombor ngo was pangismi ora. Ngub bismi o Njon Mbabtas Biyao Aol ngo obu hasndis ol tuma pabur ngubi tomb non Ngaorom maeb ha maomb bo hayao on Angal Bib Hobao Sao ngo pangeyem o, mbinim naon mbib ebe poklmao kobur tiriyao kang ngon buri palo haong lukl engel beyem kisesa.ⁱ ¹⁷Mbinim ngub beyem o mabor su hesa saohar kab ora bum haklao ub buklaolomb di, Ngaorom Moses bor man hambun sao kao kalisao o kang el bombor ora di nao bum hae wi aeben ora soklao kisesa.^j ngub kisesa. ¹⁸Ngub kobur kakl, Aol mondom obun were o njen anda pu kobur ten tangar mende taol ba sin, obum ten mende ngo taol buklaolomb o paes ora kemi poklao kisesa. Wal kakl, Aol mondom di ten mend obun aolim mbes tuwaesao o taol ba sin, obum ten ngo di paes kemi buklaolomb ko Njisesom

**Aol homa mend hesa Lasaras
kabon arman wiyao o**

¹⁹Ngo tomb Njisesom mbini bor kakl, Aol homa mend obun osisao andub ora maru u habur kisaon, obun siyor di obun lab lab sem hambun sao mone aondao bu pe on was dob bubur, obum hor hambunon ebe oran was bu habur

kisaon, obun ne di ebe sao was no hasesa. ²⁰Ngub was bu hasao tomb aol ngo obun anda tiriyao kombae oral aol dimb is mend obun imbi Lasaras, obu obun toklo songol hambun bor di der was bi mend u mba hasesa. ²¹Ngo tomb aol dimb kang ndam obun kone bor nim aol homa ngon ne noklao on ombo tuwaklao baeben sablo nokl engel bukluwao tomb, ni dem nao pe pae ebe soklao ko nen sabisesa. Ngo tomb bukluwao baebenom di aol dimb ngon der bisao nda baeben mbinin hekem bu waru kunakl engel bismisa.^k ²²Ngo tomb mabor aol dimb Lasaras ngo pe paesao tomb Ngaoron angal mini wesao baebenom obu yu heben men pae pobur, Eberhem hesa maomunu haen kismisa. Ngo tomb aol homa aondao nda di himisaol maol bismisa. ²³Ngo tomb aol homa ngo obu ke hondoklme su bor po, isaolao dao hakol bi bor tenda aondao bu ora no habur obum yu haeben saroklme su bor hend yaesao, Eberhem enderael sao hasao hindisesa. Ngub hindisao tomb aol Lasaras obu aol homa ngon ne du sarbeyao no birisao nda di Eberhem hesa haru hasbil hindisesa. ²⁴Ngub hondobur aol homa ke hindisao ndam kakl, Nao ab Eberhem ka, isaolaom ni tenda aondao ora ngo bil o kang mend kur ken ub, njem ni hond homobur Lasaras bor obun ki hondem ib kang mend nao heke bor tand beyakl pu kao kisesa. ²⁵Ngub kisaol Eberhemom obu bor kakl, Nao isi ka, njem ngubi tomb oborob ora nen sab. Nje nao heme sul bao hasi tomb njem hambun sao ebe tol tol was pobo hasndis tomb aol Lasaras kang ngo obu hambun sao ombo was es es bu birisndis ka. Ngub birisndis o ngubi tomb obu su enjo ngol obun kone ora bor ebe sen habur turi aondao ora bin hae tomb

^g16:14 Mat 23:14   ^h16:15 Mat 23:28; Luk 18:9-14   ⁱ16:16 Mat 11:12-13
^j16:17 Mat 5:18   ^k16:21 Mat 15:27

nje ke aondao ora ngo hendel o kisesa. ²⁶Eberhemom ngub kobur kabl, Mende di enjo ngo nao hayom ol nao hesa ini kab, tomb ib kena aondao abo ngo peben kisaol, tenaol enjo ngo nao hayom nan hayem baebenom abo ini hayem o nan kollmbakl obokl buwaklemi ora. Ini abo nan hayem baebenom di enjo ngo nao hayom ol kollmbakl obokl buwaklemi ora kisesa. ²⁷Ngo tomb aol homa ngo ke hindisao ndam kabl, Nao ab ka, ngub sin nim nje bor kao njurukl ngao, njem Lasaras oran nao abon anda bor pen kao ko nen sobakl kisesa. ²⁸Ngub kobur wabl kabl, Nao haeme oran is su ora haemeng, mbini di su kho ngo ni ke aondao ora hende bor was nao eben ub, Lasarasom mbini bor buriyab ora man kokl pen kao kisesa. ²⁹Ngo tomb Eberhemom obu bor kabl, Mbinim Mosesom man kisaol o di, mbes Ngaoron man mini aol baebenom kismi baeben di, mbinim man ngo baeben ebe pango ora haemeng, mbinim man ngo oborob ora nen sab hakol bibaebe buklemi kisesa. ³⁰Ngub kisaol aol homa ke hindisao ndam kabl, Nao ab Eberhem o, inj ka. Mbinim man ngo pangismi om ebe nao soklao ora. Aol Lasaras obu pe paesndis o wabl enjaokl pobur, obum mbini haemel man kao kalokl poklao tomb mbinim ebe kone baol munuklemi ora kisesa. ³¹Ngo tomb Eberhemom obu bor wabl kabl, Mbinim Mosesom man kisaol ub hesa mbes man mini aolom kismi ub kab oborob ora men hakol nao baem sin, aol mend homoklao o wabl enjaokl pobur mbini bor man kao kaloklao tomb di, mbinim obum heneng ora le ko nen sabo angal ngol hul ha nao haklemi ora kisaol ko Njisesom ngub kisesa.¹

Khorob mao baraoklao saom tenaol saokl mao waraoklao kisaol o

Mat 18:6-7; Mat 18:21-22; Mak 9:42

17 Ngo tomb Njisesom obun man pange baeben bor kabl, Tenaol khorob mao baraoklao saom non heneng ora tenaol saokl mao waklao o, njem tenaol ngub saokl mao wari sin nje ke aondao ora hondoklbur haklesi kisesa. ²Wabl kabl, Mondom njen mal han aondao ora hond mend hend ha tu ndiyabur ib mal aondao oran ndaon bor haoklu tu kobarob sin, nje ib ndaon ngo bor ke kang bu sao hondoklesi. Ngub buklesi o njem Karas tenaol kang bombor ora mend saokl mao wari sin, nje ke aondao bu ora hondoklesing, ³njem mende saokl mao waklesi hondo ora haebe kisesa.

Wabl kabl, Njen haeme mondom khorob ba sin, njem obu bor ngub nao bi ko sub taolu libi. Ngub buklesi tomb obum wabl kone baol mana sin, njem obu bor menjao nen nao sabe bao waebe kisesa.^m ⁴Ngub kobur kabl, Obum nje bor bao bomboron ko haoklao oran khorob bubur laon, obum nje haklesil ko haoklao oran obobur nim khorob buwao o kone baol munuwao kam oba sin, njem obu bor saongao maru menjao nen nao sabe bao wa was bibi kisesa.

Ngaorol hul ha haroklme saon te wiyao o

⁵Ngo tomb Ngaoron angal bib hobao sao kam akol bu haroklme aol nda baebenom Njises bor kabl, Aorao Aondao o, naom Ngaorol hul ha haroklmao kone ebe ngubi aondao bu ora and mao saebe kismisa. ⁶Ngub kismil Aorao Aondaom kabl, Inim Ngaorol hul ha haklemi ub sowar il kang ora moklo ndaon bor baoraoklao nda bi menger hul ha harim

¹16:31 Njo 11:44-48   ^m17:3 Mat 18:15

sin, inim is ngo hae o bor njem te kob mi pobur ib kunja tukun bor haki pu lemi tomb, is ngom inin angal hul nao hae ngub buklo ora kisesa.ⁿ

Njisesom kongon biyao nas angal mar kisao o

⁷Ngo tomb Njisesom kakl, Ini ngo haklon is menden sokl nao mi kalabus kongon non bi biyao nas mend hayao o, njen em kongon be? be? njen some sib maeb ha ngub bu hakl bir, kongon biyao nas ngo anda ebeyao tomb njem obu bor, nje penar bu ora ne ngo wi o nokl ib kale be? kisesa. ⁸Ngub inj ka. Njem obu bor ngub ora kale. Njen ne mabor sa no hanin ub ni mbes non orang, njem lab lab daol ebe dol nao hae on mend njen toklol mu mbukl mbabur, penar bu ora ne di ib di ninao mbes ngol man man bu sa tae ib ora kale kisesa. ⁹Ngub kobur kakl, Njen kongon baraoklao nas ndam njen angal hul nao hae njem kale sao e was kobur beyao tomb, njem njen kongon biyao nas ngo bor tengiyu ko kaoya kale be? Aoh, ngub nao bili ora kisesa. ¹⁰Wakl kakl, Inim ngub nen sabobur lemin, inim Ngaorom kao njuklao sao bu paklemi tomb inim ngub lowaebe. Nao Ngaoron kowan lao sem kho ora hayom ol, naom kongon ngo bu hayom sao haki di naom bib se hayom ub ora bu hayom lowaebe ko Njisesom ngub kisesa.

Njisesom aol maollun bi tobon kab mend mao ebe saesao o

¹¹Ngo tomb Njises obu su Njurusalem poklbur su Sameriya hesa Kalili kabon tukun ora bor pisesa.^o ¹²Ngub pobur kisaon su and te kang mendel pindib paesao, aol maollun bi is tobon kab mend Njises obu hen mukl ibismi o kang mend enderael sao hasmil hindis-

esa. ¹³Ngub habur mbinim obu bor kor bubur kakl, Aol aondao Njises o, njem nao hond hom ora kismisa. ¹⁴Ngo tomb Njisesom mbini hondobur mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Inin toklo Nju semon baolum aol baebenom henden muwalokl puklub kisesa. Ngub kisaol harerol pobur hindismi tomb mbinin toklo songol bor wakl ebe sisaol hindis-misa.^p ¹⁵Ngo tomb mbini aol tobon kab ngo pismi on is mondom obun toklo songol bor hindisao tomb ebe ora sisaol hondobur kisaon, wakl Njises hasaol bokeyobur obum angal aondao bu ora kobur Ngaor bor kaoya kisesa. ¹⁶Obum ngub bubur kisaon Njiseson aongao ma teb so bor dombes ubur, Njises turi aondao bu ora homobur tengiyu ko kaoya kisesa. Ngub bisao o aol ngo obu Nju sem inj, obu Sameriya aol sisesa. ¹⁷Ngo tomb Njisesom aol ndam ngo bisao sao hondobur kakl, Nim aol is tobon kab ora ebe mao sarundang, mbini aol is tobon bombor o abor haemeb? kisesa. ¹⁸Njisesom ngub kobur kakl, Aol ngo nda haklon is mend di wakl bokeyobur Ngaor bor kaoya kokl nao oboklemi be? Nim aol sem tangar Sameriya aol is bombor ngo ora mao ebe sawao ye? kisesa. ¹⁹Njisesom wakl aol nda bor kakl, Njem Ngaorol hul ha harilim nje ebe mao sarobndang, nje ngubi tomb tekakl pu kisesa.^q

Ngaorom ngubi tomb maeb ha maomb bo hayao ko kao kalisao o

Mat 24:23-28; Mat 24:37-41

²⁰Ngo tomb Peresi aol mendborom Njises bor ne mubur kakl, Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub atomb maeb ha maomb bo haki oboklaob? kismisa. Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Ngaorom

ⁿ17:6 Mat 17:20; Mat 21:21; Mak 9:24

^p17:14 Luk 5:14   ^q17:19 Luk 7:50

^o17:11 Luk 9:51-52; Luk 13:22

maeb ha maomb bo hayao ub tenaolom elom nao handaeb se ora yao kisesa.^r ²¹Ngub kobur kakl, Ngaorom inin kone ndaon bor ora maeb ha maomb bo haraoklaol, mondom ini bor enjo ngo maeb ha maomb bo hae hend. Aoh, isu ngo bor maeb ha maomb bo hayao di nao lao ora kisesa.^s

²²Ngo tomb Njisesom obun man pange aol baeben bor kakl, Mabor bao mend buklaol on inin kone bor Aolon Isi Ora hem aondao ora kobur, naom obu ko mend haondaomun sa ko nen saboklemi o inin ni nao hondoklemi ora kisesa. ²³Ngo tomb tenaol mendborom ini bor ngub lemi. Haondaoklaob. Obu isu ngo bor hayao ye? Aoh haondaoklaob. Obu enjo ngo bor ngo hae leming, mbinim ngo lemi ub inin mbinin angal nao pangoklwaebe ora kisesa.^t ²⁴Ngub kobur kakl, Aolon Isi Ora obu obokl buklaol tomb saohar hambun bor bubiyab biyao nda ub bao aondao bu ora bu kimb buklaol, obu bao bi ngubi ora oboklao kisesa. ²⁵Njisesom wakt kakl, Ngub buklaol o tenaol ngubi tomb ngo hayem baebenom obu mesao kalobur besao kon uklemil, obum pibnao oran tanda no ke andub ora hondoklao kisesa.^u ²⁶Obum ngub kobur kakl, Mbes aol Nowa hasao tomb tenaol hambunom bismi ub, Aolon Isi Ora oboklbur buklaol tomb di bombor ngo bismi ub was buklemi kisesa. ²⁷Ngub kobur kakl, Mbes Nowam ib taokaoll warisao tomb tenaol hambunom mbinin ne hesa ib kab nao pa, aolom di ten taol buklemil was kone wi, tenom di aol poklemil was kone wi bismisa. Ngub bubur Nowa obun sem mbini ib taokaollon hondaesmi bao on di mbinim ngub besao kon bao u haen was, ib wae aondao ora obobur mbini tenaol ngo baeben hambun nao pesaol ib no

pe beraesmi kisesa. ²⁸Wakt kakl, Mbes aol Lor hasao tomb di tenaol hambunom mbinim ne ib kab was nao pa, osisao was hem ko dob bu, mbinin osisao wismi hakl di tenaol tangarom dob bin sokl mu, mbinin em bo and bu ngub was bu hasmi kisesa. ²⁹Ngub kobur kakl, Ngub bismil aol Lor obu su Sorom ngo bor hasao o pakl paokl pisaol, bao bombor ngon su ngo bor dao pind hesa isaolao kab aondao ora yu heben hakl obobur, tenaol hambun do pundi pesao kisesa. ³⁰Wakt kakl, Aolon Isi Ora obu tenaol hambunom henden oboklao bao on di, bombor ngo bise ub was buklaol ko Njisesom ngub kisesa.

³¹Njisesom wakt kakl, Ngub oboklao tomb aol mondom njen and wil dera nan hari sin, njen osisao uklesi o mukl wakt andaon nao hondaesmi ora kisesa. Mende di aol mondom njen em bor hari sin, njen anda wakt nao bokele pakl paokl ora pebe kisesa.^v ³²Ngub kobur kakl, Aol Lolon were obu ke hindisao ub di oborob ora nen saboklwaebe kisesa. ³³Njisesom wakt kakl, Tenaol mondom obum obu nao heme sul bao haklao ub was hem ko harob sin, obu haeben nao sae ke hondo bum haklao ora. Ngub buklaol o mondom obu nao pe pae bao was haklao ub hem ko nen nao saebe obu pe pae non bi ora harob sin, obu haeben ora soklao kisesa.^w ³⁴Ngub kobur kakl, Ngo sao hakl buklaol tomb aol is kab mend mbinin to bomborol paolu uklebi o, Ngaorom is mende men mubur is mende paolu win waklao kisesa. ³⁵Wakt kakl, Mende di ten is kab mend mbibim palawe kongon bi uklebi o, Ngaorom is mende men mubur is mende birin waklao kisesa. ³⁶Ngub kobur kakl, Aol is kab mend em bor haklebi o di, Ngaorom is mende men mubur is mende haen wak-

^r17:20 Njo 3:3; Njo 18:36   ^s17:21 Mak 13:21   ^t17:23 Luk 21:8

^u17:25 Luk 9:22   ^v17:31 Mat 24:17-18   ^w17:33 Luk 9:24

lao ko Njisesom obun man pange aol baeben bor ngub kao kalisesa. ³⁷Ngo tomb mbinim angal ngo kisao nda pangobur kabl, Aorao Aonda o, njem ngo kal o abor bu pindib paklaob? kismil, Njisesom mbini bor kabl, Su bor bao-raoklao sao menjao homo wiyao bor was, sao hur mesim obo kiral mbaroklme ko Njisesom ngub kisesa.

Ten mondom howes pangaoklao aol biri pisao ko mar kisao o

18 Ngo tomb Njisesom mbini bor angal mar bombor mend, mbinim Ngaor bor makl nao hom mi hor hor kao ha was birin ko kao kalobur kabl,^x ²Aol howes pangaoklao aol mend su and lobokl lobokl mendel birisesa. Ngub birisao o aol ngom Ngaor bor nen sabo pakl nao hemebur, obum tenaol baeben di hem ko hond nao himisao kisesa. ³Ngo tomb ten obun aoli heme weyae mend obu su and lobokl lobokl ngo bor birisaol, ten ngom hor hor howes pangaoklao aol nda birisaol ib ha was burubur kabl, Mondom ni maobowabur nao osisao mi was pe ngao, njem ni bisur bu howes pang kisao kisesa. ⁴Ngo tomb howes pangaoklao aol ndam ten ngom ngo kisao ub nao pang was bisao o, mabor aol ngo obun kone bor kao ndabur kabl, Nim Ngaor bor di nen sabo pakl nao homaklo ora. Nim tenaol hambun di hem ko hond nao homaklo nda o, ⁵ten weyae ngom hor hor nao howes pang was kokl engel bubur ni pakla aonda ora mao saklaol, mabor ni makl aonda bu ora homoklwao kobur kisaon, nim obu bisur bu howes pangon kisao ko Njisesom ngub kisesa.^y

⁶Ngub kobur Aorao Aondaom mbini bor wakl kabl, Inim angal howes pangaoklao aol kone kho wi ngom ngo kisesaol o pangeklem tomb ⁷inim asub nen

sabeyem? Tenaol Ngaorom sablo haen kisao baebenom hor hambunon hora di somna di Ngaor obu bor kao kal ha was harim sin, obum daol inin angal heneng ora pangobur ini bisur buklaol ko nen nao sabeyem be? kisesa. Wakl kabl, Obum penar bu inin angal pango ini bisur nao bi bao waklaol be? kisesa. ⁸Ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, Ngaorom ini ngub penar bu ora bisur buklaol o, mabor Aolon Isi Ora obum obobur hondoklao tomb tenaol hambunom Ngaorol hul ha nao haebur, mbinim mbinin kone bor obu mabor ngo oboklao ub di obu heneng ora oboklao ko nen nao sabe haklemil hondoklao ko Njisesom ngub kisesa.

Peresi aol hesa mone takis maoraoklao aol kabom Ngaor bor kisbi o

⁹Ngo tomb aol mendborom mbinin kone bor nao non ebe ora habur oborob was bu hayom o, mbini tenaol tangar mendbor non kho ora hayem ko nen sabismil, Njisesom mbini bor angal mar bombor mend kao kalobur kabl, ¹⁰Aol is kab mend is mende Peresi aol, is mende mone takis maoraoklao aol kab, mbinim Ngaor bor kao kaloklbur Ngaor Hen Moroklme Anda on hondaesbisa. ¹¹Ngo tomb aol mende Peresi aol ndam kang mend aebenol sao armend po teka habur, obun mbib nen sabobur obum Ngaor bor ngub kao kalisesa. Ngaor o, ni aol tangar mendbor hayem ubi inj hae ol nim nje bor tengiyu ora kabl. Mbinim mone osisao heb homo, menden sao hakl maobala mu, ten paes di kemi po, mbinim ngub was bimi o ni mbini non bi inj hae. Ni aol takis mone maoraoklao aol ngo bere ubi di inj hae ol nje bor tengiyu kabl ko, Peresi aol ndam Ngaor bor ngub kao kalisesa.^z

¹²Ngub kobur kakl, Nim saren hambunon di bao hor kab was nje bor hem ko nen saboklbur ne tuwa paolaklo. Nim mone di osisao hambun sao di tobon kab nan o nje was njurukdu ko, Peresi aol ndam Ngaor bor ngub kao kalisesa.^a

¹³Ngub kisao o mone takis maoraoklao aol ndam and ngon solo te bor sao habur, obum sakl polo yu heben bor di nao hende su bor hend nabur ni kho ora hae ko nen sabo, obun kongbaol men mbabur kakl, Ngaor o, ni khorob biyu aol ora hae ngao, njem ni hond homo bisur bibi ko takis maoraoklao aol ndam Ngaor bor ngub kao kalisesa.

¹⁴Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, mone takis maoraoklao aol ngo obu bor, Ngaorom nje aol ebe kone dund se wi oborob bili aol ora hael kisaol obun anda pisao o, aol mende Peresi aol ndam Ngaor bor kao kalisao ub Ngaorom nao pangisao ora kisesa. Wاكل kakl, Tenaol mendbor mbinin mbib ni imbi wi ebe ora hae ko kaoya lome baeben, Ngaorom mbini men mbabur imbi nao wi kang mao saklao. Ngub inj, mbini tenaol mendbor ni imbi nao win haklwao ko pangaem sin, Ngaorom mbini ngo baeben imbi wi aondao ora haen lao kisesa.^b

**Njisesom nongnas kang di hond
homo kone waoraoklao o**

Mat 19:13-15; Mak 10:13-16

¹⁵Ngo tomb tenaol mendborom mbinin nongnas kang kang baeben Njisesom kim men mba peb bin ora ko nen sabobur kismin, obu hasaol was mini obo kiril mbaesmi o, Njiseson man pange aol nda aebenom ngo bismi o hondobur, obun hobao sao bukl bi hakol ngub nao bib kobur makl homo taolu lismisa. ¹⁶Mbinim ngub bismil hondobur Njisesom nongnas kang kang

baeben obu hasaol teb so ubuklub kobur kakl, Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor nongnas kang ngubim kone woroklme ub u haroklme baeben was pokleming, inim nongnas kang ngubi baeben di ni hae ol eben ub ngub nao lowaebe ora kisesa. ¹⁷Ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol mendbor nongnas kang ngubi men aolubur mbini Ngaorom maeb ha maomb bo haen nao harim sin, mbinim Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor pokl buwaklemi ora ko Njisesom ngub kisesa.^c

**Aol nas homa mondom Njises
hasaol ne mukl ibisao o**

Mat 19:16-30; Mak 10:17-31

¹⁸Ngo tomb Nju semon maomb bo haraoklao aol mondom Njises bor ne mubur kakl, Aol aondao o nje ebe ora hael ngao, nim asub ora buklwao tomb ni haeben saklwaob? kisesa.^d

¹⁹Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, Njem asub ko ni bor aol ebe ora kal? Ngaor obu bombor o ora ebe hayao kisesa. ²⁰Ngo tomb Njisesom wاكل kakl, Njem Ngaoron man hambun sao wiyao ub ora pangeleng, njem ten paes nao kemi pebe. Njem tenaol mende pe paen nao libi. Njem paes nao naebe. Njem tenaol mende bor kakla nao kao beyaebe. Njen am ab kabom lebi sao di hul nao hae oborob ora pangaebe kisesa. ²¹Ngub kisaol aol homa ndam Njises bor kakl, Nim mbes nas kang ora hawao tomb di ngubi tomb di, njem ni bor man ngo bibi kal baebenon ukl mend nao baondib mini hambun sao bu haruklu ora kisesa. ²²Ngo tomb Njisesom aol ndam angal ngo kisao o pangobur obu bor kakl, Njem bombor sao ora mend nao bising, njen osisao hambun sao maru u harili sao baeben tenaol tan-

^a18:12 Mat 23:23

^b18:14 Mat 23:12

^c18:17 Mat 18:3

^d18:18 Luk 10:25

gar mendborom dob bin mone mibi ora. Ngub bubur lesin njen mone ngo muklesi baeben njem tenaol mendbor menjao menjao nao wi buruklemi baeben bisur bu taol bu kalaebe ora. Njem ngub buklesi tomb njen osisao hobao sao ora yu heben bor maru u hae non bu haklesing, njem ni taol mi ebebe kisesa. ²³ Njisesom ngub kisao o aol nas homa aondao ndam obun osisao andub ora maru u hasao o sisaol, obun kone bor hem aondao ora kisesa. ²⁴ Ngub bisaol Njisesom obun kone bor hondobur kاكل, Aol homa osisao andub ora maru u haroklme baebenom Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor poklbur es aondao ora bubur, kekeb haong lib se ora yao kisesa. ²⁵ Ngub kobur kاكل, Aol homa baebenom Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor aondao bu ora es buwa kekeb haong lib se yao om, some kamelom lab lab taambuloklme sao kem haolon dir bor es buwa kekeb hondakl buwabur puklmi ub di men mbaklao ora kisesa. ²⁶ Ngub kisaol tenaol mendbor Njisesom angal ngo pangismi baebenom Njises bor kاكل, Ngub sin mondom haeben nao saeb se ora saol ngao, aebom was haeben saklaob? kismisa. ²⁷ Ngub kismil Njisesom kاكل, Tenaolom bukl buwaroklme sao baeben di Ngaorom hambun sao ebe biyao kisesa.^e

²⁸ Ngo tomb Pitam Njises bor kاكل, Pangal. Nao ngo baebenom non naon su and te di hambun sao tuwaklbir naom nje was ngo taol mi ebeyom o kisesa. ²⁹ Ngub kisaol Njisesom mbini bor kاكل, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, mondom Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub tenaol hambunom henden muwaloklbur, obun su di ten nongnas di ingi aorao di haeme mbaoli di tuwaklbir ni hem ko taol mi oba sin, ³⁰ Ngaorom

obu bor ngubi tomb obun san andub ora kond bam bam bu lubur, obu yu heben bor di haeben mao saklao ora kisesa.

Njisesom ni pe pan luklemi ko, ko tebo kisao o

Mat 20:17-19; Mak 10:32-34

³¹ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol duteb nda baeben ubuklub kobur, mbini hungum ware pe ora hasmi tomb obum mbini bor kاكل, Pangeklem. Naom embi ngubi tomb su Njurusalem di mend ngo pukl hayom tomb ora kao njurukl ngao, mbes Ngaoron man mini aol hasmi baebenom Aolon Isi Ora bor ngub buklemi ko mbuk waeb bor waeb bu wismi ub, heneng ora il so pind biklaol kang mend wen sao buklemi.^f

³² Mbinim Aolon Isi Ora o men habur Aol Sem Tangar kaloklemil, mbinim obu hondo ko bowes bu maobowa peb bubur, ne maeke tokl beya ngub buklemi ko mbuk waeb bor ngub ke wiyao ora.^g

³³ Ngub bubur lemin mbinim obu doroklom di khorob ora lu bowes bubur pe paen luklemi o, bao hor teb o nan on obu wakl enjaokl poklao ke wiyao kisesa. ³⁴ Ngub kisao o obun man pange aol nda baebenon kone bor oborob nao hondaesaol, Njisesom angal ngo kisao on te mupango ora wisaol mbinim nen sabokl buwaesmisa.^h

Njisesom aol el kho mend ebe mao saesao o

Mat 20:29-34; Mak 10:46-52

³⁵ Ngo tomb Njises obu su Njeriko teb so po pindib paesao, aol el kho mend obu harer solol burubur, tenaol harer ngon pibismi baeben bor mone di ne osisao di kang mend njib was ko kao deb deb bu buru wisesa. ³⁶ Ngo tomb aol el kho kang ndam pangisaol, tenaol andub

^e18:27 Mak 14:36

^f18:31 Luk 24:44

^g18:32 Luk 9:22; Luk 9:44

^h18:34 Mak 9:32

ora angal erer ko ibismil pangobur obum tenaol mendbor ne mubur kakl, Mbinim asao was beyem? kisesa. ³⁷Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Nasarer Njises ebe kismisa. ³⁸Ngub kismil aol el kho ndam kor bubur kakl, Debir semon isi Njises o, njem ni hond hom kisesa.ⁱ

³⁹Ngub kisaol tenaol ngo harer ngon mbini mbakla ibismi baebenom aol el kho kang nda bor, njem angal nao kao kobur taolu lismisa. Ngub kismi o aol el kho kang ndam aondao bu ora kor bi hakol bubur kakl, Debir semon isi o, njem ni hond hom ko aondao bu ora kisesa. ⁴⁰Ngo tomb Njises obu nimil tu habur tenaol ngo hasmi baeben bor kakl, Aol ngo ni kor bil o obu kemi ubuklub kisesa. Ngub kisaol aol el kho nda teb sol mini ibismi tomb Njisesom aol el kho ngo bor ne mubur kakl, ⁴¹Nim nje bor asao ora bun ko ni bor kor baeb? kisaol aol el kho ndam kakl, Aol aondao o, njem ni wakl el tun kao kisesa. ⁴²Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, Njem ngubi tomb njen el ti pe ora. Njem nil hul ha ora harili saom nje wakl ebe saokl kisesa.^j

⁴³Njisesom ngub kisaol bombor ngo ora tomb ebe bao sisaol, obum osisao hend heneng bisesa. Ngo tomb aol ndam Njises taol mi pobur kisaon, obum Ngaor bor tengiyu kaoya kisaol, tenaol hambunom di ngo bisao sao hondobur kismil Ngaor bor was kaoya kismisa.

Sakiyason arman wiyao o

19 Ngo tomb Njises obu su Njeriko pindib pabur, su and lobokl lobokl aondao ngo bor pibisesa. ²Ngub pibisao tomb su ngo bor aol is mend obun imbi Sakiyas hasaol, obu mone takis maoraoklao aol aondao ora habur, obun mone di andub ora maru u has-

esa. ³Ngo tomb aol Sakiyas ngom Njises ebe kismil pangobur, obu asub bi ora eb ko hondoklbur bisao o, obu aol hi ora sisaol tenaol andub ora dengeb dengeb ko ha manga peb bismi om, obum Njises oborob nao handaeb se sisesa. ⁴Ngub sisaol mone takis maoraokao aol ndam Njises obu pobokl bisao hareron obu mbakla akl was pobur, is dullub isao non bi kang mend harer tol hasao o tumubur hondo birisesa. ⁵Ngo tomb Njises obu ngol obo pindib pa yu is ma nda bor hend yabur, obum mone takis maoraoklao aol nda bor kakl, Sakiyas o, njem penar bu ora hinj bi. Embi ni njen anda bor bao barabon ora kisesa. ⁶Ngub kisaol obum penar bu ora hinj bi mbabur obun kone bor turi aondao bu ora homaokl homaokl, obum obun anda bor Njises mbao ko kemi pisesa. ⁷Ngo tomb tenaol ngo hasmi baebenom ngub pisbil hondobur makl aondao ora homobur kakl, Njises ke ngo obu mone takis mu khorob biyao aol menden anda paolukl pe kao kao bismisa.^k

⁸Ngub bismi o Sakiyasom teka habur Aorao Aondao bor kakl, Aol aondao o pangal. Nao osisao baeben hambun sao tom kab bu taol bu kobabur, tom mende nim tenaol dimb menjao nao wi boroklme baebenon taol baklwao kisesa. Wakl kakl, Mende di nim aol mende bor kakla ko maobowabur mbinim osisao paes non bi muwao sao baeben di, ko makl mao ha oran san luklwao kisesa. ⁹Ngub kisaol Njisesom Sakiyas obu bor kakl, Nje di Eberhemon sem ora hael ol, embi ngubi tomb Ngaorom tenaol njen anda ngon boroklme baeben hambun bu maoraokl kisesa.^l

¹⁰Njisesom wakl kakl, Heneng ora Aolon Isi Ora obum tenaol mendbor

ⁱ18:38 Mat 15:22   ^j18:42 Luk 7:50   ^k19:7 Luk 15:2

^l19:9 Luk 13:16; Bis 16:31

bum haroklme baeben es bubur waki bu muklbur ora ibisao kisesa.^m

Kongon bimi aol tobon kab bor mone kalisao ko mar kisa o

¹¹ Ngo tomb Njises obu Njurusalem teb sol sao hasaol, mbini tenaol obun angal ngo pango birismi nda baebenom Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub penar bu tenaol hambunom hondoklmao saol ko nen sabismisa. Ngub nen sabismil mbini bor angal mar bombor mend kao kalobur kabl,ⁿ

¹² Aol aondao mend obun su waki oboklbur o, mbinim obu aol wesmbao aondao ora mao haen ko obu su enderae mendel poklbur kisaon,^o

¹³ aol aondao ndam obun kongon bimi aol tobon kab mend ubuklub kobur, obum mbini bor mone so aol is su was ber pae mend, pao mend was kal kal bisao kisesa. Ngub bubur kisaon obum mbini bor kabl, Nim ini mone ngo njaokl puki o, waki ni oboklwao tomb inim mone asub baeben ora pone haen bisnis bu maemib ko hondokl oboklwao kisa o kisesa. ¹⁴ Ngo tomb ngub bisao o tenaol su ngo bor paolismi baebenom mbinin aol aondao ngo obu bor nar wen ebe hende non bu ko aondao bu ora homobur, aol mendbor aol aondao ndan mama taol mi puklbur kobur kismil, aol ngo nao makl homeyom ngao, nje naon aol wesmbao nao haklesi ko kao kalokl puklub kismisa.^p

¹⁵ Ngub kismi o obu aol wesmbao ora hasaol, aol wesmbao ndam waki obobur obum obun kongon bimi aol ngo obum mone kalisao nda baeben bor kabl, Inim asub baeben ora pone haen maemib ko hondon ubuklub kisa o kisesa. ¹⁶ Ngub kisaol aol is mend obu mbakla ibisaomon kabl, Aol aondao o,

njem mone so pao mend aol is su ber pae mend njisndisom bisnis buwao tomb, nim mone so aol is su ber pae was pao tobon kab oran pone haen muwao kisa o kisesa. ¹⁷ Ngo tomb aol wesmbao ndam kabl, Nje nao kongon biyao aol ebe ora seneng, njem kang sao ngo oborob hondo ora maeb hari ub njem su tenaol sem tobon kab oran maomb bo hanin lowao kisa o kisesa.^q

¹⁸ Ngo tomb obun kongon biyao aol is mende obobur kabl, Aol aondao o, njem mone so pao mend aol is su ber pae mend njisndisom bisnis buwao tomb, nim mone so aol is su ber pae was pao su oran pone haen muwao kisa o kisesa. ¹⁹ Ngub kisaol aol wesmbao aondao ndam kabl, Njem su tenaol sem su oran maomb bo hanin lowao kisa o kisesa. ²⁰ Ngo tomb kongon bimi aol ndan is mend di obobur kabl, Aol aondao o, nim njen mone so aol is su ber pae pao mend ndis ngo bao uruklu e ol, nim mbes bobaem tanga pabur bao u haruklu kisa o kisesa. ²¹ Kongon biyao aol ndam ngub kobur kabl, Nje aol buri ora habur, njem aol tangarom wimi sao hakl nje mirili nda. Tenaol tangarom ne we boweme o di njem bao was talale ndal, nim nje pakl homobur bao u buruwao kisa o kisesa. ²² Ngo tomb aol wesmbao ndam kongon biyao aol ngo bor kabl, Nje kongon biyao aol kho ora hael. Nim njen angal ngo kalom ora njem khorob bisi ko te mao bembera hondon kal kisesa. Waki kabl, Njem ni heneng ora aol buri ora habur tenaol menden osisao woroklme hakl mu, nim tenaol menden ne we bombae di talaoklao ko nen sobale sin,²³ nao mone ngo mendbor kond baen pone haen mun asub ko mbeng bor nao wisil, nim waki obobur nao mone homaokl hae kang ngo was waki murukl balem? kisa o

^m19:10 Luk 15:4; Njo 3:17; 1 Tim 1:15

^o19:12 Mak 13:34 ^p19:14 Njo 1:11

ⁿ19:11 Mat 25:14-30

^q19:17 Luk 16:10

kisesa. ²⁴Ngo tomb aol wesmbao aondao ndam tenaol mendbor kongon biyao aol kho ngo hasaol teb sol hasmi baeben bor kabl, Mone so homaokl bi aol is su ber pae pao mend abo ngo bao u harekle o mubur, aol is mende mone so aol is su was ber pae pao tobon kab wi abo ngo mu kalaoklaob kisao kisesa. ²⁵Ngo tomb tenaol ngo hasmi baebenom aol aondao nda bor kabl, Aol aondao o, aol ngo obun mone so andub ora aol is su was ber pae pao tobon kab ebe wing, asub ko kal? kismi kisesa. ²⁶Ngub kismil aol wesmbao ndam kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol mondom menjao u harob sin, nim wakl tangar mendbor di kond ba kaloklwao. Ngub inj, mondom menjao nao wi harob sin, obum kang mend u buruklao o di wakl muklwao ora kisao kisesa.^r

²⁷Ngub kobur kabl, Nao saond bi hayem baebenom ni mbinin aol wesmbao nao ha ko nen sabeyem ngao, inim mbini ngo baeben nao elol kemi obobur pe paen lib kisao ko Njisesom angal mar ngub kisesa.

**Njises obu aol wesbaom bimi ub
Njurusalem hondaesao o**

Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Njo 12:12-19

²⁸Ngo tomb Njisesom angal ngo kao peyaoklbir obu mbakla pen Njurusalem hareron pismisa. ²⁹Ngub pobur kismil mbinim su Betpasi hesa Betani kab teb so bor pobur kismil, harbor menden imbi Olib kismil, ngol pindib paesmi tomb obun man pange aol is kab mend ibi mbes puklub kisesa. ³⁰Ngub kobur obun man pange aol nda kab bor we kobur kabl, Ibim su isu ngo hendeyeb o enderae inj teb sol ora eng, ibim su and te ngo bor hondabur hondoklebi tomb ngol some dongi hondbao aondao and so so mend ngol indi mba hak-

laol hondoklebing, mbes aol mondom di nao ber hende yaong, ibim kolobur komae ubuklwaebe kisesa. ³¹Njisesom mbibi bor wakl kabl, Tenaol mondom ibi bor ne mubur ibim some dongi ngo asub buklbur kolekleb? kaem sin, ibim mbini bor ngub lowaebe. Aorao Aondaom obu buruklbir komakl puklub kaonaol, kaomukl ubuklub lowaebe kisesa. ³²Ngo tomb Njisesom obun man pange aol nda kab ngub puklub kisaol aol nda kab pisbisa. Ngub pobur kisbin Njisesom mbibi bor hambun sao we kisao nda ub was ebe hend waesbisa.^s

³³Ngo tomb mbibim some dongi hondbao nda kolakl hasbil some dongi ngon aorao baebenom mbibi bor kabl, Ibim asub ko some dongi hondbao ngo kolekleb? kismisa. ³⁴Ngub kismil Njisesom man pange aol nda kabom kabl, Aorao Aondaom obu buruklbir komakl puklub ka kisbisa. ³⁵Ngo tomb mbibim some dongi hondbao nda Njises hasaol kemi pisbi tomb, mbinim some dongi ngon mesaol mbinin lab lab baeben tuwis habur kismil Njises ngol ber kismisa. ³⁶Ngo tomb Njises obu some dongi ndan mesaol baoraoklbir pisaol, tenaol aondao ngo obu daol haru pibismi nda baebenom Njises obu poklao hareron mbinin lab lab baeben tuwis mba kimb bismisa. ³⁷Ngo tomb Njises obu Njurusalem poklbir teb sol sao har Olib ne hareron inin pisesa. Ngub pismi tomb obun man pange tenaol aondao ngo pismi nda baebenom turi aondao ora homo taom bu taokl pobur kismil, mbinim ko mend nao hindismi sao Njisesom bu hasao ub hondobur, Ngaor bor aondao bu ora tengiyu ko kaoya kismisa. ³⁸Ngo tomb mbinim angal aondao bu ora kobur kabl, Ngaorom imbi wi haen kisao aol ngo obu Naon Aol Wesmbao aondao ora yaol

^r19:26 Mat 13:12; Luk 8:18   ^s19:32 Luk 22:13

Aol ngo obu Aorao Aondao hayao bor
hagl ebeneng
Obu bor kaoya kem ora ko
kaoya kismisa. Mbinim ngub kobur kagl,
Ngaor obu yu heben habur
Nao tenaol hambunon kone bor sisab bin
laong
Naom Ngaor obu aondao yubu ora hayao
ko
Kaoya kem ko
aondao bu ora kaoya kismisa.^t

³⁹Ngo tomb Peresi tenaol mendbor
tenaol andub ora ngo pismi nda darukl
o bor pismi baebenom Njises bor kagl,
Aol aondao o, njem njen man pange
tenaol ngo baeben bor ngub nao laob
ko, taolu lu hondo kao kismisa. ⁴⁰Ngub
kismil Njisesom mbinin angal ngon ko
san lubur kagl, Nim ini bor heneng ora
kao njurukl, mbinim ngub nao ke men
mbarim sin di, han ngo u pe haklom di
wagl angal lemi kisesa.

Njisesom Njurusalem tenaol hond homobur de kisao o

⁴¹Ngo tomb Njises obu Njurusalem
teb so po pindib pabur, su Njurusalem
and lobokl lobokl aondao ngo bor hend
men sabur kisaon obum de kisesa.^u

⁴²Obum ngub de kobur kagl, Embi
bao ngon inim sub oborob ora hibi
tibaen haroklme on harer hondo hagl
baemin ebe ora sokl baonao o, embi
ngubi tomb ngo be sao mupango sao
wiyao inim awis habur nao hendeyem
kisesa.^v

⁴³Obum ngub kobur kagl, Mabor bao
mend buklaon on inin saond bi baebenom
su and lobokl lobokl ngo bor ini is bom-
bor ora di bongeyaokl nao poklemin, ha
huwimb bu tu nda lukl oboklemin kisesa.

⁴⁴Wagl kagl, Mbinim ini khorob ora lu
bowes bubur lemin, mbinim inin hanom

saond paeb mbuklu tu ndae ngo hagl
bo kobaolu taokl hondabur, ini tenaol
ngo baeben hambun ora lu bowes bubur,
inin su and lobokl lobokl aondao ngo
di haoru bowes bu su dokl nao peklemi
kisesa. Ngub kobur kagl, Inim Ngaorom
ini bu muklbur buklaon ub nen nao sabok-
lemil, mbinim inin han and bi ngon
mendbor han sango mandaemol klaon o
di hond mend baondib munu bao win wa
nao buklemi kisesa.^w

Njisesom Ngaor Hen Moroklme Anda bor tenaol mendbor taol deraesao o

*Mat 21:12-17; Mak
11:15-19; Njo 2:13-22*

⁴⁵Ngo tomb Njises obu Ngaor Hen Mo-
roklme Anda bor hondabur hindisaol,
tenaol andub ora Ngaor Hen Moroklme
Anda ngo bor osisao mari obo mone
mubur bisnis bi hasmil, Njisesom mbini
lu taol deraesesa. ⁴⁶Ngub bubur kisaon
Njisesom mbini bor kagl, Ngaoron mbuk
waebom ngub ke wiyao. Nao anda ngo ni
bor kaoya lome anda hae lemi ke wiyao
o, inim and ngo paes noklme aolon mu-
pange anda non bi men mao korarmi
kisesa.

⁴⁷Ngo tomb Njisesom Ngaor Hen
Moroklme Anda ngo bor hor ham-
bunon Ngaoron angal bib hobao sao
ngub wiyao ko, tenaol hambunom pan-
gen kao dund bi ha was hasesa. Ngo
tomb Nju semon baolum aol aondao
baeben di, mbinin man buwaloklme aol
baeben di, mbini Nju semon maomb bo
haroklme aol baeben hambun di, mbini
ngo baebenom Njises pe paen luklemi on
naom asub ora ib mao pa lem ko kar mba
hasmisa.^x

⁴⁸Ngub bismi o Njisesom angal ngo ko
hasao ub tenaol hambunom turi aondao
bu ora homo pangobur men hakol ora

^t19:38 Luk 2:14   ^u19:41 Njo 11:35   ^v19:42 Mat 13:14; Oro 11:8

^w19:44 Luk 1:68; Luk 21:6   ^x19:47 Luk 21:37; Luk 22:53; Njo 18:20

bismil, Nju sem ngo baebenom obu luklemi on te es buwaesmisa.^y

**Mbinim Njises bor njen buri
aem njisaob kismi o**

Mat 21:23-27; Mak 11:27-33

20 Ngo tomb bao bombor menden Njisesom Ngaor Hen Moroklme Anda bor hondabur, Ngaoron Angal Bib Hobao Sao ora tenaol hambunom pangem kao kalisesa. Ngub bisaol Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kone wi baeben di ngo baeben Njises obu hasaol ibismisa. ²Ngub obobur mbinim Njises bor kabl, Njen buri ngo asub bi ora mondom ngo sao baeben bu hael? Njem ngo bu harili ub benin ko buri ngo aebom ora taol bu njisao? Aoh, njem ngo sao baeben aem bibi ko kao njisao ub ora bu hael? Njem nao kao nji kismisa. ³Ngo tomb Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Nim di ini bor angal bombor sao mend ne mun ub inim ni kao njibaebe kisesa. ⁴Ngub kobur kabl, Njonom mbabtas bu hasao ub Ngaorom bi kisao ub bu hasao be? be? obum baehaemen sul aol henengom bimi ub bu hasaob? kisesa. ⁵Ngub kisaol mbini hakl hakl naom asub ora kem kao kao bubur kabl, Nao Ngaorom bi kisao ub bisao lomao tomb, obum nao bor inim asub ko Njonom ngo kisao ub oborob pango angal ngol hul ha nao hasmib? lao. ⁶Aoh, naom Njon obum sul aol henengom bimi ub bisao lomao tomb di, tenaol ngo hayem baeben hambunom di Njon obu Ngaoron man mini aol hasao ko ora hendeyem ol, mbinim nao hanom luklemi kao kao bismisa. ⁷Ngo tomb mbinim Njiseson angal ndan ko san lubur kabl, Njonom mbabtas bu hasao ub ngom bibi kisao ko, nao nao hende

kismisa. ⁸Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Nim di inim ngo lem ub was, nim hambun sao ngo bu haruklu e ub aol ngon burim bu haruklu ko inin nao kao njuklwao ora kisesa.

**Aol kho baebenom waen il em
maeb hasmi ko mar kisao o**

Mat 21:33-46; Mak 12:1-12

⁹Ngo tomb Njisesom tenaol hambun bor angal mar bombor mend kao kalobur kabl, Aol mondom obun waen il em bombor mend bowisesa. Ngub bobur kisaon obun waen il em ngo aol mendbor bisnis kongon bimi baeben bor maeb hakaklwaebe kaoklbr kisaon, em aorao ngo obu su enderae ora mendel pobur ngo bor bao hasesa. ¹⁰Ngo tomb mabor waen il nda naeb sisao tomb aol em aorao ndam obun kongon biyao aol is mend, obun waen il em ngo maeb haroklme aol nda baeben hasmil, obun waen il ngon mendbor waklemi ko nen sabobur kisaon, makl pu kisesa. Ngub kisao o waen il em kongon bimi aol nda baebenom em aoraon kongon biyao aol nda khorob ora lubur kismil, waen il ndan mend em aorao ngon nao waebur baehaemen pu kismisa. ¹¹Ngo tomb wakl waen il em aorao ndam obun kongon biyao aol is mende mbini hasmil pu kisao o, mbinim ngo di khorob ora lubur kismil, obu di em aoraon waen il mend nao wae baehaemen pen kismisa. ¹²Ngub was bismil waen il em ngon aorao ndam wakl obun kongon biyao aol is tebo di, waen il em kongon bimi aol nda baeben hasmil pen kisesa. Ngub bisao o mbinim obu di em paeb dera nan lu turaesmisa. ¹³Ngo tomb ngub was bismil em aorao ndam nim asub ora bun kobur kabl, Ni hende ora. Nao isi kuwis akl bombor ora nim kone uruklu o obu pen lowao tomb mbinim obun angal

^y19:48 Mat 21:46; Mak 14:1-2; Luk 20:19

non ebe pangoklemi ko pangakl kisesa. ¹⁴Ngo tomb aol waen il em maeb hasmi nda baebenom em ngon aoraon isi ora o ibisaol hindismi tomb mbini hakl hakl kakl, Aol ngo obum obun abon wiyao sao baeben hambun sao obum was maeb habur, waen il em ngo naom maeb hayom o di obun ora soklaong, waen il em ngo di naon ora sen ub obu penar bu pe paen lem kismi kisesa. ¹⁵Ngo tomb mbinim obu di lubur kismis waen il em ngon paeb dera nan lu turaesming, aol em aorao ndam obun waen il em maeb haroklme aol ngo baeben bor asub buk-lao ko nen sabeyem ko Njisesom ngub kisesa.

¹⁶Njisesom ngub kobur kakl, Em aorao ndam obobur laon obun waen il em maeb haroklme aol ngo baeben pe paen lu tuwabur, obum obun waen il em ngo aol tangar mendborom maeb haen lao ko Njisesom angal mar ngub kao kalisesa. Ngo tomb Njisesom angal ngo kisaol pangismi nda baebenom kakl, Isalem. Ngub nao bin ko nen sabeyom kismisa.

¹⁷Ngub kismi o Njisesom mbini elom hondobur kakl, Ngaoron mbuk waeb bor ngub ke wiyao.

And kongon bimi aol baebenom
And ndaol dokl mend kang kho e ko nen
sabobur

Tuwaesmi o waki ngubi tomb
And pinj* tao tao aondao hobao sao ora
men aolisao

ke wiyao, angal ngon te asub wiyao ko nen sabeyem? kisesa. ¹⁸Ngub kobur waki kakl, Aol mondom and pinj ngo bo kaolu bowes bukluwo ko nen soba sin, aol ngub nen saboklao ngo obun toklo baklu bowes bukluwo kisesa. Mende di and pinj ngom aol is menden toklol kar hakl po tibarob sin, ngo di obun toklo lu hesu bowes ora bukluwo kisesa. ¹⁹Ngo tomb Nju semon man buwaloklme aol

baeben di mbinin baolum aol aondao baeben di mbinim ora hindismi, Njisesom mbini bor ora angal mar ngo kisaol, mbinim obu ngo ora tomb bao men haklbur bismi o tenaol obun angal ngo hem ko pangismi baeben andub ora hasmil, pakl homobur mbinin kone bor saor peyo bao waesmisa.²

Mbinim Njises bor mone takis kaloklmao be? inj ko ne mismi o

Mat 22:15-22; Mak 12:13-17

²⁰Ngo tomb Njises obum oran khorob kang ora di asao was bib ko hondo habur kismis, mbinim aol mendbor Njises hasaol obu hondo mao bemberakl puklub kismisa. Ngub kismil mbinim sub bibir aol non bi ora pobur, mbinim Njisesom angal kang mend khorob sao dim ka sin, mbinim obu men habur mbinin maomb bo haraoklao aol aondao birisaol men pae po, obun el sol teka haen ko howes koklbur ibismisa.^a

²¹Mbinim ngub obobur Njises ne mubur kakl, Aol aondao o naom di nje ora hendeyom, njem angal di oborob was kale. Njem tenaol hambun bor di Ngaoron man oborob was kao dund bu harili. Njem aol aondao imbi wi haroklme baeben di pakl nao hembur, Ngaorom nen sabeyao ub njem heneng ora tenaol hambunom pangen kale nda kismisa. ²²Ngub kobur mbinim Njises bor kakl, Njem asub ora nen sobal? Naom Orom semon aol wesmbao aondao Sisan mone takis moroklme aol baeben bor takis kalemin be? njem nao kalemin ko pangal? Naon manom asub ke wiyao? kismisa. ²³Ngub kismi o Njisesom mbinim obu maobowabur ngo kismi ub ora hindisaol obum mbini bor kakl, ²⁴Inim ni mone il bombor mend hondon ub muwaloklaob kobur kakl, Mone il ngon piksa ngo wi o hesa imbi

^{20:19} Luk 19:47-48   ^{a20:20} Luk 11:54

ngo wi o kab aeben non bi eb? kisesa. Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Orom semon aol wesmbao aondao Sisa ndan non bi e kismisa. ²⁵Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Ebe ka. Sisa obun sa sin obu ora kaloklwaebe. Ngub inj, Ngaoron menjao sa sin Ngaor kaloklwaebe ora kisesa. ²⁶Ngo tomb mbini aol ngo Njises obun angal men mba obum khorob sao menjao ka sin te mao saraklur ibismi nda baebenom, Njises obum tenaol hambunon el sol angal ngo kisao nda pangismi tomb burir aondao ora biyubur kismil, e beb nao ke ne taombukl mbaesmisa.

Mbinim Njises bor tenaol pe pabur wakt enjoklmao be? inj kismi o

Mat 22:23-33; Mak 12:18-27

²⁷Ngo tomb Sarusi tenaol baebenom tenaol pe paklemi baeben wakt ko mende nao enjoklemi kismi ub kobur, Sarusi sem ngo baebenon mendbor Njises obu hasaol obobur mbinim obu bor ne mubur kakl, ²⁸Aol aondao o, mbes Mosesom nao bor angal ukl mend ngub bibaebe ko waeb bu wisao ka. Aol mend obu ten taol buklaol o nongnas is mend and nao senbur bao homa sin, ten weyae ngo obun haemem taol bubur, obun haeme ngo homoklao on nongnas maru waklao ora ko waeb bu wisesa ko mbinim Njises bor ngub kao kalismisa. ²⁹Mbinim ngub kobur wakt kakl, Aol mbini haemeyaen is haoklao mend hasmil, mubao om obun ten taol bisao o obum nongnas is mend nao maru wisao tomb bao himisao kismisa. ³⁰Ngo tomb ngub bisaol ten weyae ngo obun haeme kabo nanom taol bisao o, ngo di nongnas is mend and nao se tomb bao himisesa. ³¹Ngo tomb haeme is tebo nanom ten weyae nda taol bisao o, ngom di nongnas is mend nao maru wisao tomb ngub

was himisao, ten weyae baram aeben bisao ngo mbini haemeyaen is haoklao ngo baeben hambunon were sisao o, nongnas is mend and nao sen was hambun himismi kismisa. ³²Ngo tomb mabor ten ngo obu di himisao kismisa. ³³Mbinim ngub kobur Njises bor wakt kakl, Njem tenaol heme baeben wakt enjoklemi kale nda ub enjoklemi tomb, ten weyae baram aeben bisao ngo mbini aol is haoklao haemeyaen ngo baeben hambunon taol bising obu aeben were ora soklaob? kismisa.

³⁴Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Tenaolom ngubi tomb ngo bao hayem aeben anga tomb non, tenom di aol po aolom di ten taol bu ngub ngo bu hayem o kisesa. ³⁵Wakt kakl, Ngub beyem o Ngaorom tenaol ngo wakt ebe enjoklemi keyao ub, mabor mao enjoklaol haeben saklemi baebenom aolom ten taol bu tenom di aol po ngub nao buklemi ora kisesa. ³⁶Njisesom wakt kakl, Mbini Ngaoron angal mini wesao non bi ora habur mbini ko mende nao homoklemi. Heneng ora tenaol homokelmil maol buklemi o Ngaorom wakt mao enjoklaol baeben obun isi wane ora haklemi kisesa.^b

³⁷Ngub kobur kakl, Ngaorom tenaol pe pae wakt mao enjaraoklaon arman, inim Mosesom ngub hendeklemin kao dund bu muwalisao. Moses obum is hini bor sung disao nda bor Ngaorom kisao ub arman waeb bubur kakl, Aorao Aondao obu Eberehem di Isak di Njekob di ngo himismi baebenon Ngaor ora yao kisaol, angal ngo mbes Mosesom waeb bu wisao ub Njisesom ngub kisesa. ³⁸Wakt kakl, Ngub kisao o Ngaorom nen sabaoklao ub tenaol himismi baeben hambun nao heme enjo haemel, obu tenaol pe pabur songol bung biyao sao baebenon Ngaor inj, wesao pobur

^b20:36 1 Njo 3:1-2

haeben soklme baebenon Ngaor ora hayao kisesa.^c

³⁹Ngo tomb Njisesom mbini bor angal ngo kao paesao tomb Nju semon man buwaloklme aol mendborom obun angal ngo kisao ndan ko san lubur kabl, Aol aondao o, njem angal ebe ora kal kismisa. ⁴⁰Ngo tomb mbinim wakl ko mende menjao ne di nao mi pakl homobur bao waesmisa.

Njisesom mbini bor Ngaorom Eben Lao Aol aeben isi soklaob? kisao o

Mat 22:41-46; Mak 12:35-37

⁴¹Ngo tomb Njisesom mbini bor kabl, Mbini mendborom asub ko Ngaorom Eben Lao Aol o obu Debir semon isi soklao lomeb? kisesa. ⁴²Ngub kobur kabl, Kaoya We Lome mbuk bor Debir obun mbib ngub waeb bu wisao.

Hambun Saon Aoraom nao Aorao Aondao bor kabl

Ngubi tomb njem nao ki tao nan bao berel o

⁴³Mabor njen saond bi baeben Njen aongao ma bundur nan Hala mbanin lowao tomb Mbini njen aongao mao aolarili to Non bi soklao kisao ko

Debirom waeb bu wisao ub Njisesom ngub kisesa. ⁴⁴Ngub kobur kabl, Debir obun mbib nao Aorao Aondao kisaong, mbinim asub ko Ngaorom Eben Lao Aol bor Debir semon isi heneng soklao lomeb ko Njisesom ngub kisesa.

Njisesom Nju semon man buwaloklme aolom bimi ub muwalisao o

Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54

⁴⁵Ngo tomb tenaol hambunom ngol bao was habur kismin, Njisesom angal ngo kisao o pango hasmi tomb

mbini hambun ngub bao haenbur obum obun man pange baeben bor kabl, ⁴⁶Nju semon man buwaloklme aol ngo baebenom lab lab ebe saoll saoll on was samobur, ebekone po akol akol bukl ndao pobo haroklme. Ngub bubur lomen mbinim tenaol hambun obo kiril mba boroklme su o bor ebekone po, mbini bor kaoya ken ko mbinim tenaol hambunon el sol ki seken buklemi on was turi homo haroklmeng, inim oborob hondo ora haklwaebe kisesa. Ngub kobur kabl, Mbini ngo baebenom mbinin man pangoklme anda bor tenaol hambunon el so panda tukun ebe ol was turi homo burukl ndao was pobobur, mbinim ne aondao mend noklbur bereme tomb di mbinim pand tukun was mu pakl ke ke bimi kisesa. ⁴⁷Wakl kabl, Mbinim ten mendbor mbinin aoli heme baebenon and di mbinin osisao baeben di taol pe mu habur lomen, kakla mbinim khorob ngo beme saon pe kowes bubur, tenaolom mbini ebe hae ken ko Ngaor bor ko soklo aondao bu ora ko haroklme. Mbinim ngub bimil Ngaorom tenaol hambun sarbeklao tomb mendborom ke hondoklemi ub men mbabur, mbini ngo baeben ke aondao bu ora hondoklbur hayem ko Njisesom ngub kisesa.

Ten weyaem mone hundbi kang mend Ngaor bor kalisao o

Mak 12:41-44

21 Ngo tomb Njises obu Ngaor Hen Moroklme Anda bor burubur, obum Ngaor bor kalo mone tu ndaroklme be wisao bor hindisaol, homa tenaol mone andub maru u hasmi baebenom mone aondao bu ora tundakl engel bismil hindisesa. ²Ngo tomb obum ngub hondo birisaol, ten weyae obun aoli heme kang mondom obu mone kang ora di nao wi birisaol o, obum hondo

birisao bi mone hundbi kang hond kab mend tu ndaesao hindisesa. ³Ngub hondobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, ten weyae mango biri obun aoli heme kang ngom mone hundbi kang ngo tu ndaraokl om, tenaol hambunom mone aondao ngo Ngaor bor kalaemnda baeben hambun ora men mbaraokl kisesa.^d

⁴Ngub kobur kabl, Tenaol aondao ngo baebenom mbinin mone andub ora maru u habur, naom aondao ngo maru u hayom sao kobur mendbor Ngaor bor kalaemnda o, ten weyae mango biri kang ngo obum non obun mone nao wi ora burubur o, obum kang mend u baoraoklao baeben oran obun ne dob bu nokl bi di kang mend nao baondib mini, hambun ora ngo tundraokl o kisesa.

**Njisesom Ngaor Hen Moroklme
Anda kundi mbaklemi kisao o**

Mat 24:1-2; Mak 13:1-2

⁵Ngobomb tenaol mendborom Ngaor Hen Moroklme Anda ngo nen sabobur kabl, Ngaor Hen Moroklme Anda ngon mbinim han aondao haklom oborob hendaebe turi bi ub ora bubur, mbinim Ngaor bor di osisao hakl oborob ora kaloklme kao kao bismisa. Ngub kismil Njisesom angal ngo pangobur kabl, ⁶Inim ngubi tomb ngo hendeyem sao baeben mabor bao mend buklaol on mbinim han sango menden mandaemol di hond men baondib munu bao win wa nao buklemi ora. Ngub inj, mbinim and ngo hakl hambun ora bo kobaolu bowes buklemi ora kisesa.^e

**Ke ngo sao was hondoklemi
ko kao kalisao o**

Mat 24:3-14; Mak 13:3-13

⁷Ngobomb mbinim Njises bor ne mubur kabl, Aol aondao o, njem ngo

buklaol kal o sao hakl atomb ora buklaol? Njem ngo buklaol kal sao baeben bukbur buklaol tomb, naom pibnao oran asao ora buklaol hondobur njem ngo buklaol kaendisao baeben teb saol ko pangoklmaob? kismisa.

⁸Ngub kismil Njisesom kabl, Mendborom ini maobowabur kakla lemi hondo ora haklwaebe kisesa. Wabl kabl, Aol andub ora ini haklemil obobur, mbinim ni hae non bubur lemin ni Ngaorom Eben Ke Aol ora hae lemi kisesa. Mbinim ngub kobur lemin hambun sao buklaol on mbes teb sa lemi kisesa. Mbinim ini bor ngub lemi o heneng lem ko nen sabobur, inim mbini nao taol mi puklwaebe ora kisesa. ⁹Njisesom wabl kabl, Inim mabor saond aondao ora bubur daoklu lili beyeb ke pangokleming, inim pakl homo burisao pen nao boroklwaebe kisesa. Ngub kobur kabl, Nim ngo kabl sao mbes buklaol o, mabor bao bu kowes buklaol o nao pindib pae wen soklao kisesa. ¹⁰Ngobomb Njisesom wabl kabl, Aol sem tangar mondom sem mende saond bu kaloklao. Ngobomb kabman semom di sem mende bor saond bu kal kal buklemi kisesa. ¹¹Ngobomb su dull bere aondao ora oboklao kisesa. Ngobomb su mendbor di de aondao ora oboklao. Tenaol mendbor di sem tangar tangar habur pe paraklemi. Ngub buklaol tomb tenaol burisao po paklmao homaraoklao sao di andub ora buklaol hondoklemi tomb, yu saoharol menter tangar tangar ubi di aondao bu ora mao baklaol hondoklemi kisesa.

¹²Njisesom ngub kobur kabl, Nim ngo buklaol kabl sao baeben mbes nao bi haenbur, mbinim ini bor howes ko lu bowes bukbur ini men haklemi. Ngub bubur lemin mbinim ini mbinin man pangoklme anda bor men pae po howes kobur kalabus mao palaklemi kisesa.

^d21:3 2 Kor 8:12   ^e21:6 Luk 19:44

Wakl kakl, Mbinim ni ora men mbaklwao ko nen sabobur lemin mbinim ini aol wesmbao baebenon el sol mini po mao habur, kabmanon maomb bo haroklme aol aondao baebenon el sol di mini po mao haklemi kisesa. ¹³ Njiseson ngub kobur kakl, Mbinim ini bor ngo buklemi ub inim mbini bor nao Angal Bib Hobao Sao nda kao kaleklemim ko ora buklaong, inim angal ngo mbini hambunom pangen kao kaloklwaebe kisesa. ¹⁴ Njisesom ngub kobur kakl, Inim mbinin angal asub was ko san luklmaob ko, inin kone kone bor es es bu nen nen nao saboklwaebe ora. ¹⁵ Aoh, bombor ngo ora tomb ninao mbib inim angal oborob ora lemin kobur lowaon, inin kone bor di oborob ora kikil mao baklwao kisesa. Wakl kakl, Nim ngub buklwao tomb inim aol ngo ini ko homo howes lemi baeben bor, nim ini bor angal ngo kao njuklwao ub lemi tomb mbinim inin angal ngo men mbabur ko san lukl buwaklemi ora kisesa.^f

¹⁶ Njisesom ngub kobur kakl, Inin ingi aorao baeben di, inin aorao haeme baeben di, inin sem baeben di, inin tenaol sango baeben di, mbini ngo baeben hambunom ini karu luklemil, mbinim ini ngo haklon mendbor pe paen luklemi kisesa.^g

¹⁷ Ngo tomb Njisesom wakl kakl, Inim nil hul ha haklemil tenaol hambunom ini hendaebe makl aondao ora homobur, nar wen ebe hende non buklemi kisesa. ¹⁸ Ngub kobur kakl, Ngub buklemi o inin wesmbao iri kang ukl bombor ora o di nao pundi hakl poklao ora kisesa.^h

¹⁹ Wakl kakl, Heneng ora ini haeben ora sokleming, inim hul ha saor pe haklwaebe ko Njisesom ngub kisesa.ⁱ

Mabor su Njurusalem haoru bowes bu taol peklemi kisesa o

Mat 24:15-21; Mak 13:14-19

²⁰ Ngo tomb Njisesom kakl, Inim mabor hondoklemil su Njurusalem ngo bor ami semom obo ha akol baem sin, su Njurusalem and lobokl lobokl aondao ngo haoru bowes bu lu taoluklemi o pen ngo teb saol ko nen saboklwaebe kisesa. ²¹ Ngub kobur kakl, Ngub buklaong tomb tenaol mendbor su Njuriya bor buruklemi baeben yu har ne baeben bor pakl paokl puklwaebe. Ini tenaol Njurusalem bor buruklemi baeben di su and lobokl lobokl ngo tuwaklbir lemin, su tangar tangar bor pakl buri lowaebe ora. Ini tenaol mendbor su and lobokl lobokl ngon dera dera haklemi baeben di, su Njurusalem ngo bor wakl nao ubuklwaebe ora kisesa. ²² Wakl kakl, Ngo ora tomb ngo buklaong sao Ngaorom obu bor khorob bimi on san luklaol, Ngaorom mbuk waebom ngub buklaong ke wiyao ub heneng ora il so pind biklaong kisesa. ²³ Ngub kobur kakl, Is ora alem. Ngo sao buklaong tomb ten mendbor hondobao pango uklemi baeben hesa nongnas aondu ne baeben kab oran hond bu pae delib ebe ora soklao kisesa. Wakl kakl, Su ngo bor ke aondao bu ora ngo henden lao ub mbinim obu bor khorob was bimil ko homo haraoklao ub ora buklaol, Ngaorom tenaol ngo baeben bor ngo ora tomb ke aondao ora ngo ngub henden lao kisesa.^j

²⁴ Ngub kobur kakl, Mbinim tenaol mendbor kuwim was bo komb barabur lemin, mendbor su hambun bor kalabus mao palaklbir men pae buri lemi. Ngub buklemil Ngaorom Tenaol Sem Tangar baeben su ngo bor ngub baeben ora haklemi ko nen sabeyao ub ora nao se aeben

^f21:15 Luk 12:11-12; Bis 6:10   ^g21:16 Mat 10:21-22   ^h21:18 Luk 12:7

ⁱ21:19 NjuS 10:36   ^j21:23 1 Kor 7:26

anga tomb, mbinim su Njurusalem ngo aongaom bao hala haklemi ora ko Njisesom ngub kisesa.^k

Mabor Aolon Isi Ora oboklao kisao o

Mat 24:29-31; Mak 13:24-27

²⁵ Ngo tomb Njisesom kabl, Mabor nar bor di, ek bor di, saosolbaem bor di, ngo sao hakl bor tenaolom burir biklme sao tangar tangar andub sao buklaol kisesa. Ngub buklaol tomb sun tenaol sem tangar tangar ngo su hambun bor paoleyem baeben hambunom, ib kunjam aondao bu ora lu dengno taokl en aeben bubur u aondao bu ora laol hondobur, mbinim burir aondao bu ora biyu mbinin kone bor kho so burisao po u poklemi kisesa.

²⁶ Wabl kabl, Tenaol hambunom saoharol buri wiyao sao baeben di buri nao pale dur kobur demi ora men koroklaol hondoklemi. Ngub hondoklemi tomb mbinim su hambun bor wen ngo bukklbur buklaol sao hondo habur, mbinin kone bor burisao po pakl aondao ora homobur pe pae non bi haklemi kisesa. ²⁷ Njisesom ngub kobur kabl, Ngo sao baeben buklaol tomb Aolon Isi Ora obu mulaol darukl oral oboklaol hondoklemil, obu buri paolaoklbir nar el sao bao bi hakol bi ora oboklaol hondoklemi kisesa.^l

²⁸ Ngub kobur kabl, Ngo sao baeben hambun sao wen bukklbur buklaol tomb Ngaorom ini men muklao o teb soklaong, inim turi homo as ko hul ha saor pe haklwaebe ko Njisesom ngub kisesa.^m

Njisesom is ma biyao menger mar kisao o

Mat 24:32-35; Mak 13:28-31

²⁹ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal mar bombor mend kao kalobur kabl, Inim is dullub di, is tangar sao hakl di

ma biyao nda ub menger ngo nen saboklwaebe. ³⁰ Inim is ngo baeben hendeme tomb inim ngub lome. Is ma wen bu kimb beneng, ngubi tomb nar eben sene lome kisesa. ³¹ Ngub kobur kabl, Menger bombor ngub mubur inim nim o kao njandisao baeben buklaol handaem sin, Ngaorom maeb ha maomb bo haklao ub teb se ko nen saboklwaebe kisesa. ³² Njisesom ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol ngubi tomb hayem baeben nao heme bao haen was, nim ini bor ngo buklaol kandisao baeben buklaol ora kisesa. ³³ Ngub kobur kabl, Su di saohar di mabor hambun sao bum haklao o, nao angal bombor o nao bum hae wi aeben soklao ko Njisesom ngub kisesa.ⁿ

Njisesom obun man pange baeben bor hondo ora haklwaebe kisao o

³⁴ Ngo tomb Njisesom mbini bor wabl kabl, Inim ne noklemi on was kone u, he soklme ib nobur he so, inim sun woroklme saon was hem kao hakol bu, inin kone peyao bor pen haklemi tomb Aolon Isi Ora obu obokl buklaol bao on teb soklaol, penar bu ora obo pindib pae soklaong inim oborob hondo ora haklwaebe kisesa.^o

³⁵ Ngub kobur kabl, Bao ngon oboklao tomb henes maklme saom henesom nao hendenbur penar bu ora laoraoklao nda ub, su hambun bor tenaol hambunom nao hende haklemi tomb penar bu ora pindib paklao ora kisesa. ³⁶ Wabl kabl, Inim hor hambunon oborob hondo ora habur lemin, Ngaorom ini bisur bu buri mao paolaen ub obu bor kao kal ha was haklwaebe kisesa. Inim ngub buklemi tomb hambun sao mabor ngo buklaol sao baebenom ini ke nao mao hendae bongeyaokl po as ko ora haklemil, inim

^k21:24 Oro 11:25; Kao 11:2   ^l21:27 Mat 26:64; Kao 1:7   ^m21:28 Oro 13:11

ⁿ21:33 Luk 16:17   ^o21:34 Mat 24:48-50; Mak 4:19; Luk 17:27; 1 Tes 5:3

Aolon Isi Oran elol turi homo teka haklemi ko Njisesom ngub kisesa.^p

³⁷Ngo tomb Njisesom bao hor hambunon Ngaor Hen Moroklme Anda on honda was bubur tenaol hambunom pangen Ngaoron angal bib hobao sao kao dund bi was bu habur kisaon, somna nend kisaon tomb harbor menden imbi Olib ne bor was paolukl pu was bu hasesa.^q

³⁸Njisesom ngub was bu hasaol tenaol hambunom Ngaor Hen Moroklme Anda ngo bor hokloben was obo kiril mbabur kismil, Njisesom angal bib hobao sao ngo kisaon ub pango ber was bismisa. lo nda sul mu pabur obum lab lab haek bi ebe ora mondom tanga pabur kisaon, mbes obum han te bombor mend waru u mbaesaol, han te ngo bor mbes di aol is mend nao maol bismi o sisaol, ngo bor maol bisesa.

**Njurasom nim Njises karu
kuklwao ko sub kisaon o**

*Mat 26:1-5; Mat 26:14-16; Mak 14:1-2;
Mak 14:10-11; Njo 11:45-53*

22 Ngo tomb bao menden imbi Nju semon palawe and mao saraoklao sao yis nao haru noklme hor so kismil, imbi mende Waran Aeben Bisao hor so kismi o bao ngo teb sisesa. ²Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin man buwalokme aol baeben di, mbini tenaol Njisesom angal ko hasao ub hem ko pangismi nda baeben pakl homobur, mbini hakl hakl sub kar mba habur kabl, Naom Njises ora hel asub ora bubur lu tuwaem ko sub kao kao pismisa.^r

³Ngo tomb Njises man pange aol is mend obun imbi Njuras obun imbi mende Iskeriyaor kismil, obu Njiseson

man pange aol duteb nan o sisao o, Seranom obun kone bor hondaesesa.^s

⁴Ngo tomb aol Njuras ngom Nju semon baolum aol aondao baeben di, Ngaor Hen Moroklme Anda maomb bo haroklme aol baeben di, ngo baeben bor obum Njises men pae puklub lao on sub kar kobaesmisa. ⁵Ngo tomb Njurasom ngub bisaol Nju sen Njises lukl bu hasmi nda baebenom turi aondao ora homobur kismil, mbinim Njuras mone kaloklemi on di, naom ngub baeben ora kalemin ko kao paesmisa. ⁶Ngo tomb mbinim Njuras bor naom mone ngub njuklmao kismil, mbinim ngo kismi ub pango e kobur kisaon, obum mbini bor Njises men pae puklub lao on asub ora man man bun ko nen sabobur kisaon, Njisesom tenaol hambun nao haru, obu hungum oran atomb ora pon paraokl ko hondo hasesa.

**Njiseson man pange aol kabom
Waran Aeben Bisao bao on
ne man man bisbi o**

*Mat 26:17-25; Mak
14:12-21; Njo 13:21-30*

⁷Ngo tomb palawe and mao saraoklao sao yis nao haru noklme bao o pindib paesao, mbinim Waran Aeben Bisao bao ngo pindib pa was bisao tomb some sib hondbao is mend lu sa was bismi bao on sisesa. ⁸Ngo tomb Njisesom Pita hesa Njon kab puklub kobur mbibi bor kabl, Naom Waran Aeben Bisao hor son ne nemin ub man man bukl puklub kisesa. ⁹Ngub kisaol mbibim Njises bor kabl, Njem ngo kal ub yaom abor ora man man baobun ko nen sobal? kisbisa. ¹⁰Ngub kisbil Njisesom mbibi bor kabl, Pangekleb. Ixim su and lobokl lobokl ora bor poklebi tomb aol is mend obun ib be aondao mend taoklbir ibi hen

^p21:36 Mak 13:33; Kao 6:17   ^q21:37 Luk 19:47   ^r22:2 Luk 20:19
^s22:3 Njo 13:2; Njo 13:27

mukl harerol ubukl haklaong, ibim aol ngo obu poklao ub was taol mi pobur lebin, and ngo aol ngo obu hondaklao on haru haru hondaklwaebe kisesa. ¹¹Ngub kobur kabl, Ibim and aorao ngo bor ngub lowaebe. Aol aondaom nje bor nao man pange aol baeben daol haru Waran Aeben Bisao hor son ne noklmao o, ninao and tubal awon ne nklmaob? ka lowaebe kisesa. ¹²Wakl kabl, Ibim ngub lebi tomb obum and tubal yu mandaem nan o bor, panda nao buruklmao on di hambun sao oborob ora man man bu mbae aondaora mend ibi muwaloklaong, ibim and tubal ngo oran ne nemin ub man man bibaebe kisesa. ¹³Ngo tomb Pita Njon kab pisbil Njisesom kisao nda ub hend wabur kisbin, obum kisao nda ub Waran Aeben Bisao bao ngon ne noklemi on man man bu mbaesbisa.^t

Njisesom obun toklo ibao kab ngub taol bu kalisao o

Mat 26:26-30; Mak 14:22-26; 1 Kor 11:23-25

¹⁴Ngo tomb mbinim ne ngubi ora tomb nemin ko kao paesmi ub, Njises obu obun angal bib hobao sao kam akol bimi aol nda baeben daol ne noklbur birismisa. ¹⁵Ngub birismil Njisesom mbini bor kabl, Nim mabor ke hondo tanda aondaora noklwao ub nao bi tomb, naom Waran Aeben Bisao bao ngon ne ngo naoklao ub oran ko mend nemin ko nen sabobur, hem aondaora kaklo kisesa. ¹⁶Ngo tomb Njisesom mbini bor kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, naom Waram Aeben Bisao hor son ne ngo naoklaom ub, nim ko mende nao ne han was Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor inim naom ne ngo naoklaom on te hondo perekle beklemi ora kisesa.^u

¹⁷⁻²⁰Ngo tomb mbinim ne ngo nao paesmi tomb Njisesom ib waen ber pae kab tokl mend mubur, obum Ngaor bor tengiyu ko kaoya kao peyobur, inim ib waen ngo mubur no kalam aeben aeben bib ko kalobur kabl, Ib waen ber pae kab ngo nao ibao ora yaol, Ngaorom tenaol hambun bor nim heneng ora buklwao kisao sao wen pange, nao ibao ngom ini hambun bisur bubur peben karukl kisesa. Ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, naom waen il ibao ib ngo naoklaom on nim ko mende nao ne bao han was, Ngaorom maeb ha maomb bo haklao tomb ora noklwao kisesa. Ngo tomb Njisesom palawe pao mend mubur kisaon bombor ngo bisao ub was, obum Ngaor bor tengiyu ko kaoya kao peyobur obum munu konde barabur, obun man pange nda baeben taol bu kalobur kabl, Palawe ngo nao toklo njurukl ol ngom ini bisur bin ko njurukl ngao, inim ni aokl nao hemen hareklemine ub inim nao toklo ngub nao ha was haklwaebe kisesa.^v

²¹Ngo tomb Njisesom wakl kabl, Haondaoklaob. Aol ngo ni hesa yao haru ne nakl wiyaob o obun ni karu lubur, mbinim ni lin ko ni lukl buklemi aol baeben munu kaloklao ora kisesa.^w

²²Wakl kabl, Heneng ora Aolon Isi Ora obu non mbinim ngub luklemil, Ngaorom obu harer ngon poklao ko nen sabeyao on ora poklao o, aol ngo obu Aolon Isi Ora karu luklao aol o ke aondaora bu ora hondoklao kisesa. ²³Ngo tomb Njisesom ngub kisaol obun man pange nda baebenom burir bi munubur mbini hakl hakl ne mi mi bubur kabl, Ngub aebom buklaob? kao kao bismisa.

^t22:13 Luk 19:32   ^u22:16 Luk 13:29   ^v22:17-20 Luk 24:30

^w22:21 Njo 13:21-22

Man pange aol baebenom ni ora imbi wi haklwao ko arer bismi o

²⁴Ngo tomb Njiseson man pange aol nda baebenom mbini hakl hakl ab saond bi bi bubur kakl, Naon maeb haraoklao aol aondao oran aeb haklaob?^x

²⁵Ngub bismil Njisesom mbini bor kakl, Mbini su sem tangaron aol wesmbao haeme baebenom tenaol hambun buri palo oborob ora maomb bo haroklmel, tenaol hambunom mbini ngo baeben aol ebe ora imbi wi mend haroklme ndabi hayem ko kaoya ko haroklme kisesa.^y

²⁶Wakl kakl, Ngub bimi o inim ngub nao bibaebe ora. Ini ngo hayem haklon is mend nje aol aondao imbi wi ora hael sin, nje imbi nao wi kang ora men koro baebe. Ini ngo haklon is mend nje maomb bo haraoklao aol hael sin, njem tenaol mende bisur biyao aol men koro haebe kisesa.^z

²⁷Ngo tomb Njisesom kakl, Imbi wi aondao ora aeb hae? Aol ngo ne no bere o obu e be? be? ne kongon biyao aol ngo ne menae obaok o obu e bo? kisesa. Wakl kakl, Aoh, aol ngo ne no bere o obu ora imbi wi hae ka. Heneng ngub imbi wi ora hae o ni imbi wi hae ub men mbabur, nim inin kongon biyao aol men aolubur ini ne taol bu nju haruklu nda kisesa.^a

²⁸Njisesom mbini bor wakl kakl, Mbes ni bor menjao menjao buklbur bisao saom ni ngub ke mao handaklbur bisao tomb di, ini ngo baebenom oran ni haru was habur ni nao tuwaroklme nda kisesa. ²⁹Njisesom ngub kobur kakl, Nao Abom nim maeb ha maomb bo han lao ub nim inim di bombor ngub was maeb hareklemin lowao kisesa.^b

³⁰Ngub kobur kakl, Nim tenaol hambun maeb ha maomb bo haklwao tomb mabor ini di nao haru ne no ib no buruklmao ora kisesa. Wakl kakl, Inim ngo tomb aol wesmbaon maomb bo haroklme on sey al burubur lemin, inim Isreyel tenaol sem duteb o te mao bembera sarbeklemi ko Njisesom ngub kisesa.^c

Njisesom Pita bor njem ni nao hendeyo lesi kisao o

Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Njo 13:36-38

³¹Ngo tomb Njisesom Simon Pita bor kakl, Simon o pangal. Seranom ini obun hareron kemi poklbur ora hayao ub Ngaorom di ngub bin waklaong, obum ini is il sao sarbe mib bu mu noklao hondo ora haklwaebe kisesa.^d

³²Njisesom ngub kobur kakl, Ngaorom njen kone bor buri mao pala, njem hul ha saor peyo was hanin ken ko nim obu bor kao kalowao ora. Ngub buwaol njem wakl kone u bokeyobur obul hul ha haklesi tomb, njem njen Karas haeme baeben hambunon kone bor di hul ha saor peyo was haen kaebe ora kisesa.^e

³³Ngub kisaol Pitam obu bor kakl, Aorao Aondao o, mbinim nje kalabus men pae poklemi bor yao haru men pae pen ko ora hae ol, mbinim nje laem sin di yao haru ora homabon ko ora hae kisesa.^f

³⁴Ngub kisaol Njisesom kakl, Pita o nim nje bor heneng ora kao njurukl, bao somna ngon sao kulao angal nao bi haen was, njem ko teb oran nim Njises nao hendeyo lesi kisesa.

^x22:24 Luk 9:46   ^y22:25 Mat 20:25-27; Mak 10:42-45   ^z22:26 Mat 23:11; Mak

9:35   ^a22:27 Njo 13:12-15   ^b22:29 Luk 12:32   ^c22:30 Mat 19:28

^d22:31 2 Kor 2:11   ^e22:32 Njo 17:11; Njo 17:15; Njo 17:20   ^f22:33 Luk 22:54

**Mbes osisao nao mari puklwaebe
kisao on ne misao o**

³⁵Ngo tomb Njisesom mbini bor kabl, Mbes nim ini bor angal bib hobao sao kam akol bukl puklub kobur, inin mone bawis di nu di aongao su di hambun sao nao mini ora puklub kondis tomb, inin ngo nao mari puklwaebe kondis haklon bombor sao mend nao wisaol menjao wa win hasmi be? kisesa. Ngub kisaol mbinim obu bor kabl, Inj, menjao wa nao wisao kismisa.⁸

³⁶Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Ngubi tomb mondom obun mone bawis maru harob sin, obum ngub bao maruklao ora. Mondom di obun nu maru harob sin, ngo di ngub bao maruklao ora kisesa. Wabl kabl, Aol mondom kuwi nao mini harob sin, obun toklo and turub bi om mone mubur mone ngom wabl kuwi tokl mend dob buklao om kisesa.^h

³⁷Ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, Ngaoron mbuk waebom ke wiyao ub mbinim ni aol el kaol kaol ko khorob bimi baeben hesa maominin lemi ke wiyao, angal ngo wiyao ub ngubi tomb ni bor heneng buklao ora. Ngub buklaol heneng ora Ngaoron mbukl waeb baeben hambun bor ni bor ngo buklao ke wiyao ub ngubi tomb oran ngo il so pind bile o kisesa.ⁱ

³⁸Ngub kisaol mbinim obu bor kabl, Aorao Aondao o hend. Kuwi kuwinj tokl kab ngo meneyom o kismisa. Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Ngon ebe ora kisesa.

**Njisesom har Olib manda bor
Ngaor bor kao kalokl pisao o**

Mat 26:36-46; Mak 14:32-42

³⁹Ngo tomb Njises obu dera pobur kisaon obum bu hasao nda ub har Olib

manda bor pisesa. Ngub pisaol obun man pange aol baeben di mbini haru pismisa.^j

⁴⁰Ngo tomb yu ngo obu pokl bisao ndal po pindib paesao tomb obun man pange aol nda baeben bor kabl, Ini bor khorob mao bakl buklao saom ini khorob nao mao baen ub inin Ngaor bor kao kaloklaob ora kisesa. ⁴¹Ngub kaoklbir kisaon Njises obu kang mend aeben sao pobur, obum tumu kar munu dombes ubur Ngaor bor kao kalobur kabl, ⁴²Ab o njem ebe soklao ko pangal sin, njem ni ke hondoklwao ib karabi ber pae kab ngo mu tuwaebe kisesa. Wabl kabl, Njem ngub mu tuwaebe o njem nim nen sobabl ub inj bibi ora. Ngub inj, njen mbib nen sabele ub ora bibi kisesa.^k

⁴³Ngo tomb Ngaoron angal mini wesao bombor mend yu heben hakl obobur, Njises obu hul ha saor peyo haen ko buri mao palaesesa. ⁴⁴Ngo tomb Njises obun kone bor burisao po kend aondao ora bisaol obum Ngaor bor buriyab ora kao kalisesa. Ngo tomb obu ke di kab po pob turub bu aoklaol aondao ora bubur, ibao sao pobo sul ndim ndaom kisesa. ⁴⁵Ngo tomb obum Ngaor bor kao kal peyo teka peyaoklbir obun man pange aol nda baeben hasmil kang mend aeben sao pobur hindisaol, mbini hambun mbinin kone bor kho so kend aondao ora bin burubur enjmor ibisaol u paol pismisa. ⁴⁶Ngub bismil hondobur Njisesom mbini bor kabl, Inim asub ko u paol pe hayem? Ngubi tomb ini bor khorob mao bakl buklao saom ini khorob nao mao baen ub inin pen tekabur lemin, Ngaor bor kao kaloklaob kisesa.

⁸22:35 Luk 9:3; Luk 10:4   ^h22:36 Luk 22:49   ⁱ22:37 Luk 22:52

^j22:39 Luk 21:37; Njo 18:1   ^k22:42 Mat 6:10

Njurasom Njises karu lisao o

*Mat 26:47-56; Mak
14:43-50; Njo 18:3-12*

⁴⁷Ngo tomb Njisesom obun man pange baeben bor angal ngub bao kakl haen was aol andub ora bombokl ibis-misa. Ngo tomb aol Njuras obu man pange aol duteb nan o obu sisaol, aol aondao ngo ibismi bor obu mbakla ora obobur, Njises bor nunu ke non bu nunu koklbur ibisesa. ⁴⁸Ngub bisao o Njisesom obu bor kakl, Njuras o njem Aolon Isi Ora nunu bukl ebe non bubur karu liril be? kisesa. ⁴⁹Ngo tomb Njiseson man pange aol mendbor obu haru hasmi nda baebenom ngo buklbur bismi sao hondobur mbinim Njises bor kakl, Aorao Aondao o, naom aol ngo baeben kuwi kuwinjom was bo dengeno laomun wa kismisa.¹

⁵⁰Ngub kismi tomb man pange aol ngo haklon mondom Nju semon baolum aol wesmbao aondao oran kongon biyao aol is mend ngol hasao on hal ki tao nan o taokl bo kobaesesa. ⁵¹Ngub bisao o Njisesom baolum aolon kongon biyao aol ngo lisao aol o bor kakl, Njem ngub nao bi bao wa ora kisesa. Njisesom ngub kobur kisaon aol ngo hal taokl bo kobae-sao ndan halol ki tibaesao tomb, hal ngo taokl hakl pobo wisao nda wakl ebe sisesa.

⁵²Ngo tomb aol ngo Njises obu men hakl ibismi baeben, mbini Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin Ngaor Hen Moroklme Anda maomb bo haroklme aol baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di, Njisesom mbini ngo baeben bor kakl, Inim kuwi kam dorokl mini mini obobur, inim aol menden osisao taol pe mu

haraoklao aol mend men haklbur sao ubuklim be? kisesa.^m

⁵³Ngub kobur kakl, Nim hor ham-bunon Ngaor Hen Moroklme Anda bor honda ha was burubur, nim ini daol haru beremao tomb di inim ni nao men haroklme nda o, ngubi tomb non em hundur mao waraoklao saon burim ini aondao bu ora buri mao palaraokl ol, embin inin bao o ora pindib pael buk-lemi ora kisesa.ⁿ

Pitam nim Njises nao hendeyo kisao o

*Mat 26:57-58; Mat 26:69-75;
Mak 14:53-54; Mak 14:66-72;
Njo 18:12-18; Njo 18:25-27*

⁵⁴Ngo tomb Njisesom angal ngo kao paesao tomb mbinim obu men habur mini pismisa. Mbinim ngub men pae pobur kismin, Nju semon baolum aol wesmbao aondao oran anda bor mini pismisa. Ngo tomb Pita obu mbinim Jises mini pismi bor mama taol mi pisao o, obu kang mend enderael sao pisasa.^o

⁵⁵Ngo tomb tenaol mendbor baolum aol wesmbao aondao ndan anda ngon paeb bu tundae ngo bor is haoru birismil, Pita obu di ngo bor haru birismisa. ⁵⁶Ngo tomb kongon biyao nong is mon-dom Pita obu di is haoru birismi ndal birisaol hindisesa. Ngo tomb kongon biyao nong ndam Pita ngub hend heneng bubur kakl, Aol ngo bere o obu di Njises kab haru haroklbe nde e kisesa.^p

⁵⁷Ngo tomb Pitam kakl, Inj ka. Nong ngo e, nim aol ngo obu nao hendeyo ora kisesa. ⁵⁸Ngo tomb kang mend mabor sao aol mondom di Pita birisaol hondobur kakl, Nje di Njises obun sem ora e kisesa. Ngub kisao o Pitam kakl, Wao aol abo hakl, ni nao hende ora kisesa. ⁵⁹Ngo tomb kang mend mabor baokl-mend ora birismi tomb aol mondom di

¹22:49 Luk 22:36

^m22:52 Luk 22:37

ⁿ22:53 Njo 7:30; Njo 8:20; Kol 1:13

^o22:54 Luk 22:33

^p22:56 Bis 4:13

angal buriyab ora kobur kakl, Heneng ora aol ngo obu di Kalili aol ora hael, obu Njises hesa haru haroklbe kisesa. ⁶⁰Ngub kisao o Pitam kakl, Hi aol abo hakl, njem ngo kal o ni nao hende ora kisesa. Ngo tomb Pitam ngub kao pe peyaki birinbur oran, sao kulao angal bao bisesa. ⁶¹Ngo tomb Aorao Aondaom baol munubur kisaon Pita el burim ora hindisaol, Pitam obun kone bor Aorao Aondaom kobur, njem bao somna ngon sao kulao angal nao bi haenbur ko teb oran njem ni nao hendeyo lesi kisao nda mao takl bisaol,^q

⁶²Pita obum dera pobur kisaon hibi kho so de aondaora kisesa.

Mbinim Njises kir ko maobowa lu bowes bismi o

Mat 26:67-68; Mak 14:65

⁶³Ngo tomb aol mendbor Njises men ha kemi pismi nda baebenom obu maobowa peb bubur kismin lu bowes bismisa. ⁶⁴Ngo tomb mbinim Njiseson el bor lab labom tanga tingi mbabur kismin mbinim obu bor maobowa angal bubur kakl, Nje aebom was leyem? Njem mao bembera handale nda ub hend kobur khorob ora lu bowes bismisa. ⁶⁵Ngo tomb mbinim ngub kobur kismin Njises bor maobowa peb bu angal kho di andub sao kismisa.

Njises Nju semon kansol baebenon el sol teka haen kismi o

Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Njo 18:19-24

⁶⁶Ngo tomb mabor hokloben nar disao tomb Nju semon maomb bo haraoklao aol, aol kon wi baeben di, mbini baolum aol aondaora baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, mbinim Njises mbini kansol

baeben birismil mini pobur kakl, ⁶⁷Nje Ngaorom Eben Ke Aol hael be? Inj, njem nao kao nji kismisa. Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Nim ini bor ngub kao njuklwao tomb inim nao angal ngo heneng ora le ko nen nao saboklemi kisesa.^f

⁶⁸Ngub kobur kakl, Nim ibi bor angal mendbor ne muklwao tomb di, inim nao angal ngon ko san nao luklemi ora kisesa. ⁶⁹Ngub kobur kakl, Ini ngubi ora hayem o Aolon Isi Ora obu ngubi tomb di ma ora bor di hambun sao buri palo bu haraoklao Ngaor aondaora oran ki tao nan bao ber aeben saklao kisesa.^s

⁷⁰Ngub kisaol mbinim Njises bor kakl, Njem ngo kal ub nje Ngaoron Isi yao be? Kismisa. Ngub kismil obum mbini bor kakl, Inim mbib ngo lem o, ni ora kisesa.

⁷¹Ngub kisaol pangobur mbinim buri palobur kakl, Naom wakl angal asub bi mend lemil pangoklmao? Obun mbib angal khorob ngo le ol pangaoklaoom o kismisa.

Njises Paleron elol teka haen kismi o

Mat 27:1-2; Mat 27:11-14; Mak 15:1-5; Njo 18:28-38

23 Ngo tomb Nju semon kansol ngo baebenom Njises mbinin kabman maomb bo haraoklao aol aondaora Paler birisaol mini pismisa. ²Ngub mini pobur kismin mbinim Paler birisaol howes kobur kakl, Aol ngom naon tenaol hambun maobowa mbinin kone bor mao ngil ngaol kabur, mone takis moroklme aol baebenom Orom semon aol wesmbao aondaora Sisan takis mukl oboklemi tomb inim nao kaloklwaebe ora kaonaol hondomaom kismisa. Mbinim wakl kakl, Aol ngo obum ni Ngaorom Eben Ke Aol ora

hae ol, ni aol wesmbao aondao ora hae was lao kismisa.^t

³Ngub kismil aol Palerom Njises ne mubur kakl, Nje Nju semon aol wesmbao aondao ora yao be? kisesa. Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Njen mbib ngo kao paril o kisesa.^u

⁴Ngō tomb Palerom Nju semon baolum aol aondao baeben di, tenaol andub ora ngo hasmi baeben hambun bor kakl, Nim aol ngo obu bor te mao saraeb se obum khorob bisao sao menjao nao mao bemberarukl kisesa.⁵Ngub kisao o mbinim angal buriyab ora kobur kakl, Aol ngo obum pibnao su Kalili bor mbes tibiya tenaol hambun bor man kao kalo sob aondao ora mao kabur, mabor su Njuriya hambun bor di bu hasao ub ngubi tomb enjo ngo bor di ngub was bu haraoklao kismisa.

Mbinim Njises Heroron elol teka haen kobur te mao saraesmi o

⁶Ngō tomb ngub kismil Palerom angal ngo pangobur mbini bor ne mubur kakl, Aol ngo obu Kalili aol e be? kisesa.

⁷Ngō tomb mbinim Paler obu bor kao kalismil pangisao tomb, Njises obu su Kalili ngo aol wesmbao Herorom maomb bo hasao bor aol yao ke pangisesa. Ngo tomb aol wesmbao Heror ngo obu di su Njurusalem ngo bor hasao o sisaol, Palerom Njises obu Heror birisaol obum ora howes ngon pangen ko pen kisesa.^v

⁸Ngō tomb Herorom mbes ora Njisesom bu hasao sao pangobur obum Njises ko mend hondoklwao ko nen sabisao o, obu birisaol ibisaol hindisao tomb obum turi aondao ora homobur, Njisesom hambun sao bu hae ke pangisao ub obum tenaolom ko mend nao hindismi sao oran bombor mend buklao hondoklwao ko nen sabisesa.^w

⁹Herorom ngub nen sabobur kisaon obum Njises bor andub sao ne misao o, obum angal ngo ne misao nda haklon ukl mend ko san nao lisesa. ¹⁰Ngō tomb ngub bisaol hondobur Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, ngo baebenom Heror birisaol teb sol obo habur, mbinim Njises obu bor buriyab ora te mao sara howes kismisa. ¹¹Ngō tomb Heror obu di obun ami baeben di mbinim Njises obu dobaekeyo maobowa angal bismisa. Ngo tomb mbinim obu maobowabur kismim obu lab lab saoll ebe teraebi ora mend mao somabur, mbinim obu wakl Paler birisaol pen kismisa. ¹²Ngō tomb mbes Paler hesa Heror kab mbibi saond bi sao ha ha bisbi o, bao ngo mbibim Njises en aeben bin kisbi ngon mbibi wakl hen mu aol sango hasbisa.

Palerom Njises is pe kowal bil nil lukl puklub kisao o

Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Njo 18:39-19:16

¹³Ngō tomb Palerom Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol baeben di, tenaol aondao ngo hasmi baeben di mbini hambun ora ubuklub kisaol, hambun ora obo kiril mba birismisa. ¹⁴Ngō tomb Palerom mbini bor kakl, Inim aol Njises ke ngo obu ni bere ol kemi obaemndal, inim aol ngo obum tenaol hambun maobowa haraoklao kaemndan, nim ini hambunon el so oral ko ko was ne manda kisesa. Ngub kobur kakl, Pangeklem. Inim aol ngo obu bor ngo te mao sarabur howes ngo keyem on, nim obu bor te mao bemberaeb se obum khorob bisao saon te mend nao wiril ol, ora es buwarukl kisesa. ¹⁵Wakl kakl, Aol wesmbao Heror obum di te ngub was es

^t23:2 Luk 20:25

^u23:3 1 Tim 6:13

^v23:7 Luk 3:1

^w23:8 Luk 9:9

buwabur, obum wakl enjo ngo bor ngo eben kene o ka. Pangeklem. Aol ngo obu pe paen lib se sao menjao nao bise ora kisesa. ¹⁶Ngub kobur kakl, Ngub sene ol nim aol ngo doroklom ora lubur anda pu lowao ora kisesa. ¹⁷Ngub kisaol o mbini semon aol mendbor khorob bismil kalabus mao palaesao baebenon, mbinin hor so boroklme bao o pindi pa was pisao tomb Palerom mbinin turi homen ko is mend anda pu kao was bisesa. ¹⁸Ngub bisao o sisaol tenaol hambunom angal aondao bu ora kobur kakl, Njem aol Njises obu pe paen lubur naon aol Barabas anda eben kao kismisa. ¹⁹Ngub kismi o mbes aol Barabas ngo obum su and lobokl lobokl aondao Njurusalem bor kabman kab kab saond mao babur aol mend pe paen lisaol, Palerom kalabus mao palaesao o aol ngo bor kismisa. ²⁰Ngo tomb Palerom tenaol hambun bor wakl Njises obu anda pen kon wa ora ko kao kalisesa. ²¹Ngo tomb tenaol hambunom ne bombor ub kombo angal aondao bu ora kobur kakl, Njises is pe kowal bi bor nil libi. Obu is pe kowal bi bor nil libi ko aondao bu ora kismisa. ²²Ngo tomb Palerom mbini bor ko tebo kao kalobur kakl, Inim asub ko ora lem? Aol ngo obum khorob oran asao ora bisao? Nim aol ngo obu pe paen lib se khorob sao di kang mend nao bisel nim hondokl buwarukl ol, obu doroklom lubur obu anda pu lowao ora kisesa. ²³Ngub kisaol mbinim Paler obum Njises is pe kowal bil nil lin ko angal aondao bu ora buri palo kao hakol was bismisa. Ngub kobur Paleron angal ngo kakl birisao hakl mbinin angalom ora men mbaen kismisa. ²⁴Ngub bismil Palerom mbinim ngo kismi ub e ko, inin angal taolun wa kisesa. ²⁵Ngo tomb aol Barabas ke ngo kabman kab kab saond mao babur aol mend pe paen lisaol kalabus bismi

nda, tenaol hambunom naon wakl anda eben ka kismi nda ub mbinin angal taolubur Palerom ngub anda pu kisesa. Ngub bubur kisaon mbinim kismi nda ub obum obun ami baeben bor Njises pe paen lukl mini puklub ko kalisesa.

Mbinim Njises is pe kowal bil nil lismi o

Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Njo 19:17-27

²⁶Ngo tomb mbinim Njises mini pukl hasmil, aol is mend obun imbi Simon kismil obun su Sirini haklbir su and lobokl lobokl ngo bur ubukl hasaol hen mubur men hasmisa. Ngub men habur kismim mbinim is pe kowal bi Njises nil li mbakl bi mend sisao o, aol ngo obun pesaol mao tabur kismim, mbinim obu di Njiseson mama pen kismisa. ²⁷Ngo tomb tenaol andub ora Njises mini pismi bor taol mi pismi tomb, ten andub ora mendborom Njises hond homobur de ko sarbeyam pismisa. ²⁸Ngo tomb Njisesom mbini baol munu hondobur ten ngo baeben bor kakl, Ini Njurusalem ten o hakl o, inim ni bor hond homo de nao ke, inim inin mbib di inin nongnas baeben daol hond homo de lowaebe o beyem kisesa. ²⁹Njisesom ngub kobur kakl, Pangeklem. Mabor bao mend buk-lao tomb mbinim ngub lemi. Ten mendbor habele nongnas marukl buwaeb se baeben di, ten mendbor nongnas nao mari baeben di, ten mendbor nongnas aondu nao kale baeben di, ten ngubi baebenom mbinin kone bor turi aondao ora bin buruklemi lemi kisesa.^x

³⁰Wakl kakl, Bao ngon was mbinim harbor aondao baeben bor di harbor kang baeben bor di, inim nao kombo tingi mbaklao lemi kisesa.^y

³¹Ngub kobur kakl, Mbinim ngubi tomb ni is ka hakle ora menger hae bor

^x23:29 Luk 21:23   ^y23:30 Kao 6:16

daol ngub ngo beyem ngao, ini is kaebi wesu harib se menger hayem baeben bor daol, mabor bibir buklemi ko ne nao sabeyem be? Njisesom ngub kisesa.

³²Ngo tomb aol is kab mend mbibim khorob bisbil, mbibi di Njises daol haru pe paen luklbur mini pismisa. ³³Ngub pobur mbinim su menden imbi Wesmbao Hul kismil, yu manda ngol po pindib paesmi tomb mbinim Njises is pe kowal bil nil li mbabur kismil, mbinim khorob bisbi aol nda kab di, mende aol Njiseson ki tao nan mende aol ki kowes nan bu nil li mbaesmisa. ³⁴Ngub bismi tomb Njisesom Ngaor bor kao kalobur kabl, Abo o mbinim khorob ngo beyem ub oborob nao hendebur beyem ngao, khorob ngo beyem on saongao nao mari kunaebe ora kisesa. Ngo tomb mbinim Njiseson lab lab kol baerae wisao hakl taol bu kaob bu mubur kismil, bombor mend pon pae bao wisao o pone uklao om min ko, han ngoll pile bimi ub menger pile kang mend bismisa.^z

³⁵Ngo tomb tenaol andub ora hondo hasmil Nju semon maomb bo haroklme aol baebenom Njises bor aondao bu ora maobowa angal bubuk kabl, Obu Eben Ke Aol Ngaorom bember ha haen ke ora harob sin, obum tenaol mende bu muklao ub obum obun mbib ebe bongeyaokl buklao ora kismisa. ³⁶Ngub kismi tomb ami baebenon obu nil li mba hasaol teb so obo ib waen kang mend mao nakl obobur kismil, mbinim di obu maobowa peb bubuk kabl, ³⁷Nje Nju semon aol wesmbao aondao ora yao sin, njem njen mbib bisur bu, bu mi kismisa. ³⁸Ngo tomb mbinim Njises nil li mbaesmi is pe kowal bi ngon yu kungni oral bobae waeb ngub bu wismisa. AOL NGO OBU NJU SEMON AOL WESMBAO AONDAO ORA YAO ko waeb bu wismisa.

³⁹Ngo tomb khorob bisbi aol is kab mend Njises haru nil li mbaesmi ndan mendem Njises maobowabur kabl, Nje Ngaorom Eben Ke Aol yao be? Heneng nje Ngaorom Eben Ke Aol yao sin njem njen mbib bisur bubuk lesin, njem yao ngo kab di bisur bu, bu mi kisesa. ⁴⁰Ngub kisa o khorob bisao aol mende ndam Njises bor maobowa angal bisao nda bor taolu lubur kabl, Wao. Obun khorob menjao nao bisao o baehaemen ora ngo ke hende ub nje hesa bombor ubi yaol, njem Ngaor pakl nao bil ol kal be? kisesa. ⁴¹Ngub kobur kabl, Yao ngo kab non mbinim ngub bib se ub baemnda ka. Heneng ora yaom khorob andub ora bisbaol yao lereklem o, aol ngo obum non khorob menjao nao bisao o ke haondaokl kisesa. ⁴²Ngo tomb aol ndam ngub kobur kabl, Njises o, mabor nje aol wesmbao aondao ora habur maomb bo haklesi tomb njem ni aokl nao hemen haebe ora kisesa.^a

⁴³Ngub kisaol Njisesom obu bor kabl, Nim nje bor heneng ora kao njurukl, embi ngubi tomb nje hesa yao su ebe kone sisab bin haroklme mendel hen mabon ora kisesa.

Njises pe paesao o

Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Njo 19:28-30

⁴⁴Ngo tomb aond hora haklu nar wesmbao tukun oral hasao tomb nar el nda tokl mubur kisaon, su hambun bor em hundur aondao ora u mbabur nend kisaol, ngub bao nend kao mba haen was 3 kolok ora pangobur, nar nubu ngo ora bor as deyaesao tomb oran wakl bao bisesa. ⁴⁵Ngub bisao tomb Ngaor Hen Moroklme Anda bor and tubal kombi bi ora ndan lab lab aondao saoll ora mend manga tundaesmi nda tukun ora tom kab bu kaoll kobaesesa. ⁴⁶Ngo tomb Njises

esom angal aondao bu ora kobur kakl, Abo o, nim nao wesao njem men menin kakl kobur kisaon pe paesesa.^b

⁴⁷Ngub bisaol ami sem maomb bo haraoklao aol mend ngol hasao om ngo bisao sao baeben hondobur kisaon, obum Ngaor bor kaoya kobur kakl, Heneng ora aol ngo obum khorob menjao nao bi, obu aol ebe ora harekle kisesa. ⁴⁸Ngo tomb tenaol aondao ngo obo kiril mbabur hondo hasmi nda baebenom hambun sao ngo bisao nda baeben hondobur kismis, mbinin kone bor kho aondao ora sisaol hibi umu men mbakl mbakl pobur kismis, mbinin anda sisaol paokl buri kismisa.^c

⁴⁹Ngub bismi tomb tenaol mendbor Njiseson tenaol sango baeben di, ten mendbor Kalili hakl bir obu taol mi ibismi baeben di, mbinim Njises obu is pe kowal bil nil li mba hasao ndal kang mend aebenol sao habur hambun sao ngo bisao sao bao hondo hasmisa.^d

Njosebom Njiseson toklo han te bor maol bisao o

Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Njo 19:38-42

⁵⁰Ngo tomb aol is mend obun imbi Njoseb hasaol, obun su Nju semon su bor and lobokl lobokl Arimatiya sisesa. Aol obu kone dund se wi oborob biyao aol ora sisaol o, obu Nju semon kansol hasesa. ⁵¹Aol ngo obu ngub kansol hasao o obum Ngaorom maeb ha maomb bo hakl oboklao ub di bao hondo hasaol, kansol baebenom khorob ngo bismi ub obum nao haru bem nao ke makl himisesa.^e

⁵²Ngo tomb aol ngom maomb bo haraoklao aol Paler birisaol pobur, Njiseson toklo tangakl pon ko kao kalisesa. ⁵³Ngub kobur kisaon obum Njiseson toklo nda sul mu pabur obum lab lab

haek bi ebe ora mondom tanga pabur kisaon, mbes obum han te bombor mend waru u mbaesaol, han te ngo bor mbes di aol is mend nao maol bismi o sisaol, ngo bor maol bisesa. ⁵⁴Ngo tomb bao ngo Njises tangaesmi o kongon wes weson sisaol, Nju semon hor boroklme bao* o kang mend wen pindib paklao kobur birismisa.

⁵⁵Ngo tomb ten mendbor Kalili hakl bir Njises taol mi pobo hasmi nda baeben Njoseb pisao bor pobur kismis, obum Njiseson toklo di asub was tangaraokl ko hondokl pismisa.^f

⁵⁶Ngo tomb ten nda baebenom Njises ngub maol bisaol haondaokl bir kismis wakl mbinin anda pismisa. Ngub pobur kismis mbinim aol maol bu mbaen toklol sularoklme sao, wel sem kao ebe ora pebe hakl Njiseson toklo sulakl poklbur man man bu wismisa. Ngub bubur kismis Nju semon hor boroklme bao o pindib paesao tomb Moseson manom ke wisao ub hor so birismisa.

Njises wakl enjaokl pisao o

Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Njo 20:1-10

24 Ngo tomb Nju semon kongon mubaon hokloben wen nar pol bam ibisao tomb, ten nda baebenom Njiseson maol bor mbinim wel kao ebe ora pebe ngo mbakla ub man man bu wismi nda hakl mari pismisa. ²Ten nda baebenom ngub pobur hindismil, Njises maol bismi tomb han aondao ngon dir o bor mangaesmi nda nao manga mba hae, pere hakl po wisaol hindismisa. ³Ngo tomb mbinim han te nda bor oborob ora hondabur hindismil, Aorao Aondao Njiseson toklo han te ngo bor ora nao wisaol hindismisa. ⁴Ngub bisaol ten nda baebenom mbinin kone bor asub ora baonaob ko nen sabobur kismis, mbinim

^b23:46 Bis 7:59   ^c23:48 Luk 18:13   ^d23:49 Luk 8:2-3

^e23:51 Luk 2:25; Luk 2:38   ^f23:55 Luk 23:49

ngon te ora nen sabokl buwaesmisa. Ngo tomb aol is kab mend han te Njises maol bismi ndan teb sol hasbil hindismi tomb, mbibin lab lab di bao bi hakol bi ora bu hasbil hindismisa.⁸

⁵Ngub hondobur ten nda baebenom burisao po pakl aondao ora homobur kismim, mbinim unu su bor was hena wismisa. Ngub hena wismil aol ngo hasbi nda kabom mbini bor kakl, Inim asub ko aol pe pae wakl enjaokl pe ngon maol bor es bi wiyem? Obun maol ngo bor bao nao wi wakl enjaokl pa kisbisa.

⁶Ngub kobur kakl, Obu su Kalili bor bao hasao tomb ini kao njisao ub nen nao sabeyem be? kisbisa.^h

⁷Mbibim ngub kobur kakl, Obum ini bor ngub kao njisao. Mbinim Aolon Isi Ora khorob bimi aol baeben munu kaloklemil, mbinim obu is pe kowal bil nil luklemi o obum bao hor tebo nan on wakl enjaokl poklao ko ini kao njisao ora kisbisa. ⁸Ngub kisbil, ten nda baebenom mbes Njisesom angal ngo kisao o nen sab heneng bibir kismim, ⁹mbinim Njiseson maol ngo bor hakl bir anda pismisa. Ngub pobur kismim mbini Njiseson man pange aol tobon teb nda di man pange tenaol hambun di mbinim pangen, Njiseson maol bor hambun sao ngo haondaokl ibismi ub kao kalismisa. ¹⁰Ngub bismil ten ngo Njiseson maol bor bisao sao haondaokl ibismi baeben, Maktala Mariya di Njowana di Njemuson am Mariya mende di, mbini ten ngo baeben daol ten tangar mendbor di mbini ngo baebenom haondaokl obobur, Ngaoron angal bib hobao sao kam akol bu hasmi aol baebenom pangen kao kalismisa.ⁱ

¹¹Ngub kismi o angal bib hobao sao kam akol bimi aol nda baebenom ten ngo baebenom baehaemen ora lem ko nen sabobur, mbinim heneng ora lem ko

nen nao sabismisa. ¹²Ngo tomb Pita obu akl was Njiseson maol han te nda bor hondokl pobur kisaon, obum Njiseson toklo wismi nda bor sul ber munubur hendaesaol, lab lab ngo obun toklo tanga pa maol bismi nda was wisaol hindisesa. Ngub haondaokl bir kisaon obun anda wakl bokeyobur, obum burir biyu ngo bisao saon was nen sab ha wisesa.

Aol is kab mondom Emeyas harer bor Njises hindisbi o

Mak 16:12-13

¹³Ngo tomb bao bombor ngon was aol is kab mend su kang menden imbi Emeyas poklbur pisbil, Njurusalem hesa su Emeyas kang ngo kab teb so sao kilometa el tobon teb sisesa. ¹⁴Ngo tomb mbibi ngub pobur kisbin hambun sao Njises bor ngo bisao saon arman kaokl kaokl pukl hasbisa. ¹⁵Mbibim ngub mende ne mi mi bu angal kaokl kaokl pukl hasbil, Njises obu ngol obo pindib pabur aol nda kab daol mbini haru pismisa.^j

¹⁶Ngub pismi o mbibin el bor menjao mondom maong maong bisaol, mbibim aol ngo obu Njises haru peyom ko oborob hend heneng nao bisbisa.

¹⁷Ngo tomb Njisesom mbibi bor ne mubur kakl, Ibim ngo kaokl kaokl pukl hayeb o asao was leb? kisesa. Ngub kisaol aol nda kab nimil ti munubur kisbin, mbibin el wil bor nao hebele kumi naesbisa. ¹⁸Ngo tomb aol ngo kabon mende aolon imbi Kilopasom, obun angal ngo kisao ndan ko san lubur kakl, Njem Njurusalem bor ngubi tomb ngo bandisao nao pange, nje bombor o ngubi tomb obone ibil be? kisesa. ¹⁹Ngub kisaol Njisesom mbibi bor ne mubur kakl, Ibim asao baonao bor leb? kisesa. Ngub kisaol mbibim obu kao

⁸24:4 Bis 1:10   ^h24:6 Luk 9:22; Luk 17:25   ⁱ24:10 Luk 8:2-3

^j24:15 Mat 18:20

kalobur kakl, Yaom ngo laob o non Nasarer Njises obu Ngaoron man mini aol habur, Ngaoron kongon buri ora bubur obun man di buriyab ora ko haraoklaol, Ngaorom di tenaol hambunom di obum ngo biyao ub ora hendeme o, aol ngo obu bor baonao saon bor laob kisbisa.^k

²⁰Ngub kobur kakl, Mbini nao Nju semon baolum aol aondao baeben di, naon maomb bo haroklme aol baeben di, mbini ngo baebenom aol Njises ke ngo kabmanom obu pe paen lin ko men ha kalismil, mbinim obu is pe kowal bi bor pe paen nil lismi kisbisa. ²¹Mbibim ngub kobur kakl, Ngub baonao o naom mbes aol ngom Isreyel tenaol baeben waki bu muklao ko pangismao o, pe paesao ora. Mende di obu pe paesao o, bao hor tebo nan o embi ngo ko kao kalisbisa. ²²Mbibim waki kakl, Embi hokloben ora ten nao semon mendbor Njiseson maol bor haondaokl obaemi baebenom nao burir mao biyarmi ora. ²³Mbinim Njiseson toklo nao waonaol haondaokl waki obobur kaemin, nao bor ngub kao njaemi. Naom Ngaoron angal mini wesao mendbor harmil hondomao tomb mbinim nao bor kakl, Njises obu waki enjaokl pa ko nao kao njaemil pangaokl ubuklum ko, ten ngo baebenom waki nao kao njaemil pangomao kisbisa. ²⁴Mbibim ngub kobur kakl, Aol nao sem mendborom di Njiseson maol bor pobur hendaemi tomb heneng ora ten ngo baebenom kaemi ub was haondaokl obaem o, Njises obu enjaokl po hanao o non mbinim nao hendaemisa ko kao kalisbisa.

²⁵Ngub kisbil Njisesom mbibi bor kakl, Wao. Ibi kon nao wi ora hayeb. Mbes Ngaoron man mini aol baebenom buklaol ora kismi ub ibim heneng ora buklaol ko nen sabo, angal ngol hul

nao hae ora haroklbe kisesa. ²⁶Njisesom waki kakl, Ibim asub nen sabekleb? Ngaorom Eben Ke Aol obu pibnao oran tanda no ke hondoklao o mabor Ngaorom obu imbi wi aondao bao bi ora haen lao ke wiyao ub ibim nao pangaebe be? kisesa. ²⁷Ngub kobur kisaon obum mbibi bor, Moses di mbes man mini aol hasmi baeben hambunom Ngaoron mbuk waeb bu wismi baeben ngub wiyao ko kao kalobur, hambun sao Eben Ke Aol bor buklaol ke wisao sao baeben mbibim pangen te hambun sao kao dund bisesa.

²⁸Ngub bisao tomb mbini teb pismil, su ngo aol nda kab mbibi poklbur pisbi on teb sol sao pismi tomb Njises obu paokl poklbur sao bi hindisesa. ²⁹Ngub bisaol aol nda kabom obu bor nje nao pu kobur kakl, Nar ngo anda bombe ol penar bu ora nend laong, nje nao pe nao bao berem ora kisbisa. Ngub kisbil obu di mbibi birisbil hondabur mbini haru bao birismisa. ³⁰Ngo tomb mabor Njises di mbini haru ne noklbur birismisa. Ngub birismi tomb Njisesom palawe mend mubur, obum Ngaor bor tengiyu ko kaoya kao peyobur munu konde barabur kisaon, obum mbibi kab nen kalisesa.¹

³¹Njisesom ngub bisao tomb waki mbibin kone kombisaol, mbibin el bor maong maong bi non bi birisbi nda ub di waki el nga kao pesaol, obu Njises ora e ko hend heneng bisbi o obu bao ora bum hasaol mbibim obu ko mende nao hindisbisa. ³²Ngo tomb mbibim kao kao bubur kakl, Yaom harer bor obabnda tomb obum yao bor angal kao nju, Ngaoron mbuk waeb bor wiyao on te di oborob ora kao dund banda tomb, yaon kone ora bor perel aondao ora inj bila bo? kao kao bisbisa.

^k24:19 Mat 21:11   ¹24:30 Luk 22:19

³³Ngo tomb mbibim ngub kao peyaoklbir kisbin, bombor ngo tomb was mbibi waki Njurusalem bokesbisa. Ngub pobur kisbin Njiseson man pange aol tobon teb nda di, mbinin Karas tenaol sango mendbor di, mbini hambun kiril mba ber mba hasmil pindib paesbisa. ³⁴Ngub pindib paesbil mbinim aol nda kab bor kakl, Heneng ora Aorao Aondaobu waki enjaokl po hanaol, Simon Pitam hendene kismisa.^m

³⁵Ngo tomb aol nda kabon di mbibim harerol hindisbi nda ub mbinim pangen arman kao kalobur, Aorao Aondaobu mbibi bor palawe mend nen konde barakalisao tomb, mbibim obu Aorao Aondaobu ora e ko hend heneng bisbi nda ub di mbinim pangen kao kalisbisa.

Njiseson man pange baebenom obu enjaokl ibisaol hindismi o

Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Njo 20:19-23

³⁶Ngo tomb mbinim angal ngon ngub bao kakl win was, Aorao Aondaobu mbini ber mba hasmi nda daruklol obo pindib pa habur kakl, Inin kone bor sub tibaen as ko boroklwaebe kisesa.ⁿ

³⁷Mbinim ngub kisaol pangobur, burisao po pakl aondaobu ora homobur aol wesao mend hae ko pangismisa.^o

³⁸Ngub bismi o Njiseson mbini bor waki kakl, Inim asub ko burisao po pakl homo inin kone bor taol taol bim? kisesa. ³⁹Njiseson ngub kobur kakl, Ni Njises ora haeng, mbinim nao ki aongao kab bor nil lismi hakl di inin kim oborob ora warabur haondaoklaob. Inin nao toklo songol hesa hul kab ngo hendeyem ub di, aol wesao non bi inj ong haondaoklaob kobur, ⁴⁰obun ki aongao bor nil lismi nda hakl mbinim oborob ora henden muwalisesa. ⁴¹Ngo

tomb mbinim turi aondaobu ora himisimi o, ngo be sao heneng ora be? be? baehaemen beb ko mbinin kone bor kang sao aondaobu bin birismisa. Ngub bismil Njiseson mbini bor kakl, Inim ne kang mend wiyem be? kisesa.^p

⁴²Ngub kisaol mbinim obu ib wend mend haorubur wismi o kalismisa. ⁴³Ngo tomb Njiseson wend nda mubur nisaol mbini hambunom hindismisa.

⁴⁴Ngo tomb Njiseson mbini bor kakl, Nim ini daol nao haru bao hasumendis tomb ini bor mbes kao njundiska. Ni bor ngo be ub nim heneng ora ngub buklaob ko mbes Mosesom waeb bu wisao ub di, mbini Ngaoron man mini aol hasmi baebenom waeb bu wismil Ngaoron mbuk waeb bor wiyao ub di, Kaoya We Lome mbuk bor wiyao ub di, angal ngo wiyao baeben heneng ora ngo il so pind biyaokl o kisesa.^q

⁴⁵Njiseson obun man pange baebenon kone bor ngub mao kombaesao tomb, mbinim Ngaoron mbuk waebon buklaob ke wisao ub oborob ora nen sab heneng bismisa. ⁴⁶Ngub bismi tomb Njiseson mbini bor kakl, Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao. Ngaorom Eben Lao Aol obu tanda aondaobu ora nobur pe paklaob o, bao hor tebo nan on obun maol bor bao nao wi waki enjaokl poklaob ke wiyao kisesa. ⁴⁷Njiseson ngub kobur kakl, mbini obul hul ha haklemi baebenom obun imbi bor angal bib hobao sao ngo Njurusalem bor mbes tibiya kao kalobur lemin, mabor su hambun bor tenaol hambunom pangamaeben aeben bin lemi. Mbinim tenaol hambun bor Ngaorom inin kone bor kho wiyao o kunaklaong, inin kone baol monoklwaebe ke wiyao kisesa.^r

^m24:34 1 Kor 15:4-5   ⁿ24:36 1 Kor 15:5   ^o24:37 Mat 14:26

^p24:41 Njo 21:5   ^q24:44 Luk 9:22; Luk 24:27   ^r24:47 1 Tim 3:16

⁴⁸Ngub ke wiyaong nim ini ngo bereyem baebenom hambun sao ngubi tomb ngo hendeklemin muwalakl sao, tenaol hambunom pangen oborob ora kao kalokwaebe kisesa.^s

⁴⁹Njisesom wakl kakl, Pangeklem. Mbes nao Abom nim ini bor heneng buklwao ora kisao ub obum hobao sao ngo ini bor njuklaol, obum ngo kisao sao nim ora ini njuklwao. Ngub buklwaong nim ini hakelmil buri aondao ora ini buri mao palakl bi mend yu heben haklbir eben lowaong, buri ngo ini haklemil ngub nao ebe haenbur, inim maon nan nao hond lae su Njurusalem ngo bor bao hondo haklwaebe ora ko Njisesom obun man pange baeben bor ngub kao kalisesa.

**Ngaorom Njises yu
heben bor men misao o**

Mak 16:19-20; Bis 1:9-12

⁵⁰Ngo tomb su Betani Njurusalem teb sol sao sisaol, Njisesom obun man pange

baeben su ngo bor kemi pobur kisaon, obun ki yu heben bor menyabur obum mbini ngo baebenon kone bor sisab mao ba as ko ora birin kaebe ko kao kalisesa. ⁵¹Obum ngub bao kakl haen was, mbini obun man pange aol baeben ngol bao ham mba haen Njises yu heben bor men misesa. ⁵²Ngub bisaol mbinim Njises obu bor kaoya ko turi aondao bu ora homaoklbir wakl Njurusalem bokesmisa.^t

⁵³Ngub bubur kismim mbinim bao hor hambunon Ngaor Hen Moroklme Anda bor was po buru habur, mbinim Ngaor bor tengiyu ko kaoya kao ha was hasmisa.

Njonom Angal Bib Hobao Sao waeb bisao o

Haeben Saroklme angalom aol heneng men aolisao o

1 Pibnao ora Ngaorom su hesa saohar kab nao warisao tomb Haeben Saroklme Angal obu hasesa. Ngub hasaol obu Ngaor hesa bao hasbi o obu di Ngaor ora hasesa.^u ²Mbes ora ngub hasao o obu Ngaor kab bao hasbisa. ³Ngub bao habur kisbin Ngaor obum Haeben Saroklme Angal ndam was hambun sao warin kisaol, tangar mondom hambun sao kang ora di nao warisao ora.^v ⁴Ngub inj, obu bombor o haeben saroklmen te ora habur, haeben mao saraoklao aol ngom tenaol hambun bao mao baklbur hayao.^w ⁵Ngub hayao o bao ngom em hundur wiyao o bor em hundur nao win ko bao mao baklbur hayaol, em hundur ngom bao ngo haklao ub ora nao men mbaklao ora.^x

⁶Aol is mend obun imbi Njon hasaol, Ngaorom aol ngo obu bember pe haen kobur eben kisao.^y ⁷Ngub bisaol aol Njon obum ngub obobur, obum Bao Mao Baraoklao Aol ngon te tenaolom pangen kao kaloklao tomb, tenaol hambunom Haeben Saroklme Angal ngol hul ha haen ko kao kalokl ibisao. ⁸Aol Njon ngo ngub ibisao o obu Bao Mao Baraoklao Aol inj ibisao. Ngub inj, obum bao ngo wen oboklao ko tenaol hambunom pangen kao kalokl ibisao.^z ⁹Ngub ibisaol bombor ngo tomb was, Bao Mao Baraoklao Aol hobao sao ora ngo obum tenaol hambun bao mao baklbur ibisesa.^a

¹⁰Bao Mao Baraoklao ngo obum su ngo bor di habur, obum su ngo di warisao o obum su ngo warise ko tenaol hambunom nao hindismi.^b ¹¹Obu su ngon aorao ora habur obun su and te nda oral ubukl ko ibisao o, tenaol obun sem ngo baebenom nje oborob obaeng ib nao kismi. ¹²Ngub bismi o tenaol mendbor obu bor oborob obaeng ib kismi baebenom obul hul ha hasmil, obun burim mbini ngo baeben Ngaoron isi wane haen kisesa.^c ¹³Mbini tenaol ngo Ngaoron isi wane mao hasao baeben, tenaolom mbinin kone bor mbinin mbib turi homo nongnas maru woroklme ub inj mbini Ngaoron isi wane mao hasao ka. Ngub inj, Ngaor obun mbib ora obun isi wane mao hasao ora.^d

¹⁴Heneng ora Haeben Saroklme Angal ngom aol men aolaoklbir nao hesa haru haklbur ibisao. Obu obun Abon Isi kuwis akl bombor ora hasaol, obun Abom obu bao bi ora mao hasao o ibisaol, naom di obu bao bi ora ngo hasao ub hindismao. Obu nao haru haklbur ibisaol, obu kone dund se ukl bombor ora u habur, tenaol hond homo bisur aondao ora bu hasao ub di naom hindismao ora.^e ¹⁵Njon Mbabtas Biyao Aolom di aol ngon te kao dund bu habur, angal aondao bu ora ngub ko hasao. Aol ngo obu nim ini bor mbes kao njundis ub aol mend nao ma ora bor oboklao o, ni di nao mari tomb obu mbes pind bili ora hasaol, hobao sao aondao ora obu yao ko kao njundis kisao.^f

¹⁶Haeben Saroklme Angal ngo aol men aolaokl ibisao nda obun kone bor nao hambun hond aondao ora homo haraoklao ub, obum nao hond homo

^u1:1 Njo 17:5; 1 Njo 1:1-2; Kao 19:13   ^v1:3 1 Kor 8:6; Kol 1:16-17; NjuS 1:2

^w1:4 Njo 5:26   ^x1:5 Njo 3:19   ^y1:6 Mat 3:1; Luk 1:13-17; Luk 1:76; Luk 3:2

^z1:8 Njo 1:20   ^a1:9 Njo 8:12; 1 Njo 2:8   ^b1:10 Njo 1:3; Njo 17:25   ^c1:12 Kal

3:26   ^d1:13 Njo 3:3-6; Nje 1:18; 1 Pit 1:23   ^e1:14 Luk 9:32; Njo 2:11; Kal 4:4;

Pil 2:7; NjuS 2:14   ^f1:15 Mat 3:11; Njo 1:27; Njo 1:30

bisur bi hakol biyao ora.^g ¹⁷Mbes Ngaorom Moses bor man kao kalisao o was pangisumndis o, ngubi tomb Njises Karas obu tenaol mende bor hond homo kone woroklme ub di, kone dund se ukl bombor woroklme ub di, obu ngo baebenon te ora yaol hambun sao ngubi baeben obu bor was hakl ibisao.^h ¹⁸Aol is bombor ora mondom di Ngaor obu kang ora di nao hindismi ora. Ngub inj, Ngaoron Isi is bombor ora ngo obum obun Ab hesa mbibi bombor o oral haroklbe o obobur, obum nao bor Ngaoron te hobao sao ora ngo kao dund be ong, oborob ora pangemin ka.ⁱ

**Njon Mbabtas Biyao Aolom angal
bib kao dund bu hasao o**

Mat 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17

¹⁹Ngo tomb Nju semom mbinin baolum aol mendbor di, Libae sem mendbor di, ngo baeben bor Njon Mbabtas Biyao Aol obu bor nje Ngaorom Eben Ke Aol Karas be? aeb ora hael ko ne mukl puklub kismisa. Ngub kismil mbinim Njurusalem hakl obobur, Njon Mbabtas Biyao Aol nda hasaol obo ne mubur kabl, Nje aeb ora hael? kismisa. ²⁰Ngub kismil Njon Mbabtas Biyao Aolom kowes nao bi, ni aol ngo ora hae ko bao kao pabur kabl, Ni Eben Ke Aol inj hae kisesa.^j ²¹Ngub kisaol mbinim obu bor wabl kabl, Ngub sin nje aeb ora hael? Nje ilanja be? kimisa. Ngub kismil Njonom kabl, Inj ora kisesa. Ngo tomb mbinim wabl ne mubur kabl, Ngub sin nje naom man mini aol mend wen oboklao ko hondo haroklmao nde, nje ngo obae o sene ye? kismisa. Ngub kismil Njonom mbinin angal ngon ko san lubur kabl,

Aoh, ni aol ngo inj kisesa.^k ²²Ngo tomb obum ngub inj was kisaol, mbinim obu bor wabl kabl, Nje aeb ora hael balem? Naom aol ngo nje aeb ora hael ko hondokl pu kaemi baeben bor, obu aol ngo ora sene sa ko kao kalam paomun ub, njem ni aol ngo ora hae ko njen mbib lesi ub mend kao ora kismisa. ²³Ngub kismil Njon Mbabtas Biyao Aolom kabl, Mbes Ngaoron man mini aol Asayam ngub buklo ko mbuk waeb bu wisao ub su tenaol nao biri bor aol mondom angal aondao bu ora mend kobur kabl, Njem Aorao Aondao poklao hareron man man bu kare mao dund sarukl burukl pu lao ke wisaol, ni aol ngo ora hae kisesa. ²⁴Ngo tomb aol ngo baeben mbini Peresi semom ne mukl puklub kismil, ²⁵mbinim Njon Mbabtas Biyao Aol bor ne mubur kabl, Wao. Nje Eben Ke Aol di inj, nje ilanja di inj, nje man mini aol mend wen oboklao ko hondo haroklmao nde di inj seneng, njem baehaemen oran asub ko tenaol hambun mbabtas bu harilib? kismisa.^l ²⁶Ngo tomb mbinim ngub kismil, Njon Mbabtas Biyao Aolom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Nim tenaol hambun ibom ora mbabtas bu hae o, ini hayem ol aol bombor mend haenbur o, inim obu nao hende ora haroklme kisesa. ²⁷Ngub kobur kabl, aol aondao hobao sao ora ngo obu ninao ma bor oboklao o, ni kho ora hae ol nim aol ngo oboklao o obun aongao su di nao kolaklaeb se ora yao kisesa.^m ²⁸Angal ngo kisa o su Betani ib Njoran mende nan bor Njon Mbabtas Biyao Aolom tenaol mbabtas bu hasao bor hambun sao ko hasesa.ⁿ

^g1:16 Kol 2:10   ^h1:17 Oro 6:14; Oro 10:4

ⁱ1:18 Mat 11:27; Njo 6:46; 1 Tim 6:16; 1 Njo 4:12   ^j1:20 Njo 3:28

^k1:21 Mat 11:14; Njo 6:14; Njo 7:40   ^l1:25 Mat 21:25; Njo 1:33

^m1:27 Njo 1:15; Bis 13:25   ⁿ1:28 Mat 3:6; Njo 10:40

**Njises obu Ngaoron some sib
hondbao non bi yao kisao o**

²⁹ Ngo tomb ekeran nan Njon Mbabtas Biyao Aolom hindisaol, Njises obu harer bor wen obu hasaol oboklbur ibisaol, Njon Mbabtas Biyao Aolom kakl, Haondaoklaob. Isu ngo ebe o obu Ngaoron Some Sib Hondbao ebel, obum sun tenaol hambunom khorob bismi sao kunakaklao ora kisesa.^o ³⁰ Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aol ndam wakl kakl, Aol aondao hobao sao ora obu nim mbes nao ma bor oboklao kaklo nda ngo ebe o ka. Ni nao mari tomb di obu mbes pind bili ora hasaol, ni kang ora hae o obu hobao sao aondao ora hae kisesa.^p ³¹ Ngub kobur kakl, Nim di aol ngo obu mbes ngo hasao ub nao hendebur o, nim tenaol hambun ibom ngo mbabtas bu haruklu ub, su Isreyel tenaol hambunom aol ngo wen oboklao ko henden ko bu haruklu nda kisesa. ³² Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aol ndam aol ngon te kao dund bubur kakl, Nim Wesao Ebe Tangarom sao ebeyabukl non bi oram yu heben hakl obobur, aol ngo obu men mbanaol hondowao kisesa.^q ³³ Ngub kobur kakl, Wesao Ebe Tangarom ngo men mbaesao tomb di aol ngo obu aeb eb ko nim nao hende hawao o, Ngaor obun mbib ora ni bember habur, tenaol hambun ibom mbabtas bukl pu kobur obum ni bor kakl, Njem hondoklesi tomb aol is mend bor Wesao Ebe Tangarom yu heben hakl obobur men mbaklaol handae sin, aol ngo obum tenaol hambun wakl Wesao Ebe Tangarom mbabtas buklao ko ni kao njisaol pangowao kisesa.^r ³⁴ Ngub kobur kakl, Nim ngo hondowao sao nim ini bor mbes kao njanda ub, aol ngo obu Wesao

Ebe Tangarom men mbaesao kanda obu Ngaoron Isi bor kanda ko Njon Mbabtas Biyao aolom ngub kisesa.^s

**Njisesom obun man pange aol
wen mao ham ham bisao o**

³⁵ Ngo tomb ekeran nan Njon Mbabtas Biyao Aol di obun man pange aol is kab mend di wakl mbini haru hasmi tomb ³⁶ Njonom hindisaol Njises obu harerol pisaol hindisesa. Ngub hondobur Njonom obun man pange aol nda kab bor kakl, Haondaoklaob. Isu ngo pe o Ngaoron Some Sib Hondbao pe kisesa.^t ³⁷ Ngo tomb Njonon man pange aol nda kabom obum ngo kisao o pangaoklbur Njiseson mama taol mi pisbisa. ³⁸ Ngo tomb Njisesom obun ma bor baol munu aol nda kabom obu taol mi ibisbil hondobur, obum mbibi bor kakl, Ibim asao es bib? kisesa. Ngub kisaol mbibim obu bor kakl, Rabae o, nje and awon harilib? kisbisa. Ngub kisbil Rabae ko imbi ngo kisbi on te, aol aondao o kisbisa. ³⁹ Ngo tomb Njisesom mbibi bor kakl, Ibim ni paolaklo panda o hondokl ubuklub kisaol, mbibim and obu haraoklao o hondokl pisbisa. Ngo tomb mbon sam sam bubur 4 kolok pangisaol, mbibi kab Njises daol bao hasmisa.

⁴⁰ Ngo tomb aol is kab ngo Njon Mbabtas Biyao Aolom kisao nda pangaoklbur Njises taol mi pisbi ndan is mende Simon Pitan haeme Andur sisesa.^u ⁴¹ Ngo tomb aol Andur ke ngom obun haeme Simon Pita mbes es bu mi po kao kalobur kakl, Naom Karas hend wamao kisesa. Ngub kisao o obum Karas ko imbi ngo kisao on te, Ngaorom Eben Ke Aol kisesa.^v ⁴² Ngo tomb Andurom obun haeme Simon Pita nda Njises hasaol kemi ibisaol,

^o1:29 Njo 1:40; 1 Pit 1:18-19   ^p1:30 Njo 1:15   ^q1:32 Mat 3:16

^r1:33 Luk 3:2-3; Mat 14:33; Mat 16:16; Mat 27:42; Mak 3:11; Njo 12:13

^s1:34 Mat 3:17; Mat 17:5; Mat 27:54   ^t1:36 Njo 1:29   ^u1:40 Mat 4:18-20

^v1:41 Njo 4:25

Njisesom Simon Pita bor kakl, Njonon isi Simon o, mabor njen imbi Sipas lemi kisao o, Ngirik angal kobur Pita sisesa. Ngub kisao o imbi ngon te, Pita obu han ib nao peb se non bi soklao ko imbi karu wisesa.^w

Njisesom Pilib Nataniyel kab ubuklub kisao o

⁴³Ngo tomb Njises obu ekeran nan su Kalili bor poklbur kisaon, obum Pilib hasaol hondobur Pilib bor kakl, Njem ni taol mi ib kisesa.^x ⁴⁴Ngo tomb aol Pilib obun su di Andur hesa Pita kabon su bor was sisaol, mbinin su bombor o Bersara sisesa. ⁴⁵Ngo tomb Pilibom Nataniyel es bu hondokl pobur Nataniyel bor kakl, Mbes Moseson manom ke wisao ub di, Ngaoron man mini aol baeben di mbinim aol mend oboklao ko mbuk waeb bu wismisa nda, naom aol ngo obu hondomao ora kisesa. Ngub kobur kakl, Obun imbi Njises, obu Nasarer Njosebon isi hae kisesa. ⁴⁶Ngo tomb Nataniyelom Pilib bor kakl, Wao. Njem hobao sao ora mend Nasarer bor pindib paraoklaol hendele be? kisesa. Ngub kisaol Pilibom obu bor kakl, Be? njem obu hendenin ub mban ib kisesa.^y

⁴⁷Ngo tomb Njises obu hasaol Nataniyel ibisaol hondobur obu bor ngub kisao, Aol ngo obu Isreyel aol ora yaol, obun kone bor kakla lome sao kang mend nao wiyao ora kisesa. ⁴⁸Ngub kisaol Nataniyelom burir biyubur obu bor kakl, Njem asub bubur ni njem ngo kal ubi haruklul hendeleb? kisesa. Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Nje Pilibom ib ko nao hondokl ebe tomb ora, nje is dullub isaon te bor harinda tomb ora hondowao kisesa. ⁴⁹Ngo

tomb Nataniyelom wakl Njiseson angal ngon ko san lubur kakl, Aol aondao o, heneng ora nje Ngaoron Isi ora hael ol, nje Isreyel tenaol hambunon aol wesmbao aondao ora hael kisesa. ⁵⁰Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Nim nje is dullub isaon te bor haril hondowao ko kao njandal, njem ni hae ub heneng ora mao bembera handal be? kisesa. Ngub kobur kakl, Njem mabor aondao hobao sao ora mend hondoklesi om, njem ngubi tomb ngo handal ub men mbae ora hondoklesi kisesa. ⁵¹Njisesom obu bor ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, mabor yu heben kebe kobaklaol hondoklemi tomb Ngaoron angal mini wesao baebenom Aolon Isi Ora obu haklaol yin inin bi hakol hondoklemi ora kisesa.

Aol mondom su Kena bor ten taol bisao o

2 Ngo tomb bao hor kab mend bao burubur hor tebo nan on, Kalilin su and te Kena bor aol mondom ten mend taol bisaol, Njiseson am Mariya obu di and ngo ten taol bismi on birisesa.^z ²Ngub birisaol mbinim Njises di obun man pange aol baeben di ten ngo taol bismi o hondokl ubuklub kismil, mbini hambun hondo ne nokl ibismisa. ³Ngub ibismi o ib waen pond bisaol Njiseson amom obu bor kakl, Mbinin ib waen nao biri ora pond bene kisesa. ⁴Ngub kisaol Njisesom obun am Mariya bor kakl, Ten o, ngo sao njen menjao mend inj nao mbib ora buklwao o, nim ngo buklwao ub teb nao se kang mend wen kisesa.^a ⁵Ngub kisao tomb Njiseson amom and ngon kongon bimi aol baeben bor kakl, Njiseson ini bor angal kang mend ngub

^w1:42 Mat 16:18; Mak 3:16   ^x1:43 Mat 8:22; Mak 2:14

^y1:46 Njo 7:41; Njo 7:52   ^z2:1 Njo 1:43   ^a2:4 Mat 12:48; Njo 19:26

bibaebe ko kao nja sin, obum ngo lao ub hul nao hae oborob ora bibaebe kisesa.^b

⁶Ngo tomb ib be hibaeb non bi tokl dowa aondao nokl nokl was mend, ib be ngo hanom warismil tokl bombor o bor ib andub ora ndaram aondao bor sao birin humubur, mbini Nju semon manom ke wisao ub wes wes lu hasmi sao be ngo baeben ngol wisesa.^c obae kisesa. ⁷Ngub wisao Njisesom mbini bor kabl, Ib be ngo wi baeben bor ib humukl puklub kisaol, mbinim ib be ngo baeben bor tumbi haen ora humismisa. ⁸Ngub bismi tomb Njisesom mbini bor kabl, Ib ngon kang mend howar bu mubur lemin, inim ib ngo ne maeb haraoklao aolom nen kalokl puklub kisaol, obum ngo kisao ub mbinim mini po kalokl pismisa. ⁹Ngub bismil ne maeb haraoklao aol ndam Njisesom ib heneng ngo wakl ib waen men aolin kisao nda no hindisesa. Ngub bisao o ne maeb haraoklao aol ngo obum mbinim ib waen ngo abor mini ubuklim ko nao hindisao o, mbini aol ngo ib heneng humu taokl ibismi baebenom Njisesom ora ib heneng nda ib waen men aolin kanda ko hindismisa. Ngo tomb ne maeb haraoklao aol ndam aol ten taol bisao nda bor ib kobur ¹⁰obu bor kabl, Aol hambunom ib waen ebe on mbes tenaol hambunom nen taol bu kalobur, tenaol hambunom ib waen ngo andub ora no bereme tomb, mabor wakl ib waen mende kang mend kho sao on taol bu kaloklme o njem ngub inj, mbinim kang mend kho non bi sa o mbes naemnda tomb, njem mabor ib waen ebe ora on humu taokl ¹¹Ngub bisao Kalilin su and lobokl lobokl Kena ngo bor tenaol hambunom henden, Njisesom tenaolom ko mend nao hindismi sao pibnao ora bombor ngo obu buri tangar ubi ora haraok-

lao ub muwalisao tomb Njises obun man pange baebenom obul hul ha hasmisa.^d

¹²Ngobombor Njisesom ngub bu haklbir kisaon obun am Mariya di, obun haeme wil baeben di, obun man pange aol baeben di, mbini hambun su and lobokl lobokl Kabenam bor pobur, ngo bor bao hor kab teb baoklmend bao buru hasmisa.^e

Njisesom Ngaor Hen Moroklme Anda bor tenaol mendbor taol derasao o

Mat 21:12-13; Mak 11:15-19; Luk 19:45-46

¹³Ngobombor Nju semon Waran Aeben Bisao bao o pindib paklbur bisao Njises obu Njurusalem yin pisesa.^f ¹⁴Njisesom ngub pobur hindisao Ngaor Hen Moroklme Anda bor tenaol andub ora habur, mendborom some kawao bisnis bu, mendborom di some sib bisnis bu mone mu, mendborom sao ebeyabuklon bisnis bu ngub bismil, tenaol mendborom di mone su tangar tangar pange kab kab kowal bibi bu kaob kaob bu, ngub bi wismil hindisesa. ¹⁵Ngub bismil hondobur obum ya toklo kang mend mubur kisaon, tenaol aondao ngo Ngaor Hen Moroklme Anda bor bisnis bi wismi nda baeben di, some sib hesa kawao aondao ngo sokl muklbur kaom tu hasmi nda baeben di, hambun lu taol deraesesa. Ngub bubur kisaon obum tenaol mendbor mbinim mone su tangar tangar pange kab kab kowal bi bi, bi wismi mone nda hakl di, to tebol ngo mone ubur kowal kowal bi wismi nda hakl bor bor, bo kobaolu bowes bisesa. ¹⁶Ngub bubur kisaon Njisesom mbini tenaol ngo sao ebeyabukl mari obo bisnis bu mba hasmi nda baeben bor kabl, Inim nao Abon anda ngo bor sitowa anda nao men mao korae, inin ngo sao baeben mari

^b2:5 Njo 7:30; Njo 8:20   ^c2:6 Mak 7:3-4   ^d2:11 Luk 9:32; Njo 1:14; Njo 4:54; Njo 11:40   ^e2:12 Mat 4:13   ^f2:13 Njo 6:4; Njo 11:55

puklub ora kisesa.^g ¹⁷Ngo tomb Njiseson man pange aol baebenom mbinin kone bor Ngaoron mbuk waeb bor mend wisao ub nen sabismil ngub ke wisasa.

Nao Ngaor o

Nim njen and ngo hem aondao ora kaklol

Nao hibi bor kho sen haklwao ora ke wisao ub nen sabismisa.

¹⁸Ngo tomb Nju sem ngo hasmi baebenom Njisesom ngo bisao sao hondobur mbinim Njises bor kakl, Njem hul ha ngo bil ub tenaolom ko mend nao hindismi sao oran asao ora naom haondaomun muwaloklesi? Njen buri nao ngub muwalaeb se mend wili be? kismisa.^h ¹⁹Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Inim Ngaor Hen Moroklme Anda ngo kundi mbarim sin di, nim wakl bao hor teb oran bu tingi mbaklwao kisesa.ⁱ

²⁰Ngub kisaol Nju semom obun angal ngon ko san lubur kakl, Ngaor Hen Moroklme Anda ngo mbinim karasmas andub ora dowapun teb kab kab hor kab oran bismi nde o, njem bao hor teb oran ebe buklesi be? kismisa.

²¹Ngub kismi o Njisesom Ngaor Hen Moroklme Anda menger ngo misao o obun toklo bor kisesa.^j ²²Ngub kisaol mabor Ngaorom obun maol bor wakl mao enjaesao tomb, Njises obun man pange aol baebenom obum angal ngo mbes kisao nda ub ngo be ko pangobur, mbuk waeb bor mbes ngub buklo ke wisao ub hesa obun angal ngo kisao ub kab, heneng ora ngo il so pind bile o ko nen sabismisa.^k

Njisesom tenaolon kone bor wiyao ub ora hendeyao o

²³Ngo tomb Waran Aeben Bisao bao on Njises obu Njurusalem bao habur, obum tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di andub ora bu hasaol, tenaol andubom ora hondobur mbinim obul hul ha hasmisa.^l

²⁴Mbinim ngub bismi o Njises obum mbinim nil heneng ora hul ha nao hayem ko ora hondobur kisaon, obum obun mbib mbini nao libakla paesesa. ²⁵Ngub bisao o Njises obum tenaol hambunon kone bor wiyao ub ora hondo habur, obum menjao nen sabokl buwa dim nao biyaol, mondom obu bor man man ko tenaolon kone bor ngub was wiyao ko nao kao kaloklme. Ngub inj, obum obun mbib tenaol hambunon kone bor wiyao ub ora hendeyao.^m

Njises hesa Nikorimas kab angal kao kao bisbi o

3 Ngo tomb aol is mend obun imbi Nikorimas obu Peresi sem sisao o, obu Nju semon maomb bo haraoklao aol ora hasesa.ⁿ ²Ngub hasao o aol aondao ngom sub somna ora Njises hasaol obobur obum Njises bor kakl, Aol aondao o, nje Ngaorom aol aondao ora hanin kobur pu kise ko naom nje ora hendeyom ka. Heneng ora Ngaorom aol is mend hesa haru nao harob sin, njem tenaolom ko mend nao hindismi sao ngo bu hael ub mondom bukl buwaklao ora kisesa.^o ³Ngo tomb Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Nim nje bor heneng ora kao njurukl, tenaol mendbor ko mende nao marin harim sin, mbinim Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub nao hondoklemi ora

^g2:16 Luk 2:49   ^h2:18 Mat 21:23   ⁱ2:19 Mat 26:61; Mat 27:40; Bis 6:14

^j2:21 1 Kor 6:19   ^k2:22 Luk 24:6-8; Njo 12:16; Njo 14:26   ^l2:23 Njo 7:31

^m2:25 Mak 2:8   ⁿ3:1 Njo 7:50; Njo 19:39   ^o3:2 Mat 22:16; Njo 9:16

kisesa.^p ⁴Ngub kisaol Nikorimasom obu bor waki kaka, Aol aondao and so pe pele harim sin, mbinim waki asub bubur ko mende marin haklemi? Mbinin amon tombao bor waki ko mende hondaklemil, mbinin amom ko mende maruklao be? kisesa. ⁵Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kaka, Nim nje bor heneng ora kao njurukl, tenaol mendbor ib hesa Wesao kabom nao marin harim sin, mbinim Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor pokl buwaklemi ora kisesa.^q ⁶Ngo tomb ngub kobur kaka, Tenaol toklo henengom maru wi sa sin tenaol heneng ora soklao. Ngub inj, Wesao maru win harim sin wesao soklao kisesa.^r ⁷Ngub kobur kaka, Nje ko mende marin haebe kanda ub burir nao biyaebe ora kisesa. ⁸Njisesom ngub kobur kaka, Posabsum obun konem beyao ub tangar tangar maon nan mend hakl ib was beyao tomb kaoll bor buk-lao ub njen halom pangoklesi o, njem obu abor hakl obokl ko hesa ngo bor paokl ko kab hondokl buwaroklme nda ub, tenaol mendbor Wesao ko mende marin haklemi baeben elom nao handaeb se menger ngubi soklao kisesa. ⁹Ngo tomb Nikorimasom obun angal ngon ko san lubur kaka, Njem ngo buk-lao kal ub asub ora bubur heneng ora buklaob? kisesa. ¹⁰Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kaka, Wao. Nje Nju semon man buwaloklao aol aondao ora hael o, ngo sao ora nen sabokl buwaril be? kisesa. ¹¹Ngub kobur kaka, Nim nje bor heneng ora kao njurukl, naom ora pangemao sao baeben ini bor kao njubur, naom ora hendemao sao baeben di ini bor kao njeyom. Naom ini bor angal ngo pangeklemin kao nje-

mao sao ini ngo baebenon is bombor ora mondom di angal ngo heneng lem ko nen nao saboklme kisesa.^s ¹²Njisesom ngub kobur kaka, Nim ini bor su ngo bor bimi saon te kao nju hae tomb inim heneng ora le ko nen nao sabeyem ngao, nim yu heben bor biyao saon te kao nja sin, inim asub ora bubur heneng ora le ko nen saboklemib? kisesa.^t ¹³Waki kaka, Aol tangar is mende mend yu heben hondokl nao pisao ora. Ngub inj, Aolon Isi Ora obum yu heben hakl bir ibisaol, obu bombor o ora yu heben hakl ibisao kisesa.^u

¹⁴Njisesom ngub kobur kaka, Mbes Mosesom su tenaol nao biri bor suklumb menger mend menyaesesa nda ub mabor Aolon Isi Ora obu di ngub menyaklemil,^v ¹⁵tenaol mendbor obul hul ha haklemi baeben mbini haeben ora soklemi kisesa.^w ¹⁶Ngo tomb Njisesom obu bor waki kaka, Heneng ora Ngaor obun Isi kuwis akl is bombor ora hasao o, obum sul tenaol hambunol aondao bu ora kone u hond homobur obun Isi is bombor ora ngo tenaol hambunon eben kaesaol, tenaol mendbor obul hul ha haklemi baeben ke nao hondoklemi ora. Ngub inj, mbini nao heme haeben soklemi kisesa.^x ¹⁷Ngub kobur kaka, Ngaor obum obun Isi bombor ngo eben kisao o, obum howes pangoklme aolom bimi nda ub tenaol hambun te mao sara taol bin ko inj eben kisao. Ngub inj, obum tenaol hambun ke nao henden ko bu mukl pu kisao kisesa.^y

¹⁸Njisesom ngub kobur kaka, Tenaol mendbor obun Isil hul ha haklemi baeben, Ngaorom mbini bor menjao te mao bembera howes nao lao ora. Ngub inj, tenaol mendbor Ngaoron Isi bom-

^p3:3 Mat 18:3; 1 Pit 1:23   ^q3:5 Tat 3:5   ^r3:6 Njo 1:13

^s3:11 Njo 3:32; Njo 8:26   ^t3:12 Luk 22:67   ^u3:13 Oro 10:6   ^v3:14 Njo 8:28;

Njo 12:32   ^w3:15 Njo 20:31   ^x3:16 Njo 3:36; Njo 10:28; Oro 5:8; Oro 8:32; 1

Njo 4:9-10   ^y3:17 Luk 19:10; Njo 5:22; Njo 12:47; Bis 17:31

bor ngo oral hul ha nao haklemi baeben, Ngaorom mbes ora mbinim ngo sao was bu hayem ko te mao bemberaes-aol, mbini ke hondoklbur ora hayem kisesa.^z ¹⁹Obum wakl kabl, Ngaorom mbini bor ngo te mao bemberaesao on te ngub ora wiyao. Su ngo bor bao mbes ibisao o, tenaolom bao ngo turi nao hemebur mbinin kone bor khorob bimi sao was wiyao, mbinim em hundur was turi homoklme ora. Ngub bimil Ngaorom mbini ngo baeben mbes te mao bemberaesao ora kisesa.^a ²⁰Ngub kobur kabl, Tenaol khorob bu hayem baeben hambun bao mao baraoklao saon saond bi ora hayem ol, mbinin kone bor wiyao ub mondom nao henden ko nen sabobur, mbinim bao bi ngo bor makl aondao bu ora homobur nao ubuklmi kisesa.^b ²¹Ngub kobur kabl, Tenaol mendbor kone ukl bombor u oborob ora bu haroklme baebenom bao bi ora bor ubuklmil, tenaol hambunom hondoklemi tomb obum kongon hambun sao bu haklao ub obum Ngaor haru habur obun burim ora bu hae ko, mbinim oborob ora hondoklemi ko Njisesom Nikorimas bor ngub kisesa.

Njon Mbabtas Biyao Aolom Njiseson te hobao sao ora kao paesao o

²²Angal ngo ngub kao kal peyaokl-bir kisaon, mabor Njises obun man pange aol baeben di mbini hambun su Njuriya bor pismisa. Ngub pobur kismim mbini ngo bor bao hasmil, Njisesom tenaol mendbor mbabtas bisesa.^c ²³Ngub tomb Njon Mbabtas Biyao Aolom di su Inon ke mend, su mende Selim teb so bor wisao o ngo bor ib mal andub ora wisao, tenaol andub ora Njonombini mbabtas bin ko obo kiril mba was bu

hasmisa. ²⁴Ngub bismil Njonombini tenaol ngo mbabtas bu hasao o, aol wesmbao Herorom obu kalabus mao pala pe paen lisao ub nao li tomb obum tenaol mbabtas bu hasesa.^d

²⁵Ngub tomb Njon Mbabtas Biyao Aolon man pange aol baeben hesa Nju sem aol is mend kab daol, mbinim mbinin manom ke wisao ub wes wes lu mbabtas bimi on engelom kao kao bu ab saond bismisa. ²⁶Ngub bubur kismim Njonon man pange aol baebenom Njon birisaol pobur obu bor kabl, Aol aondao o, njem mbes aol mend hesa ib Njoran mende nan ibi haru habur, njem obun arman tenaol hambunom pangen kao kalo hasndis o, ngubi tomb aol ngo obum di tenaol hambun mbabtas bu hayaol, obum mbini mbabtas bin ko tenaol hambun ora obu hayao bor was po kiril mba hayem kismisa.^e ²⁷Ngub kismil Njon Mbabtas Biyao Aolom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Ngaor yu heben hayaomon aol mend obu bor menjao nao kala sin, aol ngo obun burim was menjao bukl buwaklao ora kisesa.^f ²⁸Ngub kobur kabl, Nim ini bor angal ngo, ni Ngaorom Eben Ke Aol inj hae ko kao njundis ol inim ora pangisimndis ka. Ni obu inj o, Ngaorom ni bember peyo mao habur pu kisaol, obu hobao sao ora nao mama eben ko ni mbes obondis kisesa.^g ²⁹Ngub tomb Njon Mbabtas Biyao Aolom mar mend kobur kabl, Aol mondom ten taol ba sin ten ngo obun ora soklao kisesa. Ngub kobur kabl, Aol ngo obu ten taol buklao o obun aol sango mend hesa buruklebi tomb aol ten taol buklao ngom angal lao o was pangobur, obun aol sango ndam angal ngo lao ub pangaebe turi aondao ora homoklao kisesa. Ngub kobur kabl,

^z3:18 Njo 3:36; Njo 5:24   ^a3:19 Njo 1:5; Njo 1:9; Njo 8:12

^b3:20 Ebe 5:11-13   ^c3:22 Njo 4:1-2   ^d3:24 Mat 4:12   ^e3:26 Njo 1:26-34

^f3:27 Njo 19:11; 1 Kor 4:7; NjuS 5:4   ^g3:28 Mat 11:10; Njo 1:20; Njo 1:23

Nim ngo kakl ub menger mubur, Njises obum ngo bu haril sao pangakl tomb nao kone bor turi aondao bu ora bu haril kisesa.^h ³⁰Wakl kakl, Nim ngo kakl o ni-nao imbi men mbam mbam buklaol tomb obun imbi aondao bu wam wam buk-laol kakl ko, Njon Mbabtas Biyao Aolom ngub kisesa.

Aol mend heben hakl ibisao o

³¹ Aol mend obu yu heben bor hakl ebe sa sin, obum hambun sao men mbaeb se ora soklaol obu aondao yubu ora sok-lao. Ngub inj, aol mend obu su ngo bor maru uklemil obu sul ha and sa sin, obu sun aol ora soklaol obum men-jao menjao lao tomb di su bor buk-laol hondoklao saon was lao. Ngub buk-lao o aol mend obu heben hakl ebe sa sin, obu aondao yubu ora soklao.ⁱ ³²Ngub soklaol obum ngo ko haril sao baeben obun elom di ora hondo, halom di ora pangobur obum tenaol hambun bor ngo kao kalo hae o, mondom obu ngo ko hae ub heneng ora le ko nen sabo angal ngo men hakol nao beyem ka.^j ³³Tenaol mendbor obum angal ebe ngo lao ub pangobur men hakol buk-lemi baebenom angal ngo heneng ora e ko pangobur, Ngaorom heneng heneng was ko haraoklao ub tenaol hambunom henden muwaloklemi. ³⁴Aol ngo obu Ngaorom eben kobur obun Wesao Ebe Tangar aondao bu ora taol bu kalisaol, obum Ngaoron angal ora ko haraoklao.^k ³⁵Obun Abom obun Isi ngol ora kone u obun buri taol bu kalobur, hambun sao obun Isi ngom was bu haen kisao.^l ³⁶Tenaol mendbor Ngaoron Isi ngol hul ha haklemi baeben mbini haeben ora soklemi. Ngub inj, tenaol mendbor Ab aondaon Isil hul nao hae haklemi

baeben, haeben nao sae Ngaorom ngo baeben ko homoklaol mbini ke hondo haeben ora soklemi.^m

Njises hesa Sameriya ten mend kab angal kao kao bisbi o

4 Ngo tomb Peresi tenaol baebenom pangismil, Njon Mbabtas Biyao Aolom mabtas bu hasao ub men mabur, Njises obum tenaol andub ora obun man pange tenaol birin kobur mabtas bu hae ke pangismisa.ⁿ ²Mbinim ngub kismil pangismi o tenaol ngo mabtas bu hae ke pangismi baeben Njises obun mbib inj, obun man pange aol baeben bor bib kisaol, obun man pange aol ngo baebenom was tenaol mabtas bu hasmi bor kismisa. ³Ngo tomb Njises obum ngo bu hasao sao mbini Peresi semom pangismi ub haondaoklbir kisaon, obum su Njuriya ngo tuwaklbir su mende Kalili bor wakl bokesesa. ⁴Ngub pisaol harer ngo obu pisao on su Sameriya harer tol wisao, obu su ngon tukun ora bor pisesa.

⁵Ngub pobur kisaon Sameriya ngo bor su and lobokl lobokl menden imbi Saka ke mend wisao o bor pindib paesesa. Ngub pobur kisaon su ngon teb so bor mbes Njekobom obun isi Njoseb kalisao ke su mend wisao bor po pindib paesesa.^o ⁶Ngub po pindib pabur hindisaol su ngo obu ora pindib paesao ol, mbes Njekobom ib su ndaon bor ebe mend waru wisao o su ngo oral sisesa. Ngo tomb Njises obu harer isom lubur obun toklo bor kang mend kend kend sao bisaol, ngo ib ibisao nda teb sol sao sul ber paesesa. Ngub ber paesao o aond hora haklu ora tomb sisesa.

⁷Obu ngub birisaol Sameriya ten is mend ib ngo humuklbur ibisaol, Njis-

^h3:29 Mat 9:15   ⁱ3:31 Njo 8:23; 1 Njo 4:5

^j3:32 Njo 3:11   ^k3:34 Njo 1:32   ^l3:35 Mat 11:27; Njo 5:20; Njo 10:17   ^m3:36

Luk 3:7; Njo 3:16-18; 1 Njo 5:12   ⁿ4:1 Njo 3:22; Njo 3:26   ^o4:5 Luk 9:52

esom ten ngo bor kakl, Ni ib nokl bil ngao, non humu nji kisesa. ⁸Ngub kisaol o Njises obun man pange aol obu haru pibismi nda baeben, mbini hambun and lobokl lobokl o bor pobur ne dob bukl pismi tomb sisesa. ⁹Ngo tomb mbini Nju sem hesa Sameriya tenaol kab saond bi sao ha ha bubur, mbinim ib be bom-bor o bor no kowal nao bismi o sisaol, Sameriya ten ndam burir biyubur Njises bor kakl, Nje Nju sem aol ora hael. Ni di Sameriya ten ora bere ngao, njem ni bor asub ko ib non nji kal? kisesa. ¹⁰Ngub kisaol Njisesom ten ndan angal ngon ko san lubur kakl, Njem Ngaorom tenaol bor pone bao kalaoklao ub hesa, aol ngo nje bor ib non humu nji le o kab oborob ora hondokl bele sin, njem ni bor haeben saroklme ib ngo, non humu nji kokl bael njukl buwao ora kisesa. ¹¹Ngub kisaol ten ndam obu bor kakl, Aol aondao o, ib ngo di unu ora bor ebeng, njem mbaker be di ya di mend nao menel ngao, njem haeben saroklme ib ngo kal o abor humuklesib? kisesa. ¹²Ngub kisaol tomb ten ndam wakt kakl, Mbes naon ab sumb Njekobom ib ngo warubur, obum obun mbib di ib ngo no habur kisaon, obun nongnas baebenom di obun some kawao sib baebenom di no hasmil, obum ib ngo nao ora njisao o, njem Njekob obu men mbae ora hael be? kisesa. ¹³Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Tenaol hambun ib ngo ebe o noklemi baebenom mbinim wakt ib ko mende nokl homoklemi o, ¹⁴ib ngo nim humu kaloklwao kandan, tenaol mend-bor ib ngo noklemi baeben mbinim ib ko mende nao nokl homoklemi ora. Ngub inj, nim ib ngo nen humu kaloklwao o ib kend mend ib ha wi wi biyao nda ub menger, obun kone ndaon bor bao ib ha wi wi buklao. Ngub buklao obum

ib ko mende nokl nao heme, obun kone bor haeben saroklme ib ngom kombakl haen habur haeben ora saklao kisesa. ¹⁵Ngub kisaol ten ndam Njises obun angal ngon ko san lubur kakl, Aol aondao o, nim ko mende ib nokl homo enjo ngo bor ngo humukl engel biyu e ub nao bun ub, njem ni ib ko mende nokl nao heme ngo kal o, non humu nji kisesa. ¹⁶Ngub kisaol tomb Njisesom ten nda bor kakl, Nje wakt ebenin ub ngubi tomb njen aoli mbes kor bu kao-mukl pu kisesa. ¹⁷Ngo tomb ten ndam Njises obun angal ngon ko san lubur kakl, Nao aoli mend nao hae kisesa. Njisesom ten nda bor wakt kakl, Njem nao aoli nao hae kal o, njem heneng ora kal kisesa. ¹⁸Njisesom ngub kobur kakl, Njem ngo kal o mbes njen aoli is su oran hasimndis ol, aol mend ngubi tomb ibi buru hayeb o obu njen aoli inj yaong, njem nao aoli mend nao hae ngo kal o heneng ora kal kisesa. ¹⁹Ngo tomb ten ndam burir aondao ora biyubur Njises bor kakl, Aol aondao o, nim ngubi tomb oran nje Ngaoron man mini aol ora e ko mao bemberarukl kisesa. ²⁰Ten ndam ngub kobur kakl, Nao Sameriya semon ab sumb wil baebenom naon harbor manda ngo bor was po kiril mbabur Ngaor bor kaoya ko hasmi o, ini Nju semom lome ub tenaol hambunom Nju-rusalem bor was kiril mba hor boroklwaebe lome kisesa. ²¹Ngub kisaol Njisesom ten nda bor kakl, Ten o e, njem nim angal ngo kakl o pang. Mabor bao mend buklao tomb inim harbor ngo bor naon Ab Ngaor bor ngo kaoya lome ub di, Nju-rusalem bor Ngaor bor kaoya lome ub di, ngub was bao kaoya hakol nao buklemi ora kisesa. ²²Njisesom ngub kobur kakl, Ini Sameriya semom Ngaor bor kaoya ko haroklme ub te nao hendebur ko

^{p4:9} Luk 9:52-53   ^{q4:10} Njo 4:26; Njo 7:37-38; Kao 21:6   ^{r4:14} Njo 6:35

^{s4:19} Njo 7:40; Njo 9:17; 1 Kor 14:24-25

haroklme o, nao Nju semom Ngaor bor kaoya ko haroklmao ub, Ngaorom tenaol hambun bu muklao ub nao Nju sem bor ora pindib paen laol ko haroklmao ora kisesa.^t ²³Ngub kobur kabl, Nim bao wen mend pindib paklao kanda ngubi tomb pindib parob ol, tenaol mendborom naon Ab Ngaor bor heneng ora kaoya kaem sin, mbinin kone ndaon bor Ngaor haen ora habur, mbinin kone ukl bombor ora u Ngaorom keyao sao ora hem ko men hakol bu habur kaoya lemi kisesa. Ngub kobur kabl, Nao Ab Ngaor obum tenaol mendborom kone ngubi ora ubur, obu bor kaoya ken ko hem ko es bu hayao ora kisesa. ²⁴Njisesom ngub kobur kabl, Ngaor obu Wesao ora yaol, tenaol mendborom obu bor kaoya kaem sin, mbinin kone ndaon bor Wesao Ebe ngo haen ora habur, mbinin kone ukl bombor u Ngaorom keyao sao ora hem ko men hakol bubur obu bor kaoya lemi kisesa.^u ²⁵Ngub kisaol ten ndam Njiseson angal ngon ko san lubur kabl, Ngaorom Eben Lao Aol Karas mend oboklao lome nda oboklao tomb, obum nao bor hambun so kao njuklao ko ni hende ora kisesa.^v ²⁶Ngub kisaol Njisesom Sameriya ten nda obu bor kabl, Njem ngo kal o ni ora yaol, ni nje hesa yao ngo angal kao kao bi hayob o kisesa.^w

²⁷Ngo tomb Njisesom ngub kabl hasaol, obun man pange aol ne dob bukl pismi nda baeben obobur, mbinin manom ke wisao ub aol baebenom ten hesa hungum angal nao lowaebe ke wisao o, Njises obu hesa angal kao kao bi harbi ko nen sabobur, mbinin burir biyu nen nen andub ora sabismisa. Mbinin ngub bismi o is mondom obu bor ne mu njem asao was miril? ko di, njem asub

ko ten ngo hesa angal kabl harbib? ko di, obu bor menjao ne nao mismisa.

²⁸Ngo tomb ten ndam Njisesom angal ngo kisaol nda baeben pangaoklbir, obun mbaker be ib hum pae nda u haen kaoklbir su and lobokl lobokl bor wabl pisesa. Ngub pobur kisaol obum tenaol hambun kao kalobur kabl, ²⁹Inim aol mend hae o hondokl ubuklub. Aol ngo obum nim mbes bu hawao sao baeben hambun sao kao njang, aol ngo obu Ngaorom Eben Lao Aol ora ye? kisesa. ³⁰Ngub kisaol tenaol and lobokl lobokl ngo bor birismi baebenom su and te ngo tuwablir Njises hasaol was obu hondokl ibismisa.

³¹Ngub ibismi o mbinin wen harer bor ibismi tomb Njiseson man pange aol nda baebenom obu bor kabl, Aol aondao o, nje ne nao nale be? Njem ne nao ora kismisa. ³²Ngub kismi o Njisesom mbini bor kabl, Nim ninao ne tangar sao inim nao hende ora mend wiyu ora kisesa. ³³Njisesom ngub kisaol obun man pange aol nda baebenom mbini hakl hakl kabl, Obum ne ngo nao naokl o, obu tenaol tangar mondom ne kalaemil nene ye? kao kao bismisa. ³⁴Ngub kismil Njisesom obun man pange aol ngo baeben bor kabl, Ninao ne tangar sao ngo kanda, ngub menger bor kanda ka. Nim ni obon kisaol o obum nen sabeyao ub ora was biyul, nim obun kongon mbes ora sen lowaol, obun angalom tombao haen haruklu kisesa.^x

³⁵Njisesom wabl kabl, Inim ngub lome. Ek ukl makl oran pibi haklao tomb em bor ne taloklme bao o pindib paklao lome. Ngub lome o nim ini kao njun ub pangaoklaob. Inim hondo akol bubur em baeben hambun bor hondo akol bib. Ne ngo baeben ebe naeb senel talaeb se e kisesa.^y ³⁶Wabl kabl, Aol mendbor em il taloklemi baeben sokl di muk-

^t4:22 Oro 9:4-5   ^u4:24 2 Kor 3:17; Oro 12:1; Pil 3:3   ^v4:25 Njo 1:41

^w4:26 Mak 14:61-62; Njo 9:37   ^x4:34 Njo 6:38; Njo 17:4   ^y4:35 Luk 10:2

lemil, mbinim haeben saroklme ne ngo di talo maemb ko u haklemi tomb, aol em il ngo we bowisao aol o hesa em il ngo talo maemb ko buklemi aol o baeben kab, mbini haru turi aondao bu ora homoklemi kisesa. ³⁷Njisesom ngub kobur kakl, Mbinim ngub buklemil aol mend obum em we boklao o, aol tangar mendem em il ngo taloklao lome ub heneng ora lome kisesa. ³⁸Njisesom ngub kobur kakl, Mbes em we ngo inim nao bowe, aol tangar mendborom kongon buri ora bubur em we ngo bowismi o, nim ini bor em ngon ndaon hondabur em il ngo wiyao baeben talokl puklub kaklo nda kisesa.

³⁹Ngo tomb ten ngo Njises hen misao ndam su Sameriya and lobokl lobokl ngo bor tenaol birismi baeben bor, Njises obum nim mbes bu hawao sao baeben kao nja ko kao kalisesa. Ngub bisaol su Sameriya ngon tenaol andub ora Njisesol hul ha habur ismin ⁴⁰Njises obu hasaol obobur, njem nao tuwaki nao pe baoklmend nao haru bao beremin ko kao deb deb bismil, obu su ngo bor bao hor kab oran bao birisesa. ⁴¹Ngub bao birisao tomb tenaol andubom ora obum angal bib ebe ngo kisao o pangobur, Njises obul hul ha hasmisa. ⁴²Ngo tomb Sameriya tenaol nda baebenom ten ngo Njises hen misao nda bor kakl, Naom ngubi tomb njem angal kaenda was pangobur inj, aol ngo obul hul ha haraoklaom ka. Ngub inj, naom naon mbib di obun angal pangaoklaom tomb aol ngo obu sun tenaol baeben hambun Bu Maoraoklao Aol e ko ora haondaoklaom kismisa.^z

Njisesom kabman maomb bo haraoklao aolon isi mao enjaesao o

⁴³Ngo tomb Njises obu bao hor kab ngo su ngo bor baoraoklbir kisaon, obum su ngol haklbir su Kalili pisesa.^a ⁴⁴Ngub pobur kisaon Njises obun mbib bor te kao pabur kakl, Man mini aol mondom Ngaoron man tenaol hambunom pangon kam akol bu haklao tomb su hambun bor obun imbi wi ngaklao o, obun su ora bor obun imbi nao uklaol ora kisesa.^b ⁴⁵Ngub kao peyaoklbir kisaon Njises obu su Kalili pisaol, Kalili tenaol baebenom Njises ngub ibisaol hindismi tomb, Njises obum Njurusalem bor hor so boroklme bao on hambun sao bisaol mbinim di haondaokl ibismi on nen sabobur kismin, turi aondao ora homobur oborob obaokl ko nen sabismisa.^c

⁴⁶Ngo tomb Njises obum mbes ib henengom wakl ib waen men aolin kisaol su ndan imbi Kalilin su Kena bor wakl pisesa. Ngub pobur kisaon su Kabenam bor kabmanon maomb bo haraoklao aol mend hasao on isi sen ha wisesa.^d ⁴⁷Ngub bisao tomb aol ngo obun nongnas homo wisao ndam pangisaol, Njises obu su Njuriya haklbir Kalili bor obo hae kismil pangobur obun isi ora pe pakl ko bi birisaol, aol ngom Njises hasaol pobur nao isi homo wiyaong mao enjanin ub su Kabenam inin mbao ko kao deb deb bisesa.^e ⁴⁸Ngub kisaol Njisesom aol ngo obu bor kakl, Inim tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di tangar ubi sao menjao nao hendeme tomb inim Ngaorol hul ha nao haroklme ora kisesa.^f ⁴⁹Ngub kisaol maomb bo haraoklao aol ndam Njises bor kakl, Aol aondao o, nao isi ngo pe paklao, nje penar bu ora inin mbao kisesa. ⁵⁰Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, Njen isi

^z4:42 1 Njo 4:14   ^a4:43 Njo 4:40   ^b4:44 Mat 13:57   ^c4:45 Njo 2:23

^d4:46 Njo 2:1-11   ^e4:47 Mat 8:5-6   ^f4:48 Njo 2:18; 1 Kor 1:22

ngo ngubi tomb enjo bereyaong njen anda pu kisaol, aol ndam Njisesom ngo le ub heneng buklaol ora ko nen sobaokl-bir pisesa.^g ⁵¹Ngo tomb aol nda obu obun anda poklbur wen harerol pukl hasaol, aol ngo obun kongon bimi aol mendbor harerol obu hen mukl obobur kabl, Njen isi nda ebe enjo bere kismisa. ⁵²Ngub kismil aol ndam obun kongon bimi aol nda baeben bor ne mubur kabl, Nas ngo obu hokloben sao be? mbonao sao be? atomb ora obu kang mend ebe sam sam bab? kisesa. Ngub kisaol mbinim obu bor kabl, Mbakla nar kang mend as deyarnaol 1 kolok tomb nas ngo obun pob turub aondaol ngo kur ka kismisa. ⁵³Ngub kismil nas ngon ab ndam nen sab heneng bisaol, mbakla nas ngo enjaokl paonaol kismi ora tomb Njisesom obu bor njen isi ngo enjo bereyao kisaol nda nen sabisesa. Ngo tomb aol nas ngon ab ndam Njisesol hul ha hasaol, aol ngo obun sem baebenom di Njisesol was hul ha hasmisa.^h

⁵⁴Ngub tomb Njises obu su Njuriya tuwakl-bir Kalili ngo pisao tomb obun tenaolom ko mend nao hindismi sao ko mende su Kalili ngo bor ngo bisaol o, obun su ngo bor was ko kabo mao ha, nas ngo mao enjaesao o sisesa.ⁱ

Njisesom ib Betesta mal marel aol sen hae mend mao enjaesao o

5 Ngo tomb mabor Nju semon hor boroklme bao mend pindib pae-saol, bao ngon Njises obu Njurusalem yin pisesa. ²Ngub tomb su and lobokl lobokl Njurusalem aondaol ngon paeb mbuklu tundae ngon tiriyao kombae mend wisaon imbi Some Sibon Tiriyao kismil, tiriyao kombae ngon teb so oral ib mal kang mend wisesa. Ngub wisaol Hiburu angal kobur ib mal ngon imbi

Betesta kismil, ib mal ngon marel and kang kang ukl su mend hasesa. ³Ngub hasaol and kang kang ngo hasaol baeben bor tenaol sen hae andub ora wismil, tenaol mendbor el kho di aongao kho di mendbor ki aongao tibarae di, mbini hambunom angal mini wesao mondom ib mal ngo mao el el bakl eben ko bao hondo buru hasmisa. ⁴Ngub hondo buru hasmi tomb ko mend ko mend Aorao Aondaol angal mini wesao is mend ib mal ngo wisao o bor hond ha obo ber was bisaol tomb, ib mal ngo el el bu kimb bi was bisesa. Ngub bisaol tenaol ngo sen u hasmi haklon is mondom akl obu mbes pobur ib mal ngo bor hondaesao tomb, is bombor ngo pibnaol ora po hondaesao o, obun sen ebe sao was bisesa. ⁵Ngub tomb Njisesom hindisaol aol is mend obu sen ha u hasaol o, obu karasmas supu hor mend ingi mbabur hor menden supun kab oran u hasaol o, and kang kang ngo hasaol ndaon obo u mba hasaol hindisesa. ⁶Ngub tomb Njisesom aol nda u paolu wisaol hindisaol tomb, aol ngo obu sen mbes ora u hae sisaol hondobur aol nda obu bor kabl, Njem njen sen ebe sen sa ko pangal be? kisesa. ⁷Ngub kisaol aol ngo sen ha wisao ndam obun angal ngon ko san lubur kabl, Aol aondaol o, ib mal ngo bor el el beyao tomb aol mondom ni bisur bu ib mal ngo bor hondan ko nao mini puklaol ora. Nao mbib non pokl ko bi baraklo o, tenaol mendborom ni men mbakl-bir mbini mbakla was po haroklme kisesa. ⁸Ngub kisaol Njisesom aol nda bor kabl, Nje teka peyobur njen to abo mu minibir njen anda pu kisesa.^j ⁹Ngub kisaol penar bu ora bombor ngo tomb aol ngo obun sen ebe ora bao sisaol, obun to nda mu minibir obun anda pisesa. Ngub bisaol o bao ngon Nju semon hor boroklme

^g4:50 Mat 8:13; Mak 7:29   ^h4:53 Bis 16:14-15; Bis 16:31

ⁱ4:54 Njo 2:11; Njo 2:23   ^j5:8 Mat 9:6

baon sisesa.^k ¹⁰Ngub sisaol Nju sem mendborom aol ngo obun sen wاكل ebe sisaon da bor kاكل, Embi bao ngo nao Nju semon hor boroklme bao* on sandal, njem njen to ngo naon hor boroklme bao on kongon bi non bi soklao ko, naon manom ke wiyao ub nao mini poklesi ora kismisa.^l ¹¹Ngub kismi o aol ngom mbinin angal ngon ko san lubur kاكل, Aol ngo ninao sen ebe mao saraokl om ni bor ngub kaonao ka. Njen to abo ngo mu minibir, njen anda pu kaonao ora kisesa. ¹²Ngub kisaol mbinim wاكل obu bor ne mubur kاكل, Aol ngo obu aebom ora nje njen to ngo mu mini pu kaonaob? kismisa. ¹³Ngub kismi o bao ngon su ngo bor tenaol andub ora hasmi tomb sisaol, aol ngo obu sen ha wisao o wاكل ebe sisaon dam, Njises obu bao bum hasaol hondokl buwabus es buwaesesa.

¹⁴Ngobomb kang mend mabor sao Njises obum aol ngo sen ha wisao o mao ebe saesao nda Ngaor Hen Moroklme Anda bor birisaol hondobur kاكل, Pangal. Ngubi tomb njen sen ebe sandang, mabor nje ke mao handaraoklao sao aondao bu ora kond bam bam bi soklaong, ngub nao bin ub njem khorob ko mende nao bibi ora kisesa.^m ¹⁵Ngub kisaol aol ngo obun sen wاكل ebe sisaon dam Nju sem birismil wاكل pobur kاكل, Aol ngo ni ebe mao sanesa nda obu Njises senesa ko kao kalisesa. ¹⁶Ngobomb Njisesom mbini Nju semon hor boroklme bao on ngub bisaol, mbinim Njises obu hondo ko bowes bu taolu lismisa.ⁿ ¹⁷Ngub bismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kاكل, Nao Ab obum bao hor hambunon kongon bu kimb was biyaol, nim di ngub was bu haruklu kisesa.^o ¹⁸Ngub kisaol Nju sem

nda baebenom obun angal ngo pangismi tomb Njises obum naon hor boroklme bao on nao bibi ke wiyao sao di banda o, obum ngo sao was inj, obum Ngaor di nao Ab ora yao le ka. Obum angal ngo le ub obu Ngaor hesa yao bombor ubi ora hayob ko menger maraokl kobur kismim, mbinim Njises ko aondao ora homobur obu pe paen lemin ora kismisa.^p

Ngaoron Isi ora obum kongon bukibur buri wiyao o

¹⁹Ngobomb tomb ngub kismil hondobur Njisesom mbini bor kاكل, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, Ngaoron Isi obum obun mbib nen sabobur menjao menjao bukl buwaklao ora. Ngub inj, obum obun Abom bu haraoklao ub hondobur, obum Abom hambun sao bombor ngo bu haraoklao ub was Isim di bu haraoklao ora kisesa.^q ²⁰Njisesom ngub kobur kاكل, Obun Abom obun Isil ora turi homo kone ubur, hambun sao obum bu haraoklao ub obun Isim di bu haen ko muwalo haraoklao, obun Abom mabor kongon mendbor aondao bu ora bu haen laol, obum ngubi tomb ngo bu hae ub men mbae ora buklao hondobur, inim burir aondao ora biklemi kisesa.^r ²¹Ngub kobur kاكل, Obun Abom tenaol hememe o wاكل mao enja haraoklao ub, obun Isim di bombor ngub was obun konem beyao ub tenaol heme baeben wاكل mao enja haraoklao ora kisesa.^s ²²Njisesom wاكل kاكل, Obun Abom tenaol is bombor ora di mend te mao bembera nao sarbeklao ora. Ngub inj, tenaol hambun te mao bembera sarbeklao ub obun Isim was kongon ngo bin kalisa kisesa.^t ²³Ngub kobur kاكل, Obum ngub bu haklao tenaol ham-

---

^k5:9 Njo 9:14   ^l5:10 Luk 13:14   ^m5:14 Njo 8:11   ⁿ5:16 Mat 12:14
^o5:17 Njo 9:4   ^p5:18 Mat 26:4; Njo 7:1; Njo 7:30; Njo 10:30; Njo 10:33   ^q5:19
Njo 5:30; Njo 8:28   ^r5:20 Njo 3:35   ^s5:21 Njo 11:25; Oro 4:17; Ebe 2:5
^t5:22 Njo 3:17; Njo 5:27; Njo 9:39; Bis 10:42

bunom obun Ab bor kaoya ko haroklme ub mbinim Isi bor di bombor ngub was kaoya lemi ora. Tenaol mendbor Isi bor kaoya nao lemi baebenom obu eben kisa o, obun Ab ngo bor ora nao kaoya lemi kisesa.^u

²⁴Njisesom wackl kackl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol mendborom nim lowao ub hul nao hae pangobur ni pu kisao ol hul ha harim sin, mbini haeben soklemi ora. Ngub buklmil Isi obum mbini bor menjao te mao bembera howes nao lao ora. Ngub inj, mbini ngo baeben tenaol homoklme ub ora tuwaesmil, ngubi tomb mbini haeben ora sarukl haeme kisesa.^v ²⁵Njisesom ngub kobur kackl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, bao mend buklao ke wisao o ngubi tomb mbes bu pindib parobndal, tenaol heme baebenom di Ngaoron Isin angal pangoklemil, mbini ngub pangoklemi baeben haeben saklbur wackl enjoklemi ora kisesa.^w ²⁶Njisesom wackl kackl, Ab obu haeben saroklmen te ora habur obum obun Isi bor buri aondao ora taol bu kalisaol, Isi obu di bombor ngub was haeben saroklmen te ora hayao kisesa. ²⁷Ngub kobur kackl, Obu Aolon Isi Ora yaol, obum tenaol hambun te mao bembera taol bin ko obun Abom buri taol bu kalisao kisesa.^x ²⁸Obum ngub kobur kackl, Mabor bao mend buklao tomb tenaol himismil tangaesmi baebenom Aolon Isi Ora obun angal pangokleming, nim ngo bu haklwao kandisao baeben pangobur burir nao biklwaebe ora kisesa. ²⁹Njisesom ngub kobur kackl, Tenaol himismil tangaesmi baeben mbinin maol bor wackl enjaoklbir dera oboklemil, tenaol mend-

bor oborob bu hasmi o himismi baeben wackl enjoklemi tomb mbini haeben ora soklemi o, tenaol mendbor khorob bu hasmi o wackl enjoklemi baeben mbini bor te mao bembera ke mao handaklao ora kisesa.^y

Is teb mondom Njises hayao on te muwaloklme o

³⁰Ngo tomb Njisesom ngub kobur kackl, Nim nao mbib was habur bombor sao mend bukl buwacklwao ora. Ngub inj, nim hambun sao nao Abom ko haraoklao ub nim di men hakol ora bubur, nim angal ngom was tenaol hambun te mao bembera taol buklwao o nim nao mbib nen sobaklo ub inj, nim ni obon kisao om nen sabeyao ub ora tenaol hambun te mao bembera taol buklwao, nim ngo buklwao ub oborob ora buklwao kisesa.^z ³¹Njisesom wackl kackl, Nim nao mbib ni hae on te ngo kao dund bu haruklu e ub ni bomborom was habur ko haru sin, nim ngo ko haruklu ub heneng ora inj sokl beyao ka. ³²Ngub inj, nim di ora hende ub aol mende mend haklao om di, ni ngo hae on te tenaol mendem pangen kao dund buklao tomb obum ngo lao ub heneng ora lao kisesa.^a

³³Njisesom ngub kobur kackl, Mbes inim Njon Mbabtas Biyao Aol hasaol aol mendborom ne mukl pen kismi tomb obum heneng ora kao pabur kao njisao ora kisesa. ³⁴Wackl kackl, Ngub bisao o Njonom ngo kisao ub tenaolom ni hae on te was ken ko hem ko nen nao sobaklo. Ngub inj, nim Ngaorom ini hambun men min ko ora nen sobaklol, nim ini bor angal ngo kao njurukl kisesa.^b ³⁵Njisesom wackl kackl, Njon Mbabtas Biyao Aol obu laomb non bi habur tenaol hambun bor

^u5:23 Pil 2:10-11; 1 Njo 2:23   ^v5:24 Njo 3:15-18; Njo 8:51; 1 Njo 3:14

^w5:25 Mat 8:22; Ebe 2:5-6   ^x5:27 Njo 1:4; Njo 5:22

^y5:29 Mat 16:27; Njo 6:40; Bis 24:15   ^z5:30 Njo 5:19; Njo 6:38

^a5:32 Njo 5:36-37; Njo 8:13-14; 1 Njo 5:9   ^b5:34 Njo 1:19-34; Njo 3:27-30

bao ha ngaen kisaol, inim obu bao ngo bin kisaol ub wen hindismi tomb inin kone bor kang baoklmend turi himismi o, mabor makl himismi kisesa.³⁶ Njisesom ngub kobur kakl, Mbes Njonom ni hae on te oborob ora kao dund bisao o, nim bu haruklu saom Njonom te ngo kisaol ub di men mbabur oborob ora kao dund biyao. Nao Abom nim kongon hobao sao ora bun kisaol, nim kongon ngo buri palo bu haruklu nda ub ini hambun ora hendeyem ngao, nao Abom ni pu kise ko nen saboklwaebe ora kisesa.^c ³⁷Njisesom wakl kakl, Ninao Abom ni obon kisaol obun mbib ora ni hae on te muwalo haraoklao o, inim obun angal kang ora di nao pangebun inim obun el wil di ko mend nao hindismi ora kisesa.^d ³⁸Obum ngub kobur kakl, Inim aol ngo obu obun Abom eben kisaol ol hul ha nao hayem ol, obun angal ngo ini bor keyao o di inin kone bor kang ora di nao wiyao ora kisesa.^e ³⁹Njisesom ngub kobur kakl, Inim Ngaoron mbuk waeb wiyao ub was hondoklmao tomb nao nao heme ebe haeben soklmao ko pangobur, inim Ngaoron mbuk waeb ngo bor hambun sao wiyao ub aondao bu ora es es bimi. Ngub bimi o pangeklem. Mbuk waeb ngom ni ngo hae on te ora mu waloklbur wiyao ora kisesa.^f ⁴⁰Wakl kakl, Ngub ora wiyao o inim ni taol mi obobur haeben sakl ebebe on makl aondao ora homoklme kisesa.

⁴¹Njisesom ngub kobur kakl, Tenaol hambunom ninao imbi aondao bu ora mao waen ko nen nao sobaklo o ⁴²nim ini ora hende ol, inim inin kone bor Ngaor hem ko kone nao wi ora hayem kisesa. ⁴³Njisesom mbini bor wakl kakl, Nao Abom ora obun buri taol bu njubur

ni ngub obon kisaol, ni non nao Ab hayao bor haklbur obowao o inim nao angal ngo nao pangeyem ka. Ngub beyem o inim inin aol mend obun mbib was habur imbi wi aondao ora hayao om angal menjao menjao keyao tomb oborob ora pangoklme kisesa.^g ⁴⁴Ngub kobur kakl, Ini bor inin aorao haemem nje imbi wi ora hael keme tomb inim turi aondao ora homoklme o, Ngaorum ini imbi wi aondao ora haen ken ko nen nao sabeyem ol, ini non bi baebenom Ngaorol hul ha hakl buwaklemi kisesa.^h ⁴⁵Njisesom wakl kakl, Pangklem. Inim inin kone bor ini ngo baeben nim ora nao Abon elol te mao bembera sarbeklao ko nen nao saboklwaebe ora. Ngub inj, inin ab sumb Moses obu Ngaoron man mini aol hobao sao ora hasaol, obum nao bisur buklaol ko nen sabeyem o, obum ora ini te mao bembera sarbeklao kisesa. ⁴⁶Ngub kobur kakl, Moses obum ni ngubi tomb ngo hae ub haklwao on angal ora waeb bu wisao, Mosesom man kisaol ol heneng ora hul ha hakl bemen, inim nil di ebe hul ha hakl beme kisesa.ⁱ ⁴⁷Ngub kobur wakl kakl, Inim Mosesom man ngo waeb bu wisao ol hul ha nao harim sin, inim asub ora bubur nim angal ngo ko hae ol hul ha haklemib ko Njisesom ngub kisesa.^j

Njisesom tenaol 5,000 andub ora ne taol bu kalisao o

Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17

6 Ngo tomb mabor Njises ib Kalili mal ngon imbi mende Tabiriyas kismil, ib ngon mende nan pisesa. ²Ngub pisao o tenaol aondao andub oram Njises obum tenaolom mbes ko mend nao hindismi sao tenaol sen hae an-

^c5:36 Njo 3:2; Njo 10:25; Njo 10:38; Njo 14:11

^d5:37 Mat 3:17; Njo 5:32; Njo 8:18   ^e5:38 Njo 6:29

^f5:39 Luk 24:27; Luk 24:44; Bis 13:27; 2 Tim 3:15-17; 1 Pit 1:10-11

^g5:43 Mat 24:5   ^h5:44 Njo 12:43   ⁱ5:46 Bis 3:22   ^j5:47 Luk 16:31

dub mao enjaesao ub hindismil, mbinim Njises obu pisao bor wen mama taol mi ubukl wismisa. ³Ngo tomb Njises obu yu manda mend sisao bor pobur, obun man pange aol baeben daol yu ngo bor bao birismisa. ⁴Ngub birismi o Nju semon Waran Aeben Bisao bao o pindib paklbur teb sam sab bisao tomb sisesa.^k ⁵Ngo tomb Njisesom hend peb bisaol obum tenaol aondao khorob ora obun mama ibismi nda baebenom obu biri ibismil hondobur, obun man pange aol Pilib bor kakl, Naom tenaol aondao ngub baebenom naeb se ne abor dob buklmaob? kisesa. ⁶Njisesom ngub ngo kisao o obum obun mbib ngo sao ngub buklwao ko ora hondobur o, obun man pange aol ngom asub leb ko hondoklbur kisesa. ⁷Ngub kisaol Pilibom obun angal ngon ko san lubur kakl, Naom mone so andub ora supu hakl hakl hor tobon kabom ne dob bam sin di, tenaol aondao ngo hayem baebenom ngaorukl pelen nao noklemi ora kisesa. ⁸Ngub kisaol Njises obun man pange aol is mend obu Pitan haeme Andurom Njises bor kakl, ⁹Nas kang ngo hae om palawe sem menden imbi bali palawe pao su mend di, ib wen is kab mend di ngo ora wi o, tenaol aondao ngo bereyem baebenom ngaorukl pelen nao naeb se ora e kisesa. ¹⁰Ngub kisaol Njisesom obun man pange aol baeben bor kakl, Tenaol hambun sul baoraoklaob laob kisaol, homa ngol haom naom ebe andub ora wisao, tenaol aondao ngo hasmi baeben homa naom so ngol sul birismi tomb aol baeben was ware pe ndi minis-mil 5,000 bukhoma iri non bi andub ora sisesa. ¹¹Ngub birismil Njisesom palawe pao su nda mu munubur Ngaor bor tengiyu kao peyobur kisaon, palawe nda tenaol aondao ngo birismi nda baeben taol bu kalobur kisaon, ib wen nda di

ngub was taol bu kalobur obum tenaol hambun bor mbinim turi homo nji ko nen sabismi ub was kal kal bisesa. ¹²Ngo tomb tenaol hambunom ebe no tombao hasmil, Njisesom obun man pange aol nda baeben bor kakl, Tenaol mendbor dem homo woroklmeng, inim ne nokl nao hae abo ngo bao wi baeben bomborol was mu maemb laob kisesa. ¹³Ngub kisaol tenaol hambunom bali palawe pao su nda ebe no tombao habur nokl nao bisaol bao win waesmi nda baeben, mbasker nu tokl duteb oran mar pa wismisa.

¹⁴Ngo tomb Njisesom tenaolom ko mend nao hindismi sao ngo bisao o tenaol ngo hasmi baebenom hondobur kakl, Aol ngo obu Ngaoron man mini aol mend oboklao lomao nda sene kismisa.¹ ¹⁵Ngub kismi tomb Njisesom mbinin kone bor ora hindisaol, mbinim obu men habur mbinin aol wesmbao aondao ora haen koklbur bismil haondaoklbir kisaon, sub ora obu hungum yu har ne nda bor wakl pisesa.^m

**Njisesom ib hu kemol aongao
hakl hakl pibisao o**

Mat 14:22-33; Mak 6:45-52

¹⁶Ngo tomb mbon so nend kisaol Njises obun man pange aol nda baeben unu ib mal wisao ndan mare bor pobur, ¹⁷ib taokaoll on baoraoklbir mbinim su Kabenam poklbur, ib mal aondao ngo wisao on kombe kobaesmisa. Ngub bismi o Njises obu nao ebe haen was nend kao mbaesesa. ¹⁸Ngo tomb ib mal ngo bor posabsu aondao ora obobur ib khorob ora lu taongulu taokl en aeben bisesa. ¹⁹Ngub bisaol mbinim ib taokaoll ngon baoklmend oran kilometa el su dow a be? menjao aebe taokl pismi tomb, Njises obu ib hu kemol aongao hakl hakl ib taokaoll ngo mbini

^k6:4 Njo 2:13   ^l6:14 Njo 5:46   ^m6:15 Mat 14:23; Njo 18:36

pukl hasmi nda teb sol ibisaol, obun man pange aol nda baebenom hondobur burisao po pakl aondao ora himismisa.²⁰ Ngub pakl himismi o Njisesom mbini bor kakl, Ni Njises ora ebeng, inim pakl nao homoklwaebe ora kisesa.²¹ Ngub kisaol mbinim Njises obu turi homo ib taokaoll ndaon bor ib kismil honda ber men ora bisao tomb, penar bu ora su ngo mbini poklbur pismi nda oral bao ora pindib paesmisa.

Tenaol ne taol bu kalisao nda baebenom Njises es bismi o

²² Ekera nan bao bisao tomb tenaol aondao ngo Njisesom ne taol bu kalisao nda baebenom ib mare mende nan bao ha mba habur nen sab heneng bismil, mbakla non ib taokaoll tangar mende Njises obu poklao mend nao wi ora sanda ka. Aoh, tokl bombor ora wanda o, mbini Njises obun man pange aol baeben was paemnda tomb obu nao haru ora paemnda ko nen sabismisa.²³ Ngo tomb ib taokaoll mendbor su Tabiriyas hakl-bir su ngo Njisesom palawe mend mu munubur Ngaor bor tengiyu kao pey-obur, tenaol hambun taol bu kalisao nda teb sol ibismisa.ⁿ ²⁴ Ngub ibismil tenaol ngo hasmi nda baebenom mbakla Njises obu obun man pange aol baeben daol haru ib taokaollon nao paemnda ko es buwaklbir kismil, mbinim ib taokaoll mendbor su Kabenam ngo Njiseson man pange aol nda baeben pismi o bor poklbur pibismil, mbinim ib taokaoll ngo hakl bor honda baoraoklbir Njises es bukl pismisa.

Njises obu palawe heben hakl ebe menger hayao o

²⁵ Ngo tomb tenaol nda baebenom Njises obu ib ngon mende nan birisaol

hend wabur mbinim obu bor kakl, Aol aondao o, nje enjo ngo bor atomb obaeb? kismisa.²⁶ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, nim tenaolom ko mend nao hindismi sao mend mbakla buwaol inim handaemnda ub hem kobur inj, inim ni es bukl obaemi ka. Ngub inj, nim ini mbakla ne andub ora mend taol bu njuwaol naemnda ub hem ko, ko mende noklbur ni es bukl obaemi kisesa.^o ²⁷ Njisesom ngub kobur kakl, Inim ne kho so bowes bu, bung bu ngub biyao sao ngo hakl was nao es bu noklwaebe. Ngub inj, inim haeben saroklme ne bao wi aeben soklao ngo ora no haklwaebe ka. Ab Ngaoron Isim hambun sao bu haen ko haen kisaol, haeben saroklme ne ngubi Aolon Isi Ora obum ini taol bu njuklao kisesa.^p ²⁸ Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Naom asub ora bubur Ngaoron kongon buklmaob? kismisa.²⁹ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Pangeklem. Inim Ngaoron kongon buklbur Ngaorom eben ke aol ngo obul hul ha ora haklwaebe kisesa.^q ³⁰ Ngub kisaol mbinim Njises bor kakl, Naom njem tenaolom ko mend nao hindismi sao oran asao ora buklesil hondoklmao tomb, njem angal ngo heneng ora kal ko nen sabo njel hul ha habur, njem kongon di ngub ngo bu hael ko hondoklmaob? kismisa.^r ³¹ Mbinim ngub kobur kakl, Mbuk waebom ke wiyao ub obum ne yu heben pange mbinim nen ko eben kisao ke wiyaong, mbes naon ab sumb wil baebenom su tenaol nao biri bor hasmi tomb ne yu heben hakl ibisaol no hasming, njem di ngub buklesi be? kismisa.³² Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, Mosesom inin tenaol bor ne ngo

ⁿ6:23 Njo 6:11   ^o6:26 Njo 6:11-12   ^p6:27 Njo 4:14; Njo 6:48-58

^q6:29 1 Njo 3:23   ^r6:30 Mat 16:1; Njo 2:18

taol bu kalisao ub yu heben pange ora inj taol bu kalisao ka. Ngub inj, nao Abom ini bor ngo taol bu njerekle ub ora, yu heben pange taol bu njaoraoklao kisesa.³³ Ngub kobur kakl, Yu heben haklbur su ngo bor tenaol haeben mao saklbur ibisao aol nda obu Ngaoron palawe non bi ora yaol, Ngaorum obu ora ini bor ne non bi ngo njaoraoklao kisesa.³⁴ Njisesom ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Aol aondao o, njem nao ne yu heben pange ngo kal o, hor hor was naomun taol bu nji ha haebe kismisa.³⁵ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Haeben saroklme ne ngo ni ora hael, tenaol mendbor ni hae ol oboklemi baeben mbinim dem ko mend nao homoklemi ora. Tenaol mendborom di nil hul ha harim sin, mbinim ib di nokl nao homoklemi kisesa.^t

³⁶ Njisesom wakl kakl, Ngub buklemi o nim ini bor mbes kao njanda ub inim nim biyu sao di ora hendeyem o nil hul ha nao hayem kisesa.^u ³⁷ Ngub kobur kakl, Nao Abom tenaol mendbor ni hae ol eben kokl buklaol baeben obun mbib ora ni hae ol eben lao. Ngub buklaol mbinim ni haklwaol oboklemil, nim ngo oboklemi baebenon is bombor ora di mend nje pu nao lowao ora kisesa.^v ³⁸ Njisesom ngub kobur kakl, Nim heben tuwaklbur su enjo ngo bor nao konem buklaol ub was bu haklbur inj obowao ka. Ngub inj, nim su ngo bor ngo obondis ub, aol ngo ni pu kisao o obum nen sabeyao ub ora bu haklbur ora obowao kisesa.^w ³⁹ Obum wakl kakl, Aol ngo ni pu kise o obun kone ngub waoraoklao ka. Obum tenaol mendbor ni hae ol eben lao o baeben, nim is bombor ora di nao baondib munun ko nen sabeyao ora. Ngub inj, tenaol ngo ni hae ol oboklemi

baeben mabor bao bu kowes ora buklaol tomb mbini hambun mao enja haeben mao san ko nen sabeyao ora kisesa.^x ⁴⁰ Njisesom ngub kobur kakl, Nao Abom ngub turi homaoklao ka. Tenaol hambunom obun Isi hondobur Isi ngol hul ha haroklme baeben, mbini ko mende nao heme haeben ora saen ko nen sabaoklaol, mabor bao bu kowes ora buklaol tomb nim mbini ngo baeben men mubur mao enjklwao ora kisesa.^y

⁴¹ Ngo tomb Njisesom ngub ne yu heben hakl ebe ngo ni ora hae kisaol, Nju sem ngo hasmi nda baebenom angal ngo pangobur, mbinim Njises bor makl homobur angal andub ora kismisa.⁴² Ngub bubur mbinim mbini hakl kakl, Inim asub nen sabeyem? Aol Njises ke ngo obu Njosebon isi ora sandal, naom obun am ab kab di ora hendeyem o, obum asub ko nim heben bor hakl obowao le bo? kao kao bismisa.^z ⁴³ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Inim ini hakl kakl makl homo angal andub ora nao laob kisesa.⁴⁴ Ngub kobur kakl, Tenaol mondom ni baehaemen ora nao taol mi oboklao ora. Ngub inj, nao Abom ora ni pu kisaol, obum obun mbib tenaol mendbor ni hae ol eben lao ub mbinim ni taol mi oboklemil, nim mabor bao bu kowes buklaol tomb mbini mao enjabur haeben mao saklwao ora kisesa.^a ⁴⁵ Njisesom wakl kakl, Mbes man mini aol hasmi baebenom mbuk waeb bu wismi ub, Ngaor obun mbib ora tenaolon kone bor kao dund buklaol ko waeb bu wismisa. Ngub bismil tenaol mendbor Ngaoron angal ngo pangobur oborob ora nen saboklme baebenom ni hae ol ubuklmi kisesa.⁴⁶ Njisesom ngub kobur kakl, Nim ngo kakl ub non, tenaol mon-

^{6:34} Njo 4:15   ^{6:35} Njo 4:14; Njo 6:48-58   ^{6:36} Njo 20:29

^{6:37} Mat 11:28; Njo 17:6-8   ^{6:38} Mat 26:39; Njo 4:34   ^{6:39} Njo 10:28-29; Njo 17:12   ^{6:40} Njo 11:24   ^{6:42} Mat 13:55   ^{6:44} Njo 6:65

dom Ngaor obu elom hindisao kobur inj kanda ka. Ngub inj, aol is bombor ora ngo obu Ngaor hesa haroklbe o ibisndisom bombor o obun Ab hendeyao kisesa.^b

⁴⁷ Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol mendbor nil hul ha haklemi baeben ko mende nao heme haeben ora soklemi kisesa.^c ⁴⁸ Wاكل kakl, Ni tenaol haeben mao saraoklao ne ora yao kisesa. ⁴⁹ Obum ngub kobur kakl, Mbes inin ab sumb wil baebenom su tenaol nao biri bor hasmi tomb ne mend Ngaorom yu heben hakl eben kisaol nismi o, ne heneng ora sisaol mbini tenaol ne ngo nismi baeben himismi ora.^d ⁵⁰ Ngub bismi o nim ne tangar yu heben hakl ebe mend kandan tenaol mondom na sin, obu ko mende nao homoklao ora kisesa. ⁵¹ Njisesom ngub kobur kakl, Ni tenaol haeben mao saraoklao ne yu heben hakl ebe ngo kanda ora hael, tenaol mondom ne ngo na sin obu haeben soklao ora. Nim ne ngo kaloklwao kanda nim nao toklo nen kaloklwao bor kandal, sun tenaol baeben haeben saen ko nen kaloklwao ora kisesa.

⁵² Ngo tomb Njisesom ngub kisaol Nju sem ngo hasmi nda baebenom mbini hakl hakl ab saond bi bi bubur kakl, Inim asub nen sabeyem? Aol ngom obun toklo naom naomun njuklaol, naom ebe noklmao be? kao kao bismisa. ⁵³ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim Aolon Isi Oran toklo hesa ibao kab nao naem sin, ini bor haeben saroklme sao tangar mend nao wiyao ora kisesa. ⁵⁴ Ngub kobur kakl, Tenaol mendbor nao toklo hesa ibao kab noklme baeben mbini haeben ora saklbur haemel, nim mabor bao bu kowes ora buklaol tomb

mbini ngo baeben mao enjabur men muklwao ora kisesa. ⁵⁵ Njisesom ngub kobur kakl, Nao toklo ne heneng noklme sao non bi ora yao ka. Nao ibao di ib heneng noklme sao ora non bi yaol kanda kisesa. ⁵⁶ Obum wاكل kakl, Tenaol mendbor nao toklo hesa nao ibao kab noklemi baeben mbinim ni haru ora haklemil, nim di mbini nao tuwae haru was haklwao kisesa. ⁵⁷ Njisesom ngub kobur kakl, Nao Ab haeben saraoklaom ora ni pu kisaol, ni di nao Abon buri oram haeben saklbur hae ka. Menger bombor ngub was mubur, tenaol mendbor ni-nao toklo noklemi baeben di mbini ni-nao buri oram haeben soklemi kisesa.^f ⁵⁸ Wاكل kakl, Nim ne yu heben hakl ebe ngo kanda, mbes inin ab sumb wil baebenom su tenaol nao biri bor ne heneng mend yu heben hakl ibisao nismi o, mbini himismi sanda hesa bombor ubi inj ka. Ngub inj, nim ngubi tomb ne ngo kanda noklemi baeben ko mend nao heme haeben ora soklemi ko Njisesom ngub kisesa. ⁵⁹ Njisesom angal ngo kisaol baeben su Kabenam Nju semon man pangoklme anda andaon bor burubur, tenaol hambunom pangen kao kalisesa.

Njises obu haeben saroklme angal lao aol ora hayao o

⁶⁰ Ngo tomb Njises obun man pange tenaol baeben andubom ora obum mbini bor angal ngo kao kalisao nda baeben pangobur mbini hakl hakl kakl, Angal ngo le baeben naom pangokl buwaeb se kend bi aondao ora leng, nje aebom ora pangoklesib? kao kao bismisa. ⁶¹ Mbinim ngub kismi o Njises obun man pange tenaol baebenom obum mbini bor angal ngo kao kalisao ndan angal andub ora ngo kismi ub hondobur, mbinin kone

^b6:46 Njo 1:18   ^c6:47 Njo 3:15-16   ^d6:49 Njo 6:31; Njo 6:58
^e6:56 Njo 15:4-5   ^f6:57 1 Njo 3:24

bor ora hindisaol obum mbini bor kabl, Nim ini bor angal ngo kao njandam inin kone bor kho mao saklao ko pangeyem be? kisesa.⁶² Njisesom mbini bor ngub kobur kabl, Aolon Isi Ora obu mbes hasao bor wabl yin poklao tomb inim asub buklemib? kisesa.⁶³ Ngub kobur kabl, Pangeklem. Ngaoron Wesaom ora tenaol haeben mao saraoklaol, inin toklo songolom nen sabobur bimi saom ini kang ora di bisur bukl buwaklao ora. Aoh, nim angal ngo Wesao ndan angal ora kao njurukl ngao, nim angal ngo kabl sao baebenom ora tenaol haeben mao saklao ora kisesa.⁶⁴ Njisesom mbini bor wabl kabl, Nim ngo kabl ub bor kanda o, ini ngo hayem haklon mendborom nil hul ha nao hayem kisesa. Ngub kisao o Njises obum tenaol mendbor obul hul ha nao hasmi baeben mbes ora di hondo was habur kisaon, aol Njuras obu mabor Njises obu karu lisao aol ndan kone bor di ngub buklao ko hondo ora habur o kisesa.¹

⁶⁵ Ngo tomb Njisesom kabl, Nim tenaol mendborom nil hul ha nao hayem ko ngo kabl on te ngub wiyao. Nim ini bor pibnao kao njanda ub nao Abom tenaol mendbor ni hae ol nao eben ka sin, mbinin mbib ni hae ol obokl buwaklemi ora kisesa.²

⁶⁶ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal ngo baeben kao paesao tomb obun man pange tenaol aondao ngo hasmi nda baebenon mendborom obu tuwabl paokl ora pobur kismim, mbinim obu haru ko mend akol bem ko di nao ebe paokl ora pismisa.³ Ngub bismil hondobur Njisesom obun man pange aol duteb nda bor kabl, Inim di ni tuwabl pokl ko nen sabeklem be? kisesa.⁴ Ngub kisaol Simon Pitam obun angal ngon ko san lubur kabl, Aorao Aondao o, nje bom-

bor o haeben saroklme angal mini aol ora hael ngao, naom nje tuwaklbir aeb ora taol mi poklmaob? kisesa.⁵ Pitam ngub kobur kabl, Naom nje Ngaorom komb bi ora haen kisaol ko ora hondobur, naom njel hul ha ora hayom kisesa.⁶ Ngub kisaol Njisesom Pitan angal ngon ko san lubur mbini bor kabl, Inim asub nen sabeyem? Nim ini is duteb oran sablo mao handis o, ini ngo haklon is mend kone kho wi Seran ung bu khorob bukl bi mend haru hayem ko Njisesom ngubkisesa.⁷ Njisesom ngo kisaol o Iskeriyaor Simonon isi Njuras obu man pange aol ngo haklon duteb nan o obu sisaol, mabor Njises karu lisao aol ngo bor kisesa.

Njises obun haeme wil baebenom obul hul ha nao hasmi o

7 Ngo tomb ngon mabor sao Nju sem mendborom Njises obu pe paen luklbur birismil, obum su Njuriya bor nao pe su Kalili bor was bao akol akol bu hasesa.¹ ² Ngo tomb Nju semon hor so boroklme bao menden imbi and paek nda bor ne noklme hor so kismil, hor so boroklme bao ngo teb sisesa.³ Ngub bisaol Njiseson haeme wil nda baebenom obu bor maobowabur kabl, Njem su ngo tuwabl pobur lesin, njen man pange tenaol baebenom njem kongon buklesi sao baeben henden ub su Njuriya pu kismisa.⁴ Mbinim ngub kobur kabl, Aol mondom obu tenaol hambunom ni imbi wi ora hae ko henden haklwao ko nen soba sin, obum hambun sao bu haklao sao baeben mupango nao bu haklao ora kismisa. Mbinim Njises bor wabl kabl, Njem hambun sao ngo bu hael sao baeben tenaol hambunom henden bukl pae sin, ebe ora soklao kismisa.⁵ Njises obun haeme wil baebenom ngub

⁸6:62 Njo 3:13; Bis 1:9-11   ^h6:63 2 Kor 3:6   ⁱ6:64 Njo 13:11

^j6:65 Njo 6:44   ^k6:69 Mat 14:33; Mat 16:16; Mak 1:24; Njo 1:49   ^l7:1 Njo 5:18

kismi o mbinim di Njises obul hul ha nao haebur o, obu maobowabur baehaemen kismisa.^m ⁶Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Inim nen sabo bu haroklme ub bao hor hambunon ebe was ko nen saboklme o, nim tenaol hambunom henden kongon buklwao bao o nao pindi pae wen kisesa.ⁿ ⁷Ngub kobur kabl, Sun tenaol baeben hambunom ini bor non ko homo nar wen ebe hende non nao buklemi ora. Aoh, nim non mbinim khorob bimi sao baeben, inim ngo sao khorob bu hayem ko tenaol hambunom pangen kao paruklul, mbinim ni bor oran ko homo nar wen ebe hende non bu nao saond bi sao haroklme kisesa.^o ⁸Njisesom wabl kabl, Inim and paek nda bor ne noklme hor so ngon ne no ini hondokl puklub ora. Ni non tenaol hambunom henden kongon buklwao bao o teb nao se wen yaol, nao poklwao ora kisesa. ⁹Njisesom ngub kobur kisaon obu Kalili bor bao hasesa.

Njisesom and paek nda hor so hondokl pisao o

¹⁰Ngobomb and paek nda hor so boroklme bao on ne nokl pismil, Njises obu di mabor bao hor kab teb mend bao haklbor mabor yin pisao o, obu tenaolom henden nao pe mupang pang bu sao pisesa. ¹¹Ngub pisao o Njises obu nao pe Kalili bor bao hasao tomb, Nju sem mendborom and paek nda bor ne noklme hor so ngo tomb Njises obu obo haeb ko es bubur kabl, Aol ngo obu abor hayaob? kismisa.^p ¹²Ngobomb tenaol aondao ngo hasmi baebenom Njiseson te kao kao bu sub ora per ab saond bi bi bubur mendborom kabl, Njises obu aol ebe ora yao kismi o, mendborom kabl inj ora, obum

tenaol hambun maobowam akol was bu hae kismisa. ¹³Ngub kismi o mbinim Nju sem aeben baeben pakl homobur kismil, mbinim aondao bu sao nao ke men mba bao waesmisa.^q

¹⁴Ngobomb and paek nda bor ne noklme hor so ngub birismi bao o pibi hasaol, bao hor kab teb mend pibi hasaol tomb Njises obum Ngaor Hen Moroklme Anda bor yin po hondabur, tenaol hambunom pangen Ngaoron angal bib ebe kao kalisesa. ¹⁵Ngub bisaol Nju sem tenaol birismi nda baebenom burir aondao ora biyubur kabl, Aol ngo obu sukul di nao kise o obum angal waeb hae oborob ora ko hae dao kao kao bismisa.^r ¹⁶Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Nim ini bor angal ebe ngo kao njurukl o ninao angal inj kao njurukl ka. Ngub inj, Ngaor ngo obu ni pu kise on angal hobao sao ora kao njurukl kisesa.^s ¹⁷Njisesom ngub kobur kabl, Tenaol mondom Ngaorom keyao sao hem ko men hakol ora bu harob sin, nim angal ngo ko haruklu e on te obum oborob ora nen sabobur laon, angal ngo nim Ngaorom keyao sao ora ko haruklu e be? be? baehaemen nim nen sobaklo ub ko haruklu eb ko obum ebe hondoklao ora kisesa. ¹⁸Obum wabl kabl, Aol mendbor mbinin mbib nen saboklme ub ko haroklme baeben, mbini aol imbi wi aondao ora hakl ko pangobur ko haroklme ka. Ngub bimi o mondom aol ngo ni pu kise o obum imbi was win lowao ko nen soba sin, obum baehaemen kone kab marubur inj, obum kone ukl bombor ora ubur buklao kisesa.^t

¹⁹Ngobomb and paek nda bor ne noklme hor so ngub kobur kabl, Mbes Mosesom ini bor man kao njisao ub ini ngo hayem haklon is bombor ora mondom man ngo wiyao

^m7:5 Mat 13:55; Bis 1:14   ⁿ7:6 Njo 2:4   ^o7:7 Njo 15:18   ^p7:11 Njo 11:56
^q7:13 Njo 9:22; Njo 12:42; Njo 19:38; Njo 20:19   ^r7:15 Mat 13:54; Luk 2:47
^s7:16 Njo 12:49; Njo 14:10   ^t7:18 Njo 5:44; Njo 8:50

baeben hambun ora men hakol nao biming, inim ni asub ko pe pan luklbur beyem? kisesa.^u ²⁰Ngub kisaol tenaol ngo hasmi nda baebenom Njises obun angal ngon ko san lubur kakl, Nje ae-bom ora pe panin luklbur bel kal? Panaem njen tombao bor sam mend honda bereyaol, sam ngo ung bubur ora kal kismisa.^v ²¹Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Nim hor boroklme bao on tenaol sen hae is mend mao enjandis tomb inim hor boroklme bao on kongon be kobur, burir aondao ora biyu maki himismi kisesa.^w ²²Ngub kobur kakl, Mosesom ini bor nas kang maruklemi baebenon songol pe haklwaebe kisao ub Moses obum ingiyabur inj, inim ngub bibaebe ko kao njisao ka. Ngub inj, inin ab sumb wil baebenon man mbes ngub bibaebe ke wisao ub bu haroklme o, inim hor boroklme bao* on di nas mareme baebenon songol pe haroklme kisesa. ²³Ngub kobur kakl, Inim naom Mosesom kisao ub bu hayom ko nen sabobur, inim di inin hor boroklme bao on nas kang baeben soweb bi habur songol pe haroklme o, nim hor boroklme bao on tenaol sen hae is mend ngo obu bisur bu ebe mao sandis on, inim asub ko ni ko aondao ora hemeyem? kisesa.^x ²⁴Njisesom mbini bor waki kakl, Inim hambun sao te oborob ora nao hendebur ngub saol kobur baehaemen te nao mao sarae, inim inin kone ora bor oborob nen sabo te hondobur ora hambun sao te mao saraklwaebe kisesa.^y

Mbinim aol ngo obu Ngaorom Eben Ke Aol e be? kao kao bismi o

²⁵Ngub tomb Njurusalem tenaol ngo hasmi baebenon mendborom kakl, Inim asub nen sabeyem? Mbinim aol mend pe paen luklbur beyem lome nda, aol ngo hae o obu be? kismisa.^z ²⁶Mbinim ngub kobur kakl, Haondaoklaob. Obum nao mupange tenaol hambunon el sol angal ngo ko hae tomb mbinim obu bor angal ukl bombor ora di ngo nao lem aong, nao Nju semon maomb bo haroklme aol baebenom di obu Ngaorom Eben Ke Aol ora hae ko hendeme be? kao kao bismisa. ²⁷Ngub kismil mendborom kakl, Inj ora. Naom aol ngo obun su and te di ora hendeyom o, Ngaorom Eben Lao Aol ngo oboklao o obun su and te tenaol mondom nao hondoklemi ora kismisa.^a

²⁸Ngub tomb Njisesom Ngaor Hen Moroklme Anda ngo bor tenaol hambunon pangen Ngaoron angal ebe ngo kao kalo, obum angal aondao bu ora kobur kakl, Inim ni di nao su and te di ora hendeyom ko pangeyem be? Pangeklem. Nim su ngo bor nao mbib obon saol ko nen sabobur inj obowao ora. Ngub inj, nao Abom ora ni pu kisaol, obu heneng ora hayao o inim obu kang ora di nao hendeyem kisesa. ²⁹Waki kakl, Nim non obu ora hendeyo ka. Ni obu hesa haru ora haroklbaol obum ni pu kisao ora kisesa.^b ³⁰Ngub kisaol mbinim ngo ora tomb obu bao men haklbur bismi o, Njises obum su ngo tuwaki poklao bao o teb nao se wen sisaol, mbini ngo haklon is bombor ora mondom di obu men ha menjao nao bismisa.^c ³¹Ngub tomb tenaol aondao ngo hasmi baebenon andub mendborom Njisesol hul ha habur

^u7:19 Bis 7:53; Oro 2:21-24   ^v7:20 Njo 8:48; Njo 8:52; Njo 10:20

^w7:21 Njo 5:16   ^x7:23 Njo 5:8-10; Njo 5:16   ^y7:24 Njo 8:15

^z7:25 Njo 5:18   ^a7:27 Njo 7:41; Njo 9:29   ^b7:29 Mat 11:27; Njo 8:55

^c7:30 Njo 7:44; Njo 8:20; Njo 13:1

mbini hakl hakl kakl, Ngaorom Eben Lao Aol obu oboklao tomb obum tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di andub ora Njises obum bu hae ub men mbaeb se oboklao be? kao kao bismisa.^d

**Peresi semom polisman baeben bor
Njises men hakl puklub kismi o**

³²Ngo tomb Peresi semom pangis-mil tenaol mendborom Njisesom ngo bu hasao sao baeben hondobur, angal andub ora kao kao bu hayem ke pangobur, Nju semon baolum aol aondao baeben hesa Peresi aol baeben kabom polisman mendbor bor Njises men hakl puklub kismisa. ³³Ngub kismi o Njisesom kakl, Ni kang baoklmend oran ini hesa haru bao haklmao o, mabor sao aol ngo ni pu kise o obu hayao bor waktl poklwao ora kisesa.^e ³⁴Ngub kobur kakl, Inim mabor ni es buklemi o nao hend waklemi. Inim su ngo ni haklwao ol di obokl buwaklemi ora kisesa.^f ³⁵Ngub kisaol mbini Nju sem ngo hasmi nda baebenom mbini hakl hakl kakl, Obum al poklao naom obu es buwaklmao bor le bo? Aoh, naon sem mendborom Ngirik tenaolon su bor pismi sanda ub pobur, obum di ngo bor Ngirik semom pangen obun angal ngo kao hae ub buwalokl poklbur le be? kao kao bismisa. ³⁶Mbinim ngub kobur kakl, Obum nao bor inim ni es buklemi o inim ni nao hondoklemi ora kanda ka. Mende di obum ngub kanda. Inim su ngo ni poklwao o bor obokl buwaklemi ora kanda, obum nao bor angal ngon puwi asub ora pen ka bo? kao kao bismisa.

**Njisesom haeben saroklme
ib angal mar kisao o**

³⁷Ngo tomb and paek nda bor ne noklme hor so ngo birismi on ber kowes ora bukl bismi bao on, hambun sao bu hesbesmi bao hobao sao ora win kismil, bao ngon Njisesom teka habur angal aondao bu ora kobur kakl, Tenaol mondom ib nokl homae sin, njem ni hae ol obobur haeben saroklme ib ngo nokl ebebe kisesa.^g ³⁸Waktl kakl, Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao. Tenaol mendbor nil hul ha haklemi baebenon kone bor haeben saroklme ib aondao bu ora kombakl haen hayem ke wiyao kisesa. ³⁹Njisesom ngub kisaol angal ngo kisao o Ngaoron Wesaom tenaol mendbor obul hul ha haklemi baebenon kone bor hondaklao ub bor kisao o, obum mabor buri palobur enjaokl ibisao ub nao ebe tomb kisaol, Ngaoron Wesaom tenaolon kone bor nao hondae hae wen tomb angal ngo kisesa.^h

**Tenaol hambun tomb kab bu
taol bu kobaesmi o**

⁴⁰Ngo tomb tenaol aondao ngo hasmi nda baebenon mendborom Njisesom angal ngo kisao nda pangobur kakl, Heneng ora aol ngo obu Ngaoron man mini aol mend oboklao ko hondo haroklmao nda e kismisa.ⁱ ⁴¹Ngub kismil tenaol mendborom di waktl kakl, Obu Ngaorom Eben Ke Aol ora e kismi o, tenaol ngo hasmi baebenon mendborom kakl, Wao. Ngaorom Eben Lao Aol obu Kalili bor pindib paklao be? Ngub inj ka.^j ⁴²Ngaoron mbuk waeb bor ke wiyao ub Ngaorom Eben Lao Aol obu aol wesmbao aondao Debir sem ora soklao ke wiyao ora. Ngub wiyao Eben Lao

¶7:31 Njo 2:23; Njo 8:30; Njo 10:42; Njo 11:45; Njo 12:11; Njo 12:42   ¶7:33 Njo 13:33   ¶7:34 Njo 8:21; Njo 13:36; Njo 17:24   ¶7:37 Njo 4:10; Njo 4:14
¶7:39 Njo 16:7; Njo 20:22; Bis 2:4   ¶7:40 Njo 6:14   ¶7:41 Njo 1:46; Njo 4:29

Aol ngo obu mbes Debir obu hasao o bor, su Berlehem bor ora pindib paklao kismisa.^k ⁴³Ngub kobur kismin tenaol ngo hasmi baebenon mendbor Njises obu Ngaorom Eben Ke Aol ora hae kobur obu taol mi pismi hesa, mbini mendbor obu wen oboklao kismi kab per ab saond bi bi bubur tom kab bu taol bu kobaesmisa. ⁴⁴Mbinim ngub bubur kismin mendborom Njises obu men haklbur bismi o, mbini ngo haklon mondom obu men ha di menjao nao bismisa.¹

Nju semon maomb bo haroklme aol baeben Njisesol hul ha nao hasmi o

⁴⁵Ngob tomb polisman mendbor Njises men hakl puklub kismi nda baebenom Njisesom ngo kisao sao hakl pangaoklbir Nju semon baolum aol aondao baeben hesa Peresi aol nda baeben kab birismi bor waki bokesmil, mbinim polisman nda baeben bor ne mubur kabl, Inim asub ko obu nao mini ubuklim? kismisa.^m ⁴⁶Ngub kismil polisman nda baebenom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Aol ngo obum angal waeb hae oborob ora mend ka ubi naom mbes mondom kisaol nao pangismao ora kismisa.ⁿ ⁴⁷Ngub kismil Peresi aol nda baebenom makl aondao ora homobur polisman nda baebenon angal ngon ko san lubur kabl, Obum ini di maobowarob be? kismisa. ⁴⁸Mbinim ngub kobur kabl, Inim nao Peresi aol hesa nao Nju semon maomb bo haroklme aol baeben kabon is mondom aol ngo obul hul ha haroklao hendeme be? Inj ka. Naom obun angal pango obul hul ha nao haroklmao ora kismisa.^o ⁴⁹Wakl kabl, Naom ngub bimao o mbini tenaol aondao ngo obun man pango hayem baebenom, naom Moseson man oborob ora men hakol bu hayom ub nao pangebun beyem ol,

mbini Ngaorom hendeyao tomb kho ora hayem ol ke aondao ora mao handaklao kismisa. ⁵⁰Ngob tomb aol Nikorimas obu mbes somna tomb sub Njises hondokl pisao aol nda, obu di maomb bo haroklme aol ngo haklon is mend sisaol, obum mbini bor kabl,^p ⁵¹Naon manom tenaol mende bor baehaemen te oborob nao hendebur howes bao kaebe ke wiyao be? Ngub inj ka. Naom obun angal mbes pangokl pobur, obum ngo lao sao baebenon te mbes pangam sin ebe ora soklao kisesa. ⁵²⁻⁵³Ngub kisaol mbinim obun angal ngon ko san lubur kabl, Nje di Kalili aol hael be? Njem Ngaoron mbuk waeb bor wiyao ub oborob ora hend. Kalili bor man mini aol mend oboklao ke nao wiyao ora kismisa.^q

Ten aol paes pe mend Njises hasaol mini ibismi o

8 Ngob tomb tenaol aondao ngo hasmi baeben mbinin anda sisao buri kismi tomb Njises obu yu har Olib ne bor pisesa.^r ²Ngub pisao o obum ekera nan hokloben wakl Ngaor Hen Moroklme Anda bor pisaol tenaol andub ora obo kiril mbaesmisa. Ngub bismil Njisesom sul burubur tenaol hambunom pangen Ngaoron angal bib hobao sao ngo kao dund bisesa. ³Ngub bisao tomb Nju semon man buwaloklme aol baeben hesa Peresi sem kabom ten is mend aol paes pisaol hondobur Njises birisaol men pae obo, ten ngo tukun ora bor mao haesmisa. ⁴Mbinim ngub mao habur Njises bor kabl, Aol aondao o ten ngom aol paes paonaol handaemi sal, naom ten ngo mini ubuklum kismisa. ⁵Mbinim wakl kabl, Mbes Mosesom man kisao ub ten ngubi hanom pe paen libaebe ora ke wiyaong njem asub lesib? kismisa. ⁶Mbinim Njises bor ngo kismi o obu

^k7:42 Mat 2:5-6   ^l7:44 Njo 7:30   ^m7:45 Njo 7:32   ^p7:46 Mak 1:22

^o7:48 Njo 12:42   ^p7:50 Njo 3:1-2   ^q7:52-53 Njo 7:41-42   ^r8:1 Luk 21:37

luklbur obum angal khorob menjao ken ko te mao saraklbur kismi o, obum sul ber pabur obun ki hondem su kindib kindib bu angal waeb bisesa.^s ⁷Ngo tomb mbinim Njises obu bor angal andub ora ne mismil obum teka peyobur mbini bor kabl, Ini ngo hayem haklon is mend khorob nao bisi ora mon-dom njem mbes tibiya ten ngo hanom li kisesa. ⁸Njisesom ngub kobur kisaon obum sul ber pabur, obun ki hondem wakt su kindib kindib bu angal waeb bisesa. ⁹Ngub kisaol pangaoklbur mbinim sub is bombor pu pu bu dera pobur paokl buri kismi o, mbini Nju semon aol kon wi baeben mbes pismi tomb mbini tenaol mendbor aeben o hasmi nda baeben di hambun Njises ngol bao haen tuwaklbur mama pismisa. Ngub bismi tomb Njises obu hungum bao hasaol, ten nda obu di Njiseson elol ngub bao teka ha wisesa.^t ¹⁰Ngub bisaol Njisesom teka peyobur ten nda bor kabl, Ten o aol aondao ngo harimnda baeben abor hayem? Nje mondom te mao sara nao luklemi ye? kisesa. ¹¹Ngub kisaol ten ndam kabl, Aol aondao o is bombor ora di mend nao hae kisaol, Njisesom ten nda bor wakt kabl, Nim di nje bor te nao mao saraklwaong, njen anda pu njem khorob oran ko mende nao bibi ora kisesa.^u

**Njises obu su tenaol
hambunon bao ora hayao o**

¹²Ngub tomb mabor ko mend oran Njisesom wakt tenaol hambun bor kabl, Ni su hambunon bao mao baraoklao aol ora hael, tenaol mendbor ni hem ko taol mi oboklemi baeben mbinim em hundur wi bor nao haklemi ora. Ngub inj, mbinim haeben mao saraoklao bao bi hakol bi bor was haklemi kisesa.^v ¹³Ngub kisaol

Peresi semom obu bor kabl, Njem angal ngo kal o ni ngubi hae ko njen mbib ora kal ol, njem angal ngo kal ub heneng ora inj kal kismisa. ¹⁴Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Heneng ora nao mbib ni hae on te ko hae o, su ngo ni hakl obowao o di nao mbib ora hendeyo ka. Nim su ngo tuwaklbur wakt yin poklwao ub di nim ora hendeyol, nim angal ngo ko hae baeben di heneng ora ko hae kisesa. Ngub kobur kabl, Inim su ngo ni hakl obowao o di nao hende ora hayem ol, inim ni wakt poklwao tomb di su abor paokl ko nao hondoklemi ora kisesa.^w ¹⁵Njisesom ngub kobur kabl, Inim sun tenaolom nen saboklme ub tenaol mende bor nje kho hael ebe hael ko te mao sara sablo haroklme o, nim tenaol kang is bombor ora di te mao bemberanao sablaklo ora kisesa.^x ¹⁶Wakt kabl, Aoh, nim tenaol ke hondokl bi mend te mao bembera sabla sin, nim hungum habur inj sabloklwao ka. Ngub inj, nao Abom ora ni pu kisaol, nim tenaol ngo te mao bembera sabloklwao tomb obum ni haru haenbur was sabloklwao, nim oborob ora taol bu koba sabloklwao kisesa.^y ¹⁷Obum wakt kabl, Inim man wiyao ub ngo sao ngo sao baonao ko aol is kabom kebe tomb, mbibim ngo leb ub heneng ora leb lome kisesa. ¹⁸Njisesom ngub kobur kabl, Inim ngo lome ub nim ninao mbib was ngo te ko hae o, nao Abom ora ni pu kisaol obum di ni hae on te kao dund bu haraoklao, inim ngo bimi ub yao is kabom ko hayob kisesa.^z ¹⁹Ngub kisaol mbinim Njises bor kabl, Njen Ab ngo kal o obu abor hayaob? kismisa. Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Inim ni hae on te nao hende hayem ol, nao Ab obu di nao

^s8:6 Mat 22:15   ^t8:9 Mat 22:22   ^u8:11 Njo 5:14

^v8:12 Njo 1:4-9; Njo 9:5; Njo 12:46   ^w8:14 Njo 5:31-32; Njo 7:28; Njo 9:29

^x8:15 Njo 7:24; Njo 12:47   ^y8:16 Njo 5:30; Njo 8:29   ^z8:18 1 Njo 5:9

hendeyem ka. Inim ni aol ngo ora hae ko hondokl bemen, inim nao Ab obu di ebe hondokl beme kisesa.^a ²⁰Njises obum angal ngo kisaol o Ngaor Hen Moroklme Anda ngon mone woroklme panda tubal o bor habur kisaol, obum angal ngo ngub ko hasao tomb obum su ngo tuwaklao o teb nao sisaol, mondomb obu men ha di menjao nao bismisa.^b

Njisesom inim su ni poklwao bor pokl buwaklemi kisaol o

²¹Ngo tomb Njisesom mbini bor waktl kaktl, Ngubi tomb ni paokl pukt ol inim ni es es buklemi o ni nao hondoklemil, ini pe paklemi tomb di inim khorob bimi sao inin kone bor bao wi aeben ora soklao, inim su ngo ni poklwao o bor di obokl buwaklemi ora kisesa.^c ²²Ngub kisaol Nju sem ngo hasmi nda baebenom mbini hakl hakl kaktl, Inim asub nen sabeyem? Inim su ni poklwao o bor obokl buwaklemi le on, obum obun mbib aomu pe asobur pe paklao ye? kismisa.^d ²³Ngub kismil Njisesom mbini bor kaktl, Ini unu bor paoloklme o ni yu bor paolaklo ka. Ini sun aol ora hayem o ni sun aol inj hae kisesa.^e ²⁴Obum mbini bor ngub kobur kaktl, Nim ngub nen sabobur ini bor mbes kao njanda ka. Ini pe paklemi tomb di inim khorob bimi sao inin kone bor wiyao o mondomb nao kunaklao, bao wi aeben soklao kanda ub heneng ora kanda kisesa. Waktl kaktl, Heneng ora inim ni aol ngo hae o oral hul ha nao harim sin, ini pe paklemi tomb di inin kone bor kho wiyao o wi aeben ora soklao kisesa. ²⁵Ngub kisaol mbinim Njises bor kaktl, Nje aeb ora hael? kismisa. Ngub kismil Njisesom mbini bor kaktl, Nim ini bor mbes kao njanda ub ni aol ngo ora hae

kisesa. ²⁶Njisesom waktl kaktl, Nim inim bu haroklme on angal andub ora kobur, inim ngo bu haroklme ndisao baeben ngo sao khorob bimi ngo sao oborob bimi ko, nim ebe taol bu koba te mao bemberaeb se ora hae kisesa. Waktl kaktl, Ni ngubi ora hae ol ni pu kisaol o obum nen sabeyao ub ora bukwaol, obum nen sabaoklao ub ebe dund se ora yao ka. Obum angal hambun sao ko haraoklao ub nim pangobur, angal ngo nim ini sun tenaol hambunom pangeklemin ko, ko haruklu kisesa.^f

²⁷Ngo tomb Njisesom nao Ab hayao kisaol o obun Ab aeb bor leb ko nen sabokl buwaesmil, ²⁸Njisesom mbini bor waktl kaktl, Inim Aolon Isi Ora obu is pe kowal bil menyaklemi tomb inim ni aol ngo ora sene ko ora hondobur, nim ngo bu hae sao baeben di obun mbib nen sabobur inj, obum obun Abom hambun sao kao kalisao ub was ko hase ko ora hondoklemi kisesa.^g ²⁹Njisesom waktl kaktl, Nao Abom ora ni pu kisaol nim hor hor was hambun sao ngo bu haruklu e sao baeben, obum turi homo bi keyao sao was bu haruklu. Ngub biyul obum ni nao tuwae haru akol was bu haraoklao, ni hungum ora inj hae ko Njisesom ngub kisesa.^h ³⁰Ngub kisaol obum angal ngo kisaol nda baeben pangobur, tenaol andub ora obul hul ha hasmisa.ⁱ

Ini Heneng Was Lao Angal ndam kur mi poklao kisaol o

³¹Ngo tomb Njisesom Nju sem mendbor obul hul ha hasmi baeben bor kaktl, Inim nil hul ha hareklem o nao angal oborob ora men hakol bu harim sin, ini nao man pange tenaol heneng ora haklemi kisesa. ³²Waktl kaktl, Inim ngub hak-

^a8:19 Njo 14:7   ^b8:20 Njo 7:30   ^c8:21 Njo 7:34; Njo 7:36; Njo 13:33

^d8:22 Njo 7:35   ^e8:23 Njo 3:31   ^f8:26 Njo 7:28; Njo 12:49

^g8:28 Njo 3:14; Njo 5:19   ^h8:29 Njo 8:16; Njo 16:32   ⁱ8:30 Njo 7:31

lemi tomb inim Heneng Was Lao Angal nda di ora hondoklemil, ini kalabus non bi ora hayem o, Heneng Lao Angal ngom ini wakt kur mi poklao ora kisesa.³³ Ngub kisaol mbinim Njises obun angal ngon ko san lubur kakt, Nao Eberhemon sem ora hayom ol, naom ko bombor ora di aol menden kalabus kongon non bi mend nao bismao orang, njem nao bor asub ko ini kalabus kongon non bi bu haroklme o, Heneng Lao Angalom ini wakt kur mi poklao kal? kismisa.³⁴ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakt, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol khorob bu haroklme baeben hambun, mbinim khorob ngo bimi saon kalabus non bi bereyem kisesa.^k ³⁵Ngub kobur kakt, Kalabus kongon non bi bimi baeben non, mbinin aol aondaon sem ora men koro nao haroklme ora. Ngub inj, isi obum non obun abon isi ora habur, obun abon andal bao was haraoklao kisesa.³⁶ Njisesom ngub kobur kakt, Ini Seranon kalabus non bi ngo hayem o Ngaoron Isim ini wakt kur mi pobur bu ma sin, obum ini ora bu mi poklao kisesa.³⁷ Obum wakt kakt, Ni hende ora, ini Eberhemon sem ora hayem o nim angal ebe ngo ko hae baeben inin kone bor nao win ora habur, inim ni pe pan luklbur bu hayem kisesa.¹ ³⁸Njisesom mbini bor wakt kakt, Nim angal bib hobao sao hambun sao ngo ko haruklu e baeben, nao Abom bu haraoklao hendeyo ub ora ko haruklu o, inim bu haroklme sao baeben di inin abon man kismi ub ora men hakol bu, bu haroklme kisesa.

Njisesom inin ab Seran ora yao kisao o

³⁹ Ngo tomb mbinim Njiseson angal ngon ko san lubur kakt, Naon ab Eber-

hem ora yao kismisa. Ngub kismil Njisesom mbini bor kakt, Ini heneng ora Eberhemon isi wane sokl beyaon, inim di obum bu hasao ub ora bukl beme kisesa.^m ⁴⁰Ngub kobur kakt, Nim angal hambun sao ngo ini bor kao nju hae baeben non, nim Ngaoron angal heneng was lao nda pangowao ub ora kao nju hae o, inim ni pe pan luklbur ngo bu hayem ub Eberhemom ngub nao bisao ora kisesa.⁴¹ Njisesom ngub kobur kakt, Aoh, inim ngo bu hayem ub non inin abom bu haraoklao ub ora beyem kisesa. Ngub kisaol mbinim obu bor kakt, Naon amom nao aol paes pobur kowes inj marismi ka. Ngub inj, naon ab is bombor ora yaol, naon ab ngo obu Ngaor ora yao kismisa.⁴² Ngub kismil Njisesom mbini bor kakt, Heneng ora Ngaor inin ab ora sokl beyaon, ni Ngaor kab haroklba o obowaol inim nil di kone u hakt beme ka. Ni ngo obowe o nao konem ni obon saol ko nen sobaoklbur inj obowao ora. Ngub inj, ni Ngaorom ora pu kisaol obowao kisesa.ⁿ ⁴³Njisesom mbini bor ngub kobur kakt, Inim nim angal ebe ngo ko haruklu e on te, oborob nen nao sabeyem on te ngub wiyao. Nim angal ngo ko hae baeben inim makt homo nao pangeyem ol, inim nen sabokl buwayem kisesa.^o ⁴⁴Obum wakt kakt, Inin ab Seran ora yaol, ini Seranon isi wane ora hayem alem. Inim inin ab ngo obum bu haraoklao ub was turi homobur obun man buri palobur ora men hakol beyem ka. Mbes ora di obun kone bor kone ukl bombor u oborob bimi ubi nao wisaol obum tenaol pe paen lu haraoklao aol ora habur, obum kone oborob ukl bombor woroklme ub nao wiyao ora. Ngub inj, tenaol maobowabur kakla lome ub obun ora yaol, obu tenaol maobowaraoklao aol ora habur obu

^j8:33 Mat 3:9   ^k8:34 Oro 6:16; Oro 6:20; 2 Pit 2:19   ^l8:37 Njo 5:18

^m8:39 Mat 3:9   ⁿ8:42 Njo 16:28; 1 Njo 5:1   ^o8:43 Oro 8:7

kakla ko tenaol maobowam akol bimi on aorao ora hayao kisesa.^p ⁴⁵Njisesom mbini bor ngub kobur kakl, Seranom ini maobowabur menjao menjao lao tomb inim heneng le ko nen saboklme o, nim heneng heneng was lao angal nda ko haruklul, obum heneng ora le ko nen sabo angal ngol hul ha nao haroklme kisesa. ⁴⁶Ngub kobur kakl, Ini ngo hayem haklon mondom aebom ora nim khorob sao kang mend biyul hondobur, njem khorob ngo sao bili ko kao paklao? Aoh, mondom ngub nao lao o, inim asub ko nim heneng heneng was lao angal nda kao nju haruklu ub obum heneng ora le ko nen nao saboklmeb? kisesa.^q ⁴⁷Njisesom waki kakl, Pangeklem. Ngaoron isi wane baebenom Ngaorom keyao sao hambun sao oborob ora hem ko pangoklme o, ini Ngaoron isi wane inj hayem ol, inim obun angal nao pangeyem kisesa.^r

Njisesom ni Eberhem di nao mari tomb ora hawao kisao o

⁴⁸Ngub tomb Nju sem nda baebenom Njises obun angal ngon ko san lubur kakl, Nje Sameriya aol ora yaol njen tombao bor sam mend bere lomao nde, naom heneng ora ko haroklmao sene kismisa.^s ⁴⁹Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Ninao tombao bor sam biri inj hae ka. Ngub inj, nim nao Ab aondao ora hayao on imbi aondao bu win ko kaoya ko hae ol, inim ninao imbi nao win ko men mba ke ke bu hayem kisesa. ⁵⁰Obum ngub kobur kakl, Nim naon mbib ni aondao yubu ora hae ko kaoya nao ko haruklu ka. Ngub inj, aol is bombor ora mondom ninao imbi aondao bu ora win ko hayaol, naom angal ngo kao kao

bu hayom sao baeben di, khorob lome oborob lome ko obum ora te mao bembera sarbeklao kisesa.^t ⁵¹Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol mondom nao angal hul nao hae oborob ora pangobur men hakol bu harob sin, obu ko mende nao homoklao ora kisesa.^u

⁵²Ngub tomb Nju sem nda baebenom Njises bor kakl, Wao. Eberhem di man mini aol mbes hasmi baeben di hambun himismi o, njem tenaol mondom nao angal oborob ora pangobur angal ngol hul ha harob sin obu ko mende nao homoklao kal ol, nje njen kone bor sam biri ora hael ko naom ora haondaoklao kismisa. ⁵³Mbinim ngub kobur kakl, Njem naon ab sumb Eberhem men mbae ora hael be? Eberhem obu di himisaol Ngaoron man mini aol hasmi baeben di hambun himising, njem aebom bisao ub buklesib? kismisa.^v

⁵⁴Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Nim ninao mbib ni aondao yubu ora hae ko kaoya ko hakl beyon, nim baehaemen ora ko hakl beyo ka. Ngub sokl beyo o nao Ab Ngaor ngo obu inim naon Ngaor ora hayao ko hayem o, obum ora ninao imbi aondao bu ora win ko haraoklao kisesa. ⁵⁵Waki kakl, Inim Ngaor obu nao hende ora habur baehaemen ngub ko haroklme o, nim obu ora hendeyol obu nao hendeyo ka sin, ni di kakla lao aol ini non bi sokl beyao ka. Ngub sokl beyao o nim obu ora hendeyol, obun angal hul nao hae oborob ora men hakol bu haruklu kisesa.^w ⁵⁶Njisesom waki kakl, Inin ab sumb Eberhem obum nim enjo ngo bor hambun sao ngo bu hae ub bukl obowao ub hondobur, turi homo werok aondao bu ora bisao kisesa. ⁵⁷Njisesom

^p8:44 1 Njo 3:8   ^q8:46 2 Kor 5:21; 1 Pit 2:22; 1 Njo 3:5

^r8:47 Njo 18:37; 1 Njo 4:6   ^s8:48 Mak 3:21-22; Njo 7:20   ^t8:50 Njo 5:41

^u8:51 Njo 5:24; Njo 6:40; Njo 6:47   ^v8:53 Njo 4:12   ^w8:55 Njo 7:28-29

ngub kisaol Nju sem ngo hasmi nda baebenom obu bor kاكل, Eberhem obu mbes ora himisao o nje nas ora hael ngao, njen amom nje marisao o di karasmas supu hakl hakl hor teb di menjao nao pibi hasndis ngao, njem Eberhem obu atom hindisib? kismisa. ⁵⁸Ngub kismil Njisesom mbini bor kاكل, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, ni pind bili ora yaol mbes Eberhem nao mari tomb di bao was hawao ko Njisesom ngub kisesa. ^x ⁵⁹Ngub kisaol mbinim Njises obu ko aondao ora homobur kismim hanom luklbur han sarbe mismi o, Njises obu sub mupangobur Ngaor Hen Moroklme Anda ngo tuwaklbir dera paokl pisesa. ^y

**Njisesom aol el kho mend ebe
mao saesaon arman wiyao o**

9 Ngo tomb Njises obu su mendel pukl habur hindisaol, aol el bokl mini mend obun amom bu baklae marisao o birisaol hindisesa. ² Ngo tomb Njiseson man pange aol nda baebenom obu bor ne mubur kاكل, Aol aondao o, aol ngo obu obun amom el hukl bu baklae marise on, aol ngo obun mbib khorob bisaol obun el kho sao baklae marise be? obun am ab kabom khorob bisbil bise bo? kismisa. ^z ³ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kاكل, Inim ngo lem ub aol ngo obum khorob menjao bisaol inj bisao. Aoh, obun am ab kabom khorob menjao bisbil di mend inj, aol ngo obun el ngo kho sisao ka. Ngub inj, Ngaor obun buri tenaol hambunom henden ko aol ngo obun el kho sisao kisesa. ^a ⁴ Ngub kobur kاكل, Nar anda nao bombe ngo bao hae tomb naom Ngaor ngo obu ni pu kisao on kongon was bu haemin ora. Nar anda bomboklaol em hundur

uklao tomb tenaol hambunom kongon bukl buwaklemi ora kisesa. ^b ⁵ Njisesom ngub kobur kاكل, Pangeklem. Ni su ngo bor ngo bao hae tomb ni su hambunon bao mao baraoklao aol ora hae kisesa. ^c ⁶ Ngo tomb Njisesom ngub kao peyobur kisaon obum sul ne maeke tokl beyabur, ne maeke hesa su maondao ngo kab maomunubur, obum aol el hukl bi ndan el bor munu para mbaesesa. ^d ⁷ Ngub bubur kisaon obum aol el kho nda bor kاكل, Njem njen el wil ngo bor ib Silaom mal bor wes wes lukl pu kisesa. Ngub kisao o ib Silaomon embi ngon te angal heneng kobur kemi ebe ib kismil, aol el kho ndam pobur kisaon, obun el wil bor wes wes li peyaoklbir wاكل ibisao tomb obun el nda ebe bao sisaol osisao hend heneng bisesa.

⁸ Ngo tomb aol el kho ngo ebe sisao nda obu daol mbini su bombor o bor hasmi tenaol baeben hesa, mbes aol ngo obum tenaol hambun bor mone kang mend njib ko kao deb deb bu birisaol hindismi nda baeben kabom kاكل, Aol ngo obu mbes tenaol hambun bor mone kang mend njib ko kao deb deb bu bao-raoklao nda inj e bo? kao kao bismisa. ⁹ Ngub bismil tenaol mendborom kاكل, Heneng ora obu aol ngo nda ora e kismi o, tenaol mendborom kاكل, Inj ora. Obu aol ngo nda non bi mend e o obu tangar mend e kismil, aol el kho ngo wاكل ebe sisao ndam kاكل, Ni ini bor aol el kho ngo mone njib ko baraklo nda ora hae kisesa. ¹⁰ Ngub kisaol mbinim obu bor kاكل, Njen el abo asub ora bael wاكل ebe saonaob? kismisa. ¹¹ Ngub kismil obum mbinin angal ngon ko san lubur kاكل, Aol mend obun imbi Njises lome ndam ib hesa su kabom nao el bor munu para mbabur, obum ni bor njem ib Silaom

^x8:58 Njo 1:1   ^y8:59 Njo 10:31   ^z9:2 Luk 13:2; Luk 13:4   ^a9:3 Njo 11:4

^b9:4 Njo 5:17; Njo 5:20; Njo 11:9; Njo 12:35   ^c9:5 Mat 5:14; Njo 8:12

^d9:6 Mak 8:23

mal bor wes wes lukl pu kaonaol pobur, wes wes luwao tomb nao el ebe bao saonaol nim osisao hend heneng buwao kisesa. ¹²Ngub kisaol mbinim obu bor wakl kakl, Aol ngo njen el ebe mao sanao o obu abor hayaob? kismil, obum mbini bor kakl, Obu ngo bor hayaob ko ni nao hende kisesa.

¹³Ngub tomb tenaol ngo hasmi nda baebenom aol ngo obu mbes el kho ora hasao o wakl ebe sisao ngo, Peresi sem birismil mini pismisa. ¹⁴Ngub bismi o bao ngo Njisesom su maondaol ne maeke tokl beyabur aol el kho nda ebe mao saesao on, Nju semon hor boroklme bao* on sisesa.^e ¹⁵Ngub sisaol Peresi sem ngo birismi nda baebenom di makl aondaol ora homobur, aol nda bor wakl ko mende ne mubur kakl, Njen el asub ora bubur ebe saonaol kae bo? kismil, obum mbini bor wakl kakl, Obum su maondaom nao el bor para mbaen kaonaol, nao el wil bor wes wes luwao tomb nao el bor bao baonaol ora kisesa. ¹⁶Ngub kisaol Peresi sem mendborom kakl, Aol ngo obum naon hor boroklme bao on nao bibi ke wiyao ub hul habur bao was bu haeng, obu Ngaorom inj pu kise kismi o mendborom kakl, Inim asub nen sabeyem? Aol mendbor khorob bimi baebenom, tenaolom ko mend nao hindismi sao ngubi ebe buklemi be? kismi hesa mbini ngub tom kab bu taol bu kobaesmisa.^f

¹⁷Ngub tomb mbinim aol el kho wakl ebe sisao nda bor wakl kakl, Njem aol ngo njen el ebe mao sanao kaenda obu asub bi ora mend yao ko pangal? kismisa. Ngub kismil obum mbini bor kakl, Obu man mini aol ora mend sa kisesa.^g ¹⁸Ngub kisaol o aol ngo obu mbes el kho ora sisaol wakl ebe mao saesao nda, mbini Nju sem ngo hasmi

baebenom aol ngo obun amom el kho sao baklae mari inj o obum kakla le ko nen sabobur, mbinim aol ngon ingi aorao kab ubuklub kismisa. ¹⁹Ngub ubuklub kobur mbinim aol ndan ingi aorao kab ne mubur kakl, Aol ngo obu ibin isi be? Aol ngo obun amom wen marisao tomb di el kho sao baklae mariseng, ibim di heneng el kho sao baklae ora marisao lebi be? Ngon ngubi tomb asub baonaol obun el wakl ebe saonaob? kismisa. ²⁰Ngub kismil aol el kho ngo wakl ebe sisao ndan ingi aorao kabom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Aol ngo obu yaon isi ora yaol, wen marisao tomb di obun el hukl bu baklae marisao ub yaon mbib ora hendeyob o ²¹ngubi tom obun el wakl ebe saonaol on te di, obun el ngo aebom ebe mao sanaob ko kab non yaom nao hendeyob ngao, aol ngo obu nongnas kang inj haeng inim obu bor oborob ora ne mib ka. Obun mbib ini bor oborob ora te kao njuklao kisbisa. ²²Ngub kisbil mbibi aol el kho wakl ebe sisao ndan ingi aorao ngo kabom obum asub baonaol obun el wakl ebe saonaob ko nao hende ko ngo kisbi o, Nju sem ngo baebenom tenaol mondom Njises obu Ngaorom Eben Ke Aol ora hae ko kao parob sin, mbini Nju semon man pangoklme anda bor nao birin lu taolemin kismisa. Ngub kismil mbibim Nju sem ngo baeben pakl homobur, Njisesom yaon isi ngon el ebe mao sanesa nao ke^h tenin kaonaob? kismisa. ²³obu nongnas kang inj obu aol ora haeng, obun mbib ini kao njin ub ne mib ko ngub kisbisa.

²⁴Ngub tomb Peresi sem nda baebenom aol el kho ngo wakl ebe sisao nda ko mende wakl kor bu ib kobur mbinim obu bor kakl, Ngaorom ora nje ebe mao saneng, obum njem ngo kal ub ora

^e9:14 Luk 13:14   ^f9:16 Njo 3:2; Njo 9:31-33; Njo 7:43   ^g9:17 Njo 4:19
^h9:22 Njo 7:13

hendeyaong njem ko mende kakla nao kaebe ka. Njem aol ngo ni ebe mao sanao kal o obu naom ora hendeyom ol, obum khorob was bu haraoklao kismisa. ²⁵Ngub kismil aol ngo obun el waki ebe sisao ndam mbinin angal ngon ko san lubur kaki, Aol ngo obum khorob biyao be? ni nao hende o bombor sao mend nim ora hende ka. Mbes ni el kho ora hawao o ngubi tomb nao el ebe saonaol waki bao ba kisesa. ²⁶Ngub kisaol mbinim obu bor kaki, Obum nje bor asub ora ba? Njen el ngo asub ora bubur waki ²⁷Ngub kismil obum mbinin angal ngon ko san lubur kaki, Nim ini bor mbes kao njanda o inim obum ni ngo ebe mao sanao saon angal ngo pangaebe maki hemeyem ngao, inim asub ko waki was pangoklemi? Ini di obun man pange aol ora haki ko pangeklem be? kisesa. ²⁸Ngub kisaol mbinin kone bor kho aondao ora sisaol, obu bor angal kho ko taolu lubur kaki, Nje non aol ngo obun man pange aol ora hael o, nao Moseson man pange aol ora hayom kismisa. ²⁹Mbinim ngub kobur kaki, Naon Moses obu bor non Ngaorom ora obu bor man kao kalisaol obu Ngaoron man mini aol ora hasao ko ora hendeyom o, njem aol ngo njen el ebe mao sanao kal o, obum aeben man munubur baonaob ko naom ora nao hendeyom kismisa.ⁱ ³⁰Ngub kismil aol ndam mbinin angal ngon ko san lubur kaki, Wao. Aol ngo obum naom nao hindismao sao tangar ubi ngo bubur nao el tun kobur bao mao banao o, inim obum aeben man munubur baonaob ko nao hendeme ye? kisesa. ³¹Ngo tomb aol ngo obun el ebe sisao ndam waki kaki, Naom di ora hendeyom ol Ngaorom tenaol khorob bu haroklme baebenon angal nao pangaoklao ora. Ngub inj, mondom Ngaor bor kaoya kao ha was

habur obum Ngaorom nen sabeyao ub was bu harob sin, Ngaorom obun angal pangoklao ora kisesa. ³²Waki kaki, Mbes ora di aol mend obun amom ngub el hukl bu baklae marisaol, mabor waki aol is mondom ebe mao saesao ke arman di mend nao wiyao ora kisesa. ³³Obum ngub kobur kaki, Aol ngo obu Ngaorom inj pu kokl bisaon, obun mbib was habur menjao menjao buki buwaki beyao ora kisesa.^j ³⁴Ngub kisaol mbinim obun angal ngon ko san lubur kaki, Nje njen amom khorob was bu habur marisaol nje khorob bili aol ora hael ngao, naom Ngaoron man ora pangeyom o nje non bi ngo oram nao bor man mendbor ko mao dund baklbur kal be? kismisa. Ngub kobur kismin mbinim nje naon man pangoklme anda bor di ko mend nao ebebe ora ko lukl taolismisa.^k

Kone bor el hukl bi hayem kisa o

³⁵Ngo tomb Njisesom pangisaol aol el hukl bi ngo waki ebe mao saesao nda Nju semom lukl taolaem kismil, aol ngo es bu hend wabur obu bor kaki, Njem Aolon Isi Ora hul ha hael be? kisesa. ³⁶Ngub kisaol aol ngo obun el waki ebe sisao ndam obun angal ngon ko san lubur kaki, Aol aondao o, njem Aolon Isi Ora ngo kal o obu aeb? Nim obul hul ha han ub kao nji kisesa. ³⁷Ngub kisaol Njisesom obu bor kaki, Njem obu mbes handae nda ka. Aol ngo obu ngubi tomb nje hesa ngo angal kao kao bi haye o kisesa.^l ³⁸Ngub kisaol aol ndam obu bor kaki, Aorao Aondao o, nim njel hul ha ora harukl kobur kisaon, obum tumu karu dombes ubur Njises bor kaoya kisesa.

³⁹Ngo tomb Njisesom kaki, Nim su ngo bor tenaol hambun tom kab bu tuma kobabur tenaol khorob bimi baeben ke henden ko te mao bemberaklbur

obowaol, tenaol mendbor mbinin kone bor el hukl bi non bi haroklme baebenon kone bor wakt el tubur hambun sao hend heneng buklemi. Ngub inj, mbini tenaol mendbor Ngaoron man mini non bubur mbinin kone bor di ebe el ti non bi haroklme baeben, wakt el hukl bi non bi ora haklemi kisesa.^m ⁴⁰Ngub kisaol Peresi sem mendbor obu hasaol teb so hasmi nda babenom, Njisesom ngo kisaol nda ub pangobur mbinim obu bor kakt, Nao di naon kone bor el hukl bi ora hayem ko nen sobal be? kismisa.ⁿ ⁴¹Ngub kismil Njisesom mbini bor kakt, Inim inin kone bor el hukl bi non bi ora hakl bemen, Ngaorom ini te nao mao sarakl beyao ora. Ngub sokl beyao o inim naon kone bor di el hukl nao bi bao bi ora hayom ko haroklme, inin kone bor kho hambun sao bao wiyao ora kisesa.^o

Some sib paeb bu tundae menger mar kisaol o

10 Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakt, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, aol mondom some sib baeben hondaroklme paeb tiriyao on nao hondaebur obum tangar menden paeb ngo kollmbabur hondarob sin, obum tenaol menden osisao paes mu paes naoklao aol ora soklao kisesa. ²Obum wakt kakt, Ngub buklaol o aol is mende obu some sib on paeb bu tundae on paeb tiriyao oran hondarob sin, obu some sib maeb haraoklao aol soklao kisesa. ³Ngub kobur kakt, Aol ngo obu tiriyao ngon hondaen ko tiriyao kombael maeb haraoklao aolom tiriyao komboklao ora. Some sib ngo baebenom aol some sib kalo haraoklao ngo obun angal oborob ora pangoklme, obum obun some sib ngo baebenon imbi kao mib bubur kemi dera pubuklao kisesa. ⁴Njisesom ngub

kobur kakt, Some sib aorao ndam obun some sib ngo baeben hambun kemi dera pobobur obu mbakla peyao tomb, some sib baebenom mbinin aoraon angal pange sakl, mbinim obu taol mi puklmi kisesa.^p ⁵Ngub kobur kakt, Some sib ngo baebenom tenaol tangar nao taol mi puklmi ora. Ngub inj, mbinim aol tangaron angal nao pange sakl, mbinim aol tangaron angal pangaoklbir pakl paokl buri lemi kisesa. ⁶Njisesom mbini bor angal mar ngub kao kalisao o mbinim angal mar ngon te nen nao sabismisa.^q

Njises obu some sib maeb haraoklao aol ora hayao o

⁷Ngo tomb mbinim te ngub nen nao sabismil Njisesom mbini bor wakt kakt, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, ni ninao some sib on tiriyao kombae menger ora hae kisesa. ⁸Obum wakt kakt, Aol mendbor mbinim some sib maeb haraoklao aol ebe non bubur mbes ibismi baeben, tenaol menden osisao paes mu paes noklme aol ora ibismi o, nao some sib non bi baebenom mbinin angal nao pangismi ora kisesa. ⁹Ngub kobur kakt, Ni bombor o tiriyao kombae ngo ora hael, tenaol mondom ni hae ol obobur paeb ndaon hondarob sin, Ngaorom obu bu muklaol obum anda dera bubur en aeben bu ne no haklao kisesa.^r ¹⁰Njisesom ngub kobur kakt, Paes noklme aol baebenom mbinim tangar sao menjao bukbur inj ubuklmi ka. Ngub inj, mbinim some sib ngo baeben lu taolu bowes bu paes noklbur ora ubuklmi. Ngub bimi o ni non mbini haeben ora saen ko obowaol, mbini nao some sib non bi ngo baebenon kone bor turi hom ha was habur, haeben saroklme sao was win hayem kisesa.

^m9:39 Mat 13:11-15; Njo 3:17; Njo 8:15-16   ⁿ9:40 Mat 15:14; Mat 23:26
^o9:41 Njo 15:22   ^p10:4 Njo 10:27   ^q10:6 Njo 16:25   ^r10:9 Njo 14:6

¹¹ Ngo tomb Njisesom waki kaku, Ni bombor o some sib oborob ora maeb haraoklao aol hae ka. Some sib oborob ora maeb haraoklao aol ngom obu imbi wi aondao haraoklao ub tuwabur, obum obun some sib baeben hond homo bisur bu pe paklbur ibisao kisesa.^s ¹² Ngub kobur kaku, Mbini aol mendbor mone muklbur sokl kongon was bu haroklme baeben, mbini some sib maeb haroklme aol some sibon aorao ora inj haroklme. Ngub yaol mbini ngo baebenom buklhoma aondao deran ker sem oboklemi o haondaoklbur, mbinim some sib ngo baeben ha haen tuwaklbur pakl khorob ora poklemi, buklhoma deran ker ngo baebenom some sib ngo baeben no bowes bu taol peb buklme kisesa.^t ¹³ Waki kaku, Ni ngo kaku o, aol mendborom mbinim some sib ngo baebenol hem ko kone nao wibur sokl muklemi on was nen sabobur kongon bu haklemi, some sib ngo baeben tuwaklbur paokl buri lemi o bor kaku kisesa. ¹⁴⁻¹⁵ Ngo tomb Njisesom waki kaku, Nao Abom ni hondo ora haraoklao, ni di nao Ab obu hondo was haruklu ka. Menger bombor ngub mubur ni some sib oborob ora maeb haraoklao aol ora hael, ni nao some sib baeben hend ha ora haruklu. Ngub biyul mbini nao some sib non bi ngo baebenom di ni hend ha ora hayem ol, ni imbi wi aondao haruklu ub di hem ko nen nao sabobur nao some sib baeben hond homo bu mu pe paklbur hae kisesa.^u ¹⁶ Obum ngub kobur kaku, Nao some sib non bi tangar mendbor di haeme ka. Ngub haeme o nao some sib non bi ngo haeme kaku o baeben enjo paeb ndaon ngo hayem baeben inj, sem

tangar ora yao o, ni mabor ngo baeben di ni haklwaol was eben lowao. Ngub buklwao tomb mbini ngo baebenom di nao angal pangoklemi, some sib sem hambun ora enjo ngo hayem baeben di tangar ngo kanda baeben di sem bombor ora soklao, some sib sem maeb haraoklao aol di obu bombor ora soklao kisesa.^v ¹⁷ Njisesom ngub kobur kaku, Nao Abom ni kone waoraoklao ub ngub kobur biyao ka. Ni bao was haklwaol ub hem nao ke ni pe pabur waki enjoklbur hae ol, nao Abom ni kone u haraoklao ora kisesa.^w ¹⁸ Ngub kobur kaku, Ni mondom mbinim mbib ora kone kimb bubur inj luklemi ka. Ngub inj, ni nao mbib nen sabobur ora homoklwaol. Ngub buklwaol ni ni nao mbib ngub homokl di homaeb se ora hae. Aoh, ni ni nao mbib enjokl di waki enjaeb se ora hael, ni nao angal ngo kaku baeben nao Abom ni hambun sao ngub bu haklao ko nen sabisao ub ora kaku kisesa.^x

¹⁹ Ngo tomb Nju sem ngo hasmi nda baebenom Njisesom angal ngo kisao nda pangobur, mbinim tom kab bu taol bu kobabur per ab saond bi bi bismisa.^y ²⁰ Ngub bismil tenaol ngo hasmi nda baebenon andub mendborom kaku, Aol ngo obun tombao bor sam bereyao he se ora haeng, ini asub ko obun angal pangeyem? kismisa.^z ²¹ Ngub kismi tomb tenaol ngo hasmi on mendborom kaku, Aol ngo obun angal ngo ke o aolon tombao bor sam birim angal lome nda ub inj ko hae ka. Aoh, mend di aol obun tombao bor sam biri haeme om, aol el bokl mini di waki el tin lome be? kismisa.

^s10:11 Njo 15:13; Kao 7:17   ^t10:12 Bis 20:29

^u10:14-15 Mat 11:27; Njo 10:27; Njo 15:13; 2 Tim 2:19; 1 Njo 3:16   ^v10:16 Njo 11:52; 1 Pit 2:25   ^w10:17 Pil 2:8-9   ^x10:18 Njo 5:26; Njo 14:31; Njo 19:11

^y10:19 Njo 7:43   ^z10:20 Njo 7:20; Njo 8:48

**Nju semom Njises hendaebe
maki himismi o**

²²Ngo tomb mabor pibi hon ingi ibisao tomb Njurusalem bor mbes Ngaor Hen Moroklme Anda menden tiriyo kombismi hor so boroklme bao o pindi paesesa. ²³Ngo tomb Njises obu Ngaor Hen Moroklme Anda andaon Solomonon panda tubal o bor hondabur ngo bor akol akol bisesa.^a ²⁴Ngub bisao Nju sem ngo hasmi nda baebenom Njises obu hasaol obo ha akol bu mbabur kabl, Njem naon kone bor ngo haroklme nda haki ngub was taol taol mao ba haklesi be? Nje heneng ora Ngaorom Eben Ke Aol ora hael sin, njem nao hambunom pangaomun kao pa ora kismisa.^b ²⁵Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Nim ini bor mbes kao njundis o, inim nim heneng ora le ko nen nao saboklme nda ka. Nim kongon hambun sao ngo bu hae sao baeben nao Abon burim ora bu hae ol, nim kongon ngo bu hae sao baebenom, ni nao Abom ora eben kise ko ini ngo muwale o kisesa.^c ²⁶Ngub kobur kabl, Ngub ngo bu hae o ini ninao some sib sem inj hayem ol, inim nil hul ha nao hayem kisesa.^d ²⁷Njisesom ngub kobur kabl, Nao some sib baebenom nao angal pangoklmel, nim di mbini hondo was haruklul mbinim ni taol mi ubuklmi kisesa.^e ²⁸Ngub kobur kabl, Nim mbini nao heme haeben ora sarukl haen kabl ol mbini ko mende nao heme haeben ora soklemil, mbini bum habur ke hondokl puklmi bor nao poklemi ora. Heneng ora nao some sib non bi ngo nim maeb haruklu baeben aol tangar mondom kur mukl buwaklao ora

kisesa.^f ²⁹Obum wakl kabl, Nao Abom ora mbini ni hae ol eben ko haraoklao ka. Nao Ab obu di aondao buri ora hambun sao men mbae ora hayaol, some sib non bi ngo nao Abom maeb hayao baeben mondom kur mukl buwaklao ora kisesa. ³⁰Njisesom ngub kobur kabl, Ni hesa nao Ab kab yao bombor o yao kisesa.

³¹Ngo tomb obum ngub kisaol Nju sem ngo hasmi nda baebenom wakl Njises obu hanom luklbur han sarbe mimmil,^g ³²Njisesom mbini bor kabl, Nim nao Abon kongon hobao sao andub ora inim hendeklemin muwalo haeng, inim nim kongon ngo bu hae on khorob sao asao ora buwaol ni hanom luklbur bim? kisesa. ³³Ngub kisaol mbini Nju sem ngo obu hanom luklbur bismi nda baebenom obun angal ngon ko san lubur kabl, Naom njem kongon mend oborob nao bil kobur inj nje hanom luklbur bim ka. Ngub inj, nje di aol heneng ora hael o, njem Ngaor bor maobowa peb bu hel hondo angal bubur, njem ni Ngaor ora hae kal ol ora luklbur bim kismisa.^h ³⁴Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Ngaoron angal inin man mbuk bor wiyao ub nao hendeme be? Ini tenaol hambun di Ngaor menger hayem ke wiyao kisesa. ³⁵Ngub kobur kabl, Ngaorom tenaol mbes ngo paolismi baebenom pangen obun angal ngo mbini hasmil eben kisao tomb, Ngaor obum ora mbini bor ini Ngaor menger hayem kisaong, inim angal ngo Ngaoron mbuk waeb bor wiyao ub baondib paklao ko nen sabeyem be? kisesa.ⁱ ³⁶Ngub kobur kabl, Ngub ke wiyang, ni oran ninao Abom ora kongon ngo bukl pu ko mao habur obum ni

^a10:23 Bis 3:11; Bis 5:12   ^b10:24 Luk 22:67

^c10:25 Njo 4:26; Njo 5:36; Njo 10:38   ^d10:26 Njo 6:64; Njo 8:45

^e10:27 Njo 8:47; Njo 10:3   ^f10:28 Njo 3:16; Njo 6:39; Njo 18:9

^g10:31 Njo 8:59   ^h10:33 Mat 26:65; Njo 5:18   ⁱ10:35 Mat 5:18

su bor pu kisaol, nim ni Ngaoron Isi ora hae ko ini kao nju haeng, inim ni bor asub ko njem Ngaor bor maobowa angal bu, hel hondo angal bil lem? kisesa.³⁷ Njisesom ngub kobur kabl, Aoh, nim nao Abon kongon ngub nao bibur ko haru sin, inim nim heneng le ko nen nao saboklwaebe ora.³⁸ Ngub inj, nim nao Abon kongon heneng ora bu hanbur o, inim nim angal ngo lowao ub heneng le ko nen nao sobaem sin ebe ka. Nim nao Abon kongon hambun sao bu haruklu ub buklwao o hondoklemi tomb, inim obun Abon kongon ora ngo be ko ebe nen saboklemi ora. Ngub buklemi tomb nao Abom ni haru was haraoklao ub di, nim nao Ab obu haru was haruklu ub di, inim ebe hondoklemi ora kisesa.^j ³⁹ Njisesom ngub kisaol Nju sem nda baebenom obu men ha howes koklbur ora bismi o, Njisesom obu bor ngo bukbur bismi ub sub baondib paklbur paokl pisesa.^k

⁴⁰ Ngub pobur kisaon Njises obu waki ib Njoran mende non pobur, mbes Njon Mbabtas Biyao Aolom tenaol mbabtas bu hasao su nda bor pindib pabur obum su ngo bor bao hasesa.^l ⁴¹ Ngo tomb tenaol andub ora obu hasaol obobur mbini hakl hakl kabl, Heneng ora mbes Njon Mbabtas Biyao Aolom tenaolom ko mend nao hindismi sao non mend nao bisao o, Njon Mbabtas Biyao Aol ngo obum Njisesom ngub bu haklao ko angal hambun sao ko hasao ub heneng ora kise kao kao bismisa.⁴² Ngub kobur kismin su ngo bor tenaol andubom ora Njises obul hul ha hasmisa.^m

Aol Lasaras obu ora pe paesaol maol bismi o

11 Ngo tomb su Betani aol mend obun imbi Lasaras obu sen ha

wisao o, su Betani ngo ten is kab menden imbi Mariya hesa Mata kab mbibi haekiyakl birisbi su o sisesa.ⁿ ² Ngub sisao o ten Mariya ngo obu mbes Aorao Aondaon aongao ma bor wel sem kao ebe ora pebe mondun kowe beyabur, waki hoboll ken ko obun wesmbao irim kunaesao nda sisao o, ten ngo obun mbaoli Lasaras ngo sen ha wisesa.^o ³ Ngub bisaol Lasarason mbaoli ngo kabom Njises hasaol angal pen kobur mbibim Njises bor kabl, Aorao Aondaon o, aol Lasaras ngo njem turi aondaon ora homale nda sen khorob ora ha wi kisbisa.^p ⁴ Ngo tomb Njisesom angal ngo pangobur obun man pange baeben bor kabl, Sen ngom obu ora mao homaklbur inj bene ka. Ngub inj, Ngaor obun buri muwalobur obun imbi aondaon bu ora win ko benel, Ngaoron Isiobun imbi di aondaon bu ora uklaon kisesa.^q

⁵ Ngo tomb Njisesom ten Mata ngo hesa obun haeki Mariya kab di, ten ngo kabon mbaoli aol Lasaras ngo sen ha wisao nda di, mbini is teb ngo mbaoliyaen kone u turi aondaon ora himisao o sisesa.^r ⁶ Ngub sisaol Njisesom Lasaras ngub sen ha wi ke pangobur kisaon, bao hor kab oran su ngo obu hasao bor bao hasesa.⁷ Ngub bubur kisaon mabor obun man pange baeben bor kabl, Nao Njuriya waki mbi kisesa.⁸ Ngub kisaol obun man pange aol nda baebenom burir biyubur obu bor kabl, Aol aondaon o, Nju semom ngubi sao tomb was nje hanom luklbur baemndang, njem waki su ngo bor poklbur bil be? kismisa.^r ⁹ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Hokloben di ombonaon di bao hora hambunon kongon ebe bu kimb bibse ora hayom. Tenaol mendbor hora

^j10:38 Njo 14:10-11   ^k10:39 Luk 4:30; Njo 8:59   ^l10:40 Njo 1:28

^m10:42 Njo 7:31   ⁿ11:1 Luk 10:38-39   ^o11:2 Njo 12:3   ^p11:3 Njo 11:36

^q11:4 Njo 9:3; Njo 11:40   ^r11:8 Njo 8:59

bao hae tomb pobaem sin, mbinim su ngo bor bao hayao ub hondobur ora poboklemil saokl nao uklemi ora kisesa.^s
¹⁰Obum ngub kobur kabl, Ngub buklemi o mondom obun kone bor bao nao bin habur em hundur wi bor poba sin, obu saokl uklao ora kisesa.^t ¹¹Njisesom angal ngo kao pabur mabor obun man pange nda baeben bor wabl kabl, Naon aol sango Lasaras nda u paol pene saol ol, nim wabl obu mao tekabl poklwao ora kisesa.^u ¹²Ngub kisaol Njises obun man pange aol nda baebenom obu bor kabl, Aorao Aondao o, obu u ora paolu wa sin obu wabl ebe soklao kismisa. ¹³Ngub kismi o Njisesom angal ngo Lasaras obu pe pa wisao ub nen sabobur kisa o, obun man pange aol ngo baebenom Lasaras obu u heneng paolu wiyao bor le ko pangobur kismisa. ¹⁴Mbinim ngub nen sabismil Njisesom mbini bor wabl kao pa kao kalobur kabl, Pangeklem. Lasaras obu ora pe pa wiyao bor kanda kisesa. ¹⁵Ngub kobur kabl, Ini ngo baebenom nim Lasaras bor buklwao sao hondobur, inim nil hul ha hareklemim ub nim oborob ora Lasaras obu hesa haru nao hawe sal nim turi ora homakl ngao, ngubi tomb obu hondokl mbi kisesa. ¹⁶Ngub kisaol Njiseson man pange aol Tomas obu obun imbi mende Sango Wabl Mari kismil, obum man pange aol aeben o baeben bor kabl, Nju semom Njises laem sin, nao di obu haru homemin orang mbi kisesa.^v

**Njises obu tenaol heme wabl
 mao enja haeben mao
 saraoklaon te ora hayao o**

¹⁷Ngobomb Njises obu pobur su Betani teb sol sao po pindib pabur pangisaol, Lasaras obu maol bismi o bao

hor makl oran pibi hanao ke pangisesa. ¹⁸Ngobomb su Betani ngo Njurusalem teb so ora kilometa el teb ora sisesa.^w
¹⁹Ngub sisao o Mata hesa Mariya kabomb mbibin mbaoli Lasaras ngo himisao o hem kao hakol nao bin ko, Nju sem tenaol andub ora ten nda kab daol angal ko berem kam ibismil birismisa. ²⁰Ngub birismi o Mata obum Njises wen harer bor ebe ke pangaoklbir kisaon obum harerol hen mukl pisao o, obun haeki Mariya obu andaon bao was birisesa.

²¹Ngobomb Matam Njises ibisaol hen mubur kabl, Aorao Aondao o, nje enjo ngo bor hakl bisin nao mbaoli ngo nao pe pakl bisao ora kisesa.^x ²²Matam ngub kobur kabl, Aoh, ni hende ora ngubi tomb di njem Ngaor bor menjao kao kalae sin, obum heneng buklaol ora kisesa. ²³Ngub kisaol Njisesom Mata bor kabl, Njen mbaoli ngo wabl enjoklaol ora kisesa. ²⁴Ngub kisaol Matam Njises bor wabl kabl, Ni hende ora, mabor bao bu kowes buklaol on tenaol mbes himismi baeben di wabl enjo kimb buklemi tomb Lasaras obu di heneng enjoklaol kisesa.^y
²⁵Ngub kisaol Njisesom Mata bor kabl, Ni tenaol mao enja peb biyu aol ora hae. Ni tenaol haeben mao saruklu aol ora hael, tenaol mendbor nil hul ha haklemi o homoklemi baeben wabl enjoklemi ora kisesa. ²⁶Obum wabl kabl, Tenaol mendbor mbini nao heme bao haklemi baebenom di nil hul ha harim sin, mbini nao homoklemi ora. Heneng ora mbini nao heme haeben ora sokleming, nim angal ngo kabl ub njem di heneng ora le ko nen sobal be? kisesa.^z ²⁷Ngub kisaol Matam Njises bor kabl, Aorao Aondao o, nje Ngaoromb Eben Ke Aol ora hael ko ni hende ora. Nje Ngaoron Isi ora hael.

^s11:9 Njo 9:4-5   ^t11:10 1 Njo 2:11   ^u11:11 Mat 9:24   ^v11:16 Mak 14:31
^w11:18 Mat 21:17   ^x11:21 Njo 11:32   ^y11:24 Njo 5:29   ^z11:26 Njo 8:51

Nje mbes Ngaorom aol mend su ngo bor oboklao kisao nda ora hael kisesa.^a

**Njisesom Lasaras hem
kobur de kisao o**

²⁸ Ngo tomb Matam ngub kao peyaokl-bir kisaon obun haeki Mariya kao kalokl pisesa. Ngub bubur kisaon obum Mariya sub solo maon nan kemi pobur sub kao kalobur kabl, Aol aondao obu enjo ngo bor obo habur nje es be kisesa. ²⁹ Ngub kisaol Mariya obu penar bu ora teka peyaokl-bir Njises hasaol pisesa.^b ³⁰ Ngub bisao o Njises obu su and te ora bor nao obo pindib pae, pibnao Matam obu hen mukl pisao nda bor kang mend bao hasesa. ³¹ Ngo tomb Nju sem mendbor Mariya haekiyakom mbibin mbaoli hem kao hakol nao bin ko, hombara anda angal kao tingiyu ber mba hasmi nda baebenom, Mariya obu penar bu ora ngo teka peyaokl dera pisao nda hondobur kismis, mbinim obun mbaolin maol bor de kokl pe ko nen sabobur mbinim obun mama taol mi pismisa.

³² Ngo tomb Mariya obum Njises hasao nda bor po Njises hasaol hondobur, obun aongao ma bor tumu kar munu dombes ubur obu bor kabl, Aorao Aondao o, nje enjo ngo bor hakl bisin nao mbaoli ngo nao pe pakl bisao ora kisesa.^c ³³ Mariyam ngub kobur de aondao ora kisaol Njisesom obum de ngo kisao ub hindisao tomb, Nju sem mendbor Mariya obu daol haru ibismi nda baebenom di de kismil hondobur, obun kone bor kho so hem aondao bu ora kisesa. ³⁴ Ngub bisaol obum mbini bor kabl, Inim Lasaras obu abor maol baemib? kisesa. Ngub kisaol mbinim obu bor kabl, Aorao Aondao o obu ngo bor ngo maol bisme ong, hondokl ib kismisa. ³⁵ Ngo tomb Njiseson el bor del

ib pibisesa.^d ³⁶ Ngub bisaol Nju sem ngo hasmi nda baebenom kabl, Haondaok-laob. Obum de ngo le o, aol Lasaras ngo obul kone aondao bu ora werekle kao kao bismisa. ³⁷ Ngub kismi o menborom obu maobowabur kabl, Aol ngo obum aol el kho baeben ebe mao saraoklao ndang, obum aol Lasaras ngo ngub nao hemen ko bisur bukl buwanao ye? kismisa.

Njisesom Lasaras mao enjaesao o

³⁸ Ngo tomb Njises obun kone bor hem aondao ora kao hakol bisaol, obum Lasaras maol bismi ndal po pindib pabur hindisao tomb han te ngo Lasaras maol bismi o moklo ora bor kowao bu taokl hondae sisaol, han aondao ora mondom han ngon dir komb pae o bor tu manga mbaesmisa.^e ³⁹ Ngub hondobur Njisesom kabl, Inim han ngo Lasarason maol bor manga mbaesmi o mu paklaob kisesa. Ngub kisaol aol ngo maol bismi ndan mbaoli Matam obu bor kabl, Aorao Aondao o, naom Lasaras obu maol bu mbamao tomb bao hor makl oran pibi hanaol, ngubi tomb bung aondao bu ora poboklao kisesa. ⁴⁰ Ngub kisao o Njisesom obu bor kabl, Nim nje bor mbes kao njanda ub nen nao sobal be? Heneng ora njem nil hul ha hari sin, njem Ngaor obun buri aondao ora wiyao ub hondoklesi ora kisesa.^f ⁴¹ Ngub kisaol mbinim han nda pere tuwaesmi tomb Njisesom yu heben bor hend yabur kabl, Ab o, nim nje bor ngo kao njurukl ub ora pangal ol, nje bor tengiyu ora kabl kisesa. ⁴² Ngub kobur kabl, Nim nje bor ngo sao ngo sao bibi ko kao njeyo tomb njem hor hor was ngo bibi keyo ub pangobur bili ndal ni ora hende o, tenaol ngo hayem baebenom di njem ora ni pu kisi ko henden ko nim nje bor angal ngo kao njurukl

^a11:27 Njo 6:69   ^b11:29 Njo 11:20   ^c11:32 Njo 11:21   ^d11:35 Luk 19:41

^e11:38 Mat 27:60   ^f11:40 Njo 11:4; Njo 11:23-26

kisesa.⁸ ⁴³Njisesom ngub kobur obum angal aondao bu ora kobur kakl, Lasaras o nje dera ib kisesa. ⁴⁴Ngub kisaol aol ngo maol bismi nda teka peyaoklbir dera ibisesa. Ngub ibisao o obu wen tangismi tomb lab lab ngo obun ki aongao di obun el wil bor di tanga tingi mbabur maol bismi nda ub ngub bao tanga tingi mba haen ibisesa. Ngub bisaol hondobur Njisesom mbini bor kakl, Inim obun lab lab ngo hakl hesbe tuwabur obum harer pen waklaob kisesa.

Nju sem mendborom Njises pe paen lemin ko karismi o

Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2

⁴⁵Ngo tomb Nju sem andub ora ngo Mariya taol mi ibismi nda baebenom Njisesom ngo bisao sao hondobur, mbinim Njises obul hul ha hasmisa.^h ⁴⁶Ngub bismi o tenaol mendborom Njisesom ngo bisao nda haondaokl pobur Peresi sem kao kalismisa. ⁴⁷Ngub bismil Nju semon baolum aol aondao baeben hesa Peresi sem kabom angal ngo kam ibismi nda pangobur kismin, mbinim mbinin kansol baeben birismi bor po kiril mbabur mbinin kansol ngo baeben bor kakl, Aol ngo obum tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di andub sao ora bu haeng, naom obu bor asub ora bem? kismisa. ⁴⁸Mbinim ngub kobur kakl, Heneng ora naom aol ngo obum ngub bu haen bao waklmaol obum ngub was bu harob sin, mabor tenaol hambunom obul was hul ha haklemil, Orom semom ngo buklemi sao maki aondao ora homobur naon Ngaor Hen Moroklme Anda hakl kundi bowes bu, nao Nju sem hambun lu bowes buklemi kismisa. ⁴⁹Mbinim ngub kismi o aol ngo hasmi baebenon is mend obun imbi

Kayapas obu wen karasmas bombor ngon was baolum aol wesmbao aondao ora hasaol, obum mbini bor kakl, Pangeklem. Inim ngon te kang mend nao hende sakl lem kisesa. ⁵⁰Obum ngub kobur kakl, Inim ngo sao ora nen nao sabeyem ka. Aol is bombor ora mondom tenaol hambun puwi pen ko ne manabur homa sin, naon sem hambun ora ke was nao henden ub obum ngo buklaob ub oborob ora buklaob kisesa.ⁱ ⁵¹Ngub kisaol o angal ngo baolum aol wesmbao aondao ngom, obum obun mbib nen sabobur inj kisaol ora. Ngub inj, obu baolum aol wesmbao aondao wen ora hasaol tomb angal mar ngo Ngaorom obun kone bor kao kisaol ub ora kisaol, obum Njises Nju sem tenaol baeben bisur bu, bu muklbur homoklaob o bor kisesa. ⁵²Ngub kisaol o Njises obum Nju sem tenaol baeben was bisur bu, bu muklbur inj homoklaob. Ngub inj, obum su hambun bor Ngaoron isi wane bereyem baeben hambun obun sem was habur maomunu tong bombor maosaklbur homoklaob, Ngaoron isi wane baeben mbini hambun sem bombor men koro ora haklemi.^j

⁵³Ngo tomb mbinim bao ngon pibnao tibiya pabur Njises obu pe paen luklemi on kao kao bismisa. ⁵⁴Mbinim ngub bismil Njises obum mbini Nju sem ngo baeben hasmi bor mbinim obu henden mao pana pana nao bi su Njuriya ngo tuwaklbir kisaon, obum su tenaol nao biri nan teb so bor su and lobokl lobokl menden imbi Eparim wisao, obun man pange nda baeben daol mbini su ngo bor was bao hasmisa.^k

⁵⁵Ngo tomb Nju semon Waran Aeben Bisao hor so boroklme bao o pindib paklbur teb sisesa. Ngub bisaol Waran Aeben Bisao bao ngo nao pindib pae tomb Nju

⁸11:42 Njo 12:30   ^h11:45 Luk 16:31; Njo 4:48; Njo 7:31   ⁱ11:50 Njo 18:14

^j11:52 Njo 10:16; Njo 17:21; 1 Njo 2:2   ^k11:54 Njo 5:18; Njo 7:1

sem su tangar tangar su hambun bor paolismi baebenon andub mendborom Njurusalem was pobur, mbini Nju semom bimi ub mbinim wes wes lu man man bukl pismisa.^{1 56-57} Ngo tomb mbini Nju semon baolum aol aondao baeben hesa Peresi sem kabom Njises es bubur kabl, Ini tenaol ngo hayem baebenon Njises obu hayao o hendele mandom naom obu men hamun ub kao njib ora kismisa. Ngub kismil mbini tenaol ngo obo kiril mba hasmi nda baebenom Ngaor Hen Moroklme Anda bor obo maembe mba, Njises hae be? nao haeb ko es es bubur mbini hakl hakl kabl, Inim asub nen sabeyem? Njises obum Waran Aeben Bisao bao ngon nao hondokl oboklao be? kao kao bismisa.^m

Mariyam Njiseson aongao mal wel kowe beyaesao o

Mat 26:6-13; Mak 14:3-9

12 Ngo tomb Nju semon Waran Aeben Bisao bao o teb soklbur bao hor dowo ora bao wisao tomb, Njises obu aol Lasaras ngo Njises obum obun maol bor mao enjaesao ndan su, su Betani bor pisesa.^{n 2} Ngub pisao tomb su ngo bor mbinim Njiseson ne nen ko harabur Matam ne ngo taol bu kal kal bisaol, Lasaras obu di tenaol mendbor Njises daol haru ne no birismi darukl o bor birisesa.^{o 3} Ngo tomb Mariya obum wel sem tangar menden imbi nar wel* kismil, kao di ebe ora pebe andub ora ber pae mend mbinim mone andub ora deng kobur mismi on mend wisao nda mubur, Njiseson aongao mal kowe beyaesesa. Ngub bubur kisaon obum wakl hoboll ken ko obun wesmbao irim kunaesaol, nar wel ebe ngon kao ebe ngo pibisao ndam and ngon andaon ngo bor bao

u hasesa.^{p 4} Ngub bisaol Njiseson man pange aol is mend obun imbi Iskeriyaor Njuras kismil, mabor obum Njises karu lisao aol nda obum kabl,^{q 5} Obum wel sem tangar nar wel ebe ngo mu bowes nao bi tenaol tangarom dob bin sokl mukl baonaon, obum mone andub ora pao 300 di menjao mukl baonaol, tenaol menjao nao wi burubur dem nao bin bereyem baeben ebe taol bu kalokl baonao ora kisesa.^{r 6} Ngub kisaon o aol Njuras ngom obum angal ngo kisaon ub tenaol mendbor menjao menjao nao wi birismi baeben hond homobur inj kisaon ora. Ngub inj, obu paes naoklao aol ora habur, man pange aol baebenon mone mendbor obun nu bor maru wa hasao baebenon mendbor paes maobala mu hasao ub buklbur kisesa.⁷ Ngub kisaol Njisesom kabl, Njem ten ngo bor ngub nao ke. Mabor mbinim ni maol buklemi tomb di, nao toklol wel ngom kowe beyaen ub obun wel ngo sokl nao mi bao win was kisesa.^{s 8} Ngub kobur kabl, Inim tenaol mendbor menjao nao wi burubur dam nao bin boroklme baeben hesa non ini daol hor hor was haklemi o, ni non ini daol nao hor hor bao ha kimb was nao buklmao ora kisesa.

Baolum aol aondao baebenom Lasaras wakl pe paen lem ko karismi o

⁹ Ngo tomb Nju sem hambunom Njises obu su Betani ngo bor ora hae ke pangobur kismil, mbinim obu hondoklbur obu hasao bor ibismi o mbinim Njises obu was hondoklbur inj, mbes Njisesom Lasaras obu obun maol bor mao enjarob ke pangobur mbinim Lasaras di hondoklbur ibismisa.^{t 10} Mbinim ngub hondokl ibismil mbinim baolum aol aondao

¹11:55 Bis 21:26   ^m11:56-57 Njo 7:11
^o12:2 Luk 10:40   ^p12:3 Luk 7:37-38
^s12:7 Njo 19:40   ^t12:9 Njo 11:43-44

ⁿ12:1 Njo 11:1; Njo 11:43
^q12:4 Njo 18:3   ^r12:5 Mat 19:21

baebenom ko aondao bu ora homobur mbini hakl hakl kakl, Naom Lasaras di pe paen lemin ora ko kao paesmia.¹¹ Mbinim Lasaras ngo lemin kismi on te, Nju sem andubom ora Lasaras ngo obun maol bor mao enjaesao nda hondobur, baolum aol ngo baeben tuwaki pobur mbinim Njises obul was hul ha hasmil, mbinim Lasaras di ngub lemin ora ko karismisa.¹¹

**Njises obu aol wesmbaom bimi ub
Njurusalem hondaesao o**

Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40

¹²Ngo tomb ngon ekerana tenaol aondao andub ora Nju semon Waran Aeben Bisao hor so boroklme bao on obo kiril mba habur, Njises obu Njurusalem enjo ngo bor ebe ke pangismisa.¹³ Mbinim ngub pangobur kismin sendaol bimi sao me so non bi sao hakl mend sando mini mini, mbinim Njises harerol hen mukl pobur angal aondao bu ora kobur kakl,

Ngaorom imbi wi haen kisao aol ngo obu Aorao Aondao hayao bor hakl ebene ngao

Obu bor kaoya kem ora.

Obu Nju semon aol wesmbao aondao ora hayaol

Ngaorom obu imbi wi haen kisao aol yaong

Aorao Aondao ngo obu bor kaoya kem ko

kaoya kismisa.¹⁴ Ngo tomb Njises obum some dongi hondbao mend hasaol hondobur, ngon mesaol hond ya baoraokl pisesa. Ngub bisaol ngo bisao sao mbes mbuk waeb bor ngub ke wisao.^v

¹⁵Su and lobokl lobokl Siyon tenaol o Inim pakl nao homaoklaob ka.

Inim inin aol wesmbao aondao nda ngo ebe o

Haondaoklaob.

Obu some dongi hondbaon mesaol baoraokl ebeng

Haondaoklaob

ke wisao ub heneng ora ngo ora tomb il so pind bisesa.¹⁶ Ngo tomb Njiseson man pange baebenom ngo bisao saon te nen nao sabismi o, mabor Njises obu waki enjobur obu imbi wi aondao ora hasao tomb mbinim waki nen sabo bokesmil, Ngaoron mbuk waeb bor mbinim obu bor ngub buklemi ke wisao ub ora bismi ko nen sab heneng bismisa.^w

¹⁷Ngo tomb mbes aol Lasaras obu pe paesao maol bismi o, Njiseson tenaol andub ora hondo haenbur aol Lasaras ngo obun imbi ko kor bubur mao enjaesao hindismi nda baebenom, waki Njiseson ngo bisao sao tenaol hambunom pangen kao kalismisa.^x ¹⁸Ngub bismil mbini tenaol andub ora mendbor Njiseson buri palobur tenaolom ko mend nao hindismi ngo bisao kismi o pangismi baebenom, Njises obu harerol hen mukl pismisa.¹⁹ Ngub bismil hondobur Peresi semom makl aondao ora homobur mbini hakl hakl kakl, Embin inin di ora hendeyem ka. Naom Njises obu bor menjao menjao bukl buwaki maol, su hambun bor tenaol hambunom obu hayaol was pobur, ou was ngo taol mi peyem o kismisa.^y

**Ngirik tenaol baebenom Njises
haondaomun sa ko nen sabismi o**

²⁰Ngo tomb Nju semon hor so boroklme bao ngo baeben on tenaol andub ora Njurusalem pobur Ngaor bor kaoya ko hasmil, Ngirik tenaol mendbor di ibismil mbini haru hasmisa.²¹ Ngub hasmi tomb Ngirik tenaol nda baebenom, Njiseson man pange

^u12:11 Njo 11:45   ^v12:14 Mat 27:42; Njo 1:49   ^w12:16 Njo 2:22

^x12:17 Njo 11:43-44   ^y12:19 Njo 11:48

aol is mend obun imbi Pilib kismi o obu Kalilin su Bersara aol mend sisaol, mbinim obu birisaol obo ne mubur kabl, Aol o ka, naom Njises oran haondaomun ko pangaoklaom kismisa.^z ²²Ngub kismil Pilibom Andur po kao kalisao, Andur hesa Pilib kabom angal ngo wabl Njises po kao kalisbisa. ²³Ngub kisbil Njisesom mbibin angal ngon ko san lubur kabl, Aolon Isi Ora obu imbi aondao bu ora uklaobao o mbes teb se ol beyem kisesa.^a ²⁴Njisesom ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, isom il seyao o sul tal hakl po tiba bung nao bi bao so wa sin, obu hond bombor ngo so wiyao o was saoklao o, is il ngom sul tal hakl po tibarob sin, por ko and sobur il andub ora soklao kisesa.^b ²⁵Njisesom ngub kobur kabl, Aol mondom obu tenaolom imbi ken haklao on was turi homo harob sin, obun hambun sao baondib munuklaol obu imbi nao wi kang ora haklao. Ngub buklaol o aol mondom obu su ngol imbi wi haraoklao ub tuwa mesao kalo harob sin, obum haeben saklbur ora hayaol, obu imbi wi ora habur ko mende nao heme haeben ora saklao kisesa.^c ²⁶Ngub kobur kabl, Aol mondom ni hem kobur nao kongon bu harob sin, obum ni ora taol mi oboklaol, nao kongon biyao aol ngo obu ni hesa yao haru akol was bu haklbaol ora kisesa. Ngub kobur kabl, Aol mondom ni hem kobur nao kongon bu harob sin, nao Abom aol ngo obu imbi aondao bu ora win lao kisesa.^d

Mbinim Aolon Isi Ora pe paen luklemi kisao o

²⁷Ngo tomb Njisesom ngub kobur kabl, Ngubi tomb nao kone bor burisao po kho aondao ora saol ngao, nim asub ora kon balem? Nim nao Ab bor, Ab o nim ke nao hondon ub njem ni bor ngubi tomb ngo bukbur be sao mu tuwaebe lowao be? Ngub inj ka. Nim ngubi tomb ni bor ngo buklaol sao ora bin ko su ngo bor obowao ora kisesa.^e ²⁸Obum ngub kobur kabl, Nao Ab o, nim ngub bukbur ora obowaong, njem njen imbi aondao bu ora win kaebe kisesa. Njisesom ngub kao peyabl birisao tomb angal mend yu heben hakl obobur kabl, Nim nao imbi mbes aondao bu ora win kondis ol, nim wabl aondao bu ora win lowao kisesa.^f ²⁹Ngo tomb tenaol mendbor Njises obu hasaol teb so hasmi nda baebenom angal ngo yu heben hakl ibisao nda pangobur kabl, Har kull mend kaol kismi o mendborom kabl, Aoh, angal mini wesao mondom obu bor angal mend kao kale kismisa.^g ³⁰Mbinim ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Angal ngo ni bor inj obaokl ka. Ngub inj, angal ngo ini bor buklaol saon ora le kisesa.^h ³¹Ngub kobur kabl, Ngubi tomb Ngaorom sun tenaol khorob bimi baeben bember ha peb bu ke mao handaklao bao o teb sam sam bel, obum mbini sun tenaol ngo baebenon khorob mao baraoklaon aol wesmbao aondao ora o lu taol beyobur men mbaklao ora kisesa.ⁱ ³²Wabl kabl, Mabor mbinim nim is pe kowal bi bor menyaklemi tomb nim tenaol hambun ni hae ol was eben lowao kisesa.^j ³³Ngo tomb obum angal ngo kisao o obu homoklao ub bor menger

^z12:21 Luk 19:3; Luk 23:8; Njo 1:44   ^a12:23 Njo 13:31-32; Njo 17:1

^b12:24 1 Kor 15:36   ^c12:25 Mat 16:25   ^d12:26 Njo 14:3; Njo 17:24

^e12:27 Mat 26:38   ^f12:28 Mat 3:17   ^g12:29 Bis 23:9   ^h12:30 Njo 11:42

ⁱ12:31 Njo 9:39; Njo 14:30   ^j12:32 Njo 3:14

mubur kisesa.^{k 34} Ngub kisaol tenaol ngo hasmi nda baebenom obun angal ngon ko san lubur kakl, Naom nao Nju semon man wiyao ub mbes ngub pangismao ka. Eben Lao Aol obu nao heme bao was haklao ora ke pangismaong, njem asub ko Aolon Isi Ora obu menyaklemi kal bo? Njem Aolon Isi Ora ngo kal o aeb bor kal? kismisa.³⁵ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Kang baoklmemd oran inim bao ngo obu hesa haru was bao hayem ol, ini ngubi tomb bao bin ora habur bao bi ora bor pobo hayem ngao, em hundur mao waraoklao saom ini em hundur mao waraoklaong hondo ora haklwaebe ka. Pangeklem. Tenaol mendbor em hundur wi bor pubuklmi baebenom ni ngo bor pe ko nao hendebur puklmi kisesa.^{1 36} Ngub kobur kakl, Inim bao ngo obu bao haen hayem tomb bao ngo obul hul ha haklwaebe ora. Ngub baem sin ini bao ngo obun sem ora haklemi kisesa.^m

**Nju sem andub ora Njisesol
hul ha nao hasmi o**

Ngo tomb Njisesom angal ngo hakl ngub kao kalo hasao o, mabor tenaol ngo baeben ngol bao haen obu sub ora bum hasesa.³⁷ Njises obum tenaolom ko mend nao hindismi sao andub ora tenaol hambunom henden bu hasao o, mbinim obul hul ha nao hasmi ub mbes Ngaoron ngo hul ha nao hasmi ub mbes Ngaoron man mini aol Asayam ngo baebenom ngub buklemi ko mbuk waeb bu wisao ub ora bismil, Asayam ngub waeb bu wisao.

Aorao Aondao o naom angal lomao ub Aebom ora heneng lem ko nen saboklao?

Aorao Aondao obum obun buri muwalaoklao tomb

Aebom ora obul hul ha haklaob ko waeb bu wisao ub ngo ora tomb heneng ora il so pind bisesa.^{n 39} Ngub bismil mbinim Njises obul ngo hul ha nao hasmi on te, Asayam angal mende di ngub waeb bu wisao. Obum kakl,⁴⁰ Ngaorom mbinin el bor manga mbabur

Tenaol ngo obul hul ha nao haroklme baeben

Mbinin kone bor han non bi men aolin kisaol ora

Mbinin el di hukl bi ora haklemil Kone bor di oborob kimb nao bibur

Mbinin kone baol munu

Nim mbini wakl mao enjan nao oboklemi kisaol ko

mbes Asayam waeb bu wisao ub ngo ora tomb heneng ora il so pind bisesa.^o

⁴¹ Mbes Asaya obum Ngaorom Eben Lao Aol ngo obu buri bao bi ora hasaol hondobur, Eben Lao Aolom mabor bu haklao saon ora waeb bu wisasa.

⁴² Heneng ora Asayam mbinim ngo buklemi ko waeb bu wisao ub ngub il so pind bisao o, Nju semon maomb bo haraoklao aol andub mendborom di Njisesol hul ha hasmisa. Ngub bismi o Peresi semom nao man pangoklme anda bor nao biri puklub ko lu taoluklemi ko pakl homobur, mbinim Njises obu Ngaorom Eben Ke Aol ora hae ko nen sabismi ub nao kao paesmisa.^{p 43} Ngub bubur kismil mbinim Ngaorom nen sabeyao ub nje ebe ora hael ko kaoya ken haebe makl homobur, mbinim tenaol henengom nen saboklme ub was mbini bor nje ebe ora hael ko kaoya kismi ub turi himismisa.^q

^k12:33 Njo 18:32   ^l12:35 Njo 7:33; Njo 8:12; 1 Njo 2:10-11

^m12:36 Ebe 5:8   ⁿ12:38 Oro 10:16   ^o12:40 Mat 13:15

^p12:42 Njo 7:48; Njo 9:22   ^q12:43 Njo 5:44

**Njiseson angalom tenaol kho
ebe kab taol bu kobayao o**

⁴⁴Ngo tomb Njisesom angal aondao bu ora kobur kakl, Tenaol mendbor nil hul ha haklemi baebenom nil was inj hul ha haklemi ka. Ngub inj, mbinim ni obon kisaon nda obul di hul ha haklemi kisesa.^r ⁴⁵Ngub kobur kakl, Tenaol mendbor ni hondo ora haklemi baebenom ni obon kisaon nda obu di hondo ora haklemi kisesa.^s ⁴⁶Obum wakl kakl, Nim su ngon bao ora habur, tenaol mendbor nil hul ha haklemi baeben em hundur wi bor nao haen ko obowao ora kisesa.^t ⁴⁷Njisesom ngub kobur kakl, Tenaol mondom ngubi tomb nao angal bib hobao sao nda pangobur o, angal ngom ngo sao ngo sao bibi ke wiyao ub hul habur nao ba sin di nim obu bor te nao mao bemberaklwao ora. Aoh, nim sun tenaol hambun te mao bembera taol bukbur inj obowao ka. Ngub inj, nim mbini bisur bu, bu mukbur obowao kisesa.^u ⁴⁸Wakl kakl, Tenaol mondom di ni mesao njubur nao angal bib hobao sao ngo makl homo nao panga sin, nim inj, obu ngo saom ora te mao sara taol bukloa ka. Nao angal ngubi tomb ngo ko hae om ora, mabor bao bu kowes ora bukloa on obu te mao sara taol bukloa ora kisesa.^v ⁴⁹Ngub kobur kakl, Nim ngo kakl o, nim angal bib hobao sao ngo ko haruklu e baeben, nim nao mbib nen sabeyo ub inj ko haruklu ka. Ngub inj, nao Abom ora ni obon kisaol, angal ngo baeben nim tenaol hambun bor kao kalo han ko obum ora kao njisao kisesa. ⁵⁰Ngub kobur kakl, Ni hende ora, nao Abom bibaebe keyao angal ngo tenaol haeben mao saraoklao angal ora yaol, angal ngo

nim ko haruklu e baeben nao Abom kao kalaebe ko kao njisao ub ora ko haruklu ko Njisesom ngub kisesa.^w

**Njisesom obun man pange
aol baebenon aongao ma
bor wes wes laesao o**

13 Ngo tomb Nju semon Waran Aeben Bisao bao o ekeran nan pindib paklao ko birismi tomb Njises obum ora hindisaol, obum sun tenaol baeben tuwaklbir wakl obun Ab hayaol poklao bao o teb sisesa. Ngub bisaol obun sem mendbor kone u hasao o mbini sul bao haen tuwakl poklao baeben hem aondao ora kobur, ngub bao hem kao ha win was obu pe paen lismisa.^x

²Ngobombor ngon ombonao nend kisaon tomb Njises di obun man pange baeben di ne no birismisa. Ngub birismil Njises obun man pange aol duteb nan o obu Iskeriyaor Njuras, Simonon isi sisao o Seranom obun kone bor hondaesaol, obum mabor Njises lukl bismi baeben bor mbinim Njises obu pe paen lin ko kaloklwao ko nen sabisesa.^y ³Ngub bisao o Njises obun Abom obu bor buri aondao ora taol bu kalisaol, obum nim hambun sao bib se hae ko ora hindisesa. Mend di obu Ngaorom ora pu kisaol, obu wakl Ngaor hayao bor poklao ub di ora hindisesa.^z ⁴Njisesom ngub hondobur kisaon ne ngo hakl nao nja win teka peyobur, obun lab lab saoll mend samisaon nda bao kolo u mbabur, obun dawaol mend wisao o mubur kisaon obun tombaol pong li mbaesesa. ⁵Obum ngub bubur kisaon ndis mend wisao o bor ib baoklmend kowe tunda birin kobur, obum obun man pange aol nda baebenon aongao

^r12:44 Mat 10:40   ^s12:45 Njo 14:9   ^t12:46 Njo 8:12; Njo 12:35

^u12:47 Njo 3:17; Njo 8:15   ^v12:48 NjuS 4:12   ^w12:50 Njo 8:26; Njo 8:28

^x13:1 Njo 7:30; Njo 12:23; Njo 15:13; Pil 2:8; 1 Njo 3:16

^y13:2 Luk 22:3; Njo 13:27   ^z13:3 Njo 3:35; Njo 16:28

ma bor mendboron mbes wes wes lam lam bubur, waki hoboll ken ko obun dawaol ngo obun pako pakol pong li mbaesao ndam kunam kunam bisesa. ⁶Ngub bubur kisaon obum hambunon ngub lam obam obam bubur, obum Simon Pitam laklbur bisaol Pitam Njises bor kaki, Aorao Aondao o, njem ni non bi on aongao ma bor wes wes laklbur bil be? kisesa. ⁷Ngub kisaol Njisesom Pita obun angal ngon ko san lubur kaki, Nim ngo bi sao njem ngubi tomb nen nao sabel o, mabor njem ebe nen sabobur ora hondoklesi kisesa. ⁸Ngub kisaol Pitam Njises bor kaki, Inj ora. Njem nao aongao ma bor wes wes nao laklesi ora o njem baehaemen ora bil kisaol, Njisesom obun angal ngon ko san lubur kaki, Nim njen aongao ma bor wes wes nao laru sin, njem nao man pange aol hakl buwaklesi ora kisesa. ⁹Ngub kisaol Simon Pitam obu bor waki kaki, Aorao Aondao o, ngub sin njem nao aongao ma bor was nao li, ki wesmbao hakl bor di hambun bor lakla kisesa. ¹⁰Ngub kisaol Njisesom obu bor kaki, Tenaol mondom obun toklo hambun oborob wes wes li peyobur harob sin, obum asub ko, ko mende wes wes luklao? Ngub inj, obun aongao bor bombor o wes wes lao peya sin, obun toklo hambun dol nao hae ebe ora soklao kisesa. Waki kaki, Ini hambun dol nao hae hayem o, ini ngo haklon is bombor mend dol hae ora hae kisesa. ^a ¹¹Ngub kisao o Njisesom ini ngo baeben is mend dol hae ora hae ko angal ngo kisao ub, obum aol Njurasom mabor obu karu lisao nda ub bukbur nen sabo birisao nda ub hondobur kisesa. ^b

¹²Ngo tomb Njisesom obun man pange aol nda baeben hambunon aongao ma bor wes wes lao peyakabur kisaon,

obun lab lab saoll nda waki mu bombobur, ne no birismi nda ub waki no birismisa. Ngub bismi tomb obum mbini bor kaki, Nim ini bor ngo bi saon te nen sabeyem be? kisesa. ¹³Obum ngub kobur kaki, Inim ni bor aol aondao o Aorao Aondao o ko, imbi ko haroklme nda ka. Inim heneng ora ngo lome nda ub, ni ngo lome nda ubi ora hae kisesa. ^c ¹⁴Ngub kobur kaki, Heneng ora ni inin Aorao Aondao habur aol aondao ora hae o, nim inin aongao ma bor wes wes ngo larukl ub inim di dimb men aolubur inin tenaol sango menden aongao ma bor wes wes laklwaebe kisesa. ^d ¹⁵Obum waki kaki, Nim ini bor menger ngo hendeklemin muwalobur, ini bor ngo bi ub inim di tenaol mende bor ngub bu haklwaebe ora kisesa. ^e ¹⁶Njisesom ngub kobur kaki, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, aol menden kowan lao aol mondom obun aol aondao o nao men mbaklao ora. Mende di aol aondao mondom obun kowan lao aol bor njem nao angal ngo kam pu ko pen lao tomb, kongon biyao aol ngom obun aol aondao obu pen lao ngo nao men mbaklao ora kisesa. ^f ¹⁷Obum waki kaki, Inim nim ngo kaki sao baeben oborob ora nen sab hakol bubur bu harim sin, inim turi aondao ora homoklemi kisesa. ^g

¹⁸Ngo tomb Njisesom waki kaki, Nim angal ngo kaki sao baeben ini ngo baeben hambun bor ora inj kaki ka. Ngub inj, ini nim ora bember ha peb bu mao handis ol ini ninao sem ora hayem baeben non ora hende o, nim ngo kaki sao Ngaoron mbuk waeb bor buklaol ke wiyao ub heneng ora buklaol, Ngaoron mbuk waeb bor ngub ke wiyao.

Aol mend ni hesa maomunu burubur Ne no buruklbaomon

^a13:10 Njo 15:3   ^b13:11 Njo 6:64; Njo 6:70-71

^c13:13 Mat 23:8; Mat 23:10   ^d13:14 Mat 20:28; Luk 22:27   ^e13:15 Pil 2:5; Kol 3:13; 1 Pit 2:21   ^f13:16 Mat 10:24   ^g13:17 Mat 7:24; Nje 1:25

Obum ni aongaom hala mba karu luklao ke wiyao ub heneng ora il so pind biklao kisesa. ¹⁹ Njisesom wakl kakl, Nim ini bor ngo kao njurukl ub nao bu pind bili haenbur kao njurukl o, mabor nim ngo kakl ub buklaio tomb inim ni di aol ngo obu ora sise ko ebe hend heneng buklemi kisesa. ^h ²⁰ Wakl kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, nim nao angal kam akol bimi aol mendbor nao angal ngo kam puklub lowao baeben bor, mondom ini oborob obaeming ubuklub kobur mbini bor turi homo oborob was bisur ba sin, obum ni bor ora turi homo oborob buk-lao. Obum ni bor ngub oborob ba sin, Ngaorom ni obon kisaol obum Ngaor bor ora oborob buklaio kisesa. ⁱ

**Njisesom mondom ni
karu luklao kisaio o**

*Mat 26:20-25; Mak
14:17-21; Luk 22:21-23*

²¹ Ngo tomb Njisesom ngub kao pae-sao tomb obun kone bor kend bu ke di kab pisaol, obum bao kao pabur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, ini ngo bereyem haklon is bombor ora mondom ni karu luklao ora kisesa. ^j ²² Ngub kisaol obun man pange aol nda baebenom burir biyubur obum ngo le ub aem buklaio bor leb ko nen sabokl buwabur, mbini hakl hakl mende hend hend bismisa. ²³ Ngo tomb Njises obun man pange aol is mend turi himisao ora mend sisao o, obu Njises ora birisaol teb so ora birisesa. ^k ²⁴ Ngub birisaol Simon Pitam aol ngo birisao nda bor sub wil sara peyo kao kalobur kakl, Obum aebom ngub buklaio bor keneb ko hendemin ub njem obu bor ne mi kisesa. ²⁵ Ngub kisaol Njises obun man pange aol ngo obu birisaol teb so oral birisao ndam Njises bor ne wi aeben sa ne

mubur kakl, Aorao Aondao o, njem ngo kaenda ub aebom buklaio bor kae bo? kisesa. ²⁶ Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Nim palawe mend ne ombo ibao ber pae bor dand bu pabur aol mend nen kala sin, aol ngo obu ora soklao kisesa. Ngub kobur kisaon obum palawe mend mubur ne ombo ibao ber baklae nda bor dand bu mubur, obum bukluwao kisaio nda ub Iskeriyaor Simonon isi Njuras kalisesa. ²⁷ Ngo tomb Njisesom palawe nda ngub kalisaol, Njuras obum mu nisaio tomb Seranom obun kone bor aondao bu ora hondaesesa. Ngub bisaol Njisesom Njuras bor kakl, Njem bukl buklesi sao penar bu ora bao bu men kisesa. ¹ ²⁸ Ngub kisaio o mbini aol ngo ne no birismi nda baebenom Njises obum Njuras bor angal ngo kisaio on te nen nao sabismisa. ²⁹ Ngub nen nao sabebur kismin mendborom mbinin mone ngo nu bor mar pae wismi o, Njuras obum maomb bo hasao on bor menjao le ko nen sabobur, mbinim Njises obum Njuras bor mone ngon mendbor mubur hor so ngo bereyom tomb nemin ko ne menjao dob bibi le ko nen sabismisa. Ngub nen sabismi o mendborom di mone ngon mendbor mubur, tenaol mendbor menjao nao wi boroklme baeben taol bu kalen ko le ko nen sabismisa. ^m ³⁰ Ngo tomb Njurasom palawe di ne ombo kang ngo nda mu nao peyaoklbir kisaon, penar bu ora dera bonge derasao tomb somna sisaol em hundur aondao ora wisesa.

**Njisesom angal wen
pange mend kisaio o**

³¹ Ngo tomb Njuras obu ngub dera pisao tomb Njisesom kakl, Ngubi tomb Aolon Isi Ora obun imbi aondao bu ora

^h13:19 Njo 14:29; Njo 16:4   ⁱ13:20 Mat 10:40   ^j13:21 Njo 12:27   ^k13:23 Njo 19:26; Njo 20:2; Njo 21:7; Njo 21:20   ^l13:27 Njo 13:2   ^m13:29 Njo 12:6

uklaol, Aolon Isi Ora obumdi Ngaoron imbi aondao bu ora win lao kisesa.ⁿ ³²Ngub kobur kakl, Aolon Isi Ora obum Ngaoron imbi aondao bu ora ngub win ka sin, Ngaorom obun imbi aondao bu ora uklaol ub penar bu ora Aolon Isi Oran imbi di bombor ngub was aondao bu ora win lao kisesa.^o ³³Njisesom wakk kakl, Ini nao nongnas non bi o hakl o, ni ini daol nao kang el bombor ora ngo bao haru hayom o inim mabor ni es aondao ora buklemi. Nim Nju sem hambun bor ko haruklu nda ub ini bor di kao njurukl ngao, inim su ngo ni poklwao o bor obokl buwaklemi ora kisesa.^p ³⁴Ngub kobur kakl, Nim ngubi tomb ini bor angal wen pange ora kao njurukl ngao, inim ini hakl hakl mendel hond hom hom bu, kone wi wi bu haklwaebe ka. Nim ini bor kone uruklu nda ub bombor ngub was, inim ini hakl hakl mende hond hom hom bu kone wi wi bu haklwaebe ora kisesa.^q ³⁵Njisesom ngub kobur kakl, Inim ini hakl hakl ngub mende hond hom hom bu kone wi wi bu harim sin, tenaol tangar aebenol haklemi baeben hambunom di ini Njiseson man pange aol hayem ko ora hondoklemi kisesa.

**Njisesom Pita bor njem ni
nao hendeyo lesi kisao o**

*Mat 26:31-35; Mak
14:27-31; Luk 22:31-34*

³⁶Ngo tomb Simon Pitam Njises bor kakl, Aorao Aondao o nje al poklesi bor kal? kisaol, Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Ni poklwao o bor njem ngubi tomb non ni taol mi obo ngo bor pokl buwaklesi o, njem mabor ni taol mi oboklesi ora kisesa.^r ³⁷Ngub kisaol Pitam obu bor wakk kakl, Aorao Aon-

dao o, nim ngubi tomb nje asub ko ora taol mi obokl buwaklwao? Pangel. Nim bao haklwao ub nen nao sabebur njen ne mana homoklbur hae kisesa. ³⁸Ngub kisaol Njisesom Pita obun angal ngon ko san lubur kakl, Heneng ora njem ninao ne mana homoklbur hael be? Nim nje bor heneng ora kao njurukl, sao kulao angal nao bi haen was njem ko teb oran nim Njises nao hendeyo lesi kisesa.

**Njises obu Ngaor hayaol
pokl pe harer ora yao o**

14 Ngo tomb Njisesom obun man pange baeben bor kakl, Inim kone bor pakl homo burisao pen nao biri, inim Ngaorol hul ha ora habur inim nil di hul ha saor peyo ora haklwaebe kisesa.^s ²Obum ngub kobur kakl, Nao Abon anda bor and tubal andub ora bu wiyao ka. Nao Abom and tubal andub ngub nao bu ukl bisaon, nim ini bor mbes and tubal andub hayao ko nao kao njukl buwao ora. Heneng ora ni ngo pukl ub oran, nim su ini haklemi on ora man man bakl pukl kisesa. ³Njisesom wakk kakl, Nim ngub su ngo ini haklemi o man man bu baklbur, ini di ni daol nao haru haemin ko kaomukl oboklwao ora. Ngub bukwaol su ngo ni haruklu o bor, ini di ni daol nao haru haklmao kisesa.^t ⁴Wakk kakl, Inim ni poklwao harer ngo di ora hendeyem kisesa. ⁵Ngub kisaol obun man pange aol Tomasom Njises bor kakl, Aorao Aondao o nje al poklesi bor kal? Naom su ngo nje poklesi o nao hende ora hayom ngao, naom harer ngo asub ora bubur hondoklmaob? kisesa. ⁶Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, Ni Ngaor hayaol pokl pe harer ora hae. Ni heneng heneng was lao angal ndan te ora hae. Nim tenaol haeben saroklmen te

ⁿ13:31 Njo 12:23   ^o13:32 Njo 17:5   ^p13:33 Njo 7:33-34

^q13:34 Njo 15:12; Njo 15:17; 1 Njo 3:23; 2 Njo 5

^r13:36 Njo 7:34; Njo 21:18-19   ^s14:1 Njo 14:27   ^t14:3 Njo 12:26; Njo 17:4

ora hae ka. Mondom nao Ab hayaol pokl pe harer tangar mende nao wiyao ora. Ngub inj, nao Ab hayaol pokl pe harer ni bombor o ora yao kisesa.^u ⁷ Obum waki kabl, Inim ni hondo ora hakl beme sin, inim nao Ab di hondo ora hakl beme ka. Aoh, inim ngubi tomb non obu di handam handam bubur obu ora hend wayem kisesa.^v

⁸ Ngub kisaol Pilibom Njises bor kabl, Aorao Aondao o njem Ab ngo hayao kal o, naom di obu haondaomun muwalee sin ebe ora kisesa. ⁹ Ngub kisaol Njisesom obu bor kabl, Wao. Pilib o nim ini daol su wen inj, mbes ora ini daol haru was hasumndis o, njem ni nao hende was harili be? Mondom ni hondo harob sin obum nao Ab di hondo ora haklaong, njem asub ko njen Ab ngo naom haondaomun muwal kal? kisesa. ¹⁰ Njisesom waki kabl, Panaem, njem nil hul nao hae harili saol ka. Nim nao Ab obu hesa haru was haruklul, nao Abom di ni nao tuwae haru was haraoklao. Ngub biyaol nim ini bor angal kao nju haruklu nda baeben nim nao konem nen sabobur inj kao nju haruklu ka. Ngub inj, nao Abom ni hesa haru was habur nao Ab obun kongon sakl, obun mbib ora nim angal ngo baeben obum ora ko han lao kisesa.^{wx} ¹¹ Njisesom ngub kobur kabl, Nim nao Ab hesa haru was haruklul, nao Abom di ni nao tuwae ni kab haru was haraoklao. Ngub biyaong inim nim angal ngo kabl o, heneng ora le ko nen sabo angal ngol hul ha haklwaebe. Aoh, inim nim angal ngo kabl ub heneng ora le ko nen nao sobaem sin, nim kongon hambun sao bu haruklu nda ub nen sabobur inim nil hul ha ora haklwaebe kisesa.^y ¹² Obum ngub kobur kabl, Nim ini bor

heneng ora kao njurukl, tenaol mendbor nil hul ha haklemi baebenom nim kongon mundub mundub bi andub ora ngo bu hae ub di ebe buklemi ora. Aoh heneng ora nim nao Ab hayaol poklwaol, mbinim non kongon hambun sao aondao bu ora habara sao blemil, nim kongon ngo bu hae ub di men mbaen sao bu haklemi kisesa.^z ¹³ Njisesom ngub kobur kabl, Inim ni hesa haru habur ni bor hambun sao ngo sao ngo sao bibi ko kao njuklemi sao baeben bukwaol ora. Heneng ora Isim obun Abon imbi aondao bu ora win lao kisesa.^a ¹⁴ Obum ngub kobur kabl, Pangeklem. Inim ni hesa haru habur nim menjao bibi ko kao njaem sin, inim ni bor lemi sao baeben hambun sao bukwaol ora kisesa.

Njisesom Wesao Ebe Tangar ini bisur bukbur eben lowao kisao o

¹⁵ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kabl, Inim nil kone u ora harim sin, nim ini bor bibaebe ko kao njuruklu sao baeben inim hul nao hae bu haklemi ora kisesa.^b ¹⁶ Obum ngub kobur kabl, Nim nao Ab bor kao kaloklwaol obum ini bor buri tangar aondao ora mend ini bisur bin ko eben laol, obum hor hambunon ini haru was bao haklao kisesa.^c ¹⁷ Obum waki kabl, Nim ngo kabl o non Wesao Ebe Tangar heneng was lao nda oboklao bor kabl ol, mbini su ngon tenaol ora hayem baebenom Wesao Ebe Tangar ngo elom di hondokl buwabur obu hayao ko di nen nao sabe ora haklemil, Wesao Ebe Tangar ngo obum mbini ngo baebenon kone bor hondokl buwaklao ora. Ngub buklaol o inim non obu ora hendeyem ol obum ini haru was bao hayaol, mabor inin kone

^u14:6 Njo 11:25; Oro 5:1-2; NjuS 10:20

^v14:7 Njo 8:19   ^w14:10 Njo 12:45; Kol 1:15; NjuS 1:3   ^x14:10 Njo 12:49; Njo 14:24   ^y14:11 Njo 10:38; Njo 14:20   ^z14:12 Mak 16:19-20   ^a14:13 Mat 7:7; Njo 15:16   ^b14:15 Njo 15:10; 1 Njo 5:3   ^c14:16 Njo 14:26; Njo 15:26; Njo 16:7

ndaon bor hondabur ini haru akol was bu haklao ora kisesa.^d

¹⁸Ngo tomb Njisesom ngub kobur kabl, Nim ini nao tuwaklwao inim nongnas ingi aorao keklem hungum mend buru woroklme nda ub inj buruklemi ka. Ngub inj, nim ini haklemil oboklwao ora kisesa.^e ¹⁹Wakl kabl, Sun tenaol baebenom kang mend ngubi tomb sao ni ko mende nao hondoklemi o, inim non ni wakl hondoklemi ka. Heneng ora ni enjobur haeben saklwao ini di enjobur haeben saklemi ora kisesa.^f ²⁰Obum wakl kabl, Mabor bao ngo pindi paklao tomb nim nao Ab hesa haru was haruklu ub inim di ni hesa haru was haklemi ora. Ngub buklemil nim di ini hesa haru was haklwao inim ngo sao baeben ora hondoklemi kisesa.^g ²¹Njisesom ngub kobur kabl, Tenaol mendborom nim ngo sao bibaebe ko kao kalaklo sao baeben pangobur, hul nao hae oborob ora men hakol bu haroklme baebenom mbinim nil kone u ora haroklme. Mbini tenaol ngub nil kone u haroklme baeben nao Abom mbini bor di kone u haklao, nim di mbini bor kone u haklwao ora. Ngub bubur lowaon mbinim ni henden ko mao panaklwao, mbinim ni hondoklemi ora kisesa.^h ²²Njisesom ngub kisao tomb Iskeriyaor Njuras ngo Njises karu lisao nda inj, aol Njuras tangar mendem Njises bor kabl, Aorao Aondao o naom nje haondaomun muwalobur o, njem sun tenaol ngubi tomb hayem baebenom asub bubur nje nao henden lesib? kisesa.ⁱ ²³Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kabl, Tenaol mendbor nil kone u haklemi baebenom nim angal bib hambun sao kaklo sao baeben nao tuwae oborob ora

men hakol bu haklemi. Ngub buklemi tomb nao Abom mbini kone u haklao, nao Ab yaom mbini ngo baeben hesa hor hambunon haru akol was bu haklao kisesa.^j ²⁴Wakl kabl, Aoh, tenaol mendbor nil kone nao wi haklemi baebenom, nim angal hambun sao ngo ko haruklu e sao baeben men hakol nao buklemi ora. Ngub buklemil nim angal ngo kabl baeben nao konem nen sabobur inj, nao Ab ngom ni obon kise o obun angal ora kabl kisesa.^k

²⁵Ngo tomb Njisesom mbini bor wakl kabl, Pangeklem. Nim ini daol haru bao hayom tomb angal ngo sao baeben hambun sao ini bor kao nju hae o, ²⁶nao Abom buri aondao tangar ora ini bisur bukl bi mend eben lao ora. Ngub buklaol Wesao Ebe Tangar ngom ni akl bubur obum ini bor hambun sao kao njubur laon, nim ini bor angal hambun sao ngo kao nju haruklu nda baeben obum inin kone bor wakl te kao dund bubur nen sabeklemin lao ora kisesa.

²⁷Njisesom ngub kobur kabl, Nim ngubi tomb ini tuwaklbir paokl puokl ol, inin kone bor sowa pa sisab bin bereklemil ko nim ora ini bor kone sisab taol bu njurukl o, tenaol sul haroklme baebenom menden kone bor sisab mao ba ba bimi nda ubi inj buklwao ka. Ngub inj, nao kone sisab ini bor ngo taol bu njurukl ong, inim pakl homo inin kone bor kang sao aondao sao bin nao biribir as ko ora haklwaebe kisesa.^l ²⁸Obum wakl kabl, Nim ini bor ini tuwakl puokl o mabor nim ini haklemil wakl oboklwao ko kao njanda ub mbes pangaemnda ka. Heneng ora nao Ab obu ni men mbae aondao ora hayaol, ni obu hayaol bor oborob ora po haklwaong, inim nil

^d14:17 Mat 10:20; Njo 16:13; Oro 8:26   ^e14:18 Njo 14:3   ^f14:19 Njo 16:16

^g14:20 Njo 15:10; Njo 17:21-23   ^h14:21 Njo 16:27   ⁱ14:22 Bis 10:41-42

^j14:23 Mat 18:20; Njo 13:34; 2 Kor 6:16; Ebe 3:17   ^k14:24 Njo 7:16

^l14:27 Njo 14:1; Njo 16:33; Pil 4:7

kone u haki bemen inim turi aondao ora homo haki beme kisesa.^m ²⁹ Njisesom ngub kobur kaku, Nim ini bor ngubi tomb angal ngo kao njuruku sao nao bu pindi bili haenbur kao njuruku o, mabor heneng ora bukluo tomb inim obum heneng ora kise ko nen sabobur nil hul ha haklemi ora kisesa.ⁿ

³⁰ Ngo tomb obum wakl kaku, Sun tenaol kho mao saklbur maomb bo haraoklaomon ngubi tomb teb so obo pindi paril ol, nim ini daol naom angal andub ora ko berem nao lowao ora. Ngub oboklao o obu non bim ni men mbaku buwakluo ora.^o ³¹ Obum ni ngub nao men mbakluo o, sun tenaol hambunom nim nao Abol kone u ora haruku ub henden ko, nao Abom ni bor ngub bibi ko kao njisao ub bukluo ka. Nim ngub ora bukluo, nao paokl mbin ub ini tekakluo ko Njisesom ngub kisesa.^p

Njises obu is waen isao menger non bi ora hayao o

15 Ngo tomb Njisesom ngub kobur kaku, Ni is waen isao heneng ora menger hael, nao Ab obu waen il em aorao ora hayao kisesa. ² Ngub kobur kaku, Ni is waen isao non bi ngo hae on, ninao buklao mendbor il oborob nao soklao baeben hambun nao Abom saondo tuwa peb bukluo ora. Ninao buklao non bi ngo baebenon mendbor il oborob soklime baeben, mabor andub ora sen ko kaeb sokl keke bi baeben sando tuwa bu ware haraokluo kisesa.^q ³ Obum wakl kaku, Ini ngo baeben non ebe bu ware hae ora hayem ol, nim ini bor angal ngo kao njuruku nda baebenom ini oborob ora bu ware haraokluo kisesa.^r ⁴ Ngub kobur kaku, Is waenon buklao isao oral kimb

nao ba sin, is waen buklao ngo obum was armend habur il sokl buwakluo ka. Menger bombor ngub mubur inim ni tuwabur ni nao haru harim sin, inim il sokl buwaklemi ngao, inim ni nao tuwae ni haru was hakluo. Pangeklem. Nim di ini nao tuwae haru was hakluo ora kisesa.^s

⁵ Njisesom wakl kaku, Ni is waen isao non bi menger hae ol, ini di is waen buklao non bi ora hayem ka. Tenaol mondom ni haru was hakluo tomb nim di obu nao tuwae haru was hakluo, obum il aondao andub ora sen hakluo. Ngub ora bukluo inim ni tuwarim sin, inim mbib was habur menjao menjao bukluo buwaklemi ora kisesa.^t ⁶ Njisesom ngub kobur kaku, Tenaol mendborom ni nao haru harim sin, mbini ngo baeben is buklao bimi nda ub sando tuwakluo kaeb soklao ora. Ngub bukluo mbinim ngo kaeb so uklao baeben mabor isaolao bor den haoruklemi ora kisesa.^u

⁷ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kaku, Inim ni haru was haklemi nim kao njuruku sao baeben di ini kone bor bao wa sin, inim turi homo nen saboklemi ub ni bor ngo sao ngo sao bibi ko kao njibaebe ora. Ngub buklemi tomb inim hambun sao ngo bibi lemi sao baeben bukluo ora kisesa.^v ⁸ Ngub kobur kaku, Inim il aondao andub ora sen harim sin, inim ngo buklemi saom nao Abon imbi aondao bu ora win lemi ini nao man pange aol ora haklemi kisesa.^w ⁹ Njisesom wakl kaku, Nao Abom nil kone u haraokluo ub nim di inil kone u ora haruklung, nim inil kone u hond hom ha haruku ub ngub bao hond hom ha han was hakluo kisesa. ¹⁰ Ngub kobur kaku, Inim nim bibaebe ko kao njuruku ndisao baeben

^m14:28 Luk 24:52; Njo 14:3; Njo 16:28; Njo 20:17   ⁿ14:29 Njo 13:19   ^o14:30
Njo 12:31; Njo 16:11; Ebe 2:2   ^p14:31 Mat 26:46; Njo 10:18; Njo 12:49   ^q15:2
Mat 3:10   ^r15:3 Njo 13:10   ^s15:4 Njo 6:56   ^t15:5 Njo 15:16; 2 Kor 3:5
^u15:6 Mat 7:19; Mat 13:42   ^v15:7 Mat 7:7   ^w15:8 Mat 5:16

oborob ora men hakol bu harim sin, nim inil kone u hond hom ha han was haklemi ka. Menger bombor ngub was nim di nao Abom bibi kisao sao nao tuwae men hakol was bubur, obum nil kone u hond hom ha haen was haruklu kisesa.^x
¹¹Ngub kobur kakl, Nao kone bor turi te aondao ora wiyao ub nim inin kone bor di nao turi te ngo njuklwaol, inim menjao hem ko es nao beklemim ko nim ini bor angal ngo baeben kao njurukl kisesa.^y

¹²Ngo tomb Njisesom waktl kakl, Nao man oran ngub wiyao ka. Nim ini bor hond homo kone u haruklu nda ub inim di ini hakl hakl mendel hond homo kone wi wi bu haklwaebe ora kisesa.^z ¹³Waktl kakl, Aol is mondom obun tenaol sango hond homo mbinin ne manabur homa sin, kone tangar mende tenaol mendel hond homo kone woroklme ubi mondom obum ngo buklaol ub nao men mbaklaol ora kisesa.^a ¹⁴Obum ngub kobur kakl, Nim ini bor ngo bibaebe ko kao njurukl sao baeben bu harim sin, ini ninao tenaol sango ora hayem lowao kisesa.^b ¹⁵Obum waktl kakl, Pangeklem. Kongon bimi aol baebenom mbinin aol aondao baebenom menjao menjao beme sao hakl nao hondoklme sal, nim ini bor nao kongon bimi aol ko imbi nao lowao ora. Ngub inj, nim ini bor nao Abom angal hambun sao kao njisaol pangowao sao baeben hambun ora kao njuruklu ndal, nim ini nao tenaol sango ora hayem ko imbi karu urukl kisesa. ¹⁶Njisesom ngub kobur kakl, Inim ni bember habur inin sem ora han nao mao hasimndis ka. Ngub inj, nim ora ini bember peb bu mao handis ol, nim inim kongon ngo oborob il sen ora beklemim ko mu njurukl ol, inim il oborob ora so haen haklemi. Ngub bubur

inim ni hesa haru was habur, Ngaor bor ngo sao ngo sao njibi ko kao kaloklemi tomb njuklaol ora kisesa. ¹⁷Ngub kobur kakl, Nim ini bor nao man hobao sao oran ngub ora kao njuruklu nda ka. Inim ini hakl hakl mendel kone u hond hom hom bu ora haklwaebe kaklo nda kisesa.^c

**Sun tenaolom Njiseson man
pange baeben bor saond bi
sao haklemi kisao o**

¹⁸Ngo tomb Njisesom kakl, Sun tenaolom ini bor ko hom ha was habur saond bi sao men koro harim sin, inim pibnao Njises obu bor bisimndis ub nao bor di ngo beyem o ko pangoklwaebe kisesa.^d ¹⁹Obum ngub kobur kakl, Inim di sun tenaolom bu hayem ub was bu hakl bemen, mbini sun tenaol baebenom ini naon sem ora hayem kobur turi hom ha was hakl beme o, ini ngubi tomb su ngon aol ora non bi inj hayem ka. Ngub inj, nim ini ngo baeben sablo mao hawaol, inim mbes su ngo bor bu hasmi sao baeben tuwaesimndis ol, sun tenaol baebenom ini ko hom ha was habur mbinin saond bi men mao koraroklme kisesa.^e ²⁰Ngub kobur kakl, Nim ini bor angal ngo kao njandan te oborob ora nen saboklwaebe ka. Aol aondao menden kowan lao aol mondom obun aol aondao o nao men mbaraoklaol, mbinim ni ngo luklbur taol mi akol bu hayem ub mbinim ini bor di ngub buklemi. Mbini ngo baebenom ninao angal di pangokl bemen, mbinim inin angal di hul nao hae pangokl beme kisesa.^f ²¹Njisesom waktl kakl, Heneng ora mbini ngo baebenom nao Ab ngo ni obon kise o obu nao hende ora hayem ol, inim

^x15:10 Njo 14:15; 1 Njo 2:5   ^y15:11 Njo 17:13   ^z15:12 Njo 13:34

^a15:13 Njo 10:11; 1 Njo 3:16   ^b15:14 Mat 12:50   ^c15:17 Njo 13:34

^d15:18 Mat 10:22; 1 Njo 3:13   ^e15:19 Njo 17:14; 1 Njo 4:5   ^f15:20 Njo 13:16

ni haru habur nao sem ora haklemil, mbinim ni bor khorob hambun sao ngo bu hayem ub ini bor di ngub buklemi ora kisesa.^g ²²Ngub kobur kakl, Heneng ora nim ngo obondis ub obobur, nim mbini bor angal bib ebe ngo kao kalaklo e ub nao kao kalokl beyo sin, mbinin kone bor khorob sao kang mend nao ukl beyao ora. Ngub sokl beyao o nim mbini bor angal ebe ngo ko hae ub mbinim pangobur o men hakol nao beyem ol, ngubi tomb mbinin khorob bu haroklme sao baeben mbinin kone bor bao wi aeben soklaol, nim nao hendebur buwesa ko wakt tuwakt buwaklemi ora kisesa. ²³Njisesom ngub kobur kakl, Tenaol mendbor ni ko hom ha was habur nao saond bi non bi hayem baebenom, mbinim nao Ab bor di mbinin saond bi ora men koro hayem kisesa.^h ²⁴Obum wakt kakl, Nim kongon mundub mundub bi mbes mondom di nao bisao ubi ora ngo, mbinim henden ko bu hae ub nao bukl beyol mbinim nao hende sokl beyaon, mbinin kone bor khorob bimi sao kang mend nao ukl beyao ora. Ngub sokl beyao o nim ngo bu haruklu ndisao baeben mbinim hondobu o, ngo bu haruklu ndal hul ha nao hae mbinim nao Ab hesa yao bor ko hom ha was habur, yaon saond bi sao men koro hayem kisesa.ⁱ ²⁵Mbinim ni bor ngo beyem saon Ngaoron man mini aol mondom mbes waeb bu wisao ub mbinin man mbuk bor ngub ke wiyao. Mbinim ni bor baehaemen ora Ko hom ha was habur Mbinin saond bi men mao koraklemi ke wiyao ub ngubi tomb ngo il so pind bile o kisesa.

²⁶Ngobomb Njisesom obun man pange nda baeben bor kakl, Buri tan-

gar aondao ora ini bisur bukl bi mend obum ini buri mao palaen ko, mabor nim ini haklemil eben lowao ora. Wesao ngo obu heneng heneng was lao Wesao Tangar Aondao ora yaol nao Ab kab was bao haraoklao o, obum ini bisur bu ni ngo hae on te muwaloklbur oboklao kisesa.^j ²⁷Ngub kobur kakl, Nim ini daol ngub bao haru habur was kongon ngo tibiya bundis o, inim ngubi tomb di nim kongon hambun sao ngo bu hae ub ora hendeyemol, inim di nim ngo bu haruklu ndan te tenaol hambunom pangen kao kalo haklemi ko Njisesom ngub kisesa.^k

16 Ngo tomb Njisesom obun man pange baeben bor wakt kakl, Inim nil hul ha haroklme ub nao tuwareklemi ko pangakl ol, nim ini bor angal ngo baeben kao njurukl kisesa. ²Ngub kobur kakl, Mabor mbinim ini man pangoklme anda bor lu taol deraklemi. Mabor bao mend buklaol on mbini aol mendbor ini pe paen lukl buklemi baebenom mbinin kone bor naom di Ngaoron kongon ora bu hayom ol, Ngaorom turi homoklao ko nen saboklemi kisesa.¹ ³Wakt kakl, Mbinim ngub buklemi o mbinim nao Ab hesa ni kab nao hende ora habur, mbinim ini bor khorob ngo sao baeben bu haklemi kisesa.^m ⁴Njisesom ngub kobur kakl, Ngub buklemi o mabor ini bor ngo buklemi ko kao njanda ub buklemi tomb, mbes obum o kao njisndis ub ngo beyem o ko nen sabobur, inin kone bor menjao nen nao saboklemi kisesa.ⁿ

Wesao Ebe Tangarom buklaol saon kao dund bisao o

Ngobomb obum wakt kakl, Mbes non nim ini haru was bao haruklu ndal, ini bor angal ngo nao kao njuruklu nda

^g15:21 Mat 5:11; Mak 13:13 ^h15:23 Luk 10:16 ⁱ15:24 Njo 9:41; Njo 14:11

^j15:26 Njo 14:26 ^k15:27 Luk 1:2; Bis 1:8; Bis 1:21-22

^l16:2 Mat 24:9; Luk 6:22; Njo 9:22 ^m16:3 Njo 15:21 ⁿ16:4 Njo 13:19

kisesa. ⁵Ngub kobur kabl, Ngub biyu nda o ngubi tomb non ni wabl ni pu kise o obu hayao bor pabl ol, ini ngo haklon mondom nje al pil ko ne mu di menjao nao buklemi ora kisesa.^o ⁶Wabl kabl, Nim angal ngo kabl ol inin kone bor kho so kend aondao bu ora bin bereyem o ⁷nim ini bor heneng ora kao njurukl, ni ini hareklemin tuwablbur ngo pabl o ini ora bisur bukbur pabl ka. Aoh, ni ngo pabl ub nao pokl buwaon, mabor ini buri mao pala bisur buklaao Wesao Tangar Aondao ora ngo oboklaao kandam, ini bisur buk nao obokl baonao ora. Ngub buk baonao o ni ngo pabl ol, nim obum ini bisur buk eben lowao ora kisesa.^p ⁸Njisesom ngub kobur kabl, Ini bisur buklaao Wesao ngo obum obobur laon, sun tenaolom hambun sao oborob was beyom ko nen sabeyem o, Ngaor obum nen saboklaao ub sun tenaolom ngo sao baeben khorob bimi ngo sao baeben oborob bimi ko taol bu kobabur muwaloklaao. Obum ngub bubur laon nao Abom mbini bor inim khorob ngo sao was bismi ko te mao saraklaao on te di mbinim ora nen saben lao kisesa.^q ⁹Ngub kobur kabl, Mbini sun tenaol baebenom khorob bu haroklme saon te ngo Wesao Aondaom mbini bor muwaloklaao kanda non, mbinim nil hul ha nao haroklme ub khorob bimi sao hambun saon te ora yaol, ngo sao muwaloklaao o bor kanda kisesa. ¹⁰Wabl kabl, Kang mend mabor sao ni nao Ab hayao bor po haklwaol, mbinim ni ko mende nao hondoklemi tomb Wesao ngo obum mbini sun tenaol ngo baebenom henden nim biyu sao oborob was bise ko muwaloklaao kisesa.^r ¹¹Ngub kobur kabl, Ngaorom tenaol khorob mao baraoklaao saon aol wesmbao aondao ora

o ke mao handa lu taol beyoklbur te mao sararukl hayaol, Wesao Ebe ngom Ngaorom khorob bimi sao bor ngo te mao sararukl hayao ub di, sun tenaol ngo baebenom henden muwaloklaao kisesa.^s

¹²Ngo tomb Njisesom wabl kabl, Nim ini kao njuklbur angal andub ora meneyo o, inim angal ngo baeben ngubi tomb was hambun pangokl buwaklemi kisesa.^t ¹³Obum ngub kobur kabl, Inim ngub beyem o mabor Wesao Ebe Tangar heneng was lao nda oboklaao tomb obum ini bor heneng was kobur, angal ngo wiyao baeben hambun sao ko mao dund ba peb buklaao ora. Obum ngo buklaao o obun mbib was nen sabobur inj buklaao. Ngub inj, obum angal ngo ko haklaao baeben nim lowaol pangoklaao ub ora kobur, mabor buklaao sao baeben di ini bor kao njuklaao ora kisesa.^u ¹⁴Ngub kobur kabl, Obum ngub nao angal ora pangaokl obobur ini bor kao njuklaao, obum ngo buklaao saom ninao imbi aondao bu ora win lao kisesa. ¹⁵Njisesom ngub kobur kabl, Nim ngo kabl ub non hambun sao nao Abon wiyao sao baeben ninao was wiyao, Wesao ngom ninao angal ngub pangaokl obobur ini bor kao njuklaao kobur kanda ko Njisesom ngub kisesa.

Kone bor kend bin buruklemi o wabl turi homoklemi kisao o

¹⁶Ngo tomb Njisesom wabl kabl, Inim kang mend ngubi tomb sao ni nao hondoklemi o, kang mend mabor sao inim ni wabl hondoklemi kisesa.^v ¹⁷Ngub kisaol obun man pange aol nda baebenon mendborom mbini hakl hakl kabl, Obum nao bor angal ngo le o asub ora puwi pen le bo? Inim kang mend ngubi tomb sao ni nao hondoklemi o, wabl mabor sao inim

^o16:5 Njo 7:33; Njo 13:36

^p16:7 Njo 14:16

^q16:8 Njo 3:18

^r16:10 Bis 5:31; Oro 4:25

^s16:11 Njo 12:31

^t16:12 1 Kor 3:1-2

^u16:13 Njo 14:26; 1 Njo 2:27

^v16:16 Njo 14:19

ni hondoklemi kanda ka. Mend di obum ni nao Ab hayao bor pukl ol, ngo sao baeben buklaol kanda kao kao bismisa.¹⁸ Mbinim ngub kobur kakl, Obum kang mend ngubi tomb sao ngo buklaol kandan te asub nen sabobur le bo? Naom obum angal ngo le on te nen sobakl buwaraoklaom kao kao bismisa.¹⁹ Ngub bismil Njisesom obun man pange aol nda baebenon kone bor ora hindisaol, mbinim obu ne muklbur bismil hondobur kakl, Nim ini bor angal ngo kao njandan di ne was muklbur bim be? Nim ini bor ngub kao njanda ka. Inim kang mend ngubi tomb sao ni nao hondoklemi o wakl kang mend mabor sao ni hondoklemi kanda bor kakl kisesa.²⁰ Obum ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, mabor sun tenaol mendbor nao saond bi sao hayem baeben hambunom turi aondao ora homoklemi o, inim non ni hond homo de aondao bu ora lemi. Ngo tomb inin kone bor kend aondao ora bin buruklemi o, kang mend mabor sao wakl inin kone bor kend ngo bin buruklemi ub men mbabur, inin kone bor turi aondao ora hondoklemi kisesa.²¹ Njisesom ngub kobur kakl, Tenom nongnas pango ubur nongnas ngo maruklemi o teb seyao tomb mbinin kone bor kend aondao ora bin boroklme. Ngub bimi o mabor mbinin nongnas ngo mar paeme tomb, mbinim tenda ngo neme nda ub ko mende nen nao sabe hemen haroklme ora. Aoh, mbinim mbinin nongnas ngo sul haen ko maru wimi o was turi homoklme kisesa.²² Wakl kakl, Nim menger ngo murukl ub ngubi tomb inin kone bor kend aondao ora bin buruklemi o, mabor nim ini wakl obo hondoklwao tomb inin kone ora bor turi aondao bu ora homoklemil,

inim turi ngo homoklemi ub mondom kur mukl buwaklao ora kisesa.

²³Njisesom ngub kobur kakl, Mabor ngo kanda ub buklaol bao on oran inim ni bor ngubi tomb menjao menjao ngo ne meyem ub nao buklemi ka. Nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim nao Ab bor ngo sao ngo sao bibi ko kao kalaem sin, ini ninao man pange sem ora hayem ol, inim obu bor hambun sao ngo kao kaloklemi ub buklaol ora kisesa.^w ²⁴Obum wakl kakl, Pangeklem. Inim mbes non ninao imbi ko Ngaor bor ngo sao ngo sao bibi ko, ko mend nao kao kalismi o, ngubi tomb non inim ni hesa haru ora habur lemin, nao imbi kobur obu bor ngo bibi lemi sao buklaol inin kone bor turi aondao ora homokleming, inim Ngaor bor ngo sao ngo sao bibi ora ko kao kal ha was haklwaebe kisesa.^x

Njisesom sul khorob bimi sao hambun sao men mbaesao o

²⁵Ngo tomb Njisesom wakl kakl, Nim ini bor ngo sao baeben angal mar was kobur kao nju haruklu nda ub ngub ko mende nao kao njuklwao ora. Ngub inj, nim mabor bao mend buklaol on bao kao pabur, nao Ab hayaon te kao njuklwao ora kisesa.^y ²⁶Ngub kobur kakl, Nim ini bor bao ngo buklaol kandan, inim ni hesa haru ora habur inin mbib Ngaor obu bor kao kaloklemi ora. Ngub buklemil nim ini bor ngo kanda ub non, nao Abom ini bisur bin ko nim kao kaloklwao kobur inj kanda ka. ²⁷Ngub inj, inim nil kone u turi aondao ora homobur ni Ngaor kab haroklbe o ibise ko ora hendeyem ol, nao Ab obun mbib ora ini turi homo kone ubur bisur bu haklao kisesa.^z ²⁸Njisesom ngub kobur kakl, Heneng ora ni mbes nao Ab kab haru hasbao o nim obu bao haen tuwaklbur su ngo bor obowaol, nim

^w16:23 Mat 7:7   ^x16:24 Njo 15:11   ^y16:25 Njo 10:6

^z16:27 Njo 14:21; Njo 14:23

ngubi tomb waki su ngo tuwaklbir nao Ab hayaol puksi kisesa.

²⁹ Ngo tomb Njiseson man pange aol na da baebenom obu bor kaku, Heneng ora njem ngubi tomb non angal mar kobur inj, njem nao bor kao pabur ora kao njiril ol naom ora pangaoklaom kismisa.

³⁰ Mbinim ngub kobur kaku, Ngubi tomb naom ora hendeyom ol, tenaol mondom nje bor mbes ne min ko nao hondo barale ka. Ngub inj, njem hambun sao ora handalel, naom nje Ngaor kab hasbi o ibisi ko nen sabobur njel hul ha ora hayom kismisa.^a ³¹ Ngub kismil Njisesom mbinim angal ngon ko san lubur kaku, Heneng ora inim ngubi tomb nil hul ha ora hayem be? ³² Pangekem. Bao mend bukluo kanda mbes teb sam sam be ka. Aoh, heneng ora bao ngo mbes bu pindi parob kisesa. Waki kaku, Ngub be ol mbinim ini taolu mao bibab pabur inin su sisao peklemin lu taol peb buklemil, inim ni hungum han poklemi o ni hungum ora inj haklwao ka. Ngub inj, nao Ab hesa yao haru ora haklbaos kisesa.^b ³³ Ngub kobur kaku, Nim ngo kaku ub inim ni hesa haru was habur inin kone bor sub tibaen as ko ora hareklemin ko, nim ini bor angal ngo baeben kao njurukl ka. Inim su ngol haklemi tomb ke mundub mundub bi hondobur inin kone bor kho sen was haklemi o, nim su ngo bor khorob bimi sao hambun sao ora hala mbarukl ngao, inim inin kone bor buri palo hul ha saor peyo ora haklwaebe kisesa.^c

Njisesom obun man pange baeben bisur bin ko Ngaor kao kalisao o

17 Ngo tomb Njisesom angal ngo baeben ngub kao pabur kisaon, obum yu heben bor hend ya Ngaor bor

kao kalobur kaku, Ab o ngubi tomb mbes teb seng, njem njen Isin imbi aonda bu ora win kaebe ka. Njem ngub buklesi saom Isim di njen imbi aonda bu ora win lao kisesa.^d ² Ngub kobur kaku, Nim ngo kaku o njem njen Isi obum hambun sao bu haen taol bu kalobur njem ora obu tenaol hambunon wesmbao aonda ora haen kisi, tenaol mendbor Isi obu hayaol eben kale baeben obum haeben saen laol, mbini nao heme haeben ora saklemil kaku kisesa.^e ³ Ngub kobur kaku, Haeben saroklmen te wiyao ub mbinim nje bombor o ora Ngaor hael ko ora hondobur, Eben Ke Aol Njises obu di njem ora pu kisi ko hendeyem baeben ora haeben saklbur hayem kisesa.^f

⁴ Njisesom ngub kobur kaku, Nim njen imbi aonda bu ora win ko njen buri su ngo bor tenaol hambunom henden muwalo habur, njem ni bor kongon hambun sao bukl pu ko kao njisndis ub di hambun sao bu paru kisesa.^g ⁵ Obum ngub kobur kaku, Ngaor nao Ab o, ni mbes su ngo nao wari tomb di ni nje hesa haru bao hasubndis ol, ni imbi wi aonda ora bao bi handis aong, ngubi tomb njem ni njen elol imbi wi ngo handis ub waki han kaebe ora kisesa.^h

⁶ Njisesom ngub kobur kaku, Njem su ngon tenaol mendbor ni hae ol eben kale baeben bor nim njen imbi pangen kao kalo haruklu. Ngub biyul tenaol ngo njen sem ora sablo haen kisi baeben njem ni hae ol eben kisi, mbinim njen angal hul nao hae oborob ora men hakol bu hayem kisesa. ⁷ Ngub kobur kaku, Njem hambun sao ni bor kao njisndisao baeben nim mbini bor kao kalakl ol, mbinim ngubi tomb hambun sao ngo baeben nje hale bor hakl ebe e ko ora hendeyem kisesa. ⁸ Waki kaku, Njem ni bor angal hambun

^a16:30 Njo 2:25   ^b16:32 Mat 26:31; Mat 26:56; Njo 8:29

^c16:33 Njo 14:27; Oro 5:1; 2 Tim 3:12; 1 Njo 5:4   ^d17:1 Njo 11:41; Njo 12:23

^e17:2 Mat 11:27   ^f17:3 1 Njo 5:20   ^g17:4 Njo 4:34   ^h17:5 Njo 1:1; Njo 17:24

sao ngo kao njisndis baeben nim mbini ngo baeben bor kao kalakl ol, mbinim oborob ora mu munubur ora pangeyem ka. Mbes ni di nje hesa yao ora hasbao o obondis ol, mbinim nil hul ha ora habur njem ora ni pu kisi ko ora hendeyem kisesa.ⁱ

⁹Njisesom wakl kakl, Nao Ab o, njem mbini bisur benin ko nim nje bor kao njun ka. Nim ngo kakl ub nim sun tenaol man nao pange baeben di hambun ora bisur bibi kobur inj kao njurukl. Ngub inj, njem tenaol mendbor ni hae ol eben kisi baeben njen sem ora hayem ol, nim njem mbini ngo baeben ora bisur bibi ko kao njurukl kisesa.^j ¹⁰Obum ngub kobur kakl, Hambun sao ninao wiyao sao baeben njen ora yao. Hambun sao njen wiyao sao baeben ninao ora wiyao, mbini ngo baebenom ninao imbi aondao bu ora win ko haroklme kisesa.^k ¹¹Njisesom ngub kobur kakl, Ni ngubi tomb su ngol nao hae paokl pukl o, ninao sem ngo baeben su ngo bor bao haen kaokl-bir ni nje hael ol ubukl ngao, nao ab pon pae aondao o, njen imbi aondao ora wiyao ub njem ninao imbi di aondao bu ora win kisi. Ngub bising njem njen buri ngom mbini ngo baeben bor di oborob ora maeb haebe. Ngub buklesi tomb yao kab is bombor ora hayob ub mbini di is bombor non bi ora haklemi kisesa.^l ¹²Obum wakl kakl, Nim mbini daol haru bao hawao aeben anga tomb nje imbi wi aondao ora habur njen buri ngo ni bor taol bu njisndisom, nim mbini maeb ha hend ha ora hawao, is mend nao bum hasmi ora. Aoh, is bombor ora mend bum haklbur hayaol, ke hondoklao aol nda obu bombor o ora yao. Ngub buk-laol njen mbuk waeb bor ke wiyao ub

ngo ora tomb heneng ora il so pind bik-lao kisesa.^m ¹³Ngub kobur kakl, Ngubi tomb ni nje hael ol ubukl ol, nim su ngo bor angal ngo kakl baebenom nim turi homaklo ub nao turi te ngo mbinin kone bor di aondao bu ora win ko kakl kisesa.ⁿ

¹⁴Njisesom ngub kobur kakl, Nim njen angal hambun sao mbinim pangen kao kal pawao, ni di su ngon aol inj hae ub mbini nao man pange tenaol ngo baeben di sun tenaolom bu hayem ub nao bi tuwaesmi ora. Ngub tuwabur mbini su ngon tenaol non bi inj hayem ol, mbini sun tenaol hayem baebenom nao sem ngo baeben bor ko hom ha was habur mbinin saond bi men mao koraroklme kisesa.^o ¹⁵Obum ngub Ngaor bor kobur kakl, Nim nje bor nao man pange aol ngo baeben su ngol nao haen penar bu men mibi ko inj kao njurukl ka. Ngub inj, njem tenaol khorob mao baraoklao ndam ninao sem ngo baeben lu bowes bu khorob nao mao baen ub maeb haebe ko nje bor kao deb deb bi kisesa.^p ¹⁶Obum ngub kobur kakl, Heneng ora ni su ngon aol inj hae ub ninao sem ngo baeben di mbini su ngon tenaol inj hayem kisesa. ¹⁷Wakl kakl, Nao sem ngo baeben njem heneng was kale angal ndam mbini komb bi ora haen kaebe. Njem angal hambun sao ko harili ub heneng was kale kisesa. ¹⁸Njisesom ngub kobur kakl, Mbes njem ni pu kisil nim sun tenaol baeben hayem darukl ol haruklu nda ub, nim man pange ngo baeben di mbini sun tenaol baeben hayem darukl o bor buri ken kaklo ora kisesa.^q ¹⁹Ngub kobur kakl, Nim mbini nao man pange aol ngo baeben ora hem kobur, njem heneng was kale angal ndam mbini njen sem komb bi heneng ora mao haen ko, nim ham-

ⁱ17:8 Njo 16:30   ^j17:9 Njo 6:37; Njo 6:44   ^k17:10 Njo 16:15

^l17:11 Njo 10:30; Njo 17:21   ^m17:12 Njo 6:39; Njo 13:18; Njo 18:9

ⁿ17:13 Njo 15:11   ^o17:14 Njo 15:19

^p17:15 Mat 6:13; 2 Tes 3:3; 1 Njo 5:18   ^q17:18 Njo 20:21

bun sao njem bi ko nen sabele ub was bu haruklu ora kisesa.^r

²⁰Njisesom wakl kakl, Nao Ab o, nim nje bor ngo taeki kobur kao njurukl ub njem nao man pange tenaol kang ngo baeben was bisur bibi kobur inj kao njurukl ka. Aoh, mbini nao man pange ngo baebenom nao angal ebe nda tenaol abenol hayem baebenom pangen kao kalam aeben aeben buklemi tomb, mbini ngo haklon mendbor nil hul ha haklemi baeben di maeb ha bisur benin ko kao njurukl kisesa. ²¹Ngub kobur kakl, Nao Ab o, njem mbini tenaol ngo baeben hambunom kone bombor ub was u haen kaebe ka. Heneng ora yaom kone bombor ub ora ubur njem ni hesa haru was harilil, nim nje hesa haru was habur yaom kone bombor ub was u haroklbaobao nda ub mbini tenaol ngo baebenom di ngub kone bombor ub was ubur yao hesa haru was haen kaebe. Ngub buklesi tomb mbini sun tenaol hambunom ni heneng ora njem ora pu kise ko hondoklemi ora kisesa.^s ²²Ngub kobur kakl, Heneng ora yaomkone bombor ub ora ngo u haroklbaobao nda ub, mbini ngo baebenom di ngub kone bombor ub was u haen ko, njem ni imbi wi bao bi ora han kisndis ub nim mbini ngo baeben bor di bao bi buri ora haen kowao ora kisesa.^t ²³Wakl kakl, Njem ni haru ora hael ub nim mbini di haru ora haeng, njem mbini ngo baebenom di kone bombor ub was u haen kaebe. Heneng ora naom ngo haklmao ub hondoklemi tomb sun tenaol baeben hambunom ni njem ora pu kisi ko hondobur, njem nil kone wirili nda ub njem nao man pange baeben hambun bor di kone wirili ko ora hondoklemi kisesa.

²⁴Njisesom wakl kakl, Nao Ab o, njem tenaol mendbor ni hae ol eben kisi

baeben mabor mbini ni daol nao haru su ngo ni haklwao bor hamun kaebe ora. Mbes ora su saohar kab nao wari tomb di njem nil kone ubur nao imbi aonda bu ora win ko buri taol bu njisndis ub, nim nao man pange ngo baebenom nao buri ngo henden ko pangakl kisesa.^u ²⁵Ngub kobur kakl, Nao Ab kone dund se wi aonda o, sun tenaol hambunom nje nao hende hayem o nim nje hondo ora hae ka. Nao man pange tenaol ngo baebenom di njem ora ni pu kisi ko hondo ora hayem kisesa.^v ²⁶Njisesom ngub kobur kakl, Njem nil kone u harili nda ub mbini nao man pange ngo baebenom di kone ebe tenaol mendel kone woroklme ngubi was u haen ko, nim mbini haru ora haklbur nim nje hael on te mbinim pangen kao dund buwao ub wakl was kao dund buklwao kisesa.

Njurasom Njises karu lisao o

*Mat 26:47-56; Mark
14:43-50; Luk 22:47-53*

18 Ngo tomb Njisesom Ngaor bor ngub kao kal peyaoklbir obun man pange aol baeben daol mbini hambun ib menden imbi Kiron kismil, ib ngo weyaoklbir kismin su ngo bor em obal mend wisaol, Njises di obun man pange baeben di mbini hambun em obal ngo bor hondaesmisa.^w ²Ngub bismi o aol Njuras ke ngo Njises karu lisao nda obum em obal ngo bor hor hor was Njisesom obun man pange aol baeben daol haru obo maembe mba ber was bismil hindisesa.^x ³Njuras obum ngub hindisao o sisaol, obum ami mendbor di Nju semon baolum aol aonda baeben hesa Peresi baeben kabon polisman baeben di, mbinim kuwi dorokl saond bimi sao hakl daol mini mini hib laomb hakl kena mini ibismisa. ⁴Ngub ibismi o Njises

^r17:19 NjuS 10:10   ^s17:21 Njo 14:11; Kal 3:28   ^t17:22 Bis 4:32   ^u17:24 Njo 12:26; Njo 17:5   ^v17:25 Njo 8:55   ^w18:1 Mat 26:36   ^x18:2 Luk 21:37

obum hambun sao mabor bukl beyao sao haki di ora hende sakl, obum aol aondao ngo obu lukl ibismi nda baeben ubukl hasmil teb so sao pobur mbini bor kakl, Inim ngo es bim o aeb ora es bim? kisesa. ⁵Ngub kisaol mbinim obun angal ngon ko san lubur kakl, Naom Nasarer Njises es bim kismil, Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Inim aol ngo es bim o, ni ngo hae o kisesa. Ngo tomb aol Njuras Njises karu lisao nda obu di aol aondao ngo obo hasmi darukl o bor haru hasmisa. ⁶Ngub hasmi o Njises obum mbini bor aol ngo ni ora hae kisao nda ub pangobur, aol aondao ngo ibismi nda baeben wakl mbinin ma bor haol baram aeben aeben bubur, sul saokl komb hakl po u kimb bismisa. ⁷Ngub bismil Njisesom mbini bor wakl ne mubur kakl, Inim aeb ora es bim? kisaol, mbinim obu bor kakl, Nasarer Njises ora es bim kismisa. ⁸Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Nim ini bor mbes kao njanda ka. Inim aol ngo es bim o ni ngo hae o orang, inim ni es buwayem sin inim mbini aol ngo ni daol nao haru hame baeben pen waklaob kisesa. ⁹Ngo tomb angal ngo kisaol o mbes Njises obum Ngaor bor kao kalobur kisaol ub, njem aol mendbor ni hae ol eben kisi baeben is bombor ora di nao bum haen kowao ora kisaol, obum mbes angal ngo kisaol o ngo ora tomb il so pind bisesa.^y ¹⁰Ngo tomb Simon Pita obun kuwi kuwinj mend obun hak bor maru hasaol, obun kuwi ngo marisao nda munu sokl mubur kisaon, Nju semon baolum aol wesmbao aondao oran kongon biyao aol mend obun imbi Malkas kismil, obun hal ki tao nan o taokl bo kobaesesa.^z ¹¹Ngub bisaol Njisesom Pita bor njen kuwi kuwinj ngo wakl njen hak bor mar kobur kakl, Nao Abom ke hondoklwao ib karae bi ber pae

kab ngo, non ko njaoraokl ub nao ne bao wan be? kisesa.^a

**Njises baolum aol aondao
Anas birisaol mini pismi o**

¹²Ngo tomb ami sem maomb bo haraoklao aol o di, obun ami baeben di, mbini Nju semon polisman baeben di, mbini ngo baeben hambunom Njises men habur mbinim obun ki kab tanga pa mini pismisa. ¹³Mbinim ngub men pae pobur kismil pibnao oran aol is mend obun imbi Anason anda mbes mini pismisa. Ngub bismi o aol Anas ke ngo obu aol Kayapas ke mend karasmas bombor ngon was Nju semon baolum aol wesmbao aondao ora mao hasmi on weren ab sisesa. ¹⁴Ngub bisaol o aol Kayapas ke ngo obum mbes Nju sem bor ngub kisaol. Aol is bombor ora mondom tenaol hambun puwi pen ko ne manabur homa sin, naon sem hambun ora ke was nao henden ub obum ngo buklaol ub oborob ora buklaol kisaol aol nda sisesa.^b

Pitam nim Njises nao hendeyo kisaol o

*Mat 26:69-70; Mak
14:66-68; Luk 22:55-57*

¹⁵Ngo tomb Simon Pita hesa Njiseson man pange aol mend kab Njises mini pismi bor mama taol mi pisbil, Njiseson man pange aol is mende ngo Pita kab pisbi nda, Nju semon baolum aol wesmbao aondao ndam obu ora hindisao o sisesa. Ngub bisaol obu di Nju semon baolum aol aondao ora ngon anda paeb dukl dukl bu tundae ngo, Njises obu men pae hondaesmi nda bor haru hondaesesa.^c ¹⁶Ngub bisaol o Pita obu paeb bu tundae ngon te dera nan bao hasaol, Njiseson man pange aol mende ngo paeb ndaon hondaesao ngo obu Nju semon baolum aol wesmbaom ora hende ndam,

^y18:9 Njo 17:12   ^z18:10 Luk 22:38   ^a18:11 Mat 26:39

^b18:14 Njo 11:49-51   ^c18:15 Mat 26:58; Njo 20:3; Njo 21:20; Bis 3:1

baolum aol aondao ngon paeb bu tundae ndan tiriyao kombael maomb bo hasao nong nda bor, Pita paeb ndaon eben ub kemi ib ko kao kalisesa. ¹⁷ Ngub kisaol nong ngo paeb tiriyao kombael maomb bo hasao ndam Pita bor kakl, Nje di aol ngo obun man pange aol ora hael be? kisaol Pitam kakl, Ngo kal o ni nao hende kisesa.

¹⁸ Ngo tomb su ngo bor hub aondao ora bisaol kongon bimi aol mendbor di, polisman mendbor di, mbinim is kang mend den haorubur hub sabo teka ha mba hasmil, Pita obu di mbini ngo hub sabo hasmi darukl o bor hub sabo hasesa.

Nju semon baolum aol wesmbao aondao oram Njises bor ne misao o

Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71

¹⁹ Ngo tomb Nju semon baolum aol wesmbao aondao* ndam Njiseson man pange tenaol hasmi saon di ne mubur, Njises obum tenaol hambun bor man kao kalo angal hambun sao ko hasao sao haklon di ne misesa. ²⁰ Ngub bisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Nim tenaol hambun bor angal ngo ko haruklu baeben, nim mbini bor kao pabur was ko haruklu ka. Heneng ora nim Nju semon man pangoklme anda bor di, Ngaor Hen Moroklme Anda bor di, Nju sem hambun obo kiril mbabur ber was beme tomb nim mbini bor angal ngo kao kalo haruklu baebenon ukl mend kowes bu te mupango win nao kaklo ora kisesa.^d ²¹ Obum ngub kobur kakl, Tenaol ngo nim mbini bor angal ngo kao kalakl ol pangoklme baebenom, nim kao kalaklo sao baeben ora pange-

meng njem mbini bor ne mibi o, ni bor asub ko ne miril? kisesa. ²² Ngub kisaol Nju semon polisman mend ngol hasao ndam Njises ki hobaom lubur kakl, Njem baolum aol aondao ora abo obu bor angal khorob ngub ko san liril be? kisesa.^e ²³ Ngub kisaol Njisesom polisman ndan angal ngon ko san lubur kakl, Njem nim angal kho menjao kakl ol ni liril sin, njem angal kho ngo sao kal ko bao kao paebe o nim oborob ora konbur njem ni asub ko liril? kisesa.

²⁴ Ngo tomb mbinim Njises obun ki kab yam tanga paesmi nda ngub bao tanga mba haen was, Anasom Njises obu Nju semon baolum aol wesmbao aondao* Kayapas birisaol pen kisesa.

Pitam nim Njises nao hendeyo ko, ko mende kisao o

Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62

²⁵ Ngo tomb Simon Pita obum ngub teka habur is disao ndal hub sobakl hasaol, mendborom obu bor kakl, Heneng ora nje di obun man pange aol ora e ko pangeyom kismil, Pitam kowes bubur kakl, Nim aol ngo obu nao hendeyo ora kisesa. ²⁶ Ngo tomb Nju semon baolum aol wesmbao aondao ora ndan kongon biyao mend ngol hasao o obu Njises men hakl ibismi tomb Pitam aol mend hal taokl bowisao ndan sem mend sisaol, obum di wakl kakl, Heneng ora nim nje aol Njises ke ngo men harim em obal ngo nda bor, nje di obu hesa haru harbi sandal hondowao ora kisesa.^f ²⁷ Ngub kisaol Pitam wakl kakl, Nim obu nao hendeyo ora kisaol, obum ngub kao peyakl birinbur sao kulao angal bao bisesa.^g

^d18:20 Mat 26:55; Njo 7:26   ^e18:22 Bis 23:2   ^f18:26 Njo 18:10
^g18:27 Njo 13:38

**Mbinim Njises Paler
birisaol mini pismi o**

Mat 27:1-2; Mat 27:11-14;

Mak 15:1-5; Luk 23:1-5

²⁸Ngo tomb bao bu heebeyam ibisaol mbinim Nju semon baolum aol wesmbao aondao Kayapason anda ngol hakl-bir kabmanon maomb bo haraoklao aol aondao Paleron anda bor Njises mini pismisa. Ngub bubur mbinin kone bor aol Paler ke ngo obu Aol Sem Tangar ora sandal, naom obun anda andaon howes kokl hondarum sin nao ebe kun pele ora hayom ub wakt dol haklaol, naom Waran Aeben Bisao bao on ne nokl pokl buwaklmao ko nen sabismisa. Mbinim ngub nen sabobur kismin naom Paleron anda bor nao honda dera nan bao haklmao ko nen sabismisa. ²⁹Ngub nen sabobur kismin mbinim dera nan bao hasmil, Palerom mbini hasmil dera obobur kakt, Inim aol ngo obum asub ora baonaol obu bor howes kokl ubuklim? kisesa. ³⁰Ngub kisaol mbinim obun angal ngon ko san lubur kakt, Aol ngo obu khorob bu haraoklao aol inj sokl baonaon, naom obu nje hael ol ngo mini obome ub nao bukl bumao ora kismisa. ³¹Ngub kismil Palerom mbini bor kakt, Inin mbib inin manom ke wiyao ub nen sabobur obu te mao bembera howes kokl puklub kisesa. Ngub kisaol Nju sem ngo hasmi nda baebenom Paler bor kakt, Ini Orom semom nao Nju sem bor aol khorob buklmil pe paen lib se ngubi baeben, nao Orom semom was laomun ub ini Nju semom is bombor ora di pe paen nao libaebe lome nda kismisa.^h ³²Ngub kismi o angal ngo mbes ora Njisesom ni pe pan ngub luklemi ora kisaol ub, mbini Nju semom ngo kismi tomb heneng ora il so pind bisesa.ⁱ

³³Ngo tomb kabman semon maomb bo haraoklao aol Palerom obum howes pangoklao anda bor wakt hondabur, obum Njises bor andaon ib ko ne mubur kakt, Nje Nju semon aol wesmbao aondao ora yao be? kisaol ³⁴Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakt, Njem angal ngo kal o njem njen mbib ora kone kimb bubur kal be? be? ni Nju semon aol wesmbao aondao ora yao ko mondom nje kao njaemi ub kal? kisesa. ³⁵Ngo tomb Palerom Njiseson angal ngon ko san lubur kakt, Njem ni di Nju sem hae ko nen sobal be? Pangal. Nje njen sem Nju sem baeben di ini Nju semon baolum aol aondao baeben daolom ni buruwaol mini obaemndang, njem asub ora bael mbinim nje mini obaemib? kisesa.^j ³⁶Ngub kisaol Njisesom Paler obun angal ngon ko san lubur kakt, Nim maomb bo haruklu ub enjo su ngo bor inj yao ka. Heneng ora nim maomb bo haruklu ub enjo su ngo bor ukl beyao sin, ni taol mi ubuklmi aol baeben kab saond bukl beme ka. Ngub bukl bemel mondom ni di Nju semom ngo luklbur beyem ub lin ko nao karu lukl bisao o, ngubi tomb nim maomb bo haruklu ub su ngo bor inj yao kisesa. ³⁷Ngub kisaol Palerom Njiseson angal ngon ko san lubur kakt, Ngub sin nje aol wesmbao aondao ora mend yao be? kisesa. Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakt, Njem njen mbib ngo kal o ka. Nim su ngo bor obowaol heneng was lao angal ngo tenaol hambunom pangen kao kalo han ko amom ni maru wisao, tenaol mendbor heneng was lao angal nda hem ko haroklme baebenom nao angal pangobur men hakol bu haroklme kisesa.^k ³⁸Ngub kisaol Palerom Njises bor kakt, Njem heneng was lao angal ngo kal o, asub bi angal bor kal? kisesa.

^h18:31 Njo 19:6-7; Bis 18:15   ⁱ18:32 Mat 20:19; Njo 3:14; Njo 12:33

^j18:35 Njo 1:11   ^k18:37 Njo 8:47; 1 Tim 6:13

**Palerom Njises is pe kowal
bil nil lukl puklub kisao o**

*Mat 27:15-31; Mak
15:6-20; Luk 23:13-25*

Ngo tomb Palerom ngub kao peyaokl-bir Nju sem nda baeben hasmil dera obobur mbini bor kakl, Nim aol ngo obu bor te mao saraeb se obum khorob bisao sao menjao nao mao bemberarukl kisesa. ³⁹Ngub kobur kakl, Nim ngub menjao nao mao bemberarukl o, inin Waran Aeben Bisao bao o pindib pa was beyao tomb nim inin sem kalabus mao palayo on is mend inin wakl eben kalabus hesbe pa was biyu ndang, inin Waran Aeben Bisao bao ngo pindib pae on di inin aol wesmbao aondao ngo ebe eben lowao ye? kisesa. ⁴⁰Ngub kisao o aol is mend obun imbi Barabas obum tenaol menden osisao taol pe and akl bu misaol, Palerom aol ngo kalabus mao palaesao tomb sisesa. Ngub sisaol Nju sem ngo hasmi nda baebenom wakl angal aondao bu ora kobur kakl, Njem aol ngo eben koklbur kal o inj, naon Barabas ora eben kaebe kismisa.

19 Ngub kismil aol Paler ndam Njises heb ya kuwinjom lib kisesa. ²Ngo tomb ami nda baebenom ya nene hae mondom pab bu pabur kismin aol wesmbao baebenom teng ebe ora ndibklme ub menger, mbinim Njises maobowa tanda mao nabur obun wesmbao teng sao ndibiyakaesmisa. Ngub bubur kismin mbinim obu kolos ingi bi ebe ora mend di mao somaesmisa.¹ ³Mbinim ngub bubur obu hasaol obo obu maobowabur kakl, Nju semon aol wesmbao aondao o, nje ebe soklaong as ko haebe kobur kismin ki hobaom khorob ora lu bowes bismisa.^m

⁴Ngo tomb maomb bo haraoklao aol Paler ndam wakl dera obobur mbini Nju sem aondao ngo hasmi nda baeben bor kakl, Pangeklem. Nim aol ngo obu ini hayem ol kemi dera oboklbur bi ol, nim obum khorob bisao sao menjao nao mao bemberawaol inim di ora hondoklemi kisesa. ⁵Ngo tomb mbinim ya nene hae mondom teng sao bu pabur Njiseson wesmbaol mao indibiyaesmi nda di, mbinim obu kolos ingi bi ebe ora mend mao baesmi nda di, ngub bao bu mba haen Njises obu dera ibisaol Palerom mbini bor kakl, Inim aol ngo obu haondaoklaob kisesa. ⁶Ngub kisaol Nju semon baolum aol aondao nda baeben di, mbinim Njises obu hondobur ne bom-bor ub ora kombo angal aondao bu ora kobur kakl, Njem obu is pe kowal bil pe paen nil libi ora. Obu is pe kowal bil nil libi ora ko aondao bu ora kismisa. Ngub kismil Palerom mbini bor kakl, Nim aol ngo obum khorob bisao sao menjao nao mao bemberarukl ngao, inim inin mbib obu is pe kowal bil pe paen nil lukl puklub kisesa.ⁿ ⁷Ngub kisaol Nju sem nda baebenom Paler obun angal ngon ko san lubur kakl, Naon man bombor mend wiyao ub angal ngubi nao kaebe ke wiyao o, aol ngo obum ni Ngaoron Isi ora hae ko haraoklao, obum homokl san ora bu haraoklao kismisa.^o

⁸Ngub kismil Palerom mbinim angal ngo kismi nda pangobur pakl aondao ora homaoklbir kisaon ⁹obum wakl kabmanon maomb bo haroklme anda bor hondabur Njises bor kakl, Nje abor aol ora yao? Nje njen su di al ora hakl obaeb? kisao o, Njisesom obun angal ngon ko san lu di menjao nao bisesa.^p ¹⁰Ngub bisaol Palerom obu bor kakl, Njem asub ora nen sobal? Nao angal ngo

¹19:2 Luk 23:11   ^m19:3 Njo 18:22   ⁿ19:6 Njo 18:31   ^o19:7 Njo 5:18
^p19:9 Mat 26:62-63; Mat 27:12; Luk 23:9

haklon ukl mend ko san lu ni bor angal di menjao nao lesi be? Nim nje nao li njen anda penin kaeb se nao buri ebe wiyu ora. Aoh, nim nje is pe kowal bi bor nil li mbaeb se di nao buri ebe wiyu o, njem nao buri ngo nao hende sakl bil? kisesa.¹¹ Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Ngaor yubu ora ndam njem ngub benin ko buri nao taol bu njukl baonaon, njen buri ni men mbaeb se mend nao ukl bae o, aol mend nje berae ol ni mini puklub kaonaomon, obum khorob aondao ora baonaon saom njem khorob kang ngo bil o men mbayao ora kisesa.^q ¹²Ngub kisaol Palerom Njisesom angal ngo kisaon nda pango burir biyubur, obum Njises waki anda pu koklbur mundub baol baol bisao o, Nju sem aondao ngo hasmi nda baebenom Paler bor angal aondao bu ora kobur kakl, Njem aol Njises ke ngo obu nao li anda pu kae sin, aol ngo obum ko haraoklao ub mondom ni aol wesmbao aondao ora hae ka sin, obu Orom semon aol wesmbao aondao ora ngo obun saond bi ora haklao. Ngub buklaol njem heneng ora obu nao lae sin, nje di Orom semom aol wesmbao aondao ora ngo obun saond bi ora haklesi kismisa.^r ¹³Ngub kismil Palerom mbinim angal ngo kismi nda pangobur obum waki Njises kemi dera pobur kisaon, obum howes pangoklbur boroklme seyala birisao. Ngub bisao o homa ngo aol Palerom howes pangisao on imbi Hiburu angal kobur Kabara kismil, imbi ngon te hanom wari homa kismi o, hanom wari homa ngo bor howes pangisesa.

¹⁴Ngub tomb bao ngon Nju semon Waran Aeben Bisao bao on ne noklbur man man bimi bao on sisao o, nar wesmbao tukun oral hasao tomb Palerom Nju sem ngo hasmi nda baeben bor kakl, Inin aol wesmbao aondao ngo hae o haon-

daoklaob kisesa.¹⁵ Ngub kisaol mbinim angal aondao bu ora kobur kakl, Naom obu hendaebe makl bil ngao, obu ngol nao haen lu tuwabur is pe kowal bil pe paen nil libi ora kismisa. Ngub kismil Palerom mbinim bor kakl, Nim inin aol wesmbao aondao ngo is pe kowaol bil pe paen nil lun ko pangeyem be? kisesa. Ngub kisaol Nju semon baolum aol aondao baebenom kakl, Naon aol wesmbao aondao mende nao hae ora, naon aol wesmbao Orom semon aol wesmbao aondao nda bombor o ora yao kismisa.¹⁶ Ngo tomb mbinim ngub was kismil maomb bo haraoklao aol Palerom mbinim bor Njises obu is pe kowal bil nil li mbaki puklub ko kalisesa.

Mbinim Njises is pe kowal bil nil lismi o

Mat 27:32-44; Mark 15:21-32; Luk 23:26-43

Ngub tomb mbinim Njises obu men pae pobur kismil¹⁷ is pe kowal bi ngo Njises obu nil li mbaki bi nda hakl obun mbib tin mao tabur, and lobokl lobokl ngo tuwaklbir su menden imbi Hiburu angal kobur Kolkota kismi o imbi ngon te wesmbao hul kismil, mbinim yu manda ngo bor mini pismisa.¹⁸ Ngub mini pobur kismil mbinim su ngo bor Njises is pe kowal bil nil li mbabur, aol is kab mend di is mende aol Njiseson obare mende nan nil li mba, is mend aol di obare mende nan li mba bubur, mbinim Njises obu tukun oral nil li mbaesmisa.¹⁹ Ngo tomb Palerom bobae mend waeb bu pabur, obum bobae waeb bu pae ngo Njises nil li mbaesmi is pe kowal bi ndan kungnil mao hasesa. Ngub bisaol bobae ngo ngub waeb bu wisao. *N ASARER NJISES KE NGO OBU NJU SEMON AOL WESMBAO AONDAO ORA YAO* ko waeb bu wisesa.²⁰ Ngo tomb su

ngo Njises nil li mbaesmi o su and lobokl lobokl aondao Njurusalem ngon teb sol sao sisaol, kabmanon maomb bo haraoklao aol Palerom Hiburu angal di, Ngirik angal di, Orom angal di, mbinin angal heneng armend sisaol lome ub Njiseson is pe kowal bil ngo waeb bu wisao nda, Nju sem andub ora mendborom di hindis-misa. ²¹ Ngub hondobur mbini Nju semon baolum aol aondao baebenom Paler bor kabl, Njem aol ngo obun is pe kowal bil Nju semon aol wesmbao aondao yao ko waeb bu wae ub nao bi, njem aol ngo obun mbib ni Nju semon aol wesmbao aondao ora hae ko haraoklao ko waeb bu wi kismisa. ²² Mbinim ngub kismil Palerom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Nim angal ngo waeb bu uwe ub ko mend nao kunuklwaol, nim ngo waeb bu uwe ora kisesa.

²³ Ngo tomb ami baebenom Njises is pe kowal bil ngub nil li mbabur kismin, mbinim Njiseson lab lab sem wisao nda baeben tom makl bu taol bu kaob kaob bubur mbini ami baeben hambunom bombor was mi mi bismi o, lab lab saoll bombor ora mend pone bao wisesa. Ngub bao wisao o lab lab saoll ngo heya berae kimb kimb bu taombuloklme ub nao bi bomborom bu kimb bi ora sisesa. ²⁴ Ngubi sisaol ami ngo birismi nda baebenom mbini hakl hakl kao kao bubur kabl, Naom lab lab ngo kaoll kaob kaob nao bemin ora. Ngub inj, naom obu pone uklao aol bombor ora mondom min ub naom han ngoll pile bimi nda ub pile mend bem kobur bismisa. Ngub bismil mbes Ngaoron mbuk waeb bor ngub buklo ke wisao ub ngo ora tomb heneng ora il so pind bisaol, mbuk waeb ngo bor ngub ke wiyao.

Mbinim nao lab lab sem

Taol bu kaob kaob bu muklemi.

Mbinim ninao lab lab saoll o di

Pone uklao om min ko

Han ngoll pile bimi ub buklemi

ke wisao ub ami nda baebenom heneng ora ngub bismisa.

²⁵ Ngo tomb Njises nil li mbaesmi ndan teb sol Njiseson am Mariya di, Njiseson amon haeki di, aol Kolopason were Mariya mende di, Maktala Mariya di, ten ngo baeben Njises nil li mbaesmi is pe kowal bi ndan teb sol bao hondo hasmisa. ²⁶ Ngub hasmil Njisesom obun am Mariya hesa Njises obun man pange aol is mend obun kone wisao ora nda kab is pe kowal bi ngon teb so oral hasbil hondobur, Njisesom obun am Mariya ngo bor kabl, Aol ninao man pange aol abo ngo ibi haru hayeb o obu njen isi ora yaong, nje obu hesa bao boroklwaebe kisesa. ²⁷ Ngub kobur obun man pange aol ngo obun kone wisao nda bor kabl, Ninao am abo ngo hae o obu njen am ora yaong, njem obu oborob ora maeb haebe kisesa. Ngub kisaol bao bombor ngo oran Njiseson man pange aol ngom Njiseson am Mariya obun anda bor oborob ora maeb haklbur kemi pisesa.

Njises pe paesao o

Mat 27:45-56; Mak

15:33-41; Luk 23:44-49

²⁸ Ngo tomb Njisesom ninao kongon hambun sao ngo bu parukl o ko nen sabisao tomb, mbes Ngaoron mbuk waeb bor obun ngub lao ke wisao ub Njisesom ni ib nokl bil kisaol, ngo ora tomb heneng ora il so pind bisesa. ²⁹ Ngo tomb mbinim ndis mend ngol wisao bor ib waen karae bi mend ber pa wisao mubur kismin, is kuwimb mender mend di mubur is kuwimb ngol waen ib karae bi nda dand bu pabur, is hul saoll menden kungni bor is kuwimb ib dand bu pae ngo tanga mbabur Njiseson ne bor menya mao naesmisa. ³⁰ Ngub bis-

mil Njisesom ib waen karae bi ngo kang mend ndu ndu kao peyobur kakk, Ngubi tomb nao kongon hambun sao bu paru kobur kisaon, obun ma konane pabur ora wesao po pe paesesa.

**Ami mondom Njiseson
obare bor asisao o**

³¹ Ngo tomb bao ngon Nju semon Waran Aeben Bisao bao aondao ora ekerera pindib paklao kobur man man bimi bao on sisaol, Nju sem nda baebenom ekerera nan naon Waran Aeben Bisao bao hobao sao o pindib paklaol, bao ngon aol mendbor is pe kowal bil bao nil li mba harob sin, ebe inj kobur makk himismisa. Ngub bismil mbinim Paler kao kalobur Palerom aol ngo is pe kowal bil nil li mba hasao nda haklon nao pe paesmi baeben aongao kaol po peb bubur, is pe kowal bil ngub bao nao nil li mba haen ub maol bib kaebe ko kao kalismisa. ³² Ngub kismil ami baebenom aol is kab mend Njises daol haru is pe kowal bi kab mendel nil li mbaesmi nda kabon aongao kab kaol bowesmisa. ³³ Mbinim ngub bubur kismin Njises nil li mbaesmi on teb sol po hindismil, Njises obu ora pe pa wisaol hondobur mbinim obun aongao nao bo kaolismisa. ³⁴ Ngub bismi o ami mondom Njiseson obare bor tomom aso sokl misaol, penar bu ora ibao hesa ib kab maomunu pibisesa. ³⁵ Ngo tomb aol mend ngo bisao sao ora hindisao mondom, tenaol hambunom pangen ko obum ngo hindisao sao baeben ngo waeb bu wise o ka. Ngub bisaol ngo bisao sao baeben inim di heneng ora bise ko nen sabobur, Njisesol hul ha hareklemine ko obun angal ngo heneng ora waeb bu wisao. Ngub bisaol nao hambunom di obum heneng ora kise ko ora hendeyom.^u

³⁶ Ngub bisaol ngo bisao sao baeben Ngaoron mbuk waeb bor buklaol ke wisao ub ora bisaol, mbuk waeb ngo bor ngub ke wiyao. Obum hul kang bombor ora di nao ndoboloklemi ke wisaol, ngo ora tomb heneng ora il so pind bisesa. ³⁷ Ngaoron mbuk waeb mende bor di ngub ke wiyao. Aol mondom obun obare bor tomom asoklaol tenaol hambunom hondo haklemi ke wisao ub ngo ora tomb il so pind bisesa.^v

**Njosebom Njiseson toklo han
te bor maol bisao o**

*Mat 27:57-61; Mak
15:42-47; Luk 23:50-56*

³⁸ Ngo tomb ngo sao baeben ora sisaol tomb aol is mend obun imbi Njoseb hasaol obun su Arimatiya sisaol o, aol ngo obu di Njiseson angal bib ebe nda hem ko pangisesa. Ngub bisao o obum Nju sem baeben pakl homobur obum Njisesol hul ha hasao ub nao hae non bu hasaol, aol ngo obum Paler bor Njiseson toklo maol bukl pon nji ko kao kalisao tomb Palerom tukl pu kisaol, aol Njoseb ngom Njiseson toklo maol buklbur tukl pisesa.^w ³⁹ Ngub bisaol aol Nikorimas ke mend obum pibnao ora Njises birisaol somna sub ne mukl ibisao nda obu di obobur kisaon, obum is tangar tangar ubi kab kab menden ibao mendbor mini ibisaol, is ibao ngo kab maominismi tomb is ibao wel kao ebe ora pebe ngo kend aondao ora bi sisaol, kend bi menger kilo supu kab kab hor kab oran sisesa.^x ⁴⁰ Ngo tomb aol nda kabom Njiseson toklo mu pabur kisbin, mbini Nju semom aol hememe o maol buklbur bimi ub mbibim is ibao wel non bi kao ebe ora pebe ndam Njiseson toklol sulabur, lab lab haek bim tanga paesbisa. ⁴¹ Ngo tomb su ngo Njises is pe kowal bil nil li mbaesmi ndan teb sol em obal

^u19:35 Njo 21:24

^v19:37 Kao 1:7

^w19:38 Njo 7:13

^x19:39 Njo 3:1-2

bombor mend wisesa. Ngub wisaol em obal ngo bor aol maol han te wen waru wi bombor mend, mbes di aol mend nao tangaesmi o ngol hasesa. ⁴²Ngo tomb bao ngon ekeran nan Nju semon Waran Aeben Bisao bao aondao o pindib paklao kobur birismi ndan sisaol, han te ngo teb sol ora hasaol hondobur mbinim Njiseson toklo han te ngo bor maol bisbisa.

Njises waki enjaokl pisao o

Mat 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12

20 Ngo tomb Nju semon kongon mubaon hokloben ora em hundur bao u mba haenbur, Maktala Mariya obu Njiseson maol han te nda bor pobur hindisaol, Njiseson maol bor han aondao mend tu manga mbaesmi nda nao manga mba hasaol hindisesa. ²Ngub haondaoklbir kisaon obum Simon Pita hesa man pange aol mend Njisesom turi homo kone wisao nda kab biribil akl was pobur, Mariya obum mbibi bor kakl, Aorao Aondaon toklo obun maol bor nao wi mondom taokl paemi o, mbinim obun toklo ngo as bor taokl po wimib ko nao nao hende kisesa.^y ³Ten ndam ngub kisaol pangaoklbir Pita hesa Njiseson man pange aol mende nda kab mbibi su ngol haklbir akl was Njiseson maol nda bor hondokl pisbisa. ⁴Mbibim ngub akl was pisbi o Njiseson man pange aol mende ndam Pita mama ubukl win mao hesa wibir obu mbes akl was pobur kisaon, Njiseson maol ndal po pindib paesesa. ⁵Ngub bubur kisaon obum Njiseson maol bor nao hoda deral sul tumu saor peyobur hendaesol, Njises obu tanga pabur maol bismi lab lab haek bi nda baeben nan wisaol hindisao o, obum moklo Njiseson toklo ora wismi bor nao honda hindisesa. ⁶Ngub bisaol Simon Pita obu man pange aol ngon mama ibisao ndam

akl ora obobur Njiseson maol bor penar bu ora honda hindisaol, obum lab lab haek bi nda baeben wisaol hindisao tomb ⁷lab lab mend mbinim Njiseson wesmbao el wil bor wen maol buklbur tanga mbaesmi nda di, maomunu nao wi armend karu u mba hasaol hindisesa.^z ⁸Ngo tomb man pange aol mende Njiseson maol bor obu mbes ibisao ndam di, Njiseson maol ngo bor honda hindisao tomb Njises obu heneng ora waki enjaokl pene ko nen sabisesa. ⁹Ngub bisao o mbinim ngo tomb oran Ngaoron mbuk waeb bor Njises obu obun maol bor waki enjaokl poklao ke wisao nda ub nen nao sabismisa.^a ¹⁰Ngo tomb Njiseson man pange aol nda kabom Njiseson maol bor ngo bisao sao haondaoklbir kisbin anda waki bokesbisa.

Maktala Mariyam Njises hindisao o

Mak 16:9-11

¹¹Ngub tomb Maktala Mariya obu di Njiseson maol ndan dera nan teb sol sao po habur, Njises hond homobur de kakl hasao o obum ngub de kakl kakl tumu saor peyobur Njiseson maol nda bor hendaesesa. ¹²Ngub hendaesol mbes Njiseson toklo ora wisao ndal Ngaoron angal mini wesao is kab mend mbibin lab lab haek bi ora bubur biribil hindisao tomb, is mende Njiseson wesmbao haen tangaesmi nan ber, is mende aongao haen tangaesmi nan ber bisbil hindisesa. ¹³Ngub hindisaol angal mini wesao nda kabom Mariya bor kakl, Ten o njem asub ko de kal? kisbil, Maktala Mariyam mbibi bor kakl, Mondom nao Aorao Aondaon toklo taokl paemi o, mbinim obu abor taokl po wimib ko ni nao hendel de kakl kisesa. ¹⁴Ngo ora tomb ten ndam ngub kao peyobur obun mesao nan baol munubur Njises obu teka hasaol hindisao o, obum Njises

^y20:2 Njo 13:23   ^z20:7 Njo 11:44   ^a20:9 Bis 2:24-32; 1 Kor 15:4

ora e ko nen nao sabisesa.^b ¹⁵ Ngo tomb Njisesom Mariya bor kakl, Ten o njem asub ko de kal? Njem aeb ora es bil? kisesa. Ngub kisaol Mariyam aol ngo obu em ngon maeb haraoklao aol mend e ko pangobur obu bor kakl, Aol ebe ka, njem obu mendbor taokl po tangari sin, nim obu wakt taokl pon ub njem obu ngo bor tangayo ko kao nji kisesa. ¹⁶ Ngub kisaol Njisesom Maktala Mariya obu bor kakl, Mariya o kisaol, Mariyam baol munu hondobur Hiburu angal kobur kakl, Rabona o kisaol, imbi Rabona ngon te aol aondao o kisesa. ¹⁷ Ngub kisaol Njisesom Mariya bor kakl, Nim ngubi tomb yu heben nao Ab hayaol nao pe wen ngao, njem ni nao men ha wi kisesa. Ngub kobur kakl, Njem ngubi tomb ninao haeme nda baeben beremel pobur lesin, nim mbini bor ngub ka kaebe. Ni ngubi tomb wakt nao Ab Ngaor ngo obu, ini di inin Ab Ngaor ora hayao ndal poklbur hae ka ko kao kalaebe kisesa.^c ¹⁸ Ngo tomb Maktala Mariyam ngub haondaokl bir anda pobur kisaon, obum Njiseson man pange nda baeben kao kalobur kakl, Nim Aorao Aondao obu haondaokl ubukl kisesa. Obum ngub kobur kisaon Njisesom obun man pange baeben bor angal ngo kao weyaesao nda ub di mbinim pangen kao kalisesa.

**Njiseson man pange
baebenom Njises hindismi o**

Mak 16:14-18; Luk 24:36-49

¹⁹ Ngo tomb Nju semon kongon mubao ngon nend kao mbaesao tomb Njiseson man pange nda baebenom Nju semom mbini luklemi ko pakl homobur, and ngo mbini birismi on tiriyao bo tundabur ber mba hasmisa. Ngub ber mba hasmil Njises obu ngo mbini

birismi nda daruklol obo habur obun man pange ngo baeben bor kakl, Inin kone bor sub tibaen as ko boroklwaebe kisesa.^d ²⁰ Njisesom ngub kobur kisaon obun ki bor nil lismi nda hakl di, obun obare bor tomom asismi on mung wisao nda di, obun man pange ngo baebenom henden muwalisesa. Ngub bisaol Njises obun man pange aol nda baebenom mbinin Aorao Aondao ngo wakt enjaokl ibisao o hondobur mbinin kone bor turi aondao bu ora himismisa.^e ²¹ Ngo tomb Njisesom mbini bor wakt kakl, Inin kone bor sub tibaen as ko boroklwaebe. Pangeklem. Ni nao Abom ora pu kisaol obowao ub nim ini bor di nao angal bib hobao sao ngo kam puklub kakl kisesa.^f ²² Ngub kobur kisaon obun ne pobom obun man pange nda baeben birismi bor po ko tu men sabur obum mbini bor kakl, Inim Wesao Ebe Tangar ngo mib kisesa. ²³ Njisesom ngub kobur kakl, Inim tenaol mendborom khorob bimi sao mbinin kone bor wiyao o kunakaen ko Ngaor bor kao kalaem sin, mbinim khorob bimi sao ngo mbinin kone bor nao win kunaklao ora. Ngub inj, inim mbinin kone bor khorob bimi sao ngo uklao ub kunaebe ko Ngaor bor nao kao kale bao warim sin, bao uklao ora kisesa.^g

Tomasom Njises hindisao o

²⁴ Ngo tomb Njises obu obun man pange baeben ber mba hasmi ol ngo obo pindi paesao ub, Njiseson man pange aol duteb nan o Tomas obu obun imbi mende Sango Wakt Mari ko karu wismi o, aol ngo obu nao haru birismi tomb ibisesa.^h ²⁵ Ngub sisaol Njiseson man pange aol aeben nda baebenom Tomas bor kakl, Naom Aorao Aondao obu en-

^b20:14 Luk 24:16; Njo 21:4   ^c20:17 Oro 8:29; NjuS 2:11-12

^d20:19 Njo 19:38   ^e20:20 Njo 16:22; Njo 19:34; 1 Njo 1:1

^f20:21 Njo 17:18   ^g20:23 Mat 16:19   ^h20:24 Njo 11:16; Njo 14:5; Njo 21:2

jaokl obonaol hondomao ora kismisa. Ngub kismi o Tomasom mbini bor kاكل, Nim obun ki hobao bor nil lismi on mung uklao o hesa obun obare bor tomom asismi on mung uklao o kab bor, nao ki honde oram bember habur heneng ora mung ngo wi o e ko nao handa sin, nim obu heneng ora enjaokl pene ko nen nao saboklwao ora kisesa.

²⁶ Ngo tomb mabor bao hor duklab mend pibi hasao tomb Njiseson man pange aol aeben nda baeben di Tomas di mbini hambun tiriyao baeben hambun bo tundam akol bubur ber mba hasmil, Njises obu obun man pange ngo baeben birismil obo habur mbini bor kاكل, Inin kone bor sub tibaen as ko boroklwaebe kisesa. ²⁷ Obum ngub kobur Tomas bor kاكل, Njem njen ki honde oram nao ki hobao bor nil lismi on mung ngo wi o bember peyobur hend. Aoh, nao obare bor tomom asismi bor dir di ngo wi ong, dir ngo bor njen ki takl hondobur, njem njen kone taol taol bubur ni wاكل enjaokl peyao ko nen nao sabel ub nao bibi ora. Ngub inj, njem ni wاكل enjene ko nen sabo, nil hul ha ora haebe kisesa. ²⁸ Ngub kisaol Tomasom Njiseson angal ngon ko san lubur kاكل, Aorao Aondao o, nje nao Aorao Aondao Ngaor ora hael kisesa. ²⁹ Ngub kisaol Njisesom Tomas obu bor kاكل, Njem ni hondobur ora nil hul ha haril be? Pangal mbini tenaol mendbor ni nao hendebur nil hul ha haklemi baebenom werek bu turi aondao ora homoklemi kisesa.¹

Njonom mbuk ngo waeb bu wisao on te wiyao o

³⁰ Aol mbuk ngo waeb bu wisao om ngub kiao. Njisesom tenaolom ko mend nao hindismi sao di andub ora obun man pange baebenom henden bu hasao

o, nim ngo bu hasao sao baeben hambun sao waeb bu wib se ko, nao wi ol nim mbuk ngo bor nao waeb bu urukl ka.^j ³¹ Ngub bi o nim mbuk ngo bor ngo waeb bu urukl baeben, inim Njises obu Ngaorom Eben Ke Aol ora habur, obu Ngaoron Isi ora hayao ko nen sabeklemin ko, nim mbuk ngo waeb bu urukl ol, inim Njises obul heneng ora hul ha harim sin obun burim ini haeben mao saklao ora ko waeb bu wisesa.^k

Man pange aol is haoklaom Njises hindismi o

21 Ngo tomb ib mal menden imbi Tabiriyas kismil, ib mal aondao ngo wisao on teb so bor Njises obu wاكل obun man pange baebenon el so oral pindib paesaol, obum ngub pindib paesao ka. ² Simon Pita di, Tomas obu obun imbi mende Sango Wاكل Mari kismil obu di, Nataniyel obu Kalili aol su Kena bor hاكل ibisaol obu di, Seberin isi kab di, Njiseson man pange aol is kab mende di, mbini ngo baeben was ber mba hasmisa.¹

³ Ngo tomb Simon Pitam mbini aol aeben ngo ber mba hasmi nda baeben bor kاكل, Ni ib wen ongon bu mukl pukl kisaol, mbinim obu bor kاكل, Nao haru mbi ko pobur kismin mbinim ib taokaoll bor honda burubur wen ongon bismisa. Ngub bubur kismin mbinim bao somna ngon kongon buri ora bismi o ib wen is bombor ora di nao mismisa. ⁴ Ngo tomb hokloben wen nar pol bam ibisao tomb Njises obu ib mal ngon marel hasaol hindismi o, mbini Njiseson man pange aol nda baebenom obu Njises ora e ko nen nao sabismisa.^m ⁵ Ngub bismil Njisesom mbini bor kاكل, Nas o hاكل o, inim ib wen mendbor mu mariyem be? kisaol, mbinim obun angal ngon ko san lubur kاكل, Is bombor ora di nao mu mari

ⁱ20:29 1 Pit 1:8   ^j20:30 Njo 21:25   ^k20:31 Njo 3:15; Oro 1:17; 1 Njo 5:13

^l21:2 Njo 20:24; Njo 1:45-51   ^m21:4 Njo 20:14

kismisa.ⁿ ⁶Ngub kismil Njisesom mbini bor waki kakl, Inim ib wen ongon bu moroklme sao ngo ib taokaoll abon mende nan, ki tao nan o bor unu ib ndaon bor tu kobabur ib wen baoklmend mib kisesa. Ngub kisaol mbinim ib wen moroklme sao nda unu ib ndaon bor pen kismi tomb ib wen andub ora honda burubur keng aondao ora bisaol, mbinim ib wen ongon bu moroklme sao nda waki men mukl buwaesmisa.^o ⁷Ngub bismil Njiseson man pange aol is mend obum turi aondao ora himisao ndam Simon Pita bor kakl, Aol ngo obu Aorao Aondao e kisesa. Ngub kisaol Simon Pitam obun lab lab hakl kolo u mbabur wen ongon bi wisao o, aol ngo obu Aorao Aondao e kisaol nda pangobur obun toklo and turub bi nda mu somaoklbir kisaon unu ibol bongehasesa.^p ⁸Ngub bisao tomb mbini Njiseson man pange aeben ngo hasmi nda baebenom ib taokaoll nda bor bao ber mba habur kismin, ib wen moroklme sao nda taokaoll ngon kungni ma non eben munu soklo taokl ibismisa. Ngub bismi o ib mal ngon mare enderael inj, teb sol ora win hasmisa.

⁹Ngobomb mbinim ib ngon marel po pindib pabur hindismil, is mend ngol do hasao ndal ib wen mend ngol her mba hasaol hindismi tomb palawe di mend wisao hindismisa. ¹⁰Ngub disaol hindismi tomb Njisesom mbini bor kakl, Inim ib wen ngo ngubi tomb maemndan mendbor haremin mini ubuklub kisesa. ¹¹Ngub kisaol Simon Pitam ib taokaoll ndan bongeyabur, ib wen ongon bu moroklme sao nda enjo ib mare nan eben munu sokl misesa. Ngub bisaol ib wen aondao was andub ora 153 oran wen moroklme sao ngo bor tumbi ha wisao o, wen moroklme sao ngo di ib wen aondao

ngo birisao saon kend tiril kaollu bowes bu menjao nao bisesa.^q ¹²Ngobomb Njisesom ngub kobur kakl, Inim ne nokl ubuklub kisesa. Ngub kisaol o mbinim obu Aorao Aondao e ko ora hindismil, mbinim burir biyubur mondom nje aeb ora hael ko ne mu di menjao nao bisemisa. ¹³Ngobomb Njisesom palawe nda mubur kisaon obun man pange aol nda baeben nen taol bu kalobur, obun ib wen nda hakl di bombor ngo bisao ub was bisesa.^r

¹⁴Ngub bisaol Njisesom ngub ngo bisao o, Njisesom obu pe paen lismi nda obun maol bor waki enjaokl pobur pibnao ko kab mend mbes obun man pange baeben el sol obo pindib paesao o, ngo ne taol bu kalisao om ko tebo nan sisemisa.^s

Njisesom Pita bor nao some sib baeben maeb haebe kisaol o

¹⁵Ngobomb mbinim ne nda nao paesmi tomb Njisesom Simon Pita bor kakl, Njonon isi Simon Pita o, aol ngo hayem baebenom ni turi homo kone woroklme ub men mbabur, njem nil aondao bu ora kone u hael be? kisesa. Ngub kisaol Pitam kakl, Aorao Aondao o, heneng ora njem di ora hendel ub nim njel kone u turi aondao ora homo haruklu kisesa. Ngub kisaol Njisesom Pita bor kakl, Njem mbini nao some sib hondbao non bi hayem baeben maeb ha, ne taol bu kalo haebe ora kisesa.^t ¹⁶Ngub kobur Njisesom Pita bor ko mende kao kalobur kakl, Njonon isi Simon Pita o, njem nil kone u harili be? inj kisesa. Ngub kisaol Pitam kakl, Aorao Aondao o, e ka. Njem di ora hendel ub nim nje turi homo kone u ora haruklu kisesa. Ngub kisaol Njisesom

ⁿ21:5 Luk 24:41   ^o21:6 Luk 5:4-7   ^p21:7 Mat 14:29; Njo 13:23

^q21:11 Luk 5:6   ^r21:13 Njo 6:11   ^s21:14 Njo 20:19; Njo 20:26

^t21:15 Mat 26:33; Njo 1:42

Pita obu bor kakl, Njem nao some sib non bi baeben maeb ha, ne taol bu kalo haebe kisesa.^u ¹⁷ Ngub kobur Njisesom wakl Pita bor ko tebo kao kalobur kakl, Njonon isi Simon Pita o, njem nil kone u harili be? inj kisesa. Ngo tomb Njisesom Pita obu bor njem ni turi homale be? ko, ko teb ngub ne misaol, Pita obun kone bor kho so kend aondao ora bisaol obum Njises bor kakl, Aorao Aondao o, njem hambun sao ora hendel ol, nim njel kone uruklu ub di ora hendel kisesa. Ngub kisaol Njisesom Pita obu bor wakl kakl, Njem nao some sib non bi baeben maeb ha ne taol bu kalo haebe ora kisesa.^v

¹⁸ Njisesom ngub kobur kakl, Nim nje bor heneng ora kao njurukl, mbes nje nas hasi tomb njen mbib njen hakl munu kere mba samobur, harer njem turi homo pokl bele on paokl was pili nda o, mabor nje aol kon wi ora sam sam buklesi tomb njen ki dundukl bekle-sil, aol mondom njen ki kab munu tanga pabur, obum nje harer tangar mende njem turi homo pokl ko nen nao saboklesi on kemi poklao ora kisesa.^w ¹⁹ Ngub kisaol Njisesom angal ngo kisaol o mabor Pita obum Ngaoron imbi aondao bu ora win kobur homoklao bor kisaol, Njises obum ngo buklaol sao menger mubur angal ngo kisaol ora. Njisesom ngub kobur Pita bor kakl, Njem ni taol mi ib kisesa.^x

Man pange aol Njisesom turi himisao ndam angal ngo waeb bu wisao o

²⁰ Ngo tomb Pitam obun mesao nan baol munubur hindisaol, man pange aol mend Njisesom turi aondao ora himisao nda, mbibin mama mbibi taol mi ibisaol hindisesa. Ngub taol mi ibisaol o, Njiseson man pange aol ngo obu mbinim mbes ne no birismi tomb obu Njises hesa

bomborol ne no burubur kisaon, obum Njises bor ne wi aeben sabur, Aorao Aondao o nje aebom ora ngub karu luklao bor kal? kisaol nda obu sisesa.^y ²¹ Ngo tomb Pitam ngub hondobur Njises bor kakl, Aorao Aondao o, njem aol ngo ebe o obu asub buklaol ko nen sobal? kisesa. ²² Ngub kisaol Njisesom Pita bor kakl, Nim obu ngub bao haen was wakl oba sin, njen menjao yaol kal be? Aoh, njen menjao mend inj ngao, njem ni taol mi ib ora kisesa. ²³ Ngub kisaol Njisesom obun man pange aol ngo obum turi aondao ora himisao nda bor angal ngo kisaol ub, mendborom kam aeben aeben bismil mbini Njiseson man pange tenaol aeben o birismi baebenom ngub pangismi. Njisesom obun man pange aol obum turi aondao ora homaoklao ngo obu nao homoklao ora kene ke pangam aeben aeben bismi. Ngub bismi o Njisesom angal ngo obun man pange aol obum turi aondao ora himisao ngo nao homoklao kobur inj kisaol ka. Ngub inj, obum nao man pange aol ngo obu bao haen was ni wakl oba sin, njen menjao mend inj kobur kisaol.

²⁴ Njises obun man pange aol obum turi aondao ora himisao ngo obum Njisesom hambun sao ngo bu hasao sao baeben tenaol hambunom pangen kao kalo habur, mbuk ngo di obum ora waeb bu wisao. Ngub ora bisaol obum angal hambun sao ngo kao dund bu hae sao baeben di, heneng ora ko hae ko naom ora hendeyom ka.^z

²⁵ Heneng ora Njisesom tangar tangar hambun sao bu hasao sao baeben di arman andub ora wiyaol, mondom Njises obum hambun sao ngo bu hasao sao baeben waeb buklwao ko panga sin, obum mbuk andub ora waeb bu uklao

^u21:16 Bis 20:28   ^v21:17 Njo 13:38; Njo 16:30   ^w21:18 2 Pit 1:14

^x21:19 Mat 16:24-25; Mak 1:17; Njo 13:36   ^y21:20 Njo 13:23-25

^z21:24 Njo 19:35

ka. Ngub bukla o su andub ora nao wi ol, mbuk ngo baeben baehaemen haonao ora u haklao ko pangakl ko Njonom ngub waeb bu wisesa.^a

---

^a21:25 Njo 20:30

Karas tenaolom bismi sao

Karas Tenaolom Bismi Sao mbukon kao dund biyao angal yaong hend

Aol Lukom pibnao Njiseson angal bib ebe nda ngub waeb bubur kisaon, waki mabor sao Ngaoron angal bib kam akol bimi aol baebenom bismi saon arman mbuk ngo di obum was waeb bu wisesa. Ngaoron Wesao Ebe Komb Bi ora ndam mbini angal bib kam akol bimi aol ngo baeben aondao bu ora buri mao palaesao, mbinim su hambun bor buri kobur angal bib ngo kam akol bismi ub di, Paol obu kone baol munubur angal bib ngo hem ko su hambun bor kam akol bu hasao ub di, arman hambun sao ngo baeben Luk ngo obum was waeb bu wisesa.

Arman ngon mendbor non mbini angal bib kam akol bimi aol ngo baebenom, Luk obu bor naom ngo sao ngo sao bismao ko kao kalismil pangobur mbinin arman ngo waeb bisao o, arman ngon mendbor oran Luk obu ko mend Paol hesa haru akol bu hasbil, obum Paolom bisao sao obun el oram hindisao ub ora waeb bisesa. Karas Tenaolom Bismi Saon arman mbuk ngo Lukom waeb bise on pao 16:10 ngo bor arman ngo wi ub hesa 20:5 ngo bor ngo wi ub kab non, Luk obu haru pibismi tomb mbini man kam akol bimi aol ngo baebenom bismil obum hondobur ora angal ngo waeb bu wisesa. Ngub bisaol arman ngo wiyao baebenon angal ukl bombor mend Ngaorom obun Wesao Tangar Aondao ndam obun sem baeben aondao bu ora buri mao palaesao ke arman ngo wi ub angal hobao sao aondao ora yao.

Lukom aol Tiyopilas hasaol arman ngo waeb bu pen kisa o

1¹⁻² Tiyopilas o nao haeme o, nim mbuk pibnao waeb bundis tomb Njises obum pibnao kongon tibiya bukl ibisao tomb di bu kowes bisaol, yu heben men misao tomb di mbuk ngo bor obum bisao sao di, bibaebe kisa o di hambun sao waeb buwao ka. Ngaorom obu nao men misao tomb obun angal bib hobao sao kam akol bu haroklme aol obum sablo haen kisa o baeben bor, Ngaorom Wesao Ebe Tangar ndam obu buri mao palaesao tomb ngo sao ngo sao bibaebe ko oborob ora kao kalisesa.^b ³ Obum naon ne manaklbur himisao tomb Njises obun angal bib ebe nda kam akol bu hasmi baeben bor waki ni ngo hae ko, ko mend ko mend henden muwalisesa. Ngub muwalobur kisaon obu enjene ko henden muwal was bisesa. Bao hor supu kab kab hor kab oran mbinim obu hindismil, Njises daol mbini haru Ngaorom ngub maeb ha maomb bo haklao ko kao kao bismisa.^c ⁴ Njises di mbini haru obo maembesmi tomb obum ngub bibaebe ko kao kalisesa. Inim Njurusalem nao tuwaki pe bao haklwaebe ora kisesa. Obum ngub kobur kaki, Nim mbes ini kao njundis ub nao Abom menjao njuklwao kisa o bu njuklaong, bao hondo haklwaebe ora.^d ⁵ Njonom ibom mbabtas bisao o kang mend mabor Wesao Ebe Tangarom ini mbabtas buklao ko kao kalisesa.^e

Ngaorom Njises waki yu heben men misao o

⁶ Mabor angal bib hobao sao kam akol bu hasmi aol baeben di Njises di waki maomunu birismi tomb mbinim obu ne mubur kaki, Aorao Aondao o, njem

^b1:1-2 Mak 16:19; Luk 1:3; Luk 24:49-51
^d1:4 Luk 24:49; Njo 14:16-17; Bis 2:33

^c1:3 Luk 24:36-49; Bis 10:41
^e1:5 Mat 3:11

ngubi tomb nao Isreyel tenaolom naon mbib naon su waki maeb ha maomb bo hamun lesi be? kismisa.^f ⁷Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Ngo ora tomb ngo sao buklwao ko nao Ab obun mbib nen sabeyao ub buklaol, obum ngo tomb ngo sao buklwao ko ini nao kao njuklao ora.^g ⁸Ngub inj, Wesao Ebe Tangar ndam inin hibi umu bor hondaklao tomb obum ini buru mao palaklaol, Njurusalem bor di Njuriya bor di Sameriya bor di su u kowes bisao hakl bor di inim ni haondaokl pobur, nim buwao sao arman hobao sao ngo tenaol hambunom panggen kam akol buklemi ora kisesa.^h

⁹Ngub tomb obum angal ngo kao paesao tomb mbini ngol ngub bao hondo haen was Ngaorom obu yu saohar bor men misaol, mulaol kombaebe pae non bi mondom mi yin pisesa.ⁱ ¹⁰Ngub bisaol obu mulaol darukl ngo yin pisao nda bor hend ha wismil, bombor ngo ora tomb aol lab lab haek bi saoll same is kab mend mbini hasmil obo pindib pa hasbil hindismisa.^j ¹¹Ngub hindismil aol ngo kabom mbini bor kakl, Kalili aol o hakl o, asub ko yu saohar bor hend hakol beyem balem? Aol Njises ngo obu ini haru harmil ngubi tomb obu yu heben men manda o, yu heben ngo paokl ub waki ko mende oboklao ora kisbisa.^k

Mbinim aol is mend Njurasom akl bu mao hasmi o

¹²Ngub tomb angal bib hobao sao kam akol bu hasmi aol ngo baeben har Olib manda ngol haklbir waki Njurusalem teb so kilometa el bombor ora pismisa.^l ¹³Ngub bubur kismil Pita Njon kab di, Njemus di, Andur di, Pilib Tomas kab di, Batolimati Matiyu kab di, Aol-

pason isi Njemus di, Selor Simon di, Njemus ke menden isi Njurasom mende di, mbini ngo baeben Njurusalem pismi tomb and tubal yu mandaem nan mbini paolismi on bonge ndaesmisa.^m ¹⁴Mbini ngo bonge ndaesmi baeben di, Karasol hul ha hasmi ten mendbor di, Njiseson am Mariya di, Njiseson haeme baeben di, and tubal ngo bor Ngaor bor kao kaloklbur mbinim kone bombor ub was ubur, ko mend ko mend obo kiril mba ber was bismisa.ⁿ

¹⁵Ngub tomb Karason sem supu hakl hakl hor dowo oran and ngon obo kiril mba birismil Pitam teka habur kakl,

¹⁶⁻²⁰Nao haeme mbaoli hakl o, aol Njurasom Njises karu lubur Njises men hakl bismi baeben kemi ibisndis. Aol Njurasom khorob ngub bisaol mbinim obu bor mone aol paoraolao is bismi o mubur, obum su kang mend dob bisesa ko kao kalisao. Ngub bisaol aol ngo su ngo bor khorob ora saokl ubur, obun tombao burul hakl pibi hasaol pe paesesa. Ngub bisaol Njurusalem tenaol hambunom ngo sao pangobur, mbinin angal kobur su ngon imbi Akellama ko karu wismil, su ngon imbi ngon te angal heneng kobur Sul Ibao Wi ko karu wismisa. Ngub bisao o nen sabobur Pitam waki kakl, Njurasom ngub buklaol ko nen sabobur, mbes ora Wesao Ebe Tangar ndam aol Debirom Ngaoron mbuk bor waeb bu win kisao ub heneng il so pind bisao ora. Debirom ngo waeb bu wisao ub Kaoya We Lome mbuk bor ngub ke wiyao. Mondom obun and ngon nao paoli Hun haen waklwaebe ora ke wiyao. Angal mende di ngub ke wiyao. Obum kongon bisao ub

^f1:6 Luk 24:21   ^g1:7 Mak 13:32   ^h1:8 Mat 28:19; Luk 24:48; Bis 2:32; Bis 3:15; Bis 5:32   ⁱ1:9 Njo 6:62   ^j1:10 Luk 24:4   ^k1:11 Mat 26:64; Luk 21:27
^l1:12 Luk 24:50-53   ^m1:13 Mat 10:2-4   ⁿ1:14 Njo 6:42; Njo 7:5

Mondom akl bu bin lowaebe ora ke wiyao ko Pitam ngub kisesa.

Obum ngub kobur kinkl, Aol Njuras ngo nao kongon maomunu bu hamun ko haen kisndis ol, obu nao ngo haklon is mend sisndis.^o 21-22 Mbes Njon obum pibnao mbabtas bu hasndis tomb di, ngubi tomb Njises yu bor men manda tomb di, naon Aorao Njises nao haru akol bu hasumndis tomb di, ngo ndis hakl tomb aol is mend nao haru hasmaol obum hambun sao ngo sao baeben hindisao sin, obu hasao ub aol is mend akl bu haklao ora. Ngub habur laon obum Njises wakl mao enjaesao o hindisao ub, obu di nao haru tenaol hambunom pangen kam akol bu hakl-mao ora kisesa.^p 23 Ngo tomb aol is kab mend imbi kao hasmil, aol ngon is mende obun imbi Njastas Njoseb kismil, obun imbi mende Basabas kismi o obu sisesa. Aol is mende obun imbi Matayas kismil, aol ngo obu sisesa. 24-25 Ngub bubur kismin mbinim Ngaor bor kao kalobur kinkl, Aorao Aondao o, aol Njuras obu angal bib ebe ngo kam akol biyao aol hasao o, su tangar mende obu pokl pisao on ora poklbur baondib minisndis ka. Njem tenaol hambunon kone bor wiyao sao ora hendeleng, aol is kab ngo imbi kao haraoklaom on mende aol mend Njurasom kongon bisao ub akl bu bin ko nen saboklesi mend nao muwalaebe ko kao kalismisa.^q

²⁶ Ngaor bor ngub kao kalobur kismin, aeb ora mao hamun ko mbinim is hul hi saoll kab ndobolo ki hobao bor men mba munubur taol bu mib kismil, is hul saoll o Matayasom misesa. Ngub misaol Matayas Njiseson angal bib hobao sao kam akol bu hasmi aol is tobon teb nda daol maomunu haen kismisa.

Wesao Ebe Tangar ibisao o

2 Mabor Nju semon ne osisao pibnao naeb saoklao hor so birismi tomb Karasol hul ha haroklme baeben hambun ora su bombor mendel obo kiril mba birismisa. ² Ngub birismil penar bu ora angal mend yu saohar bor haklbir posabsu menger obobur, and ngo mbini birismi on aondao bu ora u kisaol mbini hambunom pangismisa. ³ Ngub pangismil is sung heke kombaebe pae non bi mondom mbini obo men mba peb bisaol hindismisa.^r ⁴ Ngub hindismil Wesao Ebe Tangarom mbinin hibi umu bor aondao bu ora hondaesaol, Wesao ngom mao ka peb bisao ub mbini hambunom angal heneng tangar tangar ar-mend sisao was kao kao bismisa.^s

⁵ Ngo tomb mbini Nju sem andub ora man hem ko hasmi baeben, su hambun bor mbinin su sisao haklbir su Njurusalem ngo bor obo hasmisa. ⁶ Ngub hasmi tomb sisaol mbinim u aondao bu ora kisao nda pangaoklbir Karasol hul ha hasmi baeben hasmi bor obo kiril mbaesmisa. Ngub obo kiril mbaesmil Karasol hul ha hasmi nda baebenom tenaol ngo ibismi baeben hambun bor mbinin angal lome sisao was kao kal kal bismil, mbinin angal o pang pang bubur burir aondao ora bismisa. ⁷ Ngub burir biyu nen sabokl buwatur kinkl, Wao. Mbini Kalili aol ngo haklom naon angal ngo lem o, asub bubur lem bo?^t ⁸ Asub baemil nao hambunom su hambun bor armend sisao lo-mao nda ub naon angal was pang pang beyom? kismisa. ⁹ Nao naon su Patiya, Miriya, Ilam, Mesopotemiya, Njuriya, Kaparosiya, Pondas, Esiya, ¹⁰ Pirisiya, Pambiliya, Isib, nao su ngo baeben bor hakl ubuklum. Nao mendbor di Sirini teb

^o1:16-20 Mat 27:3-10   ^p1:21-22 Njo 15:27   ^q1:24-25 Njo 2:25

^r2:3 Mat 3:11   ^s2:4 Mak 16:17; Bis 4:31; Bis 10:44-46; Bis 19:6   ^t2:7 Bis 1:11

so bor su Libiya haki ubuklum. Mendbor di su Orom haki obomao. ¹¹Nao mendbor di Nju sem hayom. Mendbor di Tenaol Sem Tangar hasmao o, ngubi tomb Nju semon man was hem keyom. Nao mendbor di Kirir di Arebiya kab haki obomao o, Ngaorom hobao sao bisao o kao kal kal beyem tomb nao hambunon angal armend sisao lomao nda ub naon angal sisao pang pang beyom kismisa. ¹²Mbini hambunom burir biyu burisao po kao kao bubur kaki, Ngo keyem o te astub ora baemi tomb kaemi bo kismil, ¹³mendborom Karasol hul ha hasmi ngo baeben maobowabur kaki, Mbinim he soklme ib andub ora nobur he so hayem kismisa.

Pitam angal bib ebe kao kalisao o

¹⁴Ngo tomb Pita obu di, angal bib hobao sao kam akol bimi aol tobon teb nda di, mbini hambun teka habur Pitam tenaol aondao ngo dengeb dengeb kao mba hasmi haki bor angal aondao bu ora kobur kaki, Ini Nju sem hayem baeben o, ini Njurusalem paoloklme haki di nim angal kang mend kao njun ub pangoklaob. ¹⁵Ngubi tomb nar pob nao bi wen ebe ol, ini mendborom nen sabeyem ub aol ngo baebenom he soklme ib nobur he se inj hayem alem. ¹⁶Ngub inj, mbes ora Ngaoron man mini aol Njowelom wen buklaob ko waeb bu wisao ub ngo hendeklem sao ngo bene ol, Njowelom ngub kisaob.

¹⁷Bao ma ora bor bu kowes buklaob o teb soklaob

Ngaorom nim ngub buklwao keyao.
Nao Wesaom tenaol hambunon hibi umu bor hondaen lowao tomb
Man mini aol baebenom man lome nda ub
Inin isi wane baebenom di man lemi.
Inin aol heke baebenom el bab sao bu

Hend baondib sao sabur hobao sao hondoklemi.

Inin aol kon wi baebenom di oba buklemi.

¹⁸Ngub buklaob tomb

Nao Wesaom nao kowan kaklo ten di aol di

Mbini ngo baebenon hibi umu bor hondaen lowao tomb

Mbinim di Ngaoron angal bib ebe lemi.

¹⁹Yu saohar bor burir biklme sao mao baklwao ora.

Su bor di tenaolom ko mend nao hindismi sao

Ibao non bi di isaolao di

Daondaol aondao ora di eben lowao ora.

²⁰Nar daoklao nda ub di nao de

Bombore men aolin lowao.

Ek di ibao non bi ingi bi sen lowao.

Aorao Aondao oboklao bao hobao sao ngo nao pindib pae tomb

Ngo sao baeben mbes buklaob o

²¹Ngo tomb mondom Aorao Aondao bor

Ni men mibi ko kao kal ha harob sin

Obu men murukl haklao ora

Njowelom waeb bu wisao ub Pitam ngub kisesa.

²²Pitam wakl kaki, Isreyel tenaol o haki o, nim kao njun ub pangoklaob. Nasarer Njisesom tenaolom ko mend nao hindismi sao di, burir biklme sao di, buri mundub mundub bi hambun sao di bisao ub inim aol ngo obu Ngaorom ora eben kise ko hendeklemin muwaloklbur, Ngaorom hobao sao ngo mao bae-sao ora. Enjo ngo ini hasmi bor hambun sao ngo baeben bisaol inim ora hindismi ka.^u ²³Mbes ora Ngaorom obun mbib nen sabobur ngo sao ngo sao wen buklaob ko man man bisao ub, inim aol Njises ngo lereklemin waklwao ko nen sabisesa. Ngub nen sabisaol inim mbini khorob bimi aol baebenom obu is pe kowal bil nil li mbaen kismil, inim obu

ora pe paen lismi. ²⁴ Aol ngo pe paen lismi o aol maolom obu nao men ha wib se sisaol, Ngaorom obu mao enjaesao ora kisesa.^v ²⁵ Pitam wakl kabl, Njisesom mabor ngub lao ko Debirom di ngub waeb bu wisao.

Nao kone bor taol taol nao bun ko Hambun Saon Aoraom ni obun ki taom men ha hayaol

Nim obu haru was haruklu.

²⁶ Ngo nen sabeyo tomb nao kone bor werek bu

Turi aondao ora homobur angal kaklo.

Ni pe paeb se hae o

Nao kone bor sisab bi habur

Wen ebe soklao ko nen sobaklo.

²⁷ Pe paesmi baebenon wesao pismi bor

Nao wesao bao haen wa nao buklesi.

Nim njel hul ha haruklul

Ni njen kowan kale aol hobao sao bombor ora hae ol

Nao toklo bung nao bin lesi.^w

²⁸ Njem ni haeben saroklme harer muwalisi ub

Njem ni haru hael ol

Nao kone bor turi homoklme sao was hondaen lesi ora

Debirom ngub waeb bu wisao ko Pitam ngub kisesa.

²⁹ Pitam wakl kabl, Nao haeme mbaoli hakl o, naon ab sumb Debir bisao sao oborob ora kao njun ub pangoklaob. Aol ngo pe paesao tomb mbinim obu maol bismi o, maol ngo naon su ngol ngubi tomb di bao hayaol inim ngo hendeyem o ka.^x ³⁰ Debir obu Ngaorom man mini aol ora hasaol Ngaorom obu bor heneng heneng ora kobur, njem maru wam aeben aeben buklesi on is mend njem maomb bo hael ub nim ereb sao maeb ha maomb bo haen lowao ko kao kalisao, obum Ngaorom heneng ora buklaol ko nen sabisao ora. ³¹ Ngub nen

sabobur kisaon Debirom Ngaorom wen ngub buklaol ora ko nen sabobur, obum Eben Lao Aol nda pe paklaol tomb obun toklo bung bu pe paroklme baebenon wesao puklmi bor bao nao hae wakl enjoklaol ko waeb bu wisesa. ³² Ngub bisaol ngo waeb bu wisao ub, heneng ora Ngaorom aol Njises ngo wakl mao enjaesao ub naom ngo sao ora hindismaol ini kao njeyom ka.^y ³³ Ngaorom aol Njises ngo obu obun ki taom men ha habur, obu bor nao Wesao Ebe Tangar njuklwao kisaol ub heneng ora kalisao. Ngub bisaol inim ngubi tomb ngo hendeyem ub hesa pangeklem ub kab, Njises bor kalisao sao Njisesom naon kone bor di hobao sao ngo ngubi tomb ngo hondaen le o kisesa.^z ³⁴⁻³⁵ Pitam ngub kobur kabl, Debir obu inj yu heben pisao o, obum aol mende poklaol o nen sabobur ngub kisaol. Hambun Saon Aoraom nao Aoraol Aondao bor kabl

Njen saond bi baeben

Njen aongao ma bundur nan hala mbaenin lowao tomb

Mbini njen aongao mao aolarili to non bi soklaong

Ngubi tomb nao ki tao nan bao biribi ora kisaol

Debirom waeb bu wisao ub Pitam ngub kisesa. ³⁶ Pitam ngub kobur kabl, Ini Isreyel tenaol baeben o, aol Njises ngo ini ngo haklom is pe kowal bi bor nil li mbaesmi ko kao njandang, Ngaorom aol ngo naon Aoraol Aondao mao hasaol obu Ngaorom Eben Ke Aol ora hayao ko nen saboklwaebe kisesa.^a

³⁷ Pitam ngub kisaol tenaol hambunom angal ngo pangobur mbinim sakl polo hibi ko sobur, Pita di mbini angal bib hobao sao kam akol bimi aol aeben baeben di mbini ngo baeben bor kabl, Nao haeme hakl o, naom asub

^v2:24 Bis 3:15; Bis 4:28; 1 Pit 1:20   ^w2:27 Bis 13:35   ^x2:29 Bis 13:36

^y2:32 Bis 1:8   ^z2:33 Bis 1:4; Bis 7:55-56   ^a2:36 Bis 5:30-31

was bukmaob? kismisa.^b ³⁸Ngub kismil Pitam mbini bor kakl, Inim khorob bismi sao inin kone bor wiyao o kunaen ub inin mbib sisao kone baol munu khorob bismi sao tuwa, Njisesol hul ha habur mbabtas bukbur haklwaebe ora. Ngub buklemi tomb Ngaorom obun Wesao Ebe Tangar ini bor pone ora taol bu njuklao kisesa.^c ³⁹Pangeklem. Ngaorom nim njuklwao kisao ub ini ngo hakl bor di, inin isi wane bor di, tenaol hambun su u kowes bisao hakl bor paoloklme baeben bor di, tenaol hambun naon Aorao Ngaorom ubuklub lao baeben bor di, ini ngo baeben hambun bor Wesao Komb Bi nda taol bu njuklao ora kisesa.

⁴⁰Pitam ngub kobur angal andub sao mendbor di mbini bor taeki ko kao kalobur kakl, Mbini khorob bimi baeben ke hondoklbur hayem ub ini di ke hende saoklaong, inim bongeyaokl poklbur ora haklwaebe ko kao kalisesa.^d ⁴¹Ngub kisaol tenaol andub ora obum angal ngo kisao ub nen sab hakol bu angal ngol hul ha hasmil mbabtas bismisa. Mbabtas bismil bao bombor ngo tomb Karas sem andub ora 3,000 oran ha baram baram bubur and sisesa.^e ⁴²Ngo tomb mbini tenaol ngo baebenom angal bib hobao so kam akol bimi aol baebenom Ngaoron angal bib ebe ngo kao kalismi ub pang hakol bu habur, mbinim ne no birismi tomb di maomunu was no bisur was bi bi bu, kone bor turi homo hondokl engel bin burubur Ngaor bor kao kal ha was hasmisa.^f

Karas semom ngub was bu hasmi o

⁴³Ngo tomb angal bib ebe ngo kam akol bimi baebenom tenaolom burir biklme sao di, ko mend nao hindismi

sao di andub ora bu hasmil, tenaol hambunom burisao po burir bi was bu hasmisa.^g ⁴⁴Ngub hasmil Karasol hul ha hasmi hambunom mende bisur bi bi was bu, mbinin kone bor turi homo hondokl engel bin burubur, mbini hambunon osisao di armend sisao nao wi maomunu kaohur bu was u hasmisa.^h ⁴⁵Ngub bubur kismil Karasol hul ha hasmi baebenon mend dem homo menjao bismi tomb mbinim mbinin osisao wismi o di sokl mu, mbinin su di maonan sokl mubur mone ngo mismi baeben tenaol menjao nao wi burubur dam nao bin birismi baeben taol bu kal was bismisa. ⁴⁶Mbinim hor hor Ngaor Hen Moroklme Anda bor obo kiril mba ber was bubur, waktl mbinin anda bor di sub turi was homo kiril mba burubur, and menden was ne nao nao buⁱ ⁴⁷Ngaor bor kaoya kao ha was birismisa. Ngub bismil tenaol hambunom mbinim oborob ngo bismi ub hondobur turi himismil, Aorao Aondaom ngo haklon mendbor bu mib sisao baeben bu mam mam bu, hor hambunon ha baram bu and sen kisesa.^j

Aol aongao tibae mend waktl ebe sisao o

3 Mbinim hor hor nar as bekeyabur ombona hu hu lao nda bi tomb was Ngaor bor kao kalismi o sisaol, ko mend oran Pita hesa Njon kab Ngaor Hen Moroklme Anda yu manda bor sao hasaol kang mend yin pisbisa.^k ²Ngub pobur kisbin and ngon tiriyaol kombaen imbi Naollu Hini kismi on teb sol, aol is mend obun amom wen marisao tomb di obun aongao hom pae ngubi marisao o birisaol hindisbisa. Aol aongao tibae ngom and ngon hondaesmi baeben bor

^b2:37 Luk 3:10; Luk 3:12; Bis 16:30   ^c2:38 Luk 24:47; Bis 3:19

^d2:40 Pil 2:15   ^e2:41 Bis 2:47; Bis 4:4; Bis 5:14   ^f2:42 Bis 20:7

^g2:43 Bis 5:11   ^h2:44 Bis 4:32-35; Bis 5:12; Bis 6:8   ⁱ2:46 Luk 24:53

^j2:47 Bis 2:41; Bis 6:7; Bis 11:21; Bis 11:24   ^k3:1 Bis 10:3; Bis 10:9; Bis 10:30

mone kang mend njib ko kao deb deb bin ko, mbinim hor hor aol ngo taokl obobur tiriyao kombaengol u mba haen kao was bismisa.¹³ Ngub bismi o aol aongao tibiae ngom Pita Njon kab Ngaor Hen Moroklme anda ngon hondaesbil hondobur, mone kang mend njib ko kao deb deb bisesa.⁴ Ngub bisaol mbibim aol ngo hend heneng bubur Pitam obu bor kabl, Yao hend dao kisesa.⁵ Ngub kisaol aol aongao tibiae ngom mbibim ni menjao njuklbur leb ko pangobur el bor hend yaesesa.⁶ Ngub bisaol Pitam obu bor kabl, Ni mone nao wi haruklul nim wiyu sao njurukl ngao, Nasarer Njises Karasom ni obun buri njisaol obun imbi kobur kabl ngao, tekabl pu kisesa.^m ⁷Ngub kobur kisaon aol ndan ki tao nan o men mubur mao tekaesaol, obun aongao tibiaesao nda ub di obun aongao ma di buri palobur ebe bao sisesa.⁸ Ngub bisaol obum bongep ebubur ebe aongao hakl pibisesa. Ngub pobobur kisaon obum Ngaor bor kaoya ko bongep ebubam pobobur, Ngaor Hen Moroklme Anda ngo Pita Njon kab pisbi bor obu di mbini haru hondaesmisa.ⁿ ⁹Ngub bisaol tenaol and andaon dengeb dengeb kao mba hasmi baeben hambunom obum Ngaor bor kaoya hae was pibisao nda ub hindismisa.¹⁰ Ngub hondobur kismim aol ngo obu and ngon tiriyao kombaen imbi Naollu Hini ndan teb sol, aongao tibiae mend u mba haraoklao nda e kobur, mbinim obu asub baonaob ko pangobur burisao po burir aondao ora bismisa.

Ngaor Hen Moroklme Anda ngo bor Pitam angal bib ebe kao dund bisao o

¹¹ Ngo tomb Solomonon Panda Tubal imbi ke on hasmi o, aol aongao tibiae

ndam Pita Njon kab men habur taeki kisaol hondobur, tenaol hambunom burir biyubur mbini teb ngo hasmil akl obo kiril mbaesmisa.¹² Ngub obo kiril mbaesmil hondobur Pitam mbini bor kabl, Isreyel tenaol o hakl o, asub ko ngo sao hondo burir biyubur yao hakol bu hendeklem balem? Yaon buri hesa oborob bibao sao mend wibao kabom aol ngo aongao hakl peben kobe ko nen sabeklem be? ¹³Inj ora. Mbes Eberehem di Isak di Njekob di, inin ab sumb wil ngo baebenon mendbor hambun di, mbinin Aorao Ngaor bombor ngo obum obun kowan lao aol Njises nda hobao sao aondao ora haen kisa o, inin obu aol Paler birisaol mini puklub kismindis ka. Aoh, Palerom non Njises obu anda pu lowao ko nen sabisao o, obum di ora hindisao tomb inin mbib ora aol Njises ngo makl homo tuwaesimindis.^o ¹⁴Ngaorom aol Njises ngo komb bi hobao sao bombor ora haen kisaol, obum oborob was bisao o inin obu makl homo tuwabur, Paler bor naom turi homaomun ub njem naon aol ngo tenaol pe paen lisao nda ora Njiseson akl bu anda eben kaebe kismindis kisesa.¹⁵ Ngub kobur kismim inin Tenaol Haeben Mao Saraoklao nda pe paen lisimndis o, Ngaorom obu wakk mao enjaesao ub yaom ora hindisbaol, yaom ngo sao ini tenaol hambunom pangeklemin kao njeyob ka.^p ¹⁶Yaom Njisesol hul ha habur obun imbi kobao tomb, obun burim aol aongao tibiae ngo ebe mao sarobnda kisesa. Inin ngo sao inin elom ora hondobur kone bor di ora nen sabeklem ub, yaom Njisesol hul ha haroklbaol, inin di hendeklemin obum ora aol ngo ebe mao sarobnda kisesa.

¹³:2 Njo 9:1; Bis 14:8   ^m3:6 Bis 3:16; Bis 4:10; Bis 16:18

ⁿ3:8 Njo 5:14; Bis 14:10   ^o3:13 Mat 22:32; Luk 23:13-25; Bis 2:23; Bis 7:32

^p3:15 Bis 1:8; Bis 2:36; Bis 4:10

¹⁷Pitam ngub kobur kakl, Nao haeme mbaoli hakl o, ini di inin maomb bo haroklme aol baeben di ini hambunom Njises obu bor kon nao wibur khorob ngub bisimndis ka.^q ¹⁸Ngub bismi o mbes ora Ngaorom obun man mini aol hambun bor ngub lowaebe ko kao kalisao ub, Ngaorom Eben Lao Aol o obu ke hondoklao ko kao kalismi ora. Ngub kismil naom ngubi tomb ngo hindisumndis ub Ngaorom bin ko nen sabisao ub ora bisao kisesa.^r ¹⁹Pitam ngub kobur kakl, Inim ngub nen sabobur inim khorob bismi sao inin kone bor wiyao o kunaen ub, inin mbib armend sisao kone baol munubur inin kone u bokeyoklwaebe ora. Inim ngub buklemi tomb Aorao Aondaon buri obu bor hakl obobur, inin kone bor honda sisab mao ba buri mao palaklao ora.^s ²⁰Ngub buk-lao tomb Ngaorom Eben Ke Aol Njises inin ora haen kaesaol, obum ini haklemil eben kaklao ora. ²¹Ngub buk-lao o Ngaorom mbes ora obun man mini aol obum sablo haen kisao baeben bor ngub laob ko kao kalisao ub, hambun sao ebe wen pange was nao pindib pae haenbur, Njises obu ngubi tomb bao nao ebe yu heben bao haklao ora kisesa.

²²Pitam ngub kobur kakl, Mbes ora Mosesom di ngub kisao. Inin Aorao Ngaorom ni ini semon is mend o mao hasndis ub man mini aol is mende di eben laong, obum hambun sao kao njuk-lao ub hul nao hae oborob ora pangoklwaebe.^t ²³Mondom man mini aol ngom lao sao nao panga sin, mbini hul haklemi ngo baeben Ngaor obun sem baeben hesa maomunu nao haen ko lu bowes buk-lao ora ko, Mosesom kisao ub Pitam ngub kisesa. ²⁴Pitam wakl kakl, Ngaoron man mini aol ham-

bun di, aol Samuwel di, mabor man mini aol wen pindib paesmi baeben di, mbini hambunom wen ngo sao ngo sao buk-lao kismi ub naom ngubi tomb heneng ora il so pind bisaol hindisumndis kisesa. ²⁵Pitam ngub kobur kakl, Ngaorom Eberehem bor ngub kisao. Nim njem maru wam aeben aeben buklesil paoluklemi baebenom tenaol hambun ora bisur bin lowao kisao ub, ini ora Ngaoron man mini aol baebenon isi wane ngo hayem ol, Ngaorom inin ab sumb wil baeben bor nim maeb ha bisur buk-lwao ko kao kalisao ub, ini ora bisur buk-lwao ko nen sabobur kisao kisesa.^u ²⁶Ngaorom nim ngub buk-lwao ko nen sabobur, obum ini ngo hakl bisur buk-lbur inim khorob bismi sao tuwareklemine ko, obun kowan lao aol ebe ngo haen kisao nda ini hasmil mbes eben kisndis ko Pitam ngub kisesa.^v

Pita Njon kab Nju semon kansolon el sol teka haen kismi o

4¹⁻² Ngo tomb Pita Njon kabom tenaol hambun bor Njises pe paesao o wakl mao enjaesaol, tenaol pe paklemi baeben hambun di heneng ora wakl mao enjaklao ko kao kalo tenaol hambunom oborob ora nen saben kisbisa. Ngub bisbil mbibim angal ngon hambun sao nao kao pae wen bao kakl haen, Nju semon baolum aol baeben di, polisman sem maomb bo haraoklao aol ngo Ngaor Hen Moroklme Anda bor maomb bo hasao o di, Sarusi sem mendbor di, mbinim ko aondaora homobur mbibimen hakl ibismisa.^w ³ Ngo tomb kang mend mbon sam sam bisaol ekera nan howes koklbur mbinim mbibi men pae po kalabus anda mao palaesmisa. ⁴ Ngub kalabus mao palaesmi o tenaol andub

^q3:17 Luk 23:34; 1 Tim 1:13   ^r3:18 Luk 24:27   ^s3:19 Bis 2:38

^t3:22 Bis 7:37   ^u3:25 Kal 3:8   ^v3:26 Bis 13:46

^w4:1-2 Luk 22:4; Luk 22:52; Bis 23:8

ora mbibim angal ngo kisbi o pangobur, Karasol hul ha hasmi baeben buklhoma iri non bi andub ora aol is 5,000 oran hasmisa.^x

⁵Ekeran nan Nju semon maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, mbini hambun su Njurusalem ngo bor obo kiril mbaesmisa. ⁶Ngub obo kiril mbabur kismin Anas obu Nju semon baolum aol wesmbao aondao ora hasao o di, Kayapas di, Njonatan Aleksanda kab di, baolum aol wesmbao aondao ndan sem mendbor di, mbini hambun obo kiril mba ber mba hasmisa. ⁷Ngub ber mba habur kismin angal bib ebe kam akol bibi aol is kab nda mbinin el sol teka haen kobur kabl, Ibim baebnda ub asub bubur baebi? Aeben imbi kobur ora baebi? Aeben burim baeb bo? kismisa.^y ⁸Ngub kismi tomb Pitan kone bor Wesao Ebe Tangarom hondabur buri mao palaesaol, obum mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Ini Nju sem hambun maomb bo haroklme aol o haki o, ini aol kon wi baeben di^z ⁹yaom aol aongao tibae nda oborob ora bisur babndal, inim yao bor asub bubur aol ngo ebe mao sarbib ko howes lem sin, kao njun ub pangoklaob. ¹⁰Nasarer Njises Karas ndis inim obu is pe kowal bi bor nil li mbabur pe paen lisimndis ol pe paesndis o, Ngaorom obu mao enjaesao ora. Ngub bisaol yaom obul hul ha habur obun imbi kobao tomb aol ngo inin elol teka hael hendeyom o, Njises ngo obun burim ora obu ebe mao sanaong, ini ngo baeben di Isreyel tenaol hambun di ini hambunom ngo sao nen sab hakol bu haklwaebe ora kisesa.^a ¹¹Pitam ngub kobur kabl, Ngaoron mbuk wae-bom Njises obu nen sabobur ngub ke wiyao.

Ini and kongon bimi aol baebenom And ndaol tokl mend kang kho e ko nen sabobur

Tuwaesmi o waki ngubi tomb And pinj* tao tao aondao hobao sao ora men aolisao

ke wiyao kisesa.^b ¹²Tenaol ke nao hendan ko obu bombor oram bu mib se hayaol, su hambun bor ora su u kowes bisao haki bor di, nao tenaol hambun bu min ko aol obun imbi kaeb se is mende mend Ngaorom nao bor nao njisao ora ko Pitam ngub kisesa.^c

¹³Ngub kisaol Pita Njon kab mbibi sukul ko di menjao nao bi mbibi baehaemen aol ora habur o, pakl nao heme buri palobur ngo kisbi ub Nju semon kansol ngo baebenom pangobur burir aondao ora bismisa. Ngub burir biyubur kismin panaem mbibi aol ngo kab Njises haru hasbi ko ora hindismisa.

¹⁴Ngub sisaol mbibim aol aongao kho ngo ebe mao saesbi nda di Pita Njon kab daol haru hasmil hondobur, mbinim angal ngon ko san lukl buwaesmisa.

¹⁵Ngub ko san lukl buwabur kismin kansol semon anda ngo birismi on ibi kang mend dera nan puklub kobur, mbini haki haki kao kao bubur kabl,^d

¹⁶Aol ngo kabom tenaolom ko mend nao hindismi sao aondao ora baebnda ub Njurusalem tenaol hambunom di handaemndal naom ngo sao men mbaki buwaklmaong, naom aol ngo kab bor asub ora bem yeb ko kao kao bismisa. ¹⁷Ngub kao kao bubur kabl, Ngo baebi sao tenaol nao pange baebenom pangen kam aeben aeben nao bin ub, Njiseson imbi kobur ngo baebi ub ko mende nao bibaebe ko buriyab ora taolu lem ko kao kao bismisa. ¹⁸Ngub kobur kismin mbinim mbibi waki ubuklub kobur kabl, Ibim Njiseson imbi kobur tenaol ham-

^x4:4 Bis 2:41   ^y4:7 Mat 21:23   ^z4:8 Mat 10:19-20

^a4:10 Bis 3:6; Bis 3:13-16   ^b4:11 Mat 21:42   ^c4:12 Mat 1:21   ^d4:15 Njo 11:47

bun man kang ora di nao kao kalokl-waebe ko taolu lismisa.^e ¹⁹Ngub bismil Pita Njon kabom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Ngaoron angal be? inin angal ora hul nao haklbaao balem, inin di Ngaoron nen sabeyao ub nen sabokl-waebe ora.^f ²⁰Yaom hindisbaao sao hesa pangisbaao sao kab kowes bubur men mbakl buwaklbaao ora kisbisa. ²¹Ngo tomb tenaol hambunom mbibim ngo bisbi sao hondobur Ngaor bor turi homo kaoya kismil, Nju semon kansol ngo baebenom mbibi dundu asub mao habur ora ke mao handaem ko nen sabokl buwabar kismil, ko mende aondao bu ora ko homo taolu lubur, anda puklub kismil pisbisa. ²²Ngub pisbi tomb aol aongao kho mao ebe saesbi nda obu nas inj, aol kon wi sao sisao o, tenaolom ko mend nao hindismi sao ngo bisbi o hondobur Ngaor bor kaoya kismisa.

Karas semom pakl nao homamun bisur bibi ko Ngaor bor kao kalismi o

²³Mbinim Pita Njon kab kalabus nao bi anda puklub kismi tomb mbibi kab Ngaorol hul ha hasmi baeben birismil wakl bokeyobur, Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di, ngo baebenom kismi sao hambun sao arman kao kalisbisa. ²⁴Ngub kisbil pangobur mbini hambunom Ngaor bor kao kal ngabur kabl, Nje Aorao Aondao buri ora hael ol, njem su di saohar di ib kunja di, ngo hakl bor baoraoklao sao di hambun sao warisi saon Aorao ora hael. ²⁵⁻²⁶Naon ab sumb Debir njen kowan kale aol hasaol, njen Wesao Ebe Tangarom obun kone bor hondaesao tomb obum ngub kisao. Sun tenaolon aol wesmbao baeben di

Maomb bo haroklme aol baeben hambun di

Ngo baebenom Aorao Aondao hesa Obun Eben Ke Aol nda kab bor Obo kiril mbabur

Saond bu kaloklemi on was man man bu hayem.

Ngub beyem o

Mbini Tenaol Sem Tangar baebenom di Ko homo men mbaklbur hayem ngao Tenaolom asub ko ngub khorob buklemi on was karu hayem ko?

Wesao Aondao ndam Debirom ken kisao ub ²⁷heneng ora ngubi tomb su enjo ngo bor bisimndis. Njem aol Njises nda Eben Ke Aol ora haen kisi o, aol Heror di Pondas Paler di Tenaol Sem Tangar di Isreyel tenaol andub mendbor di, mbini hambunom njen kowan kale aol hobao sao bombor ora ngo bor saond bu kalokl obo kiril mbaesimndis.^g ²⁸Njem mbes ora kone kimb bu wen ngo sao heneng buklaao ora ko kao paesi ub mbinim ngubi tomb ngo obo kiril mbabur hambun sao ngo bisimndis ka.^h ²⁹Nao hambunon Aorao Aondao o, mbinim naon hibi kho mao sa hondo ko bowes beyem ub njem pangaebe ora. Nao ngo hakl njen kowan kale tenaol hayom ngao, naom ngubi tomb pakl nao heme njen angal bib hobao sao ngo buri palobur ora kao kalaomun kaebe.ⁱ ³⁰Tenaol homo uklemi o di njen kim warabur njen kowan kale aol hobao sao bombor ora Njiseson burim mao ebe sa, tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di wakl was baomun kaebe ora ko mbinim Ngaor bor ngub kao kalismisa. ³¹Ngaor bor ngub kao pa ora bismi tomb and ngo mbini birismi on el el mao babur kisaon, Ngaoron Wesao Ebe Tangarom mbini hambunon hibi umu bor hondaesesa. Ngub bisao tomb mbinim Ngaoron

^e4:18 Bis 5:28; Bis 5:40   ^f4:19 Bis 5:29

^g4:27 Mat 27:1-2; Luk 23:7-11; Bis 3:13

^h4:28 Bis 2:23   ⁱ4:29 Ebe 6:19

angal ebe nda buri palobur kao kalam akol bismisa.^j

**Karasol hul ha hasmi baebenon
osisao kaohur was wismi o**

³²Ngo tomb Karasol hul ha hasmi baebenom kone bombor ub was ubur, nen sabismi sao di bombor ub was nen sabismisa. Mbinin osisao di njen ninao nao ke mbinin kaohur bu was wis-misa.^k ³³Ngub bubur kismis angal bib hobao sao kam akol bu hasmi aol ngo baebenom mbinin Aorao Aondao Njises pe paesao o waki tekaesaol hindismi ub, buri palobur kao kalam akol bismisa. Ngub bismil Ngaorom ngo Karasol hul ha hasmi baeben hambun aondao bu ora bisur bisesa.^l ³⁴Ngub bismil mbini ngo baebenon mend dam nao bin ha, menjao menjao es buwa di nao bismisa. Mendborom mbinin su di and di sokl mubur^m ³⁵mone ngo mismi baeben angal bib hobao sao kam akol bu hasmi aol baeben kalismisa. Ngub kalismi tomb mbini ngo baebenom mubur, tenaol mendbor menjao nao wibur dam nao bin birismi beben taol bu kalismisa.

³⁶Ngo tomb Karasol hul ha hasao aol is mend obun imbi Njoseb obu Libae sem hasao o, obu su Sapiris bor ha and sisesa. Ngo tomb angal bib ebe ngo kam akol bu hasmi aol nda baebenom aol ngon imbi mende Banabas ko karu wismil, imbi ngon te tenaol sango menden kone sisab mao ba hul ha saor pe haen lao aol ko karu wis-misa.ⁿ ³⁷Ngo tomb aol Banabas ngom obun su maon nan sokl mubur, mone ngo misao baeben angal bib ebe kam akol bu hasmi aol baeben kalisesa.

**Ananayas Sapira kabom bisbi
saon arman wiyao o**

5 Ngo tomb aol mend obun imbi Ananayas hesa obun were Sapira kab birisbisa. Ngub birisbil aol ngom obun su maon nan sokl mubur ²mone ngon mendbor sub kowes bu obun mbib mubur, mendbor angal bib hobao sao kam akol bu hasmi aol baeben kalisesa. Ngub bisaol obun werem di hindisesa.^o ³Ngo tomb Pitam aol ngo bor kakl, Ananayas o, njem mone ngo njen su sokl mae on mendbor njen mbib sub kowes bu maeng, Ngaoron Wesao Ebe Tangar bor kakla kobur asub ko Seranom njen hibi umu bor hondaen wari balem? kisesa.^p ⁴Njem su ngo sokl nao misi tomb su ngo njen ora sisao. Sokl mae tomb di mone ngo njen ora saonao o, njen kone bor asub ko ora khorob ngub buklwao ko nen sobae balem? Njem tenaol bor inj maobowari ka. Ngub inj, njem Ngaor ora maobowari kisesa. ⁵Ngub kisaol pangisao tomb aol Ananayas ngo sul komb hakl po tibabur ora pe paesesa. Ngub pe paesao aol Ananayas ngo pe paesao o pangismi baebenom pakl aondao bu ora himismisa. ⁶Ngo tomb nas buri baebenom andaon obobur aol ngon toklo lab labom tanga pa taokl po maol bismisa.

⁷Bao bombor ngon kang mend mabor aol ngon werem anda bor menjao beyao ko nen nao sabe obu as ko and ngon hondaesesa. ⁸Ngub hondaesaol Pitam ten ngo bor kakl, Mone su sokl maebi o kang ngo ora be? njem ni kao nji kisesa. Ngub kisaol ten ndam kakl, E ka, ngo ora kisesa. ⁹Ngub kisaol Pitam obu bor kakl, Ibim asub ko kao kobabur Aorao Aondaon kone hondoklbur maobalakl ko bi hendaebi? Hend.

^j4:31 Bis 2:4   ^k4:32 Bis 2:44   ^l4:33 Bis 2:47   ^m4:34 Bis 2:45

ⁿ4:36 Bis 11:22-26; Bis 13:2-3   ^o5:2 Bis 4:34-35   ^p5:3 Njo 13:2

Nas njen aoli maol baemi baeben abo tiriyao kombael ngo ibilim ol, nje di ngubi tomb maol bukl taokl poklemi ora kisesa. ¹⁰Ngub kisao tomb ten nda penar bu ora Pita hasao nan sul komb hakl po tibabur ora pe paesesa. Ngub pe paesol nas nda baebenom and ngon hondabur ten ngo di pe paraokl ko hondobur, obu di bombor ngo obun aoli tangaesmi ndal was taokl po maol bismisa. ¹¹Ngo tomb Ngaoron sem hambun di tenaol mendbor ngo bisao sao pangismi baeben di mbini hambunom pakl aondao bu ora himismisa.

Tenaolom ko mend nao hindismi sao bismi o

¹²Ngobombor tomb Ngaoron angal bib ebe kam akol bu hasmi aol baebenom tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di andub ora bu hasmisa. Ngub bismil Karasol hul ha hasmi baeben hambun Ngaor Hen Moroklme Anda on Solomonon Panda Tubal on kone bombor ub u, obo ber mba ha was bismisa. ⁹ ¹³Ngub was bismil mbinim ngo bismi sao hondobur tenaol hambunom mbinim oborob was bu hayem ko nen sabismi o, Karasol hul nao hae hasmi baebenom pakl homobur, nao non mbini daol maomunu nao birib se hayom ko nen sabismisa. ¹⁴Mendborom ngub bismi o tenaol Aorao Aondaol hul ha hasmi baeben andub ora ibismil, Karason sem ngub and sam sam bisesa. ¹⁵Mbinim oborob ngub was bismi tomb tenaol homo wismi baeben di mbinin to bor bor sabor biri ha pae, harerol taokl obo wi was bubur Pita poboklao tomb obun toklon wesao tenaol heme ngo baebenon mendbor kollmbaklao tomb di ebe soklao ko nen sabismisa. ¹⁶Ngub nen sabobur kismin Njurusalem

and lobokl lobokl aondao on solo solo su wisao bor paolismi baebenom mbinin su sisao hakl bir tenaol sen hae wismi baeben di, tenaol mbinin tombao bor sam biri umubaoli baeben di, angal bib hobao sao kam akol bimi aol baeben hasmi bor taokl ib was bismil, ngo baeben hambun wakl ebe sao was bisesa. ⁵

Mbinim angal bib ebe kam akol bimi aol baeben hondo ko lu bowes bismi o

¹⁷Ngobombor tomb Nju semon baolum aol wesmbao aondao ora o di, Sarusi sem mendbor obun aol sango hasmi baeben di, mbinim angal bib hobao sao kam akol bu hasmi aol baeben bor daongirir ko, ko aondao ora homobur naom ngo baeben bor menjao buklmao ko nen sabismisa. ^t ¹⁸Ngub nen sabobur kismin mbinim angal bib ebe kam akol bimi aol nda baeben obo men habur kismin, kalabus anda mao palaesmisa. ¹⁹Ngub bismi o nend kisao tomb somna Aorao Aondaon angal mini wesao is mend obobur kalabus anda ngon tiriyao komb pabur, angal bib ebe kam akol bimi aol nda baeben dera kemi pobur kakl, ^u ²⁰Inim Ngaor Hen Moroklme Anda bor tenaol hambunon el sol teka habur, haeben saroklme angal bib ebe wen pange ngo mbini hambunom pangen kao kaloklwaebe ora kisesa. ²¹Ngub kisaol Ngaoron angal bib kam akol bimi aol nda baebenom hul nao hae bao bu hebe kobaesao tomb mbinim Ngaor Hen Moroklme Anda bor hondabur angal bib ngo kao kalismisa.

Ngobombor tomb Nju semon baolum aol wesmbao aondao ora o di, obun aol sango baeben di mbinim Nju semon kansol baeben hambun obo kiril mbaklao kobur kismin, mbinin maomb bo

⁹5:12 Bis 2:43; Bis 14:3   ^t5:14 Bis 2:41; Bis 21:20

⁵5:16 Mak 6:56; Bis 19:11-12   ^u5:17 Bis 4:1-2; Bis 4:6   ^u5:19 Bis 12:7-10

haroklme aol, aol kon wi baeben di hambun ubuklub kismisa. Ngub bubur kismis kalabus anda bor angal bib hobao sao kam akol bimi aol ngo kalabus mao palaesmi nda baeben kemi ubuklub ko angal pen kismisa. ²²Ngub bismil baolum aol wesmbao aondao ndan kongon bimi aol baeben kalabus anda ngon pobur hindismil, angal bib ebe kam akol bimi aol nda baeben nao birismil hindismisa. Ngub haondaoklbr kansol baeben birismi bor waki bokeyobur mbini bor kaki, ²³Naom kalabus anda pobur haondaokl ubuklum o, lak oborob ora li mbabur polisman baebenom di oborob ora maomb bo harmi sal hondomao o, naom tiriyao kombomao tomb wao, ngol mendel di mend nao biri hun anda hanesa ko kao kalismisa. ²⁴Ngub kismil polisman sem maomb bo haraoklao aol ngo Ngaor Hen Moroklme Anda bor maomb bo haraoklao aol o di, Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinim ngo sao pangismi tomb burir aondao ora biyubur, ngo bene ub bubur mabor asao was buklaob ko kao kao bismisa. ²⁵Ngo tomb ngub kao kao bi hasmil aol is mend ngol obobur kaki, Aol abo haki o, pangeklem. Inim aol o kalabus anda mao palirimnda baeben ngubi tomb Ngaor Hen Moroklme Anda bor tenaol hambunom pangen mbinin man kao kalaki hayem kisesa. ²⁶Ngo tomb polisman sem maomb bo haraoklao aol ndam obun polisman kongon bimi baeben daol haru pobur, angal bib ebe kam akol bimi aol baeben waki men haki pismisa. Ngub bismi o mbinim tenaol hambunom nao hanom luklemi ko pakl homobur kismis, mbinim aol ngo baeben bao nao men hae sub sowa pabur mbin ubuklub ko kemi pismisa.^v

²⁷Ngub kemi pobur kismis mbinim kansol baeben el sol teka haen kismi tomb baolum aol wesmbao aondao ora ndam mbini bor kaki, ²⁸Naom ini bor man ko aol ngon imbi ko mende nao lowaebe ko buriyab ora kao njamnda o, inim ngubi tomb hul habur inin man ngo su Njurusalem ngo hambun bor kao kalam aeben aeben bu, su ngo hambun bor pib ngaen kaemnda ka. Mende di inim nao bor aol ngo inim lismi ko kao beyaklmao ko nen sabeyem alem kisesa.^w ²⁹Ngub kisaol angal bib hobao sao kam akol bu hasmi aol baeben daol Pita daol mbinim ko san lubur, Pitam obu bor kaki, Aol henengon angal hobao sao inj saki, naom Ngaoron angal ora hul nao hae pangoklmao kisesa.^x ³⁰Waki kaki, Aol Njises nda inim ora is pe kowal bil nil li mbabur pe paen lisimndis o, naon ab sumbon Aorao Aondao Ngaorom obu waki mao enjaesao ora.^y ³¹Ngub mao enjabur kisaon Isreyel tenaolom mbinin kone baol munubur, mbinin kone bor khorob bimi sao wisao o kunaen ko Ngaorom obu men mu obun ki tao nan mao barabur, tenaol hambunom maomb bo haraoklao aol haen kobur mbinin bu maoraoklao aol haen kisaora.^z ³²Ngub bisaol naom ngo sao ora hindismaol, tenaol hambunom pangen kao kalam akol bu hayom ka. Ngaorom obun Wesao Ebe Tangar o nao obum keyao sao hul nao haroklmao baeben bor njaoraoklao, obu di nao haru akol bubur kao kalam akol bu haraoklmao ora kisesa.^a

³³Pitam ngub kisaol pangobur kansol ngo birismi baebenon kone bor turub bin ora buburbur, ko aondao bu ora homobur angal bib hobao sao kam akol bimi aol ngo baeben ora pe paen lem ora kismisa.^b ³⁴Ngub kismil kansol ngo

^v5:26 Mat 14:5   ^w5:28 Mat 27:25; Bis 4:18   ^x5:29 Bis 4:19

^y5:30 Bis 3:15   ^z5:31 Bis 2:33-34; Ebe 1:20; NjuS 2:10; NjuS 12:2

^a5:32 Bis 1:8   ^b5:33 Bis 7:54

baebenon is mend obun imbi Kameliyel kismil, aol ngo Peresi sem sisao o obu Nju semon man buwalaoklao aol sisesa. Ngub sisaol tenaol hambunom obu aol ebe ora hae ko nen sabismi o, aol ngom kansol baeben bor angal ukl mend lobur tekasesa. Ngub tekabur kisaon obum angal bib hobao sao kam akol bimi aol ngo baeben dera kemi puklub kobur^c ³⁵ kansol ngo birismi baeben bor kabl, Isreyel aol o hakl o, inim aol ngo baeben bor buklemi sao khorob sao mend buklemi hondobur, inim oborob kone kimbubur bibaebe kisesa. ³⁶ Ngub kobur kabl, Inim di ora hendeyem ub mbes ora aol mend obun imbi Turas habur, obum ni aol aondao buri ora hae ko tenaol hambun kao kalo hasao tomb aol andub ora 400 oran obu was taol mi po obun sem hasmisa. Ngub hasmi o mendborom aol ngo pe paen lismi tomb obun sem ngo obu taol mi pismi nda baeben pakl buri kismil, obum hambun sao bisao sao hakl di hemen biyaesimndis.^d ³⁷ Ngub bisao tomb mende di ngon mabor sao kabmanom bobae lismi tomb Kalili aol Njuras hasaol, tenaol mendborom obu di taol mi pismi o mendborom obu pe paen lismi tomb di obun sem ngo obu taol mi pismi baeben hambun pakl buri kisesa.^e ³⁸ Ngo bisao ub nen sabobur inim buklemi on kao njun ub pangoklaob. Aol ngo baeben bor menjao menjao nao bi bao waklwaebe ora. Pangeklem. Mbinim man ngo ko hayem ub aol henengon man sokl beyaon, baehaemen sao ora sokl beyaol tuwakl beme. ³⁹ Ngub inj, mbinim man ngo ko hayem ub Ngaoron angal bib ebe ora sa sin inim Ngaor men mbakl buwaklaeming, obu bor saond bu kaloklemi hondoklwaebe ora kisesa. Ngub kisaol

pangobur kansol ngo birismi baebenom ngo le ub ora bemin ko nen sabismisa.

⁴⁰ Ngo tomb mbinim Ngaoron angal bib ebe kam akol bimi aol ngo baeben wakl anda kemi hondabur kismil, mbinim mbini heb ya kuwinjom khorob ora lubur, inim man ko Njiseson imbi ko mende nao lowaebe ko khorob ora taolu lubur puklub kismisa.^f ⁴¹ Ngub bismil mbinim and ngo kansol birismi on hakl dera pobobur, mbinim kone bor Njisesom bisao sao arman tenaol hambunom pangen kamndal, nao ke kang mend mao handarimnda o Ngaorom naom ngub bib se hayem ko nen sabeyao ko nen sabobur, mbinim turi aondao bu ora homaokl homaokl pismisa.^g ⁴² Ngo tomb hor hambunon Ngaor Hen Moroklme Anda bor di mbinin anda birismi sisao di, Njises obu Ngaorom Eben Ke Aol ndan Angal Bib Hobao Sao o tenaol hambunom pangen kao kal ha was hasmisa.^h

Bisur bimi aol is haoklao haen kismi o

6 Mabor Karasol hul ha hasmi baeben and sam sam bisao tomb, Nju sem Ngaoron Karasol hul ha hasmi baebenon mendbor Ngirik angal ke baeben hesa mendbor mbinin angal heneng ke baeben kab, kang mend makl hom hom bu sill nell kao kao bismisa. Ngub bubur kismil mbini Ngirik angal pange baebenom kabl, Inim hor hor ne taol bu kalo hayem tomb nao Ngirik angal pange baebenon ten weyae baeben o ne oborob nao taol bu kaleyem kismisa.ⁱ ² Ngub kismil Ngaoron angal bib hobao sao kam akol bu haroklme aol is duteb ndam Karason angal hem ko pange birismi baeben hambun ora obo kiril mbaklaob kobur mbini bor kabl, Naom ne kongon bukbur Ngaoron angal

^c5:34 Bis 22:3   ^d5:36 Bis 21:38   ^e5:37 Luk 2:1-2   ^f5:40 Bis 4:18

^g5:41 Mat 5:10-12; 1 Pit 4:13   ^h5:42 Bis 9:22; Bis 17:3   ⁱ6:1 Bis 4:35

bib ebe ko hayom ub nao bi bao warum sin, ebe nao soklao ora kismisa. ³Nao haeme hakl o, ngub nen sabobur inin di aol is haoklao mend mbini Ngaoron Wesao aondao bu ora honda hae kone ebe ora wi was on mend, ini tenaol hambunom di mbini oborob was bimi ko nen saboklme baeben sablo haen lemi tomb naom ngo baeben ne kongon ngub bu haen loma ora. ⁴Naom ngub bubur lomaon nao aol duteb ngom hor hambunon Ngaor bor kao kalo, obun angal was kao kal ha haklmao ora kismisa. ⁵Ngub kismil Karasol hul hasmi baeben hambunom angal ngo kismi ub turi aondao ora homobur, mbinim aol is haoklao ngo baeben sablo haen kismisa. Aol Sitiben obu Ngaorol hul ha habur obu obun kone bor Wesao Ebe Tangar honda hae ora hasaol, is mend aol ngo obu haen kismisa. Ngo tomb mbini mendbor Pilib di Porokoras di, Nakena Timon kab di, Pamenas Nikolas kab di ngo baeben haen kismisa. Aol Nikolas ngo obu Aol Sem Tangar obun su Andiyok sisao o, obu Nju sem bor kond bubur obu di man hem ko pangisaol, aol ngo obu di haen kismisa. ^k ⁶Ngobomb mbinim aol is haoklao ngo ngub sablo haen kobur, Ngaoron angal bib ebe kam akol bimi aol nda baeben hasmil po haen kismi tomb mbinim aol ngo baeben kim men mbabur Ngaor bor kao kalismisa. ¹ ⁷Ngobomb Ngaoron angal bib ebe su ngo hambun bor kam aeben aeben bismil su ngo bor ora pango perekl pesmil, tenaol Karasol hul ha hasmi baeben Njurusalem ngo bor aondao bu ora and sam sam bisesa. Ngub bisaol Nju semon baolum aol baebenon andub ora mendbor di Karasol hul ha hasmisa. ^m

Mbinim Sitiben men habur kansol birismil mini pismi o

⁸Ngobomb Ngaoron aol Sitiben obu buri mao pala aondao bu ora bisur bisaol, obum buri palobur tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di tenaol hambunom henden aondao bu ora bu hasesa. ⁿ ⁹Ngub bisaol mbini Nju sem tenaol mendbor Aol Ware Pe Sem kismil, mbinin man pangoklme anda di armend hasaol, mbini ngo baebenon mendbor su Sirini tenaol sisesa. Mendbor di su Aleksanda bor hakl obo hasmi, mendbor di su Silisiya hakl ibismi, Nju sem ngo baebenon mendbor di su Esiya hakl ibismi o, ngo baebenon Sitiben ko homo ab saond bu kalismisa. ¹⁰Ngub bismi o Ngaoron Wesao ndam Sitibenon kone bor oborob ora dekl bu kalisao ub was kisaol, mbinim obun angal men mba ko san lukl buwaesmisa. ^o ¹¹Obun angal ngub men mbakl buwabur kismin mbinim aol mendbor bor sub karu mao kikil babur kakl, Inim aol Sitiben ke ngom Moses hesa Ngaor kab bor maobowa hul ha angal baonao lowaebe ko sub sowa pabur baondaokl talismisa. ^p ¹²Ngub bubur kismin aol ngo baondaokl talismi nda baebenon Nju semon maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, tenaol andub mendbor di, ngo baebenon kone bor sukl sukl mao ba ko mao homaesmisa. Ngub bismil mbinim ko aondao bu ora homo taokl obobur Sitiben men habur kismin, mbini Nju semon kansol baeben birismi bor mini pismisa. ¹³Ngub mini pobur kismin mbinim aol mendborom sup kakla baondaokl talo karu mao kikil baesmi nda ub kobur kakl, Naon Ngaor Hen Moroklme Anda ngo Ngaoron komb bi

^j6:3 1 Tim 3:1-7   ^k6:5 Bis 8:5   ^l6:6 Bis 13:3; Bis 14:23

^m6:7 Bis 2:41; Bis 16:5   ⁿ6:8 Bis 2:43   ^o6:10 Luk 21:15   ^p6:11 Mat 26:59-61

haen kisao o, aol Sitiben ke ngom naon and ngo bor maobowa angal was bu habur, Moseson man bor di obum mao kho sa angal was bu hae ka. ¹⁴Obum ngub bu habur Nasarer Njisesom and ngo kundi mbabur, Moseson manom nao bor bibaebe ke wiyao sao hambun sao di bao wa, man tangar buwaloklao ko tenaolom pangen kao kalaonaol pangomaom kismisa. ¹⁵Ngo tomb mbinim kakla ko baondaokl ngub minismil, mbinin kansol ngo birismi baeben hambunom Sitibenon el wil bor hindismi tomb obun el wil bor angal mini wesao el wil non bi sisaol hindismisa.

Sitibenom mbini bor kao kalisao o

7 Ngo tomb Nju semon baolum aol wesmbao aondao ora ndam Sitiben bor ne mubur kakl, Ngo lem sao njem heneng bili ub lem be? njem ni kao nji kisesa. ²Ngub kisaol Sitibenom obun angal ngon ko san lubur kakl, Nao aorao haeme hakl o kao njun ub pangoklaob. Naon ab sumb Eberehem obu su Haran nao pe su Mesopotemiya bor bao hasao tomb, Ngaor obu bao bi ora ndam Eberehem hasaol obobur ngub kisa. ³Njen sem di njen su di tuwaklbir penin ko bing, su mend muwalon pebe ora kisao kisesa. ⁴Wakl kakl, Ngub kisaol Eberehem obu su Kaldiya ngol haklbir su Haran bor paokl ora pisesa. Ngo tomb su Haran ngo bor obun ab pe paesao maol bu mbaklbir Ngaorom obu inin su enjo ngo bor di eben kisesa. ⁵Ngub bisaol tomb Ngaorom Eberehem bor su ngo mabor nje njuklwaol, nje di njem maru wam aeben aeben buklesi baeben di inin su ora soklao kisesa. Ngub kisao o aol Eberehem ngon nongnas is mend nao birinbur kisesa. ⁶Ngub sisao o Ngaorom obu bor kakl, Njem maru wam aeben aeben buklesi baebenom su tangar aol ban su bor po paoluklemi. Ngub bubur mbinim su ngo bor karasmas ukl an-

dub ora 400 oran bao haklemil, mbini su aorao baebenom mbini njen sem ngo baeben lu bowes bubur kalabus kongon mao baklemi ora kisesa. ⁷Ngub kalabus kongon mao ba haklemi o, nim mbini su aorao ngo baeben ke mao handa man lowao tomb njem maru wam aeben aeben buklesi ngo baebenom su tangar ngo tuwaklbir, ni bor kaoya kokl su enjo ngo bor wakl oboklemi ora ko Ngaorom Eberehem bor ngub kisesa. ⁸Ngub kobur kisaon Ngaorom Eberehem bor ini sem maeb ha bisur bu, bu muklwao ub aokl nao hemen hareklemil ub inim soweb bi habur songol pe haklwaebe ko kao kalisesa. Ngub bisaol Eberehemom obun isi Isak maru wisao tomb bao hor duklab nan on obun isi ngon songol pe habur soweb bi hasesa. Ngub bisaol Isakom di obun isi Njekob songol pe habur soweb bi hasesa. Ngo tomb Njekobom di obun isi is duteb ngo, naon ab sumb wil hasmi nda baeben songol pe habur soweb bi hasao ko Sitibenom ngub kisesa.

⁹Ngub kobur kakl, Naon ab sumb wil ngo baebenom mbinin haeme Njoseb obu mbini ngo haklon duteb nan o sisao o, obu bor ko homo daongirir kobur tenaol tangar mendborom dob bin, nas ngo monem sokl bib ko mone mismisa. Ngub bismil tenaol ngo baebenom nas ngo mbinin sokl nao muklbir kalabus kongon baen ko dob bubur, su Isib kemi pismisa. Ngub bismi o Ngaorom nas ngo haru was habur ¹⁰obu bor kho sao kang mend ibisao tomb oborob ora bisur bu maeb hasesa. Ngub maeb hasaol nas ngom ko mend su Isib on aol wesmbao aondao Peron elol teka hasao tomb Ngaorom aol wesmbao ngon kone bor nas ngo kone ebe wi, kone kikil bi ora hae ko henden kisesa. Ngub bisaol aol Pero ngom, Pero obun sem di su Isib tenaol hambun di Njosebom was maomb bo haen kisesa. ¹¹Ngo tomb su Isib bor di naon su Kenan bor di de aondao ora

ibisaol, naon ab sumb wil baebenon ne di pond bisaol nao wisesa. ¹²Ngub nao wisaol naon ab sumb Njekobom Isib bor non ne ebe wi ke pangobur, obun isi wil baeben bor mbes ne wib ko hondo mao bemberakl puklub kisesa. ¹³Ngub kisaol pismi o naon ab sumb wil ngo baeben su Isib ngo bor ko kabo mao ha pismi tomb Njosebom obun haeme wil ngo baeben bor ni Njoseb ora hae ko kao kalisaol, aol Perom di ngo baeben Njosebon sem ora naon su enjo ngo bor ngo ubuklim ko hindisesa. ¹⁴Ngo tomb Njosebom obun ab bor angal pen kobur, ini ninao sem hambun su Isib enjo ngo ora ubuklwaebe ko kao weyaesesa. Ngo tomb tenaol supu hakl hakl hor tebol, hor maoklao nan on maoklaopun teb bu su Isib pismisa. ¹⁵Ngub pobur kismin Njekob obu di haru ngub pismil, obu di naon ab sumb wil ngo baeben hambun su Isib ngo bor bao ha himismisa. ¹⁶Ngub himismi tomb mendborom mbinin toklo su Sekem bor wakl taokl pobur, Eberhemom obun sem homoklemi o maol buklbur mbini su aorao Hemoron isi wil baeben bor monem mbes sokl bu peyabur, su ngo obun win kisao o bor taokl po tongaesmi ko Sitibenom ngub kisesa.

¹⁷Ngub kobur kakl, Ngaorom mbes Eberhem bor su ngo njuklwao kisao ub nim ngubi tomb penar bu kaloklwao ko nen sabisao tomb, naon sem ngo su Isib bor paolismi nda baeben aondao bu ora paolu hes peyam aeben aeben bisesa. ¹⁸Ngo tomb su Isib ngo bor aol wesmbao Peron akl bu maomb bo hasao om Njosebom bisao sao nao hende hasesa. ¹⁹Ngub bubur kisaon naon ab sumb wil ngo baeben maobowa peb bu khorob was bubur, mbinin nongnas marismi baeben hemen ko dera dera maru tuwa peb bibaebe ora kisesa. ²⁰Ngub kisaol ngub bu hasmi ngo tomb Moseson ingim

Moses maru wisaol, nas ngo el wil ebe hae ora sisesa. Ebe ngubi ora sisaol ek ukl teb oran nas ngon ingi aorao kabom bao maru birisbi o^q ²¹mbinim tuwaklaob kismi tomb dera bor mao beraesbil, Peron wanem nas kang ngo hend wa mu mond bubur, obun maru wi non bi ora maru hasesa. ²²Ngub maru u hasaol su Isib ngo bor sukul oborob ora kismi ub mbinim nas ngo di oborob ora buwalismil, obu and sisao tomb obum kisao sao di bisao sao di kone kikil bu oborob ora bisesa.

²³Ngo tomb obun amom obu marisao o karasmas supu kab kab hor kab oran pibi hasao tomb obun kone bor obun sem Isreyel tenaol baeben mao takl bisaol, nim hondokl poklwao ora ko nen sabisesa. ²⁴Ngub nen sabobur hondokl pisaol su Isib ngon aol mondom Isreyel aol is mend khorob ora lu bowes bisaol hondobur, Mosesom aol Isreyel aol ngon muwabur Isib aol ngo pe paen lisesa. ²⁵Ngub pe paen lubur obun kone bor ninao sem ngo baebenom Ngaorom nao bu min ko, ni ngo pu kene ko nen saboklemi ko pangisao o, mbinim ngub nen nao sabismi ora. ²⁶Ngo tomb ngon ekerana Isreyel aol kab kab is kab mend li li bi hasbil Mosesom po pindib pa hondobur, saond nao bib ora kobur kakl, Ibi haemeyakl ora hayeb ngao, ibim asub ko li li bib? kisesa. ²⁷Ngub kisaol aol ngo aol mende ko homo lurukl hasao ndam Moses haoklu tuwabur kakl, Nje aebom was nao man ko maomb bo haenin kisao? ²⁸Mbakla njem Isib aol is mend pe paen laenda ub ni di pe pan lun ko nen sobal be? as? kisesa. ²⁹Ngub kisaol pangobur Mosesom su Isib ngo tuwaklbir su Miriyan bor paeb mi po hasesa. Ngo tomb su Miriyan ngo bor obum nas is kab maru wisesa ko Sitibenom ngub kisesa.

³⁰Ngub kobur kakl, Karasmas supu kab kab hor kab pibi hasao tomb Moses har Sanae teb so tenaol nao biri bor po habur, is hini kang mend hasao ol is sung disaol hindisao tomb sung ngo disao darukl o bor angal mini wesao mend pindib paesaol hindisesa. ³¹Obum ngub hondobur kisaon burir biyubur is hini ndan te teb sol po hend heneng bisesa. Ngub teb sol sao pisao tomb Aorao Aondaom obu bor kakl, ³²Ni njen ab sumb wil baebenon Aorao Ngaor ora hae. Ni Eberehem di Isak di Njekob di mbinin Aorao Ngaor ora hae kisaol pangisesa. Ngub pangobur kisaon Mosesom pakl homo dur kobur, is sung ngo bor nao hondoklwao ko nen sabobur sumbao teng sao u su bor hen na wisesa. ³³Ngub bisaol Aorao Aondaom obu bor kakl, Nim su ngo nje hael ol komb bi ora win kowaong, njen aongao su abo ngubi tomb kolo tuwa ora kisesa. ³⁴Ninao sem Isreyel tenaol oran su Isib bor paoleyem o mbinim ke aondao bu ora hondobur, hibi kho so karaklae ko de ko hayem ub nim hondo ora haruklul, nim ngubi tomb mbini bu mukl ubukl kisesa. Ngub kobur wakt kakl, Nje su Isib bor penin ko pu lowao ora ko Ngaorom kisao ub Sitibenom ngub kisesa.

³⁵Ngub kobur kakl, Su Isreyel tenaolom pibnao aol Moses ngo oborob obaeng ib nao ke haoklu tuwabur nje aebom was nao man ko maomb bo haenin kisaob? kismi. Ngub kismi o mabor angal mini wesao ngo Mosesom is hini bor sung disao bor hindisao ndam obu bisur bisaol, aol Moses ngo Ngaorom ora mbinin maomb bo haraoklao aol haen kobur mbinin bu maoraoklao aol ora pen kisesa. ³⁶Ngub bisaol karasmas supu kab kab hor kab oran aol Moses ngom su Isib bor di, Ib Kunja Ingi Bi bor di, su tenaol nao biri

bor di, tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di andub ora bu hasesa. Ngub bu habur Isreyel tenaol ngo baebenom su Isib tuwaen kobur su tangar mende bor kemi pisesa. ³⁷Ngub bubur aol Moses ngom Isreyel tenaol ngo baeben bor kakl, Ngaorom ni ngo mao hasndis ub obum ini semom maru wam aeben aeben buklmi on is mend man mini aol pindib paen lao ora kisesa.^r ³⁸Aol Moses ngom Isreyel tenaol ngo baeben su tenaol nao biri bor haru paolam akol bu hasao tomb, har Sanae bor angal mini wesao obu bor angal kao kalisao. Ngub bisaol Ngaorom haeben saroklme angal ngo aol ngo obum ora pangobur ko hasaol, naom di pangaomun ko kam aeben aeben bismisa.^s ³⁹Mosesom ngub bisaol o naon ab sumb wil ngo baebenom aol ngon angal di nao pange besao kon u hul was habur, obu makl homo haokl deram deram bubur kismin su Isib wakt paomun ko nen sabobur hem was kismisa. ⁴⁰Ngub bubur kismin mbinim Moseson haeme Eron bor kakl, Aol Moses ngom nao su Isib haklbir ngo bor kemi ibisndis o ngubi tomb obu abor bum hanaob ko naom nao hendeyom ngao, naon ngaor kaoya lome sao mendborom nao kemi pen ub njem naon kaoya lome sao ngaor mendbor waraka kismisa. ⁴¹Ngub kismil mbinim some kawao hondbao menger bombor mend warubur kismin, mbinin ngaor menger kaoya lome sao mbinin mbib warismi sao ngo bor turi homo kaoya ko, is maol munu ne kalobur ne haorismisa. ⁴²Ngub bismil Ngaorom mbini nao hende non bu tuwa mesao kalobur, mbinim saosolbaem ngo sao hakl bor kaoya kismi ub ken waesesa. Ngub bin waklwao ko Ngaorom Isreyel tenaol ngo baeben nen sabobur kisao

ub, obun man mini aol baebenon mbuk
waeb bor ngub ke wiyao.

Isreyel tenaol o hakl o

Karasma supu kab kab hor kab oran

Inim su tenaol nao biri bor

Akol bu hasmi tomb

Inim mabaorao ngo haorismi o

Ni bor njubur inj haorismi ka.

⁴³ Inim akol bu hasmi tomb

Inim ser anda kundi taokl akol bu bam
pibismi o

Ser anda ngo nao inj

Kaoya lome sao Molok obun ora bakam
pibismi.

Inim inin kaoya lome sao

Erepan saosolbaem menger mubur

Kaoya lome sao ngo inim ora warismil

Nim ini paokl peklemin ko

Su Babilon aeben nan puklub lowao ora
ko

Ngaorom kisaol, mbuk waeb bor wisao
ub Sitibenom ngub kisesa.

⁴⁴ Ngub kobur kakl, Ngaorom Moses
bor njem bibi ko kao kalisao ub mbinim
Ngaor obu ser anda ngo bor bereyao ko
menger mubur kismil, naon ab sumb
wil ngo baebenom su tenaol nao biri
bor ser anda ngo kundi taokl akol
bubur bam akol bu hasmisa. ⁴⁵ Ngub
bu hasmi tomb mabor naon ab sumb
wil ngo baebenom mbinim maru wam
aeben aeben bismi baeben bor di, ser
anda ngo ngub bibaebe ko kalam aeben
bismi tomb mbinim Njosuwa haru su
tangan mende enjo ngo mukl ibismisa.
Ngub ibismi tomb Ngaorom mbinim su
ngo min ko tenaol sem tangan ngo bor
paolismi baeben lu taol deraesaol, naon
ab sumb wil ngo baebenom ser anda ngo
kundi taokl akol bu hasmil, su enjo ngo
bor aol wesmbao aonda Debir and sisao
tomb di ser anda ngo bao u hasmisa.

⁴⁶ Ngub bao wisao o Debir obu ngub
pindib pa hasao tomb Ngaorom aol ngo
obu turi himisaol, aol Debir ngom Ngaor
bor nje nao ab sumb Njekobon Aorao

Ngaor ora hael ol, nim njen and ebe
tangan ubi ora mend bun ko kao kalis-
esa. ⁴⁷ Debirom ngub kisao o obun mbib
and ngo nao bi obun isi Solonom
and ngo bisesa. ⁴⁸ And ngo ngub bisao
o naon Aorao Ngaor aonda yubu ora
nda, aolon kim bi bor nao haeb se ora
hayao. Heneng ora Ngaoron man mini
aolom kisao ub mbuk waeb bor ngub ke
wiyao.

⁴⁹ Enjo heben bor nim maomb bo
haruklu on seya ora yaol

Su bor nao aongao mao aolaruklu to yao
ngao

Inim ninao and asub bi baklemi?

Inim ni and asub bi bor burun ko nen
sabeyem?

⁵⁰ Wao. Hambun sao ngo baeben

Nim was inj waruwao be?

Aorao Aondaom ko hayao ko man mini
aolom waeb bu wisao ub Sitibenom
ngub kisesa.

⁵¹ Obum ngub kobur Nju semon kan-
sol ngo birismi baeben bor kakl, Ini ngo
baeben Ngaoron man hul haroklme sem
hayem alem. Inin kone bor Ngaoron man
nao pange baebenom nen saboklme nda
ub was nen sabobur, inim di khorob
was beyem. Ngaoron angal bib ebe
di inin hal bor nao pe, ini hal bowe
non bi ora hayem. Inin ab sumb wil
baebenom Wesao Ebe Tanganom kisao
sao nao pange hul hasmi ub inim di
ngub was beyem alem. ⁵² Inin ab sumb
wil baebenom Ngaoron man mini aol
hasmi on mend lu bowes bu ke nao mao
handaesmi ko pangeyem be? Heneng
ora. Mbinim hambun ora ke mao hand-
abur kismil, Ngaoron angal te kao dund
bu hasmi aol baebenom kone dund se
wi oborob biyao aol mend wen obok-
lao ko kao kalismi tomb, mbinim ngo
baeben lu tuwaesmi ka. Ngub bismil
mbinim ngo bismi ub ngubi tomb di
inin Oborob Biyao Aol ngo ndis pe paen

karu lisimndis.^t ⁵³Ngaoron angal mini wesao baebenom Ngaoron man hobao sao kao kalismi ub ini ngo baebenom ora pangismi o, inim man ngo hul was haroklme ko Sitibenom mbini bor ngub kisesa.^u

Mbinim Sitiben hanom pe paen lismi o

⁵⁴Ngub kisaol pangobur mbini Nju semon kansol ngo baebenon kone bor ko himismi om turub aondao ora bin burubur, saongao kengerokl nao mba was bu birismisa.^v ⁵⁵Ngub bismi tomb Wesao Ebe Tangarom Sitibenon hibi umu bor aondao bu ora honda haen hasaol, yu heben hend yabur Ngaor obu bao bi ora hasaol hindisao tomb Njises di Ngaoron ki tao nan teka hasaol hindisesa. ⁵⁶Ngub hondobur mbini bor kakl, Pangeklem. Yu har kebe kobaraokl ol handakl tomb Ngaoron ki tao nan Aolon Isi Ora hael handakl kisesa.^w ⁵⁷Ngub kisaol pangobur mbinim angal ngo nao pangoklbur hal manga mbakl mbakl po, ko homo kaong lubur teka kaklal so aol Sitiben ngo ha akol bu men hasmisa. ⁵⁸Ngub men habur kismin and lobokl lobokl ngon paeb dera nan hanom luklbur munu soklo taokl pismisa. Ngub bismil Sitiben bor baondaokl munu kakla kao beyabur howes kokl ibismi nda baebenom, aol ngo hanom luklbur aol nas mend obun imbi Sol bor naon lab lab baeben manaka ha ko, nas ngo hasaol was kolo ukl engel bismisa.^x ⁵⁹Ngub bubur kismin mbinim obu hanom lukl engel bismi tomb Sitibenom Aorao Aondao bor kao kalobur kakl, Nao Aorao Aondao Njises o, njem ninao wesao men mibi ora kisesa.^y ⁶⁰Ngub kobur kisaon

obum tumu kar munu dombes ubur angal aondao bu ora kobur kakl, Aorao Aondao o, mbinim khorob ngo beyem on saongao maru pe nao bi bao waebe ora kisesa. Sitibenom ngub kao peyobur kisaon obu pe paesesa.^z

8 Ngo tomb nas Sol ngom Sitiben ngo lereklem ub oborob ora bim ko nen sabisesa.

Solom Ngaoron man pange baeben lu bowes bu ke mao handaesao o

Ngo tomb bao bombor ngon su Njurusalem bor mbinim Ngaoron sem birismi baeben khorob ora lu bowes bu ke mao handaesmisa. Ngub ke mao handabur kismin Karasol hul ha hasmi baeben hambun taol mi akol bu lismil, su Njuriya bor di Sameriya bor di pakl buri kismi o, Ngaoron angal bib hobao sao kam akol bu hasmi aol baeben non pakl nao pe Njurusalem ngo bor bao hasmisa.^a ²Ngo tomb aol mendbor Ngaoron angal bib ebe hem ko pangismi baebenom Sitiben hem ko de aondao bu ora kobur tangaesmisa.

³Ngo tomb aol Sol ngom Ngaoron sem baeben taol mi akol bu lu bowes bu, and hambunon tiriyo kombo handam akol bubur, ten di aol di Karasol hul ha hasmi baeben men ha munu soklo taokl pobur kalabus anda mao palaesesa.^b

Pilibom Angal Bib Hobao Sao Sameriya tenaolom pangen kao kalisao o

⁴Ngo tomb Karasol hul ha hasmi baeben lu taol pesmil su hambun bor pakl buri kobur, mbinim hasmi sisao Ngaoron angal bib ebe ngo kao kalismisa. ⁵Ngo tomb aol Pilib obu di su

^t7:52 Mat 23:31   ^u7:53 Bis 7:38; Kal 3:19; NjuS 2:2   ^v7:54 Bis 5:33

^w7:56 Mat 22:44; Bis 2:33-34; Bis 5:31; Kol 3:1   ^x7:58 Bis 22:20

^y7:59 Luk 23:46   ^z7:60 Luk 23:34   ^a8:1 Bis 7:58; Bis 8:4; Bis 11:19

^b8:3 Bis 9:1; Bis 9:13; Bis 22:4; Bis 26:9-11

Sameriya pobur Njises Ngaorom Eben Ke Aol hayao ko, Sameriya tenaol hambunom pangen kao kal ha was hasesa.^c ⁶Ngub bisaol tenaol andubom obu hasaol obo kiril mbabur, obum angalom kisao sao di pangobur tenaolom ko mend nao hindismi sao bu hasao ub di ora hindismil, mbinim obun angal oborob ora pango birismisa. ⁷Ngo tomb obum sam andub ora tenaolon tombao bor birisao hakl di e kao peyaoklbir paokl was pen kisesa. Mende di tenaol ki aongao tibarae buri nao palaeb se baeben di wakl ebe mao sa peb bisaol,^d ⁸su Sameriya ngo bor tenaol hambunom werek bu turi aondao bu ora himismisa.

⁹Ngo tomb su Sameriya ngo bor naomung mini aol is mend obun imbi Simon hasaol, obum naomung kobur menjao menjao bisao tomb Sameriya tenaol hambunom burir aondao ora bi hasmisa. Ngub burir aondao ora bismi tomb aol ngom tenaol hambun bor ni aol aondao hobao sao mini aol ora hae ko hasesa. ¹⁰Ngub bisaol tenaol homa di dimb di tenaol kho ebe hambunom obum kisao sao oborob ora pangobur kakl, Aol ngo obum Ngaoron buri aondao oram ngo sao hakl bu hael, obun imbi Buri Aondao Ora ko karu wismisa. ¹¹Mbes di aol ngom obun naomungom burir biklme sao ngub was bu hasaol, mbini hambunom obun angal oborob ora pango birismisa. ¹²Ngub bu hasmi o aol Pilib ngom su ngo bor obobur, Njises Karasom bu hasao saon arman tenaol hambunom pangen kao kalo, Ngaorom ngub maeb ha maomb bo hayao ko angal bib hobao sao ngo kao kalisesa. Ngub bisaol mbinim Karasol hul ha hasmi tomb Sameriya tenaol andub ora ten di aol di mbabtas bismisa. ¹³Ngo tomb Simon obu di Karasol hul ha hasaol mbabtas bisesa. Ngub mbabtas bisao

tomb aol Simon ke ngom Pilib pisao bor haru akol was bu habur, Pilibom tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di andub ora bam pobo hasaol hindisao tomb burir aondao bu ora bisesa.

¹⁴Ngo tomb angal bib ebe kam akol bimi aol mendbor Njurusalem hasmi baebenom, Sameriya tenaol baeben Ngaoron angal bib hobao sao hem ko pangaem ke pangobur mbinim Pita Njon kab su Sameriya ngo bor puklub kismil pisbisa. ¹⁵⁻¹⁶Ngub pisbil Sameriya tenaol ngo baeben mbinim Aorao Aondao Njiseson sem ora haen ko ibom mbabtas bismi o, Wesao Ebe Tangar mbinin hibi umu bor nao honda haen hasmil, Ngaorom obul hul ha hasmi baebenon hibi bor obun Wesao Ebe Tangar nda honda haen ken ko Pita Njon kabom Ngaor bor kao kalisbisa. ¹⁷Pita Njon kabom mbini ngub kim men mbaesbi tomb Wesao Ebe Tangarom mbinin hibi umu bor hondaesesa.^e

¹⁸Ngo tomb Pita Njon kabom mbibin kim tenaol ngo baeben ngub men mbaesbi tomb Wesao Ebe Komb Bi ora ndam mbinin hibi umu bor ngo hondaesao nda ub aol Simonom hondobur kisaon, Pita Njon kab bor mone mini obo kal hondobur kakl, ¹⁹Nim di tenaol mendbor kim men mbaklwao tomb Wesao Ebe Tangar ngom mbinin hibi umu bor ngub hondaen ub, ibim ni buri ngo taol bu njib kisesa. ²⁰Ngub kisaol Pitam obun angal ngon ko san lubur kakl, Pangal. Njem Ngaorom hobao sao komb bi pone ora njaoraoklao sao monem sokl bib se wiyao ko nen sobaleng, njem njen mone ngo di men mbaklae, is de bor ke hondoklesi ora kisesa. ²¹Njem njen kone bor khorob sao ngo bao win habur Ngaorom nje turi nao hemen ora harilil, naom kongon ngo beyom ub

^c8:5 Bis 6:5   ^d8:7 Mat 10:1; Mak 16:17   ^e8:17 Bis 19:6

njem kang ora di nao bib se ora harili ka.²²⁻²³ Heneng ora tenaol khorob mao baraoklao saom njen hibi umu bor men mba wiyaol, heb homo daongirir mao karaoklao saom njen kone bor kho mao sa, njem hambun sao khorob was nen sobenin ko harekle kisesa. Wاكل kakl, Ngub biyeng njem khorob ngo nen sobal ub tuwa kone baol munubur, njen kone bor khorob ngo wiyao ub Aorao Aondao bor kuna kaebe ko kao kalaebe kisesa.^f

²⁴ Ngub kisaol Simonom mbibin angal ngon ko san lubur mbibi bor kakl, Njem ni bor ke ngo hondoklesi leb ub wاكل ngub ke nao henden kaebe ko ibim Aorao Aondao bor kao kaloklwaebe kisesa.

²⁵ Ngo tomb Pita Njon kabom Aorao Aondaom bisao sao hindisbi ub tenaol hambunom pangen kao kalo, obum kisaol sao hakl di oborob ora kao kalo hakl bir mbibi wاكل Njurusalem bokey-obur, su Sameriya ngon harer to to and te hasao baebenon Angal Bib Hobao Sao ngo kao kaolaokl kaolaokl was pisbisa.

Pilibom Itopiya aol is mend bor angal bib kao dund bisao o

²⁶ Ngo tomb ko mend oran Aorao Aondaon angal mini wesao is mend Pilib hasaol obobur, njem ngubi tomb penin ub teka mi ora kobur kakl, Njem Njurusalem hakl bir Ngasa pokl pe harer ngo tenaol nao biri hareron anan pu ora kisesa. ²⁷⁻²⁸ Ngub kisaol penar bu teka mi pisesa. Ngo tomb aol is mend Njurusalem bor Ngaor bor kao kalokl pibisao o, ngo bor hakl bir wاكل obun anda pokl bur harer ngon ibisesa. Ngub ibisao o aol ngo obu su Itopiya aol mend sisaol, obu su Itopiya ngon maomb bo haraoklao ten aondao ora obun imbi Kandesi kismil, obu ten ngon kongon hobao sao obun mone di ngo sao hakl maeb haraoklao aol sisesa. Ngo tomb

aol ngo obun anda ngub wاكل bokey-obur obun kar non bi some hosom munu soklo taokl pen po hasmi sao bor bao-raokl bir, Ngaoron man mini aol Asayam mbuk waeb bu wisao o bor angal ngo wisao ub hend hae was pubukl hasesa. ²⁹ Ngub bisaol Ngaoron Wesaom Pilib bor kakl, Aol ngo pebe o hondokl pu ora kisesa. ³⁰ Ngub kisaol Pilibom aol ngo pibisao o hondokl akl ora pisaol, aol ngom Ngaoron man mini aol Asayam mbuk waeb bu wisao o bor angal ngo wisao ub hondo kao hae was pibisaol pangobur, aol ngo bor kakl, Njem angal ngo handal on te oborob pangele be? kisesa. ³¹ Ngub kisaol aol ndam obun angal ngon ko san lubur kakl, Mondom ni te kao dund nao ba sin, nim asub bubur nen saboklwaob? kisesa. Ngub kobur Pilib bor wاكل kakl, Nje ngol hond yabur yao barabon ib kisesa.^g ³² Ngub kisaol birisbi tomb Ngaoron mbuk waeb ngo haondaokl haondaokl pibisao bor ngub waeb bu wisesa.

Mbinim some sib men pae obo leme tomb

Some sibom lin sub haroklme nda ub Obu ngubi hasao ora.

Mbinim some sib hondbaon iri heyaeme tomb

Some sib ngom heyaen e nao ke

Sub haroklme nda ub

Obum di e beb nao kisaol ora.

³³ Mbinim obu bor howes kismi tomb

Obu bor kakla kao beya

Sakl bu pae ora men mao korabur

Obu ora men mba hondo ko bowes bismi ora.

Mbinim obu su ngol nao haen ko

Ora pe paen lising

Obum asub bubur obun sem aondao bu and sen

Maru wam aeben aeben buklaob?

ke wisaol, mbuk waeb bor ngo wisao ub Itopiya aol ngom hend hae pibisesa. ³⁴Ngub hondobur kisaon obum Pilib bor kabl, Ngaoron man mini aol ngom angal mar ngo waeb bu wisao ub obum obun mbib nen sabobur waeb bu wisao be? aol tangar nen sabobur waeb bu wisao ye? Njem ni bor ngon te kao dund bi kisesa. ³⁵Ngub kisaol Pilibom obu bor Ngaoron mbuk waeb bor ngo wisao on te mbes kao dund bubur, mabor Njisesom bisao saon angal bib hobao saonda di kao kalisesa. ³⁶Ngo tomb ngub kaokl kaokl pukl hasbil harer to ngol Itopiya aol ndam ib mal mend wisaol hondobur kabl, Hend. Ni ib mal ngo wi o bor mbabtas bib se inj hae ko ba? kisesa. ³⁷Ngub kisaol Pilibom obu bor kabl, Njem njen kone bor Ngaorol hul ha ora hael sin, nje ebe mbabtas buklesi ora kisesa. Ngub kisaol obum wabl Pilib bor kabl, Njises Karas obu Ngaoron Isi ora hayao ko nen sobakl ol, nim obul hul ha ora hae kisesa. ³⁸Ngub kobur kisaon Itopiya aol ngom obun some hosom munu soklo taokl peben pubuklmi saonda nimil mao ta bao u mbabur, aol ngo obu hesa Pilib kab mbibi sul hond ha ib mal ngo wisaol inin pobur, Pilibom aol nda mbabtas bisesa. ³⁹Ngub mbabtas bu peyaokl bir mbibi wabl yin pisbi tomb Aorao Aondaon Wesaom Pilib men pae paokl ora pisaol, Itopiya aol ndam Pilib obu ngol nao hae bao ora bum hasaol obu wabl nao hindisesa. Ngub bisao o obun kone bor werek bu turi aondaon ora homaokl bir obun harer ngo obu pokl pisaon ndan pisesa.

⁴⁰Ngo tomb Pilibom obun kone bor ni su Astor ora ngo hae o ko hondobur, obu wabl su Sisari poklbur obum harer pisaon bor su and te wisao baeben hambunon Njiseson Angal Bib Hobao Sao kao kalaokl kalaokl was pisesa.^h

Sol wabl kone baol munu Karasol hul ha hasao o

Bis 22:6-16; Bis 26:12-18

9 Ngo tomb Solom Aorao Aondaon man pange birismi baeben pe paen lu bowes bu taol peb bu hasasa. Ngub bu habur kisaon obum ko mend oran Nju semon baolum aol wesmbao aondaon ora bor bas kang mend lu nji kobur kabl,ⁱ ²Su Damaskas bor Nju semon man pangoklme anda baeben bor bereme baebenom ni njem ora pu kae ko henden ub, bas mend waeb bu nji kisaol kalisesa. Ngub bisaol bas ngo bor ngub waeb bisao. Sol obum ten di aol di mbinin Aorao Aondaon ngon hareron taol mi puklmi baebenon mendbor handa sin, ngo baeben men habur enjo Njurusalem bor howes kokl mini oboklao ora ko waeb bisesa. ³Ngo tomb Sol obu Damaskas poklbur and lobokl lobokl ngon harerol Damaskas teb so sao pisao tomb bao aondaon buri ora mend yu saohar bor bu taokl obobur, obul bao ngo aondaon bu ora bu beyaesao^l ⁴obu sul tandokl hakl po ubur dombes wisesa. Ngub dombes u mba habur pangisaol, Sol o Sol o, njem ni asub ko lu bowes bu ke mao handaril kisaol pangisesa. ⁵Ngub pangobur obum angal ngon ko san lubur kabl, Aorao o nao Aorao ka, nje aeb balem? kisaol, angal kisao ndam obu bor wabl kabl, Njem ni lu bowes bu ke mao handarili nda, ni Njises ora hae kisesa.^j ⁶Ngub kobur kabl, Nje tekakl bir Damaskas and lobokl lobokl abo ngo bor poklesi tomb, mbinim njem menjao benin ko kao njukleming pu kisesa. ⁷Ngo tomb aol mendbor Sol haru pibismi baebenom nimil tu bao hondo habur angal ngo pangismi o, aol toklo mend nao hende mbinim angal was pangismil e beb nao kismisa. ⁸Ngo

^h8:40 Bis 21:8   ⁱ9:1 Bis 8:3   ^j9:5 Bis 5:39; 1 Kor 15:8

tomb Sol obu sul tandokl hakl po u mba hasao o teka peyobur el ti pesao tomb obun el kho sobur menjao menjao hend heneng nao bib sisaol, obu daol haru pismi nda baebenom obu Damaskas bor ki kabol men pae pismisa. ⁹Ngo tomb bao hor teb oran obun el bor ngub bao kho was so wisaol, menjao menjao hondokl buwabur ne di karisaol obum ib di ne di nao nisesa.

¹⁰Ngo tomb aol Karasol hul ha hasao is mend obun imbi Ananayas obu and lobokl lobokl Damaskas bor hasesa. Ngub hasaol aol ngo obum obanda bor sao pangisaol, Aorao Aondaom obu bor Ananayas o kisaol obum angal ngo pangobur, nao Aorao o ni ngo hae kisesa.

¹¹Ngub kisaol Aorao Aondaom obu bor wakl kabl, Nje mendel penin ub pen teka mi, harer on imbi Dund Se harer ndan solol aol Njuras ke menden and hayaong, and ngon aol Tasas Sol paolubur obum ngubi tomb ni bor kao njurukl haeng^k ¹²obum di obam sao bubur, njem obun el wakl ebe sen ko njen kim men mbarukl haril obum haondaonaong, njem aol ngo hondokl pu kisesa.¹ ¹³Ngub kisaol Ananayasom obu bor kabl, Aorao Aonda o, aol ngom njen tenaol Njurusalem paoloklme baeben bor khorob ora bisao ub tenaol andubom ni kao njaemil pangowao ora.^m ¹⁴Aoh ngubi tomb di Nju semon baolum aol aonda baebenom aol ngo bor, tenaol njel hul ha haroklme ngo su Damaskas enjo ngo bor paoloklme baeben men hakl eben kaemil ebenesa kisesa.ⁿ ¹⁵Ngub kisaol Aorao Aondaom obu bor kabl, Tenaol Sem Tangar di, aol wesmbao aonda haroklme baeben di, su Isreyel tenaol baeben di, ngo baeben hambunom nim biyu sao arman pangen

kao kalo haklao ko hondobur, aol ngom ninao kongon ngo bin ko nim obu mao hawaong, njem nim ngo kakl ub pen pu ora kisesa.^o ¹⁶Ngub kobur kabl, Obum ni hem kobur nao kongon bukdaol, ke mundub mundub bi hondoklao ub nao mbib aol Sol ngo henden muwaloklwao ora kisesa.^p

¹⁷Ngo tomb Ananayasom ngub pobur kisaon and ngon hondabur obun kim aol Sol men mbabur kabl, Sol o nao haeme o, njem Aorao Aonda Njises obu enjo harerol obaonaol hendae o, obun Wesao Ebe Tangarom njen hibi umu bor hondaen kobur, njen el di wakl ebe mao saklbur ni pu ko kao njaona ora kisesa. ¹⁸Ngub kisaol bombor ngo tomb obun el bor el bar bu, el mi waoraoklao nda ubi sao mondom obun el bor ngo men mba wisao nda ub taokaoll hakl pibi pisaol, obum wakl osisao ebe hend heneng bisesa. Ngub bisaol obum teka peyobur mbabtas bisesa. ¹⁹Ngo tomb obum ne nisaol obun toklo wakl buri palisesa.

Solom su Damaskas bor angal bib hobao sao kao kalisao o

Ngom tomb su Damaskas ngo bor Sol obu Karason angal hem ko pange birismi baeben haru baoklmend bao hasesa. ²⁰Ngub bao habur kisaon obu penar bu ora Nju semon man pangoklme anda baeben bor honda, Njisesom bisao saon arman kao kalobur kabl, Njises obu Ngaoron Isi ora hayao ko kao kalisesa. ²¹Ngub kisaol obun angal ngo pangismi baebenom burir biyubur kabl, Wao. Aol ngo obu Njurusalem bor Njisesol hul ha haroklme baeben lu bowes biyao aol nda inj e bo? Aol ngom su enjo ngo bor di tenaol ngub Njises ngon imbi bor kaoya lome baeben, Nju semon baolum

^k9:11 Bis 21:39   ^l9:12 Bis 16:9   ^m9:13 Bis 8:3

ⁿ9:14 Bis 9:1-2; Bis 9:21; 1 Kor 1:2   ^o9:15 Bis 25:13; Bis 27:24; Oro 1:5

^p9:16 2 Kor 11:23-28

aol aondao baeben bereme bor men pae poklbur men hakl ebenesa aol nda inj e bo? kobur, mbinim burir biyu wao, obu asub baonaob? kao kao bismisa.^q ²²Mbinim ngub kismi o obum angal bib nda ngub kao kalisao tomb obu aondao bu ora buri mao palam palam bisaol, obum Njises Ngaorom Eben Ke Aol ora obo hasao ko tenaol hambunom kone bor oborob ora muwalo nen sab heneng bin kisaol, Nju sem Damaskas ngo bor paolismi baebenom obum angal ngo kisa on ko san lukl buwaesmisa.^r

²³Ngo tomb mabor bao andub mendbor pibi hasao tomb Nju sem ngo baebenom Sol pe paen luklbur mbinim bombor mendel obo kiril mba burubur kao kao bismisa.^s ²⁴Ngub bismil Solom ngo bismi sao pangisesa. Ngo tomb hora di somna di obu luklbur and lobokl lobokl Damaskas ngon paeb tiriyao komb berae baeben hambunon dengi men peb bu maomb bo hasmisa. ²⁵Ngub bismil ko mend oran somna tenaol mendbor Solom angal bib ebe ngo kisa ub hem ko pangismi baebenom, hanom saond paeb mbuklu tundam akol bi aondao ngon maon nan kemi pobur, Sol obu deran pen ko obu mbasker nu taokl nu menger aondao sao mend sisao o bor birin kobur, nu ngon eyol yam hend ha pabur, saond paeb mbuklu tunda aondao ngo ndan yu tukun tom mendel dir mend komb pa wisao o bor men pae yin pobur, dera nan pen ya ndal munubur sub munu tibam tibam bu sul bonge haen kismisa.^t

Sol Njurusalem bor pisao o

²⁶Ngo tomb Sol obu Njurusalem pobur kisaon nim Karason angal hem ko pange baeben daol baoklmend nao mao-

munu bao haem lowao ko nen sabisao o, obu Karason angal pange aol inj habur o baehaemen le ko nen sabobur, mbinim obu pakl homo bab el tam tam bismisa.^u ²⁷Ngub bismil aol Banabasom Sol bisur bubur angal bib hobao sao kam akol bimi aol baeben hasmi bor kemi pisesa. Ngub kemi pobur kisaon Solom Damaskas harerol Aorao Aondao hindisaol Aorao Aondaom obu bor kao kalisao ub, angal bib hobao sao kam akol bimi aol ngo baebenom pangen Banabasom arman ngo kao kalisesa. Mende di su Damaskas bor Solom pakl nao heme tenaol hambunom pangen Njisesom bisao saon arman kao kalisao nda ub di, Banabasom mbinim pangen arman ngo hakl oborob ora kao kalisesa.^v ²⁸Ngo tomb Sol obu angal bib hobao sao kam akol bimi aol baeben daol maomunu baoklmend bao habur, obum pakl nao heme su Njurusalem ngo hambun bor Aorao Aondaon imbi kobur, tenaol hambunom pangen angal bib ebe ngo kam akol bu hasesa. ²⁹Ngub bubur kisaon obum Nju sem mendbor Ngirik angal pange baeben bor di angal bib ngo kao kalisao tomb mbinim obu hesa per ab saond bi bi bismil, mbini ngo baebenom obu pe paen luklmao ko nen sabismisa. ³⁰Ngub nen sabismil Karason semom ngo bismi ub hondobur, mbinim Sol su Sisari bor kemi inin pobur mbinim obu su Tasas bor pen walaesmisa.^w

³¹Ngo tomb Ngaoron sem birismi baeben su Njuriya bor di, Kalili bor di, Sameriya bor di, su ngo baeben hambun bor mondom mbini saond bu kalo menjao nao bi oborob harokl hakl pen as ko ora birismisa. Ngo tomb Wesao Ebe Tangarom mbini maeb ha bisur bisaol mbinim Aorao Aondao pakl hom mu

^q9:21 Bis 8:3   ^r9:22 Bis 17:3; Bis 18:5; Bis 18:28   ^s9:23 Bis 23:12

^t9:25 2 Kor 11:32-33   ^u9:26 Kal 1:17-19

^v9:27 Bis 9:4; Bis 9:20; 1 Kor 9:1; 1 Kor 15:8   ^w9:30 Bis 11:25; Kal 1:21

sao hasmil, su ngo baeben bor tenaol Ngaoron sem aondao bu ora and sam sam bubur andub ora sisesa.

Pitam aol Iniyas ebe mao saesao o

³²Ngo tomb Pitam su hambun bor akal bu habur kisaon, ko mend oran obum Ngaoron sem su Lira bor birismi baeben hondokl pisesa. ³³Ngub hondokl pisaol aol is mend obun imbi Iniyas obun toklo buri nao pale hom pae ora sisaol, obum karasmas ukl duklab oran obun to bor was bao u mba hasao o, ngub bao u mba hasaol hindisesa. ³⁴Ngub hondobur kisaon Pitam aol ngo bor kabl, Iniyas o, Njises Karasom ngubi tomb nje ebe mao saraokl ngao, nje tekabur njen balanker abo hakl njen to abo ngo bor karu wi kisesa. Ngub kisaol aol Iniyas ngom penar bu ora teka pesesa. ³⁵Ngub bisaol tenaol su and te Lira ngo bor paolismi baeben di, su Saron bor paolismi baeben di, mbini ngo baeben hambunom aol ngo wabl ebe sisao ub hondobur mbinim kone baol munu Aorao Aondaol hul ha hasmisa.

Pitam ten Tabita mao enjaesao o

³⁶Ngo tomb and lobokl lobokl Njopa bor ten is mend obun imbi Tabita, obun imbi mende Ngirik angal kobur Dokas kismil, ten ngo obu Karasol hul ha hasao o sisesa. Ten ngo obum hor hor tenaol mende bor isur bu oborob was bubur, tenaol dam nao bin birismi baeben di bisur was bu hasesa. ³⁷Ngub bu hasao o ten ngo sen ubur kisaon ora pe paesesa. Ngub pe paesao Nju semom bimi ub mbinim obun toklo wes wes lao peyobur, and ngon and tubal yu mandaem nan o bor u mbaesmisa. ³⁸Ngo tomb and te Njopa ngo hesa Lira kab teb so ora sisaol, su Njopa ngo bor Karason an-

gal hem ko pange birismi nda baebenom Pita obu su Lira ngo bor hae ke pangobur kismil, mbinim aol is kab mend Pita kaomukl puklub kobur kabl, Nao haeme nje penar bu mbi ora ko kemi ebeklebin ub puklub ko pen kismisa. ³⁹Ngo tomb aol nda kabom pobur Pita bor mbi ko ngub kao deb deb bisbi tomb Pitam teka mubur mbi ko mbini haru pismisa. Ngub pobur Pita and ngon hondaesao tomb mbinim and yu tubal mandaem nan ten pe pae nda wismi bor kemi yin pismisa. Ngub kemi yin pismi tomb ten aoli heme weyae mendbor ngol birismi baebenom Pita hasaol teb so obo kiril mba de kobur, ten pe paesao ndam lab lab di siyor di mbini bu kalisao baeben Pitam henden muwalobur kabl, Is ora alem ngo hakl hel, ten ngom ora njaonao kismisa. ⁴⁰Ngo tomb Pitam ini hambun dera puklub kobur kisaon obum tumu kar munu dombes ubur Ngaor bor kao kalisesa. Ngub kao kal peyobur obu teka peyo ten ngo wisao nan baol munu hondobur kabl, Tabita o nje teka ora kisesa. Ngub kisaol ten ndam el ti peyo Pita hondobur teka birisesa.^x ⁴¹Ngub teka birisaol Pitam ten ndan kil menyabur obu teka haen mao tekaesesa. Ngub bubur kisaon obum Karasol hul hasmi ngo dera puklub kisao nda baeben di, ten weyae nda baeben di, mbini hambun wabl ubuklub kobur ten ngo wabl mao enjabur teka haen kisao nda henden muwalisesa. ⁴²Ngub bisaol hondobur su Njopa ngo hambun bor arman ngo kam aeben aeben bismil, tenaol hambunom arman ngo pangabur tenaol andub ora Aorao Aondaol hul ha hasmisa. ⁴³Ngo tomb Pita obu su Njopa ngo bor bao hor kab teb mend, aol Simon obu some kawao songol kongon biyao aol ngon anda bor bao hasesa.^y

^x9:40 Mak 5:40-41   ^y9:43 Bis 10:6

**Pita hesa Koniliyas
kabon arman wiyao o**

10 Ngo tomb su Sisari bor aol is mend obun imbi Koniliyas habur obu Orom semon ami baeben maomb bo haraoklao aol ora hasaol, ami ngo obum maomb bo hasao semon imbi tenaolom Itali Sem ko karu wismisa.^z ² Ngo tomb aol Koniliyasom kone oborob ora ubur, obun ten nongnas baeben di mbinim Ngaor pakl hom mubur obu bor kaoya kao ha was hasmisa. Ngub bubur aol ngom Nju sem tenaol mendbor menjao nao wi burubur dam nao bin birismi baeben di osisao bisur bu kal was bubur, obum Ngaor bor di kao kal ha was hasesa.³ Ngub bu hasao o ko mend oran nar as bekeyabur ombona hu hu lao ndabi tomb aol Koniliyas ngom obanda bor sao oborob ora hend heneng bisaol, Ngaoron angal mini wesao mend ngol hondaesaol hindisao tomb obu bor kakl, Koniliyas o ko kor bisesa.^a ⁴ Ngub bisaol obum pakl aondao bu ora homo burir biyubur, angal mini wesao nda burir bi munu hondobur kakl, Aol aondao o as balem? kisesa. Ngub kisaol angal mini wesao ndam obu bor wakl kakl, Njem Ngaor bor kao kal ha was harili ub hesa tenaol mende bor osisao ngo bisur bu kalo harili ub kab, Ngaor obum hend ha habur nje nen sab hakol was bu hae kisesa.⁵⁻⁶ Ngub kobur kakl, Aol mend obun imbi Simon Pita ke mend and lobokl lobokl Njopa bor obu tiyao pobur, aol Simon ke mend obu some kawao songol kongon biyao menden anda ib kunja marel hayao o bor hayaong, njem aol mendbor aol ngo kaomukl puklub kaebe ora kisesa.^b ⁷ Ngub kaoklbir kisaon angal mini wesao nda bum hasaol, Koniliyasom obun kongon biyao aol is kab mend

di, obun ami aol is mend di obu man hem ke sisaol obum Koniliyason anda bor maeb hasao o obu di, mbini teb ngo ubuklub kisesa. ⁸ Ngub ubuklub kobur kisaon mbini bor obum hindisao saon arman oborob ora kao kalobur kakl, Ini su Njopa bor puklub kisesa.

⁹ Ngo tomb mbinim ngub pobur harerol paolaoklbir kismin, ekerana harerol wen Njopa teb sol sao pukl hasmi ora tomb hora haklu ora sisaol, Pitam obu paolisao and on haom kem nan tenaol buru haeb se barnao ora sisaol, Ngaor bor kao kaloklbur ngo bor yin pisesa. ¹⁰ Ngo tomb obum dem homobur ne wen man man bismil nokl poklbur bisaol tomb, obum di obanda bor sao menjao hindisesa. ¹¹ Obum ngub obanda bor sao hindisaol, saohar kebe kobabur lab lab non bi aondao barnao sao mend kungni tom makl ol munubur, sul munu tibam tabam bisaol hindisesa.^c ¹² Ngo tomb oborob ora hindisao tomb barnao sao ngon tukun bor iri hae sem di, iri nao hae suklumb non bi sem di, sao sem di, ngo sao baeben birisaol hindisesa. ¹³ Ngub hindisao tomb angal mend yu saohar bor hakl obobur Pita bor kakl, Pita o, njem tekabur ngo sao baeben lu sa, nao ora kisesa. ¹⁴ Ngub kisaol Pitam obu bor kakl, Aorao Aondao o inj ora. Nim kho dol hae ngubi sem di nao Nju semom nao noklmao sao ngubi baeben oran ko mend nao nowaol, nao noklwao ora kisesa. ¹⁵ Ngub kisaol angal kisao ndam obu bor wakl kakl, Ngaorom menjao menjao noklme sao ora wiyao ka sin, njem nao noklme sao wi ko nen nao sobaebe ora kisesa.^d ¹⁶ Ngo tomb angal ko tebo mao ha ora kao kao bi hasbi tomb oran, lab lab barnao non bi bor

^z10:1 Mat 8:5; Bis 27:1-3   ^a10:3 Bis 3:1   ^b10:5-6 Bis 9:43

^c10:11 Bis 11:5-17   ^d10:15 Mak 7:15; Mak 7:19

ber pae ngo baeben waki yu saohar bor men misesa.

¹⁷Ngub bisao tomb Pitam burir biyubur obum obanda bor hindisao ndan te ngo asub ora yeb ko kone bor taol taol bi hasesa. Ngub bi hasaol aol is teb ngo Koniliyasom puklub kisaol nda baeben, Simonon anda es bu hend wabur and ngon paeb tiriyao kombael obo hasmisa. ¹⁸Ngub habur kismim mbinim and ngon aorao bor kor bubur kakl, Aol mend obu ngubi tomb enjo ngo bor ebene sa o obun imbi Simon Pita hae be? nao haeb ko ne mismisa.

¹⁹Ngo tomb Pita obum obanda bor sao ngo hindisao ndan was bao nen sab ha wisao, Ngaoron Wesao ndam obu bor kakl, Hend. Aol is teb unu ngo hayem o, nje hondokl obaemi o hayem kisesa.^e

²⁰Waki kakl, Ngub baeming, njem pen inin po sul hond ha ora. Pangal. Nim ora mbini eben kowaong, njem pakl homo nen nen nao sabe mbini haru puklwaebe ora kisesa. ²¹Ngub kisaol Pitam inin po unu ngol hond habur aol is teb nda bor kakl, Inim aol ngo es baemi o ni ngo hae ong, ini asub bukl obaemib? kisesa. ²²Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Nao ngo baeben ami sem maomb bo haraoklao aol Koniliyasom puklub kaonaol ubuklum ka. Obu aol ebe kone dund se wi ora habur obum Ngaor bor kao kal ha was haraoklao, ini Nju sem hambunom di obu aol ebe ora hae lome ndal, aol ngo obu bor Ngaoron angal mini wesao njem Pitan angal pangenin ub obu kaomukl pobur, njen anda bor kemi ebebe ko kao kalaonao ub obum nao bor nje kaomukl puklub kaonaol ubuklum kismisa.^f

²³Ngo tomb Pitam mbini bor pelemim ubuklub kobur, mbini and ngon oborob ora maeb ha u paolisesa.

Ngub paolaoklbir kismim ekeran nan Pita di aol is teb nda di pismil, su Njopa aol Karasol hul ha hasmi baebenon mendbor di mbini haru pismisa.^g ²⁴Ngub pobur kismim harerol ko mend paolaoklbir su Sisari po pindib paesmisa. Ngub po pindib paesmi tomb Koniliyas obun aorao haeme baeben di obun tenaol sango mendbor di, Pita oboklao hendemin obo kiril mba baoraoklao kisaol, mbinim Pita oboklao o hondoklbur ber mba hasmisa. ²⁵Ngo tomb mbini su ngol ngub po pindib paesmil, Pita obu Koniliyas and hondaesao tomb Koniliyasom obu ngub ibisaol hondobur dombes u obu bor kaoya kisesa. ²⁶Ngub bisao o Pitam obu waki mao tekabur kakl, Wao. Ni di aol heneng ora haeng, njem ngub nao bi teka ora kisesa.^h ²⁷Ngo tomb Pita hesa Koniliyas kab mbibi angal kaokl kaokl andaon hondaesbi tomb, Pitam hindisaol tenaol andub ora kiril mba ber mba hasmil hindisesa. ²⁸Ngub hondobur obum mbini bor kakl, Nao Nju sem manom nao Nju sem paoleyom baeben hesa ini Tenaol Sem Tangar hayem o kab and bombor on honda buru angal kao kao bu hen mu nao boroklwaebe ora ke wiyao ub inin di ora hendeyem kisesa. Ngub kobur kakl, Mbinim ne ngo ebe noklme sao ngo kho nao noklme sao ko di sarbeklme nda ub, Ngaoron ni bor tenaol mende bor mbini kho sem hayem ko nen nao sobaeb ko, oborob ora muwalaonaol hondowao ora kisesa. ²⁹Waki kakl, Nim ngo sao hondowao njem ni bor ib ko kaomukl puklub kaesa tomb, nim pon be? nao pon ko, kone taol taol nao bibur ngo obowe ong, njem asub ko ib kaeb? kisesa.

³⁰Ngub kisaol Koniliyasom obu bor kakl, Bao hor makl ora pibi harob ngao,

^e10:19 Bis 11:12; Bis 13:2   ^f10:22 Bis 10:1-2   ^g10:23 Bis 10:45; Bis 11:12

^h10:26 Bis 14:13-15; Kao 19:10

ngo bereyom ubi ora tomb sao, nar as bekeyabur ombona hu hu lao ndabi tomb nim Ngaor bor kao kalo buruwaol aol lab lab bao aondao bu, bi hakol bi ora same mend ninao el wil dund so oral obo hasaol hondowao.ⁱ
³¹Ngub hondowao tomb obum ni bor kakl, Koniliyas o, njem Ngaor bor kao ha harili ub hesa njem tenaol mende menjao nao wi bereme baeben bor bisur bu osisao kalale ub kab, Ngaorom hend ha was habur nen sab ha was hayao ka.
³²Ngub beyaong aol is mend obun imbi Simon Pita obu su Njopa bor po habur, aol Simon ke mend obu some kawao songol kongon biyao aolon anda bor hayaol, and ngo obu hayao o ib kunjara marel hayaong, njem aol mendbor obu kemi ebeklemin ub kaomukl pubuklub kaebe ko kao njisao ora. ³³Ngub kisaol nim nje penar bu ora kaomukl puklub kowaol, njen kone ebe ora u harili ub njem oborob ora ngo ibil o kisesa. Obum ngub kobur kakl, Ngubi tomb nao hambun ngo kiril mba bereyom ub Ngaor obum di henden, Aorao Aondaom njem nao bor kao njenin ko obum nje bor menjao kao njisaol, naom njem ngo lesi sao pangoklbur ora ngo bereyom o kisesa.

**Pitam Koniliyas sem bor
angal bib ebe kao kalisao o**

³⁴Ngo tomb Pitam mbini bor kakl, Ngaorom tenaol imbi wi nao wi ko di, sem di ngo sao hem nao ke tenaol hambun bor kone bombor ub was u hayao ko ngubi tomb nim hondo ora hae.^j
³⁵Ngub hende ol tenaol sem hambunon mondom Aorao Aondao bor kao kal ha was habur obum oborob was bu harob sin, Ngaorom ngub bimi baeben ora turi homo nje ebe ora hael lao kisesa.

³⁶Ngub kobur kakl, Eben Ke Aol Njises obu tenaol hambunon Aorao Aondao ora hasaol, Ngaorom tenaol hambunon mbinin kone bor turi homo sisab bin birin ko, aol ngon Angal Bib Hobao Sao ngo nao Isreyel tenaol hasmaol eben kisaol ub inim di ora hendeyem ka.^k
³⁷Mende di Njonom mbini bor inim kone baol munubur mbabtasi bibaebe ko kao kalo hasao tomb, su Kalili bor di su Njuriya hambun bor di arman hobao sao ngo bisao nda ub inim di ora hendeyem.^l
³⁸Mend di Ngaorom aol Nasarer Njises obu buri mao palabur, Wesao Ebe Komb Bi nda obun kone bor honda haen kisaol ora. Ngub bubur kisaon obun mbib di obu haru akol bu bisur bisaol, aol ngom su hambun bor oborob was bam akol bubur, tenaol Seranom mbini khorob ora men mba maomb bo hasao baeben hambun obum wakl bu mu, tenaol mendbor Seranom mbinin toklo bor kho mao saesao baeben obum wakl mao ebe sam akol bu hasao ub di inim ora hendeyem kisesa.^m
³⁹Ngub kobur kakl, Obum Njurusalem bor di nao Nju semon su hambun bor di obum oborob sao was bu hasaol, naom ngo sao baeben ora hondobur tenaol hambunon pangen kao kalo hayom ka. Mbinim aol ngo obu is pe kowal bil nil li mbabur pe paen lismi ora. ⁴⁰Ngub bismi o Ngaorom obu bao hor tebo nan on wakl mao enjaesao, obum ni ngo enjaokl powe o ko naom haondaomun muwalisao ora.ⁿ
⁴¹Ngaorom aol ngo mao enjaesao tomb tenaol aeben baeben hambunon obu nao hend ngaesmi o, nao mbes Ngaorom sablo haen kisaol ngo obun arman ngo kao kalam akol bukmao baebenom ora obu naon elom hondobur, obu nao ngo baeben haru ne no ib no birismao ora.^o

ⁱ10:30 Bis 1:10; Bis 3:1   ^j10:34 Njo 9:31; Oro 2:11; Kal 2:6

^k10:36 Kao 17:14   ^l10:37 Mat 4:12-17   ^m10:38 Mat 3:16; Luk 4:17-20

ⁿ10:40 1 Kor 15:4-7   ^o10:41 Njo 14:19; Njo 15:27; Luk 24:42-43; Bis 1:8

⁴²Ngub ngo birismao tomb aol ngom nao bor inim tenaol hambunom pangen, aol ngo obu Ngaorom tenaol heme baeben di nao heme bao hayem baeben di hambun ora te mao bembera taol biyao aol haen kisao ko kao kaloklwaebe ko kao njisao ora.^p ⁴³Aoh, Ngaoron man mini aol mbes ora hasmi baebenom di mbuk waeb ngub bu wismi. Aol ngo obu oboklao tomb mondom Eben Ke Aol ngol hul ha harob sin, obun kone bor kho wiyao o Eben Ke Aol ngo obun burim kunnaklao ora ko waeb bu wismi ub Pitam mbini bor ngub kao kalisesa.

**Ngaoron Wesaom Tenaol Sem
Tangaron kone bor hondaesao o**

⁴⁴Pitam angal bib ngo ngub bao kabl haen was, Wesao Ebe Tangarom tenaol ngo Pitam angal bib ngo kisao o pangismi nda baebenon kone bor hondaesesa.^q ⁴⁵⁻⁴⁶Ngub bisaol Ngaorom Tenaol Sem Tangar bor di obun Wesao Ebe Tangar taol bu kalisaol mbinin hibi umu bor hondaesao tomb, mbini ngo baebenom angal heneng tangar tangar Ngaor bor kaoya lome angal kobur Ngaor bor aondao bu ora kaoya kismil, Nju sem Karasol hul ha hasmi baebenon mendbor Pita obu daol haru ibismi nda baebenom ngo bisao sao hondobur burir aondao ora biyubur kabl, Ngaorom mbini Tenaol Sem Tangar bor di obun Wesao Komb Bi ora ngo mbini pone ora bisur bu taol bu kaolaokl o kao kao bismisa. Ngo tomb Pitam mbini bor kabl,^r ⁴⁷Wesao Ebe Tangarom nao Nju semon hibi umu bor hondaraoklao nda ub tenaol ngo baebenon kone bor di ngo hondaraokl ol, mbini ngo baeben mbabtas bib se ora hayem ngao, mondom nao bor mbini ibom mbabtas nao bibaebe

ora lao be?^s ⁴⁸Aoh mondom ngub nao lao orang, naom mbini ngo baeben Njises Karason sem ora haen ub mbabtas bem ora kisesa. Ngo tomb mbinim ngub mbabtas bismi tomb Koniliyas semom Pita bor nao daol haru hor kab teb ora mend bao haem ora kismisa.^t

**Pitam Ngaoron sem Njurusalem bor
obum bisao sao arman kao kalisa o**

11 Ngo tomb Ngaoron angal bib hobao sao kam akol bimi aol baeben di, Karason sem su Njuriya paolismi baeben hambunom di, Tenaol Sem Tangarom Ngaoron angal bib ebe ngo hem ko pangaem ke pangismisa. ² Ngo tomb Pita obu wabl Njurusalem pisaol mbini Nju sem mendbor, Tenaol Sem Tangar baeben di nao non bi was haen ub naom mbinin songol pe haka soweb bi harum sin ebe ora ko nen sabobur hem kismi baebenom, Pita mabl homo taolu lubur kabl, ³Njem Tenaol Sem Tangar songol pe ha soweb nao bi hae hayem baebenon anda bor honda, mbini daol maomunu buru habur njem mbini haru ne di no birismi lem ngao, njem khorob ngub asub ko bisi balem? kismisa.^u ⁴Ngub kismil Pitam mbini Tenaol Sem Tangar ngo baeben bor bisao saon arman hambun sao mbinim pangen kao kalobur kabl,^v ⁵Ni su Njopa bor po hawao tomb nim su ngo bor habur Ngaor bor kao kalakl hawao tomb nim obanda bor sao hondowaol, lab lab non bi aondao barnao sao mend yu saohar bor haklbur inin eben kungni tom mabl ol munubur, sul munu tibam tibam bu ni hawao obo tibaen kisaol hondowao ora. ⁶ Ngo tomb nim barnao sao ngon moklo ndaon bor bisao sao hondoklbur oborob ora hend heneng buwao

^p10:42 Bis 17:31; 2 Tim 4:1; 1 Pit 4:5   ^q10:44 Bis 11:15; Bis 15:8

^r10:45-46 Bis 2:4; Bis 19:6   ^s10:47 Bis 8:36   ^t10:48 Bis 2:38

^u11:3 Bis 10:28; Kal 2:12   ^v11:4 Bis 10:9-48

tomb dera baoraoklao sao sem, iri hae sem di iri nao hae sem di sao sem di, ngo sao baeben hambun sao birisaol hondowao ora. ⁷Ngub hondowao tomb mendbor angal mend kisaol pangowaol, ngo angal kisao ndam ni bor kabl, Pita o njem pen teka peyobur ngo sao baeben lu sa nao ora kisaol pangowao. ⁸Ngub kisaol nim ngub kowao. Aorao Aondao o, inj ora. Ne kho dol hae ngubi sem di nao Nju semom nao noklmao sao ngubi baeben oran ninao ne bor ko mend nao nowaol, nao noklwao ora kowao. ⁹Nim ngub kowao tomb angal yu saohar bor hakl ibisao ndam ni bor wakl ko mende kobur kabl, Ngaorom menjao menjao noklme sao ora wiyao ka sin, njem nao noklme sao wi ko nen nao sobaebe ora kisao. ¹⁰Ngo tomb ngo angal kisao nda hesa angal ko tebo mao ha kao kao bi hasbao tomb oran, ngo sao baeben wakl yu saohar bor men misao ora. ¹¹Ngub bisaol bombor ngo ora tomb aol is teb mend su Sisari haklbir, aol mend su ngo bor hasao om ni kaomukl puklub kisaol and ngo ni paoluwao on ibismi ora. ¹²Ngub ibismi tomb Ngaoron Wesao ndam ni bor kabl, Njem pakl homo nen nen nao sabe mbini daol haru pklwaebe ora kisao. Ngub kisaol ninao Karas haeme is haoklao ngo hayem o di nao haru ora su Sisari ngo bor pobur, nao hambun Koniliyason anda bor hondaesmao ora. ^w ¹³Ngub hondaesmao tomb aol Koniliyas ngom nao kao njubur kabl, Angal mini wesao nao anda honda ni kao njubur, njem su Njopa bor aol mend obun imbi Simon Pita hayaong, aol mendborom obu kaomukl pen kaebe ora. ¹⁴Ngub buklesi tomb aol ngom kao njuklao saom, nje di njen ten nongnas baeben hambun di ini hambun bu muklao ora ko kao kalisao ub obum nao bor

kao njisao ora. ^x ¹⁵Ngub kisaol pangobur nim mbini bor Ngaoron angal bib ebe nda kao kalowao tomb, Ngaoron Wesao Ebe Tangarom pibnao nao Nju semon kone bor aondao bu ora hondaesndis ub mbinin kone bor di hondaesao hindismao ora. ^y ¹⁶Ngub hondaesao tomb Aorao Aondaom nao bor Njonom ibaom ora tenaol mbabtas bu hasao o, ini non mabor Wesao Ebe Tangarom mbabtast buklaora ko kao njisao ub nao kone bor ibisaol angal ngo nen sabowao ora. ^z ¹⁷Pangeklem. Naom di naon Aorao Aondao Njises Karasol hul ha hasmao tomb Ngaorom naon hibi umu bor hobao sao ngo pone ora taol bu njisndis ub, ngubi tomb mbini Tenaol Sem Tangar bor di bombor ngub was hobao sao ngo pone ora ngo taol bu kale ong, Ngaor obun mbib buklaora ni non bim ngub nao bi ko ebe men mbaklwao ko nen sabeyem be? ko Pitam mbini bor ngub kisesa. ¹⁸Ngo tomb mbinim angal ngo pangobur wakl angal ngon ko san lu obu taolu lu di menjao nao bi baowabur, mbinim Ngaor bor kaoya kobur kabl, Ngaor obum Tenaol Sem Tangar di haeben mao saklbur kone baol minin kisao ko turi homo kaoya kismisa. ^a

Su Andiyok bor Ngaoron sem and sisao o

¹⁹Mbes mbinim Sitiben pe paen lu tuwaesmi tomb Karasol hul ha hasmi baeben lu bowes bu lu taol peb bismil, mbini su hambun bor buri kismisa. Ngub buri kobur kismim ngo haklon mendbor su Pinisiya di mendbor Sapparos bor di Andiyok di, su ngo baeben enderael ora wisao pobur, mbini su ngo baeben bor po habur angal bib hobao sao ngo Tenaol Sem Tangar baeben hambunom pangen nao ke, Nju sem birismi baebenom was

^w11:12 Bis 10:23; Bis 10:45   ^x11:14 Bis 16:31   ^y11:15 Bis 2:4

^z11:16 Bis 1:5   ^a11:18 Bis 13:48; Bis 14:27

pangen kao kalam aeben aeben bismisa.^b
²⁰Ngub bismi o aol mendbor Karasol hul ha hasmi baebenom mbinim su Saporas di Sirini di ngo hakl bor haklbir su Andiyok pobur, su Andiyok ngo bor Tenaol Sem Tangar bor di angal bib ngo kao kalobur, mbinim Aorao Aondaol Njisesom bisao saon angal bib hobao sao ngo kao kalismisa. ²¹Ngo tomb Aorao Aondaol burim angal bib ngo tenaolom pangen kao kalismi aol baeben buri mao palaesaol, tenaol andub ora kone baol munubur Aorao Aondaol hul ha hasmisa.^c

²²Ngo tomb Ngaoron sem Njurusalem bor birismi baebenom mbinim ngo bismi sao pango turi homobur kismin, aol Banabas su Andiyok ngo bor pu kismisa.^d
²³⁻²⁴Ngo tomb aol Banabas ngo obun kone bor Wesao Ebe Tangar nda aondaol bu ora honda haen hasaol, obum Ngaorol hul ha habur obu kone ukl bombor wi ora hasao o obum su Andiyok pisesa. Ngub pobur hindisao tomb Ngaorom tenaol su ngo bor birismi baeben hond homo pone ora bisur bisaol hindisao tomb obum turi aondaol ora homobur, inin kone bor hul ha saor pe was habur Aorao Aondaol kone u obu kab haru ora habur lemin, kone ukl bombor ora u haklwaebe ko kao kalisesa. Ngo tomb su Andiyok ngo bor Aorao Aondaol sem aondaol bu ora and sam sam bisaol andub ora sisesa.^e
²⁵Ngo tomb Banabasom su Tasas bor aol Sol es bukl pobur kisaon^f
²⁶obu hasaol hend wabur waki yao su Andiyok mbao ora ko, su ngo bor waki kemi ibisesa. Ngub bubur mbibi su Andiyok ngo bor karasmas ukl mend ware pe Ngaoron sem baeben daol haru bao habur kisbin, mbibim tenaol andub ora su ngo bor birismi baebenom

pangen Ngaoron angal bib ngo kao kal ha was hasbisa. Ngo tomb su Andiyok ngo bor mbinim Karasol hul ha hasmi baebenom imbi Karas tenaol ko pibnao karu wismisa.^g

²⁷Ngo tomb Ngaoron man mini aol mendbor Njurusalem haklbir su Andiyok bor inin ibismisa.^h
²⁸Ngub ibismil aol ngo ibismi on is mend obun imbi Akabas sisaol, Wesao Komb Bi ora ndam obun kone bor kao kisaol ub obum teka habur kakl, Su hambun bor de aondaol ora mend wen oboklao ora kisesa. Obum de ngo oboklao kisaol ub, mabor aol Koloriyas obum Orom sem hambun maomb bo hasao tomb de ngubi ibisao ora.ⁱ
²⁹Obum de aondaol ora ngo wen ngub oboklao kisaol, Ngaoron angal bib ebe nda hem ko pange birismi baebenom mbini hakl hakl kao kao bubur, naon mbib sisao uklmao ub naon Karas sem su Njuriya bor haeme baeben bisur bu mone mendbor pen lomao ko nen sabismisa.³⁰
 Ngub nen sabobur kismin mbinim mone ngo mar pabur, Sol Banabas kab bor ibim Njurusalem bor Ngaoron sem maeb haroklme aol baeben kalokl puklub ko kalismisa.^j

Karason sem ko mende ke mundub mundub bi mao handaesmi o

12 Ngo tomb aol wesmbao Herorom Karason sem mendbor lu bowes bu ke mundub mundub bi mao handaesesa. ²Ngub bubur kisaon obum Njonon haeme Njemus ma peklaob kobur pe paen lisesa. ³⁻⁴Ngub pe paen lisao tomb Herorom ngo bisao ub Nju semom turi himismil hondobur, obum waki Pita di men hakl puklub kobur kalabus anda mao palaesesa. Ngub bubur kisaon obum obun polisman is maoklaopum oran is

^b11:19 Bis 8:1-4   ^c11:21 Bis 2:41   ^d11:22 Bis 4:36

^e11:23-24 Bis 2:41; Bis 6:5; Bis 13:43   ^f11:25 Bis 9:30   ^g11:26 1 Pit 4:16

^h11:27 Bis 13:1; Bis 15:32   ⁱ11:28 Bis 21:10   ^j11:30 Bis 12:25

makl was mend akl akl bu, aol Pita ngo maomb bo haen kisesa. Ngub bismi ngo tomb Nju semom palawe and mao saraoklao sao yis nao haru noklme hor so birismi o, Waran Aeben Bisao hor so ngo pibi haklao tomb, Herorom nim Pita Nju sem tenaol hambunom di turi hemem mbinin el sol pe paen luklwao ko nen sabisesa.^k ⁵Ngub nen sabobur kisaon obum Pita kalabus anda bor paolin wae-sesa. Ngub bisao o Karason sem birismi baebenom Pita bisur bibi ko Ngaor bor aondao bu ora kao kal ha was birismisa.^l

**Angal mini wesao Pita kalabus
anda bor kur mi pisao o**

⁶Ngub tomb Herorom ekeran nan nim Pita tenaol hambunon el sol ngub luklwao ko nen sabo paolisao bao on, somna oran polisman is kab Pita mao tukun sa maomb bo birin kisesa. Ngub bubur mbinim obun ki kab dengi munu hankab bu mbabur, polisman is kab mende di kalabus anda ngon tiriyao kombael maomb bo hasbisa.^m ⁷Bombor ngo tomb Aorao Aondaon angal mini wesao is mend ngol obo pindib paesao tomb kalabus anda andaon bao aondao bu ora ibisesa. Ngo tomb angal mini wesao ndam Pitan obarel obo li ha ha bu obu mao tekabur kabl, Nje penar bu teka kisesa. Ngub kisao tomb hankab nda kol hakl pobobur sul tibaesesa. ⁸Ngub tomb angal mini wesao ngom Pita bor kabl, Njen hak samo aongao su bu mba kisesa. Pitam ngub bisao tomb angal mini wesao ndam wakl kabl, Njen lab lab di pen sam mbaklbur yao haru mban ib kisesa. ⁹Ngub kisaol kalabus anda ngo Pita obu paolisao ngo tuwaklbur obu pisao ub was obu taol mi pisasa. Ngub taol mi pisao o Pita obun kone bor angal mini wesao ngo be ub heneng be? baehaemen obam

yaob ko oborob nen nao sabe awis was pisasa. ¹⁰Ngub tomb polisman tom mend mao ha maomb bo hasao o ungulakl pibi hasbisa. Tom kabo nan maomb bo hasao o di ungulakl pibi hasbisa. Ngub bubur kisbin and lobokl lobokl aondao oran dera nan hond deraklbur, aen paeb tiriyao aondao ora ndan teb sol ibisbisa. Ngub ibisbil aen paeb tiriyao ndam obun mbib mbibi pibi haen ko komb paesao dera pibisbisa. Dera pobur kisbin mbibim harer aeben pe kang mend ngol wisao on pisbi tomb angal mini wesao nda ngol sub ora bum hasesa.ⁿ ¹¹Ngub bum hasao tomb Pita obun kone kombisaol obum nen sab heneng bubur kabl, Embin ni hende ora, ngo sao heneng ora sene ka. Herorom ni bor menjao menjao buklwao ko nen sabaonao tomb Nju sem tenaolom di turi homobur ngub bin ko nen sabeyem ol, Aorao Aondaom ni bu muklbur obun angal mini wesao mend ngo pu kene ko nen sabisesa.

¹²Ngub nen sab peyaoklbur kisaon obum Njon Makon ingi Mariyan anda pisasa. Ngub pisaol tenaol andub ora and ngon obo kirilu ber mba habur Ngaor bor kao kal mba hasmisa.^o ¹³Ngub tomb Pitam and ngon tiriyao kombael habur tiriyaol lu nga nga kisaol, kongon biyao nong is mend obun imbi Orora obum aeb haeb ko tiriyao kombo hondoklbur pisasa. ¹⁴Ngub hondokl pisao tomb obun angalol mao bemberaesao tomb Pitam lao ub ora kisaol pangobur, turi aondao bu ora homaoklbur obum tiriyao mbes nao kombe akl ora pobur, tenaol ngo birismi nda baeben mbes Pita tiriyao kombael haril ko kao kalokl pisasa. ¹⁵Ngub po kao kalisaol mbinim nong nda bor kabl, Nje he sobur kal be? as? kismisa. Ngo tomb nong ndam inj, heneng ora haril ol hondobur

^k12:3-4 Bis 4:3   ^l12:5 Nje 5:16   ^m12:6 Bis 5:23   ⁿ12:10 Bis 5:19
^o12:12 Bis 12:25; Bis 15:37

ora kabl kisaol, mbinim obu bor kabl, Obun angal mini wesao mend hayao ye kismisa.^p ¹⁶Ngo tomb Pitam ngub dera nan habur tiriyaol wabl was lu nga nga kao hakol bisaol, mbinim tiriyao kombo obu hasaol hondobur burir aondao bu ora bismisa. ¹⁷Ngo tomb Pitam mbini bor angal nao laob ko ki menyabur, Aorao Aondaom obu ngo wabl kalabus anda bor kur mi pisao on arman kao kalobur kabl, Njemus daol mbini nao Karas haeme ngo baeben bor di, ni bor ngo bene on arman ngo pangen kao kaloklwaebe kisesa. Ngub kaoklbr kisaon obu ha heneng nao bi paokl ora pisesa.^q

¹⁸Ngo tomb bao bisaol kalabus anda bor polisman nda baebenom Pita asub ora baonaob ko nen sabobur, mbinim pakl homo burisao po burir aondao bu ora bismisa.^r ¹⁹Ngo tomb aol wesmbao Herorom polisman ngo baeben bor taol mi po monoklwaebe ora kisao o, mbinim Pita es buwaesmi tomb aol Heror ngom obun polisman ngo baeben inim asub ora baemib ko ne misesa. Ngub ne misao o mbinim Pita bor bisao saon te nao hende sakl, ko san lukl buwaesmi tomb polisman ngo baeben pe paen libaebe kisesa.

Ngo tomb aol wesmbao Heror ngo obu Njuriya ngol haklbr su Sisari bor inin pobur ngo bor baoklmend hasesa.

Heror pe paesao o

²⁰Ngo tomb Herorom su Taya tenaol hesa Siron tenaol kab ko aondao ora himisaol, mbini su ngo kabon tenaol mendborom aol wesmbao Heror ngo hondokl ibismisa. Ngub hondokl ibismi o aol wesmbao ngon su ngo bor ne wisaol mbinim ne dob bukl engel bi ha hasmi o sisaol, mbinim aol Balastas

obu aol wesmbao ngo paolaoklao anda o maeb haraoklao aol hasaol, aol ngo bor mbes taeki kobur kabl, Aol wesmbao nda bor njem nao ko nao heme hebeyaebe kaem ko kao kalaebe kismisa. ²¹Ngub kismil pangobur aol wesmbao Heror ngom angal ngon bao hor ngon angal mend kao njuklwao ko mbini bor ndi kalisesa. Mabor bao ngon obum aol wesmbaon yaor bimi ub lab lab ebe ora hakl bubur, obum aol wesmbao boroklme to ol burubur, mbini tenaol hambunom wabl turi hemen ko angal andub ora kao kalisesa. ²²Ngub bisaol tenaol ngo obo kiril mba birismi baeben hambunom ne bombor ub kombo angal aondao bu ora kobur kabl, Aol ngom angal andub ora ngo le o, obum aol heneng on ne bor lome ub inj le ol, obu kaoya lome sao ngaor aondao ora habur le kismisa. ²³Ngub kismi o aol wesmbao Heror ngom tenaol hambunom obu bor was ngub kaoya ko haen wabur obum Ngaor bor nao kaoya kisaol, bombor ngo ora tomb Aorao Aondaon angal mini wesao obu lu tibabur, llingom obun tombao no kaol kobaesaol obu ora pe paesesa.

²⁴Ngo tomb Aorao Aondaon angal bib hobao sao nda su hambun bor pib ngaesaol, Karason sem aondao bu ora and sam sam bisesa.^s

²⁵Ngo tomb Banabas Sol kab mbibin kongon ngo Njurusalem bor bu paklbr mbibim Njon Mak di nao haru mbi ko kemibir kisbin, wabl su Andiyok bor bokesmisa.^t

Banabas Sol kab angal bib ebe kam akol bukl pen kismi o

13 Mbinim su Andiyok ngo bor Karason sem birismi baebenon Ngaoron angal bib kao kalo haroklme

^p12:15 Mat 18:10; Bis 26:24   ^q12:17 Bis 13:16; Bis 19:33; Bis 21:40   ^r12:18 Bis 5:22-24   ^s12:24 Bis 6:7; Bis 19:20   ^t12:25 Bis 11:29-30; Bis 12:12; Bis 15:37

aol hesa obum keyao sao kao dund bimi aol kabon imbi ngo was hasmi. Banabas di, Simiyon obu obun imbi mende Bombore kismil obu di, Lusiya obu su Sirini aol sisaol obu di, Maneyen obu nas tomb obu aol wesmbao Heroron nas sango sisao o aol ngo obu di, aol Sol di, mbini ngo baeben hasmisa.^u ²Ngo tomb Ngaoron sem ngo bor hasmi baebenom Aorao Aondaon kongon bibi wisao on hem kobur ne tuwa paolismisa. Ngub bismil Wesao Ebe Tangarom mbini bor kabl, Nim Banabas Sol kabom kongon mend bin ko nen sabowaong, mbibi ngo kab ora bember ha kongon ngo bukl puklub lowaebe kisesa.^v ³Ngub kisaol mbini hambunom ko mende Ngaor bor kao kalo ne tuwa paolubur, aol nda kab kim men mbabur kismin kongon ngo bukl puklub kismisa.^w

Banabas Sol kab su Saparas pisbi o

⁴Ngo tomb Wesao Ebe Tangarom mbibi kab ngub bember ha puklub kisaol Banabas Sol kab su Selusiya bor inin pobur, ngol ib taokaollon baoraoklbir su Saparas ib kunjan tukun bor wisao, su ngo bor pisbisa. ⁵Su Saparas ngo bor pobur kisbin mbibim and lobokl lobokl Salamis pindib pabur, ngo bor Nju semon man pangoklme anda hasao baebenon hondabur Ngaoron angal bib hobao sao ko kalisbisa. Ngo tomb Njon Makom di mbibi bisur bibi wisao sao haki mbibi haru akol bubur bisur bisesa.^x

⁶Ngo tomb mbinim ngub angal bib ebe ngo kam aeben bubur su bombor ngo ib kunja tukun bor wisao on was mare mende nan pobur, and lobokl lobokl Pepos ke mend wisao o bor po pindib paesmisa. Ngub pobur hindismil su ngo bor Nju sem aol mend obun imbi Ba

Njises kismil, aol ngo obu naomung mini aol habur obum tenaol maobowam akol bu, ni man mini aol hae ko hasao o ngol hasaol hindismisa. ⁷Ngo tomb su ngo bor maomb bo haraoklao aolon imbi Sesiyas Polas sisaol, obu kone kikel bi ora hasao o, naomung mini aol nda hesa mbibi aol sango ora hasbisa. Ngo tomb maomb bo haraoklao aol ngom Ngaoron angal bib ebe ngo hem ko pangoklbir, Banabas Sol kab bor turi homo ubuklub kisesa. ⁸Ngub kisaol pismi o naomung mini aol nda obun imbi mende Ngirik angal kobur Elimas kismil, aol ngom Banabas Sol kab bor daangirir kobur, obum maomb bo haraoklao aol ndam Ngaorol hul ha haklbir bisao ub nao bin ko Banabas Sol kabom kisbi sao men mbaklbir ab saond bu kalisesa.^y ⁹Ngub bisaol Sol obu obun imbi mende Paol kismil, Wesao Ebe Tangarom obun kone bor aonda bu ora honda haen hasaol, obum naomung mini aol nda obun elom buriyab ora hondobur kabl, ¹⁰Nje Seranon isi ora hael ol, nje oborob bimi baeben hambunon saond bi ora hael. Njen kone bor njem sub sowa pabur tenaol maobowa khorob ngo bu harili sao was buklaeb mba haen habur, Aorao Aondaon hayaol poklbir oborob dund se ub bimi sao baeben asub ko kho mao sa harili balem? ¹¹Pangal. Aorao Aondaon obun ki oram nje el tokl laoraokl ol, njem bao hor kab teb mend bao hondo osisao hondokl buwaklesi ora kisesa. Ngub kisao ora tomb penar bu aol Elimas ngon el bor mulaol non bi sao mondom men mbabur em hundur u mbaesaol, aol ngom mondom obu bisur bu obun kil men pae pen ko men hender bu es bu akol bisesa. ¹²Ngub bisaol hondobur maomb bo haraoklao aol ndam mbibim Aorao Aondaon angal bib ebe

^u13:1 Bis 11:27   ^v13:2 Bis 9:15   ^w13:3 Bis 6:6

^x13:5 Bis 12:12; Bis 13:13; Bis 15:39   ^y13:8 2 Tim 3:8

ngo kisbi o pangobur, obum burir aon-
dao bu ora biyu oborob ora nen sab
heneng bubur Ngaorol hul ha hasesa.

**Su Pisiriya bor and lobokl
lobokl Andiyok mende pismi o**

¹³Ngo tomb Paol di aol obu daol haru
pibismi baeben di, mbini su Pepos ngol
ib taokaollon honda baoraoklbir su Pam-
biliya bor and lobokl lobokl Peka ke
mend wisao bor po pindib paesmisa.
Ngub bismi o Njon Makom mbibi kab
ngo bor bao haen tuwaklbir obun anda
Njurusalem waki bokesesa.^z ¹⁴Ngo tomb
mbibi su Peka ngol haklbir su Pisiriya
bor and te Andiyok mende mend wisao
o bor pisbisa. Ngub pobur kisbin Nju se-
mon hor boroklme bao o pindib paesao,
mbibi Nju semon man pangoklme anda
on hondabur birisbisa. ¹⁵Ngo tomb Nju
semon man pangoklme anda maomb bo
haroklme aol baebenom Mosesom mbuk
waeb bu wisao ub di, Ngaoron man
mini aol baebenom waeb bu wismi on
di, tenaol hambunom pangen man ngo
bobae bor wisao ub hondo kao paesmi
tomb Paol Banabas kab kao kalaoklaob
kobur kakl, Nao haeme kab o, ibim
tenaol hambunon kone bor oborob ora
hul ha saor peyo haen ko angal kang
mend lebi sin laob kismisa.^a ¹⁶Ngub
kismil Paolom teka peyo ki menyabur
kakl,

Nao su Isreyel tenaol o hakl o, ini
Tenaol Sem Tangar ngo Ngaor pakl hom
mu kaoya lome ngo bereyem baeben di,
nim ini hambun bor angal kang mend
kao njun ub pangoklaob.^b ¹⁷Ngo Isreyel
tenaolon Aorao Ngaorom naon ab sumb
wil baeben obun sem ora mao hasaol,
mbinim mbinin su ora win tiyao po
habur su Isib bor tiyao po hasmisa nda
tomb, mbini Ngaor obun mbib obun sem
aondao bu ora paolin and mao sam sam

bisesa. Obum ngub bubur kisaon naon
sem su Isib bor paolismi ngo baeben
obum buri palobur mbini waki kemi ibis-
esa. ¹⁸Ngub bisaol mbinim su tenaol
nao biri bor akol bu hasmi tomb obum
mbinim khorob was bu hasmi ub hon-
dobur, karasmas supu kab kab hor kab
oran obun kone bor hem kao ha was
hasesa. ¹⁹Ngub makl homo hem kobur
o obum Tenaol Sem Tangar sem haok-
lao baeben oran su Kenan bor paolismi
o lu taol peyobur, su ngo naon ab sumb
wil ngo baeben mu kalisaol, mbini su
ngol karasmas andub ora 450 oran bao
haen ko tom u kaob kaob baesesa. ²⁰Ngo
tomb Ngaoron man mini aol Samuwel
ngo mabor hasao nda obu nao hae aeben
anga tomb di, Ngaorom naon ab sumb
wil ngo baebenon maomb bo haraok-
lao aol is mend akl bu haen kao was
bisesa. ²¹Mabor Samuwel hasao tomb
mbinim naon aol wesmbao mend mao
haebe ko Ngaor bor kao kalismil, aol Ki-
son isi Sol obu Benjamin sem sisao o,
Ngaorom aol ngo karasmas supu kab kab
hor kab oran mbinin aol wesmbao haen
kaesaol obu mbinin aol wesmbao hasesa.
²²Mabor Ngaorom Solon akl bubur aol
Debir mbinin aol wesmbao haen kobur
kakl, Aol Njesin isi Debir ngubi baeben
nim turi aondao ora homaklol, aol ngom
nim hambun sao bin ko nen sabokl-
wao ub was buklaol ora kisao kisesa.
²³Ngub kisaol Ngaorom nao Nju sem bor
nim ini bisur bu, bu muklwao ora kisao
ub aol Debir ngom maru wam aeben
aeben bisaom, aol Njises nda nao Is-
reyel tenaolon bu maoraoklao aol ora
pindib paen kaesesa. ²⁴Njises nao ibisao
tomb di Njon mbabtas biyao aol ngo
hasao ndam nao Isreyel tenaol hambun
bor khorob bismi sao tuwa kone baol
munubur mbabtas bibaebe ko kao kalis-

^z13:13 Bis 13:5; Bis 15:38

^a13:15 Bis 15:21

^b13:16 Bis 12:17

esa.^c ²⁵Ngub kao kalobur obun kongon ngo bu kowes bukl ke ke bisao tomb obum tenaol hambunom pangen kao kalobur kakl, Inim ni asub bi hae ko pangeyem? Ni inim aol mend wen oboklao ko nen sabo hondo hayem o inj hae ka. Pangeklem. Ni kang ndi nao minib se ora hae o aol hobao sao aondao ora mabor oboklao, ni kho ora habur obun aongao su heneng o di nao kolaklaeb se ora hae ko Njonom kisao ub Paolom ngub kao kalisesa.^d

²⁶Paolom ngub kobur kakl, Nao haeme mbaoli hakl o, ini Eberehemon sem bereyem baeben di, ini Tenaol Sem Tangar Ngaor pakl hom mu obu hem lome baeben di, ini hambunom angal ngo pangaoklao. Ngaorom obun angal nao bu mukl bi nda mbes nao hayom ol eben kisao ora.^e ²⁷Ngub eben kisao o tenaol Njurusalem paoloklme baeben di, mbinin maomb bo haroklme baeben di, ngo baeben hambunom aol ngo naon bu maoraoklao aol ora e ko nen nao sabismi ora. Ngub bubur kismin Nju semon hor boroklme bao o pindib pa was bisao tomb mbinim Ngaoron man mini aol baebenom mbes waeb bu wismi ub hondobur, mbinim man ngo was pango birismi o man ngon te di oborob nen nao sabismisa. Mbini ngubi ora habur kismin Ngaoron man mini aol ngo mbes hasmi baebenom mbini Nju sem ngo baebenom ngub buklemi ko mbuk bor waeb bu wismi ub, mbinim heneng ora Njises obu baehaemen ora te mao sara howes kobur lismisa.^f ²⁸Ngub lismi o obu pe paen lib se khorob sao mend nao bisaol mbinim te es buwaesmi o, Nju sem ngo baebenom Paler bor njem obu pe paen li ora ko angal aondao bu ora kismisa.^g ²⁹Ngub bismil Ngaoron mbuk waeb bor

mbinim obu bor ngo sao ngo sao buklemi ke wisao ub mbinim ngub hambun sao bu paesmi tomb, obun toklo is pe kowal bil nil li mbaesmi o mu pa taokl pobur maol bismisa.^h ³⁰⁻³¹Ngub maol bismi o Ngaorom obu wal obun maol ngo bor mao enjaesesa. Ngub mao enjaesaol Kalili bor di Njurusalem bor di mbini tenaol obu haru akol bu hasmi baebenom bao hor andub on ora obu wakt enjo hasaol hindismil, mbinim obu ngo hindismi ub ngubi tomb Isreyel tenaol hambunom pangen ko kao kalo haeme ora.^{ij} ³²⁻³³Naom ngubi tomb di inim Angal Bib Hobao Sao ngo pangeklem in ko kao njuklbur enjo ngo bor obo hayom ka. Mbes ora Ngaorom naon ab sumb wil baeben bor nim ini heneng ora bu muklwao ora ko kao kalisa ub obun ngubi tomb nao mbini ngo baebenom maru wam aeben bismin sem ngo hayom o bor ora bubur kisaon, Njises obu ngub wakt mao enjaesao ora. Ngub bisaol Kaoya We Lome mbuk bor we ukl kaban ngub ke wiyao.

Nim nje embi ngubi tomb

Ngo pindib panin kakl ol

Nje nao isi ora hael

ke wiyao.^k ³⁴Mende di Ngaorom obu obun maol bor bung nao bin wakt mao enjaktlwao ko nen sabobur ngub kisao.

Nim Debir nje aol aondao ora hanin kondis ub

Hobao Sao komb bi ora ngo

Nje bor heneng ora njuklbur buwao

kisao ke wiyao. ³⁵Kaoya We Lome mbuk bor we mende di ngub ke wiyao.

Ni njen kowan kale aol hobao sao bombor ora hae ol

Nao toklo bung nao bin lesi

ke wiyao. ³⁶Ngub ke wiyao o Debir sul bao hasaol tomb tenaol hambunom hen-

^c13:24 Mat 3:1-2   ^d13:25 Njo 1:20; Njo 1:27   ^e13:26 Bis 13:16

^f13:27 Njo 16:3; Bis 3:17   ^g13:28 Mat 27:22-23   ^h13:29 Mat 27:59-60

ⁱ13:30-31 Bis 2:24   ^j13:30-31 Bis 1:3; Bis 1:8; Bis 2:24   ^k13:32-33 Bis 13:23

den Ngaorom obum menjao menjao bin ko nen sabisao sao baeben bu ham ham bubur, mabor obu pe paesesa. Ngub pe paesao mbinim obu di obun ab sumb wil baeben maol bismi bor was maol bismil obun toklo bung bisesa.^{1 37} Aoh, heneng ora aol ngon toklo ngub bung bisao o, Ngaorom aol is mende ngo obun maol bor waki mao enjaesao ndan toklo non bung nao bisao ora.³⁸⁻³⁹ Nao haeme mbaoli haki o, Ngaorom aol Njises ngo obu waki mao enjaesao, naom aol ngon angal bib hobao sao ngo kao njorokl-mao nda ub aol Njises ngo obum ora inin kone bor kho wiyao o kunakaklaong, ini hambunom ngo sao oborob ora nen saboklwaebe ka. Pangeklem. Ngub ora buklaol inin kone bor kho wiyao sao Moseson manom nao kunaeb se ora wiyao, inin Njises ngo obul ora hul ha haklemi tomb ora inin kone bor kho wiyao sao baeben kunaklaol, Ngaorom ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem lao ko nen saboklwaebe ko Paolom ngub kisesa.^{m 40-41} Ngub kobur kaki, Ngaoron man mini aol baebenom ngub di waeb bu wismi.

Ini hil hae non bimi baeben o pangoklaob.

Ini ngo baeben sul bao haklemi tomb Nim bombor sao mend bukluwo ora.

Mondom ngon te kao dund bukluwo tomb di

Inim heneng le ko nen nao sabebur Inim burir biyu burisao po pe paklemi ora

ke wiyao, ngo wiyao ub ini bor bukluwo inin oborob hondo ora haklwaebe ko Paolom ngub kisesa.

⁴²Ngub kao peyaoklbi Paol Banabas kab mbibi man pangoklme anda ngo bor baoraoklbi dera pibisbi tomb tenaol angal ngo pangismi nda baebenom mbibi

bor kaki, Nju semon hor boroklme bao hor o ko mende pindib pakluwo tomb ibim angal bib ngo leb on waki kao njukl ubuklwaebe ora ko kao deb deb bismisa.

⁴³Ngub tomb tenaol hambunom man pangoklme anda ngon baoraoklbi Nju sem mendbor di, Tenaol Sem Tangar ngo Nju sem baebenom hor buru man pangismi ub hem ke baeben di, ngo baebenon andub mendborom Paol Banabas kab hem ko taol mi pismil, mbibim mbini ngo baeben bor ko ko kao kal ha was habur kaki, Ngaorom ini hond homo pone ora bisur bu hayaong, angal bib ebe ngo oborob ora men hakol bibaebe ora kisbisa.ⁿ

⁴⁴Ngub tomb mabor sao Nju semon hor boroklme bao hor o ko mende pindib paesao tomb, tenaol and lobokl lobokl ngo bor birismi baebenon mendbor hambun ora Aorao Aondaon angal bib ebe ngo pangoklbi obo kiril mbaesmisa.

⁴⁵Ngub tomb Nju sem mendborom tenaol andub ora ngub obo kiril mba birismil hondobur, mbinin kone bor Paol Banabas kab bor ko homo daongirir kobur, Paolom kisao sao men mbaklbi obu hondo ko bowes bu obu bor per ab saond bu kalismisa.^o ⁴⁶Ngub bismil Paol Banabas kabom pakl nao heme buri palobur kaki, Ngaorom nao bor bibaebe ko kao njisao ub yaom Ngaoron angal bib ngo ini Nju sem bor mbes kao njuklbae ora ko nen sabobao o, inin man ngo maki homo tuwabur, nao haeben nao saeb se ora hayom lem be? Ngon ebe ka. Yaom ini ngo baeben ngub bereklemin tuwaklbi Tenaol Sem Tangar bor angal bib hobao sao ngo kao kalokl poklbae ora kisbisa.^p ⁴⁷Ngub kobur mbini bor waki kaki, Aorao Aondaon mbuk waeb bor wiyao ub,

¹13:36 Bis 2:27; Bis 2:29   ^m13:38-39 Bis 10:43; Oro 10:4   ⁿ13:43 Bis 11:23; Bis 14:22   ^o13:45 Bis 14:2   ^p13:46 Luk 7:30; Bis 3:26; Bis 18:6

Su hambun bor Tenaol Sem Tangar
paoloklme baeben di

Hambun ora bu muklbur

Nim njem mbini hambun bor bao
hangaen hanin ko

Mao hawao ko

Aorao Aondaom nao ngo baeben bor
ngub ke wiyao kisbisa. ⁴⁸Ngub kisbil
Tenaol Sem Tangar birismi baebenom
Aorao Aondaon angal ngo mbes wisaol
kisbi nda ub pangobur, turi aondao bu
ora homo Ngaor bor kaoya kismisa. Ngo
tomb mbes ora Ngaorom mbini tenaol
ngo baebenon mendbor haeben saen
ko sablo haen kisao baeben hambunom
obul hul ha hasmisa.^q

⁴⁹Ngo tomb Aorao Aondaon angal
bib ngo su Pisiriya ngo hambun bor
kam aeben aeben bismil tenaol ham-
bunom pangaesmisa. ⁵⁰Ngub bisaol Nju
sem mendborom Tenaol Sem Tangar
paolismi on homa ten mendbor Nju se-
mon man hem ko pange birismi baeben
di, and lobokl lobokl aondao ngon
aol aondao baeben di, ngo baebenon
kone bor sukl sukl mao ba baondaokl
talobur, mbinim Paol Banabas kab nar
wen ebe hende non bu ko aondao ora
mao homaesmisa. Ngub bismil mbinim
Paol Banabas kab bor ibi enjo naon
su ngol nao hae puklub ko, hondo ko
lu bowes bubur lu taolismisa.^r ⁵¹Ngub
bismil Paol Banabas kabom tenaol ngo
baebenom khorob ngo bu hasmi ub
makl homobur, mbibin aongao su bor
su ngon pange su huni hasao o di,
mbinim khorob bismi sao menger tan-
doklo tuwaklbur su Akoniyam bor paokl
pisbisa.^s ⁵²Ngub pisbi tomb Karasol hul
ha hasmi mendbor su Pisiriyan and
lobokl lobokl Andiyok ngo bor birismi
baebenon kone bor, Wesao Ebe Komb
Bi ora ndam aondao bu ora honda haen

hasmil, mbinim turi homo werek aondao
bu ora bismisa.

Paol Banabas kabom su Akoniyam bor angal bib hobao sao kao kalisbi o

14 Ngo tomb mbibim su Akoniyam
ngo bor di bombor ub was bim-
bisa. Mbibim Nju semon man pangoklme
anda bor hondabur angal bib ebe nda
tenaol hambunom pangen kao kalis-
bil pangismisa. Mbibim angal bib ngo
oborob ora kao kalisbil mbini Nju sem
di Tenaol Sem Tangar birismi baeben di
mbinim angal ngo turi aondao ora ho-
mobur, mbini andub ora Njisesol hul ha
hasmisa. ²Mendborom ngub bismi o Nju
sem mendbor angal ngo makl homo Njis-
esol hul ha nao hasmi baebenom, mbini
Tenaol Sem Tangar mendboron kone
bor sukl sukl mao babur, mbini Njis-
esol hul ha hasmi nda baeben makl aon-
dao ora mao homaesmisa.^t ³Ngo tomb
mbibi Aorao Aondaon angal bib ebe
ngo kam akol bibi aol nda kabom su
ngo bor bao hor andub ora bao habur,
pakl nao heme Aorao Aondaom tenaol
hambun hond homo pone ora bisur bu
hayao ko, angal bib ngo buri palobur
kao kalo hasbisa. Ngub bisbil Aorao Aon-
daom di tenaol hambunom mbibim an-
gal ngo heneng ora leb ko nen saben ko
mbibim tenaolom ko mend nao hindismi
sao di burir biklme sao di buri palo bin
kisesa.^u ⁴Ngo tomb tenaol su and lobokl
lobokl aondao ngo bor paolismi baeben
hambunom, mendbor Nju semom kismi
sao heneng e ko nen sabo Nju sem ngo
baeben kond baesmi hesa, mendbor an-
gal bib hobao sao kam akol bu hasbi aol
nda kabom kisbi ub ora heneng e ko nen
sabo, mbibi bakaesmi kab kom tera taol
bu kobaesesa.

^q13:48 Bis 11:18   ^r13:50 Bis 17:4; Bis 17:12   ^s13:51 Mat 10:14; Bis 18:6

^t14:2 Bis 13:45   ^u14:3 Mak 16:20; Bis 19:11; NjuS 2:4

⁵Ngo tomb Tenaol Sem Tangar mendbor di, Nju sem mendbor di, mbini ngo baeben hambunon maomb bo haroklme aol baeben di, mbini ngo baeben hambunom angal bib hobao sao kam akol bibi aol ngo kab khorob ora lu bowes bu, hanom pe paen luklmao ko nen sabismisa.^v ⁶Ngub nen sabismil Paol Banabas kabom mbinim ngo nen sabismi ub hondobur kisbin, mbibi paokl ora pisbisa. Ngub pobur kisbin su Likoniya bor pobur, su and lobokl lobokl aondao Lista di Debi di su ngo baeben hambun bor akol bubur^w ⁷Angal Bib Hobao Sao nda kao kalam akol bu hasbisa.

**Paol Banabas kab su Lista
Debi kab bor bao hasbi o**

⁸Ngo tomb su and lobokl lobokl aondao Lista bor aol is mend obun amom wen marisao tomb bu baklae mari aongao tibae mend, obu harer di nao pebe anda bao was u mba hasesa.^x ⁹Ngub u mba hasao o Paolom angal kisao sao oborob ora pango birisaol, Paolom aol aongao tibae ngo oborob ora hindisao tomb obum Ngaorol aondao bu ora hul ha hasaol obu wakt ebe soklao ko nen sabobur, aol ngo oborob ora hend heneng bu^y ¹⁰angal buriyab ora kobur kakt, Njem aongao ha hul peyobur teka ha kisesa. Ngub kisaol aol ndam ngub aongao ha hul peyobur bongpe bam harer pibisesa. ¹¹Ngo tomb tenaol aondao ngo dengeb dengeb kao mba hasmi baebenom Paolom ngo bisao sao hondobur, mbinim su Likoniya ngon angal mbinin angal heneng ko, ne bombor ub kombo angal aondao bu ora kobur kakt, Kaoya lome sao ngaor baebenom aol heneng men aolubur naon su bor ngo ubuklim o kismisa.^z ¹²Ngub bubur kismin Paol obum was mbini bor angal

kao kalisao nda ub hondobur, mbinim Paolon imbi Hemis* ko karu ubur, Banabason imbi di Sus ko karu wismisa. ¹³Ngo tomb mbinin ngaor menger kaoya lome sao Sus anda o, su and lobokl lobokl aondao ngon teb so solo maon nan haen sisaol, mbinin kaoya lome sao ngon baolum aolom some kawao tu on was mend kemi obobur, obum mende di honmaong il non bi sem oborob ora waeb ha kaob kaob bu, kambo dubi pae mend di minibir and lobokl lobokl aondao ngon paeb tiriyo komb pae on hondaesesa. Ngub obobur baolum aol ngo obu di mbini tenaol hambunom naom some kawao ngo hakl lu, aol is kab ngo bor mabaorao haruklmao ko nen sabismisa. ¹⁴Ngub nen sabismil angal bib ebe ngo kam akol bibi aol Paol Banabas kabom ngo buklbur bismi ub hondobur, mbibim makl aondao ora homo mbibin lab lab samisbi o munu kaoll kobabur, tenaol aondao ngo dengeb dengeb kao mba hasmi nda darukl o bor akl ora pobur mbini bor buriyab ora kao kalobur kakt, ¹⁵Aol o hakl o, yao di ini aol heneng ngo hayem sao ora hayob ngao, inim ngo beyem sao asub ko beyem balem? Yaom ini bor angal bib hobao sao ngo kao njao-raoklaob ub non, inim kone kho tangar tangar ngo bim ubi baeben tuwabur, haeben saraoklao Ngaor ngo obu su di saohar di ib kunja di ngo bor baoraoklao sao hakl hambun sao warisao Ngaor o obu bomborol hul ha hareklemin ko, yaom obun angal bib ngo kao njukl obabnda kisbisa.^a ¹⁶Ngub kobur kakt, Heneng ora obum tenaol hambun mbes paolismi baeben di ini hambunom inin mbib nen saboklme ub was bu hareklemin waraoklao ora.^b ¹⁷Ngub biyao o Ngaor obu inim es buwaeb se mupango

^v14:5 Bis 14:19; 2 Tim 3:11   ^w14:6 Mat 10:23   ^x14:8 Njo 9:1; Bis 3:2   ^y14:9 Mat 9:28; Bis 3:4   ^z14:11 Bis 28:6   ^a14:15 Bis 10:26   ^b14:16 Bis 17:30

inj habur, obum ini bor oborob ora se eben ko, ne di taol bu nju inin em bor di ne oborob ora and mao sa, obum hambun sao inin turi hemeklemin sao was bu haraoklaol, inin obu heneng ora ngo hae ko panaem ora hendeklemin hayao o, inin obu nao hende haroklme ko kao kalisbisa. ¹⁸Ngub kisbi o mbinim angal ngo nao pangebur, mbibi bor mabaorao haru kalokl bismi bor mbibim burin il sobur ora inin ngub nao buklemi ko men mbaesbisa.

¹⁹Ngub bisbi o Nju sem mendbor su Pisiriyam Andiyok hesa su Akoniyam kab bor hakl obobur kismin, mbinim baondaokl talo pao kobli angal kobur tenaol hambunom pibnao mbinin kone bor nen sabismi ub tuwaen ko wakt kone u bokelen kismil, mbinim Paol makl homo hanom lubur obu pe pane ko pangobur kismin, and lobokl lobokl aondao ngon solo dera nan munu soklo taokl po tuwaesmisa. ^c ²⁰Ngub bismil Njisesol hul ha hasmi baebenom obu u mba hasaol obo kiril mbabur hondo ha akol bu mba hasmi o, obu wakt teka peyobur and lobokl lobokl ngon wakt hondaesesa. Hondabur kisaon ekerana nan Banabas hesa mbibi su Debi bor pisbisa.

Paol Banabas kab wakt Siriyan Andiyok pisbi o

²¹Ngo tomb Paol Banabas kabom su Debi ngo bor Angal Bib Hobao Sao nda kao kalisbil, tenaol andubom Njisesol hul ha hasmisa. Ngo tomb mbibi kab su Lista di Akoniyam di su Pisiriyam Andiyok di su teb ngo bor wakt pobur kisbin. ^d ²²Njisesol hul ha hasmi ngo baebenon kone bor hul ha saor peyo haen ko, Ngaoron angal bib ngo oborob

ora men hakol bu haklwaebe ko kao kalam akol bisbisa. Mbibim ngub bubur kakl, Naom Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor poklbur ora hayom ol, naom pibnao ke mundub mundub bi mbes hondoklmao ora ko kao kalisbisa. ^e ²³Ngub kobur kisbin mbibim Ngaor bor nen saboklbur ne tuwa paolubur, Ngaoron sem baeben hambunon mbinim maeb haraoklao aol mao ha peb bisbisa. Ngub bubur kisbin mbibim Ngaor bor kao kalobur kakl, Aorao Aondao o, aol ngo mao haraoklaom baeben njel hul ha ora hayem ngao, njem di mbini oborob ora maeb ha bisur bibi ora kisbisa. ^f

²⁴Ngo tomb mbibim su Pisiriya ngol haklbur su Pambiliya pisbisa. ²⁵Ngub pobur kisbin mbibim su and lobokl lobokl aondao Peka bor Ngaoron angal bib kao kalo haklbur wakt su and lobokl lobokl mende Ateliya bor inin pisbisa. ²⁶Ngub bubur kisbin mbibim su Ateliya ngol ib taokaollon honda baoraoklbur wakt su Andiyok mende ngo mbes Ngaoron semom, Ngaorom mbibi ngo kab maeb ha bisur bin ko Ngaor bor kao kalobur ibim kongon ngo bukl puklub kismi o su nda sisaol, mbibim kongon ngo bu paklbur wakt anda pisbisa. ^g ²⁷Mbibim ngub su Andiyok ngo bor wakt obobur kisbin mbibim Ngaoron sem hambun obo kiril mbaklaob kobur, Ngaorom mbibim kongon hambun sao bin ko bisur bisaol, mbibim Tenaol Sem Tangar bor angal bib hobao sao kao kalisbi tomb mbinim Njisesol hul ha hasmi ub di arman hambun sao pangen kao kalisbisa. ^h ²⁸Ngo tomb mbibi bao hor andub ora su ngo bor Karasol hul ha hasmi baeben daol haru bao hasbisa.

^c14:19 Bis 17:13; 2 Kor 11:25; 2 Tim 3:11   ^d14:21 Mat 28:19

^e14:22 Mat 7:14; Bis 11:23; Bis 15:32; Bis 18:23; 1 Tes 3:3   ^f14:23 Bis 13:3

^g14:26 Bis 13:1-2; Bis 15:40   ^h14:27 Bis 11:18; Bis 15:4; Bis 15:12

**Karas sem mendborom Njurusalem
bor obo kiril mbaesmi o**

15 Ngo tomb Nju sem mendborom Njuriya haklbir Andiyok obobur Karas sem ngo bor birismi baeben bor, Mosesom nao Nju sem bor inin songol pe ha soweb bi haklwaebe kisao ub inim di ngub nao baem sin, Ngaorom ini nao bu muklao ora ko kao kalo hasmisa.ⁱ ²Ngub kismil Paol Banabas kabom mbini bor tenaol songol pe hae was inj Ngaorom bu muklao ko, per ab saond bu kalo angal aondao bu ora kao kao bismisa. Ngub bismil Karason sem ngo birismi baebenom Paol Banabas kab di, su Andiyok ngo bor Karason sem ngo birismi on mendbor di, ngo baeben Njurusalem bor angal bib hobao sao kam akol bimi aol hasmi baeben hesa Ngaoron sem maeb haroklme aol baeben kab daol, mbini hambun maomunu burubur angal ngon kao kao bukl poklemi ko nen sabismisa.^j

³Ngub nen sabobur kismin mbini Ngaoron sem ngo baebenom ngub puklub kismil, mbinim su Pinisiya hesa Sameriya kab po, ngon pobur mbinim Tenaol Sem Tangarom kone baol minismi on arman Karason sem su ngo kab bor birismim pangen kao kao-laokl kaolaokl bismil, mbini hambunom werek bu turi aondao bu ora himismisa. ⁴Ngobombor mbor mbinim Njurusalem pindib paesmi tomb angal bib hobao sao kam akol bimi aol baeben di, Ngaoron sem maeb haroklme aol baeben di, Ngaoron sem hambun di, ngo baebenom ini oborob obaemi ko turi homo heben heben bismisa. Ngo tomb Paol Banabas kabom mbini ngo Njurusalem birismi baebenom pangen, Ngaoron mbibi maeb ha bisur bu buri

mao palaesao on arman hambun sao kao kalisbisa.^k ⁵Ngub bismi o mbini Peresi sem mendbor Karasol hul ha hasmi baebenom tekabur kakl, Inim Tenaol Sem Tangar ngo baeben bor Mosesom man hambun sao kisao sao baeben hul nao hae oborob ora men hakol bubur, inin songol di pe ha soweb bi haklwaebe ko kao kaloklwaebe ora kismisa.

⁶Ngub kismil Ngaoron angal bib hobao sao kam akol bimi aol baeben di, Ngaoron sem maeb haroklme aol aeben di, mbini hambun maomunu burubur angal ngon mao ebe saklbur nen sabo kao kao bismisa. ⁷Ngobombor mbinim angal andub ora kao kao bu paesmi tomb Pitam tekabur kakl, Nao haeme hakl o, Tenaol Sem Tangarom Ngaor obun angal bib ebe ngo pango obul hul ha haen ko, Ngaoron mbes ora nao ngo hayom baebenon ni bombor o bember peyo mao habur, Sem Tangar ngo baeben bor obun Angal Bib Hobao Sao ngo kao kalokl pu ko kao njise sandis ub ini ngo bereyem baebenom ora hendeyem ka.¹ ⁸Mende di Ngaoron tenaol hambunom kone bor wiyao sao was hondo habur, mbini Tenaol Sem Tangar di Ngaoron ebe bu mib se hayem ko nen sobaomun ko, obum nao ngo baeben bor obun Wesao Ebe Tangar taol bu njisndis ub mbini ngo baeben bor di obun Wesao Ebe Tangar bombor ngub was taol bu kalisao ora.^m ⁹Aoh, mend di Ngaoron nao hesa mbini ngo baeben kab bor kone kab nao wibur, mbinim obul hul ha hasmi tomb obum mbinin kone bor khorob bismi sao wisao o di kunaesao ora.ⁿ ¹⁰Ngub bisaong nao Nju sem hambun ora naon ab sumb wil baebenom di nao ngo baeben hambunom, Mosesom kisao sao baeben hambun ora men hakol nao bimao ndal, kend bi sao tukl buwaroklmao ndang, ini

ⁱ15:1 Kal 5:2   ^j15:2 Bis 11:30; Kal 2:1   ^k15:4 Bis 14:27

^l15:7 Bis 10:1-43   ^m15:8 Bis 10:44; Bis 11:15   ⁿ15:9 Bis 10:34-35

ngo baebenom Ngaoron kone hondoklbur kend bi sao aondao ngo asub ko mbini Tenaol Sem Tangar Njisesol hul ha haroklme ngo baeben bor tibaebe lem balem? ¹¹Ngub inj, naom ngub ora nen sobemin. Naom naon Aorao Aondao Njisesol hul ha hayom ol, obum nao hond homo pone ora bisur bu, bu muklbur hayao ub mbini di bombor ngub was buklao ko nen sobemin ora ko Pitam mbini bor ngub kao kalisesa.^o

¹²Ngub kisaol mbini hambunom angal ngo pangobur e beb nao kismil, Banabas Paol kabom tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di, Ngaorom mbibim Tenaol Sem Tangar bor aondao bu ora bin kisao ub arman ngo di mbinim pangen kao kalisbisa.^p ¹³Ngub kao kal paesbi tomb Njemusom kakl, Nao haeme hakl o, nim angal kang mend kon ub pangaoklaob.^q ¹⁴Ngaorom mbini Tenaol Sem Tangar di hond homobur mbini ngo baebenon mendbor pibnao obun sem ora haen kisao ub, aol Simon Pita ngom ngubi tomb ngo kao njaoraokl ol pangaoklaom o ka. ¹⁵Ngub ngo le ol, angal bombor ngo le ubi was Ngaoron man mini aol baebenom di mbes ora mbuk waeb ngub bu wismil ngub ke wiyao.

¹⁶Ni Aorao Aondaom kakl ol
Ni mabor wakt oboklwao ora.
Debiron and mbes kundi mbaesmi o
Nim and ngo di wakt buklwao ora.
And ngo kundi bowes bubur
Kho sisao sao baeben di
Wakt wen pange akl bubur
And ngo bu mbaklwao ora.
¹⁷Ngub buklwao tomb
Tenaol tangar aeben baeben hambunom
Aorao Aondao es bu hend wabur
Nil hul ha haklemi.
Tenaol Sem Tangar ninao sem haen ko

Sablo haen kowao baebenom di
Ni es bu hend wabur nil hul ha haklemi.
¹⁸Aorao Aondaom angal ngo mbes ora kisao o.

Ngubi tomb di ko hayao ko
mbuk waeb bor wiyao ub Njemusom
ngub kisesa. ¹⁹Ngub kobur kakl, Naom
angal ngo wiyao ub nen sabobur lo-
maon, Tenaol Sem Tangarom kone baol
munubur Ngaorol hul ha harim sin, ni-
nao kone bor non naom ngo baeben bor
wakt ngo sao ngo sao bib ko mbinin kone
bor kend nao mao baemin ora ko nen
sobakl ka. ²⁰Ngub inj, naom Tenaol Sem
Tangar ngo baeben bor bas ngub ora
waeb bu pen kemin. Mbinim ne ham-
bun sao kaoya lome sao bor ne kale
kho ngubi baeben nao noklwaebe ora.
Mende di ini tenaolom paes nao pukl-
waebe ora. Mend di ibao baoraoklao
sao semon ibao ber beklae nao nokl-
waebe ora. Mend di iri hae sem hambun
saon ibao nao noklwaebe ora ko, naom
bas ngub ora pen kemin kisesa. ²¹Ngub
kobur kakl, Mbes ora di ngubi tomb di
Nju semon man pangoklme anda mbinin
su sisao hayao baeben hambun bor, Nju
semon hor boroklme bao o pindib pa
was beyao tomb Mosesom man kisao
ub waeb ngo wiyao o was tenaol ham-
bunom pangen ko haroklmeng, naom
bas ngub ora pen kemin ko Njemusom
ngub kisesa.^f

Mbinim Tenaol Sem Tangar baeben bor bas pen kismi o

²²Ngub tomb mbinim ngub kao kao
bu pabur kismil, Ngaoron angal bib
hobao sao kam akol bimi aol baeben
di, Ngaoron sem maeb haroklme aol
baeben di, Ngaoron sem ngo birismi nda
baeben hambun di, mbini ngo baeben
hambunom naom aol mendbor Paol Ba-

^o15:11 Mat 11:30; Kal 2:16; Kal 3:10; Kal 5:1; Ebe 2:5-8   ^p15:12 Bis 14:27

^q15:13 Kal 2:9   ^r15:21 Bis 13:15

nabas kab daol mbini haru waki Andiyok puklub kemin ko kao paesmisa. Ngub kao pabur kismin mbinim aol is kab mend is menden imbi Njuras obun imbi mende Basabas kismil, aol ngo hesa aol is mende Silas kab mbibi Karason sem hambunom mbibin kone ebe wi ora hayeb ko nen sabismi o sisaol, mbibi ngo kab bember habur Paol Banabas kab daol ini haru puklub kismisa.²³ Ngub bubur kismin aol is makl ngom Tenaol Sem Tangar kalen ko bas mend ngub waeb bu weyaesmisa.

Nao inin haeme hakl ora habur ini Sem Tangar ngo su Andiyok bor di Siriya di Silisiya di, ini su ngo baeben bor paoleyem hakl bor nao Ngaoron angal bib hobao sao kam akol bimao baeben di, Ngaoron sem maeb haroklmao aol baeben di, nao ngo baeben hambun inin Karas haeme ora habur bas ngo eben laom ngao, inim turi homo as ko haklwaebe.²⁴ Nao Nju m enjo ngo bor paoleyem haklon mendbor abo ini hasmil obobur, mbinim ini bor ngo sao ngo sao bibaebe ko kao njismi saom inin kone bor kho mao sa taol taol mao baesao ke pangismao o pangeklem. Naom aol ngo ibismi hakl bor ngub kokl puklub nao kismao ora.^{s 25-26} Ngub inj, naom ngo sao pangobur nao hakl hakl kiril mba buru angal ngon kao kao bubur, nao ngo hayom haklon is kab mend ini hayem ol angal ngon kam pen kem ko kao pabur, mbibi ngo kab Banabas Paol kab mbibi naon Aorao Aondao Njises Karason angal bib ebe kao kalam akol bubur mbibi imbi nao wi pe pae non bi haroklbel, naom mbibil kone woroklmao o kab daol mbini haru ngo eben laom o ka.²⁷ Nao ngo hayom haklon di ngub is kab mend aol Njuras hesa Silas kab di mbini is makl ngo puklub laom ol, naom bas

ngo mini puklub laom on Njuras Silas kabom angalom di bombor ngub kao njuklebi ora.²⁸ Naom angal ngon komao tomb Wesao Ebe Tangarom di nao haru habur nao bisur baonaol, naom ini bor Moseson man hambun sao men hakol bibaebe ko inin kone bor kend nao mao baklmao o, man ukl makl ngo ora non nao tuwaklaebe ko kao njaoraoklaom ngao, inim ngub ora bibaebe.^{t 29} Inim ne hambun sao mbinim kaoya lome sao bor ne kaloklemi o nao noklwaebe ora. Mende di iri hae sem hambun saon ibao nao noklwaebe. Mend di ibao baoraoklao sao sem ibao ber beklae nao noklwaebe ora. Mend di ini tenaolom paes nao puklwaebe ora. Inim ngo baeben hul nao hae baem sin inim oborob ora haklemi. Naon angal ngo ora. Inim hul ha saor peyo as ko haklwaebe ko mbinim bas ngub waeb bu mini puklub kismisa.^u

³⁰ Ngub bismil mbini is makl ngo su Andiyok pismisa. Ngub pobur kismin Karasol hul ha hasmi baeben hambun ora obo kiril mbaklaob kobur bas nda kalismisa.³¹ Ngub kalismil tenaol hambunom bas ngo hindismi tomb angal ngom mbinin kone bor sisab mao baesaol, werek bu turi aondao bu ora himismisa.³² Ngo tomb Njuras hesa Silas kab mbibi di Ngaoron man mini aol ora habur, Karason sem ngo baebenon kone bor hul ha saor beyo haen ko angal ngon andub ora kao kalisbisa.^v ³³ Ngub bubur kisbin mbibim su ngo bor baoklmend bao ha haklbir anda poklbubur bisbi tomb Karason sem ngo birismi baebenom mbibi taeki ko ki siken bu, ibi ibin anda ngo ibin sem bas mini puklub kismisa nda ora puklwaebe ko walaesmisa.³⁴ Ngub bismi o Silas obu non obun konem bisao ub ni non su Andiyok ngo bor bao haklwao ko nen

^s15:24 Bis 15:1   ^t15:28 Mat 23:4   ^u15:29 Bis 15:20

^v15:32 Bis 11:27; Bis 13:1; Bis 14:22

sabisesa. ³⁵ Ngo tomb Paol Banabas kab di Andiyok baoklmend bao habur, mbibi di aol andub mendborom di mbini ngo baeben hambunom su ngo bor Aorao Aondaon angal bib ebe tenaol hambunom pangen kao kalobur, angal ngon te di kao dund bu hasmisa.

Paol Banabas kab dikla kobaesbi o

³⁶ Mabor ko mend oran Paolom Banabas bor kاكل, Su hambun bor mbes Aorao Aondaon angal bib hobao sao kao kalo hasubndis hakl bor, Karason sem hambunom asub was boroklmeb ko, ko mende handam akol bukl mbao kisesa. ³⁷ Ngo tomb Banabasom Njon Mak di nao haru mbin ko nen sabisesa.^w ³⁸ Ngub nen sabisao o mbes ko mende pismi tomb su Pambiliya bor nas ngom nao haru angal bib ebe ngo kam akol bu haem nao ke, mbibi tuwaklbir anda wاكل bokesao o nen sabobur, Paolom obu nao haru nao poklmao ora ko nen sabisesa.^x ³⁹ Mbibin kone bor ngub ar-mend sisao nen sab sab bu kang mend ko hom hom bubur kisbin mbibi dikla kobaesbisa. Ngub dikla kobabur Banabas obum di Mak yao haru mbao ko kemibir ib taokaollon su Saparab bor pisbisa.^y ⁴⁰ Ngo tomb Paol obum di aol Silas bor nje yao haru mbao ko kemibir pisbil, Karason sem hambunom Aorao Aondaon bor njem mbibi ngo kab maeb ha bisur bibi ko kao kalismil, mbibi di pisbisa.^z ⁴¹ Ngub pobur kisbin Paolom su Siriya di Silisiya di su ngo hakl hambun bor, Ngaoron sem birismi baebenom Karasol hul ha saor beyo haen ko wاكل kone mao kombam akol pisbisa.

Paol Silas kabom nas Tim bor nao haru mbin kisbi o

16 Ngo tomb Paol and te Debi hesa Lista kab bor pisesa. Ngub pisaol su Lista ngo bor nas is mend obun imbi Tim hasao o obu Karasol hul ha hasao o sisaol, obun am di Nju sem ten sisaol, obu di Karasol hul ha hasao o obun ab Ngirik aol sisesa.^a ² Ngo tomb Karas sem hambun su Lista bor birismi baebenom di, su Akoniyam bor birismi baebenom di, nas ngo obu kone ebe wi ora hae ko hindismi o sisesa.^b ³ Ngo tomb Paolom nas Tim ngo nao haru mbi lowao ko nen sabisao o, Nju sem hambun su ngo bor hasmi baeben hambunom nas ngon ab obu Ngirik aol hae ko ora hindismil, Paolom nas ngo nao haru mbi ko kemi poklbur Nju semom ko nao hemen ko obum nas Tim ngon songol pe haka soweb bi hasesa.^c ⁴ Ngo tomb mbinim su and lobokl lobokl wisao baeben hambun bor pobur kismin, mbinim Ngaoron angal bib hobao sao kam akol bimi aol baeben di, Ngaoron sem maeb haroklme aol baeben di, ngo baebenom mbes Njurusalem bor inim ngo sao ngo sao bibaebe ko kao kalismi nda ub su ngo baeben hambun bor kao kalam aeben aeben bismisa. Ngub bubur kismin mbinim tenaol Karasol hul ha haroklme ngo su ngo baeben hambun bor birismi baeben bor, inim naom ngo laom sao baeben bibaebe ko kao kalam akol bismisa.^d ⁵ Ngo tomb mbinim Ngaoron sem hambunon kone bor hul ha saor pe haen kismil, bao hor hambunon Karason sem ha baram baram bu baoklmend ib was bubur aondaon bu ora and sam sam bisaol andub ora sisesa.

^w15:37 Bis 12:12; Bis 12:25   ^x15:38 Bis 13:13; Kol 4:10

^y15:39 Bis 4:36; Bis 13:4   ^z15:40 Bis 14:26   ^a16:1 Bis 14:6; 2 Tim 1:5

^b16:2 Pil 2:19-22   ^c16:3 Kal 2:3-5   ^d16:4 Bis 15:23-29

Su Toros bor Paolom obam sao hindisao o

⁶Ngo tomb mbinin kone bor Wesao Ebe Tangarom su Esiya bor angal bib hobao sao ngo nao lowaebe ko mbinin kone bor men mbaesaol, ngo bor angal ebe ngo nao ke mbinim su Pirisiya di Kalesiya di ngo hakl bor akol bismisa.^e ⁷Ngub bismil mbinim su Misiya bor po pindib paesmi tomb mbinim nao su Bitiniya poklmao ko nen sabismi o, Njiseson Wesao ndam su ngo bor di nao puklub ko kao kalisesa. ⁸Ngub bisaol mbinim su Misiya ngo pibi habur su Toros bor inin pismisa. ⁹Ngo tomb bao ngon somna Paolom obam sao hindisao, su Maseroniya aol is mend obobur, njem ib kunja ngon pe kobaklbur nao Maseroniya tenaol baeben bisur bukl ebebe ora ko kao deb deb bisaol hindisesa. ¹⁰Ngub hindisao Ngaorom nao su Maseroniya bor Angal Bib Hobao Sao kao kalokl puklub ko kao njaoraokl ko pangobur kismaon, naom* su ngo bor poklbur man man bismao ora.

And lobokl lobokl Pilibi bor ten Liriya ke mend hen mismi o

¹¹Ngo tomb naom su Toros ngol taokaollon honda baoraoklbur su Samotas dund so was hend hae pobur, su Samotes ngo po pindib paesmao. Ekerana nan wakl taokaollon baoraoklbur and lobokl lobokl Niyapolis po pindib paesmao ora. ¹²Ngo tomb su Niyapolis ngol haklbur kismaon, wakl su Maseroniya ngon tukun bor su Pilibi and lobokl lobokl aondao ora mbes su ngo Orom semom obo maomb bo hasmi su o sisaol, naom su ngo pindib pabur ngo bor bao hor kab teb mend bao hasmao ora. ¹³Ngo tomb Nju semon hor boroklme bao o pindib paesao, Nju semom Ngaor

bor abor kao kalokl puklmb ko es bubur, and lobokl lobokl ngo bor haklbur unu ib mare mend sisao bor pismao ora. Ngub pobur kismaon naom ngol ber mba hasmao tomb ten mendborom Ngaor bor kao kaloklbur ngol obo kone mba birismil hondobur, naom mbini daol angal kao kao bu birismao. ¹⁴Ngo tomb ten is mend obun imbi Liriya kismil obun su di Tayatara ten sisao o, obum lab lab bombore kom naoll non bi semom sulubur bu dengno sokl mu haraoklao ten ora birisao o, ten ngo obum di Paolom angal ngo kisao ub pango birisao ora. Ten ngom Ngaor bor kaoya kao ha was hasao o Aorao Aondaom obun kone mao kombaesaol, Paolom kisao sao oborob ora pango birisao. ¹⁵Mabor ten ngo obu di obun anda bor mbini haru birismi baeben di, ngo baeben mbabtas bismi tomb obum nao bor ini ninao anda paolukl ubuklub ora kobur kakl, Inim ni Aorao Aondaol heneng ora hul ha hae ko nen sabeyem sin, ini nao anda paolukl ubuklwaebe ora kisao. Obum ngub taeki ko kao deb deb ora bisaol naom ten ngon anda paolukl pismao ora.^f

Paol Silas kab Pilipi bor kalabus paolisbi o

¹⁶Ngo tomb ko mend oran Ngaor bor kao kalo boroklme mend sisao bor pismao tomb aol mendborom nong umubaoli is mend sokl nao kalebur kowan ko hasmi o, nong ngol kombes aol menger ibisaol, tenaol hambun bor ini bor ngo sao ngo sao wen buk-lao ko kao kal ha was birisesa. Ngub bisaol tenaolom ngon sokl mone andub ora kalismil, nong ngo maeb hasmi aol nda baebenom mu hasmi o, nong ngo birisaol hindismao ora.^g ¹⁷Ngo tomb nong ngom Paol di nao hambunon mama taol mi obo angal aondao bu ora

^e16:6 Bis 18:23   ^f16:15 Bis 16:33; Bis 18:8   ^g16:16 Bis 19:24

kobur kakl, Aol ngo pebeyem baeben Ngaor aondao yubu oran kongon bimi aol pebeyem ol, mbinim Ngaorom ini bu muklao ko angal ngon kao kalo haroklme ora kisao.^h ¹⁸ Nong ngom hor hor ngub was kisaol, Paolom angal ngo pangaebe maki homo hibi ko so nong ngo baol munu hondobur, nong ngon tombao bor sam ngo birisao nda bor kakl, Njises Karason burim nje taol deraraokl ngao, nje nong ngon tombao bor nao biri pu ora kisao. Ngub kisaol bombor ngo ora tomb sam ngo penar bu paokl ora pisao.ⁱ ¹⁹ Ngo tomb nong ngo maeb hasmi aol nda baebenom nong ngol mbinim mone kombes aol menger nda peyaokl pisaol hondobur, mbinim Paol Silas kab men habur and lobokl lobokl ngon tukun ora bor maomb bo haroklme aol baeben birismil munu soklo taokl pismi. ²⁰ Ngub bubur kismin mbinim Paol Silas kab Orom semon maomb bo haroklme baebenon elol teka haen kobur kakl, Aol ngo kab Nju sem ora hayeb ol, naon su and lobokl lobokl ngo bor hambun sao kho was mao sa hayeb. ²¹ Mbibi ngo kabom mbinim man was kao kaleye ol naon man di ora hul habur, nao Orom semom mbinim man ngo pango men hakol nao bibaebe ke wiyao nda ub ko hayeb kismisa.^j ²² Ngo tomb tenaol aondao andub ora ngo hasmi baebenom di Paol Silas kabom khorob ngub beyeb ko kakla kao beya hondo ko bowes bismil, maomb bo haroklme aol ngo baebenom mbibin lab lab munu kaollu tuwabur mbibi heb yam lib kismisa.^k ²³ Ngub kismil mbinim heb ya kuwinjom khorob ora lu kalabus mao palabur, kalabus anda ngon maomb bo haraoklao aol o bor paokl poklebi oborob hondo ora maomb bo

haebe kismisa. ²⁴ Ngub kismil kalabus anda maomb bo haraoklao aol ndam ngo pangobur, mbibi kalabus anda ngon panda tubal tukun ora bor mao palabur, mbibin aongao kab di is aondao buri ora mondom maongul pa tanga mbaesesa.

²⁵ Ngo tomb somna undum tuku u paol peklme ndabi ora tomb Paol Silas kabom Ngaor bor kao kalo we di oborob ora kaoya kisbil, aol kalabus anda ngon paolismi baebenom pango birismisa.

²⁶ Ngo tomb penar bu ora dull bere aondao ora obobur, alabus anda ngo aondao bu ora munu mao lulwe ka pesaol, and ndaol nda baeben nuklu bowes bisaol kobaol beraesesa. Ngub bisaol tomb tiriyao baeben di komb barabur, aol kalabus paolismi baeben hambunon hankab baeben di kobaol bara kimb bisesa.

²⁷ Ngub bisaol tomb kalabus anda ngon maomb bo haraoklao aol ndam burir bi teka beyo tiriyao kombo hondobur, aol kalabus paolismi baeben hambun paokl paemi ko nen sabo pakl aondao ora homobur, obun kuwi kuwinj marisao om obun mbib obun umu pe asoklbur bisesa.^l ²⁸ Ngub bisaol Paolom obu bor buriyab ora kor bubur kakl, Aol o e, nao hambun bao bereyom ngao, njem njen mbib luklesi hendaebe ora kisesa.

²⁹ Ngub kisaol aol ngom aol mendbor bor laomb mini ubuklub kisaol, mini obo kalismi tomb kalabus anda andaon akl ora pobur obum pakl homobur dur kobur, Paol Silas kabon aongao ma teb so bor dombes wisesa. ³⁰ Ngub bubur kisaon obum mbibi kemi dera pobur kakl, Aol aondao o kab o, Ngaorom ni hond homo bu min ko asub buklwaob? kisesa.^m ³¹ Ngub kisaol mbibim obu bor kakl, Njem Aorao Aondao Njises Karasol hul ha hari sin nje bu mubur, njen

^h16:17 Mak 1:24; Mak 1:34   ⁱ16:18 Mak 16:17

^j16:21 Mat 5:11; Mak 13:9; Bis 17:6   ^k16:22 2 Kor 11:25; Pil 1:30; 1 Tes 2:2

^l16:27 Bis 12:18-19   ^m16:30 Bis 2:37

anda bor maomunu boroklme baeben di bu muklao ora kisbisa. ³²Ngub kobur kisbin aol ngo di obun anda bor mbini haru maomunu hasmi baeben di, ngo baeben hambun bor Aorao Aondaon angal bib ebe nda kao kalisbisa. ³³Ngo tomb somna bombor ngo tomb was, kalabus anda maomb bo haraoklao aol ndam Paol Silas kab hond aondaon ora homobur, mbibi heb ya kuwinjom lismider bisao nda hakl wes wes laesesa. Ngo tomb aol ngo obu di, obun sem mbini and bombor on paolismi baeben di, mbini mbabtas bib se sisaol Paol Silas ngo kabom mbini bombor ngo tomb mbabtas bisbisa.ⁿ ³⁴Ngub mbabtas bu pesbi tomb obum Paol Silas kab obun and henengon kemi pobur ne taol bu kalo ngub bisesa. Ngo tomb aol ngo obu di obun sem baeben di mbini ngo baebenom Ngaorol hul ha habur kismin, werek bu turi aondaon bu ora himismisa.

³⁵Bao bisao tomb ekerana nan Orom semon maomb bo haroklme aol baebenom polisman baeben bor kalabus anda puklub kobur kakk, Aol is kab ngo anda pen kalabus hes beklwaebe kismisa. ³⁶Ngub kismil kalabus anda ngon maomb bo haraoklao aol ndam Paol bor angal ngo kismi nda ub kao kalobur kakk, Orom sem maomb bo haroklme aol baebenom Silas hesa ibi anda pen lowaebe kaem ngao, ibim turi homo werek bu peyaokl-bir pen anda puklub kisesa. ³⁷Ngub kisaol o Paolom polisman tangar aeben ngo obo hasmi baeben bor kakk, Yao di Orom sem ora hayob ol, yaom menjao nao bubao o howes nao kao hae tomb mbinim yao tenaol hambunon el sol heb ya kuwinjom lubur kalabus bao mao palarmndang, mbinim ngubi tomb yao sub mupang pang bu bao puklub lemas? Inj ora. Yao di Orom sem ora hayob

ngao, Orom sem maomb bo haroklme aol ngo baebenom mbinim mbib enjo ngol yao puklub kokl obaem sin, ebe poklbaon ora kisesa.^o ³⁸Ngub kisaol polisman nda baebenom Paolom ngo kisaol ub Orom sem maomb bo haroklme aol nda baeben po kao kalismil, mbinim Paol Silas kab Orom sem sene nao hende bume ko nen sabobur pakl aondaon bu ora himismisa. ³⁹Ngub pakl homobur kismin mbinim kalabus anda bor pobur, Paol Silas kab bor wakk sakl polo taeki kobur kakk, Ibi su and lobokl lobokl ngo bor nao hae penar bu paokl puklub ora kismisa.^p ⁴⁰Ngub kismil Paol Silas kab mbibi ngub kalabus paolaokl-bir ten Liriyan anda pisbisa. Ngub pobur kisbin mbibim Karason sem ngo birismi baeben daol maomunu baoklmend bao burubur, mbibim mbinim kone bor hul ha saor peyo haen ko Ngaoron angal mendbor kao kalo hakl-bir mbibi paokl pisbisa.

Paol Silas kab Tesalonaka pisbi o

17 Ngo tomb mbibim and lobokl lobokl Ampipolis hesa Apoloniya kab bor pobur su Tesalonaka pindib paesbisa. Ngub pobur and lobokl lobokl ngo bor Nju semon man pangoklme anda hasaol,^q ²Paol obum ngub was bu hasaol ub and ngon hondaesesa. Ngub bubur Nju semon hor boroklme bao o ko teb pindib paesao on, Paolom ngo birismi baeben hesa per ab saond bi bi bubur ³Ngaoron mbuk waeb bor wisao ub kao dund bisesa. Ngub bubur Ngaorom Eben Lao Aol obu pibnao tenda no pe paklao o, obu wakk mao enjaklao ke wisao ub tenaol ngo baebenom pangen kao dund bisesa. Ngub bubur kakk, Nim ini bor aol Njises ke ngo arman kao njurukl o, obu Ngaorom Eben Ke Aol ora hayao kisesa.^r ⁴Ngub kisaol mendborom

ⁿ16:33 Bis 16:15   ^o16:37 Bis 22:25   ^p16:39 Mat 8:34   ^q17:1 1 Tes 2:1-2
^r17:3 Luk 24:26; Bis 3:18; Bis 9:22

angal ngo heneng le ko pangobur Paol Silas kabon sem birismisa. Ngo birismi baebenon mendbor di Ngirik sem birismo, mbinim Ngaoron man hem ko pang ha was birismil, ngo baebenon andub mendborom angal bib ebe ngo di hem ko pangismisa. Homa ten andub mendbor di ngub bismisa.^s ⁵Ngo tomb Nju sem mendborom ngo bismi sao hondobur Paolom nao men mbaklao ko nen sabo ko homo daongirir kobur, aol el kaol kaol ke baeben obo kiril mbaklaob ko san mismisa. Ngub bubur mbinim and lobokl lobokl ngo baeben hambun bor mao birbiya sob mao kaesmisa. Ngub bubur kismin mbinim Paol Silas kab tenaol hambunon el sol teka haen koklbur es bu mi akol bubur, aol Njesonon anda ha akol bu tiriyao munu nuku tuwa peb bu hindismisa.⁶ Ngub bubur kismin mbibi es buwaesmi tomb mbinim aol Njeson ngo di Karason sem mendbor di, ngo baeben men habur and lobokl lobokl ngon maomb bo haroklme aol baeben birismi bor munu soklo taokl pismisa. Ngub bubur mbinim maomb bo haroklme aol baeben bor angal aondao bu ora kobur kakl, Aol ngo baebenon su hambun bor khorob was bu, su kho mao sa haroklme ub bukklbur mbinim ngubi tomb naon su ngo bor obaebil,^t ⁷aol Njeson ke ngom obun anda bor kaom taokl po u harekle ka. Mbini ngo baebenon tenaol hambunon nao Orom semon aol wesmbao aondao oran man hul was haen kobur, aol wesmbao aondao mende obun imbi Njises hayao ko kao kalo hayem kismisa.^u ⁸Ngub kobur kismin mbinim maomb bo haroklme aol baeben di, tenaol aondao ngo obo kiril mba hasmi baeben di, ngo baeben hambunon angal ngo pangismi tomb burir bi munubur ko aondao ora himis-

misa. ⁹Ngub bubur mbini and lobokl lobokl ngon maomb bo haroklme aol baebenon, Njeson di obu daol haru birismi baeben di mbini ngo baeben bor ini kalabus nao paolukl sin, inim mone ngub baeben ora njib ko ndi munu kalismil, ngub kalismi tomb mbinim ini ebe anda puklub kismisa.

Paol Silas kab Beriya pisbi o

¹⁰Ngo tomb bao ngon nend ko em hundur u mbaesao tomb Karason semom Paol Silas kab and lobokl lobokl Beriya bor penar bu ora puklub ko pen kismisa. Ngub bismil mbibim su Beriya po pindib pabur kisbin, Nju semon man pangoklme anda bor hondaesbisa. ¹¹Ngub hondabur hindisbil tenaol su ngo bor birismi baeben non su Tesalonaka tenaol non bi inj, mbini tenaol ebe kone ebe ora wi birismisa. Paolom mbini bor angal bib ebe nda kao kalisao tomb di mbinim oborob ora hem ko pangobur, hor hor Paolom kisao sao heneng wi ub be? nao wi ub keneb ko mbinim mbib Ngaoron mbuk waeb bor es bu hend ha was birismisa.^v ¹²Ngo tomb tenaol andub ora Nju sem di, Ngirik ten homa ten mendbor andub ora birismi baeben di, Ngirik aol andub mendbor di, ngo baeben hambunon Karasol hul ha hasmisa.^w ¹³Ngo tomb Nju sem mendbor Tesalonaka paolismi baebenon Paol Beriya bor wakl Ngaoron angal bib ebe ngo kao kalo hae ke pangobur, mbinim Beriya obobur tenaol ngo obo kirilu ber mba hasmi baeben mao birbiya sob mao kaesmisa.^x ¹⁴Ngub bismil Karason semom penar bu ora Paol su tangar mende ib kunjja marel mend wisao o bor pen kismi o, Silas hesa Tim kab su Beriya ngo bor bao hasbisa. ¹⁵Ngo tomb Paol kemi pismi baebenon obu

^s17:4 Bis 13:50   ^t17:6 Bis 16:20   ^u17:7 Luk 23:2; Njo 19:12

^v17:11 Njo 5:39   ^w17:12 Bis 13:50   ^x17:13 Bis 14:19

and lobokl lobokl Atenj enderae oral wisao bor kemi po mao hakl bir waki anda bokesmil, Paolom mbini bor kakl, Silas hesa Tim kab bor penar bu ora ngo ni hae ol ubuklub ka lowaebe ko kao weyaesesa.

**Paol and lobokl
lobokl Atenj bao hasao o**

¹⁶ Ngo tomb Paol obu su Atenj ngo bor Silas Tim kab eben ko bao hondo habur, and lobokl lobokl ngo bor kaoya lome sao tangar tangar andub ora waru mao hasmil hindisao tomb obum hibi kho so hem aondao ora kisesa. ¹⁷ Ngub hem kobur kisaon obu Nju semon man pangoklme anda hondabur, Nju sem birismi baeben di Tenaol Sem Tangar Ngaoron man hem ko pangoklme baeben di, ngo baeben hambun bor per ab saond bi bi bismisa. Mende di obum and lobokl lobokl ngon tukun, tenaol hambun obo kiril mba ber was bismi homa o bor di pu was bubur, tenaol ngo birismi baeben hesa di ngub per ab saond was bi bi bismisa.^y ¹⁸ Paolom ngub bubur kisaon Njises waki mao enjaesao ko tenaol hambunom pangen kao kalisesa. Ngub bisao tomb Epikura sem hesa Sitok sem kabon tisa mendborom Paol kab ngub per ab saond bi bi bubur, ngo haklon mendborom kakl, Aol some non bi angal baehaemen kone ibil sao hakl ko mango hae ngom, nao bor asao was kao njuklaob? kismisa. Ngub kismi tomb ngo haklon mendborom kakl, Obun kaoya lome sao tangar tangar on man mendbor nao kao njuklao ye? kismisa. ¹⁹⁻²⁰ Ngo tomb mbinim aol kone kikil bi baeben hambun obo kiril mba boroklme homa menden imbi Ariyopakas bor Paol kemi pobur, obu bor kakl, Naom njen man wen pange ngo kaenda pangomao tomb man ngo tangar ubi ora wilang, nao hambunom

ngon te pangaomun waki kao dund bi kismisa. ²¹ Ngo tomb mbini Atenj tenaol di, mbini su tangar tenaol mendbor Atenj ngo bor obo hasmi baeben di, mbini hambunom hor hambunon mbinin kongon hobao sao o di nao bi tuwabur, mbinim baehaemen angal wen pange ngo pangismi on was obo kiril mba kao kao bu burubur, Paol bor di njem angal ngon te kao dund bi ko kao kal was bismisa.

²² Ngub bismil Paolom angal ko boroklme homa Ariyopakas ngo bor ngo obo kiril mba birismi baeben bor tekabur kakl, Atenj aol o hakl o, inim kaoya lome sao bor kaoya ko man ko hayem ub, tangar tangar ub was hem ko kaoya ko hayem ka. ²³ Nim inin and lobokl lobokl ngon hambun bor akol akol bu handam pobowa tomb inin kaoya lome sao baeben hambun sao hondowao o, inim kaoya ko mabaorao haoroklme to bombor mend di hondowao tomb angal ngub waeb bu wismi. *KAOYA LOME SAO NGO NAOM NAO HENDE MEND YAO* ko waeb bu wismi sal hondowao ora kisesa. Ngub kobur kakl, Inim bombor ngo kaoya lome on te nao hendebur, inim baehaemen ngo kaoya lome o hayao ub nim ini bor ngubi tomb kao njun ub pangoklwaebe. ²⁴ Ngaor ngo obum su di su ngo bor hambun sao ngo werekle sao baeben di obum was warisaol, obu yu heben hesa su ngo kabon Aorao Aondao ora hayao. Ngub hayaol obu aondao yubu ora habur, tenaolon kim warubur kaoya lome sao anda bor obu nao birib se ora hayao.^z ²⁵ Mende di obun mbib ora nao tenaol hambun ngo hayom ub hamun ko haebew tuwamun ko warubur, nao bor hambun sao taol bu njisaol, obum menjao heb homo tenaol bor obu bisur bu njib nao kaeb se

hayao ora. ²⁶Obum aol is bombor ora warisao om was tenaol sem hambun ora pind bilin kobur kisaon, mbini sem ngo baeben ngo tomb pind biklemi ko hondobur, mbinin sem paoluklemi sisao su tomb u bara man man bu waesesa. Ngub bubur kisaon tenaol andub ora su hambun bor paolu hes pelen kisesa. ²⁷Obum tenaolom obu henden ko ngub bisaol, mbinin konem ni ebe mao bemberam bemberam bu hend waklemi ko nen sabisesa. Heneng ora Ngaor obu enderael ora inj, nao hayom ol teb so ora hayao ka. ²⁸Ngub nen sabobur aol mondom di ngub kisao.

Obum ora nao haebob tuwamun kisao.

Obum ora nao akol bu hamun kisao.

Obum was nao ngub hamun kisao ora kisaol, inin su ngo bor we wen pange imbi karu u kismi aol mendborom di ngub kismi.

Nao di obun nongnas ora hayom

kismi ko Paolom mbini bor ngub kao kalisesa. ²⁹Ngub kobur kakl, Nao obun nongnas harum sin, tenaolom mbinin mbib han ngol di han silba di han heneng di, tenaolon kaoya lome sao mbinin kim woroklme ub Hambun Saon Aorao obu ngubi hayao ko nen nao sobemin ora. ^a³⁰Nao tenaolom mbes kon nao wibur obobor nen nao sabismao tomb, Ngaorom naom ngo sao hakl ngub bao bu hamun waesao o, ngubi tomb obum tenaol su hambun bor paoleyem baeben bor inim khorob bismi sao tuwabur kone baol monoklwaebe keyao ora. ^b³¹Ngub kobur keyaon obum bao bombor ora menden ngo sao buklaol ko ndi tibabur, obum aol is mend bember ha haen kisao om, tenaol khorob bimi baeben hesa oborob bimi baeben kab oborob ora taol bu kobaklao. Obum heneng ngub buklaol ko tenaol hambun henden muwalobur aol ngo bember ha haen kisao o, obu

pe paesao o wakl mao enjaesao ora ko, Paolom ngub kisesa. ^c³²Aol mend pe paesao o wakl enjisao ko ngub kao kalisaol pangobur, mendborom Paol kir ko maobowaesmi o, mendborom Paol bor njem angal ngo kal on mabor wakl naom oborob ora pangaomun kao njenin ora kismisa. ³³Ngub tomb mbini bao birin Paol obu paokl pisasa. ³⁴Ngub pisao o tenaol mendborom Karasol hul ha habur Paolon sem birismisa. Ngo baebenon aol is mend obun imbi Dayonisiyas sisaol, obu obo kiril mba boroklme homa Ariyopakas bor kone kikil bi aol ngo obo kiril mba buru hasmi ndan is mend sisaol aol ngo obu di, ten is mend obun imbi Damaris kismil ten ngo di, tenaol mendbor di mbini ngo baeben Paolon sem birismisa.

Paol and lobokl lobokl

Kord bor pisao o

18 Ngo tomb Paol obu su Atenj haklbir and lobokl lobokl Kord bor pisasa. ²Ngub pisao o Orom semon aol wesmbao aondao ora o obun imbi Koloriyas kismil, aol ngom Nju sem su Orom ngo bor paolismi baeben lu taol pesaol, Nju sem aol is mend obun imbi Akuwila obu su Pondas aol sisaol, obu hesa obun were Piriska kab mbibi su Orom hakl wen obobur su Kord ngo bor obo birisbisa. Ngub birisbil Paol obu su Kord ngo bor ngo pisao tomb obum aol ngo hindisesa. Ngub hondobur kisaon obum mabor and ngo mbibi birisbi bor hondokl pisao tomb ³mbibim mone muklbur ser anda kongon bu hasbi ub Paol obu di kongon ngo sao biyao aol ora sisaol, mbibim Paol bor nje yaon anda bor haemin ib ora kisbisa. Ngub kisbil mbini ngub paolu habur kismin mbinin ser anda kongon

^a17:29 Bis 19:26   ^b17:30 Bis 14:16   ^c17:31 Bis 10:42

di maomunu was bu hasmisa.^d ⁴Ngub bu habur Nju semon hor boroklme bao o pindib pa was bisao tomb Paolom Nju semon man pangoklme anda bor hond-abur, mbini Nju sem hesa Ngirik sem kab bor per ab saond bi bi bubur, obum angal ngo Ngaoron angal ora le ko nen sab heneng bin kao kal was bisesa.

⁵Ngob tomb Silas Tim kab su Maseroniya haklbir Paol hasaol ibisbi tomb Paolom kongon tangar sao nao bibur, hor hambunon Nju semom pangen angal bib ebe ngo was kao kalo, Njises obu Ngaorom Eben Ke Aol ora hayao ko kao kal ha was hasesa.^e

⁶Ngub kao kalisaol pangobur mbinim obun angal men mbaklbir hondo ko bowes bismil, Paolom mbinim khorob ngo bismi ub menger, su huni obun lab labol para mba hasao hakl inin su ngon pange su huni di nao ha taokl poklwao kobur, mbini hasmi nan tandoklo tu aeben saesesa. Ngub bubur kabl, Mondom ini Ngaor hayaol peklemin harer ebe ngo nao muwaloklaol ini ke hondo bum harim sin, nim inj inin mbib ora buklemil, nim ini bor ko mende nao kao njuklwao ora. Aoh, nim ngubi tomb Tenaol Sem Tangar bor was pangen kao kaloklwao ora kisesa.^f ⁷Ngub kaoklbir kisaon obum man pangoklme anda ngol haklbir aol is mend obu Tenaol Sem Tangar aol mend sisao o obun imbi Tisiyas Njastas hasaol, obum Ngaor bor hem ko kaoya ha was hasesa. Ngub bu hasao o aol ngo obun and di Nju semon man pangoklme anda hesa bomborol hasaol, Paol obu aol ngon anda bor paolu hasesa. ⁸Ngob tomb aol Kirispas obu Nju semon man pangoklme anda ngon maeb haraoklao aol hasao o, aol ngo obu di obun anda bor paolismi baeben di mbini hambun

Aorao Aondao Njisesol hul ha hasmil, mbini Kord tenaol andub mendborom di Paolom ngo kisao ub pangobur Karasol ngub hul ha hasmil, mbini ngo baeben mbabtas bismisa.^g ⁹⁻¹⁰Ko mend oran somna Paolom obanda bor hindisaol, Aorao Aondaom obu bor kabl, Nim nje hesa haru was haeng, njem pakl homo nao angal bib ngo nao men mbae, tenaol hambunom pangen o kale nda ub wakl was kao kalaebe. And lobokl lobokl ngo bor ninao tenaol sablo haen kowao baeben andub ora hayem ol, njem su ngo enjo bor akol bu haklesi tomb nim nje haru akol was bu haklwaol, mondom nje nao luklao ora kisesa.^h ¹¹Ngub kisaol Paol obu su Kord ngo bor karasmas ukl mend ware pe habur, ukl menden ek ukl dowo mend di kond ba bao habur, obum Ngaoron angal bib ebe ngo tenaol hambunom pangen kao kal ha was hasesa.

¹²Ngob tomb Orom semom aol Ngaliyo obu su Ngirik ngon kabman maomb bo haraoklao aol aondao ora wen haen kismi tomb sisao o, Nju sem mendborom Paol obo kiril mba men habur, howes lome anda bor mini pobur aol Ngaliyo ngo kao kalobur kabl, ¹³Aol ngom tenaol hambun bor inin Ngaor bor kaoya lemi on ngo sao ngo sao bibaebe ko kao kalo hayaol hendeyom tomb, obum mbini maobowabur ini Orom semon manom nao bibaebe ke wiyao sao hakl di bin ko, inin man hul habur andub sao buwalo hael hendeyom kismisa. ¹⁴Ngub kismil Paolom obum mbinin angal ngon ko san lun ko nen sabisaol o, ngub nao kao hae tomb aol wesmbao Ngaliyo ngom penar bu Nju sem ngo baeben bor kabl, Nju sem o hakl o, aol ngom nao Orom semon manom bibi ke wiyao ub hul habur khorob aondao

^d18:3 Bis 20:34; 1 Kor 4:12   ^e18:5 Bis 9:22; Bis 17:14-15   ^f18:6 Bis 13:46; Bis 13:51; Bis 20:26   ^g18:8 1 Kor 1:14   ^h18:9-10 Njo 10:16; 1 Kor 2:3

bu menjao bukl baonaon, nim inin angal di ebe pangokl buwao.¹⁵ Ngub bukl buwao o ini Nju semon man ngo imbi tangar tangar karu ubur bu haroklme ndan ora kao kao bubur, inim mende bor daongirir kao kao bu per ab saond was bu hayem ka. Ngub bu hayem ol nim inin ngo bimi saon oborob be? khorob saol ko nen sabokl buwarukl ngao, ngo saon inin mbib kao kao bu mao ebe saklwaebe ora kisesa.¹⁶ Ngub kobur kisaon obum mbini howes lome anda ngo bor nao hae puklub ko lu taol deraesesa.¹⁷ Ngub bisaol mbinim dera pobur kismin, Ngirik sem mendborom Sostenis obu Nju semon man pangoklme anda maeb haraoklao aol hasao o, howes lome anda ngon and wil teb so oral hasaol men habur khorob ora lismisa. Ngub bismi o Orom semon kabman maeb haraoklao aol Ngaliyo ndam hondobur o, obum burir biyu menjao beyem ko nen nao sabe, nao hende non bubur bao waesesa.

Paol Andiyok waki pisao o

¹⁸ Ngo tomb Paol obu bao hor andub ora su Kord ngo bor Karason sem baeben bor maomunu bao hasesa. Ngub bao habur kisaon obum Ngaoron kongon su Kord ngo bor nao bu paebur nao iri nao pundiklwao ko sowe bubur haen waesao o, obum su ngo bor Ngaoron kongon ngub bu paklbir su Sengeriya pisao tomb waki obun iri pundisesa. Ngo tomb su Sengeriya ngol Paol di Akuwila tobaki di mbini teb ib taokaollon baoraoklbir su Siriya bor pismisa.¹⁹ Ngub pobur kismin mbinim and lobokl lobokl aondao Ebases bor po pindib paesmi tomb Paolom Piriska hesa Akuwila kab ngol bao birin kaoklbir obu Nju semon man pangoklme anda

hondabur, Nju sem ngo birismi baeben hesa per ab saond bi bi bubur, mbini bor Ngaoron angal bib wiyao ub kao dund bisesa.²⁰ Ngub bisaol mbinim obu bor hor kab teb baoklmend ora mend bao haem kismi o, Paolom ngo kismi ub inj kisesa.²¹ Ngub inj kaoklbir obu paokl poklbir ini bao boroklwaebe kobur kaki, Ngaoron ni waki pu ka sin, mabor ini haklemil waki oboklwao ora kisesa. Ngub kaoklbir kisaon su Ebases ngol haklbir taokaollon baoraoklbir paokl pisesa.²² Ngub pobur kisaon obu su and lobokl lobokl aondao Sisari pindib paesesa. Ngub bubur Ngaoron sem ngo birismi baeben bor hem ko ki siken bu bao boroklwaebe kaoklbir obu waki su Andiyok bor inin pisesa.²³ Ngub pobur kisaon obum Andiyok ngo bor baoklmend bao ha haklbir su Kalesiya di su Pirisiya di su ngo baeben bor, Njisesol hul ha hasmi baebenon kone bor buri palo hul ha saor peyo haen ko angal bib ngo kao dund bam akol bu hasesa.

Aol Apolos su Ebases haklbir Kord pisao o

²⁴ Ngo tomb Nju sem aol is mend obun imbi Apolos obun su Aleksanda sisao o, obu and lobokl lobokl aondao Ebases bor po hasesa. Ngo bor ngub po hasao o aol ngo obu habur kisaon, Ngaoron mbuk waeb bor wisao ub di pangisaol, obu kone kikil bi angal di oborob ora lao aol sisesa.²⁵ Obu ngubi hasaol Aorao Aondao semom ko hasmi ub oborob ora pangisaol, obum angal ngo hem ko pangobur obun kone bor angal bib ngo oral hul ha peyobur, angal bib ngo tenaol hambunom pangen kao kalo, Njisesom bisao saon arman di oborob wakol hakl pen ora kao kalo hasesa. Ngub bu hasao o obum mbab-

ⁱ18:15 Njo 18:31; Bis 23:29; Bis 25:18-19   ^j18:18 Bis 21:24

^k18:19 Bis 17:17   ^l18:21 Oro 1:10; 1 Kor 4:19; Nje 4:15

tas bimi on non Njon mbabtas biyao aolom mbabtas bisao ub was pangisesa.^m ²⁶ Ngo tomb aol ngom pakl nao heme Nju semon man pangoklme anda bor hondabur angal bib ngo buriyab ora kao kalisesa. Ngub bisaol Akuwila hesa Piriska kabom obum ngo bisao ub hondobur nje yaon anda mbin ko kemi pobur kisbin, mbibim aol ngo obum oborob ora nen saben ko Ngaor hayaol puklmi hareron te hambun sao oborob ora ko mao dund baesbisa.ⁿ ²⁷ Ngo tomb aol Apolos ngom ni Ngirik semon su poklwao ko nen sabisaol, Karasol hul ha hasmi ngo su Ebeses bor birismi baebenom Apolos obun kone bor hul ha as ko pen ko, obu bisur bubur Karason sem su Ngirik bor paolismi baeben bor bas kang mend, aol Apolos ngo obu turi homo oborob obaeng ib lowaebe ko waeb bu pen kismisa. Ngub bismil Apolos obu su ngo bor po pindib paesao tomb mbini tenaol su ngo bor mbes Ngaorom hond homo pone ora bisur bu obul hul ha haen kisao baeben bor, Apolos obu ngo ibisao tomb di mbini aondao bu ora bisur bisesa.^o ²⁸ Ngub bubur kisaon tenaol hambun obo kiril mba ber was bismi tomb obum Nju semom baehaemen hambun sao ngo ko hasmi sao baeben ora men mba, mbini taolu li mbabur Ngaoron mbuk waebom ke wiyao ub Njises obu Ngaorom Eben Ke Aol ora yao ko tenaol hambunom oborob ora henden muwalisesa.^p

Paol obu su Ebeses hasao o

19 Ngo tomb Apolos obu su and lobokl lobokl aondao Kord ngo bor hasao tomb Paol obu yu manda manda mend sisao on was pobur, su and lobokl lobokl aondao Ebeses po

pindib paesesa. Ngub po pindib pabur kisaon obum aol Karason angal hem ko pange mendbor ngo bor birismil hindisesa.^q ² Ngub hondobur mbini bor kakl, Inim Karasol hul ha hasmi tomb Ngaoron Wesao Ebe Tangarom inin hibi umu bor hondaesao be? ko ne misesa. Ngub kisaol mbinim obu bor ko san lubur kakl, Wao, Wesao Ebe Tangarom mend hayao ke mend nao pangismao ora kismisa.^r ³ Ngub kismil Paolom mbini bor wakl kakl, Ngub sin, ini mbabtas ngo bismi ub asao mbabtas bismib? kisesa. Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Nao Njonom mbabtas bisao ub bismi kismisa. ⁴ Ngub kismil Paolom mbini bor wakl kakl, Njonom mbabtas ngo bisao ub tenaolom mbinin khorob bismi sao tuwabur kone baol minismil, Njonom mbini mbabtas bisesa. Ngub bubur kisaon obum mbini bor Isreyel tenaol hambun bu mukl bi aol is mend mama oboklaong, inim obul hul ha haklwaebe kisao ub, Njonom aol Njises ngo bor kisao ko Paolom mbini bor ngub kisesa.^s ⁵ Ngub kao kalisaol angal ngo pango birismi tomb Paolom mbini ngo baeben Aorao Aondao Njiseson sem ora haen ko mbabtas bisesa. ⁶ Ngub bubur kisaon obum mbini kim men mba Ngaor bor kisao tomb Wesao Ebe Tangarom mbini ngo baebenon hibi umu bor hondaesao, mbinim angal heneng tangar tangar mendem pang pang nao bib se armend sisao kao kao bismisa. Ngub bubur kismil Ngaorom mbinin kone bor kao kalisao ub di tenaol hambunom pangen kao kalismisa.^t ⁷ Ngub bismi o mbini aol ngo baeben is duteb oran sisesa.

⁸ Ngo tomb Paolom ek ukl teb baeben oran Nju semon man pangoklme anda bor honda ha was habur, tenaol ngo

^m18:25 Bis 19:3; Oro 12:11   ⁿ18:26 Bis 19:8   ^o18:27 2 Kor 3:1; Kol 4:10

^p18:28 Bis 9:22   ^q19:1 1 Kor 3:6   ^r19:2 Bis 2:38; Bis 8:16

^s19:4 Mat 3:11   ^t19:6 Bis 8:17; Bis 10:44; Bis 10:46

birismi baeben bor per ab saond bu kalam kalam bubur, obum pakl nao heme angal bib hobao sao nda tenaol hambunom pangen kao kalo, Ngaorom ngub maeb ha maomb bo hayao on te di oborob ora kao dund bisesa.⁹ Ngub kisao o mendborom obum angal bib ebe ngo kisao ub nao pange mbinin kone bor hul ha tundabur, mbinim angal ngo kisao o di heneng le ko nen nao sabismisa. Mbinim ngub bubur tenaol ngo angal bib ebe nda pango birismi baeben bor kakl, Aorao Aondao ngo hayaol poklbur hayem baebenom beyem ub khorob was beyem ko maobowa angal bismisa. Ngub bismil Paolom mbini ngo baeben and ngon buru haen tuwakl-bir Karasol hul ha haroklme baeben was ware pe aol Tiranason sukul anda bor kemi pobur, obum bao hor hambunon mbinim pangen angal bib ebe ngon te kao dund bu hasesa.^u ¹⁰ Paolom ngub bubur kisaon karasmas ukl kab oran ngub angal bib ngo kao kalo hasaol, Nju sem di Tenaol Sem Tangar di tenaol hambun ora su Esiya ngo hambun bor paolismi baeben hambunom Aorao Aondaon angal bib ngo pangismisa.^v

**Naomung mini nas is haoklao
mbini haemeyan hasmi o**

¹¹ Ngo tomb Ngaorom Paol buri mao palabur tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di andub ora bu haen kisesa.^w ¹² Ngub bisaol mendborom Paol teng kinjub di lab lab pe perae di ngo sao hakl mini obo Paolon toklol waraen kobur, ngo sao hakl men pae po tenaol sen hae wismi baebenon toklol waraen kismi tomb ngo baeben ebe enjaokl pismisa. Ngo tomb mendbor mbinin tombao bor sam biri baeben di sam ngo birismi hakl paokl ora pisesa.

¹³ Ngo tomb Nju semon naomung mini aol mendborom di mbinin naomungom tenaolon tombao bor sam birisao o taol deram akol bam aeben aeben bismi tomb, mbini ngo haklon mendborom ko mend ko mend Aorao Aondao Njiseson imbi kobur taol dera hondobur, sam ngo tenaolon tombao ndaon bor birisao bor kakl, Aol Paolom Njiseson angal ngo ko hae ol, naom aol Njiseson ngon imbi kobur ini bor buri palobur laom ngao, nje dera pib ora ko taol dera hindismisa.^x ¹⁴ Ngub bismil hondobur Nju semon baolum aol aondao mend obun imbi Siba kismil, aol ngon isi is haoklao mend hasmi baebenom di ngub bi hondobur, mbinim umubaoli is menden tombao bor sam birisao o taol dera hindismisa. ¹⁵ Ngub bismi o sam ngo aolon tombao bor birisao ndam mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Njises di ni hende, Paol di nim ora hendeng, ini ngo baeben aeb was eb? kisesa.^y ¹⁶ Ngub kobur kisaon aol umubaoli ndam buri palo nas is haoklao ngo baeben bul beya khorob ora men ha munu bowes bu men mba lubur kisaon, mbinin lab lab hakl munu kaollu tuwa, mbinin toklo hakl ol mung di khorob ora win lisesa. Ngub bisaol haondaokl-bir mbini hambun and ngo tuwakl-bir lab lab hakl nao same toklo bube was pakl khorob ora pismisa. ¹⁷ Ngub bisaol tenaol su Ebeses birismi baeben hambun ora, Nju sem di Tenaol Sem Tangar di ngo baeben hambunom ngo bisao sao pangobur burir biyu pakl aondao bu ora himismisa. Ngub pakl homobur kismim mbinim Aorao Aondao Njiseson burim was hambun sao bib se yao ko kaoya kismisa.^z ¹⁸ Ngo tomb tenaol andub mendbor Karasol hul ha hasmi baebenom, mbinim mbes naomung naomung munu khorob bu

^u19:9 2 Kor 6:14-18   ^v19:10 2 Tim 1:15   ^w19:11 Bis 14:3

^x19:13 Mak 9:38   ^y19:15 Mak 1:24; Mak 1:34   ^z19:17 Bis 5:5; Bis 5:11

hasmi sao baeben tenaol hambunom pangen kao pabur, khorob hambun sao ngo bismi sao maokl pesmisa.¹⁹ Ngub bubur kismin mbes naomung minismi baebenom di, mbinin naomung tangar tangar minismi sao wi mbuk andub ora, mbinim mbes mone so andub ora pao 50,000 oram dob bi ngo u hasmi baeben di hambun, tenaol hambunom hendeni mini obo kiril mbabur isaolao bor hambun ora den haorismisa.²⁰ Mbinim ngub bismi tomb Aorao Aondaom obun angal bib ebe nda aondao bu ora buri palo and sam sam bin kisaol, su hambun bor ngub and so baorao pisesa.^a

Tenaolom su Ebeses bor sob kismi o

²¹ Ngo tomb mabor Ngaorom Paol obun kone bor kao kalisao ub nim ko mende su Maseroniya hesa Ngirik semon su kab pobur, wakl Njurusalem poklwao ko nen sabisesa. Ngub nen sabisao o mabor nim Orom semon su di hondokl poklwao ko nen sabisesa.^b ²² Ngub nen sabobur kisaon obu su Esiya bor baokl-mend bao habur, obu bisur bibi aol o kab Tim hesa Irastas kab bor ibi mbes su Maseroniya puklub kisesa.^c

²³ Ngo tomb su Ebeses tenaol man nao pange mendbor, tenaol Aorao Aondaon hareron poklbur bismi baeben makl himismi baebenom khorob aondao bu ora bubur, tenaol hambun bor sob aondao ub ora mao kaesmisa.^d ²⁴ Aol is mend obun imbi DIMITIYAS hasaol, obu han silbam menjao menjao waraoklao aol hasesa. Ngub hasao tomb Ebeses tenaolom mbinin kaoya lome sao ten Atemis ko imbi karu wismil, aol ngom mone muklbur Ebeses tenaol ngo haklom dob bin ko, kaoya lome sao ten Atemis ngon and war pae menger han

silbam waru dengno mone mubur, obun kongon bimi aol ngo han silbam kaoya lome sao warismi nda baeben sokl aondao bu ora kalo hasesa.^e ²⁵ Ngo tomb aol ngom obun kongon bimi aol ngo baeben di, mbini aol mendbor kongon bombor ngubi bismi baeben di, hambun ora obo kiril mbaklaob kobur kabl, Aol o hakl o, inim di ora hendeyem ub nao kongon ngo sao bu hayom baebenom sokl aondao bu ora mu hayom o non, naom kongon ngo beyom saol ora ebeyao o meyom ka. ²⁶ Ngub beyom o aol Paol ke ndam bu haraoklao ub inim halom di pangobur elom di ora hendeyem. Naon su Ebeses enjo ngo bor di su Esiya ngo hambun bor di, tenaolom kim wari sao baeben nao hobao sao ora wiyao o baehaemen ora kaoya lome ko, tenaol hambunom pangen kao kalo hae alem. Ngub beyaol tenaol andubom obun angal ngo heneng le ko nen sabeyem ka.^f ²⁷ Pangeklem. Paol obum tenaol hambun bor ngub was ka sin, obum naon bisnis ebe ngo mao kho saklaol, tenaolom maobowa angal was bib se haklemi. Mende di naon kaoya lome sao ten hobao sao Atemison kaoya lome anda ngo di, aol Paol ngo obum tenaol hambun bor angal ngo ke o pangoklemi tomb mbinim nao hobao sao men mao koraklemi ora. Aoh, naon kaoya lome ten ngo di obu hobao sao ora yao nda o, ngo di kho mao sabur nao hobao sao men mao korakleming, naom asub ora bem ko pangeyem balem? Wao. Mbes wen tomb non su Esiya hambun bor di, su hambun su u kowes bisao hakl bor di, kaoya lome ten aondao ngo bor tenaol hambunom turi homo kaoya lome nda o, aol Paol ke ngom naon kaoya lome ten ngon imbi aondao bu ora wiyao nda

^a19:20 Bis 12:24   ^b19:21 Bis 23:11; Oro 1:13

^c19:22 Oro 16:23; 2 Tim 4:20   ^d19:23 2 Kor 1:8   ^e19:24 Bis 16:16

^f19:26 Bis 17:29; 2 Tim 1:15

ub nao win ko, ngo men mbaklbur be o alem ko aol Dimitiyasom ngub kisesa.

²⁸Ngub kisaol kongon bimi aol aondao ngo obo kiril mba hasmi nda baebenom angal ngo pangobur, mbinim ko homo angal aondao bu ora kobur kakl, Naon ten Atemis su Ebeses bor ngo bere o, obu aondao hobao sao ora yao ko aondao bu ora kismisa. ²⁹Mbinim ne bombor ub kombo angal aondao bu ngub bao kao hakol ora bismil, su and lobokl lobokl aondao ngon hambun bor sob aondao bu ora kobur birbiyam aeben aeben bismisa. Ngub bismil tenaol aondao ngo baeben di mao men men was bubur, tenaol hambun obo kiril mba ber was bu haroklme homa aondao mend sisao bor akl was po kiril mbam mbam bismisa. Ngub bubur kismin mbinim aol Ngayas hesa Arisakas kab mbibi mbibin su Maseroniya sisaol, mbibi Paol daol haru akol bu hasmi o men habur, tenaol hambun kiril mba buru hasmi homa ngo wisao nda bor munu soklo taokl pismisa.^g ³⁰Ngub bismil Paol obu di tenaol aondao ngo pismi nda darukl o bor pobur, mbini hambun bor angal menjao kao kalokl poklwao ko nen sabisao o, Karason sem baebenom nje nao poklesi ora kobur minismisa. ³¹Ngo tomb su ngon maeb haraoklao aol mendbor di Paol obun aol sango ora hasmil, obu hasaol angal eben kobur kakl, Njem tenaol kiril mba boroklme homa ngo tenaol andub ora ber mba hayem o bor, nje nao pebe ora ko kao deb deb kismisa.^h hasmisa. ³²Ngo tomb tenaol kiril mba boroklme homa aondao ngo, tenaol andub ora ngo homa kang ora di nao mao penaen obo dengeb dengeb kao mba hasmi nda bor, sob aondao bu ora ko tenaol hambunom angal aondao bu ora kao bara wismisa. Ngub bismi o tenaol aondao ngo hasmi baebenon

andub mendborom naom enjo ngo bor obo kiril mbabur, ngo beyom saon te ngo saon ora beyom ko nao hende kone awis ora ³³Ngo tomb Nju sem ngo bor birismi baebenon mendborom aol Aleksanda obu tukun bor mao habur, njem tenaol hambunom pangen ngo sao ngo sao baonao ko kao kal ko karu mao kikiril baesmia. Ngub bismil aol ngom tenaol hambun pangen nao Nju semom menjao nao bumao koklbur ki menyasesa. ³⁴Ngub bisao o mbini hambunom aol ngo obu Nju sem e ko ora hindis-mil, mbinim obun angal ngo kao tingi mba angal aondao bu ora ne bombor ub kombobur kakl, Naon kaoya lome ten Atemis su Ebeses bor ngo bere o, obu kaoya lome sao aondao ora yao ko aondao bu ora kismil, mbinim ngo kismi ub nar wesmbao tukun oral haraoklao ndabi tomb kismi o, ngub bao kao ha win was mbon sokl pibisesa.

³⁵Ngub bismil mabor su Ebeses and lobokl lobokl ngon kuskus aondao ora birisao om, tenaol hambunom aondao ngo kismi nda ub nao laob ko taolu lu sowa paen kobur obum mbini hambun bor kakl, Su Ebeses aol o hakl o, naon Atemison kaoya lome anda aondao hobao sao ora nda hesa han kombi hobao sao yu saohar bor haklbur obo tibaesao nda kab non, naon su and lobokl lobokl aondao Ebeses ngo bor ora maeb ha u hayem ko tenaol hambunom di ora hendeyem ka. ³⁶Ngub beyem ol mondom ngo sao nao hobao sao e ko nen sabo, angal ngon hul nao haklemi orang, inim kone kimb bu kang mend sowa pabur inim bukl buklemi sao di bao nao bu monoklwaebe ora. ³⁷Aol is kab ngom naon kaoya lome anda baeben bor menjao paes no, naon kaoya lome sao ten nda bor di mangal bu menjao nao baebi o, inim mbibi baehaemen

ora kemi obaemi ka. ³⁸Aol Dimitiyas di obun kongon bimi aol baeben mbini ngo baebenom tenaol mendem bimi ub makl homobur howes lomao ko nen sobaem sin, naon howes lome anda di ebe ora hae. Ngub hae ol howes kaeb se ko di ebe ora wing, howes pangoklme aol baeben di ngo bereyem ol pobur mbinim howes kaem sin ebe ora soklao. ³⁹Ngub inj, inim naom ngon menjao lomao ko nen sobam sin, inim tenaol hambun ora kiril mba burubur ngo sao ngo sao bemin ko kao kao bimi nda ub buklemi tomb, inim angal ngon di ebe kao kao buklemi ora. ⁴⁰Naom te ngo saon beyom nao kebur baehaemen ora tenaol hambun mao birbiya sob aondao ora mao karumndang, naom ngo sao baonaol ora sob komao ko te menjao nao mu uklmao ora. Ngub bukmaol naom embi hora aondao ngo bam ndisaon inim sob aondao bu ora mao karmi ko, naon maomb bo haroklme aol baebenom nao te mao sarabur ke mao handaeb se ora hayom ko kuskus aondao ndam ngub kisesa. ⁴¹Kuskus ndam ngub kobur kisaon nao ngubi ora hayom ngao, ini hambun anda puklub ko pen kisesa.

**Paol obu su Maseroniya hesa
Ngirik kab bor waki pisao o**

20 Ngo tomb sob aondao ngo kisao ub waki kur kisao tomb Paolom tenaol Karasol hul ha haroklme baeben hambun ora obo kiril mbaklaob kobur, obum mbinin kone bor oborob hul ha saor peyo haebe on angal mendbor kao kalobur, ini bao haklwaebe ora kaokl-bir obu su Maseroniya bor poklbur pisesa. ²Ngub pobur kisaon obum su ngo hambun bor Karas tenaolon kone bor hul ha saor pe haklwaebe ko, angal bib ebe ngo andub ora kao kalam akol bu hakl-bir obu waki Ngirik tenaolon

su pisesa. ³Ngub pobur kisaon su ngo bor ek ukl teb oran bao habur waki taokaollon su Siriya poklbur man man bu birisao o, Nju sem mendborom obu luklbur karu hasmil hondobur waki su kab kab pobur Maseroniya bokesesa. ⁴Ngub bokesao tomb Pirason isi Sopara obu su Beriya aol sisao o aol ngo obu di, Tesalonaka aol is kab mend mbibin imbi Arisakas hesa Sekandas kab di, su Debi aol menden imbi Ngayas kismil aol ngo hesa Tim kab di, su Esiya aol is kab mend mbibin imbi Tikikas hesa Topimas kab di, mbini ngo baeben hambun Paol obu daol haru pismisa.ⁱ ⁵Ngub bubur kismin mbini ngo baeben mbes su Toros po habur, nao mendbor mama pismao* baeben bao hondo hasmisa. ⁶Ngo tomb nao ngo mbinin mama pismao baeben, palawe and mao saraoklao sao yis nao biri haru noklme bao hor so o ber pakl-bir kismaon, nao su Pilipil ib taokaollon baoraokl-bir su and lobokl lobokl aondao Toros ngo poklbur pismao. Nao ngub taokaollon baoraokl was pam pam bubur kismaon, bao hor su nan on oran su Toros ngo nao hondo hasmi ndal po pindib paesmao ora. Ngub bubur kismaon mbini ngo nao hondo hasmi baeben di nao maomunu su Toros ngo bor saren bombor oran bao hasmao ora.

Paol and lobokl lobokl Toros hasao o

⁷Ngub tomb naom hor kangon somna palawe hakl konde taol bu ne no birismao tomb Paolom ni ekeran nan paokl poklwao ko nen sabobur kisaon, obum tenaol ngo birismi baebenom pangen angal bib ebe ngo kao kalobur, somna undum tuku ora di angal andub ora kao kalisao.^j ⁸Ngub tomb naom Paolon angal ngo pango birismao o, and panda tubal yu sao huklu ora bor birismaol, and tubal ngo nao birismao on laomb

ⁱ20:4 Bis 19:29; Bis 21:29; Ebe 6:21   ^j20:7 Bis 2:42; Bis 2:46

andub ora kena u birismao. ⁹Ngub bis-mao tomb nas is mend obun imbi Yutikas obu and windowa teb sol birisao. Ngub birisaol and tubal bu tu yam yin yin bi ngon taonaom yu kar tebo nan on birismao o, Paolom angal andub ora kisao tomb nas ngom el u ibisaol obu enj-mor aonda bu ora kobur, sul komb hakl po tiba ma donge bowes bu saokl khorob ora wisao. Ngub bisaol mbinim penar bu akl was inin pobur menya hindismi o, nas ngo ora pe paesesa. ¹⁰Ngo tomb Paol obu di inin pobur nas nda u mba hasaol tumu karu sul ber munu, nas ndan pakol pakol kombe munu hondobur kakl, Nas ngo obun haebes bao tuwarukl bereng obu ebe soklaong, burir nao biklwaebe ora kisao. ¹¹Ngo tomb Paol obu wakl and tubal yu mandaem nan ora ngo birismao ndan wakl pobur, palawe ndan mendbor wakl konde bara nao peyobur kisaon, obum tenaol ngo birismi nda baebenom pangen angal andub ora kao kalo ham ham bubur bao bu nar pol pisao tomb paokl pisao. ¹²Ngub pisao tomb mbinim nas ngo wakl mao enjae-sao nda obun anda wakl kemi pobur, mbinin kone bor turi aonda ora homo sub tibaen birismisa.

**Paol daol mbini Toros ngol
haklbir Malitas pismi o**

¹³Ngo tomb Paol obu su kab kab was su Asos poklbur obum nao bor ini su Asos bor hen mib bemin ub ini mbes ib taokaollon su ngo bor hakl puklub kisaol, naom ngub taokaollon baoraokl-bir pismao ora. ¹⁴Ngub pobur kismaon su Asos ngol Paol obu di nao hen mib bibir, ib taokaoll ngon baoraoklbir nao hambun su Mitilini pismao ora. ¹⁵Ngub pobur kismaon su Mitilini ngo bor wakl taokaollon pam pam bubur, nend kisaol paolaoklbir ekerana nan su Kayos teb so

bor po pindib paesmao. Wakl ngon ekerana nan nao su Semos po pindib paesmao ora. Ngo tomb ngon ekerana nan su Ebases nao pe bao wabur su Malitas po pindib paesmao. ¹⁶Ngo tomb Njurusalem bor tenaolom ne osisao pibnao wiyao o naeb saoklao hor so buruklemi o teb sisaol, Paolom ni di peb sa sin, nim penar bu ora Njurusalem bor bao ngon hor so kang mend burukl poklwao ko nen sabisesa. Ngub nen sabobur nim su Esiya enjo ngo bor baehaemen ora hor andub nao hae, naom su and lobokl lobokl Ebases ngo tuwaklbir nao pen mbi ko nen sabisao ora.^k

**Paolom Ebases tenaol bor ini bao
haklwaebe kaoklbir pisao o**

¹⁷Ngo tomb Paol obu su Ebases nao pe and lobokl lobokl Malitas bao habur kisaon, obum Ebases tenaol bor angal pen kobur kakl, Karas semon maeb haroklme aol baeben enjo ngo ni hae ol ni hondokl ubuklub ora kisesa.¹⁸ Ngub kisaol mbinim ngub ibismi tomb obum mbini bor kakl, Ni su Esiya enjo ngo bor pibnao obondis tomb di, mabor hor hor nao haru bao ha hasumndis tomb di, inim ninao kone u haruklu sao ora hendeme nda.^m ¹⁹Nju sem mendborom hor hor ni ke mao handa lemin ora ko karu hasmil, ni imbi nao wi men koro hawaol nao kone bor kho so kend bin was hawaol o, nim Aorao Aondaon kongon hem ko, de kao pe was bubur bu handis ka. ²⁰Heneng ora nao hambun kiril mba birismao tomb di, inin anda sisao birismao bor di, nim angal bib ebe ini bisur biyao ngo ndan ukl mend nao men mbae angal hambun sao oborob ora kao njundis ub inim ora hendeyem. ²¹Nim ngo ndis tomb Nju sem bor di Tenaol Sem Tangar bor di ini tenaol hambun bor inim khorob bismi sao tuwa

^k20:16 2 Tim 1:15   ^l20:17 Bis 18:21   ^m20:18 Bis 18:19; Bis 19:10

Ngaor ora hem ko taol mi pobur, kone baol munu naon Aorao Aondao Njisesol hul ha ora haklwaebe ko kao njundis ka.²² Pangeklem. Ngubi tomb Ngaoron We-saom ni bor nje Njurusalem pu ko kao njaoraokl ol ngub poklwao o, su Njurusalem ngol ni bor asao was buklaob ko ni nao hende oⁿ 23 bombor sao mend non ni hende ora. Nim su and lobokl lobokl hambun bor akol bu hayo tomb Wesao Ebe Tangarom ni bor nje kalabus paolu ke handaeb se ora hael ko kao nji was biyao.^o 24 Ngub kao njurukl was haraok-lao o, nao Aorao Aondao Njisesom ni bor Angal Bib Hobao Sao ngo, Ngaorom tenaol hond homo bisur biyao ub tenaol hambunom pangen kao kalaebe ko kao njisao ora. Ngub bisaol nim angal bib ebe ngo ngub kam akol bu, nao kongon ngo bu kowes bun ko was nen sobaklol, nim su ngol bao haklwao ub hobao sao inj yao kobur, ni bor asao was buklaob ko hem ko menjao nen nao sobaklo ora ko Paolom ngub kisao.^p

²⁵ Obum ngub kobur kakl, Pangeklem. Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ko angal bib ebe ngo ini hambunom pangeklemni kao njam akol bu haruklu nda o, ini ngo baebenom mabor ninao el wil ko mend nao hondoklemi ko ni hende ora. ²⁶⁻²⁷ Ngub ko mende nao hondoklemil nim ini bor ngubi tomb kao njurukl ngao, pangoklaob. Nim Ngaorom hambun sao nen sabeyao sao baeben di, obun angal hambun sao ngo wiyao ub bombor mend nao baondib mini hambun sao kao njundis o, ini ngo haklon mend Ngaor hayaol nao pe bum harim sin, nim inj inin mbib ora buklemi ka.^q ²⁸ Pangeklem. Ini ngo baeben We-sao Ebe Tangarom Ngaoron semon maeb

haroklme aol hareklemni kisndis ngao, inin inin mbib oborob hondo ora habur mbini ngo baeben di oborob ora maeb haklwaebe. Aorao Aondaon obun ibao oram mbini obun sem mao hasaong, inin Ngaoron sem ngo baeben hambun oborob ora maeb habur, some sib maeb haroklme aolom some sib ne taol bu kalo oborob ora maeb haroklme nda ub ora maeb haklwaebe.^r ²⁹ Heneng ora nim di ora hende ub ni paokl poklwao tomb buklhoma aondao daran ker baebenom ini hayem ol buri palaokl obobur, ini Ngaroron sem some sib non bi ngo bereyem baeben khorob ora no taol peb bu no bowes buklemi ora.^s ³⁰ Mende di mabor ini ngo haklon mendborom waki Karasol hul ha haklemi baeben bor kakla ko maobowaklemil, Karason sem mendborom di ngo kakla lemi baeben taol mi poklemi ora.^t ³¹ Ngub bukleming inin hor hambunon oborob hondo ora habur lemin, nim ini bor karasmas ukl teb oran hora di somna di de kao njam njam bubur, ini hambun bor khorob oran nao bibaebe ko kao njundis ub aokl nao hemen hae nen sab hakol bu haklwaebe ora.^u

³² Aoh, nim Ngaorom ini ngo baeben hond homo pone ora bisur bu hayao ko, angal bib ngo kao njuwaol pangisimndis ub men hakol bu hareklemni ko, Ngaorom ini oborob ora maeb ha bisur bin ko di nim Ngaor bor kao kalaklo ora. Ngub biyul obum inin kone bor buri mao pala, inin kone bor ebe sao on was and mao sabur, obun sablo haen kisao baeben hambunon kone bor and mao sa taol bu kalakl hayao ub ini bor di ngub bisur bu njib se ora hayao.^v ³³ Pangeklem. Nim ini ngo haklon is menden mone

ⁿ20:22 Bis 19:21   ^o20:23 Bis 9:16; Bis 21:4; Bis 21:11   ^p20:24 Bis 21:13; 2 Tim

4:7   ^q20:26-27 Bis 18:6   ^r20:28 1 Tim 4:16; 1 Pit 5:2-4

^s20:29 Mat 7:15; Njo 10:12   ^t20:30 1 Njo 2:19

^u20:31 Mak 13:37; Bis 19:8; Bis 19:10; 1 Tes 2:11   ^v20:32 Bis 26:18

so di, il di, lab lab di menjao hem ko heb nao homowao ora.^w ³⁴Aoh, nim aol mendbor ni daol nao haru akol bu hasmao baeben daol, naom ne nismao saon di, naom menjao nao wi hasmao sao hakl di, nao ki ngo oram nao mbib buri palo kongon bu handis ub inim di ora hendeyem ka.^x ³⁵Nim buri palobur ngo bundis ub non, naom buklmao sao hambun sao tenaol buri nao pale baeben bor di bisur was bemin ko, nim inim hambun sao oborob ora hendeklemin menger oborob ora muwalondis. Ngub bundis ol naon Aorao Aondao Njisesom kisao ub tenaol menjao menjao kaloklme moroklme baebenom turi kang bu homoklme o, mbini tenaol mende turi homo menjao menjao bisur bu kaloklme baebenom turi aondao bu ora homoklme kisaong, naom angal ngo oborob ora nen sab hakol bu haemin ko Paolom ngub kisao.^y

³⁶Obum ngub kobur kisaon obu di Karason semon maeb haroklme aol ngo obu haru hasmi baeben di, mbinim sul tumu saor ha sul burubur Ngaor bor kao kalismisa.^z ³⁷⁻³⁸Ngub kao paesmi tomb mbinim obum ngo le ub naom Paol obu ko mend nao hondoklmao ko nen sabobur, mbinim hibi kho so hem aondao bu ora ko Paol hibi nunu bu de andub ora kismi. Ngo tomb Paol obu ib taokaollon baoraokl poklbur pisaol mbinim obu pen walakl pismi.^a

Paol obu wakl Njurusalem pisaol o

21 Ngo tomb mbini Karason semon maeb haroklme aol ngo baeben bor ini bao boroklwaebe kaoklbur, nao ib taokaollon dund so was pam pam bubur su Kos po pindib pismao. Ngub pobur kismaon wakl ngon ekerana su Oros po baoraoklbur wakl su and

lobokl lobokl aondao Patara pismao. ²Ngub pobur naom su ngo bor po hasmao tomb ib taokaoll mend su Piniisiya pokl bi mend wisaol hondobur, naom ib taokaoll ngon baoraoklbur su ngo bor pismao ora. ³Ngub pobur naom su Saporas wisaol hend aeben saesmao o, naom su ngo bor nao pe baondib pa sao bibir anan paokl pibi habur mabor su Siriya po pindib paesmao ora. Ngub pismaol taokaoll ndan aoraom, taokaoll ngo bor marisao sao baeben su and lobokl lobokl aondao Taya ngo bor taoklu ukl pisaol, nao di haru su and te ngo bor hondaesmao. ⁴Ngub pobur kismaon naom su ngo bor tenaol Karasol hul ha hasmi baeben es bu hend wabur, saren ukl mend oran naom mbini daol haru bao hasmao. Ngub bao hasmao tomb tenaol Karason sem ngo baebenom Wesao Ebe Tangar ndam mbinin hibi umu bor kao kalisao ub mbinim Paol bor nje Njurusalem nao pebe ora kismi.^b ⁵Ngub kismi o naom saren ukl mend ngo pibi hasao tomb mbini bao boroklwaebe kaoklbur nao paokl poklbur pismaol, aol Karason sem ngo baeben di mbinin ten nongnas di mbini hambun ora nao walakl ibismil, naom and te ngol haklbur ib mare bor pobur kismaon nao hambun sul tumu saor ha ber munubur Ngaor bo kao kalismao.^c ⁶Ngub Ngaor bor kao paesmao tomb mbini ngo baeben bor ini bao boroklwaebe kaoklbur ib taokaollon honda birismao tomb mbini hambun wakl anda pismi.

⁷Ngo tomb nao su and lobokl lobokl Taya ngo bor haklbur taokaollon su and lobokl lobokl aondao Tolemes pobur kismaon, naom su ngo bor Karason sem birismi baeben hondobur, turi homo ki siken bubur naom bao hor mend ngo bor mbini daol haru bao hasmao

^w20:33 1 Kor 9:11-12   ^x20:34 Bis 18:3; 1 Tes 2:9   ^y20:35 Mat 10:8

^z20:36 Bis 21:5   ^a20:37-38 Bis 20:25   ^b21:4 Bis 20:23   ^c21:5 Bis 20:36

ora. ⁸Ngo tomb ngon ekeran nan waki taokaollon baoraoklbiir su Sisari pismao. Ngub pobur kismaon aol Pilib Ngaoron angal bib ebe kao kaloklao aol ndan anda honda paolismao ora. Mbes aol ngo Njurusalem bor mbinim bisur biyao aol is haoklao haen kismi ndan is haoklao nan o obu ora sisao.^d ⁹Ngo tomb aol ngo obun wane is maki aoli nao biri mend birismil, mbini ngo baebenom di Ngaorom mbinin kone bor kao kalisao ub Ngaoron angal bib ebe ngo tenaolom pangen kao kalo hasmi.^e ¹⁰Ngo tomb and ngon bao hor kab teb oran bao hasmaol, Ngaoron man mini aol is mend obun imbi Akabas obu su Njuriya haklbiir ngo nao hasmaol ibisao.^f ¹¹Ngub obobur aol ngom Paolon hak ler samo hasao o kol mubur, aol ngom obun mbib obun ki aongao kab tanga mbabur kakl, Ngaoron Wesao Ebe Tangarom ngub le. Nju sem mendbor Njurusalem paoloklme baebenom hak ngon aorao ngub munu tanga mbabur, Tenaol Sem Tangarom lin ko kemi po kaloklemi le kisao.^g

¹²Naom ngub kisaol pangismao tomb nao Paol daol pibismao baeben di, tenaol su ngo bor paolismi baeben di, nao hambunom Paol nje Njurusalem nao pebe ora ko kao deb deb bismao ora.^h ¹³Ngub bismao o obum nao bor kakl, Wao. Asub ko inim de ko nao hibi kho mao sareklem balem? Nao Aorao Aondaol Njisesol kone ubur obun imbi aondaol bu win ko obun kongon buklwaol, mbinim Njurusalem bor ni ki aongao tanga pa kalabus mao palarim sin di ebe. Ni laem sin di ebe was kisao.ⁱ ¹⁴Ngub kisaol naom waki obun kone u bokelen ko di kao deb deb bu menjao nao kaeb sisaol, Aorao Aondaom

obun mbib nen sabeyao ub ora buklao kobur bao waesmao.

¹⁵Ngo tomb naom bao hor kab teb oran bao habur, naon osisao hakl man man bu baoraoklbiir kismaon Njurusalem pismao. ¹⁶Ngub pismao tomb Sisari tenaol Karason sem mendbor di nao har pismao. Ngub pobur naom Njurusalem pindib paesmao tomb mbinim and nao paolukl bismao ngo aol Nesonon anda kemi pismi. Aol ngo obu su Saporas aol sisaol obu mbes ora Njisesol hul ha hasao o sisaol, obum nao obun anda bor paoluklmao ora ko nen sabisao.

Paolom Njemus hondokl pisaol o

¹⁷Ngo tomb naom Njurusalem po pindib paesmao tomb Karason sem baebenom nao turi homo oborob obaeming ubuklub kismi. ¹⁸Ngo tomb ngon ekeran nan Paol obu aol Njemus hondokl pisaol, nao di haru pismao tomb Ngaoron semon maeb haroklme aol baeben di hambun ora Njemus daol haru obo kiril mba birismil hindismao.^j ¹⁹Ngo tomb Paolom mbini hambun turi homo ki siken bubur, obum Tenaol Sem Tangar bor Ngaoron angal bib ebe kao kao akol bu hasaol Ngaorom obu bisur aondaol ora bisao tomb, Tenaol Sem Tangar ngo baeben bor di hambun sao oborob ora bisao ub obum arman ngo mbinim pangen kao kalisao.^k ²⁰Ngub kao kalisao pangobur mbinim Ngaor bor tengiyu ko kaoya kismisa. Ngub bubur mbinim Paol bor kakl, Nao haeme o njem di ora hendel ub nao Nju sem andub ora buklhoma iri non bi oram Karasol hul ha hasmao o, waki mbini ngo baeben hambunom Moseson man ora hem ko men hakol was bu hayem ka.^l ²¹Ngub beyem ol njem Nju sem mendbor Tenaol Sem

^d21:8 Bis 6:5; Bis 8:40   ^e21:9 Bis 2:17   ^f21:10 Bis 11:28   ^g21:11 Njo 21:18;

Bis 20:23; Bis 21:33   ^h21:12 Mat 16:22   ⁱ21:13 Bis 20:24

^j21:18 Bis 15:2; Bis 15:13; Kal 1:19   ^k21:19 Bis 15:12   ^l21:20 Bis 15:1; Bis 15:5

Tangaron su bor paoleyem baeben bor inim Moseson man ngo ora tuwabur, inin nas and soklao baebenon di songol pe ha soweb nao bi hae, nao Nju semon man hambun sao bimao nda ub tuwaklwaebe ora ko hael ko, mendborom kakla ngub kam ebemel mbinim angal ngo ora pango hayem.^m ²²Ngub pango ora hayem ol nje enjo ngo bor oba ke ora pangokleming, asub buklmaob? kismi. ²³Mbinim Paol bor ngub kobur kakl, Pangal. Naom nje ngub ora benin ko nen saboklaom. Aol is makl ngo hayem om Moseson manom bibaebe ke wiyao ub, nim ngo sao ngo sao buklwao ora ko mbinim Ngaoron kongon buklbur mao kismi ora. ²⁴Ngub bisming mbini ngo baebenom mabaorao haruklemi on njem mbini bisur bubur menjao menjao dob bu kalo, mbinim kongon ngo bimi ub njem di Ngaor Hen Moroklme Anda bor hondaklbur wes wes lu soweb bi haebe ora. Njem mbini ngub bisur buklesi tomb mbinim mabor kongon ngo bu paklemil, mbinin iri ebe pundiklemi. Njem ngub bae sin tenaol hambunom njem ngo buklesi ub hondobur, mbinin kone bor Paol obum Moseson manom ke wiyao ub di bao men hakol bu, bu harekle o obum bu hae lome nda ub kakla lome ko nen saboklemi.ⁿ ²⁵Aoh, naom mbes Tenaol Sem Tangar ngo Karasol hul ha hayem baeben bor bas pen kobur ngub kismao. Naom nen sabeyom ub inim ngub ora bibaebe. Mbinim ne noklme sao baeben hambunon kaoya lome sao bor ne kaloklemi on oran nao noklwaebe ora. Mende di iri hae sem hambun saon ibao nao noklwaebe ora. Mend di ibao baoraoklao sao sem ibao bao ber beklae nao noklwaebe ora. Mend di ini tenaolom paes nao puklwaebe ora ko bas ngub pen kismao ko, Ngaoron semon maeb

haroklme aol baebenom Paol bor ngub kismi.^o

²⁶Ngub kismil ngon ekerana nan Paolom aol is makl nda kemi pobur kisaon, Ngaorom mbinin angal pangen ko mbini is makl ndam wes wes lu soweb bi hasmi ub obu di mbini daol haru ngub bibir, obu Ngaor Hen Moroklme Anda hondaesesa. Ngub hondabur kisaon Nju semom bismi ub Paolom baolom aol Ngaor Hen Moroklme Anda ngon anda birismi baeben bor naom ngo soweb bi haraoklaom ub oran, naom saren ukl bombor ora pibi haklao tomb ora bu kowes buklmaol, naom Ngaor bor mabaorao haoru kaloklmao ko kao kalisesa.^p

Ngaor Hen Moroklme Anda bor Paol men hasmi o

²⁷Ngo tomb bao hor haoklao ngo ndi tibaesmi nda teb sisao tomb Nju sem mendbor su Esiya hakl ibismi o, Paol obu Ngaor Hen Moroklme Anda ngon andaon birisaol hondobur mbinim tenaol aondao ngo hasmi nda baebenon kone bor sukl sukl mao ba, mao birbiya angal aondao bu ora kobur kakl,^q ²⁸Isreyel aol o hakl o, ini hambun pen ora aol ngo men haemin ubuklub. Aol ngom su Isreyel tenaol hambun di, Moseson man wiyao nda ub di, Ngaor Hen Moroklme Anda ngo di, ngo baeben hambun ora men mbaklbur, tenaol su hambun bor paoleyem baeben hambunom pangen mao kho sa angal was bam akol bu haraoklao. Mend di obum Tenaol Sem Tangar mendbor Ngaor Hen Moroklme Anda ngol kemi ebenel, Ngaoron and komb bi ebe ngo di dol mao haen ko kho mao sabur, obu ngo hae o kismisa.^r ²⁹Mbinim mbes Paol hesa Ebeses aol Topimas kab mbibi haru and lobokl lobokl ngo bor hasbil hondobur, Paolom

^m21:21 Bis 16:3; Kal 2:3   ⁿ21:24 Bis 18:18   ^o21:25 Bis 15:29

^p21:26 1 Kor 9:20   ^q21:27 2 Tim 1:15   ^r21:28 Bis 6:13

aol ngo Ngaor Hen Moroklme anda ngon kemi hondayao ko nen sabobur angal ngo kismisa.^s

³⁰Ngub kismil tenaol su and lobokl lobokl aondao Njurusalem ngo bor birismi baeben hambun ora burir biyu sob aondao bu ora kao kobabur, akl ora obo kiril mbabur mbinim Paol Ngaor Hen Moroklme Anda ngo andaon men ha munu soklo taokl dera pibismisa. Ngub bismi tomb ngo baebenon mendborom and ngon tiriyao baeben penar bu bo mba kimb bismisa. ³¹Ngub bubur kismil mbinim Paol pe paen luklbur bismi o, Orom semon ami maomb bo haraoklao aol aondao om, Njurusalem ngo hambun bor tenaol hambunom sob aondao bu ora kobur birbiyam birbiyam be kismil pangisesa. ³²Ngub pangobur kisaon aol ngom penar bu ora ami maomb bo haroklme aol mendbor di ami baebenon mendbor di ngo baeben kemi akl was pobur, tenaol aondao ngo sob kam kam bi hasmi nda bor pismisa. Ngub pismil tenaol aondao ngo hasmi baebenom ami sem ngo ibismi nda hondobur, Paol sob kam kam bu lurukl hasmi nda wakl nao li bao waesmisa. ³³Ngo tomb ami maomb bo haraoklao aol aondao ndam Paol ngo lurukl hasmi ndal po Paol men habur kisaon, obun ami nda baeben bor inim aol ngo sen ya ukl kabom ki munu tanga paklaob kisesa. Ngub kobur obum tenaol aondao ngo hasmi nda baeben bor kakl, Aol ngo obu aeb e? Obum asub baonaob ko? ne misesa.^t ³⁴Ngub kisaol tenaol aondao ngo hasmi baebenon mendborom angal haru kao kao bubur angal tangar ub kismisa. Ngub bismi tomb mendborom di mbinim angal haru kao kao was bubur, mbinim armend sisao was kao kao bu angal erer andub ora kismil,

ami maomb bo haraoklao aol ndam ngon te pangokl buwabur kisaon, obum ami baeben bor aol ngo nao ami semon maomb bo haroklmao anda yu ngon kemi yin puklub kisesa. ³⁵⁻³⁶Ngub kisaol mbinim mbini ami semon and hanom to bam yin yin bi ngo hasao ndan Paol kemi yin pismi tomb, tenaol andub ora ngo dengeb dengeb kao mba hasmi nda baebenom ko homo sob aondao bu ora birbi koba taol mi obo, angal aondao bu ora kobur kakl, Obu pe paen lib ora kismil, mbinim Paol ngub luklemi ko ami ngo baebenom obu kem bor menyabur, and to bam yin yin bi ngon taokl yin pismisa.^u

Paolom Nju sem bor obun te pangen kao dund bisao o

³⁷Ngo tomb mbinim Paol obu mbini ami semon maomb bo haroklme anda ngon taokl hondaklbur bismil, Paolom ami maomb bo haraoklao aol aondao ngo bor Ngirik angal kobur kakl, Nim nje bor angal kang mend kao njun be? kisesa. Ngub kisaol ami semon maomb bo haraoklao aol ndam kakl, Wao. Nje di Ngirik angal pange sene ka. ³⁸Nje Isib aol ngo nao ami sem bor saond bu njuklbur, obun saond bimi aol is 4,000 andub ora su tenaol nao biri bor kemi pisao nda inj sene ye? kisesa.^v ³⁹Ngub kisaol Paolom obu bor kakl, Inj ka. Ni Nju sem ora hael, ni su Silisiya aol ora yaol, ninao su and lobokl lobokl aondao Tasas yao. Ni su and lobokl lobokl aondao ngo bor hakl obowao ngao, nim tenaol hambun bor angal kang mend kao kalon be? ko kao deb deb bisesa. ⁴⁰Ngo tomb ami sem maomb bo haraoklao aol ndam ebe kao kal kisaol, Paol obu hanom to bam yin yin bi ngon yu mandaem and tiriyao kombae ngok teka habur, tenaol ham-

^s21:29 Bis 20:4; 2 Tim 4:20   ^t21:33 Bis 20:23

^u21:35-36 Luk 23:18; Bis 22:22   ^v21:38 Bis 5:36-37

bunom henden ko obun ki menyaesesa. Ngub bisaol hondobur mbini hambunom angal nao ke kur kao mbakl pobur sub ora hasmi tomb, obum mbini bor Hiburu angal kobur kakl,

22 Nao aorao haeme hakl o, inim ni bor angal ngo kaemndan wakl kao njun ub pangoklaob kisesa. ²Obum angal ngo kisaol o mbini Hiburu semon angal kobur kisaol pangobur, mbinim angal kang ora di nao ke sub ora pango hasmil, Paolom mbini bor kakl, ³Ni Nju sem ora hae ol ninao su Silisiyan su and lobokl lobokl Tasas bor nao amom ni marisao o, ni sukul su enjo ngo bor aol Kameliyelom ora buwalisaol, ni su Nju-rusalem ngo bor ora and sowao. Ngub buwaol naon ab sumb wil baebenom man hambun sao kismi ub aol ngom el mend nao baondib mini ni oborob ora buwalisaol, nim di ini ngo hayem haklom ngubi tomb naom Ngaoron manom ke wiyao ub buklmao ora ko nen sabeyem ub ngub nen sabowao ora.^w ⁴Ngub nen sabobur kowaon nim mbini tenaol mendbor ni ngubi tomb Aorao Aondaon hareron poklbur hae ub hasmi baeben di lu bowes bubur, ten di aol di hambun men pae po kalabus mao pala hawao ora.^x ⁵Nim heneng ora ngub buwaol nim ngo kakl ub naon baolum aol wesmbao aondaon oram di, nao Nju semon kansol baeben hambun di, mbini ngo baebenom heneng ora le ko ora hendeyem. Mbini ngo baebenom naon haeme Nju sem mendbor Damaskas paolismi baeben kalaebe ko bas mend waeb bu njismil, bas ngo bor waeb bismi ub mbinim nim su Damaskas ngo bor tenaol Aorao Aondaon hareron poklbur hasmi baeben men ha, hankab ha bara wakl Njurusalem bor ke henden men pae obon ko bas ngo njismil, nim mbini men hakl powao ora ko Paolom ngub kisesa.

Paolom obu kone baol minisao on arman kisaol o

⁶Paolom ngub kobur kakl, Nim ngub pobur kowaon Damaskas poklbur aond hora haklu ora nda tomb su Damaskas and lobokl lobokl aondaon ngon teb so sao wen harerol pu kl hawaol, bao aondaon ora mend yu saohar bor hakl obobur, ni mao tukun sabur bu akol bisao ora. ⁷Ngub bisaol nim sul komb hakl po tibabur, dombes u mba habur angal mend kisaol pangowao tomb ngo angal kisaol ndam kakl, Sol o Sol o, njem ni asub ko lu bowes bu ke mao handaril kisaol pangowao. ⁸Ngub kisaol nim obu bor ngub ko san luwao. Aorao o nao Aorao Aondaon ka, nje aeb balem? kowaol, obum ni bor wakl kakl, Ni njem ngo lu bowes bu ke mao handarili nda, Nasarer Njises ora hae kisaol. ⁹Ngo tomb aol mendbor ni daol haru pibismao baebenom bao ngo ibisao ub non hindismi o, ni bor angal ngo kao njisaol pangowao ub mbinim nao pangismi. ¹⁰Ngo tomb nim obu bor ngub kowao. Aorao Aondaon o nim asub buklwaob? kowaol, Aorao Aondaon ni bor kakl, Nje penar bu tekaklbir su Damaskas and lobokl lobokl aondaon abo ngo bor pu ora. Ngub poklesi tomb nim mbes njem ninao kongon hambun sao benin ko man man buwao ub aol mondom nje kao njuklaong, pu ora kisaol. ¹¹Ngub kisaol nim teka pewao tomb bao aondaon ora ngo ibisao o hondowao ndam, nao el bor maong maong bubur kho sisaol menjao menjao hend heneng bukl buwawaol, mbini aol ngo ni daol nao haru pibismao nda baebenom ninao ki kabol Damaskas bor men pae pismi.

¹²Ngo tomb su Damaskas ngo bor aol is mend obun imbi Ananayas hasaol, obum nao Nju semon man hem aon-

dao ora ko men hakol bu hasaol, mbini Nju sem su Damaskas paolismi baeben hambunom di obu aol ebe ora hae ko nen sabismi o sisesa.¹³ Ngub nen sabismil aol ngom ni u mba hawao ndal teb so obo habur ni bor kakl, Sol o nao haeme o, njen el abo wakl ebe sang, osisao hend heneng bi kisao tomb nim osisao penar bu ora hend heneng bubur, nim aol ngo obu di oborob ora hondowao.¹⁴ Ngo tomb obum ni bor ngub kisao. Naon ab sumb wil baebenon Aorao Ngaorom obun kone bor njem ngo sao ngo sao benin ko nen sabeyao ub di, njem ora nen sobenin ko nje bember ha haen kobur, njem obun Oborob Biyao Aol nda di njen elom hendenin ngo muwalene o ka. Ngub ngo bene ol njem obun mbib ora ngo kao njenel pangae ub di¹⁵ njem elom handae ub di, tenaol hambunom pangen lesi ko kao njisao ora.¹⁶ Obum ngub kobur ni bor wakl kakl, Njem pong nao li ngubi tomb nje penar bu teka peyobur, njen kone bor khorob bisi sao wiyao o wes wes laen ub njen Njises obul hul ha habur lesin, obu bor kao kalo mbabtas bi ora kisao ko Paolom ngub kisesa.^y

Paolom Tenaol Sem Tangar bor angal bib kao kalisao on arman kisao o

¹⁷ Paolom ngub kobur kakl, Ni wakl Njurusalem bokeyobur Ngaor Hen Moroklme Anda bor hondabur, Ngaor bor kao kalowao tomb nim obanda bor sao¹⁸ Aorao Aondao obu hondowao ora. Ngub hondowaol obum ni bor kakl, Njem ni hondobur tenaol enjo ngo bor bereyem hakl bor ngo kao kalel ub mbinim makl homobur nao pangokleming, nje ngubi tomb penar bu ora su Njurusalem ngo tuwaklbir pu ora kisao.^z
¹⁹ Ngub kisaol nim obu bor kakl, Nao Ao-

rao Aondao o, nim mbes Nju semon man pangoklme anda baebenon honda was bubur, tenaol njel hul ha hasmi baeben lu bowes bu kalabus men pae powao ub Njurusalem bor paoleyem baebenom ora hendeyem.^a ²⁰ Mende di mbes mbinim njen angal bib ebe ngo kao kalo hasao aol Sitiben obu pe paen lismi tomb nim di mbini bisur bu, mbini aol ngo obu pe paen lismi baebenon lab lab di ngo sao hakl mu manaka habur, nao kone bor di aol ngo oborob lereklem ko nen sabowao ub mbini hambunom di ora hindismi ko kao kalowao. Ngub kowao o^b ²¹ Aorao Aondaom ni bor kakl, Nje su enderae ora Tenaol Sem Tangaron su bor penin lowaong, nje pu ora kisao ko Paolom ngub kisesa.^c

²² Ngo tomb pibnao Paolom ngo kisao ub tenaolom oborob ora pango hasmi o, mabor Tenaol Sem Tangaron imbi kisao tomb mbinim erer ko angal aondao bu ora kobur kakl, Aol ngubi su ngol nao haklaong, obu pe paen lu tuwaklaob ora, pen ngubi tomb lib ora kismisa.^d ²³ Ngub kobur kismim mbinim ko homo angal erer aondao bu ora ko kaong lubur, mbinin lab lab osisao hakl yu kem bor men yakl yakl po, su huni hakl yu kem bor khorob ora karu tu yaesmisa. ²⁴ Ngub bismil Orom semon ami maomb bo haraoklao aol aondao ndam obun ami aol mendbor bor kakl, Inim aol Paol ke ngo andaon kemi pobur lemin, obum nim ngo sao ora buwaol Nju semom ko homo angal erer aondao bu ora keyem ko te kao paen ub heb yam lam lam bubur ne mib kisesa. ²⁵ Ngub kisaol mbinim Paol ngub heb yam luklbir ki aongao kab tanga pa wismi tomb Paolom ami maomb bo haroklme aol ngo haklon is mend bor kakl, Inim howes mbes nao kao hae tomb Orom tenaol

^y22:16 Bis 2:21   ^z22:18 Bis 9:29-30   ^a22:19 Bis 8:3; Bis 26:9-11

^b22:20 Bis 8:1   ^c22:21 Bis 9:15; Bis 13:2   ^d22:22 Bis 21:36

mend heb ya kuwinjom bao lib se hayem be? Aoh, Orom semon manom ngub bibaebe ke wiyao be? kisesa.^e ²⁶Ngub kisaol ami ndam angal ngo pangobur, ami maomb bo haraoklao aol aondao nda po kao kalobur kabl, Aol ngo obu Orom sem seneng, njem obu bor asub ora bel bo? kisesa. ²⁷Ngub kisaol ami maomb bo haraoklao aol aondao ndam Paol bor obo ne mubur kabl, Nje Orom aol ora hael be? Njem ni kao nji ora kisaol, Paolom e kisesa. ²⁸Ngub kisaol ami maomb bo haraoklao aol aondao ndam burir biyubur kabl, Nim mone so andubom ora ni Orom sem kond baklbur sokl buwaol ni Orom sem hae kisao o, Paolom kabl, Ni non ngub inj, Orom sem mondom ora ni marisao kisesa. ²⁹Ngub kisaol mbini ami ngo Paol obu bor njem bae saon te kao pa ko luklbur bismi nda baebenom penar bu ora pakl homo kuwik mismil, ami maomb bo haraoklao aol aondao ndam di Paol obu Orom sem sene nao hende, obu heb yam luklbur ki aongao tanga pawe ko pangobur pakl aondao ora himisesa.^f

Paol Nju semon kansol baebenon el sol teka hasao o

³⁰Ngo tomb Orom semon ami maomb bo haraoklao aol aondao ndam Paol obum khorob asao ora baonaol hondobur, Nju semom obu bor ko homo angal aondao bu ngub kaemib ko hondoklbur obum ekeran nan Paolon kil hankab hasao nda hakl kolo tuwabur, Nju semon baolum aol aondao baeben di mbinin kansol baeben di mbini hambun ora obo kiril mba baoraoklaob kobur, obum Paol kemi inin po mbinin el so oral teka haen kisesa.

23 Ngo tomb Paolom kansol ngo birismi baeben buriyab ora

hondo bondokl habur kabl, Nao haeme hakl o, mbes di ngubi tomb di ni Ngaorom hend ha haen was haruklul, nao kone bor nim khorob buwao sao mend nao mao bembera hae ol, nao kone bor sisab bin was haruklu kisesa.^g ²Ngub kisaol Nju semon baolum aol wesmbao aondao oram aol mend bor Paol hasaol teb so birismi baeben bor, aol abo ngo kabl hae on ne bor ki hobaom lib kisesa.^h ³Ngub kisaol Paolom aol ngo obu bor kabl, Songolol aol hobao ngo e, njem nim man hul hae ko nen sabobur ni ora te mao sara howes lesi on berel o, njem ora man ngo hul habur ni ki hobaom lib kal as balem? Pangal. Ngaorom nje ora luklao kisesa.ⁱ ⁴Ngub kisaol aol ngo Paol hasao teb sol sao birismi baebenom Paol bor kabl, Wao. Njem Ngaoron baolum aol wesmbao aondao ora abo taolu lilil as? kismisa. ⁵Ngub kismil Paolom mbini bor wakl kabl, Nao haeme hakl o, Ngaoron mbuk waebom ke wiyao ub Njem njen semon maomb bo haraoklao aol bor

Maobowa angal nao bibi

ke wiyao o, nim aol ngo obu baolum aol wesmbao aondao ora hae ko nao hendebur ora kowe kisesa.

⁶Ngo tomb kansol ngo birismi baebenon mendbor Peresi sem birismi o mendbor di Sarusi sem birismisa. Ngub birismil hondobur Paolom mbini hambun bor buriyab ora kobur kabl, Nao haeme hakl o, ni ninao ab Peresi aol ora sisaol ni di Peresi aol ora hae. Ngub hae ol nim Peresi semon nen saboklme nda ub nao kone bor di tenaol heme heneng ora wakl enjoklemi ko nen sobakl ol, nim ngub tenaol hambun enjoklemi ko kao kalo haruklul mbinim ni ngon ora ngo te

^e22:25 Bis 16:37

^f22:29 Bis 16:38

^g23:1 Bis 24:16

^h23:2 Njo 18:22-23

ⁱ23:3 Mat 23:27

mao sara howes kokl obaemi o kisesa.^j
⁷Ngub kisaol Peresi sem hesa Sarusi sem ngo birismi nda baeben kabom angal ngo pangobur penar bu ora ab saond bi bi bubur, mbinin kone bor ti tom kab armend sisao nen sab sab bu taol bu kobaesmisa. ⁸Mbini Sarusi semom tenaol pe paklemi o di waktl nao enjoklemi ora, angal mini wesao di nao hae o baehaemen lomel, tenaolon wesao di nao hayao o kakla lome ko nen sabismisa. Ngub nen sabismi o Peresi semom non ngo sao baeben heneng ora yao ko nen sabo hasmil, mbinin kone bor ngon ora sem kab bu taol bu kobaesmisa.^k ⁹Ngub taol bu kobabur mbinim angal aondao bu ora kismil, Peresi semon man buwaloklme aol mendborom Sarusi sem bor buriyab ora ab saond bu kalobur kakl, Aol ngom khorob sao menjao nao biseng, obun kone bor angal mini wesao mondom be? wesao tangar mondom obun kone bor kao kaleyao ub laob ko naom nao hendeyom kismisa.^l ¹⁰Ngub kismil mbinim angal aondao bu ora kao kao bu khorob ora ab saond bismil hondobur, ami semon maomb bo haraoklao aol ndam mbinim Paol kumbirir munu munu baklu bowes buklemi ko nen sabisesa. Ngub nen sabo pakl homobur kisaon obun ami nda baeben bor kakl, Mbinim aol Paol ngo arer bu ab saond bu mba hayem ngao, inim obu waktl men habur nao ami semon maomb bo haroklmao anda yu ngon men pae yin paklub kisaol, mbinim ngub bismisa.

¹¹Ngub tomb somna Aorao Aondaom Paol birisaol obobur kakl, Njem ni hindisi ub kowes nao bi, Njurusalem enjo ngon tenaol hambunom pangen kao kalaenda ub njem su Orom bor di ngub

kao kaloklesing, njem njen kone bor hul ha saor peyo ora haebe ko Aorao Aondaom ngub kisesa.^m

Nju semom Paol pe paen lemin ora ko karismi o

¹²Ngub tomb ekeran nan Nju sem mendborom bombor mendel kiril mba burubur Paol obu pe paen lemin ora ko kar mba habur kakl, Naom Paol obu nao li haen oran ne no ib di nao nemin ora ko mao kismisa. ¹³Ngub mao kobur kismil aol andub ora supu kab kab hor kab di hor tebo nan on mendbor di mbini ngub baebenom ora karismisa. ¹⁴Mbinim ngub kar peyaoklbir kismil Nju semon baolum aol aondao baeben hesa mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben kab birismil pobur kakl, Naom aol Paol ke ngo pe paen lemin ora ko mao kho ora mend ko-maol, naom obu ngub nao li haen oran ne no ib di nao noklmao ora kismisa. ¹⁵Ngub kobur kakl, Ini ngo baeben di naon kansol baeben di ini ngo baeben hambunom, Paol obu bor waktl angal ngo kandan oborob ora ne muklbur ke non bubur, ami semon maomb bo haraoklao aol aondao nda bor Paol obum angal ndan waktl oborob ora kao dund bin kemi ebebe lowaebe. Inim ngub buklemi tomb naom su harerol mupango maomb bo burubur, obu enjo ngo ini buruklemi nao ebe haen bao pe paen men ha lukl-mao ora kismisa.ⁿ

¹⁶Ngub kismi o Paolon mbaolin isi is mondom mbinim ngo karismi nda ub pangobur, obum ami sem haroklme anda ndan hondabur mbinim nje bor ngub kaem ko Paol kao kalisesa. ¹⁷Ngub kisaol Paolom ami maomb bo haraoklao aol is mend ib kobur kakl, Nas ngom

^j23:6 Bis 4:2; Bis 24:15; Bis 24:21; Bis 26:5   ^k23:8 Mat 22:23

^l23:9 Bis 25:25   ^m23:11 Bis 18:9; Bis 19:21; Bis 27:24; Bis 28:16-23

ⁿ23:15 Bis 25:3

ami sem maomb bo haraoklao aol aondao nda bor angal mend kao kaloklaong, njem obu aol aondao ngo bereyaol kemi pu ora kisesa. ¹⁸Ngub kisaol ami maomb bo haraoklao aol ndam, mbini ami hambun maomb bo haraoklao aol aondao birisao bor nas ngo kemi pobur kakl, Aol Paol ke mend paokl poklao ko hend hakol bu maomb bo harum ndam, ni ib kobur ni bor nas ngom ami maomb bo haraoklao aol aondao bor menjao kao kaloklaong kemi pu ko kao njaonaol, kemi ubukl kisesa.

¹⁹Ngub kisaol aol aondao ndam nas ngon kil sub solo maon nan men pae po, njem ni hungum ora kao nji ko ne mubur kakl, Njem ni bor angal asao ora lesib? kisesa. ²⁰Ngub kisaol nas ndam obu bor kakl, Nju semom Paol lemin ko ngub ora karaem. Ekeram mbinin kansol baebenom kakla, Paol obun angal ndan waki oborob ora ne muklbur ke non bubur, nje bor Paol obu nao kansol baeben bereyom ol kemi inin ib kemin ko kar parim. ²¹Ngub kaem ngao njem mbinin angal ngo lemi ub nao pangaebe ora. Mbini ngo baebenon aol mendbor andub ora, supu kab kab hor kabol hor tebo nan on mendbor di mbini ngub baeben oram, Paol obu kansol baeben buruklemil nao ebe haen harerol maomb bo burubur lemin ora. Aoh, obu nao li haen oran naom ne no ib di nao nemin ko mao kaemi ora. Mbinim ngub baemil ngubi tomb oran njem mbinin angal pango Paol obu kemi ibil be? nao ibil ko hondoklbur hayem kisesa. ²²Nas ndam ngub kisaol ami sem maomb bo haraoklao aol aondao ndam nas nda bor njen anda pu kobur kakl, njem ni bor ngo kao njiril saon mondom pangen lesi hendaebe ora kisesa.

Mbinim Paol su Sisari bor kemi pismi o

²³Ngub tomb ami sem maomb bo haraoklao aol aondao ndam, ami aol maomb bo haroklbe aol is kab mend ubuklub kobur kakl, Ibim ami aol supu hakl hakl hor tobon kakl mend di, some hoson mesaol boroklme aol supu hakl hakl hor tebol hor maoklao nan on tobon kab mend di, mbini ami aol tom monoklme nda baebenon supu hakl hakl hor tobon kab mend di, ini ngub baeben oran embi nend lao tomb somna su Sisari peklemil ub man man bibaebe. ²⁴Mend di some hos mendbor aol Paol ke nda obu buruklao o di man man bakabur, inim obu oborob ora maeb ha Orom semon maomb bo haraoklao aol aondao Pilikis buruklao kemi puklwaebe kisesa. ²⁵Ngub kobur kisaon ami sem maomb bo haraoklao aol aondao ndam bas mend ngub waeb bu pen kisesa.

²⁶Aol aondao Pilikis o, nje Orom semon kabman maomb bo haraoklao aol aondao ora hael o bor, ni aol Koloriyas Lisiyasom nje bor bas ngo waeb bu eben kobur, nim njen kone bor sub tibaen as ko haebe kakl ka. ²⁷Nim bas ngo eben kakl ub non Nju semom aol ngo pe paen luklbur men hasmi o, ni di nao ami sem mendborom aol ngo obu Orom sem hae ke pangobur, naom obu nao luklemi ora kobur kur mismao ora.^o ²⁸Ngub bubur kismaon Nju semom ou te asan was mao bemberabur lukl baemil ko hondoklbur, nim aol ngo mbinin kansol baeben birismi bor kemi inin powao ora.^p ²⁹Ngub buwao o naom aol ngo obu kalabus mao pala pe paen lib se oran khorob menjao nao binbur o, mbinin manon ora kao kao bubur obu baehaemen te mao saraesmil hondowao ora.^q ³⁰Ngub bismil hondowao

o, nim ngubi tomb mbini Nju sem ngo baebenom obu karu luklbur bereyem ke angal mend pangobur, aol ngo obu nje hael ol penar bu ora ngo eben kakl ong, mbini aol ngo obu bor te mao sara howes kokl bismi baeben bor abo ngo nje berel ol howes kokl puklub ko kao kalowaol, ngub njel howes obo lemil mbinim obu asaon ora howes lem ko ebe hondoklesi ora. Ami semon maomb bo haraoklao aol aondao ndam bas ngub waeb bu pen kisesa.^r

³¹ Ngo tomb ami nda baebenom mbini ami sem maomb bo haraoklao aol aondao ndam bibaebe kisao nda ub, bao somna ngon was Paol obu oborob ora maeb ha kemi pobur kismin mbinim su Andipatis po pindib paesmisa. ³² Ngub bubur kismin ekerana nan bao bisao tomb mbini ngo aongaon was pismi nda baebenom su Andipatis ngol walakl-bir waki mbinin anda bokesmisa. Ngub bismi tomb mbini aol ngo some hoson mesaol baoraokl pismi nda baebenom ora, Paol obu su Sisari bor kemi po mao barakl pismisa. ³³ Ngub pobur kismin mbinim su and lobokl lobokl aondao Sisari ngo po pindib pabur, bas nda di Orom semon kabman maomb bo haraoklao aol aondao ngo nda kalobur, Paol di njem obu maeb haebe ko obu birisaol mao hasmisa. ³⁴ Ngo tomb Orom semon maomb bo haraoklao aol aondao ngom bas ngo bor wisao ub hondobur Paol bor kakl, Nje su abor aol yaob? kisaol Paolom kakl, Ni Silisiya aol yao kisesa. ³⁵ Ngub kisaol obum Paol bor waki kakl, Nim mbini aol ngo nje te mao sarabur howes kismi baeben oboklemi tomb ora njem bisi saon te kenin pangoklwao kisesa. Ngub kobur kisaon obun kongon bimi aol baeben bor kakl, Inim Paol obu aol wesmbao Herorom maomb bo hasao anda aondao ngon mao pal-

abur, obu paokl nao pen ub oborob ora maomb bo haklaob kisesa.

Nju semom Paol te mao sara kowes kismi o

24 Mabor bao hor su oran pibi hasao tomb aol Ananayas obu Nju semon baolum aol wesmbao aondao ora hasao o di, Nju semon maomb bo haroklme aol, aol kon wi baebenon mendbor di, aol is mend obun imbi Tetalas obu howes ko angal oborob ora lao aol hasaol mbinim kokl bismi sao baeben obum ken ko aol ngo obu di, ngo baeben su Sisari bor inin pismisa. Ngub pobur kismin mbinim Orom semon maomb bo haraoklao aol Pilikis nda birisaol pobur, Paol bor howes lemi on kao kalismisa. ² Ngub bismil kabman maomb bo haraoklao aol ndam aol Paol kor bu ib kisaol ibisao tomb, aol Tetalas ngo obu howes oborob lao aol ndam Paol bor kakla kao beya te mao sarabur kakl, Nao aol nda Pilikis o, njem nao Nju sem naon su bor oborob ora baoraomun ko oborob ora kone kimb bu maomb bo habur, njem naon menjao menjao mbes kho so bowes bisao sao hakl di waki mao ebe sa, njem nao oborob ora maomb bo harili ndal mondom nao bor saond di nao bun njoroklme, naom hor hambunon turi was homo oborob ora boroklmao nda ka. ³ Njem nao bor oborob ngub was bisur bili ndal, njem nao bor hambun sao oborob was ngo bili nda ub nao tenaol su hambun bor paoleyom baebenom nje turi aondao ora homobur, nje bor tengiyu kao ha was hayom. ⁴ Aoh, heneng ora ngub turi aondao ora hemeyom o, njen tangar sao bukl bi hakl ol naom angal andub sao ko nje nao men ndiklmaong, naom nje bor angal kang el bombor ora mend kao njaomun ub njem nao hond homo pan-

gaebe ora ko taeki kobur kao deb deb bisesa. ⁵Obum ngub bubur kakl, Aol Paol ngom nao Nju sem paoloklmao su baeben hambun bor ko homo ab saond mao ba ba bu, khorob sao was and mao sa, tenaol hambunon kone bor sukl sukl mao ba, sob mao kam akol bu haraoklao ora. Ngub bubur obu nao Nju sem hambun o sem abo sem ko tuma bara win lome semon imbi Nasarer sem lomel, obu mbini ngo baebenon aol aondao ora habur, obum khorob was bu haraoklao hendemao ora.^s ⁶Mende di aol ngom naon Ngaor Hen Moroklme Anda kho mao sa dol mao haklbur bisaol, naom obu bor howes koklbur men hasmao ora. Naom ngub men habur naon man ke wiyao ub obu ebe te mao sara howes lomao ko nen sabismao o,^t ⁷ami semon maomb bo haraoklao aol aondao Lisiyas ke ndam buri palobur, naom aol ngo munu birismao o obo kur mi pisao ora. ⁸Ami maomb bo haraoklao aol ngom ngub bubur kisaon nao aol ngo obu te mao sara howes kokl bumao baeben bor, njen ne ora hondokl puklub kaonaol ngo obome o ka. Ngub baonaong njen mbib aol ngo ne muklesi tomb di njem ebe te mao bembera hondoklesil, naom obum biyao saon o te mao sararumnda ub obum di nje kao njuklao ko aol Tetalasom ngub kisesa. ⁹Ngub kisaol Nju sem ngo birismi baebenom di aol ngom heneng le ko kereyaokl kereyaokl bombobur, mbini hambunom Paol bor te mao saraesmisa.

**Paolom mbinin angal ngon ko san
lubur Pilikis kao kalisao o**

¹⁰Ngo tomb Orom semon maomb bo haraoklao aol aondao ndam Paol bor njen angal lesi sao di kao ko el pun diriyaesaol, Paolom mbinin angal ndan ko san lubur kakl, Njem su ngo bor

karasmas andub oborob ora maomb bo habur mbini ngo baebenom njel howes lome ub njem oborob ora mao bembera handale ndal, nim turi aondao ora homobur mbinin angal ngon ko san lurukl ngao, pangaebe. ¹¹Aoh, nim nje bor ngo kao njuklwao ub njem tenaol mendbor ne muklesi tomb di nim heneng ora kene ko ebe hondoklesi. Ngubi tomb bao hor duteb be? menjao pibi harob ngao, nim Ngaor bor kao kaloklbur Njurusalem bor yin powao.^u ¹²Ngub powao o nim Ngaor Hen Moroklme Anda ngo bor mendel kab mend per ab saond bu menjao bi hawao dim mondom nao hindismi ora. Aoh, mend di nim Ngaor Hen Moroklme Anda bor di, mbinin man pangoklme anda baeben bor di, mbinin and lobokl lobokl ngo baeben hambun bor di, sob mao ka khorob ngub buwao sao mend mondom nao hindisao ora. ¹³Mend di mbinin ni bor ngo te mao sarabur ngo kaemnda ub njem angal ngo heneng ora kaemi ko nen sobenin ko di, mondom ngon te bombor sao ora mend nao mu uklao ora. ¹⁴Aoh, ngub mondom nao lao o nim bombor sao mend biyu ub non nje bao kao njun ka. Mbinin ni bor naon sem bor tom kab bu tuma kobaen keyao kaemnda ub non, nim heneng biyu ora. Heneng ora nim di mbini ngo baebenom nen saboklme ub Mosesom man hambun sao kisao sao di, Ngaoron man mini aol baebenom mbuk waeb bor waeb wismi ub di, ngo baeben hobao sao heneng ora wiyao ko nen sabo men hakol bubur, nim naon ab sumb wil baebenon Aorao nda Ngaor bor kaoya kao ha was haruklu. Ngub bu habur nim Aorao Aondaon hareron poklbur haruklu o, mbinin harer ngon kho nao hobao sao yao lome.^v ¹⁵Aoh, mend di mbini ngo baebenom di heneng buklaol ora ko nen saboklme ub, nim di

^s24:5 Bis 17:6   ^t24:6 Bis 21:28-30   ^u24:11 Bis 21:17   ^v24:14 Bis 24:5

Ngaorom tenaol oborob bimi baeben di khorob bimi baeben di, ngo baeben hambun ora mao enjaoklao ko nen sobaklo ora.^w ¹⁶Ngub ora nen sobakl ol nim kone ukl bombor ora u oborob dund se ub was bam bam bubur, nim Ngaor hesa tenaol hambun kabom di henden nao kone bor sakl polo kend bibi sao oran menjao nao biyu ora ko Paolom ngub kisesa.^x

¹⁷Ngub kobur kabl, Nim karasmas andub ora mendbor Tenaol Sem Tangaron su bor was bao ha haklbr mabor tenaol menjao nao wi birismi baebenon mone hakl manae, nim Ngaor bor di kao kalo obu bor menjao kaloklbur wakl Njurusalem powao ora.^y ¹⁸Ngo tomb nao Nju semom bimao ub nim Ngaor Hen Moroklme Anda bor Ngaor bor kao kaloklbur wes wes lu soweb bi habur hawao tomb mbinim ni hindismi o, ni daol tenaol andub di mend nao haru hasmaol mondom sob mao ka di menjao nao bismi ora.^z ¹⁹Ngub menjao nao bismi o Nju sem mendbor su Esiya hakl obobur ni ngo baebenom ora men hasming, nim khorob menjao buwao hindismi sin, mbinim ni bor njem ngo sao bili nda ko te mao sara howes kokl obokl baemin ebe ora sokl baonao.^a ²⁰Ngub inj, nim kansol baebenon el sol teka hawao tomb nim khorob buwao sao mend aol ngo hayem baebenom te mao bembera hindismi sin, mbinim nje ebe kao njuklemi. ²¹Aoh, nim ngo tomb angal bombor ora mend mbini hambun bor buri palobur ngub kowao. Nim tenaol heme baeben Ngaorom heneng ora wakl mao enjaklao ko nen sobaklo ndal, inim ni ngubi tomb ngo te mao sara howes lem o ko kao kalowao ora ko Paolom ngub kisesa.^b

²²Ngub kisaol maomb bo haraoklao aol Pilikis ndam mbes Karas tenaol ngo Aorao Aondaon hareron poklbur hasmi baebenom bismi sao oborob ora hondo hasaol, obum mbini bor ebe kam ngao anda puklub ora. Nim angal ngon ami sem maomb bo haraoklao aol aonda Lisiyas oboklao tomb ora oborob lowao kisesa.^c ²³Ngub kobur kisaon aol Pilikis omun kongon maomb bo haraoklao aol mend ngol hasaol hondobur kabl, Njem aol Paol ke ngo paokl poklao oborob ora maomb bo haebe. Ngub buklesi o obu akol akol bu haen wabur, obun tenaol sangom obu bisur bukl obaem sin, ngub eben menjao nao kaebe kisesa.^d

Paolom Pilikis tobakl bor Karas tenaolon te kao dund bisao o

²⁴Ngo tomb mabor bao hor kab teb mend pibi hasao tomb Pilikis obu obun were Durusila sisaol ten ngo Nju sem sisao o, mbibi tobakl Paol obu paolisao nda bor obobur njem angal mendbor kao njukl ib kisaol, Paolom nao Karas tenaolom Eben Ke Aol Njisesol ngub hul ha haroklmao ko te kao dund bisaol pango birisbisa. ²⁵Mbibim ngub oborob ora pangisbi o Paolom mbibi bor kabl, Ngaorom mabor tenaol khorob bimi baeben hesa oborob bimi baeben kab oborob ora taol bu kobaklaong, ibin mbib hambun sao buklebi sao ibim oborob hondo ora bibaebe. Ngub bubur lebin kone ukl bombor ora u haklwaebe kisaol, aol Pilikis ngom pakl aonda o ora homobur kabl, Ebe kam ngao, nje di pu ora. Nim mabor ko kang mend wa sin, nim njen angal ngo kal on wakl pangon kao njukl ib ko kor buklwao kisesa. ²⁶Ngub kisa o maomb bo haraoklao aol aonda Pilikis ngom obun kone bor nim

^w24:15 Njo 5:28-29   ^x24:16 Bis 23:1   ^y24:17 Oro 15:25-26; Kal 2:10

^z24:18 Bis 21:26-27   ^a24:19 2 Tim 1:15   ^b24:21 Bis 23:6

^c24:22 Bis 23:26   ^d24:23 Bis 27:3; Bis 28:16; Bis 28:30

aol Paol ke ngo obu kalabus hesbeyon ko mone kang mend njin ko nen sabobur, obum ko mend ko mend Paol ib kobur angal ko barab was kisesa.

²⁷ Mabor karasmas ukl kab pibi hasao tomb aol Posiyas Pestasom Orom semon maomb bo haraoklao aol aondao Pilikis ndan akl bu maomb bo haki oboklbur bisao o sisaol, aol Pilikis ngom Nju semom obu aol ebe ora hae ko nen sabo obu turi hemen ko nen sabobur, Paol ngub bao kalabus paolu haen waesesa.^e

Paolom Orom semon aol wesmbao aondaol ora howes lowao kisao o

25 Ngo tomb Orom semon maomb bo haraoklao aol wen pange Pestas ngo obu su Sisari ngo bor pibnao obobur, bao hor teb oran ngo bor bao haki bu obu Njurusalem bor yin pisesa. ²⁻³ Ngub pisaol Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol baeben di, ngo baebenom naom Paol obu sub harerol maomb bo lemin ko kar pabur kismin, mbinim sub bibir aol men korobur mbinim Paol bor mbes howes kismi ndan aol Pestasom pangen kao kalismisa. Ngub kao kalobur obu bor kao deb deb bu saongao noklwao ora ko taeki kobur kabl, Naom Paol obu daol wakl howes kaomun ub obu enjo Njurusalem ngo bor eben kao ora kismisa.^f ⁴ Ngub kismil aol aondao Pestas ngom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Aol Paol ke ngo nda obu su Sisari bor maomb bo haroklme o ni su Sisari ngo bor penar bu ora wakl poklbur haeng, ⁵ ni ngo poklwao bor inin maomb bo haroklme aol baeben di nao haru poklmao ebe ora. Ngub poklmao tomb aol ngom khorob sao menjao bisao sin, mbinim obu ngo bor howes lemi ebe ora kisesa.

⁶ Ngo tomb kabman maomb bo haraoklao aol aondao Pestas ngo obu mbini daol haru Njurusalem ngo bor bao hor duklab tobon kab di menjao bao haki bu su Sisari bor inin pisesa. Ngub pobur kisaon ngon ekerana obu howes lome anda bor po burubur obum Paol kemi ubuklub kisesa. ⁷ Ngub kisaol Paol obu ibisao tomb Nju sem ngo Njurusalem haki ibismi nda baebenom Paol hasaol teb so ha akol bubur, obum nao bi sao haki andub sao ora te mao sarakl engel bu howes kismi o, Paolom khorob bisao saon te oran mondom nao mu paebur baehaemen ora te mao sarakl engel bismil, aol Pestasom mbinim ngo kismi ub heneng be? kakla lem ko nen sabokl buwaesesa.^g ⁸ Ngo tomb Paolom mbinim obu bor ngo te mao saraesmi on ko san lubur kabl, Nim Nju semon man di mend hul nao hawao ora. Aoh, nim Ngaor Hen Moroklme Anda bor di dol mao ha kho mao sa, Orom semon aol wesmbao aondao bor di khorob bu nim khorob sao oran menjao nao buwao ora kisesa.

⁹ Ngub kisa o maomb bo haraoklao aol Pestas ngom Nju semom obu turi homen ko nen sabobur obum Paol bor kabl, Inim howes ngo lem on wakl Njurusalem bor pangon ub nje di yin mbi be? kisesa.^h

¹⁰ Ngub kisa o Paolom obu bor kabl, Njem di ora handal ub nim Nju sem bor khorob menjao nao buwao, ni ngubi tomb Orom semon aol wesmbao aondao oran howes lome anda o bor ora hae ol, mbinim nim buwao sao on te menjao mu paklwao ko pangaem sin ngubi tomb enjo ngol ebe kao paklemi ora. ¹¹ Nim Orom semon man menjao mend hul hawao ni pe pan lib se hae sin, ngon ebe ka. Ni nao mupange ngo hae ol mbinim

^e24:27 Bis 25:9   ^f25:2-3 Bis 23:15; Bis 24:1; Bis 25:15

^g25:7 Bis 24:5-6; Bis 24:13   ^h25:9 Bis 24:27

ni ebe luklemi. Ngub inj, mbinim ni bor kakla ngo kao beyareklem o sin, mondom ni Nju sem nao men pae po kalaklao ora. Aoh, naom howes ngo laom on waki Orom semon aol wesmbao aondao oram pangen su Orom bor kokl poklwao ora kisesa. ¹²Ngub kisaol kabman maomb bo haraoklao aol Pestas ngom obun kansol baeben hesa mbes asub bem ko kao kao bu peyobur obum Paol bor waki kakl, Njem naon aol wesmbao aondao ora ngo su Orom bor bereyao om pangen, howes ngon waki kokl poklwao kal ub poklesi ebe ora kisesa.

**Paolom Akiripa dobaki bor
angal kao kalisao o**

¹³Ngob tomb mabor aol wesmbao mende obun imbi Akiripa hesa obun were Benisi kab mbibi ibisbil, aol Pestas obu bor njem su Sisari ngo maomb bo haki obae ub oborob obae ko turi homobur hondokl ibisbisa. ¹⁴Ngub obobur kisbin mbibi su Sisari ngo bor bao hor kab teb andub sao hasbil, aol Pestasom Paolon arman aol wesmbao ngom pangen kao kalobur kakl, Mbes aol Pilikisom aol is mend kalabus mao palaesao o ngubi tomb di bao hayao ora. ¹⁵Ngub bao hayaol nim Njurusalem powao tomb Nju semon baolum aol aondao baeben di mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di, ngo baebenom ni bor njem aol ngo ke mao handa ora ko, obu te mao sara howes kismi ora. ¹⁶Ngub bismil nim mbini bor ngub ko san luwao. Nao Orom semom bimao ub tenaol mendborom aol is mend bor te mao sara howes keme tomb, aol ngo te mao sara howes keme o obu mbinim obu bor howes ngo keme on ko san lu enjol nao haenbur keme tomb, naom aol ngubi baehaemen ke bao nao mao handaroklmao ko kao kalowao. ¹⁷Ngub

kowaol mbini ngo baebenom enjo ngo bor ni obowao bor haru obobur howes kokl ibismil, nim kang mend saor ha nao bi penar bu ora ekerana nan howes lome anda bor po burubur aol ngo obu kemi ubuklub kowao. ¹⁸Ngob tomb nao kone bor aol ngo obu te mao sara howes kokl ibismi nda baebenom, aol ngom khorob aondao bu ora bisao sao menden te mao saraklemi ko nen sabowao ora. ¹⁹Ngub nen sabowao o baehaemen mbinin man on di aol is mend obun imbi Njises ke mend himisao o, aol Paol ngom obu waki enjaokl po hayao ko harekle sal, ngon di ngo sao haki on was ab saond bubur howes kismil hondowao kisesa. ²⁰Ngub kobur kakl, Ngub bismi o nim angal ngon te nen sabokl buwabur, angal ngon ora mao homaki buwao ora. Ngub bubur kowaon nim aol Paol ke ngo obu bor mbinim nje bor howes ngo lem on, nim waki Njurusalem bor oborob pangen ub nje di mbi be? kowao. ²¹Ngub kowao o Paolom angal ngo maki homo inj kobur, njem ni enjo ngo bor ngub bao maomb bo habur, Orom semon aol wesmbao aondao oram nao angal ngon pangen su Orom bor waki howes kokl pon lesi ora kisa. Ngub kisaol obu mabor Orom semon aol wesmbao aondao nda hayaol pen koklbur, ninao kongon bimi aol baeben bor obu maomb bo hakiwaebe kowao ko Pestasom ngub kisesa. ²²Ngub kisaol aol Akiripa ngom Pestas bor kakl, im di aol ngo obun angal pangen ko pangaki kisaol, Pestasom obu bor kakl, Njem ekerana aol ngon angal ebe pangoklesi ora kisesa.

²³Ngob tomb ekerana nan aol Akiripa hesa obun were ten Benisi kabom ebekone po yaor haki oborob ora bu haongaoklu ubur, mbibi di ami sem maomb bo haroklme aol baeben di, and lobokl lobokl ngon aol aondao

homa sao hasmi baeben di, ngo baeben hambun ora and aondao ngo tenaol hambun obo kiril mba boroklme anda ngon honda birismi tomb aol Pestas ngom Paol kemi ubuklub kisaol, mbinim Paol ngub andaon kemi hondaesmisa.¹ ²⁴ Ngo tomb Pestasom kakl, Aol wesmbao Akiripa o, ini ngo bereyem baeben hambunom pangeklemin angal kang mend kao njun ka. Nju sem enjo ngo bor paoleyem baeben di, Njurusalem paoloklme baeben di, mbini ngo baeben hambunom aol Paol ke ngo hae ol hendeyem o bor te mao sara howes ko mbinim angal buriyab ora kobur, aol ngo obu naon su ngol nao haen pe paen lib ora ko hayem kisesa.^m ²⁵ Ngub kobur kakl, Mbini Nju semom ngub ko hayem o nim aol ngo obu pe paen lib se obum khorob bisao sao mend te nao mao bemberawaol, obum obun mbib ni bor mbinim howes ngo kismi on su Orom bor Orom semon aol wesmbao aondao oram pangen waki kokl pon ko kao njisaol, nim obu ngub pen lowao ko nen sabowao ora. ²⁶ Ngub nen sabowao o nim Orom semon aol wesmbao aondao ngo bor bas asub ora waeb bubur Paol bor mini pu lowaob ko nen sabokl buwawaol, nim aol ngo obun angal ini hambunom pangeklemin ko obu ngo kemi obanda ka. Aol wesmbao Akiripa o, nje di ini aeben o bereyem baebenom di aol ngo obum angal lao on, nim naon aol wesmbao aondao nda bor bas waeb bu pen lowao on oran angal bombor men te mao bembera pangemin ora. ²⁷ Aoh, nim naon aol wesmbao aondao ngo hayaol aol kalabus ngubi mend mini puklub lowao o, aol ngo obum khorob ngo sao ora baonaol howes kaemi ko bas bor te oborob nao waeb bu pen ka sin, nim bae-

haemen bir bir bi non bi ora soklao ko aol Pestasom ngub kisesa.

Paolom obu bor howes kismi on te Akiripa kao kalisao o

26 Ngo tomb aol Akiripam Paol bor kakl, Njen lesi sao kao ora kisaol, Paolom obun ki menyabur mbinim obu bor te mao sara howes kismi on te ngub kisaol. ²⁻³ Aol wesmbao aondao Akiripa o, nao Nju semom bimao sao di, naon kone bor tangar tangar armend sisao nen sab sab bimao ub di, njem naon kone u paoloklmao ub oborob ora hendele ndal, Nju semom ni te mao sara howes ngo kismi on te njem ora pangenin kao njuklwao ub nim turi aondao bu ora homakl ka. Heneng ora njem ngo sao ora hendele ndang, nim njem pangenin kao njun ub oborob ora pangaebe kisesa.

⁴ Paolom ngub kobur kakl, Ni mbes nas kang hawao tomb di, ngubi tomb di, nim ninao su ni and sowao bor ninao sem hesa haru was bao hawao tomb di, mabor ni Njurusalem bor hawao tomb di, nim bu haruklu ub Nju sem hambunom ora hendeme ka. ⁵ Mbinim mbes di nim buwao sao ora hindismi ub, nao Nju semon Peresi semom man hem aondao ora ko haroklmao ub ni di Peresi sem ora yaol, nim di ngub man hem ko men hakol biyul, mbinim kowes nao bi obum ngub biyao ko kao parim sin njem ebe pangoklesi.ⁿ ⁶ Mbinim ni ngub hendeme o Ngaorom naon ab sumb wil baeben bor tenaol pe paklemi o nim waki mao enjajlwao ko kao kalisaol, nim heneng ngub buklaol ora ko nen sabobur angal ngol hul ha haruklul, mbinim ngubi tomb ni ngon ora ko homobur te mao sara howes keyem alem.^o ⁷ Ngub beyem o Ngaorom tenaol pe paklemi o nim waki mao enjajlwao ko kao kalisaol, obum

¹25:23 Mat 10:18; Mak 13:9   ^m25:24 Bis 22:22; Bis 25:2; Bis 25:7

ⁿ26:5 Pil 3:5-6   ^o26:6 Bis 23:6; Bis 28:20

ngo sao heneng buklao ko nen sabobur nao Nju sem, sem duteb hambunom hora di somna di obu bor hem ko kao kal ha was hasmi ora. Aol wesmbao aondao o, nim di Ngaorom ngo kisao ub buklao ora kobur angal ngol hul ha haruklul, mbini Nju sem ngo baebenom ni ngon ora te mao sara howes kismi ka. ⁸Wao. Ini Nju sem hayem baebenom asub ko Ngaorom tenaol himismi baeben nao mao enjaeb se hayao ko nen sabeyem balem? ko Paolom ngub kisesa.

⁹Ngub kobur kabl, Aoh, nim di mbes non Nasarer Njiseson imbi men mbaklbur menjao menjao buklwao ko nen sabowao ora.^p ¹⁰Ngub nen sabobur nim Njurusalem bor andub sao buwao ora. Ngo tomb mbini Nju semon baolum aol aondao baebenom nim ngub bu han ko mao hasmil, nim Ngaoron sem baeben mukl engel bu kalabus mao pala habur, mendborom mbini ngo baeben pe paen lem kismi tomb nim di turi homobur ngub bem ora ko nen sabowao ora. ¹¹Nim ngub nen sabobur kowaon hor hambunon mbinin man pangoklme anda baeben hambun bor akol bubur, mbinim Karasol hul ha hasmi ub makl homo tuwaen ko mbini ke mao handawao ora. Nim ngub bubur ko aondao bu ora homobur kowaon su and lobokl lobokl enderae oral wisao baeben bor di, ora taol hakol bu mbini lu bowes buwao ora ko Paolom ngub kisesa.

Paolom obu kone baol minisao on arman kao kalisao o

¹²Ngub kobur kabl, Nju semon baolum aol aondao baebenom nim ngub bun ko mao hasmi ub, nim su and lobokl lobokl aondao Damaskas bor Njisesol hul ha hasmi baeben lu bowes bu ke mao handakl powao ora. ¹³Aol wesmbao aondao o, nim ngub powao o

aond hora haklu ora harer ngon pukl hawao tomb bao aondao bu ora yu heben bor haklbur ibisao hondowao tomb, bao ngo bu taokl ibisao ub nar doklao nda ub di men mbae aondao bu ora bu taokl ibisao. Ngub obobur bao ngom ni di aol ngo nao haru pismao baeben di, nao hambun mao tukun sabur bu akol bisao ora. ¹⁴Ngub bisaol nao hambun sul khorob ora komb hakl po tiba u mba hasmao tomb, mendbor Hiburu angal kobur angal mend kisaol pangowao tomb ngo angal kisao ndam kabl, Sol o Sol o, njem ni asub ko lu bowes bu ke mao handaril balem? Njem njen mbib ko homobur is pond pelel njen aongao lu tukl peyo hael ol, njen mbib ora tanda no hael kisao. ¹⁵Ngub kisaol nim obu bor ngub kowao, Aorao Aondao o nje aeb balem? kowaol, Aorao Aondaom ni bor kabl, Ni njem ngo lu bowes bu ke mao handarili nda, ni Njises ora hae kisao. ¹⁶Obum ngub kobur kabl, Nje ninao kowan lao aol hanin ko mao haklbur bil, njem ngubi tomb ngo handal ub di nim mabor hendenin muwaloklwao sao hakl di, ngo hakl tenaol hambunom pangen kao kalam akol bu hanin ko kao njukl ubukl ngao, nje pen teka ha ora kisao. ¹⁷Obum ngub kobur kabl, Njem Tenaol Sem Tangar bor angal bib ebe kao kalokl penin lowao o, mbini Tenaol Sem Tangar ngo baebenom di Isreyel tenaolom di ngo haklon mondom nje luklbur buklemi tomb nim nje bu muklwao ora kisao. ¹⁸Obum wabl kabl, Seranom mbinin hibi umu bor buri palo maomb bo hayaol mbini em hundur wi bor hayem o, njem wabl mbini el tin ko bao hael eben kenin ko nim nje mbini haemel penin kabl ka. Ngub bi ol mbinim nil hul ha haklemi tomb Seranom mbini ngo buri palo maomb

bo hayao ub tuwatur, Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor oboklemil nim mbinin kone bor kho wiyao o kunaklwao ora. Ngub buklwao mbini ngo baeben di Ngaorom mbini mendbor sablo haen kobur ebe komb bi ora haen kisao baeben hesa ebe maomunu haklemi ko ni kao njisao ora ko Paolom ngub kisesa.⁹

Paolom obun kongon bam akol bisao on arman kao kalisao o

¹⁹ Paolom ngub kobur kabl, Aol wesmbao Akiripa o, nim yu heben bor hakl ibisao sao ngo ngub hondowaol, nim angal ngo kao njisao pangowao ub hul nao hawao ora. ²⁰ Ngub inj, nim pibnao oran Damaskas bor kao kalobur mabor Njurusalem bor di, su Njuriya hambun bor di, Tenaol Sem Tangar hasmi bor di, inin kone baol munubur Ngaor hayaol ubuklwaebe ora. Ngub bubur lemin inin kone ka tangar haklemi ub tenaol hambunom henden muwaloklwaebe ko kao kalam akol buwao ora.^r ²¹ Nim ngub ora buwao mbini Nju semom ni ko homo pe pan luklbur Ngaor Hen Moroklme Anda bor men hasmi ora.^s ²²⁻²³ Ngub bismi o ngubi tomb di Ngaorom ni bisur bi haen was hae ol, nim mbes ngo hondowaol sao ini tenaol homa di dimb di kho ebe hambunom pangeklemin, ngol ngo bao kao njurukl o ka. Aoh, mbes Moses di Ngaoron man mini aol baeben di ngo baebenom ngub kismi. Ngaorom Eben Lao Aol o obu ke hondo pe paklao o, Ngaorom mabor tenaol hambun mao enjaklao ub obu mbes mubao mao sa wabl mao enjaklao ora kismi. Ngaorom ngub mao enjabur laon mbini Nju sem di Tenaol Sem Tangar di Ngaorom ini tenaol hambun ora bu muklbur hayaol, ini hambunon kone bor bao mao baklbur

hayao ub muwaloklao ko Ngaoron man mini aolom mbes kismil, nim di angal tangar inj, bombor ngo was ko haruklu ko Paolom ngub kisesa.^t

²⁴ Paolom ngub kisaol maomb bo haraoklao aol Pestas ndam Paol bor angal aondao bu ora kobur kabl, Paol o nje he se ora hael. Njem sukul andub ora ksil njem hambun sao ora pangele saom nje he mao saese kisesa. ²⁵ Ngub kisaol Paolom obu bor wabl kabl, Aol aondao Pestas o, nim angal ngo kanda baeben he sobur inj, nim heneng kone kimb bubur ora kabl kisesa. ²⁶ Ngub kobur kisaon obum aol wesmbao nda birisao nan baol munu hondobur kabl, Nim ngo kandisao baeben mupango sao mend bisao bor inj kandal, ngo sao baeben aol wesmbao Akiripa ke ngo obum elom di ora hondo halom di ora pangisao ko pangakl ol, nim ngo sao baeben pakl nao heme obum turi homo pangen ora kanda kisesa.^u ²⁷ Ngub kobur kabl, Akiripa o, njem Ngaoron man mini aol baebenom ngo kismi ub heneng kismi ko nen sobal be? Aoh, nim di njem angal ngo heneng ora kismi ko nen sobal ko ora hende kisesa. ²⁸ Ngub kisaol aol wesmbao Akiripa ngom Paol bor kabl, Njem ni penar bu ora Karas aol ora mao haklwao ko nen sobal be? kisesa. ²⁹ Ngub kisaol Paolom obun angal ngon ko san lubur kabl, Njem ngo kal ub non penar bu ngubi tomb sa sin di aoh, ereb sao sa sin di ngon ebe was o, nim ini ninao angal ngo pango bereyem baeben hambun ora inin kone bor ni hae ubi was haen kaebe ko Ngaor bor ngub ora kao deb deb bi ka. Ngub bi o ninao kil hankab ngo ha pa wi ub non ini bor di ngub bin ko nen sabobur inj kabl kisesa. ³⁰ Ngub kisaol Orom semon kabman maomb bo haraoklao aol Pestas

⁹26:18 Bis 20:32; Ebe 2:2; Kol 1:13   ^r26:20 Mat 3:8   ^s26:21 Bis 21:30-31
^t26:22-23 Luk 24:44-47; 1 Kor 15:20   ^u26:26 Njo 18:20

ngo obu di, mbinin aol wesmbao Akiripa nda di, aol ngon were ten Benisi di, aol ngo mbini haru birismi nda baeben di mbini hambun teka kaklal saoklbir dera ³¹Ngub pobur mbini hakl hakl kakl, Aol ngo obu kalabus mao pala pe paen lib se obum khorob bisao sao mend naom nao haondaoklaom kismisa.^v ³²Ngub kismil aol wesmbao aondao Akiripam aol Pestas bor kakl, Heneng ora aol ngo obum Orom semon aol wesmbao aondao oram pangen su Orom bor howes ngon wakl kokl poklwao nao kokl bisaon, njem obu ebe anda pu ora kokl bae kisesa.^w

Paol ib taokaollon su Orom pisao o

27 Ngo tomb mabor mbinim nao ib taokaollon su Orom pen kemin ko kao pabur kismil, mbinim su Orom on aol wesmbao aondao oran ami sem maomb bo haraoklao aol mend obun imbi Njulyas sisaol, aol ngo bor njem Paol di kalabus aol mendbor di mbini ngo baeben oborob ora maeb habur su Orom kemi pu kismi.^x ²Ngub tomb ib taokaoll mend su Aramitiyam haklbir su Esiya bor ib mare mare nan su and lobokl lobokl wisao baeben bor poklbir pibisaol, nao taokaoll ngon baoraoklbir pismao*. Ngub pismao tomb aol Arisakas obu obun su Maseroniya bor wisao o obun su and lobokl lobokl aondao Tesalonaka sisaol, aol ngo obu di nao haru taokaoll ngon baoraoklbir pismao.^y ³Ngub pobur kismaon ekerana nan su Siron pindib paesmao tomb ami maomb bo haraoklao aol Njulyasom Paol hond homobur, su ngol njen tenaol sangom nje bisur bin ub njem mbini ebe hondo akol buklesi ora kisao. Ngub kisaol naom ngub tenaol sango hondo akol bismao tomb Paol obun tenaol sango baeben hambunom ne di

osisao obum nao wisao sao hakl di bisur bu kalismi.^z ⁴Ngub tomb nao su ngol haklbir pismao tomb nao pokl pismao nda nan posabsu en obobur, ib taokaoll nda oborob nao pe lao hokl hakl en aeben was bisaol, naom pokl buwabur su Saparason kakl mende nan posabsu nao ibisao nan pismao. ⁵Ngub pobur kismaon ib kunjja ngon kakl mende ib marel su Silisiya hesa Pambiliya kab wisao, naom su ngo kab haondaokl haondaokl pibi habur su Lisiya bor wisao baebenon su and lobokl lobokl aondao Mira bor po pindib paesmao. ⁶Ngub pismao tomb ami maomb bo haraoklao aol ndam ib taokaoll tokl mende su Aleksanda haklbir su Orom poklbir pubukl hasaol hondobur, obum nao taokaoll ngon honda berem kisaol ngub baoraoklbir pismao ora.

⁷Ngub tomb ngub pismao o taokaoll ngom penar bu nao pe, kekeb kongon buri ora bubur taokaoll ngo minismil, naom bao hor kab teb pobur kismaon mabor su Niras teb sol sao po pindib paesmao ora. Ngub bismao o posabsu aondao bu ora naon el dund so nan en ibisaol pokl buwabur kismaon, naom wakl posabsu nao ibisao nan su Kiriron kakl mende nan kab kab on poklbir su Salmoni teb son pibi hasmao. ⁸Ngub bubur kismaon ib taokaoll ngom oborob nao pe pokl buwaesaol, mbini taokaoll minismi baebenom kongon buri ora bismil, naom sub ib mare mare sao was taokaoll ngon pismao. Ngub pobur mabor ib taokaoll bao u mbaroklme su menden imbi Baongaoru Ebe Ora kismil, ngo bor po pindib paesmao o su ngo su and lobokl lobokl aondao Lasiya teb so ora bor sisesa.

⁹Ngub tomb naom ngub ora pokl buwabur kismaon, naom ngo bor was

^v26:31 Bis 23:29; Bis 25:25   ^w26:32 Bis 25:11   ^x27:1 Bis 25:12

^y27:2 Bis 19:29   ^z27:3 Bis 24:23

bao hor kab teb andub ora bao hasmao tomb Nju semom mbinin kone u bokeyoklbur boroklme bao hor o di pibi hasao ora. Ngo tomb posabsu aondao bu ora ubuklao ingi tomb sisaol, Paolom nao ib taokaoll ngo bor birismao nda baeben bor kabl,¹⁰ Naom ngubi tomb pam sin ib taokaoll ngo di naon osisao ngo mareyom baeben di ora bum haklaol, nao ngo baeben di ora bum haklbur ora poklmao kisao.^a ¹¹Ngub kisao o ami semon maomb bo haraoklao aol ndam, ib taokaoll ngon aorao o hesa taokaoll ngo maonaoklao aol o kabom kisbi ub ora heneng leb ko, mbibin angal ora pangobur Paolom kisao ub heneng le ko nen nao sabisao ora. ¹²Ngo tomb aol ngo baebenon andub mendborom mbinin kone bor naom ngo bor posabsu ingi ngo pibi haen ko bao hondo buruklmao tomb, ib mal waongun pae ngo taokaoll nda wisao o bor oborob nao uklao ko nen sabismi ora. Ngub nen sabobur kismin naom wabl taokaollon honda baoraoklbir su and lobokl lobokl aondao Pinikis pobur lomaon, su Kirir on su and lobokl lobokl aondao Pinikis ngo ib marel wisao o bor, ib mal ebe ora waongunu taokl umu ana bi, posabsum di ib taokaoll el el nao bib se ora mend yao bor posabsu ingi ngo pibi haen bao hondo beremin ub mbi ora kismi.

**Ib kunja bor pismi tomb
posabsu aondao ora ibisao o**

¹³Ngo tomb popo baoklmend ana nan hakl ibisao o aondao bu ora inj ibisaol hondobur, aol nda baebenom naom o kamnda ub mbi ora kobur kismin, mbinim ib taokaoll nda popo obo ib aondao ngo lu taongul taongul kisao om nao taokl pen ko, ib taokaoll ngon bundur nan kend bi sao mend unu sul wara haen hend ha tu ndiyaesmi nda, wabl

munu sokl mu taokaoll ndaon u mbaklbir su Kirir ngon teb so nan ib mare mare was pismao. ¹⁴Ngub pismao tomb mabor posabsu aondao ora yu nan hakl ubuklao posabsu kismil, aondao bu ora su Kirir ngo nan hakl inin ibisao. ¹⁵Ngo tomb posabsu ngub aondao bu buri ora ibisaol, ib taokaoll nda nao pokl bismao ngo posabsu ibisao nan baol munu pokl buwabur, posabsu obo ib wae aondao ngom disao om ngo taokl pisao ub pen paokl was pismao ora. ¹⁶Ngo tomb ngub pobur kismaon su kang menden imbi Kora kismil, su ngo ib kunja tukun bor wisao on teb so bor taokl pisaol, su ngon kabl mende nan pibi hasmao ora. Ngub bismao tomb su ngo wisao om popo aondao ngo ibisao ub kang mend manga lao hokl pe sao bisao tomb, naon taokaoll aondao ngom taokaoll kang mend munu soklo taokl eben ko yam hend ha mbaesmi o ¹⁷mbinim wabl buriyab ora yal munu sokl mubur kismin, taokaoll aondao ngon ndaon mu tunda wismi ora. Ngub bubur kismin ib taokaoll aondao ngo kaollu bowes nao bin ko, taokaoll ngon hambunol yam hes tanga mba peb bismi. Ngo tomb nao su Apirika teb sol ora ngo pilum ko hondobur kismin, naon ib taokaoll ngo ib mare bor han ib mu uklao ol lu kiril peyobur kaollu bowes buklaol ko nen sabobur pakl himismi ora. Ngub pakl homobur kismin taokaoll ngo posabsum ngub ib mu hanol nao lu kiril pelen ko, mbinim taokaoll ndan lab lab barnao, posabsum ib taokaoll penar bu taokl pen lome sao mend indi mbaesmi o wabl hesokl sowabur, mbinim nao posabsum tangar maon naon taokl pen waesmil, ngo pisao bor pen paokl was pismao. ¹⁸Ngo tomb posabsu aondao ora ibisao ndam aondao bu ora obam obam bu, ib di aondao bu ora lu taonglu taokl en aeben

^a27:10 Bis 27:22

bu, nao ora baol munukl ke ke bisao. Ngub bisaol mbinim ekerana nan taokaoll ngo kend nao bin ko naom osisao aondao ngo marismao nda baeben ib bor maru tuwaesmi ora. ¹⁹Ngub bubur kismin ngon ekerana nan taokaoll ngon hasao sao baeben di hambun sao ora, mbinin mbib tolo tuwa peb bismi. ²⁰Ngo tomb hora di somna di bao hor andub ora posabsu ngub aondao bu ora ib ha wi wi bu, ib aondao bu ora lu dengno taokl en aeben bubur nao baol munukl ke ke was bisaol, naom nar di saosolbaem di nao hindismaol, naom nao ebe poklmao saol ko nen nao sabe nao ib ngo bor ora bum haklmao saol ko nen sabismao ora.

²¹Ngo tomb bao hor andub ora aol hambun ne nao ne paolismi tomb, mabor Paolom aol ngo birismi baeben darukl ol teka peyobur mbini bor kakl, Aol o hakl o, nim ini bor kao njundis ub inim ninao angal pangobur su Kirir bor ib taokaoll ngo hakl bao u mbabur baokl-mend bao haem lo bismin, taokaoll ngo di kaollu bowes bu, naon osisao maru tuwarumnda hakl ub di nao bukl bumao ora. ²²Ngub bukl bumao o pangoklaob. Ngubi tomb non ib taokaoll ngo bombor kaollu bowes bu ib ndaon bor bum haklao o, nao ngo baebenon is mend ib nao noklaong, inin kone bor sub tibaen as ko ora boroklwaebe.^b ²³Ni Ngaoron kowan lao aol ora habur nim obu bor kaoya kao kal ha was haruklul, embi somna Ngaor obun angal mini wesao ni paoluwaol obobur kakl, ²⁴Paol o nje Orom semon aol wesmbao aondao oran elol po teka haklesing, njem pakl nao homaebe ora. Pangal. Ngaorom nje hond homo bisur buklao om, aol ngo ib taokaoll ngo bor ini haru bereyem baeben di hambun ora bu muklao ko kao njaonao ora.^c ²⁵Aol o hakl o ngub kao njaonaong, inim pakl nao heme inin kone bor hul ha saor pe

ora boroklwaebe. Nim Ngaorol hul ha hayol, obum ni bor ngo kao njaonao ub heneng buklao ko ni hende ora. ²⁶Aoh, ngub buklao o popom ib taokaoll ngo taokl pobur, ib kunja ngon tukun bor su kang mend wiyao o bor lu kiril pelen lao ora ko Paolom ngub kisao.^d

²⁷Ngo tomb posabsu aondao bu ora obo ib aondao lu taongul taongul kisao ndam, ib kunja menden imbi Eriya kismil ib kunja ngon tukun bor bao hor maoklaopun kab oran nao taokl paokl was pisaol, ko mend oran somna undum tuku tomb aol taokaoll ngo minismi baebenom nao su heneng teb so mendel pindib paklmao saol ko mao bemberaesmi ora. ²⁸Ngub mao bemberabur ib mal kang bu be? aondao bu wiril ko hondoklbur, mbinim kend bi sao mend yam hend ha pabur ib ndaon tunda menger mi hindismi. Ngub menger hindismil ib mal ngon menger is ukl kab kimb bi menger sisaol hindismi o, naom kang mend aeben sao pobur waki ko mende menger hindismi tomb ib mal ngol kang bu sao wisaol, is ukl bombor aokl bi menger ora sisaol hindismi. ²⁹Ngub hondobur kismin nao ber beklae ib taokaoll ngo hanol lu kiril peyo nao luklao ko nen sabo pakl homobur kismin, mbinim taokaoll ngo penar bu nao pen ko taokaoll ngon kung ni nan kend bi sao makl mend yam hend ha tundiya peb bismi. Ngub bubur kismin mbinim bao ora hel penar bu ora bibi o bi ko hem kaokl kaokl was pismi. ³⁰Ngo tomb aol ib taokaoll ngo minismi nda baebenom taokaoll ngon wil nan di mbinim ngub kend bi sao mendbor hend ha tundiya non bubur, mbinim sub nao maobalaki paokl poklbur kismin, taokaoll aondao ngon ndaon bor ib taokaoll kang men wismi nda dera nan mu derabur ib hu kemol eben hend

^b27:22 Bis 27:10; Bis 27:31   ^c27:24 Bis 23:11   ^d27:26 Bis 28:1

ha mbaesmi.³¹ Ngub bismil Paolom ngo bismi ub hend wabur, ami sem maomb bo haraoklao aol aondao nda di ami aol baeben hambun di mbini ngo baeben kao kalobur kabl, Taokaoll monoklme aol ngo baeben ib taokaoll ngo bor nao haru was nao baram sin, ini ngo baeben hambun ora ib no ora bum haklemil, is mend nao bongeyaokl poklemi ora kisao.^e ³²Ngub kisaol pangobur ami nda baebenom ib taokaoll monoklme aol ngo baeben ngub paokl poklemi ko, ib taokaoll kang ngo taokaoll aondao on dera nan hend ha mbaesmi nda ya lokl pabur, ib ndaon taokl pen kismi.

³³Ngobomb bao bukbur hoklob kebisaol Paolom mbini hambun bor ne naoklaob ora kobur kabl, Inim bao hor maoklaopun kab oran nao ib ngo bor ngo bum hayom o ko nen sabismim, inin umu yubu oral so win was burubur ne kang ora di nao ne was obo hasumndis ong,³⁴ ini buri pal merklemin ub ne naoklaob ora kisao. Obum ngub kobur kabl, Ini ngo baebenon wesmbao iri kang ukl bombor ora di nao pundi hakl poklaong, inin kone bor sub tibaen as ko ora boroklwaebe ko Paolom ngub kisao.^f ³⁵Obum ngub kao peyobur kisaon palawe pao mend mu munubur tenaol hambunon el sol teka habur, Ngaor bor tengiyu kao peyobur palawe nda konde bara nisao ora.^g ³⁶Ngub bisaol hondobur mbini hambun di wakl hul ha saor beyo, mbinin kone tibaen burubur ne nismi.³⁷ Ngobomb nao tenaol taokaoll ngon biris-mao baeben andub ora is 276 oran biris-mao ora.³⁸ Nao ngub baeben oran biris-mao o mbini hambun ne ebe no tombao habur, ne noklme sao wir il ngon bao wisao baeben hambun ib taokaoll ngo kend nao bin ko ib tukun bor maru tu kobaesmi ora.

Ib taokaoll kaollu bowes bu kho sisao o

³⁹Ngobomb nar pol bisaol taokaoll minismi aol nda baebenom su mend wisaol hindismi tomb su ngo ko mend nao hindismi mend sisao o, ib mare ib mal waangun pae ebe mend sisao nan ib mu do debi hae mend wisaol hindismi. Ngub hondobur kismim naom ebe ngub bib sa sin, ib mu ngo bor taokaoll nda po tala pelen kao hondoklmao ko nen sabismi.⁴⁰ Ngub nen sabobur kismim mbinim kend bi sao hakl mend ib taokaoll ngo penar bu nao pen ko hend ha tundiyaesmi nda baeben, ya pe para peb bu ib ndaon pen waesmi. Ngub bubur kismim ib taokaoll munu baol baol mao karoklme sao ngo, taokaoll ngon mao ha tanga mba hasao ya nda di hesbe paesmi. Ngub bubur kismim popom taokaoll ngo su heneng ib mul taokl pen ko, mbinim lab lab barnao popom ib taokaoll taokl pen lome sao mend taokaoll ngon wil nan mao hasmil, ib mare ngo bor penar bu pisao.⁴¹ Ngub pisao o nao wen su henengol nao pu hae tomb ib mum taokaoll ngon bundur nan lu kiril peyo, taokaoll ngon wil nan ib mu ngo bor kuwis mbabur el el nao bisaol, ib buriyab ora lu taongul taongul kisao ndam taokaoll kungni nan khorob ora dallmbe bowes bisao ora.

⁴²Ngobomb mbini ami aol pismi nda baebenom mbini hakl hakl kao kao bubur kabl, Mbini kalabus ngo baeben ib suwim bibir paokl poklemi. Ngub nao bin ub hambun pe paen lu tuwaemin ko nen sabo kao kao bismi.⁴³ Ngub bismi o ami sem maomb bo haraoklao aol ndam Paol hem ko bisur bukluwo ko nen sabobur kisaon, mbinim Paol di haru luklemi ko mbinim ngo kismi ub inj ora kobur kabl, Ini mendbor ib suwim bimi

baeben mbes ib hu kemol was bonge men sa peb bubur, suwim bu mi po su heneng ol hakl puklub ora. ⁴⁴Ngub bubur ini mendbor di mama taokaoll ngon dallmbe berae di, is kili ndobokl berae di, ngo sao hakl ol ki pu maonaokl-bir sub ibom taokl pen was puklub ora ko ami sem maomb bo haraoklao aol ndam ngub kisaol. Ngo tomb nao is mend ib no di menjao nao bi, nao hambun su henengol ebe po pindib paesmao ora.^h

Mbini su Malla po hasmi o

28 Ngo tomb nao su heneng ngol ngub ebe po pindib paesmao tomb su ngon imbi Malla kismil pangis-mao. ²Ngo tomb tenaol su ngo bor birismi baebenom nao hond aondao bu ora homo nao bor oborob ora bubur kismil, se kang mend ibisaol nao hub aondao ora himismaol, mbinim nao turi homo heben heben bubur hub sobaomun ko is hakl penar bu harakaesmi. ³Ngub bismil Paolom di is hare baoklmend hi taokl obobur harisaol, suklumb mend is hare darukl ngo bor birisao om turub homobur kisaon bonge yabur Paolon kil nao hakol bisao. ⁴Ngub bisaol su ngon tenaol ngo birismi nda baebenom suklumb ngo Paolon kil nao hakol bisao nda hondobur mbini hakl hakl kabl, Aol ngo obu tenaol pe paen laoraoklao aol ora mend sene. Heneng ora aol ngo obu posabsu hesa ib kunjia aondao ngo lu taongul taongul ke o kab bor obu nao heme bongeyaokl obandal, Saekil Aolom obu nao haen ko ngo pe paen laoraoklaong, hendemin berem kao kao bismi. ⁵Ngub kismi o Paolom suklumb ngo isaolao bor tandoklo tu men sa haorisaol, suklumb ngom Paol nisao ndan mung u di menjao nao bisao ora.ⁱ ⁶Ngo tomb mbinim Paol obun toklo ngo suklumbom nisao nda bor di and so,

obu sul komb hakl po tiba pe paraokl ko baoklmend bao hondo birismi o, obu ngub pe pa di menjao nao bisao tomb mbinim wakl kone u bokeyobur kabl, Aoh, obu kaoya lome sao ngaor mend sene kao kao bismi.^j

⁷Ngo tomb su kang ngon solo nao pindib pa birismao nan o bor su ngon maomb bo haraoklao aol aondao o obun imbi Pabliyas sisaol, aol ngom nao turi homo heben heben bubur obum nao obun anda bor kemi pobur, bao hor teb oran nao bisur bu oborob ora maeb hasao. ⁸Ngo tomb aol Pabliyas ngo obun ab pob turub bu tombao koll kobur khorob ora himisao o, obun to bor was bao u mba hasaol, Paolom aol ngo u mba hasao bor hondabur obu kim men mba Ngaor bor kao kalisao tomb ebe bao sisao ora. ⁹Ngub bisao hondobur tenaol su kang ngo bor homo wismi baeben hambun Paol obu hasaol was ibismil, ngo baeben di wakl enjaokl pu was bismi. ¹⁰Ngo tomb mbinim nao hond homo oborob ora bisur bismi. Ngub bubur kismil mabor nao ib taokaoll mend sisao bor honda baoraokl-bir pismao tomb di, mbinim naon menjao menjao nao wismao sao baeben ib taokaoll ngon ndaon bor wakl engel bismi.

Mbini su Malla hakl-bir Orom pismi o

¹¹Ngo tomb ib taokaoll mend su Aleksanda hakl-bir ibisao o, posabsu ubuklao ingi ngo pibi haen ko su Malla ngo bor bao u mbabur hondo birismi. Ngub bismi o taokaoll ngon imbi kaoya lome sao ngaor is kab saongowakl mari kismil, nao mabor ek ukl teb oran pibi hasao tomb taokaoll ngon baoraokl-bir pismao ora. ¹²Ngub pobur kismaon su and lobokl lobokl aondao Sarakus pindib pabur, su ngo bor bao hor teb oran bao hasmao. ¹³Ngub bubur kismaon wakl su

^h27:44 Bis 27:22-25   ⁱ28:5 Mak 16:18

^j28:6 Bis 14:11

ngol haklbir ib taokaollon was su and lobokl lobokl aondao Erisayam pindib paesmao ora. Ngub bubur kismaon ngon ekerana nan popo ana nan hakl ibisaol, naom bao hor mend oran ib bor was pam pam bubur, bao hor menden nao su and lobokl lobokl aondao Putoli po pindib paesmao ora.¹⁴ Ngo tomb su ngo bor ngub po pindib pabur kismaon naom Karas tenaol mendbor ngo bor birismil hindismao tomb, mbinim nao turi homobur bao hor haoklao ora mend nao bao haem ora kismi. Ngub kismil naom ngo kismi ub bao haklbir kismaon, mabor su kab kab aongaon was pobur su and lobokl lobokl aondao Orom po pismao ora.¹⁵ Ngo tomb Karas tenaol su Orom paolismi baebenom nao obaem ke paongaoklbir kismil, mbini enderael sao hasmi o su Apiyas maker anda teb so, tenaol tiyao ebeme o paoloklme anda ukl teb mend sisao o hasao ol nao hen mu kaomukl ibismi. Paolom mbini ngub ibismil hondobur obun kone bor hul ha saor peyo Ngaor bor kaoya ko tengiyu kisao ora.

Paol obu Orom bor bao hasao o

¹⁶ Ngo tomb nao su and lobokl lobokl aondao Orom ngub pindib paesmao tomb su ngon kabman maomb bo haroklme baebenom Paol obu and ukl mend kalobur kismil, obu paokl poklao ko ami is mend obu maomb bo, obu hesa haru paolu haen kismi ora.^k

¹⁷ Mabor bao hor teb oran pibi hasao tomb Paolom Nju sem su ngo bor paolismi baebenon maeb haroklme aol baeben obo kiril mbaklaob kisesa. Ngub kisaol mbini hambun obo kiril mbaesmi tomb obum mbini bor kakl, Nao haeme hakl o, nim nao Nju sem baeben men mbaklbur di, naon ab sumb wil

baebenom naon man ngo sao ngo sao bibaebe kismil bu haroklmao nda ub men mbaklbur di, nim menjao nao buwao ora. Ngub menjao nao buwao o mbinim ni Njurusalem bor men habur kismil, howes koklbur Orom sem men pae po kalismi ora.¹⁸ Ngub bismil Orom semon kabman maomb bo haroklme baebenom nim buwao sao oborob ora te mao bembera hindismi tomb nje pe panin lib se njem khorob sao menjao nao bising, anda pu lomao ko nen sabismi.^m
¹⁹ Ngub nen sabismi o Nju semom ni ko aondao bu ora homobur inj ora kismi. Ngub ko himismil nim mbini ninao sem ngo ni te mao sara howes kismi baeben bor howes menjao nao lowao ko nen sabobur kowaon, nim asub buklwaob ko nen sabokl buwabur, Orom semon aol wesmbao aondao oram pangen howes ngo kismi on wakl su Orom bor lo poklwao ora kowao.ⁿ
²⁰ Ngub kowao o nim ini ngo ubuklub kanda ub non, nim ini ngo handakl ub hondobur nao angal bombor ora ngo kao njuklbur kowao ka. Nim nao Isreyel tenaol hambunom aol mend wen oboklao ko hem ko hondo haroklmao ndal ora hul ha haruklul, ngon ora nao kil hankab ngo ha pa wi ko nim ini bor angal ngo ora kao njuklbur kanda ko Paolom ngub kisesa.^o

²¹ Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Pangal. Nao ngo baeben haroklmaol njen mangal bubur bas di mend su Njuriya tenaol ngo haklon mondom nao eben kisaol ora. Aoh, nao Nju sem ngo haklon di mend su Njuriya ngo bor haklbir nao haroklmaol di mend njen angal bam nao ubuklmil, naom njen arman ngo kal ub nao pangismao ora.
²² Ngub nao pangismao o su hambun bor njen semom man kam akol bu hayem ub non, mbini Nju sem aeben baeben

^k28:16 Bis 24:23   ^l28:17 Bis 25:8   ^m28:18 Bis 26:31   ⁿ28:19 Bis 25:11
^o28:20 Bis 24:15; Bis 26:6-7

hambunom makl homo angal ngo bae-haemen ora lome ko mao kho sa angal was bimil pangemao ora. Ngub biming njem nen sobale ub naom pangaomun kao nji kismi.^p

²³Ngub kobur kismin mbinim Paol bor naom nje daol haru ngo tomb ora ko mende beremin ko ndi ubur kismin, mabor bao ngo ndi wismi nda pindib pae-sao tomb tenaol andub ora Paol hasaol obo kiril mbaesmi. Ngub bismil Paolom mbini hambunom pangen angal bib ebe ndan te hambun sao hokloben kao kalo hasao o somna di kao kalo kimb ora bubur, obum Ngaorom maeb ha maomb bo haraoklaen te di oborob ora kao dund bisao. Ngub bubur mbinim Njisesol hul ha haen ko Mosesom man kisao on te di, Ngaoron man mini aol baebenom kismi on te di, mbini hambunon kone mao komba oborob ora kao dund bisao. ²⁴Paolom ngub bisaol mendborom obum ngo le ub heneng ora le ko nen sabismi o, mendborom angal ngo baehaemen le ko nen sabismi. ²⁵Ngo tomb mbinim ngub armend sisao nen sab sab bubur kismin, mbini hakl hakl per ab saond bi bi bibir anda paokl buri koklbur bismi o, mbini ngub nao buri ke haen Paolom mbini bor angal ukl bombor mend kao kowes bubur kakl, Wesao Ebe Tangar ndam Ngaorom man mini aol Asayan kone bor hondaesaol, man mini aol ngom naon ab sumb wil baeben bor angal ngo heneng ora kao kalisaol ngub kisao.

²⁶⁻²⁷Tenaol ngo baebenon kone bor Khorob bimi saom ora men mbayaol Mbinin halom angal ngo pangaebe makl homobur Mbinin el di hundbi mbaroklmeng Mbini ngo baeben bor ngub kao kalaebe

inim pang ha was buruklemi o Ngon te nen nao saboklemi. Inim hend ha was buruklemi o Inim te nen sab heneng nao buklemi ora. Mbinim ngub nao bukl bemen Mbinin el di wakl tu hal di komb pa Kone bor di oborob kimb bu Ni bor wakl nen sabo kone u bokeyokl bemel

Nim mbini mao enjkl beyo ko Ngaorom kisao ub man mini aol Asayam mbes ngub waeb bu wisao ko Paolom mbini hambunom pangen kao kalisaol ora.^q ²⁸Paolom mbini bor ngub kobur kakl, Mbini ngo baebenom ngub bismil Ngaorom tenaol hambun bu mu obun sem haen lao angal bib hobao sao ngo, Tenaol Sem Tangar baeben hayem ol mbini ora mu min ko pen kisaol, angal bib ngo mbinim ora pangoklemi ngao, inim angal ngo oborob ora nen saboklwaebe ko kao kalisaol.^r ²⁹Ngub kisaol pangobur Nju sem ngo birismi baebenom Paolom heneng le kismi hesa ngo kisao ub makl himismi kab, mbini hakl hakl per ab saond aondao bu ora bu diklaklbur anda buri kismisa.

³⁰Ngo tomb Paol obu karasmas ukl kab oran and mend obun mbib and aorao bor mone kal was bubur paolu hasesa. Ngo tomb tenaol mendbor obu hondokl ibismi baeben bor turi homo heben heben was bisesa.^s ³¹Ngub bubur kisaon obum Aorao Aondao Njises arason arman oborob ora kao kalobur, Ngaorom maeb ha maomb bo hayaon te di oborob ora kao dund bu hasesa. Ngub bu hasao tomb mondom njem ngub nao kaebe ko men mba di mend nao bisaol, obum pakl nao heme angal bib ngo tenaol hambunom pangen oborob ora kao kalo hasao ora.

^p28:22 Bis 24:14   ^q28:26-27 Mat 13:14

^r28:28 Luk 3:6; Bis 13:46; Bis 18:6   ^s28:30 Bis 28:16

Paolom su Oromon Karas tenaol bor bas pen kisao o

Bas aeben mendbor wi baebenon kao dund bi angal yaoang hend

Ngaoron angal bib kam akol bimi aol baebenom tenaol su hambun bor paolismi baeben hambunom pangen kao kalam akol bu hasmil, Ngaoron sem hor anda and te ti tom tom andub ora habaklam aeben aeben bu and sisesa. Ngub bisao tomb mbini angal bib ebe ngo kam akol bimi aol nda baebenom Ngaoron semon hor anda hasao sisao Karas tenaol ngo birismi baebenon maeb haraoklao aol baeben hasmi bas waeb bu pen kismisa. Ngub bising mbinim angal ngo, ngo saon was pen kismi ko kao dund baomun pang. Mbinim angal bib ebe nda Karas tenaol hambunom pangen kao dund buklemi on angal di, Karas tenaol hambun bisur bu, bu muklemi on di, Karas tenaol hambunon kone bor hul ha saor peyo was habur Njises Karasol aondao bu hul ha ora haen lemi on angal di, mbinim angal ngubi baeben Karas tenaol hambunom pangen kao kalen ko Njaoron semon maeb haroklme aol mendbor su hor anda hasao sisao hasmi baeben hasmil hesa, mbini aol mendbor Karas tenaol hambun bisur bu angal bib ebe nda kao kaloklme baeben hasmil kab, bas ngo waeb bu pen kao peb bismisa.

Ngub bismil mbuk ngo baeben bor ngo wi ub angal bib kam akol bimi aol baebenom bas waeb bu pen kao peb bismil, bas pao dudowapun bombor ngo naon Mbaebel mbuk ngo bor ngo wi baeben aol is dowa aolom waeb bu wismisa. Ngub bismil aol Paolom bas pao dumaoklaopun mend waeb bu pen kao peb bisesa. Njon obu Njiseson man

pange aol duteb nan ndam di bas pao teb waeb bu pen kisesa. Njiseson man pange aol Pitam bas pao kab waeb bu pen kisesa. Njiseson haeme Njur hesa Njemus kabom bas pao bombor kab kab waeb bubur, Karas tenaol sango mende hasmi bor pen kisbisa.

Mend di bas bombor mend Nju semon Karas tenaol hasmi bor bas pisao ke mend wiyao ora. Ngub wiyao bas ngon imbi Nju Sem ke wiyao o, bas ngo bombor o non Karas tenaol mendborom Paolom waeb bisao ye ko nen saboklme o, mendborom Banabasom be? mondom waeb bu pen kisao ko nen saboklme. Ngub nen saboklme naom di aol ngo obu aebom ora bas ngo waeb bisaob ko oborob nao hendeyom o, bas ngo bor angal ngo wiyao ub ebe ora nao bu mib se ora wiyao.

1 Ni Paol, ni Eben Ke Aol Njiseson kowan lao aol ora ngo hae ub han ko, Ngaorom ni bember ha kor bu ib kobur, obun Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol hambunom pangen kam akol bu han ko mao habur, njem nao angal hobao sao ngo kam akol bu haki pu kisaol, ni aol ngo oram ini bor bas ngo waeb bu eben kakl ka.^t

²Mbes ora Ngaorom obun angal mini aol baeben bor, nim mabor sao nao Angal Bib Hobao Sao ngo pindib paen lowao ko kao kalisaol, mbini obun angal mini aol ngo baebenom Ngaoron angal ngo obun mbuk ebe komb bi ora bor waeb bu wismisa.^u ³Ngub waeb bu wismil Ngaorom angal ngo kisao o obun Isi naon Aorao Aondao Njises Karas obu pindib paklao o ora nen sabobur kisaol, obun Isi ngo tenaolom nongnas maroklme nda ub aol wesmbao aondao Debiron sem paolam aeben bisao o bor pindib paesol, ngo ora tomb angal ngo mbuk bor wisao nda ub heneng ora il

^t1:1 Bis 9:15; Bis 13:2; Kal 1:15   ^u1:2 Oro 16:25-26; Tat 1:2

so pind bisesa.^v ⁴Ngub bisao o mabor obu obun mbib himisaol, Ngaoron Wesao Komb Bi oram buri palobur obu waki mao enjaesaol, heneng ora obu Ngaoron Isi ora hayao ko panaem ora handaeb se hayao ora.^w ⁵Ngub bisaol nim tenaol hambunom pangen obun angal ngo kao kalam akol buklwao tomb, Ngaorom obun Isi ngon imbi aondao bu ora win ko obun Isi ngom ni hond homo pone ora bisur bubur, obun angal ngo tenaol sem tangar tangar hambunom pangen kao kalam akol bu han kisao ora. Nim ngub bu haklwaol mbinim obul hul ha habur obun Angal Bib Hobao Sao ngo di oborob ora pangen kao kalam akol bu han ko, obum ni ngub bember pe mao hasao ora.^x ⁶⁻⁷Heneng ora ngub bisaol Ngaorom ini su Orom abo ngon tenaol baebenon mendborol di hem ko kone ubur, obum ini Njises Karason sem ora hareklemin ko, ini bember ha peb bu kor bu ubuklub kisaol, ini Orom tenaol ngo obun sem komb bi ora hayem baeben bor, nim bas ngo waeb bu eben kakl ka. Naon Ab Ngaor hesa naon Aorao Aondao Njises Karas kabom ini hond hom ha was habur, inin kone bor sub tibaen as ko hareklemin lebi ora.^y

Paolom Ngaor bor tengiyu kisao o

⁸Pangeklem. Nim ini bor angal pibnao oran ngub kon ka. Tenaol su hambun bor hayem baeben hambunom di inim Ngaorol hul ha ora hayem ub pangam aeben aeben bismil, nim ini ngo baeben turi aondao ora homobur, nim Njises Karas obum kao kalen ko Ngaor bor tengiyu aondao ora kakl.^z ⁹Nim ini bor ngo kakl ub heneng ora kakl ol, Ngaorom di henden ora kakl ngao, nim

nao kone ndaon bor menjao mendel kone nao wi Ngaor obu bomborol ora kone u habur, obun kongon hobao sao ora, obun Isin Angal Bib Hobao Sao ngo ora kao kalam akol bu haruklu ora. Ngub bu habur kaklon, obum ini tenaol ngo baeben ora hend ha was hayao ub nim di ini aokl hemen ha nao bi nen sab hakol was bu habur, obum ini bisur bin ko nim obu bor kao kal ha was haruklu ora.^a ¹⁰Nim ngub kao kalo habur nim mbes ora di ini hayem ol obon ko nen sabo hem ko haruklul, Ngaorom di ni ngub obon ko nen soba sin, obum ngubi tomb sao ol dim ini hondokl obon ken ko nen sabobur, obu bor kao kalo haruklu ora.^b ¹¹Heneng ora Ngaor obun Wesao Komb Bi ndam inin kone bor hobao sao ora taol bu njin ko nim ini hayem ol obobur, inin kone ora bor hul ha saor peyo ora hareklemin kon ko pangakl om, nao kone ora bor hem ken ora hae alem. ¹²Nim ngo kakl o non nao kone bor nen sobakl ub, nim Ngaorol hul ha haruklu ub inim hondoklemi tomb inin kone bor di hul ha saor peyo ora hareklemin laol, inim Ngaorol hul ha ora hayem ub obo hondoklwao tomb di nao kone bor hul ha saor peyo ora han ko bisur buklaol, inim hul ha haklemi om ni bisur bi, nim hul ha haruklu om ini bisur bi bin ko, nim ini hayem ol ngub obon ko nen sabobur hem kao hakol was bu hae ka.

¹³Nao haeme mbaoli hakl o, nim Ngaorom em we ebe ngo tenaol sem tangar tangar su armend sisao hayem baeben hambun bor tand kam akol bu hawaol, mbinim Ngaorol hul ha hasmi tomb il ngo so pind bisao ub ini bor di il ngubi and sen ko nim ko ko ini hayem ol oboklbur biyu o, menjao was bubur haol

^v1:3 Mat 22:42; Oro 9:5; 2 Tim 2:8   ^w1:4 Bis 13:33

^x1:5 Bis 26:16-18; Oro 15:18; Kal 2:7-9   ^y1:6-7 1 Kor 1:2; 2 Kor 1:1; Ebe 1:2

^z1:8 1 Tes 1:8   ^a1:9 Ebe 1:16; Pil 1:8; 1 Tes 2:5; 1 Tes 2:10

^b1:10 Bis 19:21; Oro 15:23; Oro 15:32

pib laol nao ubuklung, inin kone bor obum asub ko ora nao hondokl nao ebeb ko nen nao saboklwaebe ora.^c ¹⁴Ni bor heneng ora tenaol su and lobokl lobokl aondao ora bor paoloklme baeben hesa di, tenaol mendbor is so so paoloklme baeben hesa di, tenaol sukul ke baeben hesa di, sukul nao ke baeben hesa di, ni tenaol ngubi baeben hambunon san andub ora hae non bi hae ol, mbini hambun ora ngo bisur buklbur hae ub ¹⁵ini su Orom tenaol abo ngo bor hayem baeben di Angal Bib Hobao Sao ora ngo nda obo kao njun ko pangakl om, ni hem aondao ora ken hae alem.

Angal Bib Hobao Sao ngon buri aondao ora wiyao o

¹⁶Pangeklem. Ngaoron Angal Bib Hobao Sao ora ngo non Ngaoron buri aondao ora o yaol, buri ngom mbes pibnao Nju sem baeben di, ngubi tomb sao Tenaol Sem Tangar baeben di, tenaol obul hul ha haroklme baeben hambun ora buri ngom bu muklbur ora hayaol, nim ngub hayao ko Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol hambunom pangen kao kalo akol bu haruklu tomb nim sakl nao pole hul ha was habur ko haruklu ora.^d ¹⁷Heneng ora Ngaorom wakl tenaol obu hem ko bokeklemi baeben bor saongao mar hakol nao bi ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem lao ub, Angal Bib Hobao Sao ngom naom haondaomun muwalo kao dund buklao ora. Ngaoron mbuk waebom di ke wiyao ub, Mondom Ngaor obul hul ha haklao tomb Ngaorom aol ngo obu bor nje kone dund se wi Oborob biyao aol ora hael laol Obu haeben ora saklbur

Obun kone bor turi hom ha was hayao ke wiyao ora. Ngub wiyao mondom Ngaor obul ora hul ha haklao ub tuwa nao bi ngub bao hul ha, ha kimb was buklao tomb, Ngaorom nje ebe hael ken ko oborob bimi sao tangar mende mend nao wiyao, obum ngub hul ha haklao saom ora, Ngaorom obu bor nje kone dund se wi oborob biyao aol ora hael ken lao ora.^e

Sun tenaol hambunom khorob was bu haroklme o

¹⁸Ngub buklao o sun tenaolom Ngaor hem nao ke, khorob bimi sao was aondao bu and sen kam kam bu haroklme saom mbinin el bor maong maong biyaol, Ngaor obu heneng ora habur obum hobao sao hambun sao ngo bu haraoklao ub ora hondokl buwaroklme. Ngub bimil ngubi tomb Ngaor obu yu heben bor habur keyaon, mbinim Ngaor obu mesao kalo tuwabur khorob was ngo bu haroklme ub hondobur, obum hem ko, ko aondao bu ora homo hayao ub mbini ngo baeben bor inim ngo sao ngo sao bimi ko te mao bemberabur, ke aondao ora mao handaklao ko naom di ora hendeyom ka.^f ¹⁹Heneng ora Ngaor obum hobao sao hambun sao bu haraoklao sao baeben tenaolom di ora henden kisaol, mbini hambunom di obum ngo biyao sao baeben panaem ora handaeb se hayem o, mbinin el bor ngo maong maong mao baraoklao saom ora hondokl buwaen laol, Ngaorom mbini ke mao handaklao ora.^g ²⁰Pangeklem. Ngaorom mbes pibnao ora su saohar kab warisao tomb di ngubi tomb di Ngaor obun toklo non mondom elom nao hindismi o, obun buri aondao ora ngo wi aeben sayao ub hesa obu haeben

^c1:13 Njo 15:16; Bis 19:21   ^d1:16 Mak 8:38; Bis 13:46; 1 Kor 1:18-24

^e1:17 Oro 3:21-22   ^f1:18 Ebe 5:6; Kol 3:6; 2 Tes 2:12

^g1:19 Bis 14:15-17; Bis 17:24-28

ora saraoklao ub kab ol hondobur non, obu hae ko panaem ora mao bembera handaeb se hayem. Heneng ora mbinim Ngaor obum hambun sao ngo warise sao baeben naon elom hendeyom ub hondoklemi tomb Ngaor obu heneng ora hayao ko panaem ora handaeb se hayem o, mbinim obu nao hende non bubur khorob bu haroklmel, mbinim naom obu nao hendebur khorob bu harokl-mao kokl buwaklemi ora.^h²¹ Heneng ora mbini ngo baebenom Ngaor obu aon-dao pon pae ora hayao ub ora hondobur o, mbinim obun angal turi homo pango, obu imbi wi aondao yubu ora hayao ko tengiyu ko kaoya nao lome ora. Mbini ngo baeben oborob kone kimb nao bib se maonduklao buru tumbi pele ora haroklmel, mbinin kone bor di hobao sao hakl daol nen sabokl buwabur men-jao akl akl was mao baraoklaol, kho nao hobao sao was nen sobam sobam bimil, mbinin kone bor em hundur aon-dao ora u mba hayao.ⁱ²² Mbini ngubi ora hayem ol mbinim nen sabobur, nao kone kikil bi hambun sao pange ora hayom ko haroklme ub baehaemen ora lomel, mbini kon nao wi mbaoli tumu mari non bi ora hayem ka.^j²³ Mbini ngubi ora habur lomen Ngaor obu bao bi imbi wi aondao ora hayao o bao tuwabur, mbinim waki Ngaor obum warisao sao sun tenaol homaeb se ngo hayem hak-lon toklo menger di, sao sab sem iri hae ngubi semon toklo menger war pae di, su bor suklumb di ngubi sem iri nao hae ngo berekle sao haklon toklo menger hakl waru u pobur, ngo sao hakl bor kaoya ko haroklme ora.

²⁴ Heneng ora ngub was bu haroklmel Ngaorom mbini ngo baeben nao hende non bu ora tuwabur, mbinim khorob was buklemi on heb homo nen sab hakol bu

hasmi ub ngub bin bao waesaol, mbini ngo baebenom mbini hakl hakl sakl aon-dao ora poloklme sao khorob aondao bu was bi bi bu haroklme ora.^k²⁵ Mbinim ngub bu habur lomen Ngaor obu heneng ora hayao on angal hobao sao ora wiyao nda ub di tuwabur, mbinim tenaol maobowa kakla ko haroklme angal tangar mend akl bu hem ko men hakol bu haroklme ora. Ngub bu habur mbini warisao aol o bao tuwa mesao kalam kalam bubur, waki obum warisao sao tangar tangar ngo sao hakl bor hem ko kone ubur kaoya ko haroklme ka. Is ora alem. Nao tenaol hambunom Ngaor obu bombor ngo ora bor was kaoya kaeb se hayaong, naom hor hambunon obu bombor o bor kaoya kao hakol was bu haemin ora. Heneng ora.¹

²⁶ Mbini sun tenaol ngo baebenom khorob ngub was bu haroklmel Ngaorom mbinim ngo bimi ub makl aondao ora homobur, mbini ngo baeben mesao kalo bao tuwabur, mbinin kone bor paes pu pu buklemi on heb aondao ora hom hom bu haroklme ub bu haen bao waesao ora. Ngub bao waesao tomb tenaol ngo baebenom khorob ngub was bu habur, mbini ten baebenom di ten sango hakl hakl aolom mbinin were biri puklmi nda ub ten mende aol men mao kora kora bubur, mbinim aol pok-lemi on nen nao sabe pamukl kone woroklme ub was hem lome. ²⁷ Bom-bor ngub was mbini ngo baebenon aol haeme baebenom di mbinin were ora o biri puklmi nda ub tuwabur, mbini aol hakl hakl mende ten men mao kora kora bu sakl aondao ora poloklme sao khorob ora bu habur lomen, mbinim ten heb homoklme nda ub aol sango mende heb hom hom bu haroklme ora. Mbini ngo baebenom mbinin toklo kho mao sa

^h1:20 NjuS 11:3   ⁱ1:21 Ebe 4:17-18   ^j1:22 1 Kor 1:20   ^k1:24 Bis 14:16
¹1:25 Oro 9:5

khoroob ngub was bu haroklmel, khoroob bu haroklme ub mbinin mbib mbinin toklo karu lu haroklmel, khoroob ngo bimi on sokl mbini ke aondao ora hon-doklbur hayem.^m

²⁸Heneng ora mbini ngo baebenom Ngaor obu heneng ora hayao ke an-gal hobao sao ngo makl homobur, mbinin kone ndaon bor nao hondaen ora haroklmel, Ngaorom di tenaolom sakl poloklme sao khoroob aondao ora nao bimi ubi ngo mbinin kone bor hem kao hakol bu haroklme ub, mbinim ngub bao hem ko nen sab hakol bin bao wabur be-sao kon wisao ora. ²⁹Obum mbinim ngo nen sab hakol bu, bu haroklme ub bin bao waesao tomb mbini ngo baebenon kone ndaon bor khoroob aondao tangar tangar bimi sao di, tenaol menden os-isao heb aondao ora homoklme ub di, mende bor ko hom ha was haroklme ub di, ngo sao baeben mbinin kone bor buklaeb mba haen was haroklme. Ngub bu habur lomen mbini ngo baebenon kone bor was tenaol mende bor nar wen ebe hende non bu daongirir lome ub di, tenaol mende pe paen loroklme ub di, ab saond was bimi ub di, tenaol menden kone bor kho mao sa maobowa peb bu haroklme ub di, tenaol mende ko homobur khoroob nen sabo mende men mbakl ke ke bimi ub di, khoroob bimi sao tangar tangar hambun sao di, mbini ngo baebenon kone ndaon bor khoroob bimi ngo sao baeben was and so buklaeb mba haen haroklme ora. Mbinim ngub was bubur lomen tenaol menden mangal di bimi. ³⁰Mbini hakl hakl angal baondaokl di men men bimi. Mbini ngo baebenom was Ngaor bor di nar wen ebe hende non bubur ko aondao bu ora homoklme. Mbini ngo haklom tenaol mende bor di ngub ko homo pae ko hondo ko bowes bimi.

Mbinim ebekone po hel hondo angal di bimi. Tenaolom mbes ora di nao bismi ubi, khoroob tangar tangar ubi mbinim ingiyu ora buklemi on di kone kimb bu boroklme. Mbinin ingi aorao hak-lom keme sao di nao pange hul aon-dao ora haroklme. ³¹Heneng ora mbini ngo baebenon maonduklaao buru tumbi pele ora, hobao sao hakl kone kimb bukl buwaeb se ora habur, mbinin kone bor khoroob buklemi on nen sab hakol was bu haroklme. Mbini ngo baebenom naom ngo sao ngo sao buklwao lome o di baehaemen kao bara win lome. Mbinim ngub was bubur mbinin sem ora o baeben di hem nao ke bao tuwaroklmel, tenaol sango mende aeben baeben bor di bibir ora hond kang ora di nao homoklme ora. ³²Mbinim ngub bubur lomen Ngaoron manom tenaol khoroob ngub bu haklemi baeben ke hondoklemi ke wiyao ub mbini ngo baebenom nao ke hondo haeben ora saklmao ko ora hon-doklme o, mbinin kone bor buri ora yaol, naom ngub ke hondoklmao saol ko nen sabo hem nao ke khoroob aondao bu bam aeben was bu haroklme. Mbinim mbinin kone bor khoroob ngub bimi ub was and sen habur, wakl tenaol aebenol haeme baebenom di khoroob ngo beme ub pere mu bam aeben was beme tomb, mbinim tenaol ngo khoroob pere mu beme baeben di turi aondao ora homo oborob ora beyem ko nen saboklme ora.

Ngaorom tenaol hambun ora te mao bembera taol buklaao o

2 Mbinim ngub bu haroklme o nje mbini khoroob ngub bimi semon mend inj hari sin di, njem buklesi o hala mba haen tenaol mendem khoroob men-jao buklaao o hondobur, njem ngo sao bel ub khoroob ora bel ko tenaol mende bor te mao sara sara buklesi o, njem

^m1:27 1 Kor 6:9

wakl nao hende hende sao di khorob mend buklesi tomb njem tenaol mende bor lesi ub wakl njen mbib ora ni khorob biyu aol hae ko te mao saraklesi. Ngub buklesil njem is, nim khorob ngo nao hendebur buwesa kokl buwaklesi ora.ⁿ ²Heneng ora Ngaor obum non mabor tenaol man hem ko nao pange ngubi baeben di oborob ora te mao bember-abur, njem khorob ngo sao ngo sao bisil nje ke hondoklesi ko taol buklaol ub non, obum kone dund se ukl bombor ora u haraoklaol ub ora taol buklaol ko naom di ora hendeyom ka. ³Ngub hendeyom o nje man pange haklesi mondom njem khorob buklesi sao hala mbabur ni man pange ebe ora hae kobur, tenaol mende aeben ngo baebenom khorob buklemi sao hondobur inim khorob ngo sao ngo sao beyem ko te mao saraklesi tomb, Ngaorom njem khorob buklesi sao di njem ngo sao ngo sao was bili ko te mao bembera hondoklaol ko nen nao sobal be? ⁴Aoh, Ngaor obum ngubi tomb nje hond aondao ora homo hayao o, njem ngubi tomb Ngaorom ni ko homo ni bor penar bu dim, nim khorob ngo biyu on san lu di menjao nao beng, obu menjao nao bib se demi ora hayao ko pango hael be? Pangal. Ngaorom nje hond ora homobur njem kone dim baol manal ko hondoklbur, nje penar bu ke mao handa nao lu tuwae sub bao hondo hayao ko nen nao sabe hael be? as balem.^o ⁵Obum sub ngub hondo hayao o, njen kone buri ora yaol njem obun angal hul was hael ol, Ngaorom khorob bimi tenaol baeben ko homo haraoklaol ub inim ngo sao ngo sao was bimi ko te mao bembera sar-beyobur ke mao handaklaol bao aondao ora mend pindib paklaol tomb, Ngaorom nje di ke mao handaen ko njen mbib ora ke hondokl san bu harili ora. ⁶Heneng

ora Ngaorom tenaol khorob bu haroklme baeben bor di oborob bu haroklme baeben bor di mbini ngo baeben hambun bor, mbinim bu haklemi on sokl di oborob ora mbinin bimi sisao taol bu kal kal buklaol ora.^p ⁷Obum ngub buk-lao tomb mbini tenaol mendborom non obu bao bi hayao ub, mbini di imbi wi bao bi oram haeben ora saklbur oborob was bam bam bu hayem ol, mbini ngo baeben heneng ora bu mubur haeben mao saklao ora. ⁸Mbini ngo baeben bor ngub buklaol o mbinitenaol aeben mendbor mbinin mbib buklemi saon was hem ko nen sab hakol bubur, mbinim oborob bimi hobao sao baeben maki homo tuwabur, khorob bimi sao was heb homo taol mi puklmi ora. Ngub bu haroklme Ngaorom mbini ngo baeben ko aondao ora homo haraoklaol ub mbini ke mao handaklaol ora.^q ⁹Heneng ora mbini Nju sem tenaol ngo man mbinin su bor mbes ibisaol, mbini pibnao man munu hasmi ngo semon di aoh, mbini Tenaol Sem Tangar ngo Ngaorom man mabor sao pangismi baebenon di, ngo baeben hambunon mendborom khorob bu harim sin, mbini Nju sem man pib-nao pangismi ngo baeben mbes ke mao handaklaol bor, mbini Tenaol Sem Tangar ngo baeben di ngub ke hondoklemi, mbini ngo baeben hambunon kone bor kho so kend aondao ora bin habur ke hondo tanda noklemi ora. ¹⁰Ngub buklemi o mbini Nju sem ngo man pibnao pangismi semon di, Tenaol Sem Tangar man mabor pangismi baebenon di, ngo baeben hambunon mendbor oborob was bu haroklme baeben non Ngaorom mbini Nju sem baeben mbes bao bi imbi wi aondao ora haen laol, mbini Tenaol Sem Tangar ngo baeben di bombor ngubi was haen kobur, mbini ngo

ⁿ2:1 Mat 7:1-2; Njo 8:7   ^o2:4 Ebe 1:7; Ebe 2:9; 2 Pit 3:15

^p2:6 Mat 16:27; Njo 5:29; 2 Kor 5:10   ^q2:8 2 Tes 1:8

baeben hambunon kone bor sub tibaen as ko ora mao baraoklao ora.^r ¹¹Heneng ora ngub buklaol Ngaorom tenaol sem hambun bor kone bombor ub was u hayao ora.^s

¹²Ngub hayaol mbini Tenaol Sem Tangar baeben non Moseson man ngo wiyao nda ub nao pange ora habur, mbini man ngom keyao ub nao bi khorob was bu haroklmel, ke hondo haeben saklbur hayem ka. Ngub buklemi o mbini man ngo wiyao ub nao hendebur khorob bimi ngo baeben was inj, mbini Nju sem Moseson man ngo hem ko men hakol ora bubur, mbini man ngom keyao ub was bimi baebenom di man ngon kang mend baondib munu khorob buklemi tomb, man ngom mbini te mao saraklaol mbini di ke hondoklbur haklemi ora. ¹³Pangeklem. Tenaol mondom man ngon te wiyao ub nen sabo nao bibur baehaemen halom was pango harob sin, Ngaorom obu bor nje kone dund se wi oborob bili mend hael nao lao ora. Ngub inj, mondom man ngo pangobur man ngon te ngo sao ngo sao bibaebe ke wiyao ub ora bu harob sin, Ngaorom tenaol ngubi ora bor nje kone dund se wi oborob was bili mend hael lao ora.^t

¹⁴Ngub buklaol mbini Tenaol Sem Tangar baebenom non Moseson man wiyao ub nao hende ora habur sakl, man ngom ngo sao ngo sao bibaebe ke wiyao ub taol mi po nao bi haroklme o, mbinin kone ora bor mbinin mbib oborob bimi sao was and sen ha hambun sao oborob bi lao ub was bu habur, mbinim khorob bimi sao hesa oborob bimi sao kab taol bu koba ora haklemi tomb, mbinim ngo buklemi ub ngo sao kho ngo sao ebe ko hondo ora haklemi.^u ¹⁵Ngub soklaol mbinim ngub bu hayem saom Moseson manom ngo sao ngo sao bibaebe ke

wiyao ub, mbini ngo haklon kone bor di wi non bi ora hayem ko panaem ora handaeb se hayem. Ngubi hayem ol ko mend ko mend mbinin kone bor mao bemberaklemi tomb, naon kone bor kho sao mend nao wi ebe sisab bin bereyom ko nen mao sobaraoklao ub di, mbinin konem ngo sao kho ngo sao ebe wi ko taol bu kobarukl haen ora hayem ub mbinin kone bor Moseson man non bi ora win hayem ka. ¹⁶Ngub hayem o nim Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol hambunom pangen kao kalam akol bu haruklu e ub non hambun sao heneng bisaol, mabor bao mend buklaol on Ngaorom Njises Karas obum tenaol hambunom kowes bu bimi sao mbinin kone ndaon bor wiyao ub, inim ngo sao khorob bismi ko perekl pa win kobur, obum tenaolon kone bor ngub mupango uklaol sao baeben te mao bemberaklao ora.^v

**Nju semom Moseson manom
kisao ub was bismi o**

¹⁷Pangeklem. Ini Nju sem hayem baebenon mondom njen kone bor ni non Nju sem ora habur, Moseson man bibi ke wiyao ub di men hakol ora biyul, ni Ngaorom sablo haen kisao semon is mend hae ko njen mbib ebekone po haongaoklu hael ka.^w ¹⁸Njem ngub bu habur kalen Ngaorom ni bor bi ko nen sabeyao ub di, nim ora hondo hae ko nen sobale. Ngub nen sabobur njem Moseson manom di nao kone bor ngo sao kho ngo sao ebe ko oborob ora muwaleyaol, nim hambun sao oborob ora taol bu kobaruklu aol hae ko nen sabo harili ora. ¹⁹Njem ngub nen sabo habur kalen ni tenaol mendbor mbinin el bokl mini baeben harer henden muwalaklo aol habur, ni tenaol em hundur wi bor

^r2:10 Oro 1:16   ^s2:11 Bis 10:34; Ebe 6:9; 1 Pit 1:17

^t2:13 Mat 7:21; 1 Njo 3:7   ^u2:14 Bis 10:35   ^v2:16 2 Tim 2:8   ^w2:17 Nje 2:19

was po haroklme baeben harer oborob ora henden bao mao baraoklao aol ebe ora hae ko nen sobale. ²⁰ Njem ngub was bubur kalen njen kone bor nim mbini tenaol kone taol taol bu haroklme baeben oborob ora bisur bu maomb bo haruklul, mbini nongnas kon nao wi non bi haroklme ngo baeben oborob ora mao dund sa buwalo haruklu aol ebe ora hae ko nen sabo harili. Njem njen kone bor nim Moseson man bibi ke wiyao sao baeben di oborob ora men hakol bu hambun sao pange ora hae ol, nim angal menjao keyo tomb di bibab nao ke kone kikel bi, bi make lao aolom lome nda ub oborob was ko haruklu ko nen sobale ka.^x ²¹ E ka heneng ora njem tenaol mende aeben ngo baeben bor oborob ora buwalo harili o, njen njen mbib non asub ko ora ngo sao kho ngo sao ebe ko nao buwale awis harili balem? Wao. Njem tenaol mende bor paes nao noklwaebe ora ko man ko habur o, njen mbib heb homale ub non paes bao nale be?^y ²² Aoh, njen mbini bor non paes pu pu nao bibaebe ko man ko habur o, njen mbib nen sabele ub non paes bao kemi pili be? Mend di njen kaoya lome sao tangar tangar ngo, Ngaoron imbi men mbaraoklao sao wiyao baeben makl aondao ora homale o, wakl njen mbib turi homale ub non ngo sao baeben kaoya lome anda bor wiyao sao mend paes bao mirili be? ²³ Pangal. Njem njen mbib nim Ngaoron man hem ko taol mi po haruklu ko haongaoklu angal bu ebekone po harili o, njen obun angal ngon mend baondib munuklesil hondoklemi tomb njen mbinim Ngaoron imbi kho mao saen lesi be? ²⁴ Pangeklem. Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao. Ini Nju semom buklemi ub hondoklemi tomb

Tenaol Sem Tangar aebenol haklemim Ngaor obu bor ubi abubi ko Maobowa angal bib se hayem ke wiyao ora.

²⁵ Pangal. Njem njen songol di oborob ora pe ha soweb bi hae ora habur, Moseson man men hakol buklesi ub oborob ora buklesi o, njem man ngon ukl mend baondib munuklesi tomb nje songol pe ha soweb bi hae haklesi saom nje kang mend bisur nao buklaol, nje songol nao pe hae hakl bisi sin di bombor ubi was sokl beyao ora. ²⁶ Pangeklem. Nim bombor ngo kakl ub was menger mubur, mbini Tenaol Sem Tangar songol pe ha soweb nao bi hae hayem baebenon mondom man ngom ngo sao ngo sao bibaebe ke wiyao ub oborob ora hem kobur bu harob sin, Ngaorom obu bor di nje ninao sem songol pe ha soweb bi hae non bi ora hael nao lao ko pangeyem be?^z

²⁷ Heneng ora ngub laol, ini Nju sem baebenom non songol hakl pe ha soweb bi habur Mosesom bobae bor waeb bu wisao ub di oborob ora u hayem o, inim man ngo wiyao on el mend baondib munubur khorob sao mend buklemi o, mbini Tenaol Sem Tangar baebenom mbinin toklo songol pe ha soweb bi hae di menjao nao bibur o, mbinim man ngo oborob men hakol buklemi saom ini Nju sem ngo baeben ke hendeklemin ko te mao saraklao ora. ²⁸ Ngub buklaong Nju sem heneng oran aeb ora yao? Aoh, songol pe ha soweb bi hae heneng di aeb ora hae ko pangeyem? Aol mend obu obun toklo heneng bor Nju sem harob sin, obu Nju sem heneng inj haklao. Mend di aol mend obu obun toklo songol heneng oran dera nan songol pe ha soweb bi hae harob sin, obu Ngaoron sem soweb bi heneng inj hayao

^x2:20 Mat 15:14; Luk 18:9; 2 Tim 3:5; 2 Tim 3:15   ^y2:21 Mat 23:3-4

^z2:26 Kal 5:6

ora.^a ²⁹Ngub inj, aol mend obu Nju sem heneng ora harob sin, obum mbes khorob bisao sao baeben obun kone ndaon bor nao win tuwa ora habur, obun kone ndaon bor ora songol pe ha soweb bi hae non bi haklao tomb aol ngo obu ora Nju sem heneng Ngaoron soweb bi hae haklao ora. Ngub haklao o Moseson man ngo waeb bu wisao ndam inj, Ngaoron Wesao Ebe Tangar ndam ora obun kone bor soweb bi ngubi haen laol, aol ebe soweb bi hae ngubi haklemi o tenaol henengom inj mbini imbi win ko kaoya ken haroklme ka. Ngub inj, Ngaorom ora obu bor, nje oborob biyao aol imbi wi aondao ora hael ko kaoya ken haroklme ora.^b

3 Ngub biyaong inim mbini Nju sem baeben non Ngaoron sem hobao sao aondao ora haemel, Tenaol Sem Tangar baeben di men mbae ora hayem ko pangeyem be? Aoh, Nju sem mend obu songol pe ha soweb bi hae haklao o, obum non oborob pone sao kang mend bib se hayao ko nen sabeyem be? ²Heneng ora nje aol mend Nju sem hari sin, nje sem o bor di Ngaorom hobao sao pone andub sao bisao ka. Ngub bisaol Ngaor obum pibnao oran tenaol bu maoraoklao on angal bib hobao sao ora ngo, mbini Nju sem baebenom mbes oborob ora mu munu habur, tenaol hambunom pangen kam aeben bin ko mbini bor kao kalisesa.^c ³Ngub kao kalisao o mbini Nju sem ngo baebenon mendborom Ngaorom mbini bor angal ngo kisao nda hem ko men hakol nao bi besao kon wisming, mbinim ngub bismi tomb di Ngaorom mbini ngo sem o bor hobao sao ngo buklwao ora kisao nda di, mbinim bismi ub obum mabor besao kon ubur bao waesao ko nen sabeyem be?^d

⁴Ngub inj ora. Ngaoron mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Njem angal mend lesi ub

Njem heneng ora lesil

Tenaol hambunom di panaem ora hondoklemi.

Mbinim nje bor baehaemen ora te mao saraklemi o

Mbinim angal ngo men mbabur

Njem heneng buklesi sao hobao sao was lesi

ke wiyao. Ngub wiyaol heneng ora sun

tenaol hayem baeben hambunom heneng

was ko haraoklao oran is mend nao

hae hambunom kakla bor bor was ko

haroklme o, Ngaor obu bomborom ora

heneng was ko haraoklao ka. ⁵Ngub

biyao o naom ko mend ko mend khorob

sao mend buklmao tomb, su ngo bor

tenaol oborob was biyao oran is mend

nao hae Ngaor obu bombor ora kone

dund se wi ora habur, obum hambun

sao pone sao was biyao ko muwala sin,

wakl naom asao was nen saboklmao?

Aoh, nim angal ngo sun tenaolome

ub sao kakl ngao, naom khorob buklmao

saom Ngaor obu bombor ebe hayao ko

muwaloklao, obun imbi aondao bu ora

win lomao ndal, naom ngo sao oborob

non bi buklmao on obum nao ke mao

handaklao tomb, naom obum nao bor

khorob ora bi ko nen saboklmao be?

⁶Wao. Mondom ngub nen sobae sin,

Ngaorom sun tenaol hambun khorob

bimi baeben hesa oborob bimi kab te

mao bembera taol buklao ub asub bubur

taol bu kobaklao ko pangeyem?

⁷Heneng ora nim di tenaol mendborom

lome nda ub kakl ngao, ni kho

kone taol taol bu kone kab marib se

ora ngo hae ubim, Ngaor obu bombor o

ora aondao imbi wi bao bi ora kone ukl

bombor wi hayao ko, tenaol hambunom

^a2:28 Njo 7:24; Njo 8:39   ^b2:29 1 Kor 4:5; 2 Kor 10:18; Kol 2:11

^c3:2 Oro 9:4   ^d3:3 Oro 9:6; Oro 11:29; 2 Tim 2:13

pangen kao dund bam akol bu habur oborob ora muwalo haru sin, Ngaorom ni bor asub ko nje khorob bili aol ora hael kobur ni ke hondo haeben san lao?⁸ Mend di mbinim ngo lome ub, naom khorob aondao bu ora bu haklmao tomb Ngaor obum hobao sao ngo biyao ub ebe ora yaol, obum hambun sao oborob was bu habur hobao sao ngo bu haraoklao ub tenaol hambunom obu bombor o ebe ora hae ko hondokleming, naom asub ko khorob nao bi tuwaklmaob? ko hayem alem. Heneng ora nim ngo kakk ub mbini tenaol mendborom ninao mangal bu dobaekeyo habur, Paol obum angal ngo sao baeben ko hae ko ninao mangal aondao bu ora bu haroklme o, mbinim kakla nim nao ke sao habara bor bor ora ko haroklme, Ngaorom obun kone ebe dund se ora waoraoklao ub mbini ngo baeben sablo bember ha peb bubur ke mao handaklao, obum kone dund se ora ngo waoraoklao ub oborob bibi wi ub ora buklae.^e

Su ngol kone dund se wi oborob biyao mend nao hayao o

⁹Pangeklem. Ngub buklaong ini nao Nju sem hayem baebenon mendborom inin kone bor nao Nju sem non ebe ora oborob was bimao sem hayom ol, mbini Tenaol Sem Tangarom oborob bimi ub di men mbae ora, nao ebe kone dund se wi sem hayom ko pangeyem be? Inj ora ka. Tenaol khorob mao baraoklao saom Nju sem bor di, Tenaol Sem Tangar baeben bor di, tenaol hambun ora buri palo men mbaklbur hayaol, su ngol tenaol sem ebe ora mend nao haeme ora.^f¹⁰ Heneng ora angal ngon Ngaoron mbuk waebom di ngub ke wiyao. Kone dund se wi oborob was biyao aol oran Is bombor ora di mend nao hayaol

Ebe oran is mend nao hae ora.
¹¹Oborob biyao oran
 Is bombor ora di mend nao hendeyol
 Is bombor ora mondom dim
 Ngaor obu hem ko obu hayaol es bu mi nao puklmi ora.
¹²Mbini ngo baeben hambunom
 Harer ebe ora baondib munubur
 Harer tangaron be sao mi po haroklme ora.
 Mbini ngo baeben hambunom khorob was bu habur
 Mbini hambun bum ha haroklme ora.
 Hambunom khorob ngub was bu haroklme
 Oborob biyao oran is bombor ora di nao hayaol.
¹³Tenaol khorob was bu haroklme ngo baebenom
 Mbinin angal lome sao hakl di
 Aol wen tanga haen maol bor
 Bung aondao bu ora mend pubuklao nda ub
 Ora peben lome.
 Mbini ngo baebenon hekem di tenaol mende bor
 Angal baondaokl aondao ora minin lao.
 Mbini ngo baebenom
 Mbinin angal humbuklul wiyao sao
 Bao sokl mib bu haroklme ub di
 Suklumb sem mendbor mbinin heke bor
 Maokl tomb biri semom
 Tenaol pe paen noklme ubi menger ora lome.
¹⁴Mbinim ko aondao ora homo hes was ko
 Angal kho tangar tangar ngubi was lome ub
 Mbinin ne pondo te ora bor
 Tumbi taokl eben ora haroklme ora.
¹⁵Mbini ngub bimi ngo baebenom
 Tenaol mende pe paen luklemi on
 Werek ora bu peyobur
 Penar bu akl was po haroklme ora.

^e3:8 Oro 6:1; Oro 6:15   ^f3:9 Oro 1:18–2:24; Oro 3:23

¹⁶Mbini khorob was bu haroklme ngo baeben

Peme hareron taol mi peme baeben di Mbinin kone bor kho mao sa kend bin buru

Ke mundub mundub bi mao handam kimb bu haroklme

¹⁷Mbini ngo baebenom harer ebe ngo Tenaolon kone bor sub sowa pa Sisab bin boroklme on nao hondoklme ora.

¹⁸Heneng ora mbini ngo baebenom Ngaor obu imbi wi aondao ora hayao o Nao hende ora habur Obu ngubi ngo hayao on nen sabo Pakl nao heme haroklme ora ke wiyao ora. Heneng ora mbuk waebom di ngub keyaol tenaol oborob was biyao oran is mend nao hayao ka.

¹⁹Ngub ke wiyao naom di ora hendeyom tomb Mosesom man ngo kisao om ngo sao ngo sao bibaebe ke wiyao ub, mbini man ngo pangoklemi baebenom khorob nao bin ko man ngom khorob bimi sao baeben oborob ora muwaloklbur wiyao ora. Ngub wiyao o Ngaorom mabor tenaol su hambun bor paoloklme baeben hambunon kone bor, khorob di oborob di hambun sao uklaol ub te mao bembera taol bu koba sarklao tomb, mondom nim ngo sao ngo sao biyu ko menjao menjao nao ken ko man ngo oram njem ngo sao bae sin kho, ngo sao buklesi ub ebe ko, mbini bor te oborob ora muwaloklbur wiyao ora.

²⁰Heneng ora man ngom tenaol bu mib se inj yaol, man ngom ngub ora buklbur wiyao ka. Mondom man ngom hambun sao bibaebe ke wiyao sao baeben oborob ora men hakol buklaol dim, man ngom Ngaorom nje kone dund se wi oborob biyao mend hael nao ken kaeb se wiyao ora. Ngub inj, man ngo oram

buklbur wiyao ub mondom khorob sao mend buklaol tomb obun kone ndaon bor njem khorob aondao ora bae ko oborob ora bember habur, njem ngo sao ngo sao bisi ko te mao saraklbur wiyao ora.^g

**Mondom ngub ora buklaol
tomb Ngaorom nje
kone dund se wi hael lao o**

²¹Heneng ora ngub buklaol o, ngubi tomb non Ngaor obum ini tenaolom nim turi homaklo ub ngub ora buklemi tomb ora ini kone dund se wi oborob bimi tenaol hayem lowao ko, nao bor kao dund beyao ub hesa Mosesom man wiyao ub kab armend kab kab yao ora. Ngub ora yaol mbes Ngaorom man mini aol baeben hesa Mosesom man ngo ko hasaol wiyao ub kabom di, heneng ora kao dund beyaol hendeyom ub^h ²²⁻²³tenaol mondom Njises Karasol hul ha ora haklaol tomb Ngaorom obu bor ora, nje kone dund se wi oborob bili mend hael lao ora. Ngub ora buklaol tenaol sem hambun ora, Nju sem hayem baeben di Tenaol Sem Tangar hayem baeben di, sem ebe ora mend nao hae bombor ubi was habur hambun khorob bi was hasmil, Ngar obu bao bi ora hayao ub hakl buwabar bum hasmi ora. Ngub bismi o ngo baeben hambunon mendbor Njisesol hul ha haklemi baeben bor ora, Ngaorom nje kone dund se wi oborob bili mend hael lao ka.ⁱ ²⁴Heneng ora Ngaorom mbini ngo baeben hond aondao ora homobur, mbinim khorob bimi ngon di saongao nao mari mbini ngub pone ora bisur bu hayao ub buklbur, obum Eben Ke Aol Njisesom mbini hambunon ne mana bu min ko eben kisao ora.^j ²⁵Ngaorom ngub bubur kisaon, tenaolom Njises obul hul ha haklemi tomb, obun ibao ngo pibisao

^g3:20 Oro 7:7; Kal 2:16   ^h3:21 Bis 10:43

ⁱ3:22-23 Oro 1:17; Oro 3:9; Oro 5:2; Kal 2:16   ^j3:24 Oro 5:1; Ebe 2:8

ndam mbinim khorob bismi sao mbinin kone bor wiyao o kunaen ko obu su ngo bor ngub eben kisao ora. Ngub bisaol Ngaorom ngo bisao saom obu kone kab nao mari, kone ebe dund se ora wi hayao ko tenaol hambunom di henden muwalisao ora. Ngub bisao o mbes pibnao ora non tenaolom khorob bu hasmi ub nao hende non bubur khorob ngo bismi on san penar bu nao lisao ora.^k ²⁶Ngub bisao o ngubi tomb non Ngaor obu kone kab nao mari kone ebe dund se wi ora hayao ub tenaol hambunom di panaem ora henden muwalobur, tenaol Njisesol hul ha haklemi baeben hambunon kone bor kho uklaosao baeben Ngaor obum ora tuwabur keyaon, mbini ngo baeben bor ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem ko hayao.

²⁷Pangeklem. Obum ngub biyaong naom naon mbib oran oborob sao asao ora bukmao ko pangeyem? Aoh, naom oborob sao oran mend nao bimaondal, naom ebekone pokl buwakmao ora. Ngub bukmaong inim asub nen sabeyem? Heneng ora tenaol mondom man ngo baondib men nao bi oborob men hakol bu haklao tomb non, obum kang mend ebekone peb se saohaklao o hobao sao oran naom Njisesomborol hul ha ora harum sin, obum ora naom oborob was bu hamun lao ora.²⁸Ngub hamun lao o mondom Moseson man ngo wiyao ub men hakol buklaosao inj Ngaorom aol ngo obu turi maohomaklao ka. Ngub inj, mondom Njisesol ora hul ha haklao tomb Ngaoromaol ngo obum khorob bisao saosaongao nao mari tuwabur, obu bor nje kone dund se wi oborob biyao aol ora hael lao.²⁹Pangeklem. Obum ngub biyaong inim Ngaor obu Nju semon bombor o ora yaol, Ngaorom Nju sem was hem ko hayao ko pangeyem be? Wao. Ngaor obu

Nju sem di Tenaol Sem Tangar di mbini hambunon Ngaorombombor ora hayao ka.³⁰Heneng ora Ngaor obu ngub isombor ora hayaol, Nju sem baebenon mendbor Njisesol hul ha ora harim sin, Ngaorom mbini bor ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem lao. Ngub lao o mbini Tenaol Sem Tangar ngo baebenon mendborom di ngub Njisesol hul ha harim sin, Ngaor obum mbini bor di bombor ngub was ini kone dund se wi oborob bimi sem hayem lao ora.¹³¹Ngub buklaong inim ngon te asub ora wiyao ko nen sabeyem? Naom Njisesol hul ha haklao tomb naom Moseson man ngo wi ub bao tuwakmao ko pangeyem be? Ngub inj ka. Naom Njisesol ngub hul ha haklao tomb di, Moseson manom ngo saon go saobibaebe ke wiyao ub kao dund bi haen ko man ngo ngub bao win wakmao ora.^m

Eberehem obum naom bukmao on menger ora muwalisao o

4 Heneng ora naon ab sumb Eberehem ngo hasao om oborob sao ngo bisoandan arman oborob ora wiyao, naom di ora hendeyom ngao, obum hobao sao ngo bisao o oran asub ora bisao ko pangeyem? ²Pangeklem. Aol Eberehem ngo obum obun mbib ora oborob buk bisao sao mend Ngaor obum hondobur nje kone dund se wi oborob biyao aol hael kokl bisaon, Eberehemom di nao mbib oborob biyu ko obun mbib kang mend ebe kaoya kaeb se hakl bisao ka. Ngubi hakl bisao o Ngaorom nje kone dund se wi ebe ora hael kisao ub obun mbib oborob sao mend bisao o hondobur inj kisaol, aol ngo obum di ora hondobur, nao mbib oborob sao mend biyu ko kaoya ko ebekone nao peb se ora hasao ora. ³Ngub bisaol angal

^k3:25 Ebe 1:7   ^l3:30 Oro 4:11-12; Kal 3:20   ^m3:31 Mat 5:17; Oro 8:4

ngon Ngaoron mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Eberehemom Ngaorol hul ha hasao ub hondobur

Ngaorom obu turi homo

Nje kone dund se wi oborob bili aol ora hael kisao

ke wiyao ora.ⁿ ⁴Heneng ora ngub bisaong, nim menger bombor mend mun ub inim nen saboklwaebe. Mondom obun kongon mend bu hayao tomb obun sokl maoraoklao ub mbinim obu baehaemen pone ora inj kaloklme ka. Ngub inj, mbinim obun kongon ngo bu hayao on sokl ora o kaloklme.^o ⁵Aoh, ngub bimi o Ngaorom turi hemen ko non, mondom nim oborob sao oran asub ora bun ko es bu harer tangaron nao haong laom akol bibur, obum Ngaorol ora hul ha haklao tomb, Ngaor obu tenaol oborob bimi baebenon kone bor kho wiyao ub kunabur kone ebe dund se mao waraoklao ndam, aol ngom Ngaor obul hul ha haklao ub hondoklao ora. Ngub hondobur aol ngom khorob biyao sao obun kone bor wiyao ub di Ngaorom ora mu tuwabur, nje kone dund se wi njen kone bor di dol hae sao kang mend nao wi oborob biyao aol ora hael lao ora. ⁶Ngub laol nim ngo kakl ub mbes aol wesmbao aondaol Debirom di bombor ngub was kisaol, Ngaorom tenaol mondom obun mbib was habur, obum oborob buklaol sao ndi munu njem ngo sao oborob ora bili nao lao ka. Ngub inj, mondom obul hul ha haklao ub ora hondobur nje kone dund se wi oborob biyao aol ora hael laol, Debir obum di Ngaorom ngo nen sabeyao ub ora hondobur, mbini tenaol ngub Ngaorol hul ha haroklme baebenom werek bu turi hom ha was hayem kisao ora. Obum ngub kobur kisaon obum Ngaoron mbuk bor ngub waeb bu wisao.

⁷Ngaorom mbinin kone kho kunaesao baebenom

Mbinim khorob bismi sao ngub mu tuwaesaol

Turi homo hebe ha was hayem.

⁸Tenaol khorob bismi mendbor

Aorao Aondaom saongao nao mari

Tuwaen sao haroklme haklom

Turi homo werek aondaol bu ora bin hayem

ko waeb bu wisao ora.

⁹Pangeklem. Aol wesmbao Debirom ngub waeb bisao o, obum ngo kisao ub inim Nju sem songol pe ha soweb bi hae ngo baebenom was ngub turi homo werek bu haklemi kobur kisao ko nen sabeyem be? Ngub inj ora. Tenaol Sem Tangar songol pe hae soweb nao bi hae haroklme baebenon mendbor di ngub turi homo werek bu haroklme ora. Nim Ngaoron mbuk waebom ngo ke wiyao kakl ub Eberehemom Ngaorol hul ha hasao ub ora hondobur, Ngaorom obu turi aondaol ora homo nje kone dund se wi oborob biyao aol ora hael kisao ke ngo wi ub naom di ora hendeyom ka.^P

¹⁰Ngaorom ngub kisaong obum atomb ora obu bor ngub kisao ko pangeyem? Eberehem obu pibnaol songol pe ha soweb nao bi hae ora hasesa nda tomb ngub kisao be? be? obu mabor Ngaorom kisao ub songol pe ha soweb bi hae hasao tomb ora, Ngaorom Eberehem obu bor nje kone dund se wi oborob biyao aol ora hael kisao ko pangeyem? Pangeklem. Mabor inj, obum pibnaol songol pe ha soweb nao bi hae hasao nda tomb ora Ngaorol hul ha hasaol, Ngaorom obu bor nje kone dund se wi oborob biyao aol ora hael kisao ka. ¹¹Ngub bisaol obu songol pe ha soweb nao bi hae hasao tomb obum Ngaorol hul ha hasao saom ora, Ngaorom obu bor nje kone dund se wi oborob biyao aol ora

ⁿ4:3 Kal 3:6; Nje 2:23

^o4:4 Oro 11:6

^P4:9 Oro 4:3

hael ken kisao. Ngub bisaol obun kone dund se wi ebe ora hasao on menger mi habur, obun songol pe ha soweb ngo bi hasao ub ma ora bor bisao. Ngub bisaol Eberehem obu tenaol Ngaorol hul ha haklemi baebenon ab men koro hasaol, tenaol mendbor songol pe ha soweb nao bi hae baebenon mendbor Eberehem obum hul ha hasao ub buklemi baeben bor di, Ngaorom mbini Eberehemon nongnas men mao korabur ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem ko hayao ora. ¹²Aoh, Eberehem obu mbini songol pe ha soweb bi hae haroklme baeben di mbinin ab ora hayao o, Ngaorom mbini ngo baebenom songol pe ha soweb bi hae haroklme sao hondobur inj, mbini bor ini Eberehemon nongnas ora hayem lao. Ngub inj, mbinim di Eberehem obum mbes pibnao songol pe ha soweb nao bi hae ora habur Ngaorol hul ha hasao ub ora beme tomb, mbini Nju sem songol pe ha soweb bi hae haroklme baeben bor di ini Eberehemon nongnas ora hayem ko haraoklao ora.

Ngaorol hul ha haklemi tomb obum bukhwao kisao ub buklaao o

¹³Mbes ora Ngaorom Eberehem bor ngub kao kalisao. Nim njem su ngo wil hendel baeben hambun ora nje njurukl ol, njem maru wam aeben aeben buklesi baeben di inin su ora soklao ko kao kalisao ora. Ngub kisao o Eberehem obum Ngaoron manol was hul ha hasaol hondobur inj obum Ngaorol ora hul ha hasaol, Ngaorom nje kone dund se wi oborob biyao aol ora hael kobur su ngo nje ora njurukl kisao ora.^q ¹⁴Pangeklem. Nim ngo kakl ub bisaol Ngaor obum nim heneng bukhwao ora kisao sao, tenaol Moseson man was hem ko men hakol bimi baeben bor ora bukhwao, tenaolom Ngaorol hul ha haroklme nda ub di baehaemen ora sokl beyao. Ngub sokl beyaol Ngaorom obul hul ha ora haklemi baeben bor nim hobao sao ora ngo bukhwao ora kisao ub di, baehaemen il nao sokl bi ol angal ngo kao bara win ora kokl bisao ka.^r ¹⁵Heneng ora mondom Moseson man ngo wiyao ub oborob men hakol bu haklao o, man ngon el mend baondib munuklao tomb Ngaorom obu bor heneng ora khorob ngo buklaao on san luklao ora. Ngub buklaang man ngo wiyao ub nao win as ko ware pe hakl bemaon, wakl man awo tenaolom nao pange hul ha tuwakl bemel, Ngaorom mbini ko homokl beyao?^s

¹⁶Mend di Ngaorom nim ini bor hobao sao ngo pone ora bao njuklwao kisao ub mbini Moseson man hem ko men hakol bimi baeben bor was inj kisao ora. Ngub inj, mbes Eberehem obum Ngaorol hul ha ora hasao nda ub, mbini tenaol Ngaorol hul ha haklemi ngo mbini Eberehem obum maru wam aeben bi non bi haroklme baeben hambun bor ora, nim hobao sao ngo bao njuklwao kisao. Ngub kisaol Ngaorom nim ini bor njuklwao ora kisao ngo, tenaol Ngaor obul hul ha ora habur mbini Eberehemon nongnas non bi haklemi ngo baeben hambunom ora, ngon il so pind biklao ub henden ko Ngaorom ngub man man bisao ora. Ngub bisaol heneng ora aol Eberehem ngo obu nao Ngaorol hul ha haroklmao baeben hambunon ab ora yao.^t ¹⁷Heneng ora obu ngub bisaol Ngaoron mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Nje sem andub oran
Ab non bi hanin kakl kisao ke wiyao ora. Ngub wiyao mbes ngo tomb Eberehemom Ngaor obul oborob ora hul ha ora ha kimb bisaol, Ngaor

^q4:13 Kal 3:29   ^r4:14 Kal 3:18   ^s4:15 Oro 3:20; Oro 5:13; Oro 7:8
^t4:16 Kal 3:7

obum di Eberehem bor nim buklwao ora kisao ub obum heneng buklbur buri palo hayaol, il so pindib paklao ora. Pangeklem. Ngaor ngo obum tenaol himismi baeben di waki mao enjaraoklao Ngaor ora hayaol, obun angalom di hambun sao nao wi sao hakl bao ingiya baraden ko mao ha peb biyao ora.¹⁸ Ngaor obu ngub bib se ora hayaol, mbes Eberehem obum hem kisao sao bukl buwatur hem aondao ora ko hasao tomb di, obum Ngaorol hul ha ora habur nim ngo hem ke sao di Ngaor obum ebe buklao ko hondo ora hasao. Ngub bisaol Ngaoron mbuk waebom di Eberehem bor ke wiyao ub, Njem maruklesim andub ora Maru wam aeben aeben buklemil Paolu hes peyobur Ndi nao minib se ora paoluklemi ke wiyao, aol Eberehem ngo obu tenaol sem andub oran Aorao non bi hasao ora.^u¹⁹ Ngub hasaol Eberehem ngo obun amom obu marisao o karasmas ndi munu kimb bubur obu supu hakl hakl hor su ora hasao o sisaol, obu hungi sobur pe pae ndi on ora hasao. Ngub hasaol obu homaeb se demi ora hae ko ora hondo hasao tomb di, obum obun were ten Sera obum nongnas is mend nao mari hapele was ham ham bubur homokl ko bi birisao nda ub nen sabisao tomb di, obum Ngaorol hul ha hasao ub kang mend tu sowa nao bi ora hul ha, ha kimb ora bisesa.²⁰ Ngub was bubur kisaon obum Ngaorom nim buklwao ora ko obu bor kao kalisao nda ub di obum heneng buklao be? nao buklaob ko, obun kone bor kang ora di taol taol nao bi obum heneng buklao ora ko nen sabisesa. Ngub nen sabobur obum Ngaorol hul ha saor pe was habur kisaon, obum Ngaor obu imbi wi aondao pon pae ora hayao ub nen sabobur obu bor was kaoya ko hasesa.²¹ Ngub bu

habur kisaon Ngaorom obu bor nim nje bor buklwao ora ko ngo kao kalisao nda ub di, obum heneng buklao ko hondo ora hasesa.²² Heneng ora ngub bisaol mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Obum ngub Ngaorol hul ha, ha kimb was bisaol

Ngaorom obu turi aondao ora homobur Nje kone dund se wi

Oborob biyao aol ora hael kisao ke wiyao ora.²³ Ngub ke wiyao o mbuk waeb bor ngo wiyao ub Ngaorom Eberehem obu turi aondao ora homobur, nje kone dund se wi oborob biyao aol ora hael kisao ke wiyao ub Eberehem obu bor was inj,²⁴ angal ngo nao tenaol Ngaorol hul ha haklmao baeben di nao hambun bor ora ke wiyao ka. Heneng ora angal ngo mbuk waeb bor wiyao ub nao mendbor naon Aorao Aondao Njises ngo obu himisao o waki mao enjaesao Ngaor ndal hul ha haklmao baeben bor di, Ngaorom turi aondao ora homobur ini kone dund se wi oborob bimi tenaol hayem lao ora.^v²⁵ Pangeklem. Nao ngo baeben hambun khorob bi ngae was hasmaol, Njises obum nao ke nao haondaomun ko naon ne mana nao waki bu muklbur, mbini obu makl himismi baebenom obu pe paen luklbur bismi ub Ngaorom di obu ngub lin waesao ora. Ngub bisao o Ngaorom obu waki mao enjaesao, nao tenaol obul hul ha haklmao baebenon kone bor khorob bismao sao uklaob mu tuwatur, obum ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem lao ora.^w

Ngaorom nao bor ngubi tomb non nje kone dund se wi ebe hael keyao o

5 Heneng ora naom mbes non Ngaor obu bor saond bi men koro sao hasumndis o waki ngubi tomb non naom naon Aorao Aondao Njises Karasol hul

^u4:18 NjuS 11:1   ^v4:24 Oro 15:4; 1 Pit 1:21   ^w4:25 1 Kor 15:17

ha hayom ol, Ngaorom naom khorob ngo bu hasmao sao saongao nao mari ora mu tuwabur, obum nao bor nje kone dund se wi oborob biyao aol mend hael ko hayao ora. Ngub beyaol Njises obu di nao hesa Ngaor kab kobaranon dunin aol ora habur, obum nao bisur bi was hayaol naom naon kone bor sub tibaen as ko ora hayom.^x ² Pangeklem. Ngaorom nao hond homo pone ora bu mubur mao hasaol, ngo hayom ub Njises obum ora ngub hamun kisao ora. Ngub bisaol Ngaor obu aondao bao bi imbi wi ora hayaol, nao di imbi wi ngubi haklmao ub bao hondo haklmao aeben anga tomb naom werek bu turi hom ha was haemin ora.^y ³ Naom ngub haklmao tomb naom ke mundub mundub bi mendbor hondoklmaol, naon kone bor kho so kend bin sao haklmao tomb di, naom ke ngo hondoklmao saom naon kone bor hul ha saor peyo ora hamun ko buklaol ko ora hendeyom ngao, naom turi was homo beremin ora.^z ⁴ Heneng ora naom ngub hul ha saor pe haklmao tomb, naom ngo bukmao ub Ngaorom mbinim oborob ora beyem ko hondobur nao turi aondao ora homoklaol, obum nao bor oborob ngub bubur obum nao turi aondao ora ngo wen homoklaol ub naom sub bao hondo hamun lao ora. ⁵ Naom ngub turi homo bao hondo haklmao ub oborob ora bukmaol, naom ngo bao hondo haklmao saom naon kone bor kho so hem nao mao kaklaol ora. Ngub inj, Ngaorom Wesao Komb Bi Aondao ora ndam naon kone ndaon bor armend sisao honda haen ko taol bu nji ngaesao, Wesao Ebe Tangar ngom Ngaor obum nao hond aondao bu ora homo kone u haraoklaol ub naon kone bor aondao bu tumbi hakl ebeb se ora wiyao. Ngub beyaol naom ngo sao oborob ora

haondaomun muwalakl haklbur hayaol, naom mabor sao di hem ko kone bor kho sen nao haklmao ora.^a

⁶ Ngub bukmao o nao mbes sao hasmao tomb non nao buri nao pale ora hasmaol, naom naon mbib was habur menjao buk buwaeb se ora hasmaol, Ngaorom mbes ora nim ngo tomb ora ngo sao ngo sao pindib paen lowao ko ndi tibaesao ub Karasom nao tenaol hambun khorob bi ngae was hasmaol, obum nao ngo baeben hond homobur naon ne manabur himisao ora. ⁷ Heneng ora obum ngub bisao o aol heneng baebenom non mbinin kone bor taol taol bib se ora hayem ol, tenaol mende kone ebe ora u oborob bin ko mondom menden ne manabur nao pe paklao ora. Aoh, ko mend ko mend aol kone ebe dund se wi tenaol sango mende hond homo haklao mondom non, nim mende hond homobur obun ne mana homoklwao ko nen saboklao o, tenaol andubom kone ngubi nao woroklme ora. ⁸ Ngub buklaol o Ngaorom nao aondao bu ora hond homo kone u haraoklao ub obun mbib naom haondaomun muwalobur, naom khorob was bu hasmao tomb di obum nao ngub hond homo ora hasaol, Karasom naon ne manabur himisao ora.^b ⁹ Ngub himisaol obun ibaom naon khorob bismao sao kunaesao tomb, Ngaorom nao bor ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem kisao ora. Heneng ora obum nao ngo baeben bor hobao sao ngo mbes bisao o yaol, Ngaorom mabor tenaol khorob bimi baeben hambun bor ko aondao ora homo haraoklao ub mbini bor inim khorob ngo sao ngo sao bismi ko te mao bembera taol buklaol tomb daol non, Njisesom nao bor menjao nao

^x5:1 Oro 3:24; Oro 3:28; Oro 4:24   ^y5:2 Ebe 2:18; Ebe 3:12

^z5:3 Nje 1:2-3; 1 Pit 1:5-7   ^a5:5 NjuS 6:18-19   ^b5:8 Njo 3:16; 1 Njo 4:10

bin aondao bu bao ora bu muklao ka.^c
¹⁰Mend di naom mbes non Ngaoron saond bi sao hasmao o obum nao hond aondao bu ora homo haraoklao ub obun Isi nda himisao tomb, obu nao hesa Ngaor obu kab kobaranon dunin ora habur nao waki Ngaor kab hen maomun kisaol, nao ngubi tomb hayom ub non Ngaoron sem ora hayom ka. Naom mbes Ngaor bor saond bi men koro hasmao o, Njises obu himisao tomb nao hond homo bu muklbur ora bisao o sakl, ngubi tomb non obu waki enjaokl pobur haeben sarukl hayao ub obum nao di heneng bu muklao ora.^d ¹¹Ngub bukla o obum ngo sao was inj, nao bor hobao sao bombor mend di kond ba bubur, naon Aorao Aondao Njises Karasom nao hesa Ngaor kab kobaranon dunin aol ora habur, obum nao oborob ora bisur biyao. Ngub biyaol Ngaorom naom khorob bismao saon saongao nao mari tuwaen kobur kisaon, obum nao Ngaor kab waki hen mib mao babur nao Ngaoron sem ora mao hasaol, naom Ngaor ngo obu turi aondao ora homobur kaoya kao ha was haeb se hayom ka.

Aol Aram hesa Karas kab mbibi tangar ubi ha ha bisbi o

¹²Mend di mbes pi-nao oran tenaolom khorob bimi sao aol is bombor ora mondom naon su ngo bor men pae ibisaol, khorob bimi sao ngom was tenaol mao homaraoklao sao di haru men pae ibisao ora. Ngub bisaol tenaol su hambun bor paoloklme baeben hambunom khorob ngub bam aeben aeben bismi tomb, tenaol mao homaraoklao sao di bombor ngub was su hambun bor tenaol paoloklme baeben homam aeben daklam aeben bu ngub baorao pisesa.^e ¹³Khorob ngub

was bubur kismin Ngaorom mabor obun man ngo Moses bor kao kalisao nda ub nao bi aeben anga tomb, sun tenaol hambunom khorob ngub was bam aeben aeben bismi o mbini bor man ngo wen mabor kao kalokl bisao ub nao kao kale haen sisaol, mbinim man ngo nao pangebur bu hasmil sakl, Ngaorom di mbinim khorob ngo bismi on menjao nen nao sabe bao wabur ya pubung sao lu u di menjao nao bisesa.^f
¹⁴Heneng ora mbinim khorob ngo bu hasmi ub aol Aram obu hasao tomb di mabor sao Moses obu hasao tomb di, tenaol mao homaraoklao sao ngom tenaol hambun ngub mao homam aeben ora bubur, tenaol hambun ora men mba maomb bo hasesa. Aol Aram ngo obum Ngaorom nao bibi kisao sao hul habur khorob bisao o, tenaol mendbor mabor Ngaoron angal ebe ngo lao ub nao pange hasmi baebenom di khorob tangar tangar andub ora bu hasmil, mbini tenaol hambun ora tenaol mao homaraoklao sao ngom was maomb bo haen hasmil, tenaol hambun ora mao homam aeben bisesa.

Ngub bisao o aol Aram ngo hasao o obu aol is mende mend mabor obokl bisao on menger ora hasesa.^g ¹⁵Obu ngub hasao o Aram ngo obu hesa aol is mende ngo ma nan obokl bisao o kab mbibi bombor ubi inj, mbibin bibi sao tangar aondao ora armend kab kab ora yao. Ngub yaol Ngaorom tenaol hambun ora hond homo pone ora bisur bu, bu muklbur hayao ub hesa Aramom khorob bimi sao ngo taokl obobur, tenaol hambunom khorob bam aeben bin ko baorao pen kisao ub kab bombor ubi inj, armend kab kab yao ka. Heneng ora is mende ngo pi-nao hasao om khorob bisaol, tenaol andub ora homam daklam

^c5:9 Oro 1:18; Oro 2:5; Oro 2:8   ^d5:10 Oro 8:7-8   ^e5:12 Oro 6:23
^f5:13 Oro 4:15   ^g5:14 1 Kor 15:21-22; 1 Kor 15:45

aeben aeben bu hasmi ora. Ngub bisao o Ngaorom nao hond homobur pone ora bisur bukbur hayao om, Aramom khorob bimi sao ngo taokl ibisao ub di ora men mbaraoklao ora. Ngub biyaol obum nao bor hobao sao bombor mend pone ora bisur bu njisaol, Njises Karas obu di aol tangar ubi is mende ora habur, obum non tenaol andub hond homo pone ora bu mukbur hayao ora.¹⁶ Mend di Ngaorom tenaol hambun bor hobao sao obu bor haki ebeyao sao baeben pone ora bisur bu kalokbur hayao ub hesa, aol is mende ngo pibnao ibisao ndam khorob bisao saom tenaol hambunom khorob bam aeben bin kisao nda ub kab bombor ubi inj, tangar aondao ora armend kab kab yao. Heneng ora aol is mende ngo pibnao hasao ndam khorob bisao nda ub Ngaorom njem khorob aondao ora bil ko hindisaol, khorob ngo bisao sao tenaol ke mao handaraoklao sao ora sisaol, tenaol hambunom khorob aondao bu ora bam aeben aeben bu hasmi ora. Ngub bismil ngo sao was and sam aeben bisao o, waki mabor hobao sao ora tangar ubi mend Ngaorom tenaol hambun bor pone ora bisur bubur pindib paen kisaol, obum tenaolom khorob bimi sao ngo baeben mu tuwabur, Ngaorom nao bor ini kone dund se wi oborob bimi tenaol hayem ko hayao ora.¹⁷ Ngub beyao o mbes aol is mende ngo pibnao hasao ndam khorob ora bisaol, obum khorob ko bombor ora ngo bisao nda oram tenaol mao homam aeben bubur, tenaol mao homaraoklao sao ngom tenaol hambun maomb bo hasao ora. Ngub bisao o aol is mende Njises Karas ngo obu mabor ibisao ndam waki is mende pibnao ibisao ngom khorob ngo bisao ub men mbabur, obum nao hond aondao ora homo pone ora bisur bubur, obum nao hambun bor

armend sisao kone ebe dund se on taol bu nji peb bu hayao ora. Ngub beyaol Ngaorom nao bor ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem ko kao njurukl hayaol, naom su ngol nao heme bao haklmao tomb nao menjao mendom nao men mbaen ko Karas obum nao aol wesmbao aondao ora non bi hamun keyao ora.

¹⁸ Pangeklem. Khorob sao ko bombor ngo bisao ndam tenaol hambun bor te mao saram aeben bu ke henden kam aeben bisao tomb, mabor is mende ngo obu kone ebe u tenaol hambun ko bombor ora ngo bisur bisao ndam, naon kone bor kho sao menjao nao wi ini ebe ora hayem ken kobur laon nao haeben mao saklao ora.^h ¹⁹ Ngub buklaol o aol is mende pibnao hasao om Ngaoron angal hul habur khorob ngo bisao ndam, tenaol paolismi baeben hambun bor aondao bu and sam aeben bisao ora. Ngub bisaol khorob ngub bam aeben was bismi tomb aol is mende ngo mabor ibisao nda obum non tangar ub ora bubur, obum Ngaorom bibi kisao ub hul nao hae ngo bibi kisao ub hambun sao bu kowes bisao saom, tenaol andub ora Ngaorom turi homobur ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem ken kisao ora.²⁰ Ngub bisao o Ngaorom obun man Mosesom ko haen kao kalisaol, man ngo ko hasao tomb di khorob bimi sao aondao bu ora and sisaol, tenaolom khorob bimi sao was and sam sam bin bam aeben bismisa. Ngub bismi o Ngaorom tenaol hambun hond aondao ora homo haraoklao ub obum waki mbini pone ora bisur bu, bu murukl hayaol, obum ngo biyao ub di aondao bu and sam sam beyao om, obum khorob ngo bimi sao di ora men mbakbur hayao ora.ⁱ ²¹ Heneng ora ngub beyaol tenaolom khorob ngo

^h5:18 1 Kor 15:22   ⁱ5:20 Oro 4:15; Kal 3:19

bismi saom tenaol hambun mao homam aeben bubur, tenaol mao homaraoklao sao ngom mbini tenaol hambun ora maomb bo haen hasmi o, ngubi tomb non Ngaorom tenaol hambun hond homo pone ora bisur bubur bu mukulbur hayao om tenaol hambun maeb ha maomb bo hayao ora. Ngub maomb bo hayaol Aorao Aondao Njises Karas obum Ngaorom nao bor ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem ken ko, obum nao haeben mao saklbur hayao ora.^j

Nao khorob mao baraoklao saom maomb bowen hasmao ub heme ora hayom o

6 Heneng ora ngub beyao o naom asub ora bukmao ko pangeyem? Ngaor obum nao hond aondao bu ora homo oborob ora bisur bukbur hayao ub aondao bu ora kond bam bam bu bisur bu waki was kunaen ko, naom khorob was bu hamun ko nen sabeyem be?^k ²Ngub inj ka. Nao mbes tenaol khorob mao baraoklao saom maomb bo haen hasmao ub heme non bi hayom ol, nao ngubi tomb ko mende maomb nao bowen ora hayom ngao, naom waki asub nen sabobur khorob bukmao?¹ ³Pangeklem. Inim di ora hendeyem ub naom Eben Ke Aol Njises obu kab haru ora haklbur mbabtas bismao ub, naom obu himisao o menger mubur, nao di obu haru heme non bu mbabtas bismao ora.^m ⁴Heneng ora naom ngub mbabtas bismao tomb naon Ab Ngaor obu imbi wi bao bi ora ndam Njises himisao o waki buri palo mao enjaesao nda ub, obum nao di tenaol ka tangar wen pange oram obu hesa haru mao haen ko, nao di obu himisao ub obu kab haru himisaol, mbinim obu maol bismi ub nao di obu

haru maol bi non bu ngub mbabtas bismao ka.ⁿ

⁵Pangeklem. Nim ngo kakl ub mbes Njises obu himisao tomb nao di obu hesa ngub haru himisao o yaol, Ngaorom obu waki mao enjaesao ub nao di obu hesa haru hamun ko ngub mao enjaeklao ora.^o ⁶Ngub bukmao naom di ora hendeyom ub Karas obu is pe kowal bi ora bor ngo himisao tomb, nao mbes tenaol khorob mao baraoklao saom buri palo maomb bo hasao ub di, ko mende nao maomb bo haen ko kur mi pisao ora. Obum ngub bisao tomb was naon songolom khorob bi lao sao di ora men mba lu taol peyobur, nao mbes kone kho wi hasmao ub di obu is pe kowal bil ngo nil li mbaesmi bor haru nil li mbaki mini pisao ora.^p ⁷Heneng ora mondom obu mbes hasao ub heme non bi ora haklao tomb obu menjao mondom waki men mba nao maomb bowen haklaong, tenaol khorob mao baraoklao saom obu mbes men mba buri palo maomb bo hasao ub waki asub bubur ko mende maomb bo haklao?^q ⁸Pangeklem. Naon kone mbes hasmao ub non Karas obu himisao bor ngub haru heme non bi ora hayom ol, nao di obu hesa haru enjo ora habur obu hesa haru haeben sokmao ko naon mbib di hondo ora hayom ka. ⁹Heneng ora naom di ora hendeyom ub Karas obu himisao o Ngaorom obu waki mao enjaesao, tenaol mao homaraoklao saom di obu pe paen lu men mba maomb di nao bowaki birib se ora yaol, obu menjao mondom mao homaki buwaklao ora. ¹⁰Pangeklem. Tenaol khorob mao baraoklao sao aondao ora habur, tenaol hambun men mba maomb bo hayao ub di ora men mbaki bur kisaon, Karas obu di nao men mbaen ko obum ngo sao hakl ora men mbabur, ko bom-

^j5:21 Oro 6:23   ^k6:1 Oro 3:5-8   ^l6:2 1 Pit 4:1   ^m6:3 Kal 3:27
ⁿ6:4 Kol 2:12   ^o6:5 Pil 3:10-11   ^p6:6 Kal 5:24   ^q6:7 1 Pit 4:1

bor ora ngub himisao ora. Ngub bisaol obu waki enjo hayao ub Ngaoron imbi aondao bu ora win ko, obu ko mende nao homaeb se oram haeben sayao ora.^f
¹¹ Ngub beyaong inin kone bor di bombor ngub was ngub ora nen saboklwaebe. Ni mbes hawao ub Karas hesa haru homowaol, ni ngubi tomb ngo hae ub ni tenaol khorob mao baraoklao sao ngom ko mende nao maomb bowaeb se ora, ni Ngaor hesa haru ora habur Eben Ke Aol Njises kab enjaokl po ora hae ko haklwaebe ora.^g

¹² Heneng ora inin ngub ora habur lemin inin toklo songol haeben nao saeb se bung biyao sao ngom tenaol khorob mao baraoklao sao bor ung bu peyobur, inin kone bor khorob bimi sao heb was mao homaraoklaol inin songolom heb homo bi lao ub bi saoklaong, ngub nao beklemin ub tenaol khorob mao baraoklao sao ngom ini nao maomb bowen baondib pa ora haklwaebe.^t ¹³ Inim ngub bubur lemin tenaol khorob mao baraoklao saom inin ki aongao di ngo sao haklon bombor mend men mubur khorob mao baklao hondo ora haklwaebe ka. Pangeklem. Ini mbes hasmi ub himisaol ngubi tomb waki enjo hae non bi ora hayem ngao, ngubi tomb ngo hayem ub non Ngaor obum ora maomb bo haen habur, inin hambun sao oborob kone dund se woroklme ub was bu hareklem inin toklo hambunon ki aongao di ngo sao hakl hambun sao Ngaorom was maomb bo haen haklwaebe ora.^u ¹⁴ Heneng ora ini ngo baeben non Ngaoron man tenaol bu mib nao se ngo mbes Mosesom ko hasao ndam maomb nao bowen ora haroklme, Ngaor obum ini pone ora hond homo bu muklbur hayaol obum ora ini pok-

lemi harer o oborob muwalakl hayaong, tenaol khorob mao baraoklao saom di ini maomb bowen haklemi oborob hondo ora haklwaebe ka.^v

Nao oborob mao baraoklaom ora kowan ken haemin

¹⁵ Aoh, inim inin kone bor non nao Mosesom manom nao maomb bowen ora hayom ngao, Ngaorom nao aondao bu ora hond homo waki was bisur bu kunaen ub naom khorob was bu haemin ko nen sabeyem be?^w ¹⁶ Ngub inj ka. Inim di ngo sao oborob ora hendeyem ub ini ngo haklon mondom aol is menden kowan lao aol habur, obum nje bor obun kongon hambun sao bibi lao sao baeben hul nao hae hambun sao bu haklesi tomb, nje aol ngo obun angal hul nao hae obum lao ub was bu haklesil obun kalabus kongon baraoklao aol ora haklesi. Ngub soklaol inim tenaol khorob mao baraoklao saom lao ub ora hem ko kone ubur pango harim sin, inim ngon il taloklemi o tenaol mao homaraoklao sao ora soklaol ke hondo heben ora saklemi. Ngub inj, inim tenaol hambun oborob mao baklbur hayao om lao ub ora hem ko kone ubur pango harim sin, inim ngon il taloklemi ub Ngaorom ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem lao ka.^x ¹⁷ Ngub lao o mbes non ini ngo baeben tenaol khorob mao baraoklao saon kowan lao tenaol ora hasmil, ini obun kalabus kongon non bi was bu hasmi ora. Ngub bismi o waki ngubi tomb non mbinim ini bor Ngaoron angal hobao sao ngo pangeklem inin kao njismi tomb, inim kone ukl bombor ora ubur harer ebe ngon ora turi homo po hayem ngao, Ngaorom ini ngo bisur be ub nen sabobur naom obu

^f6:10 NjuS 9:26-28; 1 Pit 3:18   ^g6:11 2 Kor 5:15; Kal 2:19; 1 Pit 2:24

^t6:12 Mat 3:9   ^u6:13 Oro 12:1; Ebe 2:5; Ebe 5:14   ^v6:14 1 Njo 3:6

^w6:15 Oro 6:1   ^x6:16 Njo 8:34; 2 Pit 2:19

bor turi homo tengiyu ko kaoya kemin ora.^y ¹⁸Heneng ora mbes ngo tomb non tenaol khorob mao baraoklao sao ngom ini hambun buri palo maomb bo haen ora hasmi o, wakt mabor Ngaorom Karas obu su ngo bor eben kobur ini kur mi pen kisao ora. Ngub bisaol ini ngubi tomb wakt tenaol oborob mao baraoklao Ngaor obum turi homo bib ko nen sabeyao ub, inim oborob buklemi on was hem ko bam bam bukbur Ngaoron kowan lao tenaol ora hayem. ¹⁹Pangeklem. Inim nim angal ngo kakl baebenon te penar bu nen sabokl buwaeb se ora hayem ngao, nim tenaolom angal mar mar nao ke bao kao pabur lome nda ub ngon te bao kao pa kao dund bun ka. Inim mbes oran khorob buklemi on was turi homobur, ini tenaol khorob mao baraoklao saom maomb bowen ora habur, ini obun kalabus kongon baraoklao tenaol non bi obum kowan ken ora hasmi. Inim ngub habur khorob was bu haroklme saom di inin kone bor kho dol hae ora hasming, inim kone ngubi tuwabur, ini ngubi tomb non Ngaoron sem komb bi ora hareklem in ub inin toklo hambun ora tenaol oborob mao baraoklao nda obum ora maomb bo haen wabur, inim obum lao sao hul nao hae obun kalabus kongon biyao tenaol non bi ora haklwaebe ora.

²⁰Heneng ora inim mbes non tenaol khorob mao baraoklao on kowan lao tenaol ora habur, inin obun kalabus kongon non bi ora bu hasmi tomb inim khorob buklemi sao bor was kone mi pen hasmi ora. Ngub bismil oborob mao baraoklao om ini men mba dim nao bisaol, inim khorob hambun sao bu hasmi ub menjao nen nao sabe as ko ora bu hasmi ka. ²¹Pangeklem. Inim mbes ngo tomb khorob aondao bu ora bu hasmi o, inim wakt ngubi tomb

non khorob ngo bu hasmi on sakl aondao ora polo hayem ngao, inim mbes khorob ngo bu hasmi on il sisao o asao ora talismi? Nim kao njun pangaoklaob. Ngo sao baebenon il saoklao ub tenaol mao homaraoklao sao ora saoklaol, ke hondo haeben saroklme sao ora taloklme.^z ²²Aoh, ngub bimi o ngubi tomb non tenaol khorob mao baraoklao sao ngom ini mbes maomb bo hasao ub ko mende nao maomb bowen ko Ngaor obum ini wakt Karasom bu mu kur mi pen kisaol, ini ngubi tomb non Ngaor ora hem ko obum hambun sao bibaebe keyao ub was bu habur ini obun kalabus kongon biyao tenaol non bi ora hayem. Ngub hayem ol ngon il soklao ub inin sokl menger, ini Ngaoron sem komb bi oborob bimi tenaol ora habur haeben saklemi ora. ²³Heneng ora nim ngo kakl ub tenaol khorob mao baraoklao ndam di tenaol obu hem ko taol mi pobur, obun kalabus kongon non bi baroklme baeben bor di sokl kaloklaol, mbini ngo baeben ke hondo haeben saroklme sao sokl ora muklemi. Ngub buklemi o Ngaor obum di nao pone ora bu muklbur hayao ub non, obum nao hesa naon Aorao Aondao Njises Karas kab haru haeben mao saklbur hayao ora.^a

Aolom ten taol bimi nda ub menger angal mar wiyao o

7 Nao haeme mbaoli hakl o, ini abo ngo bor hayem baebenom Moseson man oborob ora pangeyem ol, nim ini bor angal ngo kao njuklbur bi ub inim oborob ora pangoklemi ko pangakl ka. Pangeklem. Man ngo bor di ngo wi ub tenaolom mbini nao heme sul bao haklemi aeben anga tomb was man ngom lao sao hul nao hae oborob pangaeb se hayem. ²Mend di nim bombor ngon

^y6:17 Njo 8:32   ^z6:21 Oro 7:5; Oro 8:6; Oro 8:13   ^a6:23 Oro 5:12; Oro 5:15

menger was mubur kakl ngao, manom ngo ke wi ub tenom obun aoli nao heme bao haenbur sa sin, obum obun aoli ngo tuwaklbir obun anda nao poklao ora ke wiyao. Ngub wiyao o obun aoli ngo homoklao tomb non obu ten weyae ware pe as ko buruklao o sakl, man ngom obu bor menjao te nao mao saraklaol, obun anda di ebe poklao ora. ³Ngub saoklao ndal ten mondom obun aoli nao heme bao haenbur aol tangar mende biri peyao tomb ten ngo obum aol paes ora pene lome. Ngub lome nda o obun aoli ngo homoklao tomb sa sin, manom di obum aol mende nao pe bao buruklao ko di menjao nao ke obu ware pe ora buruklao o sakl, obu aol mend pa sin di obum khorob bubur aol paes pe non bi dim inj soklaol, obum aol ngo poklao ub di ebe was soklao. ⁴Nao haeme mbaoli hakl o, nim angal mar ngo kakl ub nim ini ora menger mubur kakl ol, ini Karason toklo oran ki aongao ngo sao haklon pe barae haklon mendbor non bi ora hayem ol, ini ngo baeben ini mbes hasmi ub obu himisao bor haru himismil, inim non manom ngo sao bibaebe ngo sao nao bibaebe ke wiyao ub was men hakol bib se inj hayem ka. Ngub inj, inim mbes ngub bib se hasmi ub himisao ora. Heneng ora ini mbes hasmi ub ngub himisaol inim wakl mabor aol is mende pe non bu, ini ngubi tomb obu ngo himisao o wakl enjo hayao on were non bi ora hayem. Heneng ora nao ngub Karas obun were non bi ora hayom ol, Ngaorom naom hambun sao oborob was bam bam bu hamun laol, naom il ebe ora sen haklmao ora.^b ⁵Ngub haklmao o mbes naon songolom heb homo bi kisao ub bu hasmao ub manom ki maoklaom sao pember habur, ngo sao bibi ngo sao nao bibi ko muwaleyao saom naon kone bor dekel dekel mao ba

heb mao homabur, naon toklo ndaon ora bor ngon il sao deraesao ub tenaol mao homaraoklao sao ora sao deraen kisao.^c ⁶Ngub bubur kisaon Moseson manom di nao bor ngo sao ngo sao bibaebe ko kowan kaeb se ora ubur, man ngom naon kone bor munu tanga pa wisaol, nao man ngom kalabus bu mbae sao hasmao ora. Ngub hasmao o nao ngubi tomb hayom ub non Ngaorom nao kur mi pisaol, nao tenaol mbes hasmao ub heme non bi ora habur, naon kone bor di menjao mondom nao men mbae ware pe as ko ora hayom ka. Nao ngub ora hayom ol Moseson man harer mbes pange non bi ngo mbukl waeb bor wiyao om nao kowan ko men mbaeb se ora wiyao, nao man ngom nao men mbaen ora habur Ngaoron Wesao ndam nao kemi puklao harer mende wen pange on ora po hayom.^d

Moseson man kisao om tenaolon kone taol taol mao baeb se yao o

⁷Ngub beyom ngao naom asub ora nen saboklmao? Aoh, man ngo tenaol khorob mao baraoklao sao wiyao ko pangeyem be? Naom ngub nen nao saboklmao ora. Pangeklem. Manom tenaol khorob nao mao baraoklao o, man ngo wiyao om ni bor khorob bimi sao baeben ngo sao ngo sao was wiyao ko oborob kao dund bubur muwalisao ora. Nim ngo kakl ub man ngom tenaol menden hambun sao heb nao homaebe ora kisao nda ub nao ke sokl bisaon, nim khorob heb homo bimi sao ngon ko mend nen nao sabokl beyo ora. ⁸Heneng ora Mosesom man ngo ko hasao om nao kone ndaon bor tenaol khorob mao baraoklao saom harer kare taokl hondaen kobur, man ngom ni tangar tangar hambun sao heb aondao bu ora mao homaesao ora. Ngub bisao

^b7:4 Oro 6:2; Oro 6:11; Kal 2:19   ^c7:5 Oro 6:21   ^d7:6 Oro 6:4; Oro 8:2

o man ngom ngo sao bibaebe ngo sao nao bibaebe ko ngo wi ub nao wi sokl beyaon, tenaol khorob mao baraoklao ngo obun buri kang ora di nao ukl beyaol, obu aol buri nao pale heme non bi sokl beyao ora.^e ⁹ Aoh, ni mbes Moseson man ngo wiyao nda ub nao hende hawao tomb ni heme non bi inj, ni enjo hae non bi as ko hawao o, waki mabor man ngom nao kone bor honda ubur man ngom ni bor njem ngo sao nao bibi ora ko ki maoklaom sao bember habur muwalisao ora. Ngub bisaol tomb tenaol khorob mao baraoklao om buri palo enjaokl obobur, nao kone bor njem khorob was bu hael ko te mao sara sendaolom sao bisaol^f ¹⁰ ni tenaol homoklme nda ub pe pawao ora. Heneng ora man ngom ni haeben ora san ko njem khorob ngo sao ngo sao nao bibi ko muwalaki hayao o, man ngom was waki baol munubur, aol ni ngo hae ubi o kho mao saklbur tenaol mao homaraoklao sao eben kisao ora. ¹¹ Pangeklem. Man ngom ni bor ngo sao kho ora wing, njem ngub nao bibi ora ko muwalisao ub nao kone ndaon bor tenaol khorob mao baraoklao o obun harer ora kare taokl hondaesaol, man ngom ni maobowabur nao kone bor tangar tangar sao hambun sao heb aondao bu ora mao homabur kisaon, man ngom nao kone bor pe pan lisao ni ora pe pae ndi on hawao ora.^g

¹² Aoh, Moseson man ngo ko hasaol wiyao nda ub Ngaoron man ebe ngom nao bor njem ngo sao kho ora yaong, nao bibi ke wiyao angal ebe komb bi ora ngom oborob dund se ub was kao njurukl hayao ora.^h ¹³ Ngub bisaong man ngom ni pe pan lisao ko angal ngo kakl ub Ngaorom nao bor oborob bibaebe keyao saom ora ni pe pan

lisao ko pangeyem be? Ngub inj ka. Tenaol khorob mao baraoklao ndam nao tenaol Ngaorom oborob bibaebe keyao ub bu haroklmao baeben kho aondao bu ora homo, nao maobowa naon kone khorob mao baklbur hayao ub, obum ora Ngaorom nao bor oborob bibaebe keyao nda pere mubur ni pe pan lisao ora. Ngub bisaol tenaol maobowa naon kone bor ngo khorob mao baklbur hayao ub, nao hambunom di obu tenaol khorob mao baraoklao sao kho ora hayao ko ora hendeyom. Heneng ora obum Ngaorom oborob bibi keyao sao ngom ngub buk-lao tomb, tenaol maobowa khorob mao baraoklao sao ngo menger nao mib se kho ora yao ko panaem ora hendeyom ka.ⁱ

Kone bor kab non bim mende men mba mba bu hayeb o

¹⁴ Heneng ora naom di ora hendeyom ol, Moseson man ngo ko hasaol wiyao o non Ngaorom ora kisaol, tenaolon kone bor kao kal kal biyao sao angal ebe ora wiyao. Ngub wiyao o ni non aol heneng ora hae ol tenaol khorob mao baraok-lao saom ni ora buri palo men mbarukl was hayaol, ni obun kalabus non bi ora ni obum kowan ken was hae ka.^j ¹⁵ Ni ngubi ora hae ol nim bukl beyo sao hakl di ora nen sabokl buwaruklul, nim hobao sao mend turi homo bun ko nen sabeyo ub bao wabur, waki nim makl homo nao buklwao ora ko nen sabeyo sao bao biyu ora.^k ¹⁶ Heneng ora makl homo nao buklwao ko nen sabeyo sao ngo nao kone bor heb mao homabur bao bi bi was laol bao was bu haruklu o, Moseson manom nao bibi keyao ub ora biyul, man ngo ebe dund se ora wiyao ko nao kone bor mao bembera hondo ora haruklu. ¹⁷ Ngub hondo ora haruklu

---

^e7:8 Oro 4:15   ^f7:9 Oro 10:5; Nje 1:15   ^g7:11 NjuS 3:13   ^h7:12 1 Tim 1:8
ⁱ7:13 Oro 5:20   ^j7:14 Njo 3:6   ^k7:15 Kal 5:17

o nim ngo biyu ub nao mbib ngub bun saol ko inj, tenaol khorob mao baraoklao ndam nao kone ndaon bor khorob bi bi was laol, obum ora mao baraoklao ko nim di panaem ora mao bembera hondo ora hae. ¹⁸Ni aol ngubi ora hae ol nim nao mbib was habur oborob bun lao sao mend nao kone ndaon bor nao wiyao ko, nao mbib oborob hondo ora hae ka. Ngub hondo hael nim oborob sao mend hem ko buklwao ora ko nen saboklwao ub di, nao mbib was habur non bukl buwawlao ora. ¹⁹Heneng ora nim oborob sao mend ngub turi homobur buklwao ora ko nen saboklwao sao baeben bukl buwatur bao waklwao o is, nim maki homobur ngo sao baeben khorob bimi sao ora wiyao, nao buklwao ko pangoklwao sao bor was nao kone men pae bomboklao, nim turi nao homoklwao sao ngo baeben bao bibir bubur buklwao ora. ²⁰Pangeklem. Nim maki homoklwao sao ngo wakl buklwao ub nao kone ora bor oborob ora mao bembera hondoklwao tomb ngo sao nao mbib inj, tenaol khorob mao baraoklao sao ngo obu ninao kone ndaon bor bao habur, hambun sao heb was mao homa homa bu hayao ndam ora mao baraoklao ko hondoklwao ora.

²¹Heneng ora ngub biyao o nao kone bor ngo taol taol mao ba ib mao paraoklao o non, ngo saom ora biyaong kon pangaoklaob. Nim oborob buklwao on hem ko nen sobaki bereyo tomb khorob mao baraoklao ndan burim nao kone bor taol taol mao babur, khorob bimi harer wiyao on was hiril peb mao baraoklao om ora mao baraoklao alem. ²²Ngub biyao nao kone ndaon bor oran Ngaoron angal hobao sao ngo turi homo men hakol bun ko nen sabeyom hem aondao ora ken haruklu o, ²³wakl khorob mao baraoklao saon buri ndam nao kone bor

heb mao homa ib mao pam pam bubur, ni ora men pae poklbur nim Ngaoron angal ngo turi aondao ora homaklo nda bor aondao bu ora saond bu kalo hayaol, nao mbib hondo ora haruklu. Aoh, heneng ora nim ngo kakl ub tenaol khorob mao baraoklao on buri ngom ni obun kalabus non bi mao palabur, nao songolom bi lao sao ngom non sub kang on ib mao pam pam bu men pae pukl haen was haruklu ora. ²⁴Ngub was biyao nao kone bor kho so kend bin was habur hem kao ha was haruklu, nao toklo songolom heb mao homa bao bi bi was lao saom ni ke hondokl puklmi harer kho on ora kemi pobur ke hondo haeben san laong, ni aem ora bu muklao balem? ²⁵Pangeklem. Ngaor obum ora naon Aorao Aondao Njises Karasom ni bu min laol, nim ngo sao nen sabeyo tomb Ngaor obu bor turi homo tengiyu kao ha was haruklu ora.^m

Ngaoron Wesaom kone bor lao saohul nao hae pangemin ora

8 Heneng ora nim hambun sao buklwao sao baeben nao mbib was habur bu haru sin, nao kone ndaon bor Ngaoron manom bibi ke wiyao ub men hakol was bib se wiyao o, nao songolom bi lao om tenaol khorob mao baraoklao ndan man o bor was kone mi pen lao ora. ¹⁻²Aoh, ngub biyao o Ngaoron Wesaom Ebe Tangar ora ndam nao tenaol mendbor Eben Ke Aol Njises obu hesa haru ora haroklmao baeben haeben mao saklbur ora hayao. Ngub hayaol tenaol khorob mao baraoklao ndan manom tenaol homoklime nda ub ni di homon ko ora men mba luklbur kisaon, obum buri palo maomb bo habur ni kalabus bu mba yam sao munu tanga pa wisao o, Ngaoron Wesaom Tangar ndan buri aondao ndam ni wakl

¹⁷:23 Kal 5:17; Nje 4:1; 1 Pit 2:11   ^{m7}:25 1 Kor 15:57

kur mi pisao ora. Ngub bisaol ngubi tomb tenaol mendbor Eben Ke Aol Njises obu hesa haru haeme baebenon kone bor khorob sao kang menjao nao win obum ora mu tuwaesaol, mbini tenaol ngo songolom bi lao ub nao pange Wesao Ebe ndam keyao ub pango bu haroklme baeben bor, inim khorob sao mend ngo bismi ko te mao sara nao buklaora.ⁿ ³Heneng ora nim ngo kakl ub mbini tenaol mendbor songolom heb homo bi lao om mbinin kone bor taol taol mao baen hasmi baeben buri nao palaeb se ora hasmi o sisaol, mbini ngo baeben Moseson manom di ora bisur bukl buwaesao o, Ngaor obum ora mbini ngo baeben bu misao. Ngub bisaol tenaol khorob mao baraoklao ndam tenaol hambun bor mbinin songolom heb homo bi lao ub was bin ko hasao o, Ngaor obum Njisesom ngo sao te bember pey-obur ke mao handaen ko obun Isi kuwis akl bombor ora ngo eben kisao ora. Obum ngub eben kisaol obum tenaolom khorob bu haroklme sao baeben mbinin kone bor nao win mu tuwaklbur, obum tenaolon toklo heneng ngo ha bereyom ubi men ingiyaoklbur ibisesa.^o ⁴Ngub bisaol Moseson manom inim ngo sao ngo sao bibaebe ke wiyao ub oborob ora wiyao o, man ngo wiyao baebenon ukl mend nao baondib mini hambun sao ngaorukl pelen bibaebe ora ke wiyao ub mondom nao bib se ora yao ka. Ngubi yaol naom mbes songolom bi keyao ub bu hasmao ub tuwabur Ngaoron Wesao Aondao Tangar ndam kao njeyao sao was pango haroklmao baebenom, Wesao ndam lao sao baeben ora pango haklmao tomb naom Moseson manom bibaebe ke wiyao baeben hambun di ngaorukl pelen oborob ora bu hae non bi hamun ko, Ngaorom obun Isi nda ngub eben

kisao ora.^p ⁵Ngub bisaol o mbini mendbor songolom bi lao sao was heb homo bu haroklme baebenom mbinin kone bor songolom heb homo bi keyao sao was hem ko taol mi akol bu, bu haroklme ora. Ngub bimi o mbini Ngaoron Wesao ndam keyao ub ora taol mi po bu haroklme baebenom mbinin kone bor Wesao ndam keyao ub ora hem ko taol mi po bu haroklme.^q ⁶Heneng ora nim ngo kakl ub tenaol mendbor mbinin kone bor mbinin songolom heb homo bi keyao ub was hem ko taol mi po bu haroklme baeben hambun, mbini tenaol homoklme hareron ora po haroklme. Ngub bimi o mbini mendbor Wesao Ebe Tangar ndam bi keyao ub was taol mi po haroklme baeben non, mbini tenaolon kone bor sub sisab bi sowa paen habur, ko mende nao heme haeben ora saklbur puklmi hareron po haroklme ka.^r ⁷Pangeklem. Nim ngo kakl ub heneng ora kakl ol, mondom obun kone bor obun songolom heb homo bi lao ub was bu harob sin, obum Ngaoron man di nao pange hul ora habur obu Ngaor bor saond bi men koro hayao ora. Heneng ora obum Ngaoron angal ngo hem ko nao pangaeb se ora hayao ora. ⁸Obu ngo kakl ubi ora hayaol, teaol mendbor mbinin songolom heb mao homa bi keyao ub bu haroklme baebenom non Ngaorom turi hemen sao oran menjao bukl buwaklemi ora.

⁹Ngub buklemi o ini ngo baebenom non songolom heb homo bi lao sao bor hem ko nao bimi ora. Ngub inj, inim Ngaoron Wesao Aondao Tangar ndam inin kone bor kao njeyao sao oborob pango haroklme ora. Heneng ora ini ngo baebenon kone ndaon bor Wesao ngom honda haen ora haklemi o sa sin non, ini nim ngo kakl ubi ora hayem o, aoh Kara-

ⁿ8:1-2 Oro 7:23-24   ^o8:3 Pil 2:7; NjuS 4:15   ^p8:4 Kal 5:16; Kal 5:25

^q8:5 Oro 6:21   ^r8:6 Mat 12:34; Njo 8:43; Njo 12:39; Nje 4:4

son Wesao ngom tenaol menden kone bor nao honda haen harob sin, obu Karason sem inj hayao ora.^s ¹⁰ Pangeklem. Tenaol khorob mao baraoklao ndam inin toklo ngubi tomb ngo ha bereyem ub pe paen lisaol ini pe paklbur ora hayem o, Karas obu heneng ora inin kone ndaon bor bao haen was harim sin, Karas obum Ngaorom ini kone dund se wi oborob bimi tenaol hayem ken laol, Wesao Tangar ngom ini waki mao enja haeben ora mao saklbur hayao ka.^t ¹¹ Heneng ora Njises obu himisao o daol waki mao enjaesaol, Wesao Tangar Aondao bombor ngo ndam inin kone bor di bao haen was harim sin, Ngaorom Karas obu waki mao enjaesaol ub obun Wesao Tangar ndam inin toklo homobur bung bib se ngo hayem o di waki mao enjabur haeben mao saklao ora.

¹² Nao haeme mbaoli haki o, naom menden san mend haen sao hayom ngao, naom san ngo hayao ub waki obu san ngo hayao on aorao ora o bao haenbur, naon songolom heb homo bi lao ub naon songolom heb mao homaraoklao nda obu bor, menden san hae ngo nao kale oborob hondo ora haebe buklmao ka. ¹³ Ngub inj, inim songolom heb homo bi lao ub ora turi homo bu harim sin, ini pe paklemi tomb ko mende nao enjaki pe ke hondo haeben ora soklemi. Ngub buklemi o inim Wesao Tangar ndam inin songolom bi lao ub pe paen lu tuwaen ora harim sin, ini haeben ora soklemi.^u ¹⁴ Heneng ora ngub buklemi mbini Ngaoron Wesao ngom keyao sao oborob ora pango taol mi po harokleme baeben non mbini hambun Ngaoron isi ora hayem. ¹⁵ Pangeklem. Ini ngo baeben non, Ngaorom obun Wesao inin kone ndaon bor honda haen ko taol bu nji peb bisao nda ub, We-

sao ngom ini pakl aondao bu ora mao homa ini kalabus mao palaen ko inj taol bu njisao ora. Ngub inj, Wesao Aondao Tangar ngo obum ini Ngaoron isi ora mao habur obun buri oram nao buri mao palaklao tomb, naom naon ab heneng nao maru wisimi ora bor, njem ni ngo sao ngo sao nji ko oborob wakol ha haen ora kao kaloklmao nda ub, naom Ngaor bor di nao Ab o nao Ab ora ka ko, kor bu kao kalo hamun kaki hayao ora.^v ¹⁶ Heneng ora Wesao Tangar ngom ngub bubur keyaon obum naon wesao kang o hesa obo maomunu kimb bu peyo habur, nao bor ini Ngaoron isi wane ora hayom ko panaem ora muwalo kao njuruki hayao ora. ¹⁷ Ngub beyaol Ngaorom tenaol obun sem haeme baeben hambun bor hobao sao ora ngo obu hayao bor haki ebeyao sao taol bu kaloklbur man man bu hayao ora. Ngub beyaol obum nao obun isi wane ora ngo hayom haki bor di, obun Isi Njises Karas aondao imbi wi ora haen ko taol bu kaloklao ub nao bor di bombor ngub was taol bu njuklao ora. Aoh, heneng ora naom ngubi tomb sao non Karas obu ke hondo hasao ub nao di ke hondo haki mao o, waki obu aondao imbi wi bao bi ora hayao ub nao di obu hesa haru bombor ngub was aondao imbi wi bao bi oram obu hesa ngub haru haeben saklmao ora.^w

Nao imbi wi bao bi ora haki mao ub bao hondo hayom o

¹⁸ Heneng ora naom ngubi tomb non ke mundub mundub bi hondo haki mao o mabor Ngaorom nao aondao imbi wi bao bi ora hamun kobur, nao bor hobao sao ngo bu pindib paklaol hondoklmao tomb naom ke kang ngo hendeyom ub di ora men mbaklao, ke kang ngo hendeyom o hesa mabor hobao sao aondao ngo buk-

^s8:9 1 Kor 3:16; 1 Kor 12:3   ^t8:10 Kal 2:20; Ebe 3:17; 1 Pit 4:6   ^u8:13 Kal 6:8; Kol 3:5   ^v8:15 Mak 14:36; 2 Tim 1:7   ^w8:17 2 Kor 1:22; Kal 4:5-7; Kao 21:7

lao ub kab menger nao murukl birib se ora yaol nim hondo ora hae.^x ¹⁹Ngub buklaol Ngaorom mbes su hesa saohar kab bor hambun sao ngo warise sao baebenom, Ngaor obum nao ngo baeben obun isi ora hayem ko wen henden muwaloklao ub turi homo hondoklbur hem aondao ora ko bao hondo haeme ora.^y ²⁰Heneng ora mbes Ngaorom hambun sao ngo baeben wen oborob ora warisao tomb, hambun sao ngo warisao sao baebenom nao kho so bowes bib se hayom ko di menjao nen nao sabe as ko oborob ora birismi o, aol pibnao ora hasao ndam khorob bisao tomb Ngaor obum obun hambun sao warisao sao ngo baeben di kho sao ngaen kisao ora. Ngub bisao o Ngaor obum obun warisao sao ngo baebenom henden, mabor hambun sao bu kowes buklaol ub obun warisao sao ngo baebenom di henden ora bukklbur, obum wen ngo buklaol sao mbinim turi homo bao hondo haen kisao ora. ²¹Ngub bisaol ngubi tomb non Ngaor obum warisao sao ngo baeben ngub kho so bowes bu homokl di homo bung bu bowes bib se ora wiyaol, sun tenaol mao homa hambun sao kho mao saraoklao nda obum was ngo sao hakl di buri palo maomb bo hayao ora. Ngub beyao o Ngaorom mabor obum hambun sao warisao sao ngo baeben di kur mi po bu muklaol, nao Ngaor obun isi baeben hambun aondao imbi wi bao bi oram turi homo ware pe as ko poklmao ub mbini Ngaorom kur mi poklao sao ngo baebenom di nao hesa haru ngubi ora haklemi on turi homo bao hondo hayem ka.^z ²²Heneng ora naom di ora hendeyom ub mbes pibnao ora mondom khorob bisao nda aeben anga tomb di ngubi tomb di, Ngaorom su saohar hambun bor hambun sao ngo warise sao

baebenom mbini mabor sub kone tibaen haklemi ub nen sabobur, tenom nongnas maruklbur wen tomb mend tanda no e aondao bu ora ko kilwaki bu haroklme nda ub bu haroklme ora. ²³Aoh, Ngaor obum warisao sao ngo baebenom was inj mbini hem ko tanda no hayem o, nao ngo baeben bor mbes obun Wesao nda taol bu njisao ub, em bor ne pibnao naeb so bo dao haraoklao nda ub menger ora njisao, mabor di andub sao ora kond ba njuklao o nao ngo baebenom di bombor ngub was tanda aondao bu ora no e ko habur, Ngaorom nao wen bu muklao ub bao hondo haroklmao ora. Heneng ora obum nao obun isi ora mao habur, nao ebe sisab bi as ko hamun lao ub hem ko bao hondo haklmao ora.^a ²⁴Naom ngub hondo haroklmaol, Ngaorom nao heneng ora bu misao o obum mabor hobao sao ngo buklaol ub non naom ko mend nao hindismaol, naom wen hondoklbur turi homo ora hayom ub menger sao mend, mondom mbes mend bu pindib payaol hondo haklao o sa sin, obum hondo haklao o sakl obum ko mende turi homo nao hondo haklao ora. Aoh, heneng ora menjao wen bukl beyao sao mend ko mend hendeme sao sa sin, naom ko mende turi homo nao hondo haklmao ora lome ka.^b ²⁵Ngub lome o naom non Ngaorom hobao sao ngo buklaol ub naom ko mend nao hindismao sao ora buklaol hondoklbur hayom ngao, naon kone bor taol taol bin nao hae, ngo sao atomb ora bu pindib paraokl ko naon kone bor turi homo hondokl engel bin haemin ora.

²⁶Mend di naom ko mend ko mend buri nao pale sao habur, naom Ngaor bor di asub was kao kaloklmaob ko nen nao sabe haklmao tomb di, Wesao Aondao Tangar ndam nao bisur bubur,

^x8:18 Oro 5:2; 2 Kor 4:17

^y8:19 Kol 3:4

^z8:21 2 Pit 3:13; 1 Njo 3:2

^a8:23 2 Kor 5:2-4; Kal 5:5

^b8:24 2 Kor 5:7

naom Ngaor bor ngo asao was lomaob ko nen nao saboklmao sao hakl di obum naom angal tangar ub kobur ebe kao kalaomun lao ora. ²⁷ Pangeklem. Ngub beyaol Ngaor ngo obu tenaolon kone ndaon bor wiyao sao hakl di ora haondaoklao ndam Wesao Ebe Tangar ndam nen sabeyao sao di hondo ora hayao. Ngub hendeyaol Ngaor obum bun ko nen sabeyao ub, Wesao Tangar ngom Ngaor obun mbib obun tenaol baeben bisur bin ko tenaolom Ngaor bor keme sao baeben, Wesao ndam Ngaor bor njem bibi ora ko kao deb deb was bi haraoklao ora.^c

²⁸ Heneng ora naom di ora hendeyom ub nao bor khorob oborob kab tangar tangar sao ubukl was haklao tomb di, Wesao Ebe Tangar ndam tenaol Ngaorol kone u haroklme baeben bor harer ebe on win ko muwalakl was haklao. Ngub buklaol tenaol ngo Ngaor obun mbib nim bib ko nen saboklwao ub was buklemi ko hondobur, mbini bember ha peb bu ubuklub kisao baebenom harer ngo Wesao Tangar ndam muwalaoklao on ebe poklemi ora.^d ²⁹ Pangeklem. Nim ngo kakl ub mbini ngo baeben obun sem ora haklemi ko mbes pibnao ora man man bu paesao ub, mbini ngo baeben Ngaor obun Isi kuwis akl bombor ora nda hayao bor obu daol haru haen ko sabol peb bu ubuklub kisao ora. Ngub bisaol mbini ngo baeben di Ngaor obun isi ora soklaol, obun Isi kuwis akl bombor ora nda mbini ngo baebenon haeme mubao men koro ora haen ko mbes man man bu mbaesao ora.^e ³⁰ Heneng ora Ngaorom mbini ngo baeben bember ha peb bu ubuklub kisao ora tomb mbinim khorob bu hasmi sao baeben mu tuwabur kisaon, obum mbini bor ini ninao sem kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem kisao. Obum ngub

kobur Ngaor obu bao bi aondaol imbi wi ora hayao ub, mbini ngo baeben di obu daol haru bao bi aondaol imbi wi ngubi haen ko ngub bember ha peb bu ubuklub kisao ora.

Ngaorom nao hond homo kone wiyao ub Karasom nao muwaleyao o

³¹ Pangeklem. Ngaorom naom hambun sao ngo sao baeben bu hamun ko mbes man man bu mbaesaong, naom asub ora nen saboklmao? Wao. Ngaor obum nao bisur bu naon ora muwakkbur harob sin, wakl nao aem ora men mbaeb se hayao? ³² Heneng ora naom di ora hendeyom ub Ngaorom obun Isi kuwis akl bombor ora nda di, obun bao haen hem ko men mba nao bi obum nao ngo baebenon mabaorao sao harabur naon ne manaen ko bao eben kisao ora. Ngub bisaong ngubi tomb Ngaor ngo obum nao bisur bu, nao bor hambun sao di oborob was taol bu njubur, heneng ora bu muklao ko nen nao sabeyem be?^f ³³ Pangeklem. Ngaorom obun tenaol mendbor sablo haen kisao baeben o obun sem ora haen ko, mbini ngo baebenom mbes khorob bu hasmi sao di mu tuwaesao ora. Ngub bisaol obum mbini ngo baeben bor ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem ko hayaong, wakl aem was mbini ngo baeben bor ini kho ora hayem ko te mao sara sara buklaol? ³⁴ Wao. Mbini tenaol ngo baeben bor aem was ini ke handaeb se hayem kaeb se hayao? Pangeklem. Eben Ke Aol Njises obu bomborom naon ne manabur himisao ka. Aoh, obu ngub himisao o obu wakl mao enjaesaol, ngubi tomb non obu Ngaoron ki tao nan bao bereyaol, obu Ngaor hesa nao tenaol kab kobaranon dunin aol ora habur obum nao bisur buklaol on Ngaor bor kao deb deb barukl was

^c8:27 1 Kor 4:5   ^d8:28 Ebe 1:11   ^e8:29 Kol 1:18; NjuS 1:6   ^f8:32 Njo 3:16

haraoklaol, nao Ngaoron sem hayom baeben bor mondom tenaol ngo baeben mbini ubi abubi hayem ko te mao sara sara nao buklao ora.^{g 35} Mend di Karas obum nao hond homo aondao bu ora kone u haraoklao ub menjao mondom waki obun kone u bokelen kobur, nao Karas obu hesa aramend sisao dikla koba hamun lao ko pangeyem be? Wao. Inim nen sabeyem tomb naon kone bor tangar tangar saom obo men mbaklao tomb di, naom ke mundub mundub bi hondokl-mao saom di, aoh mondom nao hondo ko lu bowes buklami tomb di, de oboklaol naom dem homo buruklmao tomb di, naom samoklmao sao be? u paolukl-mao sao on mend nao wi haklmao saom sa sin di, aoh mendborom nao ora pe pamun luklbur kundukl li peb bi haen haklmao saom di, ngub inj nao mondom ora lu tuwarim sin di, ngo kam ubukl sao baebenon mend sao mondom Karas obum nao ngo hond homo kone aondao bu ora u haraoklao ub men mbaen kobur, nao Karas obu hesa dikla kobaen lao ko nen sabeyem be? Ngub nao buklao ora ka. ³⁶ Heneng ora angal ngon Ngaoron mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Naom nje ora hem ko hayom ol
Mbinim nao hor hambunon pe pamun
luklbur

Bu hayem ol sakl

Nao pe paen li ndi on ora hayom.

Nao some sib daol mend luklbur

Indi mbaroklme nda ub menger ora
hayom

ke wiyao ora.^{h 37} Ngub ke wiyao angal ngo wi hakl ub mend nao bor buklao tomb di, ngo sao haklon mend sao mondom Karas obum nao hond homo kone u hayao ub waki kone u bokelen kobur, nao obu kab dikla koba dim nao baomun lao ora. Ngub bubur obu bomborom tan-

gar tangar sao ngo nao bor kho mao sakl oboklao sao baeben di, naom ora men mbamun ko buri mao palabur obun buri taol bu njurukl hayao ora.^{i 38} Heneng ora nim ninao mbib di oborob hondo mao bembera ora hae ub nao nao heme sul bao haklmao aeben anga tomb di, aoh nao homoklmao tomb sa sin di, angal mini wesao tangar tangar baebenom di, khorob mao baraklao semon wesmbao aondao maomb bo haroklme baebenom di, khorob mao baraklao semon wesao tangar tangar ngo baebenom di, ngubi tomb ngo be saom di, mabor wen buklao saom di, ³⁹ yu saohar bor ngo hae sao haklom wen mabor buklao saon kao dund bi hayem saom di, su ndaon bor mabor ngo buklao saon kao dund beme saom di, ora su saohar hambun bor ngo kakl sao baebenon bombor ora mondom dim Ngaorom nao hond aondao bu ora homo kone u hayao ko, nao Aorao Aondao Eben Ke Aol Njisesom nao muwalo kao nju hae ub nao men mbaklao ora. Heneng ora obum naol aondao bu ora ngo kone u haraoklao ub ngo kakl sao baebenon bombor sao mondom waki obun kone u bokelen ko, nao hesa Ngaor obu kab armend ha ha baomun ko di nao dikla kobamun kakl buruklao ora.

**Ngaorom Nju sem oran obun
sem ora haen kisao o**

9 Pangeklem. Nim angal ngo koklbur bi ub heneng ora, Karas obum di ni nao tuwae haru haen ora kakl ol nim angal ngo kakla inj, Wesao Aondao Komb Bi Tangar ndam di nao kone ora bor maomb bo obum hondo haenbur heneng ora kakl ka. Aoh, obum di nao kone bor njem tangar mende ngo nen sabobur o kakla kal ko ni te nao mao saraklao ora. ² Is ora alem. Nim angal ngo koklbur bi kakl o non, tenaol ninao sem

^g8:34 Bis 7:55-56; 1 Njo 2:1   ^h8:36 2 Kor 4:11   ⁱ8:37 Njo 16:33

ora om ebekone po mbinin mbib nen sabeme ub was ngo bu hayem ub ora nen sabeyo tomb, ninao kone ora bor hem keyo saom tanda aondao bu ora bin was habur kho sen ora hae ka. ³Heneng ora nim hem aondao bu ora ngo ko hae ub nim mbini ngo baeben bisur bu, bu mib se di mend haki beyon, nim mbini ninao sem nao ibao bomborom borbele ngo baeben puwi pen bu muklwaol dim, Ngaorom ni Karas kab haru nao han lu taol peyo ke hondo haeben san kokl beyao sin di, nao sem ngo baeben oborob ngub puwi pen ka sin ke ngo haki di bao hondo haeben sakl beyo ora. ⁴Nim nao kone bor ninao sem ngo hem ko kho sen was haruklu baeben non, mbini Isreyel tenaol ngo Ngaor obun mbib obun sem obun isi wane ora haen kobur, obu bao bi imbi wi aondao ora hayao ub di mbinin ngo baeben daol haru mao hasao ora. Obun ninao sem ora ngo bor oborob ngub was bubur kisaon, nim ini bor di heneng ora ngo sao ngo sao buklwaong, inim di ngo sao bibaebe ora ko angal u kobabur obun man di oborob ora buwalisao. Heneng ora Ngaorom tenaol ngo baebenom obu bor kaoya lemi harer bombor ora ngo wiyao ub di mbinim henden oborob ora muwalobur, mabor mbini sem o bor hobao sao ngo pindib pakl bisao ndan di, ini sem o bor nim ngo sao heneng ora bu pindib paen lowaol il soklao ko mbinim oborob ora pangen kao kalisao ora. ⁵Angal mend di nao Nju sem ngo baeben non naon ab sumb wil di Ngaoron man hem ko men hakol bu hasmi om ora maru wam aeben aeben bismil, mabor Karas obu di mbinim ora maru wam aeben bismi ngo bor was pindib paesao obu di Nju sem sisao ora. Pangeklem. Ngaorom nao bor ngub bubur obun hambun sao ora maomb bo hayaong, naom obu bor kaoya keyom ub

kang mend nimil nao ti ngub kaoya kao ha was haemin ora. Heneng ora.^j

⁶Aoh, nim ninao sem ngo baeben hem aondao ora kaklo kakl ub Ngaorom nim tenaol ninao sem ngo baeben bor aondao bu ora bisur buklwao ko angal ngo u mbaesao nda ub bao wae-saol, ngon il nao sisao kobur inj ka. Ngub inj, ngon il heneng ora sisao o mbini Nju sem hayem baeben hambun Ngaor obun sem was haen sablo haen ko kimb di nao bisaol, mbini Ngaoron sem was inj hayem.^k ⁷Mend di mbini Eberehemom maru wisao maru wam aeben aeben bi hayem baeben hambun ora inj, Ngaor obun isi wane hayem ka. Ngub inj, Ngaorom mbes Eberehem bor kao kalisao ub, njen isi Isak obu bomborom maru wam aeben aeben buklao paoluklemi baeben o was ware pe ora njen nongnas ora, njen maru wam aeben aeben buklesi baeben soklao kisaon ub mbuk waeb bor ngub ke wiyao ora. ⁸Ngub wiyao angal ngon te ngub wiyao. Eberehemom obun nas is mende ngo tenaolom mbinin mbib nen sabeme ub nongnas heneng maroklme nda ub marisao ndam, maru wam aeben bisao baeben non Ngaoron nongnas ora in hayem. Ngub inj, Ngaorom Eberehem obu bor ereb ninao sem ora mend nje hungi ngo hael o bor pindib paen lowao ko kao kalisao nda ub heneng ora il so pind bisaol, obun were hungi om is bombor ngo maru wisao ndam maru wam aeben aeben bisao on sem ngo paoleyem baeben ora, Ngaor obun nongnas hayem ko naom di ora hendeyom ka.¹ ⁹Heneng ora nim ngo kakl ub bor ora kisaol, Ngaorom Eberehem bor nim nje bor heneng buklwao ora ko kao kalobur kakl, Nim mabor bao mend buklao on nje bor hobao sao ngo bu pindib paen kon ko nen saboklwao tomb nim

^j9:5 Mat 1:1-16; Njo 1:1; Oro 1:25   ^k9:6 Oro 2:28   ^l9:8 Kal 4:23

enjo ngo bor waki oboklwaol, njen were ten Sera ke hungi kang ndam nas is mend maru waklao ko kao kalisao ora.

¹⁰Mend di ten Erebeke isi is kab mend hasbi nda kabon ab di obu is bombor ora sisaol, aol ngo obu naon ab sumb wil Isak ngo hasao nda sisesa. ¹¹⁻¹²Ngub sisaol o nas is kab ngo and nao se wen sisaol, mbibim mende aolom khorob bi mende aolom oborob bi bu, mabor ngo bisbi nda ub nao bi hae tomb ora, Ngaor obun mbib nen sabisao ub nas is kab ngo ngubi haklebi ko man man bu paesao ub, nas ngo kabon ingim mbibi ngubi haklebi ko oborob ora taol bu kobaen ko Ngaorom ten ngo bor kakl, Nas mubao o obu wakl is mende naongao nan on pe bowe sao habur, naongao nan ngon kowan lao aol ora haklao kisaol, Ngaorom mbibi ngo kabom khorob oborob kab bukledi ub mbes hondobur inj, obum mende aol bor njem ni taol mi ib kisaol ka. Ngub inj, obum mbes ora mbibim ngo sao ngo sao bu haklebi ko man man bisao ub is mend aol bor ni taol mi ib kobur, mende aolom di obum buklaol ko nen sabisao ub khorob was ngo bu hasao ub bin waesao ora. ¹³Ngub bisaol angal ngon Ngaorom mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Nim nas Njekob ora turi homo kone ubur Obu mbes bember ha haen kowao o Nim Isao obu non makl aondao ora homo

Tuwa mesao kalowao kisaol ke wiyao ora.

¹⁴Pangeklem. Obum ngub bisaong naom asub ora nen saboklmao? Ngaor obum tenaol hambun bor kone bombor ub was nao wi khorob biye ko nen saboklmao be? Ngub inj ka. ¹⁵Ngaorom angal ngon Moses bor ngub kisaol.

Nim tenaol mend hond homo bisur bukli ko panga sin

Bisur bukliwao ora.

Nim tenaol mend hond homo bu mukliwao ko panga sin

Nim ora bu mukliwao ora ko

mbes Ngaorom Moses bor kao kalisao ub mbuk waeb bor ngub ke wiyao.

¹⁶Heneng ora obum ngub kisaol, tenaol mondom obun mbib nen saboklao ub nim ngo sao ba sin ebe ora soklao ko nen sabobur buklaol saom di, obum buri palobur oborob buklaol saom di, ngo sao hakl hobao sao mend inj yaol, ngo saom mbini haeben saebe on kang ora di bisur nao buklaol o Ngaor obun mbib tenaol hond homo kone aondao bu ora u haraoklao ub non hobao sao ora yaol, ngon il non heneng soklao ora.^m

¹⁷Pangeklem. Mbuk waebom ke wiyao ub Ngaorom Isib semon aol wesmbao aondao Pero bor ngub kisaol.

Pangal. Nim nje buri palo men mbakliwao

Tenaol su hambun bor paoloklime baebenom di

Ninao imbi ora pangobur

Tenaol hambunom

Nao buri ngo henden muwalokliwao on ora

Nim nje aol wesmbao aondao hanin kowao

kisaol ub mbuk waeb bor ngub wiyao ora.

¹⁸Ngub ke wiyao hambun sao Ngaor obun mbib turi hemeyao ub, obum tenaol mendbor hond homo bisur bukli ko nen sabeyao baeben hond homo bisur biyao ora. Ngub bubur laon obum mbini tenaol mendboron kone bor hul ha tunda besao kon win kokli ko nen sabeyao baebenon kone bor, ngub hul ha besao kon win lao ora.

**Ngaorom tenaol mendbor hond
homo bisur bubur mendbor ke
henden waraoklao o**

¹⁹Heneng ora ngub biyaol ini mendborom angal ngo kakl o pangoklemi tomb ni bor ngub lemi ka. Wao. Ngaorom heneng ora ngub biyao sin, Ngaor obum tenaol hambunom khorob di oborob di obum turi homo bin ko nen sabeyao ub mbinim buklemi sisao mbes ngo man man bu mbaesao ora ub buklemlil, mbinim wakl tangar ub mendnao bukleming, Ngaorom asub ko nim khorob buklwao sao bor njem khorob bel ko te mao sara ne muklaob? lemi. ²⁰Nao tenaol hakl o, ini non asub bi hakl mondom ngub lemi balem? Pangeklem. Su ngo u pe haklon tenaol mendborom daol su kar mubur ib be hibaeb mendwaroklme ub, tenaol mondom su ngub kar mubur su ngom be hibaeb menger mend waru tibaklao tomb, ib be ngom wakl aol ngo ib be ngo obu wareyao o bor, njem ni kho warisi ebe warisi ko di, ni kho ngubi asub buklbur warisib ko di menjao nao kaeb se ora wiyaol, be ngo obu wareyao om kho di ebe di obum wareyao ubi bao was waoraoklao ora. ²¹Heneng ora aol ngo ib be hibaeb non bi sem wareyao ngom su dongom hundbi on tom kab teb bu karu wam pobur, obun mbib nen sabo warukl ko beyao ub tom mend wiyao om be ebe ora waraoklao. Obum ngub bubur tom mend wiyao om kang mend kho turi nao homaeb se sao di, obun konem beyao ub kho ebe tangar tangar ngubi hakl bao was waru dengnam puklao ora.

²²Ngub biyaol Ngaorom di menger bombor ngub was mubur, obum mbini tenaol khorob bimi baeben di warisaol, mbinim ebekone po khorob andub ora bu haroklme o Ngaorom mbinim ngo

bimi ub makl homo mbini ko aondaobu ora homo hayao ora. Obum ngub ko homo habur mbini khorob was bu haroklme ngo baeben buri palobur, tenaol hambunom di henden men mba ke mao handaoklao o, obum mbini ngo baeben bor khorob ngo bimi on penar bu san nao li sub ngub bu haen sowa pa was ham ham bu hayao ora. ²³Obum ngub buklbur hayaol obu aondaobao bi imbi wi ora ngo hayao ub tenaol hambunom henden muwalobur, nao ngo baeben di obu hesa bao bi imbi wi ngubi ora hamun ko mbes man man bisao baeben oran, obum hond aondaobu ora homo bisur buklbur hayao ora.¹⁹

²⁴Heneng ora ngub beyao o obum nao tenaol sablo mao ha peb bisao ngo hond homo bisur buklbur hayao kakl baeben, Nju sem was ngub buklao bor inj kakl ka. Ngub inj, Ngaorom mbini Tenaol Sem Tangar baebenon mendbor di obun sem ora bember ha peb bu mao hasaol, nao obum bember ha peb bu haen kisao ngo baeben non, nim ib be hibaeb oborob ora wari ngo menger manda ub menger ora hayom. ²⁵Ngub hayom ol angal ngon Ngaorom ko haraoklao ub obun man mini aol Hoseyam waeb bu wisaol, mbuk waeb bor ngub wiyao.

Mbes mbini tenaol ngo baeben
Ninao sem inj hasmi o
Nim wakl mbini ngo baeben
Ninao sem ora hayem lowao.
Mbes mbini ngo baeben
Mondom turi homo kone nao wisao o
mbini ngo sem o bor
Ini nao kone uruklu baeben hayem
lowao ora.

²⁶Heneng ora nim mbes non
Ini ninao sem inj hayem kowao o
Wakl su bombor ngo nim angal ngo
kowao o bor was

Mbini ngo baeben haeben saraoklao
 Ngaor oran

Isi ora hayem lemi
 ko haraoklao ub Ngaoron mbuk waebom
 ngub ke wiyao ora. ²⁷Mbes Ngaoron
 man mini aol Asayam Isreyel tenaol nen
 sabobur waeb bu wisao ub di mbuk waeb
 bor wiyao, obum ngub kisao.

Isreyel tenaolm maru wam aeben aeben
 buklemi baeben

Ndi nao munu warib se

Ib mu menger andub ora harim sin di
 Aondao ngo paoluklemi baeben hambun
 ora inj

Ngaorom kang mendbor ora bu muklaol
 Haeben saklemi ora.

²⁸Aorao Aondao obun kone bor

Andub ora nao taol taol bu hae
 Penar bu ora bao nen sabo taol bu
 kobabur

Tenaol khorob bu haroklme ngo
 Su hambun bor paoleme hakl bor
 Mbinim khorob ngo bu haroklme on
 Pen buri palobur te mao bembera san
 luklao ora ko

Asayam waeb bu wisao ub mbuk waeb
 bor ngub ke wiyao ora. ²⁹Mbes ngo
 tomb was Asayam Ngaoron mbuk waeb
 bor waeb bu wisao ub nao Nju sem mbes
 hasmi baeben bor ini hambun ke hen-
 deklemine lowao kisao ub,

Aorao Aondao obu buri pon pae ora
 ndam

Nao sem hambun ora nao lu tuwae
 Kang mendbor ngo baondib munu
 Haen waesesa nda ub

Nao bukl bisao sin nao sem bor di
 Su Sorom hesa Komora kabon tenaol
 Is bombor ora di nao baondib mini
 Su was win kise sandis ub bukl bisao ko
 mbes Asayam waeb bu wisao ub mbuk
 waeb bor ngub wiyao ora.

**Isreyel semom di Angal Bib Hobao
 Sao ngo hem kaeb se wiyao o**

³⁰Ngub ke wiyaong inim nim an-
 gal ngo kam ubukl baebenon te asub
 ora wiyao ko nen sabeyem? Pangeklem.
 Mbini Tenaol Sem Tangar baebenom
 Ngaorom mbini turi homo ini kone dund
 se wi oborob bimi tenaol ora hayem
 lao on te kang ora di nao hende has-
 mil, Ngaorom mbini bor ngub ken kobur
 angal ngo hem ko es dim nao bismi
 o, mbinim ngubi tomb non Angal Bib
 Hobao Sao ngo pangobur, Ngaorol hul
 ha hasmi tomb Ngaorom mbinin khorob
 bismi sao hakl mu tuwabur, ini ninao
 tenaol oborob bimi sem hayem kisao
 ora. ³¹Ngub bisao o bombor ngub was
 mbini tenaol Ngaor obun sem ora haen
 ko bember ha haen kisao sem Isreyel
 tenaol ngo baebenom, nao Ngaorom ini
 kone dund se wi oborob bimi tenaol
 ora hayem ken ko beyom kobur mbinim
 mbib turi himismi ub, man Ngaorom turi
 homaebe oran awo was eb ko es aondao
 bu ora bu hasmi o, heneng ora Ngaorom
 ini ebe hayem kaeb se man tangar mend
 nao wiyao es buwaesmi ora. ³²Mbinim
 ngub es buwaesming asub ko ngub es
 buwaesmi ko nen sabeyem? Pangek-
 lem. Mbinim man hobao sao ngo wi ub
 Ngaorol hul ha nao hae mbinim manom
 ngo sao ngo sao bibi ke wisao ub was
 hem ko men hakol bubur, mbinin mbib
 oborob bismi saol was hul ha hasmi ora.
 Heneng ora Ngaoron mbuk waebom di
 angal ngon oborob ora kao dund beyao
 ub han hubib aondao hobao sao ora
 mend tenaol poboklemi harer on wisao
 o, Isreyel tenaol ngo baebenom han aon-
 dao hobao sao ngo su bor wisao o nao
 hendebur mbinin kone peyao bor pen
 sao pibismil, mbini han ngom mangul
 pabur saokl khorob ora wismi. ³³Ngub

bismil angal ngon di mbuk waeb bor ngub wiyao.

Pangeklem. Nim su Siyon bor

And pinj* tao tao aondao hobao sao ora Bombor ora mend saor mbawao o

Mbinim and pinj ngo saor mbawao o

Nao hendebur poboklemil

Mbini and pinj ngol waonu lu kiril peyo saokl uklemi.

Ngub buklemi o

Mondom and pinj menger ngol hul ha harob sin

Obu hem ko sakl nao poloklao ora ko mbuk waeb bor ngub ke wisesa.^p

10 Nao haeme mbaoli hakl o, mbini Nju sem ngo baeben ninao sem bor hayem o mbinim khorob was bu hayem ol, nao hibi kho so hem aondao ora ko habur, nim mbini ngo baeben Karasol hul ha ora haklemi tomb Ngaorom mbini haeben mao saen ko nim Ngaor bor kao kal ha was haruklu.

²Heneng ora nim di hondo ora hae ub mbinim Ngaoron man ngo sao ngo sao bibaebe ke wiyao ub non oborob ora men hakol bu hayem o, mbinin kone bor awis ora hayem ol mbinim te hobao sao o baondib munubur, man was kur hakol bu munu hayem ka. ³Mbini ngo baebenom ngub was bu habur lomen Ngaorom obul hul ha haklemi baeben bor, ini ninao sem kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem lao ub nao hende awis ora habur, Ngaorom mbini bor ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem ken ko beyom kobur, mbinin mbib Ngaor turi mao homaklemi on menjao menjao bi hondo hasmisa. Heneng ora mbini ngo baebenom Ngaor obun mbib tenaolom ngub ora buklemi tomb ora, nim mbinim khorob bismi sao mbinin kone bor uk-lao o mu tuwabur, ini kone dund se wi

oborob bimi tenaol ora hayem lowao ko nen sabisao ora. Ngub nen sabisao o tenaol ngo baebenom makl homo nao hende non bubur mbinin mbib nen sabismi ub bismi ora.^q ⁴Ngub bismi o Mosesom man ngo, ngo sao ngo sao bibaebe ke wisaol, Karas obu bomborom man andub ora ngo wisao baebenon bu uklu lisaol, Ngaorom tenaol mendbor Karas ngo obul hul ha haroklme baeben hambun bor ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem lao ora.^f

Ngaorom tenaol hambun ebe bu mib se ora hayao o

⁵Pangeklem. Mbini tenaol mendbor Ngaorom turi homo ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem ken ko, man men hakol bimi baeben nen sabobur Mosesom ngub waeb bu wisao. Mondom manom bibaebe ke wiyao sao baebenon bombor mend baondib men nao bi hambun sao oborob ora men hakol bu, bu harob sin, obum ebe haeben saklao ko waeb bu wisao ora.^s ⁶Ngub waeb bu wisao o mondom Ngaorol hul ha haklao tomb obum nje kone dund se wi oborob bili mend hael lao ke wiyao ub non, Ngaoron mbuk waeb bor di tangar ub ora wiyao, ngub wiyao. Ini ngo haklon mondom Karas obu yu heben bor hayao ub kaomukl pe menger, obu yu ngo bor di aem ora kaomukl poklaob ko es es buklemi on nen nao saboklwaebe ora. ⁷Ini ngo haklon mondom Karas obu tenaol homoklme on wesao po haroklme su o bor haklao ko kaomukl pe menger, aem ora es bu kaomukl poklaob ko nen nao saboklwaebe ora. ⁸Ngub inj, naom Njisesol hul ha haklwaebe ko kao kalam akol bu hayom ub non Ngaoron mbuk waeb bor ngub ke wiyao. Ngaoron Angal Bib Hobao Sao

^p9:33 Oro 10:11; 1 Pit 2:6   ^q10:3 Bis 22:3; Oro 9:31-32

^r10:4 Mat 5:17; Njo 3:18   ^s10:5 Oro 7:10; Kal 3:12

nda inin ne komb pae bor di inin kone bor di teb so ora ubur mao ndu ndu kabl hayao ke wiyao ora. ⁹Heneng ora ngub ke wiyaong njem njen ne bor Njises obu Aorao Aondao ora hayao ko tenaol hambunom pangen kao pabur, njen konem di obu himisao o Ngaorom obu heneng ora mao enjaesao ko nen sabo Ngaorol hul ha ora hari sin, Ngaorom nje bu muklao ora. ¹⁰Nim ngo kabl ub naom naon konem ora Ngaorol hul ha hakl-mao tomb, Ngaorom nao bor ini ni-nao sem kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem lao ora. Naom naon ne bor naom obul ngo hul ha haklmao on tenaolom pangen kao paklmao tomb di obum nao bu muklao ora. ¹¹Heneng ora angal ngon Ngaoron mbuk waebom di ke wiyao ub obul hul ha haroklme baebenom sakl polo hem nao lemi ora ke wiyao.^t ¹²Ngub ke wiyaol Nju sem hayem baeben di Tenaol Sem Tangar di mbini hambunombombor ubi ora hayem ol, mbini ngo baeben hambunon obul ngub hul ha haklemi baebenom hem nao lemil, mbini hambunon Aorao Aondao obu Hambun Saon Aorao pon pae yubu ora hayao. Obu ngubi ora habur obum mbini tenaol ni bisur bibi ko kao kalo haroklme baeben bor hond homobur, hobao sao obu bor hakl ebeyao sao andub ora taol bu kalo haraoklao ub, ndi nao minib se andub ora kalo hayao ora.^u ¹³Heneng ora angal ngon Ngaoron mbuk waebom di ngub ke wiyao. Aorao Aondaom obu bor ni bisur bibi ko Kao kalo haroklme baeben hambun ora bu muklao ke wiyao ora.

¹⁴Aoh, ngub ke wiyao o tenaol mendborom obul hul ha nao harim sin, mbinim wakl asub bubur ni bisur bibi ko kao kalo haklemi? Mbinim obun imbi nao pange harim sin, wakl asub ora

bubur obul hul ha haklemi? Mondom mbini ngo baeben bor angal bib ngo wi ub pangen nao kao kala sin, mbinin mbib was asub bubur obun imbi pangoklemi? ¹⁵Pangeklem. Mondom mbini bor Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol hambunom pangen kao kalokl puklub nao ka sin, mbinin mbib was asub bubur angal bib ngo kao kalam akal buklemi? Heneng ora mbinin mbib was habur menjao nao bib se ora haklemil, angal ngon Ngaoron mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Mendborom angal bib ebe ora Nao hayom ol mini obo kao njuklemi tomb

Mbinim nao bor hobao sao ora ngo

Oborob ora bukleming

Naom turi homo werek aondao bu ora bubur

Pangemin ora

ke wiyao ora. ¹⁶Pangeklem. Angal ngo ngub wiyao o tenaol mendborom Angal Bib Hobao Sao ora ngo turi homo pango men hakol nao bismi ora. Ngub bismil Ngaoron man mini aol Asayam di Ngaorom kisao ub ngub waeb bu wisao. Aorao Aondao o

Naom mbini bor oborob ora kao kalismao o

Mbinim naom ngo kao kalismao ub

Makl homobur nao pangismi ora kisao

ke wiyao ora.^v ¹⁷Heneng ora mondom angal bib ngo obun hal ora bor pen oborob ora pangoklao tomb obum angal bib ngol ebe hul ha haklao ora. Ngub ora soklaol mendborom Karasom bisao saon arman nao pange buruklemi baeben hambunom pangen kao kalam aeben aeben buklemi tomb, tenaolom angal ngo mbinin hal ora bor pen oborob ora pangaeb se ora hayem ka.^w

¹⁸Ngubi hayem o nim wakl ini bor ne mubur kabl ngao, tenaol hambunom angal bib ngo nao pangismi ko pangeyem

^t10:11 Oro 9:33

^u10:12 Bis 15:9

^v10:16 Njo 12:38

^w10:17 Njo 17:20

be? Inj ora ka. Mbini tenaol hambunom Angal Bib Hobao Sao ngo mbes ora pangismi ora. Ngub bismil Ngaoron mbuk waebom di ngub ke wiyao. Mendborom angal bib ebe ora kao kalo hasmil
 Tenaol su hambun bor paoleyem baeben hambunom
 Pango perekle pesmi ora.
 Angal ngo kao kalam akol bu hasmi ub Tenaol su u kowes beyao hakl bor paoklme baebenom di
 Ora pango perekle pesmi ora ke wiyao ora. ¹⁹Heneng ora su hambun bor ngub pangaesmil nim ini bor wakl ko mende ne murukl ngao, mbini Isreyel tenaol baebenom angal bib ngon te oborob ora pang doklao nao bismil, mbinin mbib nen sabeme ub was hem lome ko nen sabeyem be? Ngub inj ka. Mbini ngo baebenom angal bib ngo oborob ora pangismi o angal ngo wiyao ub hem nao kebur bu haroklmel, mbinim ngo beyem on mbes ora Ngaorom Moses bor waeb bu wi kisao ub mbuk waeb bor ngub wiyao.
 Ini ninao sem ora hayem o
 Nim ini ngo baebenom mbini Tenaol Sem Tangar ngo
 Ninao sem inj hayem baeben bor Makl homo daongirir aondao bu ora Ko hareklemin lowao ora.
 Tenaol aeben ngo baeben non Mondom mbini bu muklao saol ko di Nen nao sabe awis ora habur Hobao sao ngo nim buklwao ub di Nao handaeb se ora hayem o
 Nim mbini ngo baeben bor Inim nar wen ebe hende non beklemin lowao ko
 Moses obum di ngub waeb bu wisasa. ²⁰Ngub bisao o man mini aol mende Asaya obum pakl di nao heme, angal mend di tenaol hambunom pangen buriyab ora kao kalo habur, ngub waeb bu wisao.

Mbes non mbini tenaol ngo baebenom Ni hae ol es bu mi nao ibismi o Ngubi tomb non ngo baebenom ni hend waesmi
 Mbini ngo baebenom Ni hae ub di obu asu bi ora hayao? Aoh obu abor hayaob ko? Ne di nao mismi baeben ora hayem o Ninao mbib ni hae ub
 Mbinim henden muwalowao ora ko Ngaoron mbuk waeb bor ngub waeb bu wisao ora. ²¹Ngaorom Tenaol Sem Tangar aeben baeben nen sabobur ngub kisao o, obum Isreyel tenaol baeben nen sabobur non wakl ngub waeb bu wi kisao.
 Tenaol ninao sem ora ngo baebenom Hul ha khorob was bubur awis ora hasmi o
 Nim mbini hond homo taeki koklbur Mbinim ni hae ol eben ko
 Nim hora di somna di bao hor hambunon ora
 Mbini bor ni hael ubuklub ko Ki maoklao bember peyo
 Ki pund kar mib bi ha was haruklu ora ko
 Ngaorom Asaya bor kisao ub obum mbuk waeb bor ngub waeb bu wisasa.

Ngaorom Isreyel tenaol di hond homo bu muklbur hayao o

11 Pangeklem. Ngub ke wiyao nim angal ngo ini bor ne murukl ngao, Ngaorom tenaol ngo obun sem ora bember peyo haen kisao nda baeben ora maru tuwaesao ko nen sabeyem be? Ngub inj ka. Ni di Isreyel sem ngo baebenon is mend hae ol, mbes aol Eberehem ngo hasao nda obu di ninao momao sumbao ora sisaol, ni aol ngo obum maru wam aeben aeben bisao on is mend obun imbi Benjamin hasao

ndan sem ora hae.^x ²Ngub hael tenaol ninao sem ngo baeben Ngaorom mbes ora obun sem ora bember peyo haen lowao ko nen sabo man man bu paesao sem ora hayem ol, obum mbini ngo baeben bao maru tuwa ora nao buklao ka. Heneng ora mbes ora di Isreyel tenaol ngo baebenom khorob ngo beyem ub was bismil, Ngaoron man mini aol Ilanjam Ngaorom mbini tenaol khorob bu hasmi ngo baeben bor, khorob ngo bismi on san lu ke mao handaen ko kao deb deb bu kao kalo hasao ub, mbuk waeb bor wiyao ol inim di angal ngo ora hendeyem. ³Ngub hendeyem ol Ilanja ngo obum ngub kisao. Aorao Aondao o, mbini ngo baebenom njen man mini aol baeben di lu tuwa peb bu habur, mbinim nje bor mabaorao haoru nJOROKLME to baeben di bo kobaolu bowes bu hayem alem. Mbinim ngub was bu habur ni bombor ngo mbinim nao li bao hae o di luklbur es bu hayem ora ko, Ilanjam kisao ub mbuk waeb bor ngub wiyao ora. ⁴Ilanjam ngub kisao o Ngaorom obun man mini aol ngo obu bor angal asub ora ko san lisao ko nen sabeyem? Pangeklem. Ngaorom obu bor ngub ko san lisao ka. Nim Isreyel aol ngo baebenon mendbor buklhoma andub oran iri non bi 7,000 oran mbini ninao sem ora haen ko yal ha bisur bi was haruklul, mbini ngo baebenon is mondom, mbini tenaol khorob bimi baebenom mbinin kaoya lome sao ngo Beyal ko imbi karu ubur kaoya ko haroklme sao bor, tumu kar munu burubur kaoya nao kismi ora kisesa. ⁵Heneng ora obum ngub kisao ngubi tomb di bombor ngub was Isreyel tenaol sem aondao ora hayem o, Ngaorom obun sem ora bember pe haen kisao ngo baeben hond aondao ora homo haraoklao. Ngub biyaol obum ngo baebenon kang mendbor ninao sem ora

haen ko mbini pone ora bu muklwao ko nen sabobur, mbes bember ha peb bubur man man bu paesao ora.^y ⁶Pangeklem. Obum ngub bisao o Ngaorom mbini tenaol ngo baebenon oborob bismi sao mend ndi munu hondobur inj, mbini bember ha peb bu mao hasao ka. Ngub inj, obum mbini hond aondao ora homo hasao ub mbini pone ora bisur buklwao ko nen sabobur ora, ngo baeben bember ha peb bu mao hasao ora. Aoh, obum mbinim oborob bimi ub was hondobur mbini bu mukl beyaon, tenaol ngo hond homo pone ora bisur biyao nda ub nao bukl beyao ora.^z

⁷Ngub sokl beyaong obum ngon te asub ora nen sabobur biyao ko nen sabeyem? Su Isreyel tenaol ngo baeben hambunom hobao sao ngo hondokl buwabus es bu hasmi o, mbini kang mendbor ora Ngaoron harer ebe nda hend waesmisa. Ngub bismi o mbini tenaol aondao aeben ngo baeben non mbinin kone bor buri ora sisaol, Ngaorom inim ni hae ol ubuklub kisao ub di nao pangaeb se hal bowe non bi ora hasmisa.^a ⁸Ngub bisaol angal ngon Ngaoron mbuk waeb bor di ngub ke wiyao.

Mbini ngo baebenom mbes ora di ngubi tomb di

Ngub was bu haroklme

Ngaorom mbinin kone bor ngil ngaol mao kabur

Kone nao wi awis non bi men mao aolaraoklao

Mbinin el di ti ora haroklme o

Obum mbinin el ngom hend heneng nao bin lao.

Mbinin hal di hae ora haroklme o

Mbinin hal ngom oborob pang heneng nao bin lao ora ko

Ngaoron mbuk waeb bor ngub ke wiyao ora. ⁹Ngub wiyao aol wesmbao aondao

^x11:1 Pil 3:5   ^y11:5 Oro 9:27   ^z11:6 Kal 3:18   ^a11:7 Oro 9:31

Debirom di Ngaoron mbuk waeb mende bor ngub waeb bu wisao.

Mbini ngo baebenom hor so

Ne kiril mba haoru no buruklemi ub

Mbinim naom oborob sao mend beyom kobur buklemi o

Ngo saom mbini saokl aondao ora mao warob sin

Aolom henj u ebeyae daol mend

Mbinin mbib doklme nda ub ora bukleming

Ngaorom mbinim khorob ngo buklemi on

Ke ngo hondo haen lao ub oborob ora buklao.

¹⁰Mbini ngo baebenon el teyem om

Osisao ora hondoklbur teyem o

Mbinin el kho mao saklesil

Osisao hondokl buwaklemi ub

Njem oborob ora buklesi.

Mbinim ke mundub mundub bi hondoklemil

Mbinin kone bor kend bi ha win was

Haeben sen waklesi ub di oborob ora buklesi ko

Debirom waeb bu wisao ub mbuk waeb bor ngub ke wiyao ora.

¹¹Ngub ke wiyao nim ini bor ne murukl ngao, mbini Nju sem ngo baeben ke hondo haeben ora soklbur saokl wismi ko pangeyem be? Ngub inj ka. Mbini Nju sem ngo baeben ngub saokl wismil, Ngaorom mbini Nju sem ngo baebenom Tenaol Sem Tangar baeben makl homo daongirir ken ko nen sabobur, obum ngubi tomb Tenaol Sem Tangar baeben bu muklbur hayao ora.^b ¹²Ngub beyaol mbini Nju sem ngo baebenom saokl u khorob ngo bismi saom, Ngaorom tenaol su hambun bor paoleyem baeben hambun bisur aondao ora bin kismi ora. Heneng ora mbinim saokl u khorob ngo bismi tomb Ngaorom Tenaol Sem Tangar bor hobao sao aondao ora taol bu

kalen kismi ora. Ngub bismil Ngaorom mabor mbini Nju sem andub ora ngo waki bu muklao ub Tenaol Sem Tangar hambunom di turi homo werak bin bu-ruklemil, ngo buklao ub mbini tenaol hambun bor hobao sao aondao ora buklao ka.

Ngaorom Tenaol Sem Tangar bu muklbur hayao o

¹³Heneng ora ngub bu hayaol nim ngubi tomb angal ngo ini Tenaol Sem Tangar baeben bor waeb bubur kakkal ngao pangoklwaebe. Ni mbes Ngaorom ini Tenaol Sem Tangar ngo hayem baeben bor man kao njam akol bu han ko ora bember ha mao hasaol, nim nao kongon ngo hem aondao ora kobur bu haruklul nim kongon ngo hobao sao ora bu haruklu. ¹⁴Nim ngub biyul Ngaorom ini Tenaol Sem Tangar ngo baeben bu muklbur hayao ub, nim di mbini ninao sem Nju sem ngo baebenom hem ko daongirir lome nda ub bin ko mbini ngo semon mendbor di mend Ngaorom bu min lowao be? nao hende ka. ¹⁵Heneng ora Ngaorom obun sem ora Nju sem ngo baeben tuwa mesao kalisao tomb obum ngub bisao saom tenaol su hambun bor paoleyem baeben hambun bor, saongao nao mari mbini hambun hond homo taeki kisao ub hobao sao aondao ora bisao. Ngub bisao o waki mbini Ngaor obun sem ora ngo mesao kalo tuwaesao baebenom mbinin kone u bokeyaoklbur obu hayaol oboklemil, obum mbini obun sem haen lao tomb naom asao ora menger muklmao ko nen sabeyem? Pangeklem. Naom mbini ngo baeben mbes himismi o waki enjaokl ebe menger hayem lomao ora.

¹⁶Mend di nim ini bor angal mar kobur kakkal ngao, palawe pao mend uk-lao on konde pae kang mend noklemi o

^b11:11 Bis 13:46; Oro 10:19

Ngaorom komb bi ora win lao o naem sin, konde mi ngon aondao sao ngo bao wiyao o di palawe pao bombor on sakl komb bi ora soklao. Angal mar bombor ngub was Ngaorom is mend haklao on te pilao nga bor ebe komb bi ora win ka sin, is ngon baoklao baeben di komb bi ora soklao ka. ¹⁷Ngub soklao menger ngub mubur mbini Isreyel tenaol baeben non is olib isao mend tenaolom emol we toroklme nda ub menger hayem o, mbini is olib menger ngon baoklao mendbor sando tuwae non bi ora hayem. Ngub haroklmel Ngaorom is olib dera isaobu bor obun mbib dakle on baoklao tangar mendbor sando taokl obobur, is olib emol we bowe ndan baoklao saond hakl pe ngo baebenon akl bu kimb mao ba peb bisao ora. Pangeklem. Nim is olib obun mbib dera isaobu bor pind bili ngo menger murukl ub ini Tenaol Sem Tangar baeben ora hayem ol, ngubi tomb non ini di mbini Nju sem is olib emol we bowen te pilao menger ngol ha hul peyo ora hayem ol, is te pilao ngom ini di buri mao pala and mao sarukl haen ora hayem.^c ¹⁸Heneng ora ini Tenaol Sem Tangar baeben oran ngo kakl ub menger ora hayem ngao, is olib emol we ti menger ngon baoklao mendbor saond hakl pe non bi hayem baeben bor inim kang mend makl homo mbini bor ebekone nao puklwaebe ora. Aoh, ini is ngon baoklao non bi ora hayem ol, inim is ngon te pilao o buri mao pala and nao mao saroklme ora. Ngub inj, ini is ngon te pilao oral hul ha peyobur ora and soklmel, is te pilao ngo oram ini kaeb so menjao nao bin oborob ora and mao saraoklaong, inim mbini is te pilao menger o bor asub ko ebekone poklemi?^d

¹⁹Pangeklem. Ini mendborom ngub lemi ka. Aoh heneng ora Ngaorom nao

non is olib ngon te pilao oral ngub kim bu pe hamun kisaol, mbini is olib emol we ti ngon te oran baoklao mendbor sando tuwaesao ndan akl bubur mao hasaol, nao ebe ora hayom lemi. ²⁰Heneng ora inim ngub lemi o mbini ngo baebenom Njisesol hul ha nao hasmil, Ngaorom mbini is ngon baoklao mendbor sando tuwae non bi ora hayem ka. Ngub hayem o inim non Njisesol hul ha ora hayem ol, mbinin akl bubur is ngon te pilao oral kimb bu peyo habur, is te ngom and mao saen ora hayem. Ngub hayem ngao, inim ngub nen sabobur lemin ebekone nao pe sub pakl hom mubur, inim is ngon te pilao ngo oral oborob kimb bu pelen was haklwaebe ora.^e ²¹Pangeklem. Mbini Ngaor obun sem ora, Nju sem ngo baeben is olib emol we ti ngon baoklao heneng non bi ora hasmil sando tuwa di nao bib se ora sisao o, obum ngub bao haen wa nao bi sando tuwaesaong, ini ngo baebenom ngub ebekone paem sin daol bibir ora sando tuwaklaong, ini ngub buklaol ko nen nao sabeyem be? ²²Heneng ora inim Ngaor obum ko mend tomb sub tenaol hond homo bisur bu hayao ub di, obum ko mend tomb wakl tenaol kon mao waklbur ke kang mend henden waraoklao ub di, aokl nao hemen hae oborob nen saboklwaebe. Obum tenaol mendbor khorob bubur saokl wismi baeben bor kon win ko buri palobur menjao menjao mao barukl hayao ora. Ngub beyaong ini ngo baebenom non sub obum bisur bi haen ora harim sin, obum ini sub hond homo bisur bi hayao ora. Ngub beyao o inim obum sub ngub bisur bin nao hae kang mend ebekone sao paem sin, Ngaor obum ini ngo baeben di is olib baoklao ngo menger murukl

^c11:17 Ebe 2:11-19

^d11:18 Njo 4:22

^e11:20 Oro 12:16

ub sando tuwaklao ora.^f ²³Ngub buklaol o mbini Nju sem baebenom di Ngaorol hul ha nao hae kone awis ora haroklme ub nao bibur waki Ngaor obul hul ha ora harim sin, mbini ngo baeben mbes is olib ngon te isao oral kimb nao bin hasmi o Ngaor obum waki ebe kimb bin kaeb se ora hayaol, obum waki is te pilao ngol kimb bu hul ha peyobur and so haen ko ngub kimb bu pelen lao ora. ²⁴Pangeklm. Ini Tenaol Sem Tangar baeben non is olib dera isaobu bor obun mbib pind bili ngon baoklao saond pae menger ora hayem. Ngub hayem ol is henengom non mbinin mbib is baoklao saond hae dundu ol kimb nao bimi nda o, Ngaorom ini is olib emol we bowe ndal kimb bu peyo and so haen ko kimb mao baesao ora. Heneng ora ngub bisaol Ngaor obum kang mend bukl buwaeb se sao ngub daol o bisaol, obun sem ora Nju sem ngo is te o kab ngo kimb bu pe nao haen mbes sando tuwaesao nda daol, penar bu ora obun te pilao ol bao ora kimb bu and so haen kaeb se hayao ora.

Ngaorom tenaol hambun hond homo bu muklbur hayao o

²⁵Nao haeme mbaoli haki o, mbes ora angal mend tenaol hambunom di nao pange mupango sao wisao o, inim di nao hambun sao pange nao menjao nen sabokl buwa nao bib se ora hayom kobur, angal ngo aokl hemen ha nao beklemin ko nim ini bor angal ngo oborob ora kao dund bun pangoklwaebe. Mbini Isreyel tenaol mendboron kone bor buri ora han hul men koro ora hayem o, Ngaor obum Tenaol Sem Tangar baebenon mendbor bu mukl buklaol baeben, nim ngub baeben ora bu muklwao ko ndi men pa man man bu paesao ub hambun ora bu mu pa

ora buklaol tomb, mbini Nju sem ngo baebenom di mbinin mbib nen sabeme ub was bubur mbinin kone bor ngo han hul men koro hul ha tundaroklme ub nao bi waki kone u bokeklemi ora. Ngub bukleming nim ngo kakl ub inim mbini Nju sem ngo baeben bor ebekone nao puklwaebe ora.^g ²⁶Heneng ora Ngaorom mbini Isreyel tenaol ngo baeben hambun bao ora bu muklao. Ngub buklaol angal ngon Ngaorom mbuk waeb bor di ngub ke wiayo.

Bu Maoraoklao Aol Aondaol nda Obu su Siyon haki bor
 Njekobom maru wam aeben bisaol baeben
 Hambunom khorob bimi sao
 Mbinin kone bor dol hae wiayo ub
 Ora mu tuwa kunaklbur oboklao ora.^h
²⁷Ngub buklaol Isreyel tenaol ngo baeben bor
 Nim hobao sao ora mend buklwao kisao nda ub
 Mbinin khorob bismi sao mbinin kone bor wiayo o

Nim kuna ora mu tuwaklwao ko Ngaorom kisao ub mbuk waeb bor ngub ke wiayo ora. ²⁸Ngub kisao o Nju sem ngo baebenom Ngaorom Angal Bib Hobao Sao ora nda makl homo tuwabur mbinin Ngaor obun saond bi men koro hasmi tomb, mbinin ngub ngo bismi saom Ngaorom ini Tenaol Sem Tangar baeben hond homo bisur bin kismi ora. Aoh, ngub ngo bisaol tomb di Ngaorom mbes ora Nju sem ngo baebenon ab sumb wil baeben obun sem ora bember peyo mao habur, obum mbini ngo baeben bor nim hobao sao mend buklwao ora kisao ndal sakl, obum ngo kisao nda ub nen sab hakol ora bubur mbini Nju sem ngo baeben obun kone waoraoklao sem ora hayem. ²⁹Heneng

^f11:22 Njo 15:2; Njo 15:4; NjuS 3:14

^g11:25 Luk 21:24; Njo 10:16; Oro 12:16

^h11:26 Mat 23:39

ora Ngaorom kone kab nao mari ngub ora biyaol, obum tenaol mendbor hond homo bisur buklbur ni hae ol ubuklub ka sin, obum waki kone u bokeyo mbini ngo baeben nao tuwaklao ora. ³⁰Ngub buklao o ini Tenaol Sem Tangar hayem baeben non mbes Ngaorom ngo sao ngo sao bibaebe keyao ub nao pange ini sem tangar ora hayom ko hasmi o, Ngaorom mbes obun sem ora Nju sem ngo bember ha haen kisao nda baebenom obum bibaebe keyao ub hul was haroklmel, mbinim ngub bimi saom Ngaorom ini Tenaol Sem Tangar hayem baeben hond homo bu min kismi ora. ³¹Ngub bismi o menger bombor ngub was mubur, mbini Nju sem ngo baebenom ngubi tomb di Ngaor obum bibaebe keyao ub nao bi hul ha tuwa besao kon was u haroklme ora. Ngub bimi o waki Ngaorom ini Tenaol Sem Tangar ngo baeben hond homo bu muklao om mbini Nju sem ngo baeben waki kone u bokeyaokl eben lemil, mbini di waki hond homo bu muklao ora. ³²Heneng ora obum tenaol hambun ora hond aondao bu ora homo bu muklbur hayao o, mbinim obum bibaebe keyao ub no pange hul habur lomen, mbinim khorob bu haroklme saom mbini kalabus mao palaen waroklmel, Ngaorom mbini mabor waki buri palo bu muklbur mbini ngub kalabus paolin waraoklao ora.ⁱ

**Naom Ngaor bor kaoya kao
ha was haemin ora**

³³Wao. Aol abo haki o, Ngaorom hobao sao ora ngo nao bor hond aondao ora homo pone ora bisur bu haraoklao ub mondom ndi di nao manaki birib se ora yao ka. Heneng ora Ngaor obu hambun sao pange kone kikil bi pon pae aondao yubu ora hayaol, obu hesa menjao mend kab mend menger nao

mib se ora yao. Obun kone bor hambun sao nen sabeyao ub aem ora hondo kao dund bib se hayao? Obum obun kone ora bor nim ngo sao ngo sao buklwao ko nen sab ndaraoklao nda ub di, aem was hend waeb se hayao? ³⁴Heneng ora obun mbuk waebom di ke wiyao ub.

Aorao Aondaon kone ndaon bor wiyao
sao

Aem was mao bembera handaeb se
hayao?

Aem ora Aorao Aondaon obu bor
Njem ngo sao ngo sao bibi ko buwalo
Man man kaeb se hayao?^j

³⁵Wao. Obum mabor san lin ko
Aebom was obu bor menjao kal mbaeb
se hayaob ko?

mbuk waebom ngub ke wiyao ora.

³⁶Heneng ora hambun sao obum was
ngo sao ngo sao bin ko waraki ko nen
sabobur ingiyaesaol, hambun sao ngo wi
sao baeben obun was yaol, ngubi tomb
obun buri oram was win keyaong, obum
nao warisao sao oran aebom ora menjao
kalaki buruklao balem. Pangeklem. Obu
Hambun Saon Aorao ngubi ora hayaong,
naom naon Aorao Ngaor ngo obu bor
kaoya kao tu sowa nao bi hor hambunon
kaoya kao ha was haemin ora. Heneng
ora.^k

**Nao ngubi ora habur Ngaoron
kongon bu haemin**

12 Nao haeme mbaoli haki o, Ngaor
obum nao hond aondao ora
homo pone bisur buklbur hayaong, nim
inim ngub ora bibaebe ko pangaki ka.
Inim Ngaoron kongon hambun sao bu
haklemi ub ini obun kombi bi hae ebe
ora habur bu haklemil, inim obum turi
homo bib ko nen saboklao ub was beklemin
ub, inin toklo nao heme enjo ngo
hayem ubi Ngaor bor mabaorao haoru
sao bao kaloklwaebe ora. Pangeklem.

ⁱ11:32 Kal 3:22; 1 Tim 2:4   ^j11:34 1 Kor 2:16   ^k11:36 1 Kor 8:6

Inim ngub ora buklemi ub inim bib se haklemi ub ora bukleming, inin kone ndaon bor mabaorao haoru kale non bi haklwaebe ora.¹ ²Inim ngub bubur lemin sun tenaolom hambun sao mbinin kone bor songolom bi keyao ub nen sab hakol bu, bu haroklme nda ub inin kone bor di ngubi sao eben bao wa nao bibaebe ora. Ngub inj, inin kone bor mbes hasmi ub tuwabur, Ngaorom ini inin kone ndaon bor hambun sao tangar tangar wen pange ngo taol bu njaoraok-lao sao was inin kone bor mu tunda win kobur, ebe sao ngo obu bor hakl ebeyao sao was and sen haklwaebe. Heneng ora inim ngub buklemi tomb inim Ngaor obum bib ko nen sabaoklao ub ora hondobur buklemil, obum di turi hemen oborob dund se ub ora buklemi.^m

³Pangeklem. Ngaorom ni hond aon-dao bu ora homo bisur bisaol wakl an-gal ngo nim ini bor di kao njurukl ngao, ini kang mend ebe oborob sao haklemi baebenom di ni ebe ora, tenaol mende di men mbae kang mend pone sao hae ko nen sabobur ebekone nao puklwaebe ora. Ngub inj, inim kone ukl bombor ora ubur Ngaorom ini ngo hayem ub hareklem in ko, ini bor obun buri aon-dao bu di kang bu di armend sisao ngo taol bu njubur, ini ngubi ngubi was hak-lemi ko bember ha peb bu mao ha peb bisao ub nen sabo Ngaor obul hul ha habur, inin kone bor ni obun mbib nen sabisao ub ora ngo sao bu han ko taol bu njise ko nen sabo ber ber bibaebe ora.ⁿ ⁴Heneng ora naon toklo bombor ora ngo ha bereyom on di el wil ki aon-gao ngo sao hakl andub ora hae hayom ol, ngo sao baebenom mbinim bib se ha ha beme ub mbinin kongon armend sisao was bi bi bimi nda ka.^o ⁵Ngub bimi ndal

bombor ngo kakl ub was menger mubur, nao tenaol Karason sem baeben ham-bun di obu bombor on sem ora habur, obu hesa haru ora hayom ol nao di toklo bombor on el wil ki aongao ngo sao hakl menger ora hayom. Ngub ora hayom ol naom mendel mao tila tila bu toklo bombor on sakl, mendel kimb bu pe pe bin ora hayom.^p ⁶Heneng ora Ngaorom nao ngub pone ora bisur bu nao ngubi ora hamun kobur, nao ham-bun bor obun buri mundub mundub bi ta peb bu njisaol, naom obun kongon tan-gar tangar bib se hayom ub buri palo bu haemin ora. Pangeklem. Nim ngo kakl ub nao ngo haklon is mend bor obun Angal Bib Hobao Sao ora nda tenaol hambunom pangen kao kalo hamun ko obun buri o nao bor taol bu nja sin, naom Ngaorol hul ha ora habur an-gal ngo buri palo kao kalam akol bu haemin ora.^q ⁷Obum nao ngo haklon mendbor bor tenaol aebenol haklemi baeben bisur bibi uklaol hondoklmao ub bisur baomun ko buri ngubi taol bu nja sin, naom ngub tenaol aebenol haklemi baeben bisur bam aeben bemin ora. Aoh, nao ngo haklon mendbor bor obun an-gal bib hobao sao nda oborob ora kao dund bu kao kalo hamun ko buri ngub taol bu nja sin, obun angal bib hobao sao ngo tenaolom pangen oborob ora kao kalemin ka. ⁸Mend di obum nao bor tenaol aebenol haklemi hakl oborob hul ha saor peyo ora haen kaomun ko buri ngub taol bu nja sin, naom ngub di buri palo bemin ora. Aoh, nao bor tenaol mende bor menjao menjao bisur bu kalaeb se uklaol hondoklmao ub baomun ko obun buri taol bu nja sin, naom mbinim wakl nao bor menjao mondom san lin muklbur inj, Ngaorom naom

¹12:1 Njo 4:24; Oro 6:11; Oro 6:13; 1 Pit 2:5

^m12:2 Ebe 4:23; Ebe 5:10; Ebe 5:17   ⁿ12:3 1 Kor 12:11; Ebe 4:7   ^o12:4 1 Kor 12:12   ^p12:5 1 Kor 12:27; Ebe 4:25   ^q12:6 1 Kor 12:4-11; 1 Pit 4:10-11

ngub baomun ko buri ngo njuklao ub pone bao bisur bu kalo haemin ora. Nao ngo haklon mondom di obu Ngaoron semon maeb haraoklao aol harob sin, obu bor buri ngo taol bu kaloklao ub obun kongon ngo makl homo pakla sao hender nao bi oborob buri palo ora bu haebe buklao. Ngaorom nao ngo haklon is mend bor di tenaol mende hond homo bisur bin ko buri ngubi taol bu kala sin, Ngaorom obu bor kongon ngo taol bu kaloklao ub makl nao heme turi was homobur buri palo bu haebe buklao.^f

⁹Inim ini hakl hakl mende hond hom hom bu mendel kone wi wi bu haklemi ub, inim kone kab nao mari mendel heneng ora kone u mba mba bu ora haklwaebe. Ngub bubur lemin inim sun tenaolom khorob tangar tangar ngo bu haroklme nda ub makl aondao ora homobur, inim hambun sao oborob bam bam buklemi on was nen sab hakol bu, bu haklwaebe ora.^s ¹⁰Pangeklem. Ini ngo baeben non hambun ora Karas obun haeme mbaoli was hayem ngao, nim ngo kakl ub ini hakl hakl mende hond hom hom bu mendel oborob ora kone wi wi bu haklwaebe ora. Ngub was bubur lemin inim ini hakl hakl mende bor makl hom hom nao bi turi was hom hom bubur, nao haeme njem oborob bil ko turi homo tengiyu was kao kao bu, mende turi mao homa homa bu, mende kaoya ya was bibaebe ora.^t

¹¹Inim oborob ngub was bu habur lemin hambun sao buklemi sao baeben di kang mend makl homo pakla nao se, inim buri palobur ora bu haklwaebe. Ngub bubur lemin inim Wesao Aondao Tangar ndam inin kone ndaon bor aondao bu ora hondaen habur, inim turi was homo Aorao Aondao obun kowan lao tenaol ora

men koro haklwaebe ora.^u ¹²Pangeklem. Ngaorom ini mabor wen bu muklao ub bao hondo hayem ub buklemi tomb, inim turi homo inin kone bor hondokl engel bin was haklwaebe. Inim ngub haklemil ke mundub mundub bi hondoklemi tomb di, inim hul ha saor peyo was habur makl nao homoklwaebe ora. Ngub bubur lemin inim Ngaor bor di kao kal hakol was bu haklwaebe ora.^v ¹³Mend di inim mbini Karason sem mendbor menjao nao wi burubur mbinin kone bor dam nao bin buruklemil hondoklemi baeben bor di, mbinim ngo nao wi buruklemi sao hakl oborob ora bisur bu taol bu kaloklwaebe. Mbini Karason sem mendbor di su tangar tangar bor hakl bir ini haklemil tiyao ko bombor obo paolaem sin, inim mbini bor oborob obaeming ubuklub ko inin anda bor oborob ora u paoloklwaebe.^w

¹⁴Mend di mbini aol mendbor ini hondo ko bowes bu ke mao handaklemi baeben bor di, inim Ngaorom mbini ngo baeben bor khorob ngo buklemi on san lu ke mao handaen ko nao kao kale, mbini ngo baeben Ngaorom bisur bin ko nen sabobur ora kao kalo haklwaebe.^x

¹⁵Inim ngub was bu habur lemin ini ngo haklon mendborom oborob was habur turi homo werek bu harim sin, ini aeben o haklemi baebenom di mbini daol haru turi hom isur bibaebe. Ini ngo haklon mendboron kone bor kho so kend bin burubur de ko haklemi tomb di, inim mbini ngo baeben daol haru de kao isur isur bu haklwaebe ora. ¹⁶Mend di ini hakl hakl menjao lemi tomb di, inim buri pal pal bu mondom menjao was kao kao bu engelum nao ke, sub kone bombor ub was u angal di bombor o ora taokl taokl eben was ko habur, sub mende hond

^f12:8 2 Kor 9:7   ^s12:9 1 Tim 1:5; 1 Pit 1:22   ^t12:10 Pil 2:3; 2 Pit 1:7

^u12:11 Bis 18:25; Kao 3:15   ^v12:12 1 Tes 5:17   ^w12:13 NjuS 13:2

^x12:14 Mat 5:44; Bis 7:60; 1 Kor 4:12

hom hom bu sowa pa ham ham was bibaebe. Inim mbini tenaol kang mendbor imbi nao wi sao haklemi baeben bor di maki homo ebekone pobur aol hobao nao men kore, mbini ngubi baeben turi homo mbini daol haru was haklwaebe ora. Ngub bubur lemin inin kone bor di ni non hambun sao pange kone kiki bi ora hae ko nen nao saboklwaebe ora.^y

¹⁷Mondom ini ngo haklon mendbor bor khorob menjao buklemi tomb di njem mbini bor ngon san nao libi ora. Ngub inj, mendborom tenaol hambunom di aol ngo obum oborob was bu hae ko henden, mend haroklme nda ub was bu haklwaebe ora.^z ¹⁸Pangeklem. Inim ko ora bin di tenaol mende bor nje buri ni buri ko per ab saond bu kal kal nao bibur, inim sub oborob haeb se uklaob ub inim tenaol hambun bor sub sowa pa was ham ham bu haklwaebe.^a ¹⁹Ini ni-nao sem nim kone uruklu nda hakl o, tenaol mendborom ini bor khorob buklemi tomb inim ngon saongao maru bu san nao libaebe ora. Ngub inj, angal ngon Ngaoron mbuk waeb bor di ngub ke wiyao.

Ni Aorao Aondaom kakl

Ni bomborom khorob bimi on saongao marubur

San luklwao kisao ub

mbuk waeb bor ngub wiyaong, mbinim ini bor khorob buklemi sao baebenon san nao li Ngaor obun mbib ora bu san lin waklwaebe ora.^b ²⁰Heneng ora nim ini bor ngub ngo bibaebe kakl on angal mend Ngaoron mbuk waeb mende bor di ngub ke wiyao.

Njen saond bi mend dem homa sin

Njem obu hond homo ne taol bu kalaebe.

Obu ib nokl homa sin di

Ib nen humu kalaebe ora.

Njem ngub buklesi tomb

Obum khorob biyao sao andub obun kone bor

Is kaebis sao bu haraoklaol

Obun khorob biyao sao ngo aondaob ub ora

Wen is sung sao dokl bu wiyao ub

Obun mbib hondobur

Nim khorob aondaob ngo baeben

Bu haruklu e ko hondo

Sakl polen muwaloklesi ora ko

Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao.^c

²¹Ngub ke wiyaong inim mbini tenaol aeben ngo baebenom khorob buklemi saon san luklemil, sun tenaolom khorob bimi sao ngom ini men mbae saoklaong oborob hondo ora haklwaebe. Ngub inj, inim hambun sao oborob was bam bam buklemi saom sun tenaolom khorob bimi sao di men mbaen ora haklwaebe ka.

Mondom kabmanon maomb bo haroklme semom lemi ub hul nao haebe buklaob

13 Nao haeme mbaoli hakl o, mbini kabmanon maomb bo haroklme sem ngo su hambun bor maomb bo hayem baeben di, Ngaor obum ora mbinim ngub maomb bo haen ko nen sabo man man bisao ub ora haroklme, mbinim ngubi tomb ngo maomb bo hayem ub Ngaor obum haen ke ora hayem ngao, inim inin maomb bo haroklme aol ngo baebenom lemi sao hul nao haklwaebe ora.^d ²Heneng ora nim ngo kakl ub mondom obun maomb bo haroklme aol baebenom lemi ub maki homo nao panga sin, obum Ngaorom maomb bo haen ko nen sabisao ub ora maomb bo haklemi baebenon angal ora nao pange hul haklemil, obum khorob ngo buklaob saom nje hul harili

^y12:16 Oro 11:20; Oro 15:5

^z12:17 1 Tes 5:15   ^a12:18 Mak 9:50; NjuS 12:14   ^b12:19 Mat 5:39; Oro 13:4; 1 Tes 1:6-7; NjuS 10:30   ^c12:20 Mat 5:44   ^d13:1 Njo 19:11; Tat 3:1

aol ora hael ko te mao saraoklaol, obum ke hondoklao ub obun mbib ora hondoklao. ³Pangeklem. Mbini kabmanon maomb bo haroklme ngo baebenom tenaol oborob bimi baeben mao dam ka pakl mao homaklbur inj hayem. Ngub inj, mbini tenaol ebekone po khorob bu haroklme baeben ora mao dam ka pakl mao homaklbur ora hayem ngao, inim inin sul maomb bo haroklme ngo baebenom ini pakl nao mao homaem ko nen sobaem sin, inim khorob sao oran kang sao di nao bi oborob was bam bam bu haklwaebe ora. Heneng ora inim ngub buklemi tomb non inin maomb bo haroklme aol ngo baebenom di ini turi homoklemi ora.^e ⁴Mbini tenaol hambun maomb bo haroklme aol ngo baebenom di Ngaoron kongon tangar tom mend ora bu habur, mbini ngo baebenom di ini ebe oral oborob was hareklemi ko ini maomb bo haroklme ora. Ngub bimir njem khorob menjao bae sin mbinim nje buri palo ke mao handaeb se ora hayem ngao, njem mbini kang mend pakl hom mu sao haebe. Mbini ngo baeben Ngaoron kongon tom mend bimi aol non bi ngubi ora haroklme, Ngaorom tenaol khorob bu haroklme baeben ko homo ke mao handaklbur hayao ub, tenaol hambun sul bao haklemi aeben anga tomb mbini maomb bo haroklme aol ngo baebenom tenaol khorob ngub buklemi baeben ke mao handaklemi ora.^f ⁵Pangeklem. Nim ngo kakl ub buklemi orang, inim inin kabmanon maomb bo haroklme aol haklemi ngo baebenom lemi sao hul nao hae oborob pangoklwaebe ora. Aoh, inim ngub buklemi o ini ke mao handaklemi ko pakl homobur was inj, inim mbinin angal hul nao haklwaebe ka. Ngub inj, inim inin kone bor khorob bimi sao hesa oborob bimi

sao kab oborob ora taol bu kobaroklme nda ub hondobur, inim mbinin angal hul nao hae pangobur oborob was bu haklwaebe.

⁶Mend di menger bombor ngub was mbini maomb bo haroklme aol ngo baebenom Ngaoron kongon non bi ora bu habur, mbinim kongon bibi uk-lao o bukbur ini bor mone takis nji lomeng, mbinim ini bor nji lemi ub takis oborob kaloklwaebe ora. ⁷Pangeklem. Nim ngo kakl ub inin kabmanon maomb bo haroklme aondao baeben bor di, kansol baeben bor di, mbinim mone takis tangar tangar ub ngo moroklme nda ub mukl oboklemi tomb bao kaloklwaebe ora. Ngub was bu habur lemin mbini ngo baeben bor inim oborob bibi wi ub was beyem ko, mbini bor kaoya angal sao bam bam bubuk inim mbinin kone bor turi mao homa angal was lowaebe ora.⁸

Inim oborob was bu habur mendel kone wi wi bu haklwaebe

⁸Pangeklem. Inim tenaol menden san oran kang ora di nao haen ware pele ora haklwaebe. Aoh, inim menden san mend haen hae non bu oran naom tenaol mende hond homo kone woroklme ub ora yaong, inim mbinin san ngo li non bu, mbini hambun ora hond homo kone u was haklwaebe ora. Heneng ora nim ngo kakl ub mondom tenaol mendel ngub hond homo kone u ora harob sin, obum Ngaoron man hobao sao oran bombor ngo buk-lao o ora yaol, obum Moseson man tangar aeben ngo wiyao nda baeben di el mend nao baondib mini hambun men hakol bu hae non bi ora haklao ka.^h ⁹Ngub ora buk-lao Ngaorom obun man ngo bibaebe ke wiyao baeben, ten aol kabom paes nao puklwaebe ke wiyao ub di, tenaol mende pe paen nao

^e13:3 1 Pit 2:13-14; 1 Pit 3:13   ^f13:4 Oro 12:19   ⁸13:7 Mat 22:21

^h13:8 Mat 22:39-40; Nje 2:8

libi ke wiyao nda ub di, menden osisao paes nao naebe ke wiyao ub di, tenaol menden uklao sao bor heb nao homaebe ke wiyao nda ub di, angal hambun sao ngo kisao baebenon te hobao sao bom-bor o oran ngub wiyao.

Njem njen mbib was nen sabo hem kale ub

Njem njen tenaol sango mende di hem kobur

Hond homo kone wibi

ke wiyao ora. ¹⁰Heneng ora mondom tenaol mendel ngub hond homo kone u harob sin, obum tenaol mende bor khorob sao di kang mend nao bib se ora haklao. Nim ngo kakl ub mondom tenaol mendel ngub hond homo kone u haklao tomb, obum Mosesom man andub ora ngo ko hasaol wiyao nda baeben di el mend nao tuwae hambun men hakol bu haklao ora.ⁱ

¹¹Pangeklem. Ngubi tomb non hobao sao ora ngo bu pindib paklao bao o di ngo teb sam sam be ol inim hondo ora hayem ngao, inim enjmor nao ke el ti ha ora habur, nim ini bor hambun sao oborob ngo bibaebe kakl ub was bu haklwaebe ora. Heneng ora naom mbes angal ngo pangobur Njisesol hul ha hasmao aeben anga tomb di, bao hobao sao ngo atomb ora pindib paraokl ko hondo ham aeben bismao bor karasmas andub ora pibi haraoklao nda o, ngubi tomb oran nao bu muklao bao ngo mbes ngo teb se ong, ngub enjmor nao ke hend ha was haemin ora.^j ¹²Heneng ora mbes non nen kao mba was haraoklao em hundur was u mba haraoklao o, ngubi tomb oran wakl bao bukbur hoklob kebeyam ebeng, sun tenaolom em hundur wi bor habur khorob ngo bu haroklme nda ub naom nao hende hende di kang mend bi soklaong, oborob hondo ora haemin.

Naom ngub bubur lomaon naom bao bi oral war himbi buri ora nda maru was habur, naon saond bi Seran nda saond bu kalo buri palo men mbaemin ora.^k ¹³Naom ngub bubur mendborom ebe bao bi oral habur oborob was mend bu haroklme nda ub, naom di oborob ngub was bam bam bemin. Heneng ora mbini khorob bimi baebenom ne aondao bu ora haoru pari bu, mbinim he soklme ib andub ora no he sao bara ubur paes was pu pu bimi nda ub di, mbinim khorob bimi sao hambun sao pamukl was hem ko nen sab hakol bubur paes heb hom hom bu po haroklme ub di, mbinim daongirir kao kao bu per ab saond bi bi bimi nda ub di, mbinim khorob tangar tangar ngo bu haroklme nda ub naom kang ora di nao bi oborob hondo ora haemin ka.^l ¹⁴Heneng ora inim inin songolom khorob bimi sao bor heb mao homa homa bu khorob bi bi lao ub nao pange men mba ora haklwaebe. Ngub bubur lemin naon Aorao Aondao Njises Karas obum inin toklo songol hambun bor war himbi sao ha beyabur maomb bo haen haklwaebe ora.^m

Inim Karas tenaol mende bor te nao mao saraklwaebe

14 Pangeklem. Ini ngo haklon mondom obum Njisesol hul ha haklao on te hobao sao ora o oborob nao hendebur obun kone bor taol taol was bu harob sin, inim obu mesao kalo bao nao tuwaklwaebe ora. Aoh, obu ini haklemi daruklol ngub bao haen ini daol momunu was habur lemin, obum obun kone bor nim ngo sao ba sin kho ngo sao ba sin ebe ko, obun kone taol taol bu ngo buklaol ub hondoklemi tomb di inim obu bor njem ngo sao khorob bel ko taolu lu ab saond nao bu kaloklwaebe

ⁱ13:10 1 Kor 13:4-7   ^j13:11 Ebe 5:14; 1 Tes 5:6-7   ^k13:12 Ebe 5:11; Ebe 6:11; 1 Njo 2:8   ^l13:13 Luk 21:34; Ebe 5:18   ^m13:14 Kal 3:27

ora.ⁿ ²Heneng ora nim ngo kakl ub aol mondom Njisesol hul ha ora habur obum ne kho ebe hambun sao warer warer nao bi bao noklao tomb, ne noklme sao ngo haklon mondom obun kone bor dol mao ha kho nao mao saklao ora. Ngub bukla o aol is memdem di Njisesol ngub hul ha haroklme on te hobao sao ora oborob nao hondoklao tomb obum kone taol taol bubur, nim ne tangar sao baeben ebe noklwao o ibao baoraoklao sao mundi hae baeben non nao noklwao ko nen saboklao ora.^o ³Pangeklem. Ngub bukla o aol mend obu ne kho ebe hambun sao warer warer nao bi bao was no haklao mondom, aol is mende obu mundi hae ibao baoraoklao sao baeben nao ne warer bukla o bor, nim ngo sao hakl warer warer nao bi bao was ngo naklo e ub nao bi, obum ngo sao hakl bao warer bi werekle kobur obum makl homo besao handaeb handaeb nao bibi bukla o. Mende di aol is mende ne hambun sao me bao was no haraoklao ngo obu di Ngaorom nje ebe hael ngao ni hae ol ib laong, is mende aol ngo obu kone taol taol bu ne warer bu no haklao om, mende ne hambun sao bao was no haklao nda makl homo obum khorob be ko te nao mao saraebe bukla o ora. ⁴Ngub inj, aol aondao mend haklao o obun kongon baraoklao aol hayao o di, aol aondao ngo obun mbib ora obun kongon baraoklao aol ngom oborob was bu hae be? khorob beb ko te mao bembera haondaoklao ora. Ngub biyaong ini ngo haklom mondom Ngaor obun kongon biyao tenaol baeben, njem te mao sara khorob bel oborob bel ko bao taol baklesi sin, nje aol asub bi ora mondom ngub buklesi balem? Njem aol menden kongon biyao aol o di bao te mao sara sara bu sarbeyaklwao ko nen sabo hael o, aol ngo obu Aorao Aondaon kon-

gon biyao aol ora hayaol, Aorao Aondaon obum obun kongon biyao aol ngo bu muklbur hayaol, obu saokl nao win ko harer ebe on was muwaloklao tomb obu saokl nao wi ebe bu wi poklao ora.^p

⁵Mend di tenaol mendborom bao mendborobobao sao ora yao ko, imbi tangar tangar karu ubur bao ngo baebenon baondib pa nao bin hor so buru hor buruklmao ko nen saboklme. Ngub nen saboklme o tenaol mendborom bao hobao oran mend nao wi, bao hor hambun bombor ubi was yao ko nen saboklme. Pangeklem. Mendborom ngo kakl ub biming, inim inin mbib armend sisao bu haroklme ub nim ngub ba sin kho ngub ba sin ebe ko oborob ora taol bu kobabur, inim hambun sao armend sisao ngo bimi nda ub was bao bu haklwaebe ora.^q ⁶Heneng ora nim ngo kakl ub mondom bao mendbor ndi tiba hor buruklao ub, obum Aorao Aondaon bor ora kaoya ko buruklao. Aoh, aol is mende ngo obu ne hambun sao kho ebe ko warer nao bi bao was no haroklao o, obum di Ngaor bor nen sabo tengiyu ko kao kala sin, obum di Aorao Aondaon bor ora kaoya koklbur ne ngo ngub bao noklao ka. Bombor ngub was mondom ne kho ebe hambun sao me bao was nao ne warer warer bu noklao o, obum di Aorao Aondaon bor was nen sabo se ubur, obum Ngaor bor turi homo tengiyu was ko habur biyao ora. ⁷Ngub soklaong nao nao heme sul bao haklmao aeben anga tomb oran, naom naon mbib nen saboklmao sao was nao bu haemin ora. Heneng ora nao pe paklmao ub di naom naon mbib ni pe pan saol kobur inj pe pabur yu heben poklmao. ⁸Ngub bukлмаong naom su ngol ba haklmao aeben anga tomb oran, naom Aorao Aondaon bor was kaoya kao ha was haemin ora. Aoh, bombor ngub was nao

ⁿ14:1 Oro 15:7   ^o14:2 Kol 2:16   ^p14:4 Mat 7:1; Nje 4:11-12   ^q14:5 Kal 4:10

pe pabur heben poklmao ub di Aorao Aondao obun imbi win ko was poklmao ora. Ngub bukлмаol nao ngub pe paklmao ub di, nao nao heme sul bao haklmao ub di, naom hambun sao bu haroklmao sao baeben di, ngo sao baeben hambun ora Aorao Aondao obun was yao ka. ⁹Ngub ora yaol mbes Karas ngo obu tenaol himismi baeben di, nao heme bao hayom baeben di, tenaol hambunom Aorao Aondao ora hayao ndam obun mbib tenaol hambun bisur bu himisao o, obum waki tenaol ngo baeben hambun ora maomb bo haklbur obu waki buri palo enjaokl po hayao ora. ^{r 10}Aoh, obu bomborom ngub maomb bo haklaong, inim asub ora nen sabobur inin Karas haeme mende bor nje ngubi ngubi was hael ko te mao sara sara bimi? Ini mendborom di inin Karas haeme mende bor asub ora nen sabobur makl homo besao handaeb handaeb bimi? Pangeklem. Ngaor obum ora nao tenaol hambunom khorob di oborob di hambun sao bu haroklmao sao baeben te mao bembera hondoklbur, nao hambun ora obun el dund so oral was teka hamun lao ora. ^{s 11}Heneng ora angal ngon Ngaoron mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Ni Aorao Aondao ngo hae oram kakl ol Tenaol hambun ora ni hae ol was obo Tumu karu dombes ubur

Mbini hambunom ne bombor ub ora kombobur

Nje Ngaor pon pae aondao yubu ora hael ko

Kaoya lemi ko

Ngaoron mbuk waeb bor ngub ke wiyao ora. ^{t 12}Ngub ke wiyao! Ngaor obum tenaol hambun heneng ora ngub te mao bembera howes lao tomb, naom khorob di oborob di hambun sao naom armend

sisao bu haroklmao ub kowes nao bi bao kao pa ora bukлмаo ka. ^u

Njem Karas tenaol mende saokl mao waklesi hondo ora haebe

¹³Ngub bukлмаong naom nao hakl hakl mende makl homo te mao sara sara nao bemin ora. Ngub inj, inim kone kho ngubi woroklme ub tuwabur lemin, inim inin Karas haeme mende saokl win ko khorob mao baeb se oran menjao buklwao ko oborob hondo kone kimb bu ora haklwaebe. ¹⁴Pangeklem. Ni ninao Aorao Aondao Njises kab haru was haruklul nim ora hende ub heneng heneng ora kakl ngao, menjao mend obun mbib ora tenaolon kone bor kho mao sa dol mao haraoklao sao oran mend nao wiyao ora. Ngub inj, mondom obun kone bor pakl hom mubur ngo saom nao kone bor kho mao saklao ko kone taol taol bubur o bao buklaol tomb, obun kone bor pakl ngo homoklao saom obu heneng ora kho mao saklao. ^{v 15}Ngub biyaol njem njen mbib turi homoklesi ub ne kho ebe hambun sao warer nao bi tenaol hambunom di henden bao was no haklesi tomb, njen Karas haeme mend obum pakl homo kone taol taol bu haklao o saokl mao wari sin, njem tenaol mende hond homo kone u haebe lao ndam bi lao ub inj buklesi ora. Pangeklem. Nim ngo kakl ub inin mbib was hem kobur ne ngubi hakl hambun sao bao was noklesi tomb, Karas obum tenaol mendbor mbinin ne mana bu misao nda baebenon is mend kho mao sa saokl mao waklesi hondo ora haebe. ^{w 16}Pangeklem. Inim non naom ngo sao kho ngo sao ebe yaong bao bun ko, hambun sao oborob ora taol bu kobabur bu haroklmao ko nen saboklme ora. Ngub bimi o mbini mendbor inim ngo

^r14:9 Luk 20:38; Kal 2:20; 1 Tes 5:10

^s14:10 Mat 25:31-32; Bis 17:31; 2 Kor 5:10   ^t14:11 Pil 2:10-11

^u14:12 Kal 6:5   ^v14:14 Bis 10:15; Tat 1:15   ^w14:15 1 Kor 8:11-13

bimi ub nao bimi baebenom, inim hambun sao bao was buklemi ub hondoklemi tomb ini khorob bimi tenaol ora hayem leming, ngub nao ken ub inim oborob hondo ora haklwaebe.^x ¹⁷ Pangeklem. Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor haeme baebenom ne noklme saon di ib noklemi on di ngo sao kho yaong nao noklwaebe, ngo sao ebeng bao noklwaebe ko, ngo saon mbinin kone bor pakl homo kao kao dim nao bimi ora. Aoh, obum maeb ha maomb bo haraoklao ub non, ne noklme saon di nao hobao sao ngubi sao haklon mondom nen sabo warer nao bib se ora yao ka. Ngub inj, Ngaoron Wesao Tangar Aondao ndam tenaol ngo bor haklemi baebenon kone bor sub tibaen as ko birin kobur, mbini bor werek aondao ora taol bu kalobur, Wesao Tangar ngom tenaol ngo baeben Ngaorom turi hemeyao ub mbini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora haen lao ora. ¹⁸ Heneng ora ngub buklaong nim bombor ngo kakl ub was, mondom Karas hem ko taol mi pa sin obum Ngaorom turi hemen ora buklaol, tenaol hambunom di obu oborob biyao aol ora hae ko nen saboklemi ora.

¹⁹ Ngub soklaong naom angal armend sisao was kao kao bu per ab saond bi bi nao bemin ora. Ngub bubur lomaon naon kone bor di sub turi homo sisab bin birib se sao on was bi handam handam bubur, naom mende turi homo bisur bi bi bu, mende hul ha saor pe haen kao kao bemin ora.^y ²⁰ Pangeklem. Mendborom ne tangar tangar hambun sao pakl homo warer nao bi bao was noklmel, ini mendborom ngub pakl homo warer nao bi turi homobur bao was noklme o, njem ngub turi homo bao was noklesi saom Ngaorom obun sem bor hobao sao ngo bisao nda ub kho mao saklesi hendaebe

ora. Aoh, naom ne noklme sao baeben kho ebe ko nao dubili hambun sao bao was noklmao o, naon Karas haeme mend obun kone bor taol taol bib se haklao mondom njem ngo buklesi ub hondobur nim di ngub bun kobur bi buruklaol, obu saokl wa sin njem khorob aondao ora uklesing, njem oborob hendaebe ka. ²¹ Pangal. Njem mudi dend bi ebe mend noklesi om sa sin di, he soklme ib, ib waen mend noklesi om sin di, aoh tangar tangar sao mendbor Karas tenaolon kone bor taol taol mao ba kho mao saeb se sao mend buklesi saom sa sin di, ngo sao haklon mend sao mondom njen Karas haeme mbaoli mend saokl mao waeb so buklaol, njem njen mbib turi homoklesi sao ngo hem ko nao bi bao wari sin njem oborob ora buklesing, ora kang ora di nao bibi ora.^z ²² Aoh, njem Ngaorol hul ha ora habur nim ne kho ebe hambun sao bao was noklwao ko nen sobae sin ebe o, njem hambun sao ngo buklesi sao hakl di njem Ngaor obu hesa haru was habur obum kao njuklao ub ora bibi. Heneng ora mondom Ngaorom obun kone bor ne ngo sao bao nao lao ub ora noklaol, mabor obun kone bor nim ngo sao oborob be? khorob bab ko taol taol mao ba kho nao mao sarob sin, obun kone bor sisab bi oram turi hom ha was haklao ora. ²³ Ngub inj, mondom Ngaorol hul ha ora nao hae obun kone bor taol taol bib se ora habur o, ne tangar tangar sao nao naebe ke wi on di kone mende bor pakl tanga pae winbur bao noklao tomb, wakt mabor obun kone bor taol taol mao babur kho mao sarob sin obu ke handaeb se ora haklao. Ngub soklaol njem hambun sao bu haklesi sao baeben Ngaorol hul ha nao haebur bu hari sin, tenaol khorob mao baraoklao

---

^x14:16 Tat 2:5   ^y14:19 Oro 12:18; Oro 15:2   ^z14:21 1 Kor 8:13

saom bi lao ub ora bu haklesil, nje ke handaeb se ora haklesi ka.^a

**Naon mbib hem lomao ub
nao bi tenaol mendem turi
homaeb se on ora bemin**

15 Ngub ora soklaong nao mendbor Njisesol hul ha ora habur naon kone bor taol taol nao bi haklmao baebenom naon mbib turi homo hem lomao ub bao wabur lomaon, naom mbini tenaol mendbor Njisesol hul ha haroklme on te hobao sao o oborob nao hendebur mbinin kone bor taol taol was bubur, mbinin kone bor kend bin boroklme baeben oborob ora bisur bubur, mbinin kone bor kend bi sao ngo uklao o di bisur bu mao sisab baemin ora.² Heneng ora nao hambunom armend sisao naon Karas tenaol aebenol haklemi baebenom mbinin kone ora bor Njisesol oborob ora hul ha saor peyo was habur, mbinim turi hom ha was haen ko bisur bam aeben aeben was bu haemin.^b

³ Pangeklem. Nim ngo kabl ub Eben Ke Aol obum bu hasao sao baeben di obun mbib hem ko turi himisao ub inj bu hasaol, angal ngon Ngaoron mbuk waeb bor di ngub ke wiyao.

Nao Ngaor o mbinim nje hondo ko bowes bu

Maobowa angal bu hasmi o
Mbini ngo nje hondo ko bowes bu
Maobowa peb bu hasmi baebenom
Ni bor ora bismil
Nao kone bor kho mao sa kend mao baesmi ora

ke wisao ub Njises bor heneng ora bisaol, ngo ora tomb il so pind bisesa.⁴ Ngub ke wiyaol angal hambun sao Ngaoron mbuk waeb bor ngo wiyao ub naom bukmao saon nao muwaloklbur ora wiyaol, naom angal ngo wiyao ub hon-

doklmao tomb naon kone bor sub tibaen as ko baoraomun kobur naom hul ha saor peyo was hamun lao. Ngub bubur laon naom Ngaor obum hobao sao ngo wen buklaol sao bao hondo hamun lao ora.^c ⁵ Heneng ora nim ngo kabl ub naon Ngaor obu tenaolon kone bor sub tibaen as ko mao ha, hul ha saor peyo was haen lao on te ora hayao. Ngub hayaol Ngaor obum naom ngub baomun ko, Eben Ke Aol Njisesom nao bor menger oborob ora muwalisao ub obum nao hakl hakl kone bombor ub was bu habur, mende turi hom hom bu oborob was bu haroklme ub ora muwalisaol, obun mbib naom ngub bu hamun lao ora.⁶ Pangeklem. Ini bor obun mbib ngo kabl ub buklaol, ini hambunom angal di mondom menjao was kao kao nao bi ukl bombor o taokl taokl eben ora kobur, inim naon Aorao Aondao Njises Karason Ab Ngaor bor ebe kaoya kao ha was haklemi ora.

**Ngaorom Tenaol Sem Tangar bor di
obun Angal Bib Hobao Sao
nda pangen kisao o**

⁷ Heneng ora Karas obum ini makl homo mesao nao nji, ini bor ngub turi homo oborob obaeming ubuklub kisao ka. Ngub kisaong tenaol hambunom di inim oborob buklemi sao hondobur Ngaor bor kaoya ken ub, inim di obum ngo bisao ub ini hakl hakl turi hom hom bu oborob obaeng ib kao kao bu haklwaebe ora.^d ⁸ Ngub buklemi o nim ini bor ngo kao njurukl ub, Ngaorom mbes naon ab sumb wil baeben bor nim ini sem o bor bukhwao ora ko kao kalisao nda ub Eben Ke Aol obu obo pindib pabur Nju semon kongon biyao aol ora men korisesa. Karas ngo obum ngub obo bisao tomb Ngaor obu kakla nao kaeb se ora hayao ko tenaol hambunom hen-

^a14:23 Tat 1:15   ^b15:2 Oro 14:19; 1 Kor 9:19; 1 Kor 10:24; 1 Kor 10:33

^c15:4 Oro 4:23-24; 1 Kor 10:11   ^d15:7 Oro 14:1

den muwalisaol, Ngaorom naon ab sumb wil bor nim ngo buklwao ora kisao nda ub ngo ora tomb heneng ora il so pind bisesa.^e ⁹Ngo tomb Karas obum ngub bubur kisaon Ngaorom tenaol hambun hond aondao bu ora homo haraoklaol, Tenaol Sem Tangar baebenom di Ngaor turi homo kaoya ken kisao ora. Ngub bisaol angal ngon Ngaoron mbuk waeb bor di ngub ke wiyao.

Njem ni oborob ora bu misil
Nim Tenaol Sem Tangar baeben haru hae ol

Mbinim di pangen
Nje bor aondao bu ora tengiyu ko kaoya lowao.

Nim ngub njen imbi aondao bu ora win kobur

We di aondao bu oborob ora kaoya lowao ora

ke wisao ub Karas obum ngo hakl ub obo bu hasao tomb angal ngo heneng ora il so pind bisao.^f ¹⁰Ngaoron mbuk waeb mend di ngub ke wiyao.

Tenaol Ngaor obun sablo haen kisao baebenom

Ngaor obu turi homo kaoya ko haroklme nda ub

Ini Tenaol Sem Tangar baebenom di
Obu bor werek bu turi aondao bu ora homo haklwaebe

ke wiyao ora. ¹¹Bombor ngub was Ngaoron mbuk waeb tangar mend di ngub ke wiyao.

Ini Tenaol Sem Tangar hayem hakl o
Inim Aorao Aondao bor turi homo
Kaoya ko haklwaebe ora.

Ini tenaol su hambun bor paoloklme baeben o

Inim di obu bor turi homo
Kaoya ko haklwaebe ora ko
mbuk waeb bor ngub ke wiyao ora.

¹²Ngaoron mbuk waeb mend di Asayam waeb bu wisaol ngub wiyao.

Aol Njesim maru wam aeben buklao on
Aol is mend pindib paklaol

Ngaorom aol ngo obum Tenaol Sem Tangar baeben

Maeb ha maomb bo haen lao ora.

Tenaol Sem Tangar ngo baebenom obu turi homo

Obum mabor hobao sao mend buklao ub
Bao hondo haklemi ko

Ngaoron man mini aol Asayam ngub waeb bu wisesa.^g ¹³Heneng ora ngub ke wiyao ub nen sabobur, inim Ngaor obu naom mabor hobao sao ngo bu pindib paklaol ko bao hondo hayom on te ora hayao o obul ora hul ha hayem ka. Ngub beyem ol obum inin kone bor sub tibaen as ko ora bereklemin kobur, inin kone bor sisab bi oram turi hom ha was hareklemin ko werek aondao bu ora taol bu njuklao. Ngub buklao tomb Ngaoron Wesao Komb Bi Aondao ndan burim di, inim obum hobao sao ngo mabor buklao sao hondo hayem ub aondao bu ora turi hom ha was habur kone bor hondokl engel bi haen was hondo hareklemin ko, ini bor kone ngubi wakl was taol bu njuklao ora.

**Paolom angal mend pakl homo
men mba nao bi bas ngo bor
hambun sao waeb bisao o**

¹⁴Nao haeme mbaoli hakl o, inim ini hakl hakl mendel kone wi wi bu hayem ol, nim di inim oborob ngo bu hayem ub hondo ora hae. Mend di inim kone ebe u hambun sao oborob bimi ub di ora hondobur, ini hakl hakl mende mu walwal bib se ora hayem ub di nim hondo was hae ka. ¹⁵⁻¹⁶Ngub hondo ora hae o nim ini bor bas ngo waeb bu eben kakl ub nim pakl homo angal mendbor men mba nao bi, inim Ngaorom Tenaol Sem Tangar bor hobao sao ngo bisaol ub aokl hemen ha nao beklemin ko nim

^e15:8 Mat 15:24; Bis 3:25   ^f15:9 Oro 11:30   ^g15:12 Kao 5:5

oborob ora kao dund bi. Heneng ora nim ngo kakl ub Ngaorom ni hond homo bisur bubur, nim di Tenaol Sem Tangar baeben bisur bu han ko ni bember peyobur, Eben Ke Aol Njiseson kowan lao aol ora mao hasao. Ngub bisaol nim Tenaol Sem Tangar ngo baeben bor hobao sao ngo bisao on ukl mend pakl homo men mba nao bi, nim hambun sao inim pangeklemin ko bas ngo bor ngo kao dund bi o ka. Pangeklem. Mbini Tenaol Sem Tangar baeben non Ngaor bor mabaorao haoru kaleme tomb, obum turi aondao ora homoklao nda ub menger sao haen ko Wesao Komb Bi Tangar ndam mbini ebe komb bi ora haen ko hayao ora. Heneng ora ngub bin ko nim Tenaol Sem Tangar ngo baebenom pangen Ngaoron Angal Bib Hobao Sao nda kao kalam akol bu haruklul, ni Ngaor obun baolum aol hobao sao menger haruklu ora.^h ¹⁷Heneng ora nim ngub bu haruklu ub ni Eben Ke Aol Njises obu hesa haru habur was ngub bu haruklul, nim Ngaoron kongon hobao sao ngo biyu nda ub buklbur non, nim heneng ora turi homo haongaoklubur sao bu haeb se hae ka. ¹⁸Ngub hae o nim nao mbib was habur buklwao sao nen sabobur non, ebekone po haongaoklu angal nao bib se hae o, Karas obum ora nim Tenaol Sem Tangar bor Ngaoron Angal Bib Hobao Sao ora nda pangen kao kalam akol bu haklwao tomb, mbinim angal ngol hul ha haen ko obum ni bember peyo mao hasao ora. Ngub bisaol nim obun kongon hobao sao ngo bu han ko mao hasao ub bu haklwao tomb nim sakl nao pole turi homo haongaoklu sao habur, obun angal ngo oborob ora kao kalam akol bu haeb se ora hae. Heneng ora nim hambun sao ko

hawao sao baeben oborob kon ko di, bu hawao sao baeben bun ko di,ⁱ ¹⁹Ngaoron Wesao Aondao Tangar ndan burim ni aondao bu ora buri mao palaesao ora. Ngub bisaol nim tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di ngo sao hakl Tenaol Sem Tangarom henden bu han ko, Wesao ngom ora ni buri mao pala bisur bisao ora. Ngub bisaol nim su enjo ngo bor u kowes beyao ndan uklu mende su Njurusalem nda bor di, su u kowes beyao mende Iirikam nda bor di, su ngo baeben hambun bor tenaol paoleme baeben hambunom Eben Ke Aolon Angal Bib Hobao Sao nda pangaen kao kalam akol bu hawao ora. ²⁰Nim ngub bu hawao o mbes pibnao ora di nim hobao sao ngo hem ko buklwao ko nen sabo bu hawao ub non, nim Angal Bib Hobao Sao ngo kao kalam akol bu hawao ub aol mendem pibnao and pinj tibiya saor mba non bil non, nim and menger ngo bu haom nao laklwao ko nen sabowao ora. Ngub nen sabobur kowaon nim mbini Tenaol Sem Tangar ngo Karason imbi ko mend nao pangismi baeben bor was, obun Angal Bib Hobao Sao ngo pangen kao kalam akol bu hawao ora.^j ²¹Heneng ora ngub bu hawaol angal ngon Ngaoron mbuk waeb bor di ngub ke wiyao.

Mondom mbini ngo baeben bor Obun imbi pangen nao kao kalismil Nao pange awis haklemi baebenom Obu hondoklemi ora. Obun angal mondom pangen nao kismil Nao pange ora haklemi baebenom Obun angal oborob pang heneng bu Nen sab hakol bu haklemi ora ko Ngaoron mbuk waeb bor ngub ke wiyao ora.

^h15:15-16 Oro 1:5; Oro 11:13; Oro 12:3; Pil 2:17   ⁱ15:18 2 Kor 3:5
^j15:20 2 Kor 10:15-16

Paolom bas bor nim ini Orom tenaol hondokl oboklwao kisao o

²² Pangeklem. Nim ini hayem ol ini hondokl oboklwao ko was nen sobaklo o, nim su tangar tangar hambun bor ngub mend pu was bu hawaol nim ini penar bu hondokl nao obowao ora.^k ²³ Ngub buwao o nim ngubi tomb non su enjo ngo baeben hambun bor kongon ngo hem ko bun ko nen sabowao ub bu pawao ora. Ngub buwao nim mbes ora ini Orom tenaol abo ngo bor hayem baeben oran hem aondao ora kobur hondokl oboklwao ko nen sabowao o ngub nao hondokl ebe han was karasmas andub ora pibisaol, ²⁴ ngubi tomb non ini ebe hondokl oboklwao ora ko nen sobakl ka. Heneng ora nim su Sepen abo ngo bor mend wa nda bor poboklwao ko pangakl o, pibnao oran inin su Orom abo ngol mbes obo paoluklwaol, nim ini su Orom abo ngo bor hayem baeben mbes ebe hondoklwao ora. Ni ngub oboklwao tomb ni ini daol nao baoklmend turi hom hom bu bao haklbir mabor sao su Sepen ngo poklwao tomb, inim ni harerol di ebe bisur bu walaklemi ora.¹ ²⁵ Heneng ora ngub oboklwao o ngubi ora tomb non nim Ngaoron sem mendbor Njurusalem bor bereme baeben bor menjao bisur bu kalokl poklwao ora.^m ²⁶⁻²⁷ Pangeklem. Nim ngo kalokl poklwao sao non mbini Ngaoron sem su Maseroniya bor paoloklme baeben di, mbini mendbor su Ngirik paoloklme baeben di, mbini ngo baebenom Ngaoron sem Nju sem mendbor su Njurusalem bor paoleme baeben dem hemeyem ke pangobur mbini ngo baebenom nao wi bereme sao mendbor wakaesmil, nim Njurusalem pobur

mbinin ngo waesmi sao kalokl poklwao ora. Heneng ora mbini Ngaoron sem su kab ngo bor paoloklme baebenom ngo bismi ub, mbinim mbinin mbib ora kone kimb bubur naom Ngaoron sem ngo dem homo baoraolim baeben hond homo bisur bukmao ora ko nen sabobur, turi ora homo ngo sao hakl bisur bu waesmi ka. Ngub bismi o Ngaoron mbini Nju sem ngo baebenon kone bor hobao sao ora ngo man man bu taol bu kalisao nda ub, mbinim Tenaol Sem Tangar baebenon kone bor di honda win oborob ora taol bu kaloklme ora. Ngub bimil mbini Tenaol Sem Tangar ngo baebenom waki Nju sem ngo mbini bor hobao sao mbinin kone bor hondaen lome baebenon san hae non bi ora hayem. Ngub hayem ngao mbini Tenaol Sem Tangar ngo baebenom san ngo hayao o li non bu, mbini bor sun woroklme sao ngo taol bu kaleyem ub buklemi ub oborob ora buklemi.ⁿ ²⁸ Pangeklem. Nim ngubi tomb non mbini Ngaoron sem Nju sem ngo Njurusalem bor paoleme baebenon mone ngo wakaesmi kakl o mbes kalokl poklwao ora. Ngub kal peyaoklbir pibnao oran inin su Orom abo ngo mbes ini hondokl obobur lowaon, mabor sao su Sepen ngo kakl o poklwao ora. ²⁹ Heneng ora nim ngub oboklwaol Karasom obun semon kone bor oborob turi homo as ko was haen ko bisur bu haraoklao nda ub, ni ngo oboklwao tomb di inin kone bor obum aondao bu ora turi mao homaen lowao ko nim ora hende ka.^o

³⁰ Nao haeme mbaoli hakl o, nao non sem bombor non bi ora habur naon Aorao Aondao Njises Karasol hul ha ora hayom ol, Wesao Komb Bi ora ndam di nao hakl hakl mendel kone wi wi bu hamun ko hayao ora. Ngub beyaong

^k15:22 Oro 1:10-13   ^l15:24 1 Kor 16:6   ^m15:25 Bis 19:21; 1 Kor 16:1

ⁿ15:26-27 Bis 24:17; Oro 9:4; 1 Kor 9:11; 2 Kor 8:1; 2 Kor 9:2; 2 Kor 9:12

^o15:29 Oro 1:11

Ngaorom ni bisur bin ub inim Ngaor bor buri palobur nim kao kalo haruklu ub, ini di nao haru kao kalo haemin ub inim di kao kal ha was hawlwaebe ora.^p ³¹Inim ngub kao kaloklemi tomb su Njuriya bor aol mendbor Karas hem ko obul hul ha nao haroklme baebenom ni luklbur hayem ngao, mbinim ni ngub nao lin ko Ngaorom ni bisur bin ub inim ngon di obu bor kao kal ha was hawlwaebe. Mend di nim Ngaorom sem Njurusalem bor bereme baebenon ngo menae poklwao kabl sao menae poklwao tomb, mbini ngo baebenom ni di turi homo oborob obaeng ib kobur, nim ngo kaloklwao sao hawl di turi homobur min ko nen sabobur inim Ngaor bor kao kal ha was hawlwaebe ora. ³²Heneng ora inim ngub buklemi tomb mabor Ngaorom ni ini hawllemi obon ko nen sabobur harer mend muwala sin, nim ini hawllemi turi aondao ora homaoklbur oboklwao, ni ini daol nao maomunu angal kao kao bu turi hom hom bu buruklmao tomb ninao kone bor di sub tibaen sisab bin buruklwao ora. ³³Pangeklem. Naon Ab Ngaor obu naon kone bor sub tibaen kobur sisab mao baraoklao on te ora hayaong, obum ini haru haen was hawlwaebe ora. Heneng ora.

Paolom Ngaoron sem andub bor ini ebe soklaong as ko hawlwaebe kisao o

16 Pangeklem. Naon Karas mbaoli ten Pibi ke ngom tenaol Ngaor bor kaoya ko hor boroklme sem mendbor su Sengeriya bor bereme baeben bisur biyao ten ora yao o, nim ngubi tomb ten ngo obu ini hayem ol ngo eben kabl ka. ²Ngub eben kabl o ten ngo obu Aorao Aondaon sem ora yaong, nao Ngaoron semom bimao nda ub inim ten ngo obu turi homo heben heben bubur

oborob obaeng ib lowaebe ora. Heneng ora ten ngo obum ni di nao tenaol mendbor hambun oborob ora bisur was bu haraoklaong, obu abo ngol obo buruklao tomb inim obun menjao nao wi buruklao sao di bisur bu taol bu kalobur obu oborob ora maeb hawlwaebe.

³Mend di aol Akuwila hesa obun were Piriska kab abo ngo bor haebe o, mbibi di nao haru Eben Ke Aol Njiseson kongon bu haroklmaong, nim mbibi bor ibi ebe soklaong ibin kone bor sub tibaen as ko boroklwaebe kene ko kao kaloklwaebe.^q ⁴Heneng ora mbini tenaol mendborom ni luklbur bismi tomb di mbibim ni ngub nao lin ko ni bisur bisbil, mbibi ngo kab dobakl pe paeb se was hasbi ora. Ngub bisbil nim mbibi turi aondao ora homaklo o mbibi nim was inj, Tenaol Sem Tangar baebenon hor boroklme sem baeben ambun di nao hambunom turi aondao ora homo werek kalo haroklmao ora. ⁵Ngub bimaong mbini Ngaoron sem mendbor tenaol ngo kab tobaklon anda bor obo kiril mba hor boroklme baeben bor di, nim ini ebe soklaong as ko boroklwaebe kene lowaebe.

Mend di nao aol sango nim kone uruklu Ebinitas ke nda obu di abo ngo bor hayao o, su Esiya bor pibnao oran obu mbes Karasol hul ha ora hasao o obu abo ngo bor ngub hayaong, inim obu bor di nje ebe soklaong as ko ora haebe ko kao kaloklwaebe ora.^r ⁶Mend di ten Mariya ke ndam ini oborob ora bisur bu haraoklaong, obu bor di nim nje ebe soklaong as ko ora biribi kene ko kao kaloklwaebe ora. ⁷Mend di aol Andronakas hesa Njunas kab mbibi nao sem bombor on Njunas sem ora haebe o, mbibim ni di Karasol hul ha nao hae awis ora hawao tomb mbibi ngo kab mbes kone baol munu

^p15:30 2 Kor 1:11; Kol 4:3; 2 Tes 3:1   ^q16:3 Bis 18:2; Bis 18:18; Bis 18:26
^r16:5 1 Kor 16:15; 1 Kor 16:19; 2 Tim 1:15

Karasol hul ha hasbi ora. Ngub bisbil mbibi aol ngo kab ni di nao haru kalabus paolismao o, Ngaoron angal bib hobao sao kam akol bimi aol baebenom di mbibi aol ebe ora hayeb ko hondobur turi homoklme kab ora yaong, mbibi bor di ibi ebe soklaong ibin kone bor sub tibaen as ko hawlwaebe kenesa lowaebe.

⁸Aol Ampiletas obu di Aorao Aondaon sem ora hayaol nim obu turi homo kone u haruklung, obu bor di nje ebe soklaong njen kone bor as ko haebe ko kao kaloklwaebe ora. ⁹Mend di aol Ebanus obu nao Karason kongon hobao sao ngo bu haroklmao nda o, obu su abo ngo bor hayao o hesa aol Setekis obu nim turi homo kone u haruklu nda kab bor di ibi ebe soklaong as ko hawlwaebe lowaebe. ¹⁰Aol Apelis ke ngo obum Karasol oborob ora hul ha haraoklao ub nao hambunom di haondaomun muwalisao aol nda bor di, nje ebe soklaong njen kone bor sub tibaen as ko haebe lowaebe. Aol Aristobulason sem hambun bor di ini ebe soklaong as ko ora hawlwaebe ko kao kaloklwaebe. ¹¹Aol Heroriyon obu di ninao sem Nju sem ora harobnda obu bor di, aol is mende Nasisas obu di, aol ngo obun semon mendbor Karas tenaol hayem baeben bor di, mbini ngo baeben hambun bor ini di ebe soklaong inin kone bor sub tibaen as ko boroklwaebe lowaebe.

¹²Mend di ten Tarapina hesa Taraposa kabom Aorao Aondaon kongon turi homobur oborob ora bu haroklbe nda kab bor di, ten Pesis obu di, Aorao Aondaon kongon oborob ngub bu kimb was bu haraoklao ngo nim kone u haruklu o obu di, mbini ten is teb ngo bor di ini ebe soklaong inin kone bor sub tibaen as ko was boroklwaebe ko kao kaloklwaebe. ¹³Aol Urubas obum di Aorao Aondaon kongon pone buri palo ora bu hayaong,

obu bor di aol ngo obun am di ninao am non bi ora yaong, ten kang ngo bor kab mbibi ingiyakl bor ibi di ebe soklaong ibin kone bor as ko ora boroklwaebe ko kao kaloklwaebe.^s ¹⁴Mbini aol mendbor Asingiritas hesa Pilikon kab di, aol Hemis Parobas kab di, aol Hemas di naon Karas haeme mendbor mbini haru haroklme baeben di, mbini ngo baeben hambun bor di ini ebe soklaong inin kone bor sub tibaen as ko hawlwaebe kene ko kao kaloklwaebe ora. ¹⁵Mend di aol Pilolokas di, ten Njuliya di, aol Neras mbaoliyakl di, aol Olimpasi di, mbini tenaol Ngaoron sem mendbor tenaol ngo kakl baeben daol haru haroklme baeben di, mbini ngo baeben hambun bor nim ini ebe soklaong inin kone bor sowa paen as ko hawlwaebe kene ko kao kaloklwaebe ora. ¹⁶Pangeklem. Su enjo ngo baeben hambun bor tenaol mendbor Karas obu hem ko hor boroklme baeben hambunom di, ini Ngaoron sem abo ngo bor hayem baeben hambun bor ini ebe soklaong inin kone bor sisab bin as ko boroklwaebe lem. Heneng ora nao tenaol Ngaoron semom bimao nda ub inim Karas tenaol hambun bor turi homo heben heben bu ki seken was bi bi bu hawlwaebe ora.^t

**Paolom bas ngo bor
angal kao kowes bisao o**

¹⁷Nao haeme mbaoli hawl o, nim inim ngo sao oborob hondo ora hareklem in ko kakl ngao, ini Karasol oborob ora hul ha hayem ub bao wabur mbini tenaol mendborom ini bor per ab saond bu nju inin kone bor kho mao sabur, ini sem kab teb bu dikla kaob kaob mao bakleming, inim ngub dikla kaob kaob nao bi oborob hondo ora hawlwaebe. Heneng ora nao Karason sem mendborom ini bor mbes Angal Bib Hobao Sao

^s16:13 Mak 15:21   ^t16:16 1 Kor 16:20; 1 Pit 5:14

nda kao njismil inim pangismi o, mbini mendbor angal bib ngo hem ko nao pangoklme baebenom angal ngo men mbaklbur hayem ngao, inim mbini ngo baeben hesa maomunu nao hae mbini ware pam pam bu sao haklwaebe ora.^u

¹⁸ Pangeklem. Mbini tenaol ngub bimi ngo baebenom naon Aorao Aondaon Njises nda bor hem kobur inj bu haroklme ka. Ngub inj, mbini ngo baebenom mbinin mbib nen sabeme ub was hem ko taol mi po haroklme ora. Ngub bubur lomen mbinim angal dend bi nel kengi bu pae heneng ke non bubur, sub angal oborob kikul bi ora lome om tenaol mende turi mao homa kao deb deb bu kaoya ko habur, mbini tenaol ngo Karason arman di nao pange awis sao haeme baeben bor sub oborob ora maobowa haroklme.^v ¹⁹ Aoh, ngub bimi o ini ngo baebenom non Angal Bib Hobao Sao ora nda hem ko men hakol ora bu hayem ol, inim oborob ngo bimi sao tenaol hambunom di ora panga ora hayem ol, nim di ini turi aondaon ora homo haruklu. Ngub biyu o nim nao kone bor inim tenaolom khorob bimi sao hesa oborob bimi sao kab, ngo sao kho wiyao ngo sao oborob bimi sao wiyao ko inim oborob ora kone kimb bu taol bu koba hondo ora habur, inim khorob bimi sao oran kang mend nen nao sabe aokl hemen ha sao habur, inin kone bor dol nao haen ora hareklemin ko nen sobakl ka.^w ²⁰ Inim ngub haklemi tomb naon Ab Ngaor obu di naon kone bor sub sowa pa sisab bi baoraomun lao on te ora hayaol, obum Seran sem di ora men mbabur inin aongao ma ora bor hala mba hareklemin lao ora. Ngub buklaol naon Aorao Aondaon Njisesom di inin kone bor bao habur ini hond hom ha was hayao ora.^x

²¹ Nas Tim ke ngo obu ni hesa yao haru Aorao Aondaon kongon bombor o ora bu haroklbaol nas ngo obu di, mbini ninao sem ora Nju sem nas mendboron imbi nas Lusiyas hesa Njeson kab di, nas Sospata di, mbini nas ngo baebenom di ini hambun bor ini ebe soklaong inin kone bor as ko ora haklwaebe lem.^y

²² Pangeklem. Ni nas Teriyasom di Paolom ni bor njem bas ngo waeb bi kaonaol nim obun bas ngo waeb babur, nao tenaol Aorao Aondaon semom lo-mao nda ub ini ebe soklaong inin kone ora bor sub tibaen as ko haklwaebe kakk.

²³ Mend di ni Paolom kakk ngao, ni aol Ngeyes ke ngom oborob ora bisur biyaol obun anda bor paolu haruklu o, su enjo ngo bor tenaol Aorao Aondaon sem boroklme baeben di aol ngo obun anda ngo bor hor burukl engel bu haroklme aol ngo obum di, aol is mende Eras-tas obu su enjo ngon kansol baebenon mone maeb ha wa haraoklao o, obu di Ngaoron sem ora hayaol aol ngo obu di, naon Karas haeme Kowotas di, mbini teb ngom di ini ebe soklaong ini kone bor sub tibaen as ko haklwaebe ora lem.^z

²⁴ Naon Aorao Aondaon Njises Karasom ini hambunon kone bor bao habur ini hond hom ha was hayao ora. Heneng ora.

**Paolom bas ngo lu kowes bubur
Ngaor bor kaoya kisao o**

²⁵ Nao haeme mbaoli hakl o, nim ngubi tomb Karas Njiseson Angal Bib Hobao Sao ngo kam akol bu haruklu ndan te oran mbes mupango sao wisaol, tenaol sem andub ora ha homam aeben bismi baebenom di nao pange was himismisa. Ngub wisao o ngubi tomb non naon Ab Ngaor ngo obu tenaol

^u16:17 Mat 7:15; Tat 3:10   ^v16:18 Pil 3:19; Kol 2:4; 2 Pit 2:3

^w16:19 Mat 10:16; Oro 1:8; 1 Kor 14:20   ^x16:20 Oro 15:33

^y16:21 Bis 16:1-2; Bis 19:22; Bis 20:4   ^z16:23 1 Kor 1:14

haeben mao saraoklao ndam, Angal Bib Hobao Sao mupango wisao ngo tenaol hambunom pangen kam aeben aeben bibaebe kisao ora.^a ²⁶Ngub kisaol angal bib ngo mbes obun man mini aol baebenom di waeb bu wismi o, ngubi tomb non angal ngo naom tenaol hambunom pangen kao dund bu hayom ka. Ngub beyom ol tenaol sem tangar tangar su hambun bor paoloklme baebenom Karasol hul ha ora habur, mbinim obum lao sao di hul nao hae oborob ora pan-

gen ko naom mbini bor oborob ora kao kalo hayom.^b ²⁷Ngub beyom ol naon Ab Ngaor obum ora ini hambunom angal bib ngol oborob hul ha saor peyo harek- lemin kaeb se ora hayaol, obu bom- bor o kone kikel bi hambun sao pange ora hayao ka. Ngub hayaong inim naon Njises Karas obu nao hesa Ngaor kab kobaranon dunin ora hayao ndan imbi kobur, Ngaor obun imbi aondao bu ora win ub hor hambunon kaoya kao hakol was bu haemin ora. Heneng ora.^c

---

^a16:25 Ebe 1:9; Ebe 3:5; Ebe 3:9; Kol 1:26   ^b16:26 Oro 1:5
^c16:27 1 Tim 1:17; Njur 25

Paolom su Kord tenaol bor bas pibnao pen kisao o

1¹⁻²Ini Ngaoron sem su Kord bor hayem baeben o, inim Eben Ke Aol Njisesol hul ha hasmil obum ini komb bi mao hasaol, ini Ngaorom obun sem ora bember peb bu mao hasao o hakl di, mbini tenaol mendbor su tangar sisao habur naon Aorao Aondao Njises Karas hem ko obu bor kor bu kao kalo haroklme baeben di, obu nao hambunon Aorao Aondao ora hayaol, nim ini ngo baeben hambun bor bas ngo eben kakl ka. Ngaor obun mbib nen sabisao ub obum ni bember peyobur, Eben Ke Aol Njiseson angal bib hobao sao kam akol biyao aol ora mao hasaol, ni aol Paol ngo oram ini hambun hayem ol bas ngo waeb bu eben kakl ora. Naon Karas haeme Sostenis obu di yao haru ora habur, yaom bas ngo eben laob.³ Naon Ab Ngaor aondao ora yubu hesa naon Aorao Aondao Njises Karas kabom ini hambun hond hom ha was habur bisur buklebi orang, inin kone bor sub tibaen as ko ora haklwaebe.

Karasom ini bisur buklbur hayao o

⁴Pangeklem. Ini ngo baeben Eben Ke Aol Njisesol hul ha ora habur obu haru was hayem ol, Ngaorom ini hond homobur pone ora bisur bu haraoklaol, ngo biyao ub nen sabobur nim Ngaor bor turi homo tengiyu kao ha was haruklu.⁵ Inim Karas obu ngub haru hayem ol inim hambun sao oborob ora nen saboklme ub di, angal oborob was ko hayem ub di, ngo sao baeben hambun sao ora inin kone bor aondao bu ora kond baesaol bu hayem.⁶ Mend di Karasom nao hambun hond homobur

nao bor bisao sao inin kone bor oborob ora honda we bowesaol,⁷ inim naon Aorao Aondao Njises Karas obu wakl obo pindib paraokl ko bao hondo haroklme, Ngaorom inin kone bor hambun sao taol bu njaoraoklao sao baebenon di inim bombor mend nao baondib mini ora hayem.^{d 8} Mend di inim sul bao haklemi tomb Karasom inim obul hul ha hareklemimin ko obum ini buri mao palarukl hayaol, naon Aorao Aondao Njises Karas obu ko mende oboklao bao on, inin kone bor khorob bimi sao di kang menjao nao uklaol sakl dim nao poloklemi ora.^e ⁹Heneng ora Ngaorom obun Isi naon Aorao Aondao Njises Karas ngo hesa haru was habur, Ngaorom nao obun sem ora hamun ko nao kor bu ubuklub kisao ub obum baehaemen nao maobowabur inj kisaol, naom Ngaor obum heneng ora kisao ko nen sabobur obul hul ha haeb se ora hayom ka.^f

Ngaoron hor boroklme semom kone armend sisao wi wi bismi o

¹⁰Nao haeme mbaoli hakl o, naon Aorao Aondao Njises Karasom ora nim ini hambun maeb han kisaol, nim ini hambunon angal ngo oborob ora pangeklemimin ko kao njurukl. Pangeklem. Ini mendborom inin kone armend sisao wiyem ub nao bi inim angal bombor o tol tol eben ora kobur, inim hambun sao buklemi sao hakl di maomunu was bu haklwaebe. Ngub bubur lemin inim sem bombor mao sa ora habur, angal ko daong bara win nao ke ukl bombor ora ko haklwaebe.^g ¹¹Nao haeme mbaoli hakl o, nim ngo kakl o Kelo sem mendborom abo ngo ini hayem ol hakl obobur ni kao njismil pangowao tomb, ini abo ngo bor hayem baebenon mendborom inin kone armend sisao was u

^d1:7 Luk 17:30; 2 Tes 1:7; Tat 2:13   ^e1:8 Pil 1:6; 1 Tes 3:13; 1 Tes 5:23

^f1:9 1 Kor 10:13; 1 Tes 5:24; 1 Njo 1:3   ^g1:10 Pil 2:2

habur ab saond bu hayem ko nim pangon kao njismi ora. ¹²Pangeklem. Nim ngo kabl o inim kone armend sisao ubur lome bor kabl ol, ini ngo haklon mendborom ni Paolon sem hae lome. Mendborom kobur ni Apoloson sem hae lome. Mendborom ni Pitan sem hae lome. Ngo tomb mendborom ni Karason sem hae ko inim angal andub ora ko hayem ke pango ora hae.^h ¹³Wao. Inim ngo lome ub mondom Karason toklo bombor o dekel dekel bubur taol taol bisao be? be? mbinim ni Paol ngo hae o di mend is pe kowal bil nil li mbaesmil, nim di mend ini bu muklbur inin ne manawe sa be? be? mbinim ninao imbi kobur ini mbabtas bismi be? ¹⁴⁻¹⁵Ngub nao bismi ora. Nim di inim ni Paolom mbabtas bisao nao lemin ko, nim ini andub ora ngo baeben mbabtas di mend nao buwaol oborob ora buwesa ko nen sabeyo tomb, nim turi aondao bu ora homobur Ngaor bor tengiyu kao ha was haruklu. Aoh, nim mend mbabtas bi non bu non, aol is kab ora Kirispas hesa Ngayas kab ora mbabtas buwao o ini mendbor andub nim mbabtas nao buwaong, ini ngo haklon mondom nim Paol taol mi powaol ni mbabtas bisao nao lemi ora.ⁱ ¹⁶Aoh, nim aokl hemen hawe ngao, mend di nim aol Sitepanas dobaen non mbabtas buwao o ini mendbor mbabtas nao buwao ko nen sobakl.^j ¹⁷Ngub inj, Karason ni bor tenaol mbabtas bu hakl pu nao ke, obum ni bor obun Angal Bib Hobao Sao ora o kam akol bukl pu kisao ka. Ngub kisaol nim Angal Bib Hobao Sao ngo kam akol buwao tomb, sun tenaolom mbinin mbiben sabobur mbinin kone bor kikil bu hambun sao pange baebenom oborob ora lome nda ub nim ngub nao kowao ora. Ngub inj, nim mbini ngo baebenom angal waeb hae oborob ora lome nda ub

kokl buwaon, inim angal waeb hae ngo was turi homo pangokl bismi tomb, Njisesom nao bu muklbur is pe kowal bi bor pe paesao ke arman ngo wiyao on buri wiyao ub inim nao hondokl beme ora.^k

Karas obu Ngaoron buri hesa kone kimb biyao ub kab yao o

¹⁸⁻¹⁹Mend di Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao.

Hambun sao pange haroklme baeben

Mbinin kone woroklme ub nao wi

Nim aokl hemen haen ko

Menjao akl akl bin lowao.

Kone kikil bi hambun sao pange baebenom

Mbinim kone kimb bu nen saboklme ub mu tuwabur

Bir bir angal hon mu ken lowao ora

ke wiyao ora. Ngub ke wiyao mbini

Njisesom nao bu mi ke hondoklbur

haroklme baebenom, Njisesom naon

ne manaklbur pe pesao ke angal ngo

pangeme tomb mbinim naom baehaemen

keyom ko pangoklme o, nao obum bu mi hayom

baebenom angal ngo pangeyom tomb ngo

sao Ngaoron buri hobao sao ora yao ko nen

sabeyom.¹ ²⁰Naom ngub hendeyom ol sun

tenaolom nao hambun sao pange hayom

ko nen saboklme ub baehaemen bimi

ko Ngaorom muwalisao ora. Ngub bisaol

mbini hambun sao pange hayom ko

haroklme ngo baeben di, mbini sukul ke

mendbor man buwaloklme baeben di,

kone kikil bi mendbor tenaol menden

angal oborob was ko san lu haroklme

baeben di, mbini ngo baeben hambunom

bibab hon mubur kon nao wi angal

bu haroklme ora. ²¹Heneng ora ngub

bu haroklmeel Ngaorom mbes oborob

ora ngub kone kimb bu nen sabisesa.

Sun tenaolom hambun sao mbinin mbiben

^h1:12 Njo 1:42; Bis 18:24-28; 1 Kor 3:4

ⁱ1:14-15 Bis 18:8; Oro 16:23

^j1:16 1 Kor 16:15

^k1:17 Mat 28:19; Njo 4:2

¹1:18-19 Oro 1:16; 2 Kor 4:3

naom oborob beyom kobur, kone kimb bu buklemi saom ni henden muwalokl buwaklao ko nen sabobur, Ngaor obum mbes ngo ora tomb ngub man man bisao. Naom tenaol hambun bor angal bib ebe ngo kao kalejom ub bukmao tomb, sun tenaol ngo naom baehaemen keyem ko nen saboklme baebenon mendbor di obun angal ebe ngo lomao om, obul hul ha haklemi baeben bu min lowao ora ko nen sabobur man man bisao ora.^m ²²Ngub nen sabisao o mbini Nju semon kone bor mbinim burir biklme sao mend naon el oram haondaomun muwalaem sin, mbinim angal ngo lome ub heneng ora lome ko nen saboklmao ora lome. Ngub nen saboklme o mbini Ngirik semom mbinin kone kikel bi hambun sao pange baebenom, nao bor kone kikel bu hambun sao oborob was bimi sao mbinin kone bor hambun sao wiyao ub nao bor oborob ora kao dund bin ko nen saboklme.ⁿ ²³Ngub bimi o nao ngo haklom non Karas obum naon ne manaklbur is pe kowal bil himisao ko kao hakol ora bu hayom o, Nju semom angal bib ebe ngo makl aondao ora homoklme ub, tenaol sem tangar aeben baebenom ngo beme sao hendeme tomb mbinim baehaemen lome ko nen sabeyem.^o ²⁴Mbinim ngub nen sabeyem o nao Ngaorom kor bu ubuklub ko sablo haen kisao baebenon mendbor nao Nju sem hayom o, mendbor sem tangar Ngirik semon di, nao ngo baeben hambunom angal bib hobao sao ngo keyom o Karas ora yao ko nen sabeyom ol, Karas ngo obu Ngaoron buri hesa oum kone oborob ora kimb biyao sao kab ora yao.^p ²⁵Pangeklem. Ngaoron angal sor nao tib se kang ngo lao saom tenaol henengom mbinin mbib kone kimb bubur, angal hobao sao ora kakl ko oborob ora ngo

lome nda ub di men mbayao ora. Mend di Ngaorom sub kang demi hom pae non bi biyao saom, tenaol henengom mbinin mbib hambun sao buri palo beyom ko nen sabobur bimi sao di ora men mbayao.^q

²⁶Nao haeme mbaoli hakl o, Ngaorom ini obun sem mao haklbur obun angal bib hobao sao nda pangokl ubuklub kisao ub nao ke tomb, ini mbes hasmisa nda ub aokl nao hemen hae wkl nen sabo bokeklwaebe. Sun tenaolom nen saboklme nda ub ini abo ngo hayem baeben tenaol mende maomb bo haroklme ubi homa di, kone kikel bi hambun sao pange di, ini hambun ngubi was nao ha ngae ini bombor bombor was ngubi hasmi sandis ka.^r ²⁷Pangeklem. Sun tenaolom menjao menjao nao hobao sao wiyao ko nen saboklme sao baeben, tenaol kone kikel bi hambun sao pange mendbor naom hambun sao oborob was nen saboklmao ko pangoklme baeben sakl polen ko, nao hobao sao ko nen saboklme sao baeben wkl baol munubur Ngaorom hobao sao men mao koraraoklao ora. Mend di sun tenaolom demi kho sao ora e ko nen saboklme sao baeben, tenaol buri palo hayom ko haroklme baeben sakl polen ko, Ngaorom wkl bember ha peb bubur hobao sao buri ora men mao ingiyaraoklao ora. ²⁸Heneng ora sun tenaolom mbini mendbor ebe turi bi ora hayem ko nen saboklme baeben Ngaorom men mbaklbur, sun tenaol ngo mbini ebe ora ko nen saboklme baebenom tenaol mendbor turi nao heme makl homoklme baeben di, imbi nao wi kang ora haroklme baeben di, obum hambun sao ngubi sao baeben wkl aondao hobao sao imbi wi men mao koraraoklao ora. ²⁹Pangeklem. Ngub biyaol nao tenaol

^m1:21 Mat 11:25   ⁿ1:22 Mat 12:38; Bis 17:18; Bis 17:32   ^o1:23 Oro 9:32; 1 Kor 2:14   ^p1:24 Kol 2:3   ^q1:25 2 Kor 13:4   ^r1:26 Mat 11:25; Njo 7:48; Nje 2:1-5

hambun ora imbi wi nao wi di kho ebe kab hayom ub Ngaorom nao ngubi ngubi haklesi ko nen sabisao ub was hayom ol, mondom obu oborob haklao ub nen sabobur Ngaoron el sol ebekone po haongaokukl buwaklao ora.^s ³⁰ Aoh, ini ngo baeben non Eben Ke Aol Njises haru hareklem in kobur obum naon kone bor kikel mao baraoklao on te, hambun sao pange aol oran Ngaorom Karas obu bombor o hambun sao pange aol aondao ora mao hasao. Mend di Ngaorom Karas obum naon kone bor oborob dund se ub was bu hamun ken kobur, mbes nao bor kho mao sakl bisao saom naon kone bor men mbaesao ub di obum nao ware pe as ko hamun ko kur mi pobur, obun sem komb bi ebe ora hamun kisao.^t

³¹ Heneng ora ngo bisao ub Ngaoron mbuk waebom di ngub ke wiyao. Mondom nim oborob was biyu kobur Haongaoklu haklwao ko nen soba sin Obum obun mbib biyao saol nao haongaoklu hae

Ngaorom obu bu mu obu bor bisao sao Tenaol mendem pangen kao kalo habur Haongaoklu haebe buklao ke wiyao ora.^u

Paolom Karasom naon ne manabur is pe kowal bi bor himisao kisao o

2 Nao haeme mbaoli hakl o, Ngaoron angal bib hobao sao ngo tenaol hambunom nao pange kowes bu wisao nda ub nim ini hayem ol obobur inim pangeklem in kao dund bukl obondis tomb, tenaol mendbor sukul ebe ora kemel kone kikel bi hambun sao pange haeme baebenom lome nda ub inj kao njukl obondis ka.^v ² Ngub inj, ni ini daol nao haru bao hasumndis tomb Njises Karas obum naon ne manaklbur is pe

kowal bi bor pe paesao o was nen sabo kao njuwaol, tangar tangar sao ora aokl hemen biyawao ora.^w ³ Heneng ora ni ini daol ngo nao haru hasumndis tomb nim buri nao pale sub was ham ham bu pakl homo dur kobur kowaon,^x ⁴ nim ini bor angal bib ebe ngo kao nju kao dund bu handis ub sun tenaolon kone kikel bi hambun sao pange baebenom buri palobur lome nda ub nao kao njundis. Ngub inj, nim ini bor ngo kao njundis ub inim angal bib ngo heneng ora e ko nen sabeklem in nim oborob ora kao njun ko, Ngaoron Wesao Ebe Tangarom ni aondao bu ora buri mao palaesao ub ora kondis.^y ⁵ Ngub bundis ol ini hambunom tenaol henengom oborob ora kone kikel bubur lome saol hul ha nao haebur, Ngaoron buri oral hul ha hayem ub oborob ora beyem ka.

Ngaorom obun kone bor wiyao sao taol bu njaoraoklao o

⁶ Heneng ora tenaol mendbor Ngaoron Wesaom maomb bo haen habur mbinin kone bor oborob bimi sao was and sen hasmi baeben o bor, Ngaorom obun kone bor wiyao sao ni bor kao njaoraoklao ub kao kalo haruklu ora. Ngub biyu o nim sun tenaolon kone kikel bi hambun sao pange baebenom lome nda ub di, su bor buri palo maomb bo haroklme baebenom angal buri palo lome nda ub di, nim ini bor ngub nao kao njuruklu nda ka. Pangeklem. Mabor mbini ngubi baebenon buri non ko mende nao uklaol, mbinim wakl buri palokl buwaklemi ora.^z ⁷ Ngub buklao o nim angal hobao sao ngo kaklo nda ub Ngaor bor hakl ebe obun kone bor wiyao sao ora yaol, Ngaoron kone bor ngo wiyao sao mbes kowes bu wisao tenaol mondom

^s1:29 Oro 3:27; Ebe 2:9   ^t1:30 Njo 17:19; 2 Kor 5:21   ^u1:31 2 Kor 10:17

^v2:1 1 Kor 1:17   ^w2:2 Kal 6:14   ^x2:3 Bis 18:9; 2 Kor 10:1   ^y2:4 1 Tes 1:5

^z2:6 Ebe 4:13; Pil 3:15

pangen nao kisao ora. Ngub bisao o Ngaorom mbes ora su hesa saohar kab nao warisao tomb di, obun kone bor hobao sao ngo wiyao sao nao aondao bao bi imbi wi ora hamun lowao ko nen sabo man man bu paesesa.^a ⁸Ngub bisao o sul maomb bo hasmi baeben hambunom Ngaoron kone bor ngo wiyao on te nao hende ora hasmisa. Aoh, mbinim ngon te hondo hakl bismin, naon Aorao Aondao pon pae yubu ora nda obu su ngo bor obo hasao o, is pe kowal bil pe paen nil lismi sanda ub nao bukl bismi ora.^b ⁹Heneng ora Ngaorom mbes ora ngo man man bisao kakl ub mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Tenaolom elom nao hende sao di

Halom nao pange sao di

Kone bor nen nao sabe sao di

Ngaorom ngo sao hakl obul kone woroklme baebenon

Man man barukl hayao ora

ke wiyao. ¹⁰Ngub ke wiyao angal ngon te mbes kowes bu wisao o Wesao Ebe Tangar ndam hambun sao ora hendeyaol, ngubi tomb Ngaoron kone bor nim buklwao ora ko, ngo man man bisao ub obun kone bor wisao ub di ora hondobur, Wesao ngom naom pangao-mun kao dund bisao ora.^c ¹¹Heneng ora tenaolom mbini haeme ub mbinin kone bor ni ngubi ora ngo hae ko mbinin mbib mao bembera hondo ora haroklme nda ub, Ngaoron Wesao Ebe Tangar ndam di obun kone bor wiyao sao ora hondobur nao bor kao dund bi hayao ora. ¹²Ngub biyao naon kone bor sun tenaolon kone wesaom inj hondaesao ka. Ngub inj, Ngaor obun Wesao Tangar Aondao ngo eben kisao ndam ora naon kone bor hondaesao, Ngaorom nao bor obun buri mundub mundub bi hambun sao taol bu

njaoraoklao sao baeben ebe mao bembera handaeb se ora hayom.^d

¹³Ngub hayom ol naom angal hambun sao ngo lomao ndisao hakl di sun tenaolon kone wesaom kao nji inj, Wesao Ebe Tangar ndam ora nao bor kao njaoraoklao ub was ko haroklmao. Ngub bimaol Wesao ngom kao nji angal ngubi tenaol mendbor Wesao ngom mbinin kone bor hondaesao baeben o bor, naom Wesao Tangar Aondao ngom kao njaoraoklao sao kao dund bu hayom ol mbinim ebe pangoklme.^e ¹⁴Ngub bimi o aol mend obun kone bor Ngaoron Wesao Ebe Tangar ngo nao hae hayao om, Wesao Tangar ngom aolon kone bor honda habur obun buri armend sisao taol bu kalo bisur biyao ub nen sabokl buwaeb se ora haroklme. Heneng ora nao bor Wesao Ebe Tangar ngom was ngub taol bu njin haroklmao ndal, mbini tenaol tangar Wesao Ebe ngom mbinin kone bor nao honda hayao baebenom, Wesao Ebe Tangar ngom ngo taol bu njaoraoklao nda ub baehaemen e ko pangobur, ngon te di ora nen sabokl buwaroklme.^f

¹⁵Ngub bimi o aol mend obu Ngaoron Wesao honda hae ora haklao om, hambun sao hobao sao hesa nao hobao sao kab di ebe nen sabo taol bu kobaeb se ora hayao. Ngubi hayao o aol tangar mende Wesao Tangar Aondao ngom obun kone bor nao hae haklao om, aol ngo Wesao Tangar o obun kone bor haen haklao ndan kone bor uklao sao di hondo, nje kho hael ebe hael ko mao bembera hondokl buwaklao ora.^g ¹⁶Heneng ora mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Aem was Aorao Aondaon kone bor mao

bembera

Handaeb se hayao?

^a2:7 Oro 16:25   ^b2:8 Luk 23:24; Nje 2:1   ^c2:10 Mat 13:11

^d2:12 Njo 16:13-14   ^e2:13 1 Kor 2:4   ^f2:14 Njo 8:47; Njo 14:17; 1 Kor 1:23

^g2:15 1 Njo 2:20

Aem was obu bor ngub bibi ngub nao bibi ko
 Man man kaeb se hayaob?
 ke wiyao o, hambun sao Karas obun kone bor wiyao sao baeben nao Karas tenaol baebenon ora yao.^h

Nao Ngaoron kongon bimao tenaol ora hayom o

3 Ngub yao o nao haeme mbaoli hakl, nim tenaol mendbor Ngaoron We-sao Aondaom mbinin kone bor honda hae baeben bor angal ebe ngo kao dund biyu ub inim non nen sabokl buwaeb se hasmil, nim ini bor ngub kao dund nao buwao ora. Aoh, ini Karas sem ngo baeben wen ngo ndis tomb nongnas kang kon nao wi non bi hasimndis ol, nim ini bor di sun tenaol man nao pange baeben bor sub kao dund bam bam biyu ub ora kao dund bu handis ka.^{i 2-3} Heneng ora ngo ndis tomb nongnas kang non bi habur ne buri sao nokl buwaesmil, nim ini ne buri ngubi nao njibur kowaon, aondu ibao non bi on was neklemin njam njam bundis. Inim ngubi tomb di sun tenaol man nao pange baeben hayem ub ini di ngubi was bao hayem ol, inim ne buri menger ngo inin kone bor and sen nao haeb se ora hayem. Pangeklem. Inim mende bor ko homo daongirir ngo kao kao bu hayem ub buklemi tomb, inim ngo buklemi saom sun tenaol khorob bu haroklme baeben hesa ini di nao bombor ubi ora hayom ko panaem ora handaeb se hayom ko nen nao sabeyem be?^j ⁴Heneng ora ini ngo haklon mendborom ni Paolon sem ora hae, mendborom ni Apoloson sem ora hae ko inim ngo kao kao bu hayem tomb, naom Ngaoron man hem ko nao pange baebenom bimi nda ora ub be-

yom ko asub ko ora nen sabokl buwayem balem?^k

⁵Wao. Inim asub nen sabeyem? Apolos obu asao hayao? Ni di asub bi ora hae ko pangeyem? Pangeklem. Inim Ngaorol hul ha harekdeemin ko, yao Ngaoron kongon biyao aol ora hayob ka. Yao aol hobao sao ora inj habur o, Aorao Aondaom yao bor obun kongon ngo bibaebe ko armend sisao taol bu njisao ub ora bu hayob. ⁶Ngub bu hayob ol tenaolom em we boklme nda ub nim pibnao tenaolon kone bor angal bib hobao sao ngo we bowaol, mabor sao em we por kisao tomb Apolosom den talo hum kalo hasao o, Ngaorom ora em we ngo por ken kobur and mao saesao ora.¹⁷ Ngub bisaol em we boklao aol o hesa den talo hum kalaoklao aol o kab hobao sao inj yao. Ngub inj, Ngaor obun mbib ora em we ngo por ken ko and mao saraoklao, obu ora hobao sao aondaora yao. ⁸Heneng ora em we boweyao aol o hesa den talo hum kalo hayao aol o kab mbibi bombor ubi ora yaol, mbibim Ngaoron kongon mung win di mung nao win di mbibim bukledi ub mbibin sokl armend sisao taol bu kaloklao ora. ⁹Pangeklem. Apolos yao non yao haemeyakl non bi oram Ngaoron kongon bombor o ora bu hayob ol, ini ngo baeben di Ngaoron em menger ora hayem.

Mende di Ngaorom ini hambun obun and menger ora warisaol, ini obun and bu mbae menger di hayem.^{m 10} Ngub ora yaol Ngaorom ni obun and kongon biyao aol menger ora mao hasaol, and kongon bimi aolom buri palobur and kongon oborob ora bimi nda ub nim di and pinj oborob ora saor mbawao. Ngub saor mbawaol ngubi tomb aol mondom and ngo bu hayaong, tenaol and bu njae ngo

^h2:16 Oro 11:34   ⁱ3:1 Njo 16:12

^j3:2-3 1 Kor 1:10-11; 1 Kor 11:18; NjuS 5:12-13; 1 Pit 2:2   ^k3:4 1 Kor 1:12

^l3:6 Bis 18:4; Bis 18:11; Bis 19:1   ^m3:9 Mat 13:3-9; Ebe 2:20-22

buklemi baeben hambunom di oborob hondobur ora bu hom libaebe buklemi.ⁿ

¹¹ Heneng ora Ngaorom Njises Karas obu naon and pinj aondao tao tao bombor ora saor mbaesaol, mondom and pinj tangar mende saorukl buwaklao ora.^o

¹² Ngub saorukl buwaklao o and bimi aol mendborom Ngaorom and pinj ngo saor mbaesaol bor sokl aondao bu ora moroklme han mendbor, han ngol di han silba di han tangar sao ebe teraebi ora mend di, han buri ngubi haklom and ngo bu tingi mbabur hayem.

Aoh, mendborom is heneng di kaemb di seng di ngo sao haklom bu hom lu tingi mbabur hayem. ¹³ Pangeklem.

Ngub menger ora hayem ol, mabor Karasom tenaol hambun taol bukl oboklao tomb isaolao di bao bombor ngo oran pindib pabur laon, and kongon bimi aol ngo baebenom and bi bi bu haklemi nda ub oborob be? khorob bimib ko tenaol hambunom henden muwalobur and ngo baeben dao hondoklao ora. Isaolaom and ngo baeben ngub doklao tomb and kongon bimi aol ngo baebenom and ngo bu haroklme ub pakla pakla sao hender bubur bu haroklme ora dao peyaokl be? be? pakla nao sebur bimil nao de dokukl laraokl ko ngub henden muwalobur, mbinim and ngo bi bi bu haklemi ub isaolao ndam ebe taol bu kobaklao ora.^p

¹⁴ Heneng ora and pinj saor mbae ngol mondom and ngo bu tingi mbaklao o, isaolao ngom nao de dokukl larob sin heneng ora aol ngo obum sokl ebe ora muklao. ¹⁵ Ngub inj, and pinj saor mbae ngol aol mondom bu tingi mbaklao o isaolao ngom ora dao peya sin, obun hambun sao di dao peklaol obun sokl di nao muklao. Ngub buklao o Ngaorom obu bombor o bu muklaol, isom obu di dao enjae ora bongeyaokl poklao.

¹⁶ Pangeklem. Ini hambun Ngaor Hen Moroklme Anda menger hayem ngao, ini Ngaor obun anda menger ngo hayem ol, obun Wesao Tangar Aondao ndam ini hayem daruklol honda hayao ko nen nao sabeyem be?^q ¹⁷ Heneng ora Ngaorom ini obu Hen Moroklme Anda ebe komb bi ora haen kisaol, ini obun anda non bi ngo hayem o bor mondom kho mao sarob sin, Ngaorom obu di ke mao handa kho mao saklao ora.

¹⁸ Ini hambunom inin kone lu tuwaklemi hondo ora haklwaebe. Sun tenaolom bimi saon nen sabobur aol ngo obu kone kikil bi ora yao lome nda ub, ini ngo haklon mondom ni kone kikil bi hambun sao pange aol ora hae ko nen sabo harob sin, obum baehaemen hora mao oba ora bu hayao. Ngub beyaong Ngaorom hambun sao pange oran ngo was hayem ko nen sabeyao ub obu heneng ora hambun sao pange aol hakl ko panga sin, wkl obun kone u bokeyobur obu kon nao wi awis men koro haebe buklao. ¹⁹ Heneng ora Ngaoron mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Kone kikil bi hambun sao pange baebenom

Mbinin mbib nao hambun sao pange

Ebe ora hayom ko nen saboklme saom

Aolom mbinin mbib henj ubur

Nao hende hende doklme nda ub

Mbini ngubi baeben doklemi tomb

Ngaorom hondobur o nao hende non bu Besao kon uklaol

ke wiyao ora. Ngub wiyao sun tenaol man hem ko nao pange baebenom nao kone kikil bi hambun sao pange aondao ora hayom ko nen sabo haroklme ub, Ngaorom hendeyao tomb mbinim baehaemen ora ebekone po ngub nen

ⁿ3:10 1 Kor 15:10; 2 Pit 3:15   ^o3:11 1 Pit 2:4-6

^p3:13 1 Kor 4:5; 2 Tes 1:7-10   ^q3:16 1 Kor 6:19; 2 Kor 6:16

sabeyem ko hendeyao ora. ²⁰Ngaoron mbuk waebom ngub di ke wiyao. Aorao Aondaom hendeyao tomb Kone kikil bi
Hambun sao pange baebenom nen saboklme ub
Baehaemen hora mao oba bu hayem ko mbuk waebom ngub ke wiyao. ²¹⁻²²Ngub wiyao sun tenaol mondom menjao oborob bukla o hondobur, obum oborob was ngo be sao haondaoklaob ko obu bor kaoya ko nao mao haongaoklwaebe buklemi. Pangeklem. Nim inin kone bor mao komba kao dund biyu nda ub di, Apolos obum kao dund biyao ub di, Pitam kao njaoraoklao ub di, Ngaorom hambun sao warisao sao baeben di, ini ngubi tomb sul oborob bao haklemi ub di, inim pe paklemi tomb buklemi ub di, inim ngubi tomb bimi sao di ereb buklemi ub di, hambun sao ngo sao baeben Ngaorom inin was win kayao. ²³Heneng ora ini di Karas obun ora hayem ol Karas obu di Ngaoron ora yao.

**Aorao Aondaon kongon bimao
baeben obun mbib ora te
mao bemberaeb se hayao o**

4 Inim ngub nen saboklwaebe ka. Apolos yao di nao Karason kongon biyao aol hayom baeben, Ngaoron angal hobao sao ora o mu pango wiyao ub tenaol hambunom pangen kao dund bukbur ora hayem ko nen saboklwaebe ora.^f
²Pangeklem. Nim ngo kakl ub menger mubur, mondom aol menden kongon o maeb ha baka haklao tomb, hobao sao oran obu kongon on aorao aondaon oram lao sao hul nao hae pangobur oborob ora maomb bo haklao. ³Heneng ora nim nao kone bor di nao kongon hambun sao oborob biyu be? Khorob biyu ko, nao mbib te nao mao bemberaeb ora hae.

Ngub hae ol mbini sun tenaol baebenom nen saboklme ub di, inim di ni bor ngo te mao bember bember bu ko hayem on, nim nao kone bor hem ko menjao nen nao sabe ora hae ka. ⁴Aoh, nim nao kongon khorob menjao nao buwao ko pangakl o, nim inim pangeklem in ebe hae ko angal ngub lowao saom ni ebe nao mao saklao ora. Ngub inj, nim biyu sao khorob bili oborob bili ko Aorao Aondaon obum was te mao bemberaeb se hayaong, ⁵obum tenaol hambun te mao bemberaeb taol bukloboklao bao o nao pindib pae haenbur, inim penar bu tenaol mende te mao bember bember bu nao saboklwaebe ora. Ngub inj, Aorao Aondaon obum tenaolon kone bor hambun sao em hundur wi bor sao mupango wiyao sao baeben hora bao bi non bil win laol tenaol hambunom hondoklemi ub di, tenaolon kone bor sub nen sabndaroklme sao baeben nao hambunom panaem ora handaeb se win lao ub di, inim ngubi tomb obum ngo buklaob ub bao hondo haklwaebe ora. Pangeklem. Ngo ora tomb nao angal bib ebe ngo ko haroklmao baebenom khorob di oborob di hambun sao armend sisao bu haroklmao ub njem oborob bisi khorob bisi ko hondoklaong, inim ngubi tomb menjao menjao nao ke obum ngo buklaob ub bao hondo haklwaebe ora.⁵

⁶Nao haeme mbaoli hakl o nim Apolos hesa yaol menger mubur angal mar ngo kakl o, inim ebekone pobur Ngaoron manom nao bibi ke wiyao ub hala mbabur aol mende bor obum oborob was biyao ko kaoya kao mbaroklme. Ngub bimi o is mende bor obum oborob buklaob sao makl homo men mbabur, obum oborob nao biyao ko duwisom bi mba bimi nda ub nao beklemin ko nim ini bor angal mar ngo kakl ka.^t
⁷Pangeklem. Inim tenaol mende bor men mba

^f4:1 Luk 12:42; Tat 1:7   ^s4:5 1 Kor 3:8   ^t4:6 Oro 12:3

mende bor kaoya bu ngo bu hayem ub bu hareklemine ko, ini aebom ora aol aondao imbi wi mao hasao? Inim hambun sao wimi on Ngaorom nao taol bu nji, inin mbib mismi sao oran asao was wimi? Heneng ora inim hambun sao wimi sao baeben di Ngaorom obum was taol bu njisao o, inim naon mbib hambun sao oborob was bimao ko ebekone po, inin mbib was kaoya ko hayem asub ko bu hayem balem?^u

⁸Wao. Inim inin kone bor menjao wa win nao hae, hambun sao inin kone bor tumbi haki eben ora hayem ol ini ebe ora hayem ka. Is, nao angal bib hobao sao kam akol bu haroklmao aol baeben ora hel kho sam eben ora hayom o, ini tenaol angal ngo pangismi baebenom non, nao ngo baeben di penar bu bao ora men mbabur ini aol wesmbao aondao ora hayem. Aoh, heneng ora ini aol wesmbao aondao ora haki bemen, inim nao angal bib hobao sao kam akol bu haroklmao aol ngo baeben di aol wesmbao aondao ora hamun kokl bemel, nao di ini daol maomunu aol wesmbao aondao ora was bao haki bemao ora.^v ⁹Pangeklem. Inim non ngub nen sabeyem o, nim nen sobaki tomb kabmanom aol khorob beme baeben mend pe paen luklbur haen lome nda ub menger, Ngaorom nao obun angal bib hobao sao kam akol bu haroklmao baeben di ke mundub mundub bi haondaomun ko mao hasaol, angal mini wesao di sun tenaol baeben hambun ora di mbini hambunom henden mbinin el so oral nao mu ma nan mao sa ora lu bowes buklaol, nao imbi nao wi ora mao hasao ko nen sobaki ka.^w

¹⁰Inim non nao Karasom kone ebe ora taol bu njisaol naom oborob was bu hayom ko nen sabeyem o, nao angal bib

hobao sao kam akol bu haroklmao aol baeben non obun imbi aondao bu ora win koklbur nao aol kon nao wi awis men aolu haroklmao ora. Mende di inim nao buri ora hayom ko nen sabeyem o, nao angal bib hobao sao kam akol bu haroklmao aol baeben non buri nao pale demi men aolu ora hayom. Inim inin mbib non nao imbi wi aondao ora hayom ko nen sabeyem o, nao angal bib ebe ngo kao dund bu haroklmao aol baeben non imbi nao wi kang ora hayom ol tenaol hambunom di nao makl aondao ora hemeyem.^x ¹¹Nao angal bib hobao sao kam akol bu haroklmao aol baeben oran mbes di hasmao ub was ngubi tomb di kho ora habur, ne di ib di ngo sao haki nao ne was ha, lab lab di naon toklol samoklme sao haki di nao wi ora haroklmao. Naom and ebe oral mend oborob dam bu haroklme nda ub di nao haeb se ora hayom. Nao imbi nao wi ngubi ora hayom ol, tenaolom nao di pe pamun lib se ora hayom.^y ¹²Naom naon ne kang mend nokl bemao on di naon mbib naon ki oram kongon buri was bu habur no haroklmao ora. Tenaolom nao bor maobowa peb bu ko homo taolu lu menjao beme tomb di, naom mbini bor waki oborob bisur bubur angal ebe on was ko san lu haroklmao. Mbinim nao hondo ko bowes bu ke mao handaeme tomb di, naom mbinim ngo beme sao nao hende non bubur hul ha saor peyo was haroklmao.^z ¹³Mbinim nao bor angal kho ko baondaokl munu menjao beme tomb di, naom waki mbinim kone bor sub sowa paen ko angal sub was ko san lam lam bu haroklmao. Heneng ora nao angal bib hobao sao kam akol bu haroklmao aol baeben non Karason imbi aondao bu ora win koklbur kismaon, nao mbes ora di

^u4:7 Oro 12:6   ^v4:8 Kao 3:17; Kao 3:21   ^w4:9 Oro 8:36; NjuS 10:33

^x4:10 1 Kor 3:18   ^y4:11 2 Kor 11:23-27

^z4:12 Mat 5:44; Bis 18:3; 1 Kor 9:14-15; 2 Tes 3:8

su hambun bor hokle o daol ne hobao sao neme on subu kho no tuwaroklme ndisao ora men koro hasmaol, ngubi tomb di nao kho ngubi was bao hayom.

¹⁴ Pangeklem. Nim ini bor angal ngo waeb bu eben kakl ub inim wakl sakl poleklem in ko inj kakl alem. Ngub inj, nim inil ora kone uruklul ini ninao nongnas non bi ora hayem ol, nim ini ngo baeben hond aondaora homobur inin kone bor oborob ora nen sabeklem in ko inin kone mao kombabur angal ngo kakl. ¹⁵ Heneng ora pibnao oran nim mbes ini hasmi ol Eben Ke Aol Njiseson Angal Bib Hobao Sao ora nda mini obobur ini obun sem hareklem in kondis ol, ni inin ab non bi ora hae ka. Ngub ora hae ngao Karason angal ngo kao dund bu haroklme aol buklhoma iri non bi 10,000 andub oram ini maomb bo hakl obaem sin di ngon ebe o, inim ni bombor o inin ab ora hayao ko nen sab hakol bu haklwaebe ora.^a ¹⁶ Inim ngub nen sabobur lemin nim hambun sao ini bor menger oborob was ngo muwalaklo nda ub di inim nao tuwae bu haklwaebe ora.^b ¹⁷ Nim ini bor ninao menger ngo muwalaklo nda ub inim di oborob ngub was bu hareklem in ko nen sabobur, nas Tim ke nda obu Aorao Aondaon sem ora habur obun kone bor di taol taol nao bi kone ukl bombor wi ora yaol, nas ngo nao isi nao maru wi non bi ora yao o nim nas ngol di kone u haruklu o yaol, nim obu ini hayem ol eben kakl ka. Nim Eben Ke Aol Njises hesa haru habur obum keyao sao oborob ora ngo men hakol bu haruklu ub, nim su tenaol Ngaoron sem paoleme baeben hambun bor di nim ngo biyu ub was bu haen ko kao kalam akol bu haruklu nda ub, inim di nim oborob ngo biyu nda ub aokl nao hemen hae bu hareklem in ko

nas Tim ngom inin kone bor wakl mao kombaen ko ora eben kakl.^c

¹⁸ Pangeklem. Ini mendborom ngub nen saboklme. Aol Paol ke ngo obu nao hayom ol ko mende nao oboklao ko nen sabobur, ebekone po hel hondo angal bu hayem ka. ¹⁹ Ngub bu hayem o Aorao Aondaon nen sabeyao ub ni ini hayem ol ko mend obon ka sin, nim penar ora ko oboklwao. Ngub oboklwao tomb ini mendborom ebekone po hel hondo angal bu, angalom ngo ko haroklme ub was hondoklbur inj oboklwao. Ngub inj, nim mbini ngo baebenon buri asub bi woroklmeb ko mao bembera hondoklbur ora oboklwao.^d ²⁰ Heneng ora Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub tenaolom baehaemen osisao angal kao baram puklmi nda ub menger inj maomb bo hayao ora. Ngub inj, Ngaorom maomb bo hayao ub non, obun buri aondaora wiyao o obun buri ngo nao bor taol bu njao-raoklaol, Ngaor obum ngub ora buklbur maomb bo hayao ora.^e ²¹ Ngub biyaong nim ini hayem ol oboklwao tomb nim ini bor asub ora buklwao ub turi hemeyem? Nim ini lam lam bu mao pao kaklbur oboklwao be? be? nim ini hond homo kone ubur, inin kone bor sub sisab bi as ko hareklem in ko nen sobaoklbur sub ora oboklwao ub turi hemeyem.

Ngaoron semon aol is mondom ten paes kemi pisao o

5 Pangeklem. Ini abo ngo haklon mondom khorob ora bisao sao mend mbinim enjol dubiyam aeben bim ol pangakl tomb, aol Ngaoron sem mondom aol menden were ngo paes kemi pene saol ub khorob aondaora bene saol alem. Ngub bene saol ol tenaol Ngaoron man hem ko nao pangoklme

^a4:15 Kal 4:19   ^b4:16 1 Kor 11:1; Pil 3:17; 1 Tes 1:6

^c4:17 Bis 19:22; Pil 2:19-22   ^d4:19 Bis 18:21   ^e4:20 1 Kor 2:4

baebenom di khorob ngo bene saol ubi non sakl polobur nao bimi ubi ora mend bene saol ka. Mbinim angal ngo kam aeben aeben beyem ol pangakl tomb aol mondom obun abon were o kemi po hayao ko pangakl. ²Wao. Inim naom hambun sao oborob was beyom kobur, asub ko ora ebekone peyem? Pangeklem. Ini Ngaoron sem on is mondom khorob ngo biye saol ub nen sabobur inim hem ko de kobur lemin, aol khorob bu haraoklao ngo obu di ini daol maomunu berem nao ke pu kaem sin ebe ora soklao. ³Heneng ora ni ini daol nao haru nao hayom o ninao kone non abo ngo ini hayem ol bao wiyaol, ni di abo ngo bor ini daol nao haru hae non bi ora hae ka. Ngub hae ol naon Aorao Aondao Njisesom ni bor hambun sao kao nji nji bi was hayaol, aol ngo khorob aondao bu ora bu hayao ngo obu di ngom ora bu haril ko mao bembera hende ol, naom obu bor bukmao sao di nim hondo ora hae.^f ⁴Pangeklem. Ini hambun maomunu buruklemi daruklol ninao konem di ini haru buruklaol, nao Aorao Aondao Njiseson burim ini buri mao palabur^g ⁵inim aol khorob biyao ngo obu lu taol peklem laong, inim obu war sowa nao bi pen lowaebe ora. Heneng ora Aorao Aondao obu waki oboklao bao on aol ngo obu waki bu min ub ngubi tomb obum ke hondo hibi kho sobur, obum waki sakl polo obum khorob ngo biyao sao tuwaen ub ini buruklemil nao birin Seranom maeb hayao bor pen taol deraklwaebe ora.^h

⁶Pangeklem. Aol ngom khorob aondao ngo bu haril ub bu haen nao hende non bubur, inim naom tangar tangar sao mendbor oborob was beyom ko nen sabeyem ub khorob ora beyem ol, mbinim angal mar lome nda ub inim di

ora pangeyem. Palawe kang ora saoklao o palawe and mao saraoklao sao yis kang kang oram palawe ngo bor kolokl mbabur haoreme tomb, yis kang ngom palawe kang ora o and so mao baklaebe yaraoklao ora lome. Ngo lome nda ub menger ini Ngaoron semon bombor mondom khorob buklaol tomb di, ini hambun bor mao baklaebe yam aeben aeben bubur mao kho saklao ora.ⁱ ⁷Ngub biyaong inim mbes khorob bismi sao yis kho ngo menger wiyaong, ini haklemil kho dol hae sao mend nao win ub aol khorob bu haraoklao ngo ini haklemil nao haen pen lowaebe ora. Heneng ora mbes Karas obu pe paen lismi tomb naon ne manaesao ub obu nao Waran Aeben Bisao hor son some sib hondbao menger hayaol, ngubi tomb di obum ini haklemil kho sao bombor mend nao win habur, ini daol nao hae ebe kun pele was hareklemil ko obum nao Waran Aeben Bisao hor son ne noklme sao di yis nao biri on man man bu paesao ora. Ngub bisaol ne noklme sao yis nao haru ngo ngubi tomb wiyaol, obum ngo man man bu paesao ub ini ora menger yao. Ngub ora yaol ini di palawe yis nao hae wen pange ngubi ora hayem ngao, yis menger ngubi inin kone bor kang mend nao win ora haklwaebe.^j ⁸Ngub wiyaol naom hor so ngon ne no buruklmao tomb naom paes nismao sao di khorob bismao sao hambun sao di, ngo sao baeben yis kho ngo menger yao ko angal mar ora wiyaong, naom mbes yis ngo palawel ha nismi ubi nao nemin ora. Ngub inj, naon kone bor khorob sao kone kab maroklme ub di kang mend nao wi ebe kun pele ora menger angal mar kobur, palawe ebe wen pange on yis ngo bor kang mend nao bereyaong, naom ngon ora no hae non bi haemin ora.

^f5:3 Kol 2:5   ^g5:4 Mat 16:19; 2 Kor 13:10   ^h5:5 1 Tim 1:20; 1 Pit 4:6

ⁱ5:6 Kal 5:9   ^j5:7 1 Pit 1:19

⁹Pangeklem. Nim mbes ini hayem ol bas mend eben kowe sandis tomb nim ini bor mbini tenaol paes puklmi baeben daol maomunu nao haklwaebe ko kao njuwao o,^k ¹⁰nim bas ngo waeb bu eben kowao ub mbini Ngaoron man nao pangoklme baebenom paes pu pu bu, osisao heb homo hekil hekil was ko, menden osisao di maobowa peb bu mu, ngaor menger tangar tangar sao bor kaoya ko, ngub bu haroklme baeben daol maomunu nao haklwaebe kobur inj kowao ka. Ngub kowaong ini ngo haklon mondom mbini ngo hakl daol maomunu nao haklwao ko nen soba sin, obum su tenaol kho ebe biri ngol nao hae mendbor bum haebe buklaol ora. ¹¹Aoh, nim bas eben kobur ngo kowe sandis non ngub nen sabobur kowao. Mondom kakla angalom ni Karas sem hae kobur o paes was pu pu bu, osisao bor di heb was homo, ngaor menger tangar tangar sao bor kaoya ko, mende dobaekleyo mangal bu, he soklme ib nobur he so, tenaol menden osisao maobowa peb bu mu, ngub bu haklemi baeben hesa ini maomunu nao haklwaebe kobur bas ngo eben kowaong, inim ne no buruklemi tomb di mbini Karas tenaol ngub bimi baeben daol haru ne nao no boroklwaebe ora.¹ ¹²⁻¹³Heneng ora mbini man hem ko nao pange baeben ninao kongon menjao inj yaol nim ini ngo was hayem ko te mao bembera sarbekl buwaklwao o, Ngaor obun mbib was mbini ngo hakl di te mao bembera sarbeklao ora. Ngub buklaol o ini Karason sem baebenon mondom khorob menjao buklaol tomb inim tenaol khorob bimi ngubi baeben non te mao bembera sarbekl buwaklemi be? as balem? Pangeklem. Angal ngon Ngaoron mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Ini Ngaoron semon mondom Khorob was bu harob sin Obu ini buruklemil nao birin taol deraklwaebe ke wiyao ora.^m

Karas haeme mende bor howes nao kaebe

6 Pangeklem. Ini ngo haklon mondom Karas sango mende kab kang mend ab saond bi bi bu menjao beme tomb, inim Ngaoron sem haeme bor ngon te mao bembera haondaoklao nao kebur inim ngo bor unguul pe win, man nao pange semon te mao bembera hondoklme sem haemel howes kokl puklmi ub ini sakl nao beyaol bu hayem be? as balem? ²Heneng ora nao tenaol Ngaoron sem hayom baebenom, sun tenaol hambunom khorob di oborob di hambun sao bu haroklme ub te mao bembera sarbeklmao ko nen nao sabe hayem be? Wao. Inim mabor hobao sao ora ngo bukbur harim sin, ngubi tomb mendborom khorob kang kang sao ngo buklemi ub inim asub ko ora te mao bembera hondokl buwaklemi?ⁿ ³Pangeklem. Naom mabor angal mini wesao yu heben bor haeme baeben di te mao bembera sarbeklmao ko di nen nao sabe kone awis ora hayem be? Nim ngo kakl ub naom heneng sarbeklmaol, naom sul bao haklmao aeben anga tomb di sun tenaolom bimi sao heneng ora te mao bembera handakl was haeb se hayom ka. ⁴Nim ngo kakl ub bukmao orang, abo ini hayem ol khorob sao di menjao ba sin wakl ini Ngaoron semom man nao pange baebenon howes pangaoklao aol buruklemil pobur, inim mbini bor ngon te mao bembera handaka kokl poklemi be? ⁵Aoh, ini Karas semon mendborom ab saond bi bi bu di kang men-

^k5:9 Mat 18:17; 2 Tes 3:14   ^l5:11 2 Tes 3:6; Tat 3:10; 2 Njo 10

^m5:12-13 Mak 4:11   ⁿ6:2 Kao 3:21

jao buklemi tomb ini ngo haklon mondom oborob ora kone kimb bu, njem ora khorob bae saol ko te mao bembera sarbekl buwaklemi be? Wao. Inim ngon oborob nao biming, inim sakl nao beyaol bu haroklme be? ⁶ Pangeklem. Inim ngubi tomb Karas haeme mondom wakl obun Karas haeme mende bor, man hem ko nao pangoklme sem haeme ol howes kokl mbao ko men pae pu bu hayem ub oborob inj beyem ngao, inim khorob ngo bu hayem ub ko mende nao bi sakl polobur tuwaklwaebe ora.

⁷ Heneng ora inim inin Karas sango mende bor mbini aol man hem nao ke beremel howes ngo kokl puklmi saom, ini ngo Karas tenaol mendbor howes kokl puklmi baebenon angal mand nao wi, baehaemen sul kao bara win ko hayem ko panaem muwaleyao ora. Aoh, inim howes ngo lo poklemi on, inim howes nao kokl pe bao wabur mbinim ini bor khorob menjao menjao ngub bu, ini men mbaklemi ub di ngub bin bao wakl bemen ebe ora sokl beyao. Mende di mondom njen mone be? menjao paes nokl beme tomb di, nje ke hondo menjao nao bi ebe bao was hakl bele ora.^o ⁸ Ngub sokl beyao o inim inin mbib tenaol mende hala mbakl ke ke bu kakla habara bor bor ko habur, menden sao paes mi mi bu hayem ub inin Karas sango mende bor di ngub was bimil, inim ngo bimi sao khorob ora bu hayem ka. ⁹ Pangeklem. Inim mbini tenaol khorob bu haroklme baeben hambun Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor pokl buwaklemi ora ko nen nao sabeyem be? Wao. Inim inin mbib inin kone lu tuwaklemi hondoklwaebe ora. Tenaol mendbor paes was puklmi kone woroklme baeben di, tenaol mendbor ngaor menger tangar tangar sao bor

kaoya ko haroklme baeben di, tenaolom paes pu pu bimi baeben di, aolom ten heb homoklme nda ub aol mendbor mbinin aol sango heb homoklme baeben di,^p ¹⁰ tenaol mendbor paes no haroklme baeben di, tenaol mendbor menden sao heb was homo hekil hekil ko mu haroklme baeben di, mendbor he soklme ib no he so haroklme baeben di, mendbor tenaol mende dobaekleyo mangal bimi baeben di, tenaol mendbor menden osisao maobowa peb bu mu haroklme baeben di, khorob ngub bu haroklme baebenon mondom Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor ora menger mu di pokl buwaklao ora. ¹¹ Heneng ora ini ngo haklon mendborom di khorob ngo hakl ub bu hasmi o, inim wakl mabor naon Aorao Aondao Njises Karas hondobur obul hul ha hasmi tomb obum inim khorob ngo bismi sao baeben di ora mu tuwa kunaesesa. Ngub bisao tomb Ngaoron Wesao Ebe Tangar ndam inin kone bor honda habur ini ebe komb bi ora hareklemin kisaol, Ngaorom ini ninnao sem kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem kisao ora.

Ngaorom naon toklo obun and non bi warubur komb bi haen kisao o

¹² Pangeklem. Ini tenaol mendborom ni menjao mondom kho nao mao saklaol, nim hambun sao menjao warer warer nao bi nim hambun sao bao was bib se hae lome. Ngon heneng ora lome o njem hambun sao bao was ngo bu haklesi saom nje bisur bu ebe bao nao mao saklao ora. Aoh, nim di ngo sao hakl khorob sao menjao bi inj saoklaol hambun sao ebe bib se hae ko nen sobakl o, ni menjao mondom men ha u men mba nao bin haklwao ora.^q ¹³ Tenaol mendborom di ngub lome. Ne noklme saon

^o6:7 Mat 5:39; 1 Tes 5:15; 1 Pit 3:9   ^p6:9 Kal 5:19-21; Ebe 5:5; Kao 22:15
^q6:12 1 Kor 10:23

anda tombao ora yaol, tombao bor bao-raoklao sao ne noklme sao ora saoklao lomel, ngo lome ub heneng ora lome o Ngaorom ngo kab kobaran kho mao sa tuwaklao ora. Ngub buklaong Ngaorom naon toklo ngo warisao ub naom paes was heb homo pu pu bu hamun ko nao warisao ora. Ngub inj, obum nao Aorao Aondaon sem ora hamun ko warisaol, Aorao Aondaobu obu di naon aorao ora haen ko nen sabobur obum naon toklo ngo warisao ora.^f ¹⁴Ngub bisaol Aorao Aondaobu obu pe paesao o, Ngaorom obu waki mao enjaesao ub obun buri ngom nao di waki mao enjaklao ora.^s

¹⁵Pangeklem. Inin toklo armend sisao hayem baeben hambun waki maomunu Karason toklo bombor o menger ora yao ko nen nao sabeyem be? Wao. Ni di Karason toklo bombor ngon dekel mend non bi haeng, ninao toklo dekel mend ngo ten pamuk biri pu lowao be? Aoh, ngub nao buklwao ora.^t ¹⁶Angal ngon Ngaoron mbuk waebom di ngub ke wiyao. Mbibi tenaol dobaklon toklo bombor non bi ora soklao ke wiyang, mondom ten pamuk oral kone ubur ten pamuk biri pa sin obu di ten pamuk ngo hesa mbibin toklo bombor non bi ora soklao ko nen nao sabeyem be?^u ¹⁷Heneng ora ngub soklao o mondom di Aorao Aondaobu hem ko kone wi hakol ora bubur obu hesa mbib haru was harib sin, mbibin kone di ukl bombor non bi ora soklao.^v

¹⁸Ngub soklaol tenaolom hem lome sao bor mbibin kone men pae puklaong, tenaolom paes pu pu bimi ub ora tuwaklwaebe ora. Heneng ora tenaolom khorob tangar tangar hambun sao bimi sao baebenom mbibin kone ndaon bor kho mao sabur mbinin toklo songol dera

nan non menjao nao biyao o, tenaolom paes pu pu bimi sao bombor om non, Ngaorom mbinin toklo ebe komb bi haen kisao ub waki mbinin mbib mu bowes bubur kho mao saroklme ora.¹⁹⁻²⁰ Ngaorom ini ebe komb bi ora hareklem in kobur obun Wesao Ebe Tangar nda ini bor taol bu njisao ub inin kone bor bao hayaong, inin toklo Ngaor Hen Moroklme anda non bi ora yao ko nen nao sabeyem be? Heneng ora ini bor obun sokl aondaobu ora pen kobur sokl her mbaesao, inin toklo ngo ha bereyem ub inin ora inj yang, obum inin toklo ebe komb bi hae ngo haen kisao ubi was bao haklwaebe. Ngub bubur lemin Ngaor obun imbi aondaobu ora win ub, inin hambun sao bu haklemi sao baeben obu bor kaoya kaeb se sao on was bu haklwaebe ora.^w

Paolom tenaol dobaenom buklemi saon angal kisao o

7 Nim ngubi tomb non angal ngo, inin mbes ni bor bas mend eben kismi sandis on san lubur angal kang mend waeb bi ka. Heneng ora aol nas mondom ten nao taol bi obu aol nas ware pe as ko haklao tomb obun kone bor sisab bi oborob was haklao ora. ²Ngub bukla o tenaol khorob bimi baeben andubom paes pu pu buklemi tomb Karas tenaol mendbor aol nas ten nao biri baeben di, ten nong aol nao pe buruklemi baeben di, ngubi baebenon kone bor sukl sukl mao ba saokl mao wae saoklaong, mbini Karas aol nas ngubi baebenom di mbinin ten sisao taol bi bi baem sin ebe ora soklao. Mbini Karas nong ngubi baebenom di, mbinin aol pu pu baem sin di ebe ora. ³⁻⁴Ngub buklemi tomb mbini ten baebenom toklo mbinin ora inj yaol,

^f6:13 1 Tes 4:3-5   ^s6:14 Oro 8:11; 1 Kor 15:20; 2 Kor 4:14

^t6:15 Oro 12:5; Ebe 5:30   ^u6:16 Mat 19:5   ^v6:17 Njo 17:21-23; Oro 8:9-11

^w6:19-20 1 Kor 3:16; 1 Kor 7:23; Pil 1:20; 1 Pit 1:18-19

mbinin toklo mbinin aolin ora yao. Bombor ngub was mbini aol baebenon toklo di mbinin weren ora yaong, mbini aol baebenom mbinin werem turi homobur hem lemi ub hul ha bao wa nao bi pangoklwaebe buklemi. Menger bombor ngub was mbini ten baebenom di, mbinin aolim turi homobur hem lemi ub hul ha bao wa nao bi pangoklwaebe ora buklemi ka.⁵ Ibi tenaol dobakl mondom Ngaor bor kao kalo hakl ko nen sabobur aolom obun were biri nao pe baoklmend oran mend bao haklaol, ibim angal hen mu nao ke haklebi ub di ebe o, ibim baoklmend angal hen mu nao ke ngub haklebi tomb mende aolom angal menjao kab ko ne ma sin, mende aolom inj nao kaebe buklaol ka. Ngub inj, bao wabur ko mend ko mend angal hen mu kao was nao baeb sin, Seranom ibin kone bor tenaol tangar aebenol poboklao mend heb mao homabur, ibin mende mende saokl wib se soklao mend saokl mao waklao ora.⁶ Pangeklem. Nim ini bor ten taol baem sin ebe ko angal ngo kakl o, inim ngub bibaebe ora kobur inj kakl. Ngub inj, inim hem lemi ub khorob ora menjao nao beklemin ko nen sabobur nim ini bor angal ngo kakl.⁷ Heneng ora ni ten nao biri ware pe hungum ora hae ub ini hambunom di ngub hakl bemen nim turi homokl beyo o, Ngaorom aol hambun bor kone bombor ub was inj, obum mbini hambunom bu haklemi ub armend sisao was taol bu kalaoklao ndang, Ngaorom ini bor di armend sisao taol bu nju kao nji was buklaol ub bu haklwaebe ora.^x

⁸Nim ini bor angal mende di ngub ora kakl. Ini aol nas ware pele ten taol nao bi baeben di, ini nong aol nao pe baeben di, ini ten weyae aoli heme baeben di, ini ngo baeben hambunom aol baebenom ten keyo, ten baebenom di aol po, ngub

nao bi inim hungum armend sisao ha ha buklemi tomb inim oborob sisab bi ni hae ubi ora haklemi.⁹ Ngub buklemi o inim inin toklom bi lao ub di, inin kone bor heb homoklemi sao di baehaemen be ko buri palobur men mbakl buwarim sin, aolom ten taol bu tenom aol po ngub ebe buklemi ora. Inim ngub buklemi tomb kho nao soklao o, inin kone bor heb was homaem sin ngo saom ini mao kho sa saokl mao waklao ora.^y

¹⁰Mende di ini tenaol dobaen bereyem baeben bor angal ngo koklbur bi ol, nim ini bor angal ngo kakl ub nao mbib nen sabobur ninao angal ora inj, Aorao Aondaom nao kone bor kao njaoraoklao ub ora kakl ngao, ini ten baebenom inin aoli haen tuwaklbur inin anda nao puklwaebe ora.^z ¹¹Ini aol baebenom di inin were tuwa anda pu nao lowaebe ora. Aoh, ten mondom obun aoli haen tuwaklbur anda paokl poklao o wakl obun aolin anda nao pa sin, ten ngom aol mende nao pe obun andal bao buru haebe buklaol ka. Menger bombor ngub was ini aol baebenom di inin were anda pu ko nao tuwaklwaebe ora.

¹²Pangeklem. Nim ini tenaol aeben ngo baeben bor angal ngo kakl o di Aorao Aondaon angal inj, nim ora kakl ka. Karas aol mend obun were Karas ten inj buruklao o obum obun mbib ninao aoli tuwakl anda poklwao saol nao ke sub birinbur, aolom nje Ngaoron angal hem nao ke kho ora berel ngao njen anda paokl pu nao kaebe buklaol ora.¹³ Menger bombor ngub was Karas ten mend buruklao o, obun aoli Ngaorol hul ha nao hae haklao mondom ten nje ni makl bil ngao njen anda paokl pu nao kenbur, ten ngom obun aoli ngo tuwakl paokl nao pebe buklaol.¹⁴ Heneng ora mbibi kobaran ora inj Karas tenaol hak-

lebi o, aol Ngaorol hul ha nao hae ngo haklao nda obu obun were Karas ten ngo hesa maomunu oborob was haklebi tomb, Karas ten ngom obun aoli ngo ebe komb bi non bi men mao aolaklao. Mende di Karas aol haklao ngo obun were Ngaorol hul ha nao hae ngo buruklao nda di mbibi dobakl maomunu oborob was haklebi tomb, Karas aol ngom obun were Ngaorol hul ha nao hae ngo di ebe komb bi men mao aolaklao ora. Ngub inj, tenaol ngo kabon mende mende Ngaorol hul ha nao hae sa sin mbibin nongnason kone bor di kho dol hae was soklao o, mbibi dobaklon is mende Karas haklao o membek, mbibin nongnas baeben di Ngaoron sem komb bi ora haklemi ora. ¹⁵ Aoh, mbibi tenaol Ngaorol hul ha hae hesa hul ha nao hae kab dobakl ngo buruklebi on, is mende Ngaorol hul ha nao hae haklao om is mende Ngaorol hul ha haklao o makl homobur nim obu tuwaklwao ko nen soba sin, mende Karas sem haklao om nim nje makl homakl laol di mend inj tuwaklaong, Ngaorol hul ha nao hae haklao om Karason sem haklao ngo tuwarob sin di ebe was ka. Mbibi ngo kab dobaklon is mende Karason sem inj haklao om mende Karason sem o tuwarob sin, mbibi Ngaorol hul ha hae hesa hul ha nao hae ngo kab mbibin toklo is bombor non bi nao soklaong, obum ni tuwaraokl ngao asub bun ko pakl nao homaebe buklaol. Ngub inj, Ngaorom nao naon kone bor turi hom ha was ha sisab bi ora hamun ko mao ha peb bisaong, inim inin kone bor turi homo sisab bin was hareklemine ub inim ngub ebe tuwa tuwa buklemi ora. ^a ¹⁶ Pangal. Nje Karas ten buruklesi om njen aoli Ngaorol hul ha nao hae haklao o bu mubur wakl Karas aol haen lesi be? Aoh, njem ngon te oborob nao hende ora hael. Bombor ngub was

ini Karas aol baebenom di njen were o Ngaorol hul ha nao hae harob sin njem obu bu mubur wakl Karas ten birin lesi be? Aoh, njem ngon te di oborob nao hende ora hael. ^b

Ngaorom ini obun sem mao hasao tomb hasmi sisao bao haklwaebe

¹⁷ Inim ngub nen saboklwaebe. Ngaorom ini wen kor bu ubuklub kobur obun sem mao hasao ora tomb Aorao Aondao obum obun buri ini hambun bor armend sisao taol bu njubur, nje ngubi ngubi haklesi ko nen sabisao ub ora. Ngub bisaong ngo nen sabisao ub bao wabur, njem wakl ni tangar ubi mend haklwao ko nen sabo mendem haklemi ub han ko pangobur hem ko es nao bi, Ngaorom nje wen kor bu ib kisao tomb njen hasi sisao bao ha ha bibi ora. Pangeklem. Nim ini bor angal ngo kakl ub nim tenaol Ngaoron sem su hambun bor paoleyem baeben bor di bombor ngub was kao kalaklo ub kakl ka. ¹⁸ Ngub biyung Ngaorom ini pibnao obun sem mao hasao tomb ini ngo haklon is mend Nju semom bimi nda ub, njen songol pe ha soweb bi hae ora haninbur Ngaorom nje kor bu obun sem hakl ib kisao be? Ngon ebe ka. Njem njen songol ngo soweb bi ha pe hae ngo harili ub wakl makl homobur, njen songol o wakl obo kimb bin koklbur nim menjao menjao bi hondoklwao ko nen nao sabe, nje ngo harili ubi was bao haebe ora. Menger bombor ngub was nje aol mend di songol pe ha soweb nao bi hae hasi o Ngaorom obun sem hakl ib ko kor bisao be? Ngon ebe ka. Njem njen songol pe ha soweb nao bi hae, njen harili ub was bao haebe ora. ¹⁹ Heneng ora ini aol mendbor songol pe ha soweb bi hae haklemi ub di, mendbor songol pe ha soweb nao bi hae

haklemi ub di, ngo saom ini menjao bisur nao buklaol, ngo sao hobao sao ora inj yao ka. Ngub inj, Ngaorom nao bor hambun sao bibaebe keyao sao bombor o ora hobao sao yaong, nao bor Ngaorom ngo bibaebe keyao sao baeben hul nao hae oborob ora men hakol bu, bu haklwaebe ora.^c ²⁰Inim ngub nen sabobur lemin Ngaorom ini pibnao ora kor bu ubuklub kobur obun sem mao hasao tomb inim ebe mendel hasmi tomb mao hasao sin di, khol hasmi o ubuklub ko mao hasao sin di, inin kone bor wakl taol taol nao bi ngo hasmi sisao bao haklwaebe ora. ²¹Mende di nje aol menden sokl nao muklbur kalabus kongon non bi baraoklao aol haninbur Ngaorom nje obun sem hanin ub ib ko kor bu mao hasao be? Ngon ebe. Njem njen kone bor taol taol bu menjao nen nao sabe, nje ngo hasi ub bao haebe ora. Ngub inj, nje sokl nao muklbur kalabus kongon non bi bu haklesi o, njen aol aondao ngo obun sokl nao njin ko kongon bao haklesim kobur, nje ebe anda pu laol pae sin njem turi aondao ora homaokl pobur, njen kongon tangar mend bu hari sin ebe ora soklao. ²²Heneng ora ini aol mendbor aol menden sokl nao muklbur kalabus kongon non bi bu hasmi tomb, Aorao Aondaom ini obun sem hakl ubuklub ko mao hasao baeben Seranom di ini nao maomb bowen ko Aorao Aondaom ini bu misaong, inin kone ndaon bor nao ware pe as ko ora hayom ko nen saboklwaebe. Bombor ngub was ini aol mendbor aol menden kalabus kongon non bi nao bi ini ware pe as ko haroklme baeben di, inim nao ebe ware pe ngubi ora hayom ko nen sabo ebekone nao pe, nao Karason kalabus kongon bimao aol

non bi hayom ko nen sabo haklwaebe buklemi.^d ²³Pangeklem. Ngaorom nje obun sokl aondao oram sokl her mbaesaong, sun tenaolom hem ko kone woroklme sao baebenom njen kone bor nao men mbaen, ware pe as ko haebe ora. ²⁴Nao haeme mbaoli hakl o ngub bisaong, Ngaorom ini kor bu obun sem hakl ubuklub kisao tomb kongon ebe mendel hasi tomb kisao sin di, kho mendel haninbur kisao sin di, inim makl homo nao tuwae inim Ngaor haru was habur, inin kongon ngo bimi sisao bao bu haklwaebe ora.

Ten nong aol nao pe baebenon angal ngo wiyao o

²⁵Nim ini nong aol nao pe baebenon angal mend ko san luklwao o angal ngo Aorao Aondaom angal ngo kaebe ko nao kao njaoraokl o, ni Aorao Aondao obum hond aondao ora homobur obum ora ni mao hasaol, nim nao kone bor nen sabobur angal mendbor ini kao njuklwao tomb di, inim nim heneng kene ko nen sab hakol buklemi ora.^e ²⁶Nim nao kone bor ngub nen sobakl ka. Naom ngubi tomb ke mundub mundub bi andub ora hendeyom ngao, ini hambunom ngubi tomb ngo hayem ub sisao bao ha ha baem sin ebe ora soklao ko pangakl. ²⁷Ngub nen sabobur ini aol mendbor ngubi tomb ten biri hayem be? Ngon njem obu makl homo tuwa anda pu nao kaebe ora. Aoh, nje ten nao taol bi aol nas ware pele hael be? Ngo di ebe. Njem ten taol buklwao ko nen sabo es nao bibi ora. ²⁸Nim ngo kakl o nje aol mondom ten taol buklesi tomb khorob bi non bi inj soklao ora. Nje nong mondom aol pae sin di khorob bi non bi inj soklao o, mbini mendbor tenaol dobaen bereyem baebenom sul bao hayem aeben anga

^{7:19} Oro 2:25; Kal 5:6; Kal 6:15   ^{d7:22} Ebe 6:6; Pilm 16; 1 Pit 2:16

^{e7:25} 1 Tim 1:12-13

tomb ke mundub mundub bi hondo was hayem ol, ini nongnas ware pele hayem baebenom sul ke ngo ko mend nao hendeklemin ko, inim aol po ten taol bu ngub nao baem sin ebe ora soklao kobur nim inin kone mao kombarukl ka.^f

²⁹Nao haeme mbaoli hakl o nim ini bor angal ngo kakl o, Ngaorom hambun sao bu kowes buklaol bao o ngubi tomb teb sam sam be ol, inim ngub ora beklemine ko nen sabobur kakl. Ini aol mendbor ten biri haroklme baebenom ini ten nao biri aol nas ware pele men koro haklwaebe ora.^g ³⁰Ini tenaol mendbor inin kone bor kend bin burubur hem ko de ko haroklme baebenom di, hem ko de ngo lome ub nao ke non bubur inim turi homo hebe ha was hae non bu haklwaebe ora. Ini mendbor turi was homo inin kone bor werek bin was haroklme baebenom di, inim ngub buklemi saom ini ebekone nao mao paen ub inim turi homo werek nao bi non bu ora haklwaebe. Ini mendbor mone andub sao u habur osisao dob bu maru u haroklme baebenom di, menjao nao wi men koro haklwaebe ora. ³¹Pangeklem. Naon su ngo ngubi tomb bao wiyao hayom o mabor penar bu ora kho so bowes bu ora bum haklaong, ini tenaol mendbor su ngo bor waoraoklao saom kongon bimi baebenom ngo sao baeben bor hem ko kone nao wi non bu haklwaebe ora.^h

³²Heneng ora nim ini hambun bor ngo kakl ub inin kone bor taol taol mao babur menjao mendbor mend mi pu was nao bin ko kakl alem. Ngub nen sobakl ol aol nas mendbor ten nao taol bi ware pele baebenon kone bor, nim nao Aorao Aondaom ora turi hemene ko, nim obum hem ko nen sabeyao ub was hem ko men hakol bukhwao ko pangoklme ora. ³³Ngub bimi o aol mendbor ten biri baebenom mbinin werem turi homok-

lao ub obum hambun sao sul woroklme sao bor mend hem ko nen sabokl pib, Aorao Aondaom bor mend hem ko nen sabokl pib buklaol ³⁴obun kone bor taol taol bubur en aeben kao pae haklao ora. Menger bombor ngub was mubur ini nong baebenom di, ten nong mendbor aoli nao biri buru hae sao bereyem baeben di, Aorao Aondaom inin kone hesa toklo kab bor komb bi mao haen ko, iim Aorao Aondaom obum hem ko turi hemeyao ub bombor o was hem ko bu haroklme. Inim ngub bimi o mbini ten aoli biri baebenom mbinin aolim turi hemene ko, sul woroklme sao hambun saon di hem kobur sao boroklme. ³⁵Pangeklem. Nim ini bor angal ngo kakl baeben inim nao bibaebe ora ko inin kone bor kend mao ba inj kakl o, nim ini bisur ora bubur kakl ka. Ngub ora kakl ol ini bor ngo kakl sao baebenon mend sao mondom inin kone bor taol taol mao babur nao men pae pen inim oborob kone dund se was u habur, inin Aorao Aondaom obu ora hem ko obun kongon bombor ora was bu hareklemine ko ora kakl.

³⁶Angal mend di aol nas mondom obun ten mend taol bukli ko nen sabobur obum sokli kal haklao o, wakli aol nas ngo obun kone menjao oboklao tomb nim nong ngo taol nao bukhwao ora ko nen saboklao kanda, mabor obun kone bor ten nong ngo heb homoklao ub aondaom bu ora heb homam homam bib soklao obun kone ngo ora men mbakli buwarob sin, obum ten ngo taol buklaol tomb khorob sao menjao inj buklaol obum ebe taol buklaol ora. ³⁷Ngub inj, aol ngo kakli ubi is mendem di obu bor mondom njem ngub bi ngub bi ken inj o, obum obun mbib ora nen sabobur nao ten sokli kal hae ngo taol bukhwao ora ko nen saboklao o wakli nim obu taol

^f7:28 Luk 21:33   ^g7:29 Oro 13:11   ^h7:31 1 Njo 2:17

nao bi, obu di nong ngub bao birin ni di aol nas ware pele ngub was bao haklwao ora kobur, obum obun kone bor nong ngo heb homoklao ub ora tuwabur men mba ora harob sin, obum ten ngo taol nao buklaob ub ebe ora soklaong oborob ora buklaob. ³⁸Ngub buklaob o aol nas is mondom obun ten nong sokl kal hae ngo buruklao o taol nao bi bao wa nao bibur obum taol buklaob ub di khorob inj oborob was buklaob o, nas is bombor ora mondom di obun kone ora u hiril pey-obur nim nao ten sokl kal hae ngo taol nao bi bao waklwao ora kobur, ten ngo taol nao bi bao waklao tomb nas ngo obum oborob ora ngo buklaob saom nas is mende pibnao oborob buklaob nda di men mbaklao ora.

³⁹Angal mend di ten mend buruklao o obun aoli nao heme bao haklaol, mbibi dobakl bao buruklebi tomb mbibin toklo bombor non bi kimb bu pele ora yaol, ten ngom obun aoli tuwakl nao peb se ora yao. Ngub yao o obun aoli ngo homa sin, ten ngo obun aoli kab kimb bin baoraoklao nda ub nao bi wakl dikla kobae non bi ora buruklaong, ten ngo obum aol is mende poklwao ko panga sin, obum aol Aorao Aondaon sem haklao mend ebe poklao ora.ⁱ ⁴⁰Aoh, ten ngo obum ngub aol pa sin ebe o, Ngaoron Wesaom di nao kone bor haenbur kakl ko pangakl ngao, nim nao kone bor non obu aol nao pe ten weyae ware pele bao buru harob sin, obun kone bor obum Aorao Aondaon was nen sab hakol bubur, obun kone ora bor turi was homo sisab bin ora buruklao ko pangakl ka.

**Tangar sao bor kaoya kobur
ne noklme on kisao o**

8 Nim ngubi tomb angal mend di, mbini mendborom mbinin kaoya lome sao tangar tangar sao bor kaoya ko

ne kalobur no haroklme on kon ub pangoklwaebe ka. Ini tenaol mendborom ngub nen saboklme. Naom hambun sao ora hendeyom ol nao menjao mondom kho di nao mao saklaol, nim hambun sao warer warer nao bi ebe bao was bu haklwao kobur bili ub di ebe ora o, kone ngub woroklme ubim tenaol ebekone mao paraoklao ora. Ngub biyao o mondom tenaol mende hond homo kone ubur mbinim oborob was bin ko ki hono ebe on muwala sin, obum ngo buklaob saom tenaol menden kone bor di hul ha saor peyo ora haen lao.^j ²Ngub buklaob tenaol mondom di nim hambun sao menjao nen sabokl buwa nao bi oborob hondobur was biyu ko panga sin, obun kone bor ngo sao baehaemen ora ubukleng, obun kone ngubi ora men mbabur Ngaorom nen sabeyao ub nen sobaebe buklaob.^k ³Ngub inj, tenaol mondom Ngaorol ora turi homo kone u harob sin, Ngaorom obu di ninao sem ora hae ko ora hendeyao.

⁴Nim ngub nen sabobur mbini mendborom tangar sao bor kaoya kobur ne kaloklemi on, naom bao noklmao be? nao noklmaob ko ini bor ngon kang mend kon ub pangoklwaebe. Mbini tangar tangar sao bor kaoya lome tenaol ngo baebenom naon kaoya lome sao ngo naon ngaor ora yao kobur kaoya ko haroklme o, nao Ngaoron semom ora nen sabeyom tomb non, kaoya kaeb se ngaor mende mend nao hae naon Ab Ngaor obu bombor o ora hayao ko ora hendeyom. Ngub hendeyom ol mbinim ngo kaoya lome ub naon ngaor kobur, baehaemen nao hobao sao hakl bor kaoya lome ka.^l ⁵Heneng ora su ngol di yu heben bor di mbinim tangar tangar sao bor kaoya ko habur, naon ngaor ora yaol naon ngo sao haklom nao ebe maeb haklao ora kobur lomen, mbinim tangar

ⁱ7:39 Oro 7:2-3

^j8:1 Bis 15:29

^k8:2 Kal 6:3

^l8:4 1 Kor 10:19; Kal 4:8

tangar ngo sao hakl bor imbi mundub mundub karu u pobur kaoya ko ha puklmi ora. ⁶Ngub bimi o nao Ngaoron semom ora hendeyom ub naom kaoya ko haeb se naon Ab Ngaor obu bombor o ora hae ko ora hendeyom. Heneng ora obu bombor o naon Ab Ngaor ora habur, obum mbes hambun sao warisao tomb nao tenaol di obun sem ora habur, nao hambunom obu bombor o bor was kaoya ko hamun ko warisao ora. Mend di aorao aondao mende nao hae naon Aorao Aondao Njises Karas obu bombor ora hayaol, naon Ab Ngaorom Karas ngo obum ngub bin ko nen sabisao ub Karasom was hambun sao warubur kisaon, obum nao hambun di haeben mao saklbur obun sem ora hamun kisao ora.^m

⁷Ngub bisao o nao Ngaoron sem mendbor andubom di nim ngo kakl sao oborob nen nao sabeyem ka. Heneng ora mbini oborob nen nao saboklme ngo baebenom, mbinim mbes tangar tangar sao bor ne kalo hasmi ub ngubi tomb di naom ngo sao heneng hayao sao bor ne kalo hasmao ko nen saboklme ora. Ngub bimil mbinim ngo nen sab hakol bimi saom mbinin kone bor kend mao ba taol taol mao babur, nim ne ngubi mend noklwao tomb ne ngom ni kho mao saklao ko nen saboklme ora. ⁸Heneng ora Ngaorom ngo sao noklwaebe nao noklwaebe ko di obum menjao nen nao sabeyaol, naom ne ngo noklmao saom nao ebe bao mao sa nao buklaol, naom Ngaor hayaol bao nao poklmao ora. Mend di naom ne ngo nao ne warer bukmao tomb di ngo saom nao kho nao mao saklao ora.ⁿ

⁹Ngub buklaol o ini mendborom ni hambun sao pange ora habur, ngo sao kho ngo sao ebe ko bao was taol bib se hael, nim ne ngo sao hakl men-

jao warer warer nao bi bao was naklo kobur no haklesi. Ngub buklesi o njen hekem kinj kao mba peb bu bao was nae sin, njem ngub buklesi saom njen Karas sango mendbor mbini oborob ora hul ha saor peyo nao hae, kone taol taol bu sao haroklme baebenon kone bor taol taol mao baklesil, mbini saokl mao waklesi hendaebe ora.^o ¹⁰Mende di ini ngo haklon mondom, Wao. Nim hambun sao bao was taol bu kobaeb se hae ol nim ne hambun sao warer warer nao bib se hae kobur, mbinin tangar tangar sao bor kaoya ko ne kalo buruklemi anda ngo hakl bor di bao was po no berae sin, waki ini ngo haklon mendbor mbinin kone bor oborob ora hul ha saor peyo nao hae, nim ngub ba sin ebe be? kho soklaob ko taol taol was bu boroklme baebenom, njem ngo buklesi nda ub hondoklao tomb obun kone bor taol taol mao baklesi ora. Ngub buklesil mbinin kone bor kend bu mba haenbur o, mbinim di njem ngo buklesi ub bao bi hondon kobur ngub buklemi tomb njem mbini saokl mao waklesing, njem ngub bukhwao ko nen nao sobal be? ¹¹Pangeklem. Karasom tenaol kone taol taol bu saokl wib se ngubi baeben ora bu muklbur himisao o, njen kone bor nim hambun sao kho ebe ko bao was taol bu kobaeb se hae ol, nim ne menjao menjao ngubi hakl di warer warer nao bi bao was naeb se hae kobur, bao was no haklesi saom njen Karas tenaol mende oborob hul ha saor peyo nao haklemi baeben saokl mao wa ke hondo haeben saen lesi hendaebe ora.^p ¹²Heneng ora njem ngub bu habur, Karas tenaol ngubi baebenon kone bor taol taol mao ba saokl mao waklesi tomb njem tenaol ngo baeben bor khorob bi ko buklesi o, Karas bor ora khorob buklesi. ¹³Ngub ora sok-

^m8:6 Njo 1:3; 1 Kor 12:5-6; Ebe 4:5-6   ⁿ8:8 Oro 14:17

^o8:9 Oro 14:13-15; Kal 5:13   ^p8:11 Oro 14:15; Oro 14:20

laol nim mundi dend bi ngo hekem kinj kao peb bu mu munuklwao saom nao Karas haeme mende saokl mao waeb so ba sin, nim mundi dend bi ngo ko mende nao ne, ora tuwaklwao ka.⁴

Mondom nao angal bib hobao sao kam akol bimao aol makl nao homaeb se hayom o

9 Pangeklem. Inim nim hambun sao nao konem buklaol ub bukl buwaeb se hae ko pangeyem be? Inim ni Ngaoron angal bib hobao sao kam akol biyao aol inj hae ko nen sabeyem be? Nim naon Aorao Aondao Njises ora hondowe sanda ub nao hendisao ko nen sabeyem be? Ini ngo baeben di nim Aorao Aondaon kongon buri palo bundis on il sisao hayom ko nen nao sabeyem be?^r ²Heneng ora ni Aorao Aondaon angal bib hobao sao kam akol biyao aol ora habur, ini bor di angal bib ngo kao njuwaol obum ini obun sem ora hareklemin kisndis. Ngub bisndis o mbini tenaol tangar mendborom ni nao hende harim sin di ebe o, inim non ni es buwao nao bib se panaem ora hendeyem ol, ini ngo haklon mondom ni aol asub bi mend haeb ko nen sabokl buwa nao buklaol ora.^s

³Aoh, mbini tenaol mendbor ni bor te mao bember bember bubur, obum ngo sao ngo sao oborob inj beyao ko, ninao mangal buklemi baeben bor angal ngub ko san lun ka. ⁴Nim ninao kongonol was kone wi hakol bu buri palobur biyu o, tenaol mendborom ib no ne no oborob ora dam bu boroklmeng, inim ni non ne di ib di nao naoklao sao mend hayao ko nen sabeyem be? ⁵Heneng ora aol Ngaoron angal bib ebe ngo kam akol bimao aol baebenon mendborom di, Aorao Aondaon haeme mendborom di, Pitam di mbini ngo baebenom mbinin ten biri habur haru akol bimi ub ni non ngub

nao bib se hae ko pangeyem be? ⁶Inim asub ora nen sabeyem? Ngaoron angal bib hobao sao kam akol bimi aol aeben baebenom was angal bib ebe ngo kam akol bu haen ub, Banabas yao kabom bomboron angal bib ebe ngo kam akol bibao nda ub nao bi tuwabur, ne no ib no ngo sao bu habur, yaom kongon tangar sao bu haklaob ko nen sabeyem be?

⁷Aol mendbor ami kongon bu haeme baebenom, mbinim ami kongon buri ora o bu haeme tomb mbini ami maomb bo haraoklao om ne taol bu kalaoklao ub inj, wakl mbinin mbib ne noklemi on es bukl po haroklme be? Tenaol em buri palo boklme baebenom em ngol ne and seyao o, tenaol tangar aebenol haklemi hakl bor nokl ubuklub kobur mbinin mbib nao noklme be? Aol mendbor some kawao kalo haeme baebenom, mbinin some kawao ngon aondu ibao o humu ubur noklme nda ub nao noklbur baehaemen kalo haroklme be? Ngub inj ka. Mbini ngo baeben hambunom kongon buri ngo beme on il talo noklbur was bimi ora.

⁸Pangeklem. Nim nao tenaolom bimao nda ub menger mubur inim oborob ora nen sabeklemin ko kao njurukl ol, nim was inj angal mar ngub kao njuruklu ka. Ngub inj, Ngaorom Moses bor di angal mar ngub kao kisaol waeb bu wisao ub ⁹man ngo wiyao inim ngub hendeme.

Njen some kawaom nje bisur bubur
Njen em wir il hala dab baraklam akol
bu

Kongon buri ora buklaol tomb
Njen some kawao ngo obum dem
homobur

Wir il ngon kang mend noklbur buklaol
ub

Nao nen obun ne komb pae bor
Manga mba nao tanga mbaebe

ke wiyaong, Ngaorom some kawao heneng hond hemeyao be? nao ora hond hemeyao ko nen sabeyem?^t ¹⁰Heneng ora mondom dem homo tubur obum em kongon buri ora ba sin, obum ne mabor and soklao o ora turi homo noklbur buk-lao ora. Mende di obun em ngo bor ne ngo boweyao o naeb seyao tomb obum talo noklbur ora boklao. Menger bombor ngub was mubur Ngaorom nao tenaol ora hond homo bisur bukbur kisao ko Mosesom man ngo waeb bu wisao ora.^u

¹¹Ngub wiyaong inim asub was nen sabeyem? Nao angal bib hobao sao kam akol bimao aol baebenom inin kone bor angal hobao sao ngo oram oborob ora em we sao bowen kisumndis o, inim nao makl homo inin ne osisao nao bor njuk-lemi ub di hem aondao ora kobur, nao ngo baeben bor ora ne naebe sao heneng o di nao kaloklmao ko nen sabeyem be?^v

¹²Mbini man ko haroklme aol aeben o baebenom ini bor ne osisao hakl di mend taol bu njib ko nen saboklemi tomb inim mbini ngo hakl bor osisao heneng ora bisur bu taol bu kalo harim sin, ni daol nao mendbor non inim bisur bib se ora, naom non mbini aeben ngo inim bisur buklemi hakl di men mba ora naon kone bor dam nao bin birib se ora hayom ngao, inim nao bisur bu ne di njib nao se hayom ko nen sabeyem be? Heneng ora inim nao osisao bisur bu njib se ora hayom ol, naom ini bor ngub bibaebe ko man man nao lomao nda ka. Aoh naom ini bor ngub lomao tomb Karason Angal Bib Hobao Sao ngo menjao mondom lao hokl pelen laol, inin kone bor oborob ora honda waoraoklao nda ub nao wi sok-lao ko, naom menjao menjao kang mend nao wiyaol naon kone bor hem ko kho sen haemao tomb di, naom ke mundub mundub bi ngub hondobur o nao hende

non bu ora hayom.^w ¹³Pangeklem. Aol mendbor Ngaor Hen Moroklme Anda on kongon bimi baebenom ne di and ngon wiyao o was nobur kongon bimi. Mende di aol mendbor and ngon andaon bor Ngaor bor kalo mabaorao haoroklme baebenom, some sib ngo mabaorao haoreme on mendbor mbini mbib noklme ko nen nao sabe haroklme be? ¹⁴Heneng ora mbini mendbor ngub noklme bombor ngub menger, Aorao Aondaom di obun angal bib ebe kao kalo haroklme aol baeben bor mbini angal bib ebe ngo kam akol bimil pango haroklme tenaol o baebenom, bisur bu osisao kang mend taol bu kalen ko nen sabeyao ora. Ngub nen sabeyaong mbini oborob ora haklemi ub nen sabobur, mbini bor angal hobao sao ora kao kalo haroklme on sokl kale non bu, mbini bor di bisur bibaebe buklemi.^x

¹⁵Pangeklem. Nim angal ngo kakl ub tenaol mendborom tenaol tangar mende bor bisur bu osisao taol bu kalemel mu hayem ub, ni di ini bor bisur bib ko mib se hae o nim ngo sao ko mend nao muwao ora. Aoh, ngubi tomb di inim ni bor ngo sao hakl nju harek-lemine ko mu haklbur inj bas ngo eben kakl ka. Nim tenaol hambun bor pone ora angal bib hobao sao ngo kao kalam akol bu haruklu nda ub was bu hakl-wao tomb, nim oborob ngo bu haruklu saom nao kone bor sisab mao ba turi aondao ora mao homaraoklao ko nim haongaoklu angal sao ngo bu haruklu nda o, wakt tenaol mondom ni bor kang menjao bisur bu njuklao tomb, obum sokl non bi ngo merekle o kakla ko harekle ko nen saboklemil ninao kone bor kho mao sae saoklaong, nao kone bor sisab bi ngo hae ora tomb ni homa

^t9:9 1 Tim 5:18   ^u9:10 2 Tim 2:6   ^v9:11 Oro 15:27

^w9:12 Bis 20:34-35; 1 Kor 13:7; 2 Kor 11:9   ^x9:14 Mat 10:10; Luk 10:7; Kal 6:6

sin ebe ora soklao alem.^y ¹⁶Pangeklem. Ngaorom nao kone bor habur nim tenaol hambun bor obun Angal Bib Hobao Sao ora ngo kao kalo han ko mao dund dund bi hayaol, nim ngub nao bi tuwabur tangar tangar sao ba sin nao kone bor kho aondao ora sen hawlao ka. Ngub soklaong nim Ngaoron Angal Bib Hobao Sao ora ngo tenaol hambunom pangen kao kalo haruklu ko, nim haongaoklu angal sao ngo biyu nda ub asub ko buklwao? ¹⁷Ngub inj, nim ninao mbib kone kimb bubur nim kongon ngo bun saol ko bu hawl beyon, nim sokl muklwao on di kang mend nen sabokl beyo o, Ngaorom ora nao kone bor ngo sao ngo sao bibi ko kao njeyao sao was bu haruklul, nim obum ngo lao ub nao bi hul ha bao wa, sokl di mu ngo hawl ub dim bun saol ko nen nao saboklwao ora.^z ¹⁸Ngub biyung nim ninao sokl asao was muklwao? Pangeklem. Nim Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol hambunom pangen kao kalo haruklu on sokl non bi, tenaolom ni osisao di ebe bisur bu njin mib se hae o, nim angal pibnao ngo waeb buwe ub nim sul sokl menjao nao muklbur Ngaoron Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol hambunom pangen kao kalam akol biyu nda ub buklwao tomb, nim ngub buklwao saom nao kone bor sisab mao ba turi aondao ora mao homaraoklaol ninao sokl ngo ora yao.

Paol obu tenaol hambunon kongon biyao aol non bi hae

¹⁹Heneng ora ni aol mondom man man ko kowan ken nao hae ni ware pele as ko habur ninao konem beyao ub was bu haruklu o, tenaol hambun bu muklwao nim il ngo soklao o taloklbur nim tenaol hambun bisur bu habur mbinin kowan lao aol men koro haruklu ora.

²⁰Nim Nju sem bor angal bib hobao sao kao kalo bisur bu haruklu tomb di, nim mbini ngo baeben hem ko bu muklbur, nim mbini Nju sem ngo baeben daol maomunu habur sub mbini li bakla pa sao ham ham bu haruklu ora. Ngub biyu o nim mbini Nju sem mendborom nen saboklme nda ub ni di Mosesom man ko hasao om maomb bowen inj haruklu ka. Ngub inj, nim mbini mendbor Mosesom man ko hasao om maomb bowen man ngo was hem ko men hakol bu haroklme baeben bor angal bib hobao sao ngo kao kalo haruklu tomb di, nim mbini hem aondao ora ko bu muklbur sub nao sem ko mbini li bakla pa sao was haruklu ora. ²¹Mende di nim mbini tenaol mendbor Mosesom man nao pange haroklme baeben di hond homo bu mukl ko nen sabobur, nim mbini daol haru haemao tomb mbinim henden ni di man ngom nao maomb bowen sao haruklu ora. Aoh, ngub bu haruklu o nim Ngaoron man ngo wiyao ub makl homo hul ha tuwabur inj biyu. Ngub inj, ni Karasom bibaebe keyao saom ora maomb bowen sao haruklul kakl ka.^a ²²Nim mbini tenaol mendbor mbinin kone bor taol taol bu pakl homobur, mbinin man di kang mend kon ba munu haroklme baeben di hem ko bu muklbur, mbini ngo baeben bor di mbini li bakla bakla bu haruklu ora. Ngub bubur kakl on nim mbini tenaol kone tangar tangar ub turi homo bu haroklme ngo kakl baeben hambunon mendbor mend bisur bu, bu mi was buklbur, nim mbini hasmi sisao powao tomb nim di mbinim armend sisao turi homo bimi ub bu hae non bubur, nim sub mbinin sem men koro ha was biyu ora.^b ²³Heneng ora nim ngo bu haruklu kakl on Ngaorom ni bor turi homo werek di taol bu njin ko,

^y9:15 Bis 18:3   ^z9:17 1 Kor 4:1   ^a9:21 Bis 21:20-26; Kal 2:3

^b9:22 Oro 11:14; 2 Kor 11:29

nim Ngaoron Angal Bib Hobao Sao nda hem aondao ora kobur hambun sao ngo baeben turi homobur was bu haruklu ora.

**Sokl hobao sao o muklbur
akl pu pu bu haemin ora**

²⁴ Pangeklem. Inim di ora hendeyem ub nas mendborom sokl ebe ora muklbur ya to kollmbakl mbini hambun ora akl was pu pu bimi o, nas is bombor ora mend buri palaoklbir obu mbakla peyaom ora sokl maoraoklao. Menger bombor ngub mubur, inim Ngaorom sokl ebe ora taol bu njuklao o muklbur nim ora muklwao ko nen sab sab bu, Ngaoron ya to o kollmbakl akl was po haklwaebe ora.^c ²⁵ Heneng ora mbini nas ngo ya to kollmbaklbur akl was pu pu haem baebenom, sokl moroklme bao hobao sao ora o pindib paklao tomb mbinim bao ora kollmba koba muklbur, haebob ora bin di hor hambunon pakla nao se, mbinim hambun sao mbinin kone bor ebeyao sao baeben ora men mbaklbir buri palo akl pobo menger hend ha was haroklme. Ngub bimi o mbini ngo baebenom akl pobo menger hakl handam handam bu ngo bu haroklme kakk on, mbinim hobao sao wi aeben saraoklao sao mend muklbur inj bimi o, naom non wi aeben saraoklao sokl hobao sao ora o muklbur akl pib pib bu hayom ka.^d ²⁶ Ngub bu hayom ol nim ngub akl was po haklwao tomb ninao paoraol kab nan hend an aeben bubur pu an aeben nao sae, nim oborob kone kimb bubur dund so ora pu aeben ora soklwao. Nim ngub ora buklwao mendborom neb mbulubur kim menden wil dungi li li bimi nda ub menger, nim aol mend kab li li buklbao tomb di nim obu baondib li peb nao bi, li haklbur ora lukl-

wao ka. ²⁷ Heneng ora nim tenaol hambun bor Ngaoron angal bib hobao sao kao kalo, inim ngo sao ngo sao bu haklwaebe ko oborob ora kao kalo habur nim ninao mbib oborob nao maeb hae saokl wi soklao ko, nim ninao mbib nao toklo bor buri palo saond bu kalam kalam bu maeb haruklu ora.^e

Saokl uklesi hondo haebe

10 Nao haeme mbaoli hakl o, mbes Mosesom nao Nju semon ab sumb wil baeben hambun su tenaol nao biri bor kemi pisao tomb mulaol kombaebae pae non bi haklbi mondom, mbini obo u tingi mba was bu hasesa ndis hesa ib kunjam mbini pibi haen ko kebe kobabur hend ha wi wi bisbil, mbini Isib semom is mend di nao li mbini hambun ora ib mende nan su heneng ib mu mao panaesaol ngol aongao hakl hakl pismisa ndis ub kab, inim aokl nao hemen hae ora nen sab hakol bu haklwaebe. ² Mulaol haklbi ngo hesa ib kunja ngo kebe kobaesao o kabom, mbini Nju sem ngo baeben hambun ora Moseson sem mao habur mbabtas sao bisbil, mbini hambun Moseson mbabtas bi tenaol non bi hasmisa. ³ Mbini ngo baebenom ngubi habur kismin, su tenaol nao biri bor akol bu hasmi tomb palawe komb bi ebe ora mend yu heben hakl obo hase sandis di mbini hambunom no hasmisa. ⁴ Mend di han hubib komb bi oram mbini ngo baeben pismi bor haru akol bu taol mi po hasaol, han komb bi ngo bor ib ebe komb bi ora ibisao o di mbini hambunom ora no hasmi o, han hubib komb bi ngo Karas ora sisao ka. ⁵ Ngub bisao o mbini ngo baeben hambunom ngub bu hasmi tomb di mbini ngo baebenon andub mendborom khorob was bismil Ngaorom mbini makl homobur ke hen-

^c9:24 Pil 3:14; 2 Tim 4:7-8   ^d9:25 2 Tim 2:4-5; Nje 1:12; 1 Pit 5:4

^e9:27 Oro 8:13; Oro 13:14

den kisaol, mbini ke aondao ora hindismil su tenaol nao biri ngo bor mbinin maol haraoklao su men korisesa.^f

⁶Heneng ora mbini ngo baebenom tenaolom songolom turi homo khorob bimi sao was heb hom hakol bu hasmi ub, naom ngub nao baomun ko Ngaorom menger ngo naom haondaomun muwalobur, mbini ngub bismi baeben ke henden kise sandis ka.^g

⁷Mbinim khorob ngub was bubur kaoya lome sao tangar sao bor kaoya ko hasmi ub di, naom ngub nao baomun ko menger ngo nao bor muwalisesa. Angal ngon Ngaoron mbuk waebom di ke wiyao ub,

Mbini tenaol ngo baebenom

Ne nao pa ib nao pa bubur

Is maol munu we ko ebekone pismi

ke wiyao ora. ⁸Mend di mbini Nju sem tenaol ngo baebenom paes was heb homo pu pu bismil, Ngaorom bao bombor ora menden tenaol buklhoma iri non bi andub ora 23,000 oran hom pelen kisaong, naom mbinim khorob ngo bismi ub nao bemin ora. ⁹Mbini ngo baebenom bombor ngo bismi ub was Aorao Aondao obun kone bor kho mao sabur aondao bu kend mao bam bam was bismil, obum mbini suklumbom pe beraen nao pelen kisaong, naom ngo sao di aokl hemen habur Aorao Aondao obun kone bor kho nao mao saemin ora. ¹⁰Ngaorom mbini ngo baeben bor hambun sao taol bu kalisao sao di mbini andub mendborom makl was himismil, tenaol pe paen laoraoklao angal mini wesao mbinim ngo baeben pe beraen lisao ora. Ngub bisaong inim mbinim khorob ngo bismi ub obum hambun sao taol bu njuklao sao bor makl nao homoklwaebe ora.^h

¹¹Heneng ora Ngaorom mbini Isreyel tenaol ngo baeben su tenaol nao biri bor kemi pisao tomb, hambun sao ngo bu hasao sao baeben obum tenaol tangar aebenol haklemi baebenom di menger ngo nen saben ko muwalisao ora. Ngub bisaol nao tenaol ngubi tomb ngo Ngaorom hambun sao wen bu kowes buklaol ub hondoklmao baeben bor di menger ngo nen sobaomun ko muwalisao waeb ngo bu wisesa.ⁱ

¹²Pangeklem. Mondom nim khorob nao bib se oborob was bu hae ko nen sabobur, njem kang mend ebekone sao po haklesil nje saokl uklesi oborob hondo ora haebe. ¹³Pangal. Seranom njen kone bor khorob bi bi kila sin, nje bombor o bor was inj ngub lao ka. Ngub inj, obum nje bor ngo lao ub tenaol hambun maobowabur ngub was ko haraoklao o, Ngaorom nim nje bisur buklwao ora keyao ub obum tuwa baondib paen wa nao bi, Seranom nje njen buri kang o men mba khorob mao bakl buklaol tomb, njem hul ha saor peyo was habur bongeyaokl paokl ora penin ko obum nje bor obun buri tangar aondao ora taol bu njuklao ora.^j

Naom Ngaor Seran kab kobaranon sem hakl buwaklmao ora

¹⁴Nao haeme mbaoli hakl ini nim kone uruklu nda hakl o, mbini tenaol tangarom mbinin kaoya lome tangar tangar sao bor kaoya ko haroklme nda ub inim waondiyubur baondib pam pam bu sao was haklwaebe ora.^k

¹⁵Pangeklem. Ini ngo baeben non kone kikil bi kon wi ora, nim ngo kakl ub di ebe bib se ora hayem ngao, nim ini bor angal ngo kakl ub oborob kone kimb bubur ora haklwaebe. ¹⁶Nao ngo baebenom di Njiseson ibao o noklbur be-

^f10:5 NjuS 3:17; Njur 5   ^g10:6 1 Kor 10:11   ^h10:10 NjuS 3:11; NjuS 3:17

ⁱ10:11 1 Kor 10:6; 1 Pit 4:7   ^j10:13 1 Kor 1:9   ^k10:14 1 Njo 5:21

mao tomb naom ib kab komb bi ora o mu munubur Ngaor bor tengiyu ko kao kale-mao tomb, nao obun sem bombor ora men mao kora burubur Karas obun ibao o ora inj no boroklmao ko pangeyem be? Naom obun toklo menger palawe o konde bara noklbur beremao tomb di, naom Karason toklo o inj no boroklmao sa bo?¹

¹⁷Heneng ora naom ngub no borokl-mao nda o nao andub ora habur palawe pao bombor ora o konde bara no borokl-mao ndal, nao hambun Karas obun toklo bombor o ora men koro hayom ka.^m

¹⁸Aoh, mbini Nju semom bimi nda ub di nen saboklwaebe. Mbinim Ngaor bor mabaorao haoru kaleme ne on no bereme tomb mbinim Ngaor obu di haru burubur no boroklme ora. ¹⁹Ngub bimi o nim ini bor angal ngo kaom ubukl baebenon saond isao ngub luklbur kakt ka. Inim tenaolom tangar tangar kaoya lome saon buri mend wimi ko nen sabeyem be? be? mbinim mbinin kaoya lome sao ngo sao hakl bor kaoya kobur ne kaloklme on inim kang mend noklemi tomb, ne ngom ini kho mao saklao ko pangeyem be?ⁿ

²⁰Inj ora. Ngub nao buklaol ora o nim makl homaklo sao non ini kao njun pangaoklaob. Mbini man nao pange khorob bimi baebenom mabaorao haoru kaloklme ub mbinim Ngaor bor inj, Seran sem bor ora mabaorao haoru kaloklme, mbinim ne ngo Seran baeben kab haru ora no boroklmeng inim mbini Seran ngo baeben daol nao maomonokl-waebe ora.^o

²¹Heneng ora ini tenaol toklo is bom-borom was Aorao Aondaon ib be bor hesa Seranon ib be bor kab kobaran maomunu nokl buwaklesi ora. Ngub menger mubur inim Ngaoron ne hesa

Seranon ne kab kobaran maomunu nokl buwaklemi ora. ²²Ngub ora soklaong inim Aorao Aondaon obun kone bor ko mao homa, nao kab daongirir kao kao bukmao ko nen sabeyem be? Wao. Inim naom Aorao Aondaon buri ebe men mbaklmao ko nen sabeyem be? as balem?

**Inim hambun sao Ngaoron
imbi aondaon bu wib
se on was bu haklwaebe**

²³Pangeklem. Ini tenaol mendborom ni menjao mondom kho nao mao sak-laol, nim hambun sao warer warer nao bi nim hambun sao bao was bib se hae lome o, njem hambun sao bao was ngo bu hak-lesi saom nje bu mu ebe bao nao mao saklao ora. Aoh, inim inin kone bor ngo sao hakl khorob sao menjao bi inj sok-laol naom hambun sao ebe bao was buk-mao ko nen sabo hayem o, inim hambun sao ngub was buklemi saom ini bao bisur nao buklaol ora.^p

²⁴Ngub nen sabobur njem hambun sao njen mbib turi homale ub nim ngub ba sin ebe, ngub ba sin kho soklao ko njen mbib hem ko nen saboklesi sao was nao bibi ora. Ngub inj, njem njen tenaol sango mende aebenol haklemi hakl oborob haen ko nen sabobur, njem ki hono ebe on muwalo haebe ora.^q

²⁵⁻²⁶Pangeklem. Ngaoron mbuk wae-bom ngub ke wiyao.

Su ngo wi baeben hambun di

Su ngo bor hambun sao

Ngo wiyao hendeyom sao baeben di

Aorao Aondaon obun was yao

ke wiyao ora. Ngub wiyao pakl nao hemebur, maker haklol di njem ne tangar tangar sao mend dob buk ko buk-lesi tomb ne ngo Seran dubili menden non mend mini obo waemi be? asub

¹10:16 Mat 26:26-28   ^m10:17 Oro 12:5; Ebe 4:16   ⁿ10:19 1 Kor 8:4

^o10:20 2 Kor 6:15-16; Kao 9:20   ^p10:23 1 Kor 6:12   ^q10:24 Oro 15:2

bi mend yaob ko, njen kone bor pakl homo taol taol nao bi bao dob bu naebe ora. ²⁷Mende di tenaol man nao pange mondom nje bor, ninao anda bor ne kang mend saklwaong nabon ebebe laol nokl poklesi o, njem ne ngo Seran dubili menden yao be? be? ne heneng mend yaob ko, njem te oborob nao hondoklesi menden sa sin, njem pakl homo obu bor ne ngo asub bi mend yaob ko ngon te nao dubili bao naebe ora.^f

²⁸Aoh, mondom nje bor ne ngo Seran dubili menden yao ko te kao nja sin, inim aol ngo obun kone bor taol taol nao bin ub obun kone bor uklao sao nen sabobur, inim ne ngo nao noklwaebe ora.^g

²⁹Pangeklem. Nim ini bor angal ngo kakl o, inin kone bor ne ngom kho mao saklao nao noklwaebe kobur inj kakl ka. Ngub inj, nim angal ngo kakl o, aol ngo obu nje bor ne ngo Seran dubili ko te kao njuklao aol nda obun kone bor taol taol bu kend nao mao baen ko kakl ka.

Aoh, nim angal ngo kakl o pangoklemi tomb inim burir bi munubur ni bor ngub ko san luklemi ko pangakl. Wao. Naom menjao mondom nao men mbae nao ware pele ora hayom ngao, naom asub ko tenaol menden kone taol mi po, mbinim ne ngo sao hakl warer warer bimi nda ub bi isur isur bukmao? ³⁰Aoh, naom ne kho ebe ngo hakl me sao bao was noklbur naom Ngaor bor tengiyu ko kao kal peyobur nam sin, ne ngubi hakl hambun sao pakl nao heme bao was noklbur Ngaor bor mbes ngo lo-mao ong, asub ko nao bor mondom njem ngo sao khorob bae ko te mao saraklaob? lemi.^t

³¹Ngub lemi o nim angal ngo ngub ora nen sabobur kakl ka. Inim ne no ib noklemi ub di, inim hambun sao bu haklemi sao baeben di, tenaol mende

aebenol haklemi baebenom inim oborob beyem ko henden, inim Ngaoron imbi aonda bu wib se sao on was bu haklwaebe kobur kakl.^u

³²⁻³³Heneng ora nim ini bor ngo bibaebe ko kao njurukl ub, nim hambun sao biyu sao baeben ninao mbib hem ko turi homoklwao ub nao bibur, nim tenaol aebenol haklemi baeben bu muklbur mbinim turi homo Ngaorol hul ha haeb se on was henden muwalo haruklu ora. Ngub biyung inim di nim ngo biyu nda ub Nju sem mendbor Moseson manol was hul ha haroklme baeben di, tenaol sem tangar Moseson man nao pange hayem baeben di, tenaol Ngaoron sem baeben hambun ora di, mbini ngo baeben hambunon is mend saokl nao win ub, inim di nim ngo biyu kakl ub ki hono ebe on was muwalo haklwaebe ora.^v

11 Heneng ora nim Karas ora taol mi pobur, nim hambun sao obum biyao ub menger was ngo muwalo hae ub inim di ni taol mi obobur lemin, nim ini bor hambun sao menger ngo muwalaklo nda ub was bu haklwaebe ora.^w

Tenom mbinin wesmbao bor teng di menjao ndibiklwaebe buklemi

²Nao haeme mbaoli hakl o, nim ini bor naom hambun sao ngub was bu haroklmaong inim di ngub bu haklwaebe ko kao njundis ol, inim ngo sao baeben aokl hemen ha tuwa di menjao nao bi oborob men hakol ora bu habur, inim ni di aokl hemen ha nao bimi ub nen sabeyo tomb nim turi aonda ora homobur inim oborob was bimi ko ini kaoya ko haruklu ka. ³Heneng ora inim ngub bu hayem o inim bombor sao mend di nen sab hakol beklemin ko pan-

^f10:27 Luk 10:8   ^g10:28 1 Kor 8:7   ^u10:30 1 Tim 4:4   ^w10:31 Kol 3:17

^v10:32-33 Oro 14:13; 1 Kor 9:20-22   ^w11:1 1 Kor 4:16

gakl. Ini aol hayem baeben hambunon wesmbao oran Karas obu yaol, ini ten baebenon wesmbao inin aoli baeben ora yao. Karas obun wesmbao di Ngaor ora yaong, inim ngo sao di aokl nao hemen hae nen sab hakol bu haklwaebe ora.^x

⁴Ngub yaol aol mondom hor buruklemi tomb obum Ngaor bor kao kaloklao tomb di, obum tenaol hambunom pangen Ngaoron angal mend kao kalo haklao tomb di, obum obun wesmbao bor teng ndibi mbabur ko harob sin, obum obun wesmbao aondao Karas nda turi nao heme i hende non sao bubur nao hobao sao men mao ingiyaklao. ⁵Bombor ngub was ten mondom di hor buruklemi bor obum Ngaor bor kao kalo di, obum Ngaoron angal tenaolom pangen kao kalo haklao tomb di, obun wesmbao bor menjao mondom teng sao nao ndibi mbaebur ko harob sin, ten ngo obun aol wesmbao o di turi nao heme i hende non bubur nao hobao sao men mao ingiyaklao ora. Ngub buklaol obun wesmbao iri kang ora di nao hae do pele non bi buruklao ora. ⁶Aoh, ten mondom makl homobur obun wesmbao bor teng sao menjao nao ndibiklwao ko panga sin, obum obun wesmbao iri baeben kang ora di nao haen hambun bao ora pundi tuwaebe buklaol. Ngub inj, ten ngo obum ngub buklaol tomb sakl aondao ora poloklaong, obun iri nao pundili obun wesmbao bor teng sao non kang menjao wina biribi buklaol ka. ⁷Mbini aol baeben di Ngaor obu buri imbi wi hayao ub menger ora habur mbini tenaol hambunom henden ora hayem ngao, mbinim mbinin wesmbao bor ware pe win teng di ora menjao mondom nao ndibi tingi mbaklwaebe buklemi. Ngub buklemi o mbini ten baeben non mbini aol buri imbi wi hayem on menger ora hayem ngao, mbinim mbinin wesmbao

bor menjao wina was boroklwaebe buklemi ora.^y

⁸Nim angal ngo kakl o Ngaorum tenaol warisao tomb obum tenon toklo par pae sao kang menjao mubur inj aol warisao ora. Ngub inj, obum aolon paoraol hul ora injbi mubur ten warisao ora.^z

⁹Mende di Ngaorum aolom ten bisur bin ko nen sabobur inj warisao. Ngub inj, obum tenom aol ora bisur bin ko warisaong, ¹⁰mbini ten aoli biri baebenom angal mini wesao baebenom di henden, naon aolim nao maomb bo haen ora hayom ko menger mubur mbinin wesmbao bor teng sao kang menjao ndibi mba was boroklwaebe buklemi. ¹¹Heneng ora ngub buklemi o Aorao Aondao obum turi homo inim hareklemim ko warisao ub bao wabur, ini aol baebenom ten baeben tuwa aol was ware pe armend di oborob hakl buwaklemi ora. Ini ten baebenom di aol nao haru ini was ware pe harim sin di inim oborob nao haklemi ora. ¹²Ngub soklaol Ngaorum aolon paoraol hul ora injbi mubur ten warisao o, waki ngubi tomb bombor ngo bisao ub was tenom ora nao aol di maru woroklmel, ten di aol di nao hambun maomunu baoraomun ko nao hambun Ngaorum ora ingiyaesao.

¹³Mend di inin mbib oborob ora nen sobaeb se hayem ngao, mbini ten semon mondom hor buruklemi tomb obun wesmbao bor menjao nao ndibilibur obum Ngaor bor bao kao kala sin, obum ngo buklaol ub khorob be? oborob buklaol ko pangeyem? ¹⁴Wao. Nao tenaol hambunom nen saboklme nda ub aol baebenom mbinin iri nao pundili saoll bu bao pobo haen warim sin, mbini sakl polaeb se ora haklemi. ¹⁵Ngub buklemi o Ngaorum tenon wesmbao bor mbinin iri saoll bu teng sao wina haen ko

^x11:3 1 Kor 3:23; Ebe 5:23   ^y11:7 Nje 3:9   ^z11:8 1 Tim 2:13

nen sabobur mao hasaol, ten baebenom mbinin wesmbao iri saoll ngub pobo haen waklemi ub mbinin yaor ebe ora soklao. ¹⁶Pangeklem. Nim angal ngo kakl baebenon ini mondom makl homobur kingil ka sin, nim ini bor angal ngo kakl ub bao wabur wakl nim di tenaol Ngaoron hor boroklme sem baeben hambunon di tangar sao mend nao buklmao ora.

**Inim Njiseson toklo ibao
neyom kobur khorob beyem o**

¹⁷Pangeklem. Inim khorob bimi sao mend nim turi nao heme hae on di nim ngubi tomb inim beklemin kao njun ka. Inim hor buruklbur kiril mba ber was beme tomb khorob sao bombor mend bu hayem ol, inim hor burubur oborob beyom ko bimi sao baeben di khorob ngo bimi om was men mbayaol, nim ngo saon non inim oborob beyem ko kaoya nao lowao ora. ¹⁸Nim ngo kakl o enjol angal kam aeben aeben bi mend pangakl ol, inim kiril mba hor bereme tomb tenaol mende bor nao hende non bu sarbe kobeya bu armend sisao be be beyem ke pango hae ol, inim khorob ngo beyem ke pangaklo haklon mendbor di heneng ora bubur beyem ko nen sobakl ka.^a

¹⁹Heneng ora inim tenaol mende nao hende non bu sarbe kobeya kobeya ngo bu bereyem ol, inim ngo bu hayem saom ini ngo haklon mendbor mbini oborob dund se ub was bu haroklme baeben di, inim mbini ngo was hayem ko panaem ora mao bembera hondoklemi ora.^b

²⁰Ngub soklao inim hor burukl obo kiril mba ne no bereme tomb inim ne ngo Aorao Aondao obun toklo ibao e ko nen sabobur inj no boroklme ora. ²¹Ngub inj, ini ngo haklon mendborom tenaol mende aeben o baeben hem nao

ke inj ebe hakl hakl ub, inin ne mareme sisao bao ora pend bu pe pe bimi ka. Ngub bimi ini ngo bereme haklon aeben mendbor dem homo u puklmi o, ini mendborom ne andub no he soklme ib di andub ora nobur he so haroklme alem. ²²Wao. Inim ne di ib di ngo sao hakl no haklemi o inin and heneng sisao nao hayao be? Inim Ngaorom obun sem komb bi ora win kisao ub makl homo I hende non bubur, mbini dam nao bin boroklme baeben bor sakl polen lome ub ebe yao hondobur bimi be? Inim ngo bu hayem sao nen sabobur nim ini bor asao was lowao ko nen sabeyem? Aoh, inim oborob sao mend bimi nim ini bor heb heb ko turi homobur, inim oborob dund se ub was bu hayem ko ini bor kaoya lowao be? Pangeklem. Inim ngo sao khorob ora beyem ol ngub na lowao ora.^c

**Njisesom obun toklo ibao
taol bu kalisao on te kisao o**

*Mat 26:26-29; Mak
14:22-25; Luk 22:14-20*

²³Inim ne ngo noklme saon nim ini bor mbes kao njundis ub non Aorao Aondao obum ni kao njisaol, mbinim ne no birismi hakl nao paesmi tomb naon Aorao Aondao Njisesom aol mondom obu karu lisao bao bombor on somna palawe pao mend mubur kisaon, ²⁴obum Ngaor bor tengiyu ko kaoya kao peyobur munu konde barabur kakl, Palawe ngo nao toklo njurukl ol ini ora njurukl ngao, inim ni aokl nao hemen hareklemin ub inim nao toklo ngub nao ha was haklwaebe kobur kalisao. ²⁵Ngub bubur kisaon obum bombor ngo bisao nda ub was, ib waen ber pae kab tokl mend mubur kakl, Ib waen ber pae kab ngo nao ibao ora yaol, Ngaorom tenaol hambun bor nim heneng ora buklwao kisao

^a11:18 1 Kor 1:10-12; 1 Kor 3:3   ^b11:19 1 Njo 2:19   ^c11:22 Nje 2:5-6

sao wen pange, nao ibao ngom ini hambun bu mubur peben karukl ngao, inim ni aokl nao hemen hareklemin ub ibao ngo ngub nao ha was haklwaebe ora.^d

²⁶Inim Aorao Aondao obu wakt oboklao ub nao ebe aeben anga tomb, ibao ngo hesa toklo menger naemnda ub kab, ngub nao ha was haklemi saom Aorao Aondao obu nao hambunon ne manaklbur himisao ko tenaol hambunom handam aeben bin lowaebe ora kondis ka.

**Inin kone bor wiyao sao es
bu hondobur noklwaebe**

²⁷Heneng ora naom di ngo kisao ub beyom o, mondom ngon te oborob kone kimb nao bi obum awis ora habur palawe ngo hesa ib waen ngo kab baehaemen bao na sin, obum Aorao Aondaon ibao toklo ngo kab nao hobao sao men mao kora mu bowes buklaol, obum ngo buklaol sao khorob aondao ora buklaol.^e

²⁸Ngub buklaol orang mondom palawe ngo hesa ib waen ngo kab noklbur buruklao tomb, obum pibnao oran obun kone bor uklao sao mbes es bu hondobur naebe buklaol ora.^f

²⁹Ngub inj, mondom Aorao Aondaon toklo ngon te ngo sao yao ko nen nao sabebur obun toklo ibao ngo kab baehaemen awis ora habur bao was na sin, Ngaorom obu bor njem khorob bisi ko te mao bembera ke mao handaen ko ora no haklao. ³⁰Pangeklem. Ini andubom ora Aorao Aondaon toklo ngon te ngo sao yaob ko nao hondo mao bemberaebur, obun toklo ibao ngo baehaemen awis ora habur no haroklmel, ngubi tomb ini ngo baebenon mendbor sen kam mundub

mundub ha homo woroklme ora. Ini ngo baebenon andub mendbor di buri nao pale hayem. Ini ngo baebenon mendbor di mbes ora pe paesmi. ³¹Ngub biming naom palawe hesa ib waen ngo kab noklbur buruklmao tomb naom pibnao oran naon kone bor ni asub bi ora harilukl ko oborob ora es bu handam sin, Ngaorom njem khorob ngo sao mend njen kone bor bao win wasi ko te nao mao bemberaklao ora. ³²Ngub inj, naon kone bor ngo sao kang mend bao win waklmaol, Aorao Aondaom naom wakt kone u bokeyo kon waomun ko ngo uklao sao te bember habur ke kang mend mao handarob sin, tenaol khorob bu haroklme baeben hambunom ke aondao ora ngo hondoklemi ub, naom ke aondao ngub nao haondaomun ko nao kon mao wa, naon kone bor mao dund saklbur buklaol ora.^g

³³Nao haeme mbaoli hakl o nim ngo kakl ub nen sabobur inim Aorao Aondaon toklo ibao kab noklbur obo kiril mba buruklemi tomb, inim tenaol mende wen harer bor oboklemi baeben di tenaol mende aeben ngo baeben hem nao ke, inim ne di ib di penar bu ora bao nao peklme nda ub nao bi, inim tenaol aeben ngo baeben di hambun ora obo kiril mbaen bao burubur ora naem sin ebe ora soklao. ³⁴Aoh, inim Aorao Aondaon toklo ibao kab noklbur buruklemi tomb ini ngo haklon mondom obu dem homa sin, Ngaorom obu ke nao mao hondaen ub obum obun anda oral ne di ib di ngo sao hakl no bao haebe buklaol ora. Angal kang mend di bao wiyao o, ni abo ngol oboklwao tomb angal ngon te es bu mao bembera hondobur, inim ngo sao bibaebe ko ebe kao njuklwao ora.

^d11:25 NjuS 8:8-13

^e11:27 NjuS 10:29

^f11:28 Mat 26:22; 2 Kor 13:5

^g11:32 NjuS 12:5-6

**Ngaoron Wesaom buri mundub
mundub bi taol bu njaoraoklao o**

12 Nao haeme mbaoli hakl o, Ngaoron Wesaom nao bor buri mundub mundub bi taol bu njaoraoklao sao baeben inim nen sabokl buwa nao beklemn ko nen sobakl ka. ²Inim ora hendeyem ub inim mbes Ngaoron angal bib ebe ngo nao pange ora hasmi tomb, Seranom kaoya lome sao tangar tangar angal nao lao sao ngo sao hakl bor ung bu peyobur inin kone bor men pae paokl was pisaol, inim di kaoya lome sao ngo hobao sao yao ko pangobur ngo sao hakl bor kaoya kokl taol mi paokl was po hasmi ora. ³Ngub bu hasmi sandal inim di ora hendeyem ub tenaol maobowaraoklao wesao andub ora hayao ndang, ngo sao oborob ora nen saboklwaebe. Ngaoron Wesao Tangar Aondao oram aol menden kone bor honda haen harob sin, aol ngo obum Njises obu homobur wakl enjaokl pise sanda ub nao bi ora bum hasao nao lao ora. Bombor ngub was aol mend obu obun kone bor Ngaoron Wesao nao honda haen harob sin, aol ngo obum di Njises obu Aorao Aondao ora hayao nao lao ora.^h

⁴Ngaoron Wesao ngo nao bor buri mundub mundub bi taol bu njaoraoklao o, obu Wesao aondao bombor ora hayao.ⁱ

⁵Naom Aorao Aondaon kongon di mundub mundub bi andub ora bimao nda o, Aorao Aondao obu bombor ora hayao.^j

⁶Tenaolom Ngaoron kongon armend sisao bimi ub di kongon mundub mundub bi andub ora bimi o, Ngaor obu bombor ngo oram tenaol hambun bor buri tangar tangar armend sisao taol bu

kaloklaol, mbinim Ngaor obun kongon hambun sao ngo baeben ebe buklemi ora. ⁷Wesao ndam tenaol hambunom maomunu mende bisur bi bi bin ko, obun buri wiyao ub tenaol mendem di panaem mao bembera hend hend bin, mbini hambun bor armend sisao taol bu kal kal buklaol ora.^k

⁸Heneng ora ngub biyaol Wesao ndam aol is mend bor hambun sao mu pango wiyao sao baeben Ngaorom hendeyao ub hondobur, obum tenaol hambun bor muwalo kao dund bin ko kone ngubi taol bu kalaoklao. Wesao bombor ngom was aol is mend bor di oborob ora kone kimb bu, kone kikil bimi ub bin ko taol bu kalo buri mao palaraoklao ora. ⁹Wesao bombor ngom was aol is mend bor obum Ngaorol aondao bu ora hul ha haen ko buri mao palaraoklao. Ngaoron Wesao ngom was aol is mend bor di obum tenaol sen homo uklemi baeben bisur bu mao enjaen ko buri ngubi taol bu kalaoklao ora. ¹⁰Wesao ngom was aol is mend bor di, obum tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di ngo sao hakl tenaol hambunom henden bu haen ko buri ngubi taol bu kalaoklao. Aol is mend bor di Ngaoron angal ebe ngo tenaol hambunom oborob dend homo pangen ora kao dund bu haen ko buri ngubi taol bu kalaoklao. Aol is mend bor di obum Ngaoron Wesaom tenaolon kone bor heneng ora lao ub hesa wesao tangar tangar baebenom kao keyaol lome ub kab, oborob ora taol bu koba henden ko buri ngubi taol bu kalaoklao. Wesao bombor ngom was aol is mend bor di obum angal heneng tangar tangar tenaol mendem nao pangaeb se kobur, Ngaor bor lome ub ken ko buri ngubi taol bu kalaoklao ora. Wesao ngom was aol mend bor di mbinim angal

^h12:3 1 Njo 4:2-3   ⁱ12:4 Oro 12:6; Ebe 4:4   ^j12:5 Ebe 4:11

^k12:7 1 Kor 14:26

tangar tangar tenaol mendem nao pang pang bin ngo kao kao bimi on te, tenaol hambunom pangen kao dund bin ko buri ngubi taol bu kalaoklao ora.¹

¹¹ Heneng ora Wesao ndam obun mbiben sabeyao ub aol is mend bor obum obun buri tangar ubi mend taol bu kalobur, aol is mende bor di buri tangar ubi mende taol bu kal biyaol, Wesao Aondao bombor ora ngo obum was hambun sao ngo sao baeben mao ba haraoklao ora.^m

**Nao Ngaorom sem baeben
toklo bombor non bi hayom o**

¹² Angal mend di tenaolon toklo bombor ora saoklao o, ki aongao di ngo sao hakl andub ora saoklao. Ngub saoklao o ki aongao di andub sao ngo hayao baeben hambun toklo bomboron ora saoklao nda ub Karas obu di menger ngub ora hayao.ⁿ

¹³ Heneng ora menger bombor ngub mubur Wesao bomboron burim nao hambun mbabtas bi hayom ol, nao hambun toklo is bombor men koro ora hayom. Nao Nju sem baeben di ini Ngirik tenaol baeben di, nao ngo baeben hambunon mendbor sokl nao muklbur kalabus kongon non bi bimi aol hayem baeben hesa nao mendbor ware pele hayom baeben kab di, Wesao bombor ngom nao hambunon kone bor ib sao kombakl haen habur, nao Njiseson toklo bombor non bi ora hayom.^o

¹⁴ Pangeklem. Naom di ora hendeyom ub nao tenaolon toklo bombor o was hae inj hayom ka. Ngub inj, tenaolon toklo bombor on was o ki aongao di andub ora hae hayem. ¹⁵ Ngub hayem ngao tenaolon toklo bombor ngon aongaom ni ki inj hae ol, ni toklo bomboron inj hae lao be? Aoh, aongaom heneng

ngub ka sin, obu toklo bomboron aongao ora hae ol obum ngo lao ub heneng ora inj lao. ¹⁶ Mende di bombor ngub was halom ni el inj hae ol ni toklo bomboron inj hae ka sin, obu toklo bomboron hal ora yaol obum ngo lao ub di kakla ora lao. ¹⁷ Heneng ora tenaolon toklo baeben hambunon hal haraoklao nda ub nao hae el was ta sin, toklom was asub bubur angal pangoklao? Toklo ngo obu wil nao hae hal was hae sa sin, toklo ngom was asub bubur ne osisao kao tuklao? ¹⁸ Ngub inj, toklo was hae sa sin, ngo hakl ub nao buklao ora. Ngub soklao o Ngaorom tenaol warisao tomb ki aongao kab di el wil kab di, hambun sao bombor bombor ko obun mbib turi himisao ub, nim ngub bin ko warakl ko nen sabobur mao ha peb bu warisao ora. ¹⁹ Ngub bisaol ki aongao di ngo baeben toklo bomboron was sa sin, tenaolon toklo heneng armend oran anan o bor yao ko pangeyem? ²⁰ Pangeklem. Tenaolon toklo bomboron ki aongao di el wil di andub sao ora haraoklao o toklo bombor ngon was yao ora.

²¹ Heneng ora ngub yaol elom ki bor nje nao hakl bisi sin di, ni bomborom was ebe hakl beyo nao lao ora. Wesmbaom di aongao nje nao hakl bisi sin di, nim was ware pe ebe hakl beyo nao lao ora. ²² Aoh, naom di ora nen sabeyom ub tenaolon toklo kengi mao baraoklao sao kindbao non bi sem di, nao hobao sao ngubi hakl nao hae sokl beyaon, toklo wasom di ebe nao hakl beme ora. ²³ Ngub ora sokl beyao o naon kone bor naon toklo bomboron maon nan o bor nao hobao sao e ko pangobur o, naom ngo hakl bor oborob ora lab lab bombo tingi mba ora hayom ka. Naom nao hobao sao ngo hakl bor aondao bu ora ngub yaor mao ba lab lab bombo

¹12:10 Bis 2:4; 1 Kor 14:5   ^m12:11 Oro 12:3; 1 Kor 7:7

ⁿ12:12 1 Kor 10:17   ^o12:13 Kal 3:28

tingi mba haroklmao o, ²⁴naom naon hobao sao ki aongao haki bor non ngub bibi wa nao waoraoklao ngub nao bimao ora. Ngub bimao o Ngaor obun mbib tenaolon toklo hambun bor oborob ora warisao ub, toklo ngon maon nan waru kowes bisao sao nao hobao sao sakl polaeb se sao haki di menjao menden mao dunin sa was warisesa. ²⁵Heneng ora obum ngub bisaol tenaolon toklo ngo armend sisao bakl beraen ko inj haen kisao ka. Ngub inj, tenaolon toklo ngon ki di aongao di tenaolon toklol harekle sao baeben hambun saom oborob ora mendel mao tila tila bu maeb ha ha buklemil, bombor ubi was soklao ora. ²⁶Ngub soklao toklo ngo baebenon maon nan mend tanda beyao tomb toklo hambun bor tanda bu kimb ora biyao. Toklo ngon maon nan mend hobao sao ora soklao imbi wi aondao sa sin, toklo hambun ora turi homoklme.

²⁷Ngub biyao ini ngo hayem baeben di Karas obun toklo bombor o menger ora hayem ol, ini hambun bombor bombor ko armend sisao non obun ki aongao di el wil di hal di ngo sao haki menger ora hayem ka.^p

²⁸Ngub hayem ol Ngaorom obun sem mendbor ngub haen kisao. Obum hobao sao pibnao oran aol mendbor Ngaoron angal bib hobao sao nda tenaol hambunom pangen kam akol bu haen ko bember ha peb bu mao hasao. Ngon kabo nan Ngaorom wen buklaao sao baeben tenaol hambunom pangen kao dund bimi aol haen kisao. Ngon tebo nan aol mendbor mbinin sem sisao bor Ngaoron angal bib ebe ngo kao dund bu haen ko bember peb bu mao hasao ora. Ngon mabor tenaol mendborom tenaolom ko mend nao hindismi sao di, burir biklme sao di, ngo sao haki bu haen ko mao hasao. Ngon ma nan sao di tenaol mend-

borom tenaol sen ha uklemi baeben mao enja ebe mao sa peb bin ko mao hasao. Tenaol mendbor di tenaol mende bor bisur bu haen ko mao ha peb bisao. Aol mendbor di Ngaoron semon maeb haroklme aol mao hasao. Tenaol mendbor di angal heneng tangar tangar tenaol mendem nao pangaeb se kobur Ngaor bor kao kalo haen ko mao ha peb bu, Ngaorom hambun sao ngo haki ub bisao ora.^q

²⁹Ngub bisaong inim asub nen sabeyem? Aol hambun ora Ngaoron angal bib hobao sao kam akol bimi aol was mao hasao be? be? tenaol hambunom Ngaorom wen buklaao sao was kao dund bu haen kisao be? be? tenaol hambun obun man kao kaloklme tenaol was haen kisao be? be? tenaolom ko mend nao hindismi sao tenaol hambunom henden muwalo haen ko, mbini hambun bor buri ngubi was taol bu kalisao be? ³⁰Aoh, obum tenaol hambunom tenaol sen ha uklemi baeben was mao enja ebe mao saen ko, mbini hambun bor buri bombor ngubi was taol bu kalisao be? be? angal tangar tangar tenaol mendem nao pang pang bib se kobur Ngaor bor lome nda ub was ko haen ko tenaol hambun bor buri ngubi was taol bu kalisao be? be? angal tangar tangar ngo lome ndan te tenaol hambunom pangen kao dund bu haen ko, tenaol hambun bor buri ngubi was taol bu kalisao be? ³¹Pangeklem. Ngub nao bisao orang, Wesaom obun buri hobao sao aondao ora ngo ini bor armend sisao taol bu nji nji biyao ub, aondao bu ora njin ko hem ko haklwaebe. Heneng ora ngub bu haklemi o, inim hobao sao oran mend bu hareklemine ko nim ngubi tomb inin kone mao komba muwalon ka.^r

**Mendel kone nao wibur oborob
buklesi saom nje bisur nao buklaao**

13 Pangeklem. Sun tenaol baeben hesa angal mini wesao baeben kabom tenaolom su hambun bor angal heneng tangar tangar lome nda baeben hambun ora pangobur oborob ora lome ub, nim di angal heneng tangar tangar ngub oborob ora pangobur ko haru sin di ebe o, nim hobao sao oran tenaol mendel hond homo kone nao wibur ko haru sin, ninao angal ngo ko haklwao ub ke was nao hae tomb ke bi oborob nao kombebur nga nga lao nda ub hesa, be kelao mend lu nga nga mao karoklme nda ub menger kab ora soklao. ²Mende di nim Ngaorom hambun sao wen buklaao sao tenaol hambunom pangen buriyab ora ko kalo habur, Ngaoron angal mendbor mupango wiyao sao hakl di tenaol hambunom pangen kao dund bu, ni kone kikil bi hambun sao oborob ora pange haru sin di, aoh nim Ngaorol hul ha ora habur harbor aondao ngo saore hakl bor nje tangar mendel nukl hakl po saor kaeb se haru sin di ebe o, nim hobao sao oran tenaol mendel hond homo kone nao wibur ngo hakl ub bu haru sin, ninao imbi kang ora di nao uklao ora.^s

³Mend di bombor ngub was ninao osisao uklwao baeben nim tenaol mendbor mbinin osisao nao wi ora burubur kone bor dam nao bin buruklemi baeben, oborob ora bisur bu taol bu kal peb buklwao tomb di, mbini nao Karason sem bor makl homo saond bi sao haroklme baebenom ni isaolao bor haoruklbur buklemi ub nim ngub bin bao waru sin di, nim tenaol mendel hond homo kone nao wibur bu haru sin, nim oborob sao ngo buklwao baebenom ninao kang ora di nao muwaklao ora.^t

⁴Ngub inj, mondom tenaol mendel hond homo kone u harob sin obu ngubi ora hayao ka. Obum tenaol mende bor penar bu makl homo menjao nen nao sabe, turi was homobur sub was ko ora haklao. Obum tenaol mende bor di hebe ha was habur laon bisur was buklaao. Aol ngo obum oborob buklaao on was hem ko bam bam bubur, obum tenaol mende bor daongirir ko hel hondo angal di nao buklaao ora. Heneng ora tenaol mendel hond homo kone u haklao ngom tenaol mende bor ebekone po ⁵el kaol kaol di nao lao ora. Obum obun mbib haklao on was hem ko pand waram waram di nao buklaao. Aol ngo obum penar bu ko di nao homoklao. Mondom obu bor khorob sao menjao buklemi tomb d, obum saongao mar hakol bu ya pubung nao lu uklao ora.^u

⁶Aol ngo tenaol mendel hond homo kone u haklao ngo obum, tenaol mendborom tenaol mende bor khorob habara bor bor bam bam bimi ub turi nao homaoklao o, mendborom oborob dund se bi bi wi ub beme sao was turi homo haraoklao.^v

⁷Aol ngo obum tenaol mendel ngub hond homo kone u haenbur o, wakt mbinim obu bor khorob beme tomb di khorob ngo beme on san nao li sub turi was homo haraoklao. Mbinim obu bor ngo hakl ub beme tomb di, obum mbini penar bu makl homo nao tuwaraoklao ora. Ngub bubur laon Ngaorom mbini bisur buklaao tomb nao kone bor di ebe soklao ko nen sabobur, mbinim obu bor khorob bemel obun kone bor ngo kho so kend bin haklao ub di nao bin hae non bubur, hul ha saor peyo was haraoklao ora.^w

⁸Heneng ora mondom tenaol mende hond homobur kone u haklao ub kone

^s13:2 Mat 17:20   ^t13:3 Mat 6:2   ^u13:5 Pil 2:4

^v13:6 Oro 12:9; Oro 15:1; 1 Pit 4:8   ^w13:7 1 Kor 9:12

ebe ngubi ereb ora di nao bum hae bao wi aeben ora soklao. Ngub buk-lao o mendborom Ngaorom wen buk-lao sao baeben tenaol hambunom pangen oborob ora kao kalo haroklme o, waki mabor ngon te hondo perekle peyomun lao tomb ngo lome nda ub ko mende nao lemi. Mend di su hambun bor an-gal armend sisao lome nda ub ko mende nao lomao ora. Mend di Wesaon burim naon kone bor Ngaorom nen sabeyao sao oborob ora mao bembera haondaomun lao nda ub di ko mende nao buk-lao ora. Heneng ora ngo sao haki non ngub buk-lao o mondom tenaol mende hond homobur kone u haklao ub bombor oran, Ngaorom hambun sao bu paklao tomb di bao wi aeben ora saklao. ⁹Pangeklem. Ngubi tomb non Wesaon burim nao bor hambun sao armend sisao kang kang bu was taol bu nji nji bubur, Ngaorom nen sabeyao sao naom ora haondaomun lao nda ub di, obum wen buk-lao sao mao bembera hondobur tenaol hambunom pangen kao dund baomun lao nda ub di, naom kang kungnil was haondaomun muwalaoklaol ko hayom ka. ¹⁰Ngub beyom o mabor Ngaorom hambun sao bu pindib pa ora buk-lao, naom ngo bu hayom haklon te di ora hondo perekle peklmao tomb naom kang kang bu mendbor ngo bu hayom ub di ko mende nao buk-lao ora.

¹¹Heneng ora ni nongnas kang kon nao wi hawao tomb nim di nongnas kang kon nao wi baebenom lome nda ub was ko habur kowaon, nongnas kang ngubi baebenom kone woroklme nda ub nim di kone ngubi u hawao ora. Nongnas ngubi baebenom nen saboklme ub nim di nen sabowao o, waki mabor ni aol sam sam bu kon u ngaorukl pewao tomb nongnas kon nao wim ngo bimi nda ub ora tuwawao. ¹²Mend di nao ngubi tomb

hayom ub non, tenaolom diyao kando haki bor ib humu ubur wes wes hendeme tomb mbinin el wil bor oborob ora hend heneng nao bimi nda ub menger, naom Ngaorom hambun sao biyao saon te di oborob hend heneng nao bi kang el mend el mendel was hendeyom o, naom mabor non aol kab kab el dob bi bi bu oborob ora hend heneng bi bi bimi nda ub naom obu kab di ngub buk-lao ora. Mend di ngubi tomb ora non Ngaorom nao kone kikil mao ba ni bor taol bu njaoraoklao sao kang bu ora wiyao o, Ngaorom nao kone bor di ni hae ub di ora hendeyao ub, mabor nim Ngaor obu di ora hondobur obum biyao sao haki di hend heneng buk-lao ora.^x

¹³Pangeklem. Naom buk-lao saon hobao sao oran tom teb sao mend non ereb di bao wi aeben ora saraoklao sao yao. Ngub yaol tom teb sao ngo Ngaorol hul ha ora haroklme ub di, Ngaorom ni bor hambun sao wen oborob buk-lao ko nen sabobur obum ngo buk-lao sao bao hondo haroklme ub di, tenaol mendel hond homo kone woroklme ub di, tom teb ngo oran wi aeben ora saklao o, mondom tenaol mendel hond homo kone u haklao ub bombor o non ora hobao sao ora yao ka.^y

Angal heneng tangar tangar lome on kao dund bisao o

14 Pangeklem. Nim angal ngo kakl o non tenaol mende hond homo kone u haroklme ub bombor o hobao sao aondao ora yaol kakl ngao, inin kone bor kone ngubi was and sen hakl-waebe. Mend di Ngaoron Wesaom ini bor buri taol bu njaoraoklao baeben di hobao sao was yaol ebe hem ko men hakol buklemi o, ngo taol bu njaoraok-lao baebenon hobao sao oran, inin obun angal bib ebe nda kao dund bu harek-

lemin ko obun buri ngo taol bu njaoraoklao o ora yaong, obun angal ngo kao kalo haklwaebe ora.²

²Mondom Wesaom taol bu kaloklao ub angal heneng tangar tangar ka sin, obum tenaol hambunom pangen tenaol hambun bisur bu inj, obum Ngaorom bombor o pangen lao. Ngub buklaol o angal ngo di angal heneng tangar tenaolom nao pangaeb se angal mend ken laol, Wesao Tangar Aondao ndan burim ora ken lao ub ora lao. ³Ngub lao o Wesao Tangar Aondao oran buri ngom, mondom Ngaoron angal bib ebe nda tenaol hambunom oborob ora pangen kao dund bu haen ko taol bu kaloklao ub buklaol tomb obum mbini hambun ora buri mao palabur, mbinin kone bor hul ha saor peyo sub tibaen as ko was haen lao ora.

⁴Heneng ora mondom angal heneng tangar tangar ngo Wesaon burim kao kaloklao ub lao tomb obum obun mbib bu mubur buklaol o, mondom Ngaoron angal bib ebe nda tenaol hambunom pangen kao dund bu haklao tomb obum Ngaoron angal ngom Ngaoron sem hambun ora bu min ko kao kalo haklao ora.

⁵Pangeklem. Ini hambunom angal heneng tangar tangar kobur ngo lemi ub nim makl nao heme turi was homoklwao o, Ngaoron Wesaom ini bor obun angal bib ebe nda tenaol hambunom pangen kao kaleklem ko, angal bib ebe ngo oborob ora taol bu njaoraoklao ub inim kao dund baem sin, ngub buklemi ub ora hobao sao yao. Ngub yaol ngub buklemi saom naom angal heneng tangar tangar kobur lomao ub di men mbayaol, nim inim tenaol hambunom pangen angal hobao sao ngo ko haklemi ub ora turi homaklo. Ngub biyu o mondom angal heneng tangar tangar lao tomb, tenaol Ngaoron sem angal heneng tangar ngo lemi ub nao pange awis buruklemi

baeben hambunom di pangen, mondom te oborob kao dund buklaol tomb tenaol hambunom pangaen ko buklaol, angal ngom mbini hambunon kone bor sisab mao pa hul ha saor peyo haen laol obum ngo buklaol ub di ebe was soklao. ⁶Nao haeme mbaoli hakl o, nim ini hayem ol obobur angal heneng tangar tangar kao njuklwao inim nim angal tangar ngo lowao ub nao pangaem sin, nim ini asub bubur bu muklwao ko pangeyem? Wao. Nim Ngaoron ini bor angal kao nji nji biyao ub oborob nen sabeklemin ko mao dokaklwao ub di, obum inin kone bor kao dund buklaol on te ko mao dokaklwao ub di, obum ini bor ereb buklaol saon inim pangeklem ko dund buklaol tomb di, ini bor man kang mend kao njuklwao ub di, nim inim oborob ora pangeklem ko inin angal heneng lome nda ora ub nao kao nja sin, nim angal tangar ngo lowao ub baehaemen ora lowao ka.

⁷Nim ngo kakl ub menger mend di, pollpib dambokl kab di el el nao bib se ora waoraoklao. Ngubi saoklao o tenaolom turi homo pangeme ub kaoya men mba bu oborob ora sablo ken ko, ngo sao oborob pange aol mondom oborob ora buwaru kaombo waroklme nda ub mondom ngub nao ba sin, angal oborob ora pangaebe turi bi ngo komboklao nda ub asub bubur komboklaol tenaolom kho saol ebe saol ko mao bembera hondoklemi? ⁸Menger bombor ngub was mbini ami sem hambunom pangen ko biyukel mbel pangen lao aolom obun biyukel mbel bor ngubi tomb saond beyom ko oborob ora pangen kao kaloklme ub nao ba sin, obun ami baebenom mbinin mbib was asub bubur saond buklemi on man man buklemi ko pangeyem? ⁹Nim angal mar ngo kakl ub menger, inim tenaol mend-

²14:1 1 Kor 12:31; 1 Kor 14:39

borom nao pangen angal heneng tangar tangar armend sisao lemi tomb, tenaol ngo ini maomunu hor buruklemi haklon mendbor nao pange awis buruklemi baebenom angal tangar tangar ngo lemi on te asub bubur nen saboklemi? Inim angal heneng tangar tangar ngo kao kao buklemi ub tenaol mendem nao pang pang bin ora lemil, inim baehaemen kao bara win ora kao mba haklemi ka. ¹⁰Pangeklem. Tenaol su hambun bor paoleme baeben hambunom, mbinin angal heneng kao kao bimi ub ndi nao minib se buklhoma iri non bi tangar tangar andub ora lomel, angal heneng ngo baeben hambunon te di oborob was wi wi beyao ora. ¹¹Ngub beyao o mondom obun angal heneng o lao tomb nim obun angal heneng ngo lao ub obum ngo sao was le ko nao panga sin, nim aol ngo obu sem tangar ora hae ko pango haklwaol, obum ni di aol tangar mend e ko nen sabo haklao ora. ¹²Ngub buklaong inim Wesaom obun buri mundub mundub bi ini bor taol bu njaoraoklao on mendbor heneng ora turi homo muklbur hayem sin, inim tenaol Ngaoron sem baeben hambunon kone bor sisab bi oram hul ha saor peyo was haen ko tabo tu yam yam beklemin ub, inim Wesaom buri tangar ngubi ora taol bu njin hem ko muklbur haklwaebe ora. ¹³Aoh, mondom angal heneng tangar tangar tenaol mendem nao pangaeb se ngubi lowao ko panga sin, nim angal tangar tangar tenaol mendem nao pangaeb se ngon te mbinim pangen kao dund bun ub, Wesaom Tangar njem ni buri taol bu njibi ora ko kao kalo haebe buklaol ora. ¹⁴Heneng ora nim di angal heneng tangar tangar naom nao lomao ngubi kobur Ngaor bor kao kala sin, nim nao kone bor non nen nao sabebur o, nao wesaom bombor o lowao. ¹⁵Ngub buklwao o, nim ngub

bubur asub was buklwao? Pangeklem. Nim nao wesaom di angal heneng tangar tenaol mendem nao pangaeb se ngubi kobur Ngaor bor ebe lowao. Nao konem kimb bubur di lowao ora. Nao wesaom kao lao ub Ngaor bor angal heneng tangar kobur we di lowao ora. Aoh, nao konem di oborob ora kimb mao baklao ub Ngaor bor we oborob ora kaoya lowao.^a

¹⁶Ngub inj, inim nim ngo biyu ub nao bibur, inim angal heneng tangar tangar tenaol mendem nao pangaeb se ngubi was kobur, Ngaor bor tengiyu ko inim armend sisao kao kal kal bu haklemi tomb, tenaol mendbor angal tangar tangar armend sisao ngo lemi ub nao pange awis sao buruklemi baebenom, mbinim asub bubur inim Ngaor bor ngo keyem o ko pangobur Ngaor bor njem oborob was bili ko kao isur buklemi ko pangeyem? ¹⁷Pangeklem. Njem angal tangar ngub kobur Ngaor bor oborob ora tengiyu ko kao kaloklesi o, tenaol mendbor njem angal tangar ngo lesi ub nao pange awis buruklemi baeben, njen angal tangar ngo lesi ndam mbinin kone bor sisab mao ba hul ha saor peyo haen ko di menjao nao buklaol ora. ¹⁸Heneng ora nim non angal heneng tangar tenaol mendem nao pang pang bib se ngubi ko haruklu ub non, inim angal ngubi ko hayem ub di men mbabur ora ko haruklul, nim turi aondao ora homobur Ngaor bor tengiyu ko haruklu ora. ¹⁹Ngub biyu o nao hambun maomunu buruklmao tomb nim tenaol hambunom pangen ko inin angal heneng lome nda ora ub kobur menjao lowao tomb, nim nao kone bor nen sobakl ub angal kang el bombor ora kobur lowao ub ora hobao sao ora yaol, nim angal heneng tangar tangar buklhoma iri non bi andub ora wiyao ub

^a14:15 Ebe 5:19

kobur ka sin di angal kang ngom men mbaklao ora.

²⁰Nao haeme mbaoli hakl o, inim tenaol mendborom khorob bu haroklme nda ub nao bi, inim nongnas kang wen sobes hae baebenom mbinin kone bor menjao mondom nao men pae pen sub ware pele ora ngo u mba haroklme nda ubi menger ora haklwaebe. Ngub haklemi o inim inin kone bor non oborob ora kimb bu pa win ora habur, inim nongnas kang non bi nao hae hambun sao oborob ora kone kimb buklemi ub non, ini tenaol kon u hiril pele non bi haklwaebe.^b

²¹Ngaoron mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Tenaol angal tangar tangar lome baebenom

Angal tangar ngo lome ub kobur di
Tenaol mendbor mbinin angal heneng ora o

Armend sisao lome ub kobur di
Ninao sem ora baeben bor
Nao angal mbinim wakl was pangen ko
Kao kalokl engel bin lowao o
Ngub kao kalokl engel buklemi tomb di
Tenaol ninao sem ora ngo baebenom
Angal ngo oborob hem ko nao pangoklemi ko

Aorao Aondaom keyao ub
mbuk waeb bor ngub wiyao ora.

²²Heneng ora ngub wiyao, Wesaon burim angal tangar tangar tenaol mendem pang pang nao bib se ngo taol bu njaoraoklao nda ub, obun buri ngo mbini tenaol Ngaorol hul ha haroklme baebenom henden ko inj muwaloklao ka. Ngub inj, mbini tenaol Ngaorol hul nao hae haroklme baebenom ora obun burim angal heneng tangar tenaol mendem pang pang nao bib se ngub mao ka henden muwaloklao ora. Ngub biyao o mondom obun

angal heneng ora o kobur, Wesaon burim Ngaoron angal ebe nda tenaol bor kao kalen lao nda ub non, tenaol Ngaoron man nao pange baebenom angal ngo hem ko burir bi munu nao pangoklme ora. Ngub inj, Ngaoron sem oram was Ngaoron angal ngo turi homo pangoklme ora. ²³Ngub biyao o ini hambunom hor buruklemi bor angal heneng tangar tangar mendem pang pang nao bib se o armend sisao kao kao buklbur buruklemi tomb, mbini tenaol tangar mendbor ngol pibnao obo buruklemi baeben di, mbini Ngaoron man nao pange baebenon mendbor di ini ngo buruklemi o bor obo baraem sin, mbini ngo baebenom inim angal tangar tangar mendem pang pang nao bib se ngo armend sisao kao bara uklemi ub pangobur, mbinim ini bor panaem mbini ngo baeben he sobur kao mba hayem lemi ko nen nao sabeyem be?^c

²⁴Ngub lemi ora o mbini tenaol mend ngol pibnao obo buruklemi baeben di, mbini Ngaoron man nao pangoklme baebenon mendbor di inim hor buruklemi bor obo buruklemi tomb, inim mbini ngo buruklemi baebenom di pangen inin angal heneng lome ora ub kobur Ngaoron angal bib ebe nda ko harim sin, mbini ngo haklon is menden kone bor Ngaoron angal ngo oram biklao tomb obum khorob biyao sao obun kone bor wiyao o mao bembera hondoklao ora.^d

²⁵Ngub hondobur obum bisao sao baeben di obun kone bor hambun sao mupango wiyao sao hakl Ngaoron angal ndam ngub mao bembera henden laol, obum sakl polo tenaol hambunom pangen maokl peyu kao pabur, obum dombes u Ngaor bor kaoya kobur heneng ora Ngaor obu ini ngo baeben hesa haru harekle ora lao.^e

^b14:20 Ebe 4:14; Pil 3:15   ^c14:23 Bis 2:13   ^d14:24 Njo 16:8   ^e14:25 Njo 4:19

**Inim hor buruklemi tomb
sub dam ken boroklwaebe**

²⁶ Nao haeme mbaoli hakl o, nim ini bor ngo kakl on ngub ora baem sin ebe ora kobur kakl ka. Inim hor maomunu buruklemi tomb sub is mondom Ngaor bor kaoya kobur we kao. Is mondom Ngaoron angal bib hobao sao kao kal. Is mondom obun kone bor Ngaorom kao kal kal biyao sao tenaol hambunom oborob ora nen saben ko, ko mao dokla. Is mondom di angal tangar tangar tenaol mendem nao pangaebe se lao tomb, is mende aolom angal ngo lao on te tenaol hambunom oborob pangen kao dund bi bu, inim maomunubur mondom menjao was kao kao bu ngub ora bibaebe ko pangakl. Heneng ora inim ngub ngo buklemi tomb tenaol Ngaoron sem baeben hambunon kone bor sisab bi oram hul ha saor peyo was hakleming, inim hambun sao mende tabo tu ya ya bu, bu haklwaebe buklemi.^f

²⁷ Pangeklem. Mendborom naom angal tangar tangar tenaol mendem nao pang pang bib se ngubi di hor buruklemi tomb bao lomao ko pangaem sin, hambunom nao ke is kab be? teb ora mondom maomunu nao ke, mendem kao paen bao hondo ham ham bubur, ngub kao peklemi tomb is mondom di penar bu angal ngo lemi on te tenaol hambunom pangen, mbinim ngub lem ko kao dund bibaebe buklemi. ²⁸ Ngub inj, inim hor buruklemi tomb angal heneng tangar tenaol mendem pang pang nao bib se ngo lemi on te mondom kao dund nao binbur kaem sin, angal ngubi mbinim sub mbinin kone bor Ngaor kab ora kao kao bibaebe buklemi. ²⁹ Mend di mbini aol mendbor Ngaorom mbinin kone bor kao kal kal bin haroklme baebenon is kab teb mondom, inim hor buruklemi

tomb Ngaorom mbinin kone bor ngo kao kal kal buklaol sao tenaol hambunom pangen kao dund bu haklemi tomb, mbini ngo baebenon angal ngo pango buruklaol mondom aol ngo obu Ngaoron angal ngo kao dund buklaol om oborob ora wakol ha haen le be? tangar ub le ko te mao bembera pango biribi buklemi.^g

³⁰ Ngo tomb mbini ngo baebenon is mend obun kone bor di Ngaorom menjao kao kaloklaol kon ko nen sabo bara sin, obum heneng ora ken ub aol mende ngo obu Ngaoron angal pibnao kakl haklao ndam kang mend nihil tubur njem kao ora kaebe buklaol. ³¹ Heneng ora inim oborob ngub was bi bi buklemi tomb ini hambunon kone bor di hambun sao oborob nen saboklme ub was and soklaol, ini sisab bi oram hul ha saor peyo was hakleming, ini Ngaorom obun angal ngo kao njaoraoklaol aol baebenom angal ngon mondom mend hond mu kao was bubur hambunom ebe kao ngaklemi. ³²⁻³³ Pangeklem. Naon Aorao Ngaor obu tenaolon kone bor ngil ngaol mao karaoklaol Ngaor inj hayao. Ngub inj, Ngaor obu tenaolon kone bor mao dud ba dam mao karaoklaol Ngaor ora hayaong, mbini aol ngo Ngaorom obun angal mbinin kone bor kao kalen haroklme baebenom, mbini bor obun buri taol bu kalaoklaol ub mu ngil ngaol nao ke, mbinin mbib sisao oborob ora maeb ha bibaebe buklemi.

³⁴ Mend di su hambun ora hor boroklme sem hambun bor bimi nda ub ini abo ngo bor ten bereyem baebenom di angal kang menjao nao ke sub was boroklwaebe ora. Heneng ora Ngaoron mbuk waebom di ke wiyao ub mbini ten baebenom aol maomb nao bowen lowaebe ke wiyang, inim hor buruklemi bor mbini ten baebenom

^f14:26 1 Kor 12:8-10; Ebe 4:12   ^g14:29 Bis 17:11; 1 Tes 5:21

angal kang menjao nao ken lowaebe ora.^h

³⁵ Heneng ora naom hor buruklmao bor ten mondom angal kang mend ka sin naom ngub nao bi sao sakl, nao sakl bi ora soklaong, mbini ten baebenom angal kang menjao mend ne maomun ko pangaem sin di mbinim mbinin andal mbinin aoli baeben bor ebe ne muklemi ora.

³⁶ Wao. Inim asub nen sabeyem? Ngaoron angal bib hobao sao nda ini Kord tenaolon su bor mbes ibisaol, nao aeben baebenom inin su bor haklbir angal ebe ngo kam aeben aeben bismi o pangismi ko nen sabeyem be? Aoh, inin kone bor mbini tenaol Ngaoron sem tangar mendbor nao biri ora, nao sem bombor o ora hayom ko pangeyem be?

³⁷ Pangeklem. Ini ngo haklon mondom obun kone bor ni Ngaoron Wesaom obun buri mundub mundub bi taol bu nju-rukl hayaol, ni Ngaoron angal di nao kone ora bor kao njin ora hae ko panga sin, obum nim ini bor ngo sao ngo sao bibaebe ko angal ngo waeb bu eben kakl baeben, heneng ora Aorao Aondaom nao bor bibaebe keyao ub ora waeb bu eben kene ko nen sobaeb se ora haklao ka.ⁱ

³⁸ Aoh, aol ngo obum nim angal ngo kakl sao baeben makl homo tuwabur nao ba sin, aol ngo obu Ngaorom keyao sao hem nao ke ora haklaong ini tenaol hambunom di obun angal lao sao hakl nao pangoklwaebe ora.

³⁹ Nao haeme mbaoli hakl o, nim angal ngo kakl baebenon kao kowes oran ngub bi. Ngaorom obun angal inin kone bor kao njuklao ub tenaol hambunom pangen, nim turi homo buklwao ora kobur oborob ora kao kalo haklwaebe ora. Ngub buklemi o mondom angal heneng tenaol mendem pang pang nao

bib se on lowao ko panga sin, inim obu bor ngub nao kao ko nao men mbaklwaebe ora. ⁴⁰ Pangeklem. Inim hambun sao buklemi sao baeben kengi bi ub was bam bam bubur, oborob dund se ub was bu haklwaebe ora.

Karas pe pabur wakt enjaokl pisao o

15 Nao haeme mbaoli hakl o, nim ini bor mbes Angal Bib Hobao Sao ngo kao njundis ub inim aokl nao hemen hareklemine ko nim inin kone mao kombabur, ngo kao njundis on wakt kang mend mao perekeya kao njun pangoklwaebe. Nim ini bor angal ngo wen kao njundis tomb inim turi homo oborob ora pangisimindis ol, inim ngubi tomb Angal Bib Hobao Sao ngol hul ha ora hayem. ² Aoh, ngub beyem o nim ini bor Angal Bib Hobao Sao ora ngo kao njundis ol hul ha ora hasmi tomb, Ngaorom angal bib ebe ngom ini bu murukl haen kisao ka. Ngub bisao o inim tangar tangar saol hul ha hasmi sin, inim harer tangaron hesao mi po bum haklemi ora.

³ Nim angal hobao sao ora ngo pangowao ub inim di oborob ora pangeklemine ko ngub kao njundis ka. Ngaoron mbuk waebom ngub buklao ke wisao ub naom khorob was bu hasmaol, Karasom naom khorob ngo bismao sao kuna naon ne manabur himisao ora. ⁴ Ngub himisaol mbinim obun toklo maol bismi tomb bao hor kab oran obun maol bor bao wisao o, Ngaorom bao hor tebo nanon obu wakt mao enjaesaol, mbes Ngaoron mbuk waeb bor ngub buklao ke wisao ub ora il so pind bisesa.^j

⁵ Heneng ora ngub bisaol nim ini bor ngub di kao njundis. Obu ngo wakt enjaokl pisao tomb Pitam di obun elom ora hindisao tomb, ngon mabor sao obun angal bib hobao sao kam akol bimi aol

^h14:34 1 Kor 11:3; 1 Tim 2:12; Tat 2:5

^j15:4 Mat 12:40; Bis 2:24-32

ⁱ14:37 1 Njo 4:6

duteb ndam di mbini maomunu burubur ora hindismisa.^k

⁶Ngo tomb mabor sao di mbini Ngaoron man pange sem andub ora 500 supu hakl hakl hor dudowa pu di men mbae, hor andub oram di mbini hambun habur obu mbinin el oram hindismil, mbini ngo hindismi baebenom kang mendbor himismi o ngubi tomb mendbor andub ora di bao hayem. ⁷Heneng ora mabor Njemusom di obu ora hindisaol, ngon mabor sao obun angal bib hobao sao kam akol bu haroklme aol baeben hambunom di hindismisa.^l

⁸Ngo tomb ni di nao amom kang wen mar paesao tomb khorob bu haroklme saol mbes mar beyaesao, ni kho ora Karas kab daol maomunu nao haeb se hawao o, obum ni hond himisao tomb ma ora bor nim di obu nao el oram hondowao ora.^m

⁹Heneng ora nim mbes ngo khorob bimi saon tol was hawao tomb Ngaoron sem baeben bor hondo ko bowes bu ke mao handa hawao, mbini Ngaoron angal bib ebe nda kam akol bimi aol aondao hobao sao o hakl daol ni nao maomunu nao haeb se kang kho ora hawao.ⁿ

¹⁰Ngub hawao o ni ngubi tomb hae ub non Ngaorom ni hond aondao ora homobur pone ora bu mubur kisaon, obum ora ni bember peyo mao hasao ora. Ngub bisaol obum ni ngo hond himisao ub baehaemen nao bisaol ora. Ngub inj, obun angal bib hobao sao kam akol bu haroklme baebenom kongon oborob ora bu haroklme ub nim di obun kongon ngo ngub bun ko taol bu njisaol, nim obun kongon ngo ngub buri palo buwao tomb mbini angal bib hobao sao kam akol bimi aol aeben ngo baebenom buri palo bu haroklme ub di men mbaen ora

bu haruklu ora. Ngub biyu o ninao buri o membel inj, obum ni pone ora bisur bisaol nim obun buri om ora kongon buri oborob ngub bu haruklu.^o

¹¹Inim ngub nen sabobur lemin nim ini bor angal hobao sao ngo kao njuruklu nda ub di, mbini angal bib ebe nda kam akol bimi aol aeben o baebenom kao njoroklme pangoklme ub di, naom angal ngo bombor o ora kao njoroklmao ndal inim angal bombor ngol hul ha ora hayem.

Ngaorom Karas tenaol wakl mao enjaklao o

¹²Naom angal hobao sao ora ngo, Karas obu pe paesao o wakl enjo hayao ko ini kao njoroklmao nda tomb, ini mendborom tenaol homoklemi o wakl nao enjoklemi lome nda ub inim asub ora nen sabobur Ngaorom tenaol heme baeben ko mende nao mao enjoklao lome? ¹³Heneng ora Ngaorom tenaol wakl nao mao enjokl beyaon, obum Karas di nao mao enjokl bisaol. ¹⁴Obum Karas ngub nao mao enjokl bisaon, naom ini bor angal bib hobao sao ngo kao njoroklmao nda ub baehaemen ora kao njokl bemaol, inim Karasol hul ha haroklme nda ub di baehaemen il nao sokl bi ol ora hul ha hae sokl beyao. ¹⁵Pangeklem. Ini tenaol mendborom Ngaorom tenaol homoklemi o wakl nao mao enjaklao ko ngo lome ub heneng ora kokl bemen, obum Karas di ngub nao mao enjokl bisaol. Ngub sokl beyaon naom ini bor Karas obu pe paesao o Ngaorom wakl mao enjaesao ko kao njoroklmao nda ub Ngaorom heneng ora obu nao mao enjokl bisaon, naom ngo ko hayom ub di Ngaor obu maobowabur kakla ke non bi sokl beyao.^p

^k15:5 Mat 28:16-17; Luk 24:34   ^l15:7 Luk 24:50

^m15:8 Bis 9:3-6; 1 Kor 9:1   ⁿ15:9 Bis 8:3; Ebe 3:8; 1 Tim 1:15

^o15:10 2 Kor 6:1; 2 Kor 11:5; 2 Kor 11:23   ^p15:15 Bis 1:22; Bis 4:33; Bis 5:32

¹⁶Heneng ora Ngaorom tenaol heme baeben waki nao mao enjaeb se haki beyaon, Karas di nao mao enjaki bisao ka. ¹⁷Pangeklem. Ngaorom Karas obu nao mao enjaki bisaon inim obul hul ha haroklime nda ub baehaemen hul ha haki bemel, inim mbes khorob bismi sao inin kone bor wisao ub bao was ukl beyaol, kunaraoklao nda ub nao kunaeb bao wi aeben ora sokl beyao. ¹⁸Mend di tenaol mendbor Karasol hul ha hasmi o himismi baeben di waki mao enjaki ub nao bi sokl beyaol, ke hondo haeben sokl beme. ¹⁹Wao. Karasom nao sul bao haki-mao aeben anga tomb bisur buklo ub was hem ko nen sabobur, mabor menjao hobao sao ora mend buklo ko nen nao sabe awis harum sin, tenaol mendborom hem kaebe sao mend beyao tomb hem ngo lome nda ub inj, naom hibi kho so hem aondao bu ora lomaol nao ora hond bu pae ora soklao.

²⁰Aoh, ngub soklao o tenaol heme baeben heneng ora waki enjoklemi ko haondaomun ko, pibnao oran Karas obu pe paesao o Ngaorom heneng ora obu mbes mubao mao sa mao enjaesesa.^q

²¹Aol is mend obu Aram hasao o obum khorob bubur nao sun tenaol hambun mao homaki pisaol, Karas obu di aol is mende hasao o, Aramom ngo bisao ub nao bi obum tenaol heme baeben waki mao enjaki ub ibisesa.^r

²²Heneng ora nao hambun di Aram ngom maru wam aeben aeben bisaon sem ora hayom ol nao tenaol hambun homoklmao ora. Ngub bukmao o nao tenaol hambun sem kab ora hayom ol, sem mende Karasol hul ha haroklime baeben Ngaorom mbini hambun waki mao enjaki ora. Aram obu tenaol homoklime on te ora yao ub Karas obu di tenaol heme waki mao enjaraoklao

aol ora yao, Karasol hul ha haklemi ngo baeben Ngaorom waki mao enjaki ora. ²³Pangeklem. Ngaor obu tenaol ngo mao enjaki on menger ngub wiyao ka. Saond beme tomb aol is mondom obum mbes saond harer handam peyao tomb aeben baeben hambunom obun mama was taol mi puklmi nda ub menger, Ngaorom Karas obu mbes saond harer hondo sao mao enjaesao, mabor Karas ngo obu waki oboklao tomb obun sem hambun waki mao enjaki ora.^s

²⁴Ngo tomb Ngaorom hambun sao bu kowes buklo Seran sem maomb bo haraoklao wesmbao aondao baeben di, Seran kang baebenon i bor ung mao baroklime aondao baeben di, kho semon wesao aondao buri palo haroklime baeben di, ngo sao baeben hambun ora Karasom ora men mbabur tenaol su hambun bor paoloklime baeben di ora hambun sao ora, Ab Ngaor obu bomborom was buri palo maeb ha maomb bo haen lao ora. ²⁵Heneng ora ngubi tomb sao Ngaorom hambun sao Karasom was maomb bo haen ko nen sabeyao ub maomb bo hayao o, Ab Ngaorom Karas obun saond bi baeben ora hala mbaen lao ora tomb hambun sao Ab Ngaorom was maeb ha maomb bo haklao ora.^t

²⁶Pangeklem. Ngub buklo aolom saond bubur mbinin saond bi ora lu taol peklime nda ub Karasom di obun saond bu kowes bubur, tenaol mao homaraoklao sao mao ora bor lu taol peyobur men mbaklao ora.^u

²⁷Heneng ora ngub buklo Ngaorom mbuk waebom di ngub ke wiyao. Ngaorom Eben Lao Aolom hambun sao Obun aongao ma bundur bor was Hala mbaen lao ora ke wiyao o, Karasom hambun sao ngo hala mbaklao ke wiyao ub Ngaor di

^q15:20 Kol 1:18   ^r15:21 Oro 5:12; Oro 5:18   ^s15:23 1 Tes 4:16; Kao 20:5

^t15:25 Mat 22:44   ^u15:26 Kao 20:14; Kao 21:4

haru men mbaklao ko nen nao sabe-yom ka. Ngub inj, Karasom hambun sao ngo maomb bo haklao ub Ngaorom obun mbib ngub bin ko nen saboklao ub ora bukla. ²⁸Ngaorom hambun sao Karas obum was maeb ha maomb bo haen lao ub, waki Ngaoron Isi ngom obun mbib obun Abom obu di maomb bo haen haklaol, ngo ora tomb Ngaorom hambun sao obum was maeb ha maomb bo haklao ora.

²⁹Angal mend di mendborom tenaol hememe on akl bubur mbabtas beyaom ko bimi nda ub asub nen sabobur bimi? Aoh, Ngaorom tenaol waki nao mao enjaki beyaon, mendborom asub ko tenaol heme on akl bubur mbabtas ngo bimi nda ub buk beme? ³⁰Mend di heneng ora Ngaorom tenaol heme baeben waki nao mao enjaki beyaon, nao angal bib hobao sao kam akol bi-mao aol baebenom ke mundub mundub bi handam handam bubur o, angal ngo buri palo kao kalam akol bu haroklmao nda ub baehaemen il nao sokl bi ol, asub ko ora bu haki bema?^v

³¹Nao haeme mbaoli haki o, nao hambun naon Aorao Aondao Eben Ke Aol Njises obu bomboron sem ora hayom ol, nim ini turi aondao ora homo haruklu ko heneng heneng ora kao njuruklu nda ub, mbini nao Karason semon saond bi haroklme baebenom ni luklbur nao we-sao dokl lao peb bu haroklme, ni pe pae non bi haruklu ko nim ini bor angal ngo di heneng ora kao njuruklu ka.^w

³²Mend di su Ebeses enjo ngo bor tenaol mendbor some ker non bi habur ni pe pan luklbur saond bu njoroklme o, nim ke ngo haki di nao hende non bubur su enjo ngo bor angal bib ebe nda buri palo kao kal hakol was biyung, nim baehaemen sun tenaolom kongon heneng

bimi nda ub bu haki beyon, asao ora pindi paen ko bu haki beyo? Ngon baehaemen ora buk beyo o, tenaol mendborom di ngub lome. Nao ko mende nao enje ora pe paklbur hayom ngao, naom ne di ib dend dend bi ebe ngubi sao haki nao ha was haemin lome.^x

³³Pangeklem. Ngub lome o kakla ora lomeng, nongnas oborob bimi baebenom waki nongnas mendbor kowes kare ko, neb tabokl aondao pobo pakla soklme baeben kab maomeneme tomb pakla soklme nda ub, inim mbini khorob was bimi baeben kab maomunu harim sin mbinim ini khorob mao baklemi orang, inim inin kone lu tuwaklemi hondo ora haklwaebe. ³⁴Wao. Ini mendborom Ngaor obu nao hende ora habur inim khorob was nen sabo haroklme, nim ini bor angal ngo kakl ub inim waki kone u bokeyobur sakl poleklemi ko kunub ora kakl ngao, inim sakl polo khorob bimi sao ngo tuwaklwaebe ora.^y

Naon toklo mao enjaklao ub tangar ubi ora soklao o

³⁵Aoh, ini mendborom awis ora habur ngub lome. Ngaorom asub ora bubur tenaol homoklemi baeben waki ko mende mao enjaklao balem? Mbinim toklo di asub bi ora haklbur waki enjaokl oboklemib? lome. ³⁶Ngub lome o ini ngub nen saboklme baeben kon nao wi mbaoli tumu mari non bi ora hayem ka. Nim ini kao njun ub pangaoklaob. Tenaolom em we boklemi tomb aondao kang o bung bu nao pobaekele buri hapele bao wa sin, em we ngo por ko and nao soklao ora.^z

³⁷Heneng ora inim kowaoll il di em we tangar tangar sao hambun sao di wen we boklemi tomb inim por kao baklae inj, kaebi ora we boklme o, por lao

^v15:30 Oro 8:36   ^w15:31 2 Kor 4:10-11   ^x15:32 Luk 12:19-20

^y15:34 Bis 26:8; Oro 13:11; 1 Kor 6:5   ^z15:36 Njo 12:24

tomb tangar ubi kowaoll sem di obu kowaoll isao ora por lao. ³⁸Pangeklem. Ngo biyao sao Ngaorom obun mbib ngub bin ko nen sabo man man bisao ub obum il tangar tangar ubi warubur, isao di tangar tangar ubi hae por ken ko warisesa.

³⁹Mend di hambun sao haebep tuwaroklme sao baebenon toklo di tangar tangar ubi hae was bereyem ol, nao tenaolon toklo warisao ub di tangar ubi ora hayom. Iri hae sem hambun sao ora sao sem di, iri nao hae sem hambun sao ora ib wen sem di, ngo sao baeben hambun sao ora mbinin toklo tangar tangar ubi hae was bereyem ka.

⁴⁰Mend di saohar bor haraoklao sao baeben hesa su bor haraoklao sao baeben kab tangar tangar ubi ngo hendeyom ub, saohar bor bao mao baraoklao sao sem ngo harekle sao baeben hendeyom tomb naon elom hendaebe turi bi ebe ora e ko pangeyom. Aoh, su bor haraoklao sao sem ngo warise sao hendeyom tomb di, naon elom hendaebe turi bi ebe was e ko nen sabeyom. ⁴¹Saohar bor nar hae ub di ebe ora e ko nen sabeyom. Ek harekle ub hondobur di ebe ora e ko pangeyom. Naom saosolbaem baeben di bao tangar tangar ub bi haraoklao nda ub hendaema tomb, ngo sao baeben hambun sao elom hendaebe turi bi ebe ora e ko hendeyom.

⁴²Pangeklem. Toklo tangar ubi hae was ngo warise ub menger mubur, Ngaorom tenaol heme baeben wackl mao enjakkla tomb naon toklo ebe tangar wen pange ora haklmao. Heneng ora tenaol hememe baebenon toklo tangame tomb mbinin maol bor bung ora biyao nda ub bukkla o, Ngaorom obu wackl mao enjakkla tomb obu ko mende nao homaeb se toklo tangar ubi hae ora sokklaol haeben ora sokklaol. ⁴³Tenaol

homoklemi on toklo tangaklemi tomb kho sobur daomu bowes bukkla o, mabor Ngaorom obu wackl mao enjakkla tomb obu toklo buri tangar ubi wen pange daomu kho nao saeb se ora sokklaol.^a

⁴⁴Heneng ora tenaolon toklo heneng ngubi tomb ngo ha bereyom o hesa toklo tangar wen pange haeben sakkmao ub kab, toklo kab ora ha bereyom ka. Ngub yaol tenaolon toklo heneng ngubi tomb ha bereyem o homoklemi tomb tangaklemi o, Ngaorom obu wackl ko mende mao enjakkla tomb obu toklo tangar wen pange oram haeben ora sokklaol. ⁴⁵Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao.

Aol pibnao hasao o obun imbi Aram hasaol

Ngaorom obu haebep tuwaen kobur

Toklo heneng hae ora warisao

ke wiyao ora. Ngub wiyao o wackl Karas obu aol Aram ngo hasao on ma nan sao obobur kisaon, obum tangar ubi ora bubur tenaol homoklemi o wackl mao enja haeben mao saraokklaol aol ora hayao.^b

⁴⁶Pangeklem. Nim ngo kackl ub haeben saroklme sao mbes nao eben kebur tenaol homoklme nda ub mbes eben kisao o, hobao sao haeben saroklme sao ngo mu ma nan sa ibisesa.

⁴⁷Heneng ora aol ngo pibnao hasao o obu su kar mubur warisaol obu su heneng oram wari hasao o, aol is mende obu ngubi inj, obu Eben Ke Aol ora habur yu heben ora hakl ibisesa.

⁴⁸Ngub bisao o aol pibnao hasao ngo obu su henengom wari ngubi ora habur, nao tenaol hambun di obum was maru wam aeben aeben bisao on sem ora hayom ol, nao tenaol hambun sul bao haom baeben di obu toklo hae obu hasao ubi was hayom. Ngub hayom o

^a15:43 Pil 3:20-21   ^b15:45 Njo 6:63; 2 Kor 3:6; 2 Kor 3:17

aol is mende ngo yu heben bor hakl ibisao o hayao ub, yu heben bor haeme baeben di mbini obu toklo hae, obu non bi ora hayem. ⁴⁹ Pangeklem. Nao ngubi tomb aol su henengom wari ngo hasao o toklo hae hayom ub, mabor nao aol yu heben hakl ibisao o obu hayao ubi toklo hae ora haklmao. ⁵⁰ Nao haeme mbaoli hakl o, nim ini bor oborob ora wakol ha haen kao njun ub pangaoklaob. Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor naon toklo songol ngo ha bereyom ubi ha baklae pokl buwaklmao ora. Heneng ora naon toklo bung biyao sao ngo ha baklae haeben saroklme su o bor pokl buwaklmao ora.^c

⁵¹⁻⁵² Mend di mabor buklaol sao hobao sao oran kowes bu sao wiyao ub nim ini bor oborob ora kao dund bun ub pangoklwaebe ka. Nao Karas tenaol baeben hambun ora pe pae tomb was inj Aorao Aondao obu oboklaol, nao mendbor nao heme bao haklmao baeben biyukel mbel aondao mend pangoklao o kao tu sowa men ora buklaol tomb, penar bu ora el pun kar peklme nda ub Ngaorom naon toklo songol tangar ubi men mao ingiya peb buklaol ora. Biyukel mbel ngo pangoklao ora tomb was Ngaorom tenaol heme baeben di, mbini ko mende nao heme haeben ora saen ko wakl mao enja peb buklaol ora. Ngub bubur laon bombor ngo ora tomb nao mendbor nao heme bao haklmao nda baeben di, obum toklo songol tangar ubi men mao ingiya peb buklaol ora.^d

⁵³ Ngub bubur laon naon toklo bung bib se hayom o, tangar wen pange bung nao bib se hakl akl mao ba peb bubur ngaorukl peb mao baklao ora. Nao di pe paeb se ora hayom o, nao ko mende nao pe paeb se tangar wen pange hakl di

wakl akl bu peb bubur ngaorukl peb bu mao haklao ora.^e

⁵⁴ Ngub buklaol Ngaoron mbuk wae-bom di ngub ke wiyao.

Tenaol homoklme sao men mba lu taol peklaol

Naom buri palo ora hala mbabur
Haeben saklmao ora

ke wiyao, naon toklo bung bib se hayom o obum bung nao bib se hakl akl mao ba peb bubur ngaorukl peb mao baklao ora. Nao pe paeb se ora hayom o wakl pe paeb nao se hakl ngaorukl peb mao babur hamun lao tomb di, mbuk waeb ngo bor ngub buklaol ke wiyao ub buk-laol heneng ora ngo ora tomb il so pind biklao ora.

⁵⁵ Tenaol mao homaraoklao sao o

Nje ora lu taol pesaong

Njem aeb was hala mbaklesi?

Tenaol mao homaraoklao sao o

Nje ora men mbaesaong

Njem aeb was noklesi?

⁵⁶ Heneng ora Ngaoron manom nao bor oborob ora ki maoklaom sao bember habur, inim ngo sao bibaebe ngo sao nao bibaebe ko muwaleyao saom naon kone bor taol taol mao babur heb mao homaraoklao ora. Ngub biyaoal naom khorob bimao sao baebenom wakl tenaol mao homaraoklao sao bor ung bu peyobur nao mao na haraoklao ora.^f

⁵⁷ Ngub biyao o pangeklem. Naom naon Aorao Aondao Njises Karasol hul ha ora hayom ol, Ngaorom naom ngo sao baeben hambun sao ora men mbamun keyaong, naom Ngaor bor turi homo tengiyu ko kaoya ko haemin ora.

⁵⁸ Nao haeme mbaoli ora hakl nim ini kone uruklu nda hakl o, inin kone bor taol taol nao bi kone ukl bombor ora u habur hul ha saor peyo ora haklwaebe. Inim di ora hendeyem ol inim Aorao

^c15:50 1 Kor 6:13   ^d15:51-52 Mat 24:31; 1 Tes 4:15-17   ^e15:53 2 Kor 5:4

^f15:56 Oro 6:14; Oro 7:13

Aondaon kongon hambun sao ngo bu hayem ub inim baehaemen inj, mabor il taloklbur ora bu hayem ngao, inim pakla so kang mend kuwik mi sao nao bi, kongon ngo buri palo bu kimb was bu hawl-waebe ora.⁸

**Ngaoron sem bisur
bu mone kaloklwaebe ora**

16 Pangeklem. Nim tenaol hor boroklme sem su Kalesiya bor bereme baeben bor di ngub bibaebe ora ko kao kalowao ub, tenaol Ngaoron sem su Njuriya bor paoleme baeben ngubi tomb mbini dem aondao ora homobur mbinin kone bor dam nao bin ora bereyem ngao, inim di mbini ngo baeben bisur bubur mone mendbor pen lemin ub man man bibaebe ora.^h

²Inim ngub beklemin ub ni abo ngo ini hayem ol oboklwao tomb mone ngon ko mend es es nao beklemin, inim ngubi tomb mone sokl moroklme saron baeben hambunon hor aondao baeben sa kobur, inin mone ngo muklemi baebenon mendbor te ha wi was bu hawl-waebe ora. ³Inim ngub man man bu pa ora buruklemil mabor ni abo ngo ini hayem o bor oboklwao tomb, inim aol mendbor ini ngo was mone ngo mini puklub ko bember ha peb buklemi tomb nim aol ngo baeben bas lu kalobur, inim mone ngo Ngaoron sem su Njuriya bor paoleme baeben bisur bu waklemi baeben menae Njurusalem pen lowao ora. ⁴Aoh, naom ngub di ebe bukmao o nao konem ni di su Njurusalem ngo pu laol pa sin, mbinim mone ngo hawl mini pen ni ngo poklwao bor nao haru di bao was poklmao ora.

**Paolom ni su Kord poklwao
ko nen sabisao o**

⁵Heneng ora nim inin su bor ngo oboklwao kakl ub oboklwao ora o, nim pibnao oran su Maseroniya bor mbes pobur ngo bor baoklmend akol bu hawl-bir mabor abo inin su ngo oboklwao ora.ⁱ

⁶Nim ngub oboklwao tomb ni ini daol baoklmend bao ha haeb so buklaol di mend bao hawlmao tomb, posabsu ubuk-lao ingi o mend hen maoraoklao nda ub buklaol tomb di bao hawlmao ko pangakl. Ngub bukmao o nim ini daol ngub baoklmend bao ha hawl-bir, mabor sao ni su tangar mende bor poklbur buklwao tomb inim ni bisur bu harerol ebe walaklemi ora.^j

⁷Pangeklem. Nim ini kang el bombor ora hend baondib sao saklbir paokl nao poklwao ora. Ngub inj, Aorao Aondaom ni ini daol baoklmend andub sao bao hamun ko panga sin, nim turi aondao ora homoklwaol nao baoklmend ebe bao hawlmao ka.^k

⁸Ngub bukmao o ne pibnao naeb saoklao hor so o nao pindib pae aeben anga tomb non, nim su Ebeses ngo bor bao hawl-wao ora. ⁹Heneng ora su Ebeses enjo ngo bor Aorao Aondaon kongon il ebe ora sen bibi andub ora wiyao o, nao Ngaoron sem baeben bor daongirir ko men mbakl bi naon saond bi di andub ora hayem ol, nim su ngo bor kongon hobao sao ngo bao bu hawl-wao ora.^l

¹⁰Nao haeme mbaoli hawl o, nas Tim ke ngo obum di Aorao Aondaon kongon hobao sao ora ngo nim biyu nda ub was bu haraoklao o, obum kang mend mabor sao abo ngo ini hayem ol oba sin, obun kone bor pakl nao heme sub tibaen ora

⁸15:58 Kao 14:13 ^h16:1 Oro 15:25-26; 2 Kor 8:1-9; Kal 2:10

ⁱ16:5 Bis 19:21 ^j16:6 Oro 15:24; Tat 3:12 ^k16:7 Bis 18:21

^l16:9 Bis 19:8-10; 2 Kor 2:12; Kol 4:3; Kao 3:8

eben ub inim obu oborob ora obae ko turi homo heben bibaebe ora.^m

¹¹ Pangeklem. Ini ngo haklon mondom obu makl homo mesao nao kaloklwaebe ora. Ngub inj, nim di nas ngo obu daol mbini naon Karas haeme mendbor di haru enjo ngo ni hae ol oboklemi ko bao hondo hae o, nim ngo kakl ub obu pib-nao oran obo ngo ini hayem ol mbes obobur enjo ngo ni hae ol oboklaong, inim obun kone bor sub tibaen as ko was birin oborob ora u habur, enjo ngo bor ngub oboklao tomb di obu oborob ora bisur bu harerol walakl ubuklwaebe ora.ⁿ

¹² Angal kang mend di naon Karas haeme Apolos ke nda obum buklaon kang mend kon ka. Naon Karas haeme mendbor enjo ngo bor hakl bir abo ngo ini hayem o bor ini hondokl ib was beme tomb, Apolos obu di ini hayem ol eben ko nim obu bor nje di mbini ngo peyem o bor haru pebe ko kao kal was biyu. Ngub biyu o obum ngubi tomb non abo ngo bor nao oboklwao ko nen sabe o, mabor obun konem obon ko nen saboklao tomb obu di ini hayem ol oboklao ora.^o

Paolom bas ngo waeb bu kowes bisao o

¹³⁻¹⁴ Nao haeme mbaoli hakl o inim Ngaorol hul ha ora habur, inin kone bor taol taol nao bi oborob hondo ora haklwaebe. Inim hambun sao buklemi tomb di pakl nao heme hul was ha, buri palo was bu habur lemin, inim tenaol mende aebenol haklemi hakl bor di hond homo kone ubur ora bu haklwaebe.^p

¹⁵ Mend di inim ora hendeyem ub aol Sitepanas di obun sem baeben di, mbini ngo baeben mbinin su Ngiris bor tenaol aeben baeben kone nao baol mini haen,

mbini mbes ora kone baol munubur Karasol hul ha hasmi ora. Ngub bubur kismim mbini ngo baebenom tenaol mende aebenol hasmi baeben di bisur bu, bu mukl ko nen sabobur, mbini Karas tenaol menden kongon biyao tenaol men koro hasmi ora. Nao haeme mbaoli hakl o^q

¹⁶ tenaol ngo ngub bu haroklme kakl baebenom bimi ub di, mbini tenaol mendbor tenaol mende hond homo bisur bu haroklme baebenom bimi ub di, mendbor Aorao Aondaon kongon buri palo bimi baebenom bimi ub di, mbinim hambun sao ini bor ki hono oborob ora ngo muwaloklme nda ub was bu habur, mbinim ini bor hambun sao bibaebe ko kao njoroklme sao hakl di men hakol bibaebe ora.^r

¹⁷ Pangeklem. Nim ini nao hende hae tomb hem aondaon ora ko hae o, aol Sitepanas di Potunetas di Akakas di mbini ngo baebenom ini abo ngo haklon mend hae non bubur, mbinim nao kone bor turi aondaon ora mao homaesmim nim ngubi tomb turi homo sao hae ka.^s
¹⁸ Heneng ora mbini aol is teb ngom ni di ini di nao hambunon kone bor turi mao homa sisab mao baesming, inim mbini aol ngubi baeben inim oborob was bimi ko turi homo kaoya lowaebe.^s

¹⁹ Su Esiya enjo ngo bor tenaol hor boroklme sem, sem andub ora hayem baeben hambunom ini bor ini ebe soklaong, ini hambunon kone bor sub tibaen as ko ora haklwaebe lem. Aol Akuwila hesa obun were Piriska kab di, Ngaoron sem mendbor mbibin anda bor hor buru haroklme baeben di, mbini ngo baeben hambunom ini hond aondaon bu ora homo hem kobur, ini ebe soklaong inin

^m16:10 1 Kor 4:17   ⁿ16:11 1 Tim 4:12   ^o16:12 1 Kor 1:12; 1 Kor 3:6

^p16:13-14 Ebe 6:10   ^q16:15 Oro 16:5; 1 Kor 1:16   ^r16:16 1 Tes 5:12

^s16:18 Pil 2:29

kone bor sub tibaen as ko ora haklwaebe lem.^t

²⁰ Su enjo ngo Ebeses bor naon Karas haeme hayem baeben hambunom di ini hambun bor ini ebe soklaong as ko ora haklwaebe lem. Nao tenaol Ngaoron semom bimao nda ub inim Karas tenaol hambun bor turi homo heben heben bubur ki siken was bi bi bu haklwaebe ora.^u

²¹ Ni Paolom di nao mbib bas ngo waeb bu kowes ora bubur, nim di ini bor ebe soklaong as ko ora haklwaebe kabl.^v

²² Pangeklem. Mondom Aorao Aondaol kone nao wi harob sin ebe ka. Obum ke khorob ora ngo hondoklbur buklaol ub henden waemin ora. Naon Aorao Aondaol o nje pen ib ora.^w

²³ Aorao Aondaol Njisesom inin kone bor bao habur ini hond hom ha was hayao ora.

²⁴ Pangeklem. Nao hambun Eben Ke Aol Njiseson sem ora hayom ol, nim ini hambun hond homo kone aondaol bu ora u haruklu.

---

^t16:19 Bis 18:18; Bis 18:26; Oro 16:5; 2 Tim 1:15

^u16:20 Oro 16:16; 2 Kor 13:12   ^v16:21 Kol 4:18; 2 Tes 3:17   ^w16:22 Kal 1:8-9

Paolom Kord tenaol bor bas kabo pen kisao o

1 Ini Ngaoron sem su Kord bor hayem baeben o, ini Ngaoron sem su Ngirik abo ngo hambun bor paoleyem baeben hambun di, nim ini ngo baeben hambun bor bas ngo eben kakl ka. Pangeklem. Ni aol Paol ngo Ngaor obun mbib ora nen sabisao ub nim Eben Ke Aol Njiseson Angal Bib Hobao Sao nda tenaol hambunom pangen kao kalam akol bu han ko mao hasaol, ni aol ngom ora ini hambun bor bas ngo waeb bu eben kakl. Naon Karas haeme Tim obu di yao haru habur yaom bas ngo eben laob.^x ²Naon Ab Ngaor Aondao yubu ora nda hesa naon Aorao Aondao Njises Karas kabom ini hambun hond hom ha was habur bisur bukledi orang, inin kone bor sub tibaen as ko ora haklwaebe.^y

Paolom Ngaor bor tengiyu kemin kisao o

³Nao haeme mbaoli hakl o, naom Ngaor bor ngub tengiyu ko kaoya kemin ora. Ngaor obu naon Aorao Aondao Njises Karason Ab Ngaor ora hayao. Ngub yaol obu naon di Ab Ngaor ora habur, obum nao hond aondao bu ora homo bisur bi ha was haraoklao. Ngub bisur bi ha was habur naon kone bor kend bin haemao tomb di, sub tibaen as ko hambun ko haraoklaon te oran obu ora hayao.^z ⁴Heneng ora naom ngub ke mundub mundub bi hondobur naon kone bor kho kend bi sao ngubi mend ebeyao tomb, Ngaorom sisab mao ba sub as ko baoraomun lao nda ub naom di tenaol aebenol ngub mbinin kone bor kend bin buruklemi tomb, ebe bisur bu mbinin kone bor di sub tibaen as ko

birin kaeb se haklmao ora. ⁵Mende di naom Karas obu hem ko taol mi poklmaol, obu ke hindisao ub naom di ke mundub mundub bi aondao bu ora hondoklmao ora. Ngub bukmao o obum di wakl naon kone bor sub tibaen as ko baoraomun kobur, obum nao haru was habur bisur bi hayao ora. ⁶Pangeklem. Nao ngo baebenom Karason kongon bukbur ke mundub mundub bi hondoklmao tomb, ngo saom il ebe ora sobur inin kone bor sub tibaen as ko bereklemin laol ini bu muklao ora. Aoh, Ngaorom nao bisur buklaol naon kone bor sub tibaen as ko haklmao tomb di, ngo saom di inin kone bor sub tibaen as ko was hareklemin kobur bisur buklaol ora. Naom ke mundub mundub bi hendemao tomb naom penar bu makl nao homaomun ko, Ngaorom naon kone bor sub tibaen as ko hamun kobur hul ha saor peyo was hamun ko haraoklao ora. Ngub biyaol obum nao bor ngo biyao ub naom di inin kone bor taol taol nao bi ebe hul ha saor peyo habur, inin kone bor sub tibaen as ko hareklemin kaeb se ora hayom.^a ⁷Ngub hayom ol naom inim oborob be? khorob was haklemib ko, naon kone bor hem ko taol taol nao bi ora hayom. Aoh, naom di ora hendeyom ol naom ke mundub mundub bi hondo haklmao ub ini di nao hesa haru ke ngo handam sin, naom ke ngo maomunu hondoklmao ub wakl Ngaorom nao hambun maomunu was naon kone bor sub tibaen as ko baoraomun kobur bisur buklaol ora.

⁸Nao haeme mbaoli hakl o, naom su Esiya bor ke mundub mundub bi andub ora hindismao ub oborob ora nen sabeklemin kao njun ka. Heneng ora naom su Esiya ngo bor ke kang inj, naom ke tangar tangar ubi aondao bu ora hindis-

^x1:1 1 Kor 1:1   ^y1:2 1 Kor 1:3   ^z1:3 Oro 15:5; Ebe 1:3; 1 Pit 1:3

^a1:6 2 Kor 4:15

mao. Ngub bismao tomb naon kone ora bor di kho so kend aondao bu ora bin birismaol, nao ora pe pae menger ora hasmao.^b ⁹Aoh, nim ngo kakl ub nao ora pe pae menger habur naon kone ora bor mao bemberaesmao tomb, nao ngo baeben mbinim pe paen lukl bi ora hayem ko mbes man man bu pele menger ora hasmao. Ngub hasmao o ngo bisaol sao naom naon mbib bimao sao mendel hul ha hamun ko nen sabobur inj, naom Ngaor ngo obu tenaol heme baeben di wakt mao enjaraoklao nda, obul ora hul ha hamun ko obum nao bor kend bi sao aondao ngo baeben ngub bao eben waesao ora. ¹⁰Obum ngub bisaol nao ke khorob ora hondobur pe pae non bi ora hasmaol, arman nao kaeb se ora hasmao o obum nao wakt bu misao ora. Ngub bisaol obum nao hond homo wakt was bu muklbur hayao ub naom ora hendeyom ol, obul hul ha ora hayom ka.^c ¹¹Ngub buklaol o inim di nao ngo baeben hem ko bisur bubur lemin, Ngaor bor kao kal ha was haklwaebe ora. Heneng ora ngub buklemi tomb Ngaor obum ini tenaol andub oran angal pangobur, nao ngo pe paeb se haroklmao baeben hond homo bisur aondao bu ora buk-lao. Pangeklem. Ngaorom nao wakt was ngo bisur buklaol ub hondobur tenaol andubom Ngaor bor turi homo, tengiyu ko kaoya ko haklemi ora.

**Paol obu su Kord poklwao ko nen
sabisao o wakt bao waesao o**

¹²Pangeklem. Naom bombor sao menden haongaoklu angal bib se ora hayom ka. Ngub hayom ol nim haongaoklu angal sao bubur kakl ngao, naom tenaol su hambun bor ngo paoleyem baeben bor di, aoh ini abo ngo hayem hakl bor di, naom ini ngo

baeben hambun bor maobowa kone kab maru ini maobala sao oran kang menjao nao bimao ora. Heneng ora naom ini tenaol hambun bor oborob was ngo bimao ub, naom naon mbib sun kone kikil bi baebenom bimi nda ub inj bimao o, Ngaorom nao bor kone ebe ngubi ora taol bu njubur obum ora nao hond homo bisur bu hasao ora. Ngub bisaol naom di ini bor kone kab maru kakla nao ke kone ukl bombor ubur oborob ngub was bu hasmaol, mondom nao ngo baebenom khorob bismao sao mend te nao mao saraeb se ora hayom ka.^d ¹³⁻¹⁴Ngub hayom ol naom ngubi tomb ini bor bas ngo waeb bu eben laom ub di, naom angal ngo baebenon te nen sabokl buwaeb se sao mend nao ke, inim angal ngon te oborob ora nen sabo inin kone ora bor di oborob hondaeb se ora eben laom. Aoh, inim naom ngo bu haroklmao ndan te kang mendbor non ora hendeyem o, inim te hambun sao oborob ora pangeklemin sao ko nen sabeyo tomb nim hem aondao bu ora ko haruklu alem. Aoh, inim ngon te oborob ora nen sab heneng bu harim sin, mabor naon Aorao Aondao Njises obu oboklao bao aondao ora ngo pindib paklao tomb naom ini turi homo kaoya kobur haongaoklu angal bib se ora haklmao. Ngo tomb inim di nao bor bombor ngub was turi homo kaoya kobur haongaoklu angal bib se haklemi ora.^e

¹⁵Aoh, heneng ora inim ngub buklemi inim ngubi tomb di ni turi homoklemi ko nen sabobur, nim ini oran ko kab mao ha ora hondokl oboklwao tomb Ngaorom di ini bor ko kab mao ha ora obun werek taol bu njin ko, nim ini ngub ko kab mao ha ora hondokl oboklbur man man buwao ora. ¹⁶Aoh,

^b1:8 Bis 19:23; 1 Kor 15:32   ^c1:10 2 Tim 4:18

^d1:12 1 Kor 1:17; 2 Kor 2:17; NjuS 13:18   ^e1:13-14 2 Kor 5:12; Pil 2:16

nim ngo nen sabo man man buwao ub non, nim su Maseroniya poklbur poboklwao tomb pibnao oran inin su Kord abo ngol mbes obobur ini mbes hondoklwao ko nen sabowao ora. Ngub obo hakl-bir waki su Maseroniya ngo poklwao ko nen sabowao o bor poklwao tomb, su ngo bor haklbur waki pokeyaoklbur su Njuriya bor yin poklbur poboklwao tomb di inin su Kord abo ngo bor obobur ini ko mende mao ha hondoklwaol, inin ni su Njuriya ngo bor yin pon ko di ni bisur bu walaklemi ko nen sabowao ora.^f

¹⁷ Aoh, nim ngub ora nen sabowao o, waki nim ngo nen sabo man man buwao ub ini hasmil nao ebe bao wawe sandis tomb, inin kone bor ni kone taol taol bib se ora habur, obum angal ngo oborob kone kimb nao bibur baehaemen ora kise ko nen sabismi be? Aoh, nim menjao buklwao ora ko nen sabo man man buklwao tomb nim ninao mbib nen sabobur sao mend man man buklwaol, nim waki kone u bokeyobur ngo buklwao lowao sao nao bi bao wabur, nim ne bombor o bor e inj ko angal tom tom andub ora lowao ko nen sabeyem be? Ngub inj ora.

¹⁸ Ngaor obu di heneng hayao ko ora hendeyom ol nim angal ngo di heneng ora kakl ngao, nim ngo sao buklwao ora lowao ub waki nim kone mende bor ngo sao nao buklwao o kakl ko hondobur, nim ngo sao buklwao ora ko angal kab teb andub nao lowao ora. ¹⁹ Pangeklem. Nao aol Silas di Tim di nao ngo baebenom ini bor Ngaoron Isi Njises Karasom bisao saon arman ngo oborob ora kao nju hasumndis ub, obum nim ngo sao buklwao ora kobur waki kone u bokeklaol aol inj hayao ora. Ngub inj, Ngaorom obu su ngo bor eben kisao ub di, obum nim heneng buklwao kisao ub eben kisao ora.^g ²⁰ Aoh, nim ngo kakl ub

Ngaor obum obun Isi ngo eben kisao ub, obum tenaol obun sem baeben bor nim ini bor ngo sao ngo sao buklwao kisao nda baeben bor, heneng ora bu pindib paen lowao ora kobur eben kisao ora. Ngub bisaol Njises Karasol hul ha habur, Ngaorom buklwao keyao sao heneng ora biyao ub hondobur, naom heneng ora laom lomao tomb naom Ngaor obu bao bi imbi wi ora hayao o bor kaoya lomao ora.^h ²¹ Pangeklem. Ngaor obum ini abo ngo baeben di nao di nao hambun ora, Karas obu daol haru hamun kisao ub nao hambunom ora hendeyom ka. Ngub hendeyom tomb nao di obun sem komb bi ebe ora hamun kise ko pangeyom. ²² Heneng ora obum ngub bubur kisaon nao ngo baeben soweb bi hae ora hamun kisao ora. Ngub bisaol obum nao ngo soweb bi hae hamun kisao sao, obun Wesao Ebe Komb Bi ora nda naon kone bor mao ha peb bisao o ora yao. Ngub yaol obum nao bor hambun sao ngo wen njuklwao kisao nda baeben di heneng njuklao e ko haondaomun ko, pibnao obun Wesao Ebe Komb Bi ora nda nao hambunon kone sisao mao hasao ora.ⁱ

²³ Angal mend di nim Ngaorom di henden ini bor heneng ora kakl ngao, nim nao kone waki u bokeyobur inin su Kord abo ngo bor ngo pen nao obowe sanda non ngub kobur buwa ka. Inim bu hasmi sao pangowao tomb, nim ini khorob ora taolu lib se hawaol buwao ora. Ngub hawaol nim inin kone bor kho mao sa kend mao bae saoklao ko nim penar bu nao obowao ora.^j ²⁴ Pangeklem. Nim inin hambun sao nen sabo bimi ub nao bibaebe ko men mbaklbur inj kakl. Aoh, inin inin kone bor taol taol nao bi Njises oborob ora taol mi pobur obul hul ha hayem ol, naom ngon non ini bor man man nao kaeb se ora hayem. Ngub inj,

^f1:16 1 Kor 16:5-6   ^g1:19 Bis 18:5   ^h1:20 Kao 3:14   ⁱ1:22 Oro 8:16-17; 2 Kor 5:5; Ebe 1:13-14; 1 Njo 2:27   ^j1:23 Oro 1:9; 2 Kor 11:31

naom inin kone bor turi hom ha was hareklem in ko ini daol nao haru kongon bombor ngo bu haklmao ko nen sobakl.^k

2 Ngub nen sobakl ol nim nao kone ora bor ngub nen sabo hae ka. Nim inin kone bor kend mao bae saoklao ko nim inin kone bor ngub kend mao baklbur non ini hayem ol ko mende nao oboklwao ora ko nen sabo hae. ²Wao. Nim inin kone bor ngub kend mao baru sin, wakl nao kone bor aebom ora turi mao homaklao? Aoh, heneng ora nim inin kone bor ngub kho mao sa kend mao baru sin, mondom ni wakl turi mao homa werek taol bu njukl buwaklao ora.¹

³ Nim ngub nen sabobur kowaon ini bor bas mend mbes waeb bu eben kowe sandis ka. Ini ngo baebenom turi was homo habur inim ni turi homo werek nju harim sin ebe ora o, inim inin kone bor kho so kend bin haklemi ub nao kone bor di ngub kend mao bae se harim sin, nim ini hayem ol pen nao oboklwao ko nen sabowao ora. Ngub nen sabobur kowaon ni mbes nao ebebur nim ini bor bas mbes ngo waeb bu eben kowe sandis hindismi tomb, ini bisur bubur inin kone bor ebe dund mao sayao ko ora nen sabo hae. Pangeklem. Nim di ora hende ub nim menjao mend turi hemeyo tomb ini abo ngo hayem baeben hambunom di turi aondao bu ora homo haroklme ora.

⁴ Ngub bimao ndal nim ini bor mbes bas ngo eben kowe sandis tomb nim ini hem kowaol, ninao kone bor kho so kend aondao ora bin buru nim de di andub ora kobur bas ngo eben kowao o, inin kone bor di ko so kend mao baklbur inj eben kowao ora. Ngub inj, nim inil aondao bu ora kone u haruklul, nim ini bor ngo hem kobur nao kone bor hondokl engel bin was haruklu ub ora hendeklem in ko nim ini bor bas ngo waeb bu eben kowao ora.^m

Inim aol khorob bisao nda bor makl homo saongao mar hakol nao bibaebe

⁵ Pangeklem. Aol mondom tenaol menden kone bor kho mao sa kend mao bae sao mend ngo bisao nda ub, obum ninao kone bor inj kend mao baesao ora. Ngub inj, obum ini abo ngo bor hayem baeben hambunon kone bor ora kend mao baesao ka. Aoh, heneng ora nim ini hambunon kone bor kend mao baesao ko angal ngo kakl ub nim baehaemen habara inj kakl ol, ini ngo haklon is mend baondib pa nao bisao ora.ⁿ ⁶ Heneng ora ngub bisaol ini hambunom aol ngo obum khorob ngo bisao ub tuwabur wakl kone u bokeyo kon win ko, obu ini daol haru haem nao ke nje pu ko lu taol peyobur obu armend was ngo mango birin kismi ub ebe bisming, inim obu bor wakl makl homo menjao nao bibaebe ora.

⁷ Pangeklem. Aol ngo obun kone bor wakl was kho so aondao bu ora men mba nao bin ub inim obu bor makl homo saongao mar hakol nao bibaebe ora. Ngub inj, inim obun kone bor wakl hul ha saor peyo habur, sub tibaen as ko haen ko bisur bibaebe ora. ⁸ Aoh, nim inim ngo beklemin ko nen sabobur kakl ub inim aol ngo obum khorob ngub bisaol, obu hem ko hond aondao bu ora homo hayem ub obum henden muwaloklwaebe ora. ⁹ Heneng ora inim aol ngo obu bor ngub beklemin ko ora nen sabobur, nim ini bor mbes bas mend waeb bu eben kowe sandis ka. Aoh, nim ngub buwaol inim ngo sao penar bu ora baemi sa sin non, inim nim bibaebe kaklo sao hakl di hul nao hae bimi koklbur, nim inin kone ora hondo mao bemberaklbur bas ngo

^k1:24 1 Pit 5:3   ^l2:2 1 Kor 4:21; 2 Kor 12:21   ^m2:4 Bis 20:31   ⁿ2:5 1 Kor 5:1

eben kowao ora.^o ¹⁰Pangeklem. Inim di mondom ngub khorob buklaos saon maki homo saongao nao mari tuwarim sin, nim di ngub nen sab hakol bu saongao nao mari tuwaklwao ora. Aoh, nim ini abo ngo baebenon mendborom khorob ngub buklemi saon saongao mar hakol nao bi tuwaru sin, nim kone ebe ngubi ngo uklwao ub nim Karas hesa haru habur ini ora bum ha nao beklemim ko, nim ini ora hond homo bisur bukbur buklwao ora. ¹¹Aoh, nim ngo kaku ub non Seranom nao maobowa khorob mao bukbur hayao ub naom di ora hendeyom ol, obum nao nao men mbaen ko inim aol ngo obum khorob ngo bisao on saongao maru nen sab hakol was nao bi tuwaklwaebe ora kobur kaku ka.^p

**Paolom su Toros bor po pindib
paesao tomb hem kisao o**

¹²Nim su Toros bor Karason Angal Bib Hobao Sao nda kao kaloklbur powao tomb, nim su ngo bor Aorao Aondao obum kongon bun ko oborob ora harer kare paesao hondowao ora.^q ¹³Ngub bisaol hondowao o, nim naon Karas haeme Tatas obu su Toros ngo bor hen muklwaol inin arman kang mend pangon kao njuklao ko nen sabowao o, obu nao hasol nim burir aondao ora biyubur nao kone bor obu hem ko kang sao aondao sao bin buruwao ora. Ngub bisaol nim su Toros tenaol baeben bor ini bao boroklwaebe kaoklbur nim penar bu ora su Maseroniya bor obu es bam powao ora.^r

**Ngaoron burim obun kongon
bimi baeben kho mao sakl
bisao sao men mbaesao o**

¹⁴Ngub buwao o nim Ngaor bor tengiyu aondao bu ora ko haruklu. Heneng ora Ngaor obum obun saond bi baeben hambun ora men mbaesaol obum turi homo taom bib se ora hayao. Ngub habur keyaon obun buri ngo tenaol hambunom henden muwaloklbur, nao obun angal bib hobao sao kam akol bimao baeben su hambun bor kemi akol biyao ora. Ngub biyaol mondom andaon ne kao ebe ora pebe sao mend haoreme tomb and ngon ndaon tubal hambunon kao ebe ora ngo pib ngayao, tenaol and ngon bereme baeben hambunom kao ti ngaroklime nda ka. Ngub bimi ndal ngo bimi nda ub menger, Ngaorom naom Karasom bisao sao di tenaol su hambun bor paoleyem baeben hambunom pangaen kao kalam akol bu hamun lao ora. ¹⁵Aoh, ngub biyaol nao obun angal bib ebe ngo kam akol bimao aol baeben non, Karas bor hakl ebe kao ebe ora pebeyao o non bi ora hayom ol, kao ebe ora ngo Ngaor hayaol peb se ora hayom ka. Ngub hayom ol nao ngo baeben bor kao ebe sao ngo pebeyao ub tenaol mendbor bu muklao baeben di, ke hondo bum haklemi baeben di, mbini ngo baeben hambunom nao bor kao ebe ora pebe sao ngo wiyao ub kao tu mao bemberaen ko, Ngaorom nao ngub su hambun bor akol bu hamun kisao ora.^s ¹⁶Heneng ora naom ngub beyo ol mbini tenaol ngo ke hondo haeben saklbur hayem baebenom kao ebe ora pebe sao ngo kao ti hondoklemi tomb, kho bung aondao ora bi tenaol mao homaraoklao sao non bi ora soklao, mbinim kho ngubi ora kao ti hondoklemi. Ngub buk-

^o2:9 2 Kor 7:15; 2 Kor 10:6   ^p2:11 Luk 22:31   ^q2:12 Bis 14:27; 1 Kor 16:9

^r2:13 Bis 20:1   ^s2:15 1 Kor 1:18

lemi o mbini tenaol mendbor haeben ora soklbur hayem baebenom kao ebe ora pebe sao ngo kao ti hondoklemi tomb, mbinim haeben saroklme sao kao ebe ora pebe soklaol, ebe ngubi ora kao tu mao bembera hondoklemi. Pangeklem. Ngaor obun mbib nao bor ngub mao baraoklaol, nao tenaol henengom naon mbib was habur kongon hobao sao ngubi naom buri palo bukl buwaklmao ora.^t ¹⁷ Aoh, ngub mondom nao buklemi ora o naom di ora hendeyom ub, mbini tenaolom mbinin ne osisao hakl maker bor mone muklbur mari po woroklme nda ub, mbini tenaol andub mendborom Ngaoron angal hobao sao nda nao hobao sao men mao korabur, obun angal hobao sao ngom tenaol menden mone sokl bu muklbur akol bu hayem ka. Ngub bu haroklme o nao ngo baebenom non ngub nao bimao ora. Ngub inj, nao non Ngaor obun mbib ora bember habur akol bu hamun kisaol, nao Karason kowan lao aol ora men koro haroklmao. Ngub ora bubur lomaon naom naon kone bor kab nao mari kone ukl bombor ora u habur, naom Ngaoron el so oral angal hobao sao ngo tenaol hambun bor wakol hakl pen kao kalo haroklmao ora.^u

Ngaorom hobao sao ngo wen bisao ndan kongon bimao sem hayom o

3 Nim ini abo ngo haklon mendborom nao bor nen sabeyem ub hondobur kakl ngao, nao ngo baebenom naom naon mbib kaoya ko haongaoklu angal bu hayem ko pango hayem be? Aoh, tenaol mendborom mbinin tenaol sango mendem oborob bimi sao tenaol aebenol haeme haklom henden ko obum oborob biyao ko bas lu kaloklme nda ub, tenaol mondom naon oborob bimao saon, aol ngo baebenom oborob was

bimi ko bas di mend waeb bu njuklemil dim, naom inim hendeklemin obo njuklmao ko pangeyem be? Aoh, bas ngubi naom tenaol aebenol haklemi baebenom henden muwalaomun ko inim nao bor turi homobur, mbini ngo baeben oborob bimi sem hayem ko waeb bu kaloklmao ko nen sabeyem be? Ngub inj ka.^v

² Naon bas naom oborob bimao sao waeb bu pae oran mend wiyao o, ngo sao bas heneng non bi inj, naom tenaol hambun bor oborob bimaol, ini tenaol ngo baebenom oborob was haroklme ub naom oborob bimao saon bas waeb bu pae non bi wiyao ora. Aoh, nim ngo kakl ub Ngaorom inin kone ndaon bor oborob ngo bisao sao naom oborob bimao saon bas menger ora yao o, bas ngo bobae heneng bor mend waeb bimi nda ub bu pae inj wiyao ora. Ngub inj, naom oborob bimao angal waeb ngo naon kone ndaon bor ora wiyao, naon kone bor oborob bimao saon angal waeb ebe ngo wiyao ub tenaol hambunom di oborob ora handaeb se ora hayem.^w ³ Heneng ora Karas obum obun bas ngo nao ngo baeben bor mini pu kisaol ub, obun mbib ora bas ngo waeb bu wise ko panaem ora hendeyem ka. Ngub hendeyem o bas ngo non mbes Mosesom han barnaol waeb bu wisao nda ub di, mendborom penom waeb bimi nda ub di inj waeb bu wisao ora. Ngub inj, haeben saraoklao Ngaor ndan Wesao Komb Bi oram nao tenaol Ngaor obun sem hambunon hibi umu bor waeb bu wiyao ora.

⁴ Pangeklem. Nim angal ngo kakl o non baehaemen inj, Karas obum ora naom Ngaorol hul ha hamun ko haraoklao ndal nim angal ngo heneng ora kakl ka. ⁵ Heneng ora naom obun kongon hobao sao ngo bu hayom ub naon mbib

^t2:16 Luk 2:34; 2 Kor 3:5-6   ^u2:17 2 Kor 1:12; 1 Pit 4:11

^v3:1 Bis 18:27; Oro 16:1; 2 Kor 5:12   ^w3:2 1 Kor 9:2

was habur menjao nao bib se ora hayom. Ngub inj, naom di ora hendeyom ub Ngaor obun mbib ora naom obun kongon ngo buri palo baomun ko haraok-lao ora.^x ⁶Ngub biyaol Ngaorom nao bor ini heneng ora bisur bu, bu muklwao ko angal wen pange ora ngo kisao nda ub obun mbib ora nao obun kongon bimaol aol mao hasao. Obum ngub bubur naom ngo hakl ub baomun keyaol, naom ngo beyom ub mbinim mbes man ngo Mosesom bibaebe kisao ub was men hakol bukmao ko nen sabismi nda ub inj beyom ka. Aoh, Ngaorom ngubi tomb non nao di obun sem ora mao habur, naom obun kongon hobao sao ngo oborob ora bu hamun ko obun Wesao Komb Bi ora ndam nao kemi akol bu haen keyao ora. Heneng ora Mosesom Ngaoron man mbes pange ngo tenaolom pangen kao kalo haklbur mbuk bor waeb bu wisao ndam tenaol mao homaraok-lao sao taokl ibisao o, Ngaoron Wesao ndam tenaol Ngaoron sem baeben kemi po haeben mao saklbur hayao ora.^y

⁷Pangeklem. Mbes Ngaorom obun angal ngo Moses waeb bu pa kaloklbur han barnao hond kab mendel obo waeb bu wisao nda tomb, obu aondao bao bi nar el non bi ora hayao ub bao bu baklae obo pindib paesao ora. Ngub ibisaol bao aondao nar el non bi bisao om Moseson el wil bor dao beyaesao, obun el wil bor bao aondao bu ora bisao o wakl mabor kur kisao ora. Ngub bisao o obun el wil bor bao ngo bisao ub kur nao kisao tomb, Isreyel tenaol ngo Moses obu daol haru hasmi nda baebenom hindismi tomb obun el wil bor bao aondao bu ora ngo bisaol hindismi o, bao ngo buri ora nar el non bi sisaol oborob hend heneng bukl buwaesmisa. Pangeklem. Mbinim ngo hend heneng bukl buwaesmi on

te ngub wiyao. Ngaorom mbes obun man pibnao tenaol bao haeben nao saeb se ngo obo waeb bu kalisao tomb di, obu bao bi aondao ora obobur kalisao ora. ⁸Heneng ora obum man ngubi hakl o obun bao bor bor obobur kalisaol, nao ngubi tomb Ngaoron Wesao oram lao ub taol mi poklmao baeben hakl-mao bor non, bao mbes pibnao kang el bombor ora ngo ibisao nda ub daol men mbae aondao bu ora eben lao ko nen nao sabeyem be?^z ⁹Pangeklem. Nim ngo kakl ub mbes tenaol mendborom Moseson man mbes wisao on mendbor baondib minismi tomb man ngom mbini te mao saraesao, tenaol ngo tomb hasmi baeben ke mao handaeb se ora hasmisa. Mbes man ngubi wisao o ngubi tomb non tenaol mendborom Ngaoron Wesao lao ub ora hem ko men hakol buklemil sakl, Ngaorom mbini ngo baeben te nao mao sarae ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem lao. Ngub laol obum mabor hobao sao aondao komb bi ora ngo buklaol om, mbinim mbes kongon hobao sao komb bi ora ngo bismi nda ub di ora men mbaklao ko nen nao sabeyem be?^a ¹⁰Aoh, heneng ora Ngaorom ngubi tomb aondao komb bi hobao sao ora ngo be om, mbes pibnao aondao komb bi hobao sao ngo bisao nda ub di men mbabur kang nao hobao sao men mao koraesao ora. ¹¹Mend di mbes pibnao ngo tomb bao ebe komb bi hobao sao ngo eben kisao nda ub bao wi aeben nao sae bombor ngo tomb bao ora kur kisao. Ngub bisao o Ngaorom ngubi tomb non bao aondao bu ora nar el sao pol bi hakol bi aondao hobao sao ora eben kisaol be ub, kur di nao ke bao bi ha wi aeben ora sabur, mbes ngo bao kur kisao nda di ora men mabayao ora.

^x3:5 2 Kor 2:16   ^y3:6 Njo 6:63; Oro 7:6; 1 Kor 11:25   ^z3:8 Kal 3:2; Kal 3:5
^a3:9 Oro 1:17; Oro 3:21

¹²Ngub beyaol naom Ngaorol hul ha ora habur, obum nao bor hobao sao ngo be ub hondo haroklmao nda ub bao hondo ha kimb was buklbur hayom ka. Ngub beyom ol naom pakl nao heme, obum ngo bu hae sao tenaol hambunom pangen aondao bu ora buri palobur kao kalo hayom ka. ¹³Ngub bu hayom o naom non mbes Mosesom bu hasao ub inj bu hayom. Aoh, mbes ngo tomb Moses obum non Ngaorom obu bor angal ngo nda baeben kao kal pesao tomb, obun el wil bor bao aondao ora ngo bisao nda wakl kur kao mbam mbam bubur ora kur lao ub, Isreyel tenaol ngo obu daol haru hasmi nda baebenom hondoklemi ko obun el wil ngo bor lab lab kaoll pae kang mondom oborob ora manga mbaesao ora. ¹⁴Heneng ora mbini Isreyel tenaol ngo baebenon kone bor buri ora hasmil, mbinim Moseson el wil bor hobao sao ora ngo bisao sao oborob hend heneng nao bib se ora hasmisa. Ngub bismil ngubi tomb di Ngaorom ini bisur bubur ninao sem ora hareklemin lowao ora kisaol, angal ngo mbuk waeb bor wiyao ub hondoklemi tomb di mbini ngo baebenon kone bor Mosesom obun el wil bor nao henden ko lab lab kang ngo manga mbaesao nda menger oram manga mbaklao ora. Ngub buklaol angal hobao sao ngon te nen sab heneng nao buklemi ora. Ngub buklemi o ngubi tomb mondom Karas obu hem ko taol bi pobur obu kab haru ora harob sin, Ngaorom obun kone bor lab lab non bi menger ngo manga mba haklao ub di mu tuwaklaol, obum mbuk waeb bor ngo wiyao te di ebe nen sab heneng buklaol ora.^b ¹⁵Aoh, nim ngo kakl ub ngubi ora tomb di mbinim hor buru haklemi tomb Mosesom man ngo ko hasao nda pangoklemi o, mbinin kone bor lab lab kaoll pae

menger kang ndam ora manga mbayaol mbinim oborob pang heneng nao buklemi ora. ¹⁶Ngub buklemi o mondom obun kone baol munubur Aorao Aondao hem ko taol mi pa sin, obun kone bor lab lab menger kang ngo manga mba wiyao ub di Aorao Aondao ngo obum mu tuwaklao ora.^c ¹⁷Heneng ora Aorao Aondao ngo obu di Ngaorom Wesao ora yaol, mondom Wesao Ebe Komb Bi ngo obu haru ora harob sin aol ngo obun kone bor menjao mondom nao men mbaen ware pe as ko haklao ora.^d ¹⁸Pangeklem. Nim ngo kakl ub nao obun sem baeben hambunon el wil bor non menjao mondom nao manga mbaen ib wesub non bi ora hayom ol, tenaol hambunon naon el wil bor hendeme tomb Aorao Aondao obu bao bi nar el non bi ora hayao ub henden ora hayom. Ngub hayom o Aorao Aondao obu Wesao Komb Bi ora habur, obum bao ngo aondao bu ora mao baraoklao nda ub naon el wil bor mao baklao ora. Ngub buklaol bao ebe ora ngo naon kone bor kang bu mao bam bam bubur mabor aondao bu ora mao baklaol, nao di Aorao Aondao obu bao bi hakol bi ora hayao ubi haklmao ora.

**Ngaorom hobao sao mend be
kho dallmbe bowes bib se
bor bomb pa waoraoklao o**

4 Aoh, heneng ora Ngaorom nao hond aondao ora homo bisur buklbur hayao ub naom obun kongon hobao sao ngo bu hamun ko taol bu njisao ora. Ngub bisaol naom makl homo kongon ngo sowa pa nao bi buri palo ora bu hayom ka.^e ²Nao ngub bu hayom ol naom khorob tangar tangar sakl poloklme sao ngo, sub kowes bubur mu-pango bimi ndisao hakl di ora tuwaes-

^b3:14 Oro 11:25   ^c3:16 Oro 11:23; Oro 11:26

^d3:17 Njo 8:32; Njo 8:36; Oro 8:2; Kal 5:1   ^e4:1 2 Kor 3:6

mao ora. Ngub bismaol naom Ngaoron angal hobao sao ngo tenaol hambunom pangen kao kalo haroklmao ub di, naom kone kab marubur man buwale non bu tenaol maobowa angal nao bimao ora. Ngub inj, naom baehaemen tenaol mende nao maobowa, Ngaor obun el oral obun angal ngo heneng ora wiyao ub tenaol hambunom di naom oborob beyem ko henden, naom menjao kowes bu sao mend nao bi angal hobao sao ngo oborob ora kao kalo haroklmao ora.^f ³Aoh, naom ngub bu hayom o Angal Bib Hobao Sao ngo kam akol bu hayom ub mupango kowes bu uk-laol mondom nao pange mend harob sin, mbini tenaol angal hobao sao ngo pang heneng nao bimi ngo, ke hondo haeben saklbur hayem baeben ora haklemi.^g ⁴Heneng ora mbini ngo baebenon hibi umu bor sun tenaol baeben khorob mao ba maomb bo haraoklao ndam em hundur aondao bu ora win ko hayaol, mbinim Angal Bib Hobao Sao ngol hul ha haki buwaroklme ora. Ngub bimil Karas obu di Ngaor non bi aondao bao bi imbi wi ora hayaol, naom obu ngubi hayao ko obun Angal Bib Hobao Sao ngo kao kalam akol bu hayom ka. Ngub bu hayom ol angal ngom tenaol hambun bor bao aondao bu ora eben ko hayao o, sun tenaol baeben men mba khorob mao baraoklao ndam bao ebe ngo Karasom eben lao ub, tenaol ngo baebenon kone bor nao bu taokl hondaen ko oborob ora maong maong bu pela waoraoklao ora.^h ⁵Ngub biyao o naom angal hobao sao ngo kam akol bu hayom ub non, naom naon imbi win ko naom bu haroklmao sao menden inj ko hayom ka. Ngub inj, naom Eben Ke Aol Njises obu Aorao Aondao ora hayao ko tenaol hambunom pangen kam akol bu haroklmaol, naom

Njises ora taol mi pobur inin kowan lao aol ora men koro hayom.ⁱ ⁶Heneng ora Ngaor obu aondao yubu ora ndam kaki, Su bor em hundur aondao ngo wi o bor bao bi ora kisao nda ub obum angal bom-bor ngub was kobur, naon hibi umu ngo em hundur wisao nda bor di bao aondao ora eben kisao. Aoh, obum ngub ngo bisao ub non Ngaor obu bao bi aondao imbi wi ora ngo hayao ub, naom haondaomun ko Karason el wil bor bao aondao bu ora, hib wes wes sao hae ngo beyao om naon kone bor bao ngub eben kisao ora.^j

⁷Ngub biyao o Ngaorom tenaol sum ora warisaol, naon toklo ngubi tomb ngo ha bereyom ub haeben nao saeb se, tenaol mendborom su kar mubur be hibaeb menger mend waroklme ubi menger ora hayom. Ngubi hayom o Ngaorom obun bao hobao sao nda, ib be dallmbe bowes bib se su kar mubur wari menger ngon ndaon bor bao mao bararaoklao ora. Heneng ora nao ib be ngubi hayom ol naon buri oran kang mend nao wiyao, naon toklo kho saeb se ngo bor buri ngo wiyao buri palo bu hayom ub, Ngaoron buri oram bu hayom ko panaem ora mao bemberaeb se hayom ka.^k ⁸Aoh, naon kone bor di ko mend ko mend tomb kho so kend bin ora hayom o, ngo saom nao ora men mbaen inj hayom. Naom ko mend ko mend tomb di kone bor burir biyubur taol taol bu haroklmao o, ngo saom di naon kone kho mao saen ora inj haroklmao ora.^l ⁹Heneng ora mbini tenaol nao hondo ko lu bowes bukl bi di andub ora hayem o, Ngaorom mbinim nao bor ngo haki ub bu haen maru tuwa ora nao biyao ora. Mbini ngo baebenom nao ko mend ko mend lismi o, mbinim nao ngub ora lu bowes bu

^f4:2 2 Kor 2:17; 1 Tes 2:5   ^g4:3 1 Kor 1:18   ^h4:4 Ebe 2:2; Kol 1:15; NjuS 1:3

ⁱ4:5 2 Kor 1:24   ^j4:6 2 Kor 3:18   ^k4:7 2 Kor 5:1   ^l4:8 2 Kor 1:8; 2 Kor 7:5

men mba ora nao bismi. ¹⁰ Nao ngub nao men mbaroklmel Njises obu nao heme enje ora habur naon kone ndaon bor bao hayao ub, tenaol hambunom henden muwalo haroklmao ora. Naom ngub ora bimaol Njises obu himisao nda ub menger, naon toklo pe paeb se ngo ha bereyom o non pe pae menger ora hayom.^m ¹¹ Heneng ora naon toklo homaeb se ngo ha bereyom o, Njises obu enjo ora habur obum naon kone ndaon bor hayao ub tenaol hambunom henden muwalo hayom ora. Ngub beyom ol naom Njises hem ko taol mi poklbur nao pe pae ndi on ora hayom ka.ⁿ ¹² Aoh, nim ngo kakl ub non naom ini ngo baeben haeben ora sareklemin ko naom ini ora bu muklbur haemaol, nao non bao hor hambunon pe paklbur ora akol bu hayom ka.

¹³ Naom Ngaorol hul ha habur ngub ora bu hayom ol Ngaoron mbuk waeb bor di ngub ke wiyao. Nim Ngaorol hul ha ora habur ebe kao kalo hawao

ke wiyao ora. Ngub ke wiyao naom di Ngaorol bombor ngub was hul ha ora habur ebe kao kalam akol bu hayom ora. ¹⁴ Pangeklem. Naon Aorao Aondao Njises obu ora himisao o Ngaorom waki mao enjaesao ora. Ngub bisaol Ngaorom nao di waki mao enjabur Njises hesa haru haeben ora samun ko, ini abo ngo hakl di nao di nao ngo baeben hambun ora obu hayaol was paomun lao ko naom di ora hendeyom ka.^o ¹⁵ Aoh, ngub buk-lao ora o Ngaorom ini ngo baeben hond homo bu muklbur ngo hakl ub bu hayao ora. Ngub beyaoal Ngaorom tenaol hond homo pone ora ngo bisur bu hayao ub tenaol andub ora bisur bam aeben was beyao ora. Ngub beyaoal mbini tenaol andub ora ngo baeben hambunom di

Ngaor obu bor turi homobur tengiyu ko kaoya kam aeben bu haklemi tomb, tenaol su hambun bor paoleyem baeben hambunom di Ngaor obu bao bi imbi wi aondao ora hayao ub handam aeben buklemi ora.^p

Naom Ngaorol hul ha was hayom o

¹⁶ Pangeklem. Naom ngub ngo buk-lao ub ora nen sabo hayom ol naon kone bor kho so kend bin haklmao tomb di, naom ngo bu hayom ub hambun sao bao tuwa di nao buk-lao ora. Heneng ora naon toklo kho homo bung bib se ngo ngubi tomb ha bereyom o non, demi ora hayom ol kho so men kang sam sam bin was hayom. Ngub bin hayom o naon kone ndaon bor non bao hor hambunon ebe wen pange ora and sakl haen ora hayom ka.^q ¹⁷ Ngub bin ora hayom ol naom ngubi tomb ke mundub mundub bi ngo hondoklmao ub kang el bombor ora hondoklmao o, naon kone bor kend bi sao ngom naom mabor bao bi aondao imbi wi oram haeben ora samun koklbur naon kone bor mao dund sarukl hayao ora. Ngub buk-lao naom mabor aondao imbi wi oram ngo haeben samun lao om, naom ke kang el bombor ora ngo hondo hayom ub ora men mbaklao, naom ke kang ngo hendeyom o hesa nao imbi wi aondao ora ngo haklmao ub kab menger nao mib se ora soklao.^r ¹⁸ Heneng ora naom ngo hem ko nen sab hakol bu hayom ub non naom elom hendeyom sao haklon mend inj, naom elom nao hende sao ora hem ko nen sab hakol bu hayom ka. Pangeklem. Naom ngubi tombelom ngo hendeyom sao baeben non kang el bombor ora bao uk-lao o, naom elom nao hende sao ngo hem ko hayom ub non bao wi aeben ora saraoklao sao ora yao.^s

^m4:10 1 Kor 15:31   ⁿ4:11 Oro 8:36   ^o4:14 1 Kor 6:14   ^p4:15 2 Kor 1:3-6
^q4:16 Ebe 3:16   ^r4:17 Oro 8:17-18   ^s4:18 Kol 1:16; NjuS 11:1-3

5 Ngub ora soklaol naon toklo ngubi tomb ngo ha bereyom o non, and sel anda ngo kundi taokl akol bu, bu haroklme nda ubi menger ora hayom. Naom di ora hendeyom ub nao sel anda penar bu kho so kaollu bowes bib se ngubi ora hayom ol, ngub kaollu bowes bu kho soklao tomb ngon akl bukl bi and menger ebe wen pange ora mend yu heben bor wiyao, and wen pange ngo tenaolon kim wari inj, Ngaorom ora man man bu waesaol haeben saeb se wiyao ora.^t ² Heneng ora nao wen pange ngubi haklmao o, ngubi tomb non naon kone bor ko mend ko mend kho so kend bin ora hayom ka. Ngub hayom o naom naon and ebe wen pange ora ngo yu heben bor hayaom, naon toklo bor lab lab sao bombo tingi mbabur and sao bu tundaklao ub naom turi homo bao hondo haroklmao ora.^u ³ Ngub hondo hayom ol naom mabor naon and wen pange menger ngo man man baesao om ngub lab lab bombo tingi mbaroklme nda ub menger ora haklmaol, naon toklo bor menjao nao bombo tingi mbae toklo bube non bi nao hae, nao and wen pange menger ngubim bu tingi mbae menger ora haklmao. ⁴ Ngub buklmao o naom naon toklo kho saeb se sel anda menger ngo ha bereyom ub su ngo bor ngub bao haklmao aeben anga tomb, naon kone bor ko mend ko mend kho so kend bin was burubur de kao pe was bu buruklmao ora. Aoh, naom ngo kakl ub buklmao tomb di naon toklo ngo ha bereyom ub makl homo bao tuwaklmao kobur inj hem ko bereyom ka. Ngub inj, naon and wen pange menger ngo yu heben bor wiyao om nao lab lab bombo tingi mbaroklme nda ub, naon toklo bor bombor tingi mba and menger ngom oborob ora tingi mbaen ko nen sabo hayom.

Heneng ora ngub buklaol naon toklo pe pabur bung bib se ngo ha bereyom ol, wakl ebe nao pe pae haeben saeb se hakl akl mao ba pab bu ngaorukl pab mao baklaol haeben saklmao ora.^v ⁵ Ngo buklaol ub Ngaorom ora buklaol, obum naon toklo wen pange hakl ngo akl mao ba pab bu nao haeben mao saklbur man man bisao ub, obum heneng buklaol ora ko mao bembera haondaomun ko obun Wesao Ebe Komb Bi ora nda mbes naon kone sisao haen kisao ora.^w

⁶ Ngub bisaol naom naon kone bor taol taol nao bi hul ha saor peyo ora hayom. Aoh, naon toklo, and menger ngo ngubi tomb ha bereyom ub nao heme bao ha bereyom aeben anga tomb, Aorao Aondaom naon and wen pange menger ngo man man baesaol, wen haklmao o bor nao hayom ko naom di ora hendeyom ka.^x ⁷ Heneng ora naom su ngol bao hayom tomb non hobao sao ngo wen hondoklmao hakl naon elom nao hendeyom o, naom heneng hondoklmao ora ko nen sabo Ngaorol hul ha habur ora taol mi po hayom.^y ⁸ Ngub beyom ol nim ngo kakl ub naon kone bor ngub hul ha saor peyo was habur taol mi po haklmao ora. Aoh, nao nao heme bao hayom aeben anga tomb, naon toklo and sel anda menger ngo ha bereyom ub non tuwaklmao ub ora turi homo hayom. Ngub beyom ol naon Aorao Aondaom naon su and te heneng ora menger ngo wen njuklao ub ora nen sabobur, hem aondaom bu ora ko naon kone bor hondokl engel bin ora bereyom.^z ⁹ Ngub beyom o naom ngo nen sabeyom ub di men mbabur, naom hobao sao oran naom su ngo bor bao and waru hae menger, toklo ngo ha bereyom ub bao ha buruklmao tomb di, aoh naom obu hayao bor po and waru hae non bu hakl-

^t5:1 2 Kor 4:7; 2 Pit 1:13-14   ^u5:2 Oro 8:23   ^v5:4 1 Kor 15:53-54   ^w5:5 Oro 8:16; Oro 8:23   ^x5:6 NjuS 11:13-16   ^y5:7 1 Kor 13:12   ^z5:8 Pil 1:23

mao tomb di, naom Aorao Aondao obum turi hemen sao was bu haklmao ub ora hobao sao yaol, naom ngub ora hem ko buklbur hayom ka.^a ¹⁰Heneng ora naom su ngo bor and sel anda menger ngo hayom aeben anga tomb naom khorob di oborob di hambun sao bu haklmao ub Karasom te mao bembera henden ko, Ngaorom nao hambun ora Karason elol was obo kiril mba hamun laol, obum nao hambunom khorob di oborob di bu haklmao ub oborob ora mao bembera hondoklao ora. Ngub hondobur laon naom hambun sao armend sisao bu haklmao ub naon sokl di taol bu nji nji buklaol ora.

**Karasom nao Ngaoron tenaol
sango hamun keyao o**

¹¹Pangeklem. Nao ngo baebenom Aorao Aondao pon pae ora nda obu hayao ub hondo ora hayom ol, naom obu pakl aondao ora homo haroklmaol, naom tenaol hambunom di obu ngub hondobur kone baol minin ko kao kalam akol bu kao kal ha was haroklmao ora. Naom ngub ora bu haroklmaol Ngaorom nao ngo haklon kone bor ora hendeyao ub, inim di naon kone oran ngub hendeklemin sa ko nen sabobur hem ko haruklu ora.^b ¹²Aoh, nim ini bor angal ngo kakl o non, inim nao ngo baeben bor kaoya ko mbini ngo baeben non ebe ora hayem lemin ko, inim naom oborob bimao sao mend hendeklemin sa kobur inj kakl alem. Ngub inj, ini ngo baebenom nao turi homobur kaoya kaeb se hobao sao mend wiyao on te ora inim nen sabeklemin ko kao dund bi ka. Ngub bi o inim angal ngo hondoklemi tomb inim mbini mendborom mbinin toklo songolom turi homo buklemi sao was hem ko bu habur, mbinin kone ndaon bor hobao sao bi lao ub nao

hendebur naom oborob was bu hayom ko haroklme nda ub lemi tomb, inim mbini bor oborob ora ko san lereklemin ko angal ngo kakl.^c ¹³Pangeklem. Mbini mendborom nao ngo baeben bor mbini he se ora hayem lome o, naom heneng ora Ngaor hem ko taol mi poklbur he se non bi haroklmao ye ka. Ngub inj, mbinim angal ngo kakla ora lomel naom he se non bi ngo haroklmao nda ub non, naom kone oborob ora kimbubur ini ngo baeben ora hem ko bisur bu haroklmao ora. ¹⁴Aoh, naom ngub ngo bu haroklmao ub non, Karasom nao hond homo kone u haroklao saom naon kone ora bor bao wi aeben sayao ora. Ngub bao wi aeben sabur naon kone bor oborob ora mao kombayaol hendeyom tomb, aol is mondom tenaol hambun ora ngo ke hondoklbur hasmao baebenon ne manabur himisaol, aol ngo obu himisao tomb tenaol ngo baeben hambun di obu daol haru himismi ko panaem ora hendeyom. ¹⁵Heneng ora aol ngo obum nao tenaol hambunon akl bu ne manabur himisaong, mbini tenaol ngo obu himisao tomb obu haru homobur wakl obu hesa haru enjo hayem baebenom non, mbinin imbi wib se mbinin mbib hem ko turi homoklemi sao was nao bu haklwaebe buklemi ora. Ngub inj, mbinim aol ngo mbinin ne manabur himisao o wakl enjaokl pisao ndam mbini bisur buklbur ora enjaokl pisaong, mbinim hambun sao obum turi hemen sao was nen sabo bu haklwaebe buklemi ka.^d

¹⁶Ngub bisaol naom ngubi tomb non sun tenaolom mbinin man bibi ke wiyao ub tenaol menden songol dera nan buklemi sao hondobur, obum ngo sao khorob be? oborob be? ko taol bu koba hondo haroklme nda ub, naom ngub ko

^a5:9 Kol 1:10; 1 Tes 4:1   ^b5:11 2 Kor 4:2   ^c5:12 2 Kor 1:14; 2 Kor 3:1

^d5:15 Oro 14:7-8; 1 Tim 2:6

mende nao taol bu koba sarbe haklmao ora. Heneng ora naom mbes non ni daol nao mendborom Karasom bisao saon te oborob nao hondowao tomb ngo sao kho ngo sao ebe ko ngub sablo habur, sun tenaolom songol dera nan bimi sao hondobur sablo hayem ub bismao o, naom ngubi tomb non kone kho mbes pange ngubi tuwaesmaol naom ngub ko mendenen nao sabe ora hayom.¹⁷ Pangeklem. Mondom Karas hesa haru ora harob sin, Ngaorom aol ngo obu tangar wen pange ora pindib paen laol obu mbes hasao ndabi inj, obu tangar wen pange ora haklao. Heneng ora obu mbes hasao ub ora bum haklaol, obu aol tangar wen pindib pae tangar ubi ora haklao ka.^c

¹⁸Ngub buklaol hambun sao ngub ngo biyao sao hakl di Ngaorom was ngo hakl ub biyao ora. Obum ora ngub biyaol naom mbes Ngaor obu bor saond bi men koro hasmao o, obun mbib Karas nao hesa obu kab kobaranon dunin aol ora haen kisao ora. Ngub kisaol Karasom nao wakl Ngaor kab hen maomun kisaol, Ngaorom nao obun tenaol sango ora hamun kisao ora. Ngub bisaol nao ngo obun tenaol sango hamun kisao ub, naom di wakl tenaol aebenol ngo obun saond bi men koro hayem baeben wakl obu hesa hen mu tenaol sango haen kaomun ko bisao ora.^f ¹⁹Ngub ora bisaol naom tenaol su hambun bor paoleyem baeben hambunom pangen, Angal Bib Hobao Sao ngo kao kalam akol bu hayom ub non Ngaorom Karas obu, Ngaor obu hesa nao tenaol hambun kabon dunin ora haen kisao. Ngub kisaol Karas ngo obum tenaol ngo Ngaor bor saond bi men koro haroklme baeben, wakl Ngaoron tenaol sango haen kaeb se hayao ub ora kao kalam akol bu hayom

ka. Obum ngub biyaol nim ngo kakl ub mbini tenaol wakl obun tenaol sango haeme baebenom, mbes khorob hambun sao bu hasmi sao baeben ya pubung lu u saongao mar hakol was nao bi tuwaraoklao ora. Ngub biyaol obum nao ngo baeben di obun aol sango ora hambun kobur, obum hobao sao ngo bu haroklao ub kam akol bu hamun kisaol ko hayom.^g

²⁰Ngub bu hayom ol Ngaor obum obun mbib ke non bu, naom obun angal ngo ini bor kao njaomun ko Karason hambuklu nao bor pe mu njisaol, nao ngo baeben Karason angal kam akol bu haroklmao aol ora hayom. Heneng ora Karasom obun hambuklu nao bor ngub pe mu njisaol inim Ngaoron saond bi men koro haroklme ub tuwabur, inim wakl Ngaor obu hayaol obo obun tenaol sango hareklemine ko, naom ini bor ngub kao deb deb bu hayom ora. ²¹Heneng ora Karas ngo obum non khorob kang ora di nao bisao o nao hambunom khorob was bu hasmaol, Karasom naon kho ngo kunakaklbur obum naon akl bubur, obu khorob biyao aol mend men korobur naom khorob bismao saon obu pe paen lismi ora. Ngub bisaol nao di ngubi tomb non Karas obu hesa haru hayom ol, obu kone dund se wi ora ngo hayao ub nao di ngubi ora haklmaol, Ngaorom ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem lao ora.^h

6 Ngub laol nao ngo baebenom Ngaor obu hesa haru obun kongon hobao sao ora ngo bu habur, naom ini bor ngub ora laom ka. Ngaorom ini hond homo haraoklao ub ini pone aondao bu ora ngo bisur be ong, obum hobao sao ora ngo be ub nao hende non bu besao kon nao wibaebe ora.ⁱ ²Heneng ora angal ngon

^e5:17 Oro 8:1; Oro 8:10; Kal 6:15; Kao 21:5   ^f5:18 Oro 5:10

^g5:19 Oro 3:24-25; Kol 1:19-20

^h5:21 Njo 8:46; 1 Kor 1:30; Kal 3:13; Pil 3:9; NjuS 4:15   ⁱ6:1 2 Kor 5:20

Ngaorom kisao ub mbuk waeb bor di ngub ke wiyao.

Bao ebe su ngo wisndis tomb

Inim ni bor kao njismi ub pangobur

Ini bisur buwao ora.

Bao ebe ngon ini bu muklbur handis tomb

Ini bisur aondao bu ora buwao

ke wiyao ora. Pangeklem. Ngub ora ke wiyao! Ngaorom ngubi tomb ora ini hond homo bisur bukbur hayaong, obu bor pen kor bu kao kaloklwaebe ora. Aoh, embi ngubi tomb ora inim obu bor ni hond homo bu mi ko, yu heben bor hend yabur pen kor bu kao kalo haklwaebe ora.^j

³Heneng ora mondom naom kongon hobao sao ngo bu hayom ub makl homobur nao bor mbini ngo baebenom ngo sao ngo sao beyem ub oborob inj beyem ko te nao mao saraen ko, naom tenaolom saokl u khorob bib se sao oran mend nao mao baklmao ora ko nen sabo hayom. ⁴Ngub inj, nao Ngaoron kongon biyao aol ora hayom ol, naom obun kongon ngo bu haroklmao nda ub bukmao tomb naom ke mundub mundub bi hondoklmao tomb di, naon kone bor kend bi sao mend buklaol tomb di, aoh naon kone bor kho mao sae sao mend buklaol naon kone bor kho so kang sao aondao sao bin buruklmao saom di, ngo sao baebenom nao ora men mbaklbur biyao o naom hul ha saor peyo was haklmao ora. Ngub bubur lomaon nao ngo baeben Ngaoron kongon bimi aol ora hayem ko tenaol hambunom henden muwaloklbur ora hayom ka.^k ⁵Heneng ora naom ngub ora bukbur hayom ol, nim ngo kakk ub mbinim nao ngo baeben doroklom khorob ora lu hasmi. Mbinim nao kalabus di mao palaesmi. Mbinim nao luklbur sob sao ko khorob ora hokl kobo

taol mi akol di bu hasmi. Ngub bismil naom kongon buri ora ngo di nao bib se hasmao o burin il sobur bismao ora. Heneng ora naom somna di u nao paoli kongon hobao sao ngo bu kimb was bu hasmao ora. Naom ngub was bismaol naom ko mend ko mend ne di oborob dam bu nao heneng nao bi hasmao ora.¹

⁶Naom ngub hasmao o naom naon kone bor kho dol hae sao mend nao win ebe kun pele was haroklmao om di, naon kone bor hambun sao oborob ora kikal bu nen sobaeb se haroklmao saom di, naom penar bu makl nao heme sub turi was homobur tenaol mende hond homo bisur was bu hayom saom di, ngo sao baebenom nao ngo baeben Ngaoron kongon bimi aol ora hayem ko tenaol hambunom henden muwaleyao ora. Aoh, bombor ngub was Ngaoron Wesao ngo naon kone bor hayao om di ngub henden muwalakl hayao ora. Naom tenaol mende hond homo kone u haroklmao saom di ngub was muwaleyao ora.^m

⁷Mend di naom tenaol mende bor kakla habara angal bor bor nao ke obun angal ngo oborob ware ha haen ora ko haroklmao om di, Ngaorom nao bor buri taol bu njubur naom oborob was bu hamun lao saom di, ngo sao hakl hambunom di nao ngo baeben Ngaoron kowan lao aol ora hayem ko tenaol hambunom henden panaem ora muwalakl hayao ora. Heneng ora Ngaorom nao bor ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem laol, naom kone dund se ngo u hayom sao di naon saond war himbi hesa naon saond bi bor saond bu kalaraoklao sao menger kab non bi ora yao.ⁿ ⁸Mend di mbini tenaol mendborom nao bor inim oborob was bimi ko turi homo kaoya was lome o, mendborom nao men mbakl ke ke bu hondo

^j6:2 Luk 4:19-21   ^k6:4 2 Kor 4:2   ^l6:5 2 Kor 11:23-27   ^m6:6 1 Tim 4:12

ⁿ6:7 1 Kor 2:4

ko bowes was bu haroklme ora. Heneng ora mendborom non nao dobaekeyobur nao bor mao kho sa angal was bimi o, waki mendbor haeme baebenom non nao hem ko habur turi mao homa angal was bimi ora. Aoh, naom angal hobao sao ngo kam akol bu hayom ub be-mao tomb naom kakla habara sao mend nao ke, heneng heneng ora obun angal ngo wiyao ub was ko haroklmao o, mbini mendborom nao bor kakla ko hayem was lome. ⁹Mend di mbini sun tenaolom nen sabeyem ub nao imbi nao wi ora hayom o, naom bimao sao tenaol su hambun bor paoleyem baeben hambunom hend ngayem ka. Heneng ora nao pe paeb se ora hayom o, inim di ora hendeyem ub nao nao pe pae bao was hayom. Mbinim nao ko homo hondo ko bowes bubur nao ora pe pamun lu tuwaklbur bu hayem o, mbinim nao lu tuwa ora nao bi bao was hayom.^o ¹⁰Nao ngubi ora hayom ol naon kone bor hem ko kho sen was burubur de kaeb se ora bereyom o, naon kone bor waki ngub kho nao sen sub turi was homo bereyom. Aoh, naom osisao di nao wi dimb men koro ora hayom o, naom waki mbini tenaol andub ora mbinin kone bor homa ora haen ko, osisao hobao sao andub ora mbinin kone bor tumbi haen ora u haen kalo haroklmao ora. Heneng ora naon osisao di menjao nao wi burubur dam nao bin ora bereyom o, naom Karas hesa haru was hayom ol su ngo bor wi sao hakl di saohar bor wiyao sao hakl di hambun sao ngo sao hakl naon was wiyao, naom menjao hem ko es buwa nao bi non bi ora hayom. Pangeklem. Nao ngo baeben oran nim angal ngo kam ubukl baeben ubi ora hayom ol, tenaol hambunom di nao ngo baeben

non Ngaoron kongon bimi aol ora hayem ko panaem ora hendeyem ka.^p

¹¹Ini nao haeme mbaoli wil ngo su Kord bor hayem baeben o, naon kone bor hambun sao wiyao ub bombor sao mend kowes nao bi hambun sao inim hendeklemin muwalo kao nju harokl-mao nda ka. Naom ngub bubur inil aondao bu ora kone u ora haroklmao. ¹²Aoh, naom non inil ngub kone u ora hayom ol, inin kone bor nao makl mao homae sao kang mend win habur nao bor waonul u mu sao harim sin, naom inj inim was nao makl homo waonul u mu haklemi ora. ¹³Pangeklem. Nim ngubi tomb ini bor aolom mbinin nong-nas maru wi bor lome nda ub man man sao kobur ora kakl ngao, naom ini bor ngo hem ko kone u hayom ub inim nao bor di ngub hem ko kone u haklwaebe ora.^q

Ngaoron man nao pange haklom nje saokl mao waeb se haeme o

¹⁴Angal mend di mbini Ngaoron man hem ko nao pange mend soklao om nje saokl mao waklaong, njem aol ngubi mend soklao o kab yaon osisao di maomunu kaohur bu was ubur, yaon kongon maomunu bu hab ko ngub maomunu pobam pobam sao nao bibaebe ora. Pangeklem. Oborob was bu haklao aol o hesa khorob bibi lao ndam bi keyao ub bu haraoklao aol o kab, asub ora nen sabobur mbinin osisao hakl kaohur bu u kao peb bu haklebi? Wao. Asub ora nen sabobur bao bi bor haroklme baeben hesa em hundur wi bor haroklme baeben kab maomunu haklemi?^r ¹⁵Heneng ora Karas hesa Seran kab bombor ubi inj mbibi tangar aondao ora yaong, mbibim ebe hen mu angal kao kao bu mbibin osisao di kaohur bu u haklebi ko pangeyem

⁹6:9 2 Kor 4:10   ^p6:10 2 Kor 7:4; Pil 2:17; Kol 1:24   ^q6:13 1 Kor 4:14

^r6:14 Ebe 5:7; Ebe 5:11

be? Menge bombor ngub was mubur, aol mend obu Ngaoron man hem ko pango Ngaorol hul ha nao hae mend haklao o hesa aol mende obu Ngaorol hul ha haklao o kab mbibin kone bombor ubi nao yaong, mbibin osisao asub bubur kaohur bu u haklebi? ¹⁶ Pangeklem. Naon toklo ngo ha bereyom hakl non haeben saraoklao Ngaor aondao nda obun and komb bi ora yaong, naom asub ko Ngaoron and komb bi ngo bor waki kaoya lome sao tangar tangar Ngaoron saond bi baeben eben mu tundaklmao? Angal ngon Ngaorom kisao ub mbuk waeb bor di ngub wiyao.

Nim mbini hesa haru was habur
Mbini and menger hayem o bor and waru haklwao ora.

Ni mbinin Ab Ngaor ora haklwaol
Mbini ninao sem ora haklemi
kisao ub mbuk waeb bor ngub wiyao ora.^s ¹⁷ Mbuk waeb mende bor di Aorao Aondaom kisao ub ngub wiyao.

Inim mbini ngo baeben daol haru nao hae tuwaki pobur

Ini armend hob mu sao was haklwaebe.
Inim kho dol hae sao wiyao baeben nao wararim sin

Nim ini turi homo men muklwao ora.^t

¹⁸ Ni Aorao Aondao ngo inin Ab Ngaor ora haklwaol

Ini ninao isi wane ora haklemi ora ko
Ni Aorao Aondao pon pae aondao yubu ora ndam kakl kisaol

mbuk waeb bor ngub wiyao ora.^u

7 Nao haeme mbaoli hakl o, Ngaorom nao bor heneng ora ngub bisur bubur ini ninao sem ora hareklemine lowao ko hayaong, naom naon toklo bor di naon kone ndaon bor di dol mao ha kho mao saeb se sao oran, nao bor kang mend nao eben ebe kun pele ora haemin. Ngub bubur lomaon naom Ngaor obu pakl

hom mubur, nao obun sem ebe komb bi ora hamun ko nen sabobur mao hasao ub, naom oborob dund se ub was bu mae luklbur haemin ora.

Kord tenaolom Paol turi mao homaesmi o

² Nao haeme mbaoli hakl o, inim nao makl nao heme turi homo kone u haklwaebe ora. Naom ini abo ngo haklon is mend bor khorob sao oran kang mend nao bismao ora. Naom aol is menden kone bor kho mao sa oran kang menjao nao bismao. Naom tenaol mende bor kakla ko maobala sao di menjao nao bismao ora.^v ³ Aoh nim angal ngo kakl o non inim ngub menjao lome ko ini te mao sarabur inj kakl ka. Ngub inj, nim ini nen sabobur non nim bas ngon pibnao waeb buwe o bor ngo kowe ub naom inil aondao bu ora kone u hayom. Ngub beyom ol mabor nao pe pabur po haklmao tomb di, aoh nao nao heme su ngo bor bao haklmao aeben anga tomb di, naom naon kone ndaon bor ini hesa haru hae non bu was habur inil ngub bao kone wi hakol was bukmao ora.^w

⁴ Ngub bukmaol nim inin kone bor di ora hendeyo ndal nim heneng ora ini bor bao kao pabur kakl ngao, nim ini ebe soklao ko hondo ora hae ol, nim ini ngo baeben turi aondao ora homobur ini bor kaoya angal was bu haruklu ora. Ngub ora biyul mbinin ni ke mundub mundub bi mao handaklemil nao kone bor kend bin buruklwao tomb di, inim oborob was ngo bu hayem ub nen saboklwao tomb ngo saom nao kone bor turi mao homa werek aondao bu ora mao baklaol, nao kone bor sub tibaen as ko was haklwao ora.

⁵ Heneng ora naom mbes su Maseroniya bor po hasmao tomb di,

^s6:16 1 Kor 3:16   ^t6:17 Kao 18:4   ^u6:18 Kao 1:8

^v7:2 Bis 20:33; 2 Kor 12:17   ^w7:3 2 Kor 6:11-12

naom naon kone bor kang mend sowa pa sisab bin sao oran nao birismao ora. Ngub inj, naom su ngo bor di ke mundub mundub bi aondao ora hindismaol, naon toklo songol dera nan tenaolom nao men mbaklbur ab saond bu njurukl haen was hasmao o, naon kone ndaon bor di pakl mao homaraoklao saom saond aondao bu ora bu njurukl haen was hasmao ora.^x

⁶Nao ngubi ora hasmao o Ngaor obu tenaol mbinin kone bor, kho so kend bin bereme baebenon kone bor wakl sisab mao ba tibaen mao bararaoklao Ngaor ora ndam, aol Tatas ke nda su ngo nao po hasmao ol eben kobur naon kone bor sub tibaen as ko baoraomun kisao ora. ⁷Nim ngo kakl ub Tatasom su ngo nao hasmaol nao hen mukl obobur ngub bisao o, naom baehaemen Tatas obu ibisao om was inj Ngaorom naon kone bor turi mao homa sub tibaen baoraomun kisao ka. Ngub inj, inim Tatas obu ini hasmil obo hasao tomb obun kone bor turi mao homa sao was bubur, sub as ko was haen ko oborob ora bisur bismi on arman ebe ngo nao bor kao njisao ub di, inim mbes khorob sao ngo bismi nda ub wakl makl aondao ora homo inin kone bor de kaeb se ora habur kone kho ngubi tuwaesmi ub pangismao tomb di, nim ini bor mbes kao njundis ub wakl hem ko men hakol ora bu habur inim kone u bokeyo ni di wakl haondaomun sa ko hem ko bereyem kisaol pangismao ub di, naom angal ngo baeben pangismao tomb Ngaorom naon kone bor turi aondao ora mao homaesao ora. Ngub bisaol nim ini mbes turi homowao nda ub inj, ngubi tomb non nao kone bor werek bu turi aondao bu ora homo hae ka.

⁸Heneng ora nim ini bor mbes bas pibnao eben kowe sandis hindismi tomb

inin kone bor kho so kend aondao ora bin birismi sandis o, nim ini hem kobur bas ngo eben kowe sandis ub nao bi bao wakl buwaon ebe nao sokl bisao ora. Aoh, nim ini bor bas pibnao ngo eben kowao o hindismi tomb inin kone bor kho so hem aondao ora ko bereyem ke pangobur, nao kone bor di kang mend kho so hem ken sao buruwao ora. Ngub buwao o inin kone bor kang el bombor ora ngub kho so kend bin birismi.^y

⁹Ngub bismil ninao kone bor di wakl turi aondao ora bin buruwao. Aoh, nim ngo turi homo hawao ub non nim inin kone bor ngo kend bin mao barawao on inj turi homo haruklu o, inin kone bor kho so kend mao baesao sao ndam wakl inin kone u bokeklemin kisao ub ora nen sabowao tomb, ngo saom ora nao kone bor turi aondao bu ora mao homaesao. Inin kone bor ngo kho so kend bin birismi ub di Ngaorom ini aondao bu ora hond homo bisur bisao nda ub bin ko ora bisaol, naom inin kone bor kang ora dim kho mao sa nao bismao ora. ¹⁰Heneng ora mbini sun tenaolon kone bor kho so kend bin bereme saom non, tenaol mao homaraoklao hareron ora kemi poklao. Ngub biyao o Ngaorom nao obun sem baebenon kone bor kho so kend bi sao ngubi mend eben waklao ub, obum naon kone mao dund sa kone baol maonaomun kobur, nao bu mu haeben ora mao saklbur ora biyao. Ngub ora biyaong naom naon kone bor kang mend kho so kend bin sao burukl-mao tomb naom kone baol maonaomun ko buklaong, makl nao hememin ora.^z

¹¹Ngub ora biyaol nim ngo kakl ub mbes Ngaorom inin kone bor kho so kend mao baraoklao sao ngo eben waesao saom ini oborob ora ngo bisur bise sanda ub nen saboklwaebe. Ini kang el bombor ora ngub hem ko inin kone bor kend

^x7:5 2 Kor 2:13   ^y7:8 2 Kor 2:4   ^z7:10 Mat 27:3-5; NjuS 12:16-17

bin birismi o, ngub ngo bisao saom waki inin kone bor oborob ora mao dund sa kon mao waesaol, inim naon kone bor khorob sao kang mend nao win hayom ko tenaol hambunom oborob ora henden muwaloklmao ko nen mao sobaesao ora. Inin kone bor kend mao basao sao ngom was mondom ini hasmi daruklol khorob aondao ora ngo bisao ndam di, inin kone bor sakl mao pola makl mao homabur inim Ngaor di pakl hom mu hareklemin kisao ora. Inin kone bor ngo kho sen birismi saom was nim ini bor kao njuruklu sao baeben di men hakol ora beklemin kobur, inim ni di hem aondao ora ko obu hel, ko mend dim haondaomun enjo ngol ib ko nen sabeklemin kisao ora. Heneng ora inin kone bor kho so kend bin mao baraesao saom was inim aol ngo khorob bisao nda di obun kone waki u bokeyo sakl polo ke kang mend hondo birin waesmi tomb, inim oborob sao ngo bismi saom tenaol hambunom di inin kone bor kho dol hae sao mend nao win hayem ko henden hareklemin kisao ora.

¹²Ngub ora bisaol nim mbes bas ngo eben kowe sandis ub non, nim aol ngo obu aol mende maobalabur khorob bisao nda hesa aol is mende ngo aol khorob bisao ngom maobalaesao nda kab bor was nen sabobur inj eben kowao ora. Ngub inj, nim bas ngo non inim inin kone bor naon kone ndaon Ngaorom di henden, Paol obul kone u harilukl ko mao bembera hendeklemin ko ini hambun bor ora eben kowao. ¹³Ngub ora buwaol inim nim ngo hendeklemin ko nen sabowao ub ora hindismi tomb, naon kone bor turi homobur sub tibaen as ko birismao ora.

Naom ngub bismao o naom inim bombor ngo bismi saon was inj turi himismao ka. Ngub inj, inim Tatas obu bor

turi mao homa sao was bubur obun kone bor sub tibaen as ko haen kismil, naom obun kone bor inim oborob ngo bismi ub nen sabeyao tomb, turi hom ha was hae ub hendemaotomb di, naon kone bor di turi homo werek aondao bu ora bin hayom. ¹⁴Heneng ora mbes Tatas obu ini hasmil ngo ibise sanda ub nao ebe tomb, nim obu bor inim hambun sao oborob was bu haroklme ko kaoya kobur obum pangen kao kalowao ora. Ngub buwaol Tatas obum ini hasmi ol obobur inim bismi sao hindisao tomb di, nim obu bor kao kalowao ub inim bismi sao heneng ora hindisaol nim sakl nao polowao ora. Ngub inj, naom ini bor angal hobao sao ora o kao njisumndis tomb naom kakla nao ke heneng ora kao njisumndis ub, nim inim oborob bimi saon Tatas obu bor nim angal ngo heneng le ko henden kao kalowao ora. ¹⁵Ngub buwaol Tatas obu ini hasmil ngo ibise sanda tomb di inim obum angal kao njisao sao baeben pangoklbur obu turi homo heben heben bu oborob obaeng ib kobur, ini hambunom obum angal ngo kisao baeben turi homo sub pakl hom mu sao pango birismi ub nen sabeyao tomb, Tatas obum mbes ini bor kang bu ora hem kisao ub inj, obum ngubi tomb non ini turi aondao ora homo inil kone u hem kao hakol was bu hae ora.^a ¹⁶Nao haeme maboli hakl o inim oborob ngub was bu haroklme, nao kone bor di taol taol nao bi inim hambun sao oborob dund se ub was bu haklme ko hondo ora hae ol, nao kone bor turi aondao ora bin hae ka.

**Inim Karas tenaol mende
bisur bi bi bib se hayem o**

8 Nao haeme mbaoli hakl o, Ngaorom obun sem su Maseroniya bor paoloklme baeben hond homo bisur

^a7:15 2 Kor 2:9

bisao saom tenaol aebenol mendbor bisur bismi ub inim di pangeklemin kon pangoklwaebe.^b ²Heneng ora mbini Karason sem su Maseroniya bor paoloklme baebenom ke mundub mundub bi aondao ora hondobur, mbinin osisao di kang mend nao wisaol mbinin kone bor dam nao bin was birismisa. Ngub birismi o mbinim turi was homobur tenaol mende menjao nao wi burubur dam nao bin birismi baeben hem kobur, mbinin kang wisimi on aondao bu ora mao men men bu bisur bu kalismisa. ³Aoh, nim heneng ora kabl ngao, mbinim ngo bisur bu kalismi ub non kalokl bismi ub kalobur pone di wina ora kalismi. Ngub bismi o mbinim ngo bismi ub mondom inim ngub bib kismi ub inj, mbinin kone ora bor naom mbini ngo baeben hond homo bisur buklmao ko nen sabobur ora bisur bismi. ⁴Mbinim ngub was bismil mbini Karas tenaol mende bisur bismi ngo baebenom, Ngaoron sem su Njuriya bor paoloklme baeben di naom mbini hond homo bisur baomun ora ko, nao bor buri palo kao deb deb bismi ora.^c ⁵Ngub bubur kismin mbinin mbib nen sabismi ub tenaol ngo menjao nao wi burubur mbinin kone bor kho sen birismi baebenon mone andub ora waesmil, naom kang mend burir bismao o mbinim oborob ora bismil turi aondao bu ora himismao. Aoh, mbinim oborob sao ngo bismi ub non mbinim pibnao oran mbinin toklo hambun ora Aorao Aondao bor bao kalismi o sisaol, obum mbini bor ngub bib ko nen sabisao ub mbinim mabor mbinin toklo nao Ngaoron semon maeb haroklmao aol baeben bor di ngub bao njubur nao taol mi ibismil, mbinim oborob ngo hakl ub bismi ora. ⁶Ngub bismil naom ini Kord tenaol abo ngo bor hayem

baebenom di, Ngaoron sem ngo menjao nao wi bereme baeben hond homo bisur bubur mone di inim hambun sao kalaeb se uklemi ub menjao wareklemin ko, aol Tatas ke ngo obum ini bor mbes pibnao di angal ngon menjao kaleklemin man man bu boroklwaebe ko kao njukl ibise sanda ub, naom obu ngubi tomb ini hayem ol ngo wakl eben laom o ka. ⁷Naom obu ngub eben kobur naon kone bor ngub ora nen sabeyom. Inim Ngaorol di oborob ora hul ha haroklme. Inim angal di mbini kone kikil bi aol baebenom lome nda ub oborob was lome. Inin kone bor di hambun sao menjao nen sabokl buwa nao bi oborob ora nen saboklme. Aoh, inim tenaol mende aebenol haeme baeben di aondao bu ora hond homo bisur buklwao ko nen saboklme ora. Heneng ora inim nao di hond homo aondao bu ora kone u hayem ol, inim hambun sao oborob was ngo bu hayem ub mbini tenaol aeben mendborom oborob bimi ub inj, inim non aondao bu pone ora beyem ol, mbini aeben ngo haklom oborob bimi ub di men mbaen ora bu haroklme. Ini ngubi ora hayem ol inim non tenaol mende menjao nao wi burubur dam nao bin ngo baoraolim ubi hakl bor di mbini tenaol aeben mendborom kaloklme ub inj, inim non mbini hond homo aondao bu pone haen sao bisur bu kaleklemin ko nen sabeyom.^d

⁸Aoh, nim ini bor ngo kabl ub non ini kon nao wi inj hayem ol, inim ngo sao bibaebe ora ko man man kobur inj kabl ka. Ngub inj, mbini Ngaoron sem andubom Ngaoron sem su Njuriya bor bereme ngo baeben hond homo bisur bu hayem ol, inim di mbini ngub hond homo bisur baemib ko hondoklbur, mbini ngo baeben mendborom ngub

^b8:1 Oro 15:26   ^c8:4 2 Kor 9:1-2   ^d8:7 1 Kor 1:5; 1 Kor 16:1-2

hond homo bisur beyem ko kao njurukl ka. ⁹Pangeklem. Inim di ora hendeyem ub naon Aorao Aondao Njises Karasom nao hond aondao bu ora homo bisur bu nao bu mukulbur ora hayao. Ngub hayaol obu menjao es nao bib se hambun sao u habur obu imbi wi aondao ora hasao o, obum ini ora hond homo bu mukulbur obu aondao pone imbi wi ora hasao ub tuwa dimb men aolisao ora. Ngub bisaol obum ngub ngo bisao ub ini imbi wi aondao ora hareklemin ko bisao ora.^e

¹⁰Ngub bisaol nim ngo nen sabobur kakl ub non, inim karasmas mende ngo pibi harob ndan tenaol ngo dam nao bin bereme baebenon menjao waklbur man man bismi sanda ub, inim ngubi tomb non heneng ora waklemi ko pangobur ora kakl ka. Aoh, inim ngo sao nao buklbur o baehaemen inj man man bismi ora. Ngub inj, inim inin mbib nen sabismi ub naom mbini ngo baeben turi homo bisur buklmao ko nen sabismi ora. ¹¹Inim ngub bising mbes ngo tomb mbini ngo baeben hem aondao ora ko menjao bisur bu waklmao ko nen sabismi ub, inim ngubi tomb oran inin uklemi sao kang bu di aondao bu di uklemi ub mbini ngo baeben bisur bu wa ora baem sin, oborob ora bukleming ngub waklwaebe ora. ¹²Pangeklem. Inin kone bor naom tenaol mende bisur bu kalaomun sa ko hem kaem sin, Ngaorom kone ngubi u haeme ub ora turi homaoklao ora. Ngub biyaol Ngaor obum ini menjao nao wi buruklemi sao hakl di ora es bu kaloklwaebe bim ko nen sabo hem nao ke, inim kang bu di aondao bu di u haklemi ub turi homobur kaloklemi ub ora turi hemeyao ora.^f

¹³Aoh, naom tenaol aeben ngo bisur buklmao baebenon kone bor sisab bi mao barabur inin kone bor kho sen bereklemin ko inj kakl o, sub oborob was

ber ber beklemin ko kakl. ¹⁴Heneng ora inim ngubi tomb non hambun saon tol was habur menjao es nao bi hayem ol sakl, inin kone bor sub tibaen as ko was bereyem ka. Ngub beyem ol inim mbini ngo menjao nao wi bereme baeben di ebe bisur bib se ora hayem. Ini ngubi tomb non ngubi ora hayem o, mabor inim di menjao nao wi burubur dam nao bin sao buruklemi tomb mbinin andub sao u haklemi ub ini bor di bisur bu taol bu njuklemi ora. Ini hambunom ngub ora bi bi buklemin tomb inim menjao es nao buklemin ora.^g ¹⁵Ngub ora soklaol mbes Ngaoron ne yu heben hakl eben kisao on Ngaoron mbuk waeb bor di ngub ke wiyao.

Aol is mondom andub ora misao o
Obun andub haonao wib se inj sisao ora.
Aol is mondom di ne ngon kang bu ora misao o

Obun ne ebe ngaorukl pelen no birisao ke wiyao ora.

¹⁶Mend di naom ini ngo baeben hond homo bisur buklbur bu hayom ub, Ngaorom aol Tatas ke ngo obun kone bor di bombor ngub ora taol bu kalisao ora. Ngub bisaol obum di ini turi homo bisur buklbur hae ol naom Ngaor bor kaoya ko tengiyu was ko hayom. ¹⁷Ngub bisaol naom obu bor nje su Kord tenaol bisur bukl penin ko bim kismao tomb obum turi homobur poklwao ora kisao. Ngub kisao o naom obu bor ngub kismao o pangisao tomb, obun kone bor di ini hem aondao ora kobur nim mbini bisur bukl pon ko nen sabisao ora. ¹⁸Ngub nen sabisaol Tatas ngo obu hesa aol Karas haeme is mende ngo obu Angal Bib Hobao Sao nda tenaol hambunom pangen kao kalam akol bu haraoklao, Ngaoron sem hor anda hayao baeben hambunom di obum kongon ngo biyao ub turi homoklme aol nda obu kab,

mbibi haru ini hayem ol ngo eben laom o ka. ¹⁹Mende di aolngo obu non mbini tenaol Ngaoron sem ngo baebenom obu bember habur, naom Njuriya tenaol baeben bisur bukbur ngo akol bu hayom ub obu di haru akol bu hamun mao hasmi ora. Ngub bismil naom aol ngo mao hasmi o obu di haru Karas tenaol ngo dam nao bin bereme baeben bisur bukbur akol bu hayom ol, naom kongon hobao sao ngo beyom saom, Aorao Aondao obu aondao imbi wi ora hayao ub hesa naom tenaol mende ngo hem ko bisur bukbur hayom ub kab tenaol hambunom henden muwaloklao ora.

²⁰Naom aol ngo Ngaoron sem baeben hambunom turi homoklme ngo obu Tatas kab mbibi haru ini hayem ol ngo puklub laom o, obu di nao andub ora akol bu hayom ol, ini tenaol hambunom aondao ngo bisur bu wayem sao naom maeb ha wa haklmao on di mondom nao bor khorob beyem ko menjao te nao mao saraklemi ora. ²¹Heneng ora naom tenaol mende bisur bukbur kongon ngo akol bu beyom ub non, naom Aorao Aondaom henden ko obun elol was inj, naom kone ukl bombor ora ubur tenaol hambunom di henden mbinin el so oral mu wa hamun ko nen sabeyom.

²²Naom ngub ora nen sabeyom ol Tatas hesa Karas haeme ngo obu kab haru eben laom o kabom, tenaol ngo baebenon ngo hond homo bisur bu waklemi sao baeben hambun menae poklemi tomb, naon Karas haeme is mend obu di mbibi ngo kab bisur bu mbini teb aol ora pen ko, obu di mbibi haru abo ngo bor ngo eben laom ka. Heneng ora naom aol ngo mbibi kab daol haru eben laom o obun kone asub bi ora u haeb ko mundub baol baol bu hindismaol, obun kone u hayao ub non obum tenaol mende hem ko bisur buklaol on

hem aondao bu ko haraoklao ora. Obum ngub ora bubur ngubi tomb non obun kone bor inim oborob was bu haklemi ko nen sabobur, obun kone bor taol taol nao bi hul ha ora hae. Ngub bubur keyaon obum naom kongon ngo bu hayom ub nim di bun ko hem aondao bu ora kobur, obum ini hayem o bor ni di poklwao ora ko hem aondao ora ko hae. ²³Aoh, aol ngo obu non ngubi ora hayao o, Tatas obu non ni hesa haru ini ngo baeben bisur bu kongon bombor ngo bibao aol nda ora hae ka. Mbibi aol is kab mend ngo obu daol haru puklub laom o kab non, mbini Ngaoron sem hor anda hayao baeben hambunom mbinin angal mini puklub ko mao hasmil, mbibim kongon hobao sao ngo bu haklebi tomb Karas obu bao bi imbi wi aondao ora hayao on imbi aondao bu ora uklaol ora. ²⁴Ngub ora buklaong inim mbini Karas aol is teb ngo abo ini hayem ol oboklemi tomb inim mbini hem ko kone wibaebe ora. Inim ngub buklemi tomb naom ini Kord tenaol ngo baebenom hambun sao oborob was bu haroklme ko turi homo kaoya ko haroklmao nda ub, mbini Ngaoron sem hor anda hayao bor bereme baeben hambunom di heneng ora ini ngo baebenom oborob was bimi ko hondoklemi ora.^h

Inim Ngaoron sem bor ngub nen sabobur bisur bibaebe

9 Nao haeme mbaoli hakl o, naom tenaol Ngaoron sem ngo su Njuriya bor dam nao bin bereme baeben bisur bu kaloklmao ub ora hendeyem ol, nim ini bor wakl angal ngon menjao nao lowao ora.ⁱ ²Heneng ora inim di mbini ngo baeben bisur bukmao ora ko nen sabeyem ub nim ora hendeyo ndal, nim mbini su Maseroniya tenaol baebenom pangen ini bor kaoya angal bubur ngub

^h8:24 2 Kor 7:13-14   ⁱ9:1 2 Kor 8:1-7

kowao. Naon Karas tenaol ngo su Ngirik bor paoleyem baebenom non, karasmas ngo pibi harob ndan Njuriya tenaol ngo baeben hem ko penar bu ora bisur buklmao ko nen sabismi ko kao kalowao ora. Ngub kowaol mbini Maseroniya tenaol ngo baebenon mendborom di inim ngo bismi ko kao kalowao ub pangobur, mbinim di Njuriya tenaol ngo baeben hond homo bisur buklmao ko nen sabismi ora. ³Ngub bismi o nim ngubi tomb naon Karas haeme is teb ngo ini hayem ol eben kakl ub non, nim mbini tenaol aeben ngo baebenom pangen inim oborob was bimi ko kaoya kam akol biyul, nim angal ngo kaklo ub baehaemen ke non nao bin ko, inim Njuriya tenaol ngo baeben bisur buklemi on penar bu man man bu u ora beraem sin ebe ora soklaol, nim mbini is teb aol ngo ini hayem ol ngo eben kakl o ka. ⁴Pangeklem. Ni kang mend mabor sao abo ngo ini hayem ol oboklwao tomb, mbini su Maseroniya tenaol ngo inim oborob was bimi ko pangen kowao nda semon mendbor di ni daol nao haru obam sin, mbinim hondoklemi tomb inim mbini Njuriya bor bereme ngo baeben kaloklemi on menjao man man bu waeme ora ko nen sobaokl oboklwao ub nao bi beraem sin ni sakl poloklwao o, inim non nim sakl poloklwao ub inj, sakl aondao bu ora poloklemi. ⁵Aoh, nim ngub ora nen sabobur mbini aol is teb ngo mbes ini hayem ol ngo eben kakl o ngao, inim mbes mbini tenaol ngo su Njuriya bor bereme baeben hond homo bisur buklmao ko nen sabisimndis ub, mabor ni ngo oboklwao tomb di inim hambun sao waki buklemi sao baeben man man bu u buruklemil ora obon ub u ora boroklwaebe. Heneng ora inim ngub baem sin, inin mbib tenaol mende hond homo bisur buklmao ko nen sabobur ora

buklemil, ini bor mondom buri palobur mbini ngo baeben bisur bib lemil inj buklemi ora.

⁶Aoh, inim ngon oborob ora kone kimb bibaebe. Mondom obun emol ne we boklao tomb kang kab teb ora bowa sin obum il di kang ngub ora soklaol taloklao o, mondom ne we andub ora bowa sin obum il di andub ora soklaol talaoklao ora. ⁷Inim ngub nen sabobur lemin ini hambunom inin kone bor armend sisao ngub kalaebe ko kao njuklao ub was kaloklwaebe ora. Mondom obun tenaol mende bisur u kaloklao sao hem nao kebur obun kone bor turi homobur ora kaleyo tomb, Ngaorom kone ngubi u haeme baeben turi aondao ora homo kone u haraoklao ora. Ngub biyaong ini ngo haklom tenaol ngo baebenon menjao bisur bu waklemi tomb, inin kone bor mbini hem ko bisur nao bukl ko pangobur o, naom ngub nao warum sin mbini aol ngo tenaol aeben ngo baeben bisur buklbur akol beyem baebenom ni makl ora homoklemi ko kalakl ko nen sabobur, makl homakl homakl oran nao waklwaebe ora.^j ⁸Heneng ora inim tenaol mende ora hond homo inin kone bor turi ora homobur kalo harim sin, Ngaor obum inin asao was nao wi hayem ko hondo ora habur obum aondao bu pone haen andub ora taol bu njuklaol, inim menjao es nao bi hambun sao ebe ngaorukl pelen u haklemi ora. Ngub ora buklaol Ngaoron kongon bibi uklaol ub oborob ngub bisur was buklemi tomb, inin osisao di pond nao bi bao was ukl poboklaol, inim mbini bor di ebe bisur was bib se haklemi ora. ⁹Angal ngon Ngaoron mbuk waeb bor di ngub ke wiyao.

Mondom tenaol menjao nao wi burubur Dam nao bin buruklemi baeben bor Aondao bu ora bisur bu kala sin

Obum tenaol mende ngo hond homo bisur buklaol ub
 Obun kone ebe ngubi bao wi aeben ora soklao
 ke wiyao ora.

¹⁰Mend di Ngaorom mbini em we taond lome aol bor, em we taol bu kalobur ne noklemi on dem nao hemen ko oborob taol bu kalaoklao ora. Ngub biyaol naon Ab Ngaor ngo obum inim tenaol mende hond homo bisur buklemi ub, ini bor di em we ebe ngubi oborob taol bu njuklao ora. Ngub njubur laon obun mbib em il ngo oborob ora por ko and mao sabur, il andub ora tirwal bu sen laol inim il ngo ebe taloklemi ora. ¹¹Pangeklem. Obum ini bor andub ora taol bu njuklaol inim menjao es nao bi andub ora u habur, tenaol mende dam nao bin buruklemi baeben di ebe hond homo taol bu kalaeb se ora haklemi. Heneng ora inim tenaol mende ngub bisur beklemin ko naom ini bor ngub bibaebe ko kao njaoraoklaom ol, inim tenaol mende ngo hond homo bisur buklemi sao hondoklemi tomb tenaol andubom turi homobur Ngaor bor tengiyu ko kaoya ko haklemi ora.^k ¹²Aoh, inim hobao sao ngo buklemi saom tenaol Ngaoron sem baeben bisur aondao ora buklaol ka. Ngub buklaol o mbini ngo baeben bisur buklaol sao was inj, inim mbini bor oborob ngo buklemi ub turi homobur tenaol andubom Ngaor bor di aondao bu ora turi homo tengiyu ko kaoya lemi ora.¹ ¹³Heneng ora tenaol hambunom di inim Karas tenaol mende ngo hond homo bisur buklemi ub hondoklemi tomb, inim Karason Angal Bib Hobao Sao ngo ora men hakol was bu haroklme nda ub di ora hondoklemi. Ngub hondobur inim mbini ngo baeben hond homo bisur bu taol bu kaloklemi ub di, inim tenaol tan-

gar aebenol ngub dam nao bin buruklemi baeben bor hond homo menjao kaloklemi tomb di, inim hambun sao oborob was ngo buklemi saom, ini ngo baebenom hambun sao mbinin angalom lome nda ub oborob was ngo bu hayem ko tenaol hambunom panaem ora hendenden muwaloklaol, mbinim turi homobur Ngaor obu aondao bao bi ora hayao nda bor tengiyu ko kaoya lemi ora. ¹⁴Mbini ngo baebenom ngub bubur lemin ini ngo baeben oran Ngaorom hond homo aondao bu pone ora bisur biye ko ora hondobur, mbinim ini turi aondao bu ora homo kone ubur Ngaorom ini wakt was bisur bin ko Ngaor bor kao kal ha was haklemi ora. ¹⁵Pangeklem. Ngaorom nao bor hobao sao ngo pone ora njisao nda ub oran, naom menjao mend kab menger nao murukl birib se ora njisaong, naom obu bor turi homo tengiyu ko kaoya kao ha was haemin ora.

Paol obun mangal bismi on ko san lisao o

10 Ni Paolom ninao mbib inim buklemi on angal mend kao njun ub pangoklwaebe. Mbini mendborom ninao mangal bubur ngub ko hayem. Paol obum nao haemaol ebeyaol obu nao daol haru haemaol tomb non obu hom pae non bi sub was haraoklao nda o, obum su enderae bor po habur nao bor bas eben kobur non, obum nao taolu lu angal buriyab was ko hae ko ninao mangal bu hayem alem. Ngub bu hayem o Karas obum nao hond aondao ora homobur obum nao sub bisur was bu hayao ub, nim di sub kone ngubi ora ubur ini bor kao deb deb bubur ngub kakt ka.^m ²Ni inin su abo ngo ini hayem ol oboklwao tomb nim ini kone u bokeklemine ko ini buriyab ora taolu li sok-

^k9:11 2 Kor 1:11; 2 Kor 4:15   ¹9:12 2 Kor 8:14   ^m10:1 1 Kor 2:3

laong, inim ni ko mao homa buri nao mao palaklwaebe ora. Aoh, ini abo ngo haklon mendborom naon mangal bubur, nao bor di mbini sun tenaolom nen sabo bimi nda ub nen sabobur bu hayem lome. Ngub lomel mbini nao bor ngub lome baeben bor non nim aondao bu taolu luklwao ora.ⁿ ³Heneng ora nao di su bombor ngo sun tenaolom turi homo bimi sao wil was hayom o, naom Ngaoron saond bi ora men mbaklbur saond bu kalo haroklmaol, naom mbini sun tenaolom ngo bimi nda ub nao bimaol ora. ⁴Aoh, naom naon saond bi bor ngo saond bu kalo haroklmao ub non su ngon tenaolom saond bimi sao mend men pae akol bubur inj, naom naon saond bi bor saond bu kalo haroklmao ka. Ngub inj, Ngaorom nao bor obun saond bi men mba laoraoklao buri aondao ora o nao bor taol bu njisaol, naom buri ngo kab akol bu habur saond bu haroklmao ora. Ngub bimaol naom obun saond bimi sao buri ora ngo nao bor taol bu njisao ub mbini akol bu hayom om, naon saond bin saond paeb buri ora han hubib non bi oram mbuklu tundaklao ub di khorob ora bo kobaolu bowes bu, obu ebe men mba lib se ora hayom.^o ⁵Heneng ora naom ngub bib se ora hayom ol, mbini aol mendbor tenaol maobowam akol bu kakla was ko habur, nao bor ab saond bu njoroklme nda ub buklemi baeben di, aol mendborom Ngaorom tenaol bisur bukbur hayao ub tenaolom hondoklbur beme ub nao henden ko mbinim el kaol kaol ko pela woroklme nda ub di, naom ora men mbaeb se ora hayom. Ngubi ora hayom ol naom mbini sun tenaolom mbinin mbib turi homoklme ub was hem ko taol mi po haroklme kone ngubi baeben di ebe men mba, Karasom maomb bo

hayao bor eben taol ndabur, mbini ngo baeben di Karas obun angal was ebe panggen kaeb se ora hayom. ⁶Pangeklem. Nao ngub bukbur ora hayom ol naom ini mendbor Karas obul heneng ora hul ha haklemi ub hondoklmao tomb, mondom naon angal di nao pange hul was ha Karasol di oborob hul nao hae haklaol handam sin, mbinin kone u bokelen ko kang mend ke henden lomao ora.^p

⁷Pangeklem. Inim bombor sao ngo oran es buwa nao bi handaeb se hayem ngao, ngo sao oborob ora nen saboklwaebe. Mondom obun kone bor ni Karasom bember ha mao hasaol hae ko nen sabo harob sin, obum nao ngo baeben di bombor ngub was Karasom bember pe haen ke hayem ko nen sobaeb buklao ora. ⁸Heneng ora Aorao Aondao obum nao ngo baeben ngub bember ha peb bu maeb haraoklao aol mao hasao ora. Aoh, ngub ngo bisao ub non naom ini bor mao kho sa sao menjao baomun ko inj, naom ini ngo baebenon kone bor oborob Ngaor obum turi hemeyao sao was and mao sa hamun ko, obum nao ngub bember ha peb bu inin maeb haraoklao aol mao habur nao ngo baeben bor obun buri taol bu njisaol, nim ngon turi homobur haongaoklu angal sao kang menjao lowao tomb nim sakl kang di nao poloklwao ora.^q ⁹Ngub bukhwao o nim ini haemel bas ngo eben ko haruklu nda ub non, inin kone bor obum baehaemen nao pakl mao homaklbur eben ko haraoklao ko nen nao saboklwaebe ora. ¹⁰Aoh, mendborom ninao mangal bubur ko hayem ub Paol obum su tangar bor habur nao bor bas eben ko hae ub non, obum nao taolu lu angal buriyab naon kone bor dokl hakl pe sao was waeb bu eben ko hae o, obum enjo nao hayom ol ebeyaol nao haru haemao tomb non obum sub

ⁿ10:2 1 Kor 4:21   ^o10:4 Ebe 6:13-17   ^p10:6 2 Kor 2:9
^q10:8 2 Kor 12:6; 2 Kor 13:10

hom pae non bi ora u mba habur, obum angal di baehaemen bir bir angal was bu haraoklao ora lome. ¹¹ Pangeklem. Ini angal ngub ora ko haroklme ngo baebenom ngub nen saboklwaebe buklemi. Nao ngo baebenom su enderael habur bas eben kobur keyom ub di, aoh naom ini haklemil obo haklmaol nao haru haklmao tomb di, naom ini bor angal bombor ubi was kao njuklemi ko nen saboklwaebe ora.^r

¹² Ini ngo haklon mendbor nao non aol hobao ora mbini tenaol aeben ngo hayem hakl ubi inj hayom kobur, mbini mbib kaoya ko haongaoklu hayem hakl non, mbini aol hobao ora nao angal bib hobao sao kam akol bimao aol kho ngo hayom baeben hesa daol menger nao murukl birib se ora hayem. Ngub hayem ol naom mbinin mesao bor daol nao pebeb se, nao non kho ora ngo hayom o ka. Pangeklem. Mbini aol hobao ebe ora ngo baebenom mbinim hambun sao mendem beyao ub was pere mu bam aeben aeben bubur, nim di njem bel ub was be ol ni aol hobao ora hae, aoh njem di nim be ub was bel ol nje di aol hobao hael kao kao bu haroklmel, mbini ngo baeben kon kang ora di nao wi mbaoli tumu mari non bi ora hayem alem.^s ¹³ Mbini ngubi ora hayem o nao ngo baebenom non Ngaorom naom ngo bu hamun ko taol bu njisaol bu hayom ub bao ungu peyobur, mendem buklemi sao bor naom bi non bu haongaoklu angal nao bukmao ora. Ngub inj, Ngaor obum naom kongon ngo bu hamun ko taol bu njisao ub ora bukmao tomb, naom ngon ora kang mend kaoya angal sao bib se hayom ka. Heneng ora obum obun kongon ngo taol bu njisao ub non, naom ini di bisur baomun ko nen sabobur man man bisao ora.^t ¹⁴ Heneng ora obum naom ini ngub

bisur baomun ko mao hasaol, naom mbes ini hasmil obobur Karason Angal Bib Hobao Sao ngo inim pibnao ora pangeklem mini obo kao njisumndis non, obum naom ini bor ngub bukl obaomun ko man man bisao ub ora obobur kao nju hasmaol, naom su tangar mende bor bao ungu peyaokl nao pismao ora. ¹⁵ Ngub ora bisumndis ol naom ini bor oborob ngo bimao on turi homo haongaoklu angal sao kang mend bukmao tomb, naom mbini tenaol mendem kongon bu wi o bor baehaemen nim buwao ko, naom kaoya angal bu haongaoklu angal bao nao bukmao ora. Ngub inj, naom ini bisur baomun ko man man bisao ub bubur ora haongaoklu angal bib se hayom. Heneng ora naom ini bor Ngaoron kongon oborob ora bu hayom tomb, inim Ngaorol hul ha haroklme ub aondao bu ora and sam sam bin haklemi ub turi homo hondo hayom. Naom ngub beyom ol Ngaorom ini bor obun kongon ngo oborob ora bu hamun ko man man bisao ub, naom ini bor obun kongon hobao sao hambun sao aondao bu and sam sam bin bukbur ora hayom ka.^u

¹⁶ Ngub bukmaol inim ngub oborob ora haklemil haondaoklbir naom su tangar mendbor inin su abo ngon aeben nan, mbini tenaol Angal Bib Hobao Sao ngo nao pange buruklemi baebenom pangen kao kalokl poklmao ora. Heneng ora ngub ngo bukmao tomb di, mbini tenaol ngo aol tangar mendem kongon ngo bi poklao baeben bor non waki bisur bu naom bi non nao bukmao ora. Ngub inj, Ngaorom naom obun kongon hobao sao ngo baomun ko taol bu njisao ub ora bu habur, naom kongon ngo ora bu haklmao tomb turi homo kang mend haongaoklu angal sao bib se hayom ka.^v

^r10:11 2 Kor 13:2; 2 Kor 13:10   ^s10:12 2 Kor 3:1; 2 Kor 5:12

^t10:13 Oro 12:3   ^u10:15 Oro 15:20   ^v10:16 Bis 19:21

¹⁷ Aoh, angal ngon Ngaoron mbuk waeb bor di ngub ke wiyao. Mondom nim oborob was biyu kobur Haongaoklu haklwao ko nen soba sin Obum obun mbib biyao saol nao haongaoklu hae

Ngaorom obu bor hobao sao biyao ao Tenaol mendem pangen kao kalo habur Haongaoklu haebe buklaol ke wiyao ora.^w ¹⁸ Pangeklem. Ngub ke wiyao ol mondom obun mbib turi homok-lao ub buklaol sao nen sabobur, ni aol hobao oborob biyu aol ora hae ko haongaoklu angal bu obun mbib was kaoyao ko harob sin, Ngaorom hendeyao tomb aol ngo obum oborob sao bombor mend nao biyao ora. Ngub inj, mondom hambun sao bu haklao sao baeben Aorao Aondaom turi homo obum oborob was bu hae ko henden ora bu harob sin, aol ngo obu oborob biyao aol ora hae ko hayao ora.^x

Paolom man tangar mini aolom bismi saon te kao dund bisao o

11 Pangeklem. Nim ngubi tomb inim turi homo pangaeb se hayem ub nim kon nao wi angal bubur, ini bor biyu sao kao njun ub pangoklwaebe. ² Nim ini abo ngo baeben oran ten nong kang ebe ware pele ora men mao korabur, Karas obu bomborom ora taol bin ko nim ini obu kaom kalowao ora. Aoh, Ngaorom di inim aol bombor ngo obu ora peklemin ko nen sabeyaol, inim wakt aol tangar mende hem ko nao peklemin ko, ninao kone bor mbini aol tangar ngo baeben bor kang mend daongirir ko sao haruklu ora.^y ³ Heneng ora tenaol maobowaraoklao suklumb aondaol ngom mbes ten Ib ke ngo birisao o

daol sub sowa pa maobowaesao nda ub, mendborom ini di maobowa inin kone bor men mbaen lemil, inin Karasol hul ha habur inin kone bor dol nao hae ebe kun pele ora hayem ub tuwa ini harer kho on hesao mi peklemin lao ko pangakl ol, nim pakl homo hae ka. ⁴ Mbini man tangar kam akol bimi aol mendborom abo ngo ini haemel obobur naom Njiseson Angal Bib Hobao Sao o kao nju hasumndis ol oborob ora pangisimndis o, mbinim ini maobowabur Njises tangar is mendem angal bib mend kao nji non bu kao njoroklme ora. Heneng ora naom ini bor Angal Bib Hobao Sao kao njismaol tomb Ngaoron Wesao inin kone bor hondaesndis o, wakt inin kone bor wesao tangar akl bin lome. Aoh, naom ini bor Angal Bib Hobao Sao ora nda di oborob ora kao njismaol pangisimndis o, mbinim ini ngub was maobowabur wakt angal bib ebe mend kao nji non bu angal bib tangar di kao njoroklme. Mbinim ini bor ngo hakl ub bu haroklme o, inin ngo sao hakl ini bor eben wa was bu kone tombe awis ora u mba haroklme alem.^z

⁵ Pangeklem. Ni non inin man tangar kam akol bu haroklme aol hobao sao ngo baebenom ni kang ora di nao men mbaen hae ko nao mbib hondo ora hae.^a ⁶ Heneng ora ni non mbini kone kikil bi baebenom angal waeb hae oborob ora lome nda ub nao ke kang mend bibab kaeb se ora hae. Ni ngubi ora hae o nim nao kone bor menjao nen sabokl buwa nao bi hambun sao oborob ora kone kimb bu bib se hae ol, ni mondom men mba nao buklaol ora. Aoh, nim ngo kakl ub mbes di ngubi tomb di ninao kone bor

^w10:17 1 Kor 1:31   ^x10:18 1 Kor 4:4-5   ^y11:2 Ebe 5:26-27

^z11:4 Kal 1:8-9   ^a11:5 1 Kor 15:10; 2 Kor 12:11; Kal 2:6

ni ngubi ora hae ko, ini hambunom ko ko was hendeklemin muwalaklo nda ka.^b

⁷Mend di nim ini bor Ngaoron Angal Bib Hobao Sao ora nda buri palo kao njundis ub di, nim sokl nao mibur pone ora bao kao njundis. Nim ngub bubur ini tenaol aondao imbi wi ora hareklemine ko nim kang kho dimb men koro sub was habur, ini ngo bisur bu handis ub khorob sao mend buwao ko nen sabeyem be?^c

⁸Pangeklem. Nim ini hasmil obobur ini bisur bu Ngaoron kongon hobao sao ngo bu handis tomb nim inin sokl di menjao nao mibur bu handis o, nim ini ngo bisur buwao on sokl non bi oran nim nao wi hawao sao hakl di, mbini tenaol Ngaoron sem hor anda tangar aeben o hayao baebenom ora njismil nim ebe u hawao o, mbinim pone ora njismil nim paes mi non bi ora muwao.^d ⁹Nim ngo kakl ub ni ini daol nao haru ngo bao hasumndis tomb ko mend ko mend menjao menjao nao wi burubur dam nao bin di hawao o, nim inin kone bor mao kend ba inin menjao njib ko nao muwao ora. Ngub inj, naon Karas haeme mendbor mbini su Maseroniya haklbir nim ngo nao wi buruwao sao hakl mbinim ngaorukl peb bu njismil, wakl nim menjao es nao bi hambun sao ebe ngaorukl pelen u hawao ora. Aoh, nim mbes ngo tomb di inin kone bor kend mao ba menjao nao muwao, nim mabor di inin ngub menjao nao muklwao ora.^e ¹⁰Nim ngub ora bu haruklul Karas obum angal heneng was ko haraoklao ndam di henden nim di heneng ora kakl ngao, nim inin ne di inin sokl di kang menjao nao muruklu nda ub nim tenaol Ngaoron sem su Ngirik abo ngo bor paoleyem baeben hambunom pangen kao kalo, nim ngo sao oborob ora biyu ko turi

homo nao mbib kaoya angal sao buklwaol, mondom ni bor ngub nao kao nao lao ora.^f ¹¹Pangeklem. Nim inin menjao nao muklwao ko ngo kakl ub, nim ini turi homo kone nao wi haruklul ini makl homobur kakl ko nen sabeyem be? Inj ora ka. Nim heneng ora ini hem ko kone u ora haruklu ub Ngaorom di hendeyao ora.

¹²Mend di mbini man tangar kam akol bimi aol ngo baebenom kakla kobur, naom di mbini Ngaoron man kam akol bimi aol baebenom ngo bu hayem ub bombor ub ora beyem ko haongaoklu angal bu haroklme ora. Ngub bimil nim mbini ngo baebenom ngub lemi ko, mbini ngo baebenom moroklme ub inin osisao ngo nao muruklu ndal mabor di ngub was buklwaol, mbinim nao bombor ubi hayem ko nao hesa menger mukl buwaklemi ora. ¹³Heneng ora mbini ngo baeben non Ngaoron angal bib hobao sao nda kam akol bimi aol inj hayem ka. Ngub inj, mbini ngo baeben mbinin man tangar ora kam akol bu haroklme o, mbinim Karason angal bib hobao sao nda ora kam akol bu hae non bubur mbinim tenaol maobowam akol bu kakla ko mango hayem alem.^g ¹⁴⁻¹⁵Pangeklem. Nim ngo kakl ub Seran obum di bao eben lao ndan angal mini wesao heneng hayao ubi men koraeb se ora hayao. Ngubi ora hayaol obun kongon bimi aol baebenom di mbini nao Ngaoron kongon hobao sao ora ngo bu hayom ubi men korobur tenaol maobowaeb se ora hayem ol, mbinim ngub buklemi tomb naom burir nao biklmao ora. Aoh, mbini ngo baeben ngubi ora hayem ol, Ngaorom mbinim tenaol maobowa khorob ngo bu hayem on san luklaol ke hondo haeben saklemi ora.

^b11:6 1 Kor 2:1; 1 Kor 2:13; Ebe 3:4   ^c11:7 1 Kor 9:12; 1 Kor 9:18   ^d11:8 Pil 4:15-18   ^e11:9 2 Kor 12:13   ^f11:10 1 Kor 9:15   ^g11:13 2 Kor 2:17; Pil 3:2

Paolom Ngaoron kongon bubur ke mundub mundub bi hindisao o

¹⁶Nim angal ngo waki ko mende kaku ngao, nim ngo kowe ub inim ni heneng ora kon nao wi mbaoli tumu mari non bi hayao ko nen nao saboklwaebe ora. Aoh, inim ni di heneng ngub kon nao wi hayao ko nen sobaem sin di ebe was o, nim angal ngo kaku ub non mbini mbaoli tumu mari non bi kon nao wi baebenom ini maobowabur keme sao oborob ora pango boroklmeng, nim nao mbib kaoya angal bubur lowao sao haki di inim oborob ora pangoklwaebe ora.^h ¹⁷Heneng ora nim ini bor angal ngo kaku ub oran nao kone bor Aorao Aondaom kao kaol ub inj, nim ninao mbib ora mbini kon nao wi awis baebenom lome nda ub kobur, nim di ninao mbib turi homo kaoya angal bu hakiwao ora. ¹⁸Pangeklem. Mbini aol andub ora mendbor abo ngo ini hayem ol hayem baebenom di mbinin mbib turi homoklbur mbinin mbib was kone kimb bu beme saon haki o, mbinim turi homo haongaoklu angal bimi ndal nim non hobao sao ora bu hae ol, nim di ngub haongaoklu angal andub ora lobur bing pangoklwaebe ora. ¹⁹Nao tenaol haki o, ini non aondaom hambun sao pange kone kikil bi ebe ora hayem ol saki, mbini aol mendbor kon nao wi awis baebenom ini maobowabur man ebe kao nji non bu ini bor man tangar ngo kao njeme ub turi homo oborob ora pangha woroklme ka. ²⁰Heneng ora mbini ngubi baebenom non, ini bor naon man wiyao ub ngo sao ngo sao bibaebe ora ko buri palo man man ko haroklme ub bin di, mbinim inin ne wimi sao was maomb bo no habur inin ne wimi o no pond bu mbaroklme ub beme tomb di, ini maobowabur inin osisao maobala mu

haeme ub bin di, mbinim nao non ebe ora hayom kobur ini maobowa hel hend peb bu haen di, mbinim ini bor khorob bu lu bowes bu haeme ub bin di, mbinim ini bor ngo haki ub bu haen sub mbinim keme sao was hem ko pango boroklme alem. ²¹Wao. Nao tenaol haki o, nao ngo baebenom non nao aol paki heme demi was hayom ol saki, mbinim ini bor hambun sao ngo bu haroklme haki ub bukl buwaroklmaol, ni saki aondaom ora bil ka.

Pangeklem. Mondom obun mbib turi homo biyao sao nen sabobur turi homo haongaoklu harob sin nim di ngub ora buklwao, nim ngubi tomb mbini kon nao wi awis ngubi ora men korobur kaku ngao pangaoklaob. ²²Mbini ngo baeben Hiburu aol hayem be? Ni di Hiburu aol ora hae. Aoh, mbini Isreyel sem hayem be? Ni di sem bombor ngon was hae. Mbini Eberehemon sem hayem be? Ni di nao sem bombor ngon was hae alem.ⁱ ²³Aoh, mbini Karason kongon bimi aol hayem be? Ngon pangeklem. Nim ngubi tomb mbini kon nao wi he se non bi haroklme baebenom ngo lome nda ub kaku ngao, mbinim Karason kongon bu hayom kobur bimi nda ub nim buriyab ora biyul, nim mbini ngo baebenom bimi ub men mbabur bu haruklu ora. Ngub biyul mbini ni maki homoklme baebenom kalabus di ni ora pone mao palaesmi. Mbinim doroklom di ni ora pone loroklme. Heneng ora mbinim ko mend ko mend ni pe paen lu tuwaesmil, ni pe paki ke ke biyu ub di ni bombor o pone ora hae ka.^j ²⁴Mbini Nju semom ni waki was luklbur ni pibnao ora lismi tomb ukl supu kab kab hor kab ngub ngaorukl peyo nao li, mbinim ni heb ya kuwinjom ukl supu hor mendel hor menden supun teb was li li bu habur, ni ko su mao ha oran ninao mesao bor ngub lu hasmi ora. ²⁵Mend di mbini

^h11:16 2 Kor 12:6   ⁱ11:22 Pil 3:5   ^j11:23 Bis 16:23; 1 Kor 15:10

Orom semom di ni heb ya kuwinjom was ko teb lismi. Ko mend di mendborom ni ora hanom pe pan lubur soklo taokl po tuwaesmi. Mend di ni ko teb mao ha ib taokaoll bor baoraokl pobowao tomb, ib taokaoll tokl teb ngo khorob ora dallmbe bowes bisaol ni ib no pe paeb se hawao ora. Ngub bisaol ko mend oran ni mondom nao hend wa min was, bao hora somna hor kab oran ib hu kemol taokl akol bu hasao ora.^{k 26} Heneng ora bombor ngub was nim su hambun harer sokle hakl bor akol bu haruklu nda ub biyu tomb, ko mend ko mend ni ib wae di is maongao di hen mib se ora haruklu. Nim ngub akol biyu tomb aol el kaol kaol ke mendbor, tenaol harerol pebeme baebenon osisao mareme hakl mu loroklme aol baebenom di ni hen mu lib se ora haruklu. Ko mend ko mend tomb di ib taokaollon baoraokl-bir ib kunja tukun ora bor peyo tomb ni ib no pe paeb se ora haruklu. Ko mend ko mend tomb mbini ninao sem Nju sem mendborom di, mbini Tenaol Sem Tangar baebenon mendborom di, ngo baeben hambunom ni su and lobokl lobokl aondao baeben bor hawao tomb di, dera isaobu bor hawao tomb di, ni pe pan lu tuwaeb se ora haruklu. Aoh, mbini tenaol mendbor ninao tenaol sango baebenom di nao tenaol sango heneng ora hae non bubur ni karu luklbur bimil, mbini ngo baeben hambunom ora ni lu bowes bu lu tuwaeb se ora haruklul, ni pe pae ndi on ora haruklu.¹ ²⁷ Heneng ora nim kongon hobao sao ngo biyu ub buri palo bu kimb was bubur, ko mend ko mend tomb nao kone bor kend bin di haruklu ora. Nim ko mend ko mend tomb di somna u nao paoli was haruklu. Ko mend tomb ne di

ib di nao wiyaol, nao ne dem aondao bu ora homo paol di biyu. Ko mend ko mend tomb di ngub ne hun di paolu, lab lab menjao menjao di nao same ha, and ebel di nao paoli, ngo hendeyo hakl mendel dombes was ubur hubom di dur ko wi was bubur dam nao bin haruklu ora.^{m 28} Aoh, ninao kone bor ngub kho so kend mao baraoklao sao ngubi oran andub ora yaol, nim ngo baeben hambun sao nao ko warib se ora yao o, nim ninao kone ora bor hem aondao bu ora ko kho sen hae ub non, nim su hambun bor tenaol Ngaoron sem hor anda hayao baeben hambun bor ngo paoleyem baeben ora hel oborob was haklemi be? asub ora buklemi yeb ko nen sabobur, hor hor hem ko nao kone bor ngub kang sao aondao sao bin was haruklu ora.^{n 29} Heneng ora nim ngub ora hem ko haruklul, ninao Karas haeme mend obu buri palo Ngaorol hul ha ora nao harob sin, nim hem aondao ora kobur nao kone bor ni di bombor ngubi was haklwao ora. Aoh, ngo haklon is mend khorob bubur saokl wa sin, nao kone bor di hem ko kho sen was haklwao ora.^o

³⁰ Ngub buklaol nim ninao mbib kaoya angal sao mend buklwao ko nen soba sin, nim ninao mbib buri palo buklwao sao tenaolom pangen ko habur inj buklwao ora. Ngub inj, nim Njises ora taol mi poklbur ni buri nao pale demi ora men koro haruklu ub nen sabobur ora, ninao mbib haongaoklu angal buklwao ora.^p ³¹ Aoh, nim ngo kakl ub naon Aorao Aondao Njiseson Ab Ngaor imbi wi aondao ngo obu naom kaoya kao hakol was bu haroklmao ndam di henden, heneng ora kakl ngao^{q 32} ni su and lobokl lobokl aondao Damaskas bor po hawao tomb di

^k11:25 Bis 14:19; Bis 16:22   ^l11:26 Bis 9:23; Bis 14:5

^m11:27 1 Kor 4:11; 2 Kor 6:5   ⁿ11:28 Bis 20:18-21; Bis 20:31

^o11:29 1 Kor 9:22   ^p11:30 2 Kor 12:5   ^q11:31 2 Kor 1:23

su ngon aol wesmbao Aretason maomb bo haraoklao aol aondao om, ni luklbur obum obun kongon maomb bo haen lao aol mendborom ni men haen ko sub ni asol ora mao panaraokl ko, and lobokl lobokl ngon saond paeb mbuklu tundam akol bi ngon tiriyo komb barae baebenon dengi men paeb bu maomb bo ha kimb bin kisao ora.^r ³³Ngub bismi o mbini ninao Karas haeme mendborom ni mbasker nu taokl nu menger aondao mend sisao o bor mao bara nu ngon eyol yam hend ha pabur, saond paeb mbuklu tundae aondao ngo ndan yu tukun tom mendel dir mend komb pa wisao o bor men pae yin pobur, ni dera nan pon ya ndal munubur sub munu tibam tibam bismil ni nao li bongeyaokl powao ora.

**Ngaorom Paolom henden
obam sao ngub muwalisao o**

12 Pangeklem. Nim nao mbib kaoya angal sao ngo bu hae saom non nao bisur nao buklaol ko ni hende ora o, nim ngub nao bi bao wabur tangar sao mend nao lowaol, nim oborob ngo bu haruklu sao baeben inim ngub pangeklem in kao nju habur, nim ninao mbib turi homo haongaoklu angal bu haklwao ora. Nim ngub ora bu haklwao o nim ngubi tomb non Aorao Aondaom nim obam sao hobao sao ora mend hondon muwalisao hakl ub di, ko mend ko mend tomb obun angal mbes mupango wisao ub nim ora pangon ko mao dund baraoklao ub nen sabobur di, nim ngub turi homo haongaoklu angal buklwao kobur ora kakl ka. ²Aoh, nim ngo kakl ub non Karas aol mend yao o obu nim ora hendeyol, Ngaorom aol ngo obu su heben yu pon peyao ora wiyao o bor henden kemi pisao ora. Ngub bisaol obum yu heben ngo haondaokl bir obo hasao tomb non karasmas

ukl maoklaopun kab ora pibi hasao o, obum ngo hindisao ub non obam sao hindisao be? obum heneng ora haondaokl ibisaob ko nao hende o Ngaor obum ora hendeyao ka. ³Nim wakl ko mende kakl ngao, Karas aol ngo obu non nim ora hendeyo o, Ngaorom obu su yu Peradas ngo bor ngo kemi yin po muwalisao ub di nim ora hendeyong, obum heneng ora hindisao be? be? obam sao hindisaob ko ni oborob nao hende o Ngaor obum ora hendeyao. ⁴Heneng ora ngub bisaol aol ngo obum yu ngo bor pangisao sao baeben oran sun tenaol hambunom pang ngaen lo buwaeb se ora yaol, aol ngo obun angalom di tenaol hambunom pang ngaen kokl buwaklao ora. ⁵Ngub ora bisaol nim ninao mbib buklwao sao bor nim oborob biyu ko haongaoklu angal nao bi, Ngaorom aol ngo obu bor yu ngo bor kao kalisaol, ngo pangaokl ibisao sao ora turi homobur nim ngon haongaoklu angal buklwao ora. Ngub buklwao o ni di ninao mbib non ninao buri mend nao wiyul ni demi ora hae ub nen sabobur, nim nao mbib turi homo kaoya angal bib se haklwao ora.^s ⁶Aoh, nim ninao mbib turi homo haongaoklu angal sao mend ba sin nim baehaemen inj, nim hobao sao ngo bu haruklu on turi homo ninao mbib kaoya angal sao ngub buklwao, kon nao wi awis baebenom bimi nda ub inj buklwao ora. Ngub buklwao o mbinim ni aol ebe ora hae ko nen nao saben ko, nim oborob was biyu ko ninao mbib kaoya angal nao buklwao. Ngub inj, mbinim nim hambun sao bu haruklu sao ora hondobur mbinim pangokl di oborob ora pangeyem ol, mbini hambunom ni aol ngubi ngo hae ko ora hendeyem ka.^t

⁷Heneng ora Ngaorom ni bor angal ngo kao dund bu muwalisao sao menger nao mib se hobao sao aondao

^r11:32 Bis 9:23-25   ^s12:5 2 Kor 11:30

^t12:6 2 Kor 10:8; 2 Kor 11:16

ora muwalisao. Ngub bisao o obum ni bor ngo sao haki ngub hondon kao nju muwal paesao tomb, nim ebekone po ninao mbib kaoya angal nao bun ko, Seranon kongon biyao aol mondom Ngaorom ninao toklol tanda bi hakol bi ora mondom as nja nao bin kisao ora. Ngub bisaol nim tanda nao hakol was bu haruklul, nim ninao mbib turi homoklur buklwao saon ebekone po haongaoklu angal nao buklwao ora.⁸ Heneng ora ninao toklo bor tanda bi hakol bi sao ngo mu tuwaebe ko nim Aorao Aondao obu bor ko teb oran kao kalowao ora.⁹ Ngub buwao o Ngaorom ninao angal ngon ngub ko san lisao. Pangal. Njem njen kone bor kend bin was habur buri nao pale ora haklesi o, ni buri aondao pon pae ora ngo hae om nje hond homobur, njem menjao bukl buwa nao benin buri ebe taol bu njuklwao. Ngub buklwaol njem ni buri pon pae ora ngo hae ub ora mao bembera hondoklesi tomb, njen kone bor sisab bi oram sub tibaen as ko was buruklesi ko kao njisao ora. Heneng ora obum ngo kisao ub Karasom ni buri mao pala obum ni yal ha bisur bi haen was haruklul, nim ninao mbib buri nao pale demi ora ngo hae on hem nao ke turi hom ha was habur, ni buri nao pale ngo hae on haongaoklu angal bib se haruklu ora.¹⁰ Pangeklem. Nim ngo kaku ub nim Karas obu taol mi pu aeben ora saklbur hae ol, ni demi ora habur menjao buri palo bukl buwaebe se ora haklwao ub di, mbinim ni bor nje kho ubi abub bi ko hondo ko bowes bu haeme tomb di, aoh nao kone bor kho se sao mend beyao tomb di, mbinim ni lu tuwaklbur ke mundub mundub bi mao handaeme tomb di, nao kone bor kend bi sao hambun sao ebeyao tomb di, ni bor hambun sao ngo haki ub beyao tomb nim turi hom ha was habur obu taol mi

pu aeben ora saklbur haruklu ka. Ngub biyul ni demi ora hayo tomb di, bombor ngo ora tomb obum ni buri mao palaraoklao ora.¹¹

**Paolom su Kord tenaol bisur
bun sa ko hem kisao o**

¹¹ Heneng ora nim ninao mbib kaoya angal andub ora ngo bu hae ub non nim kon nao wi he se angal ora bi o, angal ngubi ngo ko hae ub oran ini ngo baebenom ora mao ka hayem alem. Pangeklem. Nim ngo ko hae ub nao kon, inim nim biyu sao ora hendeme ndan, inim ni bor ora turi homo kaoya angal bukl bemen, ebe ora sokl beyao ka. Aoh, ni imbi nao wi mondom sor nao mib se kang ora hae o nim di ora hende ub, mbini inin man tangar kam akol bimi aol hobao sao aondao ngo hayem baebenom non ni kang ora di nao men mbaeb se ora hae.^v ¹² Pangeklem. Nim ngo kaku ub non nim ini hayem ol obo handis tomb, nim ini hambunom hendeklemin tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir bikleme sao di andub ora bu habur kowaon, nim ke mundub mundub bi hondowao tomb di penar bu makl nao heme Ngaoron kongon buri palo ora bu handis ol, inim di ni oran obu Ngaoron angal bib hobao sao ora heneng wiyao ub ngo ko hae ko panaem ora handaeb se hae alem.^w ¹³ Ngub buwao o nim Ngaoron sem hor anda hayao ngo su tangar aeben o bor paoleyem baeben non turi homo heben heben bu bisur was bu habur, ini sem ora bombor o non makl homo tuwawao ko nen sabeyem be? Wao. Nim ini bor khorob sao asao ora buwao? Nao tenaol haki o, nim inin kone bor kend mao ba ne osisao di njib was ko bao no pon bu mba, nim ini bisur bu handis on sokl di njib ko bao mibi nda buwaol ngon saongao mareme

^u12:10 Pil 4:11-13   ^v12:11 2 Kor 11:5

^w12:12 Oro 15:19

yeng, saongao noklwao hakl inim nim khorob ngo buwao ye on saongao nao mari tuwaklaebe ora.^x

¹⁴Pangeklem. Nim ini ngubi tomb hondokl oboklbur hae ol, ngo oboklwao om non ini ko tebo mao ha ora hondokl oboklwao o, nim inin kone bor kend mao ba inin menjao taol mi inj oboklwao ora. Ngub inj, nongnas kang baebenom mbinin ingi aorao baeben oborob ora haen ko inin kone bor asao was hem keyem ko menjao bisur bu nao kaloklme o, mbini ingi aoraom mbinin nongnas baebenon kone bor munu baolu hondo osisao hambun sao bisur bu kalo haroklme ora. Ngub ora bimi ndal ni ngo oboklwao ub inim ni menjao njereklemin ko hem kaoklbur inj, Ngaorom ini ora bu min ko inin kone ora munu baolu hondoklbur oboklwao.^y ¹⁵Aoh, nim non ninao osisao hambun sao uklwao sao hakl di ini bor bao njubur, nim inil kone aondao bu ora u haruklul nim su ngol ngub bao haklwao aeben anga tomb di ini was hem ko bisur bu haklbur haeng, nim ini bor hambun sao aondao bu oborob was bisur bam bam buklwao tomb, inim non nil kang bu ora di turi homo kone nao wi makl was homam homam bu haklemi be?^z

¹⁶Heneng ora inim di ora hendeyem ub nim inin kone bor kend mao ba, inim ni menjao hem ko njib nao kaklo nda o ini ngo haklon mendborom ninao mangal bubur ngub lome. Paol obum nao bor menjao njib ko tenaolom henden mao pana non nao maoraoklao nda o, obum sub heneng ke non bubur naom obun angal hem ko pangomun ko obum nao maobowaesao ko haroklme ora. ¹⁷Pangeklem. Mbini ngub lome baebenom baehaemen ninao mangal asub ko ora bimi balem? Aoh,

nim aol mendbor ini hasmil ninao angal mendbor ini bor kao njin ko eben kowe sandis ub, nim inin menjao maobala muklbur puklub kowao ko nen sabeyem be? ¹⁸Nim Tatas obu ini hasmil eben kowe sandis tomb di naon Karas haeme mend di obu hesa haru puklub kowaong, Tatas obu ini hasmil ngo ibisao ub inin menjao maobala muklbur ibisao ko nen sabeyem be? Wao. Inim di ora hendeyem ub aol ngo obu di yaon kone bombor ubi ora, yaom harer bombor on ora hem ko po haroklbae ndang, inim obu nao hende hayem be?^a

¹⁹Nim ini bor angal ngo kakl baeben non, inim mbini ngo baeben non ebe ora harilim ko nen sabeklemin ko inj kakl ka. Ngub inj ora. Nao haeme mbaoli hakl o, Karas obum nao haru ora habur obun mbib ora naom ini bor ngub kao kalaoklaob keyao ub, naom inin kone mao dund sa ini ora bisur bubur, angal ngo baeben Ngaorom di henden heneng was kao nju hayom ka. ²⁰Ngub bu hayom o nim abo ini hayem ol ngo oboklbur hae ub oboklwao tomb, nim inim oborob ora haklemil hondoklwao ko nen sabo hae ub inj, nim ini wakl tangar ubi ora men koro haklemil hondoklwao ko nen sabeyo tomb, nim hem aondao ora kobur nao kone ora bor kang sao aondao sao bin was haruklu ora. Ngub biyung inim ni di obu aol kang sowa pae mend oboklaol hondoklmao ko nen sabeyem ub, nim inim ngo sao hakl oborob was bimi ko turi homo heb heb kam nao oboklwao ora. Heneng ora nim ngub buklwaol hondobur inim burir biklemi ko nen sobakl. Aoh, abo ngol oboklwao tomb inim ab saond bi bi bu, mende bor daongirir kao kao bu, mende bor ko hom hom bu, mende hem nao ke inin mbib was nen sabo, mende bor maobowa an-

^x12:13 2 Kor 11:9   ^y12:14 2 Kor 13:1

^a12:18 2 Kor 8:6; 2 Kor 8:16-18

^z12:15 Pil 2:17

gal bu, menden mangal bi bi bu, ebekone po, mendem lao ub nao pange engelum kao kao bu, inim khorob ngo hakl ub bu haklemi ko nen sabeyo tomb nao kone bor hem ko pakl homo haruklu alem.^b ²¹ Heneng ora nim ngo kakl ub ni abo ngol ngub obobur hondoklwao tomb ini andub mendborom paes pu pu bu, khorob bukbur pamukl kone woroklme ub was heb hom hom bu hayem ub hondoklwao ora. Ngub bimi o ini ngub bimi baebenom wakl kone nao baol mini haklemil hondoklwao tomb, Ngaorom ni sakl aondao ora mao polaklao tomb, nim mbini oborob ora bisur biyu nda o mbini khorob was bu haroklme ko nen saboklwao ora. Ngub nen saboklwao tomb nim hem ko de aondao bu ora lowao ko nen sabo hae ol, nao kone bor pakl homo kang sao aondao sao bin ora hae ka.

Inim Ngaorol hul ha ha kimb ora bibaebe

13 Nao haeme mbaoli hakl o, nim ngubi tomb ngo oboklbur hae om non ko tebo mao ha ora oboklwao. Ngub buklwao o Ngaoron mbuk waeb bor di wiyao ub nen saboklwaebe.

Mondom khorob beyao sao mend

Tenaol is kab teb andubom ora hondobur

Obum heneng ngub baonao ora keme tomb

Tenaol hambunom di heneng ora lem ko nen saboklme ora ke wiyao ub inim oborob ora saboklwaebe.^c ² Ngub ke wiyao nim ngubi tomb non ar-mend ora hae o, nim mbes ini hasmil ko kabo mao ha obondis tomb di angal ngo ini bor kao njundis ub ko mende kakl ngao, ini mendbor khorob bu harilim baeben di ini hambunom pangoklwaebe. Ini

kone nao baol mini khorob was bu haroklme ngo baeben is mend nao bulaokl peklemil khorob ora taolu luklwao ora. ³ Pangeklem. Nim ini bor angal hobao sao ngo kao nju haruklu nda ub inin kone bor obum Karasom kao kaleyao sao inj, obun mbib nen sabobur ko hae ko nen sabo inin kone bor taol taol bu harim sin, Karas obu demi hom pae non bi inj hayaol obum ini buri palo kone u bokeklemil lao ub hondoklemi ora. Inim ngub hondoklemi tomb nim kao njuruklu nda ub di obu buri aondao ngo harekle o, obum kao kaleyao ub ora kao njerekle ko panaem ora mao bembera hondoklemi. ⁴ Heneng ora mbes non obun mbib buri nao pale non bi sub sowa paesao mbinim obu is pe kowal bi bor pe paen nil li mbasmi o, Ngaor obun buri aondao ora wiyao ndam obu wakl mao enjaesaol obu ngubi tomb non buri ngubi ora hayao. Ngub hayao o obum mbes ngo sub demi men koro hasao ub nao obun kongon bimao aol baeben di ngub buri nao pale demi ora hayom o, naom Karas hesa haru habur ini bisur bu obun kongon hobao sao ngo bu hamun ko, Ngaoron buri aondao ngo ndam nao buri mao pala haraoklao ora.^d

⁵ Ngub biyaong inim hor hambunon inin kone sisao nim Karasol oborob ora hul ha harilukl be? kang mend besao kon u sao harilukl ko inin mbib mao bembera hondo ora haklwaebe. Inim Njises Karas obu inin kone ndaon bor hayao ub nao hende ora hayem be? Aoh, inim obu ngo hayao ub nao hende harim sin, inim kang mend awis sao men korobur obul hul ha ora nao haroklme ini obun sem

^b12:20 2 Kor 2:1-4   ^c13:1 Mat 18:16; 2 Kor 12:14; 1 Tim 5:19   ^d13:4 Pil 2:7-8

inj hayem ka.^e ⁶Aoh, ini ngubi hayem sin inim nao ngo baebenom obul hul ha haroklmao ub naom kang mend besao kon sao nao wi, hul ha, ha kimb was bu haroklmao nda ub inim ebe hondoklemi ora ko nen sobakl ka. ⁷Heneng ora naom inim khorob nao bi oborob was hareklemim ko, Ngaorom ini bisur bin ko obu bor kao kal ha was haroklmao ora. Ngub bimao o naom ngo bimao ub non, mbini tenaol aebenol haeme baebenom naom Kord tenaol baeben angal hobao sao ngo oborob ora kao kaloklmaol, mbini angal bib ebe ngo kam akol bimi aol ngo baebenom oborob ora bimi ko nen saben ko inj Ngaor bor kao kalo haroklmao ora. Ngub inj, inim non nao ngo baeben makl homobur mbinim ngub nao bib se hayem ko nen sobaem sin di, inim oborob was bu hareklemim ko nen sabobur naom Ngaor bor ngub hem ko kao kal ha was haroklmao ora. ⁸Pangeklem. Naom Ngaoron angal bib hobao sao ora wiyao nda ub men mbabur naon angal tangar mend kao njuklbur inj hayom alem. Ngub inj, naom di tenaol hambunom angal bib hobao sao heneng ora wiyao ub hondo, oborob ora pangen ko angal bombor ngon was kao dund bu hayom.^f ⁹Ngub ora beyom ol nao angal bib hobao sao ngo kam akol bimao aol ngo baebenom bu haklmao ub, naom ini buri palo maomb nao bo harum sin di, inim hambun sao oborob buklemi sao buri pal mu sao bu haklemi tomb naom turi aondao bu ora homoklmao. Aoh, naom inim hambun sao oborob dund se ub was bam bam bu Ngaorom nen sabeyao ub was bu hareklemim ko nen sabobur, naom Ngaor bor ngub kao kal ha was haroklmao ora. ¹⁰Naom ngub bimaol ni di nao haru nao hae su enderae bor armend ora habur o, ni wen ini

hayem ol oboklbur hae ol nim ini bor bas mbes ngo eben kakl o ka. Ngub bi o nim bas ngo eben kakl ub non, Aorao Aondao obum ni inin maeb haraoklao aol mao hasao ub nim ini haklemil obobur inim khorob bu haklemil hondoklwao tomb, ini taolu luklwao ko inin mbib hondo oborob kone baol munu hareklemim ko ora eben kakl. Ngub buklwao o Aorao Aondaom ni bor obun buri ngo taol bu njisao ub non, nim ini bor kho mao sa sao menjao bun ko inj njisao ora. Ngub inj, obum ni inin maeb haraoklao aol mao habur ni bor obun buri ngo njisao ub, inin kone bor oborob Ngaor obum turi hemeyao sao was and sam sam bin hareklemim kon ko ni bor obun buri aondao nda taol bu njisao ora.^g

¹¹Nao haeme mbaoli hakl o, nim ini bor bas ngo waeb bu kowes ora bubur, ini hambun ebe soklaong inin kone bor sub tibaen as ko ora haklwaebe kakl. Inin kone bor di kho sao mend nao win oborob kone dund se woroklme ub was and sen haklwaebe ora. Nim ini bor angal ngo kakl baeben di oborob ora pangobur, inim kone bombor ub was u mende turi homo kone wi wi bu sub was haklwaebe ora. Heneng ora inim ngub buklemi tomb Ngaor obu nao hambun hond homo kone u, naon kone bor sisab mao baraoklao Ngaor ndam, ini nao tuwae ini hesa haru was bao haklao ora.^h

¹²Pangeklem. Nao tenaol Ngaoron semom bimao nda ub inim Karas tenaol hambun bor turi homo heben heben bubur ki siken was bi bi bu haklwaebe ora. Ngaoron tenaol enjo ngo bor hayem baeben hambunom ini hambun bor ini ebe soklaong as ko ora haklwaebe lem.ⁱ

¹³⁻¹⁴Aorao Aondao Njises Karasom ini hambunon kone bor bao habur ini hond

^e13:5 1 Kor 11:28

^f13:8 1 Kor 13:6

^g13:10 2 Kor 2:3; 2 Kor 10:8

^h13:11 Oro 15:33

ⁱ13:12 Oro 16:16

hom ha was hayao ora. Ngaorom diini
hond homo aondao bu ora kone u hayao
ora. Obun Wesao Komb Bi Aondao ndam

di inin kone bor bao habur, obum ini
haru akol was bu ini maeb ha maomb
bo ha kimb bukloa ora.

Paolom Kalesiya tenaol bor bas ngo pen kisao o

1 Ni Paol, ni Njises Karas hesa naon Ab Ngaor kabon angal bib hobao sao kam akol bu haruklu aol nda ka. Pangeklem. Nim kongon hobao sao ngo bu haruklu nda ub ni tenaol heneng mondom inj bu haki pu ko mao hasao ora. Ngub inj, naon Ab Ngaor ngo obu naon Njises Karas obu himisao o waki mao enjaesao nda hesa Njises kabom ora, ni ngo hae ub han ko nen sabisbi ub ni bember peyo mao hasbi ora.^j ²Ngub bisbil ni aol ngom ora ini Ngaoron sem su Kalesiya bor hayem baeben hambun bor bas ngo waeb bi ol, Karas tenaol enjo ngo ni hae o bor hayem baeben hambunom di naom ini abo ngo bor hayem baeben hambun bor, ini ebe soklaong inin kone bor sub tibaen as ko ora haklwaebe laom.

³Heneng ora naon Ab Ngaor hesa naon Aorao Aondao Njises Karas kabom ini hond hom ha was habur inin kone bor sub tibaen as ko hareklem lebi ora.^k ⁴Pangeklem. Sun tenaolom khorob was ngo bam aeben aeben bu hayem saom nao nao men mbaen ko, naon Ab Ngaorom obun mbib nen sabisao ub Karas ndam nao bu mu, naon kone kho kunaen ko obun ibao nda peben kaen kisao ora.¹ ⁵Ngub bisaong Ngaor obu imbi wi aondao yubu ora hayao ub naom bao hor hambunon kaoya kao ha was haemin ora. Heneng ora.

Ngaoron Angal Bib Hobao Sao bombor ora wiyao o

⁶Nao haeme mbaoli haki o, Ngaorom Karasom ini hond homo pone ora bu min ko ini obu hayaol ubuklub kisao o,

inin ngubi tomb obu penar bu ora bao tuwabur angal bib hobao sao menger tangar ubi mend hem ko pangeyem alem. Wao. Inim ngo beyem sao nen sabeyo tomb nim burir aondao ora biyubur burisao kab pen ora hae ka. ⁷Heneng ora Angal Bib Hobao Sao oran ukl bombor ora wiyao tangar mende mend nao wiyao o, tenaol mendborom inin kone bor kho mao sa ngil ngaol mao ka habur kemen, Karason Angal Bib Hobao Sao heneng ora wiyao ub nao hende non bubur mbinim ini bor angal bib hobao sao ngo kao nji non bu, ini bor man tangar ora ngo kao nju hayem ub mbinim ini mao bowabur angal bib tangar ubi mend kao nju hayem ka.^m ⁸Pangeklem. Mbinim ngub bu hayem o naom ini bor mbes pibnao ora Angal Bib Hobao Sao ora ngo kao njisumndis ub bao wabur, nao ngo baebenon mondom sa sin di, aoh Ngaoron angal mini wesao ora mondom sa sin di, mondom waki angal tangar ubi mend ini bor kao nja sin obu is de bor pobur ke hondo haeben ora soklao.ⁿ ⁹Heneng ora naom mbes ini bor ngo kao njisumndis ub nim ko mende kakl ngao, naom ini bor pibnao ora Angal Bib Hobao Sao ora o kao njisumndis ub bao wabur mondom ini bor tangar ub mend baol munu kao nju harob sin, obu is de bor pobur ke hondo haeben ora soklao.

¹⁰Pangeklem. Nim ini bor angal ngo kakl o sun tenaolom turi hemen ko kakl ko nen sabeyem be? Inj ora. Nim angal ngubi Ngaorom turi hemen ko, ko haruklu ka. Aoh, nim angal ngubi sun tenaolom ora ni bor kaoya ken ko, ko haki beyon ni Karason kowan lao aol ora hae ub nao haki beyo ora.^o

**Paol obu Ngaorom ora obun
angal bib hobao sao kam
akol biyao aol haen kisao o**

¹¹ Nao haeme mbaoli hakl o, heneng ora nim Angal Bib Hobao Sao ora ngo kam akol bu haruklu nda ub, nim tenaol heneng mondom kao nji inj ko haruklu ora.^p ¹² Pangeklem. Nim angal ngo ko haruklu e ub tenaol mondom kao njismil dim nao pangowao ka. Aoh, mondom njem angal bib ebe ngo ngub kaebe ko, ko mao dokla ni buwalisaol inj nim angal ngo ngub kam akol bu haruklu ora. Ngub inj, Njises Karas obun mbib ora obun angal hobao sao ngo ni kao njubur oborob ora kao dund bisaol, nim obun Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol hambunom pangen kao kalam akol bu haruklu ora.

¹³ Ngub biyu nda o nim mbes non Nju semon man ora o turi aondao bu ora homo men hakol bu habur, nim mbes ngo tomb bu hawao sao ninao arman inin halom di ora pangismi ub, nim Karas obun sem sablo haen kisao baeben hem nao ke mbini khorob ora ke mao handa lu bowes bu taol peb bu hawao ora.^q ¹⁴ Heneng ora nim ngub bu habur kowaon, nao ab sumb wilom hambun sao kismi sao di mbinim bismi sao hakl di nim hem ko turi aondao ora homowao ora. Ngub turi homobur nim nao Nju semon man hambun sao men hakol ora bu hawao om, nao nas sango aeben mendbor man ngo nao haru men hakol bu hasmao baeben di nim mbini hambun men mba sao hawao ora.^r

¹⁵ Nim ngub bu hawao o Ngaorom obun mbib nen sabisao ub ni ninao amom nao marisao tomb di, obum ni ngub bember pe mao haklwao ora ko nen sabisao ub obum ni hond aondao ora homo pone ora bisur bubur, obum nim

ngubi tomb obun angal pango obun kongon bu han ko ni bember peyo ib kisao ora.^s ¹⁶ Ngub bubur kisaon nim Njiseson Angal Bib Hobao Sao ngo Tenaol Sem Tangarom pangen kao kalam akol bu han ko nen sabobur kisaon, obum obun Isi nda nim hondon muwalisao ora. Ngub bisao tomb nim angal bib ebe ngo lowao on asub was buklwaob ko, tenaol mende bor di mend ne nao muwao ora.^t ¹⁷ Aoh, mbini Ngaorom obun angal bib hobao sao kam akol bu haroklme aol ngo pibnao haen kisao nda baeben di mbini Njurusalem bor hasmi o, nim mbini dim hondokl nao powao ora. Heneng ora nim mbini tenaol is mend birismil ngon menjao ne mukl di nao pe, ni penar bu ora su tenaol nao biri su Arebiya bor po haklbir kowaon mabor wakl su Damaskas powao ora.

¹⁸ Ngub bubur kowaon mabor karasmas ukl teb mend pibi hasao tomb nim su Njurusalem bor Pita hasaol pobur, nim obu hesa kang mend angal ko berab kam powao o ni Pita hesa haru saren ukl kab oran obun anda bor bao hasbao ora. ¹⁹ Ngub hasbao tomb nim Aorao Aondaon haeme Njemus obu di ngo bor hasaol hondowao o, mbini Ngaoron angal bib hobao sao kam akol bu haroklme aol baebenon mondom dim ni bor angal ebe ngon kang mend ko mao dund nao bisaol, nim Ngaoron angal bib ebe ngo kam akol bu hae ub Ngaor obun mbib ora ni bember pe haen kise ko tenaolom di panaem ora mao bembera handaeb se hae ka.^u ²⁰ Pangeklem. Ngo kakl ub heneng ora bisaol, nim ngo waeb bi ub kakla inj heneng ora kakl ol Ngaorom di henden ora kakl.

²¹ Nim mabor sao su Siriya bor di pobur su mende Silisiya bor di po akol bu hawao ora.^v ²² Nim ngo hakl ub bu

^p1:11 Mat 16:17   ^q1:13 Bis 8:3   ^r1:14 Bis 22:3   ^s1:15 Oro 1:1

^t1:16 Bis 9:3-6; Kal 2:7   ^u1:19 Mat 13:55; Bis 9:26   ^v1:21 Bis 9:30

hawao o su Njuriya bor Karason sem hasmi baeben hambunom ninao el wil non ko mend nao hindismi o,²³ tenaol mendborom nim bu hawao sao arman mbini hasmil kam aeben bismil pangismi tomb, mbes aol ngo obu nao Karasol hul ha haroklmao baebenom mendbor lu taol peb bu ke mao handa lu bowes bam bam bu hasao o, aol ngo obum waki ngubi tomb non Angal Bib Hobao Sao ngo ndal hul ha habur tenaol hambunom pangen kao kalo hae ke mbinin halom pangismi ora.²⁴ Mbinim ngub pangobur kismim nim waki mabor ngo bu hawao ub pangismi tomb, mbinim turi aondao ora homobur Ngaor bor tengiyu ko kaoya ko hasmisa.

**Paol obu Ngaoron angal bib
hobao sao kam akol bismi aol
baeben daol haru birisao o**

2 Mabor karasmas ukl maoklaopun kab oran pibi hasao tomb Banabas yao waki Njurusalem yin pisbao tomb, nim aol Tatas obu di nao haru mbi kowaol nao haru pismao ora.^w ²Ngub ngo pismao ub nim nao konem bisao ub nao mbib nen sabobur inj powao ora. Ngub inj. Ngaorom nao kone bor pu kisao ub ora powao ka. Ngub pobur kowaon ni mbini Ngaoron semon maeb haroklme aol baeben daol nao was ware pe ora su Njurusalem ngo bor kiril mba birismao tomb, nim Ngaoron Angal Bib Hobao Sao ngo Tenaol Sem Tangarom pangen kao kalam akol bu haruklu nda ub mbinim nim baehaemen obun konem nen sabobur be? menjao bu hae ko nen sabobur, ninao kongon hobao sao ngo mbes di ngubi tomb di bu haruklu nda ub njem baehaemen bu harili lemil ngon il nao se soklao ko, nim nao kongon ngo bu haruklu on mbini Ngaoron semon maeb haroklme aol ngo baebenom

pangen kao dund buwao ora.³ Ngub buwao o aol Tatas ngo nim obu nao haru mbi ko kemi powao nda di obu Aol Sem Tangar Ngirik aol sisao o, mbini ni daol nao haru obo kiril mba kao kao bu birismao baebenom nao Nju semom bimao nda ub nas ngon songol pe ha sowebe bi haemin nao kismi ora.^x ⁴Ngub bismi o mbini Nju sem mendbor ngol birismi baebenom, aoh naom aol Tatas ngo obu di songol pe ha sowebe bi haem ko angal kismi o, mbinim ngub nao bi baehaemen kao bara win ora kismi ka. Mbini ngub kismi ngo baebenom was nao Eben Ke Aol Njisesol hul ha haroklmao baeben non, Moseson manom naon kone bor ko mende nao men mba win, naon kone bor sub sowa pa sisab bi ora bereyom o, naon kone bor waki kho mao sa men mbaen ko naom Moseson manom bibaebe ke wiyao ub tuwareklem be? men hakol ora bim ko sub bibir aol non bim sowa pabur hondo birismi ora.^y ⁵Mbinim ngub bismi o Karason Angal Bib Hobao Sao ngo heneng ora harer dund se non bi ora wiyao, ini Tenaol Sem Tangar baebenom harer ebe dund se ngo baondib munubur harer he so es buwa nao beklemin ko, mbini Moseson man hem ko men hakol bimi ngo baebenom nao bor inim ngo sao ngo sao bibaebe koklbur bi birismi tomb di, mbinim nao bor ngub ken kang el bombor ora di nao pango biribur mbinim nen sabismi ub di kang mend bi isur isur nao bismao ora.

⁶Ngub tomb mbini maeb haroklme aol ngo birismao haklon mendbor di mbini ngub Ngaoron semon maeb haroklme aol ora hayem ko pangowao o, mbini ngo haklom di ni bor njem Tenaol Sem Tangar bor ngo bili ub nao bibi ko di menjao nao kismi ora. Aoh, nim ngo kakl ub mbini ngo baeben heneng ora

naom maeb haroklme aol hasmi be? nim mbini asao ora hayem ko oborob nao hondowao o, Ngaorom aol aondao sao haroklme baeben bor di aol kang sao haroklme baeben bor di obum mbini hambun bor kone bombor ub was wao-raoklao. Ngub biyaol nim di kone bombor ub ubur, mbini ngo baeben aol aondao be? kang hayem ko nim oborob nao hondaowao o, mbini ngo haklon mondom nim Tenaol Sem Tangar bor Angal Bib Hobao Sao ngo kam akol bu haruklu ub makl homo njem khorob bili nao kismi ora.^z⁷ Ngub inj, Ngaorom Pita obum Nju sem hambun bor obun Angal Bib Hobao Sao ngo kao kalo haen ko haen kisao ub, Ngaorom ni di obun Angal Bib Hobao Sao bombor ngo Tenaol Sem Tangarom pangen kao kalam akol bu haen ko bember peyo mao hase ko hindismi tomb, mbinim nim ngo bu haruklu ub turi aondao ora himismi.^a

⁸ Heneng ora mbinim di ngub hindismil Ngaoron burim Pita obu Nju sem tenaol hambunom pangen obun angal bib hobao sao kam akol biyao aol haen kisao ub, obun buri ngom was ni di Tenaol Sem Tangar bor obun angal bib ebe ngo kam akol bu haraoklao aol mao hasao ora. ⁹ Ngub bisaol Njemus di Pita di Njon di mbini ngo baeben di Ngaoron semon maeb haroklme aol ora hayem ko pangowao o, mbini ngo baebenom non Ngaorom Paol obu bor obun kongon tangar ubi ngo bu haen kise ko mao bembera hindismi ora. Ngub hindismi tomb mbinim Banabas yao di turi aondao ora himismil, naom turi hom hom bubur ki siken bi bi bismao ora. Ngub bubur kismaon Banabas yaom Tenaol Sem Tangar bor angal bib hobao sao ngo kao kalo haroklbaob ub wakt ngub buklpoklbaob on di, mbinim Nju sem bor angal bib ngo pangen kao kalam akol buk-

lemi ub di, naom kone bombor ub u angal bombor ora kao paesmao ka. ¹⁰ Ngub bismao tomb mbini maeb haroklme aol ngo baebenom Banabas yao bor bombor sao ora mend bibaebe ora ko nen sabismi o non, yaon sem ngo yaom angal bib hobao sao ngo kao kalo haroklbaob sem o daol ub mu munu, naom mbini Nju sem tenaol mendbor menjao nao wi burubur mbinim kone bor dam nao bin birismi baeben bisur baomun ko nen sabismi ora. Ngub nen sabismi o nim mbes mbinim yao bor ngub nao ke tomb di, mbini dam nao bin boroklme ngo baeben hond aondao ora homobur nim mbini bisur buklbur kongon buri ora bu hawao o sisaol, mbinim angal ngo kismi ub nim di turi homowao ora.^b

Paolom Pita bor njem ngo sao oborob inj bae ko taolu lisao o

¹¹ Ngo tomb mabor Pita obu di su Andiyok ngo ni hawao bor ibisao tomb obum su ngo bor tenaolon kone bor taol taol bib se khorob sao kang mend bisaol, naom mao bembera hindismaol njem ngo bel sao oborob inj bel ko nim obu tenaol hambunon el sol taolu luwao ora. ¹² Pangeklem. Nim obum ngub bisaol taolu luwao ka. Pita obu Nju sem habur o su Andiyok ngo bor pibnao obo hasao tomb, Nju semom bimi nda ub nao bi obum mbini Tenaol Sem Tangar Karas sem hasmi baeben hesa maomunu ne di bao was no berem kisesa. Ngub bisaol o wakt mabor sao Njemusom Nju semon Karas aol hasmi mendbor su Andiyok ngo Pita obu hasao nda bor puklub kisaol ibismi tomb, Pitam obun kone bor nim mbini songol pe ha soweb nao bi hae ngo baeben hesa ne no bere ko hondoklemi ko nen sabisesa. Ngub nen sabobur obum pakl homo kone kab sao marubur kisaon, mbini Nju

sem songol pe ha soweb bi hae sem ub kibi pa ne no boroklme ub bem kisesa. Pitam ngo bisao o Nju sem mendbor naom Tenaol Sem Tangar ngo Karas sem hayem baeben di songol pe ha soweb bi haklmao ora kismi nda baebenom, nim mbini songol nao pe hae baeben kab ngub ne no buruklmaol hondoklemi tomb mbinim ni ko aondao ora homoklemi ko nen sabobur pakl himisesa.^c ¹³Ngub bisaol Nju sem naon Karas haeme ngo birismi nda baebenom di Pita obum ngo buwalisao nda ub was bubur, mbinin kone bor di mbini songol nao pe hae baeben hesa maomunu ne nao no buruklmao ko nen sabo kone kab maru birismisa. Ngub bismi tomb Banabasom di Pitam ngo bisao nda ub was hondobur, obum di kone kab maru khorob ngo bismi ub was bisesa. ¹⁴Ngub bismi o nim oborob ora mao bembera hondowao tomb, mbini ngo baebenom ngo bismi sao Ngaoron Angal Bib Hobao Sao heneng ngo oborob dund se wiyao ub inj bismil, nim tenaol aondao ngo hasmi baebenom di pangen Pita obu kang mend makl homo taolu lubur kabl, Nao haeme o nje heneng ora Nju sem songol pe ha soweb bi hae hael o, njem pibnao su enjo ngo bor obo hasi tomb nje Tenaol Sem Tangar men korobur mbini hesa ne maomunu bao no birisi sandang, njem asub ko mbini Tenaol Sem Tangar ngo baeben wakl Nju semom bimi ub bu, Nju sem men koren lowao ko nen sabisib ko kao kalowao ora.

**Ngaorom Nju sem di Sem
Tangar di Njisesol hul ha
haklemi o was men muklao o**

¹⁵Heneng ora nao Nju semon tol dakle sao hayom baeben non, mbini Tenaol Sem Tangar ngo Ngaorom mbes Moses bor man kao kalisaol wiyao ub nao

pange habur khorob was bu haroklme nda ub, nao ngubi inj hayom ka. ¹⁶Aoh, naom non man ngo di heneng men hakol bu hayom o Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao.

Mondom Moseson manom ke wiyao ub Hul nao hae oborob was men hakol buk-lao tomb

Ngaorom aol ngo obum ngo buk-lao sao hondobur

Obu turi homo nje aol ebe kone dund se wi

Oborob biyao aol hael bao nao lao ora ke wiyao ora. Ngub wiyao naom di ora hendeyom tomb mondom Moseson man bibaebe ke wiyao ub was hem ko oborob ora men hakol bu haklao saom, Ngaorom aol ngo obu bor nje aol ebe kone dund se wi hael bao nao ken lao ora. Ngub inj, naom di ora hendeyom ub mondom Njises Karasol hul ha hak-lao tomb, Ngaorom aol ngo obu nje aol ebe kone dund se wi oborob biyao aol ora hae ko nen saboklao ora. Heneng ora obum ngub nen saboklao Ngaorom nao di ngub turi hemen ko naom Eben Ke Aol Njisesol hul ha ora hayom. Ngub beyom ol Ngaorom nao bor ini kone dund se wi oborob bimi aol ora hayem lao ub, naom Moseson manom bibaebe ke wiyao ub hambun sao men hakol bu haklmao saom inj ken lao ka. Ngub inj, naom Ngaorom Karasol ngo hul ha hayom ub ora hondobur, obum ini kone dund se wi oborob was bu haroklme sem hayem ko turi homoklao ora.^d ¹⁷Pangeklem. Naom Karasol ngub hul ha haklmao tomb ora Ngaorom ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem lao ko ora hendeyom ngao, naom Karasol ngub hul ha habur naom Tenaol Sem Tangarom Moseson man wiyao ub nao pangebun khorob bu haroklme nda ub menger, naom di Moseson man ngo wiyao ub nao

hende non bu awis men koro sao hakl-mao tomb, Karas obu inim ngo bim ub khorob bim kobur nao khorob bimi sem ora hamun lao ko pangeyem be? Aoh, ngub nao buklao ora. ¹⁸ Pangeklem. Man mbes pange ngo wisao ub and mbes pange mondokle mend haraoklao nda ubi menger sisaol, nim and mbes pange ngo kundi tuwawao ora. Ngub buwao o nim and ngo hem ko bokeyobur haraoklao ub haen wakt buklwao tomb, ngub ngo buklwao saom tenaol hambunom di nje khorob bili aol ora hael ko panaem ora henden muwaloklao. ¹⁹ Heneng ora ni mbes Ngaorom Moses bor man ngo, ngo sao ngo sao bibaebe ke wisao ub was men hakol bu hawao o ko mend ko mend nim man ngo baondib men sao buwao tomb, man ngom ni oborob bisur nao bi ninao kone bor te mao sarabur ni sendaolom sao biyubur pe pan lisaol, ni ora tenaol homoklme nda ub pe pae non bi hawao ora. Ngub buwao o ngubi tomb Ngaorom ni wakt mao enjabur obum ni haru ora hayaol, ni man mbes pange wisao ndam ko mende nao men mbaen haklwao ora. ^e ²⁰ Pangeklem. Mendborom Karas obu is pe kowal bi bor nil li mbabur pe paen lismi tomb ni di obu hesa haru pe pawaol, ni ngubi tomb ngo hae ub Karasom ninao kone bor honda haen hae ol, ni aol ngo mbes pibnao hawao o inj ni aol tangar ora hae. Heneng ora Ngaoron Isi ngo obum ni hond homo kone ubur obum ni bu mu ninao ne ngub manaesaol, nim ngubi tomb su ngol nao toklo songol ngo bao ha bere aeben anga tomb, nim tangar sao mend nen nao sabe nim obu bomborol ora hul ha haeben saklbur hae ka. ^f ²¹ Pangeklem. Ngaorom ni hond homo pone ora bu muklbur hayao ub nim makl homo nao tuwaktwao ora. Aoh, mbes Mosesom Ngaoron man ngo ko hasao

ndam Ngaorom turi hemen ko tenaolon kone bor ebe mao sa dund mao saeb se ora ukl bisaon, Karas obu himisao ub baehaemen il nao sokl bi ol ora homokl bisaol, ngon il ngo se ub nao bukl bisaon ora.

Harer mbes pange dao wi hesa wen pange ebe kab tomb kab wiyao o

3 Ini Kalesiya tenaol o hakl o, ini kon nao wi mbaoli tumu mari non bi hayem as balem? Pangeklem. Mbini mendborom Njises Karas obu is pe kowal bi bor nil li mbabur pe paen lismi ub inim ora pangeyem ol, inin elom di hende non bi ora hayem ngao, hobao sao aondao ora ngo bisao ub bao wabur inin kone bor aem ora ngil ngaol mao kabur he mao saesao? ² Nim ini bor angal ukl bombor ora mend ne mun pangaoklaob. Pibnao ora inin kone bor Ngaoron Wesao ndam hondaesao ub, inim Ngaorom Moses bor ngo sao ngo sao bibaebe ko kao kalisao man mbes pange ngo wiyao ndal hul ha hasmi tomb ora hondaesao be? be? inim Ngaoron Angal Bib Hobao Sao ora ngo pangobur Njisesol hul ha hasmi tomb Wesao ndam inin kone bor hondaesao ko pangeyem? ³ Wao. Inim mbes pibnao oran Njises obu ora taol mi pismi tomb Ngaoron Wesaom inin kone bor hondabur ini oborob ora buri mao palaesaong, inim wakt ngubi tomb sao ol naon mbib kone kimb bu buklmao saom Ngaor obu turi mao homaklmao ko nen sabeyem be? Is ora alem. Nao tenaol hakl, ini aem ora inin kone bor ngil ngaol mao ka kon nao wi mbaoli tumu mari non bi men mao koraesaob ka? ⁴ Pangeklem. Inim pibnao ora hobao sao ngo hem ko men hakol buklbur inim ke mundub mundub bi handam handam bubur ora hem ko men hakol bisimndis ong, inim wakt ngubi tomb hobao sao

ngo pangisimndis ub bao tuwaki ko nen sabeyem be? Wao. Inim ngo beyem ub inin kone bor asao ora ngaoruki peleyaol beyem ko, nim ora nen nao sobaki ka.⁵ Pangeklem. Mbes Ngaorom obun Wesao inin kone bor hondaen kisao tomb ini hasmi darukloli tenaolom ko mend nao hindismi sao ngo bu pindi bilin kise sanda ub, inim mbes Mosesom man ngo ko hase sandam bibaebe ke wisao ub hul nao hae men hakol bu, bu hasmi tomb ora, obum hobao sao ngo bu pindi bilin kisaol dim hindismi be? be? inim Angal Bib Hobao Sao ngol ora hul ha hasmi tomb ora, obun Wesao ngom inim hobao sao ngo hendeklemin muwalisao ko pangeyem?

⁶Ngaoron mbuk waeb bor Eberehem obum oborob was bisao ke arman ngo wiyao ub, obum Ngaor obul ora hul ha hasao ub hondobur Ngaorom obu turi homo nje kone dund se wi oborob bili aol ora hael kisao ke wiyao ora.⁸ ⁷Heneng ora ngub ke wiyao tenaol sem hambunon mendbor Ngaorol hul ha haroklime baeben o ora, oborob bisao aol Eberehem ngo obun sem heneng obun maru wi non bi ora haklemi ko nen saboklwaebe ora. ⁸Aoh, mbes ora di Ngaorom ini Tenaol Sem Tangar ngo baebenom mabor Angal Bib Hobao Sao ngo oral ngub hul ha haklemil, obum ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem lowao ko ora hindisao. Ngub bisaol obun mbuk waeb bor di wiyao ub mbes ngo tomb Eberehem bor Eben Lao Aolom mabor buklo saon Angal Bib Hobao Sao ngo kao kalobur kakli, Ngaorom njem maru wam aeben aeben buklesi on mabor ora pindibi paen lao mondom sun tenaol hambun ora bisur bu, bu min lao kisao ke wiyao ora. ⁹Ngub kisaol Eberehemom Ngaorom ni bor ngo le ub heneng buklo ora kobur

obul hul ha hasaol, Ngaorom obu aonda bu ora bisur bu obun sem ora haen kisesa. Heneng ora ngub bisaol ngubi tomb di bombor ngub was, tenaol hambun Angal Bib Hobao Sao ngol hul ha haklemi baeben bor di Ngaorom mbini bisur bu, bu mubur obun sem haen lao ora.^h

¹⁰Mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Mbes Moses obum Ngaorom bibaebe kisao sao hakli

Hambun sao ora waeb bu wisao

Mondom ngo wiyao baeben hambun ora men hakol nao bi

El mend baondibi men sao bu hul harob sin

Obum ke hondoklbur hayao ora

ke wiyao. Ngub wiyao mondom man ngo wiyao baeben nim el mend nao baondibi mini hambun sao ebe men hakol bu haklwaol, man ngom ni ebe bu muklao ko nen sabo harob sin, obum baehaemen hora mao oba ora buklo obu ke hondoklbur hayao ora. ¹¹Ngub ke wiyao o mbuk waeb mende bor di ngub ke wiyao.

Mondom Ngaor obul hul ha haklao tomb Ngaorom aol ngo nje kone dund se wi Oborob biyao aol ora hael laol

Obu haeben ora saklbur

Obun kone bor turi hom ha was hayao ke wiyao ora. Ngub wiyao Mosesom man mbes ngo ko hasao ndam tenaol bu mib nao se ora yaol, man ngom tenaol is mend bu muklao dim Ngaorom nje kone dund se wi oborob bili mend hael nao lao. Ngub buklo naom di man ngom Ngaorom nje oborob bili aol hael ken kaeb nao se wiyao ko ora hendeyom ka.ⁱ

¹²Ngub hendeyom o mbuk waeb mende bor di ngub ke wiyao.

Mondom obu haeben ora saklbur

Moseson manom hambun sao bibaebe ke wiyao ub

Kang el bombor ora di nao baondib mini
Bibi ke wiyao sao baeben hambun sao bu
haklao ora

ke wiyao ka. Ngub wiyao o man mbes
wisao ngo Ngaorol hul ha haroklme
harer non bi inj, harer ngon haong lu
buwaeb se tangar aondao ora wiyao.^j
¹³ Angal ngon mbuk waeb mende bor di
ngub ke wiyao.

Aol mondom khorob buklaio tomb
Mbinim obu is bor di ndiyaroklme
Mbinim ngo bimi ub aol ngo hondoklemi
tomb

Obu khorob biyao aol e ko hondoklemil
Obu tenaolon elol sakl polaoklao sao
menger

Yu ngo bor bi ndiyaroklme
ke wiyao ora. Ngub ke wiyao Mosesom
man ngo ko hasao ndam, nao man ngo
oborob men hakol ora nao bukmao
baeben o bor te mao sara ke mao han-
daklbur wiyao ora. Aoh, man ngom ngub
buklbur wiyao, Karasom non naom ke
ngo nao haondaomun ko nao bu mu
naon ne manabur tanda no ke aondao
ora hindisao tomb, obu khorob bimi aol
sakl bu pae ngo saoklao nda ub menger
obu di sakl bu pae ora sisesa.^k ¹⁴ Ngub
bisaol mbes Ngaorom Eberhem bor nje
bisur bu ninao sem ora hanin lowao
kisao ub, Ngaor obum menger bom-
bor ngub was Eben Ke Aol Njisesom di
ini Tenaol Sem Tangar baeben bisur bu
obun sem haen ken ko nen sabo man
man bisao ub, obu sakl bu pae ngub men
korisesa. Mende di Ngaorom obun sem
bor ninao Wesao Tangar Aondao ndam
inin kone bor hondaen lowao kisao ub,
nao hambunom Angal Bib Hobao Sao
ngo pangobur Njisesol hul ha haklmao
tomb, Wesao Tangar Ebe ngom naon
kone bor di ngub hondaen ko obum naon
ne ngub manaesesa.

Ngaor obun mbib ora biyao hesa Mosesol mao ne hasao kab wiyao o

¹⁵ Nao haeme mbaoli hakl o, nao su
ngo bor tenaolon aol mendborom bimi
nda ub ngub ora bimi nda ka. Mbibi
aol is kab mondom hobao sao ora mend
buklbaio ora ko nen sabobur, mbibim
yaom ngo sao bao wa nao bi babon ora
ko kao kobabur, mbibi ngo kabon imbi
bobae bor waeb bu waeb sin, mondom
ibim ngo kaebi ub khorob kaebi ko an-
gal ngo mu tuwabur tangar mende ko
kobo nao lome ora. ¹⁶ Ngub bimi ndal
menger bombor ngub was mubur, mbes
Ngaorom Eberhem bor nim nje hesa
njem maru wam aeben aeben buklesi on
is mend mabor pindib paklao o kab bor
hobao sao mend bukhwao ora ko, mbes
ngo ora tomb obun angal ngub u mbae-
sesa. Ngub bisao o obum angal ngo kisao
ub njen maru wam aeben buklesi baeben
hambun hesa inj, nim njem maruklesi on
is bombor ora mend hesa ibi bor ngo
sao bukhwao ko angal wisao, obum is
bombor ora ngo Karas bor ora kisesa.¹
¹⁷ Ngub bisaol nim angal pibnao kakl
o bor, menger ngo murukl on te nim
ngub menger mubur kakl ka. Mbes ora
Ngaorom Eberhem bisur bu ninao sem
ora hanin lowao ora ko obun angal ngo
heneng ora kisaol, menjao mondom nao
mu tuwaeb se ora wisao. Obum angal
ngo u mbaesao ub bao win was karasmas
430 andub ora pibi hasao tomb Ngaorom
Moses bor obun man ngo sao ngo sao
bibaebe ko kao kalisao o, man ngom
Ngaor obun angal pibnao ora u mbaesao
nda bao wabur mu tuwa di menjao nao
bi obun angal ngo bao u mba hasao ora.
¹⁸ Heneng ora ngub bao wisao Ngaorom
Moses bor man ngo kao kalisao nda was
men hakol bimao ndam, nao ebe bao
bisur bu, bu mubur obun sem ora hamun

kokl bisaon, Ngaor obum mbes ini pone ora bisur bu, bu muklwao ko angal ngo kisao nda ub baehaemen sul bao kaowi ukl bisao ora. Ngub sokl bisao o aoh, Ngaorom mbes ora Eberehem bor nim nje bor heneng ora buklwao ko obun angal ngo u mbaesao ub obum heneng ora il so pind bilin kisao ora.^m

¹⁹Ngub kisao o Ngaorom Moses bor man il nao sokl bi ngo asub ko ora kao kalisao ko nen sabeyem? Pangeklem. Ngaorom mbes pibnao ora Eberehem bor ngo sao kho ngo sao ebe wiyao ko nao kao kalisao o sisaol, obum mabor Moses bor khorob bimi sao wiyao baeben hambun sao obun man ngom tenaolom oborob ora henden muwalen ko kao kalisao ora. Ngub bisao o mbes pibnao ora Ngaorom Eberehem bor njem maru wam aeben aeben buklesi on aol is mend mabor pindib paklao om, ngo sao heneng ora buklao ko angal ngo kisao nda ub il nao so pind bili aeben anga tomb, Mosesom man ko hasao ub bao was wisao ora. Ngub bisao o Ngaorom obun man ngo tenaol hambunom pangen ko Mosesol mao ne habur, obum obun angal mini wesao baeben bor man ngo Moses kao kalaoklaob kisesa. Ngub bisaol man ngo kekeb ora mao ne ham aeben bi ngubi ora wisesa.ⁿ ²⁰Heneng ora Mosesom man ngo ngubi wisao o mbes ora Ngaorom Eberehem bor nim buklwao ora kisao ub non, Ngaor obu bombor ngo oram obun mbib ora hambun sao ebe bu pindib paen lowao ko nen sabobur kisaol, obum ngo kisao ub non kekeb mao ne ham aeben bubur inj kisao ora.

Mosesom man ngo ko hasao o ngubi wiyao o

²¹Ngub buklao o nim angal ngo kakl on asub nen sabobur kakl ko pangeyem? Mosesom Ngaoron man ngo mbes ko hasao ndam, Ngaor obum nim mabor ini bisur bu, bu mukl bi mend pindib paen lowao ko kao kalisao angal nda saond bu kalo men mbaklbur wiyao ko nen sabeyem be? Ngub inj ka. Pangeklem. Man ngon ukl mend tenaol haeben mao saeb se mend ukl bisaon, mbinim man ngo buwalismi ub tenaol hambunom Ngaorom mbini turi hemen ko men hakol ora bukl bismil, Ngaorom mbini bor ini kone dund se wi oborob bimi tenaol haeben saklbur hayem di bao kokl bisao ora.^o ²²Ngub kokl bisao o Ngaoron mbuk waebom ke wiyao ub, sun tenaolom khorob bu haroklme sao baebenom tenaol hambun ora men mba mbinin kone bor kalabus bu mbaraoklao ora ke wiyao. Ngub wiyao Ngaorom nim ini bisur buklwao kisao nda ub tenaol mendbor Njises Karasol hul ha haroklme baeben heneng ora obul hul ha, ha kimb ora bu, obun sem habur haeben saklemi ora.^p

²³Ngub buklemi o mbes Karas obu nao ebe aeben anga ngo tenaolom obu nao hende hasmi tomb, naom obul ngubi tomb ngo hul ha hayom ub buklmao ub nao pindib pae wen sisaol aeben anga tomb, nao hambun Mosesom man ngo ko hasao ndam men mba u naon kone bor kalabus bu mba hasesa.^q ²⁴Heneng ora mbes ngo Karas obu nao ebe aeben anga tomb non, Mosesom man ngo ko hasao ndam kisao ub was bubur man ngom nao maomb bo haen hasmao ora. Ngub hasmao o mabor Karas obun mbib ibisao tomb naom obul ora hul ha hayom ol,

^m3:18 Oro 4:14; Oro 11:6   ⁿ3:19 Bis 7:38; Oro 5:20   ^o3:21 Oro 8:2-4
^p3:22 Oro 3:9-19; Oro 11:32   ^q3:23 Kal 4:3

Ngaorom nao turi homobur nao bor inin kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem ko hayao.^r ²⁵ Pangeklem. Ngubi tomb non Karas obun mbib ngub ibisaol naom obul ora hul ha hayom ol, naom mbes Moseson man ngo wisao om nao maomb bowen habur man ngom bibaebe ke wisao ub ko mende nao bukmao ora.

²⁶ Heneng ora inim Eben Ke Aol Njisesol hul ha ora habur inim obu haru ora hayem ol, ini hambun Ngaoron isi ora hayem ka.^s ²⁷ Inim obu hesa haru habur mbabtas bismil obun kone bor wiyao sao baeben di inin kone bor hondaen kisaol, ini di Karas obu menger ora hayem.^t

²⁸ Pangeklem. Ngub hayem ol Nju sem di ini Tenaol Sem Tangar hayem baeben di sem kab teb inj, obum nao hambun sem bombor ora mao saesao. Ngub bubur tenaol mendbor tenaol menden kalabus kongon non bi ba haroklme baeben di, mendbor mbini ware pe as ko haroklme baeben di sem kab inj, sem bombor ora mao saesao. Ten aol kab di armend armend inj, ngo di sem bombor ora sen kisaol nao hambun armend sisao hob mi mi bu inj hayom ka. Ngub inj, nao tenaol sem tangar tangar hambun ora Eben Ke Aol Njises obu hesa haru haklmao baeben non, obu toklo bombor ora hayao ub nao toklo bombor non bi haklmao ora.^u ²⁹ Heneng ora ini Karason sem ora harim sin ini Eberhem oborob was bu hasao aol ndan isi wane non bi ora haklemil, mbes Ngaorom Eberhem bor nim nje aondao bu ora bisur bu nje ninao sem ora hanin lowao kisaol nda ub obum ini bor di bombor ngub was buklaol ora.^v

4 Mend di nao tenaolom bimao nda ub aol mend obu homa ora haklao o, obu obun nas kang ora mend bereyao di wen sul winbur obu bao homoklao tomb,

aol ngo obun osisao wiyao sao baeben hambun ora obun isi kang ngo obun ora wiyao. Ngub yaol mabor obu and soklao tomb obun ngo sao baeben muklao o, obu kang wen sul uklao tomb non obun ngo sao hakl di nao wi non bi obu kowan was ko haroklme. ² Mbinim nas kang ngo ngub kowan ko ham ham bubur lomen, nas kang ngo obun osisao ngo baeben obun abom obu and soklao tomb kalokl bisao ub ora kaloklbur obu and nao se sul bao wiyao aeben anga tomb, mbinim nas kang ngo hesa nas kang ngon osisao ngo baeben kab oborob hondo ora maeb haroklme. ³ Ngub bimi o menger bombor ngub was mubur nao di mbes non nongnas kang kon nao wi non bi hasmao tomb, su bor di saohar bor di wesao tangar tangar baeben hambunom nao kowan ko maomb bo hasmi ora.^w ⁴⁻⁵ Ngub maomb bo haen hasmao tomb Mosesom man ngo ko hasao ndam di nao maomb bowen hasmao o, Ngaorom nao bisur bukhwao kisaol bao ngo ndi tibae-sao nda pindib paesesa. Ngub bisao tomb nao obun isi ora hamun ko nao bu mu, wesao tangar tangarom nao maomb bo hasao nda ub waki kur mi poklbur obun Isi kuwis akl bombor ora nda su ngo bor eben kaesesa. Ngub bubur kisaon ten henengom marin kisaol obu di Mosesom man ngo ko hasao ndam maomb bowen sao hasesa.^x

⁶ Ngub bisao o inim inin kone bor nao Ngaor obun isi heneng ora hayom ko hondo mao bembera ora habur, inim obu bor ab o nao ab ka ko kor bi ha was hareklemil ko, obum obun Isi ndan Wesao Komb Bi Ebe Tangar ora nda inin kone bor honda haen kisaol ora.^y ⁷ Heneng ora ngub bisaol ngubi tomb non ini mbes tangar tangar saom

^r3:24 Oro 10:4   ^s3:26 Njo 1:12   ^t3:27 Oro 6:3; Oro 13:14

^u3:28 Oro 10:12; 1 Kor 12:13   ^v3:29 Oro 4:13   ^w4:3 Kal 3:23; Kol 2:20

^x4:4-5 Njo 1:14; Oro 1:3; Kal 3:13; Ebe 1:10   ^y4:6 Oro 8:15-16

maomb bowen habur, ini mbini ngo haklon kowan lao aol non bi hasmi ubi inj, ini Ngaor obun isi ora hayem ka. Inim ngub hayem ol Ngaorom tenaol mendbor obun isi haroklme baeben bor hobao sao hambun sao obu bor hakl ebeyao sao ngo taol bu kalaoklao da ub, ini bor di taol bu njuklao ora.^z

Paolom su Kalesiya tenaol baeben hem aondao ora ko hasao o

⁸Nao haeme mbaoli hakl o inim mbes Ngaor obu nao hende ora hasmi tomb, kaoya lome sao ngaor menger kang nao hobao sao baebenom ini kalabus mao pala buri palo maomb bo haen hasmi ora.^a ⁹Ngub hasmi o inim ngubi tomb non Ngaor obu hayao ub ora hendeyem. Aoh, inim di ngub hendeyem o Ngaor obum ini oborob ora hend heneng beyaong, inim asub ko wakl inin kone u bokeyobur, wesao tangar tangar tenaol buri palo bisur nao biyao sao ngo baebenom ini wakl maomb bo hasmi ub ko mende maomb bo haen hakl poklemi? Wao. Inim asub ko ora ko mende mbini ngo sao baebenon kowan lao aol hakl po kalabus kongon non bi ngo mbes bismi ub hem ko bu hakl poklemi? ¹⁰Pangeklem. Inim hobao sao ora o baondib men sao bubur inim bao mendbor ndi tiba hor ber hakol bu hayem ub di, inim naom ek ngon ngo sao ngo bukmao ko ndi tibabur ek ngo pindib paen ko hem aondao ora ko hondo haroklme ub di, inim hor so buruklemi on imbi tangar tangar karu ubur hor buru haroklme ub di, naom karasmas ngo oran ngo sao ngo sao bukmao ko ndi tibabur karasmas ngo pindib paen ko hem ko hondo hayem ub di, inim ngo sao baeben hobao sao ora yaol ngom nao kang mend bisur buklaol ko

nen sabeyem ka. Inim ngub nen sabobur ngo sao baeben nen sabo hem kao hakol ora bu hayem ub^b ¹¹nen sabeyo tomb nim pakl aondao ora homo haeng, nim ini bor Angal Bib Hobao Sao ngo kao nju kongon ngo bu handis ub il nao sen ko baehaemen ora bu hawao be? as balem?

¹²Nao haeme mbaoli hakl o, ni di ini Tenaol Sem Tangar ngo baebenom Mosesom man ngo ko hasao om maomb nao bowen hasmi ub was handis tomb, inim ni bor khorob sao di mend bu ni makl nao himismi ka. Aoh, inim nim buwao sao di turi homo hasimndis ong, ngubi tomb di nim ngo bu haruklu nda ub was bu haklwaebe ora. ¹³Heneng ora inim di ora hindisimndis ub, ni pibnao inin su abo ngo bor obondis tomb ni sen ha uwe sandis ub nao bukl buwao sin, nim ini bor Angal Bib Hobao Sao ngo kao njundis ub nao bukl buwao ora.^c ¹⁴Ni ngub homo u hawao tomb inim ni kang mend bisur bibi wisao ub bismil, nim inin kone bor ngon kang mend kend sao mao bawao tomb di inim ni makl homo, nje naom makl homeyom ngao paokl pu di nao kisimndis ka. Ngub inj, inim ni turi aondao ora homobur Ngaoron angal mini wesao is mend be? aoh, Eben Ke Aol Njises bor daol mend oborob obaeng ib ke non bu, inim ni hem kobur oborob obaeng ib ko bisur bisimndis ora.

¹⁵Inim ngub bubur kismis inim ni makl kang ora di nao heme Angal Bib Hobao Sao ora ngo kao njuwao ub turi homo pango hasimndis o, inim ngubi tomb non asub ko ora bu hayem? Is ora alem. Mbes ngo ndis tomb inim ni hem aondao ora kisimndis ub inin el o ni ebe tokl mu njoroklme sao sokl bisaon, heneng ora inin el o ni ebe akl bu toklo njukl bismi ora. ¹⁶Pangeklem. Nim ini bor heneng ora kobur angal hobao

^z4:7 Oro 8:17; Kal 3:29   ^a4:8 1 Kor 8:4-6   ^b4:10 Oro 14:5; Kol 2:16
^c4:13 1 Kor 2:3

sao haki mend bao boklon pa peb bu kao njuruklu ndal, inim ngon saongao marubur ni inin saond bi hayao ko nen sabo hayem be?

¹⁷ Pangeklem. Mbini mendborom ini hayem ol obobur inim nao di makl homo tuwam tuwam sao bu armend hob mu sao habur, mbini was turi homo kaoya ko mao haongaoklao hareklemine ko inin kone bor mao hebeya inin kone li mib bu hayem o, mbinim kone ebe ora ubur inj, mbinim khorob nen sabo kone kab marubur ora bu hayem. ¹⁸ Heneng ora ni ini daol nao haru haklmao tomb sa sin di, nao armend sisao ha ha bukmao tomb sa sin di, mbinim inin kone bor li mib bu ngo bu haklemi ub, mbinim kone kab maru khorob nen saboklme ub nao bi mbinim kone ukl bombor ora ubur ini oborob ora bisur bukbur baem sin, ebe ora soklao ka. ¹⁹ Ini nao nongnas non bi nim ini kone uruklu nda haki o, inim Karasom nen sabeyao ub nao beyem ol nim Karas oran inin kone bor honda haen ko nen sabeyol, nao kone bor tenom nongnas marukbur tanda noklme nda ub ni di ngub tanda mao bembera ora hae alem. ²⁰ Is, nao tenaol haki o nim inim ngo beyem ub nen sabeyo tomb nao kone ora bor nim asub ora bun yeb ko taol taol bu kend bin was baraklo. Ngub burubur ini hem aondao bu ora ko hae ub ni ngubi tomb ini daol nao haru di mend hae sokl beyon, nim ini bor oborob ora kao njukl buwao ko pangakl om, nao kone bor hem aondao ora ken hae ka.

Paolom ten Hekar Sera kab birisbi ol menger mubur mar kisao o

²¹ Ini tenaol mendbor Mosesom man kisao o hem ko men hakol ora bubur ini man ngom men mba maomb bo haen haki ko nen sabo hayem haki o,

nim angal ngo ini bor ne mubur kaki ngao, inim man ngo men hakol bu hem keyem on te wiyao ub oborob ora hondo habur beyem be? ²² Pangeklem. Man ngon mbuk waebom ke wiyao ub mbes Eberehemom obun isi is kab maru wisaol, is mend obun sokl nao kaloklbur kalabus kongon non bi baraoklao ten mend birisao om maru wisaol, is mende obun were heneng ora ten hungi Sera ngo obu ware pe as ko birisao om maru wisesa. ²³ Ngub marisbi o ten mende ngo obun kalabus kongon non bi baraoklao ndam, nas maru wisaol nda non tenom nongnas heneng ngo maru woroklme nda ub maru wisesa. Ngub bisao o obun were ora ten Sera ngo obu ware pe as ko birisao om maru wisao nda oran, Ngaorom nim nje bor hobao sao ora mend bin lowao kisao nda ora sisaol, Ngaorom mbes Eberehem obu bor ngo bukluwao kisao nda ub ngo ora tomb heneng ora il so pind bisesa.^d ²⁴ Ngub bisbil ten is kab ngon menger ebe ora Ngaoron angal tom kab ngo wi ub menger ora yaol, mbes Ngarom har Sanae ne bor Nju sem tenaol hambun ora obo kiril mba haen kobur, mbini bor ini ninao semom ngo sao ngo sao was men hakol bu, bibaebe ko kao kalisao man nda ten Hekar ngo menger ora wiyao. Ngub wiyao ngubi tomb tenaol mendbor mbes Mosesom man ngo kisao ndam was maomb bo haen haroklme, mbini man ngom maru win hayem baeben ten Hekar ngom maru wam aeben bisao baeben ora hayem ol, mbini ngo baeben sokl nao muklbur tenaol menden kalabus kongon baraoklao tenaol non bi ora hayem.^e

²⁵ Mend di harbor Sanae ngo lome o su Arebiya ngo Areb tenaolon su bor ora aseyaol, ten Hekaron imbi ngon te di har Sanae lomel, Ngaorom Nju sem

^d4:23 Oro 9:7-9   ^e4:24 Oro 8:15; Kal 5:1

tenaol bor har ne ngo bor ngo sao ngo
sao bibaebe ko kao kalisao nda ub Nju-
rusalem tenaolom di hem ko men hakol
bu ora hayem. Ngub beyem ol su Nju-
rusalem ngo di har Sanae ngo menger
ora yaol, mbini tenaol ngo baeben ham-
bun Moseson man ngom mbini sokl
nao muklbur kalabus kongon non bi
mao bu ma men mba maomb bo haen
ora hayem ka. ²⁶Ngub hayem o mbini
tenaol aeben mendbor su Njurusalem
and lobokl lobokl aondao wen pange
ngo yu heben bor wiyao on tenaol ora
hayem baebenom non, mbini menden
sokl nao muklbur kalabus kongon biyao
tenaol non bi inj, mbini ware pe as ko
haroklme baeben ora yao. Ngub yaol
su Njurusalem wen pange ngo wiyao o,
naon am nao ebe ware pe as ko harokl-
mao ngo baeben maru wam aeben aeben
bisao o menger ora yao.^f

²⁷Ngub yaol Ngaoron mbuk waebom
di ngub ke wiyao.

Ten nongnas nao mari hapele ndam
Obun nongnas andub ora maru uklaol
Obum andub ora ngo maru uklaol om
Ten hapele ngon aolim
Ten is mende mend biri poklao om
Maru uklaol ub di men mbaklao ora.
Ngub buklaong nje ten hapele ngo e
Njem nongnas marubur ko mend tanda
nao ne

As ko was baram baram bubur
Mabor njem nongnas maruklesi tomb
Njen nongnas andub ora paolam aeben
buklaong

Njem ngubi tomb werek bu turi aondao
bu ora homo

Kal hiya kao mbam mbam bu was biribi
kisao ke wiyao ora.

²⁸Nao haeme mbaoli hakl o ngub ke
wiyao, mbes Ngaorom Eberhem bor
nim hobao sao ora ngo buklwao ko

kao kalisao nda ub nas Isak nda marin
kisaol, ngo ora tomb heneng ora il so
pind bisao ub Ngaorom bombor ngub
was ngubi tomb ini di obun isi wane
ora hareklemis kisao ora.^g ²⁹Pangek-
lem. Ngaorom obun angal ko kab mao
ha kisao o menger, ten is kabom nas
is kab ngo marisbil, nas is mende ten
hambunom nongnas heneng maroklme
nda ub marisao ndam, nas is mende
Ngaoron Wesao oram il so pind bilin
kisaol marisao nda bor maobowa peb bu
hondo ko bowes bu hasao ora. Heneng
ora obum ngo bu hasao ub menger
was, ngubi tomb di tenaol Moseson man
was hem ko men hakol bu haroklme
baebenom tenaol mendbor Ngaoron We-
saom ko mende marin haroklme baeben
bor di ngub was bu haroklme ora.
³⁰Heneng ora ngub bimi o Ngaoron
mbuk waeb bor asao was ke wiyao ko
pangeyem? Ngub ke wiyao ka.

Ten is mend ngo obum sokl nao
kaloklbur

Obun kalabus kongon non bi baraoklao
ndam

Nas ngo maruklao om non obun were
heneng ware pe

As ko buruklao om nas maruklao ndam

Obun abon osisao muklao ub
Mbibi haru nao muklebi orang

Ten sokl nao muklbur

Kalabus kongon non bi biyao ngo isiyakl
Ngol nao eben ora orpeyo lu taol
peyaebe

kisao ke wiyao ora.^h

³¹Ngub wiyao o nao haeme mbaoli
hakl, nao non ten sokl nao muklbur obun
kalabus kongon non bi baraoklao ngom
maru wam aeben aeben bisaon nongnas
inj hayom ka. Ngub inj, nao ngo baeben
non ten is mende ngo ware pe as ko ora

^f4:26 NjuS 12:22; Kao 3:12; Kao 21:2; Kao 21:10   ^g4:28 Oro 9:7; Kal 3:29

^h4:30 Njo 8:35

birisao ndam maru wam aeben aeben bisao on nongnas ora hayom.ⁱ

Ini menjao mondom nao men mbaen ware pe ngub was haklwaebe

5 Nao haeme mbaoli hakl o, mbes nao Moseson man ngo ko hasao ndam buriyab ora men mba maomb bo haen hasmao o, Karasom nao wakl kur mi pobur ware pe as ko hamun kisao ora. Ngub bisaong inim inin kone bor hul ha buri pal mu ora habur, mondom ini bor man tangar tangar kao njubur inin kone bor ora men mba yam sao munu indi mba win lemil, inim mbes bu hasmi ub wakl kalabus kongon mao baklemi hondo ora haklwaebe.^j ² Pangeklem. Ni Paol ngo hae o oram ini bor ngub kao njurukl. Mondom ini bor mbinin bimi nda ub inin di songol pe ha soweb bi hakamun lemi tomb inim mbinin angal pangobur ngub baen warim sin, ngo buklemi ub inim Karas obum nao bisur nao bib se hayaong, naom naon mbib menjao menjao bi haondaomun kobur bi menger ora bu haklemi ka. ³ Nim wakl ko mende di ini bor angal ngo heneng ora kao njurukl ngao, mbinim naom hobao sao mend beyom kobur ini ngo haklon mendborom songol pe haka soweb bi hakamun lemi tomb, ini ngo haklon mondom mbinin angal pangobur ngub bakaen warob sin obum Moseson man songol pe hae bombor ngo ora inj, man hambun sao ko hasaol wiyao nda baebenon di el mend nao baondib mini hambun ora men hakol bubur bibi buk-lao ora. ⁴ Heneng ora mbini ngo haklon mendborom naom Moseson man ngo men hakol bukmao tomb, Ngaorom nao bor ini ebe kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem bao lao ko nen sabeyem ka. Ngub beyem ol ini ngub nen

sabo hayem baebenom Karason toklo hesa kimb bu pelen nao hae ini armend pe mu sao habur, Ngaorom ini pone ora hond homo bu muklwao kisao ub di tuwa baondib munu ora hayem. ⁵ Ngub bu hayem o nao Ngaoron Wesao Ebe oram maomb bo haen hayom baebenom non Njisesol hul ha ora hayom. Ngub beyem ol Ngaorom nao bor ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem lao ko ora hendeyom ol, obum nao bor oborob sao ngo buk-lao ub ora bao hondo hayom ka. ⁶ Pangeklem. Naom Eben Ke Aol Njisesol hul ha hakl-mao ub ora hobao sao yaol naom ngub obul hul ha ora harum sin, naom songol pe ha soweb bi harum sin di, aoh ngub nao bam sin di, naom ngub bukmao saom nao kang ora di bisur nao buk-lao ora. Ngub inj, naom Njisesol hul ha ora habur tenaol aebenol haklemi baeben di hond homo kone uklmao ub hobao sao ora yaol, ngub bukmao saom nao bisur aondao ora buk-lao.^k

⁷ Is ora alem. Inim Angal Bib Hobao Sao ngo pibnao ora pangisimndis tomb non inim turi homo oborob was bam bam bisimndis o, wakl ngubi tomb sao non angal ngo heneng ora wiyao ub aebom ora inin kone bor ngil ngaol mao kabur tuwareklemis kisao balem?^l

⁸ Pangeklem. Ini pibnao ora ni hae ol ubuklub ko kor bisao ndam inj, angal ebe ngo tuwareklemis kisao ka. ⁹ Ngub inj, naom angal mar ngo lomao nda ub palawe and mao saraoklao sao yis kang ndaon inj ora saoklao o, yis kang ngo oram palawe hesa maomunu haoreme tomb palawe kang ngo haoreme o aondao bu ora and mao saraoklao nda ub naom di ora hendeyom ka.^m

¹⁰ Aoh, heneng ora nim angal ngo nen sabo kakl on Aorao Aondao obu bom-

ⁱ4:31 Kal 3:29 ^j5:1 Njo 8:32; Njo 8:36; Bis 15:10; Kal 2:4; Kal 5:13

^k5:6 1 Kor 7:19; Kal 6:15 ^l5:7 Kal 1:6 ^m5:9 1 Kor 5:6

borom ini di ni di nao hambun bor haru ora hayaol, inim angal ngo nen sabokl buwabur angal ngon te di tangar ub mend win kene ko nen nao saboklemi ko pangakl ka. Ngub buklemi o mbini aol mendbor yis ngubi menger habur inin kone kho mao sa ngil ngaol mao ka haroklme ngo hakl di, aem was bimib ko ni nao hende ora hae o Ngaorom mbini ngo baeben ebe te mao bembera ke mao handaklao ora.ⁿ

¹¹Nao haeme mbaoli hakl o, mbini tenaol mendborom nim nao biyu sao kakla ngo ko hayem ub, nim heneng ora Karas aol baeben bor inin songol pe ha soweb bi haklwaebe ko kao kalam akol bu hakl beyo sin, mbini Nju semom ngub bimi on turi aondao ora homoklmeng, mbinim wakl asub ko ora ni ko homo hondo ko lu bowes bu ke mao handaklbur beyem ko nen sabeyem? Pangeklem. Mbinim ni bor ngo lome ub heneng kokl bemen, nim Njises obu is pe kowal bi bor ini bu muklbur himisaong ngol hul ha ora haklwaebe ko kao kalam akol biyul, mbinim ni ko aondao bu ora homo nar wen ebe hende non bu hayem ub di nao bukl beme ora.^o ¹²Heneng ora nim nen sobakl ub, mbini songol ora turi homo pe ha soweb bi hakl ndao pobo haroklme ngo inin kone bor mao ngil ngaol ka hayem baebenom, mbinin songol heneng ora o pe ha soweb bi hae hayem ub inj, mbinim bao ora heya tuwarim sin nim turi aondao ora homoklwao ka.

¹³Nao haeme mbaoli hakl o, mbes non nao Moseson man ngom men mba maomb bowen hasmao o, wakl ngubi tomb oran Ngaorom nao wakl kor bu ubuklub ko kur mi pobur ware pe as ko hamun kisao ora. Ngub bisaol ini di menjao mondom nao men mbae kur mi pe

ora ngo hayem o, wakl inin songolom bi lao saom inin kone bor heb mao homa ini wakl nao men mba maomb bowen haklwaebe ka. Ngub inj, inin kone bor ngubi sao nao eben hareklemin ub ini hakl hakl mendel kone wi wi bu mende hond homo bisur was bi bi bu haklwaebe ora.^p

¹⁴Heneng ora nim ngo kakl ub Moseson man wiyao baeben hambunon te oran ukl bombor ora wiyao, angal ngo ngub wiyao.

Njem njen mbib was nen sabo hem kale ub

Njem njen tenaol sango mende di hem kobur

Hond homo kone wibi

ke wiyao ora.^q ¹⁵Pangeklem. Moseson man kisao baeben hambunon te ngub wiyao o, inim wakl ini hakl hakl mende men mba mba bu ab saond bi bi bu habur some himao haem sao mende no taol pe pe bu haklemil, inim mende ke mao handa handa bubur ini hambun bum haklemi oborob hondo ora haklwaebe.

Wesao Ebem bi lao ub hesa songolom bi lao ub kab wiyao o

¹⁶Nim ngo kakl ub oborob ora pangoklwaebe. Inim inin songolom heb homo bi lao ub ora nao bibaebe ka. Ngub inj, Ngaoron Wesao ora ini maomb bo haen habur obum kao njuklao ub was bu haklwaebe ora.^r ¹⁷Heneng ora naon songolom heb homo bi lao saom Wesao Ebe ndam bi lao ub daongirir ko ora men mbaklbur beyao ora. Ngub beyaol Wesao tenaolon kone bor bi ko kao njurukl hayao saom di songolom heb mao homaraoklao sao ngo kab daongirir kobur, ngo sao di ora men mbaklbur hayao ora. Pangeklem. Wesao Ebe Tangar ngo hesa heb mao homaraoklao

ⁿ5:10 2 Kor 11:15; Kal 1:7   ^o5:11 1 Kor 1:23   ^p5:13 1 Pit 2:16

^q5:14 Oro 13:9   ^r5:16 Oro 8:4; Kal 5:25

ngo kabom, inin kone bor njem ora mi poklesi nim ora mi poklwao ko arer bu hayeb ol, inin kone bor en aeben kao pae uklaol inim inin mbib oborob buklwao ko nen saboklemi ub bukl buwaklemi ora.^{s 18} Aoh ngub soklao o inim Wesao Ebe Tangar ngo oram ini maomb bo han harim sin non, inin kone bor sub as ko habur lemin inim Moseson man ngom maomb nao bowen haklemi ora.^t

¹⁹Heneng ora naom di tenaolom mbinin songol oram heb homo bi lao ub ora hendeyom ka. Ngub hendeyom ol tenaolom paes was pu pu bimi ub di, mbinin kone bor heb homoklme sao u paoleme bor di, harer pobokl di ne nokl diem and bukl di aokl nao hemen hae nen sab hakol was bimi ub di, pamuk kone woroklme ub was hem kao hakol bu taol mi puklmi ub di,^u ²⁰mbinin kaoya lome sao tangar tangar sao bor taol mi po kaoya ko haroklme ub di, mbinin naomung naomung menjao menjao leb kandollob non bi hambun sao munu, tenaol mende waokl dowes ung bu lu, mende maokl tom bu lu ngo hakl ub bu haroklme. Aoh mend di mbini ngo baebenom ab saond bi bi bubur mende bor saond bu kal kal bimi ub di, tenaol menden sao heb homobur mende bor makl homo daongirir lome ub di, ko was hom ha haoroklme ub di, mbinin mbib was hem ko osisao haekil haekil ko haroklme ub di, tenaol mende bor angal baondaokl munubur tenaol sango mende bor armend sisao dikla kaob kaob bu birin lome ub di, ²¹tenaol mende bor daongirir kobur mende mbakl ke ke bimi ub di, mbinin khorob buklbur ne aondaokl bu ora haoru khorob bimi baeben kiril mba he soklme ib hakl no he sobur, mbinin khorob andub sao ora nen saboklme ub di, mbinin khorob

tangar tangar andub ora ngo hakl ub bu haroklme. Ngub bimil khorob hambun sao ngo bimi kakl baeben, tenaolon songolom heb homo bi lao saom bi keyao ub bimi ko naom di ora hendeyom ka. Ngub yaol nim ini bor mbes di khorob ngo hakl ub buklmi oborob hondo ora haklwaebe ko oborob ora kao njundis ub, nim ini bor ngubi tomb di ko mende buriyab ora kakl ngao, tenaol khorob ngo kakl sao baeben bu haroklme baebenom Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor pokl buwaklemi ora.

²²Ngub pokl buwaklemi o tenaolon kone bor Ngaoron Wesaom il sen lao ub non tangar aondaokl ora yaol, tenaol ngub il sen haroklme baebenom tenaol mende hond homo kone woroklme ub di, mbinin kone bor turi hom ha was haroklme ub di, kone bor sub sisab bin habur tibaen as ko was haroklme ub di, penar bu ko nao heme sub sowa pa was haroklme ub di, tenaol aebenol haklemi baeben di hond homo bisur was bu haroklme ub di, tenaol hambun bor oborob was bu haroklme ub di, Ngaorom lao sao kang mend baondib pa nao bin ora bu haroklme ub di,^v ²³mbinin saongao mar hakol bu pe buklmi on nen nao sabe sub was ham ham bimi ub di, mbinin kone bor khorob sao eben wa nao bi oborob ora maeb haroklme ub di, Wesao Ebe Tangar ndam tenaolon kone bor il ebe ngubi was sen lao ora. Ngub tenaol il ngubi sen haklemi baeben Moseson manom te mao sara ke nao mao handaeb se wiyao ora.^w ²⁴Heneng ora Eben Ke Aol Njises obun tenaol baeben hambunom mbinin toklo songolom khorob bi bi ora lao ub di, heb hom hom ko heb mao homaraoklao ub di, mbinin toklo songolom bi lao

^s5:17 Oro 7:15-23; 1 Pit 2:11   ^t5:18 Oro 6:14; Oro 8:14

^u5:19 1 Kor 6:9-10   ^v5:22 Ebe 5:9   ^w5:23 1 Tim 1:9

ngubi ora pe paen lismi ora.^x ²⁵Ngub pe paen lismil ngubi tomb nao tenaol Wesao Ebe Tangar ndam tangar wen pange hamun ko mao enjaesao baeben non, nao haeben ora mao saklbur hayaong, obum nao oborob ora maomb bo haen ub obum nao bor kao njuklao sao oborob ora pangobur bu haemin ora.^y ²⁶Ngub bubur lomaon naom ebekone po tenaol menden kone bor kho mao sa, ko mao homa homa bubur daongirir kao kao nao mao baemin ora.^z

Ini hakl hakl menden kend bi sao sisab mao ba ta ta bibaebe

6 Nao haeme mbaoli hakl o, ini ngo haklon is mend khorob bubur saokl uklaol ini mendborom obu ngo buk-lao ub handaem sin, ini Wesao Ebe Tangar ndam maomb bo haen habur obum keyao sao pango ora haroklme baebenom, obum ngo buk-lao ub hondobur obu makl homo angal buri palo sao nao ke, inim sub sowa pa sao habur obum wakl kone u bokelen oborob ora bisur bu harer ebe oborob bimi on pen muwaloklwaebe ora. Inim ngub bubur lemin tenaol saokl mao waraoklao saom ini di khorob mao baraoklaong, inim oborob hondo ora haklwaebe.^a ²Heneng ora inim ini hakl hakl ngub mende bisur bi bi bu, menden kone bor kend bi sao uk-lao o mu ta ta bu mao sisab ba ba buk-lemi tomb, inim ngo buklemi ub inim Karas obum bibaebe kisao ub oborob ora buklemil obun angal ora il sen lemi ka.^b ³Aoh, inim ngo hakl ub ebe bu haklemi o, ini ngo haklon mondom inin kone bor ni mbini tenaol tangar aeben ngo hayem haklom bimi ub inj nim oborob sao was bu haruklul, ni bombor o pone aon-dao ora hae ko nen sabo haklao o obun

kone bor baehaemen ora ngub nen soba sin, obun mbib obun kone lu tuwaklbur hayao ora. ⁴Pangeklem. Nim ngo kakl ub nen sabobur lemin ini hambunom ar-mend sisao bu haroklme ub Ngaorom obun kongon taol bu njisao o, inim inin kone bor nim hambun sao ngaorukl pe-len oborob ora be? khorob biyu saol ko di, njen kone sisao mao bembera taol bu koba hondo ora haklwaebe. Ngub mao bembera hondoklesi tomb njem buklesi sao baeben hambun sao buri palo pe-nar bu ora bu kowes bu mba was bae sin, ebe ora soklaol turi homoklesi ora. Aoh, njem baehaemen tenaol menden kongon buk-lao o hondobur nim obum biyao ub inj, oborob ora biyul obu men mbae pone ora hae ko nen sabae sin, njem baehaemen ora ngub nen sabok-lesi.^c ⁵Pangeklem. Ngaorom ini bor ar-mend sisao taol bu njisao ub was bu habur, inin mbib sisao kem homo bi bi bu haklwaebe ora.^d

⁶Mend di ini Karason angal hobao sao ngo hem ko pango hayem baebenom, Ngaorom nje bor taol bu njuklao uklesi sao baebenon mendbor, aol ini bor angal hobao sao ngo kao nju haroklme baeben bisur bu kaloklwaebe buklemi ka.^e

⁷Heneng ora mondom Ngaor maobowakl buwaklao ora. Njem we boklesi sao was and soklaol taloklesing, inin kone lu tuwaklemi hondo ora haklwaebe. ⁸Nim ngo kakl ub mondom obun songolom heb homo bi lao sao was we bo harob sin, obun songolom bi lao sao ngon il soklao ub obum ke hondo haeben saklao il o ora naeb soklaol taloklao ora. Ngub inj, obum Ngaoron Wesaom bi lao sao was we bo harob sin, Wesaom bi lao saon il ngo and sobur naeb soklaol taloklao ub obum

^x5:24 Oro 6:6; Kol 3:5; 1 Pit 2:11   ^y5:25 Oro 8:4   ^z5:26 Pil 2:3

^a6:1 Mat 18:15; Nje 5:19   ^b6:2 Oro 15:1   ^c6:4 1 Kor 11:28

^d6:5 Oro 14:12   ^e6:6 1 Kor 9:11; 1 Kor 9:14

haeben mao saklao il o ora taloklao.^f
⁹Ngub ora soklaong naom buri palo oborob was bam bam buklmao tomb naon toklo bor kang mend kend kend sao bu makl bu mirila sin di, naom buri palobur makl nao heme turi homo was bu haemin ora. Heneng ora naom ngub turi homobur pakla sao hender nao bibur bu harum sin, naom oborob ngo bu haklmao on sokl mabor bao mend bu pindib paklao on naom il ebe ora taloklmao ka.⁸ ¹⁰Ngub bukmaong naom ko mend ko mend tenaol mende bisur bibi mend wa sin, hend suba bao wa nao bi bisur bemin ora. Aoh, heneng ora mbini Karason sem ora harim sin bisur buklmao ora.

**Paolom bas ngo waeb
 bu kowes bisao o**

¹¹Ni Paol ka. Nao mbib ora bas ngo waeb bu kowes bi ol, ninao ki tangar ubi panaem ora waeb aondao bu ora ngo bi ong hondoklwaebe ora. ¹²Mbini su abo ngon tenaol mendborom ebekone pobur mbini Nju sem ngo Moseson man hem lome baebenom, naom di ngub hem keyem ko henden haroklme haklom ini bor di inin songol pe ha soweb bi haklwaebe ora lome. Ngub lome o mbinim ngo lome ub mbini Nju sem mendbor, nao ngo Karas obu is pe kowal bi bor nao bu muklbur himisao ol hul ha haroklmao baeben ko aondao ora homoklme baebenom, mbini di ko homo hondo ko bowes buklemi ko pakl ora homobur, ini bor naom beyom ub inin di ngub songol pe ha soweb bi haklwaebe lome ora.^h ¹³Ngub lome o mbini songol pe ha soweb bi hae haroklme ngo baebenom di, Moseson man tangar tangar andub ora bibaebe ke wiyao baeben hambun men hakol nao bimi ora. Ngub men

hakol nao bimi o, mbinim Moseson man aeben o wiyao baeben bao wabur inin songol pe ha soweb bi haklwaebe ke man bombor ngo ora men hakol bubur, mbinim inin songol di naon bime ub pe ha soweb bi haklwaebe ora lome. Ngub lomel inin ngub beme tomb mbinim ini di songol pe hae nao hayom ubi ora hayem kobur, ebekone po haongaoklu angal bu haroklme ora. ¹⁴Ngub bimi o nim non nao Aorao Aondao Njises Karas obum ni bu muklbur obu is pe kowal bi bor himisao ub bombor o ora turi homobur ebekone po haongaoklu angal bib se haruklu ora. Heneng ora sun tenaolom hambun sao bimi nda ub di ni bor nao eben ko, Njises obu is pe kowal bi bor ngo himisao ndal pe paen nil li mbabur, ninao kone mbes pange u hawao ub di is pe kowal bi ngo bor was ngub pe paen nil li mbawao ora. Ngub buwaol nim ngubi tomb non sun tenaolom hambun sao ngo bimi ndisao baeben ko mende nen nao sabe, ni mbes hawao ub heme menger ora haruklu ka.ⁱ ¹⁵Pangeklem. Mbinim ini bor bib kemel inin ngo bu hayem ub naon songol pe ha soweb bi hae harum sin di, aoh naom ngub nao bam sin di ngo sao hobao sao ora inj yaol, naom ngub buklmao saom nao kang ora di bisur nao buklaol ora. Ngub inj, naom naon kone ora bor ka tangar ora harum sin ngo sao ora hobao sao yao.^j ¹⁶Heneng ora tenaol mendbor mbinin kone bor ka tangar ngub haklbur nim angal ngo kakl ub hem ko men hakol ora buklemi baeben di, mbini hambun Ngaoron sem Isreyel tenaol heneng ora habur mbinin kone bor sub tibaen as ko was habur lemin, Ngaorom mbini hond hom ha haen was haklemi ora.

¹⁷Pangeklem. Nim nao angal ngo kam ubukl baebenon kao kowes oran ngub

^f6:8 Njo 3:6; Njo 6:63; Oro 8:13   ⁸6:9 2 Tes 3:13   ^h6:12 Kal 5:11; Pil 3:18

ⁱ6:14 1 Kor 1:31; 1 Kor 2:2   ^j6:15 2 Kor 5:17; Kal 5:6

bi ka. Karason angal ngo kam akol bu haruklul mbinim ni li was bu haroklme bor ninao toklo bor mung mung andub ora ngo wi ub hemdeme tomb, ini hambunom di ni sokl nao muklbur Njiseson kalabus kongon non bi ora ngo bu hae ko panaem ora hendeyem ngao, ini abo ngo

haklon mondom nao kone bor waki kho mao sa kend nao mao baklwaebe ora.^k

¹⁸Nao haeme mbaoli hakl o, naon Aorao Aondao Njises Karasom ini hambunon kone bor bao habur ini hond hom ha was hayao ora. Heneng ora.

Paolom Ebeses tenaol bor bas ngo pen kisao o

1 Ni Eben Ke Aol Njiseson angal bib hobao sao kam akol bu haruklu aol Paol. Ni Ngaorom obun mbib ora bember peyo mao habur, obun angal bib ebe ngo kam akol biyao aol mao hasao ora. Ngub bisaol nim ini tenaol Ngaoron sem su Ebeses abo ngo bor habur, Eben Ke Aol Njisesol hul ha hayem baeben bor bas ngo eben kakl ka.¹ ²Naon Ab Ngaor hesa Aorao Aondao Njises Karas kabom ini bor hond hom ha was habur, inin kone bor sub tibaen as ko hareklemin lebi ora.^m

Ngaorom nao bor Karas obu obun mbib pone ora njin kisao o

³Naom Ngaor obu naon Aorao Aondao Njises Karason Ab bor tengiyu ko kaoya kemin ora. Naom Karas obu haru was hayom ol, yu heben bor hakl ebeyao sao baeben hambun sao Ngaorom nao bor pone ora naon kone bor sisab bin was hamun ko bisur bu nju haraoklao ora.ⁿ ⁴Mbes ora Ngaorom su ngo nao warisao tomb di nao ngo baeben Karason sem ebe komb bi ora, naon kone bor di obun elol khorob bimi sao oran kang mend nao wi ora hamun ko bember ha peb bu man man bu paesao ora.^o ⁵Obum mbes ora nao nao baoraomunbur di naol kone ubur, obum mbes ngo tomb di nao bember ha peb bu mao hasao ora. Ngub bubur nao Ngaor obun isi wane ora hamun ko man man bu paesao, Ngaor obum ngo bisao sao obun mbib ora nen sabisao ub obum Njises Karasom nao bor ngo sao baeben bu haen kisao ora.^p

⁶Ngaor obun Isi kuwis akl bombor ora turi homo kone u haraoklao o nao bor pone ora njisao. Ngub njubur obum nao hond aondao ora homo bisur bu haraoklaong, naom Ngaor obu bor turi homo tengiyu ko kaoya kemin ora.^q

⁷Karas obum nao bu muklbur ora himisaol, Ngaorom nao bor hond hom ha was haraoklao ub nao hayom o bor aondao bu ora wiyao. Ngub wiyao obun Isin ibao ngo pibisao ndam di naom khorob bismao sao baeben kunnaklao ora.^r ⁸Obum nao bor hond homo haraoklao ub nao hayom ol aondao andub ora ngub eben kisao ora. Ngub eben kobur obum naom tangar tangar sao hambun sao oborob ora nen sobaomun ko di, nao bor kone ebe di oborob taol bu njaoraoklao ora. ⁹Ngub biyao Ngaor obum mbes Karasom kongon ngo sao baeben bu haen lowao ora kisao ub ora bu hae ka. Ngub bu hael obum ngo nen sabisao ub ora ngo be ol, ngo nen sabisao sao hambun saon wesmbao aondao ora o obu mbes mupang mba hasao o ngubi tomb nao ngo muwale o ka.^s ¹⁰Ngaor obum obun mbib nen sabisao sao ngo ngub yao. Obum mbes hambun sao buklwao ko nen sabisao ub il so pind biklaol hambun sao bu paklao tomb, Karasom was hambun sao maomunu maomb bo haklao ko Ngaorom mbes man man bu bember peyo haen kisao o ora yao. Ngub yaol hambun sao su bor wiyao sao baeben di yu heben bor wiyao sao baeben di Karasom was maomb bo haklaol, Karas obu hambun sao ngo sao baebenon wesmbao aondao ora haklao.^t

¹¹Ngaor obun mbib ngo nen sabisao ub mbes obum nao ngub bember ha peb bu mao haesao ndal sakl, Ngaorom Karas

¹1:1 Bis 18:19-21; Bis 19:1; Oro 1:7; 1 Kor 1:1; Kol 1:1   ^m1:2 2 Kor 1:2; Kol 1:2

ⁿ1:3 Ebe 2:6   ^o1:4 Njo 15:16; Njo 17:24; Ebe 5:27; Kol 1:22; 2 Tes 2:13

^p1:5 Njo 1:12   ^q1:6 Mat 3:17; Kol 1:13   ^r1:7 Ebe 2:7; Kol 1:14; Kol 1:20

^s1:9 Oro 16:25   ^t1:10 Kal 4:4; Kol 1:16; Kol 1:20

obum nao obun sem ora mao haen kisao ora. Heneng ora Ngaor obum nim menjao buklwao ko nen soba sin, obum bao wa nao bi biyao ora.^u ¹²Pibnao oran nao semom mbes naon kone bor Karas nen sab hakol was bubur men hakol ora bisumndis ngao, Ngaor obum naom ngub bu hamun ko mao hasao ub obu buri pon pae aondao ora hayaol, obu imbi wi aondao ora hayaong naom obu bor aondao bu kaoya ko haemin ora.

¹³Inim di angal ngo obum heneng heneng ora kisaol pangismi ub, Karason Angal Bib Hobao Sao ndam di ini bu misaol inim Karas obul hul ha ora haroklme. Ngub bimil inim Karas obu haru ora hayem ol Ngaorom nao bor mbes njuklwao kisao ub, obum nao ngo baeben bor Wesao Komb Bi Tangar ndam mbini ngo baeben Ngaoron sem ora hayem ko soweb bi ha peb bisao ora.^v ¹⁴Ngaorom Wesao Ebe Komb Bi ora o ngo njise ub non, obum mabor naon kone bor oborob bimi on was ngo and mao sam sam bu taol bu njerekle on menger ora njisao. Ngaorom mabor nao ora bu mu men muklao tomb, naom obu daol haru haklmao on naon kone bor taol taol nao baomun ko Wesao ngom nao haru was haraoklao ora. Ngub bisaol Ngaor obu buri pon pae aondao ora hayaol obu imbi wi aondao ora hayaong, naom obu bor aondao bu kaoya ko haemin ora.^w

Paolom Ebeses tenaol baeben bisur bin ko Ngaor bor kao kalisao o

¹⁵Nao haeme mbaoli hakl o, nim ngubi tomb ora pango hae ol, inim Aorao Aondao Njisesol hul ha ora habur inim tenaol mendbor Ngaoron sem haeme baebenol di kone u ora hayem ke pango

ora hae.^x ¹⁶Ngub pangowaol nim turi aondao ora homobur hor hambunon Ngaor bor tengiyu ko kao kal ha was haruklu ora. Heneng ora nim hor hambunon ini bor kone nao tuwae hond homo nen sab hakol bubur, Ngaorom ini bisur bin ko kao kal ha was hae ka.^y

¹⁷Nim naon Aorao Aondao Njises Karason Ngaor ngo obu naon Ab buri pon pae aondao ora nda obu bor, ini bisur bin ko hor hor kao kal ha was haruklu ora. Nim Ngaor bor ngo kaklo ub non obun Wesao nda ini bor taol bu njuklao tomb, Wesao ngom ini kone ebe ora taol bu nju Ngaor obu hayao on te di hendeklemin muwalen ko kao kalaklo ora.^z ¹⁸Mende di obum ini ngo baeben bember ha peb bu kor bu ubuklub kobur, obum mbes ini imbi wi aondao ora hareklemin lowao kisao ub inim hobao sao ngon te oborob ora nen sab heneng bubur, inim ngo sao hem aondao bu ora ko turi homo bao hondo hareklemin ko nen sobaklol, obum inin kone bor tiriyao komb pabur bao mao baen ko Ngaor bor kao kalaklo.^a ¹⁹Ngub biyul obun buri ngom hor hambunon nao tenaol Ngaorol hul ha hayom baeben bor aondao bu ora bisur biyao nda ub, obum nao bor hobao sao aondao ora biyaol menger nao mib se ora yao ko ebe hondoklemi ora. Ngub biyaol obun buri bombor ngo nao bor ngo bisur bu hae om was^b ²⁰mbes Karas bor di bisur bu hasao ora. Karas obu pe paesao o Ngaoron buri bombor ngom was obu wakl mao enjabur, Ngaorom yu heben obun ki tao nan mao beraesao ora.^c ²¹Ngub bisaol Karas obum mbini Seran sem maomb bo haraoklao wesmbao aondao haroklme baeben di, mbini Seran kang baebenon i bor ung mao baroklme aondao haroklme baeben di,

^u1:11 Oro 8:28-29   ^v1:13 Ebe 4:30; Kol 1:4-6   ^w1:14 2 Kor 1:22

^x1:15 Kol 1:4   ^y1:16 Kol 1:3; 1 Tes 1:2   ^z1:17 Kol 1:9

^a1:18 Ebe 4:4; Kol 1:12   ^b1:19 Kol 1:11   ^c1:20 2 Kor 13:4; Kol 2:12; NjuS 1:3

mbini kho semon wesao aondao buri palo haroklme baeben di, mbini imbi wi haroklme baeben di, ngo baeben hambun men mbaraoklao ora. Heneng ora obum su ngo bor ngubi tomb nao hayom aeben anga tomb mbini imbi wi aondao hayem baeben di ora men bayaol, obum mabor su tangar wen pange uk-lao tomb imbi wi aondao wen haklemi baeben hambun di ora men mbak-lao.^d ²²Mend di Ngaorom Seran sem di hambun sao ora Karasom obun aongao ma bor was hala mbaen kisao ora. Ngub bubur kisaon Karas obu Ngaoron sem hambunon wesmbao aondao ora haen kobur, hambun sao Ngaoron wiyao sao baeben Karas obum was maeb ha maomb bo haen kisao ora.^e ²³Ngub bisaol Ngaoron sem hayem baeben Karason toklo menger ora hayem ka. Ngub hayem ol obum Ngaoron sem baeben haeme ndarukl o bor di su hambun bor obu ora ha ngabur, obum Ngaorom su di hambun sao warisao sao baeben maeb ha ngayao ora.^f

Nao pe pae non bi hasmaol Ngaorom nao Karas hesa mao enjaesao o

2 Mbes inim khorob was bam bam bubur ini khorob bimi tenaol ora hasmi. Ngub bismil inim ngo bu hasmi saom ini ora pe pareklemin lisaol pe pae non bi ora hasmi.^g ²Mbes ngo tomb inim su ngo bor khorob was bam akol bu habur kismen, inim Seran semon maomb bo haraoklao aol aondaon angal pangobur obu taol mi po hasimndis ka. Ngub bismi o ngubi tomb Seran ngom tenaol mendbor Ngaorom bibaebe keyao ub nao bi tuwaroklme baebenon

kone bor honda bereme ora.^h ³Naom mbes mbini tenaol ngo baeben daol maomunu hasmao tomb naon kone bor heb homo khorob bismao sao bao was wisao, naom di khorob ngub was bisumndis ka. Naom mbes naon kone bor khorob bismao sao ngo wisao ub was bu habur, naom naon songolom heb homo bi kisao ub naon mbib nen sabismao ub was bu hasumndis. Ngub bu hasumndis ol mbini tenaol mendbor mabor ke khorob ora hondoklbur hayem ub nao di ke khorob ngub handaeb se hasmao ora.ⁱ ⁴⁻⁵Heneng ora naom khorob ngo bu hasmao saom nao pe pamun lisaol, nao ora pe pae non bi ora hasmaol nao pe pae menger ora hasumndis ka. Ngub bisumndis o Ngaorom nao hond aondao bu ora hom hakol bu, obum nao hem aondao ora ko naol kone ubur, obum Karas mao enjaesao tomb nao di obu hesa haru mao enjaesao ora. Heneng ora ngub bisaol Ngaor obum tenaol hond aondao ora homo haraoklao ub ini di bu misao ora.^j ⁶Ngaor obum nao ngub Eben Ke Aol Njises hesa haru mao enjabur kisaon, obum Karas yu heben bor mao baraesao tomb nao di Karas hesa haru mao baraesao ora.^k ⁷Nao Eben Ke Aol Njises haru was hayom ol, Ngaorom ngo bisao sao obum nao bor aondao bu hond homo kone waoraoklao ub mabor tenaol mendbor hambunom handam aeben aeben bin ko bisao ora.^l ⁸Obum ngub hond homo bisur biyao. Inim Karasol hul ha haroklme Ngaorom ini bu misao ora. Obum ngub ngo bisao sao inim inin mbib inj bismi ka. Ngub inj, Ngaorom ngo sao ini bor pone ora njisao.^m ⁹Pangeklem. Obum ini bor

^d1:21 Kol 1:16; Kol 2:10   ^e1:22 Mat 28:18; Ebe 4:15

^f1:23 Oro 12:5; Ebe 4:10; Kol 1:18   ^g2:1 Kol 1:21; Kol 2:13; Kol 3:7

^h2:2 Njo 12:31; Ebe 5:6; Ebe 6:12; Tat 3:3   ⁱ2:3 Kol 3:6

^j2:4-5 Luk 15:24; Luk 15:32; Bis 15:11; Oro 6:13; Ebe 2:1   ^k2:6 Kol 2:12

^l2:7 Ebe 1:7   ^m2:8 Njo 4:10; NjuS 6:4

pone ora ngo njisao sao inim Ngaorom kongon mend bimi on sokl di mend inj njisao ora. Aoh, obum ini bor pone ora njisaol, ini ngo haklon mondom nim nao mbib was oborob bu haruklul njisao ko kaoya nao lao ora.^{n 10} Ngub inj, Ngaor obun mbib Eben Ke Aol Njisesom naom Ngaorom nen sabeyao ub was bu hamun ko nao tenaol ka tangar mao haen kisao ora. Ngub bisaol Ngaor obum mbes ora naom hambun sao oborob obum nen sabeyao ub was bu hamun ko nao bor kone ebe ngo taol bu njuklbur man man bu paesao ora.^o

**Karasom aol sem kab mend sem
bombor sen kisao o**

¹¹ Ini Tenaol Sem Tangar o hakl o, mbini Nju semom mbinin mbib soweb bi ha songol pe habur, mbinim ini Tenaol Sem Tangar ngo hayem baeben bor mbini songol nao pe hae sem, Sem Tangar hayem ko imbi karu wismi ora. Ngub bismil ini ngo baebenom mbes khorob was bu hasmi ub ngubi tomb aokl heman ha nao bibaebe ora.^{p 12} Inim mbes ngub hasmi tomb Karas obu di enderael haen ora habur, ini Nju sem baeben hasmi ol di nao ebe ini di armend hob mu ora hasimndis ka. Ini ngub ora hasmi tomb Ngaorom mbes mbini Nju sem bor, nim ini bu muklwao ora kisao ub di mbini bor was ngub bu haraoklao o, ini ngo baebenom Ngaor obum ngo bu haraoklao sao nao hende armend ora tangar sao kon u hasimndis. Inim mbes sun tenaol ora bao hasimndis aeben anga tomb, inim mabor nao bor hobao sao ora mend buklaol saol ko menjao hondo ha di nao bismi ora. Inim ngub habur Ngaor obu hayao ub di nao hende ora hasimndis ka.^{q 13} Ngub hasimndis ol inim mbes ngo

tomb Ngaor enderael haen ora hasmi o, ngubi tomb ini hambun Karason ibaom ini Ngaor obu hayaol teb so ora kemi pisao ora. Eben Ke Aol Njises obum ini haru was habur obum ini Ngaor hayao teb sol hareklemin kisao ora.^{r 14} Karas obu naom sub sowa pa as ko haklmao on te ora hayao. Mbes mbini Nju semom Tenaol Sem Tangar songol nao pe hae hasmi baeben hesa saond bi men koro was hasmi ora. Ngub bismil ngo bismi saom mbini Nju sem hesa ini Tenaol Sem Tangar kab saond paeb mbukl mi mi bi non bi bor ha ha bismi ora. Ngub bismi o Karas obun toklom saond paeb sao mbukl mi mi bi menger ngo hasmi ub kobaulu bowes bin kobur, obum Nju sem hesa Tenaol Sem Tangar songol nao pe hae ngo baeben kab maominin kobur sem bombor mao saesao ora.^{s 15} Obum ngub bubur kisaon Nju semom man mbes pange ko hasmi baeben di, obum angal mendbor ngo sao ngo sao bibaebe ke wisao ub di, mbuk waeb bor man mbes pange ngo wisao baeben hambun ora tuwa bao waesao ora. Ngub bisaol obum ngo bisao sao aol sem kab paolismi o, obum nao maomunu haklmao darukl o bor haru was haklbur sem bombor ora mao saesao, naom tenaol hambun bor turi was homo kone bombor ub was u hamun ko bisao ora.^{t 16} Karas obum is pe kowal bi bor ngo himisao ub obum tenaol ngo sem kab hasmi nda wakl maominin kisao ora. Ngub bubur tenaol hambun ora is bomboron toklo non bi men mao korabur Ngaor hayaol kemi poklbur himisao ora. Njises obum is pe kowal bi bor ngo himisao tomb obum tenaol sem mende bor saond bi sao ha ha bimi kone ngubi ora mu tuwaesao ora.^{u 17} Ngub bisaol Karas obu ibisao

ⁿ2:9 1 Kor 1:29-31; 2 Tim 1:9   ^o2:10 Tat 2:14   ^p2:11 Ebe 5:8

^q2:12 Oro 9:4; Kol 1:21; 1 Tes 4:13   ^r2:13 Kol 1:20

^s2:14 1 Kor 12:13; Kol 2:14   ^t2:15 2 Kor 5:17   ^u2:16 Kol 1:20; Kol 1:22

tomb di angal ngon obum Angal Bib Hobao Sao mend ngub kisao. Inim ngubi tomb non tenaol mende hond homo kone wi wi bubur, kone bombor ub was wi wi bu haklwaebe ora kisao. Ngub kisaol obum Angal Bib Hobao Sao ngo kisao o, ini Tenaol Sem Tangar Ngaor hayaol teb sol nao pe enderael hasmi baeben di, mbini Nju sem Ngaor hondo hasmi baeben di tenaol hambun bor angal ngo kisao ora. ¹⁸Karas obum Wesao Ebe bombor ora ndam ini Tenaol Sem Tangar di nao Nju sem di nao hambun maomunu naon Ab Ngaor hayaol pao-mun ko harer kare pakaesao ora.^v

**Nao Karas tenaol baeben
Ngaoron and menger hayom o**

¹⁹Ngub bisaol ini Tenaol Sem Tangar baebenom ini obo hae non bi haroklme nda ub, ngubi tomb non waki inin su nao wi non bi menger ngub nao haklemi ora. Ngub inj, ngubi tomb non ini di Ngaoron sem baeben hesa maomunu sem bombor ora habur ini Ngaoron sem ora hayem ka.^w ²⁰Aoh, heneng ora ini di nao hambun Ngaor obun and non bi hayom ol, nao Ngaoron angal bib hobao sao kam akol bu haroklmao baeben hesa man mini aol mbes hasmi baeben kab non nao and ngon pinj menger ora hayom. Ngub hayom ol Eben Ke Aol Njises obu bombor o and pinj* ngon tao tao aondao hobao sao oran obu ora yao.^x ²¹Heneng ora Karasom ini and ngon kao kindbar di ngo sao baeben menger hayem baeben, obum obu hesa kimb bu pelen keyao ora. Ngub bubur Ngaor obum and ngo aondao bu and sam sam bin bu mib bi was hayaol, and ebe komb bi ngo Aorao Aondao obun ora yao.^y ²²Menger bombor ngub was mubur ini di Karas

hesa kimb bu ora hayem ol, Ngaorom ini Karas tenaol baeben hesa maomunu hareklemin lao ora. Ngub buklaol ini Ngaor obun and non bi ora haklemil, Ngaor obun Wesao Ebe nda and ngo bor haen lao ora.^z

**Paolom nim Tenaol Sem Tangar
bor Angal Bib Hobao Sao
kao kaloklbur hae kisao o**

3 Ni Paol ora hae. Nim ngo kakl sao baeben nen sabobur ini Tenaol Sem Tangar hayem baeben bisur biyu ndal ora mbinim ni kalabus mao palaesmil, ni Eben Ke Aol Njiseson kalabus non bi ora hae.^a ²Mende di nim ini bor hond homo bisur bun ko, Ngaorom ni hond homo bisur aondao ora bisao ub inim ora pangismi ko nen sobakl ka.^b ³Heneng ora mbes Ngaoron angal ngo mupango ora wisao o, nim bas ngon pibnao waeb buwe bor angal kang ngo kowe ub Ngaorom ni bor kao njisaol pangowao ora.^c ⁴Nim ini bor bas ngo waeb bu eben kakl ub inim bas ngo bor wiyao sao oborob ora hondoklemi tomb, mbes Karason angal mupango wisao baeben hambun nim ora hondobur nen sobaklo ub inim di ebe hondoklemi ora. ⁵Mbes hor hambunon ora Ngaorom obun angal mupango wisao ngo nao kao paesao ora. Ngub bisao o ngubi ora tomb non Ngaorom obun Wesao Tangar Aondao ndam, nao angal bib ebe kam akol bimao aol baeben hesa obun man mini aol hayem baeben kab bor, angal hambun sao kowes bi ngo wisao sao baeben bao kao pa kao njao-raoklao ora. ⁶Ngub kao njao-raoklao angal ngo mupango wisao on ngo ora yao ka. Angal Bib Hobao Sao ora ngom ini Tenaol Sem Tangar hayem baeben nao

^v2:18 Ebe 3:12   ^w2:19 Ebe 3:6; NjuS 12:22-23   ^x2:20 Mat 16:18; 1 Kor 3:11

^y2:21 1 Kor 3:16; Ebe 4:15-16; Kol 2:19
Pil 1:13; Pilm 1; Pilm 9   ^b3:2 Kol 1:25

^z2:22 1 Pit 2:5   ^a3:1 Ebe 4:1; Pil 1:7;
^c3:3 Ebe 1:9-10; Kol 1:26

Nju sem Ngaoron sem hayom baeben hesa mao maomaonaomun kobur, obum nao tenaol is bomboron toklo non bi men koren kisao angal nda ora mupango wisao. Ngub bisaol Ngaorom Eben Ke Aol Njisesom nao Nju sem baeben bu mu nao bor hambun sao bisur bin ko man man bisaol ub, ini Tenaol Sem Tangar ngo baeben bor di nao hambun bor ora ngo bu hae o ka.^d

⁷Ngaorom obun mbib ora nim angal bib hobao sao ngo tenaol hambunom pangen kao kalam akol bu han ko mao hasao ora. Ngub mao habur kisaon nim obun kongon ngo buri palobur ora bu han ko, obum obun buri di taol bu nju ni buri mao palaesao ora.^e ⁸Ni oran tenaol Ngaoron sem aondao hobao sao ngo ham ebeyem baeben haenbur ni kang ndi nao mini ora hae. Ngubi hae o obum ni hond aondao ora homo obun buri ni bor taol bu njubur, obum ni Tenaol Sem Tangar hayem baeben bor angal bib hobao sao ngo kao kalo han ko mao hasao ora. Angal bib hobao sao ngo Karasom nao bor hobao sao hambun sao nju haraoklao sao ora yaol, tenaolom ndi nao manakl birib se ora yao.^f ⁹Mbes Ngaorom hambun sao warisao tomb, obum pibnao oran obun kone bor nen sabisao ub mabor buklaol sao baeben hambun sao kowes bu win kisaol, mbes ngo tomb obum nen sabisao sao hor hambunon kowes bu mba bao was hasao ora. Ngub bisaol o ngubi tomb obum nen sabisao sao ngo kowes bu wisao sao baeben obum ngo sao ngo sao buklaol ko, nim tenaol hambunom pangen kao pa kao kalo han ko ni mao hasao ora.^g ¹⁰Heneng ora mbes obum ngub mupango win kisao o ngubi tomb Ngaor obun sem baebenom, Ngaor obum hambun sao oborob ora ngo nen sabeyao sao

baeben, yu heben bor angal mini we-sao haeme baeben hesa mbinin maomb bo haroklme baeben kabom henden bu haklemi ora.^h ¹¹Ngub buklemil mbes ora Ngaorom naon Aorao Aondao Eben Ke Aol Njises obum ngo sao baeben hambun sao bu haen lowao ko nen sabo man man bu paesao ora. ¹²Ngub bisaong naom pakl homo kone taol taol nao bi Karas obu Ngaor hayaol pokl pe harer ora yaong, naom Karas obul hul ha habur Ngaor hayaol mbin ora.ⁱ ¹³Pangeklem. Naom ngub ora bukmaol nim ini bisur bu hae ol ke ngo hondo hae o nim inin imbi aondao bu ora win ko bu haeng, inin ngo sao hondobur inin kone bor makl homo hom paen nao haklwaebe ora ko kao deb deb bi ka.^j

Karasom ini hond homo kone aondao bu ora u hayao o

¹⁴Ngub nen sabobur nim nao Ab Ngaor bor tumu karu dombes ubur obu bor kao kalo haruklu ora. ¹⁵Ngub biyul nao Ngaoron sem baeben hambun, yu heben tenaol baeben di sun tenaol baeben di nao ngo baeben hambun bor Ngaorom obun imbi karu wiyao ora. ¹⁶Ngub beyaol nim Ngaorom ini bisur bin ko obu bor ngub kao kalaklo. Ngaor obun buri aondao oram obun Wesao Ebe Tangar ora nda inin kone bor honda haen lao tomb, Wesao ngom ini hul ha saor peyo hareklem in buri mao palaen ko kao kalaklo ora.^k ¹⁷Mende di inin Karasol hul ha haklemi tomb obum inin kone ndaon bor honda haen ora ko nen sabobur di Ngaor bor kao kalaklo ora. Nim ngub kao kaloklwao tomb inin Karasol kone u haklemi ub, aondao bu ora obul ha hul peyo pi

^d3:6 Ebe 2:13; Ebe 2:16-19   ^e3:7 Kol 1:23; Kol 1:25

^f3:8 1 Kor 15:9-10; Kal 1:16; Ebe 1:7   ^g3:9 Oro 16:25   ^h3:10 Oro 11:33; 1 Pit 1:12   ⁱ3:12 Njo 14:6; Oro 5:2; NjuS 4:16   ^j3:13 Kol 1:24   ^k3:16 Kol 1:11

pen ora hareklemin ko kao kalaklo ora.¹

¹⁸Mend di ini abo ngo hayem baeben di mbini Ngaoron sem hayem baeben hambun di ini ngo baeben hambunom, Karasom tenaol hambun bor hond homo aondao bu ora kone u haraoklao ub obun kone aondao pone saoll ora yu ora bor di, unu ora bor di, umu ora bor di, ana ora bor di, su tenaol hambun paoleyem baeben bor pu ngae ora yaol, inim ngo sao oborob ora nen sabeklemin ko nim Ngaor bor kao kalaklo ora.^m ¹⁹Heneng ora Karasom tenaol hond homo aondao bu ora kone u haraoklao ub nao tenaol henengom nen sabokl buwaeb se hayem o, inim nen saboklemi baeben ub mend nen saboklemin ko Ngaor bor kao kalo haruklu ka. Inim ngo sao oborob ora nen saboklemi tomb, Ngaor obu hayao bor hobao sao hambun sao aondao bu ora wiyao ub inin kone bor di aondao bu tumbi haen ora honda win lao ora.ⁿ

²⁰Ngaoron burim naon kone ndaon bor buriyab ora bisur bu habur, obum nao bor hambun sao bisur bu hayao ub aondao bu ora buklaol. Ngub buklaol naom ngo sao ngo sao bibi lomao ub hesa naon kone bor turi homo obum ngo sao bibi buklaol ko nen saboklmao ub kab was inj, obun mbib hambun sao naom bibi nao lomao sao hakl di pone wina ora buklaol.^o ²¹Ngub buklaol nao Ngaoron sem hambunom Eben Ke Aol Njises obu hesa haru ora hayom ol, Ngaor obu buri imbi wi aondao ora hayao ub, ngubi tomb di ma ora bor di hor hambunon tenaol hambunom henden muwalam aeben aeben buklaomang, naom Ngaor obu bor kaoya kao ha was haemin ora. Heneng ora.

Nao Karason tenaol baeben obun toklo non bi hayom o

4 Nim Aorao Aondaon angal bib hobao sao kam akol bu haruklul mbinim ni kalabus mao palaesmi o, ni Aorao Aondaon kalabus non bi ora hae ka. Ni ngub habur Ngaorom nao bisur buklaol ko ngo kakl ub heneng ora kandal, nim ini bor ngub ora bibaebe ko kao deb deb bing, Ngaorom ini pibnao ubuklub ko kor bisao tomb obum inim ngo sao ngo sao buklemi ko nen sabisaong, obum hem nao ken ub obum inim ngo beklemin ko nen sabisao ub oborob was bu haklwaebe ora.^p ²Inim tenaol hambun bor ini kang nao hobao sao dimb non bi ora men korobur, mbini bor sub was ham ham bibaebe ora. Ngub bubur lemin mendborom inin kone bor kho mao sae sao mend buklemi tomb di, ngub bin bao wabur mbini bor pe nao bibaebe ora. Ngub inj, tenaol hambunom inim tenaol mendel kone u hayem ub henden, ini hakl hakl mende bisur bi bi was bu haklwaebe ora.^q ³Wesao Aondao Tangar ndam nao bor tenaol hambun bor turi was homo kone bombor ub was u hamun ko, kone ebe ngubi taol bu njisao ora. Ngub bisaol kone ebe ngo njisao om nao tenaol hambun yam sao tong bombor bu munu tanga paesal, nao hambun turi hom hom bu sem bombor ora hayom ka. Ngub beyom ngao inim kone ebe ngubi hondla nao bin inin kone bor bao win was habur bu haklwaebe ora.^r ⁴Nao di ngub toklo bombor menger ora hayom ol Ngaoron Wesao di bombor ora yao. Ngub yaol menger bombor ngub was mubur, Ngaorom ini kor bu ubuklub kisao ub ini di nao hambunom hobao sao bombor ora ngo hondo hamun ko ubuklub kisaol, naom

¹3:17 Njo 14:23; Kol 1:23; Kol 2:7   ^m3:18 Kol 2:2   ⁿ3:19 Kol 2:10

^o3:20 Kol 1:29   ^p4:1 Ebe 3:1; Kol 1:10   ^q4:2 Kol 3:12-13   ^r4:3 Kol 3:14-15

ngo ora hondo hayom.^s ⁵Naon Aorao Aondao obu di bombor ora hayaol, naom hul ha haklmao ub di obu bomborol ora hul ha haklmao. Aoh, naom mbabtas buklmao ub di obu bomboron We-saom ora buklaol ka.^t ⁶Mend di Ngaor obu bombor o tenaol su hambun bor paoleme baeben di nao hambunon Ab Ngaor ora hayao. Obu tenaol hambunon Aorao Aondao ora hayaol, obum tenaol hambun hayom darukl o bor ha ngabur mbini hambunom obun kongon bin ko buri mao palayao ora.^u

⁷Mend di Karas obun mbib nen sabisao ub obun buri aondao ora nda nao bor taol bu njisaol, obum ngo bisao ub nao hambunom obun kongon ar-mend sisao oborob ora ngo bu harokl-mao nda ub bu hamun ko bisao ora.^v ⁸Ngub bisaol Ngaoron mbuk waeb bor ngub ke wiyao.

Obun saond bi baeben hambun ora men mba
Buri nao pale demi ora men mao koraesao.

Obun saond bi aondao ngo baeben ngub ora men mba

Tenaol hambunon el so oral kemi yin pisao.

Ngub bubur kisaon obum aol mendbor bor

Obun buri mundub mundub bi taol bu kaolaokl pisao

ke wiyao ora.^w ⁹Angal yu bor pisao ke ngon te asub wiyao ko pangeyem? Obum yu bor was inj pisao ka. Ngub inj, obum pibnao oran su ngo bor ibisao ora. Ngub bisaol obum ngo ibisao ub nao obokl bisaon obum waktl yin di nao pokl bisao ora.^x ¹⁰Ngub bisaol aol enjo su ngo bor inin ibisao ngo obum was waktl yin di pisao ora. Obum yu saohar ndaon nan

ora bor pisaol, obum ngo pisao ub su u kowes bisao hakl bor di su hambun bor maeb ha ngaklbur ora pisao. ¹¹Aol bombor ngo obum was tenaol hambun bor obun buri mundub mundub bi taol bu kalisao ub obum ngub taol bu kaliaso ka. Obum aol mendbor Ngaoron angal bib ebe kam akol bimi aol mao ha peb bisao. Obum aol mendbor di obum wen buklaol sao baeben kao dund bimi aol mao ha peb bisao. Obum aol mendbor di su tangar tangar bor angal bib hobao sao nda kao kalam akol bu haen ko mao ha kimb bisao. Obum aol mendbor di mbinin and te sisao angal bib ngo kao kalo haen ko maeb haraoklao aol mao ha peb bisao ora. Obum aol mendbor di angal bib ebe ngo kao dund bimi aol mao ha peb bisao ora.^y ¹²Nim ngo kakl ub Karasom nao Ngaoron sem hambun bor pone ora bisur bubur, naom obun kongon oborob ora bu hamun ko buri ngub taol bu njisaol ora. Ngub bisaol Karas obum ngo bisao ub obun toklo non bi obun sem andub ora and sam sam bin ko bisao ora.^z ¹³Naom Ngaoron kongon ngo ngub bam aeben aeben bubur, nao hambunom kone bombor ub ora ubur Ngaorol hul ha haemin ora. Mend di naom kone bombor ub ora ubur naom Ngaoron Isi ora ndam bu haraoklao sao di hondoklbur ora haemin. Naom ngub bukmao tomb nao aol aondao kon wi non bi ora habur Karas obu non bi ora haklmao.^a ¹⁴Ngub haklmaol naom mbes hasumndis ub waktl nongnas kon nao wi men kor pae nao haklmao ora. Ngub inj, aol man kho tangar buwaloklme mendborom tenaol maobowam akol bu mbinin man kao kaloklbur kao deb deb bimi nda ub buklemil, ib kunjja bor pos-absu aondao ora ebeyao tomb ib taokaoll

^s4:4 Oro 12:5; Ebe 2:16; Ebe 2:18   ^t4:5 Njo 10:16   ^u4:6 1 Kor 12:6

^v4:7 Oro 12:3; Oro 12:6   ^w4:8 Kol 2:15   ^x4:9 Njo 3:13

^y4:11 1 Kor 12:28   ^z4:12 2 Tim 3:17   ^a4:13 Kol 1:28

mend tangar maon nan was taokl puk-lao nda ub mbini ngo baebenom di inin kone bor ngil ngaol mao kaklbur inin kone bor posabsum sao maon nan was lao hokl peb bin lemi o bukl buwaklemi ora.^b¹⁵ Ngub inj, naom tenaol hambun hond homo kone ubur naon angal lomao sao di heneng was ko haemin ora. Naom ngub buklmao tomb nao aol aondao kon wi non bi ora habur, nao toklo menger ora haklmaol naon wesmbao menger Karas obu hayao ol kimb bu pelen haklmao ora.¹⁶ Wesmbao ngo obum nao hambun obun toklon ki aongao di el wil di ngo sao hakl men mao ingiyabur, nao hambun toklo bombor men mao kora maomb bo hayao ora. Ngub beyaong nao toklo ngon ki aongao di el wil di ngo sao hakl menger hayom baebenom, toklo bomboron kungubom sao kimb bu kimb bin habur mende bisur bi bi bu haemin ora. Naom ngub bu haklmaol nao ki aongao di el wil di ngo sao hakl menger ngo hayom baebenom, naom bib se haklmao ub naom kongon armend sisao bimao nda ub buklmao tomb naom toklo bombor ngol kimb bin ora haklmao. Ngub bubur naom mende hond homo kone wi wi bu haklmaol, tenaolon toklo is bombor menger ngo aondao bu ora and sam sam bubur buri ora and soklao.^c

**Karas tenaolom kone ka
tangar wibaebe**

¹⁷Ngub buklaong nim ini bor Ao-rao Aondaon angal ukl bombor ora mend buriyab ora bao kao njun ka. Pangeklem. Tenaol Ngaoron man nao pange baebenom bu haroklme nda ub inin ko mende nao bibaebe ora. Mbini ngo baebenom kon nao wi ora habur nao hobao saon was hem ko nen sabo

haroklme.^d¹⁸ Mbini ngo baebenon kone bor buri han hul non bi ora haroklme, mbinin kone bor em hundur aondao ora wiyao hambun sao oborob nen nao sobaeb se ora haroklme. Ngubi ora haroklme mbinim hambun sao oborob ora kone kimb bukl buwabur, Ngaor obu hayaol mbini haeben mao saen ko di pokl buwaroklme ora.^e¹⁹ Mbini ngo baebenom khorob was bu haroklme mbinim khorob menjao menjao sakl poloklme ub bu haeme tomb di, mbinim sakl kang ora di nao pole elom elom bubur bao was bimi ora. Mbinin kone bor di oborob bimi sao kang mend nao wiyao, khorob tangar tangar ubi andub ora bam aeben aeben bu aondao bu aebenol hon mam mam bu, bu haroklme ora. Ngub bu habur lomen mbini ngo baebenom khorob bimi sao baebenon bombor sao ora mend baondib pa nao bin hambun sao ora bu haroklme ora.^f

²⁰Ngub bimi o inin Karason angal bib ebe nda pangismi tomb inin khorob ngo sao bu haklwaebe ke inj pangismi ora.²¹ Ngub inj, ini ngo baebenom Karas hem ko taol mi pobur inin obum bu hasao sao ora pangismi ka. Pangeklem. Mbini ini bor angal ngo kao njismi baebenom Njiseson angal bib ebe nda heneng was kobur kao nju hasmi ub di, hambun sao ini bor oborob ora kao njismil pangismi ora.²² Ini tenaol ngo baebenom kone mbes pange o bao u hasmi tomb inin khorob was bu hasming, ngubi tomb kone mbes pange ngubi tuwaklwaebe ora. Inin mbes ngo tomb tangar tangar sao heb aondao ora homo ngub bu hasmil, kone ngubi ngo u hasmi om ini maobowa karu lin ora hasming, kone kho mbes pange ngo tuwaklwaebe ora.^g²³ Pangeklem. Inin mbes khorob ngo bismi sao ora tuwabur ngubi tomb

^b4:14 1 Kor 14:20   ^c4:16 Ebe 1:22; Ebe 5:23; Kol 1:18   ^d4:17 Oro 1:21; 1 Pit 1:14   ^e4:18 Ebe 2:12   ^f4:19 Kol 3:5   ^g4:22 Oro 8:13; Kol 3:9

inin kone tangar wen pange ora u haklwaebe.^h ²⁴ Mend di inim mbes hasmi ub tuwabur lemin ini tenaol ka tangar ubi ora haklwaebe. Ngub bubur lemin inim di Ngaor obum kone u haraoklao ubi u hareklemim ub, inim di heneng was lome ubi kone dund se ebe komb bi ka tangar ora u haklwaebe.ⁱ

²⁵ Inim ngub bubur lemin tenaol mende bor kakla ko maobowaroklme ub di tuwaklwaebe ora. Inim di ora hendeyem ub nao Ngaoron sem baeben hambun Karas obu bomboron toklo non bi ora hayom ka. Ngub beyom ngao inim tenaol mende bor angal kao kaloklemi sao baeben heneng heneng was lowaebe.^j ²⁶ Pangeklem. Inim kone bor ko turub bi ora mend ubuklao nda ub buklaol, inim khorob buklemi hondo ora haklwaebe. Mend di inim ko kang mend homoklemi tomb, inim ko ngub bao hom ha ubur nar anda nao bomben ke penar bu hebeklwaebe ora.^k ²⁷ Aoh, inim khorob ngo hakl ub mend buklemil inin kone bor Seran hondaen ko ib sokl sao u mu obun tiriyo komb pae saoklaong, oborob hondo ora haklwaebe ka. ²⁸ Ini ngo haklon mendbor mbes paes nismi baebenom di ngubi tomb paes ko mende nao noklwaebe ora. Ngub inj, obum ngubi tomb obun mbib kongon ebe buklaol ora. Obum obun ki oram kongon oborob ora buklaol tomb obun osisao ebe ora uklaol, tenaol mendbor menjao nao wi burubur dam nao bin buruklemi baeben di ebe bisur bu kalaeb se ora haklao.^l ²⁹ Mend di ini ngo haklon mondom inin ne bor hes di angal kho oran kang mend dera nao peben lowaebe ora. Ngub inj, inim tenaol mende bor oborob turi mao homa angal was bu haklwaebe. Ngub buklemi tomb mbinin

kone bor oborob bimi sao was and sobur sub tibaen as ko haklemil, inim mbinin kone bor werek bu turi hom ha was haen lemi ora.^m ³⁰ Pangeklem. Mabor Ngaorom ini bu muklao bao o pindib paklao ub bao hondo hareklemim ko, Ngaorom ini soweb bi habur obun Wesao Ebe Komb Bi ora nda njisao ora. Ngub bisaong inim Wesao Komb Bi aondao nda obun kone bor hem ko kho nao mao saklwaebe ora.ⁿ ³¹ Inim ngub nen sabobur lemin inim tenaol mendem mende bor mbes khorob bi on bao nen sab hakol bubur saongao mar hakol bimi nda ub di, tenaol mende bor ko penar bu ora homoklme nda ub di, tenaol mende bor ko hom ha was haroklme ub di, ko homobur angal aondao bu ora lome ub di, tenaol mende bor maobowa peb bu hondo ko bowes bimi ub di, kone kho ngubi baeben tuwaklwaebe ora.^o ³² Ngub bubur lemin inim tenaol hambun bor sub oborob was ham ham bubur tenaol mendel kone u ora haklwaebe. Ngaorom Karason burim inin kone bor kho wisao o saongao nao mari kunakaesndis ub, inim ini hakl hakl mende bor khorob sao kang mend bi bi buklemi on di saongao nao mar mar bi tuwaklwaebe ora.^p

Naom bao bil was pobo haemin ora

5 Nao haeme mbaoli hakl o, Ngaorom inil kone u ora hayaol ini obun isi wane ora hayem. Ngub hayem ngao inim hambun sao obum bu haraoklao ub was bu haklwaebe ka.^q ² Karas obum di ni nao heme bao haklwao ko nen sabo hem nao kisao ora. Ngub inj, obum nao hond aondao ora homo naol kone ubur nao bisur bu naon ne mana himisao ub, inim di tenaol mende bor hond homo kone

^h4:23 Oro 12:2   ⁱ4:24 Kol 3:10   ^j4:25 Kol 3:8-9   ^k4:26 Nje 1:19-20   ^l4:28
1 Tes 4:11   ^m4:29 Ebe 5:4; Kol 3:8; Kol 4:6   ⁿ4:30 Ebe 1:13-14; 1 Tes 5:19
^o4:31 Kol 3:8   ^p4:32 Mat 6:14; Mat 18:22-35; Kol 3:12-13   ^q5:1 Mat 5:48

ngubi was u haklwaebe ora. Karas obum Ngaoron angal hul nao haebur obum obun toklo Ngaor bor kao ebe ora pebe menger mabaorao haori sao kalisao ub, inim di menger bombor ngub was bu haklwaebe.^f

³Heneng ora nao Ngaoron sem ora hayom baebenom tenaolom paes pu pu bimi ub di, osisao heb homoklme ub di, kone bor kho dol hae sao on was nen sabo khorob ngub bimi sao baeben hambun sao di, mbinim ini ngo haklon mondom ngub bene ko nao kao beyaen oborob hondo ora haklwaebe.^s ⁴Mende di inim angal kho dol hae mbes minismi ubi nao monoklwaebe ora. Inim hes angal non bi di angal kho ngubi baeben oran kang ora di nao lowaebe ora. Inim angallaeb angal buklemi tomb di angal kho oran nao lowaebe ora. Angal kho khorob lome ngubi baeben inim nao kaeb se ora yao. Ngub inj, inim Ngaor bor was tengiyu ko kaoya kao ha haklwaebe buklemi ka.^t ⁵Heneng ora tenaol mendbor paes pu pu bu haroklme baeben di, kone kho dol hae ngubi on was nen sabo khorob bu haroklme baeben di, mbini ngub bimi baeben oran Karas hesa Ngaor kabom maomb bo haebe bor pokl buwaklemi ora. Mende di mbini tenaol mendbor tenaol menden osisao heb homoklme baebenom, osisao hambun sao mbinin kaoya lome sao men mao kora sao win lomel, mbini ngo baeben di ngub mbibim maeb ha maomb bo haebe bor pokl buwaklemi ko inim di ora hendeyem ka.^u

⁶Pangeklem. Tenaol mendborom ini maobowabur inim di khorob ngo sao baeben beklemin ko baehaemen angal menjao menjao lemi o pangobur, inim mbinim heneng lem ko nen sabobur

ngo lemi ub buklemi oborob hondo ora haklwaebe. Aoh, kone ngubi Ngaorom tenaol mendbor obun angal nao pange hul haroklme baeben ko homo haraoklaol, mbini ke hondoklbur hayem ubi baebenom ora woroklme.^v

⁷Ngub yaong ini Ngaoron sem hayem baebenom, mbini tenaol khorob ngub bu haroklme Ngaorom ko homo haraoklao ngo baeben hesa tenaol sango ha maomunu nao haklwaebe ora. ⁸Heneng ora inim mbes em hundur wi ngubi ora bor bao hasimndis o, ngubi tomb non Aorao Aondaom ini obun sem mao habur ini ebe bao hae oral hareklemisao ora. Ngub bisaong inim di tenaol mendbor bao bi bor akol bu haroklme ubi ora haklwaebe.^w

⁹Bao ngom tenaolom kone ebe ora u oborob was bimi ub di, kone dund se ora woroklme ub di, tenaolom kakla nao ke heneng heneng was lome ub di, il ebe ngubi was sen lao ora. ¹⁰Ngub biyaong inim Aorao Aondaom obum tenaolom kone asub woroklme ub ora turi hemekleb ko oborob ora hondobur bu haklwaebe ora.^x ¹¹Inim ngub bubur lemin mbini tenaol mendbor khorob was bu habur em hundur wi bor haroklme baeben hesa tenaol sango nao haklwaebe ora. Ngub inj, kone kho khorob bimi kone ngubim il ebe nao soklao ko, inim tenaol hambunom henden muwalo haklwaebe ora.^y ¹²Aoh, ngub buklemi o mbinim hambun sao khorob mupangobur bu haroklme sao baeben, naom angalom kaebe o sakl aondaom ora poleyom ol nao kaeb se hayom ka. ¹³Ngub beyom o tenaol mendbor bao bi bor haklemi baeben bor, bao ngo obum tenaolom hambun sao bu haroklme sao baeben

^f5:2 Oro 14:15; Kal 2:20; NjuS 10:10   ^s5:3 Kol 3:5   ^t5:4 Ebe 4:29   ^u5:5 1 Kor 6:9-10; Kol 3:5   ^v5:6 Oro 1:18; Kol 2:4; Kol 2:8   ^w5:8 Njo 12:36; Ebe 2:11; Ebe 2:13; Kol 1:13; 1 Pit 2:9   ^x5:10 Oro 12:2   ^y5:11 2 Njo 10-11

ngo sao ngo sao beyem ko, bao hae oral panaem hina ora win ko oborob ora muwalaoklaol, em hundur wi hambun sao mupango uklao ngo bor bao mao baklaol hambun sao bao bil ora uklao.^z ¹⁴Ngub biyaol angal ngo ngub ke wiyao.

Aol o ngubi tomb u paolel o pen teka ora Nje heme ora hael ngao

Karasom nje bao mao baen ub nje pen teka ora

ke wiyao.^a

¹⁵Nao haeme mbaoli hakl o, inim hambun sao buklemi sao di lemi sao di oborob hondo ora ko oborob was bu habur, inim tenaol mendbor kon nao wi awis baebenom bu haroklme nda ub nao bibaebe ora. Ngub inj, inim tenaol kone kikil bi kon wi mendborom oborob bu haroklme nda ub was bu haklwaebe ora.

¹⁶Naom ngubi tomb bao khorob bam bam bin hayom ol, mabor inim oborob buklemi on kosu kang mend nao uklao ora. Ngub buklaong ngubi tomb ko kang ngo bao wi aeben anga tomb inim besao kon nao wibur, Ngaorom nensabeyao ub bukl buklemi sao baeben pen bibaebe ora.^b ¹⁷Heneng ora ngub buklaong inim besao kon u kone awis nao haklwaebe ora. Ngub inj, Aorao Aondaom inim beklem in ko nen sabeyao ub inim oborob mao bembera hondo ora haklwaebe.^c

¹⁸Mend di inim he soklme ib nobur he soklemi saom ini kho mao saklaong, inim he soklme ib nobur he so haklemi hondo ora haklwaebe. Ngub inj, inim Ngaoron Wesao ndam inin kone bor aondao bu honda haen ora haklwaebe.^d ¹⁹Ngub bubur lemin inim ini tenaol hambun kiril mba burubur inim Ngaoron mbuk waeb we lome on di, hor burubur we lome on di, Wesao Aon-

daom inin kone bor we tangar tangar buwaloklao ub di, inim we ngo baeben hambunon te uklao ub di oborob ora nen sabo kao kao bubur, inin ne bor di inin kone bor di hor hambunon we ngo baeben Aorao Aondao bor kaoya kao ha was haklwaebe ora.^e ²⁰Aoh, inim inin kone bor kend bin haklemi tomb di sisab bin haklemi tomb di hor hambunon naon Aorao Aondao Njises Karasol hul ha habur, naon Ab Ngaor bor tengiyu ko kao kal ha was haklwaebe ora.^f

Tenaol dobakl bor angal ngo wiyao o

²¹Inim Karas ora hem ko obul hul ha hayem ub inim ini hakl hakl di mende men mbakl ke ke nao bibaebe ora. Ngub inj, inim dimb men korobur kang ndi nao mini ora men koro haklwaebe ora.^g ²²Ini ten baeben o inim inin Aorao Aondaon angal hul nao hae oborob ora pangoklme nda ub, inin aolin angal di hul nao hae oborob ora pangoklwaebe ka.^h ²³Karas obu Ngaoron sem hambunon wesmbao ora hayao ub mbini aol baeben di tenon wesmbao ora hayem. Nao tenaol Ngaoron sem baeben hambun Karas obun toklo menger ora hayom. Ngub hayom ol Karas obum nao Ngaoron sem ngo baeben hambun bu muklbur hayao ora.ⁱ ²⁴Ngaoron sem ngo baeben hambun Karas obum maeb ha maomb bo haen ora hayom. Ngub ora hayom ngao menger bombor ngub was mubur, ini ten baebenom di inin aolim lemi sao hor hor oborob ora pangobur, inin aolim ini maeb ha maomb bo haen ora haklwaebe.

²⁵Ini aol baebenom di Karas obum ni bao was haklwao ko nen nao sabebur, obum Ngaoron sem baeben hond homo kone ubur naon ne mana himisao ub

^z5:13 Njo 3:20-21   ^a5:14 Oro 13:11   ^b5:16 Kol 4:5

^c5:17 Oro 12:2; Kol 1:9   ^d5:18 Luk 21:34   ^e5:19 Kol 3:16   ^f5:20 Kol 3:17

^g5:21 1 Pit 5:5   ^h5:22 Kol 3:18; 1 Pit 3:1   ⁱ5:23 1 Kor 11:3; Ebe 1:22

inim inin were hond homo kone u haklwaebe ora.^j ²⁶Obum ngub bubur ib hesa obun angal kabom Ngaoron sem baebenon kone bor dol nao hae ebe kun pele oram, Ngaoron sem ebe komb bi ora haen ko dand bu kun peyaesao ora.^k ²⁷Karas obum Ngaoron sem ngo baebenon kone bor dol ha kul maongul di nao bi ebe ora birin lao. Heneng ora obum Ngaoron sem ngo baeben komb bi ora haen kisaol, Ngaoron sem ngo baebenom khorob menjao bin bao wa nao biyao ora.^l ²⁸Nim bombor ngo kabl ub menger mubur, ini aol baebenom di inin mbib inin toklo hem lome nda ub inin were baeben di hem ko kone u haklwaebe ora. Nim ngo kabl ub aol mondom obun were hem ko kone u harob sin, obum obun toklo ora hem ko hond heme non bi soklao ora. ²⁹Naom di ora hendeyom ub mondom mbinin mbib mbinin toklon saond bi nao haroklme ora. Ngub inj, Karasom Ngaoron sem baeben bor hambun sao maeb ha bisur bu haraoklao nda ub, tenaolom di mbinin toklo her so menjao nao bin ko oborob ora maeb habur ne di oborob ora no haroklme. ³⁰Pangeklem. Nao Ngaoron sem baeben Karas obun toklon ki aongao daol el wil ngo sao hakl non bi ora hayom ka.^m ³¹Ngaoron mbuk waeb bor di ngub ke wiyao.

Aol mondom obun am ab kab tuwabur Obun ten taol buklaol Obun were kab maomunu ora buruklebi tomb

Mbibin toklo bombor non bi ora soklao ke wiyao ora.ⁿ

³²Angal mar ngo kise o obun kone aonda bu ora waoraoklao ub ora kisel, nim nen sobakl tomb non obum Karas hesa Ngaoron sem baeben hambun bor

kab nen sabobur ora kise ko pangakl ka.^o ³³Ngub nen sobakl o obum bombor ngo kise ub was ngubi tomb ini bor di armend sisao ngub keyaong, njen mbib njen toklo hem kale ub njen were bor di hem ko kone wibi ora. Aoh, ngub buklemi tomb ini ten baebenom di inin aolin angal hul nao haebur, nao aolim hambun sao oborob was biyao ko kaoya angal was bibaebe ora.

Nongnas baeben hesa ingi aorao kab bor angal ngo wiyao o

6 Ini nongnas baeben o, Aorao Aondaom ini inin am ab kabom maeb haen ko ini mbibi bor kalisaong, mbibin lebi sao hul nao hae pangoklwaebe ora. Heneng ora hul nao haroklme ngubi kone ebe dund se oborob ora bimi ub ora yao.^p ²Mbuk waeb bor di ini nongnas baeben bor ngub ke wiyao.

Njen am ab kabom lebi sao hul nao haebe ora ke wiyao, Ngaorom obun man hambun sao kisao nda darukl o bor angal hobao sao bombor ngo di haru ora kisaol, inim man ngom ke wiyao ub hul nao hae bu harim sin, obum heneng ora bukluwo kisao ub^q ³ini penar bu nao heme oborob ha mae lu hungi so homoklme ub hemeklemin lao ora. ⁴Mende di ini nongnason ingi aorao baeben o, inim inin nongnason kone bor kho mao sa, ko nao mao homaklwaebe ora. Ngub inj, inim mbini bor Aorao Aondaon man ebe nda kao kalobur oborob was bin ko maeb haklwaebe ora.^r

Kongon bimi hesa maomb bo haroklme aol kab bor angal wiyao o

⁵Ini kongon bimi aol baeben o, inim inin kongon maomb bo haroklme aol baebenom bibaebe lemi sao hul nao

^j5:25 Kal 1:4; Kol 3:19; 1 Pit 3:7   ^k5:26 Tat 3:5; NjuS 10:10

^l5:27 2 Kor 11:2; Kol 1:22   ^m5:30 1 Kor 6:15; Ebe 1:22-23   ⁿ5:31 Mat 19:5

^o5:32 Kao 19:7   ^p6:1 Kol 3:20   ^q6:2 Mat 15:4   ^r6:4 Kol 3:21

hae oborob was bubur, inim sub mbini pakl hom mu sao was haklwaebe. Ngub bubur lemin inim inin maomb bo haroklme aolom kongon bibaebe lemi ub buklemi tomb, inim kone kab nao maribur ora bu haklwaebe. Aoh, inim Karason angal bib ebe nda hul nao hae oborob ora men hakol bu hayem ub inin kongon maomb bo haroklme aolom lemi sao di hul nao haklwaebe ora.^{s 6} Pangeklem. Inim inin maomb bo haroklme aol ngo mbinin kongon baroklme aolom, nao kongon biyao aol ngom nao kongon oborob ora baraoklao ken ko mbinim hondoklemi tomb was oborob bubur, nao hondoklemi tomb inin kone peyao bor pen bu haklemi hondoklwaebe ora. Ngub inj, ini Karason kongon biyao aol hae non bubur, inim inin kone bor turi was homo Ngaorom nen sabeyao ub was bu haklwaebe ora.⁷ Inim inin kone bor di ngub kongon hambun sao bu haklemi sao baeben turi hom ha was habur bu haklwaebe ora. Heneng ora inim kongon ngo aol henengon kongon ba hayem o, inin kone bor Aorao Aondaon kongon bu hae non bubur bu haklwaebe ora.⁸ Inim di ora hendeyem ub tenaol mendbor sokl muklbur kongon bimi baeben di, tenaol mendbor sokl nao kaloklbur baehaemen kowan lome baeben di, mbinin kone bor turi was homobur kongon oborob was buklemi baeben o bor, Aorao Aondaom mbini bor sokl ebe tangar ubi mend kaloklao ora.^t

⁹Mende di ini inin kongon baroklme aol maomb bo haroklme aol o hakl o, inim inin kongon bimi aol baeben bor di bombor ngub oborob was bu haklwaebe ora. Inim inin kongon bimi aol baebenom ini pakl homo kongon buri palo bin ko, mbini taolu lu hondo ko

bowes bimi nda ub nao bi tuwaklwaebe ora. Pangeklem. Aorao Aondaon yu heben hayao o obu ini di inin kongon bimi aol baeben di ini hambunon maomb bo haraoklao aol aondaon bombor ora hayao. Ngub hayaol obum tenaol homa dimb kab di, el wil kho ebe hae kab di ngo sao hakl hondobur nao sarbeklaong, inim inin kongon bimi aol baeben bor di oborob was bu haklwaebe ora.^u

Karas tenaol baeben ami menger hayem o

¹⁰Nim ini bor angal kang ngo ngub kao kowes bi ka. Inim Aorao Aondaon obul hul ha saor peyo ora habur obun buri aondaon ora wiyao om ini buri mao palaen ora haklwaebe.¹¹ Inim ngub bubur lemin Seranom sub ini maobala mupango khorob mao bakl buklaol ub di, inim ora buri palo men mbareklem in ub Ngaorom ini bor war himbi buri ora, ami semom saond bukbur maroklme sao menger ngo njerekle baeben maru ora haklwaebe.^{v 12} Pangeklem. Nim ini bor ngo kakl ub non naom aol heneng hesa was inj saond bu kaloklmaol kakl ka. Ngub inj, naom mbini Seran kho semon wesao aondaon yubu saohar bundur nan haeme baeben kab di saond bu kalo, mbini Seran sem maomb bo haroklme wesmbao aondaon baeben kab di saond bu kalo, mbini em hundur wi bor haroklme semon maomb bo haroklme baeben kab di saond bu kaloklmao ora. Aoh, mbini Seran kang baebenon i bor ung mao baroklme aondaon nda baeben kab di saond bu kalobur, naom mbini ngo baeben men mbaklbur saond bu kaloklmaol ora nim ini bor angal ngo kakl ka.^{w 13} Naom ngub bukmaong Ngaorom ini bor war himbi buri

^s6:5 Kol 3:22-23; Tat 2:9-10; 1 Pit 2:18

^t6:8 2 Kor 5:10; Kol 3:24-25

^u6:9 Oro 2:11; Kol 4:1

^v6:11 Oro 13:12; 2 Kor 10:4; Ebe 4:14

^w6:12 Njo 14:30; 1 Pit 5:8-9

ora ngo taol bu njerekle baeben hambun mu maru ora haklwaebe. Ngub buklemi tomb mabor bao kho ngo bu pindib paklaol inin saond bim ini luklbur buklaol tomb, inim hul ha saor peyo ora habur inin saond bi ngo ora men mba, inim ngub hul ha saor peyo bao ha kimb was buklemi ora.

¹⁴Ngub bukleming inin saond bi ngo men mba luklemi on ngub ora man man bibaebe. Inim heneng heneng was lemi angal o hak ler menger yaong, inim ngub hak men koro samo ora haklwaebe. Mende di inin kone dund se ebe ora uklemi ub inin kongbaon war himbi menger ora yaong, inin kongbao bor bu manga mba hae non bu ora haklwaebe.^x ¹⁵Mend di Ngaorom tenaol hambun mbinin kone bor sub tibaen as ko birin ko nen sabeyao ora. Ngub nen sabeyaol inim Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol hambun bor kao kalam akol bu haklemi ub inin aongao su menger yaong, inim aongao su sao bu mbae men koro haklwaebe.^y ¹⁶Inim Njisesol hul ha haklemi ub di inin saond war himbi non bi ora yaong, inim obul ngo hul ha haklemi ub war himbi sao maru haklemi tomb, aol kho Seran ndam obun is de sendaol ne om ini biklao ub inin war himbi ngo maru haklemi ol lao hokl hakl pub buklaol ora. ¹⁷Mend di Ngaorom ini bu misndis ub inin teng buri ora menger yaong, inim ngo saol hul ha, ha kimb was bubur inin wesmbaol teng buri menger ngo ndibi mbae non bu haklwaebe ora. Ngub bubur lemin Ngaorom angal di Wesao Tangar Aondaol ndan sendaol men koro wiyaong, inim ngo di sendaol sao waeki ha was haklwaebe ora.^z ¹⁸Inim ngub bubur lemin Ngaorom

ini bisur bin ko di inim obu bor kao kal ha was haklwaebe. Wesao Aondaol ndam inin kone bor kao njuklao ub inim Ngaor bor hambun sao kao kal ha was habur, inim kang mend besao kon u nimil nao ti oborob hend ha was haklwaebe ora. Inim tenaol Ngaorom sem buruklemi baeben di bisur bu Ngaor bor kao kal ha was haklwaebe.^a ¹⁹Pangeklem. Inim ni di bisur bu Ngaor bor lowaebe ora. Inim ni bisur bubur Ngaor bor ngo lemi o ngub nen sabobur lowaebe ka. Ngaorom ni bisur bu nao ne bor angal oborob ora kon lao tomb, nim pakl nao heme buri palobur angal bib hobao sao mupango wisao ngo tenaol angal ngo nao pangismi baeben hambunom pangen oborob ora kao kalo han, Ngaorom ni bisur bin ko nen sabobur lowaebe ora.^b ²⁰Heneng ora nim tenaol hambunom pangen angal bib hobao sao ngo kao kalo han ko Ngaorom ni bember peyo mao hasao ora. Ngub bisaol nim angal bib ngo tenaol hambunom pangen kao kalo haruklul, mbinim ni makl homobur kalabus mao palaesmi ora. Ngub bismi o nim ninao kongon buklwao sao angal bib hobao sao ngo tenaol hambunom pangen kao kaloklwao ub wiyao ora. Ngub wiyaol nim pakl nao heme buri palobur tenaol hambunom pangen kao kalo han, Ngaorom ni bisur bin ko nim ini bor ngon ora ngub Ngaor bor lowaebe kakl ka.^c

**Paolom bas ngo waeb
bu kowes bisao o**

²¹Heneng ora aol Tikikas ke ngo obu di naon Karas haeme ora yaol, obu Aorao Aondaon kongon biyao aol ebe ora hae. Ngub yaol aol Tikikas ngo obu abo ngo ini hayem ol oboklao tomb,

^x6:14 1 Tes 5:8   ^y6:15 Oro 10:15   ^z6:17 1 Tes 5:8; NjuS 4:12

^a6:18 Luk 18:1; Kol 4:2; 1 Tes 5:17   ^b6:19 Bis 4:29; Kol 4:3-4; 2 Tes 3:1

^c6:20 2 Kor 5:20; Pilm 9

obum nim kongon bu haruklu ub di nao arman hambun sao ini hambunom pangeklemin kao njuklao ora.^d ²²Nim aol Tikikas ngo obu ini hayem ol ngo eben kakl ub non ngub ora nen sabobur eben kakl. Aol ngo obum naom enjo ngo bor bu haroklmao sao baeben inim pangeklemin kao njuklao tomb, inin kone bor hul ha saor peyo ora harek-
lemin ko eben kakl ka.

²³Nao haeme mbaoli hakl o, naon Ab Ngaor hesa Aorao Aondao Njises Karas

kabom inin kone bor sub tibaen as ko hareklemine lebi ora. Mbibim ini hambunom tenaol mendel hond homo kone u hareklemine kobur, inim mbibil hul ha hareklemine lebi ora. ²⁴Heneng ora ini tenaol ngo naon Aorao Aondao Njises Karasol kone wi hakol was bu haroklme baeben hambun bor, Ngaorom ini hond hom ha was habur bisur buklaora.^e

---

^d6:21 Bis 20:4; Kol 4:7-8; 2 Tim 4:12   ^e6:24 1 Pit 1:8

Paolom Pilipi tenaol bor bas pen kisao o

1 Ini tenaol Ngaoron sem su Pilipi paoleyem baeben o, ini Ngaoron sem maeb haroklme aol baeben di ini bisur bimi aol baeben di ini tenaol Eben Ke Aol Njisesol hul ha haroklme ngo baeben hambun bor, ni Paol hesa nas Tim kab yao Eben Ke Aol Njiseson kongon biyao aol ora habur yaom bas ngo waeb bu eben laob.^f ²Naon Ab Ngaor hesa naon Aorao Aondao Njises Karas kabom ini hond hom ha was habur, inin kone bor sub tibaen as ko hareklem in lebi ora.^g

Paolom Pilipi tenaol baeben bisur bibi ko Ngaor bor kao kalisao o

³⁻⁵Pangeklem. Inim pibnao ora Ngaoron angal bib hobao sao ngo pangobur kone baol minismi tomb di ngubi tomb di, nim angal bib hobao sao ngo kam akol bu haruklu nda ub inim ni daol nao haru kam akol bu hae non bubur, ni turi homo bisur was bu haroklme nda ka. Ngub ora bimi ndal nim ini nen sabeyo tomb nao Ab Ngaor bor tengiyu kao ha was habur, nim Ngaorom ini ngo baeben hambun bisur bin ko turi aondao bu ora homobur kao kalaklo ora.^h ⁶Ngub biyul Ngaorom pibnao inin kone ndaon bor inim oborob sao ngo beklemin ko kone ebe ngo njisao ub obum ini ngub bao taol bu nju kimb bu haen was, Eben Ke Aol Njises obu waki oboklao bao o di pindib paklao ko nim ora hende ka.ⁱ ⁷Pangeklem. Nim ini ngo turi homo nen sab hakol biyu kakl ub non, nim heneng ngub bib se ub ora biyu ka. Ngub biyul ni ngubi tomb ngo kalabus

paole tomb di, ni mbes kalabus nao paoli as ko habur nim angal bib ebe ngo tenaol hambunom heneng ora le ko pangen oborob ora kao dund bam akol bu hawao tomb di, inim ni hesa haru hae non bu haroklme ora. Ngub bu habur Ngaorom nim kongon ngo turi homo buklaol ko hondobur ni bember peyo mao hasao ub, obum ini di ngub ni hesa haru kongon hobao sao ngo baomun ko mao hasaol, nim ini hem aondao bu ora ko inil kone ubur ini aokl hemen ha nao bi nen sab hakol was bu haruklu. ⁸Heneng ora nim Ngaorom di henden ora kakl ngao, nim inil kone ubur hem aondao ora ngo kaklo ub non nim nao mbib nen sobaklo ub inj, kone ebe ngubi Eben Ke Aol Njisesom ora nen mao sobaraoklao ub ora biyu ka.^j

⁹Nim Ngaor bor di ngub ora nen sabobur kao kalaklo. Inim tenaol mendel kone u haroklme ub inim mbinil ngub aondao bu ora hond homo kone ubur, ini di kone kikil bi ora habur inim hambun sao kho ebe kab oborob ora taol bu kobareklem in ko obum ini bisur bin ko kao kalaklo ka. ¹⁰Nim ngub biyul obum ini bisur buklaol tomb, inim hambun sao khorob wiyao sao di oborob wiyao sao di oborob ora taol bu kobabur oborob was bu haklemil, Karas obu waki oboklao bao on di inin kone bor inim khorob bimi sao mend nao win haklemil inim sakl nao poloklemi ora.^k ¹¹Pangeklem. Inim ngubi ora hareklem in ko Njises Karas obum kone ebe ngo obu bor hakl ebeyao ubi, inin kone bor aondao bu ora and mao saklao ora. Ngub buklaol ngub ngo buklaol saom Ngaoron imbi aondao bu ora win laol, tenaol hambunom obu bor kaoya lemi.^l

^f1:1 Bis 16:12-40   ^g1:2 Oro 1:7; Kal 1:3; Pilm 3   ^h1:3-5 Oro 1:8; 1 Kor 1:4

ⁱ1:6 1 Kor 1:8; Pil 2:13   ^j1:8 Oro 1:9; 2 Kor 1:23

^k1:10 Pil 1:6; Pil 2:16; 1 Tes 5:23; NjuS 5:14   ^l1:11 Njo 15:8

**Nim sul bao hawlwo tomb
Karas hesa haru was hawlwo**

¹²Nao haeme mbaoli hawl o, ni bor khorob sao ngo be saom Njiseson angal bib hobao sao ngo nao men mbaesao ora. Ngub inj, angal bib ebe ngo aondao bu ora kam aeben aeben bismil, tenaol hambunom pang ngayem ub ini hambunom oborob ora pangeklemin kao njun ub pangoklwaebe.^m ¹³Orom semon aol wesmbao aondao Sisan kalabus anda ngon maomb bo haroklme aol polisman baeben di, tenaol enjo go ni hae o bor paoleyem baeben hambunom di, nim Karason kongon ora bu haruklu on ni makl homo kalabus mao paolesmi ko ora hendeyem.ⁿ ¹⁴Mende di naon Karas haeme andub mendborom, nim Njiseson kongon ora bu haraoklao ndal mbinim obu kalabus mao paolarim ke pangismi tomb mbinim pakl nao heme Aorao Aondaol hul ha saor peyo was habur, Ngaoron angal ebe ngo tenaol hambunom pangen buriyab ora kao kalam aeben aeben bu hayem ka.

¹⁵Ngub bu hayem o mbini ngo baebenon mendborom non ninao imbi nao win, ni bor daongirir ko ni men mbaklbur Karason angal bib ebe ngo ko haroklme. Ngub bimi o mendborom non kone ukl bombor ora ubur angal bib ebe ngo tenaol hambunom oborob ora pangen kao kalo haroklme. ¹⁶Heneng ora mbini kone ukl bombor woroklme ngo baebenom Ngaorom ni obun angal bib hobao sao ngo kao dund bam akol bu haen ko ora mao hasao ko ora hondobur lomen, mbinim ni hond homo kone u ni bisur bubur, nim bi non bu angal bib hobao sao ngo tenaol hambunom pangen kam akol bu haroklme ora. ¹⁷Ngub bimi o mbini aol ngo ni kab daongirir lome baebenom kone ukl

bombor ubur inj, Karason angal bib ebe ngo ko haroklme ka. Ngub inj, mbinim imbi ora aondao bu win ko nen sabobur, mbinim ni kalabus paolu ke ngo hende ub aondao bu ora mao handamun ko nen sabobur, Karason angal ebe ngo kam akol bu haroklme. ¹⁸Ngub bimi o ngo hawl ub buklemi di ebe was. Mendborom kone kab marubur o Karason angal ebe nda ko haroklme ub di, mendborom kone ukl bombor ora u habur angal bib ngo kao kalam akol bimi ub di, nim turi was homaklo. Heneng ora nim tenaol hambunom Njises Karason imbi pang ngaklemi ub nen sabobur turi aondao bu ora homaklo.

¹⁹Mend di inim Ngaorom ni bisur bin ko Ngaor bor kao kalo haroklme, Njises Karason Wesao Ebe Tangar ndam ni haru was habur bisur aondao bu ora biyao. Ngub biyaol mabor ni bor khorob sao ngo be ub tuwaklbur mbinim ni anda pu lemi ko nim ora hende ol, nao kone bor turi aondao ora bin hae ka.^o ²⁰Pangeklem. Nim menjao oborob sao bib se uklae sao baeben nao bi bao wa di mend nao buklae nim sakl nao poloklwao ora. Ni ngub hem ko sakl nao poloklbur, nim bu haruklu ub nim ngubi tomb di hul ha saor peyo was habur, angal bib ebe ngo oborob ora kao dund bu hawlwo nim ngo buklae saom Karason imbi aondao bu ora win lao. Heneng ora ni nao heme sul bao hawlwo tomb di, ni pe paklwao tomb di, nim obun imbi aondao bu ora win ka sin ebe ora soklao ko nen sabaklo ka.^p ²¹Nim ngub nen sobakl ol ni su ngol ngub bao hawlwo aeben anga tomb ni Karas hesa haru was habur obun imbi tenaol hambunom pangaen kao kaloklbur hae o, ni pe paklwao tomb di ni ngubi tomb hae ub men mbabur ebe ora mendel hawl

wao.^q ²²Ngub buklwao o ni nao heme sul bao haru sin nim Karason kongon ngo oborob il sen ora bu hawlwao ko pangaklong, nim pe paklwao ub ebe ora yao be? nim sul bao habur bu hawlwao ub ora ebe yaob ko ni oborob ora nao hende alem.^r ²³Nao kone bor ngub taol taol bu nen sabe ka. Nim pe pabur Karas hesa po hawlwao ub hobao sao ora soklao ko nen sobaklo.^s ²⁴Ngub nen sobaklo o nim ni ebe oral ngo po hawlwao ub hem nao ke non bubur, ni nao pe pae sul bao habur ini ora hond homo bisur buklwao ub ora hobao sao aondao ora soklao ko pangakl ka. ²⁵Nim ngub ora hobao sao yao ko nen sab hakol ora biyul, inim Njisesol hul ha saor peyo was habur turi hom ha was hareklemine ko, nim ini bisur bu nao haru ngub bao was hawlmao ko nim hondo ora hae. ²⁶Heneng ora nim wakl abo ngo ini hayem ol ko mend obo pindib paklwaol hondobur, inim naon Karas haeme ngo obu wakl ebene ko inim ni turi aondao bu ora homobur Eben Ke Aol Njises bor tengiyu ko kaoya lemi ora.

Paolom Pilipi tenaol bor nao haru saond bu haemin kisao o

²⁷Ngub oboklwao ko nen sobakl o nim heneng ora ngub ini hayem ol obo ini hondokl oba sin di, aoh nao oba sin di ngo sao hobao sao inj yaong, inim hobao sao oran ini hambunom angal bib hobao sao ngo buri palo men hakol bu haklemi tomb angal ebe ngo wiyao ub tenaol hambunom di henden mao perekeyarukl was habur, inim ini hakl hakl maomunu kone ukl bombor ora ubur oborob was bam bam bu hawlwaebe. Nim pangoklwao ub di inim ngub kone bombor ub was ubur, inim inin kone bor bukl ko nen saboklemi sao hakl di bombor ub was

nen sabobur, inim angal bib ebe ngol hul ha saor peyo hayem ke ora turi homo pangoklbur hae ka.^t ²⁸Mend di ini ngo baeben oran, mbini tenaol angal bib ebe nda makl homoklme sem ngo inin saond bi sao men koro haroklme baebenom, ini pakl mao homakl buwaeb se ora hayem ke angal ngubi ora turi homo pangoklbur hae. Heneng ora inim ngub pakl nao heme harim sin, inim ngo buklemi saom mbini ngo baebenon kone bor nao non ke hondoklbur ora hayom o mbini ngo baeben non Ngaorom bu muklao ko henden muwaloklao ora. ²⁹Pangeklem. Ngaorom ini ngo baebenom Karasol hul ha hareklemine ko bember ha peb bu mao hasao ora. Ngub bisao o inim ngub obul hul ha hareklemine ko was inj, inim Karason kongon hobao sao ngo di naon saond bi ngo bor saond bu kalo ke mundub mundub bi handam handam bubur bu hareklemine ko ini turi homobur mao ha peb bisao ora. ³⁰Heneng ora nim di mbes naon saond bi ngo bor saond bu kalo hawao ub inim ora hindisimndis ol, nim ngubi tomb enjo ngo bor bao saond bu kalo hae ub di inim pango ora hayem ka. Ngub beyem ngao nim saond ngo bu haruklu ub ini di ni daol nao haru naon saond bi ngo bor saond bu kalo haemin ora.^u

Inim dimb men korobur mendel kone wibaebe

2 Nao haeme mbaoli hakl o, inim Karas haru ora habur obul hul ha saor peyo hayem be? Aoh, obum ini hond homo kone u haen ora habur inin kone bor sub tibaen as ko ora hayem be? Wesao Ebe Tangar ndam di inin kone bor honda haen habur inim obu kab haru hayem be? Inim tenaol mende di hond homo kone u hayem be? ²Heneng ora

^q1:21 Kal 2:20   ^r1:22 Oro 1:13   ^s1:23 2 Kor 5:8

^t1:27 Ebe 4:1; Pil 4:3; 1 Tes 2:12   ^u1:30 Bis 16:19-40; Pil 1:13

inim ngub bu haroklme sin inim oborob ora bu haroklmel, ni turi ora homakl ka. Aoh, inim ngub buklemi tomb ninao kone bor werek bu turi aondao ora mao homakleming, inin kone bor nen saboklemi sao di bombor ub was nen sabobur, inim ini hakl hakl mendel aondao bu ora kone wi wi bu kone bombor ub was u haklwaebe. Ngub bubur lemin inim kone armend sisao wi wi nao bi, inim angal bombor o taokl taokl eben kobur was bu haklwaebe. ³Inim inin kone bor nim non hambun sao oborob was biyul, ni non kang mend pone imbi wi ora hae ko nen sabo haongaoklu ebekone nao puklwaebe ora. Ngub inj, inim ini dimb imbi nao wi ora men koro sub was ham ham bubur, inin kone bor ni non mbini mendbor oborob was haroklme baebenom di men mbae, imbi nao wi kang ora hae ko nen sabo haklwaebe. ^v ⁴Mend di inim hambun sao inin bukl buklemi saon was nao hem ko bi, inim tenaol mende hond homo bisur bib se uklaol hondoklemi ub di bubur ora bu haklwaebe. ^w

**Karasom obu imbi nao wi
men korisao! Ngaorom imbi
wi ora haen kisao o**

⁵Pangeklem. Ini di Eben Ke Aol Njisesom kone u hasao nda ubi kone bombor ngubi ora u haklwaebe.

⁶Heneng ora obu di Ngaor ora hasao o Obum Ngaor yao bombor ubi ora hayob ko

Nen sab hakol nao bi kone ngubi tuwae-sao ora. ^x

⁷Obu aol heneng men korobur Imbi nao wi kang ndi nao mini ora men koro

Sokl nao muklbur baehaemen kongon bimi aol

Men koro hasao ora. ^y

⁸Obu aondao imbi wi ora hasao ub di Ora men mbabur

Obum Ngaorom kisao ub was bu ham bubur

Mbinim obu is pe kowal bi bor

Pe paen luklbur bismi tomb di

Obum Ngaoron angal hul nao hae

Mbinim obu ngub pe paen lin waesao ora. ^z

⁹Obum ngub ora bisaol

Ngaorom obu pone aondao yubu ora haen kobur

Obun imbi aondao bombor ora ngo karu wisao om

Aondao imbi wi haroklme hakl di men mbayao ora. ^a

¹⁰Obum imbi bombor ngo karu wisao o Njises ko karu wisao ora.

Tenaol hambun yu heben bor paoleme baeben di

Enjo su bor paoleyem baeben di

Unu su ndaon bor paoleme baeben di

Ngo baeben hambunom ora

Njiseson imbi bombor ngo kobur

Mbinim tumu karu dombes ubur

Obu bor kaoya ken ko imbi ngo karu wisao. ^b

¹¹Tenaol ngo baeben hambunom ora

Njises Karas obu Aorao Aondao ora hayao ko kaoya lemil

Mbinim ngo buklemi saom

Naon Ab Ngaoron imbi di

Aondao bu ora yubu oral uklaol.

**Naom tenaol hambun hayem
daruklol bao bin ora haemin**

¹²Ini nim turi homo kone uruklu ngo ninao tenaol sango ora hayem hakl o, ni mbes ini daol nao haru hasumndis tomb nim ini bor hambun sao kao njuwao sao baeben turi homo oborob ora bisimndis

^v2:3 Oro 12:10; Kal 5:26   ^w2:4 1 Kor 10:24; 1 Kor 10:33   ^x2:6 Njo 1:1-2; Njo 17:5; 2 Kor 8:9   ^y2:7 Njo 1:14; Oro 8:3   ^z2:8 Njo 10:17; NjuS 5:8; NjuS 12:2
^a2:9 Bis 2:33; Ebe 1:20-21; NjuS 1:3-4   ^b2:10 Oro 14:11

ka. Ngub ora bisimndis ngao ngubi tomb ni enjo ngo bor hae ol nao armend ha ha beyom tomb di, inim nim hambun sao ngo kakl sao baeben inim mbes ngo bisimndis ub ngubi tomb di oborob buklemi sao aondao bu ora kond bam bam bu sao bu hawlwaebe. Ngub bubur lemin inim Ngaorom ini hond homo bu muklur hayao ub nen sabobur, inim kone peyao bor pen nao hae sub pakl hom mu sao habur, obum ini ebe mendel hareklem in ko man man bisao ol ora hareklem in ub, inim hambun sao oborob was bu kowes bukbur hawlwaebe ora.^c

¹³ Aoh nim ngo kakl ub Ngaorom inim hobao sao ngo obun mbib turi homo beklem in ko man man bisao ub, ora turi homo beklem in ko obun mbib inin kone ndaon bor mao ndu ndu kakl hayao ora.^d

¹⁴ Pangeklem. Inim kongon hambun sao ngub bu haklemil ini bor makl bi sao mend buklaol tomb di, inim penar bu makl homo ha mib bu ab saond nao bibaebe ora. ¹⁵⁻¹⁶ Aoh, inim oborob ngub was bu harim sin inim hambun sao oborob dund se ub was buklemil, ini bor khorob sao oran kang mend nao eben ora habur ini Ngaoron isi wane ora haklemi. Ngub habur lemin inim Ngaoron haeben mao saraoklaol angal ebe nda di men hakol ora bu habur, inim mbini sun tenaol kone ebe dund se woroklme ub tuwa khorob was bu haroklme ngo daruklol bao bin ora hawlwaebe. Heneng ora nim mabor Karas obu oboklaol bao on inim oborob ngo bu haklemi ub hondoklwao tomb, nim ini bor kongon buri ora ngo biyu nda ub di baehaemen inj, oborob il sen ora buwe ko nen sabobur turi aondao bu ora homoklwao ka.^e

¹⁷ Pangeklem. Inim Ngaorol hul ha haroklme ub di inim Ngaor bor mabaorao haoru kaloklme ub menger ora yao. Ngub ora yaol mbinim ni laem sin ninao ibao ngo poboklaol o di, inim hul ha haroklme ub ngo Ngaor bor mabaorao haoru kale non bi hayem o hesa maomunu Ngaor bor mabaorao haoru kale non bi ora soklaol. Ngub ora soklaol inim ngo Ngaor bor mabaorao kale sao habur turi homo haklemi ub nim di turi was homoklwao ka.^f ¹⁸ Menger bombor ngub was ninao ibao ngub Ngaor bor mabaorao sao kala sin, inim di ngub turi was homo hawlwaebe ora.^g

Paolom nas Tim ini hayem ol eben lowao kisao o

¹⁹ Nao haeme mbaoli hawl o, Aorao Aondao Njisesom di ngub bi ko nen soba sin, nim nas Tim ke nda abo ngo ini hayem ol penar bu eben lowao ora. Ngub eben lowao tomb obum inim hambun sao abo ngo bor bu haklemi sao hawl haondaoklbir obum wakl enjo ngo ni hae ol arman kam oboklaol pangoklwao tomb, nim nao kone bor turi bin habur hul ha saor peyo ora hawlwaol, nim obu ngub eben lowao ora. ²⁰ Heneng ora nas Tim ke ngo hesa yaon kone bombor ub ora u haroklbaol, nim ini hem ko haruklu ub nas Tim ke ngo obum di ini hond homo bisur bun sa ko nen sabobur hem ko haraoklaol ora. Ngub biyaol enjo ngo bor ninao aol sango di nas Tim ke kone ebe wi ngubi oran mend nao hayao ora. ²¹ Aoh, nas Timm non ngub biyao o mbini aol andub mendborom non hambun sao mbinim mbib haklemi on was hem ko bu habur, mbinim Njises Karason kongon hobao

^c2:12 1 Pit 1:17

^d2:13 Njo 15:5; 1 Kor 12:6; 1 Kor 15:10; 2 Kor 3:5; 1 Tes 2:13

^e2:15-16 Mat 5:14; Mat 10:16; Bis 2:40; Kal 2:2; Pil 1:10; 1 Tes 2:19

^f2:17 Oro 15:16; 2 Tim 4:6   ^g2:18 Pil 3:1; Pil 4:4

sao ora ngo bibi on hem nao lome ora.^h
²²Ngub bu haroklme o Tim obu non nas kone ebe wi ora ninao maru wi ora men korobur, obum ni hesa yao haru Karason angal bib ebe ngo kam akol bu hab ko ni bisur aondao ora biyao ndal, inim di Tim obu nas ebe ora yao ko ora hendeme nda ka. ²³Ngubi ora yao ndal ni bor hambun sao mabor bukl buklaosao baeben di wen ngo sao ngo sao buklaos ko handa sin, nim nas Tim ngo obu ora penar bu ini kao njukl eben lowao ko pangakl. ²⁴Aoh, ni di Aorao Aondaom ini hayem ol ini hondokl obon lao ora ko nen sobakl ol, ni kang mend mabor sao ini hayem ol ngub oboklwao ora.

Aol Eparatoras bor bas ngo mini pu kisao o

²⁵Inim mbes naon haeme Eparatoras ke ngo obum inim bi non bu ni bisur bin ko enjo ngo ni hae ol eben kismil, aol ngo hesa yaom naon saond bi hayem baeben bor saond bu kalam kalam bubur, angal bib ebe nda tenaol hambunom pangen kao kalo haroklbao ora. Ngub bu haroklbao o nim ngubi tomb obu abo ini hayem ol eben kon ko pangakl ka.ⁱ ²⁶Heneng ora inim aol Eparatoras obu sen aondao bu ora ha wi ke pangobur inim hem aondao bu ora ko hasmi. Ngub bismil aol ngo obum inim ngo hem ko hasmi ub pangobur, obun kone bor di ini hondon sa ko nen sabobur hem aondao bu ora ko hasaol, obum ngubi tomb turi ora homaokl oboklbur hae. ²⁷Heneng ora obu mbes ngo tomb sen aondao bu ora ubur pe pakl ke ke bisao o, Ngaorom obu hond homobur mao enjaesao ora. Ngub bisao o Ngaorom obu was hond homobur inj, obum ni di hond aondao ora homobur ninao kone bor kho kend bi sao ngubi wakt was obo aondao bu

kend mao bam bam was nao bin ko nen sabobur, Eparatoras obu ngub hond homo mao enjaesao ora. ²⁸Ngub ora bisaol inim obu wakt hondoklemi tomb turi aondao ora homoklemi ko pangakl ol, nim obu ini hayem ol turi ora homobur eben kakl ka. Heneng ora inim obu ngub hondoklemi tomb, ninao kone bor inim obu hendeklemin sa ko nen sabobur kho so kend bin haruklu ub di wakt sisab bu peklao ora. ²⁹⁻³⁰Heneng ora aol ngo obum obu nao heme sul bao was haklao on hem nao ke, obum Karason kongon ora hem ko bu hasaol obu teb so pe pakl ke ke bisao ora. Aoh, ini di armend ora hayem ol ni bisur nao bib se hayem o, aol ngo obum oborob ora bubur obum inim bi non bu ni bisur aondao ora bisaong, naom Aorao Aondaom semom bimao nda ub inim aol ebe ngubi baeben bor turi was homobur, aol ngo obu di turi aondao bu ora mao homa oborob obaeng ib lowaebe.^j

Karasol hul ha haklao o obu kone dund se wi ora yao o

3 Nao haeme mbaoli hakl o, nim ini bor bas ngo bor angal ngo kakl baebenon kao kowes oran ngub ora bi ka. Aorao Aondaom inin kone bor turi aondao bu ora hom ha was hareklemin lao ora. Nim ini bor kao nju haruklu nda ub wakt kao njurukl o, nim makl homobur inj inin kone bor kho sao mend nao eben ora hareklemin ko kao njurukl ngao,^k ²mbini khorob bu haroklme aol buklhoma ker non bi hayem baebenom, mbinin bu haroklme ub inin songol pe hakaen buruklemi hondoklwaebe ora. ³Pangeklem. Ngaoron soweb bi hae heneng non nao ngo baeben ora hayom ol, naom naon kone bor Ngaoron We-sao honda haen habur Ngaor bor was

^h2:21 2 Tim 4:10   ⁱ2:25 Pil 4:18

^j2:29-30 1 Kor 16:16; 1 Kor 16:18; 1 Tim 5:17   ^k3:1 Pil 2:18

kaoya ko haroklmao ora. Ngub bimao ndal naom mbinim bimi nda ub songol dera nan bimi saol hul ha nao hae, Eben Ke Aol Njises obu bor ora turi homo kaoya ko obul ora hul ha haroklmao nda ka.^{l 4} Aoh, nim di mbinim ngo beyem ub tangar tangar saom ni ebe bisur buk-lao ko ngo sao haklol hul ha han ko nen sabokl beyon, nim ngub di ebe bukl beyo. Heneng ora mbini andub mendborom tangar tangar sao ngo baebenom nao bu muklao ko nen sabobur ngo sao haklol hul ha haroklme o, nim mbes mbinim ngo beyem sao baeben aondao bu ora hem ko bu hawaol, nim ngo saon non mbini di men mbaeb se ora hae o nim ngubi tomb ngo saol hul ha nao haruklu ora.^{m 5} Pangeklem. Ni di nao amom wen maru wisaol bao hor duklab ora pibi hasao tomb mbinim ninao songol di pe ha soweb bi hasmil, ni i Isreyel sem ora Benjaminon sem ora hae. Heneng ora ni Nju sem ora hae ol ni Nju semon tol dakle ora yao. Ni di Peresi aol ora yaol mbinim bimi ub nim di nao Nju semon man hambun sao wiyao ub hem ko men hakol bu hawao ora.^{n 6} Ngub bu habur kowaon nim man mbes pange ngo wiyao nda ub ora hem ko men hakol buklbur, nim mbini Ngaoron sem ngo Karason angal bib nda hem ko pangismi baeben lu bowes bu ke mao handam akol bu hawao ora. Ngub was bu habur kowaon nim nao Nju semon man ngo sao ngo sao bibi ke ngo wiyao nda baeben oran hambun sao oborob wakol hakl pen ora bu hawaol, mondom ngon njem ngo sao ngo sao oborob nao bili ko te nao mao saraen ora hawao.^{o 7} Ngub bu hawao o nim ngubi tomb Karas ora hem ko nen sab hakol bu habur hende tomb, mbes hambun sao ninao imbi mao wae-

sao sao ngo nim oborob be ken ko bu hawao sao ngo baeben nao hobao sao ora, tenaolon kone bor kend mao ba men mbaraoklao sao yao ko hondo ora hae.^{p 8-9} Aoh, nim ngo tuwawao kabl sao baeben non nao Nju semom ngo bimao ndisao baeben was tuwawao bor inj kabl ka. Ngub inj, ngubi tomb ninao kone bor nim Aorao Aondao Eben Ke Aol Njises obu bombor o ora aondao yubu ora yao ko hondobur, obu hesa haru ora hae ub hobao sao yaol, nim tenaolom tangar tangar ngo hobao sao men mao koraroklme ndisao baeben di hambun sao ora tuwawao. Ngub buwaol nim ngubi tomb non ninao Karas obu ora hem ko men hakol bu obu kab haru was haklbur hae ol, nim mbes hambun sao ngo buwao sao baeben non, ne ebe nemaon on kho subu tuwaroklmao nda ubi menger ora yao ko nen sabo hae. Heneng ora ngubi tomb non ngub ora nen sabo hae ol, man mbes pange ngo wiyao baebenon ni aol ebe kone dund se mao haeb se oran ukl mend nao wiyao ora. Ngub inj, nim Karas obu hesa haru was ngo haruklu ub ora hobao sao yaol, nim Karas Njisesol ora ngub hul ha haklwao ub ora hondobur, Ngaorom ora ni bor njem oborob ora bilil nje aol ebe ora kone dund se wi hael lao ora.^{q 10} Ngub ora buklaol nim Karas obu hayao on te oran oborob ora hend heneng bun ko nen sabo hae ka. Mende di Karas obun maol bor obu mao enjaesao buri aondao ngo nda oran ni bor di taol bu njin ko, nim buri ngon te oran oborob ora hondon ko ora nen sabo hae. Mend di Karasom nao hambun hond homobur obu tanda aondao ora nobur himise sanda ub, nim di obum kone bombor ngo wisao ub ora u han ko nen sobakl alem.^{r 11} Aoh,

^l3:3 Oro 2:29   ^m3:4 2 Kor 11:18; 2 Kor 11:21

ⁿ3:5 Luk 1:59; Bis 23:6; Oro 11:1; 2 Kor 11:22   ^o3:6 Bis 8:3   ^p3:7 Mat 13:44; Mat 13:46   ^q3:8-9 Oro 3:21-22   ^r3:10 Oro 6:3-5; Oro 8:17; Kal 6:17

heneng ora nim ngub buklwao tomb Karas obu obun maol bor waki mao enjaesao ub ni di ngub waki mao enjaen ko ora nen sobaki ka.^s

**Paolom sokl hobao sao muklbur
akl was po hasao o**

¹² Pangeklem. Nim hambun sao Karas obum oborob wakol hakl pen was bu hasao ub buklbur hae ko, angal ngo kakl baeben non nim di hambun sao ngub bu haruklu kobur inj kakl ka. Ngub inj, Eben Ke Aol Njises obum ni oborob ora maeb ha men hakol bu haraoklao ub, nim di obum hambun sao oborob was bu hasao ub oborob ngub wakol hakl pen was men hakol bu, bu haklwao ora kobur kakl.^t ¹³ Nao haeme mbaoli hakl o, Karasom kone ebe ngo u ngo bu hasao ub nim di ngub hambun sao ngaorukl pelen bu haruklu kobur inj kakl alem. Ngub inj, nim kone ukl bombor ora u habur hambun sao mbes bu hawao sao baeben tuwa aokl hemem biyaklbir, nim ngubi tomb oran mabor sokl hobao sao ora muklwao on buri palo taol mi po haruklu ora. ¹⁴ Nim buri palo akl was ngo taol mi po haruklu ub non, nim ya to ndi mbae mengerol po pindib pa sokl hobao sao ora o muklbur, ngub buri palo taol mi pu aeben saruklu. Aoh, nim sokl hobao sao ora ngo muklwao kakl o non, Ngaorom ni yu bor yin pon men mubur Eben Ke Aol Njisesom ni haeben saen lao o bor kakl ka.^u

¹⁵ Pangeklem. Nao kon u ngarukl pele non bi ora habur, naon kone bor oborob kiki bu pa win ora harum sin, nim angal ngo kakl baebenon te di oborob ora nen sabo haemin ora. Aoh, ini ngo haklon mendborom kone mende marubur nim angal ngo kakl sao babenon te nen

sabokl buwarim sin, Ngaorom di inin kone bor ebe mao komba kao dund buklao ora.^v ¹⁶ Ngub buklao o naom ngubi tomb oran Ngaorom nao bor hambun sao bibi keyao ub, bu haroklmao nda ub was bi aeben sarukl haemin ora.^w

¹⁷ Nao haeme mbaoli hakl o, hambun sao ninao kone bor wiyao sao ini hambunom oborob ora hendeklemin ngo muwalo haruklu nda ub inim di ngub was bu haklwaebe. Heneng ora naom naon kone bor wiyao sao inim ngub oborob ora hendeklemin muwalisumndis ol, ini abo ngo bor hayem baebenon mendborom oborob ngub was bu haroklmeng, ini aeben baeben hambunom di mbinim oborob ngo bu haroklme ub was pere mu bam aeben bu haklwaebe ora.^x

¹⁸ Pangeklem. Nim ini bor angal ngo ko ko was kao njuruklu nda ub ngubi tomb di waki kao njuruklu ngao, tenaol andub mendborom Karason sem hae non bubur Karas obu is pe kowal bi bor homobur bisao saon saond bi ora hayem alem. Ngub beyem ol ninao kone bor mbinim ngo beyem ub nen sabeyo tomb ninao el bor delib ubuklao de kao pe was biyu ka.^y ¹⁹ Aoh, mbini ngo baebenom mbinin toklom heb homo bi keyao sao baeben was heb homo bu haroklme, mbinim ngo heb homo bimi ub mbinin kaoya lome sao ngaor men mao koraroklme. Ngub bubur lomen mbinim khorob tangar tangar hambun sao sakl poloklme sao baeben di sakl nao pol maoklae, turi was homobur bao was bu haroklme. Ngub bubur mbini ngo baebenom hambun sao sul woroklme sao was hem ko haroklme, mbini ngo baeben is de bor ora poklbur hayem.^z ²⁰ Pangeklem. Mbini ngo bor ora poklbur hayem o, nao ngo baeben non heben poklbur heben

^s3:11 Bis 4:2; Kao 20:5-6   ^t3:12 Bis 9:5-6; 1 Tim 6:12; 1 Tim 6:19

^u3:14 1 Kor 9:24   ^v3:15 1 Kor 2:6   ^w3:16 Kal 6:16   ^x3:17 1 Kor 4:16; 1 Tes 1:7; 1 Pit 5:3   ^y3:18 1 Kor 1:23; Kal 6:12   ^z3:19 Oro 8:5-6; Oro 16:18

tenaol ora hayom ka. Ngub hayom ol naon bu maoraoklao aol Aorao Aondaol Njises Karasom yu heben haktbir waktl nao men mukl oboklao ub, turi homo bao hondo hayom ora.^a ²¹Obum ngo oboklao tomb obu buri ora, obum hambun sao ora men mba maomb bo haeb se hayao om naon toklo kho bung bib se ngo ha bereyom haktl di, waktl Karas obun toklo ebe buri bao bi ora hayao ubi men mao kora peb buklaol ora.^b

Inim turi homo kone ebe bombor ubi was u haktlwaebe kisao o

4 Nao haeme mbaoli haktl o, ngub buk-lao orang inim Aorao Aondaol hul ha saor peyo ora haktlwaebe. Heneng ora nim inil kone u ora haruklul, nim ini kang mend hondon sa ko nen sabobur ini hem aondaol bu ora ko hae alem. Ini ngo baebenom non ninao kone bor turi mao homa sao was bimil, ini ninao kone bor werek mao ba turi mao homaroklme sem ora hayem ka.^c

²Angal kang mend di ibi ten is kab ngo, Yuriya nje hesa Sindiki kab ibi bor kaktl ngao pangoklwaebe. Ibim ab saond kang mend bisbing, ibim waktl taeki kao kao bubur Aorao Aondaol semom bimi nda ub ibi haekiyaktl kone ukl bombor ora u boroklwaebe. ³Angal mend di nje ni hesa kongon bombor ngo bibao aol ora hael o ka, nim nje bor di kaktl ngao pangaebe. Ten is kab ngom di nim angal bib hobao sao ngo kao kalo haruklu nda ub mbibi ni daol nao haru bu hae non bi ora haroklbel, mbibi di aol Kelemen di, mbini aol mendbor kongon bombor ngo bu haroklme nda baeben di, ten is kab ngo di nao haru kongon bombor ngo ora bu haroklmao ora. Ngub bimaol nao ngo baebenon imbi di tenaol

haeben saroklme baebenon imbi wiyao mbuk bor wiyaong, njem ten is kab ngo mbibin kone bor waktl hebelen ub ko mao hebeyaebe ora.^d

⁴Pangeklem. Aorao Aondaol ini haru was hayaong, inim hor hambunon turi hom ha was haktlwaebe. Nim ko mende kaktl ngao inim werek bu turi hom ha was haktlwaebe ora.^e

⁵Heneng ora Aorao Aondaol obu penar bu ora oboklaol obu ngubi tomb teb so bor eben ora hayem ngao, inim tenaol hambun bor sub paktl hom mu sao was ham ham bubur mbinim di inim oborob was ngo bu hayem ko henden ora haktlwaebe.^f ⁶Mend di inin kone bor kend bi sao mend oboklao tomb inim inin kone bor kang sao aondaol sao bin nao boroklwaebe ora. Ngub inj, Ngaorom ini oborob ora bisur buklaong, inim inin kone bor kend bi sao ngo oboklao saon di, inim menjao nao wi buruklemi saon di, inim turi homo Ngaor bor tengiyu kobur obu bor kao kal ha was haktlwaebe ora.^g ⁷Aoh, Ngaorom naon kone bor sisab mao ba sub tibaen as ko ora hamun lao nda ub tangar aondaol ora yaol, sun tenaolom nen nao sobaeb se ora yao. Ngubi yaol Ngaor obu bombor ngom Eben Ke Aol Njisesom inin hibi umu bor sub tibaen as ko ora hareklemim ko maeb haen lao ora.^h

⁸Nao haeme mbaoli haktl o, nim ini bor angal kang mend di kao kowes bun pangoklwaebe. Ini ngo baebenom oran ngub ora bibaebe ko pangaktl ka. Tenaolom kone kab nao mari kone oborob was woroklme ub di, tenaol mendem turi hemen oborob ora nen sabo bimi ub di, kone ebe dund se ora woroklme ub di, kone bor dol hae sao nao eben ebe kun pele was haroklme ub

^a3:20 Ebe 2:6; Ebe 2:19   ^b3:21 Oro 8:29; 1 Kor 15:28; 1 Kor 15:43-53

^c4:1 1 Tes 2:19-20   ^d4:3 Luk 10:20; Kao 20:12   ^e4:4 Pil 3:1   ^f4:5 NjuS 10:25; NjuS 10:37; Nje 5:8-9   ^g4:6 Mat 6:25-34; Kol 4:2   ^h4:7 Njo 14:27; Kol 3:15

di, kone ebe ora u hendaebe turi bi ub was bimi ub di, oborob was bam bam bu oborob ngo be hend ken bimi ub di, aol kone aondao wi baebenom oborob was bam bam bimi nda ub di, inim kone ebe ngo kam ubukl ubi woroklme ub was nen sab hakol bu haklwaebe ora.ⁱ ⁹Heneng ora nim ini bor mbes kone ebe woroklme ubi hambun sao oborob ora kao dund bu hawaol mu minisimndis ub di, nim hambun sao ninao kone u haruklu ub inim hendeklemin buwaol hindisimndis ub di, inim hambun sao ngo sao baeben oborob ora men hakol bu, bu haklwaebe ora. Inim ngub ora bu haklemi tomb Ngaor ngo obu naon kone bor sub tibaen as ko was hamun lao ndam ini hesa haru was bao haklao ora.^j

**Pilibi tenaolom Paol bisur
bismil obum turi himisao o**

¹⁰Nao haeme mbaoli hakl o, inim mbes ni hem kobur bisur bismi sanda ub wakl mabor sao ko mende di ngub ni nen sabo bisur buklbur bismi o, inim asub ora eben lo inj sisaol bao waesmi sandis tomb nim menjao nen nao sabowao ora. Ngub buwao o inim wakl ngubi tomb ni hem kobur bisur bismi ub nen sabobur, nim inim oborob ora bimi kobur Aorao Aondao bor di turi aondao bu ora homowao. ¹¹Aoh, nim ngo kakk ub non nim ngub menjao menjao nao wi buruwao tomb nim hem kowao kobur inj kakk ka. Ngub inj, nim kibi kebi ngubi hakl ubuklao ub ora hendeyol, nim menjao menjao ngo hakl u haru sin di nao wi haru sin di, nim menjao nen nao sabe nao kone bor turi was homo haruklu ora.^k ¹²Heneng ora nim ko mend tomb menjao menjao nao wi ki hobao oral di baraklo. Nim ko mend tomb ninao osisao andub ora di u haruklu. Ngub biyul nim hambun

sao ni bor khorob oborob kab biyao sao ora hende sakl, nim hor hambunon su hambun bor dem homo haklwao tomb di, nim dem nao heme ne andub ora no haklwao tomb di, nim menjao menjao andub ora u haru sin di, aoh nim menjao nao wi haru sin di, nim ngo sao hakl bor menjao nen nao sabe nao kone bor turi was homoklwao ora. ¹³Ngub buklwao Karas ngo obu ni buri mao palaraoklao ndam obun burim ni buri mao palaklao, ni bor hambun sao khorob oborob ngo hakl ub oboklao tomb di nim menjao nen nao sabe as ko was haklwao ka.^l

¹⁴Ngub haklwao o nim mbes ninao kone bor kho so kend bin buruwao tomb inim ni hond homo bisur bubur ninao kone bor sisab mao baesmi sandis ol, inim oborob ora bismi kobur nim ini ngo hakl turi aondao ora homo hae alem. ¹⁵Ini Pilibi tenaol o hakl o, inim inin mbib di ora hendeyem ub nim mbes pibnao angal bib hobao sao nda tenaol hambunom pangen kao kalam akol bubur, nim inin su Maseroniya abo ngol haklbir angal bib ebe ngo tenaol hambunom pangen kam akol bam pondis tomb, Ngaoron hor boroklme sem aeben o baebenon mondom nim kongon ngo bukl pon ko ni bisur bu menjao nao njisimndis ka. Ngub inj, ini Ngaoron sem abo ngo baebenom bombor o Ngaoron nao bor taol bu njeayao ub mende kal kal bimao nda ub ni ngub bisur bu njisimndis.^m ¹⁶Heneng ora nim mbes su Tesalonaka bor hawao tomb nim ko mend ko mend menjao menjao nao wi hawao tomb di, ini ngo baebenom ni oborob bisur was bisimndis ka. ¹⁷Pangeklem. Nim ngo kakk ub non nim tenaol hambunom ni bor ngub menjao menjao bisur bu njin ko nen sabobur inj kakk alem. Ngub inj, Ngaoron inim oborob ngub

ⁱ4:8 Oro 12:17   ^j4:9 Oro 16:20; 1 Kor 14:33; 1 Tes 5:23   ^k4:11 1 Tim 6:6
^l4:13 2 Kor 12:10; 2 Tim 4:17   ^m4:15 2 Kor 11:9

was bam bam buklemi ub hondobur, inim oborob ngo buklemi on san lin hareklemine ko nen sabobur kakl ka. ¹⁸Nim ngub ora nen sabobur kakl o, nim osisao nao wi hawao sao hakl non inim ni bisur bubur aol Epaporatasol menae eben weyaesmi sal muwaol, nim ini turi aondao ora homo hae. Inim ngub waesmi sal ngubi tomb non ninao osisao andub ora u hae. Heneng ora inim ni bor ngo sao hakl pone ora bisur bubur waesmi sal, inim oborob sao ngo bismi ub non Ngaor bor mabaorao kao ebe ora pebe haoru kale menger bismi sal, Ngaor obu bor pone ora mabaorao ngubi ora kaleme tomb obun kone bor turi aondao bu ora homaoklao.ⁿ ¹⁹Ngub biyaol nao Ab Ngaor ngo obum obun hambun sao ebe ebe sao was pond nao bib se andub ora u hayao. Ngub beyaol inim Eben Ke Aol Njises hesa haru was ngo hayem ub buklemi tomb, inim menjao menjao nao wi haklemi sao hakl di obum oborob ngaorukl pelen ora taol bu njuklao. ²⁰Ngub buklaong Ngaor obu naon Ab Ngaor bao bi aondao ora hayao ub

nen sabobur, naom obu bor hor hambunon aondao bu ora kaoya kao ha was haemin ora. Heneng ora.

Paolom bas ngo lu kowes bisao o

²¹Pangeklem. Nim ini Eben Ke Aol Njiseson sem komb bi ora hayem baeben bor, ini ebe soklaong inin kone bor sub tibaen as ko ora haklwaebe kakl. Mbini naon Karas haeme mendbor enjo ngo bor ni daol nao haru haroklmao baebenom di, ini ebe soklaong inin kone bor sub tibaen as ko ora haklwaebe lem. ²²Mend di mbini Ngaoron sem su enjo ngo bor paoloklme baeben hambunom di ini ebe soklaong inin kone bor sub as ko ora haklwaebe lem. Aoh, mbini ngo haklon mendbor Orom semon aol wesmbao aondao ora Sisan anda bor kongon bimi tenaol baebenon mendborom di, ini hem aondao bu ora kobur ini ebe soklaong inin kone ora bor sub tibaen as ko ora haklwaebe lem.^o ²³Aorao Aondao Njises Karasom ini hayem daruklol bao habur ini hond hom ha haen ora hayem.

Paolom Kol tenaol bor bas pen kisao o

1 Ni Eben Ke Aol Njiseson angal bib hobao sao kam akol bu haruklu aol Paol ka. Ni Ngaorom obun mbib ora bember peyo mao habur obun angal bib hobao sao kam akol biyao aol mao hasaol, ni hesa naon haeme Tim kab yaom^p

²ini yaon haeme mbaoli hakl, Ngaoron sem su Kol abo ngo bor Karasol hul ha hayem baeben bor yaom bas ngo eben laob ka. Naon Ab Ngaorom ini bor hond hom ha was habur, inin kone bor sub tibaen as ko hareklemin lao ora.^q

Paolom Kol tenaol turi homobur Ngaor bor tengiyu kisao o

³⁻⁴Inim Eben Ke Aol Njisesol hul ha ora hayem ub hesa inim tenaol Ngaoron sem baeben hambun bor turi homo kone wi wi bu hayem ub kab, Tim yao kabom pangobur yaom Ngaor bor ini bisur bin ko kao kalo haroklbae. Ngub bubur naon Aorao Aondao Njises Karason Ab Ngaor nda bor tengiyu ko kao kal ha was haroklbae ora.^r

⁵⁻⁸Heneng ora aol Epapas ke nda obu Tim yao daol kongon bombor o bimaol aol, nim kone uruklu aol ngo obu Karason kongon oborob biyao aol ora hayao ora. Ngub hayaol obum Tim yao bisur bubur, yaom ini bor hambun sao kao nji non bu, obum Angal Bib Hobao Sao nda pibnao ora ini bor kao njisao ora. Ngub bisao tomb Ngaoron Wesaom ini tenaol mende bor kone wi wi bu hareklemin kisao ub obum waki yao hasbaol obobur kao njisao ora. Inim pibnao ora Epapas ngo obum kao njisao ub Ngaorom tenaol

hambun hond homo bisur buklae ke pangobur, inim angal ngon il sisao ub di heneng ora hindismi. Ngub ngo hindismi ub ngubi tomb Angal Bib Hobao Sao ngo su hambun bor pib ngabur and sam aeben aeben bisaol, Ngaorom tenaol hambun turi homo bisur bi ngaklao ora. Angal Bib Hobao Sao ngo heneng ora wiyao ub mbes Epapas obum ini bor kao njisao pangismi tomb, Ngaorom yu heben bor oborob ora inin imbi bokl peb bu wayao sao inim hem ko haroklme ora. Ngub bubur lomen inim heneng oa Njisesol hul ha habur, tenaol Ngaoron sem baeben hambun bor turi homo kone u ora hayem.^s

Paolom Kol tenaol buri mao palaen ko Ngaor bor kisao o

⁹Inim ngo bu haroklme ub yaom mbes pibnao ora pangisbae bao on Ngaorom ini bisur bin ko pibnao tibiya kao kalobur, yaom hor hambunon ini hemen biya nao bi Ngaor bor kao kal ha was haroklbae ora. Ngaorom obun mbib turi homo nen sabeyao ub inim nen saboklemin ko di, obun Wesaom inin kone bor hambun sao oborob ora kone kimb mao ba, kone oborob dekel dekel bimi ub di taol bu njin ko kao kaloklbae ora.^t ¹⁰Obum ngo taol bu njaoraoklao ub inim Aorao Aondaom bib ko nen saboklao ub was bu habur lemin, obum turi hemen sao was bu haklemi. Inim kongon tangar tangar hambun sao oborob ngub bu habur lemin, il sen was bu haklemil inin kone bor Ngaor ora hondobur aondao bu ora hend waklemi.^u ¹¹Mende di yaom Ngaor bor ngub kao kaloklbae. Ngaor obu bao bi buri aondao ora hayaol obun buri aondao ngom ini di buri mao palaklao, ini bor menjao buklae tomb

^p1:1 Ebe 1:1   ^q1:2 Oro 1:7   ^r1:3-4 Ebe 1:13; Ebe 1:16

^s1:5-8 Oro 1:13; Ebe 1:15; Kol 4:12; 1 Tim 3:16; Pilm 23; 1 Pit 1:4

^t1:9 Ebe 1:9; Ebe 1:16-17; Pil 1:9   ^u1:10 Ebe 2:10; Pil 1:27

di inin kone bor makl nao heme inim hul ha saor peyo hareklemin ken ko kao kalo haroklbae ora.^v ¹²Mend di naon Ab Ngaorom obun sem baeben su ebe bao bi ora mendel haen ko man man bisao ora. Ngub bisaol obum inim di ebe ngol hareklemin ko man man bisaong, inim obu bor turi homo tengiyu kao ha haktlwaebe ora.^w ¹³Naom em hundur wi bor hasmaol obum nao waktl bu mubur, obum nao obun Isi turi homo kone waoraoklao ora ndam maeb ha maomb bo hayao bor hamun kisaol ora.^x ¹⁴Ngub bubur kisaon Seranom naon kone bor em hundur mao wa men mbaesao o, Ngaoron Isi ndam nao waktl bu mubur naon kone bor kho wisao sao kunaesao ora.^y

Karas obum ngub buklbur hayao o

¹⁵Pangeklem. Karas obu Ngaoron Isi mubao ora yaol, obum Ngaorom hambun sao warisao sao baeben men mbabur wesmbao aondao ora hayao. Naom Ngaor nao hende hayom o Karas obu Ngaor hesa bombor ubi ora habur, obum nao bor Ngaor obu hayao on te oborob ora muwaleyaol, naom obu ebe handaeb se ora hayom ka.^z ¹⁶Yu heben bor wiyao sao baeben di, hambun sao su bor wiyao sao baeben di, naom elom hendeyom sao baeben di, naom elom nao hende sao baeben di, saohar bor haroklme baebenon maomb bo haroklme wesmbao aondao baeben di, su bor maomb bo haroklme aondao haroklme baeben di, Seran kang baebenon i bor ung mao baroklme aondao haroklme baeben di, Seran sem ngo hambun sao buri palo bib se haroklme baeben di, ngo sao

baeben hambun sao Ngaorom obun Isim was pind bilin kisaol, hambun sao obun kim wari was yao.^a ¹⁷Ngaorom ngo sao baeben hambun sao nao warin kisaol tomb di Karas obu mbes pind bili ora hasaol, ngubi tomb di obum hambun sao ngo baeben obun burim oborob was win ko buri palo maeb ha munu hayao ora.^b ¹⁸Tenaol Ngaoron sem baeben obun toklo menger non bi hayem ol, obu toklo ngon wesmbao menger hayaol obun toklo menger ngo baeben haeben ora saen lao. Ngaorom Karas obu pon pae aondao ora habur hambun sao maeb haen ko, obu pibnao mubao mao sa obu mbes obun maol bor mao enjaesao ora.^c ¹⁹Ngaorom obun mbib nen sabisao ub nao Isi ni ngo hae ubi haen lowao ko nen sabobur, obun Isim di Ngaor obum hambun sao nen sabo haraoklao ub was bu haen kisesa.^d ²⁰Ngub bubur kisaon Ngaorom nao Isi ngom yu heben bor wiyao sao baeben di, su bor wiyao sao baeben di, ngo sao baeben hambun sao waktl sem bombor mao habur, nim was maeb han ko ni hae ol was eben lao ko nen sabisesa. Ngub nen sabisaool naom khorob bismao saom Ngaor bor saond bi sao haroklmao ub Karas obun ibao is pe kowal bi bor pibisao ndam kunaesao, nao di su bor waoraoklao sao baeben di saohar bor waoraoklao sao baeben di, ngo sao baeben hambun sao waktl Ngaor hayaol was tong bombor bu mao baraklao ora.^e

²¹Inim di mbes khorob was nen sabo habur hambun sao khorob was bu hasmil, Ngaor hayaol nao hae enderael habur inim obun saond bi men koro hasmisa.^f ²²Ngub hasmi o ngubi tomb

^v1:11 Ebe 1:19; Ebe 3:16   ^w1:12 Ebe 1:11; Ebe 1:18

^x1:13 Luk 22:53; Ebe 2:2   ^y1:14 Ebe 1:7   ^z1:15 Njo 1:18; 2 Kor 4:4

^a1:16 Njo 1:3; Njo 1:10   ^b1:17 Njo 1:1; Njo 8:58; Ebe 1:22-23

^c1:18 Bis 26:23; Kao 1:5   ^d1:19 Njo 1:16; Kol 2:9   ^e1:20 Ebe 1:7; Ebe 1:10; Ebe 2:13; Ebe 2:16; Oro 5:1; 1 Njo 2:2   ^f1:21 Oro 5:10; Ebe 2:12; Ebe 4:18

Ngaorom obun Isi ngom ini bu muklbur is pe kowal bi bor hemen waesao ub, ini Ngaor obu hayaol kemi pen ko bisao. Ngub bisaol inin kone bor di khorob bimi sao dol hae sao kang mend nao wi ebe kun pele komb bi ora hareklemis kiaso ora. Ngub bisaol obum ngo bisao ub Ngaoron ini obu hesa kimb bu beyo hareklemis ko bisao ora.⁸ ²³ Pangeklem. Inim pibnao Angal Bib Hobao Sao ngo pangobur nim ngo sao bao hondo haklwao ko nen sabismi ub bao wabur, tangar sao mondom inin kone bor nao men pae pen hareklemis ub inim Karasol hul ha ora haklwaebe. Ngub bubur lemin inin kone bor taol taol nao bi hul ha saor peyo was haklwaebe ora. Naom Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol su hambun bor paoleyem baeben hambunom pangaen kam akol bu haroklmaol, ni di Angal Bib Hobao Sao ngo hem ko kongon biyu aol Paol ora hae.^h

**Paolom Kol tenaol bor Ngaoron
angal ebe kao dund bisao o**

²⁴ Nao haeme mbaoli hakl o, nim ini bu muklbur angal hobao sao ngo kao dund biyul, ke mundub mundub bi handaklo ub di ni makl nao heme turi was homaklo. Ngub biyul Karas obun sem obun toklo menger baeben bu muklbur ke mundub mundub bi hindisao ub, nim di ke bombor ngo hindisao on kungni bor was hondo hae ora.ⁱ ²⁵ Ni Ngaor obun mbib obun sem hayem baeben hambunon kongon biyao aol ora bember peyo mao habur, nim ini di bu mubur Ngaor obun angal hambun sao kao nju han ko mao hasao ora.^j ²⁶ Mbes ora Ngaoron angal ngo baeben mupango wisaol tenaol hambunom nao pangismi

o, ngubi tomb non obun sem baeben hambunom pangaen keyao.^k ²⁷ Pangeklem. Ngaor obum mbes nim sun tenaol hambun bor hobao sao ora mend buri palo bukhwao ko nen sabisao ub, obum ngubi tomb bu mao panayao ora. Ngub bubur keyaon nao obun sem baeben bor ngub muwalakl hayao. Karas obu inin daol haru was hayao ko Ngaorom inim hendeklemis muwalobur, ini di Ngaor obu bao bi buri ora hayao ubi hareklemis lao ub di muwaloklao ora. Ngub buklaong obum ini bor ngo buklaol ub hem ko bao hondo haklwaebe ora.^l ²⁸ Ngub buklaol naom Karason Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol su hambun bor paoleyem baeben hambunom pangen kao kalam akol bu hayom ora. Tenaol hambun Karas obu haru ora habur mbini hambunon kone sisao oborob bimi sao was and sam sam bin haen ko, naom kone oborob ora dekel bubur mbini hambunom oborob kone kimb bu hondo ora haen ko, mbini hambunom pangen angal ebe ngo kao dund bu haroklmao ka.^m ²⁹ Ngub bimaol nim kongon ngo buri palobur bu kimb was bu haruklu e ub bu han ko, Karasom obun buri aondao ora ni bor taol bu njaoraoklao ora.ⁿ

2 Ini su Kol tenaol baeben o ini ngo baeben di, mbini su Lerosiya bor Karas tenaol hayem baeben di, tenaol mendbor nao el wil ko mend nao hindismi baeben di, nim ini hambun hem ko bu muklbur kem aondao bu ora homo haruklu ub inim pangeklemis kao njun ko ora nen sobakl. ² Nim kongon buri ngo bu haruklu o, inin kone bor hul ha saor peyo ora hareklemis ko di, inim tenaol mendel kone wi bu hareklemis ko di, inin kone bor di

⁸1:22 Ebe 2:14-16; Ebe 5:27

^h1:23 Mak 16:15; Ebe 3:17; 1 Tim 3:16; NjuS 3:14   ⁱ1:24 Ebe 3:13

^j1:25 Ebe 3:2; Ebe 3:7-8   ^k1:26 Oro 16:25-26; Ebe 3:3-5; Ebe 3:9-10

^l1:27 Ebe 1:18; 1 Tim 1:1   ^m1:28 Ebe 4:13   ⁿ1:29 Ebe 3:7; Ebe 3:20; Pil 4:13

hambun sao oborob ora kimb buklemi tomb inin kone bor taol taol nao beklemine ko bu haruklu ka. Ngub bubur kakl on mbes Ngaorom angal ngo inin nao pangeklemin mupang mba hasaon te di inin pangeklemin kao njuruklu ndal, angal ngo mupang mba hasaon te Karas obu ora yao.^o ³Hobao sao hambun sao Ngaor obun kone bor wiyao sao baeben obum Karas ngo obu bor was taol bu kalisaol, obum bombor o tenaol hambunom henden muwalaeb se hayao ora.^p ⁴Nim ini bor angal ngo kakl o, mondom ini bor heneng ora ke non bubur di ini maobowaklemi ko nim ini bor angal ngo kao njuruklu ka.^q ⁵Ni ini daol nao haru nao hayom o, nim nao kone bor non ini daol nao haru hae non bu ora haruklu. Ngub biyul inin Karas obu bombor o oral hul ha habur, ini hambunom kone bombor ub u oborob was bu haklemi ub hondobur nim turi aondao ora homo haklwao ora.^r

**Naom oborob was haemin
ub Karas haru haemin ora**

⁶Inim Eben Ke Aol Njises obu turi homobur, obu naon Aorao Aondao ora hayao ko hondo ora hayem ngao, inin obu hesa haru akol bu haklwaebe ora. ⁷Ngub bubur lemin inin mbes Angal Bib Hobao Sao ngo pangismi ub nen sab hakol ora bubur, isom su buri oral pi po saor peyo haraoklao nda ub di, and pinjom and hambun buri palo maonaoklao nda ub di, inin Karas obul ngub hul ha saor beyo ora haklwaebe. Ngub bubur inin hor hambunon Ngaor bor tengiyu ko kao kal ha was haklwaebe ora.^s

⁸Inim aol mendborom baehaemen ini maobowabur, inin kone tangar sao bor

lao hokl pelen koklbur menjao menjao il nao sokl bi on andub sao leming, mbinim ini nao men mbaen ora habur inin hambun sao oborob hondo ora bu haklwaebe ka. Pangeklem. Aol kone ngubi wi baebenom Karason angal inj lome. Ngub inj, mbinim angal ngo lome ubi baeben mbinin ab sumbon angal hesa wesao tangar tangarom maomb bo habur lao ub kab ora ko haroklme. ⁹Ngub bimi o Ngaorom obun kone wao-raoklao ub di, obun kone bor hambun sao wiyao sao baeben di, Karas obu aol heneng men aolaokl ibisao ndan kone bor was mao waesao ora.^t ¹⁰Ngub bisaol inin Karas obu hesa haru was haklemi tomb, hobao sao hambun sao Ngaor bor hakl ebeyao sao baeben di inin kone bor was uklao ora. Ngub ora yaol Seran sem maomb bo haroklme wesmbao aondao baeben di, sul tenaolon kone bor buri palo men mba maomb bo haroklme wesao tangar tangar baeben di, Karas obu bomborom hambun sao buri palo men mba maomb bo hayao ora.^u

¹¹Ini Karas hesa haru was haroklme ini obun soweb bi hae ora hayem ol, tenaol henengom mbinin mbib songol pe ha soweb bi haroklme nda ubi inj hayem ka. Ngub inj, ini Karas obun mbib ngo soweb bi hae hareklemin kisao saom, ini bor kone mbes pange khorob mao bakl biyao sao mu tuwaesao ora.^v ¹²Ini mbabtas bismi tomb ini Karas hesa maomunu maol bi menger mbabtas bismi ora. Inim ngub bismi tomb inin Ngaoron buril hul ha hasmil, Ngaor obun buri ngom Karas mao enjaesao ub obum ini di Karas hesa haru mao enjaesao ora.^w ¹³Inim mbes Tenaol Sem Tangar habur Ngaoron man mbes wisao nda ub nao

^o2:2 Ebe 3:4; Ebe 3:18; Kol 1:26   ^p2:3 1 Kor 1:24; 1 Kor 1:30; Ebe 3:19

^q2:4 Oro 16:18; Ebe 5:6   ^r2:5 1 Kor 5:3   ^s2:7 Ebe 3:17; Ebe 2:20-22

^t2:9 Njo 1:14; Njo 1:16   ^u2:10 Ebe 1:21-22   ^v2:11 Oro 2:29

^w2:12 Oro 6:4; Ebe 1:19-20; Kol 3:1

pange hasmi tomb, inim khorob tangar tangar hambun sao bu hasmi saom inin kone bor ini pe paen li non bi ora hasmi. Ngub bismi o Ngaorom ngubi tomb inin kone bor khorob bismao sao baeben kunakabur ini Karas hesa haru mao enjaesaol, ini obu hesa haru haeben saklbur ora hayem.^x ¹⁴Naom Ngaoron manom hambun sao bibaebe ke wisao ub nao bismao tomb man ngom inim ngo sao oborob nao beyem ko nao te mao saraesao ora. Ngub bisao o Ngaorom naom khorob bismao sao naon kone bor ngo wisao nda ub kunabur, man mbes pange ngo nao te mao saraklbur wisao o di Ngaor obum Njiseson is pe kowal bi nda bor nil li mba ora tuwaesao ora.^y ¹⁵Ngub bisaol Karas obu is pe kowal bi bor pe paesao tomb obum khorob mao baraoklao Seran semon wesmbao aondao baeben di, mbinin maomb bo haroklme wesao tangar tangar baeben di, mbini ngo baebenom buri palo maomb bo haroklme sao di ora mu tuwaesao ora. Ngub bubur kisaon mbini demi men mao ingiyabur tenaol hambunon el sol mbini sakl mao pala ora men mbaesao ora.^z

¹⁶Ngub bisaong Nju semon man bibi ke wiyao nda ub inim ne no ib noklemi on di, inim Nju semon hor so aondao ora boroklme bao on menjao lemi tomb di, ek wen pange pindi payao tomb hor so boroklme on di, inim hor boroklme bao on di, ngo sao baeben bibi ke wiyao ub inim bombor mend nao buklemi tomb mbinim ini bor baehaemen ngo te mao saraklemi ub nao pangoklwaebe ora.^a ¹⁷Ngao sao baeben hambun sao mabor wen buklaol saon menger wiyao o, ngo sao Karas obum ora buklaol obu bombor o hobao sao

ora yao.^b ¹⁸Ngub yaong aol mendborom naom obam Ngaorom hambun sao kao njin hayom kobur, baehaemen nao aol aondao ora hayom ko mbinin mbib dimb men aolu habur lomen, angal mini wesao baeben bor kaoya ko haroklme. Ngub bu habur mbini ngo baebenom tenaol mende bor naom ngo bimao ub inim ngo sao ngo sao nao bimi ko te mao saraklme, mbinim ini di ngub men mba te mao saraklemi hon-doklwaebe. Mbini ngo baebenom baehaemen tenaol henengom nen saboklme ub was nen sabobur ebekone aondao ora po haroklme, ¹⁹mbini ngo baebenom Karas obu naon wesmbao aondao ora hayao ol kimb nao bin ora haroklme. Ngub bimi o nao wesmbao ngo hayao on toklo menger non bi hayom ol, obum naon ne di hambun sao taol bu njaoraoklao ora. Ngub bubur obun toklo menger ngon ki aongao mao koraesao baeben di toklo ngon kungubom kimb mao ba peb buklaol, Ngaorom nen sabeyao ub toklo ngo aondao bu and sam sam buklaol ora.^c

Naom Karas haru pe paesmao o obu haru wakl enjo hayom o

²⁰⁻²¹Inim Karas hesa haru pe pae non bi hasmi tomb wesao tangar tangarom ini maomb bowen hasmi ub tuwaesmil, ini menjao mondom nao men mbaen ware pe ora hayem ngao, inim ngubi tomb asub ko sul tenaolom nen saboklme ub nen sabo hayem balem? Mbinim ini bor ngo sao kho wiyang nao monoklwaebe lome ub di, ne ngo sao nao noklwaebe lome ub di, inim ngo sao kim nao waraklwaebe lome ub di, inim asub ko mbinim heneng lome ko nen sabobur mbinin angal pango mbinim beme ub bi isur isur bu hayem?^d ²²Man

^x2:13 Ebe 2:1; Ebe 2:4-5   ^y2:14 Ebe 2:14-16; 1 Pit 2:24   ^z2:15 Kol 1:13

^a2:16 Oro 14:1-12   ^b2:17 NjuS 8:5; NjuS 10:1   ^c2:19 Ebe 2:21; Ebe 4:15-16

^d2:20-21 Kal 4:3-5; Kal 4:9; 1 Tim 4:3

ngubi baeben aol henengon man ora win kobur ini bor ngo sao ngo sao bibaebe lomel, man ngubi baeben nao hobao sao ora wi aeben nao saoklao ndisao baeben bor lome.^e ²³Heneng ora mbinin man ngo wiyao baeben non mbinin mbib nen saboklme ub angal mini wesao bor aondao bu ora kaoya ko, mbinin mbinin mbib dimb men aolu habur mbinin toklo di tanda nao mao bemberae haroklme ora. Ngub bimil tenaol henengom nen saboklme ub man ngo baeben oborob ora kone kikul bu, bu hae non bu ko haroklme o, mbinin man ngo baebenom mbinin kone ndaon bor kang ora di bisur nao biyaol, man ngom heb homoklme sao men mbakl buwaklao ora.

3 Ngub men mbakl buwaklao o ini ngo baeben non Karas hesa haru wakl enjaokl pobur haeben saklbur ora hayem. Ngub hayem ngao inim yu heben ngo Karas obu Ngaoron ki tao non ini maomb bo haklbur bereyao su o bor, hobao sao ngo wiyao baeben was hem ko mu hae non bu haklwaebe ora.^f ²⁻³Heneng ora inim mbes hasmi ub pe paesmil inim ngubi tomb wen pange hayem ub Karas hesa haru haemel, obum ini Ngaor obu hayao teb so obun son anda non bi ora bor mao barabur, oborob ora yal ha maeb harukl hayao ora. Ngub maeb hayaong inim sul woroklme sao baeben bor hem ko nen sab hakol was nao bibaebe ora. Ngub inj, inim hor hambunon hobao sao ora yu heben bor hakl ebeyao saon was hem ko nen sab hakol bu haklwaebe ora.^g ⁴Pangeklem. Karas obu ini haeben sareklemin laon te ora hayao ka. Ngub hayaol mabor obu obo pindib paklao tomb obu bao bi ora ngo pindib paklao ub, ini di bao bi ora obu hesa haru pindib pa pab buklemi ora.^h

Inim mbes hasmi ub tuwabur ka tangar ora haklwaebe

⁵⁻⁶Sun tenaolom mbinin konem nen sabeme ub paes was pu pu bimi ub di, kone bor kho dol hae ubur pamuk kone woroklme ub was nen saboklme ub di, paes heb homoklme ub di, heb homobur ngub bun sa ko dubiyu menger moroklme ub di, tenaol menden osisao heb homobur dubi yaroklme ub di, sun tenaolom kone ngubi woroklme ub inin kone bor nao win ub pe paen libaebe ora. Pangeklem. Tenaolom menden osisao heb homoklemi tob kone ngubi mbinin kaoya lome sao ngaor tangar wari non bi haroklme. Ngub bimil Ngaorom tenaol ngub bu haroklme baeben di, tenaol khorob tangar tangar hambun sao bu haroklme baeben hambun ora makl homobur ke aondao ora mao handaklao. Ngub buklaong heb homoklme kone ngubi di, khorob hambun sao ngo bimi kakl ubi kone woroklme ub inin kone bor nao win pe paen libaebe ora.ⁱ ⁷Heneng ora inim di mbes inin konem bi kisao ub was bu hasmi tomb, inim tenaol ngub bu haroklme baeben hesa haru was habur khorob ngo sao baeben hambun sao bu hasmi ora.

⁸Ngub bu hasmi o ngubi tomb kone ngubi woroklme baeben inin kone bor kang mend nao win tuwa ora haklwaebe. Pangeklem. Inim ko hom ha was haroklme ub di, penar bu ko aondao ora homo ab saond bimi ub di, tenaol mende bor nar wen ebe hende non bimi ub di, menden mangal bimi ub di, mende bor hes lome ub di, angal kho ngubi baeben inin kone bor kang mend nao eben haklwaebe ora.^j ⁹Pangeklem. Inim mbes inin konem bi kisao ub bu hasmi

^e2:22 Mat 15:9   ^f3:1 Mak 12:36; Mak 16:19; Ebe 1:20; Kol 2:12

^g3:2-3 Mat 6:33; Oro 6:2; 2 Kor 5:14   ^h3:4 1 Kor 15:43; Pil 1:21; 1 Njo 3:2

ⁱ3:5-6 Oro 6:6-11; Oro 8:13; Ebe 4:19; Ebe 5:3-6   ^j3:8 Ebe 4:25-31; Ebe 5:4

kone mbes pange ngubi baeben ora tuwaesming, inim ini hakl hakl mende maobowa bowa bu kakla nao kao kao bibaebe ora.^k ¹⁰Ngub inj, ngubi tomb ini ka tangar ora hayem ol Ngaor obum kone wen pange ngo warisao om, inim di Ngaor obum kone waoraoklao ub wereklemin ko, inim kone ka tangar wen pange ngo and sam bin kakl was hayao ora.^l ¹¹Heneng ora nao ngubi tomb non kone ka tangar wen pange ora u hayom ol, nao tenaol sem tangar tangar ngo tom tom u paoleyom ub nao Nju sem paoleyom baeben di, mbini Tenaol Sem Tangar tangar aeben o paolam peyem baeben di, aoh nao Nju semom Ngaoron sem hayom ko soweb bi habur songol pe haroklmao nda ub di, mbini Sem Tangar songol nao pe hae haroklme baeben di, mbini mendbor sukul ko hambun sao nao pange haroklme ub di, mbini tenaol sukul lome on te di nao hende dera isaobu ora bor paoloklme baeben di, mbini mendbor aol menden kalabus kongon non bi bimi ub di, mbini mendbor ngub nao bi ware pe as ko haroklme ub di, hambun sao ngo hakl nao hobao sao was yao. Ngub yao o Karas obu bomborom tenaol sem ngubi baeben hambunon mendboron kone bor ha ngaraoklaol, obu bombor ora hobao sao aondaora yao ka.^m

**Inim tenaol mendel
kone u haklwaebe**

¹²Pangeklem. Ngaorom ini hond homo kone ubur sablo mao ha peb bisaol ini obun sem ora hayem ngao, inim tenaol hambun bor hond homo oborob hawe hawe u was haklwaebe. Inim inin mbib nen saboklemi ub bao wabur, tenaol mende bor ebekone nao

pe sub was ham ham bu haklwaebe. Inim tenaol sango mendem inim makl hemeklemin sao kang menjao buklemi tomb di, menjao nen nao sabe bao waklwaebe ora.ⁿ ¹³Mend di inim tenaol mende bor hond homo bisur was bi bi bubur lemin, ini ngo haklon mondom wakl ini ngo haklon is mend bor khorob sao kang mend ba sin, obum makl homo saongao nao mari bao waebe buklaol. Inim khorob bismi sao Aorao Aondaom saongao nao mari tuwaesao ub, inim di tenaol mendem ini bor khorob buklemi sao saongao nao mari tuwaklwaebe ora.^o ¹⁴Inim hambun sao oborob ngub was bu habur lemin inim tenaol mende hem ko kone u ora harim sin, inim ngub buklemi ub ora hobao sao yaol, hambun sao oborob bimi sao baeben di inim ngaorukl pelen bi non bi ora hakleming, inim tenaol mendel kone woroklme kone ebe ngubi ora u haklwaebe.^p ¹⁵Ngaorom nao bember ha peb bu ubuklub kobur, naon kone bor sub as ko hamun ko obum ini di nao hambun tenaol is bomboron toklo non bi men mao koraesao ora. Ngub bisaong Karas ngo obu naon kone bor sub sowa pa as ko hamun lao ndam ini maeb haen ora habur lemin, inim Ngaor bor tengiyu ko kao kal ha was haklwaebe ora.^q ¹⁶Pangeklem. Inim Karason angal bib hobao sao nda oran inin kone bor honda win ora habur, Ngaorom inin kone bor oborob ora kikal mao baklao ub inim angal ebe ngo mende buwal wal bu ko mao dund ba ba bu haklwaebe ora. Inim inin kone bor Ngaor bor tengiyu kobur Ngaoron mbuk waeb we lome on di, hor burubur we lome on di, Wesao Aondaom inin kone bor we tangar tangar buwaloklao

^k3:9 Ebe 4:22; Ebe 4:25   ^l3:10 Ebe 4:24   ^m3:11 Kal 3:28

ⁿ3:12 Ebe 4:2; Ebe 4:32; 1 Pit 2:9   ^o3:13 Ebe 4:32; Ebe 5:2

^p3:14 Oro 13:8-10; 1 Kor 13:13; Ebe 4:3   ^q3:15 Pil 4:7

ub di, we ngo baeben inim Ngaor bor kaoya ko, ko haklwaebe ora.^r ¹⁷Ngub bubur lemin inim buklemi sao di inim lemi sao di hambun sao inim naon Aorao Aondao Njises obu kab haru was habur, obun ora barukl ko hondo ora bu haklwaebe. Inim inin Ab Ngaor bor tengiyu lemi tomb di, naon Aorao Aondao Njises ngo obun imbi bor was tengiyu ko haklwaebe ora.^s

Inim ka tangar ora habur tenaol mende bor ngub haklwaebe

¹⁸Ten o hakl o, nao Aorao Aondaon semom obum turi hemen oborob was bi-mao nda ub inim inin aolin angal hul nao hae oborob ora pangoklwaebe.^t ¹⁹Ini aol baeben o, inim di inin were baeben hondo ko bowes bu kone bor kho nao mao sae, inim mbini hem ko kone u ora haklwaebe.^u ²⁰Ini nongnas baeben o, inim di inin am abom lebi sao hul nao hae oborob ora bu haklwaebe. Inim ngub buklemi tomb kone ngubi Aorao Aondao obum turi homaoklao ub ora bu haklemi.^v ²¹Ini nongnason ingi aorao baeben o, mbini nongnas baebenon kone bor kho sao ha win was nao haen ub, inim mbini bor ko homo mbinin hibi bor dokl hakl pe sao oran nao lowaebe ora.^w

²²Ini kongon bimi tenaol baeben o, inim inin kongon baroklme aol baebenom inim oborob was bu haroklme ko nen saben ko, mbinim hondoklemi tomb was inj oborob bu haklwaebe ka. Ngub inj, inim Aorao Aondao pakl homobur kone dund se u kone ukl bombor ora ubur, inin kongon baroklme aolom lemi ub hul nao hae oborob ora pango bu haklwaebe ora.^x ²³⁻²⁴Ini Aorao Aon-

dao Karas obun kongon baroklme tenaol ora hayem ol inim kongon hambun sao buklemi on sokl, Aorao Aondao obum obun sem baeben bor hobao sao mend kaloklbur man man bu wayao ub mabor ini di njuklao ora. Ngub buklaong inim kongon di hambun sao ngo bu haklemi sao baeben aol henengon kongon bu hae non bu inj bibaebe. Ngub inj, inim kone ukl bombor ora u buri palobur, Aorao Aondaon kongon bu hae non bu was bu haklwaebe ora. ²⁵Heneng ora Ngaorom tenaol kho ebe hambun bor kone bombor ub was u haraoklao, tenaol kho ebe hambun aondao haroklme baeben di kang haroklme baeben di ngo baebenon mondom khorob baem sin, mbinim khorob ngo buklemi on sokl di muklemi ora.^y

4 Ini aol aondao sem ngo inin kongon baroklme aol baeben maomb bo haroklme aol baeben o, inin maomb bo haraoklao aol aondao ora o di yu heben bor hayao ub oborob ora nen saboklwaebe. Ngub nen sabobur lemin inim inin kongon bimi tenaol baeben bor oborob was bubur, inim mbini bor kone dund se u ebe bibi wi ub was bu haklwaebe ora.^z

Inim Ngaor bor ngub kao kalo haklwaebe

²Inim Ngaor bor kao kaloklemi tomb inin kone peyao bor pen habur nao ke, inim oborob ora kone kimb bubur Ngaor bor ngo kakl ko hondo ora kao kal ha was haklwaebe. Ngub bubur lemin inim obu bor tengiyu kao ha was haklwaebe ora.^a ³Ngub bubur lemin Ngaorom nao enjo ngo bor hayom baeben bisur bin ko di inim Ngaor bor kao kaloklwaebe ora.

^r3:16 1 Kor 12:13; 1 Kor 12:27; Ebe 4:4; Ebe 5:19

^s3:17 1 Kor 10:31; Ebe 5:20   ^t3:18 Ebe 5:22   ^u3:19 Ebe 5:25

^v3:20 Ebe 6:1   ^w3:21 Ebe 6:4   ^x3:22 Ebe 5:6-8   ^y3:25 Oro 2:11

^z4:1 Ebe 6:9   ^a4:2 Ebe 6:18; Pil 4:6

Karason angal bib hobao sao mbes mupango wisao nda, nim tenaol hambunom pangen kao kalam akol bu hawaol mbinim ni kalabus mao palaesmi ora. Ngub bismil ni kalabus ngo paole o, Ngaorom naom wakl angal bib hobao sao ngo tenaol hambunom pangen kao kalaamun ko nao bisur bin ub, ngub nen sabobur inim Ngaor bor lowaebe.^b

⁴ Mend di Ngaorom nim angal bib hobao sao mupango wisao ngo tenaol hambunon kone bor oborob ora hondaen kao dund bu han ko ni bember peyo mao hasaong, nim ngub ora bun ko Ngaorom ni bisur bin ub inim Ngaor bor lowaebe ora.

Inim oborob buklemi sao tenaol hambunom henden haklwaebe

⁵ Pangeklem. Inim ngubi tomb Ngaoron kongon bib se hayem tomb pakla nao se, tenaol mendbor Karasol hul ha nao hae hayem baebenom di henden muwalo, hambun sao oborob ora kone kimb bubur bu kimb was bu haklwaebe ora.^c

⁶ Inim tenaol mende bor angal hambun sao lemi sao baeben di mbinim dend homo pangen oborob was ko habur, inim tenaol hambun bor bibab nao ke mbinin angal di oborob kone kimb bubur ora ko san lu haklwaebe.^d

Paolom bas ngo lu kowes bisao o

⁷ Naon haeme ngo obul heneng ora kone woroklmao aol Tikikas ke nda obu Aorao Aondaon kongon bu haraoklao aol ebe ora yaol, obu di nao haru kongon bombor o bu haroklmao ora. Ngub bimaol obum abo ini hayem ol obobur, nim bu haruklu saon arman hambun sao inim pangeklemin kao njuklao ora.^e

⁸ Aol ngo obum naom enjo ngo bor bu haroklmao saon arman hambun sao inim pangeklemin kao njuklao tomb, inim arman ngo pangobur inin kone bor hul ha saor peyo ora haklemi ko nen sobakl ol, nim aol ngo obu ini hayem ol eben kakk ka.^f

⁹ Mende di nas Onisimas ke ngo obu inin su abo ngo bor nas mend yao o, obu di naon Karas haeme ebe ora yaol naom obul di kone woroklmao ora. Ngub bimaol obu di aol Tikikas kab mbibi haru abo ini hayem ol eben laom ol, naom enjo ngo bor hambun sao bu haroklmao sao baebenon arman mbibim inim pangeklemin kao njuklebi ora.^g

¹⁰⁻¹¹ Aol Arisakas obu ni hesa kalabus paoleyob o, obum di ini ebe soklaong as ko haklwaebe le. Aol Banabason mae nas Mak hesa aol Njastas obu obun imbi mende Njosuwa lomel, aol ngo kabom di ini hambun bor inin kone bor sub tibaen as ko ora haklwaebe leb. Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub tenaol hambunom pangen kao kalo haroklmao on, Nju sem Karas tenaol baebenon mbini is teb ngo ora haru haroklmaol, mbini is teb ngom ni ninao kone bor aondaon bu ora hul ha saor peyo han lome ka. Mabor nas Mak ke ngo obu di abo ini hayem ol oba sin, nim ini bor mbes angal eben kowe sandis ub inim obu bor oborob ora obae ko turi aondaon ora homobur ib lowaebe ora.^h

¹²⁻¹⁴ Mend di naon dokta kongon biyao aol Luk ke ngo obu naom turi homo kone woroklmao ndam di, aol is mende Dimasom di aol Epapasom di, mbini is teb ngom di ini hambun bor inin kone bor sub tibaen as ko ora haklwaebe lem. Aol Epapas ke ngo obu di su abo ngo bor aol yaol, obu Eben Ke Aol Njiseson kongon biyao aol ora yao ka. Ngub biyaol obum Ngaorom ini bisur bin ko

^b4:3 Oro 15:30; 1 Kor 16:9; Ebe 6:19-20

^c4:5 Ebe 5:15-16; 1 Tes 4:11-12

^d4:6 Ebe 4:29; 1 Pit 3:15

^e4:7 Ebe 6:21

^f4:8 Ebe 6:22

^g4:9 Pilm 10-12

^h4:10-11 Bis 12:12; Bis 13:13; Bis 19:29; Pilm 24

di ngub was ko haraoklao. Ngaorom ini aol kon u ngaorukl pele non bi oram buri pal mu hareklemin ko mao buri palaen ko di, inim hambun sao Ngaorom bib ko nen sabeyao ub inin konem ora hend wabur bu hareklemin ko di, obum Ngaor bor buri palo kao kal ha was haraoklao ora. Aol ngo obum ini Karas tenaol su abo ngo bor hayem baeben di, mbini su Lerosiya bor paoleyem baeben di, mbini su Hirapolis bor paoleyem baeben di, ini hambun bor bisur bubur kongon buri ora bu haraoklao ub nim obu ora hendeyol kakl ka.ⁱ

¹⁵Mend di inim mbini naon Karas haeme mbaoli su Lerosiya bor bereyem baeben bor di, Karas ten Nimba bor di, obu daol maomunu obun anda bor hor boroklme sem bor di, nim mbini ngo baeben hambun bor inin kone bor sub tibaen as ko haklwaebe kenesa ko kao kaloklwaebe. ¹⁶Ngub bubur lemin mend di inim nim bas ngo waeb bi ub hend

paklemi tomb, inim bas ngo wackl su Lerosiya tenaol ngo baebenom di henden ub mbini haklemil pen lowaebe. Nim bas mende su Lerosiya tenaol baebenom henden ko waeb bu pen kowao o di mbinim wackl ini haklemil eben leming, nim mbini bor waeb buwao ub di inim hondoklwaebe ora. ¹⁷Inim aol Akipas bor di nim ngub kene lowaebe. Aorao Aondaom njem obun kongon ngo benin ko nje bember peyo mao hasao ub njem kongon ngo pakla pakla nao se oborob hondobur ora bu haebe kenesa lowaebe.^j

¹⁸Bas ngo waeb bu kowes bi ub non ni Paolom nao mbib ora waeb bu kowes bubur, nim di inin kone bor sub tibaen as ko ora haklwaebe kakl ka.

Nao haeme mbaoli hakl o, inim ni kalabus paole on di aokl nao hemen biyae nen sab hakol bu haklwaebe ora.

Ngaorom ini hond hom ha was hayao ora.^k

ⁱ4:12-14 Kol 1:7; 2 Tim 4:10-11; Pilm 24   ^j4:17 Pilm 2   ^k4:18 1 Kor 16:21

Paolom Tesalonaka tenaol bor bas pibnao pen kisao o

1 Nao haeme mbaoli haki o, nao enjo ngo bor hayom baeben ni Paol di Silas hesa Tim kab di, nao ngo baebenom ini tenaol su Tesalonaka abo ngo bor, ini naon Ab Ngaor hesa Aorao Aondao Njises Karas kabon sem hayem baeben bor bas ngo waeb bu eben laom ka. Ngaorom ini hond homo bisur bi ha was habur inin kone bor sub tibaen as ko hareklemin lao ora.¹

Tesalonaka tenaolom kone dund se was ubur Ngaorol hul ha hasmi o

²Naom hor hambunon Ngaorom ini hambun bisur bin ko Ngaor bor kao kaloklmao tomb, naom Ngaorom ini bor bisur bisao ub nen sabobur obu bor tengiyu was ko haroklmao ora.^m ³Inim Karasol hul ha ora habur inin kone bor hambun sao oborob bimi sao was and sam sam bin hayem ub di, inim tenaol mende bor hond hom hom bu kone wi wi bu habur kongon buri ora bu hayem ub di, inim inin kone ora bor hul ha saor peyo ora habur naon Aorao Aondao Njises Karas oboklao ko hem ko bao hondo hayem ub di, naom ngo sao baeben aokl nao hemen biyae nen sab hakol was bubur, naon Ab Ngaor bor tengiyu ko kao kal ha was haroklmao ora.ⁿ ⁴Nao haeme mbaoli haki o, Ngaorom inil kone ubur obum ini obun sem ora hareklemin ko bember peb bu mao ha peb bisao ko naom di ora hendeyom ka.

⁵Naom ini bor Angal Bib Hobao Sao ngo kao njismao ub naom ini bor angalom kao njismao ub was inj pangisim-

ndis. Ngub inj, inim Ngaoron buri aondao ora nda hesa Wesao Tangar Aondao nda kabom, inin kone ora bor naom ini bor Angal Bib Hobao Sao ngo kao njismao ub heneng ora lem ko nen sab heneng beklemin kisbil, naom kone ebe ora ubur ini ngo baeben bisur bu kongon buri ora bu hasmao ub inim di ora hendeyem.^o

⁶Inim Aorao Aondaom bu hasao ub di naom bu hasmao ub di men hakol ora bu hasmil, inim ke mundub mundub bi hindismi o Wesao Tangar Aondao oram inin kone bor turi te aondao ora taol bu njisaol, inim angal bib ebe ngo turi homo men hakol was bu hasimndis.^p

⁷Inim ngub bismi tomb ngo bismi saom tenaol Ngaorol hul ha hasmi baeben su Maseroniya bor paoloklme baeben di, su Ngirik bor paoloklme baeben di, mbini hambunom inim oborob ngo bismi sao henden muwalismi ora.^q

⁸Inim Aorao Aondaon angal ebe ngo tenaol hambunom pangen kao kalam aeben aeben bismi ub su Maseroniya hesa su Ngirik kab bor was inj, angal ngo su hambun bor ora pib ngabur, inim Ngaorol hul ha hasmi ub di su hambun bor tenaol hambunom oborob ora pang ngaesimndis ngao, naom ko mende asao ora lomao?^r

⁹Tenaol hambun inim ngo bisimndis on arman ngo pangismi baebenom, naom inin su pibnao ibismao tomb inim nao turi homobur oborob obaeng ubuklub kisimndis ub di, inim baehaemen tangar sao bor kaoya lome sao baeben tuwabur heneng heneng was lao Ngaor nda hem ko kone baol minisimndis ub di, inim Ngaor obu tenaol haeben mao saraoklaon kongon biyao tenaol ora hakiwao ko turi himisimndis ub di, mbini hambunom arman ngo baeben kam akol bu

¹1:1 Bis 17:1-10; 2 Tes 1:1   ^m1:2 Pil 1:3-4; Kol 1:3; 2 Tes 1:11

ⁿ1:3 1 Kor 13:13; Kol 1:4-6   ^o1:5 1 Kor 2:4-5; 1 Kor 4:20

^p1:6 Bis 17:5-9; 1 Kor 4:16; 2 Tes 3:9   ^q1:7 1 Pit 5:3   ^r1:8 Oro 1:8

haroklme.^s ¹⁰Ngub bubur lomen nao ke hondokl bi hasmao ub nao haondaomun ko, mbes Njises obum nao bu muklbur himisao o Ngaorom obu wakl mao enjaesaol, Ngaoron Isi ngo obum yu heben bor haktbir mabor wakl oboklao ko inim bao hondo haroklme nda ub, mbini hambunom inin arman ngo di kam aeben aeben bu hayem ora.^t

**Mbes Paolom su Tesalonaka bor
Ngaoron kongon bu hasao o**

2 Nao haeme mbaoli hakt o, inin mbib di ora hendeyem ub mbes naom ini hasmil obobur Ngaoron kongon ngo bu hasumndis ub, naom il nao sen ko bae-haemen inj bu hasme sa ka.^u ²Aoh, inim di ora hendeyem ub naom pibnao oran su Pilipi bor hasmao tomb mbinim nao lu hondo ko bowes bu ke mao handaesmi o, naon Ab Ngaorom naon kone bor hul ha saor peyo ora hamun kisaol, naom mbini aol ngo naon saond bi sao haroklme baeben bor pakl homo kuwik mi di nao bismao ora. Ngub inj, naom ini hasmil obo buri palobur, Ngaoron Angal Bib Hobao Sao ngo ini tenaol su Tesalonaka bor hayem baebenom di pangeklemin kao njisumndis ora.^v ³Naom ini bor angal bib ebe ngon hambun sao obo kao njisumndis tomb naom ini bor kakla ko khorob bu, ini maobowa peb bu ngo hakt ub bukbur inj ibisumndis ka. ⁴Ngub inj, Ngaorom nao sabol peb bu mao habur naom obun Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol hambunom pangen kao kalam akol bu hamun ko mao hasaol, naom Ngaorom naon kone bor laob ko kao njeyao ub Angal Bib Hobao Sao ngo ko haroklmao ora. Ngub bimaol naom ngo ko haroklmao ub tenaolom turi hemen ko inj, naon kone bor Ngaorom

ora henden haroklmaol obu bomborom turi hemen ko, ko haroklmao ora.^w ⁵Inim di ora hendeyem ub angal ngo kao njisumndis baeben, nao bor menjao njereklemin ko ini maobowabur naom inin menjao heb homobur ini bor kao deb deb inj bismaol, Ngaorom di ora hendeyao.^x ⁶Heneng ora Karasom nao obun angal bib hobao sao ngo kam akol bimaol aol ora hamun kisaol, naom ini bor nao aol aondao imbi wi ora hayom ngao, inim nao bor kaoya ko yu mao paklwaebe kokl bismaon ngub ebe kokl bismao ora. Ngub buk bismao o nao ini ngo baebenom di, tenaol tangarom di, tenaol henengom nao bor ini imbi wi ebe ora hayem ko kaoya ken ko inj bu hasumndis.^y ⁷Ngub inj, naom mbes ini daol haru hasumndis tomb tenom mbinin nongnas kang kang baeben bor hond homo oborob ora maeb haroklme nda ub naom ini bor sub oborob ora hasumndis ka. ⁸Naom ini turi aondao ora homobur inil kone aondao bu ora wismaol, ini bor Ngaoron Angal Bib Hobao Sao ora kao nju hasumndis o ngo sao was inj, naom ini hond aondao ora himis-mao ub ini bisur bubur pe paeb se ora hasmao.

⁹Nao haeme mbaoli hakt o, inim di ora hendeyem ub naom kongon ngo buri palo bu hasumndis tomb, ini bor Ngaoron Angal Bib Hobao Sao nda kao nju habur inin ne was noklmao tomb, inin ne osisao pond nao bin ko naom hora di somna di buri palo naon ne noklmao on di kongon hambun sao maomunu bu kimb was bu hasumndis.^z ¹⁰Inim ora hendeyem ub Ngaorom di ora hendeyaol, naom ini tenaol Ngaorol hul ha haroklme nda baeben bor, ngo bu hasumndisao baeben naom kone ukl

^s1:9 Bis 14:15   ^t1:10 Bis 17:31; 1 Tes 5:9; Tat 2:13   ^w2:1 1 Tes 1:5; 1 Tes 1:9

^v2:2 Bis 16:19-24; Bis 17:1-9   ^w2:4 Kal 1:10; 1 Tim 1:11   ^x2:5 Bis 20:33; Oro 1:9; 1 Tes 2:10; 2 Pit 2:3   ^y2:6 Njo 5:41; Njo 5:44   ^z2:9 Bis 20:34; 1 Kor 4:12

bombor oborob dund se ora ubur, naom khorob sao kang mend nao bisumndis.¹¹⁻¹² Mende di ini Ngaorom obun mbib maeb ha maomb bo hayao bor bao bi ora hareklemine ko ubuklub ko haraoklao ora. Ngub biyaol inim Ngaor obum turi hemeyao ub was bu hareklemine ko naom di ini hambun bor kone ngubi ubur, inin kone bor hul ha saor peyo habur oborob was beklemin ko nen sabismao ora. Naom ngub nen sabobur nongnason aorao baebenom mbinin nongnas kang baeben bor bimi nda ub, ini bor taeki ko kao deb deb was bu hasumndis ub inim di ora hendeyem.^a

¹³Mend di naom mbes ini Ngaoron angal bib hobao sao ngo heneng ora wiyao ub obo kao njismao tomb inim aol henengon man pange non bubur inj, inim Ngaoron angal ora e ko hondobur turi homo pangisimndis ol, naom ngo sao nen sabobur hor hambunon Ngaor bor tengiyu ko kao kal ha was haroklmao ora. Ngub bimaol Ngaorom ini obul hul ha haroklme baebenon kone bor buri mao palarukl hayao ora.^b ¹⁴Nao haeme mbaoli hakl o, Nju semom Ngaor obun sem mendbor Eben Ke Aol Njisesol hul ha habur Nju semon su bor hasmi baeben lu bowes bu ke mao handaesmi ora. Ngub bismil ini bor di menger bombor ngo bismi ub was, inin sem mendborom ini lu bowes bu ke mao handaesmi ora.^c ¹⁵Mbes Nju sem ngo baebenom Ngaoron man mini aol baeben pe paen lubur naon Aorao Aondao Njises di pe paen lismi ora. Ngub was bubur nao di lu bowes bu taolu tuwa peb bubur tenaol hambun bor mbinin saond bi sao was haroklmel, Ngaorom ngo baeben maki aondao ora hemeyao.^d

¹⁶Ngaorom Tenaol Sem Tangar baeben bu min ko naom mbini bor angal bib hobao sao ngo kao kalam akol buklbur bimao ub nao baomun ko, mbini Nju sem ngo baebenom maki homobur pela wam akol buklbur bimi ora. Ngub bu habur lomen mbinin khorob ngo bimi ub aondao bu ora and sen kam kam bu, bu haroklmel, Ngaorom mbini ngo baeben bor ko aondao bu ora homo haraoklao ub nao hebele wi aeben saklao ora.^e

Paolom Tesalonaka tenaol hem ko waki hondoklwao ko nen sabisao o

¹⁷Nao haeme mbaoli hakl o, nao ini daol maomunu hasumndis o ngub maomunu nao hamun ko Nju semom nao lu taol pesimndis ol, naom ini nao hende was baoklmend hasmaol naom hem lo-mao o, heneng ora naon kone non abo ngo ini hayem ol win ora haroklmao. Ngub bimaol naom ini haondaomun sa ko nen sabobur naon kone bor hem aondao ora kisaol, naom ini hondokl oboklbur harer aondao bu ora es bu hasmao.^f ¹⁸Ni Paol di nao ni daol haru hayom baeben di, naom ini hayem ol oboklbur nim ko ko ora obokl ko bi hondowao o, Seranom nao nao obaomun ko men mbaesao ora. ¹⁹Mabor naon Aorao Aondao Njises oboklao, obun elol teka haklmao tomb, naom sokl asao ora muklmao tomb turi homoklmao? Pangeklem. Naom sokl mi non bu, naon kone bor turi homo mao haongaoka werek mao baklao ko hondo haroklmao sao ngo, ini ora soklao ka.^g ²⁰Heneng ora ini ngo baebenom nao turi mao homabur, naon kone bor aondao bu ora mao haongaokaklemi ora.

^a2:11-12 Bis 20:31; Pil 1:27; 1 Pit 5:10

^b2:13 Kal 1:11-12; 1 Tes 1:2; 2 Tes 2:13   ^c2:14 Bis 17:5

^d2:15 Bis 2:23; Bis 7:52   ^e2:16 Mat 23:32-33   ^f2:17 1 Tes 3:10

^g2:19 Pil 2:15-16; Pil 4:1; 2 Tes 1:4

**Paolom Tim su
Tesalonaka pen kisao o**

3¹⁻³ Naom mbes nas Tim ini hayem ol eben kisme sandis tomb, ini hayem ub paongaomun sa ko nen sabobur naon kone bor hondokl engel bin birismao ora. Ngub bismaol naom bao ham aeben was nao bi, ni Paol hesa Silas kab yao bombor o su Atenj bor bao haklbur nas Tim obu naon haeme ora Ngaoron kongon biyao nas ngo obu Karason angal bib hobao sao ngo ko haraoklao nas ora yaol, yaom obu ngo pu kisbao ora. Ngub bisbao ub inim ke mundub mundub bi hondobur inin kone bor kho sen haklemi tomb, wakl obum inin kone bor hul ha saor peyo was hareklemin laol inim Ngaoron angal ngo tuwa kuwik mi nao beklemin ko obu ini hayem ol pu kisbao ora. Inim di ora hendeyem ub Ngaorom nao ngo baeben mao ha peb bisao ub, naom ke mundub mundub bi ngubi hondo haeb se ora hayom.^h ⁴ Nao ini daol maomunu hasumndis tomb naom ini bor heneng ora su ngol bao haklmao tomb ke mundub mundub bi hondoklmao ko kao njisumndis ub, ngubi tomb heneng ora ngo bu pind bile ko inim di hondo ora haroklme.ⁱ ⁵ Ngub hondo hayem ol Seranom ini maobowa saokl mao waklaol, naom Ngaoron angal bib ebe kao nju ini ngo bisur bu haroklmao nda ub baehaemen bu hae saoklao ko nen sabobur, nim ini hem aondao ora kowao. Ngub buwaol nao kone bor dam nao bin burubur nim bao ham aeben was nao bi, nas Tim obu bor inim Ngaorol hul ha hayem ko hondokl pu kowao ora.^j

**Tesalonaka tenaolom oborob bismi
sao pangobur Paolom turi himisao o**

⁶ Ngub buwao o ngubi tomb nas Tim ke ngo obum ini hayem ol hakl obobur, inim bu haroklme saon arman ebe ora naom paongaomun ngub kao njisao. Inim Karasol hul ha haroklme ub di, inim tenaol mendel kone wi wi bu haroklme ub di, inim nao bor was kone ubur turi hom ha haroklme ub di, naom ini hem kobur haondaomun sa ko nen saboklmao ub inim di nao hem ko haondaomun sa ko nen sabo haroklme ub di, inin arman hambun sao ngo baeben kao njisaol, naom arman ngo pangismao tomb turi aondao ora himismao.^k ⁷ Nao haeme mbaoli hakl o, naom ke andub sao hondo haroklmaol naon kone bor kend bin haroklmao o, nas Timm inim Karasol hul ha hayem ko kam ibisaol pangismao saom, naon kone bor hul ha saor peyo hamun kisao ka.^l ⁸ Heneng ora inim ngo beyem ub Aorao Aondaol ha hul peyo obul hul ha saor peyo was haklemi tomb, nao naon kone bor pe pae non bi inj, nao enjo hae non bi haklmao ora. ⁹ Nao Ngaoron sem ora hayom ol inim hambun sao oborob was bu hayem sao nen sabemao tomb, naon kone bor turi aondao ora bin hayom ub naom Ngaor bor tengiyu kao ha was haklmao ora. ¹⁰ Ngub bukmaol naom ini hayem ol obo inin el wil hondoklmao tomb, inim Ngaorol hul ha haroklme ub aondao bu ora hul ha hareklemin ko naom ini bor angal kang mend kao njukl, Ngaorom nao ini hayem ol obaomun harer muwalen ko nen sabobur, naom hora di somna di hor hambunon Ngaor bor kao kal ha was haroklmao ora.

^h3:1-3 Bis 16:1-3; Bis 17:15; Ebe 3:13; 2 Tim 3:12   ⁱ3:4 Bis 14:22

^j3:5 Pil 2:16   ^k3:6 Bis 18:5   ^l3:7 2 Tes 1:4

**Paolom Ngaor obum ni su
Tesalonaka pon lao ko nen sabisao o**

¹¹Naom naon Ab Ngaor obun mbib ora nao ini hayem ol obaomun lao ko nen sabeyom ol, naon Aorao Aondao Njises kab mbibim nao ngub ini hayem ol obaomun lebi ora.^m ¹²Mende di naom inil hond homo kone u haroklmao nda ub inim di ini hakl hakl mendel kone wi wi bubur, inim tenaol aeben baeben hambun di kone wereklemin ko, naom Aorao Aondaom inin kone bor tenaol mendel kone woroklme kone ebe ngubi and mao saen ko nen sabeyom. ¹³Ngub buklaol tomb obum inin kone bor taol taol nao bi hul ha saor peyo hareklemin laol, mabor naon Aorao Aondao Njises obum obun sablo haen kisao baeben daol haru waki oboklemi tomb inim Ngaoron elol inin kone bor khorob sao kang mend nao wi, kone ebe dund se wi komb bi ora haklemi.ⁿ

**Ngaorom kone ngubi
woroklme ub turi hemeyao o**

4 Nao haeme mbaoli hakl o, mend di naom ini bor hambun sao Ngaorom turi homoklao ub was bu hareklemin ko kao njismaol, inim oborob ora men hakol bu haroklme ora. Ngub bimi o naom Aorao Aondao Njiseson elol habur kao njeyaom ngao, inim ngubi tomb di waki was kond bam bam bu, bu haklwaebe ko mao doklayaom ka.^o ²Naom ini bor Aorao Aondao Njiseson angal ora kao njubur, ngo sao ngo sao bibaebe ko kao njisumndis ub inim ora hendeyem. ³Ngaor obum turi homaoklao ub inim ngub ora beklemin ko nen sabeyao. Paes pu pu bimi ubi kone kho ngubi baeben hambun inin kone bor nao eben harek-

lemin ko nen sabeyaong, inin kone bor kho ngubi nao eben waondi paen habur komb bi ora haklwaebe.^p ⁴⁻⁵Tenaol Ngaoron man nao pange baebenom paes pu pu bukbur heb hom hom bimi nda ub inim ngub nao bibaebe ora. Ngub inj, aol Ngaoron sem baebenom kone ebe tangar ubi ora ubur ten taol bimi nda ub inim di oborob ora nen sabo kone ebe ngubi ubur, inin were sisao hem ko kone wi wi beklemin ub ten taol bibaebe ora.^q ⁶Ngub nen sabobur lemin inim inin aorao haemen maes no khorob bubur menden sao heb nao homoklwaebe ora. Naom mbes ini bor ngo sao oborob ora pangeklemin kao nju hasumndis ub, Aorao Aondaom tenaol mendbor khorob ngub bu haklemi baeben bor mbinim khorob ngo bu haklemi on san lubur ke mao handaklao ora. ⁷Pangeklem. Ngaorom nao paes pu pu bimi kone kho ngubi u hamun ko inj nao ubuklub kisao ka. Ngub inj, Ngaor obum nao obun sem komb bi ora habur, kone ebe tangar ora u hamun ko bember peb bu mao ha peb bisao ora.^r ⁸Ngub bisaol tenaol mondom man ngo makl homobur tuwarob sin, obum aol heneng bor inj makl homobur buklaol ka. Ngub inj, obum Ngaor ngo obu ini bor Wesao Tangar Ebe ora taol bu njaoraoklao nda ora makl homo mesao kalobur buklaol.^s

⁹Ngaorom inim ini hakl hakl mendel kone wi wi bu haklemi ub muwalisaol inim ora hendeyem ol, nim ini bor mendel kone wi wi bimi on inim ngub bibaebe ko nim bas ngo bor baehaemen menjao nao lowao ora.^t ¹⁰Inim Karason sem su Maseroniya hambun bor paoleyem baeben hambun hond homo kone u was hayem o, naom ini bor waki taeki ko kao deb deb bim ngao,

^m3:11 2 Tes 2:16   ⁿ3:13 Pil 1:10; 2 Tes 1:7; 2 Tes 1:10   ^o4:1 2 Tes 3:6

^p4:3 1 Tes 5:23; NjuS 10:10; 1 Pit 1:16   ^q4:4-5 1 Kor 6:13; 1 Kor 6:15

^r4:7 2 Tes 2:13-14; 1 Pit 1:15-16   ^s4:8 Luk 10:16; 2 Kor 1:22   ^t4:9 Nju 13:34

inim mendel kone wi wi bu haroklme ub kone ngubi aondao bu and sen ora haklwaebe.^u ¹¹ Mende di naom ini bor mbes kao njisumndis ub inim tenaol mendem buklaoson was ngo be sao hend ko el humbur humbur nao wi, inin mbib buklemi saon was hem ko bu haklwaebe ora. Ngub bubur lemin inin ne noklemi on di inin mbib haklemi on inin ki oram kongon buri ora bu, sub was ham ham buklemi on nen sabo haklwaebe.^v ¹² Heneng ora inim ngub bu haklemi tomb ne di menjao menjao tenaol mendel mewa was nao buruklemil, tenaol Ngaoron man nao pange baebenom inim oborob was ngo bu haklemi ub hondoklemi ora.^w

Mabor Aorao Aondao waki oboklao o

¹³ Nao haeme mbaoli hakl o, tenaol mendbor Ngaorol hul nao hae haroklme baebenom tenaol himismi baeben mbinin maol bor waki enjoklemi ko nen nao sabebur mbinim hem ko de aondao bu ora lome nda ub, naom inim di tenaol homoklemi baeben waki enjoklemi ko nao hondo hae, inim hem kobur mbini waki nao enjoklemi ko nen nao saboklemin ko pangoklaom ka.^x ¹⁴ Ngub inj, naom Njises obu pe paesao o Ngaorom obu waki mao enjaesao ko ora hendeyom ol, Njises obu waki oboklao tomb tenaol mendbor Njisesol hul ha haeme o homoklme baeben Ngaorom Njises obu daol haru waki eben lao ora.^y

¹⁵ Naom ini bor Aorao Aondaon angal bib ebe ngub kao nju haroklmao nda ka. Mabor Aorao Aondao obu waki oboklao tomb nao tenaol mendbor nao heme sul bao haklmao baebenom, mbini

tenaol himismi o waki enjoklemi baeben mbini naon mama eben nao mbes nao poklmao ora.^z ¹⁶ Ngub inj, mabor bao ngo pindib paklao on angal mini wesao baeben maomb bo haraoklao aondao oram, Aorao Aondao eben ko angal aondao bu ora ko, Ngaoron biyukel mbel di aondao bu ora pangoklao. Ngub buklaol Aorao Aondao Njises obum yu heben haklbir su ngo bor oboklao tomb, tenaol mendbor Karasol hul ha habur himismi baeben mbini mbes enjo kimb buklemi ora.^a ¹⁷ Ngub buklemil nao tenaol mendbor nao heme bao haklmao baeben di, tenaol ngo himismi o waki enjoklemi baeben daol nao hambun maomunu Aorao Aondao Njisesom yu saohar mulaol darukl o bor men muklaol, naom obu hen mubur lomaon Aorao Aondao obu hesa haru haeben saklmao ora.^b ¹⁸ Ngub bukmao ora ngao inim ini hakl hakl menden kone bor ngub hem ke sao mend buklaosomb, angal ngom menden kone bor sub sisab mao ba ba bu, hul ha saor peyo haen kao kao bibaebe ora.

Aorao Aondao oboklaong man man bu haemin ora

5 ¹⁻² Nao haeme mbaoli hakl o, paes noklme aolom somna tenaolom nao henden paes noklme nda ub, Aorao Aondao obu oboklao bao on di ngub ora oboklao ko inim di ora hendeyem. Ngub beyem ol naom baehaemen Aorao Aondao obu bao ngon oboklao be? ngo tomb oboklao ko bas ngo bor ngo saon menjao nao lomao ora.^c ³ Inim ngo hendeyem ub tenaol hambunom naom ngubi tomb bao oborob was bel nao bor menjao nao buklaong, naon kone bor sub sowa paen oborob was haem lemi tomb, bmbor ngo

^u4:10 2 Tes 3:4   ^v4:11 Ebe 4:28; 2 Tes 3:8; 2 Tes 3:12

^w4:12 1 Kor 5:12-13; Kol 4:5   ^x4:13 Ebe 2:12   ^y4:14 Oro 14:9; 1 Kor 15:3-4; 1 Kor 15:12   ^z4:15 1 Kor 15:51   ^a4:16 1 Kor 15:52; 1 Tes 1:10; 2 Tes 1:7

^b4:17 Njo 12:26   ^c5:1-2 Mat 24:36; Mat 24:42-44; 2 Pit 3:10; Kao 3:3

ora tomb was mbini bor ke mao handakl buklaol saom penar bu ora teb soklao. Ngub buklaol tenom hondbao pango wimi tomb nim ngo tomb maruklwao ko nen nao sabe boroklme o, pibnao mbini mao burir biyabur tanda aondao ora biyaol mbinim tanda ngo biyao o baondib paen kokl buwaroklme nda ub, tenaol hambunom ke ngo hondoklemi o baondib paen kokl buwaklemi ora.^d

⁴Ngub buklemi o ini Karas sem baeben non em hundur wi bor inj hayem ol, bao ngo Aorao Aondao obu oboklao bao on, ini hayem ol paes noklme aolom sub ora ubuklmi nda ub ini mao burir biyabur inj oboklao. ⁵Ngub inj, ini ngo baeben hora bao bi bor was haroklme sem ora hayem ol, nao Karas tenaol baeben hambun somna em hundur wi bor haroklmao sem inj hayom ka.^e ⁶Ngub beyom ngao tenaol tangar mendborom kone awis habur enjmor lome nda ub naom ngub enjmor nao ke, naon kone bor oborob ora kimb bu pa win ora habur naon elom di oborob hend ha was haemin ora. ⁷Heneng ora naom di ora hendeyom ub tenaol mendbor enjmor ko u paoloklme baebenom somna em hundur wi bor paoloklme. Tenaol he soklme ib no he soklme baebenom di somna em hundur wi bor was he soklme ib no he so haroklme ora. ⁸Ngub bimi o nao hora bao bi bor hayom baebenom naon kone bor he se non bi nao hae, oborob kimb bu pa win ora haemin. Ngub bubur lomaon naom Ngaorol hul ha haroklmao nda ub hesa naom tenaol mende hond homo kone wi wi bu haroklmao nda ub kab, naon kongbaon war himbi menger ora yaong, naon kongbao bor maru manga mba haemin ora. Mende di Ngaorom nao bu mukl oboklao ko bao hondo hayom

ub teng buri menger ora yaong, naon wesmbaol ndibi mbae non bu haemin ora.^f ⁹⁻¹⁰Pangeklem. Ngaorom nao ko homo ke mao handaklbur inj bember ha peb bu mao ha peb bisao ka. Ngub inj, naon Aorao Aondao Njises Karasom nao bu min ko ora bember ha peb bu mao hasaol, nao tenaol nao heme bao haklmao baeben di, mbes himismi baeben di, obum nao hambun bu mukl wakl oboklao tomb obu hesa haru haeben samun ko nao bisur bu, bu muklbur himisao ora.^g ¹¹Ngub bisaong inim ngubi tomb oborob ora ngo bu hayem ub inim ini hakl hakl mende bisur bi bi bu, menden kone bor hul ha saor peyo haen kao kao bu haklwaebe ora.^h

Paolom bas ngo waeb bu kowes bisao o

¹²Nao haeme mbaoli hakl o, ini Karas tenaolon maomb bo haroklme aol baebenom ini maeb ha bisur bubur inin kone bor oborob dund se was wereklem, mbinim inin kone bor hambun sao mao dund baen ko Aorao Aondaom mbini bember ha peb bu mao hasao ora. Ngub bisaong inim inin maeb haroklme aol ngo baebenom lemi sao di hul nao hae oborob ora haklwaebe ko naom ini bor taeki laom ka.ⁱ ¹³Mbinim ini bor kongon hobao sao ora ngo bu haroklmeng, inim mbini hem ko kone ubur turi aondao ora homo haklwaebe. Ngub bubur lemin inim ini hakl hakl kone armend sisao nao wi kone ukl bombor ora u haklwaebe.

¹⁴Nao haeme mbaoli hakl o, naom ini bor kao deb deb ora bim ngao, inim tenaol mendbor kongon bibi makl was homoklme baeben bor ngub nao bibaebe ko taolu lu man lowaebe. Inim tenaol

^d5:3 Mat 24:39; Luk 21:34-35; Njo 16:21-22   ^e5:5 Oro 13:12; Ebe 5:9   ^f5:8 Ebe 6:14; Ebe 6:17   ^g5:9-10 Oro 14:8-9; 1 Tes 1:10; 1 Tes 4:14; 2 Tes 2:14
^h5:11 Njur 20   ⁱ5:12 1 Kor 16:18; 1 Tim 5:17

mendbor mbinin kone bor pakl homobur kend bin haklemi baeben di, mbinin kone bor hul ha saor peyobur as ko haen lowaebe. Inim tenaol mendbor kone taol taol bu Ngaoron man tuwaki ke ke bimi baeben di bisur bubur lemin, inim tenaol hambun bor di sub sowa pa was ham ham bibaebe ora.^j ¹⁵ Inim hor hambunon ini hakl hakl di tenaol hambun bor di oborob was bam bam buklemi on and sen kam kam bubur lemin, mendborom ini bor khorob buklemi tomb di mbinim ini bor ngo buklemi on bu san nao libaebe ora.^k

¹⁶ Ngub bubur lemin inim hor hambunon turi hom ha was haklwaebe ora.^l

¹⁷ Inim hor hambunon Ngaor bor kao kal ha was haklwaebe ora.^m ¹⁸ Ini Eben Ke Aol Njisesol hul ha haroklme baebenom hambun sao maebib tulib kab menjao was buklaol tomb di Ngaor bor tengiyu was keme tomb Ngaorom kone ngubi turi homaoklaong ini bor hambun sao khorob sao oboklaol tomb di, oborob sao oboklaol tomb di, inim turi homo Ngaor bor tengiyu was lowaebe ora.ⁿ

¹⁹ Ngaoron Wesao Tangar Aondaor oram ini bor kao njuklaol sao di nao men mbaklwaebe ora.^o ²⁰ Ngaoron Wesao ngom kao lao ub mondom ini bor angal ngo kao njuklaol tomb, inim angal ngo makl homo nao tuwaklwaebe ora.^p ²¹⁻²² Ngub bubur lemin inim hambun sao, ngo sao kho ngo sao ebe ko oborob ora te mao bembera taol bu kobabur,

inim hambun sao kho e ko nen saboklemi sao baeben tuwa wandi paen sao haklwaebe. Ngub bubur lemin hambun sao ebe e ko nen saboklemi sao baeben men hakol bu haklwaebe ora.^q

²³ Ngaor obu sowa pa as ko haroklme on te ora hayaol, obun mbib ini oborob komb bi hae ora hareklemin kobur laon, obum inin wesao di inin kone di inin toklo di oborob ora maeb haklao. Ngub buklaol naon Aorao Aondaor Njises Karas obu wakl oboklaol tomb, inim khorob bimi sao inin kone bor kang mend nao win oborob ora haklemil oboklaol.^r

²⁴ Ngaor obun mbib nao bember ha peb bu ubuklub kisaol, obum nao bor hambun sao bukluwo ko nen sabisao ub oborob was bu kowes buklaol, naom obul ebe hul ha haklmao ora.^s

²⁵ Nao haeme mbaoli hakl o, Ngaorom nao bisur bin ub inim nao enjo ngo bor hayom baeben di nen sabobur Ngaor bor lowaebe ora.^t

²⁶ Nim ini hambun hem aondaor ora ko hae ngao, nao tenaol Ngaoron semom bimao nda ub inim nim bi non bu Karas tenaol hambun bor turi homo, ki siken bi ngaklwaebe ora.^u

²⁷ Ni Aorao Aondaon elol habur kao njurukl ngao, inim bas ngo bor waeb ngo wi ub Karas tenaol hambunom pangen kao kal ngaklwaebe ora.

²⁸ Naon Aorao Aondaor Njises Karasom inin kone bor bao habur ini hond hom ha was hayao ora.

^j5:14 2 Tes 3:6-15 ^k5:15 Oro 12:17; 1 Pit 3:9

^l5:16 Pil 4:4 ^m5:17 Luk 18:1 ⁿ5:18 Ebe 5:20 ^o5:19 Ebe 4:30 ^p5:20 1 Kor 14:1; 1 Kor 14:39 ^q5:21-22 1 Njo 4:1 ^r5:23 Oro 15:33; 2 Tes 3:16

^s5:24 1 Kor 1:9; 2 Tes 3:3 ^t5:25 Kol 4:3; 2 Tes 3:1 ^u5:26 Oro 16:16

Paolom Tesalonaka tenaol bor bas kabo pen kisao o

1 Nao haeme mbaoli haki o, nao enjo ngo bor hayom baeben ni Paol di Silas hesa Tim kab di, nao ngo baebenom ini tenaol su Tesalonaka abo ngo bor, ini naon Ab Ngaor hesa Aorao Aondao Njises Karas kabon sem hayem baeben bor bas ngo waeb bu eben laom ka.^v
²Naon Ab Ngaor hesa naon Aorao Aondao Njises Karas kabom ini bor hondom ha was habur, inin kone bor sub tibaen as ko hareklemin lebi ora.^w

Paolom turi homobur Ngaor bor tengiyu kisao o

³Nao haeme mbaoli haki o, inin Ngaorol hul ha haroklme ub di aondao bu and sen habur, inin ini haki haki mendel kone wi wi bu haroklme ub di aondao bu and sen kam kam bu hayem ka. Ngub beyem ol naom hor hambunon Ngaor bor tengiyu kao ha was haroklmao ub heneng ora naom ngub kaeb se ub ko haroklmao ora.^x
⁴Inin ngub ora bu hayem ol naom tenaol Ngaoron sem su hambun bor paoloklme baeben hambunom pangen kao kalobur, mbini Ngaoron sem Tesalonaka tenaol baebenom ke mundub mundub bi hondobur, mbini kone bor kend bin haeme tomb di Ngaorol hul ha saor peyo was haroklme ko, naom tenaol hambunon el sol ini bor kaoya ko haroklmao ora.^y

Karasom tenaol hambun oborob ora sablokla o

⁵Inin ke ngo hondobur hul ha saor peyo hayem on te, Ngaorom ini bor ngub muwaleyao ka. Inin ke mundub

mundub bi ngo hondo hayem baebenom Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub hem aondao ora kobur, inin ke ngo hondo hayem ol Ngaorom ini obum maeb ha maomb bo hayao bor hareklemin laol, Ngaor obum tenaol hambun kone oborob dund se ora ubur sablokla o.^z
⁶Ngub buklaol Ngaorom tenaol mendbor ini bor ke mundub mundub bi mao handa, inin kone^a bor kho mao sa haroklme nda baebenon san di mbini bor ke mao handakla o ora.
⁷Ngub buklaol obum ngo bukla o ub kone dund se u bibi wi ub ora buklaol, inin ngubi tomb ke mundub mundub bi hondo inin kone bor kho sen hayem ub di, naon kone bor kho sen hayom ub di, Ngaorom mabor mu tuwa sisab bi hamun kobur laon obum sub nao hambun maomunu kongre ebe oral baoraomun lao ora. Obum ngub bukbur laon mabor Aorao Aondao Njises obun angal mini wesao buri aondao baeben daol haru yu heben haki bir is sung aondao dao haki bi bor bor panaem tenaol hambunom henden ora obokla o.^b
⁸Obum ngo obokla o tomb tenaol mendbor Ngaor nao hende haroklme baeben hesa tenaol mendbor naon Aorao Aondao Njiseson angal bib hobao sao ngo makl homobur tuwaroklme baeben kab ke mao handakla o ora.^c
⁹Mbini tenaol ngo ke hondoklemi baeben Aorao Aondao obu haya o teb so nao haebur, obu bao bi buri ora hayao o bor di nao haen tuwaklaol mbini ke hondo haeben saklemi ora.
¹⁰Mbini ngo baeben bor ngub bukla o, bao ngo Karas obu obokla o on tenaol obul hul ha haroklme baeben hambunom turi aondao ora homobur, obu bao bi imbi wi aondao ora hayao ub aondao bu ora kaoya lemi ora. Ngub buklemi mbes

^v1:1 1 Tes 1:1   ^w1:2 Oro 1:7   ^x1:3 1 Tes 1:2-3; 2 Tes 2:13   ^y1:4 2 Kor 7:4; 1 Tes 2:19; Kao 1:9   ^z1:5 Pil 1:28   ^a1:6 Oro 12:19; Kao 18:6-7

^b1:7 Mat 25:31; 1 Tes 3:13; 1 Tes 4:16   ^c1:8 Oro 2:8; 1 Pit 4:17

naom ini bor Ngaoron angal bib hobao sao kao njisumndis tomb inim di angal bib ebe ngol hul ha hasimndis ol, ini di mbini daol haru ngub kaoya lemi ora.^d

¹¹Naom inim ngo buklemi ub nen sabobur, Ngaorom inim obum nen sabeyao ub bu hareklemim ko bember ha peb bu kor bu ubuklub kisao ub, inim oborob ora nen sabo bu hareklemim ko naom naon Ab Ngaor bor kao kal ha was haroklmao ora. Naom Ngaor bor ngo lo-mao ub inim hambun sao oborob was bu hamun ko nen sabeyem ub di, inim Karasol hul ha habur kongon hambun sao bu hayem ub bu hareklemim ko di, Ngaorom ini bor obun buri taol bu njin ko naom Ngaor bor kao kalo harokl-mao ora.^e ¹²Ngub bimaol naon Ab Ngaor hesa naon Aorao Aondao Njises Karas kabom ini bor hond hom ha haen was haklemi. Ngub bubur lemin inim naon Aorao Aondao Njises bor turi homobur kaoya lemi ub, ini obun sem ora habur buklemil obum di inin imbi win lao ora.

Khorob mao baraoklao mend wen pindib paklao o

2 Nao haeme mbaoli hakl o, naon Aorao Aondao Njises Karas obum waki obobur nao hambun obu haklaol was obo maembe mbamun lao on, naom ini bor angal mend kao njaomun ub pangoklwaebe.^f ²Aol mendborom ini bor ko hayem ub Aorao Aondao obu waki oboklao bao o mbes pindib parob lomeng, mbinim ngub lemi tomb inim penar bu burir biyu inin kone bor taol taol nao bi sub haklwaebe ora. Mendborom ini bor nim Ngaoron Wesaom kao njaonao ub kaki kobur kao njaem sin di, mendborom ini bor Ngaoron angal bib kao nji non bubur kao njaem sin di, mendborom ini bor nao ni daol enjo bor

hayom baebenom bas eben kaemi sa ub kao njaoraoklao kobur kao njaem sin di ³mbinim ini maobowakleming, mbinim ini ngub maobowa hambun sao ngo bu haklemi ub bu haen bao wa nao bibaebe ora. Pangeklem. Bao ngo kosu uklaol tomb baehaemen bao nao pindib paklao ora. Ngub inj, tenaol andub ora mendbor Ngaoron angal bib ebe nda makl homo men mbaki buklemi baeben mbes obo pindib pabur Ngaoron sem bor saond bu kaloklemi. Ngub buklemi tomb Khorob Mao Baki Buklao Aol obu is de bor poklbur hayao o obu di obo pindib paklaol, ngo sao baeben mbes nao bi haenbur Aorao Aondao obu oboklao bao o mbes nao pindib paklao ora.^g ⁴Ngub bubur Khorob Mao Baki Buklao Aol ngo obum Ngaor di, tangar tangar sao ngaor menger kaoya lome sao baeben hambun sao di, tenaolom ngub turi homo kaoya lome sao baeben hambun sao ora hala bowes bu men mbaklao ora. Ngub bubur laon obum obun mbib was kaoya ko, ni aondao ora hae ko ebekone po obu Ngaor ora men korobur, Ngaor Hen Moroklme Anda bor honda burubur ni Ngaor ora bere lao.

⁵Ni ini daol haru hasumndis tomb nim ini bor angal ngon kao njundis ub inim aoki hemen beya hayem be? ⁶Inim di ora hendeyem ub Khorob Mao Baki Buklao Aol nda, ngubi tomb bombor sao mondom obu nao eben ko pela wiyao ora. Ngub beyao o aol ngo obu ngo tomb oboklao ko Ngaorom nen sabisao ub obu pindib paklao ora. ⁷Inim di ora nen sabeyem ub khorob aondao ora ngo wen buklaol ub ngubi tomb sub mupangobur bam bam bi haen hayem ol, ngub bao mupango bi haen was, Khorob Mao Baki Buklao Aol ngo nao eben ko pela wiyao ndam ngub peben ha waondiyak-

^d1:10 Kol 3:4; 1 Tes 3:13   ^e1:11 Kol 1:9; 1 Tes 1:2-3   ^f2:1 1 Tes 4:13-17

^g2:3 Njo 17:12; 1 Tim 4:1; 1 Njo 2:18; 1 Njo 4:3

laol, khorob ngo sao aondao bu ora and soklao. ⁸Ngub buklaol tomb Khorob Mao Bakl Buklao Aol nda obo pindib paklao ora. Ngub obo pindib paklao o Aorao Aondao Njisesom obu di buri palaokl-bir bao bi ora obo pindib pabur, Khorob Mao Bakl Buklao Aol ngo khorob ora lu bowes bubur laon, obun ne popom aol ngo pe paen luklao ora.^h ⁹Seranom Khorob Mao Bakl Buklao Aol ngo obu bor obun buri taol bu kaloklaol, obum tenaol maobowam akol bubur obun kongon buri ora di, tenaolom ko mend nao hindismi sao di, burir biklme sao di,ⁱ ¹⁰tenaol maobowabur bimi sao baeben hambun sao di, tenaol mendbor ke hondo haeben saklbur haroklme baeben maobowabur ngo sao baeben henden bu haklao ora. Tenaol ngo ke hondo haeben saklbur haroklme baebenom Ngaoron angal heneng heneng was lao ndal hem ko kone ukl beme sin, Ngaorom mbini bu mukl beyao o, tenaol ngo baebenom Ngaoron angal ngo turi nao homoklme ora. ¹¹Mbinim ngub bimil Ngaorom tenaol maobowaraoklao sao ngom mbini ngo buri palobur maobowaklao ub, heneng e ko nen saben ko ngo sao ngub eben waklao ora.^j ¹²Ngub buklaol tenaol ngo Ngaorom angal heneng was lao ndal hul nao hae haroklme baeben hambunom mbinim khorob buklemi on was turi homo bu haklemil, Ngaorom mbini ngo baeben te mao sarabur ke hondo haeben saen lao ora.

Ngaorom ini Tesalonaka tenaol bu muklbur sablo haen kisao o

¹³Nao haeme mbaoli hakl o, Aorao Aondaom ini ngo baeben hond homo kone u hayao ora. Ngaorom mbes ora ini bu muklbur sablo peb bu mao hasaol inim obum heneng lao angal ndal hul ha

ora hayem ol, obun Wesao Komb Bi Tangar Aondao oram ini Ngaor obun sem ora hayem ko soweb bi hae hareklemin kisao ora. Ngub bisaol naom ngo sao nen sabo turi aondao ora homobur, hor hambunon Ngaor bor tengiyu ko kao kal ha was hayom ka.^k ¹⁴Heneng ora Ngaorom ini bember ha peb bu mao hasao ko naom ini bor Angal Bib Hobao Sao ngo kao njisumndis tomb, naon Aorao Aondao Njises Karas obum obu buri bao bi ora hayao ub ini di ngubi hareklemin koklbur, ini bember ha peb bu ubuklub kisao ora. ¹⁵Nao haeme mbaoli hakl o, ngub bisaong inim hul ha saor peyo ora habur, naom ini bor mbes Ngaoron angal bib hobao sao hambun sao kao njisumndis baeben di, naom angal bib ebe ngo bas bor eben kobur kao njaoraokl-mao nda baeben di, ngo baeben hambun inim oborob ora men hakol bu haklwaebe ora. ¹⁶⁻¹⁷Naon Ab Ngaor obum nao hond homo kone u habur naon kone bor hor hambunon sub sowa pa as ko was haeben samun lao ub di, obum nao bor buklwao kisao ub heneng buklaol ora ko nen sabobur, Ngaorom nao oborob hamun lao ub bao hondo hamun lao ora. Ngub buklaol inim hambun sao buklemi sao di oborob was bu habur, inim lemi sao di oborob was ko hareklemin ko, naon Ab Ngaor ngo obu hesa naon Aorao Aondao Njises Karas kabom inin kone bor hul ha saor peyo was hareklemin lebi ora.^l

Ngaorom nao bisur bin ub inim Ngaor bor lowaebe

3 Nao haeme mbaoli hakl o, naom ini bor angal kang mend di ngub ora kao kowes bim ngao pangoklwaebe. Naom Aorao Aondaon angal bib hobao sao nda tenaol hambun bor kao kaloklmao tomb

^h2:8 Kao 19:15   ⁱ2:9 Mat 24:24; Kao 13:11-13   ^j2:11 2 Tim 4:4

^k2:13 Njo 15:16; Ebe 1:4; 1 Tes 4:7; 1 Tes 5:9; 2 Tes 1:3   ^l2:16-17 1 Tes 3:13

angal ebe ngom ini hasmil aondao bu baorao pisndis ub, su hambun bor di baorao pam aeben buklaol tomb Aorao Aondaon imbi aondao bu ora win ub Ngaorom nao bisur bin ko inim Ngaor bor kao kal ha was haklwaebe ora.^m ²Inim di ora hendeyem ub tenaol andub mendborom Karasol hul nao hae hayem ngao, aol kone kho wi khorob bimi ngubi baebenom nao bor khorob nao bin ko di inim Ngaor bor kao kaloklwaebe ora. ³Mbinin ngub bib se hayem o Aorao Aondao obum oborob sao was bu haraoklaol, nam obul hul ha haeb se ora hayom ol obum ini oborob ora maeb habur obun buri taol bu njuklaol, Seranom ini bor di khorob mao bakl buwaklaol ora.ⁿ ⁴Heneng ora Aorao Aondaom naon kone bor kao njaoraoklaol ub inim ngub bu hayem ko naom di ora hendeyom. Ngub hendeyom ol naom ini bor hambun sao bu haklwaebe ko kao njoroklmao nda ub inim men hakol bu hayem ol, mabor di ngub was bu haklemi ko ora hendeyom ka.^o

⁵Ngaorom ini hond homo kone u haraoklaol ub hesa Karas obu ke mundub mundub bi hondobur hul ha saor peyo was hasao ub kab, inim hendeklemin Aorao Aondaom inin kone bor mao nen sobabur muwalen ko ora nen saboklaom.

Ini hambunom kongon hambun sao buri palo ora bu haklwaebe

⁶Nao haeme mbaoli hakl o, naon Aorao Aondao Njises Karasom naon kone bor kao njaoraoklaol ub naom ini bor angal buriyab ora kao njaoraoklaom ngao pangoklwaebe. Ini Karason sem ngo haklon mendborom naom ini bor mbes kongon buri palo bibaebe ko kao njisum-

ndis ub nao bibur hor so was harim sin, inim tenaol ngub buklemi baeben hesa maomunu nao hae waondiklwaebe ora.^p ⁷Inim di ora hendeme nda ub mbes naom ini daol haru hasumndis tomb naom hor so nao biri kongon buri was bu hasumndis ngao, inim di naom ngo bu hasumndis ub was bu haklwaebe ora.^q ⁸Inim nao bor ne njismi o no hasumndis tomb di, naom inin ne ngon mendbor san nao libur baehaemen was nao no hasumndis ka. Ngub inj, naom inin ne was noklmao tomb inin ne pond buklaol inin kone bor kend nao bin ko, naom inin ne ngon san luklbur hora di somna di kongon hambun sao buri palobur bu kimb was bu hasumndis.^r ⁹Inim nao bor ne ngo njisimndis ub naom nao mu naeb se hasmaol inj bismao ora. Ngub inj, naom inim ne di ngo njisimndisao hakl san nao li bao was naeb se hasumndis o, inim di naom ngo bukmao o hondobur ngub bu hareklemi ko ini muwalisumndis ka.^s ¹⁰Mbes nao ini daol haru hasumndis tomb naom ini bor ngub bibaebe ko kao njisumndis ub inim di ora hendeyem ka. Tenaol mondom pakla so hor so was burubur kongon nao ba sin, obum ne nao noklao ora.^t

¹¹Pangeklem. Naom ngo laom o ini abo ngo bor hayem haklon mendborom kongon nao bi hor so was hayem ke pango hayom tomb, mbini ngo baebenom tenaol mendem beme saon was el humbur humbur u hondo mao kirila dubiyu hal waeki taokl pobo hayem ke pango hayom ol, ngo sao mbinin menjao inj baroklme o ngub bimil laom ka.^u ¹²Ngub bimi o Aorao Aondaom Njises Karasom naon kone bor kao njiril ub, naom ini tenaol ngub bu haroklme baeben bor inim ngo bimi ub

^m3:1 1 Tes 5:25   ⁿ3:3 1 Tes 5:24   ^o3:4 2 Kor 7:16; Kal 5:10; 1 Tes 4:10

^p3:6 Mat 18:17; Oro 16:17   ^q3:7 Pil 3:17; 1 Tes 1:6   ^r3:8 1 Tes 2:9

^s3:9 1 Kor 9:4; 1 Tes 1:6   ^t3:10 1 Tes 4:11   ^u3:11 1 Tim 5:13

nao bi, ngub ora bibaebe ko man laom. Inim sub oborob was ham ham bu, inin ne noklemi on di inin mbib sisao kongon buri palo bubur was no haklwaebe ora laom.^v

¹³Mend di ini nao haeme mbaoli hakl oborob was bu haroklme baeben o, inim non oborob bibi on makl nao heme oborob ngub was bao bu haklwaebe ora.^w ¹⁴Ini ngo haklon mondom naom ini bor bas ngo bor ngo laom ub makl homobur nao ba sin, inim obum ngo buklaob ub oborob ora hondobur obum sakl polo waki kone baol menin ub, inim obu hesa maomunu nao hae wandi pam pam bibaebe ora.^x ¹⁵Ngub buklemi o inim obu bor inin saond bi men koro inj, inim obu naon sem ora hae ko nen sabobur, obu bor ngub nao bibi ko sub taolu libaebe ora.^y

**Paolom bas ngo waeb
bu kowes bisao o**

¹⁶Naon kone bor sub sowa pa as ko haklmao on te Aorao Aondao obu ora yaol, ini bor menjao menjao buklaob tomb di obum hor hambunon inin kone bor sowa pa as ko hareklemine kobur laon, Aorao Aondao ngo obum ini hambun bor haru was haklao ora.^z

¹⁷Ni Paolom bas leyo baeben hambunon waeb bu kowes bubur ngub was biyu ub, nao mbib ini bor bas ngo waeb bu kowes bubur nim ini bor ini ebe soklaong as ko ora haklwaebe kakl.^a

¹⁸Naon Aorao Aondao Njises Karasom ini hambunon kone bor bao habur ini hond hom ha was hayao ora.

Paolom nas Tim bor bas pibnao pen kisao o

1 Ni Eben Ke Aol Njiseson angal bib hobao sao kam akol biyu aol Paol ka. Ni Ngaor obu naon Bu Maoraoklao Aol nda hesa Eben Ke Aol Njises ngo naom obu oboklao ko hem ko hondo haroklmao nda kabom, angal bib ngo kam akol bu han ko bember peyo mao hasbi ora.^b
²Tim o, nim nje bor angal ebe ngo kao njuwao tomb njem Karas obul hul ha hael ol, nje nao isi non bi ora hael kobur nim nje bor bas ngo waeb bu eben kakl. Naon Ab Ngaor hesa naon Aorao Aondao Eben Ke Aol Njises kabom nje hond hom ha was ha bisur bubur, mbibim njen kone bor sub tibaen as ko hanin lebi ora.^c

Njem man habara buwaloklme aolom lemi ub men mbaebe ora

³Ni mbes su Maseroniya poklbur buwao tomb nim nje bor kao njundis ub ngubi tomb wakl kao njurukl ngao, njem su Ebeses abo ngo bor was bao habur lesin, aol mendborom man kakla bor bor buwaloklemi ub ngub nao bib ko taolu libi ora.^d
⁴Njem mbini bor ngub kaebe. Mbinim baehaemen inji arman ko haroklme ub hesa mbinin ab sumb wil himismi baeben hambunom imbi ndi munu haroklme ub kab, kone ngubi kabom tenaolon kone bor ngil ngaol mao karaoklao. Ngub biyaol Ngaorom tenaol hambunom oborob was bu habur, obul hul ha haen ko nen sabeyao ub ngo saom bisur nao buklaong, tuwaklaob ko men mbaen kaebe ora.^e
⁵Nim ngubi tomb nje bor angal kang ngo kao njurukl ub nim ngo kaklon te mbinim men hakol bu harim sin, mbinim kone

ukl bombor ora u kho kend mao bae sao mend nao bin haklemi. Ngub habur Njisesol hul ha ora haklemil, mbinin kone oborob ngo uklemi saom tenaol mende hond homo kone woroklme ub and sam aeben aeben bin lemi ora.⁶ Ngub buklemi o tenaol mendborom kone ebe ngo woroklme ub tuwaesmil, mbinim baehaemen angal kao bara win tangar tangar saon was kam kam bu, mbinin kone bor harer tangaron hesao mi pobur Ngaoron harer ebe on baondib minismi ora.⁷ Mbini ngo baebenom nao Ngaoron man ko haroklmao aol ora hayom kobur, naom Ngaoron man heneng oborob ora ko hayom ko nen saboklme o, mbinim man ngo di man ngon te di nao pangebur baehaemen ora ko haroklme.^f

⁸Heneng ora naom di ora hendeyom ol Ngaorom nen sabeyao ub tenaolom Moseson man ngo men hakol bu harim sin, man ngo di ebe ora yao o,^g⁹⁻¹⁰ naom ngon te di ngub wiyaong nen sobemin ora. Man ngo wiyao baeben hambun tenaol oborob bimi baeben bor inj kisao ora. Ngub inj, man ngo tenaol mendbor man hul haroklme baeben bor di, el kaol kaol lome baeben di, Ngaor hem nao ke baeben di, tenaol khorob bu haroklme baeben di, tenaol mendbor Ngaorom keyao sao turi homo men hakol nao bimi baeben bor di, tenaol mendbor mbinin ingi aorao pe paen loroklme baeben di, tenaol mende pe paen loroklme baeben di, ngub bimi baeben bor ke wiyao ora. Mend di mbini tenaol mendbor paes pu pu bu haroklme baeben bor di, aol mendborom ten heb homoklme nda ub mbinin aol sango heb homoklme baeben di, tenaol mende paes sao nobur lu mu pang peb bimi baeben di, tenaol mende bor baondaokl munu kakla kao

^b1:1 Kol 1:27   ^c1:2 Bis 16:1-3; Tat 1:4   ^d1:3 Pil 2:24

^e1:4 1 Tim 4:7; Tat 1:14   ^f1:7 1 Tim 6:4; 1 Tim 6:20; Tat 1:10

^g1:8 Oro 7:12; Oro 7:16

beyaroklme baeben bor di, mbini tenaol ngo nao Karason semon man oborob bibi ke wiyao ub men mbabur khorob tangar tangar hambun sao bu haroklme baeben hambun bor di, Moseson man ngo wiyao ub tenaol khorob ngub bimi baebenom khorob ngub nao bin ko man ngo baeben wiyao ora.^h ¹¹ Ngub wiyao nim naon Karason semon man oborob bibi ke wiyao ngo kabl o non, Ngaorom obun Angal Bib Hobao Sao ngo nim tenaol hambun bor kao kalo han kisao o hesa haru kao kalo haruklu ora. Ngub biyul Angal Bib Hobao Sao ngom Ngaor obu buri bao bi ora, tenaol hambunom turi was homoklmen te ora hayao ko kao njurukl hayao ora.ⁱ

Paolom Ngaor bor tengiyu kisao o

¹²⁻¹³ Heneng ora nim mbes naon Aorao Aondao Eben Ke Aol Njises bor maobowa angal bu hel hend peb bubur obun sem baeben di lu bowes bu hawao o, nim obum ngo bu hasao ub heneng bu hae ko nen sabo obum ngo bu hasao on te nao hendebur, nim kon nao wi non bi habur ngub was bu hawao ora. Ngub buwao o Aorao Aondao obum ni hond aondao ora homobur obum nim ora obun kongon ngo ebe bu haklao ko nen sabobur, obum nim kongon ngo bu han ko bember peyo mao habur obun buri ni bor taol bu njisao ora. Ngub bisaol nim obu bor tengiyu ko kao kal ha was haruklu ora.^j ¹⁴ Ngub bubur kisaon Aorao Aondao Eben Ke Aol Njises obum ni hond aondao ora homo bisur bubur obum ni hesa haru was haraoklaol, nim obul kone u habur obul hul ha ora haruklu.

¹⁵ Pangeklem. Eben Ke Aol Njisesom su ngo bor inin obobur, nao tenaol

khoroob bu haroklmao baeben bu muklbur ora ibisao ke angal ngo heneng ora wiyao, tenaol hambunom angal ngo pangobur heneng ora obum ngub bu muklao ko nen sobaeb se ora wiyao. Ni di khorob aondao bu ora biyu aol ni ora hael, nim khorob buwao saom tenaol mendbor khorob bimi baeben di men mbae ora yao ka.^k ¹⁶ Ngub yao o Ngaorom ni hond aondao ora homobur Eben Ke Aol Njisesom tenaol hambun bor hond hom ha was haraoklao ub, tenaol khorob bu haroklme baeben hambunom Eben Ke Aol Njises obum ni ngo hond homo bu misao ub hondobur, mbinim obul hul ha habur haeben saen ko obum ni khorob aondao ora buwao aol ngo mbes bu misao ora. ¹⁷ Ngaor obum ngub biyao obu Hambun Saon Wesmbao Aondao nao heme haeben saraoklao ora yaol, obu tenaolom elom nao handaeb se ora yao o obu naon Ngaor bombor ngo ora hayao. Ngub yaong naom obu imbi wi buri aondao ora hayao ko, tenaol hambunom pangen kaoya kao ha haemin ora. Heneng ora.^l

Paolom Tim bor kongon hobao sao ngo bibi kisao o

¹⁸ Tim o nao isi o, mbes Ngaorom naon kone bor kao njisaol njem kongon hobao sao ngo buklesi ko naom nje bor kao njisumndis ub, nim njen kongon hobao sao ngo bu hanin ko angal ngo kao njurukl ngao, njem Ngaorom angal ngo oborob men hakol ora bu haebe. Ngub bubur lesin njem Ngaorom saond bi haroklme baebenom khorob bu haroklme sao men mbanin ub buri palo saond bu kalo haebe ora.^m ¹⁹ Ngub bubur lesin njem saond ngo buklbur njen wipalom dekel dekel bi lao ub nao

^h1:9-10 Tat 1:9   ⁱ1:11 1 Tim 6:15

^j1:12-13 Bis 9:15; 1 Kor 15:9-10; Kal 1:13; Kal 1:15-16

^k1:15 Luk 15:2; Luk 19:10   ^l1:17 Oro 16:27   ^m1:18 1 Tim 6:12; Njur 3

bi, kone ebe ora u Ngaorol hul ha ora haebe. Pangal. Mbini aol mendborom mbinin kone oborob woroklme ub nao bibur, mbinin wipalom dekel dekel mao bayao ub was bu haroklmel, mbinin Ngaorol hul ha haroklme ub tuwaesmi ora.ⁿ ²⁰Aol Hameniyas hesa aol Aleksanda kab mbibim di khorob ngub was bisbil, nim mbibi ngo kab waki kone u bokeyobur mbibim Ngaor bor maobowa hel hondo angal ko mende nao bin ko, mbibi Seranom maomb bo haen wawao ora.^o

Paolom Ngaor bor ngub lowaebe kisao o

2¹⁻²Tim o, nim njem kongon hobao sao ngo benin ko kao njurukl ub buklbur buklesi tomb, Ngaorom nao hambunon kone bor sowa pa as ko hamun ken ub inim ngub ora bibaebe. Naom Ngaorom kone oborob waoraoklao ub men hakol bu oborob was bu haemin ub inim hobao sao oran Ngaor bor kao kaloklemi tomb aol wesmbao aondao baeben di, kabman sem maomb bo haroklme baeben di, tenaol hambun di Ngaor bor njem mbini bisur bu kone ebe taol bu kalaebe ko kao kalobur, obu bor tengiyu ko kaoya kao ha was haklwaebe ora.^p ³Naom Ngaor bor ngo kao kaloklmao ubi naon Bu Maoraoklao Ngaor ngom turi aondao ora homo haraoklaol, ⁴Ngaorom mbini tenaol ngo baeben hambunom obun Angal Bib Hobao Sao ngo wiyao ub heneng ora keyao ko nen soben ko, mbini tenaol hambun bu muklwao ko nen sabeyao ora.^q ⁵Ngub nen sabeyaol naon Ngaor obu bombor ngo ora hayaol, Ngaor hesa nao kab kobaranon dunin aol di bombor ora hayaol obu Eben Ke Aol Njises

ora yao.^r ⁶Ngub yaol obum tenaol hambun ora bu muklbur, obum obun mbib mbinim khorob bismi saon ne manabur himisesa. Ngub bisaol Karasom ngo bisao sao Ngaorom ngo tomb ora buklaol ko nen sabisao ub il so pind bisaol, Ngaorom tenaol hambun ora bu mukl ko nen sabeyao ub tenaol hambunom henden muwalisao ora.^s ⁷Ngub bubur kisaon Ngaorom ni obun angal bib hobao sao ngo kam akol biyu aol ora mao habur, nim Tenaol Sem Tangar baeben bor obun angal bib hobao sao heneng lao ngo kao kaloklwao tomb, mbinim heneng lao angal ngol hul ha haen ko obum ni mao hasao ora. Ngub bisaol obum ni mao hasao ko angal ngo kakl o kakla inj, heneng ora kakl ka.^t

⁸Tim o, nim su hambun bor aol hambunom mbinin kone bor ko homo ab saond bimi ubi nao eben mbini Ngaorom maeb haen ora habur, mbinin kone bor Ngaor hem ko mbinin ki sao bor menyabur Ngaor bor kao kalo haen ko ora nen sobakl.

⁹Aoh, nim mbini ten baebenom di mendborom bimi nda ub tenaolom yaor oborob ora biye ken ko, mbinin iri bor yaor andub ora bu, mbinin toklon yaor di han ngol hesa kullmundu tangar tangar ubi kab was hem ko bu haroklme nda ub nao bibaebe ora ko nen sobakl. Ngub inj, mbini ten baebenom di ebekone nao pe, mbinim lab lab di uklemi hakl ub bao was bibaebe buklemi ko ora nen sobakl.^u ¹⁰Heneng ora mbini ten Ngaoron wane burukl ko nen saboklemi baebenom, Ngaoron kongon tangar tangar uklao o oborob ora buklwao ko nen saboklemi tomb mbinin kone bor yaor ebe ora bi non bi soklao. ¹¹Mende di mbini ten baebenom angal nao ke sub

ⁿ1:19 1 Tim 3:9   ^o1:20 1 Kor 5:5; 2 Tim 2:17-18; 2 Tim 4:14-15   ^p2:1-2 Ebe 6:18; Pil 4:6   ^q2:4 1 Tim 4:10; 2 Pit 3:9   ^r2:5 Oro 3:29-30; NjuS 12:24
^s2:6 Kal 1:4   ^t2:7 Bis 9:15; Kal 2:7-8; 2 Tim 1:11   ^u2:9 1 Pit 3:3-5

was burubur, Ngaoron angal ora hem ko pangoklwaebe buklemi. ¹²Nim ten baebenon mondom aol maeb ha angal bib ebe ngon te kao dund bu haklaob nao kaklo orang, mbini ten baebenom hor buruklemi tomb angal nao ke sub angal ebe ngo was pango boroklwaebe buklemi.^v ¹³Pangal. Nim ngo kaklon te Ngaoron aol Aram obu mbes warubur kisaon, ten Ib obu mabor kabo mao sa warisaol kabl.^w ¹⁴Mende di Seranom Aram bor inj kakla ko maobowaesao ora. Ngub inj, Seranom ten o bor mbes kakla ko maobowaesao, ten ngom Seranom ngo kisao ub heneng le ko nen sabobur Ngaorom nao bibaebe kisao sao hul habur khorob bisao ora.^x ¹⁵Ngub bisaol mbini ten baebenom nongnas mareme tomb tanda aondao ora no haroklme o, mbinim sub tenaol mendel kone u mbinin kone bor komb bi ora habur Ngaorol hul ha harim sin, Ngaorom mbini bu muklao ora.

Ngaoron semon maeb haraoklao aol ngubi was haen lowaebe

3 Tim o, tenaol hambunom di ora nen sabeyem ub nim nje bor angal ngo heneng ora kao njurukl ngao, Karas aol is mondom nim Ngaoron semon maeb haraoklao aol haklwao ko panga sin, aol ngo obum kongon hobao sao o ora bukbur hem lao.^y ²Ngub buklaong inim oborob nen sabobur aol ngubi ora haen lowaebe. Tenaol hambunom hondoklemi tomb aol mondom obum khorob sao kang mend nao bi oborob was buklaol handaem sin, aol ngo obu ora haen lowaebe. Aol mend obu obun were is bombor o kab was bara sin, aol ngo haen lowaebe. Aol mondom kir ngalaeb paolin nao ke, obun kone bor Ngaorom hambun sao oborob

bi lao ub was bam bam bu pakla nao se, obum kone ebe dund se woroklme ub was hem ko, obum tenaol hambun bor heb heb was ko obun tenaol sango was men koro habur, obum Ngaoron angal bib ebe di oborob was kao dund bu harob sin, aol ngo obu inin maeb haraoklao aol ebe ora haklaong inim aol ngubi ora es bu haen lowaebe ora.^z ³Aol mondom he soklme ib no he di nao se, ko di penar bu nao hemebur, tenaol hambun bor sub heb heb ko was harob sin, aol ngo haen lowaebe ora. Ngub inj, aol mondom tenaol mende bor ab saond was bu hakol handaem sin hesa aol mondom momak mone kab was heb homoklaol handaem sin kab, aol ngubi nao haen lowaebe ora. ⁴Ngub inj, inim hondoklemil aol mondom obun ten nongnas oborob ora maeb habur, obun nongnas baebenom di khorob nao bi oborob was bin ko oborob ora maeb harob sin, aol ngo haen lowaebe ora. ⁵Heneng ora aol mondom obun ten nongnas obun sem kang ora o maeb hakl buwarob sin, obum asub bubur tenaol Ngaoron sem hambun maeb haklao? Pangeklem. Aol ngubim Ngaoron sem maeb hakl buwaklao ora. ⁶Mend di aol mend obu wen sao kone baol munubur Karas aol harob sin, aol ngubi Ngaoron semon maeb haraoklao aol nao haen lowaebe. Aol ngubi haen kaem sin, mbes Seran obu ebekone aondao ora pisaol saokl wisao ub aol ngo obum di ebekone poklaol, Ngaorom obu Seran ngo hesa haru hakl pen lu taol peklaol ora. ⁷Karas aol imbi ebe ora wi mend obu tenaol Ngaoron man nao pange semom di turi homo, obum angal lao sao di tenaol hambunom oborob ora dend homo pangaem sin, aol ngubi ora haen lowaebe. Aol ngubim obum oborob was bu harob sin, tenaol tangarom di

^v2:12 1 Kor 14:34

^w2:13 1 Kor 11:8-9

^x2:14 2 Kor 11:3

^y3:1 Bis 20:28

^z3:2 Tat 1:6-9

obum khorob menjao biyao nao ken haklaol, Seranom obu maobala saokl nao mao waklaong aol ngubi on was es bu haen lowaebe.^a

Ngaoron sem bisur bubur kongon bimi aol ngubi haen lowaebe

⁸Bombor ngub was menger mubur Ngaoron sem bisur bu kongon bimi aol baebenom di, mbinim kone ukl bombor ora u angal kab di nao ke heneng heneng was ko harim sin, mbinim Ngaoron sem bisur bu kongon bimi aol ebe ora haklemi. Mbinim he soklme ib no he soklme baeben di, mone momak di osisao heb was homo hekil hekil ko mu haroklme baeben di, Ngaoron sem bisur bu kongon biyao aol nao haen lowaebe ora.⁹ Ngub inj, mbini mendbor mbinin kone ora bor di kho kang mend nao win ebe kun pele ora habur, mbinim angal bib heneng ora lao nda men hakol ora bu angal ngol hul ha ora harim sin, mbini Ngaoron sem bisur bu kongon biyao aol ebe haklemi.¹⁰ Inim pibnao wen tomb oran aol ngo Ngaoron semon kongon biyao aol mao haklemi baebenom, Ngaoron kongon ngo oborob ora bim be? asub was bim ko hendeklemin ub bi henden lowaebe. Ngub bi hondoklemi tomb mbinim oborob ora bam bam baem sin, mbinim Ngaoron semon bisur biyao aol ngub bao haen waklwaebe ora.¹¹ Mende di menger bombor ngub was mubur mbini Ngaoron semon bisur bu kongon bimi aol baebenon were baebenom di ngub ora boroklwaebe buklemi. Mbinim kone ukl bombor u, mbinim tenaol mendem kakl biri o pere mam aeben bubur tenaol mende dobaekleyam aeben aeben di nao buklemi ora. Mbinim he soklme ib no he di nao sebur, mbinim kone mende nao mari hor hambunon kone oborob woroklme ub was bu haklemi

ora.^b ¹²Inim hondoklemi ten kone ebe wi ngubi baebenon aoli mend obu ten Is bombor on aoli ora habur obun ten nongnas oborob ora maeb harob sin, aol ngubi ora on was sabol peb bu Ngaoron sem baeben bisur bu kongon bimi aol mao ha peb bibaebe ora.¹³ Inim Ngaoron sem bisur bu kongon bimi aol ngo mao ha peb buklemi o inim oborob hondobur, aol mendbor mbinim kongon ngo oborob ora bu haeb se on ora mao haklwaebe. Inim ngub baem sin mbinim oborob was bu haklemi tomb tenaol hambunom di mbinim oborob was bu hayem ko henden ora haklemi, naom Eben Ke Aol Njisesol hul ha hayom ub di mbinim pakl nao heme tenaol hambunom pangen kao kalobur, Karas on angal bib hobao sao ngo buriyab ora kao kalam akol bu haklemi ora.

Ngaorom nao bor hobao sao muwalisao ub panaem ora wiyao

¹⁴Tim o, heneng ora nim nje hael ol penar bu oboklwao ko pangakl o, nim ngubi tomb nje bor bas ngo waeb bu eben kakl ka.¹⁵ Ngub nen sobakl o nim nje hael ol penar bu nao oba sin, nim bas ngo bor nao Ngaoron semom oborob was bu haklmao on angal ora waeb buwaong, njem bas ngo bor hendaebe. Nao ngo baeben Ngaor obu haeben saraoklaon sem ora habur and pinj buri menger ora hayom ol, and pinjom and imis nao tibaen ti hakol biyao nda ub naom Karas on heneng heneng was keyao angal ngo nao tibaen men hakol ora bu hayom.^c ¹⁶Heneng ora naom angal bib ebe ngo men hakol bu hayom on te hobao sao aondao ora yaol, panaem ora wiyao. Ngub yaol angal te ngo ngub wiyao. Obu aol heneng ora men korobur Obo pindib paesao ora.

^a3:7 2 Kor 8:21   ^b3:11 Tat 2:3   ^c3:15 Ebe 2:19-22

Obum oborob was bu haraoklaon te
 Wesao Tangar Aondao oram
 Tenaol hambunom henden oborob ora
 muwalisao.
 Angal mini wesao baebenom di obu ora
 hindismi.
 Obun angal bib ebe
 Tenaol Sem Tangar hasmi su baeben
 hambun bor
 Pib ngaesaol
 Sun tenaolom obul hul ha hasmi ora.
 Ngub bismi tomb
 Ngaorom obu imbi wi aondao ora haen
 ko
 Yu heben bor men misao ora.^d

**Mendborom ini bor man
 kao nji non bubur ini
 maobowaklemi hondoklwaebe**

4 Tim o, Ngaoron Wesaom nao bor
 oborob ora ko mao dund baraok-
 lao nda ub mabor bao bu kowes buk-
 lao o teb sam sam buklaol tomb, naom
 angal bib hobao sao ngo men hakol bu
 hayom ub mbini aol mendborom angal
 ngo men hakol bu hul ha haroklme ub
 tuwaklemi. Ngub bubur lemin mbinim
 kakla ko tenaol maobowaraoklao we-
 sao baebenom lemi o pango men
 hakol bubur, mbinim tenaol kho mao
 saraoklao Seran semon wesao baebenom
 lemi ub hem ko pangoklemi.^e ²Mbini
 aol man ngubi pangoklemi baebenom
 kakla ko tenaol maobowa haklemil, ngo
 baebenon kone bor isaolaom dao pae
 non bi ora hayem. Ngubi hayem ol
 mbinin wipalom dekel dekel mao pak-
 lao ub khorob was bu habur, naom
 khorob beyom be? oborob beyom ko
 nao mao bemberaeb se ora hayem.
³Mbini aol ngo baebenom ten taol nao
 bibaebe ora lome. Mbinim ne mendbor

di tenaol kho mao saraklao sao wiyaong
 nao noklwaebe ora lome o, Ngaorom
 ne hambun sao tenaolom nen ko ora
 warisaol, nao obun angal heneng ora lao
 nda ora hondobur, obul hul ha hayom
 baebenom Ngaor obu bor tengiyu kobur
 bao naeb se ora hayom.^f ⁴⁻⁵Naom di ora
 hendeyom ub Ngaorom ne hambun sao
 warisao sao ebe ora warisaol, naom ne
 ngo sao baeben tuwamun ko inj warisao
 ora. Ngub inj, naom Ngaorom angal men
 hakol bubur obu bor kao kalam sin,
 obum hambun sao mao ebe was saraok-
 laol, naom Ngaor bor tengiyu ko kao
 kalobur ne hambun sao bao noklmao
 ora.^g

**Paolom Tim bor njem Karason
 kongon biyao aol ebe ora haebe**

⁶Tim o, njem naom Karasol hul ha
 haroklmao on angal di, njem angal bib
 ebe ndan te hambun sao oborob ora
 pangele nda ub di, men hakol bu njen
 ne sao nao ha habur mbini Karas aol
 baebenom pangen kao kal ha was haebe
 ora. Ngub bae sin nje Eben Ke Aol Njis-
 eson kongon biyao aol ebe ora hak-
 lesi. ⁷Ngub buklesi o tenaol Ngaoron
 man nao pange baebenom inji arman
 kam aeben bu haroklme nda ub bae-
 haemen il nao sokl bi ora ko harokl-
 meng, njem angal ngubi baeben nao
 pangaebe ora. Ngub bubur lesin njem
 hambun sao Ngaorom kone waoraok-
 lao ub was hem ko bam bam bibi ora.^h
⁸Naom kongon tangar sao hambun sao
 bukbur naon mesao pibiki pa, naon
 toklo buri palen ko kongon tibiyu bam
 bam bukmao tomb nao kang bu bisur
 buklaol o, naom Ngaorom kone waoraok-
 lao ub bam bam bukmao tomb nao bisur
 aondao ora buklaol. Heneng ora nao nao

^d3:16 Mak 16:19; Njo 1:14   ^e4:1 2 Tim 3:1; 2 Pit 3:3; 1 Njo 2:18; Njur 18

^f4:3 Oro 14:6; 1 Kor 10:30-31   ^g4:4-5 Bis 10:15

^h4:7 1 Tim 1:4; 1 Tim 6:20; 2 Tim 2:16

heme su ngol ngo bao hayom tomb di, naom mabor yu heben bor po haeben saklmao tomb di, nao bisur aondao ora buklaol.ⁱ⁹ Nim angal ngo heneng ora kakl ol, tenaol hambunom di nim angal ngo kakl ub heneng ora kise ko pangobur men hakol bu harim sin ebe ora soklao.^j
¹⁰ Aoh nim ngo kakl ub Ngaor ngo naon haeben mao saraoklao Ngaor nda obu tenaol hambun Bu Maoraoklao Ngaor ora hayaol, nao obul hul ha haklmao baeben ora bu muklaol, obum nao ngo bu muklao ub bao hondo habur naom kongon ngo buri palo bam aeben aeben bu hayom.^k

¹¹ Nim angal ebe ngo kakl baeben tenaol Ngaoron sem baebenom oborob ora men hakol bin ub kao kal ha was haebe. ¹² Nje di nas ora hael ol, mbinim nje nas ora hael ko hondoklemi o nje baehaeme aol heneng hael ko nen nao saben haebe. Ngub inj, Karas tenaol baebenom njem oborob buklesi ub hondobur, njem ngo buklesi ub was bu haen ub njem angal lesi sao di, njem hambun sao bu haklesi sao di, njem tenaol mendel kone u haklesi ub di, njem Ngaorol hul ha haklesi ub di, njen kone bor dol nao haen kun pele was haklesi ub di, tenaol hambunom ngo sao was henden muwalo haebe ora.¹ ¹³ Njem ni oboklwao ub bao hondo haklesi tomb njem Ngaoron mbuk waeb bor wiyao ub hondo, tenaol hambunom pangen kao kalo habur angal ngo oborob ora kao dund bu haebe. ¹⁴ Heneng ora Karas aol mendborom di njem Ngaoron kongon buri ora baklesi ko nen sabismi ub, njem kongon ngo benin ko maeb haroklme aol baebenom njen wesmbaol men mbabur Ngaor bor kao kalismi tomb Ngaoron Wesaom nje bor obun buri taol bu njisao ub, njem sowa pa

nao bi oborob hondo ora bu habur men hakol bu haebe ora.^m ¹⁵ Ngub bubur lesin njem hor hambunon kongon ngo hem ko oborob hondo was bu ham ham bubur, njem kongon hambun sao ngo bu haklesi sao baeben tenaol hambunon njem kongon ngo oborob and sam sam bin bu hael ko henden ora bu haebe.ⁿ

¹⁶ Njem hambun sao bu haklesi sao baeben di oborob hondo was bu habur, njem tenaol hambun bor angal bib ebe nda kao kalo haklesi ub di oborob was kao dund bu haebe. Njem oborob ngub was bu hari sin, njem ngo buklesi tomb njen mbib di, tenaol mendbor njem angal ebe ngo kao kaloklesil pangoklemi baeben di, ini hambun bu muklao ora.

Paolom Tim bor Ngaoron sem ngub maeb haebe kisao o

5 Tim o, njem Karas aol, aol kon wi baebenom khorob sao kang mend buklemi tomb aondao bu nao taolu libi ora. Ngub inj, njem mbini bor njen ab men korobur, ngub nao bibaebe ko sub kao kalo mbinin kone bor mao dund baebe. Aol nas mendborom khorob menjao buklemi tomb di njem mbini njen haeme ora men korobur, inim ngub nao bibaebe ko kao kalobur sub mbinim kone ebe win mbinin kone bor mao dund saebe. ² Mende di ten kon wi baebenom khorob sao kang menjao buklemi tomb di, njem mbini njen am men korobur mbini bor ngub nao bibaebe ko sub kao kalaebe. Nong baebenom khorob sao kang menjao buklemi tomb di njem mbini njen mbaoli men koro, njen kone bor di khorob sao kang mend nen nao saebe, kone ebe kun pele ora ubur mbini bor sub ngub nao bibaebe ko kao kalaebe ora.

ⁱ4:8 1 Tim 6:6   ^j4:9 1 Tim 1:15   ^k4:10 1 Tim 2:3-4   ^l4:12 Tat 2:15

^m4:14 2 Tim 1:6   ⁿ4:15 Bis 6:6; Bis 8:17; 1 Tim 5:22

³Ten mendbor mbinin aoli heme weyae mbini mondom bisur nao bib se hungum ora burubur, mbinin kone bor dam nao bin buruklemi baeben ini Ngaoron semom oborob ora bisur bibaebe. ⁴Ngub buklemi o aoh, mbini ten weyae aoli heme ngubi baebenon nongnas mend beraem sin di, aoh mbinin isi wane baebenom mar berae mendbor harim sin di, mbinin ingi aoraom mbini bor ne taol bu kalo oborob ora maeb hasmi ub nen sabo mbini bor ngo bismi on san li non bubur, mbinin ingi be? mom ten weyae ngubi baeben ebe bisur buklemi ora. ⁵Ngub buklemi tomb Ngaorom kone ngubi turi aondao ora hemeyao. Heneng ora ten mendbor mbinin aoli heme weyae mbini mondom bisur nao bib se hungum ora burubur, mbinin kone bor dam nao bin buruklemi baebenom Ngaorol hul ha ora habur, Ngaorom mbini bisur bin ko mbinim hor hambunon hora di somna di obu bor kao kal ha ora boroklme.^o ⁶Ngub bimi o ten weyae ngo baebenon mendbor mbinin songolom turi homo bi keyao ub was heb homo bu haroklme baeben, mbinin kone bor pe pae non bi ora hayem ngao, inim mbini ngubi baeben bisur nao bibaebe ora. ⁷Pangal. Njem nim ngo kakl sao baeben Karas sem hambunom pangen kao kaloklesi tomb mbini ten weyae ngo baebenom oborob was buruklemil, mondom mbini bor inim khorob ngo sao bimi ko te nao mao saraen ub njem nim ngo kakl sao baeben kao kalaebe ora. ⁸Ngub kao kaloklesi o mondom obun sem baeben hambun bisur bu maeb nao haebur, obun sem heneng kang ora obun mbib maeb ha bisur bib se ora o di maeb nao harob sin, obum ngo buk-lao ub khorob aondao bu ora buk-lao. Ngub buk-lao obum khorob ngo buk-lao saom man nao pange baebenom khorob

bu haroklme nda ub di men mbaklao, obum Ngaorol hul ha haraoklao ub di ora tuwaklao ora.

⁹Njem ten aoli heme weyae bisur bib se ngo haklon mendbor ngubi baebenon imbi was waeb bu wibi. Ten mendbor mbinin amom mbini marisao on karasmas supu hakl hakl hor teb pibi hasao baebenon mend, obu aol is bomboron were was burubur ¹⁰obum mbes hambun sao oborob was bu habur, obun nongnas baeben di oborob ora maeb ha, tenaol su tangar bor hakl ebeme baeben di ne taol bu kalo, obum Karas tenaol baeben hesa tenaol mendbor ke hondoklme baeben kab di hem ko bisur was bu, mbini ten weyae ngo baebenon mendbor mbinim mbes kongon ngo sao baeben di hambun sao oborob ngub was bu hasmi o ngubi tomb mbinin aoli heme weyae beraem sin, Karas semom bisur bin ub njem ngubi baebenon imbi was waeb bibi ora.^p ¹¹⁻¹²Ngub waeb buklesi o njem ten weyae mbini aoli heme ngo baebenon mendbor mbini ten nong sao bao beraem sin, njem mbinin imbi waeb nao bibi ora. Ngub inj, mbini ngo baebenom wakl aol pokl ko nen saboklemi tomb mbinim pibnao ora Karas bor njen kongon buk-lao wao kismi ub bao wabur tuwaklemil, mbinim ngo buklemi ub mbinin mbib ora khorob buklemil mbinin kone bor kho sen buruklemi ora. ¹³Ngub bubur lomen mbini ten weyae ten nong sao bereme ngubi baebenom ngub di bimi. Mbinim kongon bibi di makl homo pakla pakla was sobur, and hambunon akol akol bu mbinim khorob ngub was bam bam bimi ora. Ngub bubur angal khorob tangar tangar ubi mendbor nao Karason sem baebenom nao lomao nda ubi baeben di, mbinim tenaol mendem kakl biri o pere mam aeben bubur tenaol

menden mangal bu dobaekleyam akol akol bimi ora.^q ¹⁴Ten weyae ngubi baebenom ngub biming, mbini ten aoli heme weyae baebenon nong sao buruklemi baebenom mbinim aol pobur nongnas maru u, mbinin and ne osisao maeb ha mbinim ngub baem sin ebe ora soklao ko pangakl ka. Ngub ora buklemi tomb tenaol mendbor Ngaoron angal bib ebe nda makl homoklme baebenom, nao bor inim khorob ngo sao was beyem ko menjao te mao sarakl buwaklemi ora.^r ¹⁵Heneng ora nim ngo kakl ub ten aoli heme weyae ngubi baebenon mendborom Karason harer ebe on nao pe baondib munubur, mbinim Seranom bi keyao ub was bu hayem. ¹⁶Ngub bimi o tenaol Karas sem baebenon Karas ten mendbor buruklemi o, mbinin sem kang ora on ten mendbor mbinin aoli heme weyae beraem sin, Ngaoron sem aeben baebenom ten weyae ngubi baeben andub ora bisur bu maeb haklemi tomb, mbinin kone bor kend nao bin ub ten ngo baeben mbinin mbib mbinin sem kang on ten aoli heme weyae ngo buruklemi o ebe maeb ha bisur buklemi ora. Ngub buklemi tomb mbini Ngaoron sem aeben baebenom, ten mendbor mbinin aoli heme weyae pone ora hungum mondom bisur nao bib se buruklemi baeben, mbinim ne taol bu kalo ebe bisur buklemi ora.

¹⁷Mbini ini Ngaoron semon maeb haroklme aol mendbor mbinin kongon oborob was bu haklemi baeben, ini tenaol Ngaoron sem baebenom mbini bisur bu mbinin sokl tom kab non bi kond ba ora kaloklwaebe. Heneng ora inin maeb haroklme aol ngo baebenon mendborom Karason angal bib ebe nda kao kalo, angal ngon te oborob ora buri palobur kao dund bam akol bu harim

sin, nim inim mbini ngo baeben oborob ora bisur bibaebe kobur kakl.^s ¹⁸Pangal. Ngaoron mbuk waebom di ke wiyao ub, Njen some kawaom nje bisur bubur Njen em wir il hala dab barakam akol bu Kongon buri ora buklaol tomb Njen some kawao ngo obum dem homobur

Ne kang mend noklbur buklaol ub Nao nen obun ne komb pae bor Manga mba nao tanga mbaebe ke wiyao ora. Mende di Kongon bimi aol baeben hambunom Mbinin sokl di ebe muklemi ora ke wiyao.^t ¹⁹Inin maomb bo haroklme aol ngo haklon mondom khorob baonaol hondowao ko tenaol is bombor mondom nje bor kao nja sin, njem obum heneng le ko nen nao sobaebe ora. Ngub inj, tenaol is kab teb andubom aol ngom khorob baonaol hondomao ko nje kao njaem sin, njem mbinim heneng lem ko nen sobaebe.^u ²⁰Ngub nen sabobur lesin inin maeb haraoklao aol khorob buklaol ngo obu, njem Ngaoron sem hambunon el sol mbini maeb haroklme aol tangar aeben o baebenom di pakl homo, nim khorob ngub nao buklwao ko nen saben ub obu bor khorob ngo bae ub nao bibi ko, obun kone bor oborob ko mao dund baebe.^v

²¹Nim angal ngo kakl o baeben, Ngaoron di Eben Ke Aol Njises di Ngaoron angal mini wesao komb bi baeben di hambunom henden nim heneng ora kakl ngao, njem Ngaoron sem hambun maeb haklesil tenaol mendborom khorob uklemi tomb njem aondao bu ora taolu libi ora. Ngub taolu lubur mendbor njem turi homoklesi baebenom menjao buklemi tomb nao hende non bu bao wa nao bi, njem mbini hambun bor kone bombor ub was ubur bu haebe ora. ²²Ngub

^q5:13 2 Tes 3:11   ^r5:14 1 Kor 7:9   ^s5:17 1 Kor 16:18

^t5:18 Mat 10:10; 1 Kor 9:9   ^u5:19 2 Kor 13:1   ^v5:20 Kal 2:14; Ebe 5:11

bubur lesin njem aol mend obun kone nao hendebur, njem obu penar bu kim men mba maeb haraoklao aol nao haen kaebe ora. Njem ngub bae sin obum khorob bubur saokl uklao tomb njem ora khorob bi non bi soklaong, aol mend penar bu maeb haraoklao aol nao mao hae njem njen mbinim haklesi on oborob hondo was habur lesin, njen kone bor khorob sao kang mend nao eben ebe kun pele win was haebe ora.

²³⁻²⁵ Aol mendborom khorob bimi ub mbinim panaem ora bu haroklmel, Ngaorom mbinim khorob ngo bu hayem ko te mao bemberaraoklaol, naom di mbinim khorob ngo bimi ub penar bu bao ora hendeyom. Ngub beyom o aol mendborom khorob mu pango was bu haroklme ub naom penar bu nao hendeyom o, mabor mbinim khorob ngo bu haroklme ub Ngaorom tenaol hambunom henden bu mao panaen lao ora. Menger bombor ngub was mubur aol mendbor oborob bu haroklme baebenom di tenaol hambunom henden oborob was bu haroklme ora. Ngub bimi o aol mendborom oborob bu haroklme ub mbinim oborob was bu hayem ko tenaol hambunom penar bu nao hondoklme ora. Ngub bimi o mabor obum oborob was bu hae ko ora hondoklmeng, njem Ngaoron semon maeb haraoklao aol mend haen lesi tomb njem penar bu nao haen kaebe ora.

Tim o, angal mend di njem sen kang mend wi was bele ko nen sobakl ngao njem ib heneng was nao nebur, njem sen kang ngo homale ub wakl ebe sen ub njem ko mend ko mend ib waen di kang mend naebe ora.

Kalabus kongon non bi bimi aol bor angal ngo kisao o

6 Mbini Karas tenaol sokl nao muklbur kalabus kongon non bi bimi baebenom mbinin kongon baroklme aol o di tenaol mondom Ngaor bor maobowa angal bu, nao Ngaoron semom bimao saon di angal kho menjao menjao nao kao beyaen ub, mbinim mbinin kongon baroklme aol aondao ngo baeben bor turi was homo, mbinin angal hul nao hae oborob pangobur oborob was biyao ko haklwaebe buklemi.^w ² Mende di mbini sokl nao muklbur kalabus kongon non bi bimi tenaol ngo baebenom maomb bo haraoklao aol o obu Karas aol sa sin, mbinim ngub nen nao saboklwaebe buklemi. Obu naon haeme non bi ora hae ol nim obun angal di ko mend ko mend nao pange, ebe hul haeb se ora hae ko nen nao saboklwaebe buklemi ora. Ngub inj, obu di Karas aol ora hae ol nim obu hond homo kone u habur, obun kongon ngo bu haklwao tomb obun hambun sao ebe was soklaol ni di oborob was haklwao ko nen sabobur, nim obun kongon ngo aondao bu oborob was bu haklwao ko nen saboklwaebe buklemi.^x

Hobao sao heneng ora muklbur haklwaebe

Tim o, njem tenaol hambunom kone ebe ngub woroklme ub ora bu haen ub, njem nim ngo kakl sao baeben oborob ora ko mao dund bam bam bu haebe ka. ³ Aorao Aondao Njises Karas obun angal hambun sao ebe ora ngo wiyao sao baebenom, Ngaorom kone oborob ora waoraoklao ub nao bor oborob ora kao dund bi hayao ora. Heneng ora ngub beyao o aol mondom Karason angal bib ebe ngo tuwabur obum tenaol hambun bor man tangar buwala sin, aol ngo

obum Ngaoron man ebe dund se ngo wiyao ubi inj ko haklao.^y ⁴Ngub buk-laol naom di aol ngo obum baehaemen ebekone po kon nao wi awis ora habur tenaol maobowa hae ko ora hondokl-mao. Mbini aol ngubi baebenom mbinim angal te tangar sisao was nen sab sab bu, per ab saond bu, aol mende kollmba kollmba buklemi on angal was ko habur mbinim angal khorob lemi on was turi homoklme. Mbinim ngo turi homo bimi saom tenaol mende bor daongirir kao kao bubur nar wen ebe hende non mao ba, tenaol mende bor ab saond bi bi bubur armend sisao dikla kobaen kao kao mao ba, tenaol mende maobowa angal mao ba ba bu, tenaol mende bor ngo sao ngo sao baonao ko te mao sara sara mao ba, ⁵tenaol mende bor ko mao homa men mbakl ke ke mao ba, tenaol hambunon kone bor ngubi was and mao sa haroklme ora. Ngub bimil aol ngubi baebenom kon nao wi awis ora habur kone khorob ubur ko haroklme, mbinim Karason angal heneng was lao nda hem ko men hakol nao bimi ora. Ngub bimil mbinim Ngaoron man wiyao ub homa ora haklbur, sun woroklme sao hambun sao mu haen ko Ngaoron man ngo wiyao ko nen saboklme ora.^z

⁶Aoh, aol mondom Ngaoron man men hakol bu haklao tomb obum aol menden osisao andub ora maru u, mbini homa haklemi ub di hem nao ke, obum aondao bu di kang bu di obun u haklao ub was hem ko turi homo harob sin, obun kone ndaon bor hobao sao hambun sao maru u hae non bi homa ora hayao.^a ⁷Pangal. Naon amom nao su ngol wen mar paesao tomb naom menjao nao mini ora ibismaol, mabor naom su ngo tuwakl-bir paokl poklmao tomb di naom menjao nao mini poklmao ora. ⁸Ngub buk-

maong naom tenaol menden hambun sao u haklemi sao bor hem nao ke, naon ne noklmao sao di naon toklol samokl-mao sao hakl di naom kang ukklmao ub turi was homo haemin ora. ⁹Ngub buk-lmao o mbini aol mendbor osisao andub ora maru u habur ni homa ora hakl-wao ko nen saboklme baeben o, mbinin kone bor kon nao wi men mao korak-laol, mbinin heb homoklme saom aolom sab nek bor sab baond u loroklme nda ub mbini saokl khorob ora mao waklaol ke aondao ora hondoklemi. ¹⁰Pangal. Tenaolom monel kone u heb homoklme nda ub khorob bimi sao hambun saon te ora yaol, tenaol mendbor mone hem aondao ora ko hasmi baebenom mbinim Karasol hul ha hasmi ub ora tuwaesmil, mbinin kone bor kho aondao ora sen habur isaolaom sao dao ha win hasmi ora.^b

Paolom Tim bor haeben saroklme sao ora men hakol bibi kisao o

¹¹Tim o, nje Ngaoron aol ora hael ngao, njem tenaol kho mao saraoklao sao ngo sao baeben mesao kalo wandi pa was haebe ora. Njem ngub bubur lesin njem Ngaorom kone ebe dund se wao-raoklao ub di, Ngaorom oborob was nen sabaoklao ub di, obul hul ha haroklme ub di, tenaol mende hond homo kone woroklme ub di, menjao buklaol tomb njem hul ha saor peyo was haklesi ub di, njem tenaol hambun bor sowa pa sub was haklesi ub di, njem kone ngubi was hem ko u haebe ora.^c ¹²Mbes Ngaorom nje haeben sanin ko bember peyobur ib ko mao hasaol, njem Ngaorol hul ha harili ub tenaol hambunom pangen nim Ngaorol hul ha ora hae ko kao paesndis ngao, nas mendborom sokl muklbur akl ora pobur ya to kollmbakl puklmi

^y6:3 Kal 1:6-9; 2 Tim 1:13   ^z6:5 2 Tim 3:8; 2 Tim 4:4; Tat 1:14

^a6:6 Pil 4:11-12; 1 Tim 4:8; NjuS 13:5   ^b6:10 Ebe 5:5   ^c6:11 2 Tim 2:22

nda ub, njem njen sokl haeben saroklme sao ngo muklbur akl ora taol mi po haebe ora.^d ¹³ Eben Ke Aol Njisesom di mbes kabman maomb bo haraoklao aol Pondiyas Paleron elol teka hasao tomb, obum obu Ngaoron Isi ora hasao on te oborob ora kao paesao. Ngub bisaol nim Tim nje bor Eben Ke Aol Njises ngo hesa Ngaor obu hambun sao and mao saraoklaon te nda kabom di henden ora, njem hobao sao ngo oborob ora men hakol bu, bu hanin ko kao njurukl ngao,^e ¹⁴ njem Ngaorom Karason kongon hobao sao ngo bu hanin kisao ub oborob hondo ora bu habur, njen kone bor kho dol hae sao mend nao eben was haebe. Ngub bubur lesin njen kongon ngo oborob maeb ha bu habur, naon Aorao Aondao Njises Karas obu oboklao bao o di bu pindib paen ora bu haebe. ¹⁵ Karas obu oboklao bao ngo Ngaorom bao ngon ora oboklao ko mbes nen sabo man man bu paesao ub, Ngaorom obu waki obo pindib paen lao ora. Ngaor ngo obu tenaolom turi hom ha haroklme on te ora yaol, obu bomborom hambun sao buri palo maomb bo haraoklao Ngaor ora yao. Obu wesmbao aondao haroklme baebenon wesmbao pone aondao oran obu ora yao. Obu aorao men koro haroklme baebenon aorao pone aondao ora yao.^f ¹⁶ Obu bombor o nao heme haeben saraoklao ora yao. Obu nar el sao bao bi hakol bi aondao ora yaol, mondom obu hayaol teb so pokl buwaeb se ora yao. Tenaol heneng mondom obu nao hindismil tenaol henengon elom obu nao handaeb se ora hayaong, obu imbi wi buri aondao pon pae ora hayao ko naom hor hambunon obu bor kaoya ko haemin ora. Heneng ora.

Aol homa baeben bor angal ngo kisao o

¹⁷ Tim o, njem mbini tenaol Ngaoron sem mendbor homa osisao andub ora maru u haroklme baeben bor, inim sul woroklme sao nao hobao sao penar bu kho so bowes biyao sao ngo baebenol kone u hul ha habur ebekone nao puklwaebe ora ko kao kalaebe. Ngub inj, naom nao wimao sao hakl di Ngaor obun mbib naon kone bor turi mao homabur, hobao sao hambun sao oborob ora taol bu nju haraoklaong, inim Ngaor obul ora kone u hul ha haklwaebe buklemi ko kao kalaebe.^g ¹⁸ Njem aol homa hambun sao maru u haroklme ngo baeben bor ngub kaebe. Inim tenaol mende bor oborob was bu habur, inin hambun sao ngo maru u haklemi baebenon mendbor inim tenaol sango mende menjao nao wi buruklemi baeben hond homo bisur bubur, heb nao ne taol bu kal was bu haklwaebe kaebe. Ngub bubur lemin inim tenaol mende bor oborob sao ngo bu haklemi saom, inin kone bor hobao sao hambun sao maru u hae non bu haklwaebe ko kao kalaebe ora. ¹⁹ Heneng ora mbinim ngub bu harim sin mbinin hobao sao hambun sao hebenol maru u hae non bi haklemil, mbinin osisao ngo hebenol maru wi non bu haklemi baeben di wi aeben ora saklaol, mbini di haeben ora saklemi.^h

Paolom Tim bor njem hondo ora haebe kisao o

²⁰⁻²¹ Tim o, Ngaorom njem obun angal bib hobao sao ngo oborob ora men hakol bu habur, tenaol hambunom pangen kao kalo hanin ko nje bember peyo mao hasaong, njem kongon ngo nao tuwae oborob hondo ora bu haebe.

^d6:12 1 Kor 9:25-26; 1 Tim 1:18; 2 Tim 4:7   ^e6:13 Njo 18:36-37; Njo 19:11
^f6:15 Kao 17:14   ^g6:17 Luk 12:20   ^h6:19 Mat 6:20

Tenaol Ngaor bor saond bi sao haroklme baebenom man ebe mend ke non bubur mbini hakl hakl mende men mba mba bu, per ab saond was bi bi bu, mbinim baehaemen angal il nao sokl bi on was kao kao bu haroklme ora. Mbinim nao kone kikil bi hambun sao pange ora hayom ol, hobao sao ora ngo heneng ora keyom ko pangobur nim hambun

sao ora hende lome. Ngub lome o mbini ngub nen saboklme baebenom Ngaoron angal hobao sao heneng was lao nda men hakol bismi ub baondib munubur angal ngubi baeben bir bir angal ora ko haroklmeng, njem angal ngubi nao pange mesao kalaebe ora.

Ngaorom ini hambun hond hom ha haen was hayem ora.ⁱ

ⁱ6:20-21 1 Tim 1:6; 1 Tim 4:7; 2 Tim 1:14; 2 Tim 2:18

Paolom nas Tim bor bas kabo pen kisao o

1 Ni Paol, ni Eben Ke Aol Njiseson angal bib hobao sao kam akol bu haruklu aol nda ka. Ngaorom mbes ora Eben Ke Aol Njisesom nao hambun haeben mao saen ken lowao ko nen sabisaol, obum mbes ngo nen sabisao ub Ngaor obun mbib ora ni obun angal bib hobao sao ngo kam akol bu haraoklao aol han ko bember peyo mao hasao ora.

²Tim o, nim njel kone uruklu ndal nje nao isi maru wi non bi ora hael ol, nim nje hael ol bas ngo waeb bu eben kakl. Naon Ab Ngaor hesa naon Aorao Aondaon Eben Ke Aol Njises kabom nje hond hom ha was ha bisur bubur, mbibim njen kone bor sub tibaen as ko hanin lebi ora.^j

Njem Angal Bib Hobao Sao ngo ko haebe on sakl nao polaebe kisao o

³Mbes nao ab sumb wil baebenom Ngaoron man men hakol bu hasmi ub nim di obum keyao sao hul nao hae men hakol ora bu haruklul, nim ngo bu haruklu ub nao kone bor khorob sao kang mend nao win oborob ora habur bu haruklu ko pangakl ka. Ngub ora biyul nim hora di somna di Ngaor bor kao kaleyo tomb nim nje Ngaorom bisur bisao ub nen sabobur, Ngaor bor tengiyu kao ha was haruklu ora.^k

⁴Mbes yao dikla kobaesubndis tomb njem ni hem kobur njen el bor delib eben kisndis ub nim aokl nao hemen beyaruklul, nim nje hondoklwao tomb nao kone bor werek bu turi aondaon ora hom ha haklbur nim nje hondon ko ora nen sobakl. ⁵Nim njem Ngaorol heneng ora hul ha hael ub nen sabeyo tomb, mbes njen mom Los hesa njen am Yunis kabom

Ngaorol hul ha ora hasbi ub njem di bombor ngub was Ngaorol hul ha hael ko nim hondo ora hae.^l

⁶Njem ngub hul ha ora hael ol nim mbes njen wesmbaol kim men mbandis tomb, Ngaoron Wesaom nje buri mao palabur hobao sao ngo nje bor pone ora taol bu njisndis ub njen kone bor is sung deyao o hundi mbaraoklao nda ub nao bi, is sung sao ngub bao dao ha win ko nim njen kone bor nen sab ha hanin ko mao perekeyarukl was hae ora.^m

⁷Heneng ora Ngaorom nao bor obun Wesao ngo taol bu njisao ub naom pakl homaomun ko inj taol bu njisao ora. Ngub inj, naom buri palo habur tenaol mendel kone wi wi bu, nao bor buklaon saon naon mbib oborob kone kimb bu hondo ora hamun ko buri ngo taol bu njisao ora.ⁿ

⁸Ngub bisaong njem naon Aorao Aondaon angal bib ebe ngo ko haebe on sakl sakl nao polebur lesin, njem nim obun kongon hobao sao ngo biyu on kalabus ngo paole o nen sabobur di sakl nao polaebe ora. Ngub inj, Ngaorom nje bor obun buri nda taol bu njuklaong, nim ke ngo hondo hae ub njem di ke mundub mundub bi ngub handam handam bubur, Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol hambunom pangen kao kalo haebe ora.^o

⁹Ngaorom nao obun sem hamun ko nao ngo bember ha peb bu, bu misao ub naom oborob was bu hasmaol hondobur inj bisao ora. Ngub inj, mbes Ngaorom su saohar kab di nao warisao tomb obum nao hond aondaon ora hom ha habur, obum mbes buklwao ko nen sabo man man bu paesao ub obum Eben Ke Aol Njisesom nao bor hond homo bisur bukl eben lowao ko nen sabisao ora.^p

^j1:2 1 Tim 1:2   ^k1:3 Bis 23:1; Pil 3:5   ^l1:5 Bis 16:1   ^m1:6 1 Tim 4:14
ⁿ1:7 Oro 8:15   ^o1:8 Oro 1:16   ^p1:9 Ebe 2:8-9; Tat 3:5

¹⁰Ngub bisaol ngubi tomb Eben Ke Aol naon Bu Maoraoklao Aol Njises nda obo pindib paesao ub ora hendeyom ol, Ngaorom nao hond homobur ngo buklwao kisao ub ngubi tomb ngo bu hayaol naom ora hendeyom. Karas obu ngo ibisao tomb obum tenaol ora pe paen lao on buri lu taol peyo ora men mbaesaol, Angal Bib Hobao Sao ngom tenaol ko mende nao pe pae haeben saroklme ub naom ora haondaomun muwaleyao ora.⁹

¹¹Ngub muwalakl hayaol nim angal bib hobao sao ngo tenaol hambunom pangen kao kalo han ko Ngaorom ni bember peyo mao hasaol, ni obun angal bib ebe ngo kam akol biyu aol ora habur ni angal ngon te kao dund bu haruklu aol ora hae. ¹²Ngub hae ol ke mundub mundub bi hondo haruklu o nim ngon sakl nao palaklo ora. Ngub inj, aol ngo nim obul hul ha haruklu nda nim obu ora hendeyol, obun mbib nim obun kongon hobao sao ngo oborob ora bu han ko mao hasao ub nim obun kongon ngo bam aeben bu han ko, obun mbib oborob ora maeb ha kimb buklao ko ni ora hende ka. Ngub buklao nim obun kongon ngo ngub bao bi ha han was, mabor obu oboklao bao o di bu pindib paklao ora. ¹³Ngub buklao ngjem oborob was bu hanin ko menger oborob ora muwalobur, nim heneng heneng was lao angal nda nje bor oborob ora kao nju handis ol pangisndis ub njem men hakol ora bu haebe. Ngub bu habur lesin njem Eben Ke Aol Njisesol aondaobu ora hul ha habur, obul kone u ora hael ub njem nao tuwae men hakol bu haebe ora.¹

¹⁴Ngub bubur lesin Ngaorom nje bor hobao sao ora ngo njisao ub njem oborob hondo ora men hakol bu haebe. Ngub buklesi tomb Wesao Ebe Komb Bi ora ngo naon kone bor haen hayom om,

njem ngo sao oborob hondo ora maeb hanin ko nje bisur buklao ora.^s

¹⁵Njem di ora hendel ub su Esiya tenaol Karas sem hambunom ni ora tuwaesmil, aol Piselas hesa Hemosenis kabom di haru ora ni tuwaki pismi ora.^t

¹⁶⁻¹⁷Ngub bismi o aol Onesiporas bombor o obum ko ko nao kone bor turi mao homa was bisaol, nim aol ngo obu di obun ten nongnas baeben di Aorao Aondaom mbini hond homo bisur bin ko ora nen sobakl ka. Aol ngo obum pibnao ora su Orom bor ibisao tomb obum ni kalabus paole ub sakl nao pole, obum ni abor hayaob ko aondaobu ora es bu mi akol bubur obum mabor ni hend waesao ora. ¹⁸Aol ngo obum ngub was bu haraoklao, nim mabor Aorao Aondaobu obu oboklao bao on Aorao Aondaom obu hond homo men muklao ora ko nen sobakl. Mende di njem ora hendel ub nim su Ebeses bor hawao tomb di aol ngo obum ni aondaobu ora bisur bu hasao ora.^u

Paolom Tim bor njem Njiseson ami men koro haebe

2 Tim o nao isi ka, Eben Ke Aol Njiseson nje hond hom ha was hayaong, njem hor hambunon obul hul ha saor peyo was hanin ub obum nje bor buri taol bu njin ora haebe. ²Nim Ngaoron angal ebe ngo tenaol hambunom pangen kao kalowao baeben hambun, njem di pangisndis b angal hobao sao ngon tenaol mendbor mbinim oborob hondo ora munu haeb se haklemil hondoklesi baebenom, tenaol mendbor aebenol haklemi baeben bor di kao dund bam aeben aeben bin ub mao ha peb bibi ora.

³Tim o, nao Eben Ke Aol Njiseson ami non bi tangar aeben o hayom baebenom bu hayom ub, njem di Karason ami ebe

⁹1:10 1 Kor 15:55-57; NjuS 2:14   ¹1:13 1 Tim 1:10; 1 Tim 4:6; 1 Tim 6:3; Tat 1:9; Tat 2:1   ^s1:14 1 Tim 6:20   ^t1:15 2 Tim 4:16   ^u1:18 Njur 21

buri ora men koro habur ke mundub mundub bi handam handam bubur lesin, njem Karason saond bi bor saond bu kalo haebe ora.^v

⁴Pangal. Aol ami kongon beyao mondom obu ami kongon bu hayao tomb obum tangar sao bor nen nao saboklao ora. Ngub inj, obun ami semon maomb bo haraoklao aol aondao om turi hemeyao ub was bu ham ham beyao ora.

⁵Mende di nas mendborom akl pobur ya to kollmbakl beme tomb nas ngon mondom sokl ebe ora muklbur bimi on, mbinim obu bor man ko ngub bibi ke wiyao ub nao bi, obum obun kone bor hon laen habur akl peyao tomb obum sokl nao maoraoklao ora.^w

⁶Mend di aol mondom em buri palobur ora bo harob sin, obun em ngo bor ne and seyao o obun mbib mbes neyao tomb, tenaol aeben baebenom mabor noklme.^x

⁷Ngub bimil nim angal mar ngo kakl baeben njen kone bor oborob ora nen sab heneng benin ko, Aorao Aondaom njen kone bor mao kombaklaong, njem angal ngo oborob ora nen sab hakol bu haebe ora.

⁸Tim o, Njises Karas obu aol wesmbao Debirom maru wam aeben aeben bisao on sem bor obo pindib paesao o, obu pe pabur wakl enjaokl pisao ko Angal Bib Hobao Sao ngo nim tenaol hambunom pangen ko haruklu ndang, njem hor hambunon Karas Njises ngo obu bor nen sab hakol bu haebe ora.^y

⁹Nim Karason Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol hambunom pangen ngub ko haruklu ndal, mbinim ni aol el kaol kaol ke kho ora hae ko pangobur mbinim ni bor ke mundub mundub bi mao handa haroklme. Ngub bubur mbinim ni kal-

abus di mao palaesmi o mbinim Ngaoron Angal Bib Hobao Sao ngo kalabus mao palakl buwaroklme ora.^z

¹⁰Ngub bukl buwaroklme Ngaorom tenaol mendbor obun sem haen ko sablo haen kisao baeben Eben Ke Aol Njisesom mbini bu mubur, mbini imbi wi bao bi ora haeben saen ken ko nim mbini bisur bubur ke mundub mundub bi hambun sao ngo hondo haruklu e ub beyo tomb, nao kone bor hul ha saor peyo was haruklu ora.^a

¹¹Pangal. Angal ngo wiyao ub heneng ora wiyao ko nen sobemin ora.

Heneng ora naom obu hesa haru pe pae non bi harum sin

Naom obu hesa haru wakl enjobur haeben saklmao ora.^b

¹²Naom ke mundub mundub bi hondo haklmao tomb di

Hul ha saor peyo was harum sin

Obu aol wesmbao aondao ora hayao ub Nao di obu hesa haru aol wesmbao aondao ora haklmao.

Naom obu bor mesao kalobur obu nao hende non bam sin

Obum di nao bor mesao njubur nao hende non buklao ora.^c

¹³Naom obu taol mi poklwao ora kobur Naom ngo lomao ub taol mi nao pam sin Obu nao non bi inj hayaol

Obum obun mbib buklwao keyao sao bao wa nao biyao ora.

Obum buklwao lao sao wakl kone nao u bokele biyao ora.^d

Ngaorom obun kongon oborob bimi aol baeben turi hemeyao o

¹⁴Tim o, njem hor hambunon tenaol Ngaoron sem hambunom angal ngo oborob ora nen saben ub mbinin kone bor kao dund bu mao perekeyarukl was

^v2:3 2 Tim 1:8; 2 Tim 4:5   ^w2:5 2 Tim 4:8   ^x2:6 1 Kor 9:7; 1 Kor 9:10

^y2:8 Oro 1:3; 1 Kor 15:4; 1 Kor 15:20   ^z2:9 Ebe 3:1; Ebe 3:13; Pil 1:12-14

^a2:10 Kol 1:24   ^b2:11 2 Kor 4:11   ^c2:12 Mat 10:33   ^d2:13 Oro 3:3-4; Tat 1:2

haebe. Mbini tenaol mendborom man armend sisao pangoklme on angal tangar sisao was kao kao bubur per ab saond bu haroklme ub nao bibaebe ko, njem angal ngo Ngaorom di henden buriyab ora kao kalo haebe ora. Mbinim angal ngo ko haroklme ubim tenaol bisur nao biyao ora. Ngub inj, tenaol mendbor angal ngo ko haroklme ubi pangeme baebenon kone bor ngil ngaol ko kho mao saraoklao ora.^e

¹⁵ Aol mendbor Ngaoron kongon oborob ora bu ham ham bubur mbinim Ngaoron elol sakl nao pole haroklme nda ub, njem di Ngaorom angal heneng was lao nda tenaol hambunom pangen oborob ora kao dund bu habur, Ngaorom nje turi hemen oborob was bu ham ham bibi ora.^f

¹⁶ Njem ngub bubur lesin tenaol mendborom Ngaoron man mend ke non bubur, angal tangar tangar nao hobao sao baehaemen il nao sokl bi ngo ko haroklme ubim Ngaor tuwaklbir aondao bu aebenol pam pam mao baraoklaong, angal ngubi lemi baeben inim nao pange wandi pa ham ham bu hawlwaebe ora.^g

¹⁷ Mbini aol mendbor man tangar tangar ngubi ko haroklme baeben, aol Hameniyas hesa Palitas kab di mbini ngo semom angal ngo ko haroklme ubim, tenaolon toklol townenj der kho ora bubur aondao bu aebeyam aebeyam biyao nda ub mbinin angal ngubim tenaolon kone bor di ngub and mao saraoklao ora.^h

¹⁸ Ngub biyaol mbibi aol is kab ngom di Ngaorom angal heneng was lao nda baondib minismil mbibim kakla kobur ngub lobe. Ngaorom nao mao enjaesao bao o mbes pindib paesao nao ko mende nao mao enjaklao ko haroklbe.

Ngub bibil mbibin angal ngo ko haroklbe om, tenaol mendbor Ngaorol hul ha haroklme baebenon kone bor ngil ngaol mao kabur kho mao saraoklao ora. ¹⁹ Mendborom ngub bimi o ini Ngaoron sem mendbor kone taol taol nao bi hayem baeben Ngaorom ini and pinj buri el el nao bib se menger ora saor mbaesaol, and pinj menger ngol obun angal waeb ngub wiyao. Aorao Aondaom obun sem ora hayem baeben ora hendeyao ke wiyao. Waeb mende di ngub ke wiyao.

Tenaol mendbor ni Aorao Aondaom sem
hae ko haroklme baebenom
Mbinim khorob bimi sao baeben mesao
kalo

Wandi pa hawlwaebe buklemi
ke wiyao ora.ⁱ

²⁰ Mar mend di and hobao sao ora o beme on, mbinim and ngon ndis hobao sao mendbor han ngol hesa han silba kabom wari ebe on was inj woroklme. Ngub inj, ndis nao hobao sao mendbor isaom wari di su hundbim wari di and ngon maomunu woroklme. Ngub bimil bao hor hambunon ndis nao hobao sao bor ne osisao u noklme o, bao hobao sao ora on ndis hobao sao o bor was ne u noklme.^j

²¹ Ngub bimil aol mondom obun kone bor kho wiyao ub tuwabur dol nao haen kun pele ora harob sin, obu ndis ebe han ngolom wari non bi ora haklaol hondoobur Ngaorom obu komb bi ora haen laol, and ngon aoraom obu turi homobur obum obun kongon hobao sao hambun sao bu haen lao ora.^k

²² Pangal. Nas baebenom mbinin kone bor heb homo khorob hambun sao nen saboklme nda ub, njen kone bor nao eben oborob wandi pa ham ham bibi ora. Ngub bubur lesin njem kone ebe

^e2:14 1 Tim 6:4; Tat 3:9   ^f2:15 1 Tim 4:6; Tat 2:7-8   ^g2:16 1 Tim 4:7   ^h2:17
1 Tim 1:20   ⁱ2:19 Njo 10:14; 1 Kor 8:3   ^j2:20 1 Kor 3:12   ^k2:21 2 Tim 3:17

dund se woroklme ub di, Ngaorol hul ha habur obul kone u haroklme ub di, tenaol mendel kone u haroklme ub di, sub kone tibaen sowa pa as ko was haroklme ub di, njem kone ngubi was u haebe. Ngub bu habur lesin tenaol mendborom mbinin kone bor dol nao haen ebe kun pele ora habur, Aorao Aondaom mbini bisur bin ko kao kalo haroklme ub njen kone bor di ebe kun pele ngubi ora u haebe.¹

²³Njem di ora hendel ub aol mendborom mbini kon nao wi mbaoli tumu mari non bi habur, mbinim man armend sisao lome on angal tangar tangar andub ora ngo ko haroklme ubim mbinin bor per ab saond was mao baraoklaong, njem angal ngubi lemi o bor nao hende baondib paen ham ham bubur mesao kalo haebe ora. ²⁴Pangal. Aorao Aondaon kongon bimi aol mondom per ab saond nao biyao ora. Ngub inj, obum tenaol hambun bor sub was ham ham bu obum Ngaoron angal bib hobao sao nda oborob ora kao dund bu habur, mendborom obu bor khorob beme tomb di obum penar bu ko nao homaoklao ora.^m

²⁵Ngub bubur laon obum sub was habur, tenaol mendborobun angal makl homo nao pangoklme baebenon kone bor oborob ora nen saben ko, ko mao doklam doklam bubur mao dund baraoklao ora. Obum ngub buklaol tomb Ngaorom mbini ebe bisur dim buklaol, mbinim kone baol munuklemil Angal Bib Hobao Sao heneng was lao ndan te di mend nen sab heneng buklemi ye ko nen sabobur biyao.ⁿ

²⁶Heneng ora mbinin kone u bokey-obur mbinim ngub hend heneng baem sin, mbes mbini ngo baebenon kone bor akal andom sao deyao o munu tanga pa men mbaraoklao nda ub, Seranom mbini

ngo baebenom obun angal was pango obu taol mi po haen ko men mba wao-raoklao ub nao bi, Ngaorom mbini bu muklao ora.

Bao mabor mend buklaol on tenaolom khorob andub ora buklemi o

3 Tim o, njem ngo sao oborob ora nen sobaebe. Bao mabor mend buklaol on tenaolon kone bor kend mao ba kho mao saraoklao sao khorob andub ora bukleming, njem ngo sao nen sab hakol bu haebe ora.^o

²Ngo sao buklemi tomb tenaol hambunom mbinin mbib sisao was hem ko nen saboklemi. Ngub bubur lemin mbinim mone osisao was heb homo haklemi. Mbinim hel hondo angal bubur ebekone aondao ora poklemi. Mbinim tenaol mende bor maobowa angal bu, mbinin am abom lemi sao di hul was haklemi. Mondom mbini bor menjao kaloklemi tomb di mbinim turi homo tengiyu nao kebur muklemi. Mbini ngo baebenom kone ebe Ngaor bor hakl ebeyao ub makl aondao ora homoklemi.^p

³Mbinim mbinin sem bor di hem nao ke makl was homoklemi. Mbinim tenaol mende bor hond nao heme ko hom hakol was buklemi. Mbinim tenaol mende dobaekeyo mangal was buklemi. Mbini ngo baebenom ebekone po el kaol kaol kobur, mbinin kone bor bi lao ub khorob hambun sao sakl nao pole bao was bu haklemi. Mbinim tenaol oborob bu haroklme baeben bor daongirir kobur ko hom ha was haklemi. ⁴Mbini ngo baebenom mbinin tenaol sango mende di karu luklemi. Mbinim ni aol aondaon imbi wi ora hae kobur ebekone po awis aondaon ora haklemi. Mbinim Ngaor makl aondaon ora homobur, mbinim tan-

¹2:22 1 Tim 4:7; 1 Tim 6:11   ^m2:24 1 Tim 3:3; Tat 1:7   ⁿ2:25 1 Tim 2:4
^o3:1 1 Tim 4:1   ^p3:2 Oro 1:29-31

gar tangar sao mbinin mbib heb homoklemi sao bor was turi homo haklemi.⁵ Mbinim baehaemen songolol Ngaorom bibi keyao ub bu hae non bu haklemi o, mbinim Ngaoron buri heneng ora wiyao o bor mesao kalobur makl homokleming, njem aol khorob hambun sao ngub bu haklemi baeben hesa maomunu nao haebur wandi pam pam bu was haebe ora.⁹

⁶⁻⁷ Aol ngubi baebenon mendborom sub sowa pabur ten kon nao wi boroklme baebenon anda bor hondam akol bubur, mbinin kone bor men mbaen koklbur man tangar sao buwalam akol bimi ora. Ngub bimil ten ngubi baebenom mbinim mbes khorob bu hasmi sao mbinin kone bor wiyao om kend mao baraoklaol, mbinim Ngaoron angal ebe nda hem ko pangon ko nen saboklme o, mbinin heb homoklme sao baebenom mbinin kone bor taol taol mao babur kho mao saraoklao ora. Ngub biyaol ten ngubi baebenom angal bib heneng was lao nda nen sabokl buwaklemi ora.^f

⁸ Mbes Moses hasao tomb aol Njanis hesa Njambiris kabom Moses obum man ko hasao ub men mbaklbur, mbibim per ab saond bubur Moseson saond bi sao hasbi ub ngubi tomb di aol ngo baebenom angal bib heneng was lao ndan saond bi sao haroklme. Ngubi habur per ab saond bu hayem ol mbinin kone bor oborob nen saboklme sao nao wi kho ora sisaol, mbinim Ngaorol hul ha hae ko haroklme ub di baehaemen ora bimi.⁵

⁹ Mbinim ngub bimi o mbinim kone ngo u haroklme ubi wi aeben nao soklaol, aondao bu and sam aeben aeben nao buklaol ora. Ngub inj, aol Njanis hesa Njambiris kabom kon nao wibur, ngo

bu hasbi sao tenaol hambunom mbibim kon nao wibur baehaemen bu hayeb ko hindismi ub, ngubi tomb aol ngo baebenom ngo bu hayem ub di mbinim kon nao wibur bu hayem ko tenaol hambunom di ora hondoklemi.

**Tim bor angal ebe nda men
hakol was bu haebe kisao o**

¹⁰⁻¹¹ Tim o, nim hambun sao bu haruklu nda ub di, nim tenaol hambun bor angal bib ebe ngon te kao dund bu haruklu nda ub di, nim hobao sao ora bukbur hae ub di, njem di ngo sao baeben hem ko men hakol bu, bu hael ko ni hende ora. Njem di ora hendele nda ub nim Ngaorol hul ha haruklu nda ub di, nao kone bor tibaen was habur makl nao heme kongon bu kimb was bu haruklu nda ub di, nim tenaol mende bor hem ko kone uruklu nda ub di, mbinim ni lu hondo ko bowes bu haroklme nim ke mundub mundub bi hondo habur hul ha saor peyo was haruklu nda ub di, ngo sao baeben hambun sao njem ora hendele nda ka. Mend di su Andiyok bor di, su Akoniyam bor di, su Lista bor di mbinim ni khorob ora lu bowes bu ke mao handaesmi ora. Ngub bismil nao kone bor kho so kend bin hawao o Aorao Aondaom nao kone bor kend bi kho ngo wisao sao hambun sao mu tuwabur, ni bu misao ub di njem ngo sao baeben hambun sao ora hendele nda ka.^t

¹² Heneng ora tenaol mendbor Ngaorom nen sabeyao ub was hem ko men hakol bubur Eben Ke Aol Njisesol kimb bu pelen hakl ko nen saboklemi baeben bor, Ngaoron saond bi sao haroklme baebenom mbini bor ke mundub mundub bi mao handaklemi ora.^u

⁹3:5 Mat 7:15; Mat 7:21; Oro 2:19-20; Tat 1:16   ^t3:6-7 Tat 1:11

⁵3:8 1 Tim 6:5; 2 Tim 2:25   ^f3:10-11 Bis 13:50; Bis 14:5; Bis 14:19

^u3:12 Mat 16:24; Njo 15:20; Bis 14:22

¹³Ngub buklemil tenaol khorob bu haroklme baeben hesa man mini non bubur tenaol maobowa haroklme baeben kabom, mbinim khorob ngubi tomb bu hayem ub men mbabur mabor khorob aondao bu ora kond bam bam bu, bu haklemi. Ngub bubur mbinim tenaol mende bor bu haklemi ub, mbinim mbini hakl hakl di mende maobowa bowa bu haklemi ora.

¹⁴Ngub buklemi o njem non nao tenaol mendbor nje buwalisumndis baebenom oborob bu hasmao ub njem ora hendele ndang, njem angal ngo pangisndis tomb heneng ora e ko nen sabisndis ub njem angal ebe ngo buri palo ora men hakol bu haebe.^v

¹⁵Njem mende di ngub hendele nda ka. Mbes nje nas kang ora hasi tomb di Ngaorom mbuk waeb komb bi ora bor angal ebe ngo wiyao ub pibnao njem ora pangisi. Ngub pangisil mbuk waeb komb bi ngo bor angal hobao sao ngo wiyao om njen kone bor oborob ora kimb benin ko mao kombaraoklaol, njem Eben Ke Aol Njisesol hul ha harili ndal Ngaorom nje bu murukl hayao ora.^w

¹⁶Ngaorom obun mbuk waeb ngo wiyao baeben hambun obun mbib ora waeb win kisaol, angal ebe ngo wiyao om, angal ngon te hambun sao naon kone bor oborob ora mao kombarukl haen ko di, naom naon kone baol maonaomun ko naom khorob bimao sao inim ngo sao was bimi ko muwalakl haen ko di, naon kone bor kone ebe dund se woroklme ub was bu hamun ko mao dund barukl haen ko di, naom bukmao sao hambun sao oborob was bu hamun ko mao dokla peb bi haen ko di, ngo hakl ub bin ko Ngaorom mbuk waeb ngo win kisaol ora.^x

¹⁷Ngub bisaol nao Ngaoron kongon bimao aol baebenom Ngaoron kongon bukbur hambun sao man man bu u ora hayom ol, naom Ngaoron kongon hobao sao ngo ebe bu haklmao ora.

Paolom njem Ngaoron man tenaol hambunom pangen ko haebe kisaol o

4 Tim o, Ngaorom hesa Eben Ke Aol Njises kabom di henden nje bor angal buriyab ora kakl ngao, Eben Ke Aol Njises ngom tenaol hambun nao heme bao hayem baeben di, himismi baeben di, hambun maomunu kone ebe wi baeben hesa kone kho wi baeben kab taol bu kobabur, oborob bimi baeben maeb ha maomb bo haeben saklbur oboklao ora. Ngub buklaong^y

²njem hor hambunon angal ngo tenaol hambunom turi homobur pangaeb se haklemi tomb di, makl homobur nao pangaeb se haklemi tomb di, njem bao wa nao bi Karason angal bib hobao sao ngo buri palobur tenaol hambunom pangen kao kal ha was haebe ora. Ngub bubur lesin njem tenaol hambunom khorob beyem ub nao bi wاكل kone baol minin ub, mbinin kone mao dund ba angal bib ebe ngo mbinin kone bor hondaen buriyab ora ko haebe. Ngub bubur lesin mbinim Ngaoron angal ngo men hakol bubur obul hul ha saor peyo haen ub, njem mbinin kone bor angal ebe ngo mao perekeyarukl was habur, njem sub angal ngon te ngo oborob was kao dund bam bam bu haebe ora.^z

³Pangal. Mabor bao mend buklaon tenaol hambunom Ngaoron angal bib hobao sao heneng was lao nda makl homo nao pangebur lemin, mbinin mbib nen saboklemi ub was hem lemi. Ngub bubur mbinim man tangar buwaloklme aol mendbor mbinim

^v3:14 2 Tim 2:2   ^w3:15 Njo 5:39; 1 Pit 1:20-21   ^x3:16 Oro 15:4

^y4:1 Bis 10:42; Oro 14:9-10   ^z4:2 Bis 20:20; Bis 20:31

heb homo turi homoklemi saon was ko haroklme baebenom angal lemi o, mbinin hal bor pangaebe turi homoklemi ub was ken ko, mbinim man tangar buwaloklme aol mendbor hem ko es bam akol bu haklemi ora.^a

⁴Mbini ngo baebenom Ngaoron angal heneng was lao nda makl homo tuwabur lemin, mbini man tangar buwaloklme aol ngo baebenom inji arman sao angal turi bi wab hae ngo kakl uklemi o bor, hal pen kobur turi homo pang ha uklemi ora.^b

⁵Mbinim ngub buklemi o njem non njen kone peyao bor pen nao hae, hambun sao buklaon saon njen kone bor oborob kikil bu pa win ora habur lesin, njem ke mundub mundub bi hondoklesi tomb di hul ha saor peyo ora haebe. Ngub bubur njem Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol hambunom pangen oborob ora kao kalam akol bu habur, Ngaorom njem obun kongon hambun sao ngo bu hanin ko taol bu njisao ub njem kongon ngo oborob was bu haebe ora.

Paolom nao kongon ngubi tomb ora soklao kisao o

⁶Njem ngub buklesi o ni non su ngo tuwaki poklwao o teb se ol mbinim ni luklemil, Ngaor bor osisao mabaorao haoru kaloklme nda ub nao ibao ngo poboklao o di Ngaor bor mabaorao sao kaloklwao ora.^c

⁷Nim sokl hobao sao ora muklbur ya to kollmbakl sao akl po haruklu nda ub nim Ngaorol ora hul ha kimb was bubur po hawaol, nim ngubi tomb sokl moroklme menger mi hae ol pindib pa ora hae.^d

⁸Ngub hae ol aeben baeben menmbatur obu mbes beyao om sokl mo-

roklme nda ub, ninao sokl muklwao o di ngubi tomb man man bu u mba hayao ora. Ngub wiyaol sokl ngo wiyaol sao tenaol hambun oborob ora taol bu kobaklao Aorao Aondao nda obum mabor obun bao aondao ora ngo buklaon, obum ni bor nje kone dund se wi oborob bili aol ora hael ko ninao imbi ngo win lao ub ninao sokl ora njuklao. Ngub buklaon o sokl ngo ni was inj njuklao. Ngub inj, tenaol mendbor hambun mbinim Aorao Aondao obu oboklao ko turi homo hondo haroklme baeben bor di kaloklao ora.^e

Paolom bas ngo waeb bu kowes bisao o

⁹⁻¹²Tim o, aol ngo ni daol nao haru haroklmao nda baeben paokl buri kobur, aol Dimas obum su ngo nao tuwae bao haklao ub was hem kobur obum ni tuwaklbir su Tesalonaka bor paokl pisaol, aol Keresenj obu di su Kalesiya bor paokl pisao ora. Aol Tatas obu di su Dalmesiya bor paokl pisao. Aol Tikikas ke nda obu di su Ebeses abo ngo bor eben kowao ora. Mbini hambun ngub paokl buri kismil Luk obu bombor o yao haru hayob ngao, njem ni hae ol penar bu ora ebenin ub menjao menjao bi hendaebe ora. Njem ngo oboklesi tomb nas Mak obum di ni bisur bubur kongon hobao sao ngo ebe buklaon ko nen sobakl ngao, njem Mak obu di kemi ora ebebe.^f

¹³Mend di njem nao toklo and turub bi mend su Toros bor aol Kapason andal uwe o di, nao mbuk baeben di mu menae obobur lesin, njem ninao mbuk mendbor hobao sao ora uwe o non aokl nao hemen beyae menae ora ebebe.^g

¹⁴Mend di aol Aleksanda obu kapa waraoklao aol ndam ni bor khorob aon-

^a4:3 1 Tim 4:1; 2 Tim 1:13   ^b4:4 1 Tim 4:7   ^c4:6 Pil 2:17

^d4:7 1 Tim 6:12   ^e4:8 1 Kor 9:24-25; Kao 2:10

^f4:9-12 Bis 15:37-39; Ebe 6:21-22; Kol 4:14; 2 Tim 1:4; Tat 1:4   ^g4:13 Bis 20:6

dao ora bisaol, Aorao Aondaom aol ngo obum khorob ngo bisao on san luklao ora.^h

¹⁵ Pangal. Aol ngo obum naom angal bib ebe ngo ko haroklmao nda ub makl aondaora homobur men mbakl ke ke biyaong, njem aol ngo obum buklaosao oborobondo ora haebe.

¹⁶ Mbes pibnao mbinim ni te mao sara howes kismil, howes ngo kismi on ko san luwao tomb nao aol ngo ni daol haru haroklmao nda baebenomondom ni bisur bu howes ngon ko san lem nao ke, mbini hambunom ni tuwaki paokl pismi ora. Ngub bismi o nim mbini bor menjao nen nao sabebur, nim Ngaor bor njem mbinim khorob ngo bismi on saongao nao maribi ko kao kalaklo ora.ⁱ

¹⁷ Mbinim ni ngub tuwaki pismi o mbinim ni bor te mao sara howes ngo kismi on ko san luwao tomb Aorao Aondaom ni haru was habur buri taol bu njisao ora. Ngub bisaol nim Angal Bib Hobao Sao ora wiyao nda baeben hambun Tenaol Sem Tangar man nao pange baeben di hambunom pangen bao kao pawao, ni sab busi aondaoderan ker oran ne bor saohondawao o Ngaorom ni wakl bu misao ora.^j

¹⁸ Heneng ora Aorao Aondaom obum ngo biyao ub ni bor khorob hambun saobuklemi saobaeben ngub mu tuwarukl was haklao ora. Ngub bubur laon obum

ni ke hondoklime bor nao pon ko bu mubur, mabor yu heben obum maeb ha maomb bo haraoklao bor pon laong, Aorao Aondaom ngo obu imbi wi bao bi buri ora hayao ko kao tu sowa nao bi kaoya kao ha was haemin ora. Heneng ora.

¹⁹ Tim o, njem aol Akuwila hesa obun were Piriska kab bor di, aol Onesiporason sem baeben bor di, ni Paolom ini hambun bor ini ebe soklaong as ko haklwaebe kene ko kao kalaebe ora.^k

²⁰ Mend di aol Erastas ke nda obu di su Kord bor bao hayao. Aol mende Topimas ke nda obu di su Malitas bor sen ha wisaol, obu ngo bor bao haen paokl obowao ora.^l

²¹ Tim o, njem penar bu nao ebe bao ham aeben aeben buklesi tomb njem posabsu ubuklao ingi o hen muklesil enjo ngo bor obokl buwae soklaong, njem ni hae ol penar bu ora ebenin ub harer es bu menjao menjao bi hendaebe ora.

Yubulus di Purenj di Lanas di Kolodiya di, naon Karas haeme mendbor andub ora enjo ngo bor hayem baebenom nje bor nje ebe soklaong as ko ora haebel.

²² Aorao Aondaom nje hond homo haru was habur njen kone bor bisur bi hayao ora. Ngaorom ini hambun hond hom ha haen was hayem ora.

^h4:14 Oro 2:6; 1 Tim 1:20   ⁱ4:16 2 Tim 1:15   ^j4:17 Bis 23:11; Bis 27:23

^k4:19 Bis 18:2; 2 Tim 1:16-17   ^l4:20 Bis 19:22; Bis 20:4

Paolom aol Tatas bor bas ngo pen kisao o

1 Ni Paol, ni Ngaoron kowan lao aol ora habur, Njises Karason angal bib hobao sao kam akol biyu aol ora hae ka. Nim tenaol mendbor Ngaorom sablo haen kisao baebenom Karasol hul ha haen kam akol bu haklwao tomb, mbini ngo baebenom angal heneng was lao ndan te oborob ora nen sab heneng bubur, Karason angal bib ebe ngo men hakol bu haen ko ni bember peyo mao hasao ora. ²Nim mbinim ngub hul ha haen lowao tomb mbinim mabor haeben saen lao ub turi hom ha was habur bao hondo haklemil, Ngaorom mbes ora hambun sao nao warisao tomb di nao tenaol hambun haeben samun lowao ora kisaol, obum ngo kisao ub kakla nao lao ora.^m ³Mbes ngo ora tomb Ngaoron nim mabor ngo tomb ora ngo sao buklwao ko man man bu paesao ub, aol mendborom ninao angal hobao sao ngo tenaol hambunom pang ngaen kam akol bu haen lowao ko nen sabisao ora. Obum ngo nen sabisao ub ni bember peyo mao habur, naon Bu Maoraoklao Ngaor ngo obum ni bor kongon ngo bi ko taol bu njisaol, nim ngubi tomb angal bib hobao sao ngo tenaol hambunom pangen ko haruklu ora.ⁿ

⁴Tatas o, nao Ngaoron sem hambunom Karasol hul ha hayom ub njem di Karasol bombor ngub was hul ha hael ol, nje nao isi non bi ora hael kobur nim nje bor bas ngo waeb bu eben kakl ka. Naon Ab Ngaor hesa nao Bu Maoraoklao Aol Eben Ke Njises kabom nje hond hom ha was habur, njen kone bor sub tibaen as ko hanin lebi ora.^o

Njem su Kirir bor maeb haraoklao aol ngubi haen kaebe kisao o

⁵Tatas o, njem su Kirir bor bao hanin kaoklbir ni pondis ub nim kongon mendbor nao bu pae bao win pondis ol, njem kongon ngo di bu kowes bubur, njem and te sisao Ngaoron semon maeb haraoklao aol mendbor mao ha peb benin ko, nje bao hanin pondis ka. Nim nje bor mbes kao njundis ub ⁶tenaol hambunom hondoklemi tomb aol mondom obum khorob sao kang mend nao bi oborob was buklaol handaem sin, aol ngubi ora haen kaebe. Aol mend obu obun were is bombor o kab was buruklao o, obun nongnas baebenom di Karasol hul ha was habur mbinin am ab kabom lebi sao di hul nao hae, mbinin kone bor ebekone po khorob bimi sao and nao sen harim sin, njem Ngaoron semon maeb haraoklao aol ngubi on was mao ha peb bibi ora.^p ⁷Heneng ora aol mend obu Ngaoron sem oborob ora maomb bo haklao om tenaol hambunom hondoklemi tomb, obum khorob sao kang mend nao bi hambun sao oborob was bu haklao. Aol ngo obum ebekone puklmi ub di, ko penar bu homoklme ub di, he soklme ib no he soklem ub di, tenaol mende bor ko homo ab saond bimi ub di, mone osisao heb was homo hekil hekil ko mu haroklme ub di, aol ngo obum khorob hambun sao ngo sao baeben nao buk-lao ora.^q ⁸Ngub inj, aol ngo obum tenaol mendbor su tangar bor haklbir oboklemi baeben di bisur bu, mbini and ebel mao pala ne taol bu kalo, obum hambun sao oborob bimi ub was turi homo bu haklao. Obum obun kone peyao bor pen nao hae oborob ora kimb bu pa win was habur, kone ukl bombor ora

^m1:2 Kol 1:27   ⁿ1:3 Ebe 1:9-10; 1 Tim 1:1,11; Tat 2:10; Tat 3:4

^o1:4 Oro 1:7; 2 Kor 8:23; Kal 2:3; 2 Tim 1:2; 2 Tim 4:10   ^p1:6 1 Tim 3:2-7

^q1:7 1 Kor 4:1; 2 Tim 2:24-26

u obu Ngaoron komb bi ora haklaol, obum obun mbib obun kone bor oboklao sao di oborob hondo ora maeb haklao. ⁹Aol ngo obum mbes mendborom obu bor angal bib hobao sao ngo heneng ora wiyao ub kao dund bismi ub di buri palo men hakol bu haklao ora. Ngub bubur laon obum tenaol Ngaoron sem baebenon kone bor di hul ha saor peyo was haen ko, mbini bor Ngaoron angal ebe heneng ora wiyao ngo kao dund bu haklao ora. Ngub bubur obum tenaol mendbor angal bib ebe ngo makl homo nao pangoklme baeben bor di angal ebe ngo buriyab ora kao kalobur, mbinim khorob bimi sao mbinin kone bor wiyao ub mbinin mbib mao bembera henden muwaloklao ora.^f

**Su Kirir abo ngo bor tenaol
maobowaroklme aol
andub ora hayem o**

¹⁰Pangal. Mbini Kirir tenaol abo ngo bor hayem baebenon mendbor mbes Nju sem hasmil, mbini ngo baeben daol dera bu andub ora mendborom ngubi tomb mbinim Karas tenaol hayom ko haroklme. Ngub bimi o mbinim Ngaoron semon maeb haroklme aol baebenon angal nao pange hul was habur lomen, mbinim baehaemen menjao menjao angal ko habur tenaol maobowa haroklme ora.^s ¹¹Aol ngubi baebenom tenaol menden mone osisao maobala mu khorob was bu haroklme. Mbinim man buwalo haroklme ub di khorob was buwalo habur, habur, aol mendboron kone bor ngil ngaol mao ka kho mao saroklme, mbini ngo baebenon sem hambunon kone sisao di kho mao sam aeben biming, njem aol ngubi baebenom angal lemi tomb angal nao

ke men mbaen kaebe ora.^t ¹²Mbes su Kirir semom aol is mend obu kone kikil bi, bi make lao aol ora hasao om, Kirir tenaolom ngo beyem ub was bu hasmil hondobur obum ngub kisao. Mbini Kirir tenaol baebenom some ker men aolu khorob was bubur kakla was ko haroklme. Mbinim ne di andub was no haroklme, mbini ne pobisom lao payaol kongon di makl homo pakla sobur nao bimi ora kisao. ¹³⁻¹⁴Pangal. Aol ngo obum ngo kisao ub heneng ora kisaong, njem mbini Ngaoron sem hambun bor Nju semon inji arman tangar sao baehaemen kakl woroklme baeben hesa, tenaol mendborom Ngaoron angal heneng heneng lao nda tuwabur mbinin man tangar buwaloklme ub kab nao pange, mbinin kone bor khorob bimi sao uklaol o mao bembera hondobur, waki kone u bokeyo Karasol oborob ora hul ha haen ub njem mbini bor buriyab kao kalaebe ora.^u ¹⁵Aol mondom obun kone ukl bombor ora u dol nao haen harob sin, obun kone bor hambun sao nen saboklao sao oborob was nen saboklao. Ngub buklaol o aol mondom obun kone bor kho dol hae sao was eben habur Karasol hul nao hae harob sin, obum nen saboklao sao di obun kone bor oborob ora kimb bimi ub di dol mao ha kimb bu kho ora mao saklaol, obum hambun sao nen saboklao sao baebenon bombor sao mend oborob nen nao saboklao ora.^v ¹⁶Mbini ngo baebenom naom Ngaor hendeyom ora ko haroklme o, mbinim hambun sao bu haroklme sao baebenom mbinim Ngaor nao hende kakla ora ko haroklme ko muwaleyao. Ngub biyaol mbinim Ngaoron angal nao pange hul was habur Ngaorom makl hemen sao was bu haroklme, mbini tenaol ngo

^f1:9 2 Tim 4:3; Tat 2:1   ^s1:10 1 Tim 4:7

^t1:11 Nju 10:12; 2 Tim 3:6; 1 Pit 5:2   ^u1:13-14 1 Tim 4:7; 2 Tim 4:2

^v1:15 Mat 15:11; Oro 14:20

baebenom oborob sao bombor mend nao bimi ora.^w

**Njem Karason sem
bor angal ngub kao kalaebe**

2 Tatas o, njem tenaol hambun bor naom Ngaoron angal oborob ora men hakol bu kone dund se ora u harokl-mao nda ub oborob ora kao dund bu haebe ora.^x ²Mbini aol kon wi baeben bor di inim he soklme ib no he di nao se, inin kone oborob kikil bu pa win was habur kone peyao bor pen nao hae, inim inin kone sisao oborob ora maeb hakl-waebe ko kao kalaebe. Mende di mbini bor inim Ngaoron angal ebe nda men hakol bu obul hul ha ora habur, inim tenaol mende bor di hond homo kone wi wi bubur, ini bor kend bi sao mend buk-lao tomb di hul ha saor peyo was hakl-waebe ko kao kalaebe ora. ³⁻⁴Mend di bombor ngub was njem mbini ten kon wi baeben bor di ngub kaebe. Ini Ngaoron sem komb bi ora habur, inim hambun sao bu haklemi sao baeben di oborob was bu hakl-waebe kaebe. Inim di he soklme ib no he nao sebur, tenaol mendem kakl biri on pere mam aeben bu, tenaol menden mangal bu nao dobaekekl-waebe ko kao kalaebe. Ngub inj, ini ten kon wi ngubi baebenom ten nong sao buruklemi baebenom mbinin aoli bor di mbinin nongnas bor di kone ubur, mbinim turi was hemen inim kone ebe ngubi woroklme ub was buwalokl-waebe ko kao kalaebe ora.^y ⁵Mbini ten kon wi ngubi baebenom ten nong sao buruklemi baeben bor ngub buwalobur lemin, mbinim mbinin kone peyao nao hae, mbinin kone sisao oborob ora maeb haen ko di mbinin kone bor di dol nao haen habur, mbinin em and di mbinin sem di oborob was

maeb ha, mbinin aolim lemi sao di hul nao haen buwalokl-waebe kaebe. Mend di mbinim hambun sao oborob ngub was bu hakl-mil, Karasol hul ha nao hae baebenom di Ngaoron angal bib hobao sao ngo bor maobowa angal bu ebekone nao pen ub, inim kone ebe ngubi woroklme ub was buwalo hakl-waebe ko kao kalaebe ora.^z

**Njem mbini Karas nas baeben
bor angal ngub kao kalaebe**

⁶Mend di bombor ngub was mbini nas baebenom di mbinim kone peyao bor pen nao hae, mbinin kone sisao oborob ora maeb haen ko angal ngo mbinin kone bor mao kombarukl was haebe. ⁷Njem hambun sao oborob was bu har-ili ub mbini nas baebenom hondobur, mbinim di oborob ngub was bu haen ub njem mbini bor oborob ora henden muwalo haebe ora. Njem Ngaoron angal te o kao kaloklesi tomb angal tangar sao bor bor habara nao kao kale, njem njen kone bor oborob ora kimb bubur kone oborob woroklme ub Ngaoron angal ngo heneng ora wiyao ub was kao dund bu haebe ora.^a ⁸Njem angal ngon te oborob ora kao dund bu haklesi tomb tenaol mondom nao Karason semom khorob buk-l-mao sao mend nao hondok-lemil, inim khorob ngo sao beyem ko te mao sarakl buwaklemi ora. Ngub sok-laol tenaol Karasol hul ha nao hae naon saond bi sao haroklme baebenom di, nao bor khorob menjao te mao sarakl buwabur sakl poloklemi ora.^b

**Kalabus kongon non bi bimi
aol bor angal ngo kisao o**

⁹Njem mbini sokl nao muklbur kalabus kongon non bi bimi baeben bor ngub kao kalaebe. Mbinim hambun sao

^w1:16 2 Tim 3:5; 1 Njo 1:6; 1 Njo 2:4   ^x2:1 Tat 1:9   ^y2:3-4 1 Tim 3:11

^z2:5 Ebe 5:22   ^a2:7 1 Tim 4:12; 1 Pit 5:3   ^b2:8 1 Pit 2:15

bu haklemi sao baeben mbinin kongon baroklme aol aondaom turi hemen oborob was bu habur, mbinin angal di hul nao hae oborob ora pango, mbinin aol aondaom menjao lemi tomb di mbini bor angal khorob ko san lu menjao nao bibur^c ¹⁰mbinin osisao di paes kang mend nao noklwaebe ko kao kalaebe ora. Ngub inj, mbinim mbinin kongon baroklme aol aondaon angal hul nao hae oborob mbini bor lemi ub was bu haklemi tomb, mbinin aol aondaom nao kongon bimi aol ngo baebenom ni maobala menjao nao bi oborob was bu hayem ko hondobur, obum nao Bu Maoraoklao Ngaor ndan angal bib nda di ebe ora wiyao ko turi homo kaoya lao ora.^d

**Karas obu obo pindi paklao
ub hondo haemin ora**

¹¹Ngaorom nao tenaol hambun hond hom ha habur bu muklbur hayaol, obum ngubi tomb tenaol hambun bu mib se hayao ko nao hambunom di ora hendeyom. ¹²⁻¹³Njises Karas obu naon Bu Maoraoklao Ngaor aondao ora yaol, naom su ngo bor bao habur obu bao bi ora buri palaokl oboklao bao o pindib paklao ko turi homo bao hondo hayom ka. Ngub beyom ol Ngaorom nao ngub hond hom ha was habur naon kone bor buwalakl hayaong, sun tenaol obu makl homo tuwa heb homoklme sao was turi homo haroklme nda ub, naom di kone peyao bor pen nao hae naom naon kone sisao oborob ora maeb haemin ora. Ngub bubur lomaon obun angal ebe nda di men hakol was bu habur, naom kone dund se ukl bombor was u haemin ora.^e ¹⁴Ngub biyaol naom khorob andub ora bu habur ke hondoklbur hasmao o, Karasom nao hem aondao ora kobur obu bao

haklao on hem nao ke nao bu muklbur himisao ora. Ngub bisaol nao obun sem ora kone bor dol nao hae ebe kun pele ora habur, naom hambun sao kone oborob woroklme ub was hem ko bu hamun ko himisao ora.^f

¹⁵Tatas o, njem angal ebe ngo tenaol hambunom pangen kao kal ha was habur lesin, mondom nje Ngaoron kongon biyao aol inj nje baehaemen aol heneng mend hael ko nen nao soben ub, njem tenaol hambunom angal ngo oborob ora pangen mbinin kone bor mao komba kao kalo haebe ora. Ngub bu habur tenaol mendbor angal ebe ngo oborob men hakol nao bimi baebenom di waki mbinin kone u bokeyo oborob ora men hakol bin, njem angal ngon te buriyab ora kao dund bu haebe ora.^g

**Ini Karason semom oborob
was bu haklwaebe kisao o**

3 Tatas o, njem tenaol hambun bor kabmanon maomb bo haroklme aondao baebenom lemi ub di, maomb bo haroklme aondao ngo baebenom aol mendbor mao ha peb bubur maomb bo haen lemi baebenom lemi sao di, mbinim ini bor bibaebe lemi sao inim mbinin angal hul nao hae oborob ora pango bu habur mbinim ini bor hobao sao on ora menjao bibaebe ko kao njuklemi tomb di, inim turi homo buklbur ora haklwaebe ko kao kalaebe.^h ²Mend di inim tenaol hambun bor angal kho tangar tangar hambun sao nao ke, inim ab saond di nao bi, inim kone bor hebe ha was habur tenaol hambunom inim sub was hayem ko henden ora haklwaebe ko kao kalaebe ora.ⁱ ³Njem di ora nen sebal ub mbes naom Ngaoron angal bib hobao sao ngo nao pange

^c2:9 1 Tim 6:1   ^d2:10 Tat 1:3

^e2:12-13 1 Kor 1:7; Ebe 1:4; Pil 3:20; 1 Njo 2:16   ^f2:14 Kal 1:4; 1 Pit 2:9

^g2:15 1 Tim 4:12   ^h3:1 Oro 13:1-7; 1 Pit 2:13-14   ⁱ3:2 Pil 4:5

hasmao tomb nao di kon nao wi awis ora hasmaol, Seranom nao maobowabur khorob aondao ora mao baesao tomb, sun tenaolom tangar tangar sao mbinin sao mbinin kone bor turi hememe ub was heb homo bu haroklme nda ub, naom di songolom turi homo bi kisao ub was bu hasmao ora. Ngub bu habur naom tenaol mende bor ko homo nar wen ebe hende non bu daongirir was ko hasmao tomb, sun tenaolom tangar tangar sao mbinin kone bor turi hememe ub was heb homo bu haroklme nda ub, naom di songolom turi homo bi kisao ub was bu hasmao ora. Ngub bu habur naom tenaol mende bor ko homo nar wen ebe hende non bu daongirir was ko hasmao tomb, mbinin nao bor di ko hom ha was hasmil naom nao hakl hakl di mende ko hom hom bu hasmao ora.^j ⁴Ngub bismao o nao Bu Maoraoklao Ngaor ndam nao hond aondao ora homo kone u haraoklao ub nao hambunom haondaomun muwalisao ora.^k ⁵Ngub bubur naom khorob ngub was bu hasmaol, obum Karas nda eben kobur nao bu misao ora. Ngub bisao obum naom oborob was bu hayem ko nen sabobur inj nao bu misao ora. Ngub inj, naom khorob was bu hasmao tomb di Ngaorom nao hond hom ha was habur, naon kone bor kho wisao sao kuna obun Wesao Komb Bi ndam nao ko mende maru ubur, nao tenaol ka tangar hamun ko mao enja bu misao ora.^l ⁶Ngub bubur kisaon Ngaorom Njises Karasom Wesao Komb Bi Aondao nda naon kone bor aondao bu ora hondaen kisao.^m ⁷Ngub bisaol obum ngo bisao ub Karas Njisesom nao hond homo bisur buklaolomb,

naon kone bor ebe kun pele ora haklmaol hondobur Ngaorom ini tenaol ebe kone dund se wi ora hayem koklbur bisao ora. Ngub bisaol obum nao bor heneng buklaolomb ora ko naom turi homo hondo hayom ub obum nao haeben mao saklbur sablo mao hasao ora.ⁿ ⁸Pangal. Nim angal ngo kakl sao baeben heneng ora kakl ol, angal ngom tenaolon kone bor mao dund sabur bisur buklaong, tenaol Ngaorol hul ha haroklme baebenom kone oborob woroklme ub was bam bam bu haen ub njem nim ngo kakl sao baeben mbinin oborob pangen kao kalaebe ora.

⁹Ngub kao kaloklesi o mbini aol mendborom khorob nen sabo, mbinin man bimi on angal tangar sisao armend was kao kao bu, mbinin per ab saond bu habur, mbinin ab sumb wil himismi baebenon imbi ndi munu habur, mbinin Mosesom man ko hasao on di kao kao bu ko homo per ab saond bi bi bu haroklme ora. Ngub bimi o mbinin baehaemen il nao sokl bi on kao kao bu haroklmeng, njem angal ngo lemi ub nao pangebura baondib paen was haebe ora.^o ¹⁰⁻¹¹Mend di aol mondom Ngaoron sem baeben bor armend sisao tuma bara win koklbur buklaolomb njem obu bor taolu lubur, ko mend be? ko kab di mend ngub nao bibi ko kao kalaebe ora. Ngub buklesi tomb obum njen angal nao pangasin, njem di ora hendel ub aol ngubim obu kone bor khorob biyao sao was wiyao, obum khorob ngo biyao saom obu ke hondoklbur hae ko tenaol hambunom henden bu mao panaen laong, njem obu mesao kalobur tuwaebe ora.^p

^j3:3 1 Kor 6:11; Ebe 2:2; Ebe 5:8   ^k3:4 Tat 1:3

^l3:5 Njo 3:5; Ebe 5:26; 2 Tim 1:9   ^m3:6 Bis 2:17-18   ⁿ3:7 Oro 3:24

^o3:9 2 Tim 2:14; 2 Tim 2:16; 2 Tim 2:23

^p3:10-11 Mat 18:15-17; 1 Tim 6:3-5; 2 Njo 10

**Paolom bas ngo waeb
bu kowes bisao o**

¹²Tatas o, posabsu ingi oboklao tomb taokaollon en aeben bib nao se soklaol ni su Nikopolis bor po haklwao ko nen sobakl ngao, nim aol Aremas hesa Tikikas kabon mende mende nje haklesil eben kowe sa sin, njem su Nikopolis ngo ni po haklwao o bor penar bu ora ebenin ub harer es bu menjao menjao bi hendaebe ora.^q

¹³Mend di njem howes lome on te oborob ora pange aol Sinas ke nda hesa aol Apolos kab mbibi poklbur buklebi tomb, mbibim harerol menjao menjao nao uklaol es buwa nao bin ub njem mbibi bor menjao bisur bu kalaebe ora.^r

¹⁴Mend di nao tenaol Ngaoron sem baebenom mbinin kone bor il ebe on nao sen baehaemen was buru hae soklaong, njem mbinim tenaol dam nao bin buruklemi baeben di bisur bu, mbinin mbinin di menjao es nao bi oborob was haen ub mbini bor kongon buri palo oborob was bam bam bu haen ko buwalo haebe ora.^s

¹⁵Nao tenaol enjo ngo bor ni daol haru hayom baebenom nje ebe soklaong, njen kone bor sowa paen as ko ora haebe lem. Mende di su abo ngo bor naon tenaol sango Karasol hul ha haroklme baeben bor, naom ini ebe soklaong inin kone bor sowa paen as ko ora haklwaebe kaemi ko kao kalaebe.

Ngaorom ini hambun hond hom ha haen hayem ora.

---

^q3:12 Ebe 6:21-22   ^r3:13 Bis 18:24; 1 Kor 3:5-6; 1 Kor 16:12

^s3:14 Mat 7:19; Ebe 4:28; Tat 2:14

Paolom aol Pilimon bor bas ngo pen kisao o

1 Pilimon o, nje Tim yaon haeme non bi nao daol kongon bombor o bimaol aol ora, yaom kone woroklbaol nda ora hael ol, ni Paol ni Eben Ke Aol Njiseson kongon biyu on ora kalabus paolu habur, ni hesa naon Karas haeme Tim ngo kab yaom nje bor bas ngo eben laob ka.^t
² Aoh, yaom bas ngo yaon Karas mbaoli Apiya di, aol Akipas obu nao hesa haru Ngaoron saond bi bor saond bu kalo haroklmaol aol nda obu bor di, tenaol Ngaoron sem hambun njen anda bor obo maembeyo hor buru haroklme baeben bor di, yaom ini ngo baeben hambun bor bas ngo waeb bu eben laob ora.^u
³ Naon Ab Ngaor hesa Aorao Aondao Njises Karas kabom ini bor hond hom ha was habur, inin kone bor sub tibaen as ko hareklemin lebi ora.^v

Pilimonom Aorao Aondaol hul ha hasao o

⁴⁻⁵ Pilimon o, njem Aorao Aondao Njisesol kone u hul ha habur njem tenaol Ngaoron sem hambun hond homo kone u hael ke pangaklo tomb, nim njem ngo bili ub nem sabo Ngaorom nje bisur bin ko kao kalobur nim Ngaor bor turi homo tengiyu kao ha was haruklu ora.^w
⁶ Njem di naom beyom ub was Ngaorol hul ha ora hael ol, njem Ngaorol ngo hul ha harili saom njen kone bor hambun sao oborob bimi ub was and mao saklaol, Karasom nao bor hambun sao bisur bu nju haraoklao ub Ngaorom njem oborob ora hend heneng benin ken ko nim Ngaor bor kao kalo haruklu ora.^x
⁷ Nao haeme o pangal. Njem tenaol Ngaoron

sem hambun bor hond homo kone u harili saom, mbini hambunon kone bor turi hom ha was habur sub tibaen as ko haen kalel, njem ngo bili saom ni di turi aondao bu ora mao homa nao kone bor hul ha saor peyo was han kale ora.^y

Njem Oborob Biyao Nas waki ib kenin ko pangakl kisao o

⁸⁻⁹ Njem ngub bu harilil njem oborob ora bib se bombor sao mend wi ub, ni Paol aol kon wi oram Eben Ke Aol Njiseson kongon biyu on kalabus ora paolubur ni nje hesa yao Karas haeme ora hayob ol, nim nje bor ngo sao bibi ora ko buriyab bao kao njib se ora hae ka. Ngub hae o yaon kone bor bombor ubi ora habur mendel kone wi wi bu hayob ol, nim nje bor buriyab ngub bao nao ke njem ngo sao benin ko sub ora kao njuklbur kabl ka.^z
¹⁰ Nim nje bor ngo kao njuklbur kabl on te, nim kalabus paolubur Oborob Biyao Nas ke ngo obum Karasol hul ha hae ub bin ko oborob ora kao dund buwaol, obu ninao maru wi non bi ora hae. Ngubi ora hae ol njem ninao isi Oborob Biyao Nas ke ngo obu waki ib kenin ko ora nen sobakl.^a
¹¹ Nas ngo obum mbes nje bisur bu njen kongon oborob nao bisao o, ngubi tomb non Oborob Biyao Nas* ke ngo obum nje di ni di yao kobaran bisur bubur kongon oborob was buklaol ora.

¹² Nim nas ngo obul kone uruklu o ngubi tomb nje hael ol obu nao kone ora kobo tuwae non bu eben kabl ka.¹³ Nim mbes Angal Bib Hobao Sao nda tenaol hambunom pangen kao kalo hawaol mbinim ni ko aondao ora homobur kalabus mao paolaesmil, ni ngo kalabus paole o ka. Ngub be ol nas ngo obum njen akl bu njem bi non bubur ni bisur bu

^t1:1 Ebe 3:1   ^u1:2 Kol 4:17; 2 Tim 2:3

^v1:3 Kal 1:3

^w1:4-5 Oro 1:8-9

^x1:6 Pil 1:9; Kol 1:9   ^y1:7 2 Kor 7:4

^z1:8-9 Pilm 1

^a1:10 1 Kor 4:15; Kol 4:9

haen, yao bao hab kon waebe o^b 14 nim nje bor ngub bibi ko man man nao lowao ko pangakl ol, njem ngub turi nao home-ninbur nim nas ngo bao hab nao lowao ora. Ngub inj, njem ngo sao njen mbib ora kone kimb bubur kae sin ebe ora sok-lao ko nen sobakl ka.^c

¹⁵ Pangal. Njen sokl nao mi bae-haemen kongon baraoklao nas Oborob Biyao Nas ke ngo obum nje tuwaklbir kang baoklmend oran ham paokl pisao o obum ngo pisao ub baehaemen inj, njem obu waki ib lesi tomb obum njen kongon oborob was bu haklaol, obum nje hesa bao ha mae luklebi ub ora beklebin ko bisao ko pangakl. ¹⁶ Heneng ora ngubi tomb non nas ngo obu kongon biyao nas haraoklao nda ub was inj hae ka. Ngub inj, obum baehaemen kongon biyao nas was haraoklao nda ub men mbae ora hael, ngubi tomb obu naon Karas haeme ora hae ol naom obu turi homo kone wib se ora hae. Heneng ora nim nas ngo obu turi homo obul kone u haruklu o, njem non nas ngo obu njen kongon biyao nas ora hae ub nen sabobur di, njem obu hesa ibi Aorao Aondao bomboron isi ora hayeb ub nen sabobur di, njem nas ngo obul aondao bu ora kone u turi homaeb se ora hael.^d ¹⁷ Ngub ora hael ngao njem heneng ora ni nje hesa yaom Karason kongon bombor o ngo bu hayob ub nen sobae sin, njem ni daol turi homo ib ke non bu Oborob Biyao Nas ke ngo obu turi homo oborob obaeng ib kaebe ora.

¹⁸ Nas ngom nje bor mbes khorob menjao bu njen san mend hayao sin di, njen san ngo nas ngo bor hayao o nim san luklwaong, njen san ngo ni hesa hae non bu haebe ora. ¹⁹ Heneng ora ni Paolom njen san ngo luklwao ora ko, nim bas ngo waebe bu eben kakl ub lukl-

wao ora. Ngub buklwao o njem ngubi tomb oborob haeben saklbir ngo hael ub hanin ko, nim nje bisur bundis ub nao bukl buwaon njem oborob ngub nao hakl bisil, njem ngubi tomb ni hesa san hae non bi hael o nim nje bor ngon menjao nao kaklo ora.^e ²⁰ Nao haeme o Aorao Aondaom yaon kone bor haen was hayob ngao, njem ni turi aondao ora mao homabur nim ngo kakl ub bibi ora. Njem ngub buklesi tomb yao kab Karason sem ora hayob ol, njem nao kone bor werek bu turi aondao bu ora mao homaklesi. ²¹ Heneng ora nim nje bor ngo bibi kakl ub buklesi ora ko pangakl ol nim nje bor bas ngo waebe bu eben kakl o, nim di ora hende ub nim nje bor ngo bibi kakl ub di bubur, njem ngo saon oborob aondao bu ora kon babur buklesi om nim ngo bibi kakl ub di men mbaen ora buklesi ko pangakl.

²² Angal kang mend di nim ini hayem ol obon ko nen sabobur hem ko haruklu ub inim Ngaor bor kao kalo hayem ol, obum inin angal pangobur ni abo ini hayem ol wakl obon lao ko pangakl ngao, njem and tubal ni paoluklwao mend man man bu waebe ora.^f

Paolom bas ngo waebe bu kowes bisao o

²³⁻²⁴ Aol Epapas ke nda obu ni hesa yao haru Eben Ke Aol Njiseson kongon bibao on ora kalabus paoleyob ol aol ngo obu di, mbini nao Karason kongon bombor o bimao aol mendbor nas Mak di aol Arisakas di Dimas di Luk di mbini ngo baeben hambunom nje ebe soklaong as ko ora haebe lem.^g

²⁵ Aorao Aondaom Njises Karason ini hambunon kone bor bao habur ini hond hom ha was hayao ora.

^b1:13 Pil 2:30   ^c1:14 2 Kor 9:7; 1 Pit 5:2   ^d1:16 1 Tim 6:2

^e1:19 1 Kor 16:21; Kal 6:11   ^f1:22 Pil 1:25; Pil 2:24

^g1:23-24 Kol 1:7; Kol 4:10; Kol 4:14; 1 Tim 4:10-11

Mondom bas ngo Nju semon Karas tenaol birismil pen kisao o

Ngaoron Isi oram nao bor angal hobao sao ora kao njisao o

1 Mbes tenaol ora hasmi aeben anga tomb, Ngaorom nao Nju semon ab sumb wil baebenon mendbor obun angal mini aol hasmi baeben bor obun angal kam pen ko kao kalisaol, mbinim Ngaoron angal di man di ti tom tom andub sao ora mao ha ko ko ora kao kalo hasmisa. ²Ngub bu hasmi o ngubi tomb non Ngaor obum hambun sao bu kowes buklaol bao o teb sam sam be tomb sakl, obun Isi ndam obun angal hobao sao ora naom pangaomun bember ha ora kao njin ko nao hayom ol eben kisesa. Mend di Ngaorom obun Isi ngom was su di saohar di hambun sao warin kisaol, mabor bao bu kowes buklaol tomb di, su di saohar di hambun sao ngo baeben obum obun Isin was win kaklbur mbes man man bu paesao ora.^h ³Heneng ora Ngaor obu pon pae aondao yubu ora hayao ub obun Isi ngo di bao bi aondao pon pae ngubi ora hayaol, obu obun ab Ngaor menger obun Isi ora ko panaem hende ora hayao. Obu ngubi ora habur obun angal buri oram su di saohar di ngo sao hakl hambun sao oborob waoraoklaol nda ub was win ko haraoklaol, obun angal ngom sub hambun sao pao kao hakl pen ora win keyao ora. Mend di Ngaor obum obun Isi ngom was tenaolom khorob was bimil, mbinin kone bor kho wiyao o kunaklaol on homobur man man bu paesao tomb, obu waki naon Ngaor buri pon pae aondao

yubu ora ngo, obu yu heben hayao on ki tao nan sub hor so po ber paesao ora.ⁱ

Ngaoron Isi ngo obum angal mini wesao baeben men mbayao o

⁴Heneng ora Ngaor obun Isi ndan imbi aondao ora win kisaol, obun Isi imbi aondao bu ora ngo win kisaol om angal mini wesao baebenon imbi di ora men mbaesaol, Ngaoron Isi ngom hambun sao biyao sao baebenom di angal mini wesao baebenom bimi sao hakl di ora men mbayao ora.^j ⁵Pangeklem. Ngaorom obun Isi ngo bor kakk, Nim nje embi ngubi tomb ngo pindib panin kakl ol

Nje nao Isi ora hael

kisao ub obum angal mini wesao baebenon is mend bor angal ngubi mend nao kisao ora. Mend di Ngaorom angal mini wesao ngo baebenon is mend bor dim ni njen ab ora soklaol, nje nao Isi ora soklaol kisao ke dim nao wiyao ora.^k ⁶Heneng ora Ngaorom wen obun Isi kuwis akl bombor ora ngo su ngo bor eben koklbur ora bisao tomb di obum ngub kisao.

Nao angal mini wesao baeben hambunom

Obu bor turi homo kaoya ko haklemi ora kisao ke wiyao ora.^l

⁷Ngub kisao o obun angal mini wesao bor biyao on Ngaoron mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Obum obun kongon bimi angal mini wesao ngo baeben

Is sung kombaebe pae non bi men mao koraraoklaol ora

Obun angal mini wesao ngo baeben

Posabsu non bi men mao aolaraoklaol ora ke wiyao ora. ⁸Ngub ke wiyao o Ngaorom obun Isi o nen sabobur non,

^h1:2 Mat 21:38; Njo 1:3   ⁱ1:3 Bis 2:33-34; 2 Kor 4:4; Kol 1:20; NjuS 8:1

^j1:4 Pil 2:9   ^k1:5 Bis 13:33; NjuS 5:5   ^l1:6 Oro 8:29

obun man mini aol bor ngub waeb bu
wi kisao.

Nao Ngaor o njen kone dund se ora u
Njem hambun sao bibi wi ub was bu
habur

Tenaol su hambun bor paoleyem baeben
Oborob ora maomb bo harili ndal
Njen maomb bo harili on seya ngo di
Kho nao se bao wi aeben ora saklao.

⁹Njem tenaol mendbor
Oborob kone dund se woroklme
baebenom bimi ub

Turi homo harili o
Njem mendborom khorob bimi sao
Ko aondao ora homo harili.
Njem hambun sao oborob ngub was bilil
Naon Aorao Ngaor obu njen Ab Ngaor
ora ndam

Njen aol sango mendbor bor
Turi bor njisao ub kab bombor ubi inj
Obum nje bor non turi aondao bu ora
homo werek njubur
Njen imbi bombor aondao pone yubu
ora win kisao ko
waeb bu wi kisaol mbuk waeb bor ngub
wiyao ora.

¹⁰Mend di Ngaorom obun Isi ngo bor
was ngub di kisao.

Aorao Aondao o mbes ora njen su ham-
bun di warubur

Njen kim was saohar hambun di warisi
ora.

¹¹Njem ngub warisi o
Njem hambun sao ngo warisi sao hakl
non

Bao wi aeben nao sae
Kho so bowes bu bum haklao ora.
Ngub buklaol o
Nje non hor hambunon haeben was
saklesi.

Heneng ora su saohar ngo sao hakl non
Lab lab mbes pange daol mend
Kho so mondoklo bowes biyao nda ub
buklao ora.

¹²Ngub buklaol tenaolom lab lab kho
mbes pange o

Munu hikib bu mbabur
Aeben ngo hakl ol pen tu aeben sabur
Ebe tangar wen pange o mend akl ba
samoklme nda ub

Su saohar mbes pange o di
Ora kho so bowes bu bum haklao o
Nje non kho so bowes bu di menjao nao
bi

Aondao bombor harili ubi bao was
haeben saklesi ora.

¹³Heneng ora nim mabor njen njen
saond bi baeben

Njen aongao mao aolarili to men mao
korabur

Mbini njen aongao ma bundur ora bor
Hala mbanin lowao ub nao bi aeben
anga tomb

Njem enjo ngo bor ninao ki tao nan
Hor so ngo berel ub bao was buruklesi
ko

Ngaorom obun Isi nda bor angal ngo
kisao ubi mend angal mini wesao baeben
bor nao kisao ora. ¹⁴Ngub nao kisao
orang inim Ngaor obun angal mini we-
sao ngo baeben asub bi ora haeme ko
nen sabeyem? Pangeklem. Mbini obun
angal mini wesao ngo baeben Ngaoron
kongon bimi wesao ora hayem ka. Ngub
hayem ol Ngaorom obun tenaol men
mukl buklaol baeben bisur bin ko, obun
angal mini wesao ngo baeben hambun su
hambun bor buri ken ko haraoklao ora.

Aorao Aondaom nao bu muklbur hayao ub hobao sao ora yao o

2 Ngub kisaong naom angal hobao sao
ora ngo pangisumndis on, el mend
tuwa baondib men nao bi oborob buri
palo ora men hakol bu haemin ora.

²Heneng ora mbes angal mini wesao
baebenom Ngaoron angal tenaolom pan-
gen kao kalismi tomb daol o, tenaol
mendborom angal ngo heneng lem ko
ora hondobur o angal ngo hul habur
tuwaesmil, mbinim khorob ngo bismi on

heneng ora ke hindismi.^m ³Ngub bismil ngubi tomb daol non, Aorao Aondaom nao bor hobao sao ora ngo nao bu muklbur hayao ke angal ngo pangeyom ub, naom nao pange non bu makl homo tuwarum sin, naom ke aondao bu bibir ora hondoklmaong naom asub ora bubur hongeyaokl poklmao? Aoh, pokl bukwaklmao ora o nao bu mbuklao angal hobao sao ngo ora, Aorao Aondaom obun mbib pibnao ora tenaol hambunom pangen kao kalisao o, mbini tenaol angal ngo pangismi haklon mendborom nao tenaol aeben o hayom baebenom pangaomun kao njismil, naom angal ngo heneng ora kise ko ora hendeyom ora.ⁿ ⁴Heneng ora tenaol hambunom wen angal ngo pangismi ora tomb was, Ngaorom obun angal ngo heneng ora lem ko nen saben ko burir biklme sao di, buri palobur bimi sao mendbor tenaol henengom bukl buwaroklme sao hakl di, tenaolom ko mend nao hindismi sao tangar tangar andub ora di muwalisao ora. Ngaorom ngub bubur kisaon obun mbib nen sabisao ub, Wesao Tangar Aondaom ndan buri mundub mundub bi di obun sem baeben bor taol bu kalisao ora.^o

**Njises obu naon bu
maoraoklao aol ora hayao o**

⁵Pangeklem. Nim su saohar di hambun sao wen pange ngo obo win lao kakl o, Ngaorom obun angal mini wesao baebenon maomb bo haen ko nen sabobur inj ngub man man bisao ora. ⁶Ngub inj, mondom Ngaoron mbuk waeb mende bor di ngub bu wisao. Nao Ngaor o nao tenaolom asao was bimaol
Njem nao hem ko hond homale?
Nao non bi ora ngon asub ko ora sor mubur

Hem ko kone wiril?

⁷Ngubi tomb hayom o aeben anga non Kang el bombor ora mend angal mini wesao baebenom

Nao tenaol men mbaen sao haeb se warisi ora.

Ngub bisi o

Aol wesmbao baeben imbi wi aondaom ora hayem ub

Njem nao tenaol heneng di

Imbi aondaom bu ora win kisi ora.

⁸Njem nao tenaolom hambun sao di

Maomb bo hamun kisi o

mbuk waebom ngub ke wiyao ora. Ma-

bor di tenaolom hambun sao ora maomb

bo haklemi ke wiyao, heneng ora angal

ngo wiyao ub bombor sao mend baondib

men nao bi, Ngaorom nao tenaolom

hambun sao ora maomb bo hamun lao o,

ngubi tomb non nao tenaolom hambun

sao ngub nao maomb bowe hayom ka.^p

⁹Pangeklem. Naom wen ngub buklmao

o naom ngubi tomb non Njises hayao

ub ora hendeyom. Ngaorom nao tenaol

hambun hond andao ora homo hasao

ub nao bisur bubur, Njisesom nao ham-

bun ora bu min ko su ngo bor eben

kisao tomb, Njises obu di angal mini

wesao baebenom kang el bombor ora

mend ngub men mbae non bi sao sisao

ora. Obum ngub naon ne mana tanda

no pe paesaol, ngubi tomb non Ngaorom

obu aol wesmbao aondaom imbi wi ora

haen kisao ub naom ora hendeyom.^q

¹⁰Heneng ora Ngaor obu hambun sao

bukl buwa nao bib se ora habur, su di

saohar di hambun sao oborob ora ngo

wi ub win ko ingiyaesao ndam, obun Isi

Njises di naon maomb bo haraoklao aol

haen kisao. Ngub bubur kisaon Ngaor

obu bao bi ora hayab ub, obun isi wane

andub ora obu hesa haru bao bi ngubi

hakl Njisesom mbini bu mu kemi pen

^m2:2 Kal 3:19   ⁿ2:3 NjuS 10:29; NjuS 12:25

^o2:4 Mak 16:20; 1 Kor 12:4; 1 Kor 12:11

^p2:8 1 Kor 15:27

^q2:9 Pil 2:8-9

ko nen sabisaol, Njises obu ke mundub mundub bi hindisao nda ub henden wae-saol, obum ke ngub hend paesao tomb ke ngo hindisao saom Njises obu naon maomb bo haraoklao aol kone dund se wi aondao ora haen kisao. Ngub bisaol Ngaorom oborob ora ngo man man bisao ub obum kone dund se ora ubur bisao ka.^r

¹¹ Pangeklem. Tenaol hambunom khorob was bu haroklmel, khorob ngo bimi sao mbinin kone bor wiyao o Njisesom mbinin kone bor dol nao haen kunaklbur hayao ora. Ngub biyaol mbini tenaol ngo mbinin kone bor dol nao hae kun peyae ora haroklme baeben non, Njises obu daol mbinin ab bombor ora hayaol mbinin ab ngo obu naon ab Ngaor ora hayao. Nao ngub hayom ol Njisesom di nao obum naon kone bor dol nao haen kun peyakaesao baeben bor ini nao haeme mbaoli ora hayem kaebe sakl nao poloklao ora. ¹² Mbuk waeb bor di obum ngub ko hayao ke wiyao.

Nao Ab Ngaor o nim nao haeme mbaoli wil baeben bor

Njem bili sao kao kaloklwao ora.

Nao sem baeben hambunom pangen

Nje bor kaoya ko we lowao ora

keyao ke wiyao.^s ¹³ Obum ngub di ko hayao.

Nim nao Ngaorol hul ha was haklwao ora

ko hayao ke wiyao, obum angal mend di ngub ko hayao.

Ngaorom obun nongnas ni taol bu njisao baeben

Ni daol nao haru ngo hayom o

ko hayao ke wiyao ora.

¹⁴ Heneng ora ngub ke wiyao, nao tenaol ora hayom o Njisesom nao Ngaoron nongnas ora hayem ko haraok-

lao ora. Ngub biyaol obu di nao tenaol heneng ngo hayom ubi ora men korobur, obum naon kone woroklmao nda ub di u habur, obu naon toklo ngo ha bereyom ubi di men koro hasao ora. Obu ngubi ora habur kisaon obum Seranom tenaol mao homa haraoklao buri o ora men mba, Seran ngo di lu taol peyobur obun mbib is pe kowal bi bor himisao ora.^t ¹⁵ Ngub pe pabur kisaon tenaol heneng baeben hambunon mbini pe paklemi tomb, mbinin wesao poklemi on ni asub bi ora mendel po haklwaob ko nen sabo pakl hom ha was habur, mbini hor hambunon Seranon kalabus non bi ora hasmi o, Njises obum mbinin kone bor waki sub sowa pa as ko birin ko kur mi pisao ora. ¹⁶ Ngub bisaol heneng ora Njises obum angal mini wesao baeben bisur buklbur inj hayao ka. Ngub inj, Ngaoron mbuk waebom di ke wiyao ub, obum nao Eberehemon sem ngo obum maru wam aeben aeben bisaol hayom baeben ora hond homo bu muklbur hayao ora. ¹⁷ Ngub hayao obum tenaol hambun hond homobur mbinim khorob bimi sao mbinin kone bor wiyao o kunaklbur, obum Ngaoron baolum aol wesmbao aondao dund se oborob was obo bu hasao. Ngub bu hasao o obum di obun haeme wil ngo obu daol haru hasmi baeben, hasmi ubi ora men koro hasao ub nao bi obu tangar ubi ora hakl bisaon, obun haeme ngo baebenom kone woroklme ub obum nao hende sakl, obum Ngaoron kongon oborob dund se ngo bu hasao ub bukl buwaki bisao ora. Ngub bukl buwaki bisao o obum mbinin kone u bu hasmi sao di ora hondobur, obu di mbini hasmi ubi ora men koro hasao ora.^u ¹⁸ Ngub bisaol Seranom obu bor di khorob mao buklbur menjao menjao bi hindisao, Seranom obu bor ngo

^r2:10 Oro 11:36   ^s2:12 Mat 25:40; Mak 3:35; Njo 20:17   ^t2:14 Njo 12:31; 1 Njo 3:8; Kao 12:10   ^u2:17 Pil 2:7; NjuS 2:14; 1 Njo 2:2; 1 Njo 4:10

mao baesao ol hondobur kisaon, obum tenaol kho mao sakl ebeyao sao hambun sao ora men mbaesao ora. Ngub bisaol ngubi tomb non naon kone bor ngub khorob mao bakl ko buklaol tomb di, Njises obum nao ora bisur bib se hayao ora.

Njisesom biyao saom Mosesom bisao sao di men mbayao o

3 Nao Karas haeme mbaoli hakl o, Ngaorom ini di obu hayaol kor bu ubuklub kisaong inim ngubi tomb Njises obu ora nen saboklwaebe. Ngaorom Njises obu obun angal bib hobao sao kam akol biyao aol ora haen kisaol, naom Ngaoron angal bib ebe ngo men hakol bubur angal ngol hul ha harokl-mao nda ub baomun ko, Ngaorom Njises obu naon baolum aol wesmbao aondao kongon bu haen kisao ora.^v ²Heneng ora Ngaorom Njises obum kongon hobao sao ngo bu haen kisao o, mbes Moseson Ngaoron sem and menger hasmi baeben darukllo Ngaorom kongon ngo bibi ora kisao ub obum hul nao hae pangobur, oborob ora bu hasao ub Njises obum di Ngaoron kongon ngo Mosesom oborob ora ngo bisao ub was bu hasao ora. ³Pangeklem. Mondom and mend oborob ora bu tingi mbaklao tomb and ngo ebe ora haklaol, and ngon imbi uklaol ub and kongon biyao aolon imbi aondao bu ora wiyao om men mbaraoklao ora. Bombor ngub was menger mubur, Njises obum Ngaoron sem hayem darukllo hambun sao and bimi nda ub kongon bi was haraoklaol, Njisesom hambun sao ngub bi was hayao saom mbes Mosesom bu hasao sao di ora men mbabur, obun imbi aondao bu wiyao ora. ⁴Heneng ora and ngo ham peyaol handam peyaom baeben hambun, mbinin mbib baehaemen inj pindib pa peb bu ha kimb bimi nda

ka. Ngub inj, aolon kim ora bimil, aol and ngo beyao o obu aol ngom ora bisao ko aokl nao bi ora saoklao nda ub, hambun sao Ngaor obum was waru obum was hambun sao man man bisao ora. ⁵Mend di Ngaorom mbes Moses bor njem bibi kisao sao baeben, obum hul nao hae oborob ora pangobur obum Ngaoron sem hasmi darukllo oborob was bu hasao ora. Obu Ngaoron kongon biyao aol ora habur, Ngaorom obun sem mabor paoluklemi baeben bor wen kao kalaoklao sao angal o di, Ngaorom Moses obu bor kao kisao ub obum tenaol hambunon pangen kao kalo hasesa. ⁶Ngub bu hasao o Karas obu non Ngaoron Isi ora habur, Mosesom bisao ub nao bi obum tangar aondao ora bisao. Heneng ora obu Ngaoron Isi ora sakl obum Ngaoron sem hambun ora maomb bo hayao o, obum kongon ngo di Ngaorom bi keyao ub ora hul nao hae bu hayao. Pangeklem. Ngaorom hobao sao ora ngo nao bor wen buklaol ub nen sabobur, naon kone bor turi homo werek bin was habur naom hul ha saor peyo was harum sin, nao di obun and non bi haklmao ka.

Ngaoron man hul haroklme baeben obu hesa hor so nao birib se hayem o

⁷Ngub soklaol Wesao Ebe Tangar ndam di ngub ko hayao.

Embi ngubi tomb

Ngaorom nje bor angal kao njuklaol pangae sin

⁸Mbinin su tenaol nao biri bor akol bu hasmi tomb

Mbinim Ngaoron kone bor kho mao sa Obun angal tuwa hul habur nao pangismi sanda ub

Inim di obun angal nao pange tuwa

Hul nao haklwaebe ora.

⁹Mbini inin ab sumb wil ngo baeben

Su tenaol nao biri ngo bor
 Karasmas ukl andub ora
 Supu kab kab hor kab oran hasmi tomb
 Nim mbini bor hobao sao andub ora
 Bu hawao sao hakl di ora hindismi o
 Mbinim nao hende non bubur
 Nao hibi kho mao sa was bu hasmi ko
 Ngaorom ngub kisao.

¹⁰Mbinim khorob ngub bam aeben was
 bu hasmi tomb

Nim mbini ngo baeben ko hom was bu
 hawaol

Nim angal ngo kakl ka.

Mbini ngo baebenom nim oborob
 muwalak ub

Ora tuwa baondib munubur

Mbinim mbinin mbib

Baehaemen kone kimb beme ub was bu
 hayem ora.

¹¹Mbinim ngub was bu hayem ol

Nim mbini ko homo ora hael

Mbinim ni haklwaol obobur

Mbinin kone bor sowa pa sub tibaen

Ni daol haru hor so nao burukl oboklemi
 ora ko

Ngaorom kisao ub Wesao Ebe Tangar
 ndam di ngub ko hayao ora.

¹²Nao haeme mbaoli hakl o, ini abo
 ngo hayem haklon mondom kone kho
 ubur naon haeben saraoklao Ngaor
 ndal hul ha nao hae, inim obu tuwa
 mesao kalo haklemi hondoklwaebe
 ora. ¹³Pangeklem. Tenaol khorob
 mao baraoklao saom inin kone bor
 hondabur, Ngaoron man hul ha
 tuwareklem in ko sub ini maobowa inin
 kone bor men mba nao bin ub, ini hakl
 was hor hambunon mende bisur bi bi
 bu haklwaebe ora. Heneng ora Ngaoron
 mbuk waeb bor di njem embi ngubi
 tomb ora nim kakl sao baeben bibi ke
 wi ub, obum bao hor ngo ngubi tomb
 ora bibi ke baeben nao pibi hae bao
 wi aeben anga tomb was, inim obum

bibi ke sao baeben bu haklwaebe ora.

¹⁴Naom mbes pibnao ora Ngaorol
 hul ha hasmao ub ngubi tomb di buri
 palobur ngub bao hul ha, ha kimb was
 bu harum sin, nao heneng ora Karas
 sem ora habur obu hesa haru haklmao
 ora.^w ¹⁵Nim Ngaoron mbuk waeb bor
 ke wiyao on angal pibnao ngo waeb
 buwe ub,

Embi ngubi tomb

Ngaorom nje bor angal kao njuklaol pan-
 gae sin

Mbinim su tenaol nao biri bor akol bu
 hasmi tomb

Mbinim Ngaoron kone bor kho mao sa
 Obun angal tuwa hul habur nao
 pangismi sanda ub

Inim di obun angal nao pange tuwa hul
 nao haklwaebe

ke wiyao ora.^x ¹⁶Mbes nog tomb aem
 was Ngaoron angal ngub pangobur o,
 nao pange non bu tuwa hul hasmi ko
 nen sabeyem? Pangeklem. Mbes mbini
 tenaol ngo su Isib hasmi o Mosesom
 mbini wakl kemi pisaol bongeyaokl
 pismi nda baebenom ora, ebekone pobur
 Ngaoron angal hul habur makl homo
 tuwaesmi ora. ¹⁷Mend di mbes su tenaol
 nao biri ngo bor, tenaol aeb was po
 hasmil Ngaorom mbini bor karasmas
 supu kab kab hor kab oran ko hom
 ha was hasao ko pangeyem? Pnangek-
 lem. Mbini tenaol ngo su tenaol nao biri
 bor po habur, khorob was bu hasmil
 hom pesmi nda baeben ora Ngaorom ko
 aonda bu homo hasao ka.^y ¹⁸Mend di
 Ngaorom mao kobur, mbini tenaol ngo
 baeben mbinin kone bor sub sowa pa
 sisab bin ko ni daol haru hor so berem
 nao lowao kisao nda di, obum tenaol
 ngo aeb hakl nen sabobur kisao ko nen
 sabeyem? Pangeklem. Mbini tenaol ngo
 obun angal pangobur o obun angal ngo
 nao pange non bu tuwabur, obul hul ha

nao hasmi nda baeben nen sabobur ora kisao.^z ¹⁹Heneng ora mbini tenaol ngo baebenom Ngaorol hul ha nao hasmil, mbinin kone bor sub sowa paen as ko buruklbur Ngaor hayaol honda hor so nao birismi ko naom di ora hendeyom.

Nao Ngaoron semom hor so birib se ora hayom o

4 Ngub bismi o Ngaorom nao obun sem baeben bor non inim heneng ora inin kone bor sub sowa paen as ko bereklemin ub, inim ni hae ol obobur hor so burukl ubuklwaebe ora kisao. Obum ngub ko hayao orang ini abo ngo bor hayem haklon mondom pakla sao hender bubur, Ngaorom obu hesa haru hor so ngo beremin kisao ub nao bi njen kone hond laen hae soklaong, njem pakl hom mu oborob hondo ora haebe. ²Mbinim su tenaol nao biri bor Ngaoron angal ngo pangismi ub naom di obun Angal Bib Hobao Sao ora ngo pangisumndis o, mbinim Ngaoron angal ngo pangismi tomb Ngaorol hul ha nao haebur bae-haemen halom was pangismil, angal hobao sao ngo pangismi om mbini kang ora di bisur nao bisao ora. ³Ngub bismil Ngaorom mbini ngo baeben bor ngub kisao.

Nim mbini ngo baeben ko homo ora haruklul

Mao kobur kakl ngao

Mbinim ni daol haru

Mbinin kone bor sowa pa sub tibaen

Hor so burukl obokl buwaklemi ora ko Ngaorom ngub kisao. Obum ngub kisao o obum mbes su warisao tomb obum tenaol mendbor heneng ora hor so birin lowao ora ko pangobur, hor so boroklme su ngo mbes ngo ora tomb man man bu mbaesaol, heneng ora nao obul hul ha haklmao baebenom non Ngaor obu haklaol pobur, obu hesa haru naon kone bor

su tibaen as ko hor so boroklme su ngo bor po buruklmao ora.^a ⁴Angal mend di bao hor haoklao nan on nen sabobur, Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao. Bao hor dowo on

Ngaorom obun kongon hambun sao bu kowes bubur

Bao hor haoklao nan on bombor o obum hor so birisao

ke wiyao ora. ⁵Mend di Ngaoron mbuk waeb bor bombor ngo ke wiyao ub was, mbini mendborom ni daol haru mbinin kone bor sowa pa sub tibaen hor so burukl obokl buwaklemi ke wiyao ora. ⁶Pangeklem. Mbini tenaol mendbor Ngaoron Angal Bib Hobao Sao ora ngo pibnao ora pangismi baebenom angal ngol hul ha nao hasmi o sisaol, mbinim Ngaor hayaol po mbinin kone bor sowa pa sub tibaen Ngaor obu hesa haru hor so burukl buwaesmi ora. Heneng ora mbinim ngub burukl buwaesmi o, tenaol aeben mendborom non Ngaor hayaol pobur mbinin kone bor sub tibaen as ko Ngaor kab haru hor so buruklemi ora.

⁷Aoh, mend di Ngaorom bao hro haoklao ngon was ni hae ol hor so burukl ubuklwaebe ko nen nao sabe, obum bao tangar mend di ndi tibaesao o bao tangar ngo ndi tibaesao o non, njem penar bu ngubi tomb ora ib keyao bao o ora yao ka. Obum pibnao ora non bao hor haoklao nan on ora, ni hae ol hor so burukl ubuklwaebe ko ndi tibaesao o, obum wakl mabor sao aol wesmbao aonda Debir bor waeb bu wi kisao ub Debirom ngub waeb bu wisao.

Embi ngubi tomb

Ngaorom nje bor angal kao njuklaol pangae sin

Njem obun angal ngo hul habur nao tuwaebe ora ko

waeb bu wisao ora.

⁸Ngub bisao o aol Njosuwa obum Ngaoron sem hambun su Kenan bor kemi pisao ub, obum mbini Ngaor hayaol di mend kemi pokl bisaol kone tibaen hor so boroklme su ngo kisao nda bor di mend kemi pe sokl bisaon, Ngaorom mabor bao hor tangar ngo ndi tibabur Debir bor mbuk waeb bu wi kisao ub nao bukl bisao ora. ⁹Ngub sokl bisao o Ngaorom bao hor haoklao nan on kongon nao bi hor so birisao bao bombor ngo menger non, Ngaoron sem baebenom di mbinin kone bor sub sowa pa tibaen hor so ebe birib se ora hayem. ¹⁰Pangeklem. Mondom Ngaor hayaol pobur obun kone bor sub tibaen hor so po bara sin, obum di heneng ora Ngaorom kongon bu kowes bubur hor so birisao ub, obum obun mbib buklwao ko nen sabeyao ub bao wabur hor so buruklao ora.^b ¹¹Ngub soklaong mbes mendborom Ngaoron angal hul ha tuwabur, Ngaor hasaol obu hesa hor so buruklao nao pismi ub naom ngub nao bemin ora. Ngub inj, naom turi homo hem kobur obu hayaol po naon kone bor sub tibaen obu hesa haru hor so ngo burukl mbin ora.

¹²Pangeklem. Ngaorom angal keyao sao enjo hae non bi ora ubur kongon buri ora biyao. Obun angal ngo kuwi kuwinj ne kobaran nan hae non bi ora ubur, tenaolon hibi umu bor hondaklao tomb some hul kimb biyao nda bor heya kobaroklme nda ub, angal ngom Ngaoron kone hesa aolon kone kab kimb biyao nda bor pobur laon, naom nen saboklmao sao di kone woroklmao sao di hambun sao ebe muwaloklao.^c ¹³Ngub buklao tomb Ngaorom obum warisao sao hend ha ora hayaol menjao mend nao mupangoklmao ora. Ngub inj, obum elom hendeyao tomb obun el dund so

ora wiyaol, hambun sao menjao mondom nao mangae bube non bi panaem ora wiyaol, naom obu bombor ora bor bao kao pa kao kaloklmao ora.

Njises obu naon baolum aol wesmbao aondao ora hayao o

¹⁴Njises obu Ngaoron Isi ora ndam naon baolum aol wesmbao aondao ora men koro habur, obum Ngaor hayaol teb so po burubur, obum nao hond aondao ora homo haraoklao ub nao hond homo bisur buklao on, Ngaor bor njem ngo sao ngo sao bibi ko kao deb deb bu kao kalakl was hayao ora. Ngub beyaong naom naon baolum aol aondao non bi, Njises ngo obul hul ha hayom ko tenaol hambunom pangen kao kaleyom ub, kang mend tuwa sao nao bi naom ngub bao hul ha, ha kimb was bemin ora.^d ¹⁵Naon baolum aol aondao ngo obu nao tenaol hond homo bisur bukl buwaeb se ngo hayom ubi inj hayaol, obum nao buri nao pale demi ora ngo hayom ub ora hondobur obum nao hond aondao ora homo hayao ora. Aoh, heneng ora Seranom naon baolum aol wesmbao aondao ora ngo obu bor di, tenaolom khorob tangar tangar sao hambun sao bimi ndisao baeben mao baklbur obu bor menjao menjao bi hindisao o, obum Seranom ngo kisao ub pango khorob sao kang mend nao bisao ora. Ngub bisaol obum Seranom nao bor khorob ngo mao baklbur biyao nda ub di ora hende sakl, obum nao bisur buklbur hayao ora.^e ¹⁶Heneng ora obum nao hond aondao ora homo ngub bisur buklbur hayaong, naom Ngaor di pakl nao heme obul hul ha saor peyo was habur, naom obun maomb bo haraoklao on seya teb sol po kao kale non bubur kao kalokl mbin ora. Naom ngub buklmao

^b4:10 NjuS 4:4   ^c4:12 Njo 12:48; Ebe 6:17; 1 Pit 1:23; Kao 1:16; Kao 19:15

^d4:14 NjuS 3:1; NjuS 10:23   ^e4:15 NjuS 2:17

tomb naon kone bor kho so kend bu win burubur kao kaloklmao tomb di, obum nao hond aondao ora homo hayaol, naon kone bor wakt sowa pabur kend nao bi sisab bin baoraomun ko bisur buklaol ora.

5 Nao Nju semon ngub bimao nda ka. Nao semon aol is bombor mend obu naon baolum aol wesmbao aondao ora haen kemao tomb, naon angal hambun sao Ngaor bor menjao kao kalokl bemao sao baeben di Ngaorom pangen naon baolum aol ngo mao haemao o obum ora ken ko, obu bombor ora baolum aol wesmbao aondao ora ngub haen lomao ora. Ngub bemao tomb obum naon angal ngo baeben di Ngaor bor men pae po kao kalobur, naom khorob bismao sao baeben naon kone bor waoraoklao ub Njaorom kunaen ko naom Ngaor bor mabaorao haoru kalokl bemao sao di obum mini pobur, obum Ngaor hayaol pen ko mabaorao haorukl puklao nda ka.² Ngub biyao nda o naon baolum aol ngo obu aol heneng ora habur, tenaolom nao hendebur khorob bimi nda ub obum di nao hende hende ngub bib se buri nao pale sao habur sakl, nao tenaol aeben ngo baebenom kon nao wi awis habur khorob menjao bemao tomb obum naom bemao sao ora mao bembera hondobur o, obum menjao nen nao sabe nao hond homobur bisur was biyao ora.^f ³ Heneng ora baolum aol aondao ngo obu di nao hayom ubi ora ko mend ko mend nao hendebur khorob bib se habur, obum nao tenaol aeben baebenom khorob bemao sao naon kone bor waoraoklao sao was Ngaorom kunaen ko nen sabobur inj, obum Ngaor bor mabaorao ngub haoru kalokl engel biyao ka. Ngub inj, obum di khorob biyaol, obum khorob biyao sao ngo obun jone bor wiyao ub di Ngaorom kunaen ko obum mabaorao

ngo haoru kalaoklao ora.⁴ Pangeklem. Aol mondom obun mbib turi homo obun kone bor kimb buklaol ub ni baolum aol wesmbao aondao ora haklwao saol kobur inj haroklme nda ka. Ngub inj, mbes di Ngaorom aol Eron obu baolum aol wesmbao aondao ora bember ha haen kise sanda ub, baolum aol wesmbao aondao ngub haen kemao baeben hambun di, Ngaor obum nen sabeyao ub aol ngo ora baolum aol aondao haen lowaebe keyao o was haen lomao nda ora.

⁵ Ngub menger mubur Karason obun mbib nen sabisao ub, obun imbi aondao ora win ko nen sabobur inj obum naon baolum aol wesmbao aondao ora ngub hasao ka. Ngub inj, Ngaor obum ora kongon ngo ngub bu haen ko bember pe haen kobur kakl, Embi ngubi ora tomb ni njen ab ora hae ol

Nje nao Isi ora hael

kisao ora.^g ⁶ Angal mend di mbuk wae-bom ngub ke wiyao.

Mbes pibnao ora aol Melkiserek obu

Baolum aol pind bili ora hasao ub

Nje di baolum aol pind bili ngo obu hasao on sem

Obu hasao ubi ora habur

Njen kongon ngo bu haeben ora saklesi

kisao ub mbuk waeb bor ngub ke wiyao ora.^h

⁷ Pangeklem. Njises obum yu heben nao pe su ngo bor bao hasao aeben anga tomb obun Ngaor bor aondao bu ora de kobur kao deb deb bu kao kalo hasaol, obu pe paklao tomb Ngaorom obu wakt yu heben bor men mib se wisao, obun ab Ngaoron angal hambun sao obu bor bibi kisao sao baeben hem aondao ora ko bu hasaol, Ngaorom di obun angal pangobur obu bu mu wakt mao enjaesao

^f5:2 NjuS 4:15   ^g5:5 NjuS 1:5   ^h5:6 NjuS 6:20; NjuS 7:1; NjuS 7:17

ora.ⁱ ⁸Heneng ora Njises obu Ngaoron Isi ora yao o obun tanda no ke mundub mundub bi hindisao tomb, obum obun ab Ngaoron angal hul nao hae oborob ora pangisao on te oran oborob ora nen sab heneng bisesa.^j ⁹Obum obun abon angal ngub kang mend tuwa nao bi obu bor bibi kisao sao baeben hambun sao oborob ora bu kowes bisao tomb, obu hul nao hae oborob biyao aol ora sisaol, obum tenaol mendbor obun angal hul ha tuwa nao bi oborob ora pangoklemi baeben mbini bu mubur haeben mao saraoklao aol ora hasao. ¹⁰Ngub bisao o mbes aol Melkiserek obu baolum aol pind bili ora hasao ub, Ngaorom Njises di baolum aol pind bili ngo obun sem obu hasao ubi ora haen ko baolum aol wesmbao aondao haen kisao ora.^k

Inim hobao sao baondib munu bum haklemi hondo haklwaebe

¹¹Nao haeme mbaoli hakl o, nim angal ngo kakl baebenon te andub ora wiyaol naom ini bor angal ngon andub ora kao njib se hayom o, inim angal ngo baeben hambun ora pango inin kone bor mu tunda nao bib se ini maonduklao hul hae ora hayem ol, naom ini bor man mendbor kao dund bemaos baeben di burin il sobur ora kao dund bimao nda ka. ¹²Pangeklem. Ngubi tomb non ini ngo baebenom tenaol aebenol hayem baebenom pangen angal bib hobao sao kao kalokl beme o, naom ini bor angal ebe ngo kao njejom ub inim oborob ora men hakol bu inin kone bor nao win ora hayem ka. Ngub beyem ol naom tenaol man nao pange baebenom oborob ora pangen ko, pibnao mbini bor Ngaoron angal bib ebe ngo hambun sao wiyao ub nao kao kale kang el mend el mend mbinim penar bu pangaeb se on was

mend kao kaloklmao nda ub, mondom ini bor di wakl ngub ora buwalokl beyon ebe ora sokl beyao. Heneng ora ini ngo baebenom tenaolom ne buri noklme nda ub nao naeb se ini nongnas kang non bi ora hayem ol, inim aondu ibao non bi was no haeb se ora hayem.¹ ¹³Heneng ora mondom nongnas kangom bimi nda ub obum aondu ibao non bi was no harob sin, obu nongnas kang non bi kon nao wi ora habur, obum ngo sao khorob bimi sao wiyao ngo sao oborob bimi sao yao ko oborob nen sabo taol bu koba nao bib se hayao ora. ¹⁴Obu ngubi ora hayao o ne buri menger non tenaol kon wi baebenom ora naeb se hayem ol, mbini tenaol kon wi ne buri ngubi menger no haroklme baebenom oborob ora kone kimb bubur, mbinim ngo sao khorob bimi sao ora wiyao ngo sao oborob bimi sao wiyao ko oborob ora taol bu koba hondo ora haroklme.^m

Naom Ngaorol hul ha hayom ub ha kimb ora bemin

6 Ngub haroklmeng naom angal bib ebe pibnao ora kao kalismao tomb, Karason angal buri andub ora wiyao baeben hambun nao kao kale mbinim penar bu pangaeb se on was buwalisumndis o, ngubi tomb non ngub ko mende nao bi naom Karason angal tangar tangar andub ora tenaolon kone bor and mao saraoklao ubi wiyao ub ora buwalo haemin ora. Pangeklem. Naom ini bor pibnao ora angal ebe ngo kao njisumndis tomb naom ini bor ngub kisumndis ka. Inim mbes khorob bismi sao baeben tuwa inin kone baol munubur, inim Ngaorol hul ha haklwaebe ko kao njisumndis. ²Ngub kao njubur naom ini bor mbabtas tangar tangar ub mao ha bimi ub di kao njisumndis. Aoh, ngub

ⁱ5:7 Mat 26:39-46   ^j5:8 Pil 2:6-8   ^k5:10 NjuS 5:6   ^l5:12 1 Kor 3:1-3
^m5:14 Oro 16:19; Pil 1:10

kao njubur naom tenaolon wesmbaol kim men mbabur Ngaor bor lome on di kao nju, naom ini bor hambun sao ora Ngaorom tenaol heme wاكل mao enjakk-lao saon di, Ngaorom tenaol mendbor ke hondo haeben saen lao on angal di, naom mbes pibnao ora ngo ndis tomb ini bor man ngubi baeben inim pangek-lemim kao njisumndis o, ngubi tomb non naom angal ngubi on was nao kao hakol bemin ora.¹ ³Ngub inj, ngubi tomb non naon kone bor Ngaorom hobao sao hambun sao obu hayao bor hakl ebeyao ubi was aondao bu ora and mao sam aeben bin ken haemin ora.

⁴Wao. Tenaol mendbor Ngaoron harer ebe ora o baondib munubur harer he so ora bum haklemi baebenom, mbinim wاكل asub bubur mbinin kone u bokeyo harer ngo ko mende hend waklemi? Aoh, heneng ora mbini ngo baebenom Ngaor obum bao eben lao nda di ora hondobur, mbini bao ngom harer muwalaoklao ndan di pobo hasmi. Mbinim obun buri yu heben hakl ebeyao ub di ora mao bembera hondobur, Ngaoron Wesao Ebe Tangar ndam mbini bor di hambun sao taol bu kalen sao hasmi ora.

⁵Mbini ngo baebenom Ngaoron angal bib hobao sao hambun sao wiyao ub di ora pango habur, angal bib ngo di ebe ora e ko ora mao bembera hondobur kismin mbinim Ngaoron buri wiyao ub di ora mao bembera hindismi. Ngub bismi tomb obum mabor sao su di saohar di hambun sao ebe wen pange tangar ingiyabur, obum hambun sao buri palo maomb bo haklao e ko di ora hindismi ora.⁶ ⁶Mbinim Ngaorom biyao sao hambun sao ngub ora hindismi o, mbini tenaol obul hul ha nao haroklme ngubi baebenom Ngaoron harer ebe ora ngo tuwa baondib munubur harer he so ora

bum harim sin, mbinim ngo buklemi ub mbinim wاكل ko mende Ngaoron Isi ora nda obu is pe kowal bi bor nil li mbae non bi soklao. Ngub soklao tenaol hambunom di Njises obu mاكل homo i hende non sao bin lemil, obun angal bib hem ko tenaolom Njises ngo taol mi puklmi nda ub nao bin lemi ora. Ngub bukleming mbini tenaol ngub buklemi baebenom asub ora bubur wاكل ko mende mbinin kone u bokeyobur harer ngo hend waklemi ko pangeyem?⁷

⁷Pangeklem. Se ebeyao om su em we bo mbae ebe ora mendel lu mao kumb bayao tomb, em we ngo boweyao aolom turi hemem ko Ngaorom su ngo ngub mao kumb babur su ebe ngol ne oborob ora and mao saraoklao ora.⁸ Ngub inj, su ngol ne ebe and nao sebur den kho sem di den nene hae sem tangar sao ngubi sem was and sa sin, su ngo kho ora ne hobao sao and nao saeb se ora uklaol, su kho ngo mondom tombo bowes bu tuwaeb se ora soklao. Ngub soklao mabor su kho ngo isaolaom do tando bowes buklaol ora.

⁹Nao haeme mbaoli hakl o nim angal ngo kakl o, nim ini bor ngub buk-lao ko nen sabobur inj kakl alem. Ngub inj, Ngaorom ini bu muklbur hayao ub inim oborob nen sab hakol bu ora haklemil, obum ini aondao bu ora bisur buklaol ko nen sabeyom ka.¹⁰ Heneng ora obum ini ngub bisur bukbur hayaol, Ngaorom ini maobowaklbur inj hayao ko ora hendeyom. Aoh, inim di Ngaor obum turi hemem Karas tenaol mende aebenol haeme baeben oborob ora turi homo kone ubur bisur was bu hayem ub, Ngaorom nao hende non bu kone kab marubur inim oborob ngo bu haroklme sao aokl hemem ha tuwa nao buklaol ora.⁹

¹¹Obum ngub buklaol ora o naom bom-

¹6:2 NjuS 9:14   ²6:5 1 Pit 2:3   ³6:6 Mat 12:31; NjuS 10:26-27; 1 Njo 5:16
⁴6:10 NjuS 10:32-34

bor sao ora mend non inim ngub ora bibaebe ko nen sabobur hem aondao ora keyom ka. Inim Ngaoron kongon ngo bu hayem ub kang mend pakla pakla sao hender bu nao tuwae, hem ko oborob was bam aeben bu, bu kimb bubur mabor bao bu kowes ora buklaao bao o pindib paklaao tomb di, inim oborob ngub was bu kowes bukbur haklwaebe buklemi ko nen sabeyom alem. Heneng ora inim oborob ngub was bu harim sin Ngaorom ini bisur bu men muklao ko oborob ora ngo bao hondo haklemi ub, ngo ora tomb heneng ora il so pind biklao inim naom oborob bisme ko hondoklemi ora.^r ¹²Ngub buklaao orang Ngaorom ini bor njuklwao ora kisao ub heneng ora ngo il so pind biklao ub, inim di mbini mendborom Ngaorom buklwao kisao sao heneng buklaao ora ko nen sabobur, penar bu makl homo nao tuwae obul hul ha was habur bao hondo haroklme ub inim di ngub ora haklwaebe ko pangeyom ka.

Ngaorom nim buklwao lao sao heneng buklaao ora

¹³Pangeklem. Mbes ora Ngaorom naon ab sumb Eberehem bor nim nje bor ngo sao heneng buklwao ora kobur, Ngaor obu obun imbi di mondom nao men mbaeb se ora hayao ub nen sabo, obun imbi ngo ora mao kobur nim nje bor ngo buklwao kakl ub buklaol, heneng ora il so pind biklao ora kobur kakl,

¹⁴Heneng ora njem turi aondao ora hemenin ko

Nim njen sem andub ora Aondao bu paolu hes pelen lowao ora kisao. ¹⁵Ngub kisaol Eberehem obum Ngaorom ngo kisao nda ub penar bu nao bam bam sao bisao tomb di, obum penar bu makl homo tuwa nao bi obum

turi homo bao was hondo hasaol, mabor Ngaor obum buklwao kisao nda ub heneng ora bisaol ngo ora tomb il so pind biyam pind biyam bisaol hindisesa.

¹⁶Ngub bisao o nao Nju semon tenaolom non ngub bimao nda ka. Aol mend obu aondao imbi wi ora mondom obu imbi wi aondao ora ngo hayao ub, men mbaeb nao se ora hayao on imbi ora mao was lomao nda ka. Ngub bimao ndal tenaol mendborom angal menjao engelom kao kao bu ab saond bi bi bu menjao beme tomb di, mondom mao ngubi mend nim heneng ora kakl kobur pibi haen keyaol, tenaol ngo baeben hambunom pangeme tomb mbinim ab saond bi bi bu aondao ngub engelom kao mba haeme o di, mao ngubi ngo ora pibi hayao tomb oran tenaol hambunom ne taombukl mbakl mbakl po kur kao paroklme ora. ¹⁷Ngub biyao ndal obum obun imbi mao ngo kisao o di, Ngaorom tenaol bor ngo sao ngo sao buklwao ora lao sao hakl di, tenaol ngo baebenon kone bor Ngaorom nao bor ngo buklwao kisao sao obum wakl kone u bokeyo bao wa nao bi heneng buklaol, il so pind biyubur buklaao ora ko nen saben ko, obum nao imbi mao ngo kakl ub nim kor nao kusi buklwao ora kobur mao ngo kisao ora. ¹⁸Ngub kisaol Ngaorom angal ukl kab ngo kisao nda kab, ukl mend nim buklwao ora kisao o hesa mende obum mao kobur nim buklwao ora kisao angal ngo wiyao o kabom, Ngaor obum wakl kone u bokeyo bao wa nao bi heneng buklaao ora ko naom ora hendeyom. Ngub hendeyom ol Ngaorom nao yal harukl haen ko nao obu hayaol mupangokl po hayom baebenom obul hul ha saor peyo was habur, obum nao bisur bu, bu muklwao ora kisao ub obum heneng ora kisaol ngub buklaao ora ko nen sab hakol bu, ngo buklaao sao bao

hondo haemin ora. ¹⁹Heneng ora obum ngo buklwao kisao ub il so pind biyaokl ko bao hondo haklmao kone ngubim, naon kone bor taol taol bu akol nao bin ko, yam some hend ha indi mbaroklme nda ub naon kone bor di ngub indi mba hayao ora. Ngub indi mba hayaol ya ngo pe koba di nao bib se buri ora moklom, nao Ngaor hen moroklme anda on andaon panda tubal kang ngo lab lab saollom tiriyao manga tundae on, panda tubal kang Ngaor hayao ngo Ngaoron panda ora bor nao indi mba hayao ora. ²⁰Ngub indi mba hayaol naom angal hambun sao Ngaor bor kao kaloklmao sao baeben di, Njises obum pibnao oran and panda tubal kang ngo Ngaor obu ora hayao o bor men pae hondabur, obum naon angal ngo baeben Ngaorom pangen kao kalo haraoklao ora. Heneng ora obum ngub biyaol mbes aol Melkiserek obu di baolum aol pind bili ora hasao ub, Ngaorom Njises obu baolum aol pind bili ora ngo hasao ubi menger sao haen kobur, obum naon baolum aol wesmbao aondao ora ngub haeben saen kisao ora.^s

Aol Melkiserek baolum aol aondao ora hasao o

7 Mbes ora aol Melkiserek ke ngo obu su Salemon aol wesmbao aondao ora habur, obu Ngaoron baolum aol aondao ora di hasao ora. Ngub hasao tomb naon ab sumb Eberehem ngo hase sanda obum aol wesmbao aondao tangar tangar mendbor kab saond bu hasao o, obum mbini obun saond bi ngo hakl khorob ora men mba lu bowes bu haklbir ko mend oran harerol ubukl hasaol, aol Melkiserek ngo obum Eberehem harerol hen mubur obum Ngaorom Eberehem bisur bin ko Ngaorom nje bisur buklao ora ko Ngaor bor kaoya kisesa. ²Ngub kisao tomb Eberehemom obun osisao an-

dub ora ngo u hasao sao baeben hambunon ndi munu kimb was bubur, ti tom tobon kab nan hakl hakl o aol Melkiserek ngo obu pone bao bisur bu kalisesa. Ngub bisaol aol Melkiserek ngon imbi ngo wisao on te, tenaolom kone dund se ora woroklme on aol wesmbao aondao oran obu hae ke wisaol, imbi bombor ngon te mende di ngub wisao. Obu tenaolon kone bor sub tibaen as ko haroklme on aol wesmbao oran obu yao ke wisesa. ³Heneng ora obu ngubi hasao o aol Melkiserek ngon ingi aorao di asub bi kab mend sisaob ko mondom nao hende sakl, mbinin imbi di mend mondom waeb nao bu wismil, obun ab sumb wil di obun sem di awon ora sisaob ko mondom ora nao hindismisa. Aol ngo obu abor ora pindib paesaob ko di, obu atomb ora himisaob ko di, mondom te nao hende ora hasaol obu pind bili Ngaoron Isi non bi ora hasao ub menger mubur, obum Ngaoron baolum aol kongon non bi ngo bu hasao ub ora bao bu ha aeben ora sisesa.

⁴Ngub bisaong aol ngo obu abor ora pindib paesaob ko te hondokl buwae ngo hasao o, obu di imbi wi aondao ora ngo hasao ub inim oborob ora nen sabeyem be? Pangeklem. Naon ab sumb Eberehem aondao ora ngo hasao nda obum di obun saond bi baeben men mba lu bowes bu habur, obun osisao saond maong mi obo u hasao sao baeben hambun ora ndi munu kimb bubur, tobon kab nan hakl o aol Melkiserek ngo ngub turi homobur pone bao bisur bu kalisao ora. ⁵Mend di inim oborob ora nen saboklwaebe. Mbes aol Eberehem ngo hasao om maru wam aeben bisao on aol is mend obu Libae hasaol, Libae ngon sem paolam aeben bismi baebenom was Ngaoron baolum aol kongon bu hasmil, Moseson manom bibaebe ke wisao ub

tenaol hambunom mbinin mone osisao di u haklemi sao baeben hambunon ndi munu kimb bubur, tobon kab nan hakl hakl baolum aol ngo baeben bisur bu bao kaloklwaebe ora ke wiyao. Ngub ke wiyao mbinin Eberehemom maru wam aeben aeben bisaon sem, baolum aol kongon bimi ngo baeben bor mone osisao ngub bao bisur bu kalo haroklme nda ka. ⁶Heneng ora aol Melkiserek ngo hasao nda non obu di Eberehem obun sem mend inj hasao o, obum aol ngo obu bor osisao wisao on tobon kab nan hakl hakl pone ora ngub bisur bu bao kalisao ora. Ngub bisao tomb aol Melkiserek ngo obum aol Ebeserek ngo obum aol Eberehem, Ngaor obun sem soweb bi hae ora ngo hasao nda bor di Ngaorom obu bisur bin ko obum Ngaor bor kaoya kisaong, inim ngo bisao ub di oborob nen saboklwaebe ora. ⁷Ngub bisaol naom di ora hendeyom ub aol mend obu Ngaoron sem imbi wi aondao ora haklao mondom, aol is mende mend soklao o turi homobur Ngaorom obu bisur bu imbi wi haen ken ko Ngaor bor kao kalo kaoya lao aol o, obu imbi wi aondao ora haklao om aol mende ngo Ngaor bor njem obu bisur bibi ko kaoya laon imbi wiyao ub di men mbaraklao ora. ⁸Mend di angal ukl kab ora mend wiyao ka. Angal ngon mende mbini Nju semon baolum aol haroklme baeben non homokl di homaeb se ora haroklme o, tenaolom baolum aol ngo baeben bor mbinin mone osisao wimi baeben ndi munu kimb bubur tobon kab nan hakl hakl bao kaloklme ora. Angal mende di aol Melkiserek ngo obun arman ngo wi ub obu non haeben saraoklao baolum aol pind bili ora hasaol, Eberehemom obun osisao wisao on ndi munu kimb bubur tobon kab nan hakl obu pone bao bisur bu kalisao ko mbuk waeb bor ngub ke wiyao, baolum aol sem kab ngon sem mende awon semom ora sem mende

men mbayao ko pangeyem? ⁹Mend di naon ab sumb Eberehem ngo hasao nda obum Ngaoron baolum aol pind bili aondao ngo hasao nda bor, obun osisao wisao sao baeben ndi munu kimb bubur tobon kab nan hakl hakl obu pone bao bisur bu ngo kalisao nda ub, aol Libae ngo mabor Eberehem obun momao sumbao obum maru wisao on is mend pindib pa hasaol, Libae ngo obu di Eberehem obun toklo ndaon birin non bi sisesa. Ngub sisaol obum baolum aol pind bili aondao nda bor osisao ngo kalisao nda ub, Libae obu di mbibi sumbaki kobaranom kale non bi sisao ora. Ngub sisaol o mbini Nju sem ngubi tomb paoleyem baebenom non, mbinim ngo bisbi nda ub nao bi mbini Libae sem bombor o bor Nju sem aeben baebenom osisao ngub kaloklme mu haroklme ora. ¹⁰Heneng ora Eberehemom aol ngo obu bor osisao ngo pone ora bisur bu kalisao tomb baolum aol Libae ngo obu nao haenbur ora sisao o, aol Melkiserekom Eberehem obu harerol obo hen misaol obum osisao ngo aol aondao ngo bor taol bu kalisao nda tomb di Libae obu Eberehemon toklo ndaon bao birin hae non bi sisaol, Eberehemom aol Melkiserek bor osisao pone ora ngo kalisao nda ub di mbibi sumbaki kobaranom kalisbi ora.

**Baolum aol aondao
wen pange mondom pibnao
ngo hasmi on akl bisao o**

¹¹Pangeklem. Mbes ora Mosesom Isreyel tenaol hambun bor obun man buwalisao ub, obun man ngom Libaen sem haklemi baeben was naon baolum aol bember ha peb bu mao haemin ora ko hasesa. Ngub kisaol mbinim ngub was bismi o, Libaen sem ngo baolum aol kongon bu hasmi baebenom ora oborob was bu kowes bib se hakl bismin, asub ko Eronon* semom baolum aol kongon ngo bu hasmi ub bao wabur, wakl mabor

aol Melkiserek baolum aol pind bili aondao tangar ngo obun sem non bi, obu hasao ubi was naon baolum aol wesmbao aondao ora nda pindib paen kisao ko nen sabeyem? ¹²Aoh, heneng ora mondom baolum aol mbes ham ibismi baebenon sem o bor tuwabur baolum aol pind bili tangar ubi wen pange men akl bu haen ka sin, obum mbini baolum aol sem mbes hasmi ngo baebenon man ko hasmi ub di bao wabur tangar wen pange on akl buklaora. ¹³Pangeklem. Nim angal mar ngo kakl o ngub nen sabobur kakl ka. Naon Aorao Aondao ora nda obum mbini baolum aol sem mbes hasmi nda baebenon akl bu hasaol, obu Libaen sem ngo baolum aol kongon bu hasmi ndan sem inj, obu sem tangar ora sisesa. Ngub sisaol mbes ora di is bombor ora mend baolum aol kongon dim bubur Ngaor bor mabaorao di mend, ko mend nao haoru kalokl pisaon sem ora menden pindib pa hasao ora. ¹⁴Heneng ora mbes Mosesom Ngaoron baolum aol kongon bibaebe kisao ub di obum Njuran sem bor inj kisao ora. Ngub inj, obum Libaen sem bor ora Ngaoron baolum aol kongon ngo bu haklwaebe kisao o, tenaol hambunom di ora hendeyem ub Aorao Aondao obu Njuran sem bor ora pindib pa hasao ora.^f

Baolum aol mende aol Melkiserek non bi pindib paesao o

¹⁵Ngub bisaol nim ini bor angal ngo kao njurukl ub aol Melkiserek obu baolum aol pind bili ora hasao o, waki ngubi tomb non baolum aol pind bili ngo obun sem obu hasao ubi is mende pindib pa hasaol, nim angal ngo kakl baebenon te mupango dim nao wiyao, Ngaorom hambun sao ngo sao hakl obun mbib nen sabeyao ub was biye ko naom ora hendeyom ka. ¹⁶Pangeklem. Baolum

aol wen pange aondao ngo mabor pindib pa hasao o obobur, Moseson manom ini aol ngo semom ora baolum aol kongon bu haklwaebe ke wisao ndan sem o bor inj pindib pa hasao ka. Ngub inj, obu haeben saraoklao baolum aol ora hasaol, obu haeben mao saraoklao buri aondao ndam ora baolum aol haen kisao ora. ¹⁷Ngub bisaol heneng ora mbuk wae-bom di ngub ke wiyao.

Mbes pibnao ora aol Melkiserek Obu baolum aol pind bili ora hasao ub Nje di baolum aol pind bili ora ngo obu hasaon sem

Obu hasao ubi ora habur Njen kongon bu haeben ora saklesi ko Ngaorom kisao ub mbuk waeb bor ngub ke wiyao ora.^u ¹⁸⁻¹⁹Mbes pibnao Ngaoron man ngo Mosesom ko hasao ub demi ora, tenaol Ngaoron sem baebenon hibi umu bor honda kongon oborob ora bu kowes bu, mbini bu mib nao se ora sisaol hondobur obum man mbes pange ngo mu tuwaesao ora. Ngub bubur kisaon Ngaor obum ngubi tomb tangar wen pange sao akl bisaol, obum hambun sao oborob biyao sao naom oborob ora hend heneng baomun ko obum nao bisur bu, bu muklao ub ngo turi homo bao hondo hayom ora. Ngub beyom ol nao naon ab Ngaor hayaol teb so kemi pulk haen ora hayom om, mbini mbes tenaol ngo Mosesom man kisao pangobur turi homo hondo hasmi ub di ora men mbaen ora hayom.^v

²⁰⁻²¹Mend di mbinim mbes ngo tomb mbinin baolum aol haen kismi baeben di, Ngaorom inim baolum aol ngub haen lowaebe kisao ub mao kobur dim inj kisao o, ngubi tomb non Ngaorom obun Isi Njises nda baolum aol aondao ora haen lowao ora ko mao kobur kakl, Ni hambun saon Aorao Aondao ngo sao bukluwo ora ko

Ninao imbi aondao pon pae ora o
Mao kobur ngo kakl ub wakl nao kone u
bokeyo

Nao mao ngo kor nao kusi
Nje baolum aol aondao ora hanin lowaol
Njen kongon ngo bu haeben ora saklesi
ko

Ngaorom Njises nen sabobur non ngub
kisao ora.^w ²² Ngub kisaol Ngaor obum
ini tenaol hambun bisur buklwao kisao
angal mbes pange ngo Moses bor kao
kalisao nda hesa wen pange ngubi tomb
mao kobur kisao nda kab, angal ukl kab
ora kisao o, obum mabor Njises eben
kobur nim ini bisur buklwao kisao an-
gal wen pange ngom mbes pibnao kisao
nda di ora men mbayao ora.

²³ Mend di mbes ora ngo tomb was
mbini Nju semon baolum aol ngo mao
hasmi baeben non mbini di aol heneng
sakl, tenaol hambun homoklme nda
ub mbini pibnao hae baeben homam
homam was bismil, tangar mend akl bu
mao ham aeben was bu hasmil mbini
ngo baolum aol ham aeben bismi baeben
ndi nao munu warib se andub ora sis-
esa. ²⁴ Mbes ngo tomb non ngub was bu
hasmi o ngubi tomb non mbes ngo bismi
ub inj, tangar ub sao mend bisaol Njises
obu baolum aol aondao wen pange oram
haeben ora saen ko haen kisaol, obu
menjao buklaol dim Ngaorom obun akl
bubur aol tangar mend nao haen lao
ora. ²⁵ Heneng ora Njises obu ngubi ora
hayaol, tenaol hambunom Ngaor bor
angal kao kaloklemi sao baeben obum
Ngaor hayaol men pae pobur, mbinim
ngo sao ngo sao kaeming njem bibi ora
ko Ngaor bor kao deb deb bu haeben
saklbur hayao ora. Obum ngub buklbur
ora hayaol obum ngubi ora tomb di ma-
bor di, tenaol mendbor Njises obu Ngaor
bor mbinin angal lemi sao hakl kao
kalaen ko, obu hayaol poklemi baeben

hambun haeben saen ko bu mib bi was
habur obu ngub bao haeben sayao ora.^x

²⁶ Pangeklem. Njises obu naon baolum
aol wesmbao aondao ora ngub hayaol,
naom naon kone bor bombor sao mend
nao win hond laen haklmao sao hakl di
obum ebe ngaorukl pelen njib se hayao.
Mend di Ngaorom obu ebe komb bi ora
haen kisaol. Obu ebe ngubi ora habur
obum khorob sao di kang mend nao
bi sakl, obun kone bor dol hae sao di
kang mend nao win ora habur obum
hambun sao oborob dund se ub was
biyao. Obum sun tenaolom bimi nda ub
khorob kang ko bombor ora di mend
nao bi obu tangar aondao ora hayao.
Yu heben bor di obu imbi wi aondao
ora hayao ubi, heben ngo bor imbi wi
ngubi mende mend nao hayao ora. Ngub
hayaol naon baolum aol imbi wi aondao
bombor ngo obum bombor o nao heneng
ora bisur bib se hayao ora.^y ²⁷ Heneng
ora Njises obum non nao ngub bisur
buklbur ora hayaol, Njises obum oran
mbini Nju semon baolum aol wesmbao
aondao haeme baebenom mbinin mbib
khorob beme sao mbes Ngaorom ku-
naen ko mabaorao haoru kalobur, ma-
bor tenaol hambunom khorob beme sao
kunaen ko Ngaor bor mabaorao haoru
kalo haroklme nda ub inj biyao ka.
Ngub inj, mbinim ngo mabaorao haoru
haroklme nda ub menger, obun mbib is
pe kowal bi bor obun toklo oram Ngaor
bor mabaorao haoru sao kalisesa. Ngub
bisaol obum ngo Ngaor bor mabaorao
haoru kalisao om, Nju semon baolum aol
ngo baebenom tenaolom khorob kang
bu di aondao bu di beme ub was nen
sabobur, mabaorao tangar tangar ub
haoru haroklme nda ub Njises obum ko
mend nao haorib se, obum is pe kowal bi
bor obun toklo ngo oram Ngaor bor kalo
mabaorao ko bombor ora ngub dengi

munu her peyaesao ora.^z ²⁸Ngub bisao o mbes ora Moseson manom bibaebe ke wisao ub mbini aol heneng kone taol taol bib se hasmi haklon mendbor baolum aol wesmbao aondao ora hasmi o, Ngaor obum man mbes pibnao ora ngo kisao tomb ini bisur buklwao kisao o inj, obum ngon ma ora bor kisao ub obum kakla ko obun mao kisao nda di kor nao kusi, obum heneng ora obun Isi nda naon baolum aol wesmbao aondao ora haen kisao ora. Ngub bisaol baolum aol andubom baolum aol kongon bu haroklme nda ub Ngaorom obun Isi bombor ngo obum was, baolum aol tangar di mend wa nao wib se hambun sao ora obum was bu kowes bin ko haen kisaol, obum kongon hambun sao ngub bu haeben saklbur hayao ora.^a

Njises obu baolum aol wesmbao aondao ora hayao o

8 Pangeklem. Nim angal hambun sao ngo kam ubukl ub non naon baolum aol wesmbao aondao ora ngo kanda, obu heneng ora yu heben bor Aondao Pon Pae ora ngo hayao ndan maomb bo haraoklao on seya oran ki tao nan o bor bereyaol kakl ka.^b ²Heneng ora naon baolum aol ngo obu yu heben bor and tubal komb bi hobao sao aondao ora ngo hayao on baolum aol wesmbao aondao kongon ora bu hayao o, and tubal komb bi hobao sao aondao ora ngo mbinim mbes su tenaol nao biri bor akol bu hasmi tomb and sel anda bubur, and tubal komb bi ora bu wiyaom kobur mend bu wismi sanda ubi inj yao ora. Ngub inj, and tubal komb bi ngo Aorao Aondao obun mbib bi tangar ubi ora yao.

³Angal mend di Nju semon baolum aol ngo haen lome nda baeben baehaemen inj haen lome nda ka. Ngub inj, mbini

baolum aol ngo baebenom Ngaor bor kalo mabaorao haoroklme to bor some sem di ngubi sao baeben lu mabaorao haoru kaloklme ub di, osisao tangar tangar sao hakl di Ngaor bor kalo haen ko ora haen lome nda ka. Ngub bimi ndal naon baolum aol aondao ora ngo ndam di Ngaor bor mabaorao haoru kale non bu menjao hobao sao ora mend kalo haraoklao ora. ⁴Ngub bu haraoklao naon baolum aol wesmbao aondao ngo obu su enjo ngol bao habur ngub bu hakl beyaon, obu Libaen sem inj yaol obu mbinin baolum aol nao hakl beyao ora. Ngub inj, Nju semon baolum aol heneng baebenom Moseson manom inim Ngaor bor mabaorao ngub haoru kaloklwaebe ke wiyao ub was bu hakl beme ora. Ngub bukl beyao o obum hobao sao tangar ubi ora biyaol, obu non mbini Nju semon baolum aol heneng ngo hakl ubi inj hae ko ora hondoklme ora. ⁵Pangeklem. Enjo su ngo bor Nju semon baolum aol haeme baebenom ngo bu haroklme nda ub non, yu heben bor baolum aol aondao ora ngo obum ngo bu hayao on menger piksa muwale non bubur bu hayem ol, Mosesom di menger bombor ngub was bu hasao ora. Ngub bisaol mbes Moses obum su tenaol nao biri bor sel anda buklbur bisao tomb, Ngaorom Moses bor njem and ngo ngubi ora bibi ko obun kone mao komba kao kalobur kakl, Njem yu har ne ora bor po hasndis tomb Njem and tubal komb bi ngo ngubi ora bibi ko

Menger muwalondis ubi ora bibi ko kao kalisao ora. ⁶Ngub bisao o Ngaorom ngubi tomb Njises obum baolum aol kongon hobao sao ora ngo bu haen kisao om, mbes Nju semon baolum aol hasmi baebenom naon baolum aol wesmbao aondao ora ngo hayao on menger mubur

^{7:27} NjuS 5:3   ^{7:28} NjuS 5:1-2

^{8:1} NjuS 1:3; NjuS 3:1; NjuS 10:12; NjuS 12:2

bu hasmi ub ora men mbayao. Heneng ora obu ngubi ora habur obu Ngaor hesa nao kab kobaranon dunin aol ora hayaol, Ngaorom ini bor heneng ora bisur buklwao kisao nda ub obum heneng ora Njisesom nao bu murukl haen ko haen kisao ora. Ngub bisaol Njisesom nao bu mib bu hobao sao ora ngo beyao om, Ngaorom mbes ora ini bisur buklwao ko angal ngo kisao nda di ora men mbayao ora.^c

⁷Heneng ora Ngaorom mbes pibnao Nju sem baeben bu mukl ko nen sabobur mbini obun sem ora haen kobur, baolum aol haen kisao baebenom bismi ub hambun sao ebe ngaorukl pelen bu kowes bib se sokl bisaon, Ngaor obum wakl nim ini hond homo bisur bubur bu muklwao ko angal ngo kisao ub ko mende nao kokl bisao ora. ⁸Ngub nao lo bisao o tenaol obun sem ngo baebenom obul hul ha nao hasmi sao hondo obum makl homobur kisao sao, mbukl waeb bor di wiyao ub Aorao Aondaon ngub ko hayao. Mabor bao mend bu pindib paklao hakl tomb

Nim Njuran sem baeben di su Isreyel tenaol hambun ora
Mbini ninao sem ora haen ko
Mbini bisur bu, bu muklwao on
Angal wen pange ora mend kao kaloklwao ora.

⁹Mbes nim mbinin ab sumb wil baeben bor
Nim ini bisur bu, bu mubur
Ini ninao tenaol ora hareklemin lowao ko
Kao kalowao ubi inj lowao ora.
Mbes ngo tomb non nim mbinin su Isib tuwaen kobur
Mbinin ki oral men mubur
Nim oborob ora maeb ha kemi powao ora
Nim ngo tomb mbini bor
Angal ebe hakl mend kao kalowao ol

Hul ha nao hae tuwaesmil
Nim mbini bor di mesao kalo
Nao hende non bubur tuwawao ora ko Aorao Aondaom ngub ko hayao ora.
¹⁰Obum ngub ko habur kabl,
Bao ndi tibae ngo baeben pibi haklao tomb
Nim su Isreyel tenaol ngo baeben hambun ora
Bisur bu, bu mubur
Mbini ninao sem ora haen lowao on
Nim angal tangar wen pange mend kao kaloklwao ora.
Nim mbini bor ngo sao ngo sao bibaebelowao sao di
Nao mbib mbinin kone ndaon bor honda win lowao ora.
Nim nao man di mbinin hibi umu ndaon bor was
Waeb bu ubur lowaon
Ni mbinin Ngaor ora haklwaol
Mbini di ninao sem ora haklemi.^d
¹¹Ngub ngo haklemi ora tomb non
Aorao Aondaon obu es bib se dim nao saoklao
Mondom obun aol sango bor di
Njem Aorao Aondaon obu ngo hae o hend ko
Nao muwaloklao ora.
Mondom di obum bombor o hondobur
Obun haeme bor njem Aorao Aondaon obu ngo hae o hend ko
Nao buwalakl birib se soklao ora.
Ngub inj
Mbini tenaol aondaon imbi wi haroklme baeben di
Imbi nao wi kang haroklme baeben di
Ngo baeben hambunom ni ora hondoklemi ka.
¹²Ngo ora tomb mbinin khorob bismi sao
Mbinin kone bor uklao o hondobur di
Nim mbini hond aondaon ora homobur lowaon

Mbinin kone bor kho ngo uklao o ora mu tuwabur

Nim ngon ko mende saongao mar hakol bu

Nen nao saboklwao ora ko

Aorao Aondaom ko hayao ub mbuk waeb bor ngub wiyao ora.^e

¹³Ngub kisaol Ngaor obum mbes pibnao ora obun sem bor nim ini bisur buklwao ora ko angal ngo kisao ndam, tenaol obun sem ngo baeben oborob buri mao pala aondaom bu bisur bib nao se ora sisaol hindisesa. Ngub hondobur kisaon obum wackl ko mende obun angal wen pange mend obun sem bor nim ini bisur bu, bu mubur lowaon ini ninao sem ora hareklemi lowao ko kao kalisao ora. Heneng ora obum ngo kisao ub angal wen pange o akl bisao tomb, obun man mbes kisao nda wackl momak hul daol osisao mend ib sam sam bu men kang sobur bum haraoklao nda ub menger e ko hendeyom ka.

Ngaor bor kao kaloklme ub tom kab yao o

9 Ngaorom mbes pibnao oran Nju sem baeben bisur bu, bu mu mbini obun sem ora haen ko man man bisao tomb, mbinim obu bor kaoya ko hor boroklwaebe ko kao kalisesa. Ngub bisaol mbinim Ngaor hen muklemi o and sel anda komb bi ngo su ngo bor bu hasmisa. ²Mbinim ngub bubur and sel anda ngon andaon enjo tiriyao kombae ol sao panda tubal mend bu ubur kismin, tubal ngon mbinim laomb komb bi ora nda di, Ngaor bor kalismi sao palawe komb bi o di, palawe daol osisao ngo hakl u hasmi to mend sisao nda di, ngo sao hakl and tubal tiriyao kombael sao bu wismi ngon ubur, mbinim and panda tubal ngo tiriyao kombael sao bu wismi ngon imbi di tubal komb

bi ora ko karu wismisa. ³Ngub bubur kismin panda ngon unu tibi nan sao tubal mende bu ubur, mbinim and tubal ngo bor lab lab saollom manga tundabur, tubal mende ngon imbi tubal komb bi hobao sao aondaom ora ko karu wismisa. ⁴Ngub bubur kismin and tubal komb bi hobao sao aondaom ora ndan ndaon bor, to han ngolom wari ngo kao ebe ora pebe sao mend haoru hasmi to nda di, mbokis komb bi ngo Ngaorom nim ini bor heneng buklwao ora kisao sao menger ngo, han ngolom songol sao mao habur bu mao ndibiyae ngo wisao nda di ngo bor wismisa. Ngub bubur mbinim be han ngolom wari mend sisao bor, palawe ngo yu heben hakl ibisao ndan mendbor bomb pabur mbokis aondaom ngo ndan ndaon bor u hasmi ora. Ngub bubur Eronon hakla tom sung se kaebi ora mendel wackl tande bu so bise sanda di, Ngaorom obun man tobon kab ngo Moses obu bor kao kisaol Mosesom han barnao hond kab mendel waeb bu wisao nda waeb bu pae ngo kab di, ngo sao baeben mbokis hobao sao ngo nda bor was birin kobur, and tubal komb bi hobao sao aondaom ora ngon ndaon bor was wismisa. ⁵Ngub bubur kismin Ngaorom nim heneng buklwao ora kisao sao menger mbokis komb bi ora ngo, han ngolom songol sao mao indibiyabur warismi ndan mandaem nan, Ngaor obu bao bi ora hayao ub menger mubur bobao hae diyaokl pubuklao sao menger is kab mend waru mao hasmisa. Ngub bubur kismin diyaokl pubuklao sao menger ngo hend en aeben sa waru mao hasmi kabon kongbao dund so nan, mbibin bobao kab dundukl peyo hen mib mao baesmisa. Ngub bismi on bundur nan, mbokis mandaem ngol tenaolon kone bor kho wiyao o kunaraoklao to o di ngo sao hakl wismisa.

Ngub bu hasmil angal ngon andub ora wiyao o, nim ini bor ngubi tomb angal ngo wiyao baeben hambun waeb bukl buwarukl ka.

⁶Aoh, mend di mbinim and sel anda komb bi ngon osisao di oborob ngub u hasmi tomb, mbinin baolum aol hasmi baeben hambun ora sel anda ngon panda tubal ngo enjo tiriyaokombael sao bu wismi ndan hondabur, mbinin kongon hambun sao bismi ub bu hasmisa. ⁷Ngub bismi o mbinin baolum aol wesmbao aondao ora hasao o obum bombur o non karasmas ukl mend pindib pa was beyao tomb, karasmas sa ko bao hor hombor was and tubal komb bi hobao sao aondao ora on honda was bu hasao ora. Ngub bubur kisaon obum some kawao meme ngo sao haklon ibao humu taokl pobur, baolum aol ngo obun mbib khorob bisao sao di, mbini Nju sem obun sem ngo baeben hambunom ko mend ko mend nao hende hende khorob sao di menjao bismi tomb mbinin kone bor kho ngo wisao sao kunaen ko di, Ngaor bor kalo kowe mba was bu hasesa. ⁸Ngub bu hasmil Ngaoron Wesao tangar aondao ora ndam nao bor ngub muwalo kao nju-rukl hayao. And sel anda ngon panda tubal komb bi ngo tiriyaokombal sao bu wismi on, mbinin baolum aol baebenom anda dera bu kongon bu kimb was bu hasmi ub, tenaolom Ngaoron and panda tubal komb bi hobao sao aondao ora nda bor nao hondaen ko manga mba wismi ora ko kao njurukl hayao ora. ^f⁹Heneng ora mbini Nju sem ngo baebenom sel anda komb bi ngon baolum aolon kongon bu andub sao ngub bu hasmi ora. Ngub bu hasmi o wakl ngubi tomb sel anda di baolum aolon kongon di Njisesom heneng ora bu hayao ub hendeyom tomb, mbini Nju semom enjo sul ngo bu hasmi ub obum heneng ora ngo

bu hae on menger mu hasmi ko ora hendeyom. Ngub hendeyom ol Ngaor bor kalo mabaorao haorubur lu saklme sao hakl di, mbinim Ngaor bor osisao kalo haroklme ub di mbinim Ngaor bor ngub kalo haklme saon, tenaol ngo Ngaor bor kaoya ko hor buru haroklme baebenom kone bor kho uklaol o di bao kuna mbinin kone mao dund sa di nao bib se wiyao ko ora hendeyom ka. ¹⁰Heneng ora ngub ora hendeyom tomb ngo Ngaor bor kaloklme sao baeben ne heneng noklme ndisao hakl di, ib noklme ndisao hakl Ngaor bor kalo haroklme ub di, mbinin toklo songol bor wes wes oborob hondo ora lu haroklme ub di, mbes ora Mosesom ngub bibaebe ko kao kalisao ub bu hasmi ora. Ngub bismi o Karas obum hambun sao mao dund sakl oboklao tomb, tenaolom ngo bu haroklme ub nao hobao sao men mao koraklao ko Ngaorom mebs man man bu paesao ora.

¹¹Ngub bisaol obum ngo man man bisao ub ngubi tomb naon Eben Ke Aol Karas obu ibisao ora. Ngub bisaol obum ngubi tomb non naon baolum aol wesmbao aondao kongon hobao sao ora ngo bu hayaol, obum baolum aol kongon ngo bu hayao ub obun sel anda tubal komb bi aondao hobao sao oran andaon menger kongon ngo bu hayao ora. Ngub beyao o obun sel anda ngon imbi di aondao ora wiyao, sel anda ngo sun aolon kimb bi inj yaol obum and ngo bor kongon bu hayao ora. Obum ngub ngo beyao ub bombor sao mend nao hond laen ora bu hayaol, obum kongon ngo bu hayao ub kho nao se bu haeben ora saklao ka. ^g¹²Pangeklem. Karas obum non Ngaor bor kaloklbur some meme hesa kawao hondbao kabon ibao inj and tubal komb bi hobao sao aondao ora ngo bor men pae po kalokl

^f9:8 NjuS 10:19   ^g9:11 NjuS 3:1; NjuS 10:1

pisao ka. Ngub inj, obum nao bu mu haeben ora mao saklbur and tubal komb bi hobao sao aondao ora ngo, Ngaor obu ora hayao nda bor obun ibao ora nda mini pobur obum ko bombor ora her peyaesao ora.¹³ Ngub bisao o mbini Nju sem mbes ora hasmi baebenom non, mbini mendbor baolum aol hasmi baebenom some memem ibao di kawao tu listi on ibao di humu ubur ngo sao di, some kawao hondbao mendbor lubur Ngaor bor kalo mabaorao haorubur, is bor bao do haen haorismi on do besokl barabur behukl wisao baeben di mu te hasmisa. Ngub bubur kismin Nju semom ngubi tomb ngo bu hayem ub, mbinim di tenaol mendborom kho dol hae sao kang mend bismi saom mbini ngo baebenon kone bor ebe komb bi inj hayem ko hindismisa. Ngub hondobur kismin mbini wakt ebe komb bi haen ko, mbini ngo baeben birismi bor ngo sao hakl kowe tu aeben sa behukl di koloklo tu beya hasmi ora. Ngub bubur kismin naom ngo beyom saom tenaolon kone bor kho daol hae sao ngo wiyao sao di kunabur wakt ebe komb bi ora mao haklao ko nen sabismi ora.^h ¹⁴ Aoh, mbinim baehaemen il hobao sao ora nao sokl bi sao ngo bu hasmi sao haklom o, mbini bisur buklaol ko nen sabobur kongon andub sao bu hasmi sin, Karason ibaom mbinim il oborob nao sokl bi sao ngo bu hasmi nda ub daol ora men mbayaol, obun ibao ngom hobao sao aondao ora bibir ora buklaol ko nen nao sabeyem be? Pangeklem. Wesao Tangar Aondao ora haeben saraoklao ndan burim obun kone bor hondaesao tomb, obun mbib obun toklo oram Ngaor bor mabaorao haoru kale non bu kalisao ub, obum kho so kang mend dera nao bi oram ko mende san nao bib se kal paesao ora.

Heneng ora Njises obun ibao oram naom mbes khorob bismao sao hakl naon kone bor wisao o kunabur, naom khorob bismao saom njem khorob ngo sao ngo sao bisi ko naon kone bor kend mao ba te mao sarayao ub di, obun ibao ngom was naon kone bor nao win mu tuwaesao ora. Ngub bubur kisaon naom Ngaor obu haeben saraoklao ndan kongon hobao sao o hakl bu haeben samun kisao ora.ⁱ

¹⁵ Obum ngub ora bi hayaol Ngaorom nao bor ini heneng ora bisur bu, bu muklwao kisao ub ngub bin ko Njises obu Ngaor hesa nao kab kobaranon dunin ora habur, obum Ngaor hesa nao kab hen mib mao baraoklao aol ora hayao. Ngub hayaol Ngaorom ini bisur bu, bu mubur haeben ora sarekelmin lowao kisao ub, obum heneng ora nao mendbor obun sem ora hamun ko kor bu ubuklub ko sablo mao hasao nda baeben bor heneng ora buklaol, obum ngo kisao nda ub il soklao ora. Ngub buklaol o Ngaorom mbini Nju sem ngo mbes pibnao ora hasmi nda baeben bor nim ini bisur bu, bu mubur ninao sem ora hareklemin lowao ora kisao o, mbinim ko mend ko mend khorob bismi tomb mbinim khorob ngo bu hasmi saom mbinin kone bor kho mao sabur ora men mbaesao ora. Ngub bisao o tenaolom ngubi tomb khorob bismi o non aol bombor ora mend himisao ub nao homokl bisaon, tenaol khorob bimi ngo baebenon mendbor wakt bu mu kur mi puklao nda ub nao bukl beyao o, Karas obum mbini ngo baeben bu muklbur mbinin ne manabur himisao ora.^j

¹⁶ Ngub bisao o tenaolom di bimi nda ub, aol mend hayao o obu nao heme bao haenbur obun osisao wiyao baeben mowe murukl ko nao moroklme ora.
¹⁷ Heneng ora aol ngo obu bao haen-

^h9:13 NjuS 10:14   ⁱ9:14 NjuS 6:1; 1 Pit 1:18-19; 1 Njo 1:7

^j9:15 1 Tim 2:5; NjuS 8:6

bur non, obun osisao ngo wiyao o di mondom ngo sao hakl mowe wi ko nao moroklme ora. Ngub inj, aol ngo obu heneng hemeyao tomb non obun osisao ngo wiyao baeben di mowe moroklme nda ka. ¹⁸ Pangeklem. Ngo bimi nda ub menger, Ngaor obum mbes pibnao ora mbini Nju sem tenaol ngo mbes hasmi baeben bor ini bisur bu, bu mubur ini ninao sem ora hareklem in lowao kisao ora. Aoh, obum ngo kisao ub heneng ora ngub bukbur aol mend mabor homoklao on ibao poboklao o menger mubur, mbinim ibao biri sao hakl lu Ngaor bor ibao ngo kalo kowe mba was bu hasmi ora. Ngub bu hasmi nda tomb non Ngaorom nim ini bor ngo bisur bukluwao kisao nda ub nao bu pind bili wen sisesa. ¹⁹ Mbes pibnao ngo tomb was Mosesom obun manom ngo sao bibi ngo sao nao bibi ke wisao ub, man ngo mbes tenaol hambunom pangen kao kal peyobur kisaon, obum some kawao hondbaon ibao hesa ib heneng kab humu wisesa. Ngub humu ubur is menden imbi hisob kismil, is ngo saon baoklao so hae hesa some sibon iri ingi bi kabom dand bu mib bubur obun man mbuk wisao bor tandokl beyaesesa. Ngub tandokl beyabur Nju sem tenaol baeben ber mba hasmi bor di dand bu mib bu tand beya peb was bu hasesa. ²⁰ Obum ngub bu habur tenaol hambun bor kakl, Ngaorom nim ini bisur bu, bu mubur ninao sem ora harekelmin lowao kisao ora. Ngub kisaol obum ngo kisao ub heneng ora bukluo ko angal ngo hesa, obum inim ninao angal wiyao ub hul nao hae oborob ora men hakol bubur bu haklwaebe kisao ub inim nao tuwae bu haklwaebe ko kab, ibao ngom muwalakl hayao ora ko Mosesom mbini bor ngub kao kalo hasesa. ²¹ Moses obum ngub bu habur kisaon bombor ngo bisao nda

ub was, obum mbinin sel anda panda tubal komb bi nda bor di ibao ngo ndam tand beyem akol bubur, hor anda komb bi ngon osisao hambun sao ngo wisao nda baeben bor di dand bu mib bubur tandokl beya peb bu ha was bu hasesa. ²² Heneng ora Moseson manom ke wiyao ub ibaom was hambun sao Ngaorom komb bi wiyao sao baeben di dol nao haen kunaraoklao ora. Ngub biyaol ibaom hobao sao uklao baeben bor nao kowe beyarim sin, Ngaor obum tenaolon kone bor kho wiyao o di kuna nao mu tuwaraoklao ora.^k

Karasom nao bu mubur naon kone kho kunaesao o

²³ Ngub biyao o mbinim enjo su ngo mbes pibnao ngo bu hasmi sao baeben di, mbinin kim warismi sao di ngo sao baeben hobao sao inj wisao ora. Ngub inj, mbinin ngo bu haroklme sao baeben non mbinim Ngaorom hobao sao ora yu heben bor bu haraoklao on menger mubur ora bu haroklme ka. Ngub ora yaol mbinim komb bi wiyao sao baeben bor, dol nao hae komb bi ora win ko some kawaon ibaom tand beyao peb bu haroklme o, yu heben bor hobao sao ora wiyao sao hesa some kawaon ibao ngubi kab nao ngaorukl peyaeb se ora wiyao. Ngub yaol Ngaor obun mbib yu heben bor hobao sao heneng ora ngo wiyao sao komb bi mao waeb se, ebe ora mend man man bisao ora.¹²⁴ Heneng ora obum ngub bisaol Karas obu enjo sul and panda tubal komb bi aolon kim ora bi ngo, yu heben bor and tubal komb bi heneng ora ngo hayao on menger mubur bimi ngon inj hondaesao ka. Ngub inj, obu yu heben bor ora hondaesao obum ngubi tomb Ngaor hayaol teb so ora habur, obu Ngaor hesa nao kab kobaron dunin aol ora ndam nao hond homo

^k9:22 Ebe 1:7   ^l9:23 NjuS 8:5; NjuS 10:1

bisur buklaon on Ngaor bor kao deb deb bi hayao ora.^m

²⁵Ngub bi hayao o enjo su ngo bor Nju semon baolum aol wesmbao aondao ora haeme om non karasmas pebeyao baeben hambun sa kobur, mbinim sel anda komb bi ngo enjo su ngol hayao nda bor bao hor bomboron ora menden ko bombor was, some kawao meme kabon ibao humu taokl po kowe mba was bu haroklme ora. Ngub bimi o Karasom nao bu muklbur non obum obun ibao peben kklbur is pe kowal bi bor ko ko was nao heme, obum obun ibao ko bombor ora ngo peben kisao om, obun kongon hambun sao ebe ngaorukl pelen buklwao ko hondobur peben kaesao ora.

²⁶Ngub bisao o obum ngubi tomb ora ngo obo bisao ub nao bi obum ko ko ora homokl bisao sin, obum mbes pibnao ora su saohar ngo sao hakl warisao tomb ora tibiya pabur, tanda no kimb was bu ke handam obam obam bubur, obum ngubi tomb di ke was hondo hakl bisao ora. Ngub bukl bisao o obum ngub nao bibur, ngubi tomb Ngaorom hambun sao bu haraoklao on bu kowes ora buklaon bao o ngo teb sam bu ngo naeb so bokne o hen mu, obum tenaolom khorob bimi sao kuna ora mu tuwklbur, obum ko bombor ora ngo is pe kowal bi bor obun ibao Ngaor bor mabaorao sao kalo homoklbur ibisao ora. ²⁷Heneng ora tenaol hambun di tenaol homoklme nda ora ub, toklo songol ngo ha bereyom ub ko bombor ora non homoklemi ora. Ngub buklemi o mbinim ngub pe pa men ora buklemi hesa Ngaorom mbinim khorob di oborob di bu haroklme sao taol bu koba was bin ko, obu hayaol mbes pu was buklemi ora. ²⁸Pangeklem. Menger bombor ngub was mubur Karas obum di tenaol hambun bu mu mbinin

kone bor kho uklaon sao kunaklbur, obun mbib obun toklo Ngaor bor mabaorao sao bao kalobur is pe kowal bi bor ko bombor ora himisao. Ngub bisao o obu wkl mabor ko mende ngo oboklao tomb non, obum tenaolon kone bor kho uklaon sao kunaklbur inj oboklao ka. Ngub inj, obum tenaol mendbor obu oboklao ko oborob ora man man bu bao hondo haroklme baeben ora, bu mu men muklbur ora oboklao.ⁿ

**Nju semom mabaorao haorismi
saom tenaolon kone kho
nao kunaeb seyao o**

10 Heneng ora Ngaorom obun angal ngo mbes Moses bor kao kalisaol, Nju semom ko haroklme o non Ngaorom hobao sao ora ngo mabor buklaon on menger ora yao o, menger ngom Ngaorom hobao sao heneng ora ngo buklbur hayao on menger heneng ora inj yao ka. Ngub inj, man mbes pange ngo tenaolom ib el bor wes wes hendeme o mbinin el wil oborob ora hend heneng nao bimi nda ubi menger ora yao. Man mbes kao kalisao ngo ngubi ora yaol, mbinin baolum aol wesmbao aondao baebenom karasmas pebeyao baeben ndi munubur mabaorao bombor ub was ngo haorukl engel bu haroklme. Ngub biming mbini Nju semon angal mbes pange ngom, mbini asub ora bubur mabaorao haoroklme saom mbini tenaol ngo Ngaor bor nen sabo obu bor kaoya ko, obu es bu haroklme baeben ebe mao sa mbinin kone bor dol nao haen ko mao dund sakl bisao^o ²Aoh, heneng ora mbini Nju sem ngo Ngaor bor kao kalo hor buru habur, Ngaor bor mabaorao haoru kalismi saom mbinin kone bor kho dol hae sao wisao o bao ora kunakl bisao sin, mbinim mabaorao ko bombor ora her peyakl

^m9:24 1 Njo 2:1   ⁿ9:28 Pil 3:20; 2 Tim 4:8; NjuS 10:10; 1 Pit 2:24
^o10:1 NjuS 8:5

bismi. Ngub bubur mbinim khorob ngo bismi saon ko mende nen sabo sakl polobur, mabaorao ko ko was haorismi nda ub nao bukl bismi ora. ³Ngub sokl bisao o mbinim ngub bismi saom bao kunaeb nao se ora sisaol, mbinim karasmas hambunon di ko ko was Ngaor bor kalo mabaorao haorismi saom mbinim khorob ngo bismi sao nen mao soba was bisesa. Ngub bisaol mbinin kone bor kho so kend bin birismi ub aokl hemen ha nao bi mao perekeyarukl was haen ko, ngub mabaorao her ha was hasmisa. ⁴Mbinim ngub bu hasmi o heneng ora some kawao tun ibaom di, some memem ibao heneng ngom di, tenaolom khorob bimi sao mbinin kone bor uklaol o kunakl buwaklaol ora.^p

⁵Ngub sisaol hondobur Karasom obuwen su ngo bor oboklbur bisao tomb obum Ngaor bor ngub kisao.

Tenaolom nje bor osisao njoroklme saohakl di

Mbinim nje bor mabaorao haorunjoroklme ub di

Njem ngo saohakl hem ko

Mbinim hobao saomend beyem ko nen naosobale o

Njem naotoklo

Nje bor mabaorao saohaoru njuklwao ub bombor o non

Njem turi aondao ora homoman man bisiora.

⁶Heneng ora mbini tenaol ngo baebenom

Mbinim khorob bismi sao

Mbinin kone bor wisao o njem kuananin ko

Nje bor mundi hae saomendbor mabaorao haoru njubur

Toklo hambun is bor bao do kaolu haenhaoreme ub di

Tangar tangar saom

Mabaorao haoru saonjoroklme nda ub di

Njem ngo saohakl makl homo ora hariliora.

⁷Ngub bilil njen man mbuk waeb bor di Nim buklwao saon ngub ke wiyao nda ub

Nim nje bor ngub kao njurukl ka.

Nao Ngaor o njen konem nim bun ko

Nen sobale ub ora buklbur hae ol

Nim ngub ora buklbur hae ko

Njisesom obun ab Ngaor bor ngub kisesa. ⁸Pangeklem. Obum angal ngo

kisao ub oborob nen saboklwaebe. Obum angal ngon ukl mend ngub kisao.

Mbinim nje bor osisao mabaorao haorunji non bu njoroklme saodi, ar kao bi

sao mendbor mabaorao haoru njoroklme nda ub di, some sem tangar tangar ubim

toklo hambun isaolao bor do kaolu haen her mbabur nje bor ngo mabaorao haoru

njoroklme nda ub di, njem ngo saobaeben hambun turi homo hem nao kale

kisao ora. Ngub kisao o Moseson manom Ngaor bor kalo mabaorao haoroklwaebe

ke wisao ub mbinim hul nao hae her hakol was bu hasming, Ngaorom asub

ko ora turi nao himisao ko pangeyem? ⁹Aoh, obum angal mende di ngub kisao.

Nao Ngaor o njem nim bun ko nen sobale ub ora buklbur ngo hae ol, nim ngub ora

buklwao kisaol Ngaorom obun Isim ngo kisao ub turi aondao ora himisao. Ngub

turi homobur Nju semom mbes Moseson man ngo wisao ub Ngaor bor mabaorao

haoru kalo hasmi ub tuwaesmi ora. Ngub tuwabur mbinim mbes ngo bu

hasmi on akl bubur, Karasom obun mbib obun toklo oram Ngaor bor mabaorao

sao kalisao ko naom di ora hendeyom.

¹⁰Heneng ora ngub bisaol Ngaorom obun Isi ngo oram ngub bin ko nen sabo

hem kisao ub, Njises Karas ngo obum obun toklo oram ko ko was inj, obum ko

bombor ora Ngaor bor mabaorao sao kal peyaesaol, naom khorob bimao sao kho dol hae ngo naon kone bor waoraoklao o kunabur nao ebe komb bi ora hamun keyao ora.^q

**Karasom mabaorao sao kalisao
saom bombor tenaolon kone
kho kunaeb se yao o**

¹¹ Pangeklem. Mbes Nju semon baolum aol kongon bu hasmi ngo baebenom mbinin kongon bismi ub bu ha kimb ora bubur, mbinim Ngaor bor kalismi sao bombor ub was mabaorao haoru kalo haroklme ora. Ngub bimi o mbinim ngo bu haroklme saom tenaolon kone bor khorob bimi sao wiyao ub tuwa kunakl buwaraoklao ora. ¹² Ngub biyao o Karasom tenaolom khorob bimil mbinin kone bor kho wiyao ub kunaklbur, obun toklo oram ko bombor ora ngo Ngaor bor mabaorao sao kalisao nda ub ko mende nao kalaeb se, obum ko bombor ngo san nao bin ora kal pesao ka. Ngub bisaol tomb obum Ngaoron ki tao nan po ber paesao ub bao bereyao ora.^r ¹³ Obum ngubi tomb ngub bao bereyao, mabor Ngaorom obun saond bi baeben hambun ora Karas ngo obum ora men mbaen kobur, obun aongao ma bundur nan hala mbaen lao ora. Ngub buklaol obun aongao mao aolaraoklao to men koro win lao ub bin ken ko bao hondo bereyao ora. ¹⁴ Pangeklem. Obum obun toklo oram ko bombor ora ngo mabaorao sao kalisao ndam, obun sem komb bi haen kisao baebenon kone bor kho dol hae sao nao win ko, mabaorao ko bombor ora ngo haorisao om tenaolon kone ndaon bor kunarukl was haen kisao ora.

¹⁵ Ngub bisaol Wesao Tangar Aondao oram di nao bor kao dund bubur kakl, ¹⁶ Aorao Aondaom ngub ko hayao.

Bao ndi tibae ngo baeben pibi haklao tomb

Nim tenaol ngo baeben hambun ora bisur bu, bu mubur

Mbini ninao sem ora haen lowao on Angal tangar wen pange mend kao kaloklwao ora.

Nim mbini bor ngo sao ngo sao bibaebe lowao sao di

Nao mbib mbinin kone ndaon bor

Honda win lowao ora.

Nim nao man di mbinin hibi umu ndaon bor

Waab bu uklwao ora ko

Aorao Aondaom ko hayao ub Wesao Tangar Aondao ndam ngub kao njeyao ora.^s ¹⁷ Aorao Aondao obun angal bombor ngon kungni bor was ngub di ko hayao.

Nim mbinim mbes kone awis ora habur Nao angal hul hasmi ub di

Mbinim khorob hambun sao bu hasmil Mbinin kone bor kho ngo wiyao sao di

Ora mu tuwabur lowaon

Nim ngon ko mende nen sabo

Saongao mar hakol nao buklwao ora ko hayao ub Wesao Tangar Aondao ndam ngub kao njeyao ora.^t ¹⁸ Ngub ko hayaol angal ngo ko hayao ub, heneng ora Karasom tenaolon kone bor kho wiyao o obun ibao ko bombor ora ngo

peben kaesao om ngub kunarukl was harob sin, wakl mbini tenaolom asub ko Ngaorom mbinin kone bor kho wiyao o kunaen ko beyom kobur, Ngaor bor kalo mabaorao ngo haroklme nda ub wakl was haoruklemi?

^q10:10 NjuS 9:12; NjuS 9:28   ^r10:12 NjuS 1:3   ^s10:16 NjuS 8:10

^t10:17 NjuS 8:12

**Naom Ngaor hayaol teb
so pukl haemin ora**

¹⁹ Nao haeme mbaoli hakl o, heneng ora Njiseson ibao ndam naon kho wiyao sao kunarukl hayao ora. Ngub beyaol naon kone bor pakl homo taol taol nao bibur, naom Ngaor obu hayao menger obun and panda tubal komb bi hobao sao aondao ora nda bor di ebe hon-daeb se ora hayom ka.^u ²⁰ Heneng ora ngubi tomb non mbinim Njises obu pe paen lismi tomb and panda tubal komb bi hobao sao aondao oran tiriyao komb pae bor, lab lab saoll aondao ngo manga tundaesmi o kaollu taokl yu unu bu pesao ora. Ngub ngo bisao nda ub menger, Njises obun toklom haeben sakl puklmi harer tangar wen pange kare paesao ora.^v ²¹ Ngub bisaol obu ngubi tomb naon baolum aol hobao sao aondao ora habur, Ngaoron sem baeben hambun oborob ora maeb ha maomb bo hayao ora. ²² Pangeklem. Obum ngub hayaol naom khorob bismao sao nen sabokl-mao tomb naon kone bor sakl polo kend bu win nao baoraomun ko, obum naon kone bor kho dol hae sao ngo uk-lao o ibao ebe ora ngo pibisao ndam tand biya peb bu kunayao ora. Ngub bubur obum nao kone ukl bombor wi ora hamun ko, ib ebe kao hae ora mondom di naon toklo bor tand biya peb bu daond barukl was hayao ora. Ngub bu hayaong naom kone kab nao mari Ngaorol heneng ora hul ha habur, obu hayaol teb so pukl haemin ora.^w ²³ Naom ngub bubur lomaon Ngaorom nao bor nim ini bor bukl-wao ora kisao sao di obum heneng bukl-lao ko naom ora hendeyom ka. Ngub hendeyem ol naom Ngaor obul hul ha habur, obum ngo kisao sao heneng ora atomb bu pindib paraokl ko bao hondo

hayom ub, obum angal ngo kisao nda naom buri palo ora men hakol bemin ora.^x ²⁴ Mend di nao Ngaoron semom hambun sao oborob was bu haemin ub, naom nao hakl hakl tenaol mende nen sabo hem kobur, mende hond homo kone wi wi bu habur mende bisur bi bi was bu haemin ora. ²⁵ Naom ngub was bubur lomaon mbini man pangoklme tenaol mendborom Karas tenaol mende kab maomunu hor biribi makl homo tuwaroklme nda ub, naom ngub nao bemin ora. Ngub inj, naom Aorao Aondao obu waktl oboklao bao o mbes ngo teb sam sam bin hayom ngao, inim oborob was bu haklemi on inin kone bor aondao bu and sen haklwaebe ora. Ngub bu habur lemin inin kone bor sub sowa paen as ko hareklemin ub, inim sub mende bor ngub was bemin ko angal bib ebe nda kao kao bu mende bisur bi bi bu haklwaebe ora.^y

**Naom Ngaoron Isi baondib
munubur mesao nao kalemin ora**

²⁶ Pangeklem. Naom Karason angal bib ebe bombor o hobao sao heneng ora wiyao ub pibnao oborob ora hem ko men hakol buklmao o, mabor waktl kone u bokeyobur nim kunub ora ngo bi ko hondo khorob bu harum sin, waktl Ngaorom naon kone bor kho ngo uk-lao o kunaen ko naom obu bor kalaeb se oran menjao nao wiyao ora. Ngub yaong naom obu bor asao ora kalokl-mao ko pangeyem?^z ²⁷ Wao. Heneng ora naom obu ngub baondib munu tuwa ora harum sin, nao bulaokl poklmao harer mend nao wiyao ora. Ngub yaol naom Ngaorom tenaol hambun ora te mao be-mbera sarbeklao ub hesa obun saond bi baeben is sung aondao buri dao hakol bi ora mondom mend dao pelen lao ub kab

^u10:19 NjuS 4:16   ^v10:20 Mat 27:51; NjuS 9:8   ^w10:22 Ebe 5:26

^x10:23 NjuS 4:14   ^y10:25 NjuS 3:13   ^z10:26 NjuS 6:4-8

nen sabobur, nao di ngub buklaol on pakl aondao ora homobur burisao kab pen bao hondo haklmao ora.²⁸ Pangeklem. Moseson manom ke wiyao ub mondom obun man bibaebe ke wiyao ub nao bi hul harob sin, tenaol is kab teb mendbor aol ngo obum man hul habur khorob ngo bu haklao ub hondoklemi baebenom, obum ngo sao ngo sao was baonaol hondomao ko oborob te dubi paklemi tomb obu hond nao heme ora pe paen luklemi ke wiyao ora.²⁹ Heneng ora Moseson man o tuwaesmi baeben bor daol ngub bisming, mondom Ngaoron Isi ora o tuwarob sin daol obu bor asub ora buklaol ko nen sabeyem? Ngaorom nim ini bor heneng bukhwao ora kisao nda ub, aol ngo obu bor di obun Isin ibao ndam obun kone bor dol nao hae ebe komb bi ora haen kobur, aol ngo obu bu mu obun sem ora haen kisao ora. Ngub bisao o aol ngom ibao hobao sao ngo hem nao ke makl homobur i hende non sao bubur, obum tenaol hond homo bisur biyao Wesao Tangar Aondao nda bor di ebekone po maobowa peb bu haklao ora. Ngub buklaol obu ke aondao ora handaeb se haklaong, naom ngub biklmao hondo ora haemin alem.^a ³⁰ Pangeklem. Mondom nim tenaolom khorob bimi on saongao marubur mbini bor khorob ngo bimi on san luklwao ora kisaol, naom di angal ngo kisao nda obu ora hendeyom ka. Ngub ora hendeyom ol obum angal mende di ngub kisao. Aorao Aondao obum obun sem baeben hambun di heneng ora te mao bembera sarbeyobur taol bu kobaklao kisaol, naom tenaol hambun te mao bembera sarbeklao aol ngo obu di ora hendeyom.^b ³¹ Heneng ora obu bao was haeben mao saraoklao Ngaor ndam tenaol mendbor ke mao handaklbur mbini obun elol teka

haen lao ub, burisao po pakl aondao ora homoklme sao ora yao ka.

³² Nao haeme mbaoli hakl o, inim mbes pibnao hasmi tomb ini bor bisao sao oborob ora nen sabo bokeklwaebe ora. Mbes ngo tomb Ngaorom ini hasmil obun bao ebe ora eben kisao ndal hem ko po hasmi tomb, inim ke mundub mundub bi hindismi ora. Ngub bismi o inim hul ha saor peyo ora hasmil, inim oborob ngo bismi saom inin kone bor kho mao sa men mba nao bisao ora.³³ Heneng ora mbinim ini ko mend ko mend tenaol hambunom di henden mbinin el so oral ini khorob ora hondo ko bowes bu maobowa peb bu hasmi ora. Mbinim ngub was bu habur kismin ko mend ko mend di inin tenaol sango baeben bor di ke mundub mundub bi mao handa khorob ngub bu hasmi ora. Ngub bismi tomb inim inin tenaol sango ngo ke hindismi baeben hond homobur, inim inin mbib haklemi on hem nao ke nao mabor ebe soklao ko nen sabobur, inim mbini hasmil ke ngo nao haru ora hondo haem kam po hasmisa.^c ³⁴ Inim ngub bubur kismin inin tenaol sango mendbor kalabus paolismi baeben di hem aondao ora kobur, mbini ngo kalabus paolismi baebenon kone bor kho sen hasmi ub, inin kone bor di bombor ngub kho so kend bin habur ke ngub was hondo hasmi. Inim ngub bu hasmi tomb mbini el kaol kaol ke ngo ini makl homo ke mao handa hasmi baebenom, inin osisao hambun sao wismi sao baeben di mao kho sa mu bowes bu hasmi. Ngub bu habur inin osisao ngo haklon mendbor di ini maobowa peb bu elom elom bu bao was mu hasmi ora. Ngub bismi tomb di inim inin kone bor naon osisao hobao sao heneng ora kho di nao se, bao wi aeben saeb se oran yu heben bor wiyao ora ko nen sabismi. Ngub nen

^a10:29 NjuS 13:20   ^b10:30 Oro 12:19

^c10:33 1 Kor 4:9

sabobur inin osisao ngo mu bowes bu mu hasmi nda baeben hem kao hakol ora nao bi, nao mabor ebe soklao ora ko nen sabobur bao was hasmi ka.^d ³⁵Heneng ora inim oborob ngub was bu hasmil inim sokl aondao ora muklbur hayem ngao, inin kone bor pakl homo kang sao aondao sao bin nao boroklwaebe ora. Ngub bubur inim mbes di hul ha saor peyo was ngo haroklme nda ub, inim ngubi tomb di kang mend ke ha mu bao wa sao nao bi ngub was bao ha kimb bubur, and panda tubal komb bi Ngaor hayao menger ndan hondaklwaebe ora. ³⁶Pangeklem. Inim ngub was bu habur lemin Ngaorom nim buklwao ora kisao ub, obum ini bu mu obun sem ora mao haen ub inim hambun sao buklemi sao baeben Ngaor obum turi homo bib ko nen sabeyao ub was bibaebe ora. Ngub bu habur inim pakla so makl nao heme hul ha saor peyo was haklwaebe ora.^e ³⁷Heneng ora ngo buklemi ub Ngaoron mbuk waebom di ngub ke wiyao. Kang mend mabor oboklao aol ndam Nimil nao ti penar bu ora oboklao. ³⁸Penar bu ngub oboklao o Ngubi tomb ninao sem kone dund se wi Oborob bu hayem baebenom non nil hul ha ora habur Obu ngub oboklao ko bao hondo hayem ka. Ngub hondo hayem o Mondom kang mend pakl homo kone taol taol bu Obum kang mend ke habur besao kon sao hon ma sin Nim obu turi nao heme makl aondao ora homoklwao ko Ngaoron mbuk waeb bor ngub ke wiyao ora.^f ³⁹Ngub ke wiyao o nao non, nao tenaol pakl homo kone taol taol bubur ke hondokl bi di mend inj hayom ka. Ngub

inj, naom obul hul ha ora habur haeben ora saklmao on hayom.

Ngaorol hul ha haroklme on te ngub wiyao o

11 Heneng ora mondom Ngaorol hul ha ora haklao tomb, Ngaorom obu bor hobao sao ora mend bu pindib paen lao ko hondo haklao ub di, obum ngo hul ha haklao saom ni bor ngo sao ora buklao ko mao bembera henden muwaleyao ora. Ngub bubur obun elom menjao menjao nao hondoklao sao hakl di obun konem ebe mao bembera hondo was haklao ora.^g ²Pangeklem. Naon ab sumb wl Ngaoron man pange mendbor mbes hasmi baebenom, mbinin kone taol taol nao bi Ngaorol oborob ora hul ha was hasmi sao oram Ngaor obu turi aondao ora mao homa hasmi ora. ³Ngub bismil naom Ngaorol hul ha haklmao tomb Ngaor obun angal oram su saohar kab di, mbes nao wisao sao ngubi sao hakl hambun sao di, ngo mao pind biya ingiyaese ko ora mao bembera hondoklmao ora.^h

Aol Ebel Inok Nowa hakl tebom Ngaorol hul ha hasmi o

⁴Heneng ora mbes aol Ebel obum di Ngaorol hul ha ora habur, obum Ngaor bor kalo mabaorao haorisao saom obun haeme Kenom mabaorao haoru kalisao ub di ora men mbaesao ora. Ebel obum Ngaorol ngub hul ha ora habur Ngaor bor kalisao tomb non, Ngaorom obu bor ngo kalisao sao hakl di turi aondao ora homobur, obum aol Ebel ngo obu di kone dund se wi oborob was biyao aol ora hae ko hondobur obu turi aondao ora himisao. Aoh, aol Ebel oborob was bu hasao ngo obu mbes himisao o obum Ngaorol hul ha hasao saom non, naom

^d10:34 Mat 6:20; Mat 19:21; Mat 19:29   ^e10:36 Luk 21:19; NjuS 6:12

^f10:38 Oro 1:17; Kal 3:11   ^g11:1 Oro 4:18; 2 Kor 5:7   ^h11:3 2 Pit 3:5

di ngub ora baomun ko muwalakl was hayao ora.

⁵Mend di aol Inokom di Ngaorol hul ha ora hasaol, obum ngo hul ha hasao sao oram obu tenaol homoklme nda ub nao hemen Ngaorom obu yu heben bor enje bao men misao ora. Ngub men misaol tenaolom obu su bor bao hayao ko pangobur es aondao bu ora bismi o obu hasaol dim mondom nao hindisao ora. Heneng ora obu ngub men misaol Ngaoron mbuk waebom di ke wiyao ub, aol Inok ngo obum Ngaorol hul ha hasao saom Ngaor obu turi aondao ora mao homaesal, Ngaorom obu enje ngub bao men misesa. ⁶Heneng ora ngubi tomb di mondom Ngaorol ngub hul ha nao haebur, obum oborob buklaosao mondom Ngaor turi mao homakl buwaklaosao. Ngub soklaong mondom Ngaor hayaol pon ko nen sabo hem ka sin, obum Ngaorol hul ha ora haebe buklaosao. Obum ngub ba sin Ngaorom di obum ni heneng ora hayao ko nen sabobur ngo es be o ko hondobur laon, obum tenaol ngo Ngaor obu es buklemi haklom obu heneng ora henden muwaloklwao ko nen saboklaosao.

⁷Mbes aol Nowam di Ngaorom wen mabor bukl bisao sao obun elom nao hende ora hasao o, obum Ngaorol hul ha hasao saom mabor ke aondao ngo hindismi nda di ngub hondoklemi ko kao dund bisaol pango hasao ora. Ngub pangobur kisaon obum Ngaorom obu bor bi kisaosao di hul nao hae obum ib taokaoll aondao ngo nda waru hasaol, Ngaorom Nowa obu di obun sem di ngo baeben ora bu misao ora. Ngub bisaol tomb Ngaorom Nowa obum Ngaorol hul ha ora ngo hasao nda ub hindisao tomb, tenaol aondao aeben o Ngaorol obun angal di nao pange hul was habur, obul hul ha nao hasmi nda baeben bor

khob ora te mao sara ke mao handaesao ora. Ngub bubur kisaon Nowam bombor o obul kone u hul ha ora hasaol, Ngaorom obul hul ha haroklme baeben bor laosao nda ub Nowa turi aondao ora homobur, nje bombor o kone dund se wi oborob biyao aol ora hael kisaesao.ⁱ

Eberehemom Ngaorol hul ha hasao o

⁸Mend di Ngaorom Eberehem bor nim su tangar wen pange ora mend nje njuklbubur bing njem su ngo bor pu ora kisaosao tomb di, Eberehem obum Ngaorol hul ha ora hasao saom Ngaorom heneng ora leng obun angal hul nao hae pu ora kisaesao. Ngub kisaol obum nim su di ngubi ora mendel po haklwaob ko nao hendebur o, obun su and te heneng ora o di tuwaklbir paokl ora pisao.^j ⁹Ngub pobur kisaon obum Ngaorol hul ha was habur, Ngaorom obu bor nim mabor nje su ngo njuklwao ora kisaosao su ngo nda bor obu aol ban sul tiyao obo hae non bi ora hasesa. Ngo tomb Ngaorom Eberehem obun isi Isak hesa obun mao Njekob kab and sisbil, mbinim su ngo Ngaorom Eberehem bor nje njuklwao ora kisaol, mbinin su ngo muklbubur hasmi tomb mbini teb ngom and heneng oborob nao bu paoli, aol ban sul tiyao obo sao habur sel anda was bu paolismisa. ¹⁰Ngub bismi o Eberehem obum and ebel paoluklaosao on di hem nao ke, Ngaorom obun mbib nen sabaoklaosao ub mabor and lobokl lobokl aondao buri ora, kho so kundi bowes bu ib ib po di menjao nao bib se ora mend wen pindib paen ko waruklaosao ub was hem ko bao hondo habur, su and lobokl lobokl buri ora ngo oral po buruklaosao on was nen sabo hasesa.

¹¹Ngub bisaol Eberehem obun were ten Sera di hungi homokl bi nongnas maroklme ingi di pibi hae ora bisaisao

ⁱ11:7 Oro 3:22; Oro 4:13; 1 Pit 3:20   ^j11:8 Bis 7:2-4

o, obum Ngaorom ni bor njuklwao ora kisao ub heneng njuklao ora ko nen sabobur Ngaorol ngub hul ha ora birisaol, obum ngub bisao sao oram wakt nas is mend ngo marisesa. ¹² Aoh, aol Eberehem obu di aol hungi homokl bi ora, nongnas and nao se pe paklbur bi birisaol ndam nas is bombor nda maru wisaol, Eberehem ngo obu bomborom maru wam aeben aeben bisao on sem ndi nao minib se ora, mand huwinj andub ora ngo yu saohar bor haraoklao nda ub menger di, ib mu andub ora ndi nao munu warib se mend ib kunja mare mare wam puklao nda ub menger ora paolu hes peyam aeben aeben bisesa.^k

¹³ Heneng ora mbini tenaol ngo Ngaorol hul ha hasmi baebenom, Ngaorom mbini hambun bor nim ini bor heneng ora ngo sao ngo sao njuklwao ko kao kalisao ub mbinin elom nao hindimsi o, Ngaorom mbini bor wen ngo kaloklao sao mbinin konem non tenaolom osisao su enderael wiyao o mend hondoklme nda ub, mbinim di ngub elom sao mao bembera hondo ora habur turi aondao bu ora homo hasmisa. Mbinim ngub turi homo hondo ora habur mbinim ngo hindismi sao kowes nao bi, naom su ngol hayom tomb aol ban sul hor bombor ora tiyao obo hae non bi hayom ko bao kao paesmi ora. Ngub bubur mbinim Ngaorol ngub hul ha habur hambun hom was bismisa.¹ ¹⁴ Ngub bismil heneng ora tenaol ngub lome baebenom, mbinin su tangar ebe wen pange ora mendel po haklbur keyem ko naom di ora hendeyom ka. ¹⁵ Aoh, mbini tenaol ngubi baebenom mbinin su heneng ora mbes hasmi bor mbinin kone bor bao mao tao win was hakl bemen, wakt bokeyobur mbinin su ngo

bor pokl beme ora. ¹⁶ Ngub bukl bismi o mbini ngo baebenom su ebe tangar ubi ora yu heben wiyao o ora es bu hasmil, Ngaorom mbini ngo baebenom obul kone u hul ha ora hasmi ub ora hindisaol, obum ni inin ab Ngaor ora hae kaebe on sakl nao polebur kisao ora. Ngub kobur kisaon obum mbini tenaol ngo Ngaor obul hul ha hasmi nda baebenom and lobokl lobokl ebe ora mend man man bu win kaesao ora.^m ¹⁷⁻¹⁸ Mend di Ngaorom njen isi Isak is bombor ora ngom maru wam aeben aeben buklao om sem andub ora paolu hes peklaol ora kisao o, wakt mabor Ngaorom Eberehemon kone hondoklbur njen isi ngo lu sa ora kisao ora. Ngub kisao tomb di Eberehem obum Ngaorol kone u obul hul ha ora hasao om njem Ngaoron angal ngo le ub hul nao hae bi ora kisaol, obum obun isi kaemb kabul tande bi bombor ora nda Ngaor bor mabaorao haoru kaloklbur bisao ora.ⁿ ¹⁹ Obum ngub buklbur bisao tomb di Eberehem obun kone bor nao isi Isak ngo obu ngub homoklao o Ngaorom wakt mao enjaklao ora ko nen sabisesa. Ngub nen sabisaol obun isi ngo nao heme anda wakt kemi pisao tomb, obun kone bor wen tomb ngo nen sabisao nda ub ora bisao.^o

Isak Njekob Njoseb haklom Ngaorol hul ha hasmi o

²⁰ Mend di Isak obum Ngaorol hul ha ora hasaol, obum Ngaorol hul ha ora ngo hasao om mabor Ngaorom obun isi Njekob Isao kab bor bukl bisao sao di ora hondobur, obum mbibi bor Ngaorom mabor ibi bisur aondao bu ora buklao ko kao kalisao ora.

²¹ Mend di aol Njekob obu hungi ora sisaol penar bu pe paklbur sao birisaol

^k11:12 Oro 4:19   ^l11:13 1 Pit 2:11   ^m11:16 Mak 12:26

ⁿ11:17-18 Oro 9:7; Nje 2:21-22   ^o11:19 Oro 4:17

tomb, obum obun hakla tom ol mao bembera ha ubur Ngaor bor kao kalo Ngaorol hul ha ora hasao om, Ngaorom mabor bukl bisao sao di ora mao bembera hondobur obum obun isi Njosebon isi is kab o bor, Ngaorom mabor ibi aondao bu ora hond homo bisur buklao ko kao kalisesa.

²² Mend di aol Njoseb obu di hungi sisaol pe paklbur bisao tomb obum Ngaorol hul ha hasao om, Ngaorom mabor mbini Nju sem ngo su Isib bor hasmi nda baeben su ngo tuwaklbur mbini su Isreyel pokl bismi ub di ora mao bembera hindisesa. Ngub hindisaol obum mbini su Isib tuwaklbur mbini Nju semon su ora o poklemi on kao kalobur, obun toklo hul isao di su ngo bor u haen nao pe ninao su oral taokl po maol bibaebe kisao ora.

Mosesom Ngaorol hul ha hasao o

²³ Mend di nas kang Moseson ingim Moses ngo obu wen mar paesao tomb, obun ingi aorao kabom nas kang ngo obun el wil ebe hae, ebe teraebi ora sisaol hindisbisa. Ngub hondobur mbibim Ngaorol hul ha ora hasbi om mbinin kone bor Isib semon aol wesmbao aondao o pakl nao heme, obum mbini Isreyel semon nas maruklemi baeben bibaebe kisao ub di hul habur nas ngo mupango bao maru baoraoklaob kisaol, ek ukl teb oran mupango maru birisbisa.

²⁴ Ngub bisbil mabor Moses ngo obu and sisaol tomb di, obum Ngaorol hul ha ora hasao saom obun kone bor di ni obu aol Pero ngon wanen isi hae kismi ub makl homobur, ni obun isi inj hae ko nen mao sobaesao ora. ²⁵ Ngub bisaol Moses obum Isib tenaolom khorob tangar tangar hambun sao mbinim turi himismi sao baeben, ngub was bu haeben nao

saklbur o kang el bombor ora mend ebe sao tol tol was pobo habur bu hasmi ub obum hendabe makl aondao ora himisesa. Ngub makl homobur obum mbini ngo baeben hesa nao hae tuwabur kisaon, obum Ngaoron sem ngo ke mundub mundub bi hondo hasmi ub ora hem kobur, ni di ke ngub hondoklwao o di ebe ora ko nen sabisesa. ²⁶ Moses obum ngub nen sabobur kisaon nim mabor hobao sao ora muklwaol, Ngaorom wen Eben Lao Aol ndan kongon ora hem ko bu haklwao tomb ke handa sin ebe was soklao ko nen sabisao ora. Obum ngub bisao saom su Isib tenaolom mbinin mone osisao hambun sao ebe tol was ngo pobo hasmi ub di, nao hobao sao men mao kora sao hasesa.^P

²⁷ Ngub habur kisaon Moses obum Ngaorol hul ha ora hasaol, aol wesmbao Perom nje nao poklesi ora kobur Moses obu ko aondao ora himisao o, obum aol wesmbao ngo pakl homo obun angal nao pange paokl ora pisesa. Obum Ngaorol hul ha habur ngub bisaol, mondom Ngaor obu elom nao handaeb se ora hayao o Moses obum bombor o non Ngaor obu di elom hondo sao habur, obum su Isib di wakl kone taol taol bu nao bokele obum buri bombaoklbur su tenaol nao biri bor paokl ora pisesa.⁹

²⁸ Mend di tenaol pe paen laoraoklao angal mini wesao mbinin Isreyel tenaolon nas mubao baeben pe pane nao lin ko, Mosesom Ngaorol hul ha ora ngo hasao om obu bor bi kisao ub, mbinin Waran Aeben Bisao hor so boroklme nda ub pibnao ngo ora tomb obum tibiya birin kisesa. Ngub birin kobur obum mbini bor inin anda tiriyao baeben hambunon soweb bi ha ibao sul mba kimb bib ora kisao.

**Isreyel sem andubom
Ngaorol hul ha hasmi o**

²⁹ Mend di Isreyel tenaol andub oram Ngaor obum hambun sao bib se ora hayao kobur, obul hul ha hasmi saom ib kunja menden imbi Ingi Bi kismil ib kunja aondao ngo di ha kebe kobabur ib mu hobaoll ora kao pele mao panae-sao ora. Ngub bisaol mbinim ib mende nan pibi haklbur pismi ora. Ngub bismi o bombor ngo tomb Isib semom mbini luklbur kismil, ib aondao ngo ha kebe kobaesaol mbini pismi ndan was mbinin mama taol mi ib hindismi o, ib kunja aondao ngom wakl u ngaorukl peyobur ora nao pesaol ngo bor bum hasmisa.

³⁰ Ngo tomb mbini Isreyel sem ngo baebenom Ngaorol ngub hul ha hasmi om was, su and lobokl lobokl aondao Njerikon saond paeb aondao saoll ora han buri ora haklom mbuklu tundam akol bi aondao on, bao hor haoklao mao ha oran ha pab bu tunda taom bu taokl akol bukl pu was bismisa. Ngub bismil bao hor haoklao nan ora ngub bukl pismi tomb oran, saond paeb buri ora aondao ngo nda ngo saom bib ko nao hende tomb bo kobaolu kimb bisao ora.

³¹ Mend di pamuk ten Erehabom wakl Ngaorol hul ha hasao tomb di, mbini Isreyel semom Njeriko sem ngub luklbur aol is kab mondom su ngo bor oborob ora hondo mao bembera hend ukl pisbi tomb, aol is kab ngo bor ibim oborob obaebi ko turi himisao ora. Ngub turi homobur oborob bisur bisaol Ngaorom su Njeriko and lobokl lobokl aondao ngon tenaol aondao ngo obun angal ngo pange khorob was bu hasmi nda baeben hambun pe paen lu bowes bubur, ten ngo bombor o nao li bao birin waesao ora.^r

³² Pangeklem. Nim ini bor Ngaorol hul ha haroklme on angal hambun sao ora

el mend nao baondib mini ngo kao nji parukl ong, nim ini bor asao ora bao wiyao o kao njun balem? Aoh, Ngaoron man mini aol mendbor ha homam aeben bu hasmi baeben, aol Ngiriyon di Barak Samson kab di, Njebta Debir Samuwel hakl di, mbini Ngaoron sem tenaol andubom Ngaorol hul ha habur hambun sao bu hasmi sao baeben nim hambun ora waeb bukl buwaklwao ora. ³³ Heneng ora mbini Ngaoron man mini aol ngo baebenon mendborom Ngaorol ngub hul ha habur, mbinim aol sem aondao tangar tangar bor saond bu kalobur khorob ora men mba lu bowes bu taol peyo hasmi ora. Mendborom di Ngaorol ngub hul ha habur, mbinin sem tenaol kho ebe hambun bor oborob kone bombor ub ora ubur maeb ha maomb bo hasmil, Ngaorom mbini bor nim ini bor njuklwao ora kisao ub heneng ora bisaol il so pind bisesa. Ngo haklon mendborom di Ngaorol ngub hul ha habur, sab busi aondao deran ker sem tenaol lu naoklao saon ne bor di mbini nao nen ko, ora men mbaesmisa. ³⁴ Mendborom di is sung aondao dakt dakt hae hakl di ora munu hundi mbaesmisa. Aol tangar mendborom Ngaoron sem ngo baebenon mendbor makl homobur kuwi kuwinjom pe paen boklbur bismi tomb di, mbinim Ngaorol ngo hul ha hasmi saom mu tuwaesaol bongeyaokl pismi ora. Mbini ngo haklon mendbor di demi buri nao pale ora hasmi o Ngaorol hul ha hasmi saom buri mao palaesaol, mbini aol buri ora hasmisa. Ngo haklon mendborom di mbinin saond bi aol sem tangar tangar hesa saond bismi tomb di, mbinim Ngaorol hul ha habur aol sem tangar ngo baebenon ami baeben hambun ora men mba li was bu hasmisa. ³⁵ Ngaoron sem ten mendborom di mbinin sem mendbor ora pe paesmi o, mbinim Ngaorol oborob

ora hul ha hasmil ngo pe paesmi o di mbinin wakl bu mismisa.

Heneng ora mbini aol tangar mendbor Ngaorol hul ha hasmi ngo baeben makl homo nar wen ebe hende non bismi baebenom, mbini ngo haklon mendbor men habur mbinim ke mao handa tanda aondao bu ora mao ha hasmisa. Ngub bubur kismin inim Ngaor tuwarim sin naom inin anda peklemn tibaklmao ora kismi o, mbini bor ngub ke mao handaesmi tomb di inim Ngaor tuwaklwaebe kismi ub makl homobur, mbinim ngo kismi ub nao pange non bu hasmi ora. Ngub bubur kismin mbinim nao mabor su ebe ora mendel enjaokl po haklmao o be kobur, mbinim tanda no ke ngub hondo habur di Ngaorol hul ha kimb was bubur himismisa. ³⁶Mbini Ngaoron sem bor makl himismi nda baebenom mbini ngo haklon mendbor bor maobowa peb bubur, mendbor di doroklom lu bowes bu hasmi ora. Ngub bubur kismin mbinim Ngaorol hul ha hasmi ngo baebenon mendbor di men ha ki aongao tanga pabur kalabus mao pala hasmisa. ³⁷Mbinim ngo baebenon mendbor di hanom pe paen lu tuwaesmisa. Ngaorol hul ha hasmi ngo haklon mendbor di makl homobur, so is heyaroklme saom mbinin toklo heya kaob kaob bubur lu tuwaesmi ora. Ngo haklon mendbor di kuwi kuwinjom bobur lu tuwaesmisa. Ngo baebenon mendbor di hondo ko lu bowes bu, mbinin kone bor kho mao sa ngub ke mao handa hasmisa. Ngub bu hasmil mbinin osisao di nao wi dam nao bin burubur, mbinin samoklme sao ebe sao di nao wi ora burubur some sib hesa meme kabon songol was taombulu samo birismisa. ³⁸Heneng ora mbini Ngaorol hul ha hasmi ngo baebenom mbinin su di nao wi non bi habur, mbinim su tenaol nao biri hakl bor di harbor aondao hakl bor di mupango pakl mango birismi ora.

Ngub bu burubur kismin sao sab men korobur su te te di, han te te di, su tomb pae hakl bor di paolu mango hasmisa. Heneng ora mbinim Ngaor nao tuwae obul hul ha ora habur ngo hakl ub bu hasmil, mbini ngo baeben hesa sun tenaol khorob was bu haroklme baeben kab menger nao mib se mbini tangar aondao ora yao ka.

³⁹Pangeklem. Mbini tenaol Ngaoron sem ngo baebenom Ngaorol hul ha hasmi saom hobao sao andub sao ora ngub bin hasmi o, Ngaorom mbini bor nim heneng ora njuklwao kisao ub il nao so pind bili wen sisaol mbinim nao hindismisa. ⁴⁰Ngub nao hindismi o Ngaorom ngo njuklwao kisao ub, obum nao bu mu obun sem ora hamun ko man man bise ko naom ngo hondo ora hayom om, mbini ngo baebenom wen buklaol ko hondo ham aeben bu hasmi ub di ora men mbaklao ko nen sabisao. Ngaorom ngub nen sabobur kisaon mbini tenaol Ngaorol hul ha hasmi no baebenom, hobao sao mend wen ngo pindib paklao ko hondo hasmi ub penar bu mbini ngo baebenom was henden nao pindib paesao. Ngub nao pindib pae bao habur wen ngo pindib paklao o, obum naon kone bor obun kongon hobao sao ngo bu kowes buklaol ub, mbini ngo Ngaorol hul ha hasmi nda baeben daol nao maomunu ora haondaomun ko nen sabobur ngub man man bisao ora.

Naom Njises hend ha habur obul hul ha haemin ora

12 Mbini ngub ora yaol mbini Ngaorol hul ha was habur himismi ngo baeben om, ngubi tomb naom Ngaorol buriyab ora mbinim hul ha hasmi ub bim be? asub was bim ko naom bukmao sao hondo haen ora hayom ka. Ngub beyom ngao naom ngubi tomb nas mendborom ya to kollmbakl akl ora puklmi nda ub, naon

el wil oral harer es nao bi ebe dund so ngo wi o oran pukl haemin ora. Heneng ora kend bi nao men ha ukl buklaosao khorob bimi sao baeben hambun di, nao bor khorob mao baraoklao sao ngo naon toklo bor kowem sao haklao baeben hambun ora di, naon aongao bor kimbu kindib sao lu saokl mao waraoklao nda ub di, ngo sao hakl hambun sao ora tuwaklbir naom haebeb di nao mao bemberae akl ora mbin ka.^s ²Pangeklem. Njises obum naom hambun sao ebe bu kowes baomun laol naom obul hul ha ora haeb se hayom ngao, naom obul hul ha, ha kimb was bubur obu nao kemi peyao aol ngo elom hend hae mbin ora. Heneng ora Njises obum kongon bu hasao ub di nim mabor werek bu turi aondao bu ora homoklwao ko nen sabobur, obum sakl polo di menjao nen nao sabe obum hul ha saor peyobur kisaon, obun mbib ora is pe kowal bi bor tanda no ke hondo kowes bu ora hend paesesa. Ngub bisaol obum ngubi tomb oran Ngaorom maomb bo haraoklao on seya ngo Ngaoron ki tao nan wiyao ol bereyaong, naom obu elom hend hae akl was po haemin ora.^t

**Naom kon waomun ko ke ngub
haondaomun waraoklao o**

³Pangeklem. Inim inin kone bor kang sao aondao sao bin burubur kho so kend bin nao biri, mbini khorob was bimi baebenom Njises obu bor nar wen ebe hende non bubur obu bor ko aondao ora himismi ub di nen saboklwaebe ora. ⁴Heneng ora khorob bimi sao baebenom ini bor khorob mao baklbur saond bu nju haraoklaol, inim ngo sao bor saond bu kal ha was haroklme ora. Ngub bimi o ngubi tomb non ini pe pareklemin nao li ngo bao hayem ong, inim hul

ha saor pe habur as ko ora haklwaebe. ⁵⁻⁶Pangeklem. Ngaorom ini obun isi ora mao hasaol, inim hul ha saor peyo ora hareklemin ko obum angal mend ngub ko hayaong, inim angal ngo aokl hemen ha hayem be?

Nao isi o Aorao Aondao obum
Mbini tenaol mendbor hond homo
Kone u hayao baeben bor
Mbinim wakl kon win ko taolu laoraok-
lao ora.

Obum obun isi haen keyao baebenom di
Oborob was bin ko kuwinjom lurukl
hayaol

Aorao Aondao obum ini kon wereklemin
ko

Ke hendeklemin warob sin
Inim naom asub ora bemaosao ko kone
kimb bu

Ngon te oborob ora nen sabo borokl-
waebe ora.

Obum inin kone mao dund saklbur ini
taolu la sin

Inin kone bor kend bin buru
Inim menjao nen nao saboklwaebe ko

Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao
ora.^u ⁷Heneng ora obum ngub ko
hayaong inim ngubi tomb ke mundub
mundub bi ngo hondo hayem ub bae-
haemen inj, inin Ab Ngaorom ini hond
aondao ora homobur inim kon werek-
lemin ko ngub hendeklemin wayaong,
inin kone bor naon Ab Ngaorom naom

kon waomun ko ke ngub haondaomun
wae ko nen sabobur lemin, inim hul ha
saor peyo was haklwaebe. Aoh, heneng
ora mbini aol mendbor nongnas kang
biri baebenom di, mbinin nongnas kang
baeben hond homobur mbini oborob
kon wi ora and sen ko loroklme nda
ub nen nao sabeyem be? ⁸Pangeklem.
Ngaorom obun isi ora mendbor hond
homo hayao baeben kon win ko mbinin
kone mao dund sabur kuwinjom sao lao-

raoklaol, obum ini ngo baeben bor di kon wereklemin ko laoraoklao nda ub nao bukl beyaon, ini obun isi heneng ora hayem ub inj, ini aol ban kowes mar pae non bi ora hakl beme ka. ⁹Heneng ora mbes nao di nas kang kon nao wi sao hasmao tomb naon ab baebenom nao oborob kon wi ora and saomun ko lismi tomb, naom mbini naon ab ngo baebenon angal hul ha har kakt nao bi mbini pakl hom mu sao habur, mbinim nao bor bib ko nen sabismi ub was bisumndis ora. Ngub bisumndis ngao naom naon Ab yu heben hayao om nao bor bibaebe ko nen sabeyao sao daol non, heneng ora turi was homobur hul nao hae oborob was bu habur lomaon, mbes naon ab heneng oram turi hemem bismao ub di men mbaen sao bu haemin ora. ¹⁰Aoh, mbes naon ab heneng ora ngo baebenom non, mbinin mbib nen sabismi ub nao kon nao wi kang sao hasmao aeben anga tomb, kon waomun ko kang el bombor ora kuwinjom lu hasmi ka. Ngub bismi o naon Ab Ngaorom non nao hond aondao ora homo kone ubur, obum nao ebe komb bi ora obu komb bi hayao ubi habur, obu hesa haru haeben samun ko nao kon mao wa kone mao dund saklbur nao bor ke ngo hendemao ub ngub haondaomun waraoklao ora. ¹¹Heneng ora ngub biyaol naom el tu kon u ora hamun ko ke ngub haondaomun waraoklaol, naom ngub ke hondoklmao tomb naom turi nao heme makl homo kone bor kho sen ora buruklmao o, naom ke ngo hondoklmao saom naon kone bor mao dund sa nao kon mao waklao ora. Ngub buklaol naom ngo tomb oborob was bu haklaol, ngo ora tomb naon kone bor hobao sao ora heneng ora il so pind biklaol naon kone bor sub tibaen as ko haklmao ora.^v

Ini saokl wi saoklaong hul ha saor peyo ora haklwaebe

¹²Pangeklem. Obum obun sem baeben bor kon win ko ngub biyaong, ini ki tibae buri nao pale ora hayem ub di inin ki ngo wakl buri mao pala, ki kungub dil ken buri pal mubur Ngaoron kongon buri palo ora bu haklwaebe. Inin tumu kho so hond hond kao pa win hayem ub di, inim wakl buri pal peyobur buriyab ha hul peyo ora haklwaebe. ¹³Inin aongao kho tibae mand dao pa win sao hayem ub di ora kho so bowes nao bi wakl ebe sen ub, inim buri pal mubur harer ebe dund se on was po haklwaebe ora.

¹⁴Mend di inim tenaol mendbor ini bor makl homo khorob buklemi hakl bor di, saongao nao mari tenaol hambun bor sub sowa pa hawe hawe u was haklwaebe. Heneng ora tenaol mend obu Ngaorom komb bi kone ukl bombor ora nao mao waen harob sin, obum Aorao Aondao nao hondoklao orang Ngaorom ini kone ebe komb bi mao haen ora haklwaebe.^w ¹⁵Mend di Ngaorom nao hond aondao ora homobur pone ora bisur buklbur hayao ub, ini ngo haklon mondom hobao sao ngo tuwa mesao kalobur kone peyao bor pen haklemi hondoklwaebe ora. Pangeklem. Ini ngo haklon menden kone bor is il kho karae bi menger tenaol mende bor waonul wi hakol bimi sao mend pi po and so haklaol, kone ngubi was baorao pobur tenaol andub mendborom kone bor di kho mao sa kimb bi saoklaong, inim oborob hondo ora haklwaebe. ¹⁶Mend di mbes ora aol Isao obum Ngaoron man baondib munu sao habur, obu ten paes was heb homo kemi po haraoklao aol non bi hasao ub, ini ngo haklon mondom kone peyao bor pen habur aol Isao ngo obu hasao ubi haklemi hondo ora hakl-

waebe ka. Pangeklem. Aol ngo obum dem homobur ne ko bombor ora nokl bi ol, obun abom nas mubao bor obu mabor aol homa ora haen ko hobao sao ngo kaklokme ub, kalokl bisao nda ub di hem nao ke ni ngubi tomb bao peklwao saol ko pangobur, ne kang ko bombor ora nokl bisao ol obun hobao sao ora ndam dob bu nao pesao ora. ¹⁷ Ngub bisao o obum mabor wاكل kone u bokeyo nao abom hobao sao ngo wاكل njin muklwao ko nen sabobur, obum obun ab bor hobao sao ngo nji ora kobur de aondao ora kisao. Ngub bisao o obum ngub bisao tomb di obum pibnao khorob ngo bisao nda ub hala mbabur dim, obun hobao sao ngo baondib minisao nda wاكل mib nao se ora sisao.

Inim Ngaoron su and lobokl lobokl aondao Siyon ol po hayem o

¹⁸ Mend di Isreyel tenaol ngo mbes hasmi baebenom Ngaorom mbini bor muwalisao sao baeben non, mbinim Ngaorom ora bil ko mbinin konem was mao bembera hasmi ora. Ngub bismi o inim ngubi tomb ngo po hayem ub non ngubil inj po hayem ka. Heneng ora mbini ngo baebenom har Sanae ngon te bor po hondo hasmi tomb har ne ngo bor is sung aondao bu ora do hasao ub di, hora em hundur aondao ora obo u mbabur mao mur komb pae sao wisao hindismi ub di, posabsu aondao ora ibisao ub di, mbinim tenaolon kone bor kend mao ba pakl mao homaraoklao sao andub ora ngubi mendbor hondo hasmi ora. ¹⁹⁻²⁰ Mbinim har ne ngo bor bombor ngub was tenaolom burir biklme sao biyukel mbel buriyab ora kobur ko tu sowaesao ub di, har ne ngo bor was angal aondao bu ora mend kisaol pangismi ub di, mbinim hambun sao ngo sao baeben hondobur pakl homo dur kobur

burisao kab po u pismi ora. Mbinim ngub pakl homo u pismi tomb angal aondao ngo ibisao pangismi ndam kobur, har ne komb bi enjo ngo bor some kawao sib semon mend di, sao sab semon is mend di, mend har ne ngol baehaemen obo wara heneng dim ba sin pe paen libaebe ora kisao. Ngub kisaol mbinim pakl aondao ora homo burisao kab po u kimb bu dur kobur, mbinim Moses bor naom angal ngubi ko mend nao pangismaol angal ngo pangeyom tomb nao sam taoklu pe beraeb se ora saol ngao, njem angal ngub ko mende nao ke bao wa ko kao kal ora ko kao deb deb bismisa. ²¹ Mbinim pakl aondao bu ora ngub himismi tomb Moses obu di pakl aondao ora homobur, obum mbini bor ni di burisao kab po u pakl aondao ora homakl kisesa. Heneng ora mbini ngo baebenom pakl homo kone bor kend mao baraoklao ubi, ngubil was ngub handam handam bu hasmi o inim ngubi tomb hayem ub non ngubil inj, ebe kone bor sisab mao ba turi was homo haroklme ubil ora po hayem.

²² Heneng ora inim ngubi tomb hayem ub, inim naon haeben saraoklao Ngaorndan su and lobokl lobokl har Siyon ne oral po pindib pa sao hayem ka. Ngub hayem ol su and lobokl lobokl aondao ngo su Njurusalem wen pange ora yu heben bor win keyao o ora yaol, su ngo bor Ngaoron angal mini wesao di andub ora ndi nao munu warib se buklhoma iri non bi ora haeme. Ngub haemel ini su wen pange ngo bor mbes po hayem ol ini su ngon tenaol ora hayem.^x ²³ Pangeklem. Inim ngub po hayem ol Ngaorom tenaol mendbor obun sem haen kisaol mbini obun isi mubao mao sa sao haemel, mbini ngo baebenon imbi di su ngo bor waeb bu wisao mbini ngo bor haeme ora. Ngub haemel ini di mbini ngo baeben haeme ol, mbini

^x12:22 Kal 4:26; Kao 5:11

daol haru turi hom hom bu werek bu peyo ora hayem ka. Inim ngub bubur inim tenaol hambun ora taol bu koba sarbeklao Ngaor nda obu hayao oral di po hayem. Mend di mbini tenaol kone dund se wi oborob was bu hasmi mendbor mbes himismi o Ngaorom mbini su ngo bor haen ko men misaol, ini di mbini daol haru po hayem ora.^y ²⁴ Heneng ora inim Njises obu hayaol di po hayem ka. Ngub beyem ol Njises obu nao hesa Ngaor kab kobaron dunin ora habur, mbes Ngaorom nao bu mu obun sem ora hamun ko man man bisao ub, Ngaorom nao bor ngub bin ko Njisesom kao deb deb bi hayao ora. Ngub beyaol aol Ebelon ibao ngo pibisao nda non tangar ubi ora, tenaolom ko homo li li bimi ndante ora sisao ka. Ngub sisao o Njiseson ibao oram non hobao sao ora biyaol, khorob bimi sao naon kone bor nao win kunarukl hayao ora.^z

²⁵ Ngub beyaong obum ngubi tomb njen kone bor angal kao njuklao sao nao pange non bubur tuwa besao kon uklesi hondo ora haebe. Heneng ora mbes pibnao ora sun aol ora mondom o Ngaor obun angal tenaol hambunom pangen kao kalen ko kao kalisao ub hul ha tuwaesmi tomb daol o, mbini bongeyaokl peb se harer mend nao wisaol bongeyaokl pokl buwaeb se hasmi ora. Ngub hasming naom ngubi tomb obun angal bib hobao sao ora ngo yu heben ora hakl ebeyao o pango hayom ub hul haklmao tomb daol, nao bongeyaokl pebe harer kang ora di nao uklaong, naom asub ora bubur bongeyaokl poklmao balem?^a ²⁶ Heneng ora Ngaorom mbes har Sanae ne bor ko mend obun angal kisao sao oram su hambun ora dull bere sao eben ko aonda bu ora mao el el baesao o, obum

ko mende buklwao kisao ub obum ngubi tomb non su was inj, obum yu heben di haru ora su dull bere sao eben ko mao el buklwao ora kisesa. ²⁷ Ngub kisao o obum ko mende ngo buklwao kisao ub buklaol, heneng ora il so pind biklao tomb obum warisao sao baeben hambun sao ora el el mao ba men hender buklao ora. Ngub buklaol mendbor hambun sao kho so bowes bubur ora bum haen lao o, ngo mao hokl mbaol ba men hender buklao saom bao haeben sen wakl ko nen saboklao sao baeben non, kho mao sa di menjao nao bi bao wi aeben ora saklao. ²⁸⁻²⁹ Heneng ora ngub buklao o Ngaorom maeb ha maomb bo haraoklao bor uklao sao baeben non, ngo el mao ba men hender buklao tomb di kho so bum ha di menjao nao bib se ora yaol, su ngo naon ora wayaong, naom obu bor turi aonda ora homobur tengiyu kao ha was haemin ora. Pangeklem. Naon Ab Ngaor ngo obu isaolaom bo aonda bu ora dobur hambun sao mend do pundi peklaol nda ub menger ora hayaong, naom obu bor ebekone nao pe obu pakl hom mubur, obum turi hemem obun kongon oborob ora bu habur lo-maon, naom obu bor turi homo kaoya kao ha was haemin ora.

Ngaorom turi hemem inim pibnao bismi ub nao tuwaklwaebe ora

13 Pangeklem. Inim mbes pibnao sao tomb inim Karas haeme mbaoli mende bor hond aonda ora homobur kone u hasmi ub, inim ngubi tomb di kone ngubi nao tuwae oborob ngub was bao bu haklwaebe ora.^b ² Inim ngub bubur lemin tenaol tangar obene mendbor inin anda oboklemi o di, inim mbini oborob ubuklim ko turi ora homobur lemin bisur was beklemin ub,

^y12:23 Luk 10:20   ^z12:24 NjuS 8:6; NjuS 10:22; 1 Pit 1:2

^a12:25 NjuS 2:1-3; NjuS 10:28-29   ^b13:1 Njo 13:34

inim kone ebe ngubi was u haklwaebe ora. Heneng ora mbes aol mendborom aol obene ngub ibismi hakl mend mbini aol asubi hakl mend ubuklim ko mbinim oborob nao hindismi o, mbinim inim oborob obaemi ko turi homo bisur bismi ora. Ngub bismi o mbinim mabor oborob ora hend heneng bismi tomb, naom mbini ngo baeben Ngaoron angal mini wesao nao bisur bukl bi obaemi hakl mend bisur bume ko hindismi ora.^c

³Mend di inim inin Karas tenaol sango mendbor kalabus paoluklemi baebenom mbinin kone bor hem ko kho sen haklemi ub, inim di mbini hem kobur ini mbini daol haru kalabus paoli non bu, inin kone bor di hem ko kho sen haklwaebe. Inim mbini Karas haeme mbaoli mendbor ke mundub mundub bi hondobur mbinin kone bor kho sen hayem ub, inin kone ora bor di mbini hesa haru ke hende non bu habur mbini ngo baeben aokl nao hemen haklwaebe ora.^d

⁴Mend di mondom ten taol ba sin, ini hambun makl nao heme obum oborob ora bi ko nen saboklwaebe ora. Heneng ora ngub nao bibur tenaol mendbor paes was pu pu bimi baeben di, pamuk was hem ko haroklme baeben di, tenaol ngub bimi ngo baeben Ngaorom sarbe peb bubur ke mao handaklao ora. Ngub buklaong mbini tenaol dobaen buruklemi baebenom mende maobala bala sao bu khorob bubur paes pu pu nao bibaebe buklemi ora.^e

⁵Mend di Ngaorom mbes kisaol angal ngo wiyao ub, Nim nje baondib munu tuwa nao buklwao ora.

Nim nje makl homo nao maru tuwuklwao ora kisaong inim mone was hem ko kone ubur, inim kang bu sao uklemi ub makl homo naom aondao

bu ora u hamun ko nen sabo hem kobur, ngo sao was nao es bu haklwaebe ora.^f ⁶Ngub inj, naom ngo sao hakl wi non bu hul ha saor peyo ora habur ngub ora ko haemin ka.

Aorao Aondao obu

Ni maeb ha bisur biyao aol ora hayaong Tenaolom nao bor khorob menjao menjao

Ngo buklemi sao hakl di

Asub ko pakl homo naon kone bor kho sen buruklmaob?

ora ko haemin.

⁷Mend di inim inin maeb haroklme aol mendbor mbes ini bor Ngaoron angal bib hobao sao kao nju hasmi o baebenom bu hasmi ub, aokl hemen ha nao bi oborob ora nen sab hakol bu haklwaebe ora. Pangeklem. Mbini ngo baeben nao pe pae bao hasmi aeben anga tomb di, mbini mabor pe paklbur di Ngaorol hul ha, ha kimb was bismi ub di, inim aokl nao hemen hae ini di kone ngubi ora u haklwaebe.^g ⁸Pangeklem. Njises Karas obu mbes ora di ngubi tomb di mabor di, obun kone bor kang ora di taol taol nao bi kone bombor ub was u haraoklao aol hayao. ⁹Heneng ora obu ngub hayaong inim mbini aol mendborom Ngaoron man buwale non bubur man tangar tangar buwalo haroklme ub pangoklemi tomb, man tangar ngom inin kone bor ngil ngaolmao kaklao ora. Ngub bukaol inim ngubi tomb Ngaoron harer ebe dund se wiyao on po hayem ub baondib munubur, inim harer tangar on he so bum haklemi hondo ora haklwaebe ora. Mbini ngo haklon mendborom mbini aol henengon man bimi sao bao men hakol ora bu habur, ne di naom ngo sao ebe warer nao bi bao noklmao ngo sao nao noklmao ko oborob ora warer bimi o, mbinim ngo bimi saom mbinin kone bor

^c13:2 Oro 12:13; 1 Pit 4:9   ^d13:3 Mat 25:36; NjuS 10:34

^e13:4 Kal 5:19; Kal 5:21; Ebe 5:5   ^f13:5 1 Tim 6:8   ^g13:7 1 Kor 4:16; NjuS 6:12

bisur dim nao biyao ora. Ngub biyao o nao non Ngaorom hond homo bisur buklbur ora hayaong, obum naon kone bor buri mao palaen ora haemin ka.^h

¹⁰Heneng ora menger ngub was mubur, Njises obu is pe kowal bi bor obun ibao Ngaor bor kalisao ub naon mabaorao sao kal peyaesaol, mbini Nju semon baolum aol baebenom di mbinin sel anda bu hayem ub, mbinin Ngaor bor mabaorao haoru kaloklme to menger tangar ora bu haroklme. Ngub bimil mbini ngo baebenom naon mabaorao hobao sao ora ngo her peyaklaesao ndal obokl buwaklemi ora.

¹¹Mbini Nju sem ngo baebenom bimi nda ub mbinin baolum aol wesmbao aondao haeme baebenom noklme sao ibao pubuklao sao semon is bombor mend lubur, mbinim and tubal komb bi hobao sao aondao ora on men pae hondaroklme. Ngub men pae hondabur mbinim tenaolom khorob bimi sao mbinin kone bor wiyao o kunaen ko beyaom kobur, Ngaor bor mabaorao sao kalo ibao ngo kowe mbakl pu was bu haroklme. Ngub bubur lomen mbinim ngo Ngaor bor mabaorao sao kalo ibao kowe mbaeme on toklo li pae o, mbinim su and lobokl lobokl aondao wiyao baebenon dera nan taokl pobur, ngo bor isaolaom ora dao pelen her mba was bu haroklme ora. ¹²Pangeklem. Mbinim ngo bu haroklme ub menger mubur, Njises obu di obun ibao oram tenaol hambun komb bi ebe ora haen ko mbinin kho wiyao sao kunaklbur, obum su Njurusalem and lobokl lobokl aondao ora ndan saond paeb dera nan is pe kowal bi oral homokl pisao ora. ¹³Ngub bisaong nao obun sem hayom baebenom di obum and te dera nan ngo

homokl pisao ub nen sabobur lomaon, naom su and lobokl lobokl aondao tenaol biri bor tuwaklbir Njises obu sakl mao pola maobowa peb bin hasao ub nao di ngubi haemin ora. Ngubi haemin ub naom Njises obu hayao and te dera nan ngo bor taol mi mbin ora.ⁱ

¹⁴Heneng ora su ngol and lobokl lobokl aondao bao wi aeben saeb se oran mend nao wiyaol, naom naon su and lobokl lobokl heneng ora wen pange aondao ngo obo pindib pa uklao o ora hem ko hondo hayom ka.^j ¹⁵Mend di Njises obu nao hesa Ngaor kab kobaranon dunin aol ora hayaol, naom Ngaor bor mabaorao kale menger naom obu bor angal kao kaloklmao sao ora yao. Ngub yaong naon angal ngo lomao sao baeben Njisesom Ngaor bor njem ngo sao bibi ko kao deb deb bin ub, naom Njises obu bor tengiyu ko kaoya kao ha was haemin ora. ¹⁶Mend di inim tenaol mende hond homo kone wi wi bubur mende bisur bi bi bimi ub aokl hemen ha nao bi, inim oborob ngub was bu ham ham bibaebe ora. Heneng ora inim oborob ngub was bu haklemi tomb ngo buklemi sao Ngaor bor mabaorao kale non bi soklaol, inim ngo buklemi saom Ngaor obu turi aondao ora mao homaklemi.

¹⁷Mend di inin maeb haroklme aol baebenom ini bor man kao nju, mbinim lemi sao di hul ha ebekone nao pe oborob ora pango bu haklwaebe. Mbini ngo baebenom tenaolom mbinin kone bor kend mao baklemi ub di mbinin kongon hambun sao bu haklemi ub mbinim mabor Ngaorom pangen hambun sao kao kaloklemi ora. Ngub buklemi o inim ngubi tomb mbini mendbor man kho tangar tangar lome baebenom lemi ub

^h13:9 Oro 14:17; Ebe 4:14

ⁱ13:13 Mat 21:39; Njo 19:17; NjuS 11:26; NjuS 12:2

^j13:14 NjuS 11:10; NjuS 11:16; NjuS 12:22

pango, tenaol khorob mao baraoklao saom di inin kone bor khorob mao ba ngub nao bin ko, mbinim kang mend nimil nao ti ini oborob ora ngub maeb ha hend ha was haroklme ora. Ngub bimil inin mbinin angal hul nao hae oborob turi homo ora pango harim sin, mbinin kone bor di sisab bin was habur mbinim ini bor Ngaoron kongon turi hom ha was habur bu haklemi. Ngub inj, inin mbini kang mend makl homobur mbinin kone bor kho so kend mao barim sin, ini menjao mondom bisur nao buklaol inin kone bor di kho so kend bu mba haen was haklemi ora.^k

Inim nao nen sabobur Ngaor bor kao ha was haklwaebe

¹⁸Nao enjo ngo bor hayom baebenon kone bor ngubi tomb non kho kend bi sao kang mend nao win hayom ol, naom kone oborob dund se woroklme ub was bu hamun ko pangobur naon kone bor hem aondao ora ken hayom ngao, Ngaorom naom ngub ora hamun bisur bin ko inim obu bor kao kal ha was haklwaebe ora.¹ ¹⁹Mend di ni wakl abo ini hayem ol obon ora ko pangakl ol, Ngaor obum ni penar bu ora obon bisur bin ub inim obu bor lemin ko ini bor kao deb deb bi ka.

²⁰Nao haeme mbaoli hakl o, naon Aorao Aondao Njiseson ibao ebe ora ndam Ngaorom nao bu mu obun sem ora mao habur, nao haeben ora mao sarukl hayao. Ngub beyaol naon Aorao Aondao Njises obu obun some sib baeben hambun maeb haraoklao aol aondao ora hayao ora. Ngub beyaol nao haeben mao saraoklao Ngaor ngo obum Njises obu ora nao heme wakl mao enjaesao ora.^m ²¹Pangkle. Naon kone bor sub sowa pa sisab mao baraoklao Ngaor ngom, inim hambun sao obum turi homo bib

ko nen sabeyao ub was bu hareklemin ko, obum inin kone bor hambun sao ebe sao on was taol bu njuklao ora. Obum ngub bubur laon Njises Karasom di naom hambun sao Ngaor obun mbib turi homoklao ub was bu hamun ko bisur bin lao ko pangakl ka. Heneng ora obum ngub ora biyaong, naom Karas obu imbi wi aondao yubu ora hayao ko bao hor hambunon kaoya kao ha was haemin ora.

Bas ngo waeb bu kowes bisao o

²²Nao haeme mbaoli hakl o, nim ini bor bas ngo waeb bu eben kakl ub angal andub ora inj, kang el bombor ora ngo inin kone ora bor hul ha saor peyo ora hareklemin ko eben kakl ka. Ngub bi ngao nim angal ngo waeb bu eben kakl ub ini hambunom inin hal ora bor pen oborob turi homo ora pango boroklwaebe. ²³Angal mend di naon Karas haeme Tim obu mbes kalabus paolisao o obu ngubi tomb kalabus bao nao paoli mbinim anda pu kismi sal, inim pangeklem in ko kao njurukl ka. Obu ngub ibise sal obu enjo ni hae ol di penar bu oba sin, obu di ni hesa yao haru abo ini hayem ol oboklbae ora.

²⁴Pangeklem. Nao enjo ngo bor hayom baeben hambunom inin maeb haroklme aol baeben hambun bor di, Ngaoron sem abo ini hayem ol haeme baeben hambun bor di, ini hambunon kone bor sub tibaen as ko ora haklwaebe kaemi ko kao kaloklwaebe. Mbini su Itali bor Karas tenaol hayem baeben hambunom di ini hambun bor ini ebe soklaong inin kone bor sub tibaen as ko ora haklwaebe lem.

²⁵Ngaorom ini hambunon kone bor bao habur ini hond hom ha haen was hayem ora.

^k13:17 1 Tes 5:12   ^l13:18 Bis 24:16; 2 Kor 1:12   ^m13:20 1 Pit 2:25

Njemusom bas ngo waeb bisao o

1 Ini Ngaoron sem hambun su tangar tangar hambun bor buri kobur paoloklme o hakl o, ni Ngaor hesa nao Aorao Aondaon Njises Karas kabon kowan lao aol ora habur, ni aol Njemus ngom ini ebe soklaong inin kone bor sub tibaen as ko ora haklwaebe kakl.ⁿ

Inim Ngaorol hul ha ora haklwaebe

²Nao haeme mbaoli hakl o, inim ke mundub mundub bi kang mend hondoklemi tomb inim menjao nen nao sabe turi homo sao was habur, Ngaorom ni bor hobao sao mend wen bukbur be ko nen sabo haklwaebe ora.^o ³Heneng ora inin kone hondoklbur ini bor menjao menjao andub ora ngub bin waklao o, inim Ngaorol hul ha saor peyo ha kimb ora bubur saokl nao waem sin, ke kang ngo hend paklemi o aeben anga tomb ini saokl nao wib se buri pal mu ora haklemi.^p ⁴Pangeklem. Nim ngo kakl ub nen sabobur inim ngub hul ha saor peyo ha kimb ora bubur, ini saokl uklemi oborob hondo ora haklwaebe. Inim ngub hondo ora haklemi tomb non ini kone ukl bombor ora ubur haklemil, inin kone ndaon bor hambun sao oborob bimi saon bombor sao mend wa nao win ora haklemi ora.

⁵Aoh, ini ngo haklon mondom nje kon nao u ngaorukl pele non bi habur, njem Ngaor bor ni kon mao wa kone ebe taol bu nji ko kao kalaebe ora. Ngub buklesi tomb Ngaor obum makl nao heme tenaol hambun bor pone andub ora bao kalaeb se hayaol, obum nje bor bao njuklao ora. ⁶Ini ngo haklon mondom di njem Ngaor bor kao kaloklesi tomb, njen kone

bor ora taol taol nao bibur Ngaorom heneng ora pangoklao ko nen sabobur ora kaebe. Mondom obun kone bor pakl homobur nim Ngaor bor ngo kakl ub pangoklao be? nao pangoklaob ko obun kone bor taol taol buklaob tomb, popom ib mal wiyao o bor mend taond hakl en aeben biyao nda ub aol ngo obun kone bor di ngubi haklao.^q ⁷⁻⁸Heneng ora aol ngo obu kone kab wi ora habur obun kone bor taol taol was bu haklaol, obum Aorao Aondaom ni ebe bisur buklaob ora ko nen nao sobaeb se ora haklao.

Aol dimb homa kabon angal wiyao o

⁹Nao Karas haeme hakl o, ini ngo haklon is mend nje dimb osisao andub nao wi ora hael sin, Ngaorom nje ebe hael ko turi homo kaoya ko hayaong, njen kone bor sub tibaen as ko turi hom ha was haebe.^r ¹⁰Mende di ini ngo haklon is mend nje homa ora hael sin, Ngaorom nje di homa hael o wakl nje men kang sao sa sin obum nje di hem ko hayaong, njem turi ha haebe. Heneng ora aol homa baeben di tar we ti daol mend anda tel tirwal bu so hayao o, mondom isao pe payao tomb kaeb sobur ora mondoklo bowes bu bum haraoklao nda ub buklemi ora.^s ¹¹Pangeklem. Tar isao ngo ngub kaeb so wiyao nar pob bi ora deyao tomb tar ngon il baeben di ngub bao sao baklae su bor sembi mbaraoklaol, tar isao ngo ngub mondoklo bowes bubur pibnao oborob ngo so haraoklao nda ub ko mende nao saoklao ora. Heneng ora nim angal mar ngo kakl ub menger mubur, aol homa baebenom mbisnis kongon buri palo ora bu haklemi o mbini penar bu bum haeb se ora hayem ka.

ⁿ1:1 Bis 15:23; Kal 1:19; 1 Pit 1:1   ^o1:2 Oro 5:3-5   ^p1:3 1 Pit 1:7

^q1:6 Mak 11:24   ^r1:9 Nje 2:5   ^s1:10 1 Pit 1:24

Ngaorom tenaol khorob nao mao baeb se hayao o

¹²Aol mondom obu ke mundub mundub bi hondoklao tomb obum hul ha saor peyo was habur makl nao heme turi was homo harob sin, obum turi aondao ora homo haebe buklaol. Heneng ora aol ngo obum oborob as ko was haklao tomb, Ngaorom obul kone woroklme baeben bor inin imbi aondao ora win lowao kisao ub aol ngo obu bor di obun sokl sao kalobur, obun Aorao Aondao yubum obun wesmbaol luklaol obu haeben saklao ora.^t ¹³Ngub buklaol o ini ngo haklon mondom ke mundub mundub bi hondoklesi tomb njen kone bor khorob bi bi kila sin, njem Ngaorom nao kone hondoklbur ni khorob mao baklao ko nen nao sobaebe ora. Mend sao mondom Ngaor obu khorob nao mao baeb se yao ub Ngaorom di tenaolon kone hondoklbur njem khorob bi bi nao lao ora. ¹⁴Ngub inj, aol ngo obun kone bor khorob bi lao tomb obun heb homoklao saom obun kone bor sukl sukl mao ba obu kangon kemi bam bam biyaol, obum obun mbib ora khorob bimi sao heb homoklao ora. ¹⁵Heneng ora aolom ten biri peme tomb tenom hondbao pangoklme nda ub, aol ngo obun heb homoklao sao obun kone bor honda ubur hondbao pangoklao. Mabor hondbao ngo mar paklao o khorob bimi sao maruklaol, khorob bimi sao ngo and soklao tomb tenaol mao homaraoklao sao ora soklao.^u

¹⁶Nao haeme mbaoli hakl o nim inil kone u ora haruklung, ini kon nao wi non bi haklemil Ngaorom ini khorob mao baraokl kobur, mendborom ini maobowa khorob mao baklemi hondo ora haklwaebe. ¹⁷Pangeklem. Nao bor hobao sao hambun sao pone ngo njao-

raoklao nda ub yu heben bor hakl ubuklao ora. Ngaor obu saohar bor harekle sao haklon Aorao hayao o, obum warisao sao ngo saohar bor harekle sao baebenom ko mend ib nao ib bimi nda ub obum ngub nao bi bombor ubi was haraoklao. Ngub biyaol obum nao hayom ol ko mend bao eben kao, ko mend tomb em hundur win wa nao bi bao mao ba kimb bubur, hobao sao obu bor hakl ebeyao sao ngo hor hor oborob ngub was taol bu njurukl hayao ora. ¹⁸Heneng ora ngub biyaol obum obun mbib nen sabisao ub obun Angal Bib Hobao Sao ora o nao kao njubur, nao angal ngom marin kisndis ka. Nao ngub marisndis ol, obum hambun sao warisao sao baebenon hobao sao aondao oran nao tenaol ora warisaol, nao obun sem baeben oran obun komb bi ora hayom.^v

Ngaoron angal halom was nao pangoklwaebe

¹⁹⁻²⁰Nao haeme mbaoli hakl ini nim kone uruklu nda hakl o, nim ini bor angal ngo kakl ub inim oborob ora nen saboklwaebe. Tenaolon kone bor ko mao homaraoklao nda ub Ngaor obum kone ebe dund se ora ubur naom di oborob dund se ub baomun ko, kone ebe ngubi taol bu njaoraoklao ndam inj ko mao homaraoklao ora. Ngub biyaong mondom angal ko bi sao kang mend lao tomb njem kom buklaol ub penar bu angal kho bor bor bao nao pibi hae, njem mbinin angal ngo pango kang mend nimil tubur sao kaebe ora. ²¹Pangeklem. Nim ngo kakl ub inin kone bor kho dol hae mbes pange sao bao wiyaong, inin kone kho khorob bimi sao baeben hambun sao ora tuwabur, Ngaoron angal ebe ngom ini bu mib se ora yaong, ini Ngaorom maeb haen habur angal ngo inin kone

bor oborob ora we bowen haklwaebe ora.^w

²²Aoh, inim nim Ngaoron angal ebe ngo ebe men hakol be kobur inim inin kone lu tuwa, obun angal hobao sao ngo halom was nao pango haklwaebe.oklao o mbes khorob mao baraoklao saom nao men mba wisao ub Ngaoron angal ebe dund se ngom waki nao bu mu kur mi pobur, nao kone bor sub sisab bi baoraomun lao ora. Heneng ora mondom angal hobao sao ngo obum baehaemen halom was nao pange angal ngo obun kone bor hondaen ora habur, man ngo wiyao on te di oborob ora hend heneng bu harob sin obu ebe ora mendel haklaong, obum turi aondao bu ora hom ha haebe buklaol.^x

²³Ngub buklaol o mondom obun kone bor nim Ngaorom bibi keyao sao baeben el bombor ora di nao baondib mini hambun sao oborob ora men hakol biyu ko nen sabo haklao o, obum obun angal lao sao sub oborob hondobur nao ka sin, obum man hambun sao ngo men hakol biyao nda ub baehaemen ora buklaol obun mbib obun kone karu luklbur hayao ora. ²⁴⁻²⁷Ngub hayao o naon Ab Ngaorom hendeyao tomb, mbini tenaol obun sem heneng mendbor mbinin kone bor ebe kun pele khorob sao kang mend nao win haeme baeben non, mbini ngub bimi baeben ora yao. Mbini nongnas mendbor ingi aorao heme keke haeme baeben di, ten weyae mbinin aoli heme mendbor mondom maeb nao hae pon pae sao buruklemi baeben di, mbini dam nao bin bereme ngubi baeben bisur beme tomb hesa su ngo bor khorob bimi sao wi sao baebenom mbini saokl nao mao waen wandi pa ora haeme tomb kab, Ngaorom mbini ngo baeben nao man pange ebe ora hayem ko

hendeyaong, inim ngo sao kab oran aokl nao hemen beyaklwaebe ora.^y

Naom tenaol kho ebe hambun bor kone bombor ub wemin

2Nao haeme mbaoli hakl o, naon Aorao Aondao Njises Karas obu naon Aorao Aondao bao bi imbi wi aondao ora hayaol, inim obul hul ha ora hayem ngao, inim tenaol homa ebe sao baeben turi homobur kho dimb baeben makl nao homoklwaebe ora. Ngub inj, inim tenaol kho ebe hambun bor kone bombor ub was u haklwaebe ora.² Pangeklem. Nim ngo kakl ub inim hor ber mba haklemi hakl ol aol mend obu and hor anda ngon hondaklao o, obun siyor di ngo sao hakl ebe on was bu mba, obun angao su di yaor sao ngo sao hakl hambun sao ebe on was bu mbaklbur oboklao. Ngub oboklao tomb aol is mende dimb haklao mend obu di obun lab lab hakl kho ora samoklao o, obu di mbibi haru bombor ngo tomb was oboklebi ora. ³Ngub oboklebi tomb inim aol homa ebe yaor hakl oborob was bi nda turi homo heben heben bubur, nje panda to ebe ngol ber ora lemi. Ngub kobur lemin aol is mende dimb nda bor, nje non panda to ebe mend nao wing abo ngo hakl ol bao, aoh su huni abo ngo ninao aongao wi hakl ol ber kao peb buklemi. ⁴Pangeklem. Inim ngub baem sin inim kone kho ora ubur bukleming, inim tenaol mende bor nje kho hael nje ebe hael ko ngo sablo haklemi ub inim khorob ora buklemil, inim kone ukl kab ubur ora bu hayem ko panaem ora handaeb se haklemi.

⁵Nao haeme mbaoli hakl o nim inil kone uruklung, angal mend kao njun ub pangaoklaob. Sun tenaolom nen saboklme ub mbini dimb haroklme baeben kho imbi nao wi ora hayem

^w1:21 Kol 3:8; 1 Pit 2:1   ^x1:22 Mat 7:26; Oro 2:13

^y1:24-27 Njo 13:17; Oro 8:2; Nje 2:12   ^z2:1 Bis 10:34; Nje 2:9

ko nen saboklme o, mbinim Ngaorol kone u haeme tomb, Ngaorom mbini ngo baeben bor di nim buklwao kisao ub mbini obun sem mao habur maeb ha maomb bo haraoklao ora. Heneng ora obum mbini dimb ngo baeben sablo haen kisaol, mbinim obul hul a haroklme ub mbinim kone bor homa ora hayem.^a ⁶Pangeklem. Ngaorom ngub ora beyaong, inim tenaol dimb sao haroklme baeben bor makl homo kang mend ware en aeben bu sao hayem asub ko beyem balem? Heneng ora mbini homa sao hayem baebenom non ini ke mao handaklbur howes pangoklme anda was inj kemi po hayem bo? ⁷Ngaorom ini ngo hakl non obun sem ora mao hasaol, inim obu bor hem ko taol mi puklmi ub hondobur mbini homa sao ngo hayem baebenom ini Karas obun sem mao ha, obun imbi nda ini bor karu wisao o bor kir ko maobowa angal bu hayem ub inim nao hende hayem be?

⁸Heneng ora angal ngon Ngaoron mbuk waeb bor di ngub ke wiyao.

Njem njen mbib was nen sabo hem kale ub

Njem njen tenaol sango mende di hem kobur

Hond homo kone wibi.

Man bombor ngo hobao sao ora yaong njem men hakol ora bubur man ngom ngo bibi ke wi ub bu hari sin, njem oborob ora bu haklesi.^b ⁹Ngub inj, njem homa tenaol baeben bor was turi homo heben heben bubur, tenaol dimb sao haklemi baeben bor makl homo ware en aeben bu hari sin, njem khorob ngo buklesi om njen kone bor nje kho ora Ngaoron man hul harili aol ora hael ko te mao sararukl hayaol, nje ke hondoklbur ora hael ka. ¹⁰Ngub beyaong

inim ngo sao oborob ora nen sab hakol bu haklwaebe. Mondom Ngaoron man hambun sao wiyao baeben ebe men hakol bu haklao o, kang bombor ora mend baondib munubur hul ha khorob bombor sao ngo bao was bu harob sin, obum Ngaoron man tangar aeben ngo wiyao baeben hambun di hul hae non bi ora haklao.^c ¹¹Pangeklem. Naom di ora hendeyom ub Ngaoron njem paes nao pebe ora kisao. Ngub kobur kisaon obu angal bombor ngo kisao ndam was, njem tenaol mende di pe paen nao libi kisesa. Ngub kisaol njem paes non nao kemi poklesi o njem tenaol mende bao pe paen lu tuwari sin, nje Ngaoron man hul habur khorob was bu harili aol ora haklesi.^d ¹²Heneng ora mbes non naon kone bor men mbaen sao hasmaol, ngubi tomb oran nao Ngaoron manom kur mi pobur nao sub ware pele ebe sisab bi ora mao baraesao. Ngub bisaong man ngo nao kur mi pisao om, mabor nao te mao bembera taol bu kobaklao ub nen sab hakol ora bubur, inim lemi sao hakl di angal ebe on was kobur buklemi sao hakl di oborob was bam bam bibaebe ora.^e

¹³Mabor Ngaoron tenaol hambun taol buklaol tomb aol mend obu tenaol mende hond homo kone nao wi hasao o sa sin, Ngaoron aol ngo obu di hond nao heme te mao sara howes lao ora. Ngub buk-lao o mondom tenaol mende hond homo kone u haklao ub ora hobao sao yaol, mondom ngub tenaol mende hond homo kone u harob sin obu Ngaor kab howes nao lao ora.^f

Njem baehaemen nim hul ha hae lesi saom was nje bao nao bu muklao o

¹⁴Nao haeme mbaoli hakl o, aol mondom obun ne komb pae bor nim Njisesol

^a2:5 1 Kor 1:26-28   ^b2:8 Mat 19:19; Kal 5:14   ^c2:10 Mat 5:19

^d2:11 Oro 13:9   ^e2:12 Kal 6:2; Nje 1:25; 1 Pit 2:16

^f2:13 Mat 5:7; Mat 18:32-35

hul ha haruklu lao o, obum kone dund se woroklme ub oborob sao mend nao bibir ka sin, aol ngo obum ngo hul ha hae ko haklao ub obum baehaemen ora buk-lao. Ngub buklaong obum nim Njisesol hul ha hae ko baehaemen angalom was ngo lao om obu asub ora bubur bu muk-lao? Aol ngo obu nao bu muklao ora.^g ¹⁵ Pangeklem. Naon Karas haeme sa sin di mbaoli be? mend obun lab lab hakl kxo was samo obu dem di homo taokl-bir ini haklemil ubukl buruklao tomb ¹⁶ inim obu dem homaokl oboklao sao bisur bu nao kalebur, inim obu bor angalom was nje hub homo dem di nao homoklesing, nje ebe soklaong sub njen kone bor tibaen turi homaoklbir nje as ko pebe kaem sin, inin angal ngom was obu ebe bisur buklaob be?^h ¹⁷ Ngub inj ka. Aoh, mondom oborob sao mend nao bibur nim Ngaorol hul ha haruklu ko ne komb pae bor was ka sin, angal ngo baehaemen il nao sokl bi on ora lao.ⁱ

¹⁸ Heneng ora aol is kab menger mubur, Karas aol mondom Ngaorom turi homo bibi ko hayao ub oborob was buk-lao o, aol is kabo nan om is mende ndam buklaob ub nao bibur obum baehaemen nim Ngaorol hul ha hae kobur laon, obum aol oborob was buklaob nda hesa yao bombor ubi ora hayob ko menger ma sin, nim aol ngo obu bor ngub ko san luklwao. Njem nim Ngaorol hul ha ora hae kale o oborob sao mend nao bel ngao, njem asub bubur Ngaorol hul ha harili? Aoh, nim oborob biyu saom non nim heneng ora obul hul ha haruklu ub njem hendenin muwaloklwao ora.^j ¹⁹ Pangal. Njem Ngaorol obu bombor ora hayao ko nen sabobur obul hul ha haruklu ko nen sobal be? Aoh, ngon ebe ora o, Seran semom di Ngaorol

obu bombor buri ora hayao ko nen sabobur pakl aondao ora homo dur ko u puklmi ka.^k ²⁰ Aol o nje kon nao wi mbaoli tumu mari non bi awis ora hael as balem? Njem nim Ngaorol hul ha haruklu ko ne komb pae bor kale ub njem angal ngo baehaemen ora kaklo ko nen nao sobal be? ²¹ Pangal. Nim nje bor Ngaorol hul ha haroklme on te oborob ora nen sobenin kao njun ub pangaebe. Mbes naon ab sumb Eberehem ngo hasao ndam obun isi Isak bombor ora maru wisaol hasao o, obun isi is bombor ngo Ngaorom bi kisao ub obum Ngaorol bor mabaorao haoru sao lu kaloklbir, obum han to bu man man bu mbaesao ndan mandaem ol ki aongao tanga pa u mbaesesa. Ngub bisaol obum kone ukl bombor ora ubur ngo bisaol saom, Eberehem obum Ngaorol heneng ora hul ha haraoklao ub nao hambunom haondaomun muwalisaol, Ngaorom obu bor nje kone dund se wi oborob bili aol ora hael kisesa. ²² Heneng ora obum Ngaorol ngub hul ha habur, hambun sao oborob was il sen bu hasao saom obum Ngaorol heneng ora hul ha hae ko tenaol hambunom di handam aeben bin muwalisaong, obum ngo bisaol ub njem nao hende hael be?^l ²³ Angal ngon mbes Ngaorom kisao ub mbuk waeb bor ngub ke wiyao.

Eberehemom Ngaorol hul ha hasao ub hondobur
 Ngaorom obu turi homo
 Nje kone dund se wi
 Oborob bili aol ora hael kisaol
 mbuk waeb bor ngo wi ub heneng ora bisaol. Ngub bisaol Ngaorom aol Eberehem ngo turi homo obu bor nao aol sango ora hael kisesa.^m ²⁴ Ngub bisaol ngubi tomb di mondom oborob sao

^g2:14 Mat 7:21   ^h2:16 1 Njo 3:17-18   ⁱ2:17 Nje 2:20; Nje 2:26

^j2:18 Kal 5:6   ^k2:19 Mat 8:29   ^l2:22 NjuS 11:17-18

^m2:23 Oro 4:3; Oro 4:9; Oro 4:22

mend nao bibur baehaemen ni Ngaorol hul ha hae was ko harob sin, obum ngo buklaol saom Ngaorom nje kone dund se wi oborob biyao aol mend hael dim nao mao kaklao ora. Ngub inj, obum Ngaorol di ngub hul ha ora habur oborob was buklaol tomb, Ngaorom aol ngo obu bor nje kone dund se wi oborob bili aol ora hael lao ko inim di ora hendeyem ka.

²⁵ Angal bombor ngubi was mend di ngub wiyao. Ten mend obun imbi Erehab obu pamuk ten birisao o ten ngom bisao saon arman di bombor ngubi ora wiyaol, ten ngom Nju sem aol is kab mend mbinin saond bi baeben mabor lukl oboklbur hondo mao bemberakl pisbi o kab bor ibi oborob obaebing ubuklub kobur, mbibi aol ngo kabon saond bi su ngo bor paolismi baebenom mbibi nao lin ko ten ndam sub oborob ora bisur bu mupango was mao barabur kisaon, waki mbibin anda pen ko di sub harer tangar menden mupang pang bu pen ko we kisaol pisbisa. Ngub bisaol Ngaorom ten ngom oborob ngo bisao sao hondobur, ten ngo obu bor nje kone dund se wi oborob bili ten ora berel kisesa.ⁿ ²⁶ Pangeklem. Obum ngub kisaol naom di ora hendeyom ub, tenaolon wesao bao buru haebeg ngo waoraoklao nda ub nao wiyao tomb obu ora pe pane lome nda ka. Ngub lome ndal bombor ngub was menger mubur, mondom Ngaorol hul ha hae ko haklao o obum oborob sao mend nao bibur baehaemen Ngaorol ngo hul ha hae lao ub, obu di haebeg nao wi pe pae ngubi ora hayao.

**Naon ne bor angal lomao
sao hondo ora kemin**

3 Nao haeme mbaoli hakl o, mabor Ngaorom tenaol hambun ora taol buklaol tomb nao Ngaoron angal bib

ebe kao dund bu haroklmao baebenom khorob sao kang mend bukmao tomb non, obum nao bor njem khorob ngo sao ngo sao bili nda ko aondao bu ora te mao saraklaong, ini hambunom Ngaoron angal ebe ngo buwaloklao aol was nao ha ngaklwaebe ora.^o ² Heneng ora nao hambunom oborob was nao bi khorob tangar tangar hambun sao bimao o, mondom obun angal lao sao baeben oborob hondo ora kobur khorob sao oran kang mend nao ke was harob sin, obu bombor oborob biyao aol ora habur, obum khorob sao oran kang mend nao eben oborob hondo ora haklao. ³ Naom di ora hendeyom ub mondom some hoson mesaol baoraokl poboklbur, some ngo harer mao poba mbini pokl ko nen sabeme harer on was pen ko, baol baol mao ka munu mao dund baroklme sao ya non bi sao mend some ngo obun ne komb pae ora bor mao haroklme ora. Ngub bimil some hos ngo sao aondao ora saoklao o, baol baol mao karoklme sao ya non bi sao kang ngom mbinim harer tangar tangar ngo pokl beme on oborob ora pen ko baol baol mao karaoklao, ngo pokl beme haklon paokl was puklmi ora. ⁴ Nim menger bombor ngubi was mend di mun ub oborob ora nen saboklwaebe. Ib taokaoll sem mendbor di aondao ora saoklao, posabsu aondao buri ora ebeyao om was taokl peb se waoraoklao. Ngub saoklao o ib taokaoll aondao ngo el mao ba mao pobaraoklao sao kang ora mend taokaoll ngon bundur nan haen kobur, aol ib taokaoll ngo menyao om obun mbib mendel turi homo pokl ko nen sabeyao tomb, baol baol mao karoklme sao kang ngo hayao ol baol baol mao ka munu mao doka peyaoklbir mbini pokl beme o bor was puklmi. ⁵ Pangeklem. Nim menger kab sao ngo murukl ub tenaolon heke

di kang ora saoklao o, tenaolon toklo aondao ngo ha bereyem on pe pae kang mend ora yaol, tenaol ebekone mao pa aondao bu ora mao haongaoklaraoklao.

Naom di ora hendeyom ub is enge-lao kang ora mend tibaeme om sung dam aeben aeben beyao tomb, aondao bu aeben humbur baorao mam aeben bu bo aondao bu ora dobur, kaemb is ngol hayao sao hakl do pundi peyam aeben biyao nda ka. ⁶Ngub biyao ndal tenaolon heke di isaolaom bo aondao bu ora daoklao nda ubi menger ora yaol, tenaol toklo aondao ngo ha bereyem on ki aongao di el wil di ngo sao haklon bombor mend obu heke kang ngo oram khorob tangar tangar aondao bu ora mao babur, tenaolon toklo aondao ngo hambun ora kho mao saraoklao ora. Nim ngo kabl ub tenaol ke hondoklme su bor kemi puklao Seran ndam, nao tenaolon heke ngo bor is sung kena njurukl was haraoklao, sun tenaol ngo mbinin heke oborob maeb nao haroklme baeben hambun dao peklao ora.^p ⁷Heneng ora tenaolom ar kao bi sao hambun sao dera baoraoklao sao baeben non, sao sab sem di suklumb sem di ib wen osisao ib bor baoraoklao sao baeben di, ngo sao baeben oborob maeb nao haeb se boroklme o tenaolom ebe mao pao ka kalo haroklme ora. ⁸Ngub bimi o tenaolon heke non, sao sab sem di hambun sao dera bor baoraoklao sao ngo maeb haroklme ub mondom maeb hakl buwaklao ka. Pangeklem. Tenaolon heke ngom angal kho ebe nel wiyao sao bao was sokl mib mao babur tenaol kho mao saraoklao, heke ngo bor angal kho lome sao andub ora tenaol pe paen lib se maokl tom sao tumbi hakl obo wiyao ora.^q ⁹Aoh, nao aol baeben hambun di Ngaorom obu hayao ubi ora hamun ko warisao ora. Ngub bisao o

naon heke ngom ko mend tomb naon Ao-rao Aondao Ngaor obu bor kaoya kobur, naon heke bombor ngom was ko mend tomb naon tenaol sango mende bor kho mao sa angal bubur, mende hes ko angal baondaokl munu menden mangal bu ngo hakl ub mao baraoklao ora.^r ¹⁰Ngub bubur laon naon ne bombor ngo bor was baoraoklbir angal kho ebe kab ngub dera pubuklao ka. Nao haeme mbaoli hakl o ngo kabl ub biyaong, naom naon ne bombor o bor baoraoklbir kho ebe kab, kab ngubi dera nao peben ora haemin alem. ¹¹Wao. Ib kend ebe kao hae hesa kho ungulaom bi kab maomunu ubuklao ko pangeyem be? ¹²Nao haeme mbaoli hakl o ngub nao biyao oran, angom di bundin il ko mend sisaol talismi be? Aoh, tar isaom di ya boll boll il ko mend sisaol hindismi be? Pangeklem. Ngub nao biyao ndal, ib kho ungulaom bi aondao ngo pebe haklom wakl ib kend kang ebe kao hae noklme nda ubi nao men aoluklao ora.

Oborob kone kimb mao baraoklao sao Ngaor bor was hakl ebeyao o

¹³Pangeklem. Ini ngo haklon mondom obu kone kikil bi ora habur obum hambun sao menjao nen sabokl buwa nao bi harob sin, ebekone nao pe sub was habur, obum oborob bu haklao sao baeben tenaol hambunom henden oborob was bam bam bubur, obum kone ebe u oborob ngo biyao ub tenaol hambunom di obu kone kikil bi ora ngo hae ko henden muwalo habur ora ko haebe buklao ka. ¹⁴Ngub inj, inim inin kone bor tenaol mende bor nar wen ebe hende non bu daongirir ko, tenaol mende men mbakl ke ke was bubur, inim tangar tangar hambun sao bu haroklme sao baeben di inin mbib hem keme ub was bu harim sin, inim

baehaemen turi homo haongaoklu angal nao bib se ora haklemi. Inim ngub buklemi tomb inin kone bor bimi sao heneng o hala mbabur baehaemen ora bu haklemi.¹⁵ Ngub buklemil inim kone ngo woroklme ubi yu heben bor hakl inj ebeyao ka. Ngub inj, kone ngubi sun tenaolom woroklme ub ora bimi. Aoh, kone ngubi Ngaorom nen sabeyao ubi inj yaol, ngo sao Seranom ora mao baraoklao ka.¹⁶ Heneng ora tenaol mendbor daongirir ko tenaol mende men mbakl ke ke was bubur, mbinim tangar tangar hambun sao bu haroklme sao baeben di mbinin mbib hem keme ub was bu haroklme baebenom, mbinin kone bor sub dam bin burukl buwaeb se ora habur, mbinim khorob tangar tangar hambun sao aondao bu was and sam sam bin bu haklemi ora.¹⁷ Ngub bimi o tenaol mendbor mbinin kone yu heben bor hakl ebe woroklme baebenom ngub was bimi ka. Hobao sao oran mbinin kone bor kho dol haeb se sao oran nao mu tu ndaroklme. Mend di nje aondao ni aondao ko mende men mbakl ke ke di nao bimi. Mend di tenaol mende bor buri palo hel hend peb di nao bi, tenaol hambun bor sub was ham ham bubur, tenaol mendem keme sao di oborob ora pangoklme. Mend di tenaol hambun bor hond aondao ora homo bisur bimi saom oborob bimi sao aondao bu ora il mao saroklme. Mend di kone ngubi woroklme baebenom kone kab nao mari tenaol hambun bor bombor ub u, kone dund se was ora woroklme.¹⁸ Heneng ora naom di mendel kone wi wi bubur, mende bor nje aondao ni ora aondao ko daongirir nao kao kao bi sub oborob was harum sin, naom il ebe non bi ora and sen haklmaol, tenaol hambunom di oborob ngub bam aeben buklemil naom il ebe ngubi taloklmao ora.^t

**Tenaol sun sao hem lome baeben
Ngaorom saond bi ora hayem o**

4 Ini mendborom mende bor daongirir kao kao bu per ab saond ngo bi bi bu hayem ub, ngo saom ora mao bayaol bu haroklmao ko inim ngon te hondo hayem be? Pangeklem. Ngo sao inin kone bor menden sao heb aondao ora mao homaraoklao saom ini men mbaklbur inin toklo hambun bor saond bu kalaoklao saom ora mao baraoklao ka.^u ²Heneng ora inim inin kone bor nim tangar tangar sao hambun sao ebe heb heb bi sao ngo wi sao baeben mun ko pangoklemi o, nao muklemi tomb inim tenaol menden sao heklaenj kobur mende pe paen lib se ora haklemi. Aoh, inin kone ora bor bombor sao mend heb aondao ora homoklemi o mukl buwaeme tomb, inim tenaol mende bor daongirir ko, ko homobur ab saond aondao bu ora bu haroklme. Pangeklem. Inim ngo heb homo mun ko nen saboklme sao hakl di Ngaorom taol bu njin ko obu bor nao kao kaloklmel, inim ngo sao nao moroklme ora. ³Aoh, ini mendborom non Ngaor bor ngo sao hakl nji ko kao kaloklme o, inin kone bor khorob was nen sabobur inim inin mbib heb homo turi hememe sao was nji lomel, Ngaorom ini bor ngo nji keme sao nao njaoraoklao ora. ⁴Pangeklem. Ini paes puklmi ten non bi ora hayem alem. Ten mendborom mbinin aoli ora haen tuwakt pobur paes puklmi nda ub, inim Ngaor obu tuwabur su ngo bor bimi ndisao baeben was hem ko harim sin, inim Ngaor obu bor saond bi sao men koro haklemi ora. Ngub bukleming inim ngub bukmao ko nen nao sabeyem be? Heneng ora mondom Ngaor obu tuwabur su ngo bor hambun sao ngo waoraoklao ndisao baeben turi homo kone u mbabur obun tenaol

sango men mao kora harob sin, obu Ngaoron saond bi ora hayao ka.^v ⁵ Aoh, Ngaoron mbuk waebom di ke wiyao ub obum mbes pibnao tenaol warisao tomb, tenaolom obu nen sabo obul kone win ko tenaolon kone ngo mao haesaol, obum naon kone ngo hem aondao ora ko hayao ke wiyao ub baehaemen wiyao ko nen sabeyem be? ⁶ Heneng ora obum ngub hem ko hayao o obm nao hond aondao ora homo pone ora bisur bu hayao ub, obum ngo hem lao ub di men mbaen ora bu hayao. Angal ngon Ngaoron mbuk waebom ngub di ke wiyao.

Mbini tenaol mendbor ebekone po
Mbinin mbib nen saboklme ub was bu haroklme baeben

Ngaorom haokl aeben saraoklao o
Obum tenaol mendbor dimb men aolu
Sub was haroklme baeben
Hond homo pone ora bisur bu haraoklao ke wiyao ora.^w ⁷ Ngub wiyang inim inin mbib nen saboklemi ub ora men mba sub sowa pa was habur, ini Ngaorom ora maomb bo haen haklwaebe. Ngub habur lemin Seranom di ini nao men mbae ini tuwaki pen buri palo haokl peyo ora harim sin, obu paokl poklao ora.^x ⁸ Pangeklem. Ini Ngaor obu hayaol teb so puklwaebe ora. Ngub poklemi tomb Ngaor obum di ini haklemi teb so oboklao ora. Ini tenaol khorob was bu haroklme hakl o, inim ngubi tomb waki kone u bokeyobur inin kone bor khorob bimi sao wiyao ub di, tenaolon ki bor dol hayao o daol waki oborob haek bin ko ib dand bu peklme nda ub ebe kun pele ora haklwaebe. Ini tenaol songolol tenaol hobao men kore o hakl o, inim kone kab maroklme ub nao bi tuwabur, inin kone bor ebe kun pele ukl bombor ora u haklwaebe. ⁹ Nao tenaol hakl o, inim khorob bismi sao baeben nen sabo

maki aondao ora homobur, inin kone bor kho sen buru de aondao bu ora lowaebe. Inim naom ebe sao mend beyom kobur turi homo kir ko hayem ub nao bi, hem ko de lowaebe ora. Inim khorob buklbur turi aondao ora homoklme ub nao bi inim waki kone u bokeyobur, maki homo hibi kho so hem aondao bu ora lowaebe. ¹⁰ Ngub bubur lemin inim inin mbib nen saboklme ub bao wa dimb men aolubur, Aorao Aondao obum ora maomb bo haen harim sin, obum ini imbi wi ora hareklemi ko ini men muklao ora.^y

Tenaol mende bor angal kho ko nao dobaeeklwaebe ora

¹¹ Nao haeme mbaoli hakl o, inim tenaol mende dobaekeyo angal kho nao lowaebe ora. Mondom Karas tenaol menden mangal bu mende bor kho ebe ko sablo harob sin, aol ngo obum Ngaoron man bor di duwisom biyu kho ebe ko sablo haklao ora. Heneng ora njem Ngaoron man bor duwisom biyae sin, njem Ngaoron man hem ko men hakol bubur inj o, njem baehaemen Ngaoron man ngo kho ebe ko sablo harili aol ora hael ka. ¹² Pangeklem. Ngaor obu bomborom obun man wiyao ub nen sabobur ngo sao kho wiyang nao bibaebe, ngo sao ebe yang bibaebe ko obun mbib bombor o man ngo kho, man ngo ebe ko ebe sablaeb se hayao ora. Obum was tenaol bu mib se habur, obu bombor ngom was tenaol ke di mao handaeb se hayao. Ngub hayaong aol o, njem tenaol mende bor nje ubi abubi hael ko sablo hael on nje asub buklbur hael balem? Aoh, njem ni hambun sao pange ora habur nim tenaol menden kone bor kho ebe ko, ebe sablaeb se hae ko nen sobal be?^z

^v4:4 Oro 8:7; 1 Njo 2:15
^z4:12 Oro 2:1; Oro 14:4

^w4:6 1 Pit 5:5

^x4:7 Ebe 6:12

^y4:10 1 Pit 5:6

**Ekerá ngo sao buklaó ko
mondóm nao hende hayem o**

¹³Ini mendborom ngub lome. Naom embi be? ekerá be? mend su and lobokl lobokl aondao mone andub ora wi hakol penar bu pobur lomaon, naom karasmas bombor mend su ngo bor mbisnis kongon bubur mone andub ora ebe mukl-mao lome. Ngub lome o ini ngub lome baeben o, nim angal mend kao njun ub pangoklaob.^a ¹⁴Njem ekerá ngo sao buk-lao ko nao hende ora hael ol, maebib tulib kab tuliyaklao ub njem nao hende ora hael ka. Pangal. Nje mao menger ora hael ol, embi so bu haklaol hondoklesi o ekerá nan naeb sobur bao boklon mbaraoklao ora. ¹⁵Heneng ora ini ngubi menger ora hayem ngao, inim ngub lowaebe. Aorao Aondaom ni nao heme su ngol baoklmend bao habur kongon tangar tangar sao hambun sao ngo hakl ub bu han ko nen soba sin, nim ngo hakl ub di ebe buklwao lowaebe ora.^b ¹⁶Aoh, inim ngub nao bibur ebekone po, inin mbib nen sabeme ub inin imbi wib se on was bam bam bu haroklme ora. Ngub bimil inim inin mbib aondao bu kaoya kam kam ngo bu hayem ub khorob ora bu hayem.

¹⁷Mend di aol mondom obun kone bor njem oborob ngo sao ngo sao bibi kenbur o nao bi bao warob sin, obum khorob aondao bu ora buklaong, ngo sao di oborob ora nen saboklwaebe.^c

Homa baeben ke handaeb se hayem o

5 Pangeklem. Nim ngubi tomb ini mendbor homa ora habur, osisao andub ora maru u hayem baeben bor angal ngo kao njun ub pangaoklaob. Ini ke aondao bu ora hondoklbur hayem ngao, ke ngo hondoklemi ub nen sabobur

karaklae ko de ko haklwaebe ora.^d ²Inin yaor sao di osisao andub ora u haroklme o bung bu bowes bu haen ko maru u haroklme. Inin lab lab sem di andub ora maru u haroklme o, baehaemen aoll horom no bowes bu haen ko maru u haroklme.^e ³Inim mone il han ngol di han silba semom wari di mone andub ora maru u haroklme, baehaemen huklumb debi haen ko maru u haroklme. Ngub bimil inim ngo huklumb debi haen woroklme saom ini ngo baeben hambun ke hondoklbur hayem ko te mao sararukl hayaol, inin toklo isaolaom dao pelen ko inin mbib is kaebis ora bu bereyem ko tenaol hambunom henden muwaleyao ora. Pangeklem. Inin osisao ngo baehaemen ngub bao maru u hareklem was, Ngaorom hambun sao penar bu, bu kowes buklaó o ini awis ora habur bao was maru u haoroklme ka. ⁴Aoh, inim oborob ora nen saboklwaebe. Inim mbisnis bu mone andub ora mu hayem ub mareklem ko mbini inin mbisnis kongon ngo oborob ora ba haroklme o, inim mbinin sokl hambun ora nao kale mendbor inin wakl men subaroklme. Inim ngub bu hayem ol mbini inin mone aondao bu ora mu hareklem ko kongon ba haroklme ngo baebenom, mbinin kone bor kho so dam nao bin burubur e ko de kao pe was bu boroklme ora. Ngub bemel mbinim ngo hem ko e ko haroklme ub, Aorao Aondao buri pon pae aondao ora nda hayaol peyemil, obum mbinim ngo hem ko e ko hayem ub pango ora habur, inim ngo sao khorob ora beyem ko te mao bemberarukl hayao ora. ⁵Ini ngo baebenom su ngol bao hayem aeben anga tomb inin osisao di andub ora maru u habur, inim turi homo kir kao ha was haroklme. Ngub bubur lomen inim hor so ne was no haroklme, inin

^a4:13 Luk 12:18-20

^b4:15 Bis 18:21

^c4:17 Luk 12:47

^d5:1 Luk 6:24

^e5:2 Mat 6:19

some sao hobao ha taokl ebeyaol some lu saroklme nda ub ini ke hondoklemi o ngubi tomb mbes teb sen ora hayem.^f ⁶Heneng ora ini ngo baebenom mbini kone dund se wi oborob bimi tenaol baebenom khorob sao kang mend nao binbur o, inim mbini baondaokl munu pe paen lu hasmi ora. Ngub bismi o mbini ngo baebenom ini bor angal pe pe ko menjao nao bismi ora.

**Inin kone bor kho sen nao hae
sub bao hondo haklwaebe**

⁷Nao haeme mbaoli hakl o, mbini homa ngubi baebenom di ngub was beyem ngao, inim inin kone bor kho so kang sao aondao sao bin nao biri inim hul ha saor peyobur turi hom ha was habur lemin, Aorao Aondao obu oboklao ub bao hondo haklwaebe ora. Inim di ora hendeyem ub aol em bobur em we boweyao om penar bu and nao se ko, makl homo obun kone bor kang sao aondao sao bin nao biri, obum sub se ib baon bi bubur ne ngo oborob ora and mao sayao tomb, ne ebe ngo naeb soklao tomb taloklbur bao hondo haroklme ora.^g ⁸Ngub biming inim di penar bu makl homo kone bor kang sao aondao sao bin nao biri, Aorao Aondao obu ngo oboklao ub turi homo bao hondo haklwaebe ora. Heneng ora ngubi tomb oran Aorao Aondao obu oboklao bao o mbes teb sam sam beng, inim hul ha saor peyo ora haklwaebe.^h

⁹Nao haeme mbaoli hakl o, inim ngubi tomb ke kang ngo hendeyem ub buklemi tomb, inim inin Karas haeme mendem makl bi sao kang mend buklemi tomb mende te mao sara sara nao bibaebe ora. Heneng ora inim di ngub Karas tenaol mende bor te nao mao sararim sin, tenaol hambun taol buklaol

aol ndam di ini bor menjao te nao mao saraoklao ora. Pangeklem. Tenaol hambun te mao sara taol buklaol aol nda obu ngubi tomb oboklbur, tiriyao kombae oral hen dera hayao ora.ⁱ ¹⁰Nao haeme mbaoli hakl o, Ngaoron man mini aol mbes hasmi baebenom Aorao Aorao obum ke non bubur obun angal bib ebe kao kalo hasmi tomb, mbini bor khorob ora ke mundub mundub bi mao handa hasmil mbinin kone bor kho sen was habur o, mbinim makl nao heme hul ha saor pe was hasmi ora. Ngub bising inim di mbini ngo baebenom ngo bismi ub hul ha saor pe was habur, mabor hobao sao ngo buklaol ub bao hondo haklwaebe ora. ¹¹Heneng ora mbini ngo baebenom ngub hul ha saor peyo was hasmil, mabor turi aondao bu ora homobur ebe ora mendel hasmi ko ora hendeyom. Mbes ngo tomb aol Njob obu di ke mundub mundub bi andub ora hindisao o obum hul ha saor pe was hasaol, mabor Ngaorom obu bisur aondao ora bisaol inim arman ngo di ora pangeyem ka. Ngub bisaong naom di obul ngub hul ha kimb was bu haklmao tomb, Aorao Aondao obum nao hond aondao ora homo bisur bi ha was haklbur hayao ko nen sabo haemin ora.

Mao nao lowaebe ora

¹²Nao haeme mbaoli hakl o, inim hobao sao oran bombor mend beklemin kao njun ka. Inim nim ngo sao ora buklwao ko lesi tomb yu heben mao di, tangar tangar elom hende nao hende ngo wi sao hakl mao di, hambun sao ngo sao hakl mao nao lowaebe ora. Ngub inj, inim nim ngo sao ngo sao was buklwao ko angal hambun sao menjao lemi tomb, e inj was ko angal ukl bombor ora kaem

^f5:5 Luk 16:25   ^g5:7 Luk 21:19   ^h5:8 Oro 13:11-12; NjuS 10:25; 1 Pit 4:7
ⁱ5:9 Mat 24:33

sin Ngaorom ini ngon te nao mao sarak-
lao ora.^j

**Ngaor bor kao kal ha
was hawlwaebe ora**

¹³ Pangeklem. Ini ngo haklon mondom ke kang mend hondo inin kone bor kend bin harim sin, Ngaorom ini bisur bin obu bor kao kal ha was hawlwaebe. Aoh, ini ngo haklon mondom di inin kone bor turi homo harim sin, inim Ngaor bor turi homo kaoya kao ha was hawlwaebe ora.^k

¹⁴ Mend di ini ngo haklon is mend sen u harob sin, njem Ngaoron semon maeb haroklme aol baeben bor inim ninao wesmbaol wel kang mend kowe biya, Aorao Aondaon imbi kobur obun burim ni bisur bin ub Ngaor bor kao kalokl ubuklub kaebe ora.¹⁵ Heneng ora mbini maeb haroklme aol ngo haklom Ngaorol hul ha ora habur kao kalaem sin, Aorao Aondaom aol ngo sen ha uklao nda di ebe mao sa wawl mao enjaklao ora. Aoh, aol ngo sen ha uklao o obum khorob bisao sao mend obun kone bor wa sin, ngo di Aorao Aondaom kunaklao ora.¹

¹⁶ Ngub ora buklaong Ngaorom ini ngo sen ha uklemi ub di ebe mao saen ub, inim khorob bismi sao inin kone bor uklao ub di inim pibnao oran ini Karas sem hawl hawl mendem pangen kao pa pa bubur, inim mende bor Ngaor bor

kao mba mba bibaebe ora. Heneng ora aol mend obu Ngaorol oborob ora hul ha habur, obu kone dund se u haklao ora mend saoklao om Ngaor bor kao kaloklao tomb, obun angal ngo hobao sao buri ora yaol Ngaorom andub sao heneng buklaol ora.¹⁷ Pangeklem. Mbes Ngaoron man mini aol Ilanja ngo hasao nda obu nao non bi ora hasao o, obum di ngub Ngaorol oborob ora hul ha habur Ngaor bor se nao eben kaebe ko buri palo kao kalisao tomb, heneng ora karasmas ukl teb di ek ukl dowan oran su bor se kang ora di nao ibisao ora.^m ¹⁸ Ngub bisao o obum mabor wawl Ngaor bor se eben kaebe ko kao kalisao tomb yu heben bor hawlbir se ibisaol, su bor ne osisao di hambun sao ebe and sisao ora.

¹⁹ Nao haeme mbaoli hawl o, ini ngo haklon mend obum angal bib hobao sao heneng was lao nda baondib munubur tuwaklao o mondom obu wawl bisur bubur Ngaor hayaol eben ka sin, inim ngub nen saboklwaebe.ⁿ ²⁰ Khorob bubur saokl uklao aol ngo nda obu, wawl Karas aol mondom bisur bu kone u boke-len kobur bu ma sin, obum khorob biyao aol ngo obu ke hondo haeben nao saen ko bu muklao ora. Ngub buklaol aol ngo obum khorob biyao sao baeben obun kone bor kang di nao win hambun sao kunaklao ora.^o

^j5:12 Mat 5:34-37   ^k5:13 Kol 3:16   ^l5:15 Mak 6:13; Mak 16:18

^m5:17 Luk 4:25   ⁿ5:19 Kal 6:1   ^o5:20 1 Pit 4:8

Pitam bas pibnao pen kisao o

1 Ni Pita ni Njises Karason angal bib hobao sao kam akol biyu aol ora habur, nim ini tenaol Ngaor obun sem sablo haen kisao baeben, su Pondas bor di Kalesiya bor di Kaparosiya bor di Esiya bor di Bitiniya bor di, ini tenaol su ngo baeben bor obo hae hayem baeben bor bas ngo eben kakl ka.^p
²Naon Ab Ngaorom inim buklemi ora ko nen sabisao ub obun Wesao Ebe oram ini obun sem komb bi ora hareklemis kisao. Ngub bisaol Ngaorom ngo bisaol ub inim Njises Karason keyao sao hul nao hae men hakol ora buklemi tomb, obun ibaom inin kone bor kho wiyao o kunaklaol, ini ebe kun pele hareklemis ko Ngaorom ini sablo mao ha peb bisaol ora. Ngub bisaol Ngaorom ini hond homo bisur bi ha was haraoklao ub di, inin kone bor sub tibaen as ko hareklemis lao ub di, ngo sao baeben inin kone bor aondao bu ora and mao sam sam buklaol ora.^q

Naom yu heben bor haeben saklmao ub bao hondo hayom o

³Ngaorom nao hond aondao ora homobur obum naon Njises Karason obun maol bor wakl mao enjaesao tomb, obum nao di haeben samun ko ka tangar ora mao hasao ora. Ngub bisaong Ngaorom nao ngo haeben mao saklao ub bao hondo haklmao aeben anga tomb, naom naon Aorao Aondao Njises Karason Ab Ngaor ngo obu bor tengiyu ko kaoya kao ha was haemin ora.^r
⁴Obum nao haeben samun ko bember ha peb bu mao hasaol, haeben saroklme sao ngo taol bu njuklao ub oborob ora yu heben

bor naon man man bu waesaol, kho so bowes bu dol di nao parae bum ha di nao bi wi aeben ora soklaol, nao ngub haeben ora saklbur bao hondo haklmao ora.^s
⁵Mabor bao bu kowes buklaol on Ngaorom ini bu mubur haeben mao saklao ub bao hondo haklemi aeben anga tomb, inim Njisesol hul ha ora haklemis Ngaorom burim ini oborob ora hareklemis ko maeb ha kimb was buklaol ora.^t

⁶Heneng ora inim ngubi tomb kang el mend ora ngo ke mundub mundub bi hondobur inin kone bor kend bin hayem o, inim hem nao ke turi hom ha was haklwaebe.^u
⁷Pangeklem. Inim ke kang ngo hondo hayem ub inim Njisesol hul ha saor peyo ha kimb was bim ko hondoklbur ngub bin waklao ora. Tenaolom han ngol hobao sao buri ora hesa demi tangar tangar sao kab maomunu is bor haoreme tomb, tangar tangar sao ngo haoreme baeben do besokl mbabur isaolaom han ngol buri ora ngo baeben waran aeben saraoklao ora. Ngub menger mubur inim ke hondoklemi tomb isaolaom sao den haklemi o, inim Njisesol buriyab ora hul ha haklemi ub bao ware ha haklao ora. Ngub buklaol han ngol di hobao sao buri ora saoklao o wi aeben nao saeb se ora yaol, inim Njisesol hul ha haklemi ub buri ora han ngol di men mbae ora yao. Ngub yaol menger bombor ngub was mubur, inim ke kang ngo hondoklemi tomb inim Njisesol aondao bu ora hul ha saor peyo was haklemi ora. Inim ngub buklemis mabor Njises Karason obu obo pindib paklao tomb, ini di bao bi imbi wi aondao ora haklemis Ngaorom ini turi aondao ora homoklao.^v
⁸⁻⁹Inim Njises obu ko mend nao hindismi o inim obul kone u ora haroklme. Inim ngubi tomb di obu

^p1:1 Nje 1:1; 2 Tim 1:15   ^q1:2 Oro 8:29; 2 Tes 2:13; NjuS 12:24

^r1:3 2 Kor 1:3   ^s1:4 Kol 1:12   ^t1:5 Njo 10:28; Njo 17:11

^u1:6 Nje 1:2; 1 Pit 5:10   ^v1:7 Nje 1:3

nao hende ora hayem o obul hul ha ora hayem ka. Heneng ora Ngaor obum inin wesao bu mubur haeben mao saen ko inim obul hul ha ora hayem ol, inim turi aondao ora homo hayem ub mondom angalom nao kaeb se aondao bu ora turi homo werek bu hayem.^w

¹⁰Mbes ora Ngaoron man mini aol baebenom Ngaoron nao ngo bu mubur haeben samun lao on te buri palo es aondao ora bu mao bembera hondobur kismín, mabor Ngaorom nao bor ngub hond homo bisur buklaol ko waeb bu wismisa.^x ¹¹Ngo tomb Eben Lao Aolon Wesao Komb Bi oram mbinin kone bor honda habur kao kalisao ub, mbinim Eben Lao Aol ngo obu ke hondoklaol o mabor wakl imbi wi aondao ora haklaol ke pangobur kismín, mbinim ngo sao atomb ora buklaol, Ngaor obum asub ora bubur ngo sao bu pindib paen laob ko es bu te mao bembera hindismisa.^y

¹²Ngub bismi o Ngaoron man mini aol ngo baebenom buri palobur angal ngon te ngo es bismi ub mbinim mbinin mbib bisur bin ko inj, mbinim ini tenaol mabor paoluklemi baeben bisur bin ko es bismi ora. Ngub es bismil Ngaorom obun man mini aol ngo baebenom angal ngon te henden muwalisaol, angal ngom ini tenaol mabor paoluklemi baeben bisur bam aeben bin ko muwalisesa. Ngub bisaol Ngaoron angal mini wesao baebenom di Angal Bib Hobao Sao ngo hem ko pangaomun ko nen sabismisa. Ngub nen sabismi o sisaol Ngaorom obun Wesao Komb Bi oram yu heben haklbir, obun angal bib ebe ngo kao kalo haroklme aol ngubi tomb hayem baebenon kone bor buri mao pala hondaen kobur, Angal Bib Hobao Sao ngo ini bor ora kao njisao ora.^z

Ngaorom ini sablo haen kisaong komb bi ora haklwaebe

¹³Nao haeme mbaoli hakl o, ngub biyaong inin kone bor oborob ora kimb bu pa win was habur hend ha was haklwaebe. Njises Karas obum obo pindib pabur obum ini bor hond aondao bu ora homo bisur buklaol ub was hem ko hondo haklwaebe ora. ¹⁴Mbes ini kon nao wi non bi habur inim khorob was bu hasming, khorob ngo bu hasmi saom ngubi tomb inin kone bor ko mende nao men pae pen ora haklwaebe. Ini Ngaoron isi wane non bi ora hayem ngao, obun angal hul nao hae oborob men hakol bu haklwaebe ora.^a ¹⁵⁻¹⁶Ngaoron mbuk wae-bom ke wiyao ub, Ni komb bi ora haeng ini di komb bi ora haklwaebe

ke wiyao, heneng ora Ngaor obu komb bi ora habur ini bember ha peb bu ubuklub kisaong, inim hambun sao bu haklemi sao baeben oborob was bu habur ini di komb bi ngubi ora haklwaebe.^b

Ngaorom nao bu muklbur sokl aondao bu ora her mbaesao o

¹⁷Inim Ngaor bor kao kaleme tomb naon Ab Ngaor bor laom kobur heneng ora lome o, naon Ab ngom tenaolon el wil ebe hae di homa dimb kab di ngo sao hakl nen sabobur inj taol biyao ka. Ngub inj, tenaol hambunom khorob oborob kab bimi sao ora nen sabobur oborob ora taol bu kobaraoklaong, inim ngub nen sabobur ini nao heme sul bao haklemi tomb inim obu pakl hom mu sao habur oborob was bu haklwaebe ora.^c ¹⁸Inin ab sumb wil baebenom khorob was bu habur kismín ini di ngub buwalismil, inim di khorob ngub was bu hasmi

^w1:8-9 Njo 20:29; Oro 6:22; 2 Kor 5:7

^x1:10 Mat 13:16-17

^y1:11 Luk 24:26-27

^z1:12 Ebe 3:10

^a1:14 Oro 12:2; Ebe 2:3; Ebe 4:17-18

^b1:15-16 Mat 5:48

^c1:17 Mat 6:9; Oro 2:11; 2 Tim 4:14; Kao 2:23

o Ngaorom inim khorob ngo bismi sao kuna, ini bu muklbur obun sokl hobao sao aondao ora tuwaesao ub inim di ora hendeyem ka. Ngaorom ini waki bu muklbur sokl aondao ora tuwa dob bu mbaesao ub, han ngol di han silba di ngo sao hakl hobao sao ora yao lome o wi aeben nao se kho so bowes biyao ngo sao haklom inj,^d ¹⁹ Karas obu some sib hondbao ebe komb bi der der bu kir di menjao nao parae non bi hasao on ibao hobao sao aondao ora ngo, sokl aondao bu pe non bi oram ini waki bu mubur kur mi pisao ora.^e ²⁰ Mbes Ngaorom su saohar di hambun sao nao warisao tomb ora Ngaor obum Karasom ngub bin lowao konen sabisao o, ma ora bor ngubi tomb ora ini ngo baeben bisur bukbur ngo bu pindib pae o ka.^f ²¹ Ngaor ngo obum ora Karas himisao o obun maol bor waki mao enjabur obun imbi aondao bu ora win kisao tomb, Karas ngo obum inim Ngaorol hul ha hareklemin kisaol, inim ngubi tomb Ngaorol hul ha was habur obum ini bu muklao ub turi homo bao hondo haroklme ora.^g

Inim tenaol mende hond homo kone u haklwaebe

²² Inim ngubi tomb Ngaoron angal heneng was lao ngo hul nao hae oborob ora men hakol bu hayem ol, inim ngo beyem saom inin kone bor kho wisao o kunaen ora hayem. Ngub beyem ol inim Karas tenaol sango mende bor baehaemen songolom was inj tenaol sango haroklmeng, inim ngubi tomb tenaol mendel aondao bu ora hond homo kone wi wi bu haklwaebe ora.^h ²³ Ngaoron haeben mao saraoklao angal ngom ini ko mende marisaol, ini ko mende marisao

angal ngo obu nao heme wi aeben saraoklao om ora ini maru wisaol, ini ko kab maru wi non bi ora hayem.ⁱ ²⁴ Ngub bisaol Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao.

Tenaol hambun honmaong isao non bi ora hayem.

Mbinin yaor yaor sao

Mbinin imbi mao waraoklao sao baeben di

Honmaong ngon il saoklao nda ub menger u hayem o

Honmaong ngo baeben homo kaeb soklao tomb

Il ngo baeben di bung bubur

Hond bara sul tibara uklaol ora.^j

²⁵ Ngub buklaol o Aorao Aondaon angal bombor o

Wi aeben ora soklao

ke wiyao ora. Pangeklem. Mbinim ini bor Angal Bib Hobao Sao ngo kao njismi ub Aorao Aondaon angal ngo kisao o ora yaol, haeben saroklme angal ngom ora ini ko mende maru wi non bi ora hayem.

Aorao Aondao obu and pinj tao tao aondao ora haeben saraoklao o

2 Ini ngubi ora hayem ong inim khorob bimi sao hambun sao di, inim kone kab marubur kakla lome ub di, ini ebe hae non bubur tenaol mende maobowaroklme ub di, inim daongirir was kobur ko homoklme ub di, inim tenaol mende dobakeklme ub di, khorob bimi sao ngo baeben hambun sao tuwacklwaebe ora.^k ² Nongnas kang pesnu ndaon wi baebenom aondu turi aondao ora homobur hem ko noklme nda ub inim di nongnas kang wen maru wi ngubi men koro habur, Ngaoron angal ebe ora ngo kho nao hobao sao

^d1:18 1 Kor 6:20   ^e1:19 Bis 20:28; NjuS 9:12-14; 1 Pit 1:2

^f1:20 Bis 2:23; Ebe 1:4   ^g1:21 Njo 14:6; Oro 4:24; Oro 5:1-2; Oro 10:9

^h1:22 Njo 13:34; Oro 12:10   ⁱ1:23 Njo 1:13; NjuS 4:12   ^j1:24 Nje 1:10-11

^k2:1 Ebe 4:22; Nje 1:21

hagl hesa di nao maomini ngo wiyao ub inin aondu non bi wiyao, inin kone bor oborob ora bisur bu aondao bu ora and mao saklaong, Ngaorom ini bu min aondu ngo turi homo nao ha was haklwaebe ora.¹ ³Heneng ora Aorao Aondaom ini hond homo haraoklao ub ora hindismil, obum ngo biyao sao ebe dend bi ora e ko oborob no mao bemberaesmi.

⁴Ngaorom naon Aorao Aondaom ngo obu turi homo and pinj* tao tao aondao buri non bi ora mao hasao ub, tenaol mendbor hambunom nao hendebur mbinim obu kho e ko nen sabobur makl homo tuwaesmi o, obu and pinj tao tao aondao hobao sao ora non bi haeben saraoklaong, inim obu hayaol was puklwaebe ora.^m ⁵Ini di haeben saklbur andol haraoklao sao sem non bi hayem ngao, inim Ngaor hayaol pobur lemin Ngaorom ini obun Wesaon and men mao koraen habur, haeben saraoklao and pinj tao tao aondao ora saor mbaesao ndal mao ba and bin haklwaebe ora. Ngub bubur lemin and ngon andaon bor Njises Karasom inim kone ebe ora u haklemi sao, Ngaor obum turi homaoklao ub mabaorao haoru kale non bu kalen ko inim and ngon baolum aol komb bi ora haklwaebe.ⁿ ⁶Inim ngo buklemi on Ngaoron mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Nim and pinj tao tao aondao bombor ora mend

Hobao sao ora e ko hondobur
And buri palo mao ba minin ko
Nim su Siyon bor sao mbawao ora.

Mondom and pinj menger ngol hul ha harob sin

Obu hem ko sakl nao poloklao ora ke wiyao.^o ⁷Ngub wiyao ini and pinj tao tao aondao ngol hul ha haroklme

baebenom and pinj ngo obu hobao sao aondao ora yao ko nen saboklme o, tenaol mendbor and pinj ngol hul nao hae haroklme baeben bor di Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao.

And kongon bimi aol baebenom

And ndaol tokl mend kang kho e ko nen sabobur

Tuwaesmi o wakl ngubi tomb

And pinj tao tao aondao hobao sao ora men aolisao

ke wiyao ora.^p ⁸Mbini and pinj aondao ngol hul nao hae haroklme baeben bor angal mend di ngub ke wiyao.

Mbinim and pinj tao tao aondao hobao sao ngo

Saor mbawao o nao hendebur hen na taokl poboklemi

Mbini and pinj ngol waonu lu kiril peyo Saokl ukl engel buklemi ko

Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao ora. Heneng ora mbes Ngaorom mbinim ngub buklemi ko nen sabisao ub mbini mendbor Ngaorol hul nao hae haroklme baebenom saokl woroklme.^q

⁹Mbinim ngub bimi o ini non Ngaorom sablo mao ha peb bisaol Aol Wesmbao Aondaom ndan baolum aol non bi hayem. Ini Ngaor obun tenaol ora hayem ol ini obun sem komb bi ora hayem ka. Ini mbes em hundur wi ora bor hasmi o Ngaor obum hobao sao biyao sao baeben inim tenaol hambunom pangen kao kalo hareklemi ko, ini obu bao bi hakol bi ebe ora hayaol o bor ubuklub ko mao hasao ora.^r ¹⁰Mbes ini Ngaoron sem inj hasmi o ngubi tomb non ini Ngaoron sem ora hayem. Mbes Ngaorom ini hond homo

¹2:2 Mat 18:3; 1 Kor 3:2   ^m2:4 Mat 21:42

ⁿ2:5 Oro 12:1; Ebe 2:21-22; Kao 1:6   ^o2:6 Oro 9:33; Ebe 2:20

^p2:7 Mat 21:42   ^q2:8 Oro 9:33   ^r2:9 Bis 26:18; Ebe 5:8; Tat 2:14; 1 Pit 2:5

bisur nao bin hasmi o, ngubi tomb non ini hond homo bisur bin ora hayem.^s

**Ini Ngaoron kowan
lao tenaol ora haklwaebe**

¹¹Nao haeme mbaoli hakl ini nim kone uruklu nda hakl o, ini Ngaoron sem ora hayem ol ini su tangar tenaol non bi habur, ini su ngol obo hae non bi kang baoklmend ora hayem ngao, nim ini bor hobao sao ora mend kao njun ub pangaoklaob. Inim inin songolom heb homobur bi lao saom inin kone bor men mbaklbur saond bu kalakl haen was hayem ngao, inin songolom bi lao ub nao pange mesao kaloklwaebe ora.^t

¹²Pangeklem. Mbini Ngaoron man nao pange baeben hesa ini haru haklemi tomb mbinim ini bor baehaemen inim khorob was bu hayem ko te mao sararim sin, inim mbini Ngaoron man nao pange ngo baebenom henden ub hambun sao oborob was bu haklwaebe ora. Inim oborob sao ngo buklemi o hondoklemi tomb mbinim wakl sakl polo kone baol munubur, mabor Ngaorom mbinin kone bor di hondaklao bao on mbinim obu bor kaoya lemi ora.^u ¹³⁻¹⁴Mende di Aorao Aondaom di inim ngub bib ko nen sabeyaong, inim sul tenaolon maomb bo haroklme baeben hambunon man wiyao baeben hambun di hul nao haklwaebe. Orom semon maomb bo haraoklao aol wesmbao obu tenaol hambunon aol wesmbao aondao ora nda, obum obun maomb bo haroklme aol baeben hambun bor inim tenaol mendbor khorob bimi baeben howes ko kalabus mao palabur, tenaol mendbor oborob bimi baeben bor di inim mbini bor oborob bimi ko kaoya kokl puklub was ko haraoklao. Ngub biyaong inim aol wesmbao aondao ngo

di mbini maomb bo haraoklme aol ngo baeben hambunon lemi sao hul nao hae oborob pangoklwaebe ora.^v ¹⁵Inim oborob ngo buklemi ub Ngaor obum inim ngub beklemin ko nen sabeyaol, inim oborob ngo buklemi saom tenaol kon nao wi awis mendborom baehaemen angal khorob tangar tangar mendbor nao bor te mao sara sara bu ko haroklme ub di men mbaen lemi ora.^w ¹⁶Pangeklem. Ini menjao mondom men mba maomb nao bowen ora hayem ngao, inim ngub menjao mondom nao men mbaen ware pe was haklwaebe. Aoh, inim nao mondom ukul munu maomb bo hend ha nao haen hayom kobur, inim khorob menjao buklemi hondo ora haklwaebe. Ngub inj, ini Ngaoron kowan lao tenaol ora haklwaebe.^x ¹⁷Inim tenaol hambun bor ebekone nao pe sub was habur, inim Karas tenaol baeben bor di hond homo kone u haklwaebe. Inim Ngaor di pakl hom mu sao was haklwaebe. Inim Orom semon aol wesmbao aondao ora bor di ebekone nao pe obun angal pango sub was haklwaebe ora.^y

**Karasom naom bukmao
sao menger misao o**

¹⁸Ini aol menden kongon baroklme aol baeben o, mbini aol ngo ini kongon mao baroklme baebenom lemi sao hul nao hae oborob was bubur, inim mbini bor ebekone nao pe mbinin angal pango sub was haklwaebe. Ngub buklemi o mbini aol ngo ini kongon mao baklemi on mendbor ini bor sub oborob was buklemi baebenom lemi ub was inj, mini aol kho mendbor ini buri palo maomb bo haklemi baebenom lemi sao di hul nao hae oborob pangoklwaebe ora.^z ¹⁹Heneng ora inim nim Ngaorom

^s2:10 Oro 9:25   ^t2:11 Kal 5:17; Kal 5:24; Nje 4:1

^u2:12 Mat 5:16; Luk 19:44   ^v2:13-14 Tat 3:1   ^w2:15 1 Pit 3:16

^x2:16 Kal 5:13   ^y2:17 Mat 22:21; Oro 12:10   ^z2:18 Ebe 6:5

nen sabeyao ub buklwao ko nen saboklemi tomb mbini mendborom ini bae-haemen ke mao handaklemil, inim ke ngub hondobur hul ha saor peyo was harim sin, Ngaorom tenaol kone ngubi woroklme baeben ora turi homaoklaol ini di turi aondao ora homoklao.²⁰ Aoh, ngub buklao o inim khorob sao kang menjao bukllemi mbinim ini luklemi tomb, inim besao kon ubur ngub lin saor pe harim sin ebe o ngo bukllemi on imbi nao uklao ora. Ngub inj, inim khorob sao kang mend nao bi oborob was bekleminbur mbinim ini luklemi tomb inim besao kon ubur ngub lin saor pe harim sin, Ngaorom kone ngubi woroklme baeben turi homaoklaol ini di hond aondao ora homo taeki lao ora.^a

²¹Ngub biyaol Ngaorom ini ngo bember ha peb bu ubuklub kisao ub, Karasom inin ne manabur ke hindisao tomb hambun sao obum kone u bu hasao ub inim di menger ngub was bu hareklemil ko muwalisao ub bin ko, obum ini ngub bember ha peb bu mao hasao ora.^b

²²Karas ngo obum khorob kang ora di mend nao bisaol, obum ko mend kakla di kang mend kisaol mondom nao hindismi ora.^c

²³Mbinim obu maobowa peb bu dobaekesmi tomb di, obum mbinim ngo bismi on san lubur mbini bor maobowa angal nao bisao ora. Obu tanda aondao ora no ke hindisao tomb di, obum mbini bor ko homo inim ni bor khorob ngo bim on san ini ke hondoklemi ko di menjao nao kisao ora. Ngub inj, obum hambun sao oborob ora taol bu kobaraoklao Ngaorol hul ha habur, Ngaor ngo obu bomborom oborob dund so ora hambun sao taol bu koboen waklwao ko nen sabisao ora.^d

²⁴Obum naon kone kho mbes pange u hasmao ub pe paen

luklao tomb, nao ka tangar ebe kone dund se wi oram haeben samun ko Karas ngo obum obun mbib naon ne manabur, naom khorob bu hasmao sao ngo baeben is pe kowal bi bor mi po pe paen lisao ora. Heneng ora ngub bubur kisaon obun ibao ngo pibisao om ini wakl ebe mao saesao ora.^e

²⁵Ngub bisaol ini mbes non some sibom mbinim aorao haen bum haroklme nda ub inim di ngub bum hasmi o, ngubi tomb non Ngaorom wakl inin Maeb Haraoklao Aol Aondao o taol mi peklemil kisaol, Aorao Aondao ngo obum inin kone bor maeb ha kimb was biyao ora.^f

Tenaol dobakl bor angal ngo wiyao o

3¹⁻²Menger bombor ngub was mubur ini ten aoli biri baebenom inin aolin angal hul nao hae oborob ora pangoklwaebe. Ini ten ngo baebenon aoli mendborom Ngaoron angal ebe nda hem ko men hakol nao baem sin, inim angal andub sao ko man man nao leminbur di, inin aolim inim aol tangar mende di heb nao heme inim sub Ngaor pakl hom mu sao was habur, inim oborob sao ngo bukllemi ub ebe ora e ko hondobur mbinim di kone baol munu Njisesol hul ha haklemi ora.^g

³Ini ten ngo baebenom tenaol hambunom obu ten ebe ora bere ken ko, songol dera nan yaor oborob ora bubur inin iri oborob ora perekeklme ub di, yaor ebe ora han ngolom wari kullmundu non bi semom yaor bimi ub di, lab lab ebe teraebi on was mao ndibiya peb bimi nda ub di, inim ngub was nao bibaebe ora.^h

⁴Ngub inj, tenaolom inim oborob was beyem kobur ini turi hemem ko inin kone ndaon bor yaor ebe ora bi non bi habur, inim inin kone ndaon bor sub sowa pa was

^a2:20 1 Pit 3:14; 1 Pit 3:17; 1 Pit 4:14   ^b2:21 Mat 16:24; Njo 13:15

^c2:22 Njo 8:46   ^d2:23 1 Pit 3:9   ^e2:24 Oro 6:2; Oro 6:11; NjuS 9:28

^f2:25 Mat 9:36; Njo 10:14   ^g3:1-2 Tat 2:5   ^h3:3 1 Tim 2:9

haklemil, kone bor yaor ngo bu haklemi o non ini hungi soklemi ub haru hungi sao sao nao bi bombor ubi was bao wi aeben ora saklao. Ngub buklaol Ngaorom di inim oborob ora bu hayem kobur turi aondao ora homoklao. ⁵Mbes ten mendbor Ngaorol hul ha habur obun sem komb bi hasmi baebenom di mbinin kone ndaon bor ngub yaor bu hae non bi ora habur, mbinin aolin angal di hul nao hae oborob ora pango hasmisa. ⁶Ten Sera obum di bombor ngub was obun aoli Eberhehemon angal hul nao hae oborob ora pangobur, nje nao aol aondao hael ko hasao ora. Inim di oborob was bu habur inin kone bor taol taol bu menjao menjao bor pakl nao heme harim sin, ini di ten Sera ngo obum oborob ngo bisao ub was bubur ini obun wane non bi buruklemi ora.

⁷Ini aol ten biri baebenom di Ngaorom ini inin were hesa haru hond homobur haeben mao saklaong, inim ten buri nao pale saoklao nda ub hondobur, inim inin were bor ebekone nao pe turi homobur sub oborob was buru haklwaebe ora. Inim oborob ngub was bu habur Ngaor bor kao kaloklemi tomb Seranom inim Ngaor bor ngo lemi ub men mbakl buwaklao ora.¹

**Inim kone bombor
ub was u haklwaebe ora**

⁸Nim ngubi tomb ini hambun bor angal kang ngo kao kowes bukbur ngub kakl ka. Inim Karas tenaol menden kone bor kend bin buruklemil mao bembera hend hend buklemi tomb di, inim kone bombor ub u mende hond hom hom bu haklwaebe. Inim mende bor ebekone di nao pebur lemin sub angal bombor ub was ko, tenaol mende hond homo kone

wi wi bu haklwaebe ora. ⁹Mendborom ini bor khorob buklemi tomb di inim mbini bor khorob ngo buklemi on bu san nao libaebe ora. Mendborom ini bor angal kho tangar tangar sao lemi tomb di inim mbini bor angal kho ngo lemi on ko san nao libaebe ora. Ngub inj, inim di khorob ngub bismil Ngaorom ini hond homo bisur bukbur ubuklub kisaong, mbini tenaol ngo ini bor khorob buklemi baeben bor inim oborob bu san lubur, inim mbini hond homo bisur bibaebe ora.^j

¹⁰⁻¹²Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao.

Aorao Aondao obum tenaol oborob bu haroklme baeben

Turi homo hend ha was habur

Mbinim obu bor kao kaleme o di oborob ora pangobur

Mbini bisur bu haraoklao ora.

Aorao Aondao ngo obum

Tenaol mendbor khorob bu haroklme baeben di hondobur

Obum mbini makl homo mesao kalobur bisur nao biyaong

Mondom obu nao heme sul bao haklao tomb

Nim oborob was habur

Turi hom ha was haklwao ko panga sin

Obum tenaol maobowa peb bu

Angal kho hambun sao di nao ke

Obum obun ne taombul mba ora haebe buklaol.

Obum khorob bimi sao baeben hambun sao

Wandi pa was ham ham bu oborob was bu habur

Obum sub kone bor tibaen as ko haroklme ub was hem ko

Bu ham ham bibi buklaol ora ko

mbuk waebom ngub ke wiyao.

¹3:7 Ebe 5:25   ^j3:9 Mat 5:44; 1 Tes 5:15; 1 Pit 2:23

**Inim oborob was bu haklemi
on ke handaeb se hayem o**

¹³Inim oborob bimi ub was hem ko men hakol bun ko pangaem sin, mondom nje makl homobur ke nao mao handaklao ora. ¹⁴Ngub inj, inim oborob was buklemil mondom ini makl homobur ke mao handarob sin, inim menjao nen nao saebe turi hom ha was haklwaebe ora. Mbini ngo baebenom inim pakl hemeklemil sao mend baem sin, inim pakl homo burir biyu inin kone bor taol taol nao bibaebae ora.^k ¹⁵Ngub inj, inim Karas obu bombor o hem kobur obu inin kone ndaon bor Aorao Aondao ora haen haklwaebe. Inim hobao sao ngo buklaol ub oborob ora bao hondo haklemi on mondom ini bor ne maem sin, inim ebekone nao pe sub pakl hom mu Ngaorol hul ha was habur, inim hor hambunon ngon te oborob was kao dund bukbur haklwaebe ora. ¹⁶Inim Karas hem ko taol mi pokbur oborob was bu haklemi on mondom inin mangal bu dobaekeyaem sin, inim inin kone bor kho sao kang mend nao win oborob was haklwaebe ora. Inim ngub buklemi tomb mbinim ini bor baehaemen ora dobaekeklemil mbinim sakl aondao ora poloklemi.¹ ¹⁷Heneng ora inim khorob buklemil ke handaem sin kho ora soklao o, ngub inj, inim oborob was bu hareklemibur ke kang mend hondoklemi tomb Ngaorom ngub ke hendeklemin bao warob sin, mabor ebe ora soklaong inim menjao nen nao saboklwaebe ora.^m

¹⁸Menger bombor ngub was inim Karasom bisao ub di nen saboklwaebe. Karas ngo obu oborob was bu hasao o, naom khorob was bu hasmaol nao ka tangar hamun ko, ko bombor ora naon

ne men peyabur, naom khorob bismao sao kuna Ngaor hayaol kemi pokbur himisesa. Mbinim obu pe paen lismil himisao o Ngaorom obun wesao waki mao enjabur haeben mao saesao ora.ⁿ

¹⁹Ngub bisaol Karason Wesao ngom tenaolon wesao baeben Seranon kalabus paolismi bor pobur mbini bor Ngaoron angal bib hobao sao di kao kalisao ora.

²⁰Tenaolon wesao bor angal bib ebe ngo kao kalisao o, mbes ora Nowam ib taokaoll waru hasao tomb Ngaorom tenaol aondao ngo hasmi baeben bor sub kao deb deb bu ubuklub kisao o, tenaol kang is duklab oram ib taokaoll ngon hondaesmi. Ngub bismil ib ngom mbini tu tu yam yam bubur mbini bu misao o, tenaol hul ha ebekone pismi nda baeben himismi on wesao ngo Seranon kalabus paolismi baeben bor, Karason Wesao ngom angal bib hobao sao ngo kao kalisao ora. ²¹Mend di mbini tenaol is duklab ngo ibom tu tu yam yam bubur bu misao ub menger mubur, naom mbabtas bukmao tomb di ibom nao bu muklao o naon songol dera nan dol haklao sao kunabur inj bu muklao ora. Ngub inj, Ngaorom Njises Karas obu obun maol bor waki mao enjaesao ub naon kone bor kho uklaol o kuna, nao ebe kun pele ora mao haen ko naom Ngaor bor kao kalobur mbabtas bukmao tomb, ib ngom nao bu mi non bi soklao ora.^o ²²Njises Karas ngo obu waki yu heben pobur yu heben bor angal mini wesao baeben di, ngo baebenon maomb bo haroklme baeben di, tangar tangar buri palo maomb bo haroklme baeben hambun di, obum Ngaoron ki tao nan burubur ngo baeben hambun obum was maomb bo hayao ora.^p

^k3:14 Mat 5:10; 1 Pit 2:20; 1 Pit 4:14   ^l3:16 1 Pit 2:12   ^m3:17 1 Pit 2:20

ⁿ3:18 Oro 6:10; Ebe 2:18   ^o3:21 NjuS 10:22   ^p3:22 Mat 22:44; Ebe 1:20-21

Inim ka tangar ora haklwaebe

4 Nao haeme mbaoli hakl o tenaol mondom mbini ke mundub mundub bi hondo tanda neme tomb, mbinim lek tubur khorob bimi sao penar bu tuwabur ko mende nao biming, Karas obum obun toklol tanda nobur ke hindisao ub inim di kone bombor ngub was ubur hul ha saor peyo haklwaebe ora.² Ngub bubur lemin inim ngubi tomb sul bao haklemi aeben anga tomb non, mendborom bimi nda ub inim mbib inin songolom heb homo bi lao sao nao bi tuwabur, inim hambun sao Ngaorom turi homo bi lao ub was bam bam bu haklwaebe ora.⁴ ³Inim mbes non tenaol mendbor man nao pange baebenom turi homo bao was bu haroklme sao baeben inim di khorob hambun sao bao was bu hasmil, khorob bimi ngo sao baeben tenaolom paes pu pu bimi ub di, tangar tangar sao khorob nen sabo heb homoklme ub di, he soklme ib no he soklme ub di, khorob bukbur ne aondao bu ora haoru khorob bimi ub di, pari bu he soklme ib andub ora nobur kone bor kho mao saroklme ub di, Ngaor baondib munubur Ngaor obum makl homaoklao sao nao hobao sao bor kaoya lome ub di, inim khorob hambun sao ngo sao baeben ebe bu hasming, inim ngubi tomb non ko mende nao bi tuwaklwaebe ora.^r ⁴Aoh, heneng ora inim ngubi tomb non tuwa ora hayem ol, mbini man nao pange khorob bu hayem baebenom inim mbes khorob aondao ngo bu hasmi ub, ngubi tomb mbini tenaol ngo khorob bu haroklme baeben daol haru khorob ko mende nao bimil hondo burir biyubur, mbinim ini bor maobowa pib bu angal kho andub sao ko haroklme ora. ⁵Ngub

bimi o mbinim mabor Ngaoron elol teka haklemi tomb mbinim khorob ngo bu hayem on te di lemi ora. Heneng ora Ngaor ngo obu tenaol hambunom ngo bu haroklme ub taol bu kobaklao Ngaor ndam, tenaol ngubi tomb nao heme enje bao hayem baeben di, mbes himismi baeben di, mbini hambunom khorob di oborob di hambun sao bu haroklme ub te mao bembera hondokl oboklbur man man bu hayao ora.^s ⁶Ngub beyaol tenaol himismi baeben nao heme sul bao hasmi tomb mbinim khorob was bismil, tenaol hambun homoklme nda ub Ngaorom mbini di ke mao handaesao himismi ora. Ngub bismi o mbes Karas obu pe pabur wakl enjaokl pisao tomb, obun Wesaom tenaol ngo himismi baebenon wesao bor di Angal Bib Hobao Sao ngo pangen kao kalisao ora. Ngub bisaol mbinim di Angal Bib Hobao Sao ngo hem ko men hakol baem sin, Ngaor obu haeben saraoklao ub mbini di haeben ora saklemi.^t

Ngaorom ini taol bu njerekle ub oborob ora maeb haklwaebe

⁷Pangeklem. Hambun sao bu kowes buklaol bao o teb sam sam beng, inim inin kone bor popo peben oborob kikil bu pa win habur, hor hambunon hend ha was habur Ngaor bor kao kal ha was haklwaebe ora.^u ⁸Mende di tenaol mendel kone wi wi bu haroklme ub hobao sao ora yaol khorob bimi sao baeben hambun sao di men mbaraoklaong, inim ini hakl hakl mendel oborob ora kone wi wi bu haklwaebe ora.^v ⁹Mend di inin Karas tenaol sango mend ini daol haem kam obaem sin, inim mbini bor makl nao hemebur oborob obaeng ib ko bisur bibaebe ora.^w

^{q4:2} 1 Njo 2:16   ^{r4:3} Ebe 2:2-3   ^{s4:5} Bis 10:42   ^{t4:6} Oro 8:10; 1 Kor 5:5

^{u4:7} Oro 13:11-12; 1 Kor 10:11; 1 Njo 2:18   ^{v4:8} Nje 5:20; 1 Pit 1:22

^{w4:9} NjuS 13:2

¹⁰Ngaorom obun kongon bu hareklemin ko ini bor obun buri mundub mundub bi ngo armend sisao taol bu njerekle om, tenaol mende oborob ora bisur bu hareklemin ub inin mbib sisao oborob hondo ora maeb haklwaebe. ¹¹Ngub bubur lemin ini ngo haklon mondom Ngaoron angal kao kalo harob sin, obum nim Ngaoron angal ora kao kalo harilukl ko hondo ora kao kalo haebe buk-lao. Aoh, ini ngo haklon mondom di tenaol mende bisur biyao aol ora harob sin, Ngaorom obu bor ngub bu haen ko buri taol bu kalaoklao om obum tenaol mende bor oborob ora bisur bu haebe buk-lao. Ngaorom ini hambun bor obun kongon tangar tangar ngo bu hareklemin ko obun buri mundub mundub bi taol bu njisao ub, inim Njises Karas obu hesa haru was habur bu haklemi tomb Ngaor obu buri bao bi hakol bi ora, haeben saraoklao Ngaor ngo obun imbi aondao bu wi aeben ora saklao. Heneng ora.^x

Inim Karas sem haklemi tomb ke mundub mundub bi hondoklemi o

¹²Nao haeme mbaoli hakl ini nim kone uruklu nda hakl o, inim ke kang mend hondoklemi tomb inin kone bor kend bin isaolaom sao dao ha win haklemi o inin kone hondoklbur buklaong, naom nao hendemao sao mend be kobur pakl homo burir nao biklwaebe ora.^y ¹³Ngub inj, inim Karas obu ke hindisao ub hondoklemil, inim ke ngo hondoklemi ub Karas obu haru ke hende non bi ora soklao. Ngub soklaol mabor Karas obu bao bi aondao ora buri paloklbir obo pindib paklao tomb inim werek bu turi aondao ora homokleming, inim ngubi tomb di turi hom ha was haklwaebe.^z ¹⁴Inim Karas obu hem ko taol mi poklemi tomb mbini mendborom ini bor an-

gal kho hambun sao ko maobowa peb baem sin, Wesao Buri Tangar Aondao ora Ngaoron Wesao ndam inin kone bor honda haklaol ini makl homobur bukleming, inim turi was haklwaebe.^a ¹⁵Aoh, inim ngub buklemi o ini ngo haklon mondom kone khorob ubur tenaol mende pe paen lu, paes no, tenaol menden tangar tangar sao hambun sao buklemi sao bor was dubiyaklam akol bu, khorob hambun sao bu ngub buklemil ke handaem sin, ngo sao turi homoklme sao inj yaol sakl polokleming, inim hondo ora haklwaebe. ¹⁶Aoh, ngub buklemi o inim Karason sem ora haklemil mbinim ini makl homobur ke mao handarim sin, inim sakl nao poloklwaebe ora. Ngub inj, inim Karas haru was hayem ol ngub ke hondo hakleming, inim turi homo Ngaor bor tengiyu ko kaoya ko haklwaebe ora.^b

¹⁷Pangeklem. Ngubi tomb non Ngaorom tenaol hambunom bu haroklme on te mao bembera taol bu kobaklao ub mbes teb sam sam bin hayom ol, naom ke kang mend ngo handam handam bu hayom o ka. Ngub beyom ol obum pibnao oran nao obun sem bor mbes te mao bembera sabla sin, mbini tenaol mendbor Angal Bib Hobao Sao ora ngo makl homo nao pangoklme baeben bor obum asub ora bu mae luklao ko pangeyem?^c ¹⁸Ngaoron mbuk waebom di ngub ke wiyao. Kone oborob u haroklme baebenom Mbini teb so ke handaeb senbur o Ngaorom mbini bu muklaol bulaokl paem sin Mbini tenaol mendbor Ngaor makl homo Obun angal nao pange khorob bimi baeben Asub bubur bulaokl poklemi?

^x4:11 Oro 12:6-8; 1 Kor 10:31   ^y4:12 1 Pit 1:6-7   ^z4:13 Bis 5:41; Oro 8:17; 2 Tim 2:12; Nje 1:2   ^a4:14 1 Pit 2:20   ^b4:16 Bis 11:26; Pil 1:20   ^c4:17 2 Tes 1:8

ke wiyao ora.^d ¹⁹Ngub ke wiyang Karas tenaol mendborom ke hondo haklemi tomb Ngaorom mbinim ngub bao ke hondo haen warob sin, Ngaor obu nao warisao om nao oborob ora maeb haraoklaong, mbini ngo ke mundub mundub bi hondoklemi baebenom oborob was bu habur Ngaorol hul ha, ha kimb was bibaebe buklemi.

**Ini Ngaoron sem maeb
haroklme aolom some sib
oborob ora maeb haklwaebe**

5 Ini mendbor Ngaoron semon maeb haroklme aol hayem hakl o, ni di Ngaoron semon maeb haraoklao aol ora habur nim Karas obu tanda no ke hindisao ub ora hondowaol, mabor obu bao bi ora buri palaoklbir obo pindib paklao tomb ni di obu hesa haru bao bi ora haklbaol, nim ini Ngaoron semon maeb haroklme aol ngo baeben bor ngub ora kakl ka.^e ²Inim tenaol Ngaor obun some sib non bi ngo baeben oborob ora maeb hareklemine ko taol bu njisaong, inim makl homo kone peyao bor pen nao hae Ngaor obum inim oborob ora maeb hareklemine ko nen sabeyao ub inim turi was homobur maeb haklwaebe. Inim kongon ngo buklemi tomb sokl nen sabobur inj bu haklwaebe. Ngub inj, nim Ngaoron kongon ora bu hae ko nen sabobur inim kongon ngo hem ko bu haklwaebe ora.^f ³Ngub bubur lemin tenaol ngo Ngaorom inim maeb hareklemine ko taol bu njisao baeben bor, inim mbini buri palo men mbakl ke ke nao bibur mbini ngo baebenom di oborob was bu haen ko menger ebe on was muwalo oborob maeb haklwaebe ora.^g ⁴Heneng ora inim ngub bu harim

sin, mabor some sib ngo baebenon Maeb Haraoklao Aol Aondao ora o obu obo pindib paklao tomb obum inin imbi aondao bu ora win laol, inin imbi ngo win laol ub bao wi aeben saklao ora.^h

**Inin mbib nen saboklemi ub men
mbabur mende hond homoklwaebe**

⁵Menger bombor ngub was mubur ini aol nas sao hayem baebenom di inin aol kon wi baebenom lemi ub hul nao hae oborob ora pangoklwaebe. Mbuk wae-bom ke wiyao ub,

Ngaorom tenaol mendbor ebekone puklmi baeben

Makl homobur tuwaklao o

Tenaol mendbor ebekone nao pe

Dimb men aolu haroklme baeben

Hond homo bisur buklbur hayao

ke wiyao ora. Ngub wiyang ini hambunom tenaol mende ora hem ko bisur bu habur inim se pibi kab no haklwaebe ora.ⁱ ⁶Heneng ora Ngaor obu buri ora menjao bukl buwa nao bib se ora habur hambun sao obun ki bomborom was

munu hayaong, inim ebekone nao pe dimb men korobur obum was maomb bo haen haklwaebe ora. Aoh, inim ngub ora harim sin, obun mbib inin imbi win kon ko nen saboklao tomb inin imbi aondao ora win laol.^j ⁷Pangeklem. Obum ini hond aondao ora homobur maeb ha kimb was biyaong, inin kone bor kend bi sao uklao sao baeben hambun sao obum mao sisab baen ub inim obu bor was kaloklwaebe ora.^k

⁸Inin saond bi ora Seran nda obum sab busi aondao deran ker sem men korobur, obum tenaol es bu lu noklbur ngaoll aondao bu ora kam akol bu hayaong, inim enjmor nao ke oborob kone kimb bubur hend ha ora haklwaebe.^l ⁹Inim

^d4:18 Luk 23:31   ^e5:1 Oro 8:17   ^f5:2 Njo 21:15-17; Bis 20:28; Tat 1:11; Pilm 14   ^g5:3 2 Kor 1:24; Pil 3:17; Tat 2:7   ^h5:4 1 Kor 9:25; NjuS 13:20   ⁱ5:5 Ebe 5:21; Nje 4:6   ^j5:6 Mat 23:12; Nje 4:10   ^k5:7 Mat 6:25-30   ^l5:8 1 Tes 5:6

di ora hendeyem ub, inin Karas tenaol sango su hambun bor paoleme baeben di ke mundub mundub bi hondo hayem ub inim di ke bombor ngub was hondo hayem ngao, inim Ngaorol hul ha saor peyo ora habur inim Seran ngo men mba lao hokl pelen ora haklwaebe.^m
¹⁰Inim kang el mend oran ke ngub hondo haklemi o, Ngaor obu tenaol hambun hond homo kone u haraoklaon te ora hayao om ini Karas hesa haru hareklemine ko bember ha peb bu kor bu ubuklub kisao ora. Ngub bisaol obum ini waki bu mubur obu bao bi buri aondao ora haeben sayao ub, ini ngo baeben di Karas obu bao bi ora hayao o hesa haru haeben sareklemine lao ora. Ngub bubur laon obum ini waki ebe mao sa mao tekabur, ini oborob saor peyo hareklemine ko buri mao palaoklaol,ⁿ ¹¹Ngaor ngo obun buri pon pae aondao ora wiyao ub wi aeben ora saklao. Heneng ora.

Pitam bas ngo waeb bu kowes bisao o

¹²Nao haeme mbaoli hakl o, aol Silas obum oborob was biyaol obu naon haeme ebe ora hae ko pangakl ol, obum

ni bisur bubur bas ngo obum waeb bil yaom bas kang ngo eben laob ka. Pangeklem. Ngaorom ini heneng ora hond aondao ora homo bisur buklbur hayao ko, nim ini bor ngo kakl ub inim hul ha saor peyo ora hareklemine ko kakl ol nim angal ngo heneng ora kakl ngao, angal ngo aokl nao hemen hae nen sab hakol ora bubur obul hul ha ora haklwaebe.

¹³Mbini Ngaoron sem su Babilon* enjo ngo bor bereyem baeben di, Ngaorom ini bember ha peb bu mao hasao ub mbini di ngub bember ha peb bu mao hasaol, mbini ngo baebenom ini bor inin kone bor sub tibaen as ko ora haklwaebe lem. Mende di nas Mak ke nda obu di nao isi non bi ora hae ol, obum di ini ebe soklaong as ko ora haklwaebe le.^o

¹⁴Angal mend di ini Karason sem hambunom mendel kone wi wi bu hayem ub ini hakl hakl turi homo ki siken was bi bi bu haklwaebe ora. Ini Karas hesa haru ora hayem baebenom inin kone bor sub tibaen as ko haklemi ora.^p

Pitam bas kabo pen kisao o

1 Ni Simon Pita ni Njises Karason kowan lao aol ora habur, obun angal bib hobao sao kam akol biyu aol ora hae ol, ini tenaol mendbor naom Njises Karasol hul ha ora haroklmao ub bimi baeben bor nim bas ngo eben kakl ka. Naon Njises Karas obu naon Bu Maoraoklao Ngaor ora habur obum nao hond homo oborob ora bu misaol, naom obul bombor ub oborob ora hul ha hayom. ²Inim naon Aorao Aondao Njises ngo hesa Ngaor kab di ora hendeyem ol, mbibim ini hond homo bisur bi ha was haroklbe ub di, inin kone bor sub tibaen as ko hareklemin lobe ub di, ngo sao hakl inin kone bor aondao bu and mao sam sam buklebi ora.⁴

Ngaorom nao obun sem ora sablo mao hasao o

³Ngaorom nao obun sem bao bi buri ora hamun ko kor bu ubuklub kobur sabol peb bu mao hasao o, heneng ora Karas obu di Ngaor ora yao. Ngub yaol obun buri aondao oram obun Ab Ngaor di naom haondaomun muwalisao ora. Ngub muwalobur naom oborob Ngaorom nen sabeyao ub was bu hamun ko hambun sao ngaorukl pelen taol bu njisao ora.^f ⁴Ngub bisaol mbini sun tenaolom heb homo khorob bimi saom nao nao men mbae Ngaorom kone ebe dund se ora u haraoklao ub was u hamun ko, obum nao bor hobao sao aondao ora o di hambun sao njuklwao ko mbes kisao ub obum ngubi tomb nao bisur bu njurukl hayao ora. ⁵Ngub biyaong inim Ngaorol hul ha hayem ub, inim hambun sao kone oborob woroklme ub di haru and sen buri palo bu haklwaebe ora. Ngub bubur lemin inim inin kone

bor oborob ora kimb bu kikil bimi ub di and sen haklwaebe ora. ⁶Mende di inin songolom bi lao ub nao bi men mbaroklme ubi, kone ebe ngubi on was and sen haklwaebe ora. Mend di kone bor hul ha saor peyo haroklme ub di and sen haklwaebe. Ngub bubur lemin Ngaor obu ora hem ko inin kone bor di obun kone waoraoklao ub was and sen haklwaebe.⁵ ⁷Mend di tenaol mende hond homo bisur bu haroklme ub di and sen haklwaebe ora. Inim ngo sao baeben hambun sao ngub bam obobur lemin, mendel kone wi wi bu haroklme ub di and so kowes bin ora haklwaebe. ⁸Heneng ora inim naon Aorao Aondao Njises Karas obu di ora hendeyem ol, inim hambun sao ngo baeben oborob was ngub kond bam bam bu, bu harim sin inim baehaemen ora inj bu haklemil il andub ora sen haklemi. ⁹Ngub buklemi o mbini tenaol mendbor kone ebe ngubi nao woroklme baeben mbinin el bor maong maong bubur el hukl bi non bi hayem ol, mbes Ngaorom mbinin kone bor khorob bu hasmi sao hambun sao kunaesao ub di ko mende nen nao sabe aokl hemen beyaklemi ora.

¹⁰Nao haeme maboli hakl o, ini non Ngaor obum bember ha peb bu ubuklub kisao ub aokl nao hemen hae, inin kone bor bao win was habur oborob was bam bam bu haklwaebe. Heneng ora inim ngub bu harim sin inim saokl nao uklemi ora. ¹¹Ngub inj, inim naon Aorao Aondao Bu Maoraoklao Aol Njises Karas obum maeb ha maomb bo hayao bor tiriyaol komb pa uklaol, ngo bor hondabur haeben saklemi ora. ¹²⁻¹³Heneng ora inim pibnao angal bib ebe nda pangismi tomb, nim angal ngo kakl ub di pangismil inin kone bor wiyao ora. Ngub wiyao o angal ngo hobao sao ora yaol, ni nao heme su ngol bao hae aeben anga

tomb inim angal ngo aokl nao hemen beyareklemine ko, ko ko kao nji ha was hae ub nim oborob ora biyu ko pangakl ka.^t ¹⁴ Aoh nim ora hende ol Aorao Aondao Njises Karasom ni bor kao njisao ub, nim su ngol andub ora nao hae penar pu homoklwao ko hondo ora hae ka.^u ¹⁵ Ni ngub homoklwao tomb inim mabor angal ngo baeben oborob ora nen sab hakol bu hareklemine ko, nim ini bor hem aondao ora kobur oborob ora man man bu kao nju haruklu ora.

**Karas obu bao bi ora
hasaol hindismao o**

¹⁶ Nao haeme mbaoli hakl o, naom ini bor Aorao Aondao Njises Karas buri palaoklbir waki oboklao ko ini bor kao njoroklmao o, naom ini bor baehaemen naon ab sumb wilom inji arman kam aeben aeben bi mend lome nda ub inj kao njoroklmao ka. Ngub inj, naom naon el oram obu bao bi hakol bi ora hasao ub ora hindismaol, naom ngo hindismao sao ini bor kao njoroklmao ora.^v ¹⁷⁻¹⁸ Heneng ora naom obu haru har ne komb bi ora bor hasmao tomb naon Ab Ngaorom mulaol kombaebe pae ebe bao bi ora bor habur, obum Njises bao bi tangar ubi ora men aolin kisaol hindismao ora. Ngub hindismao tomb mulaol darukl ngo bor angal mend yu heben hakl obobur, obun imbi aondao bu ora win ko kaoya kobur kakt, Aol ngo obu nao Isi ora hael, nim obul ora kone ubur turi aondao ora homaklo kisaol pangismao ora.^w

¹⁹ Ngub pangismao o mbes Ngaoron man mini aol hasmi baebenom ngub bukloaol kismi ub mbinin angal ora il sisaol, naom naon kone bor mbini man mini aol ngo baebenom angal hambun sao kismi sao baeben heneng ora kismi

ko pangobur, naom angal ngol hul ha ora hayom ka. Ngub beyem ol mbinin angal ngo kismi o non laomb mend em hundur wiyao bor bao mao bayao tomb, waki hokloben bao bukbur saosolbaem aondao ora bao bu taokl ebeyao o akl biyao nda ub menger ora yao. Ngub yaol angal bao bi ngom inin kone bor uklaol tomb inim bao teb so bukloaol e ko hondoklemine, inin di mbinin angal ngo kismi ol hul ha ora habur men hakol ora bu haklwaebe. ²⁰⁻²¹ Ngub bubur lemin inim hobao sao ora ngo di aokl nao hemen beyae oborob ora nen saboklwaebe. Mbes Ngaoron man mini aol hasmi baebenom angal ngo ko hasmi baeben mbinin konem nen sabobur was inj ko hasmi ka. Ngub inj, Ngaoron Wesao Komb Bi Aondao oram angal ngo Ngaorom nen sabisao ub ora mbinin kone bor kao kalisao ub was ko hasmil, ngubi tomb di mondom obun mbib was habur non obun konem ora nen sabobur, angal ngo waeb bu wismi baebenon te kao dund buklu buwaklao ora.^x

**Aol mendborom Ngaoron
man buwale non bubur
man kho tangar lome o**

2 Mbes Ngaoron sem hasmi daruklol lol Ngaoron man mini non bubur kakla lome aol mendborom Ngaoron man buwale non bu man kho tangar buwalo hasmi ub, ngubi tomb ini hayem darukl o bor di kakla lome aol mendborom Ngaoron man buwale non bubur man kho tangar buwalokl oboklemi. Ngo baebenom kakla ko sub sowa pabur man tangar buwaloklemi ub, tenaolon kone bor kho mao sa saokl mao waklemi ora. Ngub buklemi Aorao Aondaom mbini man kho tangar buwaloklme aol ngo baeben di bu mukl

^t1:12-13 Njur 5; 2 Pit 3:1   ^u1:14 Njo 21:18-19; 2 Kor 5:1

^v1:16 Mat 17:1-5   ^w1:17-18 Mat 17:5   ^x1:20-21 2 Tim 3:16; 1 Pit 1:11

ko bisao o, mbinim obu di tuwabur mesao kaloklemil mbinin mbib ke hondoklbur is kaebis ora buklemi.^y ²Ngub buklemil tenaol andub mendborom man kho ngo turi homobur khorob tangar tangar andub sao bu haklemi. Ngub buklemil tenaol tangar aebenol haklemi baebenom mbini Karason sem heneng ora habur o bu hayem ko pangobur, mbinim Ngaoron harer ebe oran taol mi puklmi baeben bor angal kho andub sao kao beya maobowa angal buklemi ora. ³Ngub buklemil mbini man kho tangar mini aol baebenom tenaolon mone osisao heb aondao ora homoklmel, mbinim inin mone di osisao maobala muklbur, mbinim baehaemen angal tangar tangar andub ora imbi karu ubur kao njukleming hondo ora haklwaebe. Ngub buklemi o tenaol hambun te mao bembera sarbeklao aol aondao ndam mbini ngo baeben te mao bembera sarbeyoklbur man man bu paesao, mbini lu bowes bu ke mai handaklao aol o obu di u nao paoli bao hondo hayao ora.^z

⁴Pangeklem. Mbes angal mini wesao mendborom di khorob bismi o Ngaorom mbini war sowa nao bibur, obum mbini sen yam mbinin ki aongao tanga bara is de ora bor pen kobur, hana em hundur wi ora bor munu tu kaob kaob bisao ora. Ngub bisaol mbinim ngubi tomb Ngaorom tenaol hambun te mao bembera sarbeklao bao o pindib paen ko bao me u haeme ora.^a ⁵Mbes ora mbini tenaol mendborom di Ngaorom makl homo mesao kalobur khorob was bismi o, Ngaorom mbini ngo baebenom ngub bu haen war sowa nao bisao ora. Ngub inj, obum ib wae aondao ora eben kobur mbini khorob bu hasmi ngo baeben hambun ibom nao pelen kisao o, Nowa obu tenaol hambunom kone dund se

u oborob bin ko angal ebe ngo kao kalo hasao aol nda obu bombor o, obun sem is haoklao o daol mbini ngo baeben ora maeb habur bu misao ora.^b ⁶Mend di su and lobokl lobokl aondao kab mend su Sorom hesa Komora kab bor tenaol paolismi baeben hambunom di bombor ngub was bismil, Ngaorom mbinim khorob bismi saon te mao bembera hondobur and lobokl lobokl aondao ngo kab bor isaolaom khorob ora dao pelen kisaol, arman nao kaeb se behukl was wisao ora. Ngub bisao o ngo bisao sao tenaol Ngaor obu hem nao ke khorob bu haroklme baeben hambun bor di, Ngaorom ke mao handaklao ub menger ngo bao wiyao ora.^c ⁷⁻⁸Ngub ke hindismi o aol Lor obu bombor o oborob was bu hasaol Ngaorom obu bu misao ora. Aol Lor kone ebe dund se wi ngo obu mbini tenaol khorob bu hasmi ngo baeben hasmi darukl o bor hasao tomb, mbinim hor hambunon paes pu pu bu hasmi ub di, khorob hambun sao bu hasmi ub hindisao tomb di, mbinim angal kho hambun sao ko hasmi sao pangobur di, obun kone bor hem ko kho aondao ora sen hasao ora. Ngub bisaol Ngaorom oborob biyao aol Lor ngo obu bombor o isaolao ngo bor nao den bu misao ora. ⁹Obum ngub biyao tenaol mendbor Ngaor obu hem ko taol mi poklemi baebenom ke mundub mundub bi hondo harim sin, Aorao Aondao obum mbini saokl nao win ko ebe bisur buklaol ora. Ngub buklaol o mbini tenaol khorob bimi baeben bor di Aorao Aondao ngo obum ebe te mao bembera ke mao handam handam bi haen was hayem ol, mbini ngo baeben mabor bao bu kowes buklaol on te mao sara ke mao handaklao on di uklul men ha ora hayao.^d ¹⁰Ngo baebenon mendbor mbinin songolom

^y2:1 Mat 24:11; Njur 4   ^z2:3 Oro 16:18; 1 Tes 2:5   ^a2:4 Njur 6

^b2:5 2 Pit 3:6   ^c2:6 Njur 7   ^d2:9 1 Kor 10:13; Njur 6

bi lao ub khorob ora bubur, paes pu pu bimi on heb aondao ora homoklme baeben hesa tenaol mendbor Ngaorom bi lao ub maki aondao ora homobur nao hobao sao men mao koraroklme baeben kab non, heneng ora ke aondao bu ora hondoklemil mbini bongeyaokl pokl buwaklemi ora. Mend di mbini Ngaoron man mini non bubur man kho tangar buwaloklme ngo baebenom, ebekone aondao ora po mbinin mbib nen sabeme ub was bu habur, mbinim angal mini wesao yu heben haeme baeben di pakl kang ora di nao heme, angal mini wesao ngo baeben bor maobowa angal was bu haroklme.^e ¹¹Ngub bimi o heneng ora mbini angal mini wesao ngo baeben buri ora, mbini tenaol ngo baeben di men mba te mao saraeb se ora haeme. Ngubi ora haeme o mbini angal mini wesao ngo baebenom Aorao Aondao pakl hom mu sao habur, mbinim khorob bimi tenaol ngo baebenom khorob ngo sao ngo sao bimi ko mbinin angal ba, te mao sara Aorao Aondao nao kao kaloklme ora.^f ¹²Mbini khorob bimi aol ngo baeben kon nao wi some ker non bi ora habur mbinin songolom heb homo bi keyao ub was bu haroklme, mbini aol ngo baeben di aolom sab kon nao wi sao mend mawobur koloklme nda ub mondom ngub mawo kolaeb se ora hayem. Mbinim tangar tangar sao oborob te nao hendeme sao hakl bor di maobowa angal was bu angal khorob ora lome. Ngub bimil heneng ora mbini ngo baeben di some loroklme nda ub lu bowes bib se ora hayem.^g ¹³Mbini ngo baebenom tenaol menden kone bor kho mao sa ke mao handaroklme o, mabor mbini ngo baeben bor di mbinim ngo bimi on san lubur mbinin kone bor di kho mao sa ke mao handaklao ora. Mbinim

heb homo songolom bi keyao ub bu haroklme saom nao turi mao homaklao ko nen sabobur lomen, mbinim khorob ngo bu haroklme sao baeben kowes nao bibur hora bao haen tenaol hambunom henden bao was bu haroklme. Mbinim ini ngo baeben daol maomuu ne no buruklemi tomb di mbini ngo baebenom khorob bu haroklme sao sakl nao pole turi was homobur, mbinim ini maobowaklemi ub ini ebe dol nao hae kun pele haklemi daruklol kho mao sa dol mao haklemi ora.^h ¹⁴Mbini aol ngo baebenom ten heb aondao ora homobur mbinin elom hend hakol was bubur lomen, mbinim khorob bimi sao heb homoklme ub dem was homobur tuwaki buwaroklme. Mbini ngub bimi baebenom tenaol mendbor kone taol taol bu kone peyao bor pen haroklme baeben, sub maobala kao aong aong bubur khorob mao baroklme. Mbini ngo baebenom tenaol menden osisao di hambun sao heb homo hekil hekil was ko haroklme, Ngaorom mbini ngo baeben khorob ora ke mao handa lu bowes bukbur hayao ora. ¹⁵⁻¹⁶Mbini ngo baebenom Ngaoron harer ebe dund se ora baondib maonaoklbir he sam akol bu bum ha haroklme ora. Mbes aol Beyon isi Belam obum mone heb homo aol paoraolao is buklemi o muklbur khorob buk ko pisao o, Ngaorom some dongi angal nao lao saom tenaolom angal lome nda ub mao kabur, man mini aol ngom he sao sobur obum khorob bukluwo ko nen sabisao ub some dongi ngom obu taolu lubur men mbaen kisao. Ngub bisaol mbini aol ngo ngubi tomb khorob bu hayem baebenom di, aol Belam ngom harer ngo hend wisao on ora po hayem.ⁱ

¹⁷Mbini aol ngo khorob bu haroklme baeben ib ubukl hae kumi menger ora

^e2:10 Njur 7-8; Njur 16   ^f2:11 Njur 9
ⁱ2:15-16 Njur 11; Kao 2:14

^g2:12 Njur 10   ^h2:13 Njur 12

hayem. Mbini ngo baeben mulaol non bi menger di hayem. Posabsu aondao ora ebeyao tomb mulaol ngo wiyao o hi taokl maon nan pu pu biyao nda ubi menger ora hayem ol, Ngaorom mbini aol ngo baeben poklemi o su em hundur aondao ora mao mur komb pae non bi wi mendbor man man bu mbakae-sao ora.^j ¹⁸Mbini aol ngo baebenom kon nao wibur baehaemen il nao sokl bi on angal khorob aondao bu ora ko habur lomen, mbinim tenaol mendbor mbes khorob bismi ub tuwabur ngubi tomb wen kone baol monoklme baeben bor, mbinim inim songolom heb homo bi lao ub di ebe buklemi ko Ngaoron angal ebe mend ke non bu sub sowa pa kao kalobur lomen, mbini ngo baeben wakt saokl mao waroklme.^k ¹⁹Mbini man kho tangar buwaloklme aol ngo baebenom tenaol ngo saokl mao waroklme baeben bor, menjao mondom inin kone bor nao men mbaklaol inim ebe sisab bin was haklemi lome. Ngub lome o mbinin mbib mbini saokl mao wa kho mao saraok-lao saon kowan lao aol ora hayem ka. Pangeklem. Mondom obun kone bor hem lao sao bombor mend bao hem kao hakol was bu harob sin, obu ngo saon kalabus non bi ora haklao.^l ²⁰Ngub saok-lao tenaol mendbor naon Aorao Aondao Bu Maoraoklao Aol Njises Karas obu ora hondobur, mbinim sun tenaolon kone bor dol mao ha pe paen laoraoklao sao hambun sao wandiyaoklbir bongeyaokl paokl pismi o, mbinim mbes khorob bismi ub wakt hem ko bu bokeyaem sin, khorob ngo buklemi om mbinin kone bor wakt dol mao ha men mbaklao ora. Ngub men mbaklao tomb mbini tenaol ngo baebenom mbes khorob bu hasmi ub men mbabur wakt ko mende ngo bu bokelemi tomb non, ora khorob aon-

dao bu ora bu haklemi.^m ²¹Heneng ora mbini ngo baebenom Ngaoron harer ebe oran nao hondokl bismin ke kang bu hondokl beme o, mbinim harer ebe ngo ora hondobur Ngaoron angal komb bi ora o di mbini bor ngo sao ngo sao bibaebe ko kao kalismi ub ora pangismi o, mbinim ngub nao bi tuwaesmil mbini ngo baeben ke aondao ora hondoklbur hayem.ⁿ ²²Ngub buklemil mbini ngo baebenom ngo bimi sao naom angal mar lomao nda ub, mbini ngo baeben bukl-homam makl taolu ubur wakt noklme nda ubi menger hayem. Mar mende di some baebenom mbini sem leyao tomb iril menjao nao wi ebe wes wes lao pele ora ebeme o, wakt maondao his his bu bobes kusuklme nda ubi menger ora hayem.

Aorao Aondao obu heneng ora wakt oboklao o

3 Nao haeme mbaoli hakl ini nim kone uruklu nda hakl o, nim bas ngo mbes eben kowe sandan ko mende eben kakt ol, inim angal ebe ngo nen sab hakol was bu habur inin kone bor dol nao hae ebe kun pele was hareklemil ko nim bas ko kab ngo waeb bi ka.^o ²Pangeklem. Mbes Ngaoron man mini aol komb bi ora hasmi baebenom mabor ngo sao buklaol ko mbuk waeb bu wismi ub di, ngubi tomb sao naon Bu Maoraoklao Aol Aorao Aondaom nao bor bibaebe kisao ub obun angal bib hobao sao kam akol bimi aol baebenom ini bor kao njismil pangismi ub di, ngo baeben aokl nao hemen beyae wakt was nen saboklemil ko pangakl.^p ³Inim ngo sao di oborob ora nen saboklwaebe. Mabor bao bu kowes buklaol o teb sam sam buk-lao tomb, tenaol maobowa angal bimi aol mendbor mbinin konem heb homo

^j2:17 Njur 12:13   ^k2:18 Njur 16   ^l2:19 Njo 8:34   ^m2:20 Mat 12:45
ⁿ2:21 Luk 12:47-48   ^o3:1 2 Pit 1:13   ^p3:2 Njur 17

bi keyao ub was bu haroklme baebenom ini haklemil obo ini bor maobowa angal ngub buklemi.^q⁴ Njises obum ni waki oboklwao kisao lome o obu nao ebeng, obu abor hayaob? lemi. Ngub kobur lemin mbes su sao kab ingiyaesao ub bao wi aeben ora saklaol, naon ab sumb wil baeben hasmi aeben anga tomb di menjao nao bisaol, ngubi tomb di menjao nao bi hambun sao oborob was bao wi aeben saklao ora lemi.^r ⁵Ngub lemi o mbini ngo baebenom angal hobao sao ngo wiyao o maki homobur nao pangoklbur buklemi ka. Mbes ora Ngaor obun mbib obun angalom su sao kab ingiyaen kisao tomb obum ib keke kobaen kobur ib daruklol su warisao ora. ⁶Ngub warisao Ngaorom waki ko mende obun angalom ib ngom su hambun bor ib wae aondao ora den kisao tomb, ib wae aondao ngo disao om su ngo baeben hambun mao kho saesao ora.^s ⁷Ngub bisaol angal bombor ngo kisao om was nim buklwao ko angal u mbaesao ub, ngubi tomb tenaol mendbor Ngaor maki homo mesao kalo khorob bu hayem baeben bor ke mao handaklbur te mao bembera howes lao bao o pindib paklao tomb, su di saohar di ngo bao wi baeben ngub bao win wa nao bi, mabor is sungom dao pelen koklbur win keyao ora.

⁸Nao haeme mbaoli haki ini nim kone uruklu nda haki o, Aorao Aondao obum nen sabeyao ub karasmas 1,000 andub ora buklhoma iri non bi di bao hor bombor ora ebe men mao ingiyaeb se ora hayao. Ngubi ora hayaol obum bao hor bombor ora o di karasmas 1,000 andub ora non bi yao ko nen sabeyaong, inim ngo sao aoki nao hemen beyaen nen sab hakol bu haklwaebe ora. ⁹Ngub nen sabeyaol obum ni waki oboklwao kisao ub tenaol mendborom obu pen nao ebe

kekeb oboklao ko nen saboklme o, Aorao Aondao obum kekeb ora oboki ko nen sabobur inj beyao ka. Ngub inj, obum tenaol hond aondao ora hemeyaol obum is mend bum ha ke nao henden ko nen sabobur, mbinim kone baol minin ko obum penar bu nao ebe bao hondo ham aeben beyao ora.^t

Mabor su kho uklao o

¹⁰Ngub beyao o paes naoklao aolom sub ora tenaolom nao hendeme tomb paes obo noklme nda ub, Aorao Aondao obu oboklao bao o di ngub ora pindib paklao. Ngub pindib paklaol bao ngon saohar hambun bor aondao bu ora tilli tolla kaokl kaokl pobur saohar hambun bum haklaol, hambun sao saohar bor haraoklao sao baeben di isaolaom dao peklao ora. Ngub buklaol tomb su di isaolao ngom dao peklaol, hambun sao su bor haraoklao sao baeben di do pundi peklao ora.^u ¹¹⁻¹²Heneng ora nim ngo kakl ub ngo sao baeben ngub do pundi peklaol hambun sao ngub bum ha su kho aondao ora uklaong, ini ngo baebenom asub ora bu mae luklbur hayem? Pangeklem. Inim Ngaorom bao hobao sao ngo pindib paklao ub bao hondo haklemi aeben anga tomb, Aorao Aondao obu penar bu eben ub Ngaorom kone ebe komb bi ora wao-raoklao ub was bu habur, obum hambun sao kone ebe dund se wao-raoklao ub was bu haklwaebe ora. Bao ngo pindib paklao kakl on was is sungom saohar hambun aondao bu ora dao peklaol bum haklao tomb, isaolao ngom turub aondao ngo buklaol om su kimb biyao sao haki hambun sao daomu bowes buklaol ib men aolu kimb buklaol ora. ¹³Ngub buklaol o Ngaorom nim buklwao ora kisao ub, obum saohar di su di tangar ka wen

^q3:3 1 Tim 4:1; Njur 18   ^r3:4 Mat 24:48   ^s3:6 2 Pit 2:5   ^t3:9 1 Tim 2:4
^u3:10 Mat 24:29; Mat 24:35; 1 Tes 5:2

pange on was ingiyabur mao ha peb buk-lao ora. Ngub buk-lao o su wen pange ngo waruklao o bor tenaol kone ebe dund se wi was birin ko waruklaong, naom obum ngo buk-lao sao bao hondo haemin ora.^v

**Aorao Aondao oboklaong
oborob hend ha was haklwaebe**

¹⁴Nao haeme mbaoli hakl ini nim kone uruklu nda hakl o, inim hobao sao ngo buk-lao ub bao hondo haklemi aeben anga tomb inim buri palo oborob was bam bam bubur, Ngaorom inin kone bor dol hae sao mend uklaol hondo, ini makl nao hemen ora habur ini Ngaor hesa kone bombor ubi ora u haklwaebe.

¹⁵Nim ini bor bas ngo eben kakl ub Ngaorom naon Karas haeme ebe ora Paol ke nda obun kone bor oborob ora mao kombaesaol, obum di ini hasmil bas bombor ngub was waeb bu eben kise sanda ka. Heneng ora obum ngo kise sanda ub Aorao Aondaom ini hond homo wakl bu mukl ko ora nen sabobur, obum kang mend sub bao ham aeben was biyaong, inim ngo sao oborob ora nen sabo haklwaebe.^w ¹⁶Heneng ora Paol obum obun bas waeb beyao baeben hambun bor angal bombor ngo saon kao was biyaol, obum bas ngo waeb beyao baebenon tenaolom angal ngon te kang mendbor nen sabokl buwaeme tomb, tenaol mendbor mbini kon nao

wi non bi habur kone taol taol bimi baebenom, Paolon angal ngon te kao dund beme tomb mbinim angal tangaron habara kam aeben bimi ora. Ngub bimi o mbinim Paolon angal was inj, mbinim Ngaoron man mbuk waeb bor wiyao baebenon di te tangaron ngub habara was kao dund bu haroklme, mbinin angal ngo habara sao lome om mbinin mbib ke hondoklbur is kaebis ora bu haroklme.

¹⁷Nao haeme mbaoli hakl ini nim kone uruklu nda hakl o, inim nim ngo kakl sao ora hendeyem ngao, tenaol mendbor Ngaor makl homo mesao kakoklme baebenom man kho tangar tangar buwalobur, mbinim inin kone bor taol taol mao baklemi tomb inim ngubi tomb Karasol hul ha hayem ub tuwarek-lemine leming, oborob hondo ora haklwaebe.^x ¹⁸Ngub buklemi o naon Aorao Aondao Bu Maoraoklao Aol Njises Karas nda obum ini hond homo bisur bi ha was haraoklao ub di, obum inin kone bor hambun sao mao nen soba ngo taol bu njerekle ub di, obum ini bor oborob ora ngo biyao ub inim ora hendeyem ngao, obum ngo sao baeben inin kone bor aondao bu and mao saen ora haklwaebe. Aorao Aondao ngo obu bao bi buri imbi wi aondao ora hayao ub, ngubi tomb di ma ora bor di obu imbi wi aondao ngub was bao haeben saklao ora. Heneng ora.^y

^v3:13 Kao 21:1; Kao 21:27   ^w3:15 Oro 2:4; 2 Pit 3:9

^x3:17 Mak 13:5; Mak 13:33; 1 Kor 10:12   ^y3:18 Njur 25

Njonom bas pibnao waeb bisao o

Haeben saroklme angal lao nda obu bao was hayao o

1 Heneng ora haeben saroklme angal lao nda obu pind bili oram mbes di bao was hasaol, inim di ngo hayao on te oborob ora pangeklemin ko naom ini bor bas ngo waeb bu eben laom ka. Nao ngo baebenom aol ngo obum kisao sao naon halom ora pangobur naon elom di obu hindismao ora. Naom obu ngub ora hindismaol obu naon kim di waraesmao ora.^z ² Pangeklem. Haeben saroklme angal ngom waki aol men aolaokl ibisao ub naom obu ora hindismaol, naom ngo hindismao sao tenaol hambunom di pangen ko kao kalam aeben bu haroklmao ora. Haeben mao saraoklao angal ngo obu mbes naon Ab aondao yubu ora nda kab haru hasbi ub ngubi tomb di ngub bao haebe o naom obu ora hindismaol, inim di ngo sao pangeklemin ko kao nju hayom ora.^a ³ Heneng ora nao ngo baebenom naon Ab aondao yubu ora nda hesa obun Isi Njises Karas daol turi homo kone wi wi bu habur, mbibi haru was haroklmao ora. Ngub bimaol inim di naol kone u haklemi tomb, ini di nao daol haru mbibi hesa ngo kone wi wi bu haroklmao ub bemin ko, naom hambun sao hindismao sao di pangismao sao di ngo sao hakl hambun sao inim ngo pangeklemin kao nju hayom o ka. ⁴ Pangeklem. Naom ini bor angal ngo waeb bu eben laom ub non, nao hambunon kone bor turi homoklme sao was aondao bu ora and sen haemin ko ora waeb bu eben laom.^b

Bao bi nda obu hayaol was bao haemin ora

⁵ Heneng ora naom obun angal bib ebe ngo pangismaol naom ini bor kao njuklbur bim o non, Ngaor obu bao bi hakol bi ora hayaol, obu hayao bor em hundur kang ora di nao wiyao ko kao njejom ka.^c ⁶ Aoh, naom obu hesa ngub haru turi hom hom bu haroklmao ko angalom was kobur waki em hundur wi bor taol mi pam sin, naom kakla ora kobur heneng heneng was keyao angal nda hul habur nao bukmao ora.^d ⁷ Ngub inj, obu bao bi ora hayao ub naom di bao bi ora bor taol mi pam sin, naom Karas tenaol mende bor turi hom hom bu mendel kone wi wi bu haklmaol, Ngaor obun Isi Njiseson ibao nda oram di naon khorob bimao sao kunarukl was haklaol, naon kone bor dol nao hae ebe kun pele ora haklmao.^e

⁸ Aoh, naom ninao kone bor khorob biyu sao kang mend nao wiyao kam sin, naom naon mbib karu lubur kakla ora lomaol, naon kone bor heneng lome sao kang mend nao wiyao ora. ⁹ Ngub inj, naom khorob bukmao sao bao kao pa maokl peyam sin, Ngaor obu kone dund se u oborob was biyao ndam nao nao tuwae naon kone bor kho ngo uklaol o kunaklaol, naon kone bor dol nao hae ebe kun pele ora haklmao. ¹⁰ Ngub bukmao o naom nim khorob menjao nao biyu ora ko kowes bam sin, naom ngub ngo bukmao saom Ngaor obu kakla lao aol ora hayao ke non bi soklaol, Ngaor obun heneng was lao angal nda di naon kone bor nao win ora haklmao.

Karas obu naon bisur biyao aol ora hayao o

2 Ini nao nongnas non bi o hakl o, nim ini bor bas ngo waeb bu eben kaki

^z1:1 Njo 1:1-2; Njo 1:4; 1 Njo 2:13-14   ^a1:2 Njo 1:14   ^b1:4 Njo 16:24   ^c1:5 1 Tim 6:16; Nje 1:17   ^d1:6 1 Njo 2:4   ^e1:7 Njo 3:21; NjuS 9:14; Kao 1:5; Kao 7:14

ub non inim khorob sao oran kang mend nao beklemin ko eben kakl alem. Ngub bi o ini ngo haklon mondom khorob ba sin, Njises Karas obu kone dund se wi oborob biyao ndam naon Ab aondao bor naon kho kunaen ko kao deb deb barukl was hayao ora.^f ²Heneng ora Karas obun mbib ora naon kho ngo wiyao sao kunaklbur hayao ora. Ngub hayao o naon khorob bimao sao was inj, obum sun tenaol hambunom di khorob was bu haroklmel, mbinin ne manaesaol mbinin kone bor kho wiyao ub di kunaklbur ora hayao.^g

³Naom Ngaorom bibaebe keyao sao baeben oborob ora men hakol bu harum sin, nim Ngaor obu hayaol teb so ora habur obu hondo mao bembera ora harilukl ko nen sobemin ora. ⁴Mende di aol mondom nim Ngaor obu hondo ora hae lao o, obum Ngaorom bibi keyao ub nao bi hul harob sin, obu kakla lao aol ora hayaol obun kone bor heneng lome sao nao win ora hayao.^h ⁵⁻⁶Ngub buklaol o mondom Ngaorom keyao sao hul nao harob sin, obum Ngaorol aondao bu ora kone wam wam bu hayao ora. Ngub buklaong mondom di ni Ngaor kab haruklu ka sin, aol ngo obum di Njises Karasom hambun sao oborob was bu hasao ub bu habur ora kaebe buklaol. Pangeklem. Naom di nim ngo kakl ub bu haklmao tomb ni heneng ora Ngaor kab haru hae ko ebe mao bembera hondo ora haeb se hayom.ⁱ

**Ngaorom bibaebe keyao sao
wen pange wiyao o**

⁷Ini ninao tenaol sango nim kone uruklu nda hakl o, nim ini bor angal ngo,

ngo sao ngo sao bibaebe ko waeb bu eben kakl ub non angal wen pange inj kakl ka. Ngub inj, inim mbes Ngaoron angal bib hobao sao nda pibnao ora pangisimndis tomb inim angal ngo di mbes ngo ora tomb pangismil, inim angal ngo pango ora hayem.^j ⁸Aoh, ngub pangismi o nim angal wen pange mend ngo waeb bi o non inim oborob ora pangobur beklemin ko ora waeb bi. Heneng ora Njisesom oborob bisao saom naom di oborob was baomun ko naon kone bor oborob was mao baraoklaol, naom man wen pange ngo wiyao on te di oborob ora kao dund beyaol ora hendeyom. Ngub hendeyom ol angal ngo ngub kao dund beyao. Mbes em hundur u mba haraoklao nda o bao bi hakol bi aondao oram bao be ol, em hundur nao wi bao bi ha u kimb be ora.^k

⁹Ngub be ol mondom ni bao ngo hayao oral was bao haruklu lao o obum tenaol sango mende bor ko hom ha was harob sin, aol ngo obu mbes hasao ub ngubi tomb di em hundur wi bor was bao hayao ora.^l ¹⁰Ngub beyao o mondom tenaol mende hond homo kone u harob sin, aol ngo obu bao hae oral habur oborob was bu haraoklaol, obum buklaol sao tenaol mende saokl nao wib se sao on was bu haklao ora.^m ¹¹Ngub inj, mondom tenaol sang mende bor nar wen ebe hende non bu ko hom ha was harob sin, aol ngo obu em hundur wi ora bor was bao hayao. Ngub beyaol aol ngo obun el bor em hundur u mbayao tomb, obum harer hondokl buwabur ni harer an poklwaob ko he sao hender bi hayao ora.ⁿ

^f2:1 NjuS 7:25; NjuS 9:24   ^g2:2 Njo 1:29; Njo 11:52; Kol 1:20; 1 Njo 4:10; 1 Njo 4:14   ^h2:4 1 Njo 1:6-8   ⁱ2:5-6 Njo 13:15; Njo 14:21-23; 1 Njo 4:12; 1 Njo 4:17; 1 Njo 5:3   ^j2:7 1 Njo 2:24; 1 Njo 3:11; 2 Njo 5-6
^k2:8 Njo 1:9; Njo 13:34; Oro 13:12   ^l2:9 1 Njo 3:10; 1 Njo 3:15; 1 Njo 4:20
^m2:10 Njo 11:9; Oro 14:13   ⁿ2:11 Njo 11:10; Njo 12:35

¹²Ini ninao nongnas non bi o hakl o inim Karason sem ora haroklmel, Ngaorom inim khorob bismi sao di Karason kunaen kisaol nim ini bor bas ngo waeb bu eben kakl ka.^o ¹³Ini aol kon wi o hakl o, ini obu pind bili ora ngo mbes ora hasao o ngubi tomb di bao was hayao nda ora hendeyem ol, nim ini bor bas ngo waeb bu eben kakl. Ini aol nas sao hayem hakl o, inim di Seran tenaol khorob mao baraoklao nda men mba ora hayem ol, nim ini bor bas ngo lu eben kakl.^p

¹⁴Ini nongnas baeben o, inin Ab aondao yubu ora nda ora hendeyem ol, nim ini bor bas ngo waeb bu eben kakl ka. Ini aol kon wi o hakl o, inim obu mbes ora hasao pind bili ora ngo ngubi tomb di bao was hayao nda hondo ora hayem ol, nim ini bor di bas ngo lu eben kakl. Ini aol nas sao hayem hakl o, Ngaoron angal ebe nda inin kone ndaon bor honda wiyaol, inim buri palobur tenaol khorob mao baraoklao nda men mba ora hayem ol, nim ini bor bas ngo eben kakl ora.

Naom su ngo bor hendeyom sao mendel kone nao wemin ora

¹⁵Pangeklem. Inim sun tenaolom khorob hambun sao bimi ndisaol di, hambun sao woroklme ndisao haklol di hem ko kone nao wibaebe ora. Ini ngo haklon mondom ngo sao haklol kone u harob sin, obum Ab Ngaorol kone wib nao se ora haklao.^q ¹⁶Heneng ora naom di ora hendeyom ub sun tenaolom khorob buklemi on heb aondao ora homoklme ub di, mbinin elom hondobur nim ebe sao ngo hel mun sa ko nen saboklme ub di, sun woroklme saom ebekone mao paraoklao ub di, ngo sao baeben hambun ora

Ab aondao yubu ora nda hayao bor hakl ebe inj, su ngol waoraoklao sao was yao.^r ¹⁷Pangeklem. Sun tenaolom elom hondo heb homobur bu haroklme sao di, kone kimb bu bimi sao hakl di, tangar tangar hambun sao ngo bu hayem sao hakl di, wi aeben nao saeb se ora yaol bum harukl hayao ora. Ngub buklaol o tenaol mendbor Ngaorom keyao sao men hakol bu haklemi baeben non haeben saklemi ora.^s

Karason saond bi mbes pindib parob ora

¹⁸Ini nao nongnas non bi o hakl o, ngubi tomb hambun sao bu kowes buklaol bao o mbes teb se ora. Inim mbes Karason saond bi mend oboklao ke pangisimndis ub ngubi tomb obun saond bi andub ora obo pindib pa kimb ba ora. Ngub bal naom hambun sao bu kowes buklaol bao o mbes ngo teb se ko ora hendeyom ka.^t ¹⁹Mbini man tangar buwaloklme ngo nao tuwaki paokl peyem baeben non, mbesin di mbini naon sem ora inj hasmi. Aoh, mbini ngo baeben di naon sem heneng ora Karason sem hakl bismin, mbinim nao tuwaki ngo pisimndis ub nao bi, nao haru bao haem kokl bismil bao hakl bemaol. Ngub bukl bemaol o mbini ngo baebenom nao tuwaki paokl pismi saom, mbini ngo baeben nao Karason sem inj hayem ko muwaleyaol naom di ora hendeyom ka.^u

²⁰Heneng ora ini ngo baeben non Karason Wesao Komb Bi Ebe nda taol bu njisao ub mismil, mbini ngo baebenom lome ub di heneng keyem kakla keyem ko inim di panaem ora mao bembera hendeyem.^v ²¹Ngub beyem ol nim ini bor bas ngo eben kakl o di, inim heneng heneng was lao angal nda nao pange

^o2:12 1 Kor 6:11   ^p2:13 1 Njo 1:1   ^q2:15 Oro 8:7   ^r2:16 Oro 13:14; Nje 4:16; 1 Pit 2:11   ^s2:17 Mat 7:21; 1 Kor 7:31   ^t2:18 Mat 24:5; Mat 24:24; 1 Pit 4:7; 2 Njo 7   ^u2:19 Bis 20:30; 1 Kor 11:19   ^v2:20 1 Kor 2:15; 1 Njo 2:27

hayem kobur inj bas ngo eben kakl alem. Ngub inj, inim di ora hendeyem ub heneng was lao angal ndam mendborom tenaol maobowabur kakla lome nda ub, kakla ngo lome nda ubi nao taokl ubuklao ko ora hendyem ol, nim ini bor bas ngo waeb bu eben kakl ora.²² Mbini kakla ngub lome aol oran aeb was yao ko pangeyem? Pangeklem. Mbini aol ngo Njises obu Ngaorom Eben Ke Aol inj yao lome baeben ora yao ka. Mbini ngub lome baebenom Karason saond bi ora habur, Ab aondao yubu ora nda hesa obun Isi ngo kab mesao kalobur nao hende non bu haroklme ora.^w ²³ Heneng ora mondom Ngaoron Isi nda nao hende non bu mesao kala sin, obum Ab aondao yubu ora nda di nao hende non bu mesao kalo hayao. Aoh, mondom Njises obu Ngaoron Isi ora hayao ko hondobur obul hul ha harob sin, obum Ab aondao yubu ora nda di hondobur obu hesa haru was hayao ora.^x

²⁴ Pangeklem. Inim angal hobao sao ngo mbes pangisimndis ub men hakol ora bibaebe. Heneng ora inim ngub men hakol bu ora harim sin, Ngaoron Isi nda hesa Ab aondao yubu ora ngo obu kabom ini di nao maru tuwae men hakol buklebi ora.²⁵ Ngub beyaol Karas obum nao bor nim buklwao ora kisao ub obum nao haeben mao saklao ora.^y

²⁶ Nim ini bor bas ngo eben kakl ub non mbini mendborom ini abo ngo baeben maobowaklbur hayem ol, mbinim ini ngub maobowaklbur hayem ko kao njubur bas ngo eben kakl ka.²⁷ Ngub bi o ini ngo baeben bor non Karasom Wesao Komb Bi Tangar nda taol bu njisaol, Wesao ngom inin kone bor bao hayao ora. Ngub bao habur obum ini bor hambun sao oborob ora

kao njeyaol, ini bor mondom man man ko ngo sao ngo sao bibaebe nao kaeb se ora hayem. Pangeklem. Wesaom ini bor ngo kao njerekle ub kakla nao ke heneng was laong, obum lao ub was bu habur inim Karas tuwaki nao pe obu haru was bao haklwaebe ora.^z

²⁸ Ini nao nongnas non bi o hakl o, mabor Karas obu obo pindib paklao tomb naom pakl homo sakl sakl nao pole nao sisab bi oram buri palo tekakl mbin ub, naom Karas obu haru habur obum lao ub was bu haemin ora.^a ²⁹ Heneng ora inim Karas obu kone dund se wi oborob biyao aol ora hayao ko nen sobaem sin, mbini tenaol mendbor kone dund se wi oborob ngub bu haklemi baeben di Ngaoron isi wane haklemi ko nen saboklwaebe ora.^b

Nao ngubi tomb Ngaoron isi wane ora hayom o

3 Nao tenaol hakl ka, Ab aondao ndam naol aondao bu ora hond homo kone u haraoklao nda ub nen saboklwaebe ora. Ngub kone ubur obum nao bor ini ni Ngaor ngon nongnas ora hayem keyao. Heneng ora nao ngo baeben non Ngaoron nongnas ora hayom o, mbini sun tenaol khorob bu haroklme baebenom Ngaor obu nao hende ora haroklmel, mbinim ngo Ngaoron nongnas ora hayom ub di nao hende ora hayem.^c ² Ini ninao tenaol sango nim kone uruklu nda hakl o, nao ngubi tomb non Ngaoron isi wane ora hayom ka. Ngub beyom o nao mabor non nao asub bi ora haklmaob ko naom oborob nao hende ora hayom o, bombor sao mend non naom di ora hendeyom ol, mabor Karas obu panaem ora obo pindib paklao ub oborob ora hend heneng buklmaol, nao di obu ngo oboklao ubi hakl-

^w2:22 1 Njo 4:3; 2 Njo 7   ^x2:23 Njo 5:23; Njo 15:23; 1 Njo 4:15; 1 Njo 5:1; 2 Njo 9
^y2:25 Njo 3:15; Njo 6:40   ^z2:27 Njo 16:13   ^a2:28 1 Njo 3:2; 1 Njo 4:17
^b2:29 1 Njo 3:7; 1 Njo 3:10   ^c3:1 Njo 1:12-13; Njo 16:3

mao ora.^d ³Mbini tenaol ngo Karas obu ngubi ora oboklao ko nen sabo mbinin kone bor turi homo hondokl engel bin boroklme baebenom, mbinin kone bor di kho dol hae sao kang mend nao win ebe kun pele ora, Karas obu hayao ubi ora habur hondo haroklme.

⁴Khorob bimi sao baeben Ngaoron man ora hul habur bimi ke wiyao, mondom khorob ba sin obum Ngaoron man ora makl homobur buklaol, obu Ngaoron man hul haraoklao aol ora hayao. ⁵Heneng ora inim di ora hendeyem ub Karas obu khorob kang ora di nao bib se ora habur, obum tenaol hambunon kone bor kho wiyao sao kunaklbur obo pindib paesao ora.^e ⁶Heneng ora mondom Karas obu hesa haru haklao tomb obum khorob nao buklaol ora. Ngub buklaol naom di ora hendeyom ub mondom khorob was bu harob sin, obum Karas obu ibisao ub di nao hende ora hasao mend yaol, obum ngubi tomb di Karas nao hende ora hayao.^f

⁷Ini ninao nongnas non bi o hakl o, mondom ini maobowaklemi hondo ora haklwaebe. Mondom oborob was bu harob sin obum Karasom kone dund se u oborob was bu haraoklao ub ora buklaol, obu di kone dund se wi oborob biyao aol ora hayao.^g ⁸Ngub hayao o khorob ngo bimi on pibnao oran Seranom mbes tibiya bisaol, mondom khorob bu harob sin obu Seran sem ora hayao. Heneng ora Seran ngom khorob ngub was bu hasaol hondobur, Ngaoron Isi ora nda obum Seran ngo men mba ora lu taol peyoklbur obu su ngo bor obo pindib paesao ora.^h ⁹Ngub bisaol aol mend obu Ngaorom wen marin haklaol obu di Ngaoron isi ora harob sin, Ngaorom biyao sao di obum nen sabaok-

lao sao di hambun sao Ngaoron kone bor wiyao sao baeben aol ngo obun kone bor was wiyao ora. Ngub beyaol obu Ngaoron isi ora habur, obum khorob bimi sao bor nao taol mi peb se ora hayao.ⁱ ¹⁰Pangeklem. Obu ngubi ora hayaong, naom tenaol Seranon nongnas hesa Ngaoron nongnas haklemi ub kab ngub ora te mao bembera hendemin ka. Tenaol mondom kone ebe dund se u oborob bimi ub nao bibur, obum obun Karas haeme mende di hem ko kone nao wi harob sin, mbini tenaol ngub buklemi baeben Ngaoron nongnas inj hayem ko nen sobemin ora.

Mendel kone wi wi bu haemin ora

¹¹Inim angal bib hobao sao nda pibnao pangismi tomb ngub ora pangismi. Naom nao hakl hakl mendel kone u hond hom hom bu haemin ora ke pangismi.^j ¹²Aoh, naom mbes aol Ken obu hase sanda ubi nao haemin ora. Aol Ken ngo obu Seranon sem ora habur, obum obun haeme pe paen lisao ub nao bemin ora. Kenom obun haeme ngo asub ko ora pe paen lisao ko pangeyem? Pangaoklaob. Ken obun haeme ngo kone ebe wi oborob was bu hasao o, Ken obu kone kho wi obum khorob was bu habur obun haeme ngo lu tuwaesao ora.

¹³Nao haeme mbaoli hakl o, ngub bisaong mbini sun tenaol khorob bu haroklme ngo hayem baebenom ini bor nar wen ebe hende non bubur saond bi men koro harim sin, inim burir nao biklwaebe ora.^k ¹⁴Heneng ora nao ngo baebenom non naon tenaol sango mendel kone wi wi bu ora hayom ka. Ngub beyom ol, naom oborob ngo bimaosom, nao mbes khorob was bismao tomb nao ora pe pae menger hasmao

^d3:2 2 Kor 3:18; Pil 3:21   ^e3:5 2 Kor 5:21; 1 Pit 2:22-24; 1 Njo 2:2

^f3:6 Oro 6:1-2; Oro 6:14; 1 Njo 3:9   ^g3:7 1 Njo 2:29   ^h3:8 Njo 8:44

ⁱ3:9 1 Njo 5:18   ^j3:11 Njo 13:34   ^k3:13 Mat 5:11-12; Njo 15:18-19

ub di tuwa ora hayom ol, naom ngubi tomb oran haeben saklbur ora hayom ko muwaleyao ora. Ngub beyom o mondom tenaol mende hem ko kone nao wi harob sin, obu ke hondo haeben saklbur ora hayaol obu mbes lu heme ndi on ora hayao.^{1 15} Ngub beyaol mondom obu tenaol sango mende bor nar wen ebe hende non bu ko hom ha was harob sin, aol ngo obun kone bor tenaol mende pe paen lu tuwaraoklao aol ora hayao. Ngubi hayaol inim di ora hendeyem ub mbini tenaol pe paen loroklme baeben oran haeben nao saklbur ora hayem.^m
¹⁶ Inim naom tenaol mendel oran asub bubur kone uklmao ko nen sabeyem? Pangeklem. Karasom nao hond homo kone ubur himisao ub naom di tenaol mende ora hem ko bisur bukлмаol naon toklo tuwarum sin, naom di nim tenaol mende heneng ora ngo hem ko kone u harilukl ko nen saboklmao ora.^{n 17} Aoh, aol mondom obun sun osisao andub ora maru u haklao o, aol ngo obum tenaol sango mend menjao nao wi ora burubur dam nao bin ora buruklao ub ora hondobur o, obum obun tenaol sango ngo hond homo bisur bu osisao mendbor nao taol bu kala sin, wakt aol ngo obum nim Ngaorol kone u haruklu ko angal ngo lao ub obum asub nen sabobur lao ko pangeyem?^{o 18} Ini ninao nongnas non bi o hakl o, naom naon ne komb pae bor nim tenaol mendel kone u haruklu ko angalom was inj kemin ora. Ngub inj, naom tenaol mende heneng ora hond homo kone ubur lomaon, oborob ora bisur be-min ka. ¹⁹⁻²⁰ Heneng ora naom ngub ngo bu haklmao tomb naom Ngaoron angal heneng ora keyao nda di men hakol bu hayom ko hondo ora haklmao. Ngub bukлмаol naon kone bor nje kho ora hael

ko te mao sara sara bila sin di, Ngaor obu naon kone kang ngo nao te mao saraklao o di men mbae ora habur obum hambun sao ora hendeyaong, nao obu hesa haru was hayom ko nen sabobur lomaon sub naon kone bor tibaen ora haemin.
²¹ Nim ini kone uruklu nda hakl o, naom ngub habur lomaon naon konem nje kho hael ko, naon kone bor kend mao ba te nao mao sararila sin di, naom Ngaorol ha hul peyo ora harilukl ko nen sabobur sub naon kone bor tibaen was haemin ora.^p
²² Heneng ora naom Ngaor bor njem ngo sao ngo sao bisur bibi ko kao kalemao tomb di, naom obum nao bor bibaebe keyao sao hul nao hae oborob ora bubur, hambun sao obum turi homo bib ko nen sabeyao ub was bimao ndal sakl, naom obu bor ngo bibi ko kao kalemao sao hakl di oborob ora pangobur biyao nda ka.^{q 23} Pangeklem. Nao bor Ngaoron angal hobao sao oran mbes Karasom di kao njisao ub ngub bibaebe keyao. Inim ninao Isi Njises Karasol hul ha ora habur, inim ini hakl hakl di mende hond homo kone wi wi bu haklwaebe ke wiyao ora.^r
²⁴ Ngub ko hayaol mondom Ngaorom ngo bibaebe keyao ub bu ora harob sin, obum Ngaor haru ora hayaol, Ngaorom di aol ngo obu nao tuwae obu kab haru was bao hayao ora. Ngub beyaol Ngaor obun Wesao nao bor taol bu nji peb bisaol, naon kone bor Wesao ngo hayao om inim Ngaor obu ngub haru was hayem ko kao nji nji bi was hayao ub naom ora hendeyom ka.^s

Ngaoron Wesao hesa wesao tangar kab hayeb o

4 Ini ninao tenaol sango nim ini kone uruklu nda hakl o, su ngo hambun bor man tangar mini aol andub

¹3:14 Njo 5:24; 1 Njo 2:11   ^m3:15 Mat 5:21-22; Kao 21:8

ⁿ3:16 Njo 13:1; Kal 1:4; 1 Tes 2:8   ^o3:17 Nje 2:15-16   ^p3:21 NjuS 4:16

^q3:22 Mat 21:22   ^r3:23 Njo 6:29; Njo 13:34   ^s3:24 Oro 8:9; 1 Njo 4:13

ora mbinin man buwalam akol bu hayem ora. Mbini ngo baebenom ngub bu habur mbinim nao ngo baebenon kone bor Ngaoron Wesao hayao lomeng, mbinim man lome ub Ngaoron Wesao kao kaleyao ub lem be? kakla lao wesao keyao ub tenaol maobowabur ora lem ko, wesao kho ebe hambun oborob ora mao bembera hondoklwaebe.^t ²Pangeklem. Inim ngub hondo haklemi tomb ngub ora mao bembera hondoklwaebe. Mondom Njises Karas obu aol heneng men aolaoklbir su ngo ibisao ko tenaolom pangen oborob ora kao dund bu harob sin, obum heneng ora Ngaoron Wesao kao kaleyao ub ora ko hae ko nen saboklwaebe ora.^u ³Ngub inj, mbini mendborom Njisesom ngub nao bisao ko tenaolom pangen kao kalo harim sin, mbini ngo baebenom wesao tangarom kao kaleyao ub leming, mbini ngo baebenom Ngaoron Wesao kao kale inj, inim mbes Karason saond bi ngo oboklao ke pangismi nda ub ngubi tomb mbes obo pindib parob ol, mbini ngo baebenom ngo ko hayem ub Karason saond bi ngon wesao ndam mbinin kone bor kao kaleyao ub ora ko hayem.^v

⁴Ini ninao nongnas non bi o hakl o, ini Ngaoron sem ora hayem ol, inim oran mbini man tangar mini aol ngo tenaol maobowam akol bu haroklme ngo baebenon angal di nao pange, mbini men mba ora hayem ka. Heneng ora inin kone bor Ngaoron Wesao buri ora ngo hayao om mbini sun tenaol ngo baebenon kone bor kakla lao wesao ngo hayao o di men mbayao ora.^w ⁵Pangeklem. Mbini ngo baeben oran mbini sun tenaol ora hayem ol, mbinin man ngo ko haeme sao baeben di su ngon man was ko haroklme. Ngub bimil

mbini sun tenaol baebenom mbinin man ngo oborob ora turi homo pango boroklme ora.^x ⁶Ngub bimi o nao ngo baeben non Ngaoron sem ora hayom ka. Ngub hayom ol mbini tenaol mendbor Ngaor kab haru haroklme baebenom naom Ngaoron angal ebe ngo ko hayom ub oborob hem ko pangoklme ora. Aoh, mbini Ngaoron sem inj haeme baebenom naom angal hobao sao ngo kema ub hem ko nao pangoklme. Ngub biming naom menger tom kab sao ngo hondoklmao tomb, mbinim man tangar tangar ngo buwalo hayem ub mbinim Ngaoron Wesao heneng lao ndam kao keyao ub lem be? kakla lao wesao ndam kao keyao ub lem ko naom ebe hondoklmao ora.^y

Ngaor obu tenaol mendel kone woroklmen te ora hayao o

⁷Ini ninao tenaol sango nim ini kone uruklu nda hakl o, tenaol mende hond homo kone woroklme kone ngubi Ngaor obu hayao bor ora hakl ebeyaong, naom nao hakl hakl mendel oborob ora hond homo kone wi wi bu haemin ora. Heneng ora mbini tenaol mendel hond homo kone u haroklme baebenom Ngaor obu hayao ub di hondo ora hayem ol, mbini ngo baeben Ngaoron isi wane ora hayem.^z ⁸Ngaor obu mendel hond homo kone woroklme on te ora hayaol, mondom tenaol mende hond homo kone nao wa sin obum Ngaor di nao hende ora hayao.^a ⁹Pangeklem. Ngaor obun Isi kuwis akl bombor ora hasao o, obum nao tenaol hambun hnd homo kone aondao bu ora u haraoklao ub, obun Isi ngom nao haeben mao saen ko su ngo bor eben kisesa.^b ¹⁰Ngub bisaol kone ebe ngo tenaol mendel kone woroklme

^t4:1 Mat 7:15; 1 Tes 5:21; 1 Njo 2:18; 2 Njo 7   ^u4:2 1 Kor 12:3

^v4:3 1 Njo 2:18; 2 Njo 7   ^w4:4 Mat 12:29; 1 Njo 5:4-5   ^x4:5 Njo 15:19

^y4:6 Njo 8:47   ^z4:7 1 Njo 2:29   ^a4:8 1 Njo 4:16   ^b4:9 Njo 3:16

on te ngub wiyao. Nao tenaolom Ngaor obu inj hond homo kone woroklmao ka. Ngub inj, Ngaor obum ora nao hond homo kone u haraoklao ub obum obun Isi ndam naon ne mana, naon kone bor kho wiyao sao baeben mu tuwa kunaen ko eben kisao ora.^c ¹¹Nim ini kone uruklu nda hakl o, obum ngub biyaong Ngaorom nao ngo hond homo kone u harekle ub, naom di wakl nao hakl hakl mendel hond homo kone wi wi bu haemin ora.^d ¹²Heneng ora mondom Ngaor obu elom nao hindisao o, naom tenaol mende hond homo kone u ora harum sin, Ngaor obum di naol aondao bu ora kone u mbabur nao haru was bao haklao ora. Ngub buklaol naom tenaol mendel ngub ngo kone u haklmao saom, Ngaorom tenaol hambun hond homo kone u haraoklao ub ngub ngo sekle ko ora hend waklmao ora.^e

¹³Pangeklem. Ngaorom obun Wesao Tangar Ebe ora nda nao bor njisaol, naom obu kab haru was hayom ub di, Ngaor obum nao nao tuwae nao kab was bao haraoklao ub di, Wesao ngom ngo sao nao bor kao njurukl was haraoklao naom di ora hendeyom ka.^f ¹⁴Mend di Ngaor obum obun Isi ndam sun tenaol hambun ora bu min ko su ngo bor eben kisao ub naom ora hindismaol, naom ngo hindismao ub tenaol hambunom pangen kao kalam akol bu hayom.^g ¹⁵Heneng ora mondom Njises obu Ngaoron Isi ora yao ko tenaol mendem pangen kao dund bu harob sin, Ngaorom aol ngo obu haru ora hayao. Ngub beyaol aol ngo obum di Ngaor kab was haraoklao ora.^h ¹⁶Ngub ora beyaol naom di ora hendeyom tomb Ngaorom naol heneng aondao bu ora ngo hond

homo kone u harekle ko ora hendeyom ol, naom obul ora mewa hayom ka.

Pangeklem. Ngaor obu tenaol mende hond homo kone woroklmen te ora hayaol, mondom tenaol mende hond homo kone u harob sin obum Ngaor kab haru was hayaol, Ngaorom di obu nao tuwae obu kab haru was hayao.ⁱ ¹⁷Heneng ora, tenaol mendel kone woroklme ub, naon kone bor aondao bu ora and sam sam bin haklmao on te ngub ora yao. Karasom tenaol hambun hond homo kone ubur oborob was bu hasaong, naom di su ngol bao haklmao aeben anga tomb obum ngo bu hasao ub was bu harum sin, Ngaorom tenaol hambun te mao bembera taol buklaol bao on di naom pakl nao heme sisab bi oram turi homo haklmao ora.^j ¹⁸Pangeklem. Mondom naol aondao bu ora hond homo kone u harob sin, wakl naom asub ko pakl homoklmao? Aoh, obum nao bor menjao buklaol ko pakl homo kone taol taol nao bi naom as ko haklmao ora. Ngub inj, obum nao bor menjao buklaol ko pakl homo kone taol taol bu harum sin, naom ngub ngo bukmao saom obum naol aondao bu ora hond homo kone u hayao ub inim oborob nao mao bembera hende ora hayem ko panaem ora muwaloklao.

¹⁹Heneng ora naom tenaol mendel hond homo ngo kone u hayom ub non, Ngaorom nao bor mbes ngub hond homo kone u hasaol naom tenaol mende hond homo kone u hayom ka. ²⁰Ngub beyom o mondom nim Ngaorol kone u ora hae lao o, obum Karas haeme mende bor nar wen ebe hende non bubur ko hom ha was harob sin, obu kakla lao aol ora hayao. Pangeklem. Aol ngo obum tenaol sango mende non hond homo

^c4:10 Oro 5:8-10; 1 Njo 2:2   ^d4:11 Mat 18:33   ^e4:12 Njo 1:18; 1 Njo 2:5-6

^f4:13 2 Kor 1:22; 1 Njo 3:24   ^g4:14 Njo 3:17   ^h4:15 1 Njo 5:5

ⁱ4:16 1 Njo 4:8   ^j4:17 1 Njo 2:28

kone wib se ora mbini haru ngo hayem o, obum mbini hond homo kone nao wi ora harob sin, mondom Ngaor obu elom nao hindisaong obum Ngaor elom nao hendebur asub ora turi homo kone uk-lao? ²¹ Aoh, heneng ora Karasom di kao njisaol naom pangismao ub, mondom Ngaorol kone u harob sin obum tenaol mende di hond homo kone u ora haebe buk-lao ka.^k

**Karasol hul ha haemem sun khorob
bimi sao men mbaroklme o**

5 Mbini tenaol andub mendbor Njises obu Ngaorom Eben Ke Aol ora hayao ko hondo ora habur, obul hul ha haroklme baeben hambun mbini Ngaoron isi wane ora hayem. Tenaol mendbor nongnason ab mend hayao ol kone u haeme baebenom, aol ngo obun nongnas baeben di hem ko kone u ora haroklme.¹ ²Naom ngub menger mubur, naom Ngaorol kone u habur obun man hambun sao bibaebe ke wiyao ub di hul nao hae bu harum sin, naom Ngaor obun isi wane baeben di hond homo kone u ora harilukl ko nen sabo haemin ora. ³Ngub habur lomaon naom Ngaorom bibi keyao sao baeben hem ko bu harum sin, naom Ngaor obul di kone u ora haklmao. Heneng ora Ngaorom nao bor ngo bibaebe keyao sao kem homaeb se sao dim nao yaol, naom ebe bib se hayom ka.^m ⁴Pangeklem. Mbini tenaol Ngaoron isi wane haeme baeben hambunom sul khorob bimi sao baeben hambun sao saond bu kalo men mba ora haroklme. Ngub bimil nao ngo baebenom Ngaorol hul ha ora harokl-mao ndal, su ngo bor khorob tangar tangar sao nao saokl mao waklbur nao bor saond bu njeyao sao baeben di men

mba ora haroklmao nda ka.ⁿ ⁵Aoh, aem was sun khorob bimi sao ngo baeben saond bu kalo men mbaeb se hayao? Pangeklem. Mbini tenaol ngo Njises obu Ngaoron Isi ora hayao ko nen sabobur obul hul ha haroklme baebenom ora men mbaroklme.^o

**Ngaorom Njises ninao Isi ora
yao ko kao dund bisao o**

⁶ Aol mend su ngo bor ibisao om kongon tom kab sao mend bukbur ibisao, aol ngo obu Njises Karas ora sisesa. Ngub obobur kisaon obum ib bor teka habur mbabtas bisaol hindismi ub hesa obun ibao is pe kowal bi bor peben kisaon nda kabom, tenaol hambun bor kongon tom kab sao ngo bukbur ibisesa. Ngub bisaol obum kongon ngo ibom was ware pe bukbur inj ibisao ora. Ngub inj, obum ib hesa ibao kab kobaranom kongon ngo bukbur ibisesa. Ngub bisaol Ngaoron Wesao ndam di heneng was ko haraoklao, Wesao ngom di Karason ngo bisao saon kao dund biyao ora.^p ⁷⁻⁸Ngub biyaol tenaolom heneng was lao Wesao ngom lao ub pangoklemi tomb di, ibom muwaloklao hondoklemi ub di, ibaom muwaloklao hondoklemi ub di, tom teb sao ngom angal ukl bombor ora kobur, Njises obu Ngaoron Isi ora yao ko tenaol hambunom henden muwalo kao kalo haroklme ora. ⁹Ngub bimil naom tenaolom mbinin mbib beme saon arman keme o pangemao tomb di mbinim heneng ora lem ko pangoklmao nda o, Ngaor obum ora obun mbib beyao saon menjao menjao kao dund buk-lao tomb tenaolom ngo lome nda ub inj, hambun sao obun mbib nao bor biyao sao hobao sao ora laol, obum hambun sao heneng was ko haraoklao ko naom di

^k4:21 Mat 5:44-45; Mak 12:29-31   ^l5:1 1 Njo 4:15

^m5:3 Mat 11:30; Njo 14:15; Njo 14:23-24; 2 Njo 6   ⁿ5:4 Njo 16:33

^o5:5 Oro 8:37; 1 Njo 4:4   ^p5:6 Njo 1:29-34; Njo 15:26; 1 Njo 1:7

ora hendeyom. Ngub biyaol Ngaor obum Njises di ninao Isi ora hayao ko tom teb sao ngom naom haondaomun muwalen kakl hayao ora.^q ¹⁰Ngub beyaol mondom Ngaoron Isi ndal hul ha ora harob sin, tom teb sao ngom aol ngo obu bor Karas obu Ngaoron Isi ora yao ko obun kone bor kao dund bu muwalakl haen ora haklao. Ngub inj, mondom Ngaorol hul nao hae harob sin, Ngaorom Karas obu nao Isi ora hayao ko ngo kao dund biyao nda ub di, aol ngo obum heneng ora yao ko nen nao sabe haklao ora. Ngub buklaol aol ngo obum Ngaorom angal ngo heneng le ko nen nao sabe haklao tomb, obum ngo buklaol saom Ngaor obu kakla lao aol ora hayao ke non bi soklao ora.^r ¹¹Ngaorom naon kone bor obun angal heneng wiyao ub ngo kao dund biyao ub non, obun Isi nda obu di tenaol haeben mao saraoklaon te ora hayao ko kao dund beyaol obum nao haeben mao saklbur hayao ora. ¹²Ngub beyaol mondom Ngaoron Isi ngo hem ko taol mi pobur obum Njises kab kimb bu peyo ora harob sin, obu haeben ora saklbur hayao. Ngub inj, mbini tenaol Ngaoron Isi ngo kab kimb nao bu pelen haroklme baeben haeben nao saeb se ora hayem.^s

**Karas obu tenaol haeben
mao saraoklao aol hayao o**

¹³Pangeklem. Nim ini bor bas ngo waeb bu eben kakl ub non, inim Ngaoron Isi ndal hul ha ora hayem baeben bor, inim ni heneng ora haeben ora saklbur hae ko hondo mao bembera ora harek-lemine ko nim ini bor bas ngo waeb bu eben kakl ora.^t ¹⁴Naom Ngaor bor kao kaloklmao tomb Ngaor obum ora nen sabo bu haraoklao ub, njem ni ngo sao hond homo bisur bibi ko kao kalam sin,

obum naon angal pangobur nao hond homo bisur buklaol ora. Ngub buklaol naom naon kone bor di Ngaor obu pakl nao heme sisab bi ora habur obu hayaol teb so taol mi pe non bu ora haroklmao nda ka.^u ¹⁵Heneng ora naom di ora hendeyom ub naom Ngaor bor ngo sao njibi ko obu kao kalemao sao bao njao-raoklao ndang, naom ngub ora nen sobemin. Nim Ngaor obu bor ngo njibi ko kao kalakl sao, nim mbes mu wi non bi ora bere ko nen sabo haemin ora.

¹⁶Ini ngo haklon mondom inin Karas haeme mondom khorob menjao buklaol hondoklemi o obum khorob ngo buklaol saom obu ke hondo haeben nao mao saeb se sa sin, Ngaorom njen Karas haeme ngo obu wakl bu min ub njem Ngaor bor kao kalebe ora. Aoh, nim ngo kakl o non inim mbini Karas tenaol mendborom khorob sao mend buklemil inim wakl Ngaor bor lemi tomb, mbini ke hondo haeben nao saeb se soklao baeben bor ora ngub Ngaor bor lowaebe kobur kakl ka. Ngub kakl o nim ini bor ngo kakl ub non, mbini tenaol mendbor khorob tangar ubi ora mend bubur ke hondo haeben saklbur hayem baeben bor ngub Ngaor bor lemine ko inj kakl alem.^v ¹⁷Pangeklem. Hambun sao tenaolom oborob nao bimi sao baeben khorob bimi sao was yao o, khorob ngo sao baebenon mendbor bimi om non tenaol bao ke hondo haeben nao mao saraoklao ora.

¹⁸Naom di ora hendeyom ub mbini tenaol Ngaoron nongnas ora haeme baebenom khorob bimi sao bor hem ko taol mi nao puklmi ora. Ngub inj, Ngaorom tenaol ngo obun isi wane haeme baeben oran Seranom kang ora di nao waraen ko, obun Isi ndam oborob

^q5:9 Njo 5:32-37; Njo 8:18   ^r5:10 Kal 4:6   ^s5:12 Njo 3:36

^t5:13 Njo 20:31   ^u5:14 Njo 14:13; Njo 16:23; 1 Njo 3:21-22   ^v5:16 Mat 12:31

ora bisur bu maeb haen ko haraoklao ora.^w

¹⁹ Heneng ora naom di ora hendeyom ub nao non Ngaoron isi wane ora hayom o, su hambun bor mbini tenaol khorob bu haroklme ngo paoleyem baeben non khorob mao baraoklao Seran aondao ndam ora maomb bo haen hayem ka.

²⁰ Naom di ora hendeyom ol Ngaoron Isi nda obu su ngo bor mbes ibisaol, obum naon kone bor Ngaor obu pone aondao ora hayao ub hend heneng baomun ko naon kone bor oborob ora mao kom-

baraoklao. Ngub biyaol nao Ngaoron Isi Njises Karas nda kab haru haroklmaol, naom Ngaor obu pon pae aondao ora nda kab di heneng haru was haroklmao ora. Heneng ora obu Ngaor pone aondao ora habur obu haeben mao saraoklao Ngaor ora hayao.^x

²¹ Ini ninao nongnas kang non bi o haki o, mbinin ngaor menger tangar tangar saol hul ha haroklme ndisao bor oran, makl homo mesao kalo ora haki-waebe ka.

Njonom bas ko kabo waeb bisao o

1 Ni Ngaoron semon maeb haraoklao aol ndam, ten nje Ngaorom obun sem ora hanin ko bember ha haen kisaol, nim nje di njen nongnas baeben di ini hambunol heneng ora hem ko kone u habur ini bor bas ngo waeb bu eben kakl ora. Ngub bi o nim was inj ini hem ko kone u haruklu ka. Aoh, mbini tenaol enjo ngo nao haru hayom on mendbor Ngaoron angal heneng was keyao nda hem ko men hakol bu haroklme baeben hambunom di ini hond homo kone u haroklme ora.^y ²Heneng ora Ngaoron angal heneng was lao ndam naon kone bor bao was ubur wi aeben ora saklaol, nao enjo ngo bor hayem baebenom ini ngub hond homo kone u haroklmao ora.

³Naom ngub angal heneng was lao nda men hakol bu habur, tenaol mendel oborob ora hond homo kone wi wi bu ora haroklmao ndal, naon Ab aondaos hesa Ab aondaos ngon Isi nda Njises Karas kabom nao hambun hond homo taeki ko bisur bi was habur, naon kone bor di sub tibaen as ko was hamun lebi ora.

Inim mende hond homo kone u ora haklwaebe

⁴Pangal. Nim njen nongnas mendborom nao bor Ab aondaos bibaebe kisaos ub obun angal heneng was lao nda men hakol bu oborob was bu hayem ke pango ora hae ol, nim turi aondaos ora homo hae alem.^z ⁵Nim angal ebe ngo pango ora hael nim ini bor bombor sao ngo oran beklemin ko kakl ngao, naom Karas tenaol mende hond homo kone wi wi bu haemin ora. Nim ini bor angal ngo kakl o non nim angal wen pange

inj kakl. Ngub inj, naom mbes angal bib hobaos sao ngo pibnaos ora pangisumndis tomb di angal ngo pangisumndis ka.^a ⁶Naom Karas tenaol mende ngo hond homo kone u haemin kakl on te ngub ora wiyao. Naom Ngaoron angal hambun sao nao bor bibaebes keyaos ub hul nao hae bu haemin ora. Pangeklem. Inim mbes ora di obun angal hobaos sao ngo oran ngub pangismi. Ini hambunom kone ebe tenaol mende hond homo kone wi wi bu haroklme ubi was u haklwaebes ke pangismi ora.^b

Man tangar buwaloklme aol andub ora akol bu hayem o

⁷Pangeklem. Man tangar mini aol andub ora su hambun bor tenaol maobowam akol bu hayem ora. Ngub akol bu habur mbinim nen sabo haroklme ub Njises Karas obu di su ngo bor aol heneng men aolaokl naos ibisaos lome. Ngub lomel mbini ngo baeben oran kakla ko tenaol maobowaroklme aol ora hayem ol, mbini Karason saond bi ora hayem ka.^c ⁸Ngub hayem ngao mbinim ini maobowaklemi oborob hondo ora haklwaebes. Aoh, inim non hobaos sao ora ngo buri palo pangobur misimndis ol, inim mabor di ngon sokl hobaos sao ora ngo muklbur hayem o baondib men nao bi muklbur ora harim sin ebe ora soklao. ⁹Pangeklem. Mondom Karason angal heneng ora wiyao ub ora ware pe men hakol nao bi obum wakl man tangar mende habara munu harob sin, aol ngo obum Ngaor kab haru haraoklao ub nao bi obu armend ora po hayao. Ngub buklaos o mondom Karason angal oborob ora buri palo men hakol bu harob sin, Ab aondaos hesa Ab aondaos Isi nda kabom aol ngo obu hesa haru was bao

^y1:1 1 Pit 5:1; 3 Njo 1   ^z1:4 3 Njo 3   ^a1:5 1 Njo 2:7; 1 Njo 3:11

^b1:6 1 Njo 5:3   ^c1:7 1 Njo 4:1-3

haebe ora.^d ¹⁰Mend di mondom ini haklemil man kao njukl oboklao ub obum Karason angal ebe ngo inj, obun man tangar mend habara kao njukl oba sin, inim obu heben heben bu oborob obaeng ib ko, obu inin anda bor di nao men pae bombo u paoloklwaebe ora.^e ¹¹Heneng ora mondom aol ngub mend oboklao o bor nje oborob obaeng ib ko heben heben ba sin, aol ngo obu di man kho tangar buwalo haraoklao aol ngon bisur bu, man kho tangar ngo mbibi haru buwalo haroklbe aol non bi haklao ora.

**Angal kang ngo kao
kowes ora wiyao o**

¹²Nim ini bor angal kaeb se andub ora wiril o, nim angal ngo hakl bobae ngo

bor waeb was nao buklwao ora. Ngub inj, nim mabor sao abo ini hayem ol oboklwao ko pangakl ol, abol nao haru angal kao kao bu buruklmao tomb nim angal ngo baeben di ebe kao njuklwaol, naom turi aondao bu ora hom hom buklmao ko pangakl ka.^f ¹³Ten o ka, njen haeki ngo obu Ngaorom obun sem ora haen ko bember ha haen kisao ndan nongnas baebenom di ini bor ini ebe soklaong, inin kone bor sub tibaen as ko ora haklwaebe lem.

Njonom bas ko tebo pen kisao o

1 Ngayas o, nje Ngaoron angal heneng was lao ndam yao haemeyakl ora mao hasaol, nim nje heneng ora hond homo kone u ora haruklul, ni Ngaoron semon maeb haraoklao aol ndam nje bor bas ngo eben kakl ka.⁸ ²Nje nao haeme nim kone uruklu nda o, njen kone ora bor oborob was hael ub di nim hondo ora hae ol, Ngaorom nje oborob ora bisur buklaol tomb nje oborob as ko was hanin ko di, njem hambun sao buklesi sao hakl ebe was sen ko di, nim Ngaor bor kao kalo haruklu ora. ³Heneng ora mbes sao naon Karas haeme mendbor abo ngo nje hael ol hakl ibismi baebenom njem Ngaoron angal heneng ora wiyao nda oborob ora men hakol bu hael kismil pangobur, nim turi aondao bu ora homo haruklu. Aoh, nim di njem oran angal heneng ora wiyao nda men hakol was bu hael ko hondo ora hae.^h ⁴Heneng ora mbini ninao nongnas non bi hayem baebenom Ngaoron angal heneng ora wiyao nda oborob ora hem ko men hakol bu hayem ke pangeyo tomb, nim turi aondao bu ora homo haruklu ora. Ngub biyul nim turi aondao bu ora ngo homaklo om, tangar ebe turi bi sao mend beyao tomb turi homaklo ub di ora men mbaraoklao ora.

Ngayasom Karas tenaol oborob ora bisur bu hasao o

⁵Ngayas o nje nao haeme kone uruklu nda o, njem Karas tenaol mende ngo hond homo bisur bel ub njem oborob ora bel alem. Aoh, njem Karas tenaol tangar aeben o haeme baeben di turi homo bisur was bu harili ora. ⁶Heneng ora njem tenaol ngo bisur bili baebenon mendborom enjo ngol obobur, njem

tenaol mendel ngo kone u bisur bu harili ub nao Ngaoron sem enjo ngo bor hayom baebenom pangaomun kao njismi ora. Pangal. Mbini aol ngo angal bib hobao sao nda kam akol bimi baebenom su tangar mendbor angal bib ngo kao kalokl pen ko di wakl was bisur bae sin, njem Ngaorom di turi hemen ora buklesil oborob ora buklesi ka.ⁱ ⁷Ngub buklesi o mbini ngo baebenom non tenaol hambunom Njiseson imbi bor kaoya ken ko kongon hobao sao o ora bukl poklemil, mbini tenaol Ngaoron man hem nao ke baeben bor menjao njib ko nao muklemi ora.^j ⁸Ngub bukleming nao ngo baebenom oran mbini aol ngubi ngo baeben oborob bisur bu haemin ora. Heneng ora naom mbini ngo baeben ngub bisur bukmaol tomb oran, mbini ngo baebenom Ngaoron angal heneng was lao ngo tenaol hambunom pangen kao kalo, kongon hobao sao ngo buklemi ub nao haru bi non bi ora soklao ka.

Dayotepisom khorob sao was bisao o

⁹Nim ini hor boroklme sem bor mbes sao angal mend waeb bu eben kowao o, aol Dayotepis obum non nim inin aol aondao maomb bo haraoklao aol han ko nen sabobur, naon angal di nao pange hul was hae ke pango hae alem. ¹⁰Ngub be kaem ol nim mabor abo ngo ini hayem ol oboklwao tomb aol ngo obum nao bor malen bu angal baondaokl munu andub sao ngo bu haraoklao sao baeben, njem nao bor ngo sao ngo sao was bili ko hambun sao kao paklwao ora. Aoh, obum bombor ngo sao was inj, obum khorob tangar tangar ngub was bubur keyaon, Karas tenaol mende aebenol haeme baeben ubukl bereme tomb di, obum ini oborob obaeming ubuklub nao ke i hende non was bu haraoklao ora. Obum ngub beyaol aol

ngo obun sem mendborom Karas tenaol ngo ubukl bereme baeben turi homo oborob obaeming ubuklub kakl bereme tomb di, obum obun sem ngo baeben di ko aondao bu ora homobur, ini naon hor boroklme sem inj hayem ngao puklub ko lu taol dera was biyao ora.

**Aol Dimitiyasom oborob
was bu hayao o**

¹¹Nje nao haeme nim kone uruklu nda o, njem mbini mendborom khorob ngo bu hayem ub bi isur isur nao bibi ora. Ngub inj, njem oborob was bam bam bu haebe. Heneng ora tenaol oborob bu haroklme baeben Ngaoron sem ora haroklme o, mbini mendbor khorob was bu haroklme baebenom Ngaor obu nao hende ora haeme.^k

¹²Ngub haeme o tenaol hambunom aol Dimitiyasom non oborob was bu hae ko kaoyaroklme ora. Ngub bimil Ngaoron angal heneng was lao ndam aol Dimitiyas ngo obum oborob was ngo bu hae ko tenaol hambunom henden muwa-

leyao ora. Aoh, nim di obum oborob was biyao turi aondao bu ora homobur obum oborob was biyao ko kaoya kakl ol, njem di nim ngo kaklo ub heneng ora lao ko ora hendele ka.¹

**Angal kang ngo kao
kowes ora wiyao o**

¹³Nim nje bor angal kaeb se andub ora wiril o nim angal ngo baeben bobae bor waeb nao buklwao ora. ¹⁴Ngub inj, ni abo ngo nje hael ol penar bu ora oboklwaol, yao maomunu burubur angal ngo hakl ebe kao kao buklbao ko nen sobakl ka.

¹⁵Heneng ora nje ebe soklaong njen kone bor sub tibaen as ko was haebe. Njen Karas tenaol sango mendbor enjo ngo bor hayem baeben hambunom di ini ebe soklaong inin kone bor sub sisab bin was haklwaebe lem. Nim di mbini Karas tenaol abo ngo bor hayem baeben bor ini ebe soklaong inin kone bor sub tibaen was haklwaebe kene kaebe.

Njurom bas ngo pen kisao o

1 Ni Njemuson* haeme Njur ora hae o ni Njises Karason kowan lao aol ora hae ol, nim ini tenaol Ngaorom sablo haen kisao baeben bor bas ngo waeb bu eben kabl ka. Naon Ab Ngaorom ini hond homo kone wi ha haen was hayem ol, Njises Karasom di ini oborob ora maeb ha haraoklaol nim ini ngo baeben bor ora bas ngo eben kabl.^m ²Ngaorom ini hond hom ha was haraoklao ub di, obum inin kone bor sub tibaen as ko hareklemine lao ub di, obum inil kone u haraoklao ub di, ngo sao hakl inin kone bor aondao bu ora and sen lao ora.ⁿ

Angal bib ebe nda men mbarokleme aol mendbor hayem o

³Nao haeme mbaoli hakl ini nim kone uruklu nda hakl o, nim pibnao oran ini bor bas ngo waeb bubur Ngaorom nao Karas tenaol hambun bu misao on kao njuklwao ko nen sabowao ora. Ngub nen sabowao o aoh, wakl ngubi tomb non ini bor bas ngub ora waeb bu kao njurukl ka. Ngaorom nao tenaol obun sablo haen kisao baeben bor obun angal bib hobao sao ngo hambun ora dengi munu ko bombor ora kao njisaong, inim mbini tenaol mendbor Ngaorom saond bi sao harokleme baebenom lemi sao nao pange Ngaorom obun angal bib hobao sao ngol hul ha ora habur, angal ngo oborob ora men hakol bu haklwaebe.^o ⁴Pangeklem. Mbini aol mendbor Ngaorom makl homo mesao kalokleme baebenom mbinin kone bor wiyao sao mupangobur, nao hayom daruklol sub sowa pa as aol hae non bu habur mbinim khorob bimi saon was and mao sam sam buklbur harokleme. Ngub bubur lomen Ngaorom

tenaol hond homo bisur, bu mbinin kone bor kho wiyao o kunaraoklao on te ngil ngaol mao kabur angal tangar ubi ora lome. Mbini aol ngo baebenom naon Aorao Aondao Njises Karas obu naon wesmbao bombor ora hayao o tuwabur mesao kalokleme. Ngub bimil mbes Ngaorom mbuk waeb bor buklao ke wisao ub, Ngaorom ngo baeben ke mao handaklbur man man bu paesao ora.^p

⁵Mbes Aorao Aondao obun sem Isreyel tenaol ngo su Isib bor paolismi baeben ke hindismi o obum wakl kur mi pobur kemi pisao ora. Ngub bisa o mabor tenaol ngo baebenon mendbor obul hul ha nao hasmi baeben pe paen lu bowes bisaol, inim di ora pangismi o inim ngo sao aokl nao hemene hareklemine ko wakl kao njurukl ka.^q ⁶Mende di mbes angal mini wesao mendborom Ngaorom mbini bor kongon hobao sao ora bibaebe kisao ub was nao bi, mbinin mbib nen sabismi ub di mend habara bi was bubur, Ngaorom mbini mao hasao su o di tuwaesmi ora. Ngub bismil Ngaorom mbini angal mini wesao ngo baeben sen ya buri loklaeb nao se ora mondom ki aongao tanga barabur em hundur wi ora bor mao hasaol, mabor Ngaorom mbini ke mao handaklao bao aondao ora mend pindib paklao o bao me u haeme ora.^r ⁷Mend di su Sorom hesa Komora kabon and lobokl lobokl aondao ora kab bor tenaol paolismi baeben hambunom di, angal mini wesao ngo baebenom khorob ngo bismi ub was bubur kismine, mbinim heb hom hom bu paes was pu pu bubur, ten di aol di mbini hambunom menden toklo heb was hom hom bu hasmi. Ngub bismil Ngaorom mbini isaolao dao hakol bi ora bor dao pelen haorisao, naom menger ngo bisao sao hondobur pakl aondao ora homo,

^m1:1 Mat 13:55   ⁿ1:2 2 Pit 1:2   ^o1:3 1 Tim 1:18   ^p1:4 Kal 2:4; 2 Pit 2:1
^q1:5 1 Kor 10:5; 2 Pit 1:12   ^r1:6 2 Pit 2:4; 2 Pit 2:9

mbinin ngo bismi ub naom nao baomun ko muwalisao ora.^s

⁸Bombor ngo bismi ub was mbini aol Ngaoron man buwale non bimi ngo nao darukl o bor hayem baebenom di, mbinin toklom heb homo khorob buklemi on was hora mao oba bam akol tubur Ngaoron bi lao sao makl homo tuwabur, Ngaoron angal mini wesao baeben bor di ebekone po maobowa angal was bimi ora.^t ⁹Ngub bimi o angal mini wesao baebenon wesmbao aondao ora obun imbi Maekel hesa Seran kabom, Moses pe pa wisaol Moseson toklo ngo nje muklesi ni muklwao kao kao bu ab saond bu arer bisbi ora. Ngub bisbi tomb di tenaol ngo ngubi tomb hayem baebenom ebekone peyem ub, angal mini wesao hambunon wesmbao aondao ngom ebekone po Seran bor maobowa angal di nao bibur obum ngub kisao. Ngaor obum ora nje taolu lu ke mao handaklao ora kisao.^u ¹⁰Ngub bisao o aol ngo ngubi tomb nao darukl o bor hayem baebenom, te hobao sao hambun sao wiyao baeben nao hendebur ebekone po angal kho hambun sao ko haroklme. Ngub bubur lomen mbinin naom oborob nen sabeyom ko pangoklme sao baeben di, bukhloma somem kone kimb nao bibur mbinin konem beyao ub bao was bu haroklme ubi kone woroklmel, mbinin ngo bimi saom mbinin umu karu loroklme ora.^v ¹¹Is ora alem. Mbini aol man kho buwaloklme ngo baebenom mbes aol Kenom harer kho mend kare wisao on was peyem ka. Mende di mbini ngo baebenom aol Belamom mone was hem kobur obun umu hem nao ke lu tuwaesao ub, mbinin di menger bombor ngub was mbinin toklo hem nao ke tuwaklbur ora hayem. Mend

di mbes aol Koram Ngaor bor ebekone po hel hondo angal bisao ub mbini ngo baebenom di ngub was beyem ol, mbini ke hondoklbur ora hayem.^w ¹²Ini hambunom obo kiril mba mendel kone wi wi bu ne haoruklemi tomb mbini man tangar lome aol ngo ini hayem darukl o bor hayem baebenom, some hibi hom some heya wi hambun karae mao ba kho mao saraoklao nda ub ini di kho mao saklemi ora. Heneng ora mbini di ini daol haru maomunu ne haorubur no bereme tomb, mbinin sakl nao pole ne noklemi on was hem ko hekil hekil lome. Mend di mbini ngo baeben mulaol non bi ora hayem ol, inin em bor em we hambun sao kaeb soklaol se eben ko nen saboklemi o, se nao eben ko popom se maraoklao sao mulaol ngo baeben hi taokl poklao ora. Mend di mbini ngo baeben is non bi hayem o mondom is ngon pilao munu pe paesmil, is il saoklao ingi o pindib payao tomb il nao sen ora hayem.^x ¹³Mend di mbini ngo baeben ib wae aondao ora daoklao nda ubi menger hayem ol, ib wae deyao tomb howar make lu turaraoklao nda ub mbinin khorob bimi on sakl poloklme sao di bu pindib pa was buklemi. Mend di mbini ngo baeben mand huwinj menger ora hayem ol, mand huwinj baebenom saohar em hundur wi ora bor akol akol bu haroklme nda ub, mbini ngo baebenom di su em hundur aondao bu ora mao mur komb pae sao wi mend bor haeben sabur, ngub bu haen ko Ngaorom man man bisao ora.^y

Mabor aol ngo baeben ke hondoklemi o

¹⁴Mbes pibnao ora Ngaorom Aram obu warisaol, Aramom maru wam aeben aeben bisao on aol sem haoklao nan

^s1:7 2 Pit 2:6; 2 Pit 2:10   ^t1:8 2 Pit 2:10   ^u1:9 2 Pit 2:11; Kao 12:7

^v1:10 2 Pit 2:12   ^w1:11 2 Pit 2:15; 1 Njo 3:12   ^x1:12 2 Pit 2:13; 2 Pit 2:17

^y1:13 2 Pit 2:17

on sem aol Inok pindib paesaol, aol Inok ngo obum di kisao ub mabor man kho tangar buwaloklme aol ngo baeben pindib paklemi o, mbini ke ngub hondoklemi ko obum mbes ngub kisao. Pangaoklaob. Nim obam sao ngo hende ub Aorao Aondaom obun angal mini wesao buklhoma iri non bi andub ora daol mbini haru oboklemi.^z ¹⁵Ngub obobur lemin tenaol khorob bimi baeben hambun bor te mao sara howes ko ke mao handaklemil, mbini tenaol ngo Ngaor makl homo khorob bu haroklme ngo baebenom mbinim khorob hambun sao bu haroklme sao baeben di, Ngaor bor maobowa peb bu angal kho hambun sao ko haroklme ub di, mbinim khorob hambun sao ngo bu haroklme sao baeben nim khorob ngo sao was biyu ndal ke handakl ko te mao bemberaklemi ora. Ngub te mao bemberabur sakl polo ke hondoklemil, mbini Ngaor makl homoklme ngo baebenom ke ngo hondoklemi ub Inok obum obam sao hondobur kisesa. ¹⁶Mbini man ko buwakloklme aol ngo baebenom hambun sao makl was homobur, tenaol mende bor te mao sera peb bu kakla was kao beya mbinin songolom bi keyao ub was heb homo bu haroklme ora. Ngub bubur mbinim mbinin mbib was kaoya kobur lomen, aol ngo baebenom tenaol mendborom di mbinim nen saboklme ub was bin ko, nje ebe ora hael ko kakla kao deb deb bu konel sukl sukl mao baroklme ora.^a

Inim hul ha saor pe was haklwaebe

¹⁷Nao haeme mbaoli hakl ka. Mbini man tangar buwaloklme aol ngo baebenom ngub bimi o, inim mbes naon Aorao Aondaom Njises Karason angal bib hobao sao kam akol bimi aol baebenom

ini bor kao njismi ub aokl nao hemen biyaklwaebe ora.^b ¹⁸Mbinim ini bor ngub kao njismi. Mabor bao bu kowes buklaol o teb sam sam buklaol tomb aol mendborom Ngaor makl homo mbinin songolom bi lao ub was heb homo bam bam bubur lemin, ini haklemil obobur ini Ngaoron sem bor kir ko maobowa peb buklemi ora.^c ¹⁹Mbini aol ngo baebenon kone ndaon bor di Ngaoron Wesao Komb Bi ora nda nao hayaol, sun tenaolom bimi nda ub mbinin songolom heb homo bi keyao sao was bubur, mbinim Ngaoron sem baeben hambun bor ab saond mao ba bubur armend sisao dikla kaob kaob mao baroklme ora.^d

²⁰Nao haeme mbaoli hakl o mbini ngo baebenom ngub bimi o, inim Ngaoron angal komb bi ebe ora ndal hul ha haroklme ub aondaom bu and sam sam bin was haklwaebe. Inim ngub bu habur lemin Wesao Komb Bi Aondaom oram inin kone bor mao komba kao njuklaol ub, inim hor hambunon buri palo Ngaor bor kao kal ha was haklwaebe ora.^e ²¹Naon Aorao Aondaom Njises Karas obum nao hond homo bisur bu haeben mao saklbur oboklaol ub bao hondo haklmaol tomb, inim paokl nao pe Ngaorom ini hond homo kone u inin iri uklul munu haklao o bor was bao haklwaebe ora.

²²Inim mbini tenaol mendbor Ngaorol hul ha haklemi ub kang mend kone taol taol buklemi baeben di hond homo bisur was bu haklwaebe. ²³Ngub bubur lemin mbini ngo baeben isaolaom and do suban suban bu paraklaol nda ub menger, mbini dao paen hayem ngao inim mbini penar bu, bu mibaebe ora. Tenaol ngo baebenon mendborom khorob bimi ub, inim di naom khorob ngub bukmaol ko hondo pakl wandi pa sao bubur mbini

^z1:14 Mat 25:31   ^a1:16 2 Pit 2:10; 2 Pit 2:18   ^b1:17 2 Pit 3:2

^c1:18 2 Pit 3:3   ^d1:19 1 Kor 2:14   ^e1:20 Kol 2:7; 1 Tes 5:11

hond homo bisur bu haklwaebe ora. Inim ngub buklemi o mbinim khorob bimi sao ngo lab lab kho kollmba bowes bi dol hae menger non bi wiyaong, inim makl homo wandi pa was haklwaebe ora.^f

**Ngaor bor kaoya kemin ko bas
ngo waeb bu kowes bisao o**

²⁴ Ngaor obu bomborom ini saokl nao wereklemi ko oborob ora maeb haeb se hayaol, inin kone bor dol hae khorob sao kang mend nao win ora hareklemi

kobur laon, obum ini turi aondao ora mao homabur ini obu bao bi ora hayao bor hareklemi lao ora.^g ²⁵ Naon Bu Maoraoklao Ngaor bombor ngo obum naon Aorao Aondao Njises Karasom nao bu mukl eben kisaol, obum mbes ora su tenaol hambun nao warisao tomb di ngubi tomb di ma ora bor di obu Hambun Saon Aorao bao bi ora hayaol, obu tenaol hambunon wesmbao ora habur buri palo maomb bo hayaong, naom Ngaor bombor ngo obu bor kaoya kao ha haemin ora. Heneng ora.^h

---

^f1:23 Kao 3:4   ^g1:24 Pil 1:10; 2 Pit 3:14   ^h1:25 Oro 16:27; 2 Pit 3:18

Karasom mabor buklaosao Njon bor kao dund bisao o

Angal ngo mabor buklaosao kao Dund Bisao mbuk on kao dund bi angal yaong hend

Naon Mbaebel mbuk ngon ma nan ora bor waeb bu kowes bi ngo wi o non, Njises Karas obum hambun sao wen mabor buklaosao ora aol Njonom obanda bor henden muwalisaol, Njon obum ngo hindisao sao baeben oborob ora waeb bu wisesa. Ngub bisaol Njisesom wen ngo buklaosao arman ngo wi ub nao hambunom di ebe hondoklmao. Ngub bukklmao o Njonom obanda bor ngo hindisao on te tenaol mendborom mbinin mbib ngub sise saol kobur ko haroklme o, Njises Karas obum mbib ora obanda bor ngo hindisao saon te kao dund bib se hayao ora.

Mend di Karas tenaol mendborom aol Njon ke ngo obanda bor Njisesom wen buklaosao hondobur waeb bu wise o obu di, aol Njon tangar mend hasao mondom waeb bu wisao ye ko nen saboklme. Ngub nen saboklme o waki mendboron kone bor aol Njon obu Njiseson man pange aol duteb nan ngo, Njises Karason Angal Bib Hobao Sao mbuk di, bas pao teb mend daol waeb bu wisao nda sise ko nen saboklme.

Heneng ora Kao Dund Bisao mbuk ngo wi ub wen mabor buklaosao menger andub sao ora Njonom obanda bor hindisao o, angal ngon mendbor te penar bu nen nao sobaeb se sao yao. Ngub wiyao o ora nen sabokl buwaeb se tangar sao oran mend nao wiyao. Ngub inj, angal te mupange sao wiyao ngon mend daol ngub wiyao. Mbes su hambun bor maomb bo hasaomon tuwaraokl ol, ngubi tomb naon Aorao Aondao Ngaor

hesa obum Eben Ke Aol kab mbibi su hambunon wesmbao aondao ora hayeb ol, obum hor hambunon maomb bo ha kimb was buklaosao ora ke wiyao. Kao Dund 11:15.

1 Mbes angal ngo mupango ora wisao o Njises Karasom tenaol hambunom pango pereke pelen kisao ora. Njisesom obun kongon bimi aol baeben bor mabor pena bu ora nao buklaosao baeben hambun sao muwalen ko Ngaorom ngo sao Njises muwalisaol, Njisesom nao hambunom haondaomun ko ni obun kongon biyao aol Njon ngo hae ol, obun angal mini wesao eben kobur ni muwalo kao njisao ora.¹ ²Heneng ora ni Njon ngo hae o oram ngo sao baeben hambun sao ora hondowaol, Ngaoron angal ngo Njises Karasom ni bor kao dund bisaol, nim tenaol hambunom oborob ora pang heneng bin ko ngo kakl ub heneng ora kakl ol nim mbuk ngo bor ngub waeb bi ka. ³Tenaol mendbor Ngaorom mabor buklaosao mbuk waeb bor ngo wi ub hondobur tenaol hambunom pangen ko haklemi baebenom di, tenaol mendbor angal ngo lemi o pangoklemi baebenom di, tenaol mendbor nim angal ngo waeb bi o hondobur oborob ora men hakol bu haklemi baebenom di, bao mend ngubi tomb bukklur be on Ngaorom nim hambun sao bukklwao kisao sao baeben obum heneng ora buklaol, mbini tenaol ngub bu haklemi baeben hambunom turi aondao ora homoklemi ora.⁴

Njonom Ngaoron sem, sem haoklao bor bas pen kisao o

⁴Ni Njon ka. Nim ini Ngaoron sem, sem haoklao su Esiya bor paoleyem baeben bor bas ngo eben kakl. Ngaor obu mbes ora hasao o ngubi tomb di bao was hayaol, obum mabor di oboklao Ngaor ngo obum di, obun bisur biyao

¹1:1 Kao 1:19; Kao 22:6   ²1:3 Kao 22:7; Kao 22:10

wesao is haoklao mend obun maomb bo haraoklao on seya waonu nan bereme baebenom di, mbini hambunom ini bor hond hom ha was habur inin kone bor sub tibaen as ko hareklemine lemi ora.^k

⁵Njises Karas obum Ngaoron Angal Bib Hobao Sao tenaol hambunom pangen oborob dund se was ko haraoklao aol ora habur, pibnao mubao mao sa obu mbes obun maol bor waki enjaokl pisaol, obu bombor o su ngo bor aol wesmbao maomb bo haraoklme aol hayem baeben hambunon wesmbao aondao ora hayaol, obum di ini bor hond hom ha was habur inin kone bor sub tibaen as ko hareklemine lao ora.^l

Njises obum nao hond homo kone aondao ora u habur, obun ibaom naom khorob bu hasmao sao baeben naon kone bor wisao o kunaesaol, ⁶ obum nao obun Ab Ngaorom maomb bo hayao bor was hamun kobur nao Ngaoron baolum aol non bi ora hamun laol, Njises ngo obu imbi wi bao bi buri aondao oram hor hambunon haeben saraoklao ora. Heneng ora.^m ⁷Pangeklem. Heneng ora mabor obu mulaol daruklol oboklao, tenaol hambunom mbinin elom ora hondoklemi tomb aol mendbor Njises obun obare bor tomom asismi nda baeben di, obun ki aongaol nil lismi baebenom di mbinim obu oboklao hondoklemi ora. Ngub oboklao tomb sun tenaol hambunom pakl aondao ora homo burisao pobur, mbinin hibi umu men mbakl mbakl po de khorob ora lemi. E ka. Nim ngo kabl ub heneng buklaol ora.ⁿ ⁸Aorao Aondao Ngaor pon pae ndam ngub ko hayao. Nim hambun sao pibnao tibiyukl di tibiyaklo Ngaor ora hael, nim mabor bu kowes di biyu Ngaor ora

hae ko hayaol, Ngaor bombor ngo obu mbes ora hasao o ngubi tomb di obu bao was hayaol, obum mabor di oboklao Ngaor ngo obun buri tangar tangar andub wiyao ora.^o

**Njonom Aolon Isi Ora
obam sao hindisao o**

⁹Ni Njon. Ni di ini daol nao Njiseson sem ora hayom ol ni inin haeme ora hae. Ni di ini ke hondo hayem ub nao haru ora ke hondo habur, nao hambunom ke kang mend hendemao tomb di naon kone bor kend bin habur hul ha saor peyo was hayom. Ini Ngaorom maeb ha maomb bo haen hayem ub ni di nao haru maomb bo haen ora hayom ka. Nim tenaol hambunom pangen Ngaoron angal bib hobao sao kao kaleyo tomb, nim Njisesol hul ha haruklu ub di tenaol hambunom pangen kao kalaklo ora. Nim ngub biyul mbinim ni lu taolu tuwabur, nim mbini haklemil ko mende nao obon ko su Patmos ib kunja tukun bor wi kang ngo bor mao hasmi ora.^p ¹⁰Ngo tomb Aorao Aondaon bao hobao sao on ko mend oran Ngaoron Wesaom ni buriyab ora men mbaesao tomb, biyukel mbel aondao bu ora pangaoklao ub menger nao mesao nan angal aondao bu ora mend kisaol pangowao ora. ¹¹Ngub pangowao angal aondao bu ora ngo kisao ndam kabl, Njem hambun sao ngubi tomb wen hondoklesi sao baeben njem mbuk waeb bu ubur, Ngaoron sem, sem haoklao ngo baeben hayem o bor pen kaebe ora kisao. Obum ngub kobur kabl, Njem Ngaoron sem su Ebeses tenaol bor di, su Semena tenaol bor di, su Peka-mam tenaol bor di, su Tayatara tenaol bor di, su Saris tenaol bor di, su Pi-

^k1:4 Kao 1:8; Kao 3:1; Kao 4:5; Kao 4:8; Kao 5:6; Kao 11:17; Kao 16:5

^l1:5 Njo 18:37; Kol 1:18; 1 Njo 1:7; 1 Njo 4:10; Kao 3:14; Kao 17:14

^m1:6 1 Pit 2:5; 1 Pit 2:9; Kao 5:10; Kao 20:6

ⁿ1:7 Mat 24:30; Njo 19:34-37

^o1:8 Kao 1:4; Kao 15:3; Kao 21:6; Kao 22:13

^p1:9 Kao 6:9

lareliya tenaol baeben haeme bor di, su Lerosiya tenaol bor di, Ngaoron sem su and te haoklao ngo baeben bor mbuk waeb ngub bu pen kaebe kisao ora.

¹²Ngub kisaol nim aol ngo ni bor angal kao njisao nda baol munu hondoklbur, nim ora baol munubur hend heneng buwao tomb laomb han ngolom wari tomb haoklao mend do hasaol hondowao. ¹³Ngub hondowao tomb laomb aondao ngo do kimb bisao nda baeben daruklol aol is mend obu Aolon Isi Ora non bi hasaol hondowao tomb, obun lab lab saoll oram obun aongao ma bor bor bombo tingi mbabur kisaon, obun kongbaol han ngolom wari barnao sao mondom hak sao samobur tanga mbabur hasaol hondowao ora. ¹⁴Obun wesmbao iri bor hondowao tomb, ora haek bu pele ora some sib iri haek bi hesa mulaol haek bu pele ora mend soklao ndabi menger kab sisaol hondowao tomb, obun el di is sung sao de ora sisaol hondowao ora. ¹⁵Obun aongao di ebe kun pele hib wes wes sao hae ora, han sem menden imbi han mbaras mend isaolao aondao ora bor haek bin ko den haoroklme ndabi sisaol hondowao. Obun angal kisaol pangowao tomb di, ib aondao mend lu dengno taokl en aeben beyao tomb u aondao bu ora mend lao nda ub ora kisaol pangowao ora.^q ¹⁶Ngo tomb obun ki tao nan om saosolbaem is haoklao oran minisaol hondowao. Obun kuwi kuwinj ne kobaran nan hae ora mend di minisaol hondowao tomb, kuwi kuwinj ngo ne boll boll ke ora sisaol hondowao o, kuwi ngo obun ne ndan bor baoraokl-bir dera ibisaol hondowao. Obun el wil bor di bao bi hakol bi ora nar el buri ora mend daoklao ndabi sisaol hondowao ora.^r

¹⁷Nim obu hondowao tomb ni burisao kab pisaol, aol bao bi ora ngo hasao o obun aongao ma teb so bor sul lo-maokl hab hab sao komb hakl po ubur dombes uwaol, ni tenaol pe pae ora mend woroklme nda ubi ora pe pae sao u mba hawao ka. Ngub u mba hawao o obun ki tao nanom ni men mbabur kabl, Nim hambun sao pibnao tibiuyukl di tibiyaokl aol ora hae. Nim bu kowes di biyu aol ora haeng, njem pakl nao homaebe ora kisao. ¹⁸Obum ngub kobur kabl, Ni haeben saraoklao aol ora hae. Ni mbes pe pandis o ni wakl enjaokl pobur ngo hae ong hend. Ni ko mende nao heme haeben ora soklbur hae. Tenaol hambun nao heme bao haeme tomb nim ora mbinin iri uklul men hakol bu haruklul, mendbor homokl beme baeben di hemen ko mbinin iri uklul munu tu sowabur, wesao baeben puklmi harer on pen ko di tiriyao komb paruklu aol ora haeng, njem pakl nao homaebe kisaol pangowao ora.^s ¹⁹Obum ni bor ngub kobur kabl, Njem ngubi tomb be sao baebenon handal ub di, mabor buklaol sao baebenon handal ub di, ngo sao baeben hambun sao njem mbuk waeb bu wibi ora kisao.^t ²⁰Obum wakl kabl, Njem nao ki tao nan saosolbaem is haoklao ngo munuwaol handal ub di, njem laomb tom haoklao ngo daonaol handal o di, ngo baeben angal mar lome nda ub ora handal ol ngon te ngub wiyao. Njem saosolbaem is haoklao ngo handal o Ngaoron sem, sem haoklao ndan angal mini wesao is haoklao o baeben menger ora handal. Njem laomb tom haoklao ngo handal o di mbini Ngaoron sem, sem haoklao ngo su Esiya bor paoleme baeben o menger ora handal ko ni kao njisao ora.^u

^q1:15 Kao 2:18; Kao 14:2; Kao 19:12

^r1:16 NjuS 4:12; Kao 2:12-16; Kao 19:15; Kao 19:21

^s1:18 Kao 2:8; Kao 22:13   ^t1:19 Kao 1:1   ^u1:20 Kao 1:16; Kao 2:1; Kao 3:1

**Ngaoron sem Ebeses tenaol
bor angal ngo kisao o**

2 Njem Ngaoron sem su Ebeses bor haeme baebenon angal mini wesao bor bas mend waeb bu pen kaebe ora kisaol, angal ngo ngub wiyao. Nim nao ki tao nan om saosolbaem is haoklao munu haruklu aol ngo, ni laomb han ngolom wari tom haoklao ngo dao mba hayao daruklol akol bu haruklu aol nda oram, ini hayem ol angal ngo eben kakk.^v ²Heneng ora ini Ebeses tenaol ngo baebenom hambun sao kongon buri ora bubur oborob was bu hayem ub nim ora handakl ka. Ni hende ora. Inim hul ha saor peyo was habur man tangar mini aol khorob bimi mendborom ini maobowaklbur menjao keme tomb di, inim mbinim ngo keme ub makl homobur heneng ora lem ko nen nao saboklme ora. Mbini man tangar mini aol ngo baebenom ini bor ngub lome. Nao di Ngaoron angal bib hobao sao kam akol bimao aol ora hayom lome o, inim mbini man tangar lome aol ngo baebenom angal keme sao baeben pangobur mao bemberaeme tomb di, inim mbinim hambun sao bu haroklme sao baeben mao bembera hendeme tomb di, mbini ngo baeben tenaol maobowaem akol bu kakla lome aol ora hayem ko inim ora hondoklme.^w ³Mbini tenaol mendborom inim ninao angal bib ebe ngo men hakol ora bu haroklme o hondobur, mbinim ini bor khorob menjao menjao mao baroklme o, inim ninao kongon ngo hem ko bemel inin kone bor di kho so kend aondao ora bin habur, inim hul ha saor peyo was haroklme ub nim hondo ora hae. ⁴Heneng ora inim oborob ngo beyem ub nim ngub

hondo was hae o, nim ini bor angal kao njuklwao mend meneyaong kao njun. Inim mbes pibnao wen tomb oran nil hul ha hasmi tomb inim nil kon aondao bu u hasimndis o, ngubi tomb non ngub ora inj beyem ka. ⁵Inim mbes non oborob was bu habur nil kone u hasimndis o, inim nil kone ngo u hasmi ub tuwabur saokl wismi ora. Inim ngub bisming ngubi tomb wakl mbes ngo u hasmi ub nen sabo bokeyo inin kone baol munubur lemin, inim mbes pibnao ora ngo nil kone u hasimndis ub wakl nil kone u haklwaebe ora. Ngub inj, inim ngub nao bi bao wabur inin kone nao baol manaem sin, nim ini haklemil obobur lowaon laomb tom haoklao nan inin wiyao o mu tuwaklwao ora.^x ⁶Ngub bib se hae o aoh, inim oborob bu haroklme sao bombor ngo di wiyao. Nim Nikolas semom khorob bu haroklme sao baeben makl aondao ora homobur, nim mbinim ngo bu haroklme sao bor saond bi sao haruklu ub inim di bombor ngub was mbinim ngo bu haroklme sao makl aondao ora homo, mbini bor saond bi sao men koro haroklme inim ngo sao di oborob ora bimi.

⁷Pangeklem. Ini angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom Wesao Aondao Tangarom ini Ngaoron sem bor angal ngo kao nje o, inin hal ora bor pen oborob ora pangoklwaebe. Tenaol mondom obum hul ha saor peyo was habur obun saond bi obu bor kho mao sakl buk-lao sao ora men mba hala mbarob sin, nim obu bor haeben saroklme is il mend Ngaoron emol seyao o ebe talo nao, lowao ora ko Njisesom Njon bor obam sao kao kalisao ub, Njonom Ngaoron sem Ebeses tenaol bor bas ngub waeb bu pen kisesa.^y

^v2:1 Kao 1:16; Kao 1:20   ^w2:2 Kao 2:19; Kao 3:1; Kao 3:8; Kao 3:15; 1 Njo 4:1

^x2:5 Kao 2:16; Kao 2:22; Kao 3:3; Kao 3:19   ^y2:7 Kao 22:2; Kao 22:14; Kao 22:19

**Ngaoron sem su Semena
tenaol bor angal ngo kisao o**

⁸Njem Ngaoron sem su Semena bor haeme baebenon angal mini wesao bor bas mend waeb bu pen kaebe ora kisaol, angal ngub wiyao. Ni hambun saon te ora hae ol, nao kongon hambun sao ngo bu haruklu e sao baeben hambunon bu mae luklwao aol ora hae. Ni mbes pe pawao o ni wاكل enjaokl po hae ol, ni aol ngom ini bor angal ngo eben kakl ka. ⁹Heneng ora inim tanda no inin kone bor kho sen was habur, inin osisao di nao wi ora habur ini dimb men koro hayem ub nim hondo ora hae. Ini tenaol dimb non bi menjao nao wi ora hayem o, inin kone bor non hambun sao maru u ora hayem. Tenaol mendborom ini bor angal kho kao beya peb bu maobowa haroklme ub di nim ora pango haruklu. Mbini tenaol ngo baebenom nao di Ngaoron sem Nju sem ora hayom lome o, mbini ngo baeben Ngaoron sem inj habur kakla ora lomel mbini ngo baeben Seranon sem ora hayem ka.^z ¹⁰Inim kang mend mabor sao tanda no ke kang mend hondokleming, inim ngo tomb pakl nao homoklwaebe ora. Pangeklem. Heneng ora Seranom ini ngo hayem haklon mendbor ini saokl mao wاكلbur tenaol mendborom ini kalabus mao palaen laol, inim ke ngub hondoklemi o inim bao hor tobon kab oran inin kone bor kend bin habur tanda bin haklemi ora. Ngub buklaol o inim Ngaorol hul ha, ha kimb was baem sin, mbinim ini pe paen luklemi tomb di nim ini haeben sareklemin kobur inin imbi win lowao ora.^a

¹¹Pangeklem. Ini angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom Wesao Aondao Tangarom ini Ngaoron sem bor

angal ngo kao nje o, inin hal ora bor pen oborob ora pangoklwaebe. Tenaol mondom obum hul ha saor peyo was habur obun saond bi obu bor kho mao sakl buk-lao sao ora men mbabur hala mbarob sin, obu ko mende wاكل nao homoklaol obu menjao mondom kho nao mao sak-lao ora ko Njisesom Njon bor obam sao kao kalisao ub, Njonom Ngaoron sem Semena tenaol bor bas ngub waeb bu kisesa.^b

**Ngaoron sem su Pekamam
tenaol bor angal ngo kisao o**

¹²Njem Ngaoron sem su Pekamam bor paoleme baebenon angal mini wesao bor bas mend waeb bu pen kaebe ora kisaol, angal ngo ngub wiyao. Nim kuwi kuwinj aondao saoll ne boll boll ke ora ne kobaran nan hae mend wiyu aol ndam ini hayem ol angal ngo eben kakl ka.^c ¹³Nim su abo ngo ini hayem o ora hende ol, su ngo bor Seranom maomb bo hayao o ini ngo baebenom non nao angal bib hobao sao nao tuwae men hakol ora bu nil hul ha ora habur, inim nil ngo hul ha haroklme ub nao mupangebur tenaol hambunom inim nil hul ha hayem ko henden ora haroklme. Mbes aol Andipas obu nao angal bib hobao sao tenaol hambunom pangen kao kalo haraoklao aol hasaol, obu di ini haru hasmil obum nao angal hul nao hae men hakol ora bu hasao o, obu ini ngo hayem haklon is mend sisaol su abo ngo Seranom maomb bo hae o bor mbinim obu ora pe paen lu tuwae simndis o, inim ngo tomb di ni nao tuwae ninao angal bib nda men hakol ora bisimndis.^d ¹⁴Inim oborob ngub was bimi o nim ngubi tomb ini bor angal kang mend di lowao ora. Su Pekamam abo ngo bor ini aol ngo hayem haklon mendborom mbes aol Belamom

^z2:9 2 Kor 11:14-15; Nje 2:5; Kao 3:9   ^a2:10 Mat 10:28; 2 Tim 4:8; Nje 1:12; Kao 3:11   ^b2:11 Kao 20:14; Kao 21:8   ^c2:12 Kao 1:16   ^d2:13 Kao 3:8

bu hasao ub nao tuwae men hakol ora bu hayem ol, aol Belam ngo obum ngub bisao. Mbes aol Belam ngo obum aol is mende obun imbi Belek muwalo buwalisao ub, Belekom Isreyel tenaol hambun maobowabur khorob mao ba saokl mao waki ko buwalobur kisaon, obum Isreyel tenaol nao baeben bor inim Seran dubili mudi hae sem di ebe soklaong bao noklwaebe. Inim paes di bao pu pu bibaebe ko buwalisao ora.^e ¹⁵Heneng ora bombor ngo bisao ub was Nikolas semom khorob hambun sao bao bibaebe ko buwaloklme ub, ini ngo haklon mendborom man kho tangar ngub bao men hakol bu ngub bao bu hayem ora. ¹⁶Ngub bu hayem ngao inim inin kone baol monoklwaebe ora. Ngub inj, inim kone nao baol manaem sin ni kang mend mabor sao oboklwao tomb, nao kuwi kuwinj saoll ngo nao ne komb pae bor kabukl ti ha wi o hesa saond buklmaol, mbini ngo baeben bo denge noklwao ora.^f ¹⁷Pangeklem. Ini angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom Wesao Aondao Tangarom ini Ngaoron sem bor angal ngo kao nje o, inin hal ora bor pen oborob ora pangoklwaebe. Tenaol mondom obum hul ha saor peyo was habur obun saond bi obu bor kho mao sakl buklao sao men mbabur ora hala mbarob sin, nim obu bor heben pange ne mend ngubi tomb mondom nao hende mupang mba hayao o obum nen ko kalobur lowaon, nim obu bor han haek bi mend wiyao on di bombor mend kaloklwao, nim han haek bi ngol imbi wen pange ora di waeb buklwao o tenaol mondom imbi ngo nao hondoklemi. Ngub inj, tenaol mendbor han ngo muklao om was imbi ngo hondoklemi ora ko Njisesom Njon bor obam sao kao kalisao ub Njonom Ngaoron sem Peka-

mam tenaol bor bas ngub waeb bu pen kisesa.^g

Ngaoron sem su Tayatara tenaol bor angal ngo kisaon

¹⁸Njem Ngaoron sem su Tayatara bor heme baebenon angal mini wesao bor bas mend waeb bu pen kaebe ora kisaol, angal ngo ngub wiyao. Ni Ngaoron Isi ora hae. Nao el di is sung buri aondao ora mend daoklao nda ubi ora hae. Nao aongao di han mbaras sem ebe kun pele hib wes wes sao hae mend soklao ndabi aongao hae aol nda oram, ini hayem ol angal ngo eben kakl ka.^h ¹⁹Heneng ora nim inim hambun sao bu haroklme sao baeben di hondo was habur, inim tenaol hambunol ora kone u inim nil hul ha hayem ub di nim hondo ora hae. Inim tenaol hambun bisur bubur kongon bu hayem ub di, inim ke kang mend hendemel inin kone bor kend bin habur kho sen haeme tomb di, inim hul ha saor peyo ora hayem ub nim hondo ora hae. Mende di ni hende ora. Inim mbes kang bu ora oborob bam bam bismi o, inim ngubi tomb aondao bu ora oborob beyem om mbes ngo kang bu oborob bismi ub men mbayao ora. ²⁰Inim oborob ngub bu hayem o nim inim khorob mend bimi on ini bor angal kang mend kon ka. Khorob biyao ten Njesebel obu ini hayem ol bereyao o inim obu makl nao heme ngub bao birin waroklme. Khorob biyao ten ngom ni Ngaoron man mini ten mend yao was ko haraoklao o, ten ngo obum nao kongon bimi tenaol baebenom paes pu pu bu khorob ngub bu haen ko buwalo habur, obum nao tenaol ngo baebenom inim Seran dubili mudi hae sem di bao noklwaebe ko buwalo hae ol, ten ngom ngo bu hae saom ninao kongon bimi tenaol

^e2:14 2 Pit 2:15   ^f2:16 Kao 1:16; Kao 3:11; Kao 22:7-12; Kao 22:20

^g2:17 Njo 6:48-50; Kao 3:12; Kao 19:12   ^h2:18 Kao 1:14-15

baeben saokl mao waklbur ora maobowa hae.^{i 21} Nim ten ngo obu kone baol minin ko nen sabobur baoklmend bao haen nim obu nao hende non bubur penar bu ke nao mao handawao o, obum kone baol munu obum paes was po haraoklao ub nao tuwakl bi ora e ka.²² Ngub biyaol nim ten ngo obu di, aol mendbor ten ngo obu daol paes po haroklme baeben di, mbini hambun to bombor o bor mao barabur mbini sen aondao ora ha win lowaol tanda aondao ora mend noklemi ora. Aol mendbor ten ngon angal pangobur ten ngo obu daol paes po haroklme baebenom di, mbinim kone baol munu ten ngom khorob ngo bu haraoklao ub heb homo bu haroklme sao nao tuwarim sin, nim mbini di tanda aondao ora mend nen lowaol mbinin kone ora bor kho sen habur ke aondao ora hondo haklemi ora.²³ Nim ten Njesebel ngon nongnas baeben di pe paen luklwaol, Ngaoron sem baeben hambunom nim ngo buklwao sao hondoklemi tomb, tenaol hambunon kone bor nen saboklme sao mbinin kone bor wiyao ub di mbinim obum oborob ora ngo hendekle ko henden ko, ten ngon nongnas baeben pe paen luklwao ora. Nim ngub bubur lowaon ini tenaol hambunom oborob di khorob di hambun sao bu haklemi ub, ini hambun bor armend sisao inin sokl taol bu njuklwao ora.^j

²⁴Ngub buklwao o nim ngubi tomb ini su Tayatara tenaol ngo baebenon ini aeben mendbor bor di angal kang mend kon ka. Inim ten ngon angal kho ngo di pango men hakol nao bimi. Mende di mbinim Seranon angal mend hobao sao kowes bi angal lomel, mendborom angal ngo turi homo men hakol bimi ub inim man ngubi turi homo men hakol nao bismi. Heneng ora inim ngub bimil

nim ini ngo baebenon kone bor kho so kend bib se ke mend nao hendeklemin lowao ora.²⁵ Ngub buklwao o ini ngo baebenom hambun sao munu haklemi sao baeben oborob ora bao men hakol bu habur, ni ini haklemil obo pindib paklwao tomb di bao men hakol bu haklbur ora haklwaebe.^{k 26-27} Tenaol mondom hul ha saor peyo was habur obun saond bi obu bor kho mao sakl buklao sao baeben hambun sao men mba, obum ninao angal ebe ngo men hakol was bubur obum pe parukl tuwarukl ora ba sin, nao Abom nim tenaol hambun maeb habur tenaol hambunon wesmbao aondao ora han ko obun buri taol bu njisao ub, bombor ngub was nim obu buri aondao ora taol bu kalobur lowaon obu tenaol hambun maomb bo haraoklao aol aondao ora haen lowao. Ngub buklwao aol ngom obun han aen tom buri ora hakl munubur su tenaol hambun buri palobur maomb bo haklao tomb, mborol be demi ora bao lu hes mbaeb se mend saoklao nda ubi men mao ingiyabur maomb bo haklao ora.^{1 28} Ngub maomb bo haklao tomb nim obu bor hokloben haraoklao saosolbaem di kaloklwao orang,^{m 29} ini angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom Wesao Aondao Tangarom ini Ngaoron sem bor angal ngo kao nje o, inin hal ora bor pen oborob ora pangoklwaebe ko Njisesom Njon bor obam sao kao kalisao ub, Njonom Ngaoron sem Tayatara bor bas ngub waeb bu pen kisesa.

Ngaoron sem Saris tenaol bor angal ngo kisao o

3 Njem Ngaoron sem su Saris bor haeme baebenon angal mini wesao bor bas mend waeb bu pen kaebe ora kisaol, angal ngo ngub kisao. Nim

ⁱ2:20 Kao 2:14   ^j2:23 2 Tim 4:14; Kao 20:12-13   ^k2:25 Kao 3:11
^l2:26-27 Kao 12:5   ^m2:28 Kao 22:16

Ngaoron bisur biyao wesao is haoklao o haru habur, nim saosolbaem di is haoklao oran munu hae aol ndam ini bor angal ngo eben kakl ka. Inim hambun sao bu hayem ub di nim hondo ora hae o mbini tenaol mendborom ini bor ngub lome. Mbini Ngaoron sem ngo baeben non haeben ora saklbur hayem lome o ngub inj, ini pe pae non bi ora hayem.ⁿ ²Heneng ora nim hende tomb inim nao Ab Ngaoron el sol hambun sao ngo bu hayem sao baebenon bombor sao ora mend Ngaorom turi hemen nao beyem ol, inim enjmor kobur u paolu wiyem ka. Ngub beyem ol inim hambun sao oborob bimi saon inin kone bor kang bu ora wiyaong, kang ngo wiyao o nao bum haen ub inim u ngo paoleyem ub nao paoli ngubi tomb wakl buri palobur teka haklwaebe ora. ³Pangeklem. Inim Angal Bib Hobao Sao ngo mbes ora pangobur men hakol bismi ngao, inim angal ngo pangismi ub oborob ora wakl nen sabo bokeyo men hakol bubur inin kone baol monoklwaebe ora. Ngub inj, inim enjmor ko ngub u was bao paolu waem sin, inim ni ngo tomb oboklao ko nen nao saboklemi tomb, paes noklme aolom sub paes noklbur ubuklmi nda ub oboklwaong inim hondobur ora haklwaebe.^o ⁴Aoh, ini su Saris tenaol abo ngo baebenon kang mendbor mbinin lab labol dol nao haen bu haroklme baeben, ni hesa ebe haru akol bu haeb se ora hayem ol, mbini tenaol ngo baebenom ni ngo oboklwao tomb mbinin lab lab ebe haek bi on was samobur ni daol nao haru akol bu haklmao ora.^p ⁵Tenaol mondom obum hul ha saor peyo was habur obun saond bi obu bor kho mao sakl buklaosao ora men mbabur hala mbarob sin, nim obun imbi di haeben saroklme baebenon imbi wiyao mbuk o

bor wiyao o nao kunibur lowaon, nim obu di lab lab haek bi ebe ora ngubi hakl mao somabur, nim nao Ab di obun angal mini wesao baeben di mbinin el sol obu ninao sem ora hae ko kao paklwao ora.^q ⁶Pangeklem. Ini angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom Wesao Aondao Tangaron ini Ngaoron sem bor angal ngo kao nje o, inin hal ora bor pen oborob ora pangoklwaebe ko Njisesom Njon bor obam sao kao kalisaub, Njonon Ngaoron sem Saris tenaol bor bas ngub waeb bu pen kisesa.

Ngaoron sem su Pilarelpiya tenaol bor angal ngo kisao o

⁷Njem Ngaoron sem su Pilarelpiya bor haeme baebenon angal mini wesao bor bas mend waeb bu pen kaebe ora kisaol, angal ngo ngub wiyao. Ni komb bi ora habur nim hor hambunon heneng was ko haruklu aol ora hae. Nim aol wesmbao Debiron tiriyao ki di maru ora hae ol, nim tiriyao ngo komb paruklu o mondom wakl bo mbakl buwaklao ora. Nim tiriyao ngo bo mbaruklu o di mondom wakl komb pakl buwaklao, ni aol ngom ini hayem ol angal ngo eben kakl ka. ⁸Pangeklem. Nim inim hambun sao bu hayem sao baeben di hondo ora hae ol inin buri kang ora mend bao wiyaol, inim nao angal ngo nao tuwae men hakol ora bubur, inim pakl nao heme ninao imbi di kowes nao bibur tenaol hambunom pangen bao was ko hayem ub nim hondo ora hae. Nim ini hondareklemin ko tiriyao ngo komb pa win ke ub di tenaol mondom bo mbakl buwaklao ora.^r ⁹Pangeklem. Inim mbini tenaol Seranon sem ngo baeben di ora hendeyem ol, mbini ngo baebenom nao di Ngaoron sem Nju sem ora hayom lome o mbini ngo baeben Ngaoron sem

ⁿ3:1 Kao 1:4; Kao 1:16; Kao 2:2   ^o3:3 1 Tes 5:2; Kao 2:5   ^p3:4 Njur 23
^q3:5 Mat 10:32; Luk 10:20; Kao 3:18   ^r3:8 1 Kor 16:9; Kao 2:2

inj habur kakla ora lomel, nim mbini ngo baeben inin aongao ma teb so bor obo dombes u tumu karu birin lowao tomb, nim ini turi homo kone u haruklu ub mbini ngo baebenom hondoklemi ora.^s
¹⁰ Heneng ora nim ini bor ngo sao ngo sao bibaebe ko kao njuwao ub inim men hakol ora bubur hul ha saor peyo was haroklmel, mabor sun tenaol hambunon kone hondoklbur su hambun bor tenaol hambun ke aondao mend hondoklemil, mbinim ke ngo hondoklemi ub ini bor nao eben ko nim ini ngo baeben oborob ora maeb haklwao.^t ¹¹ Pangeklem. Nim ini hayem ol teb so oboklwao orang, inim oborob bu haroklme sao di nao tuwae inim buriyab men hakol ora bu habur, inin imbi uklaol sokl ebe ora ngo mabor muklemi ub mondom wakl pere muklao hondo ora haklwaebe.^u ¹² Tenaol mondom obum hul ha saor peyo was habur obun saond bi obu bor kho mao sakl buklaol sao ora men mba hala mbarob sin, nim obum Ngaor Hen Moroklme Anda komb bi ora o buri palo minin ko obu and ngon pinj aondao tao tao ora men koro haen lowaol, obum and komb bi ngo tuwabur obu ko mende dera nao poklao ora. Ngub inj, nim obun wesmbaol nao Ab Ngaoron imbi waeb bu ubur lowaon, nao imbi wen pange oram di obul waeb bu uklwao ora. Nim nao Ngaoron su and lobokl lobokl aondaon imbi di obul waeb bu uklwao. Su and lobokl lobokl aondao ngo Njurusalem wen pange ora soklao o, su wen pange ngo nao Ngaor obum win laol yu heben haklbir ora obo win lao.^v

¹³ Pangeklem. Ini angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom Wesao Aondao Tangarom ini Ngaoron sem bor angal ngo kao nje o, inin hal ora bor

pen oborob ora pangoklwaebe ko Njisesom Njon bor obam sao kao kalisao ub, Njonon Ngaoron sem Pilarelpia tenaol bor bas ngub waeb bu pen kisesa.

Ngaoron sem su Lerosiya tenaol bor angal ngo kisao o

¹⁴ Njem Ngaoron sem su Lerosiya bor haeme baebenon angal mini wesao bor bas mend waeb bu pen kaebe ora kisaol, angal ngo ngub wiyao. Ni heneng was lome on te ora habur, nim Ngaoron Anjal Bib Hobao Sao wiyao baeben tenaol hambunom pangen dund se oborob was kao kalo haruklul, nim hor hambunon heneng was ko haruklu aol ora habur, ni aol ngo Ngaorom hambun sao warisao sao baebenon te ora hae om ini bor angal ngo eben kakl.^w ¹⁵⁻¹⁶ Heneng ora inim hambun sao bu hayem sao baeben nim hondo ora hae ol, ini ib kong de non bi ora di inj hayem. Ini ib turub bi non bi ora di inj hayem ka. Ini ib kong de non bi ora sokl beyao sin di, ini ib turub bi non bi ora sokl beyao sin di, ngon ebe was sokl beyaol nim makl nao homokl beyo o, ini ib kong de ora menger di inj habur ini ib turub bi ora menger di inj hayem. Ngub inj, ini ib kho narol ebe turub bi mend saoklao nda ubi menger ora hayem ol nim ini makl aondao ora homobur, nim ini ib no muklu tuwaroklme nda ubi ora men mao koran hayem ka.^x ¹⁷ Pangeklem. Inim ngub ko haroklme. Ninao mone andub ora maru u habur ninao osisao di andub ora maru u hae ol, nim menjao hem ko es nao bi ora hae ko haroklme. Inim ngub ko hayem o ngub inj, ini khorob ora hayem ol tenaolom ini hond homaeb se ora hayem. Ini dimb inin osisao kang ora di nao wiyao, lab lab di nao bombe ini

^s3:9 Kao 2:9   ^t3:10 Luk 21:19; 2 Tim 2:12   ^u3:11 Kao 2:10; Kao 2:16

^v3:12 Kao 14:1; Kao 21:2; Kao 22:4   ^w3:14 Kol 1:15; Kao 1:5; Kao 19:11

^x3:15-16 Oro 12:11; Kao 2:2

toklo was buru wiyem. Inin mbib nao ebe hayom ko nen sabeyem o, ini el hukl bi ora hayem ol inim ngo sao hakl nao hende ora hayem ka.^y ¹⁸Heneng ora inim ngub hayem ol nim inim oborob ora nen sabeklemin ko kone ngo nju-rukl. Nao han ngol buri ebe ora mend uruklu o isom dobur ebe wen pange dol kang ora di nao hae ora wiyaong, inin hobao sao heneng andub ora maru u hareklemib ub inim nao han ngol ngon dob baem sin ebe ora soklaong, inim ngon dob bibaebe ora. Mende di inim lab lab nao bombe oran kang ora di mend nao haklemil, tenaol hambunom hondoklemi tomb inim sakl nao poleklemib ub inim lab lab haek bi ebe ora wiyao on dob bubur, inin toklo songol bombo tingi mba ora harim sin ebe ora soklao. Mend di ini el hukl bi ora hayem o inin el ngo wakl ebe soklaol osisao oborob ora hend heneng beklemin ub, inim marsin mend wiyao on di dob bubur inin el bor sulaem sin ebe ora soklao ka.^z ¹⁹Heneng ora nim tenaol mendbor turi homo kone wa sin, mbinim khorob bu haroklme sao baeben tuwabur kone dund se ora win ko, hondo ko taolu luruklul nim ini hondo kakl ngao, inim khorob bu haroklme sao baeben nen sabo hem kobur inin kone baol monoklwaebe ora.^a ²⁰Pangeklem. Ni inin anda tiriyao komba oral habur tiriyaol lu nga nga ko kor bu hael, tenaol mondom nao angal pangobur tiriyao komba sin nim andaon hondaklwaol, ni obu hesa yao haru ne no buruklbaol ora.^b ²¹Heneng ora nim di mbes nao saond bi ni bor kho mao sakl bisao sao men mba ora hala mbawaol, nim nao Ab hesa yaon maomb bo haroklbaol on seyala boroklbaol ub, tenaol mondom obum hul ha saor peyo was habur

obun saond bi obu bor kho mao sakl buk-lao sao ora men mba hala mbarob sin, obu di ni hesa nao maomb bo haruklu ngon seyala buruklbaol ora.^c

²²Pangeklem. Ini angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom Wesao Aondao Tangarom ini Ngaoron sem bor angal ngo kao nje o, inin hal ora bor pen oborob ora pangoklwaebe ora ko Njisesom Njon bor obam sao kao kalisao ub, Njonom Ngaoron sem Lerosiya tenaol bor bas ngub waeb bu pen kisesa.

Mbinim Ngaor yu heben hayao bor kaoya kao ha was boroklme o

4 Angal ngo baeben hambun kao nji paesao tomb yu heben bor tiriyao bombor mend komb pa wisaol hondowaol, mbes ni bor angal aondao bu ora biyukel mbel sao pangobur kao njisao ndam kakl, Nim nje bor mabor buk-lao sao baeben hambun sao hendenin muwalon ub enjo ngo bor yin ib kisao ora.^d ²Ngub kisaol pangowaol bombor ngo ora tomb Ngaoron Wesaom ni aondao bu buriyab ora men mbaesaol nim heben bor hondowaol, maomb bo haraoklao on seya o wisaol hondowao tomb seya ngol mend birisaol hondowao ora.^e ³Seya ngol birisao ndan el wil bor hondowao tomb obu han ebe hib wes wes sao hae menden imbi han njasba lomel, han ngo sao di han ingi bi ebe ora menden imbi konilan lomel, han ngo sao di obun el wil bor hib wes wes sao hae ngubi ora sisaol hondowao. Ngub hondowaol han emeral kates ke ora mend saoklao nda ubi menger, sao ningill pab mend ngol bisao om maomb bo haraoklao on seya ebe ora ngo nda bor pab bu tundaesaol hondowao ora. ⁴Ngub hondowao tomb maomb bo haroklme

^y3:17 Luk 12:21; 1 Kor 4:8   ^z3:18 Nje 2:5; Kao 3:5; Kao 4:4; Kao 16:15

^a3:19 1 Kor 11:32; Kao 2:5   ^b3:20 Njo 14:23; 1 Njo 2:24   ^c3:21 Mat 19:28

^d4:1 Kao 1:1; Kao 1:10   ^e4:2 Kao 4:9

on seya tokl du dowapu ora mondom maomb bo haraoklao seya aondao ora nda mao tukun sa u pab bu mba hasaol hondowao tomb, seya ngo baebenol Ngaoron semon maeb haroklme aol is dowapu mend mbinin lab lab di ebe haek bi on was bubur, mbinin han ngol teng di ebe was on aol wesmbao maomb bo haroklme baebenom ndibiklme ub was ndibi mbabur ber mba hasmil hondowao ora.^f ⁵Ngub hondowao tomb maomb bo haraoklao on seya aondao ngol bubiyab aondao bu ora bi hakol was bisaol, angal di aondao bu ora ko kimb bubur har kull di aondao bu ora kao hakol was bisaol pangowao ora. Ngo tomb maomb bo haraoklao on seya ngon el wil dund so oral laomb tom haoklao mend do hasol hondowao o, laomb ngo Ngaoron Wesao tom haoklao o menger ora sisaol hondowao ora.^g ⁶Maomb bo haraoklao on seya ngon el wil dund so oral menjao mend wisaol hondowaol, ib mal ebe haek bi ora mend waoraoklao nda ubi ora o, ib wesub non bi tenaolon el wil oborob ora hend heneng bib se sisaol hondowao ora.

Ngo tomb nim hondowao tomb el el bu enjo biri sao is makl mend maomb bo haraoklao on seya ndan tukunol teka ha pab bu mba hasmil hondowaol, mbini el el bu enjo biri ngo sao baebenon el andub ora tismil, mbinin tombao nan di mesao nan di elom was mu bowes bu pele ora sisaol hondowao ora. ⁷Nim ngub hondowao o enjo biri is makl ngo hondowao on maoklao nan bombor o sab busi aondao deran ker sem buri ora mend saoklao ndabi sisaol hondowao ora. El el bu enjo biri ngon kabo nan o some kawao hondobao non bi sisaol hondowao. Enjo biri sao ngon tebo nan on

el wil bor hondowao tomb aolon el wil non bi ora sisaol hodowao ora. Enjo biri sao ngon is maoklao nan o hondo kowes buwao tomb, obu sao mao hobao dibe aondao ora mondom yu saohar bor ditakl akol biyao nda ub bobao pobae ke pe hasaol hondowao ora. ⁸Nim enjo biri sao is makl ngo birismil hondowao sao baebenon mbinin sisao bobao pao dowas ha ha bi sisaol hondowao tomb, mbinin el andub ora mbinin bobao bundur nan di mandaem nan di elom nao mao panae ora sisaol hondowao. Ngub hondowao o mbini ngo sao baebenom hora di somna di Ngaor bor kaoya kobur we ngub ko haroklme.

Aorao Aondao Ngaor obu buri pon pae aondao ora hayao.

Obu mbes di bao was hasaol obu komb bi ora yao.

Ngubi tomb di bao hayaol obu komb bi ora yao.

Obu ngubi tomb oboklbur beyaol obu komb bi ora yao ko

kaoya ko haroklme, mbinim ngo ko haroklme ub kao tu sowa nao bi kao hakol was bu haroklme ora.^h ⁹Enjo haeme ngo sao baebenom nao heme haeben saraoklao ngo obun maomb bo haraoklao on seyab bereyao o, obun imbi aondao bu ora win ko tengiyu ko kaoya kobur we kao ha was haeme tomb,ⁱ

¹⁰Ngaoron semon maeb haroklme aol is dowapu nda baebenom di, obu nao heme haeben saraoklao ngo obun maomb bo haraoklao on seyab bereyao on elol tumu karu dombes ubur, mbinim di obu bor kaoya ko haroklme ora. Ngub bubur lomen mbinin han ngol teng nda hakl, maomb bo haraoklao on seya ndan el wil nan kombo tu men sa peb bi was bu habur ngub lome.^j

^f4:4 Kao 3:18; Kao 6:11   ^g4:5 Kao 1:4; Kao 8:5; Kao 11:19; Kao 16:18

^h4:8 Kao 1:4; Kao 1:8   ⁱ4:9 Kao 4:2; Kao 4:10   ^j4:10 Kao 4:9; Kao 5:1; Kao 5:7; Kao 5:13; Kao 6:16; Kao 7:10; Kao 7:15; Kao 19:4; Kao 21:5

¹¹ Aorao Aondao o nje nao Ngaor ora habur
 Hambun Saon Aorao ora hael ol
 Njen mbib nen sobale ub
 Hambun sao su hesa saohar kab bor
 Baoraoklao sao baeben di
 Haraoklao sao baeben di warisil
 Ngubi tomb hambun sao bao hayem ol
 Nje imbi wi bao bi aondao ora hael ub di
 Nje buri pon pae aondao ora hael ub di
 Njem hambun sao ngo warisi sao baebenom
 Nje bombor o bor was kaoya kaeb se hael ol
 Nje bor was kaoya lemi ora ko
 we ko kaoya ko haroklme.

Njonom bobae mend hongbe mba hasaol hindisao o

5 Nim hondowaol maomb bo haraoklao on seyala mend birisaol hondowao on ki tao nan o bor bobae hongbe mba tanga pae mend wisaol hondowao tomb, bobae ngon dera nan di ndaon nan di waeb bu u mba hasao o hondowao tomb, ya pe barae ukl haoklao bobae nao pobaekelen ko, munu para mba tangaroklme sao mondom bobae waeb bu pae ngo munu hongbe mbabur, ya ngom para mbaen ko tanga pa u mba hasaol hondowao ora.^k ²Ngub hondowao tomb angal mini wesao buri ora mondom angal buriyab ora kobur kabl, Ya bobae hongbe mba tangaroklme saom bobae ngo hongbe mba tanga pa wi o munu loklo tuwabur, bobae ngo pobaekayo handaeb se oran aeb hayaob? kisaol pangowao ora. ³Ngub kisa o bobae ngo pobaekayo handaeb se mend yu heben bor di, su ngo bor di, su ngon bundur nan di, bobae hongbe mba tanga pae ngo wiyao ub pobaekayo handaeb

se aol mend nao hasaol hondowao ora. ⁴Heneng ora nim hondowao tomb bobae ngo bor waeb wiyao ub pobaekayo handaeb se aol is bombor ora di mend hasaol mondom hindismil dim nim nao hondowaol, nim de andub ora kowao. ⁵Ngub kowaol Ngaoron semon maeb haroklme aol ngo ber mba hasmi on is mondom ni kao njubur kabl, Njem de nao kao ora. Hend, Njura semon sab busi aondao deran ker ora ngo hael hendel o, obu aol hobao sao ora ngo pindib pae-sao o, obu aol wesmbao Debirom maru wam aeben aeben bisao on mend obu is pilaol daollmbao biyao nda ub bubur pindib paesao, obum obun saond bi obu bor kho mao sakl bisao sao obum ora men mbaesao. Ngub bisao, obum bombor o ya lokl barae bobae munu hongbe mba tangaroklme sao ukl haoklao ngom bobae ngo tanga pa wiyao o ebe munu loklo tuwabur, bobae ngo bor wiyao sao baeben di ebe pobaekayo hondo haraoklao ko kao njisaol pangowao ora.¹

Njonom Some Sib Hondbao hindisao o

⁶Ngub tomb nim hondowaol mbes mbinim Some Sib Hondbao pe paen lismi o wakl enjo hae non bi mend hasaol hondowao tomb, el el bu enjo biri sao is makl nda hesa Ngaoron semon maomb bo haroklme aol nda baeben kabon tukun oral, maomb bo haraoklao on seya ngo wisao ndan tukun oral teka hasaol hondowao ora. Some Sib Hondbao ngon wesmbao nan wesmbaol enge ke haoklao mend hasao ol el di hond haoklao mend tismil hondowao o, ngo baeben Ngaor obun Wesao tom haoklao nda menger ora sisaol, Ngaorom obun Wesao ngo su hambun bor pen ko haraoklao o ora sisao.^m ⁷Some Sib Hondbao

^k5:1 Kao 4:2; Kao 4:10   ^l5:5 Kao 22:16
^m5:6 Njo 1:36; Kao 1:4; Kao 5:12; Kao 13:8

ngo obum maomb bo haraoklao on seya ndal mend birisaol hondowao on ki tao nan o bor bobae ngo wiyao o mukl pisao ora.^{n 8} Bobae ngo ngub misao tomb el el bu enjo biri sao is makl ngo birismi nda baeben di, maomb bo haroklme aol is dowapu ngo ber mba hasmi nda baeben di, mbini hambunom Some Sib Hondbao ngon teb sol obo tumu karu dombes ubur kaoya kismil hondowao ora. Ngub bubur kismil maeb haroklme aol nda baebenon bombor bomborom was we tibiya ken lome sao kita non bi mendbor munubur kismil, mbinim han ngol ndis mend minismi hakl bor kao ebe ora pebe sao mend ndis ngo baeben bor tumbi ha u pisaol hondowao o, kao ebe ora pebe sao ngo tenaol Ngaoron semom Ngaor bor kaoya lome ub menger sisaol hondowao ora.^{o 9-10} Ngub hondowaol mbinim we wen pange mend ngub kismi. Mbinim nje pe panin lismil
 Njem tenaol hambun Ngaor hayaol pen koklbur
 Njen ibaom tenaol sem hambun dob bu mbaesil
 Tenaol sem hambunon mendbor di
 Angal tangar tangar ke paoloklme baeben hambunon mendbor di
 Songol tangar tangar ubi hae paoloklme baebenon mendbor di
 Su hambun bor paoloklme baeben hambunon mendbor di
 Njem ngo baeben hambunom Ngaoron kongon bin ko
 Mbini ngo baeben
 Obun baolum aol komb bi sem ora mao haesil
 Mbinim tenaol su hambun bor paoloklme baeben
 Maomb bo haklemi ora.
 Njem oborob ngub was bisil
 Nje bomborom bobae ngo ebe mubur

Yao bobae munu hongbe mba tangaroklme sao ngo
 Ebe munu loklo tuwaeb se ora hael ko we wen pange mend ngub kismil pangowao.^p

Some Sib Hondbao bor kaoya kismi o

¹¹ Ngo tomb nim wakl hondowao tomb Ngaoron angal mini wesao andub ora ndi nao munu warib se buklhoma andub oran iri non bim, el el bu enjo biri sao nda baeben di, Ngaoron semon maeb haroklme aol ngo birismi nda baeben di, maomb bo haraoklao on seya ngo wisao ndal Some Sib Hondbao ngo birisao nda di, ngo baeben mao tukun sa ha pab bu tundabur^{q 12} angal aondao bu ora ko we mend kismil pangowao ora. Ngub pangowaol mbinim we ngub aondao bu ora kobur kakl,
 Mbinim mbes Some Sib Hondbao ngo obu pe paen lismi o
 Obum buri palo wakl ngo enjo hae ol
 Obu buri pon pae aondao ora hae ub di
 Obu hambun sao hobao sao was u hae ub di
 Obu kone kikel bi aondao ora hae ub di
 Obum menjao bukl buwa nao bib se hae ub di
 Obu aondao imbi wi bao bi ora hae ub di
 Tenaol hambunom obu bor tengiyu ko Kaoya kaeb se hae ub nen sabobur di
 Naom ngub nen sabobur
 Obu bombor o bor kaoya kaeb se hayom ko
 we kismil pangowao ora.^f

¹³ Ngo tomb nim pangowaol Ngaorom tangar tangar ubi warisao sao baeben hambun sao yu heben bor haeme sao baebenom di, su ngo bor haeme sao baebenom di, su ngon bundur bor haeme sao baebenom di, ib kunja bor baoraok-

^{n5:7} Kao 4:2; Kao 4:10   ^{o5:8} Kao 8:3-4; Kao 14:2; Kao 15:2

^{p5:9-10} Kao 1:6; Kao 20:6; Kao 22:5   ^{q5:11} NjuS 12:22   ^{r5:12} Kao 5:6

lao sao baebenom di, su saohar hambun bor baoraoklao sao baeben hambunom di, ngo sao baeben hambunom we bombor mend kismil pangowaol mbinim ngub kismi.

Maomb bo haraoklao on seyal ngo bere o hesa

Some Sib Hondbao non bi ngo kab bor Nao ngo baeben hambunom

Ibin imbi aondao ora win kobur

Ibi buri bao bi aondao ora hayeb ko

Hor hambunon tengiyu ko

Kaoya kao ha kimb was bu haklmao ko we ngub kismil pangowao ora.^s ¹⁴Ngo tomb el el bu enjo biri sao nda baebenom kabl, Ngo lem sao baeben heneng ora lem kismi. Maeb haroklme aol nda baebenom di mbibi bor tumu karu dombes ubur kaoya kismil hondowao ora.

**Some Sib Hondabom
ya munu loklo tuwaesao o**

6 Ngo tomb nim hondowaol Some Sib Hondbao ndam ya lokl barae haoklao mondom bobae munu hongbe mba tanga pae ngo wisao o mumunubur, ya ngon haoklao nan o munu loklo tuwaesao hondowao ora. Ngo tomb el el bu enjo biri sao mend birismi ndan is bombor mondom angal mend kisaol pangowao o, obum angal ngo kisao nda har kull mend lao nda ub kobur kisaol pangowao tomb obum kabl, Nje ib kisaol pangowao ora.^t ²Ngo tomb nim wakl oborob ora hend heneng buwaol, some hos haek menden mesaol aol mend obun sendaol hakl munubur birisaol hondowao ora. Ngub hondowao tomb mbinim aol ngo some hos on mesaol birisao nda obu bor aol wesmbao maomb bo haroklme baebenom teng ndibiklme ubi mend ndibilin kalismil hondowaol, obum obun saond bi baeben

hambun ora men mba luklbur saond bu kalokl pisaol hondowao ora.

³Ngo tomb Some Sib Hondbao ndam ya bobae ngo munu hongbe mba tanga mba hasao ndan mende munu loklo tuwaesao tomb nim pangowaol, el el bu enjo biri sao ndan kabo nan om angal mend kisaol pangowao tomb obum kabl, Nje ib ora kisao. ⁴Ngo tomb nim hondowaol some hos ingi bi mend obo pindi paesao hondowao tomb, aol ngo some hoson mesaol birisao ndam sun tenaol sem hambun bor saond aondao bu ora mao ba ba, mbini hakl hakl mende li li bin ko mondom aol ngo some hoson mesaol birisao nda bor kuwi kuwinj aondao saoll mend kalobur, obu buri ngubi haen kisao ora.

⁵Ngo tomb Some Sib Hondbao ndam ya bobae ngo munu hongbe mba tanga mba hasao ndan tebo nan nda munu loklo tuwaesao tomb, el el bu enjo biri sao ndan is tebo nan om angal mend kisaol pangowao obum kabl, Nje ib kisaol pangowao ora. Ngub pangobur nim wakl oborob ora hend heneng buwaol tomb some hos bombere mend hasao hondowao ora. Ngub hondowao tomb aol some hos ngon mesaol birisaomon, obun ki bor ne menger hondo taol bu kaloklao sao mend minisaol nim hondowao ora. ⁶Ngub hondowao tomb el el bu enjo biri sao mabl ngo birismi nda baeben daruklol angal mend kisaol pangowao, angal ngo kisao ndam ngub kisao. Njem wir palawe mone so pao bombor kab ngaorukl pele, ko bombor ora naebe mend menger mu taol bu kal. Njem mbali palawe mone so pao bombor kab ngaorukl pele, ko teb naebe mend di menger mu taol bu kal. Olib wel hesa ib waen kab non andub nao wil ngao, pond buklo hendaebe kisaol pangowao ora.

^s5:13 Kao 4:2; Kao 4:10   ^t6:1 Kao 4:6; Kao 5:1

⁷Ngo tomb Some Sib Hondbao non bi ndam ya bobae ngo munu hongbe mba tanga mba hasao ndan ukl maoklao nan o munu loklo tuwaesaol hondowao tomb, el el bu enjo biri sao ndan maoklao nan bombor ndam angal mend kisaol pangowao obum kakl, Nje ib ora kisaol pangowao ora. ⁸Ngub kisaol nim waki oborob ora hend heneng buwaol, some hos homo wi non bi iri hakl kur maenj bi hae mend hasaol hondowao, aol some hos ngol birisao nda hondowao tomb aol ngon imbi Pe Pae ora sisaol, obu hesa haru haroklbe on imbi di Is De ora sisaol, Is De ngo obu di obun mama taol mi ibisaol hondowao. Ngub hondowao tomb mbibim tenaol sem makl paoloklme on sem maoklao nan o pe paen lin ko buri aondao ora taol bu kalisaol hondowao tomb, mbibim tenaol ngo baebenon mendbor kuwi kuwinj aondao saoll oram pe paen bo dengno lu, mendbor di dem pe paen ko, mendbor di sen tangar tangar ubi eben kobur mao homa, tenaol ngo baebenon mendbor di deran ker haraoklao sao semom no bowes bin koklbur mbibim buri aondao ora palisbil hondowao ora.

⁹Ngo tomb Some Sib Hondbao ndam ya bobae ngo munu hongbe mba tanga mba hasao ndan su nan o munu loklo tuwaesaol tomb, aol mendbor mbes Ngaoron angal bib ebe buri palo ora men hakol bubur tenaol hambunom angal ngo pangen kao kalo hasmil, mbini aol mendbor Ngaoron angal bib hobao sao ngo makl homo mbinin saond bi sao hasmi baebenom mbini pe paen lismi on wesao baeben, Ngaor bor kalo mabao-rao haoroklme to bundur nan hasmil hondowao ora. ¹⁰Ngub hondowao aol wesao ngo birismi nda baebenom angal aondao bu ora kobur kakl, Ham-

bun Saon Aorao wesmbao aondao o, nje komb bi ora habur njem hambun sao harili sao baeben heneng was ko hariling, njem bao hor asub baeben ora pibi haen bao burubur sun tenaol ngo baeben te mao bembera howes ko, naon ibao peben ko ngo pe pamun lismi on mbini bor bu san luklesib? kismil pangowao ora.^u ¹¹Ngo tomb mbinim aol wesao ngo hasmi nda baeben bor lab lab haek bi saoll ebe was mend, bombor bombor kal kal bubur mbinim aol wesao ngo baeben bor ngub kao kalismi. Inim sub kang baoklmend hor so bao buru haklaob ora. Mabor inin saond bi ngo baebenom ini pe pareklemin lismi ub inin tenaol sango Ngaoron kongon bimi tenaol mendbor di pe paen luklemil, mabor mbinin tenaol pe paen lu haklemi ub andub ora ndi pe pelen luklemil mbini ke aondao ora handaeb se haklemi tomb, mbinim inin ibao peben ko ini ngo pe pareklemin lismi on Ngaorom mbini ke mao handabur san luklao ora kismil pangowao.^v

¹²Ngo tomb Some Sib Hondbao ndam ya bobae ngo munu hongbe mba tanga mba hasao ndan dowan nan o munu loklo tuwaesaol tomb, nim su ngo hambun bor dull bere ora aondao bu ora ibisaol hondowao tomb, yu nar el nda bor bombere men aolubur dimaolao his his bi non bi sisaol hondowao tomb, ek di ingi bi ibao non bi ora men aolisaol hondowao ora.^w ¹³Ngo tomb mand huwinj ngo yu saoharol harekle baeben di, is il daol mend wen bo nao de haenbur popom sul tal hakl buri ken ko tibaraelao nda ub, sul tol hakl ib ib bisaol hondowao ora. ¹⁴Ngub bisao tomb saohar aondao yu ngo hae o di ora bum habur, bobae munu hongbe mbaroklme nda ub sao hongbe mbaesaol, saohar ngo nao hae penar bu ora bum hasaol hon-

^u6:10 Kao 16:7   ^v6:11 Kao 3:18; Kao 7:9-13; Kao 19:2; Kao 19:14

^w6:12 Mat 24:29; Bis 2:20; Kao 8:12

dowao. Ngo tomb harbor baeben di, su mendbor ib kunjam armend sisao tuma barae waoraoklao baeben di, waoraoklao sisao bao nao wi kobaol hakl en aeben bu kimb bisaol hondowao ora.^x
¹⁵Ngub bisaol hondowao tomb su ngo bor aol wesmbao aondao maomb bo haroklme aol baeben di, aol mendbor imbi wi aondao ora haroklme baeben di, aol mendbor ami semom maomb bo haroklme aol aondao baeben di, aol mendbor mone momak osisao andub ora maru u haroklme baeben di, aol mendbor ebekone pobur buri ora palo haroklme baeben di, aol mendbor aol menden kalabus kongon non bi bu haroklme baeben di, aol mendbor mbini ware pe as ko haroklme baeben di, mbini hambun ora su tomb pae hakl bor honda mupango nongbe mba ha pobur, mbinim har ne ngo aese baebenon han sur hakl bor di mbinim pakl aondao ora homobur nongbe mba ha pismisa.¹⁶Ngub bubur kismim mbinim harbor baeben hesa han baeben kab bor angal aondao bu ora kobur kakl, Obu obun maomb bo haraoklao on seyala bere om nao ngo hende ub di, Some Sib Hondbao non bi om nao ko homo ke ngo mao handae ub di, naom ngub nao haondaomun ub inim nao manga mbabur komb hakl obo tingi mbaklaob ora kismi.^y¹⁷Mbinim ngub kobur kakl, Naom ngo laom o mbibi ngo kabom tenaol khorob bu haroklme baeben bor san lubur ke mao handaklebi bao o mbes ngo bu pindib pae o ngao, aeb was mbibin elol teka haeb se hayaob? kismil pangowao ora.

Ngaorom Isreyel sem 144,000 andub ora soweb bi ha haen kisao o

7 Ngo tomb ngo sao baeben hambun sao ora sisao tomb, mabor nim hondowao angal mini wesao is makl oran

su u kowes beyao on uklu lisao kungni tom makl o bor hasmil hondowao tomb, mbinim su hambun bor posabsu ubuklao nda ub nao eben ko posabsu ngo men ha wismisa. Ngub bismil posabsum su bor obo men mbaraoklao nda ub di, ib kunjja bor ubuklao nda ub di, is so hakl bor el el bin men mbaraoklao nda ub di, kang ra di nao ibisao ora.² Ngo tomb angal mini wesao is mend di yu nar ubuklao nan yin pisaol hondowao tomb, obum haeben saraoklao Ngaor nda obun soweb bi haraoklao sao mend minisaol hondowao tomb, angal mini wesao ngo obum angal mini wesao is makl ngo su hesa ib kunjja kab bor kho mao saklbur buri aondao bu ora palo hasmi nda baeben bor angal aondao bu ora kobur kakl,³Inim su ngo di ib kunjja di is baeben di inim penar bu kho mao sa mu bowes nao bibaebe ora. Ngub inj, naom Ngaoron kongon bimi baeben bor, naom Ab Ngaor obu menger soweb bi haraoklao sao ngo wiyao ub mbinin waonul mbes win kemin waklwaebe o, mabor inim ngo sao baeben ebe kho mao sa mu bowes bin lemi ora kisaol pangowao.⁴ Ngo tomb mbinim tenaol mendbor Ngaor obun sem soweb bi ha menger mi hae ngo baeben hor asub baeben ora eb ko ndi minismi ub nim pangowao, Isreyel sem duteb hambunon ndi munu kimb bismi tomb 144,000 bukhoma iri non bi andub ora ko ndi minismil pangowao ora.^z⁵ Ngub pangowao Njuram maru wam aeben aeben bisao baebenon ndi minismi tomb 12,000 ko ndi minismil pangowao ora. Ngo tomb Urubenom maru wam aeben bisao baebenon sem di 12,000 ko ndi minismi. Ngeron semon bisaon di 12,000 ko ndi minismi.⁶ Mbinim Asan semon di 12,000 ko ndi minismi. Naptalan semon di 12,000 ko ndi minismi. Manasan semon di 12,000

^x6:14 Kao 16:20   ^y6:16 Luk 23:30; Kao 4:2; Kao 4:10   ^z7:4 Kao 9:4; Kao 14:1-3

ko ndi minismi ora. ⁷Mbinim Simiyonon semon di 12,000 ko ndi minismi. Libaem maru wam aeben aeben bisao baebenon di 12,000 ko ndi minismi. Isakan semon di 12,000 ko ndi minismi. ⁸Mbinim Sebulanon semon di 12,000 ko ndi minismi. Njosebon semon di 12,000 ko ndi minismi. Benjaminom maru wam aeben aeben bisao baebenon di 12,000 ko ndi minismil, mbini tenaol aondao ngo baeben Ngaor obun sem soweb bi ha menger mi hae nda baeben sisaol hondowao ora.

**Tenaol sem andub ndi nao
minib se oram Ngaor hasaol
obo kilil mbaesmi o**

⁹Ngo tomb ngo sao baeben hambun sao ora sisao tomb nim waki hondowaol, tenaol sem andub ora obo kilil mba birismil hondowaol, tenaol ngo baeben ndi nao munu warib se andub ora birismil hondowao o, tenaol aondao ngo kilil mba birismi baeben tenaol sem tangar tangar baeben hambun di, su hambun bor paoloklme baeben hambun di, tenaol songol tangar tangar ubi hae baeben hambun di, angal tangar tangar ubi lome baeben di, ngo baeben hambunom lab lab haek bi saollon was bubur, mbinim sendaol bimi sao me so non bi hakl sando men kaklal sobur, mbinim maomb bo haroklao on seya nda hesa Some Sib Hondbao nda kabon elol teka ha mba hasmil hondowao ora.^a ¹⁰Ngo tomb mbinim ngub ha mba habur ne bombor ub kombo angal aondao bu ora kobur kakl, Naon Ngaor ngo obun maomb bo haraoklao on seyale bere o hesa Some Sib Hondbao non bi ngo kabom nao bu misbil, naom ngubi tomb oborob ora ngo hayom o ko kaoya kismil hondowao ora.^b

¹¹Ngo tomb angal mini wesao baeben hambunom maomb bo haraoklao on seya nda di, Ngaoron semon maeb haroklme aol andub mend birismi nda baeben di, el el bu enjo biri sao is makl mend birismi nda baeben di, ngo baeben mao tukun sa ha pab bu tundabur kismil, mbinim maomb bo haraoklao on seya ndan el sol teb so ora tumu karu dombes ubur mbinim Ngaor bor kaoya kobur kakl, ¹²Heneng ora naom naon Ngaor bor turi aondao ora homobur obu bao bi aondao ora ngo hae ub di, obum oborob ora kone kilil bi hae ub di, obu imbi wi aondao ora hae ub di, obu buri pon pae ora hae ub nen sabobur di, obum hambun sao menjao bukl buwa nao bib se ora hae ub di ngo sao baeben wi aeben ora saklaong, naom ngo sao baeben nen sabobur obu bor turi homo tengiyu ko kaoya kem ora. Heneng ora laom ko kaoya kismil pangowao ora.^c

**Tenaol aondao ngo hasmi baebenom
sul ke hondo hasmi ub ora sisao o**

¹³Ngo tomb Ngaoron semon maeb haraoklao aol ngo hasmi nda baebenon is mondom ni bor ne mubur kakl, Tenaol lab lab haek bi saoll same aondao ngo hayem baeben aeb was hayem? Njem mbini ngo baeben abor ora hakl obobur hayem ko pangal? kisao. ¹⁴Ngub kisaol nim obun angal ngon ko san ngub lowao. Aol aondao o njem njen mbibi ora hendel o, ni nao hende ora hae kowao. Ngub kowaol obum ni bor waki kakl, Tenaol aondao ngo baeben mbinin saond bim mbini bor ke mundub mundub bi khorob ora mao handaesmil, mbinin kone bor kho aondao bu ora sen was habur kend bin hasmi baeben ora hayem o, mbinim ngo sao hakl ora men mbabur hul ha saor peyo was hasmil mbini ngubi tomb ngo hayem o. Mbini ngo

^a7:9 Kao 3:18   ^b7:10 Kao 4:2; Kao 4:10   ^c7:12 Kao 5:12; Kao 11:17

baebenon lab lab di Some Sib Hondbao ngon ibaom wes wes laesao tomb, mbinin lab lab baeben di waki ebe haek bi was sisaol ngo sameyem o ka kisaol.^d
¹⁵Obum ngub kobur kakl, Ngub bisaol mbini ngo baeben Ngaoron maomb bo haraoklao on seyan elol ngo hayem o. Mbini ngo baebenom hora di somna di Ngaor Hen Moroklme Anda komb bi ora ngo bor nao tuwae haeben sabur, Ngaor bor kaoya kao ha was haroklme. Mbini ngo baeben maomb bo haraoklao on seyal ngo bereyao o obun mbib haru was habur oborob u haklao ora.
¹⁶⁻¹⁷Heneng ora Some Sib Hondbao ngo obum maomb bo haraoklao seya ngon tukun oral ngo hae om mbini oborob ora u habur maeb haklaol, mbini ngo baeben haeben saraoklao ib kend ebe ora mend ebeyao o bor kemi pobur, ko mende nao heme haeben ora saroklme ib ngo nen kaloklaol mbinim ib di ko mend nokl nao homoklemi. Mbini ngo baeben dem di ko mende nao homoklemi. Nar pob biyao nda ubi di pob turub aoklaol hambun sao biyao nda ub di nao buklaol ora. Mbini ngo baebenom mbes de ko hasmi ub di Ngaorom mbinin delib kunaklaol, mbinim de ko mende nao lemi ora kisaol pangowao ora.^e

Ya ngo bobae hongbe mba tanga mba hasao on haoklao nan o loklo kowes bisaol o

8 Ngo tomb Some Sib Hondbao ndam ya haoklao nan ngo bobae hongbe mba tanga mba hasao o munu loklo tuwaesao tomb, baoklmend oran yu heben ngo bor ora menjao mondom angal angal ko di kollbaor di kang mend nao bi, angal ko di menjao nao bi haen was baoklmend bao hawaol, ham-

bun sao kur kao hakl bisaol ora. ²Ngo tomb kang mend mabor sao nim hondowaol angal mini wesao is Haoklao mend Ngaoron el wil dund so oral teka hasmil hondowao tomb, mbini angal mini wesao ngo baeben bor biyukel mbel di tokl haoklao mend kalismi o mismil hondowao ora.

³Ngo tomb angal mini wesao tangar mend di Ngaor bor kalo mabaorao haoroklme to wisao on teb sol obo hasaol hondowao tomb, obum isaolao bombo toroklme sao han ngol ndis mend minisaol hondowao o bor, mbini tenaolom Ngaor bor kao kaloklme ub hesa maomunu mabaorao haorin ko, timbaol te non bi moklol kao ebe ora pebe sao mend tumbi haen ora bomb paesmil, angal mini wesao ndam ngo sao kab maomb bo haraoklao on seya wisao ol mabaorao haroklme to ngo wisao ndal haorisaol hondowao ora.^f

⁴Ngub bisaol timbaol te non bi ndan kao ebe ora ngo pibisao ub hesa tenaol Ngaoron sem komb bi ngo baebenom Ngaor bor kao kalismi ub kab maomunu, angal mini wesao ndan kil waklbir yin pobur Ngaor hasaol pisao ora.^g

⁵Ngub pisao tomb angal mini wesao ndam isaolao bombo toroklme sao ndis nda mubur kisaon, obum isaolao mend Ngaor bor kalo mabaorao haoroklme to bor wisao o mubur ndis nda bor tumbi haen bomb pabur, obum yu heben ngo bor habur kisaon isaolao ngo baeben unu su heneng bor pen kolo tu kobaesao ora. Ngub bisaol tomb har kull aondao bu ora kobur kill kull aondao ora ko kimb bisaol, bubiyab di aondao bu ora bu kimb bubur su dull bere di aondao bu ora ibisaol hondowao ora.^h

^d7:14 Mat 24:21   ^e7:16-17 Njo 10:11; Kao 4:2; Kao 4:10; Kao 5:6; Kao 21:4
^f8:3 Kao 5:8; Kao 9:13   ^g8:4 Kao 5:8   ^h8:5 Kao 4:5; Kao 11:19; Kao 16:18

**Angal mini wesao is maklom
biyukel mbel pangismi o**

⁶Ngo tomb angal mini wesao is haoklao ndam biyukel mbel pangen koklbur mu minimsi ora. ⁷Ngub mu minismi tomb angal mini wesao ngon bombor mondom obum mbes obun biyukel mbel nda pangisao tomb, dao pind hesa isaolao kab maominisbil, ibao di haru umbukl mi sul po tibaesmi ora. Ngub po tibabur mbinim su tom teb mend wisao on tom tebo nan o dao peyobur kismim, is hobao tom teb mend wisao on tom tebo nan o di dao pesmi. Ngub bubur kismim den sem di kates ke sao su bor haraoklao sao baeben hambun di dao pesmi ora. ⁸Ngub bisao tomb angal mini wesao ndan is kabo nanom obun biyukel mbel nda pangisao tomb, mbinim harbor aondao ora non bi mendel is sung dao baklae mend po tibaen kismil, harbor ngo ib kunjja bor nukl hakl bongesaol hondowao tomb, ib kunjja aondao tom teb mend wisao on tom tebo nan o ingi bi ibao men aolisaol hondowao ora. ⁹Ngub bisao tomb ib kunjja bor el el bi baoraoklao sao baebenon di tom teb birisao on, tom tebo nan o ora hom paesmi. Ngo tomb ib kunjja ngo bor ib taoklaoll ti tom teb wisao on di, tom tebo nan o ora kaollu bowes bu kho sisao ora.

¹⁰Ngo tomb angal mini wesao is tebo nan om obun biyukel mbel nda pangisao tomb, saosolbaem aondao ora is sung sao dao baklae mend yu heben haklbir su bor po tibaesaol hondowao o, ib aondao pubukl hae baeben hambunon tom tebo nan o bor po tibabur, ib kend noklme baeben pibisao bor di po tibaesaol hondowao ora. ¹¹Ngub bisao saosolbaem ngon imbi Karae Mao Baraoklao kismil, ib ngo baeben hambunon tom tebo nan nda saosolbaem ngom karae aondao ora

mao baesaol, tenaol andub ora mendbor ib ngo nismi baeben ib karae bi ngom mbini li baraesaol pe paraesmi ora.

¹²Ngo tomb angal mini wesao ndan is maoklao nan om obun biyukel mbel nda pangisao tomb, mbinim nar di ek di mand huwinj baeben hambunon di, bao mao baraoklao sao ngo baebenon tom tebo nan hakl hakl o khorob ora munu injbi bowes bu bo kaollu bowes bismil hondowao. Ngub bismil hora di somna di ngo baebenon tom tebo nan hakl hakl om bao mao baraoklao ub wa wisaol hondowao ora.ⁱ

¹³Ngo tomb nim hondowaol sao mao-hobao dibe aondao ora mend yu saoharol diyaokl pibisaol hondowao tomb, sao ngom angal aondao bu ora kobur kakl, Is ora alem. Is ora alem. Is ora ka. Sun tenaol baeben hambun hond bu pae ora soklao. Angal mini wesao is teb ngo bao hayem om mbinim biyukel mbel tom tebo pangoklemi tomb, tenaol ngo baeben ke aondao bu ora mend hondoklemil mbini hond bu pae ora soklao kisaol pangowao ora.^j

**Angal mini wesao is su nan om
biyukel mbel pangisao o**

9 Ngo tomb angal mini wesao is su nan ndam obun biyukel mbel nda pangisao tomb, saosolbaem is mend yu heben haklbir su bor bonge hasaol hondowaol, mbinim obu bor aol wesao sem paoloklme hana howes aondao u hiril hanao bi ndulli ora kao pele mend wisao on tiriyao komb paen ko tiriyao ki mend kalismil hondowao ora.^k ²Ngub kalismil saosolbaem nda obum hana aondao ngo wisao o bor tiriyao komb paesal, is aondao ora mend deyao tomb dendaol aondao bu ora mend pubuklao nda ub ora pobobur kisaon, nar di saohar hambun di ora men mba is dendaol aon-

ⁱ8:12 Kao 6:12-13   ^j8:13 Kao 9:12; Kao 11:14   ^k9:1 Kao 20:1

dao bu ora buraeb kao mbabur em hundur u mbaesaol hondowao ora. ³Ngo tomb aongaollere sem non bi andub oram is dendaol aondao ngo disao nda durukl o bor baoraoklbir su bor bongehabur kismin, mbini wangaellae su bor baoraoklao saom buri palobur tenaol naoklao nda ub mbinim tenaol naeb se ora sisaol hondowao ora. ⁴Mbini ngo baebenom mbes pangismi ub inim den sem di, sul haraoklao sao hambun sao di, is kang ukl bombor ora mend di ngo sao baeben kho mao sa aoklao nao no kiklwaebe ora. Ngub inj, inim tenaol mendbor mbinin wanul Ngaor obun menger u soweb nao bi hae baeben ora no bowes bibaebe ke angal mend pangismao o,¹⁵ tenaol ngo baeben pe pa ora nao bin, ek ukl su mend pindib pa was buklaotomb tanda aondao ora mao homa no parmib bu haklwaebe ke pangismi ora. Ngo tomb aongaollere non bi sem ngo baebenom wangaellaem tenaol tanda aondao khorob ora bin mend naoklao nda ub, tenaol ngo baeben tanda khorob ora bin no pe mib bib se ora birismil hondowao ora. ⁶Ngo tomb tenaol ngo baebenom tanda aondao ora homobur, ek ukl su ngon naom ora pe pamun ko nen saboklemi o mbinim ora pe pakl buwaklemi ora. Nao pe parum sin tanda di nao ne wesao kong de poklmao ko nen sabobur, mbini pe paklemi on menjao menjao bi hondoklemi o mbini pe paklemi on harer es buwabur, mbini pe pakl buwaklemi ora e ko hondowao.^m

⁷Ngo tomb nim hondowaol aolom saond bukl poklbur mbinim some hos baeben man man bu yaor mao baroklme nda ub menger, aongaollere non bi nda baebenom di ngub man man bu yaorbubur, mbinin wesmbaol teng ndibismi o di teng buri ora han ngol teng non bi ora ndibismil hondowaol, mbinin el wil

bor di tenaolon el wil non bi sisaol hondowao ora. ⁸Ngub hondowaol mbinin iri di saoll ora tenon iri kore berae mend saoklao nda ubi sisaol hondowao tomb, mbinin himao di sab busi aondao deran ker sem oran himao non bi sisaol hondowao ora. ⁹Ngo tomb mbinin kongbaol di kaba war himbi buri ora haklon bombo manga mbaesmil hondowao o, mbini diyaokl pibismil mbinin bobao angal bisao ub pangowaol, aolom saond bukl peme tomb some hosom munu soklo taokl pen puklmi sao andub ora munu soklo taokl pen peme tomb ngillbir ngollbaor mend ko kimb biyao nda ub ngollbaor ko, i aondao bu ora kisaol pangowao ora. ¹⁰Ngo tomb mbinin ere di wangaellaen ere non bi sisaol hondowaol, mbinin ere ngo bor tenaol tanda aondao ora mao naklemi sao hasaol hondowao tomb mbinin saond bimi sao mbinin ere bor marismil hondowao o, mbinim ek ukl su oran mbini tenaol mendbor mbinin waonu bor Ngaor obun menger u soweb nao bi hae baeben khorob ora ke mao handaklbur birismil hondowao ora. ¹¹Ngo tomb mbini aongaollere non bi ngo sao baebenon wesmbao aondao is bombor ora mend hasaol hondowao o, obu hana howes aondao u hiril ha nao bi ndulli ora kao pele nda maomb bo haraoklao angal mini wesao nda sisaol hondowaol, angal mini wesao ngon imbi Hiburu angal kobur Abaron kismil, Ngirik angal kobur Apoliyon kismi o imbi ngon te tenaol lu bowes bu hambun sao kho mao saraoklao angal mini wesao kismil, obu mbini aongaollere ngo baebenon wesmbao aondao ora hasaol hondowao ora.

¹²Ngo tomb ke aondao ora tom teb ngo hondoklemi ke wisao on tebo nan ora hend paesmi o, kab mende mabor hondoklemi ub bao wisao ora.ⁿ

¹9:4 Kao 7:3   ^m9:6 Kao 6:16   ⁿ9:12 Kao 8:13

**Angal mini wesao is dowan nan om
biyukel mbel pangisao o**

¹³Ngo tomb angal mini wesao is dowan nan ndam obun biyukel mbel nda pangisao tomb nim pangowao, Ngaor obu bor kalo mabaorao haoroklme to, han ngol to mend obun elol wisao on solo karli tom makl o bor angal mend kisaol pangowao ora.^o ¹⁴Ngub pangowao tomb angal mini wesao is dowan nan ngo obun biyukel mbel o munu hasao nda bor kakk, Angal mini wesao is makl mend ib pubukl hae aondaon ngon imbi Yuperetis bor indi mba hae o, njem mbini kol pabur pen kao ora kisaol pangowao.^p ¹⁵Ngo tomb angal mini wesao is makl ngom su hambun bor tenaol sem teb paolismi on sem tebo nan o pe paen luklemi karasmas o di, pe paen luklemi ek o di, pe paen luklemi bao o di hora be? ombonao be? ngubi ora tomb luklemi ko di, Ngaorom mbes man man bisao ub pindib paen ko bao hondo hasmi o sisaol, ngo ora tomb tenaol ngo baeben pe paen lin ko angal mini wesao aondaon ndam angal mini wesao is makl nda hesbe paesao ora.^q ¹⁶Ngo tomb tenaol sem tebo nan nda lu bowes bukl bi ami aondaon ngo some hoson mesaol birismi baeben ndi minismil hondowao tomb, buklhoma ndi nao minib se andub ora 1,000 oran iri non bi ko ndi minismil* pangowao ora. ¹⁷Ngo tomb nim obam sao ngo hondowao nda ub was hondowao some hos ngo baeben di, aol some hos ngo baebenon mesaol birismi nda baeben di, mbinim saond buklbur bimi ub ngub bu hasmil hondowao ka. Mbini ngo baebenon kongbao bor war himbi sao maru manga mba birismi sao baebenon mendbor ingi bi is sung non bi di, mendbor bombere sao tuba hall waonu sao do pol pol bi di,

mendbor aom bi ora di, ngubi hakl bismil hondowao some hos ngo baebenon wesmbao baeben bor hondowao tomb, mbinin wesmbao sab busi aondaon deran ker sem oran wesmbao non bi ora sisaol hondowao ora. Ngub hondowao tomb some hos ngo baebenon ne bor isaolao hesa is daondaol kab di han menden imbi han salpa kismil, han ngo saol is sungbombere dao baklae hakl mend mbinin ne komb pae bor do taokl dera obo kimb bisaol hondowao ora. ¹⁸Ngo tomb su hambun bor tenaol sem teb paolismi on sem tebo nan nda, some hos nda baebenon ne bor kho sao ora tom teb sao ngo isaolao hesa is daondaol kab di, han salpa isaolao dao baklae nda di, ngo sao baebenon tenaol sem tebo nan ngo pe paen li pesmil hondowao ora. ¹⁹Ngub hondowao tomb mbini some hos ngo baebenon buri mbinin ne bor hesa mbinin ere bor kab ora wisao hondowao, mbinin ere baeben suklumbon ere non bi moklol suklumbon wesmbao di some hos ngo baebenon ere bor hasaol hondowao tomb, mbinin ere ngo baebenon di tenaol ngo baeben lu bowes bismil hondowao ora.

²⁰Ngo tomb nim hondowao tenaol andub ora sem kab nda ke kho ngo hend paesmi o nao pe paesmi baebenon mbinin kone bor buri ora sisaol, mbinim kone baol munu mbinin kim warubur kaoya lome sao baeben di mesao kalo tuwa ngub nao bismi ora. Mbinim ngub bismil mbinim sam domo bor kaoya kismi ub di, mbinin kaoya lome sao tangar sao mendbor mbinin mbib han ngolom warubur kaoya lome ub di, han silbam warubur kaoya lome ub di, han mbarasom warubur kaoya lome ub di, han henengom warubur kaoya lome ub di, isom warubur kaoya lome ub di, ngo sao haklom tenaol elom hondo angal ko

---

^o9:13 Kao 8:3   ^p9:14 Kao 16:12   ^q9:15 Kao 8:7-12

harer pobo ngub nao bimi o, mbinim ngo sao baeben bor kaoya kismi ub tuwabur kone nao baol minismi ora.^r ²¹ Mende di mbini tenaol ngo baebenom tenaol mendbor di pe paen lu waokl dowes munu, tenaol mende maokl tom bu naomung naomung menjao menjao leb kandollob non bi hambun sao di men kakol bu, mbinim paes di pu pu bu, mbinim tenaol menden osisao di paes nam akol bu, ngub bu hasmi o mbinim ngo sao baeben di tuwa kone baol munu mesao nao kalismi ora.

Angal mini wesao mbruk kang mend minisao o

10 Ngo sao baeben ora sisao tomb nim waki hondowaol, angal mini wesao buri ora mend heben haklbur ibisaol hondowao ora. Ngub hondowao tomb mulaol mondom obun toklo songol bombo tingi mbabur, obun wesmbao bor di sao ningill pab sao bu hinjbi mbae ora sisaol hondowao tomb, obun el wil bor di nar el sao bao bi hakol ora bi sisaol hondowao ora. Obun aongao di and pinj non bi moklol is sung saoll ora mend daoklao nda ubi sisaol hondowao ora. ² Ngo tomb obun ki bor mbuk mend minisaol hondowao tomb mbuk ngo taongaoll bu pa wisaol hondowao o, obun aongao tao nan o unu ib kunjja wisao nan o bor ha hul peyobur, obun aongao kowes nan o yu su heneng nan hasaol hondowao ora. ³ Ngub bubur kisaon obum angal aondao buriyab ora sab busi aondao deran ker oram ngaoll lao nda ub kisaol, har kull ko haoklao oran kobur obum ngaoll ngo kisao on ko san lismil pangowao ora. ⁴ Ngo tomb har kull ko haoklao ngo kisao om ngaoll ngo kisao ndan ko san ngub lao paesmi tomb, nim ngo kismil pangowao ub waeb bu ukklbur buwao o yu heben bor angal

mend obobur kakl, Njem har kull kobur ngo lem sao baeben mbuk waeb nao bi men mbabur lesin, njen kone bor was bao win waebe kisaol pangowao ora.

⁵ Ngo tomb angal mini wesao mend obun aongao mende ib kunjja bor ha, aongao mende su henengol ha bisao ndam obun ki tao nan o yu heben bor menyaesaol hondowao ora. ⁶ Ngub hondowao tomb angal mini wesao ngo obum ngub kisaol. Ngaor obu haeben ora saraoklao imbi bor heneng ora kobur kakl ol, Ngaor ngo obum yu heben hesa heben bor wiyao sao baeben hambun di warisao. Obum su di su bor wiyao sao baeben hambun di warisao ora. Obum ib kunjja di ib kunjja ngo bor baoraoklao sao baeben hambun di obum was warisao, nim Ngaor ngon imbi mao kobur angal ngo kakl o heneng ora kakl kobur angal mini wesao ndam kakl, Ngaor obum mbes ngo bukklwao kisaol sao ngubi tomb ngo bukklbur be ol, nao bi bao wa nao bukklao ora. ⁷ Ngub inj, kang mend mabor sao angal mini wesao is haoklao nan om obun biyukel mbel o pangoklao tomb, Ngaorom obun man mini obun kongon bimi aol baeben bor mbes ngo sao ngo sao bukklwao ko kao kalisao ub tenaol hambunom nao hindismi o, ngubi tomb biyukel mbel ngo pangoklao on angal aondao ngo oboklao tomb, obum ngo bukklwao kisaol ub kowes bu mba hayao sao bukklao kisaol ora.

⁸ Ngo tomb nim kang mend mbes sao angal mend yu heben hakl ibisaol pangowao ndam ni bor waki kakl, Njem pobur lesin angal mini wesao mend obun aongao mende ib kunjja habur obun aongao mende sul ha bu ngo hae ol, mbuk ngo taongaoll bu pa mene o mukl pu kisaol ora. ⁹ Ngub kisaol nim angal mini wesao nda hasaol pobur nim obu bor kakl, Njem ni mbuk kang ngo menel

^r9:20 1 Kor 10:19-20; Kao 16:9; Kao 16:11

o nji ora kowaol obum ni bor kabl, Njem mbuk ngo mubur, nao ora ka. Njem ngub noklesi tomb njen tombao bor karae homoklesi o, njen ne bor non eb sembi dend biyao nda ub buklaol ora ko kao njisao ora. ¹⁰Obum ngub kisao tomb nim angal mini wesao ngom mbuk kang ngo njisao nda mu munubur kowaon, nowao ora. Ngub nowao tomb nao ne bor non eb sembi ne tomb dend biyao nda ub bisaol no tu kobawao o, nao tombao bor non karae bisaol ora.

¹¹Ngub nao pewao tomb mbinim ni bor kabl, Njem wabl tenaol sem su hambun bor paoloklme baeben bor di, songol tangar tangar ubi hae paoloklme baeben bor di, angal tangar tangar ke paoloklme baeben hambun bor di, su hambun bor maomb bo haroklme aol wesmbao aondao haroklme baeben bor di, mbini tenaol sem ngo baeben hambun ora bor mabor Ngaorom mbini bor buklaol sao tenaol hambunom pangen kao kalaebe ora kismil pangowao ora.

Njiseson angal tenaol hambunom pangen lobe aol is kab hasbi o

11 Ngo tomb mbinim ni is hul saoll mend and bukbur menger moroklme ndisao non bi hakla tom mend njubur, mbinim ni bor kabl, Njem tekabur lesin Ngaor Hen Moroklme Anda komb bi ngo hesa Ngaor bor kalo mabao-rao haoroklme to ngo kabon menger mi kismil pangowao ora. Mbinim ni bor ngub kobur kabl, Njem ngub bubur lesin tenaol mendbor and ngon ndaon bor Ngaor bor kaoya ko hor boroklme baeben di ndi men ora kismi. ²Mbinim ni bor ngub kobur kabl, Njem ngub menger muklesi o Ngaor Hen Moroklme Anda komb bi ngon paeb mbuklu turae dera nan non, mbini Ngaoron man nao pange baebenom hala bowes bu haen

ko win kisaong, njem paeb mbuklu turae ngon dera nan non menger nao mi bao waebe ora. Mbini tenaol sem tangar ngo baebenom su and lobokl lobokl komb bi ngo ek ukl andub ora 42* supu kab kab hor kabol hor tebo nan on ukl kab oran bao hala bowes bu haklemi kismil pangowao ora. ³Ngo tomb ngo angal kisao ndam wabl kabl, Ngub buklaol tomb nim nao angal tenaol hambunom pangen lobe aol is kab ngom nim wen bukwaol sao kao dund bu haen ko mbibi bor nao buri taol bu kaloklwaol, mendborom hem ko burubur bimi nda ub mbibim mbek pirim lab lab sao bombobur, bao hor andub ora 1,260* ek ukl 42 ngub baeben oran nao angal hobao sao ngo ko haklebi ora.⁵

⁴Ngub ko haklebil mbibi ngo kab is olib isao ukl kab non bi habur, mbibi laomb tokl kab menger hayeb ol mbibi Hambun Saon Aoraon el so oral hayeb.^t ⁵Aol mendborom mbibi ngo kab bor khorob sao kang mend mao baklbur buklemi tomb di mbibin ne bor isao-lao aondao ora mend dera obobur laon, mbibin saond bi ngo mbibi bor khorob mao baklbur buklemi baeben dao peklaol ora. Heneng ora aol mendborom mbibi bor khorob mao bakl ko nen saboklemi tomb, mbinim ngo nen saboklemi saom mbinin mbib pe paen le non bi soklaol pe paklemi ora. ⁶Mbibi ngo kabon buri aondao ora wibil, mbibim bao ngo baeben hambunon tenaol hambun bor Ngaoron angal bib ngo kao kal ha was haklbur saohar bor se nao eben ko men mbakl-bao ko pangaeb sin, mbibim ngub di ebe men mbaklebi ora. Mende di mbibim ib baeben hambun ibao men aolin lobao ko pangaeb sin, mbibim ngub bib se di buri aondao ora wibil, mbibim ngub di ebe buklemi. Mbibim sun tenaol khorob bimi ngo baeben bor ke mundub mundub bi

^s11:3 Luk 21:24; Kao 12:6; Kao 13:5   ^t11:4 Oro 11:17; Oro 11:24; Kao 1:20

mao handabun ko pangaeb sin, mbibim ngub di ebe bib se haklebi ora.

⁷Mbibim Ngaoron angal ngo tenaol hambunom pangen kao kal paklebi tomb, sam heke aondao ora waeb burun non bi oram obu hana howes aondao u hiril ha nao bi nda bor baoraokl-bir dera yin obobur laon, obum mbibi kab bor saond bu kalo men mbabur mbibi pe paen luklao ora.^u ⁸Ngub buk-laol mbibin toklo li pae ngo kab su and lobokl lobokl aondao ngon harer to aondao oral bao u mba haklebil, mbes mbibin Aorao Aondao obu di su bom-bor ngol was is pe kowal bi bor himisao ol ora bao uklebi ko, su ngo angal mar kisaol kabon imbi Sorom hesa Isib kab bor kisaol pangowao ora. ⁹Tenaol mend-bor songol tangar tangar ubi hae baeben hambun di, su hambun bor paoloklme baeben hambun di, angal tangar tangar ubi ke paoloklme baeben hambun di, tenaol sem hambun ora di, ngo baeben hambunom bao hor tebol hor maoklao nan on hokloben baoklmend bu mbibin toklo bao uklaol hondoklemi o, mbinim mbibin toklo aol mendbor bor maol bib nao lemi ora. ¹⁰Ngo tomb Ngaoron man mini aol ngo kabom sun tenaol baeben bor Ngaoron angal ngo kao kalo mbibim mbini ke mao handa tanda mao na haklebil, sun tenaol Ngaoron man nao pange baebenom mbibi kab ngo pe paen luklemi ub hondoklemi tomb turi aondao ora homobur lemin, mbinim turi homo we ko menden ne hara hara bubur, mbinin tenaol sango bor turi homobur aol paoraolao is bimi nda ub menger osisao di pone bao kal kal buklemi ora.

¹¹Ngo tomb bao hor teb di maoklao nan on hokloben baoklmend bu ngo nda pibi hasao tomb, Ngaorom tenaol mao enjaraoklao wesao mbinin toklo

bor hondaen kisaol mbibi kab waki enjobur teka hasbil, tenaol mendbor mbibi ngo waki enjo hasbi ub hindismi baeben hambunom burir biyu pakl aondao ora himismi. ¹²Ngo tomb mbibim yu heben bor angal mend kisaol pangisbi tomb, angal ngo kisaol ndam mbibi kab bor angal aondao bu ora kobur kabl, Ibi kab enjo ngo bor yin ubuklub ora kisaol pangakl-bir mbibi kab mulaol darukl ora bor yin pobur heben bor hondaesbil, mbibin saond bi haroklme baebenom di hindismi ora. ¹³Ngub pisbil bombor ngo ora tomb su dull bere aondao ora obobur kisaon, su and lobokl lobokl aondao tobon kab mend wisao on and lobokl lobokl aondao tobon kab nan on and hambun khorob ora ha kundi bowes bu kho so bowes bisaol, tenaol su ngo bor paolismi baeben andub ora bukhloma iri non bi 7,000 oran pe paesmi ora. Ngo tomb tenaol and lobokl lobokl sem tobon mend ngo nao heme bao birismi baebenom ngo bisao sao hondobur pakl aondao ora homo burisao kab po ubur, mbinim Ngaor yu heben hayao bor obu buri ora hayao ko kaoya kismil hondowao ora.^v

¹⁴Ngub bisao tomb angal kisaol ndam kabl, Pangeklem. Ke aondao tom kabo nan o ngo ora saokl o, kang mend ngubi tomb sao was ke tom tebo nan o penar bu ora hondoklemi kisaol pangowao ora.^w

Angal mini wesao haoklao nan om biyukel mbel pangisao o

¹⁵Ngo tomb angal mini wesao is haoklao nan ndam obun biyukel mbel o pangisao tomb yu heben bor angal aondao bu ora mend obobur kabl, Mbes su hambun bor maomb bo hasaomon tuwaraokl ol, ngubi tomb naon Aorao Aondao Ngaor hesa obum Eben Ke Aol

^u11:7 Kao 12:17; Kao 13:1; Kao 13:7; Kao 17:8

^v11:13 Kao 8:5; Kao 16:18

^w11:14 Kao 9:12

kab mbibi su hambunon wesmbao aondao ora hayeb ol, obum hor hambunon maomb bo ha kimb was buklaol kisaol pangowao ora. ¹⁶Ngo tomb Ngaoron semon maeb haroklme aol is dowapu mend mbinin maomb bo haroklme on seya dowapul Ngaoron elol birismi nda baebenom, tumu karu dombes ubur mbinim Ngaor bor aondao bu ora kaoya kobur kabl,^x

¹⁷Aorao Aondao Ngaor o nje buri aondao pon pae ora hael

Nje mbes di heneng ora bao was hasil

Nje ngubi tomb di bao was hael ka.

Njem ngubi tomb buri palo aol wesmbao aondao ora habur

Sun tenaol hambun maomb bo hael ol Naom nje bor turi aondao ora homobur Tengiyu ora laom.^y

¹⁸Tenaol Ngaoron man nao pange baebenom

Nje bor ko homo haroklme o

Tenaol khorob bu haroklme o himismi baeben

Te mao bembera ke mao handaklesi bao o teb sel

Ngubi tomb mbini tenaol khorob bu haroklme ngo baeben

Njem mbini bor di ko homo

Ke mao handaklesi ub teb se ora.

Njen man mini aol njen kongon bimi aol hasmi baeben

Sokl ebe ora kaloklesi bao o di

Ngubi tomb teb se ora.

Tenaol njen sem hambun mbinim nje pakl homobur

Njem maomb bo hanin haroklme baeben hambun

Mendbor imbi wi aondao haroklme baeben di

Mendbor imbi nao wi kang haroklme baeben di

Ngo baeben hambun bor

Sokl ebe ngo kaloklesi o teb se ora.

Khorob bubur su hambun kho mao saroklme aol baeben

Njem di mbini kho mao sabur ke mao handaklesi bao o

Ngubi tomb ngo pindib pae o

kismil pangowao ora.^z

¹⁹Ngo tomb mbinim angal ngo kao pasmi tomb Ngaor Hen Moroklme Anda komb bi ora yu heben bor hayao on tiriyo komb paesmil hondowao tomb, Ngaorom nim ini bor heneng bukhwao ora kisao sao menger mbokis komb bi ora mend, menjao mondom nao mangae panaem hina oral Ngaoron and komb bi ngon andaon wisao hondowao ora. Ngo tomb bubiyab aondao bu ora bu kimb bu kill kull ko kimb bubur kisaon, har kull di aondao bu ora ko, su dull bere aondao bu ora obobur dao pind di khorob ora ibisaol hondowao ora.^a

Njonom obam sao ten is mend hesa suklumb kab hindisao o

12 Ngo tomb heben bor menger aondao mend bisaol hondowao tomb menger ngo ngub bisao ka. Ten is mend hasaol hondowaol obun lab lab samisao o di nar non bi sisaol hondowao o, ek di ten ngo obun aongao ma bundur bor hasaol hondowao tomb obun wesmbao bor saosolbaem duteb mend di teng sao ndibisaol hondowao ora. ²Ngo tomb ten nda obu hondbao pango wisao o obum wen maruklbur tanda aondao ora nisaol hondowao tomb, ora tanda khorob ora bisaol ten ngom hondbao ngo pango wisao o maruklbur e ko kilwagl bu aondao bu kal ko karaklae kisao ora.

³Ngo tomb heben bor menger tom mende di bisaol hondowao o menger mende ngo ngub bisao. Suklumb aondao ora songol ingi bi hae mend wisao hon-

^x11:16 Kao 4:4; Kao 4:10   ^y11:17 Kao 1:4; Kao 1:8; Kao 15:3   ^z11:18 Oro 2:5; Kao 10:7; Kao 19:5; Kao 20:11-13   ^a11:19 NjuS 9:4; Kao 8:5; Kao 15:5; Kao 16:21

dowao tomb obun wesmbao di aondao hond haoklao hae moklol, obun wesmbao ngo baeben bor enge tom tobon kab hae sisaol hondowao ora. Ngub hondowao tomb obun wesmbao andub ngo baebenol, aol wesmbao aondaon teng tokl haoklao mend di ndibi mba hasaol hondowao. ⁴ Ngub hondowao tomb suklumb aondao ngo obun ere ndam mand huwinj yu saohar bor ti tom teb hasao on, tom tebo nan o bo injibi bowes bubur su bor was hond hakl ib ib bin bo hoklbaori tu kobaesaol hondowao ora. Ngub hondowao tomb suklumb ndam ten ngo obun nongnas ngo maruklao o noklbur ten ndan elol bao hondo birisao ora. ⁵ Ngo tomb ten ndam nas is mend maru tibaesaol, mabor nas ngo obum han aen hakla tom buri hakl munubur sun tenaol hambun obum maomb bo hakl bi o sisaol, ten ndam nas ngo mar paesao nda tomb penar bu ora mbinim obu yu heben mini yin pobur, mbinim Ngaor ngo obu obun maomb bo haraoklao on seyal birisao o obu birisao mini pismi ora. ^b ⁶ Ngo tomb ten nas ngo marisao nda obu su tenaol nao biri ora mend wisao bor paokl ora pisaol, Ngaorom ten ngo obu su tenaol nao biri ngo bor po birin ko man man bu mbakabur, mbinim obu ne di nen taol bu kalen ko man man bu mbaesaol, mbinim obu bao hor andub ora 1,260* oran su ngo bor maeb haklemi ko pangowao ora. ^c

⁷ Bombor ngo ora tomb yu heben bor saond aondao ora mend bismil hondowao tomb, angal mini wesao aondao Maekel hesa obun angal mini wesao baeben kabom suklumb aondao ngo obu bor saond bu kalismi tomb, suklumb aondao ndam obun angal mini wesao baeben di soklo tubur Ngaoron angal mini wesao nda baeben bor saond

bu kalakl hasmil hondowao ora. ^d ⁸ Ngo tomb suklumb sem ngo baebenom angal mini wesao bor ngub saond bu kalakl hasmil hondowao o, mbinin buri Ngaoron angal mini wesao ngo baeben men mbaeb se mend nao wisaol mbinim heben bor ko mende hakl buwaesmi ora. ⁹ Ngub sisaol Ngaoron angal mini wesao baebenom suklumb aondao ngo obu bo haoklu tu kobaesmil, suklumb ngo obu mbes ora di bao birisao o obun imbi Seran lome o obun imbi mende di Tenaol Te Mao Sara Men Mbaraoklao lomel, oum sun tenaol baeben hambun bor kakla ko maobowaraoklao suklumb ora sisaol, Ngaoron angal mini wesao ngo baebenom suklumb ngo obu di, obun angal mini wesao baeben di, mbini hambun enjo su ngo bor inin eben bo haoklu tu kobaesmi ora. ^e

¹⁰ Ngo tomb nim yu heben bor angal mend kisaol pangowao angal aondao bu ora kobur kakl, Naon Karas haeme mbaoli baeben baehaemen te mao sara men mbaraoklao suklumb ngom naon haeme mbaoli ngo baeben bor kakla kao beya te mao sarabur, mbinim ngo sao ngo sao bu haroklme ko hora di somna di obum Ngaoron elol ko ha was bisao ora. Ngub bu hasao o Ngaoron angal mini wesao baebenom Seran ngo obum tenaol ngub nao men mbaen ko obu ngol nao haen haoklu tu kobareklem ol, ngubi tomb Ngaorom Eben Ke Aol Njises obu imbi wi aondao ora hayaol, naon Ab Ngaor obum nao bu muklbur obu aol wesmbao aondao ora hayao ub ngubi tomb obum buri palo maomb bo hayaol naom di ora hendeyom ka. ¹¹ Ngub beyaol naon haeme mbaoli ngo baebenom di, mbinim Some Sib Hondbaon ibao pibisao ndal hul ha hasmi ub di, mbinim Some Sib Hondbao ngo obun

^b12:5 Kao 19:15   ^c12:6 Kao 11:2-3   ^d12:7 Njur 9

^e12:9 Luk 10:18; Luk 22:31; Kao 20:2

angal bib hobao sao ngo buri palo aondao bu ora men hakol bu hasmi ub di, mbinim ngub ngo bu hasmi saom mbinin saond bi ngo men mba lubur lu taol peyo hasmi ora. Mbinim ngub bu habur kismim mbinim sul oborob was haklemi on hem ko nen nao sabismi. Ngub inj, naam heben ora poklmao kobur mbinin saond bi ngom mbini pe paen lismi tomb di mbinim ngub bin bao waesmi ora. ¹²Heneng ora yu heben bor ebe ora yaong, heben nje di ini heben bor hayem baeben hambun di inim turi aondao ora homo haklwaebe ora. Mbini heben bor ngub turi homo haklemi o, su nje di ib kunja nje di ini ngo baeben non ke aondao ora hondoklemi ka. Seran obu su abo ngo bor inin eben bo haoklu tu kobaesmil, obum ini ke mao handa haklao ub bao andub nao wi ko ora hondobur, obun kone bor ko aondao ora homoklaom is sung sao den habur ini khorob ora ke mao handaklao kisaol pangowao ora.

¹³Ngo tomb suklumb aondao ndam obu unu su bor munu tu kobaesmil obum hindisao tomb, ten ngo nas marisao nda noklbur taol mi akol bisao ora. ¹⁴Ngub bisao o suklumb aondao ndam ten ngo obu nao ne, su tenaol nao biri ora bor diyaokl paokl ora poklaol, mbinim obu karasmas ukl tebol ek ukl dowa* oran ne di nen taol bu kalo oborob ora maeb haen ko, sao mao hobao dibe mend ditaokl akol biyao ndisaon bobao kab mend ten ndan mao hakaesmi ora. ¹⁵Ngo tomb suklumb aondao ndam obun ne bor ib wae aondao mend peben no muklu turaesao o, ib ngo ib wae daoklao nda ubi ora sisaol, suklumb ndam obun ib ngom ten ngo taokl pobur obu ib no ora bum haen ko nen sabobur kisaon, ten ndan mama ib wae ngo do taokl taol mi pen kisaol ora. ¹⁶Ngub bisao o

sum ten ngo bisur bubur kisaon, suklumbom obun ne bor baoraokl bir ib ngo wae do taokl pen kisaol nda su ngom ne a kobur obum nisao ora. ¹⁷Ngo tomb suklumb aondao ndam ten ngo ko aondao ora homobur obum ten ndan isi wane aeben o baeben hambun bor saond bu kalokl pisaol hondowao o, ten ngon isi wane ngo baeben Ngaoron angal bib hobao sao ngo wiyao baeben hambun men hakol ora bu, Njisesol hul ha habur taol mi puklmi baeben bor ora saond bu kalokl ko pisaol hondowao. ^{f18}Ngo tomb suklumb aondao ngo obu ib kunja mare bor bao birisaol hondowao ora.

Njonom obam sam heke is kab mend hindisao o

13 Ngo tomb nim hondowaol sam heke aondao ora waeb burun non bi obun wesmbao hond haoklao hae mend ib kunja bor baraokl bir dera ibisaol hondowao tomb, obun wesmbao ngo baeben bor enge tomb tobon kab oran hasaol hondowao ora. Ngub hondowao tomb obun wesmbao baebenol enge tom tobon kab ngo hasaol ndal maomb bo haraoklao teng tobon kab mend ndibismil hondowao o, obun wesmbao hond haoklao nda baebenol imbi mend waeb bu u mba hasaol hondowao tomb imbi ngo wisao on te Ngaoron mangal bu, obu bor mundub mundub bu dobaekeyo haraoklao ub wisaol hondowao ora. ⁸ ²Ngo tomb nim sam heke aondao ngo obu hondowao tomb sab busi aondao deran ker sem menden imbi lebar lomel, ngo sao semom bimi ub obu buri akl ora pebeb se sisaol hondowao. Ngub hondowao tomb obun ki aongao di buklhoma ker aondao dera hae sem menden imbi beya lomel, ngo sao sem buri ora tenaol pe paen lib se mend saoklao ubi aondao ora

^{f12:17} Kao 11:7; Kao 14:12   ^{813:1} Kao 12:3; Kao 17:3; Kao 17:7-12

sisaoI hondowaoI tomb, obun ne komb pae bor di sab busi aondaoI deran ker sem ora menden imbi layonI lomel, obum tenaoI bao lu naeb se mend saokIao ubi sisaoI hondowaoI ora. Ngub hondowaoI suklumb aondaoI ndam sam heke ngo bor obun buri aondaoI bu ora taol bu kalobur, obum Seran sem maomb bo haraokIao aondaoI ora haen ko suklumb aondaoI ngo obu men koro mao habur, obu imbi wi aondaoI ora haraokIao ub obun imbi win kobur, obum obun buri aondaoI ora o di taol bu kalisaolI hondowaoI ora. ³Ngub hondowaoI tomb mondom sam aondaoI ngo obun wesmbaoI hond mend pe paen dallembelI lismi o, obun wesmbaoI der ngo bisao o wakI kaeb sobur ebe sise sal hondowaoI, tenaoI hambunomI obu hindismiI tomb burir bi munuburI obu bor was taol mi pismilI hondowaoI.^h ⁴NgoI tomb suklumb aondaoI ora ndam obum buri palo maomb bo haraokIao ub sam ngo bor was taol bu kalisaol, tenaoI hambunomI ora suklumb aondaoI ngo bor was turi homo kaoya ko mbinimI sam ngo bor di kaoya kobur kakI, Naon sam aondaoI ngubi mend nao hayaoI ora ka. Naon sam aondaoI ngo obu bor mondom saond bu kalo men mbakI buwakIaoI ora kismil pangowaoI ora.

⁵NgoI tomb suklumb aondaoI ndam sam ngo obum angal aondaoI bu ora ko haen koburI NgaoronI mangalI khorobI ora bu haen kisaol, sam ngo obum ek ukl andubI ora 42* supu kabI kabI horI kabI olI horI teboI nan on uklI kabI oranI buri palo maomb bo habur, NgaoronI mangalI ngub was bu haeb se sisaoI NgaoronI obu nao hende non bu ngub bin wae-saoI ora. ⁶Ngub bisaolI sam ndam obun ne aondaoI bu ora dangaebeI uburI NgaoronI mangalI andubI ora bu, obumI NgaoronI

imbi bor di NgaorI obu haraokIaoI su o bor di sam aondaoI ngo obum maobowaI peb wasI bubur, NgaorI obu haraokIaoI su heben ngo bor tenaoI obun sem harokImeI baebenI bor di obum maobowaI peb buI mangalI ngub wasI bisao. ⁷Mende di suklumb aondaoI ndam sam heke ngo obum tenaoI semI tangarI tangarI baebenI hambunI di, su hambunI borI paolokImeI baebenI hambunI di, angalI tangarI tangarI keI paolokImeI baebenI hambunI di, songolI tangarI tangarI haeI paolokImeI baebenI di, ngoI baebenI hambunonI wesmbaoI aondaoI ora haburI maomb bo haen ko buri aondaoI ora taol bu kalisaolI hondowaoI. NgubI hondowaoI NgaoronI semI baebenI hambunI bor di saond bu kaloburI menI mbaesaoI o, NgaoronI samI ngomI ngo bu hasaoI ubI naoI hende nonI buburI ngub bu haenI baoI wae-saoI hondowaoI ora.ⁱ ⁸NgubI bisao oI mbesI NgaoronI pibnaoI suI warisaoI tombI SomeI SibI HondbaoI ngoI mbinimI peI paenI lismiI nda, obumI haebenI saklemiI baebenonI imbiI wiI mbukI mendI wisaoI o, mbiniI tenaoI ngoI sulI khorobI buI hayemI baebenI hambunonI imbiI mbukI ngoI borI naoI wisaoI, mbinimI samI hekeI ngoI borI kaoyaI koI haklemiI koI hondowaoI ora.^j

⁹Pangeklem. IniI angalI ngubinI teI oborobI nenI sabokImeI baebenonI angalI ngoI ininI halI oraI borI penI oborobI oraI pangokIwaebeI ka. ¹⁰AolI mendI obuI kalabusI paolukI biI oraI harobI sin, obuI kalabusI paolukII pokIaoI ora. AolI mendI obuI kuwiI kuwinjomI peI paenI bokI biI harobI sin, obuI kuwiI kuwinjomI peI paenI boklemiI ora. NgubI buklemingI tenaoI NgaoronI semI baebenI borI ngubI baemI sinI mbiniI maborI ebeI oraI haklemingI, mbininI koneI taolI taolI naoI biI NgaorolI hulI haI saorI peyoI wasI hakIwaebeI buklemiI.^k

*13:5 Kao 11:2 ngo obum ek ukl andub ora 42

^h13:3 Kao 17:8   ⁱ13:7 Kao 11:7   ^j13:8 Kao 3:5; Kao 5:6; Kao 17:8; Kao 20:12; Kao 20:15; Kao 21:27   ^k13:10 Mat 26:52; Kao 14:12

¹¹Ngo tomb sam heke aondao is mende su ndaon bor baoraoklbir yin ibisaol hondowao tomb, obun wesmbao bor wesmbao enge ke kab mend some sib hondbaon wesmbao enge non bi hasaol hondowao o, obun angal kisaol ol mao bemberawao tomb suklumb aondao oram angal lao ub kisaol pangowao ora. ¹²Ngo tomb nim hondowao sam is kabo nan ngo obum sam aondao is mende mubao men koro birisao ndan buri o mubur, buri ngom sam aondao is mende pibnao mubao mao sao hasao ngon elol tenaol hambun buri palo maomb bo hasao ora. Obum ngub bu habur kisaon su bor waoraoklao sao baeben hambun saom di, su bor tenaol paoloklme baeben hambunom di, sam aondao ngo pibnao hasao o obu mondom obun wesmbaol pe paen lisaol der bisao o waki kaeb sobur ebe sisao nda, obu bor was kaoya ken kisaol ora. ¹³Ngo tomb sam heke is kabo nan ndam tenaolom ko mend nao hindismi sao tangar tangar aondao bu andub ora bisaol hondowao tomb, obun tenaolom ko mend nao hindismi sao bombor mend ngub bisao. Obum tenaol hambunon el so oral isaolao bombor mend yu heben bor haklbir su bor inin eben kisaol hondowao ora. ¹⁴Ngo tomb sam is kabo nan ndam is mende mubao ndan elol sun tenaol baeben hambun maobowabur, tenaolom ko mend nao hindismi sao menger tangar tangar ngo bu hasao ub Ngaorom nao hende non bubur ngub bu haen bao waesao tomb, sam ngom sun tenaol baeben bor ngub kisaol. Inin kaoya lome sam ngo obu pe paen ko mondom mbes kuwi kuwinjom obun wesmbao dallembe lismi o waki enjaokl pobur bao hayao on toklo menger, is isao haklom piksa menger sao warubur, obun imbi win ub inim kaoya

ko haklwaebe ora ko tenaol hambun maobowam akol bisaol hondowao ora.^m

¹⁵Ngo tomb Ngaorom sam heke ndam ngo bu hasao ub bu haen bao waesao, sam ndam tenaolom is isao haklom, sam pibnao hasao mubao ndan menger waru u kaoya kismi sao war pae nda bor pob hondaen kobur haebob tuwaen kisesa. Ngo bisaol sam heke menger isom war pae ndam angal kisaol, tenaol andubom ngo hondobur ngo sao bor was kaoya kismi o, tenaol mendbor sam menger war pae ngo bor kaoya nao lemi baeben nim obu pe paen luklwao ora kisaol pangowao ora.

¹⁶Ngo tomb sam heke kabo nan ndam tenaol mendbor kang imbi nao wi haroklme baeben di, tenaol mendbor imbi wi aondao ora haroklme baeben di, tenaol mendbor mone momak andub ora maru u habur homa haroklme baeben di, tenaol mendbor dimb menjao nao wi haroklme baeben di, tenaol mendbor kalabus kongon non bi bu haroklme baeben di, tenaol mendbor mbini ware pe as ko haroklme baeben di tenaol ngo baeben hambunon, mendboron ki tao nan mendboron waonu nan bu, sam heke ndam obun menger bombor mend mi ha peb bubur win kisaol ora.

¹⁷Ngub bisaol tenaol mendbor sam ngon imbi menger namba ndi men pae ngo mbinin waonu bor nao uklaol baebenom, maker bor di sitowa anda bor di osisao dob nao buklemi ora. Tenaol tangarom mbini ngo baebenon osisao di dob nao buklemi ora kisaol pangowao.ⁿ

¹⁸Pangeklem. Inim ngo sao oborob ora nen saboklwaebe ka. Sam heke aondao nda obun imbi menger namba 666 ora wiyaol, namba ngo aolon imbi menger ora yaong, ini kone kikil bi oborob nen saboklme baebenom namba 666 ngo

¹13:13 Mat 24:24   ^m13:14 Kao 19:20

ⁿ13:17 Kao 14:9-11; Kao 16:2; Kao 19:20; Kao 20:4

hondoklemi tomb, aol aeben imbi wib ko ngon te di oborob ora mao bembera hondoklwaebe ora.

**Tenaol Ngaorom bu misao
baebenom we wen pange kismi o**

14 Ngo tomb nim waki oborob ora hend heneng buwaol Some Sib Hondbao obu har Siyon ne bor hasaol hondowao tomb, tenaol buklhoma iri non bi andub ora 144,000 oran obu daol haru hasmi hondowao ora. Ngub hondowao tomb Some Sib Hondbaon imbi hesa Some Sib Hondbao ngon Aoraon imbi kab tenaol aondao ngo hasmi nda baebenon waonu bor waeb wisaol hondowao ora.^o ²Ngo tomb nim angal ebe ora mend ibisaol pangowao tomb, ib aondao bu ora mend lu dengno taokl en aeben beyao tomb u mend lao nda ub hesa har kull aondao bu ora mend lao nda ub kab ora angal ngo ibisaol pangowao tomb, aol mendborom kita oborob ora sablo leme tomb we u oborob ora mend ubuklao nda ub aondao bu ora abul haki ibisaol pangowao ora.^p ³Ngo tomb tenaol aondao ngo hasmi nda baebenom maomb bo haraoklao on seya ndan elol di, enjo biri is maki mend birismi nda baeben di, Ngaoron semon maeb haroklme aol ber mba hasmi nda baeben di, ngo baebenon el so oral we wen pange bombor mend kismi ora. Ngub kismi o tenaol andub ora 144,000 ngo baeben mbini sun tenaol baeben hambun ora paoleyem daruklol hasmi o Ngaorom ora mbini waki bu misaol, mbini ngo baebenom was we wen pange ngo ora pangobur hayem o tenaol tangar mendborom we wen pange ngo nao pangoklemi ora.^q ⁴Aol ngo mbini we kismi nda baeben mbini nas ware pele ten nao biri was hasmil, kone kho dol

hae woroklme ub nao wismi ora. Ngub inj, mbinin kone bor di ebe kun pele ora habur, mbinim Some Sib Hondbao obu pibisao su baeben hambun bor haru akol was bubur taol mi was po hasmi ora. Mbini ngo baeben sun tenaol hayem baeben daruklol hasmi o ora bu misaol, mbini Ngaoron sem mubao aondao ora hayem ol, mbini ngo baeben Ngaorobun mbib hesa Some Sib Hondbao kab mbibin bu mi sem ora hayem ka. ⁵Mbini ngo baebenom kakla ko khorob bombor sao di kang mend nao bismi ora.

**Angal mini wesao is
tebom angal kismi o**

⁶Ngo tomb nim hondowaol angal mini wesao tangar is mend yu saohar tukun oral diyaokl pisaol hondowao tomb, obum wi aeben saraoklao Angal Bib Hobao Sao ora mari pibisaol hondowao o, obum Angal Bib Hobao Sao ngo sun tenaol baeben hambunom pangen kao kaloklbur Angal Bib Hobao Sao ngo marisaol hondowao ora. Ngub hondowao tomb obum tenaol sem hambun su hambun bor paoloklme baeben di, obum tenaol angal tangar tangar ke paoloklme baeben di, songol tangar tangar hae paoloklme baeben hambun di, ngo baeben hambun bor ora kao kaloklbur marisaol hondowao ora. ⁷Ngo tomb angal mini wesao ndam angal aondao bu ora kobur kakl. Ngaorom tenaol hambun te mao bembera taol buklao bao o mbes ngo teb se ngao, Ngaorobun ora heben di su di ib kunja di ib pubukl hae noklme baeben di hambun sao obum was warisaong, inim obu pakl homobur Ngaorobun imbi wi aondao ora hayao ko kaoya lowaebe kisaol pangowao ora.^r

⁸Ngo tomb angal mini wesao tangar is mende di, angal mini wesao is mend

^o14:1 Kao 7:4; Kao 3:12; Kao 7:3   ^p14:2 Kao 1:15; Kao 19:6

^q14:3 Kao 5:9; Kao 7:4   ^r14:7 Kao 10:6

pibnao ora ibisao ndan mama ibisaol hondowao tomb angal mini wesao ngo mama ibisao ndam kakl, Is ora alem. Su Babilon and lobokl lobokl aondao ora o, obu mbinim su tokl nao peyo bo kobaolu bowes bismil kho so bowes bisao ora. Obu tenaol mende heb aondao ora hom hom bu paes pu pu bin kisaol, obum ngo bisao ub tenaol ngo baeben bor ib waen buri ora nen humu kale menger ora sisao, su and lobokl lobokl aondao ngo obu kho so bowes bisao kisaol pangowao ora.^s ⁹ Ngo tomb angal mini wesao is tebo nan di, is kab ngo pibnao ibisbi nda kabon mama sao ibisaol hondowao tomb, angal mini wesao is tebo nan ngo mama ibisao ndam angal aondao bu ora kobur kakl, Tenaol mondom sam heke aondao nda bor turi homo kaoya ko habur, sam ngon toklo menger war pae o bor di kaoya ko, sam aondao ngo obun menger o di obun waonu bor be? ki bor di mend wa sin,^t ¹⁰ Ngaorom obu ko homo haraoklao ub obu ib waen demi hesa nao maomini, obu ke mao handaklao ib waen buri ora mend nen humu kaloklao ora. Ngub nen kaloklao obum sokl kho ora ngub mubur, obu han salpal is sung bombore dao hakol bi turub aondao bu ora bi oral, Ngaoron angal mini wesao komb bi baeben hesa Some Sib Hondbao oran el so kabol ke aondao ora hondo haeben saklao ora.^u ¹¹ Ngub buklaol isaolao aondao ngo mbini tenaol khorob bu haroklme baeben tanda mao naklao ndan is dendaolom yu bor hor hor yin pib ha wi wi was buklaol, mbini tenaol ngo sam heke aondao nda bor kaoya ko haroklme baeben di, sam aon-

dao ngon toklo menger war pae nda bor kaoya ko haroklme baeben di, sam ngon imbi menger mbinin waonu bor hesa ki bor kab wi nda baeben di, mbini ngo baeben isaolao dao hakol bi ngo ora bor ke hondo haeben saklemil, mbinim hora di somna di kang ora mend sowa paen nimil tu nao buruklemi ora kisaol pangowao ora.^v

¹² Pangeklem. Ngub buklaol tomb tenaol Ngaoron sem hayem baebenom mabor ebe oral hakleming, mbinim obun man wiyao baeben hambun men hakol ora bu Njisesol hul ha was habur, mbinin kone taol taol nao bi Ngaorol hul ha saor peyo was haklwaebe buklemi.^w

¹³ Ngo tomb nim pangowao angal mend yu heben bor hakl ibisaol pangowao tomb ngo angal kisao ndam kakl, Njem mbuk waeb ngub bu wibi ka. Tenaol mendbor Aorao Aondaol hul ha haroklme o homoklemi baeben, ngubi tomb di ma ora bor di mbini tenaol ngo baebenom mbini pe paklemi tomb turi aondao ora homoklemi kisaol pangowao tomb, Wesao Tangar Aondaol oram di bombor ngub was kobur kakl, Heneng ora mbini tenaol Ngaoron sem ngo baeben kongon buri ora ngo bu haroklme ub tuwaklemil, mbinim turi aondao ora homobur hor so buruklemi ora. Ngub buruklemi o mbinim baehaemen inj ngub po buruklemi ka. Ngub inj, mbinim sul bao hasmi tomb oborob buklemi on was hem kao hakol bu, bu haroklme mbinim oborob ngo bu haroklme saom ora ngub po birin lao kisaol pangowao ora.^x

^s14:8 Kao 17:2; Kao 18:2-3   ^t14:9 Kao 13:12-17

^u14:10 Kao 15:7; Kao 16:19

^v14:11 Kao 13:12-17; Kao 19:3; Kao 19:20; Kao 20:10; Kao 21:8

^w14:12 Kao 12:17; Kao 13:10   ^x14:13 1 Kor 15:58; NjuS 4:10

**Su bor is il taoloklme
bao o pindib paesao o**

¹⁴Ngo tomb nim wakt oborob ora hend heneng buwaol mulaol kombaebe pae haek bi ora mend wisao hondowao tomb, mulaol ngon mandaemol mend birisaol hondowao tomb obu aolon isi non bi ora sisaol hondowao. Ngub hondowao tomb obun wesmbaol han ngol teng ebe ora mend aol wesmbao maomb bo haroklme baebenom ndibiklme ub ndibiyubur birisaol hondowaol, obun ki bor di kuwi kuwinj ne boll boll ke, em bor ne pon bo peb bu taloklme sao hakl munubur birisaol hondowao ora. ¹⁵Ngo tomb angal mini wesao is mend Ngaor Hen Moroklme Anda komb bi oran hakl-bir dera ibisaol hondowao tomb, angal mini wesao ngom aol ngo mulaol kemol birisao nda bor angal buriyab ora kobur kakl, Ngubi tomb non su hambun bor em il hambun bo dao penel, em il ngo taloklme bao o ngubi tomb ngo bu pindib paeng, njen kuwi kuwinj abo ngo menelom em hambun bor ne ngo baeben pon bo peb bu tal ora kisaol pangowao. ¹⁶Ngo tomb aol ngo mulaol kemol birisao ndam obun kuwi kuwinj ngo minisao ndam, su hambun bor em il ngo bo dao pa mi pisao nda baeben pon bo peb bu talisao ora.

¹⁷Ngo tomb angal mini wesao is mende di Ngaor Hen Moroklme Anda komb bi ngo yu heben hayao bor baoraokl-bir dera obobur, angal mini wesao ngo obum di em bor ne pon bo peb bu taloklme kuwi kuwinj ne boll boll ke ebe ora mend minisaol hondowao ora. ¹⁸Ngo tomb angal mini wesao is mend di Ngaor bor kalo mabaorao haoroklme to wisao bor hakl-bir ibisaol hondowao tomb, angal mini wesao aondaog ngo obu Ngaor bor kalo mabao-

rao haoroklme isaolao nda maomb bo haraoklao o sisaol hondowao ora. Ngub hondowao tomb angal mini wesao ngom angal mini wesao i mende kuwi kuwinj ne hae ora mini ibisao nda bor, angal aondaog bu ora kobur kakl, Njem njen kuwi kuwinj ne boll boll ke ngo mubur lesin, su bor ne waen il ngo se baeben hambun ora bo dao pene ngao, njem eyo kaol bo peb bu talobur bomborol was te ha wi kisaol pangowao. ¹⁹Ngub kisaog tomb angal mini wesao ngo kuwi kuwinj ne boll boll ke mini ibisao ndam, obun kuwi kuwinj ngom unu su bor waen il sisao nda baeben eyo kaol bo peb bubur bomborol was talo te habur kisaon, mbinim em bor waen il ngo sisao nda baeben hala sing biyukl bi sowal mend ongor sao tomb pa win kismi o bor, waen il ngo em bor sisaog nda baeben ngo bor was talo tu ndaesao. Ngub bisaol ngo bisao sao Ngaorom sun tenaol hambun bor ko homo haraoklao ub buklao ub menger bisao ora. ²⁰Ngub bisaol waen il nda baeben and lobokl lobokl aondaog menden dera nan sowal mend ongor sao tomb pa wisao o bor hala bowes bismil, waen il ngo baeben hala hesu bowes bismi on ibao pibisaom, tenaolon ibao ora moklom aondaog bu por ora abulu taokl pibisao ndam, su enderae ora el 300 kilometa oran ib wae sao do taokl pisaol, wae ngo do taokl pisaog om some hos mend hasao baebenon pesao obare baeben bor obo do pe misaol hondowao ora.^y

**Angal mini wesao is haoklaom
tenaol ke mao handaklemi sao tomb
haoklao mend minismi o**

15 Ngo tomb mabor nim obam sao yu heben bor menger aondaog mend bisaol hondowao tomb ni pakl homo burir aondaog ora biwao ora. Ngo

^y14:20 Kao 19:15

tomb nim hondowaol angal mini wesao is haoklao mend hasmil hondowao tomb, mbinim tenaol Ngaoron angal bib hobao sao hem nao lome baeben ke mao handa kho mao sakl bi, kho sao tom haoklao mend minismil hondowao ora. Ngub munu hasmil mbinim tom haoklao ngo munu hasmi saom ke ngo henden lemi tomb, Ngaorum tenaol obun angal bib ngo hem nao lome ngo baeben ko homo haraoklao ub ora ke ngo hondoklemil, mbinim ke ngo su bor ngub hondo kowes buklemi ora.²

²Ngobomb nim ib mal aondao ora mend wisaol hondowao tomb, ib mal ngo isaolao hesa ib wesub kab maomunu wari non bi ora sisaol hondowao ora. Ngub hondowaol sam heke aondao nda di, sam heke ngo obun toklo menger war pae nda di, obun imbi obun menger tenaol obun sem baebenon waonu bor win kisao nda hakl di, ngo nda baeben ora men mbaesmi tenaol o baeben o bor Ngaorum we tibiya ken lome sao kita mend ta peb bu kalisaol, mbinim mu munubur kismin ib mal ib wesub non bi ngo wisao ndan mare mare ndal hasmil hondowao ora.^a ³Mbinim ngub habur kismin Ngaoron kongon biyao aol Moses hesa Some Sib Hondbao kabon we bombor mend wisao o kismil, mbinim we ngo ngub kismi.

Aorao Aondao Ngaor o nje buri aondao pon pae ora hael

Njem hambun sao bili baeben di

Aondao bu ora bu harili ub

Naom ora hondobur pakl homo burir biyu hayom.

Tenaol su hambun bor paoleyem baeben hambunon wesmbao aondao o

Njem hambun sao bu harili sao baeben Oborob dund se heneng was bu harili.^b

⁴Aorao Aondao o nje bombor o ora

Hobao sao komb bi ora hael ngao

Nje aebom was pakl nao homoklao?

Nje aebom was kaoya nao lao?

Njem hambun sao dund se oborob was bu harili ub

Tenaol hambunom ora hendeyem ol

Su bor tenaol paoleyem baeben hambunom

Nje bor was kaoya lo oboklemi.

⁵Ngobomb tomb mabor ngo sao oborob ora hend heneng buwao tomb, yu heben bor Ngaoron ser anda on panda tubal komb bi hobao sao aondao oran tiriyaokomb pa wisaol hondowao o, panda hobao sao ngo Ngaor obun ora sisaol hondowao.

⁶Ngobomb angal mini wesao is haoklao ngo tenaol khorob bimi baeben ke mao handa kho mao sakl bi, kho sao tom haoklao mend munu hasmi nda baeben mbinin panda tubal komb bi hobao sao ngo bor haklbor dera ibismil hondowao tomb, mbinin lab lab di ora ebe teraebi wes wes li pele ora moklo hakol haek bi hakol bi was on bubur kismin, mbinin kongobaol di han ngolom wari barnao sao mondom hakl sao samobur dengi tanga mba peb bu hasmil hondowao

⁷Ngobomb el el bu enjo biri sao is makl mend birismi nda baebenon is mondom angal mini wesao is haoklao nda baeben bor, haeben saraoklao Ngaor ngo obun tenaol mendbor obun angal bib ebe ngo hem ko nao pangoklme baeben ko homo haraoklao ub ke mao handaklao sao menger mend, han ngol ndis aondao tokl haoklao mend sisa baeben bor tumbi ha win kobur kalisaol hondowao ora.^c ⁸Ngobomb tomb Ngaor obun panda tubal komb bi hobao sao ora nda bor obun bao hesa obun buri kabom is dendaol sao khorob ora u tumbi mbaesaol, angal mini wesao is haoklao ndam tenaol mendbor Ngaoron angal bib ebe

^a15:1 Kao 15:6-7   ^a15:2 Kao 4:6; Kao 5:8   ^b15:3 Kao 11:17; Kao 16:7

^c15:7 Kao 14:10; Kao 15:1

ngo hem ko nao pangoklme baeben bor, ke kho ora tom haoklao mend ngo henden koklbur hasmi nda ub mbes nao mao handae haenbur, tenaol mondom Ngaoron panda tubal komb bi ora ngo bor hondakl buwaeb se sisaol hondowao ora.

Ngaorom tenaol ke mao handaklao sao ber pae ndis tokl haoklao mend wisao o

16 Ngo tomb angal mend Ngaoron panda tubal komb bi hobao sao ora nda bor kisaol pangowao tomb, angal mini wesao is haoklao nda bor angal aondao bu ora kobur kinkl, Inim pobur lemin Ngaorom tenaol obun angal hem nao lome baeben bor ko homo ke mao handaklao sao ndis bor ber pae ngo menyem o, su bor kowe tu kobakl puklub kisaol pangowao ora.^d

²Ngo tomb angal mini wesao is haoklao nan ndam obun ndis bor ber pae ngo minisao nda su bor koloklo tu kobaesao tomb, tenaol mendbor mbinin waonu bor sam heke ndan menger wi hasmi baeben di, sam aondao ngon toklo menger war pae bor kaoya ko hasmi nda baeben di, ngo baebenon toklo bor townj der non bi tanda bi aondao ora bisao.^e

³Ngo tomb angal mini wesao is kabo nan om obun ndis bor ber pae sao nda ib kunjja bor koloklo tu kobaesaol, ib kunjja aondao ngo ingi bi ora tenaol heme baebenon ibao non bi men aolisaol, ib kunjja bor hambun sao el el bi baoraoklao sao baeben di ora hom pesao ora.

⁴Ngub bisao tomb angal mini wesao is tebo nan om obun ndis bor ber pae sao nda ib aondao pebe baeben bor di, ib kend noklme baeben bor di ngo baeben hambun bor koloklo tu kobae-

saol, ib ngo baeben di ingi bi ibao non bi was men aolisaol hondowao ora. ⁵Ngo tomb nim pangowaol angal mini wesao ngo ib pubukl hae bor obun ndis bor birisao sao koloklo tu kobaesao ndam kinkl, Nje Komb Bi Aondao ora o, njem ngubi tomb di ngo bao hael o nje mbes di bao was hasi ora. Heneng ora njem sun tenaol khorob bu haroklme baeben ngo was hayem ko, oborob ora te mao bembera hondobur ke mao handaril ka.^f ⁶Heneng ora khorob was bimi tenaol ngo baebenon tenaol njen sem komb bi baeben di, njen man mini aol mbes hasmi baeben di pe paen lu haroklme, mbinin ibao ngo pubuklao baeben menger ibao ngo mbini khorob bimi aol ngo baeben bor nen kalal ub oborob ora bil ol, mbinin khorob ngo bu haroklme on san ora liril kisaol pangowao ora. ⁷Ngo tomb nim pangowaol Ngaor bor kalo mabaorao haoroklme to bor hasao mondom di angal mend kobur kinkl, Aorao Aondao Ngaor o nje buri aondao pon pae ora hael ol, njem tenaol khorob bu haroklme baeben te mao bembera ke ngo mao handaril ub heneng ora njem kone dund se oborob ora wirili ub ora te mao bembera taol bilil, oborob ora ke mao handaril kisaol pangowao ora.^g

⁸Ngo tomb angal mini wesao is maoklao nan om obun ndis bor ber pae sao nda yu nar el ngo nda bor koloklo tu beyaesao tomb Ngaorom nar nda turub aondao bu ora bin waesaol, nar ngon pob turub aondao ngo bisao ndam tenaol khorob bu hasmi ngo baeben isom sao khorob ora do huklbi pelen kisaol hondowao. ⁹Ngo tomb narom isaolao sao aondao ngo disao o, ora turub bi ora moklom tenaol sam heke nda bor kaoya ko hasmi ngo baeben khorob

^d16:1 Kao 16:17   ^e16:2 Kao 13:12-17
⁸16:7 Kao 15:3; Kao 16:14; Kao 19:2

^f16:5 Kao 1:4

ora dao pesao. Ngo bisao ub Ngaor ngo obum tenaol khorob bu haroklme baeben ke khorob ngub mao handaklbur buri palo haraoklao o, mbini tenaol ngo ke hindismi baebenom mbinin kone baol munu Ngaor obu buri ora hayao ko kaoya nao ke, obu maki homo dobaekey-obur obun mangal bismi.^h

¹⁰ Ngo tomb angal mini wesao is su nan ndam obun ndis bor ber pae sao ngo minisao nda, sam heke aondao ndan maomb bo haraoklao on seya wisao bor koloklo tu kobaesaol, su hambun tenaol aondao ngo sam aondao ndam maomb bo haen hasmi baeben hambun bor em hundur aondao ora u kimb bisaol, mbinim ke aondao ora hondo tanda aondao ora no habur kismin mbinim saongao kengerokl no hasmil hondowao ora.

¹¹ Mbinim ke ngub hondo habur kismin mbinim tanda aondao ngo no hasmi nda hesa towenj der aondao ngo mbinin toklol bisao nda kab nen sabobur, mbinim Ngaor yu heben hayao bor njem nao bor ngo bel sao khorob ora mao bael ko obun mangal bismi o, mbinim khorob ngo bu hasmi sao tuwa mesao kalo kone nao baol minismi ora.ⁱ

¹² Ngo tomb angal mini wesao is dowan nan ndam obun ndis bor ber pae sao nda ib aondao pubukl hae menden imbi Yuperetis bor koloklo tu kobaesaol hondowao tomb, ib aondao nda ora kum mbabur ib mu mao pana hoboll ora kao pesaol, mbinim aol wesmbao aondao mendbor yu nar ubuklao nan haklbir inin eben ko harer kare waesmil hondowao ora. ¹³ Ngo tomb nim oborob ora hend heneng buwaol suklumb aondao ndan ne komb pae bor di, sam heke aondao ndan ne bor di, sam heke mende Ngaoron man mini non bubur tenaol maobowam akol bu haraoklao

on ne bor di, ngo baebenon ne komb pae baeben bor sam sokoll wala duru non bi is teb mend deran ibismil hondowao ora. ¹⁴ Ngub hondowao tomb sam sokoll kho is teb ngo baebenom tenaol maobowam akol bubur, tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di tangar tangar andub ora tenaol hambunom henden bu haroklme sam sokoll ora sisaol hondowao. Ngub hondowao tomb Ngaor buri pon pae aondao ora ndam bao aondao ora mend wen bu pindib paen lao on Ngaor ngo obu bor saond bu kaloklbur, sam sokoll is teb ngom su hambunon aol wesmbao maomb bo haroklme baeben hasmi bor akol bu, tenaol hambun obo maembelen kobur saond mam akol buklbur bismil hondowao ora.^j

¹⁵ Ngo tomb Aorao Aondaom kakk, Pangeklem. Nim sub paes noklme aolom paes noklbur ubuklmi nda ub ora oboklwao. Ngub oboklwaol tenaol mondom obu enjmor ko u nao paol pe wa sin, obum obun lab lab hakl oborob ora sam mba ora haklaol, obum lab lab nao bi haklaol dim mondom nao hondoklemil, obum sakl nao pole turi aondao ora homoklao kisaol pangowao ora.^k

¹⁶ Ngub pangowao o su ngo sam sokoll ndam aol wesmbao maomb bo haroklme aol ngo baeben di, mbini sam ngo baebenon sem di obo kiril mbaen kobur, Ngaor hesa saond buklbur saond ngo mu u hayao su o Hiburu angal Amakeron kismil, su ngo bor sam sokoll is teb ngom mbinin sem ngub soklo u haeme kismil pangowao ora.

¹⁷ Ngo tomb angal mini wesao is haoklao nan oram, obun ndis bor ber pae sao nda posabsu waoraoklao hakl hakl su ngo bao werekle bor koloklo tu kobaesao tomb, Ngaoron panda tubal komb bi

^h16:9 Kao 9:20-21; Kao 16:21   ⁱ16:11 Kao 9:20-21; Kao 16:21

^j16:14 Kao 16:7; Kao 19:6; Kao 19:15; Kao 19:19   ^k16:15 Kao 3:3; Kao 3:18

hobao sao yu heben hasao ndan maomb bo haraoklao on seya wisao nda bor angal aondao bu ora mend kao tu deraesaol pangowao tomb obum kabl, Ke ngo hend pelen kabl ora kisaol pangowao ora.¹ ¹⁸Ngub kisaol tomb bubiyab aondao bu ora mend bi hakol bisaol, kill kull aondao ora ko kimb bubur har kull di aondao bu ora kao hakol was bisaol pangowao tomb, su dull bere di aondao bu ora ibisaol hondowao ora. Ngub hondowao o su dull bere ngo ibisaol ub aondao tangar ubi ora ibisaol, sun tenaol hambun mbes hasmi baebenom di dull bere aondao ora ngo ibisaol ubi mend ibisaol dim mondom nao hindismi ub ora ibisaol hondowao ora.^m ¹⁹Ngub tomb su dull bere aondao ngo ibisaol ndam su and lobokl lobokl aondao Babilon ngo tom teb bu ha komb kaob kaob bisaol, su hambun bor su and lobokl lobokl aondao baeben di hambun sul karu tiba kimb bubur ha kombo bowes bu kundi bowes bisaol hondowao ora. Ngaorom ngo bisao sao su Babilon aondao ngom khorob hambun sao bu hasao ub nen sabobur, Ngaor obum su and lobokl lobokl aondao ngo obum ko homo haraoklao ub ke ngo henden ko, ib waen nen kale menger non bi sisaol ke aondao ngo hindisao ora.ⁿ ²⁰Ngub tomb su kang kang ib kunjam tuma barae ar-mend sisao wisao baeben di hambun ora bum habur, ora su kang bombor ora di nao wisao, harbor baeben hambun di ora kang bombor baondib mini di mend nao hasao hondowao ora.^o ²¹Ngub tomb dao pind aondao ora yu saohar bor hakl-bir su bor inin ibisaol, dao pind aondao ngo yu saohar bor hakl ibisao on mendbor kend bi aondao ora han kob pae non bi mendbor bombor bombor obobur kisaol, tenaol khorob bismi ngo baeben

lu hesu bowes bisaol mbini dao pind aondao ngom ora nao pesaol hondowao ora. Ngo tomb Ngaorom mbini ngo ke mao handaesao ub nen sabobur mbinim Ngaor ko aondao ora homobur, obu bor angal kho menjao menjao hakl kao beya obun mangal bismil hondowao ora.^p

Pamuk ten aondao mend ke hindisao o

17 Ngo tomb angal mini wesao is haoklao ngo ndis tokl haoklao o minismi ndan is mondom ni hawaol obobur, ni bor ngub kao njisao. Su and lobokl lobokl ngo ten pamuk menger ora yaol, ten aondao ngo obu ib mal aondao oran mandaemol burubur obum khorob was bu haraoklao, obun sokl di khorob ora muklao, obum sokl khorob ora ngo muklao ub nim nje muwalon ib kisaol pangowao ora.^q ²Su bor aol wesmbao maomb bo haroklme aol aondao haroklme baebenom ten pamuk aondao ngo hesa khorob bu paes po haroklme ora. Mbini tenaol mendbor su bor hayem baeben hambunom di ten pamuk aondao ngo hesa paes po haroklme ub, mbinim ten ngo obun he soklme waen ib on mend mu ne non bi haroklme, mbini ten pamuk ngo daol paes po haroklme ngo baeben hambun he so hayem kisaol pangowao ora.^r

³Ngub tomb Wesao Tangar Aondao oram ni bor buriyab ora obo men mbaesao tomb, angal mini wesao ngom ni su tenaol nao biri bor kemi pisaol nim su ngo bor hondowao tomb, ten mend sam heke ingi bi aondao menden mesaol birisaol hondowao ora. Ngub hondowao tomb sam heke aondao ndan songolol imbi andub ora waeb bu u mba ha pisaol hondowao tomb, obum Ngaoron mangal bu obum mundub mundub bu

¹16:17 Kao 16:1   ^m16:18 Kao 4:5   ⁿ16:19 Kao 14:10   ^o16:20 Kao 6:14
^p16:21 Kao 11:19; Kao 16:9; Kao 16:11   ^q17:1 Kao 17:15   ^r17:2 Kao 14:8

dobaekeyo haraoklao ub wisaol hondowao tomb, sam heke aondao ngo obun wesmbao hond haoklao moklol, wesmbao enge ke tobon kab mend di hasaol hondowao ora.^s ⁴Ngo tomb ten ngo obun lab lab di aol wesmbao aondaom bimi ubi ingi tom kab tangar ubi kab kab bi mend bisaol hondowao tomb, obun yaor ebe ora han ngolom wari di, han tangar ebe teraebi oram wari mend di, kullmundu mendbor mone andubom ora dob bimi on ebe ora mend momak sem non bim wari di, yaor ebe ora ngubi hakl bubur kisaon birisaol hondowao ora. Ngo tomb obun ki bor han ngolom wari ndis mend minisaol hondowao tomb, ndis ngo bor tangar tangar sao bung bi sao di ten ngom aol paes po khorob bu haraoklaol, obum khorob hambun sao Ngaoron elol ngo bu haraoklao sao baeben menger ndis ngo minisao o bor was tumbi pa wisaol hondowao ora.^t ⁵Ngo tomb ten pamuk aondao ngo obun imbi oran obun waonu bor waeb bu u mba hasaol hondowao o, obun imbi ngo wisao ub te mupango win angal mar kobur ora waeb bu u mba hasaol hondowao tomb, ten ngo obun imbi ngo ngub wisao. Su Babilon aondao ngo bor ten pamuk ngo bere o obu su hambun bor ten pamuk bereme baebenon ingi aondao ora burubur, obu khorob hambun sao bimi baebenon te ora yao ko waeb bu u mba hasaol hondowao ora.^u ⁶Ngub hondowao tomb ten ngo obum tenaol Ngaoron sem baeben di, aol mendbor Njisesol hul ha habur obun angal bib ebe tenaol hambunom pangen kao kalo hasmi baeben di, pe paen lu haraoklao ten ora sisaol hondowao ora. Nim ten ngo obu oborob ora hend heneng buwaol tenaol mendborom he soklme ib nobur he soklme

nda ub ten ngo obum tenaol ngo pe paen lisao nda baebenon ibao baeben humu nobur he sakl hasaol hondowao tomb, nim ngobisao sao hondobur pakl aondao ora homo burir biwao ora.^v

⁷Ngo tomb angal mini wesao ndam ni kao njubur kakl, Njem asub ko pakl homo burir biyal? Nim angal mar ngo mupango wiyao ub sam heke aondao hond haoklao hae moklol, wesmbao enge ke tobon kab hae ngon te di, ten pamuk aondao ngo sam heke ngon mesaol bere o obu mari poklao on te di, nje oborob muwalo kao dund bun kisaol pangowao ora.^w ⁸Ngo tomb angal mini wesao nda obum ni bor wakl kakl, Njem sam heke aondao ngo ngubi tomb hanaol handal o obu mbes hasao o obu ora himisaol, obu ngubi tomb ngo nao hae o ka. Heneng ora ngo nao hae o kang mend mabor sao obum hana howes aondao u hiril ha nao bi ndulli ora kao pele o bor baoraoklbir wakl yin oboklao ora. Ngub buklaol Ngaorom mbes su wen warisao tomb sun tenaol mendboron imbi obun haeben saroklme mbuk o bor waeb bu nao wisao baebenom, sam heke aondao ngo obu mbes hasao o ngubi tomb wakl nao haklaol hondoklemi kanda. Wakl mabor obu ngub obo pindib paklao tomb mbinim burir bi munubur obu taol mi poklemi ora. Ngub buklemi o mabor mondom obu lu tuwaklaol bum haklao kisaol pangowao ora.^x

⁹Ngub kobur kakl, Tenaol kone kikal bi mendbor oborob ora kone kimb bimi baebenom ngo sao oborob ora kone kimb bibaebe buklemi ka. Sam heke ngon wesmbao hond haoklao nda menger harbor tom haoklao mend aseyao o menger yaol, harbor tom haoklao ngo pamuk ten aondao nda bereyao harbor haoklao o yao kisaol pangowao

^s17:3 Kao 13:1   ^t17:4 Kao 18:16   ^u17:5 Kao 14:8

^v17:6 Kao 18:24; Kao 19:2   ^w17:7 Kao 13:1   ^x17:8 Kao 11:7; Kao 13:8

ora. ¹⁰Obum ngub kobur kakl, Wesmbao hond haoklao ngon menger mende di su ngo bor aol wesmbao maomb bo haroklme aol is haoklao menger ora sisaol, is su mend mbes akl ba ham ham bum ham ham bismil ngubi tomb is bombor ora ngo bao hae o mabor ngon akl bubur is mende di obu wen pindi pa maomb bo haklaol, obu ngubi tomb nao pindib pae o wen pindib pa maomb bo haklao tomb obum andub ora non nao maomb bo hae kang el bombor ora haklao. ¹¹Sam heke aondao wesmbao hond haoklao hae ngo obu mbes hasao o obu ora himisaol ngubi tomb nao hae o, obu di aol wesmbao maomb bo haroklme aol duklab nan o yaol, obu di maomb bo haroklme aol is haoklao ndan sem ora yao o mabor obu waki pindib pa haklao tomb mondom obu lu tuwaklaol, obu ora bum haklao kisaol pangowao ora.

¹²Angal mini wesao ndam ni bor kakl, Njem wesmbao enge ke tobon kab ngo handal o di, aol wesmbao maomb bo haroklme aol tobon kab mend wen haklemi ub menger handal ol, mbinim ngubi tomb nao pindib pa maomb bo hayem o mbinim kang mend mabor sao pindib pabur, sam heke aondao nda daol mbini haru kang el bombor oran mend buri palo maomb bo haklemi kisaol ora. ¹³Obum ngub kobur kakl, Mbini aol wesmbao maomb bo haroklme aol ngo baebenom mbinin kone bombor ub ora ubur lemin, mbinin buri aondao ora wiyao ub di, mbinim buri palo maomb bo haroklme ub di, sam heke aondao ngo obu was buri palo haen ko obu was kaloklemi ora. ¹⁴Ngub bubur lemin mbinim Some Sib Hondbao nda hesa saond buklemi o, Some Sib Hondbao ngo obu aol aondao hayem baebenon Aorao Aondao ora habur, obu aol wesmbao maomb bo haroklme aol aondao hayem

baebenon wesmbao aondao pon pae ora yaol, obu di obun sem baeben di mbinim sam heke aondao ngo di sam ngo obun sem di khorob ora men mbabur luklemi ora. Heneng ora ngub buklemi tenaol mendbor obun sem ngo baeben di, mendbor obum ni hae ol ubuklub keyaol taol mi puklmi baeben di, Some Sib Hondbao ngo obun mbib nen sabisao ub ora mbini bember ha peb bu mao ha peb pisaol, mbinim obum keyao sao di oborob ora men hakol bu haroklme, Some Sib Hondbao ngo daol mbinim sam heke nda ora men mba luklemi ora.^y

¹⁵Ngo tomb angal mini wesao ndam ni bor kakl, Njem ib mal aondao ngo handal on ten pamuk aondao ngo ib ngon mandaemol baoraonaol handal ub menger di, tenaol sem andub ora su hambun bor paoleyem baeben menger ora handal ol, tenaol sem aondao ora paloklme baeben hambun ora, songol tangar tangar ubi hae paoloklme baeben hambun di, angal tangar tangar ke paoloklme baeben di hambun ora obo kiril mba haroklme ub menger ora handal kisaol pangowao ora. ¹⁶Obum ngub kobur kakl, Njem wesmbao enge ke tobon kab mend sam heke aondao ngon wesmbao ngo hae ol handal baeben di, sam aondao ngo obu di mbinim mabor sao kone tangar u pamuk ten aondao ngo hesa ko homo saond bi sao ha ha bubur lemin, mbinim pamuk ten aondao ngo khorob ora sakl mao pola, obun lab lab ebe nda hakl di obun yaor ebe nda hakl waki kol mib bubur, mbinim obu lubur obun mudi baeben nobur lemin, obun toklo hul isao o isaolao bor hambun den haoruklemi ora kisaol pangowao ora.^z

¹⁷Heneng ora ngo buklaol sao Ngaorom mbinin kone bor ngub mao baklao ub ora buklemi, obum mbes ngub bukliwao ko nen sabisao ub ora buklaol ka.

Ngub buklaol mbini aol wesmbao tobon kab ngo baebenom mbinim buri palobur maomb bo hasmi nda ub, sam heke aondao ngo obum was buri palo maomb bo haen ko mbinim kone bombor ub ubur buri aondao ngo baeben obu bor was kalismil, sam aondao ngo obum ngub buri palo maomb bo haen was, Ngaorom hambun sao buklwao kisao sao baeben di il sobur bu pindib paklao kisaol pangowao ora. ¹⁸ Angal mini wesao ndam ngub kobur ni bor wakl kakl, Njem ten pamuk aondao ngo handal o menger, su and lobokl lobokl aondao ora ngom su hambunon aol wesmbao aondao maomb bo haroklme baeben hambun buri palo maomb bo hayao ora kisaol pangowao ora.

Su Babilon bor ke aondao ora hondoklemi o

18 Ngo tomb mabor nim hondowaol angal mini wesao tangar mend yu heben bor haklbir su bor inin ibisaol hondowao o, obu ora buri aondao ora sisaol hondowao tomb obu nar el sao bao bi hakol bi ora sisaol, bao aondao ngo bisao ndam su bor bao bu kimb bisaol hondowao ora. ² Ngo tomb obum angal aondao bu ora kobur kakl, Su Babilon aondao hobao sao ora wisao ngo su tokl nao peyo mu bowes bu kho so bowes ba ora. Is ora alem. And lobokl lobokl aondao ora ngo mundir mu kho sa ora. Su and lobokl lobokl ngo ngubi tomb sam sokloll boroklme su men mao ingiyarob ka. Heneng ora su ngo aol wesao baeben di, sam sokoll baeben di, sao kho ora mendbor sam sokloll ungbi baeben di, mbini ngo baeben boroklme su o men mao ingiyarob ora kisao.^a ³ Nim ngo kakl o su Babilon aondao ngo obu ten pamuk aondao menger ora yaol, obum tenaol hambun heb homobur

obun ib waen buri ora o tenaol sem hambunon nen humu kalo haroklaol kakl ka. Ngub bisaol sun aol wesmbao aondao ora haroklme baeben di obun ib waen he soklme ib ngo nen kalisao ub no hasmil, mbinim ten pamuk aondao ngo hesa paes po haroklme ora. Mbini tenaol bisnis bu hasmi sem hambun di ten pamuk ngo hesa paes was po habur, ten ngo obun kone bor heb aondao bu ora ngo himisao ub bisnis tangar tangar andub ora bubur mone andub ora mu haen kisao ora.^b

⁴ Ngo tomb nim angal mende di heben bor haklbir ibisaol pangowao tomb obum kakl, Ini tenaol ninao sem su ngo bor bereyem baeben Ini ten pamuk aondao khorob was bu hae ngo Obu daol ini haru khorob bu haklemil Obum khorob bu haraoklao on san ke ngo hondoklao ub Ini daol haru mi saoklaong Inim su ngo tuwaklbir pen dera ubuklub ora.^c

⁵ Heneng ora ten ngom khorob aondao ora bu haraoklao ub Aondao bu ora bu haraoklao Heben bor di tumbi hakl yin ebeb se ora bu haraoklao ka. Ngub bu haraoklao Su ngo bor khorob was ngo bu haroklme ub Ngaorom makl homobur nen sab hakol beyaong Ini ke hondoklemi dera ubuklub ora. ⁶ Ten pamuk aondao ngo obum Khorob aondao ngo bu haraoklao haklon san luklemi ka. Ten ngo obum khorob aondao bu ora Ngo bu haraoklao on san luklemi tomb di

^a18:2 Kao 14:8   ^b18:3 Kao 14:8   ^c18:4 2 Kor 6:17

Obum khorob andub ngo bu haraoklao
ub

Kab teb andub ora maomunu kaloklemi.
Ten pamuk ngo obum ib karae bi buri
ora

Kab bor humu kalo haraoklao ub men
mbabur

Mbinim karae bi tangar ubi ora mend
Nen baol munu humu kaloklemi ora.^d

⁷Ten pamuk aondao ngo obum obun
kone bor

Kaonda angal bubur ngub ko haraoklao
ka.

Ni maomb bo haraoklao ten aondao ora
bere ol

Mbini hambunom ni bor was turi homo
kaoya lemi.

Ni ngub ora berel

Ten mendbor mbinin aoli heme
baebenom

Mbini hungum burubur

Mbinin kone bor hondokl engel bin
breyem ub inj bere ol

Ni ke di mend nao hondoklwaol

Nao kone bor kend bin buru

De kang ora di mend nao lowao ora was
ko haraoklao.

Ten pamuk aondao ngo obum ni ebe ora
bere ko

Obun mbib was kaoya ko habur

Obum khorob hambun sao ngub was heb
homo u haraoklao

Mbinim obu tanda mao nabur lemin

Obum khorob andub ora ngo bu haraok-
lao baebenon

Ngaorukl pelen ora ke henden kobur

Obum de andub ora ko haen lemi ora.

⁸Heneng ora ten pamuk ngo obum ngub
ko haraoklao

Ten ngo obu di obun sem baeben di

Mbini bor ke tangar tangar ubi

Andub ora bao bomboron was
hondoklemil

Mbinim ke ngo ngub was hondoklemi
ka.

Sen aondao ora bombor mend oboklao
Tenaol andubom ora de khorob ora ko
haklemi.

Hokle de aondao ora di oboklao.

Ten pamuk aondao ngo

Su Babilon ngo khorob was bu hayem o
menger ora yaol

Isaolaom dao peklaol ora.

Heneng ora ten ngo obum khorob was
bu haraoklao

Aorao Aondao Ngaorom oborob ora be-
mber habur

Ke aondao ngo baeben henden lao ub

Ten ngo obum khorob bu haraoklao on
san ora luklao

Ngaor obu buri aondao ora hayao ko
angal ngo kisao ndam ngub kisaol pan-
gowao ora.^e

⁹Ngo tomb yu heben hakl ibisao an-
gal ndam wakl kakl, Su bor aol wesm-
bao aondao haroklme baebenom di ten
pamuk aondao ngo hesa heb homo paes
po khorob was bu habur, mbinim su Ba-
bilon ten pamuk aondao ngo menger ngo
bor mbinim khorob tangar tangar an-
dub ora bu haroklmel, isaolao aondao
ngom su Babilon and lobokl lobokl aon-
dao ngo daoklao is dendaol aondao ora
poboklao o hondobur, mbinin hibi umu
men mbakl mbakl po hem aondao ora
kobur de aondao bu ora ko haklemi ora.^f

¹⁰Ngo tomb aol wesmbao aondao ngo
baebenom su Babilon and lobokl lobokl
aondao, ten pamuk aondao menger ngo
di isaolao aondao ngom dao peklaol
tanda khorob ora ngo noklemi o hon-
dobur, pakl aondao ora homo burisao po
ubur, mbinim su Babilon ngon teb sol
nao hae kang mend enderael sao hondo
habur kakl, Is ora alem. Nje su Babilon o
is ora ka. Nje su and lobokl lobokl aon-
dao o nje and lobokl lobokl aondao buri

^d18:6 2 Tes 1:6   ^e18:8 Kao 17:16   ^f18:9 Kao 17:2

o, njem khorob hambun sao bu harili on san njem penar bu ke el bombor ora ngo handal o lemi kisaol pangowao ora.

¹¹Obum ngub kobur kاكل, Sun aol mendbor mbinin mone muklbur bisnis kongon bu haroklme baebenom di, mbinin kako osisao Babilon tenaolom dob bin ko mone muklbur u haroklme o mondom ko mende dob nao buklemil, mbinim su Babilon ngo nen sabo hem ko de aondao ora ko haklemi kisaol pangowao ora. ¹²Ngub kisao o kako osisao ngo han ngol di, han silba di, han ebe teraebi mendbor di, kullmundu sem ebe ora mend momak non bi semom wari ebe ora mend di, lab lab haek bi ebe ora di, lab lab ebe ora ingi tom kab tangar tangar ubi bi mend di, lab lab menden imbi silika lab lab di, is kao ebe ora pebe mendborom warismi sao di, some elepan himaom warismi sao andub ora mendbor di, is hobao sao mendbor mone andubom dob bismi saom war berae mendbor di, han menden imbi han mbarasom wari mendbor di, han aenom wari di, mbinim han oborob ora hib wes wes sao hae mondom wari mendbor di, ngo sao baeben aol tangarom dob bismi ub dob nao buklemil hondobur hem aondao ora lemi. ¹³Mbinin kako osisao ngon mendbor di ngo sao was woroklme ka. Ne dend mao baraoklao sao sinamon di, sembi non bi sem noklme sao mendbor di, kao peben haroklme sao mendbor di, wel sem menden imbi mer kao ebe ora pebe mendbor di, kao ebe ora peben haroklme sao menden imbi peraeng senj di, ib waen ebe ora di, olib wel ebe ora mendbor di, palawe noklme sao ebe ora hesa ne wir il kab di, some kawao hesa some sib sem kab di, mbinin some hos hesa mbinin kar non bi some hosom munu soklo taokl peben pubuklmi sao kab di, mbinim mbinin kongon bimi

aol sokl nao kaloklbur kowan ko hasmi aol baeben di, ngo sao baeben hambun sao ora dob bu habur, Babilon tenaol ngo baebenom tenaolon kone di haru wina dob bimi nda ub nao buklemil hondobur hem lemi kisaol pangowao ora. ¹⁴Angal mini wesao ndam ngub kobur kاكل, Tenaol mendbor mone muklbur bisnis kongon bimi baebenom ten pamuk aondao ngo bor ngub lemi, Njem njen kone bor hambun sao heb homo mun ko nen sobale nda baeben hambun ora nje tuwaklbur paokl pa ora. Ne ebe ebe was andub ora mone andubom dob bimi sao baeben hambun di, njen yaor hambun sao ebe was mend bili nda baeben di hambun ora nje tuwakl paokl paemndal, ngo sao baeben wakl njen toklol dim haklaol mondom nao hondoklemi ora lemi kisaol pangowao ora.

¹⁵Ngo tomb obum wakl kاكل, Mbini aol mendbor su and lobokl lobokl aondao ngo bor ngo kandisao baebenom bisnis bubur mone andub ora mukl obo haroklme nda baebenom, su and lobokl lobokl aondao ngo bor tanda no ke aondao ora ngo hondoklemi ub nen sabobur pakl aondao ora homo buri sao kab po u pobur, mbinim and lobokl lobokl ngon teb sol nao hae kang mend enderael sao hondo habur lemin, mbinin kone bor hem aondao ora kobur de ko haklemi ora. ¹⁶Mbinim ngub de ko habur kاكل, Is ora alem. Su and lobokl lobokl aondao ngo bor tenaol boroklme baeben ora hel, is ora ka. Mbes su Babilon ten pamuk menger ngo obun lab lab haek bi ebe ora was di, lab lab ingi tom kab tangar tangar ub bi ebe on was bu hasao alem. Obun toklol yaor ebe ora hakl han ngolom di, han ebe teraebi tangar tangar mendborom di, kullmundu sem ebe ora mend momak non bi semom wari di, obum ngo sao haklom

yaor oborob ora bu hasao ka.⁸ ¹⁷Heneng ora obum ngub bu hasao o penar bu kang el bombor ora mone aondao ngo baeben di, mbinin yaor ebe was ngo bu hasao ub di hambun sao bao ora ngo kho so bowes bi lemi kisaol pangowao ora. Waki kakt, Mbini aol sem tangar tangar mendbor ib taokaoll dob bibir su tangar tangar bor poklbur ib kunja bor pib pib bismi baeben di, aol mendbor ib taokaoll monoklme baeben di, aol mendbor ib taokaoll baeben maeb haroklme baeben di, mone muklbur ib kunja bor en aeben bubur bisnis bismi baeben di, mbini ngo baeben hambunom su Babilon aondao ngo kang mend enderael sao habur hem aondao ora ko bao hondo haklemi ora.

¹⁸Ngub hondo haklemi tomb mbinim su and lobokl lobokl aondao ngo isaolaom daoklaol is dendaol aondao ora poboklaol hondobur, mbinim hem aondao bu ora ko angal aondao bu ora kobur kakt, Su Babilon aondao ngo obu ebe hobao sao aondao ora yaong, su Babilon ngo hesa bombor ubi oran su mende awo ora yao balem kobur, ¹⁹mbinin mbib sisao mbinin wesmbao bor su huni karu tu beyabur hem ko mbinin hibi bor kho aondao ora sen haklemi ora. Mbinim mbinin kone bor ngub kho sen habur mbinim waki angal aondao bu ora kobur kakt, Is ora alem. Su and lobokl lobokl Babilon aondao ngo ka. Is ora alem. Mbini aol mendbor ib taokaollon aorao ngo baebenom mbini su Babilon ngon mone aondao ora o mu habur homa ora haroklme. Ngub bu haroklme o is ora alem. Ngo sao baeben hambun sao penar bu ora kho so bowes bu bum harob lemi kisaol pangowao ora.

²⁰Angal yu heben hakl ibisao ndam ngub kobur kakt, Ini yu heben bor hayem baeben di, ini tenaol Ngaoron sem baeben hambun di, ini Ngaoron an-

gal bib hobao sao tenaol hambunom pangen kam akol bu haroklme baeben di, ini Ngaoron man mini aol baeben di, ini ngo baeben hambunom ngubi tomb su Babilon ngo bor ngo buklaol sao baeben hondobur turi aondao ora homoklwaebe. Ngaorum tenaol su and lobokl lobokl ngo bor paoklme baeben bor ngo buklaol sao baeben mbinim khorob hambun sao bu haroklme on san ora luklaol, obum mbinim khorob bu haroklme saon san ngo luklaol o mbinim ini Ngaoron sem baeben hambun bor khorob bu hasmi on san ora luklaong, inim turi aondao ora homoklwaebe kisaol pangowao ora.

²¹Ngo tomb angal ngo kao paesao tomb, angal mini wesao aondao buri ora mondom han hubib non bi aondo mend mubur kisaon ib kunja bor tu kobaesao hondowao ora. Obum ngub tu kobabur kakt, Nim han aondao ngo tu kobarukl ub menger mubur, su and lobokl lobokl Babilon aondao ngo buriyab ora tuwaklemil, su ngon imbi di nao uklaol mondom su and lobokl lobokl aondao ngo ko mende uklaol dim nao hondoklemi ora. ²²Heneng ora ngub buklaol su ngo bor kita loroklme ub di, mbinim poll pib dambokl non bi sem ko haroklme ub di, u tangar ubi ora mondom we mend mao ka haroklme ub di, tenaolom we ko haroklme ub di, mbinim turi homobur ngo bu haroklme ub nao buklemil mondom ko mende nao pangoklemi ora. Tenaol mendbor kongon hobao sao tangar tangar ubi oborob ora kone kikil bu bimi baeben di su ngo bor mend haklemil dim nao hondoklemi ora. Tenaolom turi homobur ne haoru haroklme ub di ko mend nao buklemil mondom nao hondoklemi ora kisaol pangowao ka. ²³Obum ngub kobur kakt, Su ngo bor laomb mend bao bu do kimb

bu haraoklao nda ub di ko mend nao doklao ora. Aol mendbor ten turi homo taol bukbur angal lome ub di, tenom aol poklbur turi homo angal lome nda ub di, mbinim su ngo bor ko mende nao lemi ora. Mbes su Babilon ten pamuk menger ngo bor njen sem baebenom bisnis bu habur bisnis bimi aol tangar aeben baeben hambun di men mbae ora haen kisi ka. Njem ngub bu habur njem hambun sao heb bi sao was hasi sao baeben homa soklme sao leb kandollob menger ora u habur, mbinin kone bor heb aondao ora mao homaesi saom mbini saokl aondao bu ora mao waesaol, ngubi tomb su ngo bor ngo ib tinj sao hen mba hae o kisaol pangowao ora.

²⁴Heneng ora mbes di ngubi tomb di Ngaor obun man mini aol mendbor pe paen lismi ub di, tenaol obun sem mendbor pe paen lu haroklme ub di, su hambun bor di obun sem ngo pe paen lu haroklme on khorob ngo bu haroklme baeben, Ngaorom su Babilon ngo bor was bu haroklme ko te mao sarabur, obum tenaol ngo baebenon san lu, lu dob bubur su and lobokl lobokl aondao ngo bor ke aondao bu henden lao ora.^h

Su Babilon bor ke hondoklemi ub Ngaoron semom turi himismi o

19 Ngo tomb mabor ngo baeben hend pawao tomb nim menjao pangowaol, tenaol Ngaoron sem aondao yu heben bor haeme baebenom angal aondao bu ora ke non bi mend pangowaol, mbinim angal aondao bu ora kobur kabl, Naom Ngaor bor was kaoya kem ora. Naom Ngaor bombor ngo obum ora nao hambun bu misaol, obun buri aondao ora wiyaol obun imbi di aondao ora wiyaol. ²Heneng ora Ngaorom tenaol khorob bu haroklme baeben be-

mber ha peb bu ke mao handaraoklao ub obum habara bor bor inj, obum mbinim khorob di oborob di mbinim bu haroklme ub was bember habur mbinin sokl kalo haraoklao ora. Obum ngub bu haraoklao ub su Babilon ten pamuk menger aondao ngo obum sun tenaol hambunon ora khorob mao bu haraoklao, Ngaorom ten pamuk aondao ngo obum khorob bu haraoklao on san ke khorob ora ngo mao handaraokl. Ngub bi ol ten ngo obun sem baebenom Ngaoron kongon bimi aol baeben di pe paen lu haroklme, ten ngo obu daol obun sem baeben di mbinim khorob ngo bu haroklme on san ke khorob ora ngo hendeklem o kismil pangowao ora.ⁱ

³Mbinim ngub kobur mbinim wabl angal aondao bu ora kobur kabl, Ngaor obum su and lobokl lobokl aondao ngo isaolaom dao pelen le ol, is dendaol aondao ora pebe om hor hor was yu ora bor pib ha wi wi was buklaong, naom Ngaor obu bor was kaoya kem ora kismil pangowao.^j

⁴Ngo tomb yu heben bor Ngaoron semon maeb haroklme aol aondao is dowo pu mend di, el el bu enjo biri sao is makl mend di, mbini yu heben bor Ngaor ngo obu maomb bo haraoklao on seyalaow birisao ndan elol birismi nda baebenom tumu karu dombes ubur Ngaor ngo obu bor kaoya kobur kabl, Heneng ora naom Ngaor bor aondao bu ora kaoya kem kismil pangowao ora.^k

⁵Ngo tomb Ngaoron maomb bo haraoklao on seya wisao nda bor angal aondao bu ora mend ibisaol pangowao tomb ngo angal kisao ndam kabl, Ini Ngaoron kongon bimi tenaol baeben o, ini mendbor imbi wi aondao hayem baeben di, ini mendbor imbi nao wi kang hayem baeben di, ini Ngaor pakl homo hayem

^h18:24 Mat 23:35; Kao 17:6   ⁱ19:2 Kao 6:10; Kao 16:7   ^j19:3 Kao 14:11
^k19:4 Kao 4:2; Kao 4:10

baeben hambunom naon Aorao Ngaor ngo obu bor kaoya lowaebe ora kismi.¹

Some Sib Hondbaom ten taol bukl ibisaol ne haorismi o

⁶Ngo tomb nim obam sao pangowao tenaol andub ora obo kirilu ber mba habur angal erer aondao bu ora mend lome nda ub mend kisaol pangowao tomb, angal erer aondao ngo kismi o ibom u aondao bu mend lao nda ora ub hesa har kull mend lao nda ub kab ora kisaol pangowao. Ngub pangowao tomb angal ngo kisaol ndam angal aondao bu ora kobur kakl, Aorao Aondao ngo obu naon Ngaor ora habur, obum hambun sao buri palo bu habur ngubi tomb obu aol wesmbao aondao ora hayaong, naom naon Ab Ngaor ngo obu bor aondao bu ora kaoya kem kismil pangowao ora.^m
⁷Ngub kobur kakl, Some Sib Hondbao obum ten taol bukloao bao o mbes teb sel, Some Sib Hondbaom ten ngo taol bukloao o obum di obu taol bukl eben ko man man bu bereng, ngubi tomb naon kone bor ebe sen was burubur naom turi aondao ora hom ha was habur, aol ngo obun imbi win ub obu bor kaoya kao ha was haem kismil pangowao ka. ⁸Wakl kakl, Ngaorom ten ngo Some Sib Hondbaom taol bukloao nda obu bor lab lab haek bi hakol bi ebe teraebi ora moklol, dol di kang mend nao hae ora mend ten ngo obum bombo birin ko kalisao ora. Ngub kalisaol lab lab ebe haek bi ora ngon menger, tenaol Ngaoron sem baebenom mbinin kone bor dol nao haen hambun sao oborob ora bu haroklme ub menger ora yao kisaol pangowao ora.

⁹Ngo tomb angal mini wesao mondom ni bor kakl, Njem angal ngo ngub waeb bu wi ka. Ini tenaol mendbor Ngaorom Some Sib Hondbaon ten taol bukloao

tomb ne nokl eben ko ubuklwaebe kisaol baebenom, turi aondao bu ora homo haklwaebe ko waeb bu wi kisaol ora. Obum ni bor wakl kakl, Angal ngo waeb bu wi kakl o, Ngaorom heneng ora keyao ub kakl ko ni kao njisao ora.ⁿ ¹⁰Ngub kisaol nim angal mini wesao ngo obun aongao ma teb so bor tumu karu dombes ubur kowaon, obu bor kaoya koklbur buwao o, angal mini wesao nda obum ni bor kakl, Njem ngub nao bi ora. Ni nje di njen aol sango mendbor nje daol maomunu kongon bombor o bimi aol baeben daolom, Njisesol hul ha habur obun angal bib ebe ngo tenaol hambunom pangen kao kalo habur, inim kongon ngo bu hayem ub ni di nao haru kongon bombor ngo bimao aol ora haeng, njem Ngaor obu bombor o bor ora kaoya kaebe. Pangal. Nao hambunom Njises oral hul ha hayom ol obun angal bib hobao sao nda naon kone bor wiyao saom, nao obun angal mini aol hambunom obun angal ebe ngo tenaol hambunom pangen kao dund baomun lao ora kao njisaol pangowao ora.^o

Some hos haek menden mesaol aol mend birisao o

¹¹Ngo tomb nim yu heben kebe kobaesao hondowao, some hos haek bombor mend hasao hondowao tomb aol mend some hos ngon mesaol birisao hondowao o obun imbi ngub sisaol hondowao ka. Obun imbi Obul Hul Ha Haeb Se Aol, obun imbi mende di Heneng Was Ko Haraoklao Aol ora sisaol hondowao ora. Ngub hondowao obum tenaol hambun howes ko te mao bembera sarebeklao tomb di, obum obun saond bi bor saond bu kaloklbur bukloao tomb di, obum bukloao sao baeben kang mend khorob habara bor bor nao

¹19:5 Kao 11:18   ^m19:6 Kao 11:15; Kao 14:2; Kao 15:3; Kao 21:2

ⁿ19:9 Mat 22:2-3   ^o19:10 Bis 10:25-26; Kao 22:8-9

bibur obum oborob dund se bibi wi ub was buklao aol sisaol hondowao ora.^p

¹²Ngo tomb obun el di is sung sao de ora sisaol hondowaol, obun wesmbao bor di aol wesmbao baebenom ndibiklme sao teng andub ora ndibisaol hondowao ora. Ngo tomb obun toklol di angal waeb mend wisaol hondowao tomb obun imbi ora waeb bu u mba hasaol hondowao o, obun imbi ngo wisao ub tenaol tangar mendbor hambunom nao hende ora, obun mbib bombor o ora hende wisaol hondowao ora.^q

¹³Ngub hondowao tomb obun lab lab saoll mend samisao nda ibao his his bi ora sisaol hondowao tomb, obun imbi wisao ub di aol ngo obu Ngaoron Haeben Saroklme Angal ora yao ko wisaol hondowao.^r ¹⁴Ngo tomb nim oborob ora hend heneng buwao tomb ami buklhoma iri non bi andub ora yu heben bor haroklme baeben di, mbinin some hos haek was menden mesaol ta peb bu baoraoklbir aol ngo obun imbi Ngaoron Haeben Saroklme Angal yao ke wisao nda obun mama was taol mi pismil hondowaol, mbinin toklol di lab lab haek bi ebe teraebi dol di nao hae was on bismil hondowao ora. ¹⁵Ngo tomb kuwi kuwinj aondao saoll ne boll boll ke ora mend aol wesmbao aondao ngon ne bor baoraoklbir dera ibisaol hondowao o, kuwi kuwinj ngom mabor sun tenaol khorob bu haroklme baeben bo dengno luklbur ora minisaol hondowao tomb obum han aen hakla tom buri hakl munubur, obum tenaol hambun ora maeb ha maomb bo haklbur han aen hakla tom buri ngubi hakl munu hasaol hondowao ora. Ngub hondowaol ib waen il ibao peben hala sing bilin lome nda ub, mabor Ngaor aondao buri yubu oram sun tenaol

khorob bu haroklme ngo baeben ko aondao ora homo haraoklao ub obum mbini ngo baeben hala sing bi bowes bin lao ora.^s ¹⁶Ngo tomb obun baoklaol hesa obun lab lab samisao nda kab bor obun imbi waeb bu u mba hasaol hondowao tomb, obun imbi ngo ngub wisaol hondowao ka. O BU AOL WESMBAO AONDAO BAEBENON WESMBAO AONDAO ORA YAO. A OL AONDAO HAYEM BAEBENON AORAO AONDAO ORAN OBU ORA YAO ko waeb bu u mba hasaol hondowao ora.^t

¹⁷Ngo tomb angal mini wesao mend nar el dund so oral teka hasao tomb, obum sao sem hambun yu saoharol ditaokl akol bismi nda baeben bor angal aondao bu ora kobur kakl, Ini hambun obo kiril mbabur Ngaoron ne aondao ngo haore o nokl ubuklub ora kisaol hondowao ora. ¹⁸Obum sao nda baeben bor ngub kobur kakl, Inim sun aol wesmbao aondao haroklme baeben di, mbini ami maomb bo haroklme aol aondao baeben di, ami saond bimi aol buri haroklme baeben di, mbini ami saond bimi aol mendbor some hoson mesaol baoraokl pobo haroklme baeben hesa some hos ngo baeben kab di, inim ngo baebenon mundi baeben nokl ubuklub ora. Inim aol mendbor mbini aol menden kalabus kongon non bi bu haroklme baeben di, aol mendbor mbini ware pe as ko haroklme baeben di, aol mendbor imbi wi haroklme baeben di, aol mendbor imbi nao wi haroklme baeben di, ngo baeben hambunon toklo baebenon mundi baeben hambun nokl ubuklub ora kisaol pangowao ora.

¹⁹Ngo tomb sam heke aondao nda di, su bor aol wesmbao maomb bo haroklme aol aondao haroklme baeben

^p19:11 Kao 1:5; Kao 6:2   ^q19:12 Kao 1:14; Kao 2:17

^r19:13 Njo 1:1; Njo 1:14

^s19:15 Kao 1:16; Kao 4:8; Kao 12:5; Kao 14:20; Kao 21:22   ^t19:16 Kao 17:14

di, mbinin ami buklhoma iri non bi andub ora o baeben di mbini ngo baeben hambunom, aol wesmbao aondao mend yu heben bor some hos haek menden mesaol baoraokl pibisao nda hesa aol wesmbao ngo obun ami aondao ngo obun mama taol mi ibismi nda kab bor saond bu kaloklbur kiril mba biris-mil hondowao ora.²⁰ Ngub hondowao o aol wesmbao ngo obun some hos haek menden mesao baoraokl pibisao ndam, sam heke aondao nda hesa sam heke is mende, Ngaoron man mini non bu tenaol maobowabur sam aondao ora ngon elol tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di tenaol hambunom henden bu hasao nda kab, mbibi ngo kab kobaran kalabus bu mbaesao ora. Tenaol maobowam akol biyao sam heke ngom, tenaol mendbor sam aondao ndan imbi menger mbinin waonu bor wisao baeben hesa tenaol mendbor sam ngon toklo menger war pae nda bor turi homo kaoya ko kismi baeben kab bor maobowa hasao ora. Ngub maobowa hasaol aol wesmbao aondao nda di obun ami nda baeben daol, mbinim sam heke aondao ngo obu di sam heke is mende ngo tenaol maobowam akol biyao nda kab, su sowaol aondao waongunu akol bu tomb pae bor, isaola aondao mend han salpa is sung bombore dao hakol bi pob turub aondao bu ora bi mend sisao bor, mbibi enjaeb enjaeb haoklu tu kobaesmil hondowao ora.^u ²¹ Ngo tomb aol wesmbao aondao ngo obun some hos haek menden mesaol baoraokl pibisao ndam, ami tangar obu bor saond bu kaloklbur hasmi nda baeben di tenaol aeben o baeben di hambun ora, obun kuwi kuwinj aondao saoll ora mend obun ne komb pae bor dera ibisaol hondowao ndam bo dengno lisaol, tenaol li

barae ngo baebenon mudi baeben sao sem andub oram obobur nismil, mbinin tombao aondao ora ha u kimb bisaol hondowao ora.^v

Seran karasmas 1,000 oran kalabus paolin ko mao paolaesao o

20 Ngo tomb angal mini wesao is mend yu heben bor haklbur sul bonge hasaol hondowaol, obun ki bor aol wesao sem paoloklme hana howes aondao u hiril ha nao bi ndulli ora kao pele mend wisao on tiriyo ki hesa sen ya aondao buri ora mend kab minisaol hondowao ora.^w ² Ngub hondowao tomb obum suklumb ngo suklumb aondao mbes pange ora sun tenaol hambun khorob was bu haen laol, obun imbi Seran lome o obun imbi mende di Tenaol Te Mao Sara Men Mbaraoklao lomel, Seran aondao ngo nda angal mini wesao ndam men habur kisaon, karasmas andub ora 1,000 oran kalabus mao palaklbur sen yam munu tanga mbaesaol hondowao ora.^x ³ Ngo tomb angal mini wesao ndam ngub bubur kisaon Seran aondao nda hana howes aondao u hiril ha nao bi unu ngo nda bor munu tu kobabur, obum hana komb pae aondao ngo nda buriyab ora tiriyo bo mbabur lak li mbaesaol hondowao tomb, Seran ndam sun tenaol hambun bor maobowao hasao nda ub ko mende nao maobowab se ora sisaol hondowao ka. Ngub bisa o Seran ngo obum karasmas andub ora 1,000 oran ngub bao ke hondo ham ham buklao tomb mabor obu kang mend akol akol bu haen tibaklemil, obum kang el bombor ora mend akol akol bu haen koklbur o karasmas ngub baeben oran kalabus mao palaesaol hondowao ora.^y

⁴ Ngo tomb nim yu heben bor hondowaol maomb bo haraoklao on seya

^u19:20 Kao 13:12-17; Kao 20:10; Kao 20:15   ^v19:21 Kao 19:17-18

^w20:1 Kao 9:1   ^x20:2 Kao 12:9   ^y20:3 Njur 6

mend wisao baebenol aol mendbor birismi mil hondowao tomb, Ngaorom aol ngo birismi o baeben bor tenaol hambun te mao bembera sablen ko obum kongon ngo bu haen kisao aol baeben sisaol hondowao ora. Nim ngub hondowao tomb mbini aol mendborom Ngaoron haeben saroklme angal ngo men hakol ora bu Njisesol hul ha habur, obun angal bib hobao sao ngo tenaol hambunom pangen kao kalo hasmil khorob bimi aol mendborom mbini pe paen ma peyulismi baebenon wesao baeben di hasmil hondowao ora. Ngub hondowao tomb tenaol mendbor sam heke aondao nda bor di, sam heke ngon toklo menger war pae nda bor di, turi homo kaoya nao kismi baeben hesa tenaol mendbor sam heke ngon imbi menger o mbinin ki waonu kab bor nao wisao baeben kab mbini waki enjo haeben sabur, Njises obu aol wesmbao aondao ora hasao ub mbini ngo baeben di Njises daol haru karasmas andub ora 1,000 oran maomb bo haroklme aol haklbur hasmil hondowao ora.^z ⁵Nim ngo hondowao ub mbini himismi baeben pibnao ora mbinin maol bor waki enjo hasmil hondowao o, mbini tenaol tangar aeben o himismi baeben non mbini karasmas andub ora 1,000 ora ngo pibi haklaol penar bu nao enjoklemi ko hondowao ora. ⁶Ngub hondowaol tenaol mendbor pibnao ora mbini mbes enjaokl po hasmi ngo baebenom werek bu turi hom has was habur, mbini komb bi hobao sao aondao ora hasmil hondowao ora. Ngub hondowao tomb mbini waki ko mende ke hondo nao pe pae se ora habur, mbini ngo baeben Ngaor hesa Karas kabon baolum aol hobao sao aondao ora habur, mbini ngo baeben Karas daol karasmas andub ora 1,000 oran maomb

bo haroklme aol aondao ora haklbur hasmil hondowao ora.^a

Seran ora men mbabur ke mao handaesao o

⁷Ngub tomb karasmas andub ora 1,000 ngo baeben pibi haklao tomb, hana howes aondao u hiril ha nao bi ndulli ora kao pele ngo Seran kalabus bu mbabur tiriyo bo tundaesao nda waki komb pabur, Seran ngo waki kalabus hesbe pa dera peben lao ko hondowao ora. ⁸Ngub hondowaol Seran ngo obum ngub dera pobobur tenaol sem hambun ora su uklu u kowes bisao baeben yu nan di, unu nan di, ana nan di, umu nan di, tenaol su kungni tom maki ngo bor paolu kowes bimi baeben mbini tenaol Kaok hesa Mekaok kabon sem hambun bor maobowaki pobobur, obum tenaol andub ora Ngaoron sem bor saond bu kaloklbur obo kiril mba birin lao ub tenaol andub ora ndi nao minib se, buklhoma iri nn bi soklao ko hondowao ora. ⁹Ngub hondowao o Seran aondao ndam obun sem tenaol aondao ngo nda baeben su hambun bor pen ha koloklo buri ken ko taol bu kaob kaob bubur, tenaol Ngaoron sem birismi baeben lu taol peb bu, mbinim Ngaorom su and lobokl lobokl ngo obum turi aondao ora hemeyao nda bor, tenaol Ngaor obun sem birismi nda baeben di lu taol peb buklbur ha akol bam bam bismi o, isao-lao aondao ora yu heben bor hakl eben kobur kisaon, Seranon ami buklhoma iri non bi aondao ngo baeben hambun dao pelen kisaol hondowao ora. ¹⁰Ngub tomb Seran ndam tenaol aondao ngo isaolaom dao pesao nda baeben mbes ngub maobowam akol bu hasaol, Ngaorom Seran aondao ngo obu di, sam heke aondao nda hesa sam heke is mende Ngaoron man mini non bubur

^z20:4 1 Kor 6:2; Kao 13:17   ^a20:6 Kao 1:6

tenaol maobowam akol bu hasao nda obu kab, ke hondo hasbi o su sowal aondao waongunu akol bu tomb pae bor, isaolao aondao mend han salpa mendel sung bombore dao hakol bi pob turub aondao bu ora bi mend sisao nda bor munu tu kobaesaol, mbini haru hora di somna di hor hambunon tanda no ke hend hakol bu haen ko Ngaorom obu di ngob bor haoklu tu kobaesao ora.^b

**Ngaorom tenaol khorob bimi
baeben te mao saraesao o**

¹¹Ngo tomb nim aol wesmbao aondaon maomb bo haraoklao on seya aondaon haek bi hakol bi ebe ora mend wisaol hondowao tomb, seya ngol aol mend birisaol hondowao ora. Ngub hondowao tomb su hesa saohar kabom aol ngo maomb bo haraoklao on seyal birisao ndan el haondaoklbir pakl paokl ora pobur bum hasaol, su kang ora di nao wisaol hondowao ora. ¹²Ngo tomb nim wakt oborob ora hend heneng buwaol tenaol mbes himismi baeben di hambun hasmil hondowao tomb, mbini tenaol ngo himismi baebenon mendbor homa imbi wi himismi baeben di, tenaol mendbor dimb imbi nao wi hasmi o himismi baeben di, mbini hambun ora maomb bo haraoklao on seya ngo wisaol nda oran el so oral teka hasmil hondowaol, aol aondao ngo maomb bo haraoklao on seyal birisao ndam mbuk mendbor taongaoll bu handakl hasaol hondowao ora. Obum ngub taongaoll bu handakl hasaol hondowao o obum mbuk tangar mende di mend taongaoll bu handakl hasaol hondowao tomb, mbuk ngo haeben saroklme baebenon imbi wi mbuk ora sisaol hondowao. Ngub hon-

dowao o obum tenaol mbes himismi ngo hasmi baeben mbuk ngo baeben bor hondobur, mbinim nao heme bao hasmi tomb khorob bu hasmi on inim khorob ngo sao was bu hasmi ko, mbuk ngo bor wisao ub hondobur tenaol ngo baeben te mao saraklbur bisaol hondowao ka.^c ¹³Ngo tomb ib kunjja ndaon bor himismi baeben di hambun wakt enjaokl ibis-mil, tenaol pe paeme baebenon wesao po haroklme su bor hasmi baeben di, tenaol himismi baebenon wesao baeben hambun di, ngo baeben hambun ora wakt enjaokl obo hasmil hondowao tomb howes pangaoklao aol aondao ndam tenaol ngo baeben hambun bor, mbinim hambun sao bu haroklme sao baeben ar-mend sisao bu hasmi ub te mao bembera sarbesaol hondowao ora.^d ¹⁴Ngo tomb howes pangaoklao aol aondao ndam ngub bubur kisaon, obum tenaol pe paeme baebenon wesao po haroklme su bor wesao po hasmi nda baeben di, tenaol himismi baebenon wesao nda baeben hambun di, su sowal aondaon waongunu akol bu tomb pae bor isaolao dao hakol bi pob turub aondaon bu ora bi mend sisao nda bor was pen haoklu tu kaob kaob bisaol, obum ngo bisaol ub mbini wakt ko kabo mao homabur ke hondo haen kisaol ora.^e ¹⁵Howes pangaoklao aol ndam ngub bubur kisaon obum haeben saroklme baebenon imbi wi mbuk ngo minisao nda bor hindisao tomb, tenaol aondaon ngo hasmi nda baebenon imbi haeben saroklme mbuk ngo bor nao wisaol hindisao baeben di, Seran aondaon ndan sem ke hindismi sowal tomb pae ngo isaolao dao hakol ora bi ngo bor was, ngub munu tu kaob kaob bisaol hondowao ora.^f

^b20:10 Kao 19:20; Kao 21:8

^c20:12 Mat 25:31-46; Bis 17:31; 2 Kor 5:10; Kao 13:8

^d20:13 Oro 2:6; 1 Pit 1:17; Kao 2:23; Kao 22:12

^e20:14 1 Kor 15:26; 1 Kor 15:55   ^f20:15 Kao 13:8; Kao 19:20

**Saohar hesa su kab
wen pange wisao o**

21 Ngo tomb nim hondowaol saohar mbes hasao o di, su mbes pibnao wisao o di ora nao wi bum hasaol hondowaol, ib kunja di waoraoklao nda ub ora ko mende nao wisaol hondowao ora. Ngub hondowao o waki saohar wen pange hesa su wen pange kab obo wisaol hondowao ora.^g ²Ngo tomb nim oborob ora hend heneng buwaol su and lobokl lobokl komb bi ngo Ngaorom turi hemeyao su nda, Njurusalem wen pange ora yu heben Ngaor hayao bor haklbir wen pange ora obo wisaol hondowao. Ngub hondowao tomb su ngo ora ebe teraebi ora, tenom wen aol poklbur yaor ebe sao was on bubur mend man man bu haroklme nda ubi, yaor ebe ora bi ngubi wisaol hondowao ora.^h ³Ngo tomb yu heben maomb bo haraoklao on seya wisao nda bor angal aondao mend ibisaol pangowao tomb, ngo angal kisao ndam angal aondao bu ora kobur kakl, Pangeklem. Ngubi tomb Ngaor obu haklao su o di tenaol Ngaoron sem haklemi darukl o bor maomunu wiyaol, mbini tenaol ngo baeben Ngaor obun sem haklemi ora. Heneng ora Ngaor obun mbib tenaol obun sem ngo baeben haru was habur maeb ha haklao ora. ⁴Ngo tomb Ngaor obum ngub mbini haru bao habur laon, tenaol obun sem ngo baebenom mbes de andub ora ko hasmil obum mbinin el ib kunaklao. Ngub buklaol mbini tenaol ngo baeben wakl ko mende di nao homoklemi ora. Mbinin kone bor di ko mende hem ko kend bin nao buruklemi. Mbinim mbes tanda aondao ora ngo no hasmi ub di ko mende nao noklemi ka. Heneng ora mbinim ke hambun

sao ngo mbes hondo hasmi ub ora sal, ko mende nao hondoklemi kisaol pangowao ora.ⁱ

⁵Ngo tomb aol aondao ngo maomb bo haraoklao on seyal birisao ndam nim hambun sao wen pange was pindib paen kakl kisaol pangowao tomb obum ni bor wakl kakl, Angal ngo ora heneng heneng ora kakl ol, tenaol hambunom di angal ngo heneng heneng kisaol obum ngo kisaol ub ora buklaol ko nen sabokleming, njem angal ngo baeben waeb bi ora kisaol pangowao ora.^j ⁶Ngo tomb obum ni bor wakl kakl, Nim hambun sao pibnao tibiyukl di tibiyaklo aol ora hael, nim mabor bu kowes di biyu ora habur ni hambun saon te ora hae ol, nao kongon hambun sao ngo bu haruklu e sao baeben hambunon bu mae luklwao ora. Tenaol mondom ib nokl homa sin, nim haeben saroklme ib kend mend ebeyao o obum pone bao nen kaloklwao kisaol pangowao ora.^k ⁷Ngo tomb obum ngub kobur kakl, Heneng ora tenaol mondom obum hul ha saor peyo was habur, obun saond bi obu bor kho mao sakl buklaol sao baeben ora men mbabur hala mbarob sin, obum hobao sao ora mend ngub muklao ka. Ni obun Aorao Aondao Ngaor ora haklwaol obu ninao isi ora haklao. ⁸Ngub buklaol o tenaol mendbor mbinin saond bi ngo mbini bor khorob mao bakl buklaol sao bor pakl homo kone taol taol bubur wakl bokeklme baeben di, tenaol mendbor nil hul ha nao haroklme baeben di, tenaol mendbor khorob tangar tangar aondao bu ora bi hakol bu haroklme baeben di, tenaol mendbor tenaol mende pe paen lu tuwa haroklme baeben di, tenaol mendbor paes was pu pu bu haroklme baeben di, tenaol mendbor tenaol mende maokl

^g21:1 2 Pit 3:13   ^h21:2 NjuS 11:16; NjuS 12:22; Kao 3:12

ⁱ21:4 2 Kor 6:16; Kao 7:17   ^j21:5 2 Kor 5:17; Kao 4:2; Kao 4:10

^k21:6 Njo 7:37; Kao 1:8; Kao 1:17; Kao 22:17

tom bu waokl dowes ung bu lubur naomung naomung menjao menjao leb kandollob non bi hakl u hambun sao men hakol bu haroklme baeben di, tenaol mendbor mbinin kaoya lome sao tangar sao bor kaoya ko haroklme baeben di, tenaol mendbor baondaokl manam akol bu kakla haroklme baeben hambun di, mbinin su, su sowa aondaowangunu akol bu tomb pae bor isaolao aondaowangunu mend han salpa mendel sung bombore dao hakol bi pob turub aondaowangunu bu ora bi ora bor haklemil, mbini wakl ko kabo mao homabur ke hondo haen le ko, maomb bo haraoklao on seya nda wisao bor angal mend ngub ibisaol pangowao ora.¹

Su and lobokl lobokl Njurusalem wen pange obo wisao o

⁹Ngo tomb mbes angal mini wesao is haoklao mend, mbinin ndis tokl haoklao mendel tenaol khorob bimi baeben kho mao sa ke hondo kowes ora bin lao o ke hondo haklemi sao ber pae tom haoklao mend munu hasmil hondowao ndan is mend, ni hawaol obobur obum ni bor kakl, Some Sib Hondbaom ngubi tomb obun ten humbin ebe ora mend wen taol baonao o, nim nje hendenin muwalon ub nje ib ora kisao.^m ¹⁰Ngo tomb Ngaoron Wesao Komb Bi oram ni bor buriyab ora men mbaesaol, angal mini wesao ngom ni harbor manda aondaowangunu bu ora bor hond pele mendel mini po mao habur kisaon, obum su and lobokl lobokl aondaowangunu Njurusalem komb bi ora ngo nim hondon muwalisaol hondowao tomb, su ngo yu heben Ngaor haraoklao bor hakl bir inin obo wisao hondowao ora.ⁿ ¹¹Ngo tomb ngub hondowaol, su and lobokl lobokl aondaowangunu ngo bor Ngaoron bao aondaowangunu oram nar el sao bao bi hakol ora bi sisaol

hondowao ora. Ngub bisao o bao aondaowangunu ora ngo hasao o haek bi nar el non bi ora, han menden imbi han njasba ebe teraebi haek bi ora mend saoklao nda ubi moklol, ib wesub bor sao pol bi hakol bi ora sisaol hondowao ora. ¹²Ngo tomb nim ngub hondowaol, su and lobokl lobokl aondaowangunu ngon saond pae b aondaowangunu saoll bu ora mbuklu tu ndam akol bubur, tiriyao komb barae oran tom duteb oran komb bara wisao hondowao tomb, angal mini wesao duteb mend tiriyao komb barae ngo nda baeben hambunon teb sol maomb bo hasmil hondowao ora. Ngub hondowao tomb Isreyel sem, sem duteb ndan imbi di tiriyao komb barae ngo baebenon tao pab bu waeb bu u mba ha bisaol hondowao ora. ¹³Ngo tomb saond pae b aondaowangunu ngo mbukl mba hasao o nim oborob ora hondowao tomb, yu nar ubuklao nan oran tiriyao tom teb oran komb pa wisao hondowao tomb, pae b tiriyao ngon umu nan di tom teb oran komb pa wisao hondowao ora. Ngub hondowao tomb pae b tiriyao ngon ana nan di tom teb ora komb pa wisao hondowao o, unu nan di tiriyao tom teb bombor ngub was komb bara wisao hondowao ora. ¹⁴Ngo tomb su and lobokl lobokl aondaowangunu ngon pae b tiriyao aondaowangunu ndan te te bor, pae b ngo buri palo minin ko han hubib hond duteb mend u pab bu mba hasaol, han ngo baebenon mandaemol Some Sib Hondbaon angal bib hobao sao kam akol bu haroklme aol dutebon imbi han ngo baebenol ta pab bu waeb bu u mba ha bisaol hondowao ora.

¹⁵Ngo tomb angal mini wesao ngo ni bor angal kao njurukl hasao ndam and bukbur menger moroklme sao, is hul saoll non bi han ngolom wari mend su and lobokl lobokl aondaowangunu ngo menger

¹21:8 Mat 25:41; NjuS 10:38-39; Kao 19:20; Kao 21:27; Kao 22:15

^m21:9 Kao 15:1   ⁿ21:10 Kao 21:2

mu, obum tiriyao komb barae baeben di menger mu, obum paeb aondao ngo baeben di menger muklbur munu hasaol hondowao ora.^o ¹⁶Ngo tomb su and lobokl lobokl aondao ngo hondowaol ora aondao ora, su aondao menger di baeklae menger di, ora menger bombor ubi ora sisaol hondowao tomb, angal mini wesao ndam and buklbur menger moroklme sao ngo minisao ndam, su and lobokl lobokl aondao ngo menger misao tomb yin inin bu menger di, umun anan bu menger di, and lobokl lobokl ngon tubal tubal bu tu yam yin yin bi on menger misao tomb di, su aondao ora bombor ubi was menger el 2,500 kilo-meta* sisaol hondowao ora. ¹⁷Ngo tomb angal mini wesao ndam saond paeb mbuklu tundae aondao ngon mu tiya yin sa menger misaol hondowao tomb, ngon menger di saoll ora el 144* menger oran misao o obum aolom and buklbur menger moroklme nda ub menger misaol hondowao ora.

¹⁸Ngo tomb su and lobokl lobokl aondao ngon saond paeb aondao ngo mbuklu tundaesao o, Ngaorom han njasba ebe teraebi oram was paeb mbuklu akol bisaol hondowao tomb Ngaorom su and lobokl lobokl aondao ngo han ngolom was warisaol hondowaol, su and lobokl lobokl aondao ngo ib wesub sao pol bi hakol bi ora sisaol hondowao ora. ¹⁹Ngo tomb nim oborob ora hondowao tomb, su and lobokl lobokl aondao ngon paeb ngo Ngaorom mbuklu tundaesao ndan te te bor, paeb ngo buri palo minin ko han hubib honduteb ngo u pab bu mba hasao ndan mandaem baebenol, han tangar tangar ubi elom hendaebe turi bi ebe teraebi hakl mondom yaor mao babur winam aeben aeben bu mba hasao hondowao tomb, han hubib ngo baebenon

mandaemol pibnao oran han ebe teraebi ora haek bi hakol bi hib wes wes sao hae menden imbi han njasbam mbes tibiyu yaor bu mba hasaol hondowao. Ngub hondowaol han hubib ngon kabo nan on mandaemol han bombere ora menden imbi han sapayamom yaor bu mba hasaol hondowao ora. Tebo nan han haek bi ora menden imbi akerom yaor bu mba hasaol hondowao tomb, maoklao nan han kates ke menden imbi han emeralom yaor bu mba hasaol hondowao ora. ²⁰Ngub hondowaol han ngon su nan on imbi han onikis kismil ingi bi pibi ha haek bi pibi ha bi sisaol, han ngo saom yaor bu mba hasaol hondowao tomb han ngon dowan o han ingi bi menden imbi konilan kismil, han ngo saom yaor bu mba hasao o haoklao nan o di han aom bi menden imbi kirisolarom yaor bu mba hasaol hondowao ora. Ngo tomb duklab nan o di han tangar ubi menden imbi beril kismil, han ngo kates tangar ub ke ora mondom yaor bu mba hasaol hondowao tomb, han tobon bombor nan o di aom tangar ub bi menden imbi tobasom yaor bu mba hasaol hondowao ora. Ngub hondowaol han tobon kab nan on imbi kirisoberes kismil, han ngo kates ke pibi ha aom bi pibi ha bi oram yaor bu mba hasaol hondowao ora. Ngo tomb han tobon teban o di bombere tangar ubi ora menden imbi njasinom yaor bu mba hasaol hondowao tomb, han duteb nan o di ingi tangar ub bi sisaol han ngon imbi ametis kismi o, han ngo saom di yaor bu mba hasaol hondowao tomb, han tangar tangar elom hendaebe turi bi ngubi haklom han hubib aondao saoll dundukl peb bi duteb ndan mandaemol wina kimb bubur, ngub yaor mao ba kimb bu mba hasaol hondowao ora. ²¹Ngo tomb saond paeb mbuklu akol bi ngon tiriyao

komb barae tomb duteb nda baebenon tiriyo haklomb menger o hakl, momak sem non bi was barnao hakl mondom wari sisaol hondowao tomb, tiriyo haklomb menger ngo baeben momak non bi aondao barnao bombor bomborom was wari sisaol hondowao ora. Ngo tomb su and lobokl lobokl aondao ngon harer ngo wisao baeben di han ngol ebe oram simen wari moklol, pol pol bi hib wes wes sao hae ora sisaol hondowao ora.

²² Ngo tomb nim ngub hondowao o, nim su and lobokl lobokl aondao ngo bor Ngaor Hen Moroklme Anda and komb bi ora o non mend hasaol dim nao hondowao ora. Ngub inj, Aorao Aondao Ngaor obu buri pon pae aondao ngo hesa Some Sib Hondbao kab mbibin mbib and komb bi ngo men koro hasbil hondowao ora.^P ²³ Ngo tomb nim oborob ora hend heneng buwaol, su and lobokl lobokl aondao wen pange ngo obo wisao o bor Some Sib Hondbao obu and lobokl lobokl ngon laomb ora hasaol, Ngaoron bao tangar aondao pol bi hakol bi oram bao aondao ora hasaol hondowao tomb, ek nar kabom bao bu daoklao nda ub daeb se dim wa nao wisao hondowao ora.^Q ²⁴ Ngub hondowao tomb sun tenaol sem hambun ora su and lobokl lobokl ngon bao aondao ora ngo hasao ndam was hen ngaen pobo haklemi e ko hondowaol, mbini su hambun bor aol wesmbao haroklme baeben hambunom di mbinin hobao sao yaor bimi ubi hakl di, mbinin dunin sao hambun sao su ngo bor was mao and sakl mini mini oboklemi ko hondowao ora. ²⁵ Su and lobokl lobokl aondao ngo bor nend ko em hundur di nao wi, hora haklu was bao sao ha wi aeben saoklao su ora sisaol, paeb tiriyo baeben di nao bo mba kimb bib se e ko hondowao

ora. ²⁶ Ngub hondowao tomb sun tenaol sem hambunom mbinin yaor bimi ubi hobao sao baeben di, mbinin dunin sao hambun sao ngubi baeben, su and lobokl lobokl aondao ngo bor was mao and sakl mini mini oboklemi ko hondowao ora.^F ²⁷ Ngub hondowao o hambun sao tenaolon kone bor dol mao ha kho mao saraoklao sao baeben di, tenaol mendbor sakl nao pole khorob hambun sao elom elom bu bao was bu haroklme baeben di, tenaol mendbor kakla ko tenaol maobowam akol bu haroklme baeben di, su and lobokl lobokl ngo bor ora nao hondaklemi ko hondowao ora. Ngub inj, Some Sib Hondbao obum haeben saroklme baebenon imbi wi mbuk nda bor, tenaol mendboron imbi waeb bu wisao baeben was su and lobokl lobokl wen pange aondao ngo bor hondaklemi ko hondowao ora.^S

**Njonom haeben saroklme
ib hesa is kab hindisao o**

22 Ngo tomb angal mini wesao ndam ib aondao mend ibisao nda muwalisaol nim hondowao tomb, ib ngo haeben saroklme ib ora sisaol hondowao oib ngo ib wesub non bi ora moklol nar el non bi haek bi ora sisaol hondowao tomb, ib ngo Ngaor hesa Some Sib Hondbao kabon maomb bo haroklbe on seya wisao nda bor ibisaol hondowao ora. ² Ngub hondowao o ib ngo pibisao o su and lobokl lobokl aondao ngon harer aondao mend wisao o kuru ib aondao ngo pibisaol hondowao tomb, ib pibisao harer ngon solo kab taol bu, haeben saroklme is ukl kab mend di hasaol hondowao ora. Ngub hondowaol haeben saroklme is ngom karasmas ukl bomboron il ko duteb was, ek duteb hambunon sao hakol bu haraoklao is ora

^P21:22 Kao 15:3   ^Q21:23 Kao 22:5   ^F21:26 Kao 22:5

^S21:27 1 Kor 6:9-10; Kao 13:8; Kao 21:8

sisao hondowao ora. Ngub hondowao tomb haeben saroklme is ngon som sun tenaol sem hambun ora ebe mao saraoklao is sisaol hondowao tomb,^t ³su wen pange ngo bor tenaol men mba kho mao saraoklao sao hambun sao di ko mende nao ebeb se sisaol hondowao ora. Ngub inj, Ngaor hesa Some Sib Hondbao kabon maomb bo haroklbe on seya di su and lobokl lobokl aondao ngo bor uk-lao ko hondowaol, Ngaoron kongon bimi tenaol baebenom di mbibi kab bor was turi aondao bu ora homo kaoya lemi ko hondowao ora. ⁴Ngo tomb mbini obun kongon bimi ngo baebenom Ngaoron el wil hondo ora haklemil, obum obun imbi di mbinin waonu bor waeb bu uk-lao ko hondowao ora.^u ⁵Ngub hondowaol su enjo ngo bor em hundur waoraoklao nda ub di, su and lobokl lobokl aondao ngo hondowao nda bor ora nao wib se ora sisaol hondowao tomb, laomb hesa nar kab di wa nao wib se ora sisaol hondowao ora. Ngub hondowaol Aorao Aondao Ngaor oran bao tangar aondao pol bi hakol bi oram su and lobokl lobokl aondao ngo bor bao aondao ora mao baesaol, obun kongon bimi tenaol ngo baeben aol wesmbao aondao ora habur mbinim hor hambunon maomb bo haeben saklemi ko hondowao ora.^v

Njises penar bu ora oboklao o

⁶Ngo tomb angal mini wesao ndam ni bor kakl, Nim nje bor angal ngo heneng heneng ora was kao njurukl ol, tenaol hambunom di nim angal ngo kakl ub heneng buk-lao ora ko nen saboklemi ora. Aorao Aondao Ngaor ngo obu obun man mini aol mbes hasmi baebenom obun man ko haen ko obun Wesao taol bu kalisao ndam, ngubi tomb di Ngaor

ngo obum penar bu hambun sao wen buk-lao sao baeben obun man pange tenaol baebenom henden muwalon ko ni angal mini wesao ngo pu kaonao ka.^w ⁷Pangal. Njisesom ngub keyao. Nim ini hayem ol penar bu ora oboklwaong, ini tenaol mendbor Ngaoron angal hambun sao mbuk ngo bor mabor hambun sao buk-lao ke wiyao sao baeben hul nao hae men hakol ora bu haklemi baebenom, turi aondao ora homo haklwaebe keyao ko angal mini wesao ndam ni bor ngub kao njisaol pangowao ora.^x

⁸Pangeklem. Ni Njon ka. Nim ngo sao baeben hambun sao pangobur nao elom di hondowao ora. Heneng ora ngo sao baeben hambun sao nao elom di hondo halom di ora pangobur, nim angal mini wesao ngo ni bor hambun sao ngo sao baeben muwalisao nda obun aongao ma teb so bor tumu karu dombes ubur, nim obu bor turi homo kaoya koklbur buwao o,^y ⁹angal mini wesao ngom ni bor kakl, Njem ngub nao bi ora. Ni nje di njen aol sango mendbor Ngaoron man mini aol ini kongon bombor o bimi aol baeben daol, ni di nao kongon bombor ngo bimao aol ora hae. Ni tenaol mendbor mbuk waeb ngo bor hambun sao buk-lao ke wiyao ub hul nao hae men hakol ora bu haroklme baeben daol, nao kongon bombor o bu haroklmao aol ora haeng, njem ni bor kaoya nao ke Ngaor obu bombor o bor ora turi homo kaoya kaebe ko kao njisao ora. ¹⁰Angal mini wesao ndam ni bor ngub kobur kakl, Pangal. Ngaorom mabor buk-lao sao angal ngo mbuk waeb ngo bor ngo wi ub njem men mba nao bibi ora. Ngub inj, Ngaorom hambun sao ngo buk-lao ke wiyao ub penar bu ora buk-lao, tenaol hambunom pangam aeben

^t22:2 Kao 22:14; Kao 22:19   ^u22:4 Mat 5:8; Kao 3:12

^v22:5 Kao 5:10; Kao 20:6; Kao 21:23; Kao 21:25   ^w22:6 Kao 1:1

^x22:7 Kao 1:3; Kao 2:16   ^y22:8 Kao 19:10

bin kao kalaebe ora.^z ¹¹Ngub penar bu ora buklaol tenaol mendbor khorob bu haroklme baebenom khorob aondao bu ora bi aeben was saklemi. Tenaol mendbor kone kho mbes pange dol hae on bao men hakol bu, bu haroklme baebenom di kone kho mbes pange ngubi was bao bi aeben ora saklemi. Tenaol mendbor kone dund se was ubur oborob was bu haroklme baebenom di mbinim kone ebe dund se woroklme ubi was bi aeben saklemi. Tenaol mendbor kone ebe ora u habur Ngaorom komb bi hae haen ken haroklme baebenom di ebe komb bi hae ngubi was haeben saklemi ora.

¹²Njisesom ngub keyao ka. Pangeklem. Nim tenaol hambunon sokl taol bu kaloklbur mbinin sokl ngo penar bu ora menae oboklwao. Nim ngub obobur lowaon tenaol hambun bor mbinim khorob di oborob di armend sisao bu haroklme ub nim mbinin sokl taol bu kaloklwao ora.^a ¹³Ngub buklaol nim hambun sao pibnao tibiyukl di tibiyaklo aol ora hael nim mabor bu kowes di biyu aol ora habur, ni hambun saon te ora hae ol nao kongon hambun sao ngo bu haruklu e sao baeben hambunon bu mae luklwao ora. Heneng ora ni pibnao di bao was hawaol, mabor di ngub bao was haeben saklbur ora hae keyao.^b

¹⁴Njises obum ngub di keyao. Tenaol mendbor mbinin lab lab baebenol dol nao haen oborob ora wes wes lao peyobur haklemi baebenom turi aondao ora homo haklemi ka. Heneng ora mbini ngo baebenom haeben saroklme is il nda di ebe talo nobur, mbini su and lobokl lobokl aondao ngon tiriyao komb pae on di ebe hondaklemi ora.^c

¹⁵Ngub buklemi o tenaol mendbor buklimam kone woroklme ub wi hayem

baeben di, tenaol mendbor tenaol mende maokl tom bu waokl dowes ung bu lubur naomung naomung menjao menjao leb kandollob non bi hakl u hambun sao men hakol bu haroklme baeben di, tenaol mendbor paes was pu pu bu haroklme baeben di, tenaol mendbor tenaol sango mende pe paen lu tuwa haroklme baeben di, tenaol mendbor mbinin kaoya lome sao tangar sao bor was turi homo kaoya ko haroklme baeben di, tenaol mendbor kakla ko tenaol mende maobowam akol bu habur kone kho ngubi turi homo men hakol bu haroklme baeben di, mbini tenaol ngubi baeben Ngaoron su and lobokl lobokl aondao ngo bor nao hondae dera nan bao haklemi ora keyao.^d

¹⁶Obum ngub di keyao. Ni Njises ora ka. Nim ora nao angal mini wesao ngo eben kowe om, ini Ngaoron sem baeben hambun bor angal hambun sao mabor buklaol sao ngo baeben pangeklem in kao njin ko ini hayem ol eben kowao ora. Ni bombor o Debiron ungi ora is pilaol daollmbao biyao nda ubi ora hael, ni Debir semon isi non bi ora hae ka. Ni hokloben bao bam ebeyao tomb saosolbaem aondao bi hakol bi mend bao mao bam ubuklaol nda ub menger ora hae keyao ora.^e

¹⁷Ngub keyaol Wesao Tangar Aondao oram angal ngo pangobur nje pen ib ora keyao. Some Sib Hondbaon ten taol bukl bi nong humbin ndam di nje pen ib ora keyao. Tenaol angal ngo pangeme baeben hambunom di Njises o nje pen ib ora lemi.

Njisesom angal mend di ngub keyao. Ini tenaol mendbor ib nokl homoklemi baeben ni hae ol ubuklub ora. Nim ini tenaol ib nokl homoklemi baeben ham-

^z22:10 Kao 1:3; Kao 10:4   ^a22:12 2 Kor 11:15; Kao 2:16; Kao 2:23

^b22:13 Kao 1:8; Kao 1:17; Kao 21:6   ^c22:14 Kao 22:2   ^d22:15 Kao 21:27

^e22:16 Oro 1:3; Kao 2:28; Kao 5:5

bun bor haeben saroklme ib ngo pone ora njuklwaong, ini ib ngo turi homoklemi baebenom nokl ubuklub ora keyao.^f

**Njonom obam sao hindisao
on waeb bu kowes bisao o**

¹⁸Nim tenaol hambun Ngaorom wen buklaol saon angal ngo mbuk waeb ngo bor ngo wi ub pangoklemi baeben o bor angal buriyab ora kao njurukl ol, tenaol mondom mendem pangen angal ngo mbuk waeb ngo bor ngo wi ub kao kalo haklao tomb, obum angal ngo wi ub wakol ha haen was nao kao kalebur angal tangar bor bor habarabur kao kalo harob sin, Ngaorom khorob hambun sao ngo mabor eben lowao kisaol mbuk waeb ngo bor ngo wi ub, Ngaorom aol ngo obu bor was kho hambun sao

ngo baeben eben lao ora.^g ¹⁹Mende di tenaol mondom Ngaorom wen buklaol saon angal ngo mbuk waeb ngo bor ngo wi on mendbor mu tuwarob sin, Ngaorom aol ngo obu di mu tuwabur laon obum haeben saroklme is il nda di nao nen ko, aol ngo obu su and lobokl lobokl komb bi aondaol ngo mbuk waebom ke wiyao o bor nao hondaen lao ora.^h

²⁰Aol angal ngo baeben hambun kisao ndam kabl, Heneng heneng ora kao njurukl ni penar bu oboklwao ora keyao.

E ka. Aorao Aondaol Njises o nje pen ib ora.ⁱ

²¹Ini Ngaoron sem baeben o, Aorao Aondaol Njisesom ini hayem daruklol bao habur ini hond hom ha haen was hayem.

^f22:17 Kao 21:6

^g22:18 Kao 15:1; Kao 15:6

^h22:19 Kao 22:2

ⁱ22:20 Kao 2:16